Права, за якими судиться малоросійський народ

1743

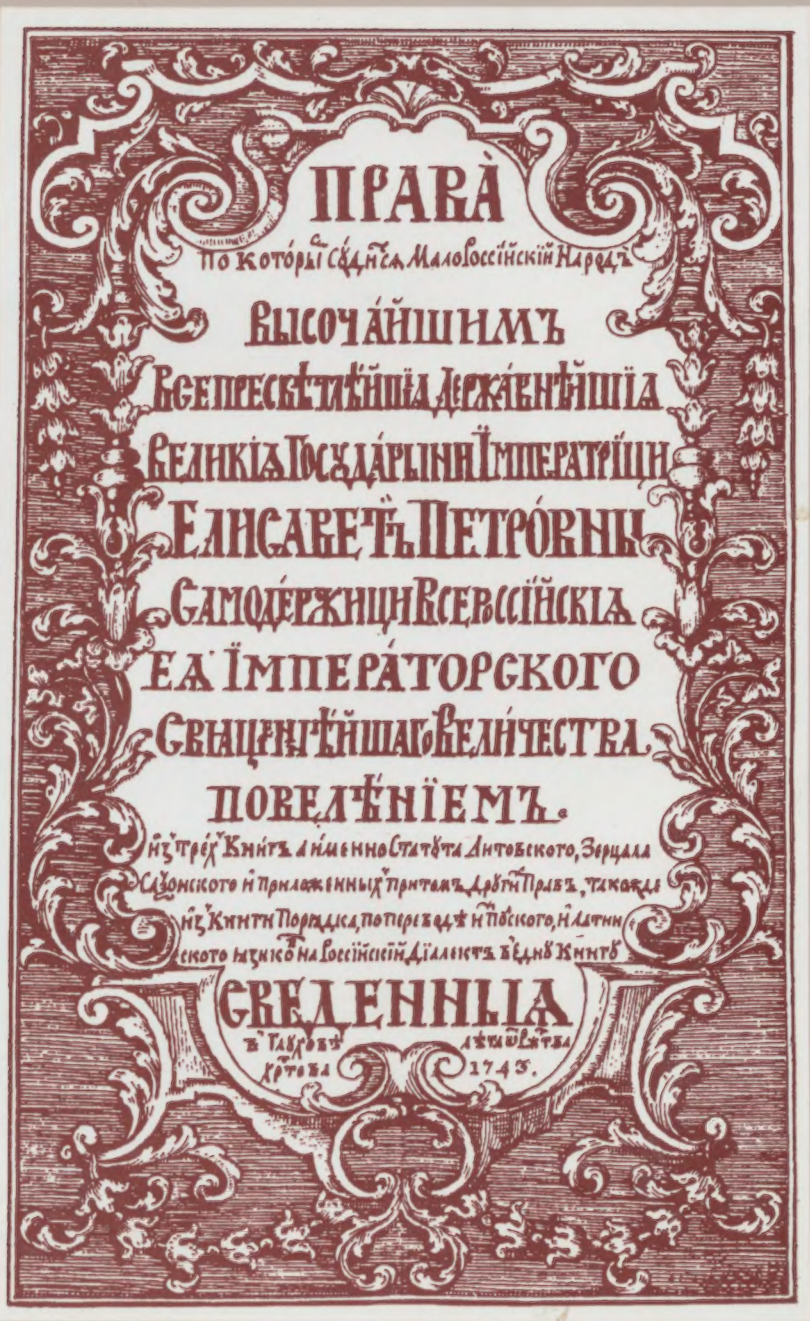
ПРАВА
По которыи судится Малороссійскій Народъ
ВЫСОЧАЙШИМЪ
ВСЕПРЕСВѢТЛѢЙШІА ДЕРЖАВНѢЙШІА
ВЕЛИКІА ГОСУДАРЫНИ ІМПЕРАТРІЦИ
ЕЛИСАВЕТЪ ПЕТРОВНЫ
САМОДЕРЖИЦИ ВСЕРОССІЙСКІА
ЕА ІМПЕРАТОРСКОГО
СВЯЩЕННѢЙШАГО ВЕЛИЧЕСТВА
ПОВЕЛѢНІЕМЪ.
Изъ трехъ Книгъ а именно Статута Литовского, Зерцала
Саксонского и приложенныхъ притомъ другихъ Правъ, такожде
изъ Книги Порядка, по переводѣ Нѣмецкого, и Латин-
ского языковъ на Россійскій Діалектъ въ едну Книгу
СВЕДЕННЫА
въ Глуховѣ лѣта Господня Христова 1743.

Права, за якими судиться малоросійський народ

1743

Шемшученко Юрій Сергійович відомий український вчений-правознавець і організатор юридичної науки. Директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Автор понад 300 наукових праць, фахівець у галузі державного права. Академік НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України

Вислобоков Кирило Асенович науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, фахівець у галузі історії українського права XVI-XVIII ст.

На суперобкладинці герб м. Глухова XVIII ст. та титульна сторінка рукопису "Прав..."

НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
ім В. М. КОРЕЦЬКОГО

ІНСТИТУТ
УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

Пам'ятки політико-правової культури України

РЕДАКЦІЙНА
КОЛЕГІЯ

О. М. МИРОНЕНКО
(голова)
К. А. ВИСЛОБОКОВ
(відповідальний секретар)
І. Б. УСЕНКО
В. В. ЦВЄТКОВ
Ю. С. ШЕМШУЧЕНКО

ПРАВА,
ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД

1743

КИЇВ 1997

Дане видання є другою з 1879 р. публікацією визначної пам'ятки українського права – "Права, за якими судиться малоросійський народ" 1743 р. Пам'ятка стосується складного періоду боротьби Гетьманщини за автономію, можливість жити за своїми правами і вольностями. У книзі подано також наукову розвідку про історію створення "Прав", їх структуру і зміст. Видання здійснене з урахуванням новітніх архівних знахідок і на основі узагальнення теоретичних досліджень "Прав" як в Україні, так і поза її межами.

Для юристів, істориків, джерелознавців, викладачів і студентів, всіх хто цікавиться історією України та її правової системи.

Відповідальний редактор
та автор передмови
академік НАН України
Ю. С. ШЕМШУЧЕНКО

Упорядник та автор нарису
К. А. ВИСЛОБОКОВ

*Затверджено до друку вченою радою
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

Книга видана за сприяння Міністерства України у справах науки і технологій, Української академії політичних наук, Сумської обласної державної адміністрації, Глухівської міської ради та Українського фонду "Святого Петра"

ISBN 966-02-0202-4

© К. А. Вислобоков, нарис, упорядкування, 1997

З М І С Т

Передмова V
Визначна пам'ятка українського права: джерела, зміст, система та соціально-політичні передумови створення IX

ПРАВА, ПО КОТОРЫМ СУДИТСЯ МАЛОРОССИЙСКИЙ НАРОД 1
[Супровідний лист] 3
Инструкция 5
Посвящение 8
Предисловие 11
Оглавление 14
Изъяснение цитат 37

Глава 1. О силе и важности прав малороссийских 39
Глава 2. О чести Божией 39
Глава 3. О высочайшей чести и власти монаршеской 43
Глава 4. О вольностях и свободах малороссийских 58
Глава 5. О службе государевой военной и о порядке воинском 68
Глава 6. О судах духовным чинам с мирскими и о приходских священниках 77
Глава 7. О судах, судьях и других персонах к суду надлежащих и о содержании правного порядка в делах судебных 80
Глава 8. О челобитчике и ответчике, також и о судовом процессе или тяжбе их, о доводах или доказательствах, о декретах или приговорах, о аппелляциях и о штрафах, как судимым – за неправый иск, яко и судящим – за неправосудие 112
Глава 9. О произвождении суда в разных случайных делах и о давности земской 157
Глава 10. О сговорах свадебных, о приданом и вене, о наследии мужа по жене и жены по мужу и о разводах 173
Глава 11. О опекунах и их над сиротами опеках, також о нераздельном имении братов и сестер дорослых с недорослыми и о поделе между ними 203
Глава 12. О тестаментах или духовных делах 216
Глава 13. О наследии имений по нисходящей, восходящей и побочной линии сродства и по усыновлению от бездетных, також о власти родительской над детьми 226
Глава 14. О продаже, купле, выкупе, дарах и о диспоновании, сиесть роспорядки, всяким образом имений и о записах разных 245
Глава 15. О имениях и вещах, которые в наем или в откуп отдаются 268

Глава 16. О долгах, закладах, поруках, поклаже и о аресте 272
Глава 17. О делах земских 308
Глава 18. О портовых реках, о наводнении, о товарах затопленных, о реке сумежной, о мельницах, прудах и затопленных сенокосах 328
Глава 19. О пущах, лесах, борах, рощах, гаях, бортном дереве, о звериных и рыбных ловлях, озерах, сенокосах, о пожарах в пущи и полю, о диких зверях и принадах птичих, о гнездах соколем, лебедином, и о бобровых гонах, також о хормных строениях, садах, огородах, о всяких грунтах, о пожарах домов и хуторов, и о зажигателях 334
Глава 20. О гвалтах или насилиях, о нападении, о убийстве, о побои, увечьи, ранах, разбое и безчестьи, о казни и наказании в том преступивших, також о головщинах и платеже за голову, за увечье, за охромление и повреждение на составах, за побои, раны и безчесье шляхте или воинского звания и протчим людям 348
Глава 21. О убийстве посполитого звания людей, служивых, майстеровых и протчих, також выблядков и людей шельмованых, и о платеже за голову, за увечье и за безчестье их 397
Глава 22. О грабежах, разных шкодах и за то о награжденьях 403
Глава 23. О казни и наказании прелюбодеев, блудников, насильников жен и девиц, також мужеложников и скотоложников 412
Глава 24. О ворах и наказании их, також и о прочем по делам татейным 419
Глава 25. О приводимых в суда по криминальным делам людях, кои по каким подозрительствам роспросу и мучению не подлежат, а кои подлежат, також о смертной экзекуции над виноватыми и о палаче или кате, и о содержании в судах книг, называемых черных и протестных 437
Глава 26. О магистрате или уряде гродском упривилийованых и других, менших городов, о судах их градских и о других должностях 452
Глава 27. О служителях и о людях свободных и несвободных 461
Глава 28. О ярмарках, торгах и контрактах купеческих 477
Глава 29. О суде над пахатными людьми, о сельском порядке, о приблудах, о пастухах, стадниках, плугаторах, погоничах и о скоте 482
Глава 30. О циганах, татарах, жидах и других неверных, о безчестии, ранах и убийстве их 486

Реестр 492
Проекты Комисии 541
Степенный малороссийских воинского звания чинов порядок 547

Передмова

Минуло понад 250 років як у резиденції гетьманів Лівобережної України древньому Глухові (теперішньої Сумської області) була завершена робота над "Правами, за якими судиться малоросійський народ" і таким чином народився проект першого відомого в історії Кодексу українського права. Ним передбачалося врегулювати широкий спектр суспільних відносин, встановити юридичні санкції за вчинені злочини та інші правопорушення, закріпити порядок діяльності судових органів тощо.

"Права" – це етапна подія у становленні української правової системи. Кодекс став результатом майже 15-річної напруженої праці кращих правників Гетьманщини і акумулював у собі випробувані життям здобутки вітчизняної правової думки.

На жаль, доля "Прав" склалася невдало. З одного боку, царська адміністрація Росії не поспішала із введенням їх у дію. Численні узгодження тексту "Прав" затяглися з 1743р. до 1756 р. З другого боку, й козацька старшина не виявила рішучості у проведенні правової реформи. За гетьмана К. Розумовського було кілька спроб затвердити "Права" на зібраннях генеральної та полкової старшини. Але остання сумнівалася у доцільності змін. Значну частину старшини в цілому влаштовував Литовський статут, який тоді діяв в Україні. Ліквідація гетьманства в Україні і її автономії наприкінці XVIII ст. остаточно зняли питання про офіційне санкціонування "Прав" і введення їх у дію.

Попри ці обставини "Права" поширювалися в Україні у рукописних списках, за ними вивчали українське право, на них були й окремі посилання у судовій практиці. Адже зміст цієї кодифікованої збірки не обмежувався тільки Литовським статутом, а включав чимало положень з інших законодавчих актів, окремі норми козацького звичаєвого права, а також деякі оригінальні новели. "Права" більш глибоко враховували національні особливості у регулюванні суспільних відносин в Україні, ніж Литовський статут.

Після поширення на Україну в 1840–1842 рр. дії Зводу законів Російської імперії про "Права" поступово забули. Вони знову привернули до себе увагу дослідників тільки у другій половині минулого століття. Особливо сприяв цьому відомий правознавець професор Київського університету О. Кістяківський. У 1874 р. під час Археологічного з'їзду він натрапив на один із списків "Прав". Це стало поштовхом до першого видання тексту цієї пам'ятки окремою книгою та наукової розвідки про Кодекс, яку уклав О. Кістяківський (1879 р.).

Потім "Права" досліджували українські вчені І. Теличенко, М. Слабченко, М. Василенко, М. Чубатий, А. Яковлів, В. Мєсяц, А. Ткач та ін. Ними ж займалися литовський правознавець В. Рауделюнас, польські вчені Ю. Бардах, Л. Паулі та ін.

Сам же текст "Прав" після О. Кістяківського жодного разу не перевидавався і зараз ця збірка відома тільки вузькому колу фахівців. Між тим "Права" цікаві для сучасника не тільки як юридичний документ. Вони є важливим джерелом для вивчення суспільного життя українського народу часів Гетьманщини.

Пропонована увазі читача праця має на меті якоюсь мірою задовольнити зростаючий інтерес людей до своєї історико-правової спадщини у

нових умовах національного і духовного відродження. В ній подано текст "Прав" відповідно до російськомовного оригіналу за рукописом, який певним чином відрізняється від списків, якими користувався О. Кістяківський. До публікації цей текст підготував науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України К. Вислобоков. Він же є і автором історико-правового нарису, в якому міститься загальна характеристика пам'ятки. У зв'язку з цим зауважимо, що в наукових колах апріорі утвердилася думка, що архівні матеріали про роботу Кодифікаційної комісії над "Правами" згоріли разом з архівом Генеральної військової канцелярії під час пожежі у Глухові в середині XVIII ст. Цей стереотип мало хто з дослідників Кодексу намагався подолати архівними пошуками. К. Вислобоков, опрацювавши кілька десятків фондів у архівосховищах та бібліотеках України і Росії, довів, що не все було втрачено. Він вийшов на логічний і досить повний документальний комплекс, зокрема, з питань діяльності Комісії по укладанню Кодексу. Це дало можливість авторові заповнити деякі "білі плями", пов'язані зі змістом "Прав" та процесом створення цієї однієї з найбільш досконалих пам'яток українського права.

Пропонована книга є черговим виданням з серії "Пам'ятки політико-правової культури України", започаткованої Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Хотілося б сподіватися, що це видання буде корисним для всіх, хто цікавиться історичним минулим українського народу, його досвідом в галузі державотворення і правотворення. Щира вдячність всім, хто сприяв виходові у світ цієї книги словом і ділом.

Юрій ШЕМШУЧЕНКО
академік НАН України,
директор Інституту держави і
права ім. В. М. Корецького
НАН України

Визначна пам'ятка українського права: джерела, зміст, система та соціально-політичні передумови створення

Вивчення "Прав, за якими судиться малоросійський народ" (1743 р.) триває понад 140 років і припадає в основному на останню чверть минулого та першу половину нинішнього століть. Цей період, очевидно, слід вважати найпліднішим у дослідженні історії українського права і, зокрема, Кодексу, якому присвячено цю розвідку. Саме зазначеному часові пам'ятка зобов'язана своїм відкриттям та першою публікацією, грунтовними науковими студіями. Проте не буде перебільшенням сказати, що ті майже 50 років, що минули від часу появи останньої спеціальної грунтовної праці, цілком присвяченої "Правам"[1], дали можливість, так би мовити, відлежатись матеріалу. Авторові цих рядків зазначена обставина дозволила піти шляхом певних узагальнень зробленого попередниками та навернула на пошук нових архівних джерел. Знайдений документальний комплекс та свіжий погляд на історіографію проблеми уможливили переосмислення традиційних підходів у вивченні пам'ятки і привели до певних нових висновків.

Вимоги жанру поставили автора перед проблемою обмежень (або, скоріше, самообмежень), що відбилося у стислості викладу взагалі, фрагментарному окресленні деяких питань, у свідомому випущенні окремих сюжетів, що потребували б спеціального вивчення. Втім, не залишаємо сподівань на продовження та поглиблення своїх студій в цьому напрямку.

Беручи до уваги специфіку історично-правового дослідження, об'єктом його став не лише Кодекс в "чистому" розумінні слова. Крім співставлення, пошуку джерел рецепції, констатацій видозмін або консервації, спостережень над впровадженням кодифікаторами певної систематизації нормативного матеріалу, не менш важливим видавалося соціальне, економічне і політичне тло, від якого пам'ятка є плоть від плоті. Багатоаспектність та розмаїття історичної картини першої половини XVIII ст. обумовили певне коло питань, поставлених на розгляд. Передовсім, потрібно визначити хронологічні та географічні рамки дослідження. *Хронологічно* розвідка обмежується періодом між 20-ми (ініціатива кодифікації та початок роботи Кодифікаційної комісії) та 60-ми роками XVIII ст. (останні згадки про Кодекс офіційного характеру). Окремі відхилення пов'язані з рецепцією в "Правах" нормативного матеріалу більш раннього походження – в основному XIII – XVI ст.– та зі спробою провести допустимі історичні паралелі, пов'язані з еволюцію тієї частини суспільства, якій власне і мало належати "право", унормоване Кодексом. Ідеться про верхівку, еліту тогочасної України (точніше Гетьманщини), яка протягом другої половини XVII – першої половини XVIII ст. у процесі формування змінила свій фактичний статус та зажадала зміни й юридичного, аж до переходу в розряд російського дворянства[2]. *Географія* дослідження не виходить за межі Гетьманщини з її сотенно-полковим адміністративно-територіальним устроєм, що зазнав певних внутрішніх змін протягом визначеного часу, які, втім, самі по собі не мають принципового значення у нашому випадку.

Повертаюся до визначення кола питань, поставлених у роботі. Насамперед пам'ятка розглядається як продукт епохи, як спроба фіксації status quo щойно викристалізованою новою провідною верствою суспільства, що забажала обмеження своєї корпорації сталими границями, у тому числі і юридичними. Розглядаючи Кодекс крізь призму цього явища, ми намагались простежити і зрозуміти зв'язок між реаліями та відображенням їх у системі та нормативному матеріалі пам'ятки. Цим підходом викликано і

[1] *Яковлів А.* Український Кодекс 1743 року "Права, по которым судится малороссийский народ". Його історія, джерела та систематичний виклад змісту. – Мюнхен, 1949.

[2] Докладніше див.: *Kohut Z.* Russian Centralism and Ukrainian Autonomy. Imperial Absorption of the Hetmanate 1760s – 1830s. – Cambridge MA, 1988. – P. 7.

структуру нарису, в якій порушено традиційну схему викладів, пов'язаних з "Правами". А саме, на початку вміщено короткий бібліографічний огляд, далі окреслено формальні причини кодифікації та на підставі нових джерел доповнено і уточнено відомі вже дані щодо діяльності Комісії та її персонального складу. У наступних двох частинах на основі узагальнення раніше запровадженого до наукового обігу матеріалу, залучення нових документів здійснено спробу реконструкції джерельної бази Кодексу та аналізу його змісту і системи. Така послідовність здається авторові цілком логічною. Адже саме вона дозволила простежити ланцюжок: джерело – норма – Кодекс. І лише після цього ми змогли завдяки проекції на соціально-політичне тло реалій Гетьманщини висновків, що випливають з результатів правового аналізу пам'ятки, піти шляхом співставлень та узагальнень ширшого характеру. На закінчення подано археографічні засади опрацювання текстів пам'ятки, описи списків самих "Прав" та перекладів джерел Кодексу, виготовлених Комісією, перелік встановлених членів останньої за всі роки існування.

Кілька слів про джерельну базу дослідження. Нами виявлено досить велику кількість документів, практично невідомих попереднім дослідникам "Прав". Невідомих, очевидно, завдяки давньому і цілком апріорному судженню про те, що значна частина архіву Генеральної військової канцелярії (у тому числі і матеріали Комісії) згоріла під час пожежі у Глухові середини XVIII ст.[3] Цей прикрий стереотип так ніхто, здається, і не спробував спростувати архівними пошуками. Опрацювавши кілька десятків архівних фондів у сховищах України та Росії, вдалося отримати цілком завершений та логічний документальний комплекс, головно матеріалів самої Комісії. В основній масі це нудне для читача, але спокусливо цікаве численними деталями для дослідника листування. Також віднайдено переважну частину раніше відомих рукописів "Прав". Автор потішився і знахідками нових списків, про що мова нижче.

Залишається додати, що проблеми термінологічного та понятійного апарату вирішуються у відповідних місцях нарису, з відповідними тлумаченнями і аргументацією.

Бібліографічний огляд

Перші згадки в літературі про "Права, за якими судиться малоросійський народ" відносяться до 1852 р. Саме тоді у додатках до "Черниговских губернских ведомостей" з'явилися замітки колишнього голови Чернігівської палати цивільного суду Макарова та О. Маркевича з приводу знайдених рукописів "Прав"[4]. Згодом, М. Горжковський – збирач української старовини, знайшовши новий рукопис пам'ятки, вмістив про нього замітку в часописі "Biblioteka Warszawska"[5]. 1862 р. цей матеріал було передруковано в журналі "Основа" із запитом про долю рукопису після від'їзду Горжковського до Польщі[6]. Але ці відомості впродовж майже 12 років не привертали серйозної уваги істориків та правознавців. Лише знайдений 1874 р. проф. О. Кістяківським один із списків "Прав" став поштовхом для першого видання тексту пам'ятки та розвідки про неї. Праця О. Кістяківського вийшла друком спочатку в "Университетских известиях",[7] а згодом і окремим виданням[8].

У своїй розвідці О. Кістяківський подав перший грунтовний виклад історії створення пам'ятки. Він акцентував увагу на поштовхах до кодифікації "малоросійських законів" у першій половині XVIII ст., складі та діяльності Кодифікаційної комісії та коротко виклав подальшу долю так і не затвердженого російським урядом проекту. Досить докладно зупинившись на джерелах Кодексу (Литовському статуті та польських переробках збірників німецького феодального права), автор вмістив короткий нарис історії магдебурзького права в Україні. Аналіз тексту пам'ятки проведено О. Кістяківським у найзагальнішому вигляді, лише в частині рецепції на рівні комплексів нормативного матеріалу. При цьому дослідник намагався висвітлити питання: які комплекси норм і з яких саме джерел увійшли до тих чи інших розділів Кодексу по окремих, звичайно умовних для XVIII ст., галузях права. На прикінці додано короткі описи рукописів, які вдалося розшукати професорові. З тексту не ясно який (або які) саме з цих списків було покладено в основу публікації. О. Кістяківським використано досить обмежену кіль-

---

[3] Див.: *Месяц В.* История кодификации права на Украине в первой половине XVIII в. – К., 1963. – С. 73–74.

[4] Черниговские губернские ведомости. – Чернигов, 1852. – №13. – С. 85–86; №20. – С. 90–92. В "Обозрении иторических сведений о составлении местных законов Западных губерний", складеному і надрукованому в імператорській канцелярії на основі даних І. Даниловича 1837 р. є згадка загального характеру про Кодифікаційну комісію 1728–43 рр. та "Права", але жодного слова не сказано про власне рукописи пам'ятки.

[5] Biblioteka Warszawska. – Warszawa,1858. – Zsz. 4. – S. 27.

[6] Основа. – К., 1862. – Июль. – С. 64–67.

[7] *Кистяковский А.* Права, по которым судится малороссийский народ // Университетские известия. – К., 1875. – Кн. IV, VII, VIII–XI; 1876. – Кн. I–XI; 1877. – Кн. I–VIII, XII.

[8] Права, по которым судится малороссийский народ. – К., 1879.

кість джерел, принаймні тих, що стосуються безпосередньо Кодексу.

Наступна грунтовна праця, присвячена Кодексу, – розвідка І. Теличенка "Очерк кодификации малороссийского права до введения Свода законов", цікава скоріше не висновками, а новими матеріалами, залученими автором[9].

Ще кілька розвідок, цілком присвячених "Правам", знаходяться на значній хронологічній відстані від попередніх. 1940 р. у Московському юридичному інституті (пізніше – юридичний факультет Московського університету) В. Мєсяцем було підготовлено і захищено дисертацію, присвячену Кодексові, під назвою "История кодификации права на Украине в XVIII в.". На жаль, автор загинув під час другої світової війни. Але праця його була видана Інститутом держави і права АН УРСР[10]. В. Мєсяцу пощастило знайти невідомий ще список Кодексу, який він вважав за автентичний, про що йтиметься далі. Решта використаних матеріалів – запроваджена до обігу ще І. Теличенком. В архівосховищах Києва та взагалі України В. Мєсяц не працював, вважаючи документи Комісії загиблими під час пожежі в Глухові у другій половині XVIII ст.

Протягом 1939 – 1949 рр. у Празі та Мюнхені побачили світ ще кілька розвідок. Це праці А. Яковліва "До історії кодифікації українського права XVIII ст. (Чому проект кодексу "Права" не дістав затвердження?)", "Нові джерела кодексу "Права, по которым судится малороссийский народ" та "Український Кодекс 1743 року"[11]. Окремий розділ, присвячений "Правам", А. Яковлів вмістив у монографії "Das deutsche Recht in der Ukraine"[12]. Перші дві роботи є невеликими статтями, що практично повністю були включені до "Українського кодексу..." Цю працю А. Яковліва треба вважати найповнішою та найцікавішою як з погляду використаного матеріалу і його викладення, так і стосовно висновків. Безперечно, робота залишається актуальною і тепер, тобто за понад сорок років після її виходу у світ. На сторінках монографії автор вмістив огляд літератури та п'ять розділів, присвячених: а) зовнішній історії Кодексу та питанням приводу кодифікації, персонального складу Комісії, її чинності і історії "Прав" після 1743 р.[13]; б) джерелам Кодексу, тобто окремо Литовському статуту, німецькому праву, українським та російським джерелам[14]; в) власне кодифікації: планам і методиці праці, кодифікаційному процесові, проблемі посилань під текстом Кодексу; г) аналізові тексту Кодексу з погляду його джерел; д) систематичному викладу змісту за окремими галузями права: увідний закон, державне, адміністративне, цивільне, кримінальне, торговельне та процесуальне право.

У додатках вміщено список членів Кодифікаційної комісії та зразки тексту Кодексу в українському перекладі автора. Він спирався на тексти, видані О. Кістяківським, та літературу, не маючи можливості в умовах еміграції залучити широке коло архівних матеріалів, також використав доступні йому польсько-, латино- і німецькомовні джерела XVI–XVII ст., що були разом з Литовським статутом покладені в основу Кодексу. Безперечно, праця Яковліва є взірцем всебічного історично-правового аналізу як такого.

Нарешті, остання у часі розвідка, присвячена "Правам", вийшла 1974 р. Автором її є литовський джерелознавець В. Рауделюнас[15]. Невелика за обсягом, робота описує новознайдений рукопис "Прав". Дослідник подає загальні відомості про історію створення Кодексу та досить детальні зовнішній і структурний описи списку. Сюди ж вміщено різночитання з текстом, опублікованим О. Кістяківським.

До праць, цілком присвячених Кодексу (щоправда лише окремим питанням його історії), треба віднести ще дві невеликі статті польських дослідників Ю. Бардаха та Л. Паулі, де йдеться відповідно про процесуальне право та джерела пам'ятки[16], роботу М. Василенка "«Права, по которым судится малороссийский народ» як джерело державного права на Україні XVIII в."[17], дві праці М. Чубатого "До питання про джерела кодексу 1743 року"[18] і "До історії кодифікації

---

[9] *Теличенко И.* Очерк кодификации малороссийского права до введения Свода законов // Киевская старина. – К., 1888. – Кн. IX-X.

[10] *Месяц В.* Указ. соч.

[11] Див.: *Яковлів А.* Український Кодекс...

[12] *Jakowliw A.* Das deutsche Recht in der Ukraine. – Leipzig, 1942.

[13] Сюди увійшли матеріали розвідки "До історії кодифікації українського права XVIII ст. (Чому проект кодексу "Права" не дістав затвердження?)". Див.: *Яковлів А.* Український кодекс... – С. 20–25.

[14] До цього розділу включено матеріали розвідки "Нові джерела кодексу...". Див.: *Там само.* – С. 40–50.

[15] *Рауделюнас В.* Подлинник украинского кодекса "Права" 1743 года // Труды АН Литовской ССР. – Серия А. – Т. 4. – Вильнюс, 1974.

[16] *Bardach J.* Sądy i postępek sądowy na lewobrzeżnej Ukrainie w XVII–XVIII wieku // Czasopismo Prawno-Historyczne. – Warshawa, 1969, – Z. 2; *Паули Л.* Из исследований источников украинской кодификации права 1743 г. // Archiwum iuridikum cracoviense. – Kraków, 1969. – Z. 2.

[17] *Василенко М.* "Права, по которым судится малороссийский народ", як джерело державного права на Україні XVIII в. // Ювілейний збірник на пошану академіка Михайла Сергійовича Грушевського. З нагоди шістдесятої річниці життя та сорокових роковин наукової діяльності. – К., 1928. – Т. 1.– С. 245–252.

[18] *Чубатий М.* До питання про джерела Кодексу 1743 р. // Праці Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі. – Прага, 1943.

українського права XVIII ст.", де розглянуто питання, чому Кодекс не дістав офіційної санкції[19], та три розвідки М. Слабченка, присвячені редакціям Кодексу, Литовському статуту і гетьманському законодавству як джерелам "Прав"[20].

Декілька видань фактично являють собою публікації документальних матеріалів, пов'язаних з Кодексом. Це, насамперед, текст універсалу гетьмана Івана Скоропадського, вміщений О. Лазаревським в "Київській старовині"[21], та листування між "духовними особами" – членами Комісії і київським архієпископом – з приводу конфліктних ситуацій щодо викладу в Кодексі норм, пов'язаних з власністю Церкви на нерухомість, подане в "Актах и документах, относящихся к истории Киевской Академии"[22]. Тут же вміщено матеріали до біографій членів Комісії В. Стефановича та Г. Стороженка. М. Петровим зроблено досить докладні примітки, які, щоправда, грунтуються переважно на матеріалах І. Теличенка. Привертають увагу декілька посилань на архів Харківського університету та звіти Імператорської публічної бібліотеки[23], що є, безперечно, оригінальним доробком М. Петрова[24].

Інша частина бібліографії з нашої теми вміщує решту праць досить загального характеру, де "Права" згадуються в цілому[25]. Окремо при цьому стоїть праця М. Чубатого "Das deutsche Recht in der Ukraine", в якій спеціальний розділ присвячено історії Кодексу, його джерелам, змісту та впливам на нього німецького права[26].

Очевидно, немає потреби перераховувати більш загальну історико-юридичну літературу, за допомогою якої вдалося окреслити або висвітлити головні аспекти проблеми. Посилання на неї читач знайде у відповідних розділах.

Формальні приводи кодифікації. Склад та діяльність Комісії

На початку XVIII ст., значно спрощене тривалими війнами правове життя України поволі переходило до мирного стану, знов висуваючи на передній план приватні інтереси. Правові конфлікти, цивільні і кримінальні, що вимагали судової інтервенції, помножились та ускладнились. Життя почало ставити судам вимоги вирішення щораз складніших спорів і покарання різноманітних злочинів на підставі законів, які містили в собі, з точки зору військово-адміністративного устрою, застарілі, нечітко сформульовані, а часто і протилежні норми. З іншого боку, саме ці закони, вибороні та випробувані майже два століття перед тим українською шляхтою, стали взірцем практичних сподівань новоутвореної земельної та адміністративної верхівки Гетьманщини. До того ж, саме вони, були одним з небагатьох ідеологічних чинників легітимації цієї верстви та доказом тяглості в умовах щораз сильнішого імперського наступу на українську автономію. Протиріччя між новою соціальною ієрархією, що більше відповідала корпоративному суспільству, та військовою республікою, якою організаційно була Гетьманщина[27], висунуло численні проблеми, насамперед, внутрішнього характеру. Значно ускладнилась праця козацьких судів з початком XVIII ст. До того й персональний склад суддів, втративши під час тривалої війни старі досвідчені кадри ("уставичние войны искусных в праве людей пожирали", за висловом відомого правника доби

---

[19] *Чубатий М.* До історії кодифікації українського права XVIII ст. // *Там само.* – Прага, 1937.

[20] Див.: *Слабченко М.* Ескізи з історії "Прав, по которым судится малороссийский народ" // Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наукової діяльності. – Київ, 1927. – [Ч. 1]. – С. 748–754; *Його ж.* Чи використуване гетьманське законодавство в "Правах..."? // *Там само.* – С. 252–255; *Його ж.* Яка була перша редакція "Прав..."? // *Там само.* – С. 755–759.

[21] *Лазаревский А.* Универсал гетмана Скоропадского о переводе "правных книг" на малороссийский язык // Киевская старина. – К., 1887. – Кн. 17. – С. 788–789.

[22] Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии / С введением и примечаниями Н. И. Петрова. – Отделение II. – Т. 1. – Ч. 1. – К., 1904.

[23] Див.: Отчет Императорской публичной библиотеки за 1895 год. – СПб, 1896.

[24] Див.: Акты и документы... – С. 33 (примітки 1 та 2).

[25] Див.: *Пахман С.* История кодификации гражданского права. – Т. 1, 2. – СПб, 1876; *Майков П.* Комиссии составления законов при императорах Павле I и Александре I // Журнал Министерства юстиции. – СПб, 1905 (сентябрь, ноябрь, декабрь); *Тарановский Ф.* Обзор памятников магдебургского права западно-русских городов литовской эпохи. – Варшава, 1897; *Даневский П.* Об источниках местных законов некоторых губерний и областей России. – СПб, 1857; *Данилович И.* Взгляд на литовское законодательство и Литовские статуты // Юридические записки, издаваемые П. Редькиным. – Т. 1; *Нольдэ А.* К истории перевода Литовского статута на русский язык // Сборник статей в честь Д. Ф. Кобелло. – СПб, 1913; *Чубатий М.* Про правне становище Церкви в козацькій державі // Богословія. – Львів, 1925. – Т. III. – Вип. 1–3; *Василенко М.* Як скасовано Литовського статута // Записки Соціально-економічного відділу ВУАН. – К., 1926. – Т.2–3; *Пашук А.* Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. (1648–1782 рр.). – Львів, 1967; *Ткач А.* История кодификации дореволюционного права Украины. – К., 1968; *Ткач А.* Про кодифікацію права на Україні у XVIII – першій чв. XIX ст. // Вісник Київського університету. – Вип. 4. – Серія економіки та права. – Вип. 1. – К., 1961; *Юшков С.* История государства и права СССР. – М., 1949.

[26] *Tshubatyj M.* Das deutsche Recht in der Ukraine. – Praha, 1942.

[27] Див.: *Kohut Z.* Russian Centralism... – P. 17.

Ф. Чуйкевича), не відповідав вимогам часу і нових обставин. Найкращими знавцями чинних законів у більшості випадків були особи нижчого судового ступеня – судові писарі, в обов'язок яких входило практичне ведення справ. Головами судів були сотники і полковники, що об'єднували у своїх руках військову, судову і адміністративну владу в межах сотенних та полкових округів. Зосередження однією особою таких важливих урядів загрожувало занедбанням одних обов'язків за рахунок інших та давало привід і можливість надужиття владою та зловживань правосуддям. Дійсно, з початком XVIII ст. виразно збільшується кількість скарг та нарікань, особливо маловпливового, незаможного козацтва, міщанства та селян на зловживання в судах всемогутніх полковників і сотників, на фаворизування ними кола заможної старшини, а одночасно й на затягнення процесів, накладання високих судових "вин" на свою користь, на неправильне застосування законів до аналогічних випадків тощо. Нерозвинута мережа судових інстанцій призводила до цілком протилежних рішень при оскаржені ухвал міських судів магдебурзького права в апеляційній інстанції – Генеральному суді, який застосовував виключно Литовський статут. Російський уряд використав незадоволення такого роду зловживаннями і неузгодженнями у здійсненні своїх планів щодо обмеження автономних прав України. Петро I у своїх указах звинуватив гетьманський уряд, старшину й суди в непорядках і зловживаннях. Здійснюється цілий ряд реформ в управлінні, у тому числі і введення 1722 р. на Україні Малоросійської колегії, до компетенції якої належали функції апеляційного суду та контролю над адміністрацією і фінансами. Одночасно було наказано здійснити переклад законів на "российский диалект". Універсалом від 16 травня 1721 р. гетьман створює спеціальну комісію для перекладу Литовського статуту, Саксону та Порядку, яка, втім, роботи не закінчила[28] (йдеться про праці польських правників XVI–XVII ст., докладніше див. нижче).

Очевидно, непорядки в судах Гетьманщини були для Петра I лише приводом для обмеження автономії України у справах управління і судочинства. Утворена ним Малоросійська колегія не тільки не принесла поліпшення, але, навпаки, значно погіршила становище, збільшивши хабарництво та зловживання. Врешті Павло Полуботок змушений був заборонити звернення з апеляціями до Малоросійської колегії поза встановленого законом і практикою порядку апелювання до українських судів, принагідно видавши інструкцію судам з правилами ведення судового процесу[29].

Після смерті Петра I встановлений ним в Гетьманщині суворий режим змінився на дещо сприятливіший. Зокрема, повертається право вибору гетьмана та скасовується Малоросійська колегія. Обраний 1728 р. гетьманом Данило Апостол у поданому до Верховної таємної ради проекті нового договору, тепер уже з Петербургом, першим же пунктом поставив умову затвердження давніх прав та вольностей, аби "український народ судився по своїх правах у своїх судах через вибраних суддів". Система судових інстанцій в загальних рисах була затверджена у т. зв. "Решительных пунктах". Разом з тим, з метою упорядкування законодавства наказано: "Понеже е. и. в. донесено, что малороссийский народ судят разными правами, которые сими словами названы: Магдебургские да Саксонские статуты, из которых одни другим не согласуют, из чего может быть судам не без помешательства, того ради е. и. в. указал для пользы правосудия малороссийского те права, по коим судится малороссийский народ, перевесть на великороссийский язык и определить из тамошних, сколько персон пристойно, искусных и знающих людей, для своду тех трех прав в одно и для апробации прислать ко двору е. и. в."[30] Цей указ 1734 р. підтвердила Анна Іоанівна: "Права, названные Магдебургские да Саксонские статуты, по которым судится малороссийский народ, перевесть на великороссийский язык и свесть из трех прав в одно, при том как возможно старание приложить о сумнительствах, какие в оных находятся, ясное поправление на апробацию е. и. в. зделать; а чтобы оные права для пользы малороссийского народа скорее в совершенство приведены были, собрать к тому из малороссийского народа знатных особ, как духовных из каждой епархии и от Киево-Печерского монастыря, яко из мирских – генеральной старшины, полковников и прочих чинов, поскольку надлежит те права перевесть, свесть и что надлежит сократить и прибавить в пользу малороссийского народа и что к верному е. и. в. подданству от такого народа приличествует, о том учинить проект и подать для рассмотрения, кому от е. и. в. повелено будет"[31]. Порівнюючи наведені укази 1728 і 1734 рр., треба зазначити, що перший ставив Комісії завдання скоріше консолідаційного

---

[28] Див.: *Василенко М.* Матеріали до історії українського права. – К., 1928. – Т. I. – С. VI. Текст універсалу опубліковано О. Лазаревським у "Киевской старине", див. прим. 21.

[29] *Василенко М.* Матеріали... – С. VIII–IX, 1–7.

[30] Полное собрание законов Российской империи. – СПб, 1841. – Т. VII, №5324.

[31] *Там само.* – № 6614.

характеру: переклад "трьох малоросійських прав" та зведення їх в один кодекс, другий же значно розширив компетенцію Комісії, поставивши їй завдання вже законотворче: поправки та скорочення діючих норм, а також проектування нових норм "для пользы малороссийского народа". Обидва укази надали Комісії статус офіційного органу, а самій праці – статус формального проекту зводу законів для Гетьманщини, який мав бути переданий на розгляд Сенату, аби дістати остаточне "височайшее" затвердження. Втім, з наведених текстів очевидним стає мінімальне уявлення російського уряду про українські "права", зокрема Литовський статут, який свого часу був добре відомий упорядникам "Соборного уложения" 1649 р.[32]

Одержавши імператорський указ, Данило Апостол наказав бунчуковому товаришу Федору Чуйкевичу[33] та стародубському полковому судді Миколі [?] Ханенку скласти список членів майбутньої Кодифікаційної комісії з 30 осіб[34]. З цього списку було відібрано 12 осіб[35], які з певними змінами у своєму складі працювали до 1731 р., підготувавши три розділи Кодексу: "О чести Божией", "О чести Государевой", "О привилегиях малороссиян". Того ж року до Москви було відряджено лохвицького сотника В. Стефановича з текстами частково виконаних перекладів і зазначених розділів для апробації та отримання інструкцій щодо подальшої роботи[36].

1732 р. склад Комісії змінився. На місце вибулих її членів було включено нових, які до 1734 р., працюючи у Глухові, встигли остаточно перекласти Литовський статут, та частину джерел німецького права[37], а також скласти 11 розділів з 30 запланованих. 1734 р. Комісію переведено спочатку до Прилук, потім до Ічні, а 1735 р. шість її членів було відряджено до Москви для "скорейшего окончания переводного и сводного дела"[38]. Втім, переклади остаточно було завершено лише 1736 р., вже після повернення з Москви[39]. Наступні зміни у складі Комісії відбулися 1736, 1738 та 1741 рр. Чорновий текст Кодексу підготовлено у травні 1738 р. До 1741 р. тривали колективне читання та дискусії за окремими розділами "Прав", а з листопада 1741 р. Комісія остаточно редагувала текст та звіряла цитати й посилання на джерела. На пленумі у Глухові, скликаному Генеральною військовою канцелярією у травні–липні 1743 р., членами Комісії було підписано остаточний текст "Прав"[40]. Генеральна канцелярія подала Кодекс генерал-губернаторові Бібікову, який з невідомих причин затримав його майже на рік, тому до Сенату "Права" потрапили лише 7 липня 1744 р.[41]

Далі, у зв'язку з відновленням інституту гетьманства та переведенням управління справами Гетьманщини від Сенату до Колегії закордонних справ, та й взагалі змінами у верхніх ешелонах українського суспільства, про Кодекс було забуто аж до 1756 р. Від цього року довкола повернутого з Сенату на розгляд Кирилові Розумовському Кодексу протягом семи років точиться боротьба у спеціально призначених гетьманом комісіях (1756, 1759 рр.) та навіть на скликаній раді старшини (1763 р.). Тим часом смерть Єлизавети Петрівни, політичні настанови нової цариці, судова реформа та скликання вже загальноімперської законодавчої комісії, відставка гетьмана, зрештою – кардинальні зміни в житті Гетьманщини позбавили сенсу повернення до питання про Кодекс.

Ми навмисно не зупиняємось докладніше на діяльності Комісії, незважаючи на наявність численних нових матеріалів. Брак місця змушує відіслати читача до цілком кваліфікованої праці І. Теличенка[42], або запропонувати зачекати на появу ширшої версії цієї розвідки. Цікавішим видається питання про персональний склад Комісії. Найповніший до цього часу перелік її членів, що налічує сорок дев'ять осіб, подано А. Яковлівим[43]. Наші матеріали дозволили розширити цей список до більш як семидесяти (див. додаток), не враховуючи сюди численних переписувачів. Аналіз списку дає можливість простежити зв'язок між становою належністю кодифікаторів, їх соціальними ідеалами та віддзеркаленням останніх у нормах Кодексу. По-

---

[32] Див.: Развитие русского права в XV – первой половине XVII в. – М., 1986; *Лаппо И.* Литовский статут в московском переводе-редакции. – Юрьев, 1916; Соборное уложение 1649 года. Текст. Комментарии. – Л., 1987.

[33] Наявні матеріали не дозволяють авторові пояснити цю єдину згадку відомого пізніше правника, ще й у такому контексті. Постійним членом Комісії протягом 1728–1743 рр. був бунчуковий товариш Семен Чуйкевич, очевидно, родич першого.

[34] Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІА України). – Ф. 51, оп. 3, спр. 3284, арк. 68.

[35] *Там само.* – Арк. 70.

[36] *Там само.* – Арк. 87. Тексти разом з доповідною запискою Комісії зберігаються нині у Російському державному архіві давніх актів (далі – РДАДА). – Ф. 248, оп. 29, спр. 1804, арк. 798–880.

[37] Докладніше див. у розділі "Джерела Кодексу".

[38] ЦДІА України. – Ф. 51, оп. 3, спр. 3284, арк. 89.

[39] Центральний державний історичний архів Росії (далі – ЦДІА Росії). – Ф. 1261, оп. 10, спр. 460; Відділ рукописів Державної публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедрина (далі – ВР ДПБ). – Ф. 550, F. II. 10 та F. II. 222.

[40] Тексти було переписано та оправлено у трьох примірниках для подання імператриці і Сенату. Див.: ЦДІА України. – Ф. 51, оп. 3, спр. 8543, арк. 2–4 зв.

[41] Архів петербурзького відділення Інституту історії РАН (далі – Архів ПВІІ). – Ф. 115, № 622, арк. 1.

[42] *Теличенко І.* Указ соч. – Кн. X. – С. 22–42.

[43] Див.: *Яковлів А.* Український кодекс ... – С. 182–183.

перше, найчисленнішою групою є старшинська – 42 особи за всі роки роботи Комісії. Крім трьох найвищих після гетьмана посадових осіб – генеральних обозного, судді і хорунжого, участь в Комісії брали 2 полковники, 6 сотників, 15 бунчукових та військових товаришів, 1 суддя, 11 полкових писарів та військових канцеляристів. Більшість з них отримала освіту у Києво-Могилянській академії, а дехто, як, наприклад, лохвицький сотник Василь Стефанович, і в європейських університетах. Навіть несистематичні спостереження над генеральними слідствами полків та іншими паралельними і пізнішими матеріалами дають можливість говорити про цих людей як про представників середньої, а подекуди і вищої землевласницької верстви. Ці факти цілком вкладаються у систему т. зв. доби військових канцеляристів, коли Глухів був столицею та гетьманською резиденцією, а Генеральна військова канцелярія – кузнею української адміністративної еліти. Слід думати, що основна маса членів Комісії пройшла у своїй кар'єрі всіма характерними етапами – освіта, служба в сотенних, полкових та Генеральній канцеляріях, паралельно – участь у походах, ранг військового, а згодом і бунчукового товариша, що відкривало шлях до вищих ешелонів влади[44]. Відповідно формувався і світогляд цих людей як окремого соціального стану військових, освічених адміністраторів, власників – нової шляхти. Слід відзначити і поєднання українських козацьких традицій з традиціями Речі Посполитої. Все це в комплексі з іншими чинниками, мова про які далі, пояснює закономірність високого рівня правової культури Кодексу, його очевидну станову належність, намагання Комісії в наслідуванні Литовського статуту. Маніфестом "прав і вольностей" можна цілком вважати проекти Комісії, вміщені після тексту "Прав".

Джерела Кодексу

Проблема джерел Кодексу тією чи іншою мірою була розглянута О. Кістяківським, І. Теличенком, А. Яковлівим, М. Василенком, В. Мєсяцем та іншими. Та все ж досить грунтовні розвідки цих цілком авторитетних дослідників залишають ще велике коло невисвітлених, недостатньо висвітлених або спірних питань, в яких ми і спробуємо розібратися.

Очевидно, існує кілька рівнів проблеми, а саме: 1) яке право (законодавства) було покладене в основу при складанні Кодексу; 2) які джерела безпосередньо були залучені; 3) який нормативний матеріал використано у відповідних розділах та артикулах "Прав". Окремо при цьому стоїть питання застосованої кодифікаторами системи.

Більш-менш з'ясованим є перше з поставлених питань. Практично всі дослідники сходяться на такій класифікації джерел Кодексу: Литовський статут, німецьке право, звичаєве право, поточне гетьманське законодавство, нарешті – російське законодавство.

Тут очевидні непорозуміння термінологічного характеру, на яких мусимо зупинитися. Звичайно, визначення перерахованих вище джерел як права або законодавства є досить умовним. І ця умовність насамперед пов'язана з неадекватним застосуванням сучасної термінології (розуміючи "сучасну", знов умовно, починаючи, принаймні, з кінця XIX ст.) до понять XIII - XVIII ст., які неможливо ідентифікувати з теперішніми. І така можливість, якби вона навіть існувала, виглядала б досить сумнівною, зважаючи на еволюцію не лише понять та термінології, але й суті явищ, схожих функціонально або за спільністю історичних коренів. Так, наприклад, Литовський статут важко піддається будь-яким синтетичним визначенням. Адже, строго кажучи, це кодекс, що, концентруючи в собі станове (у даному випадку – шляхетське) право, визначає галузеве право не в сучасному розумінні, а на рівні ментальних настанов середньовічного суспільства. У той же час, являючи зібрання (як ми б тепер сказали) кримінальних, цивільних, адміністративних, державних, процесуальних та інших норм, регламентуючи життя, по суті, цілої замкнутої суспільної верстви, Статут цілком може бути визначений саме як звід законодавства.

Приблизно така сама ситуація з німецьким правом, лише ускладнена тією обставиною, що воно змінило протягом кількох століть не тільки "національну" належність (шляхом поширення на всю Центральну та Східну Європу), але, передовсім, станову, перетворившись під впливом конкретних історичних обставин з шляхетського (лицарського) на міське (купецьке, бюргерське).

Стосовно ролі звичаєвого права, на наш погляд, це один з давніх стереотипів, зобов'язаний своїм поширенням історіографії XIX ст. Парадоксальність його відчутне навіть у самій назві: звичай та право речі якщо і не протилежні, то різні за змістом. Особливо коли йдеться про XVIII ст. – третє століття широкого застосування цілеспрямовано кодифікованого писаного права в Україні та про частину української спільноти, якій вже півтора століття перед тим

---

[44] Див. докладніше: *Пріцак О.* Доба військових канцеляристів // Київська старовина. – №4. – К., 1993. – С. 62–66.

був притаманний фетишизований погляд на право. В цій ситуації можна скоріше говорити про місце, роль та конкретні форми і прояви звичаю в системі кодифікованого права, але аж ні як не про "звичаєве право" як окрему категорію. Можливо, це було б справедливо для селянського громадського судочинства та побуту взагалі, але це не є предметом нашого дослідження. Важко погодитись з думкою М. Крома щодо ролі "усної" та "документальної" традиції в системі доказів (яка сама по собі є кодифікованою)[45]. Адже йдеться лише про спосіб.

Очевидно, немає потреби викладати достатньо розроблену історію такої визначної пам'ятки, як ***Литовський статут***, від самих її початків[46]. Наша тема вимагає звернути увагу на період з кінця XVII до початку XVIII ст., коли Литовський статут "повертається" до активного вжитку на території Гетьманщини в третій своїй редакції (1588 р.), дія якої формально ніколи не була поширена на українські землі, та ще й як звикле (читай – одвічне) право[47]. І сама Комісія постійно підкреслює "переднейшость" Литовського статуту серед інших джерел Кодексу, посилаючись на ту саму його давність[48]. На наш погляд, вирішення цієї проблеми криється у внутрішніх тенденціях як самого Статуту, так і соціально-політичних процесів у Гетьманщині. Литовський статут, починаючи від першої редакції, юридично закріпив права і вольності привілейованого панівного класу. Поява ж другої редакції була наслідком боротьби за привілеї і впливи, що точилася у середині XVI ст. між князями і магнатами, з одного боку, та середнім і дрібним шляхетством, – з другого. Здобутки шляхти у цій боротьбі помітно відбились на нормах Статутів другої та третьої редакцій. Статут забезпечив українській шляхті закріплення станових, політичних, майнових і особистих прав, які у поєднанні з фактичною монополією на землеволодіння та на участь в урядово-адміністративному і законодавчому житті держави забезпечили їй виняткове становище серед інших соціальних груп і прошарків населення[49]. Зрозуміло, що цей взірець, що його намагалася поширити на грунті Гетьманщини нова земельно-адміністративна аристократія, помітно відбився у системі Кодексу. Основні риси цього процесу ми простежимо далі, аналізуючи зміст "Прав". Тут лише зауважимо, що визнаючи Литовський статут за "фундаментальне право" і прагнучи по можливості зберегти статутову систему та основний нормативний масив, Комісія все ж не могла обминути на цьому шляху перешкод об'єктивного характеру, пов'язаних з іншим державним ладом і відмінними соціально-економічними умовами життя Гетьманщини.

Зі знайденням оригінального перекладу, цілком з'ясованою можна вважати справу застосування Кодифікаційною комісією польськомовного видання Литовського статуту 1623 р.[50] Тому, залишаючи на боці дискусії попередників з цього приводу[51], звернемося до таблиць 1 і 2, що красномовно свідчать на користь Статуту як дійсно "права переднейшого". З першої, очевидне збереження, з незначними змінами у послідовності розділів, загальної системи Статуту. Легко порівняти й кількість артикулів у відповідних розділах обох пам'яток. Показовим виглядає і співвідношення загальної чисельності посилань на розділ та кількості артикулів в окремих розділах Статуту до числа використаних у "Правах". Втім, залишимо остаточні висновки до аналізу нормативного матеріалу.

---

[45] *Кром М.* "Старина" как категория средневекового менталитета (по материалам Великого княжества Литовского XIV – начала XVII вв.) // Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей. – Т. III. – К., 1996. – С. 68–85. Пор.: с. 68 (цитата з А. Гуревича: "..."старина", "обычаи предков" – вот ключевые понятия, открывающие тайны духовной жизни и поведения *крестьянства*..." [курсив мій. – *К. В.*]), 69, 83, 84 ("недовіра" до документа у XV – першій половині XVI ст. обертається вже у другій половині XVI ст. поданням у судах тих самих документів з XV ст.).

[46] Основну бібліографію питання див.: Первый Литовский статут 1529 года. Материалы Республиканской научной конференции, посвященной 450-летию Первого статута. – Вильнюс, 1982; Второй Литовский Статут 1566 года. Материалы Республиканской научной конференции, посвященной 425-летию Второго статута. – Вильнюс, 1993; Третий Литовский статут 1588 года. Материалы Республиканской научной конференции, посвященной 400-летию Третего статута. – Вильнюс, 1989.

[47] Див., зокрема: *Чарнецкий [Ф.]* История Литовского статута с объяснением особенностей трех его редакций // Университетские известия. – К., 1866. – № 9; 1867. – № 1, 5–10 та *Лаппо И.* Литовский статут 1588 г. – Т. 1. Исследование. – Ч.1. – Каунас, 1934. – Ч. 2. – Каунас, 1936.

[48] Див. напр.: ЦДІА України. – Ф. 51, оп. 3, спр. 3284, арк. 112–114.

[49] *Яковенко Н.* Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – К., 1993. – С. 59.

[50] ВР ДПБ. – Ф. 550, F.II.222. Докладніше про видання Третього статуту див.: *Daniłowicz I.* Opisanie bibliograficznie dotąd znanych exemplarzy Statutu Litevskiego, rękopismiennych i edycyy drukowannych, tak w ruskim oryginalnym, jako też polskim i łacinskim języku // Dziennik Wileński. – Т. 2. – Wilno, 1823; *Пташицкий С.* К вопросу об изданиях и комментариях Литовского статута. – СПб., 1893.

[51] Питання дискутувалось, починаючи від появи дослідження О. Кістяківського, який посилався на трактування В. Баршевського (див.: Права... – С. 54). Дискусію підтримав І. Теличенко у своїй розвідці (див. зазн. працю. – С. 454–457), а згодом і М. Слабченко, присвятивши цьому сюжету окрему статтю. Див.: *Слабченко М.* Який Статут використовували у Гетьманщині // Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятьдесятих роковин наукової діяльності. – К., 1927. – Ч. 1. – С. 748–751.

Таблиця 1. **Рецепція у Кодексі основного нормативного матеріалу з Литовського Статуту (по розділах)**

Глави "Прав"	Кільк. арт. в "Правах"	Розділи Л С
1. О силе и важности прав малороссийских	1	
2. О чести Божией	6	
3. О высочайшей чести и власти монаршей	15	I. Про персону нашу господарську
4. О вольностях и свободах малороссийских	14	III. Про вольності шляхетські
5. О службе государевой воинской и о порядки воинском	21	II. Про оборону земську
6. О судах духовным чинам с мирскими и о приходских священниках	4	
7. О судах, судьях и других персонах к суду подлежащих и о содержании правного порядка в делах судебных	25	IV. Про суддів та суди
8. О челобитчике и ответчике, також и о судовом процессе и тяжбе их, о доводах или доказательствах, о декретах или приговорах, о апелляциях и о штрафах, как судимым – за неправый иск, яко и судящим – за неправосудие	40	IV. Про суддів та суди
9. О произвождении суда в разных случайных делах и о давности земской	18	IV. Про суддів та суди
10. О сговорах свадебных, о приданом и вене, о наследии мужа по жене и жены по мужу и о разводах	37	V. Про отправу посагу та про віно
11. О опекунах и их над сиротами опеках, також о нераздельном имении братов и сестер дорослых с недорослыми и о поделе между ними	11	VI. Про опіки
12. О тестаментах или духовных делах	15	VIII. Про тестаменти
13. О наследии имений по нисходящей, восходящей и побочной линии сродства и по усыновлению от бездетных, також о власти родительской над детьми	21	
14. О продаже, купле, выкупке, дарах и о диспоновании, си-есть роспорядки, всяким образом имений и о записах разных	27	VII. Про записи і продажі
15. О имении и вещах, которые в наем или в откуп отдаются	8	VII. Про записи і продажі
16. О долгах, закладах, поруках, поклаже и о аресте	49	VII. Про записи і продажі
17. О делах земских	20	IX. Про підкоморіїв у повітах та правах на землю, про границі і межі
18. О портовых реках, о наводнении, о товарах затопленных, о реке сумежной, о мельницах, прудах и затопленных сенокосах	6	
19. О пущах, лесах, борах, пощах, гаях, бортном дереве, о звериных и рыбных ловлях, озерах, сенокосах, о пожарах в пущи и полю, о диких зверях и принадах птичих, о гнездах соколем, лебедином, и о бобровых гонах, також о хормных строениях, садах, огородах, о всяких грунтах, о пожарах домов и хуторов, и о зажигателях	21	X. Про пущі, лови, про бортне дерево, про озера та луки
20. О гвалтах и насилиях, о нападении, о убийстве, побои, увечьи, ранах, разбое и безчестьи, и о казни и наказании в том преступивших, також о головщинах или платеже за голову, за увечье, за охромление и повреждение на составах, за побои, раны и безчестье шляхте или воинского звания и протчим людям	59	XI. Про насильство, побої та головщизни шляхетські
21. О убийстве посполитого звания людей, служивых, майстеровых и протчих, також	5	XII. Про головщини ... людей простих і про

Глава	Кільк. арт. в "Правах"	Розділ
выблядков и людей шельмованых, и о платеже за голову, за увечье и за безчестье их		таких людей ... які від панів своїх відходять також про наказних слуг
22. О грабежах, разных шкодах и за то о награжденьях	12	XIII. Про грабежі та нав'язки
23. О казни и наказании прелюбодеев, блудников, насильников жен и девиц, також мужеложников и скотоложников	14	
24. О ворах и наказании их, також и о прочем по делам татейным	23	XIV. Про злодійство всякого роду
25. О приводимых в суда по криминальным делам людях, кои по каким подозрительствам роспросу и мучению не подлежат, а кои подлежат, також о смертной экзекуции над виноватыми и о палаче или кате, и о содержании в судах книг, называемых черых и протестных	14	
26. О магистрате или уряде градском упривилийованых и других, менших городов, о судах их градских и о других должностях	6	
27. О служителях и о людях свободных и несвободных	22	XII. Про головщини ... людей простих і про таких людей ... які від панів своїх відходять також про наказних слуг
28. О ярмарках, торгах, контрактах купеческих	6	
29. О суде над пахатными людьми, о сельском порядке, о приблудах, о пастухах, стадниках, плугаторах и о скоте	3	
30. О циганах, татарах, жидах неверных, о безчестии, ранах и убийстве их	9	

Розділи Литовського Статуту	Всього посилань у Правах	Кількість артикулів	Використано у Правах
I. Про персону нашу господарську	50	35	29
II. Про оборону земську	33	27	25
III. Про вольності шляхетські	66	51	38
IV. Про суддів та суди	138	105	90
V. Про отправу посагу та про віно	39	22	22
VI. Про опіки	24	15	15
VII. Про записи і продажі	47	31	28
VIII. Про тестаменти	12	9	9
IX. Про підкоморіїв у повітах та правах на землю, про границі і межі	39	32	30
X. Про пущі, лови, про бортне дерево, про озера та луки	23	18	17
XI. Про насильство, побої та головщизни шляхетські	90	68	55
XII. Про головщини ... людей простих і про таких людей ... які від панів своїх відходять також про наказних слуг	36	24	20
XIII. Про грабежі та нав'язки	17	14	14
XIV. Про злодійство всякого роду	47	37	33
У с ь о г о	661	488	425

Таблиця 2. **Рецепція нормативного матеріалу з Литовського Статуту по артикулах**

Проблема застосування ***німецького права*** у Кодексі є чи не найскладнішою порівняно з рештою джерел, як і взагалі питання про німецьке право в Україні. В історіографії існує декілька концептуальних точок зору. Але майже всі вони (хіба за винятком А. Яковліва) базуються на стереотипі, за яким поняття "німецьке право" ототожнюється, точніше звужується до поняття "магдебурзького" або деяких його різновидів, наприклад, "хелмінського", і, таким чином, проблема зводиться лише до розгляду міського права, а фактично – до питань: діяло чи ні; якщо так, то в яких межах і позитивну чи негативну роль відіграло в історії України? Звичайно, різні автори давали різні, і навіть протилежні, відповіді. Їх можна звести до кількох принципово узагальнених: а) німецьке право діяло майже вповні, принаймні у великих містах; б) воно майже не діяло, за винятком деяких, та ще й урізаних елементів самоврядування; в) відіграло негативну роль як насильницька рецепція з рук Польщі, спрямована на спольщення; г) відіграло позитивну роль як спосіб уникнення політичної та економічної залежності, ототожнюваної знову ж таки з полонізацією (до певної міри)[52]. Відповіді на поставлені питання в різних сполученнях наведених варіантів складали і складають дотепер концепції (звичайно, з відповідним обгрунтуванням) існування та застосування німецького права в Україні[53]. Ми навмисно дещо спрощуємо, аби рельєфніше виокремити проблему. Цим концепціям, очевидно, можна знайти обгрунтування в історіографії т. зв. народницької школи, яка беззаперечно відіграла позитивну роль і у висвітленні цього питання.

На нашу думку, по-перше, не можна розглядати феномен німецького права в Україні статично. Майже за 500 років своєї історії воно не могло не зазнати певних трансформацій в кожній територіальній одиниці, починаючи від регіону і закінчуючи останнім містечком. Прикладом можна вважати польські переробки німецького права XVI ст. М. Яскера, Б. Гроїцького, П. Кушевича, П. Щербича, які, в свою чергу, зазнали переробок, зокрема – і в "Правах".

З іншого боку – традиціоналізм, притаманний організації середньовічного суспільства в принципі: уявлення про ієрархічність світу, суспільства і права об'єктивно сприяли усталеності, замкнутості форм, недоторканості меж, скажімо, стану. Звідси випливає характер системи права, найголовнішим критерієм якої є суб'єкт. Його права та обов'язки перебувають у прямій залежності від місця, яке він посідає в суспільній ієрархії. "Старина" набуває особливого значення в охороні власних інтересів[54]. Отже, і щодо німецького права, на українських землях з часом виокремлюється певна група норм, що вже сприймаються як "старина" та включаються майже до всіх офіційних і т. зв. приватних кодифікацій протягом кількох століть. Не можна не згадати і важливої для нашої теми рецепції з джерел німецького права (у тому числі і польських) в Литовському статуті[55], але до цього сюжету ми ще повернемось.

Коло джерел німецького права, використаних Комісією у роботі над Кодексом, намагалися окреслити О. Кістяківський, І. Теличенко, А. Яковлів, В. Мєсяц. Але вповні це питання так і не було з'ясоване жодним з них. Тому звернімось, насамперед до документів самої Комісії, зокрема – до переліку цитат у Кодексі та перекладів, здійснених Комісією. Серед них знайдемо як прямі, так і опосередковані посилання на ті чи інші джерела, застосовані у роботі над "Правами".

Першим чітким переліком є "Ведение в Войсковую Енералную Канцелярию, в переводе и своде книг правных, что именно переведено и что сведено и совсем исправлено, и что еще до переводу или своду или до вящей исправки остается, о всем том ниже сего явствует"[56]. Отже, згідно з "Ведением":

"I. Переведено и исправлено:
1) Статут Великого княжения Литовского.
2) Книга "Порядок" на 4 части розделенная.
3) Артикулы права магдебургского, особенно в той же книге напечатаные.
4) В той же книге, Артикулы прав цесарских.
II. Переведено, но не исправлено:
1) Книга Титулы, до книги Порядка приданная.
2) Книга латинская Енхиридион, при книге Титулы напечатанная.
3) Книга Зерцало Саксонов на польском языке, алфавитом собранная.
4) Тая ж книга Зерцало Саксонов, самый оригинал прав саксонских на латинском языке, в три книги собранная (переведено 2 книги).
5) Книга Право магдебургское (перевдена 1/4 часть).

---

[52] Див. з цього приводу передмову М. Грушевського до XXIII тому "Руської історичної бібліотеки" (Львів, 1903), де вміщено український переклад "Німецького права в Польщі і Литві" М. Влодимирського-Буданова. Докладну анотовану бібліографію питання див.: *Jakowliw A.* Das Deutshe Reht in der Ukraine.

[53] Винятком тут є погляди А. Яковліва та небагатьох представників державницької школи.

[54] Див. з цього приводу: *Кром М.* Указ. соч. – С. 68–85.

[55] Див. з цього приводу: *Dargun L.* Die Reception der peinlichen Halsgerichtsordnung Kaisers Karl V in Polen // Zeitschrift der Savigni-Stiftung für Rechtsgechichte, Germanische Abteilung. – Bd. X. – Berlin, 1899; *Максимейко Н.* Источники уголовных законов Литовского статута. – К., 1894.

[56] ЦДІА України. – Ф. 51, оп. 3, спр. 3284, арк. 105 зв. (24 березня 1734 р., Ічня).

6) Книга об обороне сирот и вдов, которая в некоторых Порядках напечатана (1/2 часть переведена).

III. Остается перевести:

1) Книга Право гражданское (3 части еще переводить остается).

2) При той же книге, Право хелминское.

3) Зерцало Саксонов на латинском языке (1 книга из 3).

4) Книга об обороне сирот и вдов (1/2 часть).

5) Книга об употреблении добр, жене от мужа определенных".

Далі, під пунктом IV, у реєстрі перераховано зведений у відповідні розділи матеріал.

Цікаві для предмету нашого дослідження відомості знаходимо і в передпосланому попередньому документові "доношении" членів Комісії кн. Шаховському: "...так по усмотрению в книгах полских, в одной, зовемой просто *Саксон*, в другой *Порядок*, везде имеющейся цитации или ссылки на латинскую книгу, именуемую *Speculum Saxonum*, из которой книги польские сочинены суть, и по сыску оной латинской книги, увидели, что переводчики польские в многих местах неверно и не обстоятельно и не совершенно тую латинскую книгу переводя, означенные две книги польские из оной составили. Чего ради принуждены мы, будучи еще и тую книгу четвертую[57] *Speculum Saxonum* на росийский же язык переводить, тем вящшый и многодельный себе наложили труд"[58] [тут і далі курсив мій. – *К. В.*].

У наступному повідомленні, у відповідь на "указ" Генеральної військової канцелярії від 21 травня "по доношению киевской старшины" про повернення у Козелець Саксону, Порядку та Литовського статуту, взятих для роботи над Кодексом, вміщено інформацію про відсутність Статуту з Київського полку та неможливість повернення *Саксону* і *Порядку* (які дійсно є), вкрай необхідних для роботи над Кодексом. До того ж висловлено і прохання, аби уникнути затримок у справі, зібрати по полкових канцеляріях *"Зерцало Саксонов в трех книгах состоящее, печатанное на латинском язике"* та надіслати ще примірник або кілька до Комісії[59].

Підтверджує не лише наявність в Комісії, але й факт перекладу нею латинського Саксону також клопотання членів Комісії до кн. Шаховського про звільнення Василя Лисаневича від тяжби, аби "не имела того дела остановка и лишнее продолжение... понеже за ним, Лисаневичем, дело переводное имеется, а именно *вторая книга на латинском языке Зерцала Саксонов*, которая для сношения и исправки, тут в собрании, других переводов нуждает..."[60].

Тепер звернімося безпосередньо до перекладів, здійснених Комісією, тобто оригіналу та копійного списку, які нам вдалося відшукати у сховищах Петербурга[61]. Обидва рукописи містять переклади:

1. "Зерцало Саксонов или право саксонское и магдебургское порядком алфавита из латинских и немецких екземпляров (сводов) собранное и на польский язык тщательно и верно через Павла Щербича, секретаря его королевского величества полского, новоперенесенного и неже на русский штатский язик по указу ея императорского величества переведенное лета господня 1732"[62].

2. "Право Хелминское поправленное, з латинского язика на полский, истолкованное в пяти книгах к общой ползе, переведенное через Павла Кушевича из Хелмна по милости и привилегию священнейшего королевского величества, в Варшаве в типографии Петра Електора, священнейшова королевского величества типографа, лета господня 1646. И неже з полского на русский штатский язик по указу ея императорского величества переведенное лета господня 1735"[63].

3. "Право гражданское магдебургское з латинского и з немецкого на полский язик тщателно и верно переведенное через Павла Щербича, на тот час синдика лвовского, потом секретара его королевского величества, по милости и привилегию священнейшого королевского величества в Варшаве в типографии Петра Електора, его королевского величества типографа, лета господня 1646. І неже на руский штатский язик по указу ея императорского величества переведенное лета господня 1735"[64].

Важливий для нас запис є у копійному списку перекладів: "Сия книга прав, которыми изстари по всемилостивейшим грамотам государевым судится народ малороссийский, называемая Зерцало Саксонов, переведена по указу от слова до слова с иностранного польского и частию немецкого языка на великороссийский язык с самой оригинальной книги, так как и другие две книги Статут и Порядок"[65].

---

[57] Тобто, крім означених в царському указі польских Саксону і Порядку та Литовського статуту.

[58] ЦДІА України. – Ф. 51, оп. 3, спр. 3284, арк. 104–104 зв. (26 березня 1734 р., Ічня). Пор.: *Теличенко И.*. Указ. соч. – С. 24-25.

[59] *Там само.* – Арк. 28 (22 травня 1734 р., Ічня). В попередньому документі крім інших причин, що призводять до затримки в роботі, названо і наявність у Комісії лише одного примірника латинського Саксону (арк. 105 зв.).

[60] *Там само.* – Арк. 26–26 зв. (14 травня 1734 р., Ічня).

[61] ЦДІА Росії. – Ф. 1261, оп. 10, спр. 460; ВР ДПБ. – Ф. 550, F II 10 (копія).

[62] ЦДІА Росії. – Ф. 1261, оп. 10, спр. 460, арк. 1–447.

[63] *Там само.* – Арк. 448–577.

[64] *Там само.* – Арк. 578–794.

[65] ВР ДПБ. – Ф. 550, F II 10, арк. 896.

Звернімо увагу й на посилання в самих "Правах", і особливо на "Изъяснения о положеных по краям страниц листов, в книге сей правной разных книг означениях"[66]. Дозволимо собі цитату, що максимально узагальнює список використаних у роботі над пам'яткою джерел німецького права:

"2.*Зер. Сакс.:* значит книгу Зерцало Саксонское.

Под сл.: значит слова алфавитные, под которыми словами в том Зерцале Саксонском права на что-нибудь имеются.

Нум.: значит нумеры, или пункта под теми алфавитными словами включенные.

3. *Пр. Гражд.:* значит Право Магдебургское.

Арт.: значит артыкулы.

Нум.: значит нумеры, которые Право Магдебурское, артикулы и нумеры в той же книзе Зерцала Саксонов сообщены.

4. *Пр. Хелм. Книг 1, 2, 3, 4, 5:* значит Право Хелминское книги первые, вторые, третии, четвертые, пятые в той книге имеющиеся.

Розд.: значит розделы при той же книге Зерцала Саксонского на концы напечатанные.

5. *Поряд.:* значит книгу Порядок названную, в которой пять книг состоит, а именно:

первая книга Порядка четыры части, вторая Артыкулов права магдебурского, третая Артыкулов права цесарского, четвертая Тытулов, пятая, О обороне сирот и вдов. Да там же на конци особливо книга Енхиридіон или собрание прав вокрадце".

Доповнює цей перелік і коротке посилання у передмові до "Прав": "...которою Комісією те кныги, а именно Статут Великого княжения Литовского, також Зерцало Саксонов, с приложенными при нем особливо Артикулами прав майдебурского или гражданского, и Хельминского, и Порядок, из польского и латинского на российский диалект тогда ж переведены"[67].

Нарешті, ще ряд відомостей про використання Комісією книг німецького права.

1. В "доношении" Державній колегії іноземних справ В. Стефановича: "...а где случаются долгие разглагольствия, церемонии, вопроси и диспутации, найпаче в викладах, *разних авторов* малопотребние, ми тие разние мнения и несогласия виключив, решительно только вещи и силу дела к видению судящих и к судам потребнаго, не опуская ничего, екстрактом взяв, з виклада артикулом пишем. Артикули в разних книгах и на разных местах положенния, которие кажутся бить себе не согласнии, з *новоисправленних и дополненних Саксонских прав, либо из других книг* толкованием изъясняя, что сискать можно одно только кладем или дополняем, что нужно и потребно есть"[68].

2. У "Доношении" голови Комісії, генерального судді І. Борозни кн. Шаховському від 1 жовтня 1735 р.: "...но еще четыре книги латинския (*три называемые томы новоизданныя саксонския, а четвертый Саксон латинский*) прибавили, которыми никогда малороссийский народ не судился, из оных вопросы и артикулы поклали"[69].

3. І. Теличенко, посилаючись на перелік книг, взятих Комісією до Москви, називає крім відомих ще й: 1) "регламент русский печатный"; 2) "книга рукописная русская, перевод давний Титулов из Порядка польскаго" – поганий переклад, зроблений Пекалицьким (І. Теличенко); 3) "книга большая рукописная перевод давний Студентского [?] Саксона польскаго всего – к делу весьма негодный". Він же подає відомості про використані, але не перекладені Комісією посібники: латиномовні видання Б. Карпцова "Processus juris", "Definitiones forenses" та "Practica rerum criminalium". Останні три книги, за твердженням Теличенка, були взяті в київському магістраті і з них "...к своду в дополнение права о чести Божией, государевой русским наречием было нечто выписано"[70].

Підсумовуючи наведені вище дані, можемо скласти перелік джерел німецького права, різною мірою використаних Комісією. Це дві праці П. Щербича "Speculum Saxonum" та "Jus municipale"; "Prawo Chelmińskie" П. Кушевича; низка трактатів Б. Гроїцького: "Porządek sądow y spraw mieyskich", "Artykuły prawa maydeburskiego", "Postępek wybrany iest z praw Cesarskich," "Tytuły prawa maydeburskiego", "Oborona sierot i wdów" (яка включає в себе також "O używaniu dobr"); "Enchiridion" Я. Церазіна; "Juris provincialis quod Speculum Saxonum" М. Яскера, а також праці Б. Карпцова "Processus juris", "Definitiones forenses" та "Practica rerum criminalium". Немає підстав твердити, що згадка В. Стефановича про виклади "різних авторів" свідчить на користь використання ще якихось, крім названих джерел.

Всі згадані вище праці вийшли друком і

---

[66] Архів ПВП. – Ф. 115, № 622, арк. 27–28.

[67] *Там само.* – Арк. 8 зв.

[68] РДАДА. – Ф. 248, оп. 29, спр. 1804, арк. 803 зв.–804 (13 серпня 1731 р.).

[69] Вперше опубліковано в "Чернігівських губернських відомостях" (№13. – Чернігів, 1852), згодом передруковано О. Кістяківським у додатках до "Прав..." (С. 840–844), місце знаходження оригінала не відомо.

[70] *Теличенко И.* Указ. соч. – С. 458. На підставі трьох останніх згадок А. Яковлів ідентифікує "нововиправлені та нововидані саксонські права" саме з працями Б. Карпцова, див.: *Яковлів А.* Український кодекс... – С. 49–50; *Його ж.* Нові джерела кодексу "Права, по которым судится малороссийский народ". – Прага, 1944 (про це див. нижче).

широко використовувались у судовій і взагалі юридичній практиці Польщі, Литви, Білорусі та України протягом XVI–XVIII ст. Вони достатньо описані як в польській, так і в українській історіографії[71]. Наше завдання полягає в систематизації їх щодо впровадження в Кодексі, оскільки цього не вдалося зробити ні О. Кістяківському, ні І. Теличенку, ні В. Мєсяцу. Хіба А. Яковлів лише наблизився до вирішення цього питання.

Хоча розділ, присвячений магдебурзькому праву в Україні, у передмові до видання "Прав" О. Кістяківського і є досить грунтовним, все ж автор не зупиняється в деталях на питанні, що нас цікавить. Щоправда, він подає широкі описи розповсюджених в Україні та Польщі у XVI–XVIII ст. видань на основі німецького права, побіжно зазначаючи, що те чи інше, очевидно, було використане Комісією при складанні Кодексу[72]. Натомість І. Теличенко, подаючи невідомі раніше дані про переклади та використання Комісією видань німецьких джерел, не описує та не піддає їх систематизації, посилаючись при цьому на О. Кістяківського. Та автор все ж торкається важливого для нас факту перекладу "латинського оригіналу Саксону"[73]. В. Мєсяц в кількох місцях своєї праці пробує окреслити коло джерел німецького права, але робить це не завжди послідовно. Намагаючись полемізувати з попередниками, він не уникає ряду помилок, в цілому ж будує свої спостереження на згаданих даних О. Кістяківського та І. Теличенка, використовуючи ще й працю Ф. Тарановського[74].

Набагато інформативнішим є виклад цього питання А. Яковлівим, якому, очевидно, було важко в умовах еміграції залучити оригінальні джерела, тим більше нові. Тому він будує свою розвідку в цій частині, досить вдало компілюючи матеріали тих же О. Кістяківського і Ф. Тарановського, С. Кутшеби та ще кількох польських дослідників, але не безпосередньо, а через посилання на свою ж попередню роботу[75]. Результатом є практично повний перелік використаних Комісією пам'яток німецького права, виданих переважно у Польщі, із зазначенням прототипів. А. Яковліву не вдалося уникнути і деяких помилок та неточностей, бракує йому і чіткого узагальненого погляду на зібраний матеріл[76].

Отже, найменше проблем з працями П. Щербича та "Prawem Chelmińskim" П. Кушевича. Наведені вище прямі згадки у перекладах та "Изъяснении" дають підстави твердити, що Комісією було використано варшавське (1646 р.) видання творів Щербича, де надруковано і "Prawo Chelmińskie" (див. табл. 3).

У таблиці 4 наведені дані, які дають уявлення про склад видань окремих праць Б. Гроїцького. Підставою послужили матеріали, опрацьовані О. Кістяківським, Ф. Тарановським, А. Яковлівим та Л. Даргуном[77]. При співставленні посилань Комісії з даними таблиці очевидною стає сумнівність тверджень про використання для перекладів якогось одного видання. Залишається покладатись на припущення І. Теличенка (щоправда, не підкріплене посиланнями на джерела), що Комісія мала у своєму розпорядженні "багато", або, принаймні, кілька примірників "Porządku"[78]. Очевидно, це були краківські видання 1616 та 1629 рр. В останньому був надрукований і "Enchiridion" Яна Кірштейна Церазіна (див. табл. 4). Проте аж ніяк не можна погодитись з В. Мєсяцем, який називає видання 1646 р.[79]

Що ж до "Obrony sierot y wdów", яка витримала лише одне видання (Краків, 1605[80]), іншого пояснення, ніж припущення, висловлене А. Яковлівим, знайти важко, а саме: серед тих "кількох" примірників "Порядку", що мала в своєму розпорядженні комісія, був і гіпотетичний конволют, до складу якого входила згадана праця Б. Гроїцького[81].

На перший погляд, виникають протиріччя і в трактуванні посилань Комісії на переклад "Сак-

---

[71] Тут подаємо лише основні дані, узагальнені у таблицях 3, 4 та на схемах 1, 2. Докладніше див.: *Тарановский Ф.* Обзор памятников...; *Jakowliw A.* Das Deutshe Reht in der Ukraine; *Maciejowski W.* Historija prawodawstw słowiańskich. – Warszawa, 1858. – T. IV; *Dargun L.* O źródłach prawa miast polskich w w. XVI. // Rozprawy Wydziału Historyczno-filosoficznego Akademiji Umietności. – Kraków, 1888. – T. XXII; *Його ж.* O zródłach przepisów karnych w dziełach Groickiego та O zródłach porządku sądowego Groickiego // Rozprawy Wydziału Historyczno-filozoficznego Akademji Umiejętności. – Kraków, 1891. – T. XXV; *Kutrzeba S.* Historja źródeł dawnego prawa polskiego. – Lwów-Warszawa-Kraków, 1926. – T.II; *Janicka D.* Prawo karne w trzech rewizjach prawa chełmińsiego z XVI wieku. – Toruń, 1992; та ін.

[72] Див.: Права... – С. 83–110.

[73] Див.: *Теличенко И.* Указ соч. – С. 453–466.

[74] Див.: *Месяц В.* Указ соч. – С. 55–64, 162–183; *Тарановский Ф.* Обзор памятников...

[75] *Jakowliw A.* Das Deutshe Reht...; див. також примітку 71.

[76] Див.: *Яковлів А.* Український кодекс... – С. 40–50.

[77] Див. примітку 71. Див. також: Biblioteka dawnych polskich pisarzy-pravników. – T. I. – Warzsawa, 1953; T. II. – Warzsawa, 1954 (публікації Porządku, Artykułów, Postępku та Ustawy). Об'ємна, в основному польська, новітня бібліографія частково представлена в згаданій вже праці Д. Яніцкої "Prawo karne w trzech rewizjach prava chełmińskiego z XVI wieku".

[78] *Теличенко И.* Указ. соч. – С.457.

[79] *Месяц В.* Указ. соч. – С. 59. Такого видання просто не існувало (див.: *Kutrzeba S.* Historja źródeł... – S. 278–279). Мєсяц, очевидно, плутає "Porządek" з варшавським виданням праць Щербича та Кушевича (пор. таблиці 3 і 4).

[80] Див.: *Estreicher K.* Bibliografia polska. – Zc. III, t. IV (T. XV). – S. 30.

[81] *Яковлів А.* Український Кодекс... – С. 47.

№	Дата	Автор	Назва
1	Lwów, 1581; Warszawa, 1646 (P. Elert)	П. Щербич	Speculum Saxonum, albo Prawo Saskie Magdeburskie, porzadkiem abecadła z łacinskich i niemieckich exemplarzów zebrane a na polski ięzyk... nowo przełożone
2	—"—	—"—	Jus municipale, to i est prawo meyskie Maydeburskie, novo z laćinskiego y z niemeckiego na polski ięzyk z pilnoscią wiernie przełożone...
3	Warshawa, 1646	П. Кушевич	Prawo Chelminskie poprawione z łaćinskiego ięzyka na polskie przetłumaczone na xiąng pięcioro ku pospolitemu pożytkowi przełożone...

Таблиця 3. **Склад видання "Saxon sev Prawa Polski Majdeburski nazywaiące Speculum Saxonum"**

№	Дата	Автор	Назва
1	Kraków, [1547-67] [1565-73] 1616, 1629,	Б. Гроїцький	Porządek sądow y spraw mieyskich (4 частини)
2	Kraków, 1629 (II-ге вид.)	—"—	Artykuły prawa maydeburskiego, ktoro zowią Speculum Saxonum z łacinskiego ięzyka na polski przełożone...
3	Kraków, 1616	[Б. Гроїцький]	Postępek wybrany iest z praw Cesarskich, który Karolus V, Cesarz, kazał wydać po wshystkich swoich państwach...
4	Kraków, 1629	[Б. Гроїцький]	Ustawa placey y sądow w prawie Maydeburskim: tak przed burmistrem a raycami, jako przed woytem, nowo ułożona
5	Kraków, 1567, 1616	Б. Гроїцький	Rejestr do Porządku y do Artykułow prawa Maydeburskiego y Cesarskiego
6	Kraków, 1616	—"—	Tytuły prawa Maydeburskiego do Prządku y do Artykułow, pierwiej po polsku wydanych...
7	Kraków, 1629	Ян Кірштейн Церазін	Enchiridion aliqot locorum communium Juris Magdeburgensis...
8	Kraków, 1629		Abrogatio et moderatio abusum et sumptuum, quibus litigantes partes...

Таблиця 4. **Склад видання "Porządek sądow y spraw mieyskich"**

сону латинського". О. Кістяківський, не приділяючи спеціальної уваги цьому питанню, називає все ж серед видань, що мали розповсюдження в Польщі та Україні, насамперед працю М. Яскера[82]. Натомість І. Теличенко, підтримуючи думку О. Кістяківського, наполягає на використанні Комісією і "оригіналу, з яким звірялися польські переробки" (в тому числі Яскера), не уточнюючи, що власне розуміється під "оригіналом"[83]. А. Яковлів відносить праці Яскера до категорії джерел (за його класифікацією), які були лише використані (не перекладені) Комісією при складанні Кодексу, і наголошує на тому, що це видання власне і було тим самим "оригіналом Права Саксонського"[84].

Не заперечуючи думки попереднього автора[85], В. Месяц зараховує до числа джерел німецького права ще й власне німецькі тексти Саксонського Зерцала[86], базуючи свій висновок на записі у перекладах, що згадувались вище[87]. Проте він не враховує, що цей запис стосується перекладу видання не Яскера, котрий, як зізнає сам дослідник, йому знайти не вдалося, а Щербича, і є очевидною калькою з назви праці того ж таки Щербича (пор. запис з табл. 3). Сумнівною

---

[82] Права... – С. 65–66.
[83] *Теличенко И.* Указ. соч. – С. 457.
[84] *Яковлів А.* Український кодекс... – С. 48.
[85] *Месяц В.* Указ. соч. – С. 59.
[86] *Там же.* – С. 167.
[87] Див. примітку 65.

є сентенція того самого автора щодо правильності назви Кодексу у О. Кістяківського та кількості джерел, які він ставить у пряму залежність[88]. Дійсно, у виданні Кістяківського в заголовку: "...из трех книг, а именно: Статута литовского, Зерцала Саксонского и приложенных притом *двух* прав, також де из книги Порядка...", замість "*других*". Але навіть від цієї помилки, твердження О. Кістяківського[89] правильності не втрачає, і це очевидно з таблиці 3. Адже до "Speculum Saxonum" Щербича дійсно додано лише "два права", в той час як праця Яскера прямо не згадується серед джерел, а "Enchiridion" Церазіна взагалі означений як "приданий до книги Порядку".

Повернімося до питання про латинський оригінал Саксону, яким, на нашу думку, служив все ж Саксон Яскера. Нагадаємо, що у XVI ст. (видання Яскера вийшло у Кракові 1535 р.) офіційною судовою мовою Польщі була латина, у той час як власне німецькі видання Саксону виходили німецькою (лише частина глос – латиною). Цим і була обумовлена потреба латиномовного перекладу Яскера, адже саме переклад "Landrecht" та "Weichbild" був здійснений автором, як це переконливо довів Ф. Тарановський[90]. До того ж польськомовні переробки Щербича (частково і Гроїцького), що були використані Комісією безпосередньо, базувалися на виданні Яскера (див. схеми 1 і 2). Отже, щодо польськомовних видань праці Яскера були латинським оригіналом. Оскільки ж після них[91] перекладів Саксону латиною в Польщі здійснено не було, а застосування Комісією аналогічних перекладів XIV–XV ст. маловірогідне, лишається зважати на "оригінальність" перекладу Яскера.

Перед тим, як перейти до узагальнень та розгляду наступного питання, додамо, що заперечувати твердження І. Теличенка про наявність і використання в Комісії праць Б. Карпцова, про які йшлося вище, підстав немає, хоч автор і не посилається при цьому на джерела[92]. А. Яковлів, присвячуючи цьому питанню цілу розвідку, згодом включив її частково до тексту монографії, не без слушності доводить наявність праць німецького криміналіста в Комісії (втім, посилається лише на Теличенка[93]). Не виключаємо, що цей сюжет останні два автори підтримали з легкої руки О. Кістяківського, який згадує про наявність однієї з праць Карпцова у приватній бібліотеці Миколи Ханенка[94].

Також навряд чи, принаймні грунтовно, були використані "книга рукописная русская, перевод давний Титулов из Порядка польского" і "книга большая рукописная перевод давний Студентского [?] Саксона польского – всего" (як зауважила сама Комісія "к делу весьма негодный").

Підсумовуючи наведене, можна остаточно окреслити групу джерел німецького права різною мірою використаних для кодифікації (розділяємо їх за виданнями та нумеруємо для координації зі схемами):

I. "Porządek sądow y spraw meijskich" (в цілому, умовно видання 1616 та 1629 рр.):

Ia. Porządek sądow y spraw miejyskich (чотири частини)

Ib. Artykuły prawa maydeburskiego, ktoro zowią Speculum Saxonum z łacinskiego ięzyka na polski przełożone...

Ic. Postępek wybrany iest z praw Cesarskich, który Karolus V, Cesarz, kazał wydać po wshystkich swoich państwach...

Id. Tytuły prawa Maydeburskiego do Prządku y do Artykułow, pierwiej po polsku wydanych...

Ie. Enchiridion aliquot locorum communium Juris Magdeburgensis...

If. Obrona sierot i wdów...

Ig. O używaniu dobr...

II. "Saxon sev Prawa..." (Варшавське видання 1646 р. праць Щербича та Кушевича):

IIa. Speculum Saxonum, albo Prawo Saskie Magdeburskie, porządkiem abecadła z łacinskich i niemieckich exemplarzów zebrane a na polski ięzyk... nowo przełożone

IIb. Jus municipale, to iest prawo meyskie Maydeburskie, nowo z laćinskiego y z niemeckiego na polski ięzyk z pilnoscią wiernie przełożone...

IIc. Prawo Chelminskie poprawione z łaćinskiego ięzyka na polskie przetłumaczone na xiąg pięcioro ku pospolitemu pożytkowi przełożone...

III. "Speculum Saxonum" (Краківське 1535 р. видання Яскера):

IIIa. Iuris provincialis quod Speculum Saxonum

IIIb. Iuris municipalis Magdeburgensis

IV. Праці Б. Карпцова (на наш погляд, гіпотетично)

Таким чином, можна вважати практично з'ясованою справу джерел німецького права Кодексу. Однак перед тим, як перейти до наступної групи джерел, ще раз звернімо увагу на обидві схеми. Цілком очевидною є спорідненість всіх пам'яток, що врешті походять від спільного кореня. Це, напевно, справедливо і для "римської"

---

[88] Права... – С. 56.

[89] *Там же.* – С.69.

[90] Див.: *Тарановский Ф.* Обзор памятников...

[91] Друге і останнє видання праць М. Яскера було здійснено у Замості, 1602 р., див.: *Kutrzeba S.* Historja źródeł... – S. 212.

[92] *Теличенко И.* Указ. соч. – С. 458.

[93] *Яковлів А.* Нові джерела кодексу "Права...; *Його ж.* Український Кодекс... – С. 49–50.

[94] Права... – С. 99.

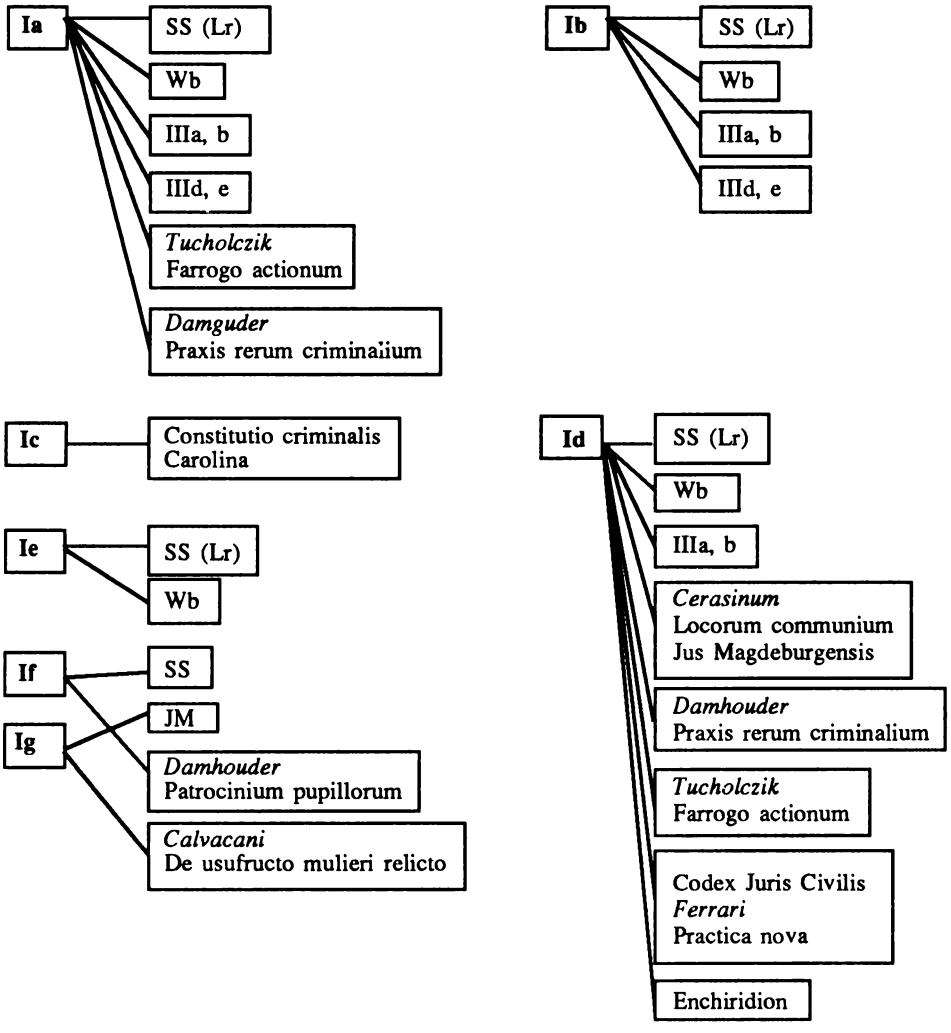

Схема 1. **Джерела окремих складових частин "Porządku" Б. Гроїцького**

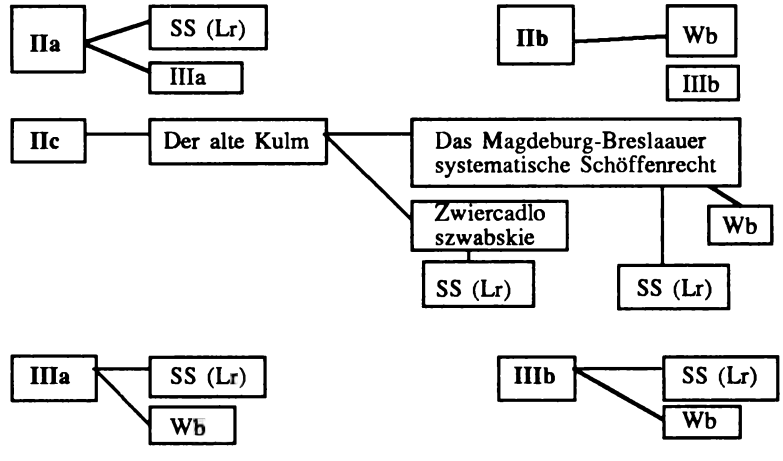

Схема 2. **Джерела окремих складових частин "Speculum Saxonum" П. Щербича, "Prawa Chelminskieho" П. Кушевича та "Speculum Saxonum" М. Яскера**

частини нормативного матеріалу, зважаючи на відносно пізнє походження компіляцій, про які йдеться. Далі, з безпосереднього аналізу нормативного матеріалу, побачимо якою мірою і як само ту чи іншу пам'ятку було використано Комісією у тексті "Прав".

Залишається лише подати загальний зміст основних використаних пам'яток, який стане у пригоді в розділі "Система та зміст "Прав".

I. "Porządek sądow y spraw miejskch prawa Maydeburskiego" Гроїцького.

Ia. "Porządek..." 1-ша частина: право, його різновиди, суддя, його обов'язки та якості, війт, міська рада, лавники та присяга і доходи двох останніх, прокуратори і т. п.; 2-га частина про різні міські суди: буркграбський, солтисів, гостинний, гаряче право або суд по гарячих слідах, про форми суду; 3-тя частина: порядок судочинства, а саме: про позов, порядок чинний при неявці, порука, допит свідків, присяга, вирок; 4-та частина: про кару, зокрема тортури, чи можна катувати у свята, хто звільняється від тортур, про злодійство та кари за нього, прелюбодійство, вбивство батьків, про вбивство, про різновиди провин.

Ib. "Artykuły prawa Maydeburskiego" довільний виклад матеріалу з "Speculum Saxonum" та "Jus Munisipale" за предметами: 1) про спадок та рідство; 2) про наречених, дівок та речі жіночого вбрання; 3) про купівлю-продаж маєтків; 4) про давність; 5) про борги та боржників; 6) свідки, докази та заперечення; 7) присяга; 8) договори та зобов'язання; 9) про заручників; 10) розбій та розбійники; вбивства і рани; 11) про злодіїв та вкрадені речі; 12) про арештованих та злочинців; 13) про підпалення; 14) підроблення будь-якої речі, 15) про опікунів; 16) про малолітніх дітей; 17) закладені, позичені та віддані на зберігання речі; 18) про найманців та тих хто наймає; 19) про збитки; 20) про тварин, що роблять шкоду; 21) про суддів та встановлення справедливості; 22) про апеляцію; 23) про перешкоди, які не дозволяють будькому з'явитися до суду; 24) народні постанови (Plebiscitum, Wielkierz); 25) про ярмарки; 26) привілеї; 27) про слуг; 28) прокуратори; 29) Статут про насильства, встановлений у Торуні 1520 р.; 30) Статут 1527 р.; 31) Третій Статут Сигізмунда Августа; 32) настанови про спосіб захисту під час пожежі.

Ic. "Postępek..." виклад "Constitutio criminalis Carolina", 91 артикул, але не відповідає порядку оригіналу.

Id. "Tytuły..." широко трактує питання: 1) про гераду; 2) про гергевет; 3) про дідизну; 4) про спадок та ступені рідства; 5) про різних дітей у батьків; 6) депозит; 7) домашні продукти (cibraria domestica); 8) посаг та віно; 9) про вагітну; 10) купівля-продаж; 11) про заклад; 12) про арешт та секвестр; 13) vindicatio; 14) repressaliae; 15) допит свідків; 16) звичаї та церемонії при присягані; 17) тестаменти або заповіти; 18) опіка; 19) monopolium; 20) апеляція; 21) продаж, купівля урядів; 22) пан та наймит.

Ie. "Enchiridion" коротко викладені питання цивільного права: 1) herada; 2) herhevet; 3) veranda; 4) dos, dotalitium; 5) probationes; 6) debita; 7) jusjurandum sev juramentum; 8) cavtio fidejussora; 9) heareditas, successo; 10) tutela, tutor; 11) emptio, venditio; 12) bona immobilia; 13) de conducto et locato; 14) sequestratio, arrestatio; 15) sententia; 16) proscriptio homicidarum; 17) de apellationibus; 18) de exequtione sententiarum, sev reijudicatae; 19) de damnis et interesse; 20) litium expensis; 21) de vulneribus et mulctis; 22) breves successionum regulae.

II. "Saxon sev Prawa Polski Maydeburskiy..."

IIa. "Speculum Saxonum, albo Prawo Saskie Maydeburskie, porządkiem abiecadła..." виклад в алфавітному порядку за термінологією матеріалу з "Sachsenspiegel" та "Jus Municipale" (текст та глоси об'єднано), наприклад: actio, albo sprawa, actor albo powod, adam, appellacia...

IIb. "Jus municipale..." назви артикулів доповнені більш чи менш докладними переліками питань (пунктами).

IIc. "Prawo Chelminskie...": 1-а книга – про вибори війта, бургомістра, райців та їхніх обов'язках; 2-га – про вибори лавників, їхні обов'язки та виконання останніх, судочинство; 3-тя – виклад інститутів цивільного права, а саме про знахідку, межу, дарування, спадок т. і.; 4-та – теж цивільне, зокрема про заклад; 5-та – право кримінальне.

III. "Speculum Saxonum" Яскера.

IIIa. "Speculum Saxonum" три книги (71, 72 та 91 артикули) з глосами плюс цитати з "Jus Municipale".

IIIb. "Jus Municipale Magdeburgense" 140 артикулів з глосами, посилання на "Speculum Saxonum".

Ми вже мали нагоду сказати, що ***звичаєве право***, на наш погляд, досить умовна категорія. Так і стосовно Кодексу, сама Комісія окреслила його роль досить слабо: "А чего во всех оных книгах не находилось и прибавить надлежало в пользу онаго же народа [малоросійського. – *К. В.*], в согласие и в пример тех же и других христианских прав, також древних

добрых малороссийских прав и *порядков*, прибавлено". Разом з тим Комісія все ж визнала за звичаєм силу закону неписаного – на випадок відсутності законодавчо закріпленої норми, судді могли судити "по добрым обыкновениям, через долгое время употребляемым, которые Закону Божию, гражданским правам и чистой совести не противны..., ибо таковые добрые обыкновения силу права имеют"[95].

На ***поточні гетьманські акти*** не знаходимо взагалі посилань у Кодексі. Рідкісні і самі згадки про інститут гетьманства, що цілком зрозуміло з огляду на занепад останнього. Гетьманські ж універсали, інструкції, розпорядження не були, як правило, актами довготривалої дії. Вони лише обережно згадуються, як, наприклад, у арт. 3 (п. 2) та 13 (п. 1) розділу 4-го. Також опосередковано згадуються "пункти" гетьманів з московськими монархами, що проходять у тексті як "высокомонаршие грамоты"[96].

Нарешті, Комісія користувалась іноді і ***джерелами російського імперського законодавства***. На ряді норм Кодексу помітні впливи актів доби Петра I: "Регламента воинского", "Регламента духовного", "Суда по форме"[97]. Хоча посилань на ці та інші джерела Комісія під текстом також не подавала.

Отже, без перебільшень можна сказати, що Кодекс побудовано на нормативному матеріалі виключно Литовського статуту та кількох збірок німецького права польського походження. А ні гетьманські, а ні російські урядові акти не можуть бути кваліфіковані як джерела "Прав". То ж питання про те, як і якою мірою Комісія використала те чи інше із зазначених джерел, розглянуто у наступному розділі.

Зміст та система

Зміст

Практично жоден з розділів "Прав" не можна трактувати як вповні систематичну збірку галузевих норм (звичайно, наскільки термін "галузевий" взагалі прийнятний до визначення юридичних категорій XVIII ст.). Всі 30 розділів є різноманітними як за змістом, так і за системою викладу, розміром, концентрацією нормативного матеріалу. Окремий розділ може включати до себе досить умовно поєднані норми кримінальні, процесуальні, цивільні, які до того ж іноді складно піддаються будь-якій класифікації як такі.

Розділ 1-й "О силе и важности прав малороссийских" А. Яковлів трактує як увідний закон, не зовсім вірно, на наш погляд, перекладаючи "важность" в одному випадку як "можливість", в іншому – як "вагу"[98]. Єдиний артикул, базований на 1 артикулі 1-го розділу Литовского статуту, фактично визначає компетенцію та сферу дії Кодексу, що трактується як одвічне право малоросійське, підтверджене всеросійськими монархами. Важко погодитися з А. Яковлівим, який розцінює цю формулу, як таку, що не передбачає потреби у моменті затвердження самого Кодексу як права вже легалізованого, посилаючись при цьому на опозиційну групу в Комісії[99]. Здається, навпаки, сама ідея Кодексу є яскравим свідченням спроб легалізації, що можлива лише у формі визнання (затвердження) черговим монархом (див. напр.: передмову та присвяту у тексті Кодексу).

Компетенція "Прав" визначена досить загально: вони мають бути застосовані до всіляких справ, що підлягають "суду та розправі". Сфера ж дії поширюється на дві категорії населення: "природніх малоросіян" та "нетутешніх". Останні розподілені на таких, що володіють нерухомим майном, використовуючи термінологію Литовського статуту – осілих, самозрозуміло – "благонароджених", та решту, всілякого стану (в тому числі, очевидно, і шляхетних) приїжджих, які осілості не мають. Категорію "природні малоросіяни" слід напевно трактувати відповідно до арт. 1 розділу 1-го Литовського статуту. Це духовенство, фактичний нобілітет, тобто службові та спадкові землевласницькі верстви козацького та шляхетського походження, функціонально військово- або цивільнослужбовці, міська верхівка найбільш привілейованих міст. Під формулу "малоросійські обиватели та весь без винятку малоросійський народ", очевидно підпадає основна маса членів міських громад та різноманітний категорійно посполитий люд, за винятком власницьких селян.

Розділ 2-й "О чести Божией" цілком побудований на фабулах німецького права. За винятком першого пункту арт. 1, який є загальною сентенцією почтивості, всі шість артикулів містять норми кримінального права, трактуючи злочини проти віри та визначаючи покарання за них.

Розділ 3-й "О высочайшей чести и власти монаршей" за викладеним у ньому нормативним

---

[95] Див. розд. 7, арт. 4, п. 5 Кодексу.

[96] Див. з цього приводу: *Слабченко М.* Чи використано гетьманське законодавство в "Правах"? // Ювілейний збірник на пошану академіка Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятьдесятих роковин наукової діяльності. – Ч. 1. С. 252–255.

[97] Див.: *Слабченко М.* Опыты из истории права Малороссии XVII и XVIII вв. – Одесса, 1911; *Василенко М.* Матеріали до історії українського права. – К., 1928.

[98] *Яковлів А.* Український Кодекс... – С. 68, 112.

[99] *Там само.* – С. 112.

матеріалом знаходиться на межі державного та кримінального права. Але невизначеність самого предмету правового регулювання відбивається у недосконалості системи побудови розділу, та й взагалі цілковитій його штучності. У 1 арт. проголошено богоданність монаршої влади та належність йому (монарху) виключної законодавчої і вищої судової влади, що віддалено нагадує теорію двох мечів[100]. Далі арт. 2-14 визначають злочини проти персони Господаря та, в його особі, проти держави і покарання за них. Зокрема йдеться про зраду, збезчещення або вбивство послів, фальшування грамот, печаток, грошей тощо. Лише арт. 6 має скоріше процесуальний характер, де досить загально обумовлені докази злочинів проти маєстату. Нарешті арт. 15 проголошує недоторканність "державних маєтків". За виключенням арт. 1, який засновано на Саксонському Зерцалі, розділ спирається на статутове право, певною мірою, модифіковане та пристосоване до невизначеної ситуації з державною владою, втім – з багатьма паралельними посиланнями на Саксон та Порядок.

4-й розділ "О вольностях и свободах малороссийских" має станово-декларативний зміст і є одним з ключових у Кодексі. Поруч з виразними нормами державного права знаходимо й адміністративні, які, втім, поєднано загальним конституційним характером розділу. І знову подвійність, невизначеність політичної ситуації відбивається на змісті та системі організації нормативного матеріалу. Основний матеріал, за деякими винятками на користь Саксону, цілком природно запозичено з відповідного розділу Литовського статуту (див. таблиці 1, 2).

Наступний, 5-й розділ, тяжіє в цілому до попереднього, проте водночас складає окрему галузь права – право військове. Він має назву "О службе государевой воинской и о порядки воинском" і визначає не лише порядок відправи основного обов'язку кожної благонародженої, осілої і повнолітньої особи чоловічої статі, але й регламентує процедуру походу, включно зі збором та розпуском підрозділів, включає настанови щодо злочинів, заподіяних під час війни або походу. Очевидно, базою для цього розділу став Литовський статут з його "Обороною земською" (див. табл. 1, 2).

Розділ 6-й "О судах духовним чинам с мирскими и о приходских священниках" через невеликий обсяг (4 арт.) виглядає досить штучним відголоском болючої і актуальної проблематики, що викликала неабиякі суперечки в Комісії. Перший артикул, скоріше процесуального характеру, розмежовує компетенцію духовного та світських судів. Третій трактує практику призначення приходських священників. Четвертий є цікавим пережитком військової організації суспільства, де лічений кожний, хто тримає шаблю у руках, тим більше, коли малоросійське військо не коштувало імперській казні нічого, а смерть кожного вояка була дрібницею порівняно з його життям – " безкоштовною" цінністю державного значення. А арт. 2 і є тим залишком боротьби між духовними та світськими особами у Комісії, що була лише невеликою ілюстрацією до боротьби справжньої, між землеволодінням церковним (переважно монастирським) та приватним, замішаної не лише на інтересі внутрішнім, але й на царських указах. Перші два артикули, цілком декларативні, базовані на Литовському статуті, решта є, ймовірно, творчістю Комісії, зіпертою в загальних взірцях на Саксон.

Розділи 7-й, 8-й та 9-й (також 25-й) присвячені судоустрою і процесуальному праву. Це найбільша за обсягом та найдетальніша за викладом частина Кодексу. Незважаючи на певне виокремлення цієї галузі права, вона ще не знає поділу на процес кримінальний, цивільний тощо. Але логіку у розподілі нормативного матеріалу між розділами все ж можна простежити. Перший з них "О судах, судьях и других персонах к суду подлежащих и о содержании правного порядка в делах судебних" є увідною, загальнодекларативною частиною процесу. Крім трактування понять права, справедливості, суду тут встановлюється ієрархія судів, їхня компетенція, підсудність у різноманітних справах, судові штати, строки судових засідань тощо. Також регламентовано деякі ключові стадії процесу, як от: подання позову, встановлення завитого (кінцевого) терміну та відстрочки, протести на суддів. Основні нормативні настанови базовані на Литовському статуті, часто з паралельними посиланнями на джерела німецького права, в основному Саксон. Характерно, що декларативні фабули запозичені саме з німецьких джерел. Судова ж система цілком відповідає реальній, що існувала на той час у Гетьманщині.

Основне навантаження припадає на розділ 8-й ("О челобитчике и ответчике, також и о судовом процессе..."), який деталізує судову процедуру розгляду цивільних справ, залишаючи кримінальні розділові 25-му. Перші кілька артикулів (1–6) визначають поняття позивача та відповідача, права та обов'язки одного перед одним та щодо суду, визначають відповідальність за їх порушення. Арт. 7–11 присвячено інституті адвокатури. Далі регламентується власне судовий процес, починаючи від подання позову до виконання вироку, розглядається система доказів,

[100] Пор.: Саксонское зерцало: Памятник, комментарии, исследования. – С. 16.

інститут свідків, порядок виконання судового вироку, випадки непокори, оскарження та судові штрафи. Ці норми базовано переважно на 4-му розділі Литовського статуту, а також на Порядку та Саксоні, іноді з паралельними посиланнями.

Розділ 9-й "О произвождении суда в разних случайних делах и о давности земской" трактує випадки, або прецеденти, які Комісія не змогла вписати у більш-менш зрозумілу систему попередніх розділів. Тому поруч з нормами-принципами (як арт. 5 під назвою "Нихто ни за кого терпеть не должен, токмо сам за свою вину") знаходимо норми швидше матеріального, ніж процесуального характеру. Наприклад, арт. 1 "О насильном изгнании из спокойного владения" описує очевидні кримінальні дії. Пояснення місця цієї норми у "процесуальному" розділі можна висунути лише таке, що відоме ще Литовському статуту "вибиття з спокойного держання" трактувалося як процесуальна, поствирокова виконавча дія з боку сторони, що виграла процес. Адже суд не гарантував виконання вироку, а у багатьох випадках й не міг цього гарантувати. Арт. 2, 6, 7 – норми спадково-процесуального права, які розірвано артикулами 3 та 4, що є кримінально-процесуальними нормами (як і згаданий вище арт. 5). Арт. 4 містить цікавий перелік злочинів, за якими суд порушує справи автоматично, тобто незалежно від наявності позову потерпілої сторони. Тож маємо приклад відступу від традиційного трактування встановлення справедливості як справи приватної: держава бере на себе викриття злочинця та його покарання. Йдеться не стільки про злочини проти самої держави, де останній принцип застосовувався давно і широко, скільки про злочини проти приватної особи чи її власності. У арт. 8, 10–13 розглядаються питання підсудності неосілих та іноземців, а також тих, що володіють маєтками у різних повітах тощо. Арт. 14–17 трактують відповідальність повноправної особи за шкоди, заподіяні його слугами, або дітьми, жінкою чи іншими неповноправними родичами. Це вочевидь порушує декларацію арт. 5, парадоксально низводячи у цілій низці випадків привілейовані спадкові суб'єкти права фактично до категорії об'єктів. Нарешті, арт. 17, 18 присвячено поняттю земської давності – одному з найважливіших у середньовічному цивільному праві. Цей розділ базовано практично на тих самих джерелах, що і попередній.

Розділ 10-й відкриває найбільшу – цивільну – частину Кодексу і присвячений шлюбному праву. Крім кількох загальнодекларативних артикулів, це в основному норми, що стосуються права власності подружжя (в тому числі і на рухомість), частково перекриваючи і спадкове право. Земельна власність як база економічної сили та політичної влади, як умова належності до військового стану, а у нашому випадку навіть просто вільного стану, визначала всі сфери соціальних відносин, у тому числі і шлюбно-спадкові. Більше того, у консервації відповідних (що забезпечували їх земельну власність) устоїв сім'ї та принципів спадкового права виявила заінтересованість не лише суспільна верхівка, але й середні прошарки, для яких земельна власність була умовою збереження їхнього станового статусу.

Найбільш рельєфно в умовах ієрархічного середньовічного світу виглядає становість шлюбу та сім'ї. Сімейно-власницькі права визначаються становою належністю, яка, у свою чергу, відповідає характеру земельної власності. Звідси – політичний характер сім'ї: для кожного благонародженого і власника землі шлюб є актом політичним, нагодою для збільшення своєї могутності завдяки новим союзам. Самі ж станові привілеї досить звужували коло, у якому шляхтич міг шукати собі відповідну дружину.

Інститут слідування дружини станові чоловіка при нерівних шлюбах необхідно, очевидно, розглядати як перепону до випадків, коли саме чоловік є нижчого стану (арт. 22). Хоча Кодекс і розрізняє випадки самовільного з боку шляхтянки та за згодою родичів взяття шлюбу з посполитим, в обох випадках стоїть на варті, у першу чергу, приватного інтересу, залишаючи родовий маєток, що мав би перейти у посаг, в сім'ї, подаючи лише розмір компенсації. Поруч з тим беззаперечним є і інтерес державний: "А если би какая шляхетской породи или воинского звания человека дочь, девица или вдова пошла ... за ... посполитого звания человека – то ... для умаления службы войсковой, имений недвижимих за собою к тому мужу внести не вольна..." (п. 2 арт. 22). Отже, спостерігаємо давній принцип, коли володіння землею є запорукою несення служби (у даному випадку – військової), а для власника означає належність до вищого стану, почесний обов'язок (читай – привілей) якого – ця ж військова служба. Момент успадкування родового шляхетського права "по мечу", що був зафіксований у 26 арт. 3 розділу Литовського статуту, цілком засвоїло українське козацьке шляхетство з часів Хмельниччини у трансформації "по козацькій шаблі". На згаданому артикулі Литовського статуту і побудована норма арт. 22 п. 2 "Прав", кваліфікована Комісією як "прибавление".

Решта нормативів 10-го розділу присвячена переважно інститутам приданого і віна та регламентації успадкування останніх, що тісно

пов'язано з розглянутим вище сюжетом. Практично весь розділ побудований на матеріалі Литовського статуту та Саксону.

Логічний порядок "право шлюбно-сімейне – право спадкове", переривається розділом 11-м, присвяченим інститутові опіки. Крім традиційного для кожного розділу визначення основних понять, таких як опікун, власне опіка тощо, подається також дефініція повноліття (арт. 1), базована на Литовському статуті – для чоловіка 18 років, для жінки – 13, або ж для обох – з моменту взяття шлюбу. Слід зазначити, що 18-ліття для чоловіка на відміну від Литовського статуту є віком набуття повної дієздатності, а, отже, і права повного розпорядження нерухомим майном включно з правом заповіту, що, відповідно, тягне за собою і обов'язок несення військової служби (пор. напр. арт. 7 розд. 5; арт. 2 розд. 12). Кодекс визначає кілька категорій осіб, які підлягають опіці, а саме: сироти до моменту досягнення повноліття, марнотратники, божевільні. Традиційно присутня дефініція про опікунство чоловіка над жінкою. Визначені і категорі опікунів та черговість заступлення опікунства. Найближчою до опікунства є особа, призначена батьком у заповіті. Якби такої особи визначено не було, то опікунство перебирає мати або бабуся підопічного. Але перевага все ж надається особам чоловічої статі, причому наступність близькості до опіки (у випадках, якщо мати або повнолітній брат не може заступити її) простує від чоловіків по батьківській лінії до чоловіків по лінії матері, і лише у випадку відсутності переходить спочатку на жіночу частину батьківського роду або ж, відповідно, роду матері. Коріння традиційної нерівнозначності споріднення за чоловічою та жіночою лініями, слід, очевидно, шукати ще в ленній системі. За наявності кількох рівних у близькості до заступництва опікунства пріоритетність виначається у судовому порядку, з огляду на чесноти претендентів. Так само у судовому порядку опікун призначається у випадку відсутності родичів підопічного.

Далі регулюються обов'язки опікуна та процедура його звітності, заміни опікуна, який заподіяв шкоду підопічному, і відповідного відшкодування збитків. Більша частина розділу побудована на Литовському статуті, хоча і з багатьма змінами на користь німецького права, з якого в основному залучено Комісією норми трактату "Про оборону сиріт і вдів".

Розділи 12-й і 13-й присвячені спадковому праву: 12-й – успадкуванню за заповітом, 13-й – успадкуванню на підставі кровної спорідненості.

Заповіт, не знаний у ранньому німецькому праві (Саксон знає лише успадкування "по закону"), пізніше з'являється у його переробках та перекладах, реципійований з римського права через глоси. Знає заповіт і Литовський статут. Але до повної форми вільного заповідання майна, зокрема нерухомості, ні пізніше німецьке право, ні Литовський статут не дійшли. Так само і Кодекс, слідуючи в основному останньому, чітко регламентує випадки відчуження майна за заповітом. Цим майном можуть бути рухомі речі або маєтки, набуті за життя заповідачем, але в жодному випадку не успадковані родинні. У цьому досить показово відбився зв'язок майнових відносин з кровним спорідненням. Пригадаймо також неоднакове значення споріднення за чоловічою та жіночою лініями і отримаємо цілком логічну систему, пов'язану своїм корінням з ленним правом, пізніше – з обов'язком військової служби з отчини на користь держави. Отже, основним принципом тут є збереження отчини у володінні роду.

Тож, лише зазначені категорії майна, згідно з арт. 6, могли бути відписані на церкви, монастирі, шпиталі, школи тощо, або будь-яким фізичним особам, незалежно від стану, крім категорій, прямо заборонених законом: невірним, віровідступникам і недієздатним (арт. 6 п.2).

Арт. 2-й визначає категорії осіб, які не мають права заповідати. Ця заборона спричинена частковою чи повною недієздатністю, або частковим чи умовним (обмеженим) правом власності. Решта нормативного матеріалу трактує процесуальні засади складання заповіту, тобто порядок засвідчення, оголошення перед урядом, зміни волі заповідача, укладення в умовах військового походу, виконання тощо. Окремим артикулом (12) встановлено екстремальну систему відчуження дітей від спадкування за "кровним правом". Батьки мають таке право всупереч загальній формулі охорони прав майбутнього спадкоємця у 14 випадках, переважно через кримінальні злочини, скоєні дітьми проти батьків.

Розділ 13 присвячено успадкуванню за "кровним правом" або "по праву", про яке вже згадувалось. Це один з фундаментальних інститутів феодального цивільного права, тісно пов'язаний з правом шлюбно-сімейним, про що йшлося вище. Основними категоріями спадкового права "по крові" є отчизна (дідизна) та рід. Довкола них, об'єднаних завданням збереження землі у руках здатного носити зброю нащадка, і базуються засадничі принципи "кровного успадкування". Тому, власне, традиційно ближчою до спадкування залишається чоловіча батьківська лінія. Хоча специфіка землеволодіння у Гетьманщині на середину XVIII ст. поступово еволюціонувала від посесійного (умовного) до дідичного (безумовного), служба залишається і

основною становою прерогативою, і обов'язком козацько-шляхетської верстви, цілком на той час кристалізованої як з точки зору соціальної (розподіл нею основного земельного фонду), так і ментальної (корпоративне самоусвідомлення). Можемо спостерігати подібні явища у XV-XVI ст. у розпаді військово-ленної системи землеволодіння Великого князівства Литовського і переході до земської вже у межах Речі Посполитої. Відповідно і основні запозичення у цьому розділі Кодексу – це утверджені двома століттями раніше норми спадкового права Литовського статуту. Маємо яскравий випадок повторнення історичної ситуації внаслідок кількаразового самозаперечення системи.

Отже, фактично "земське" коріння організації законодавчого матеріалу 13-го розділу, запозичене як з Литовського статуту так і земської ж частини Саксону, очевидно домінує над рештками норм ленного права (з того ж таки Саксону), залишаючи йому один артикул – 8, хоча і тут знаходимо певні, досить помітні відступи від класичної формули. Так, жалувані або вислужені маєтки, посесійне володіння якими було пов'язано з виконанням військової служби, у першу чергу успадковують *сини* небіжчика, що є досить нечіткою нормою порівняно з ленним правом Саксонського зерцала, де за мажоритарною системою їх міг успадкувати лише *старший син* (відсутність паралельної чіткої норми про розподіл між братами успадкованого посесійного маєтку дозволяє розцінювати множину *"сини"* як формулу, що засвідчує лише черговість успадкування). З іншого боку знаходимо явне непорозуміння у нормі про калік, якою розподіл, хоча і опосередковано, передбачений (див. арт. 8 п. 3).

Далі бачимо ще ряд доповнень, що їх Комісія кваліфікувала як "поправления" до арт. 97 "Права гражданского" (тобто "Jus Municipale" П. Кушевича). По-перше, це забезпечення спадкоємцями-синами своїх назаміжніх за життя батька сестер посагом на четвертій частині маєтку. По-друге, відсутність спадкоємців-синів наділяла правом успадкування дочок, щоправда, за умови відбування служби їх чоловіками або нащадками. П.2 того ж арт.8, посилаючись вже безпосередньо на Саксон, але з "прибавленіем", встановлює другу чергу спадкоємців жалуваних або вислужених маєтностей. Ними є будь-які ближчі родичі (за системою близькості, про яку нижче) чоловічої статі, "шляхетської та козачої військової породи", здатні збройно служити. Усунені від успадкування у даному випадку каліки, божевільні, німі, глухі, сліпі та решта категорій осіб, які не здатні до служби. Але якщо спадок було отримано перед тим, як особа була скалічена, вона його не тратить. Успадковують також і повноцінні діти калік.

Обов'язковою умовою успадкування за Кодексом є законність народження (арт. 21) та станова належність, а досить чітка система спадкування дідизни гарантувала кожному з родичів її відповідну частку та місце у черзі на неї. По-перше, розрізняється жіноча та чоловіча долі спадкової маси. Взагалі, майно у шлюбі є спільним лише на час чинності самого шлюбу, за винятком нажитого подружжям разом та особливого статусу віна. Далі Кодекс розрізняє три лінії, або "трояку" близькість до спадку, а саме: перша і найближча – нисхідна, тобто сини, дочки та їхні прямі нащадки; друга – висхідна: батько, мати, дід, баба, прадід, прабаба тощо; нарешті третя – бічна, до якої належать брати, сестри, брати та сестри батьків, дідів і прадідів, бабів і прабабів, нарешті, двоюрідні брати та сестри і племінники та племінниці. У межах останньої лінії існує ще й розподіл на рівну та нерівну за ступенем споріднення (арт. 7). Останнє, у свою чергу, розподіляється на природне (тобто з народження), та за сватівством і кумівством. При цьому успадкуваня є прерогативою лише споріднених за першою категорією, за винятком окремих випадків успадкування подружжям одним після другого (арт. 2, 7). Той самий арт. 7 подає дефініції ступенів спорідненння, цілком замовчуючи, на відміну від німецького оригіналу, їх юридично визнану кількість. Правда, арт. 36 розділу 10-го опосередковано обмежує можливість взяти шлюб, посилаючись на Литовський статут, "даже до степени по узаконению православния восточния церкви" (арт. 22 розд. 5 Литовського статуту). Це схоже на невдало пристосовану кальку з земської частини Саксонського зерцала, яке визнає сім ступенів споріднення, але дозволяє незалежно від згоди папи брати шлюб в п'ятому ступені (відмовляючи йому у будь-якому встановлені права, що погіршувало б чинне саксонське). Адже і православне канонічне право визнає сім ступенів.

Окремо регламентується близькість по батькові та матері (арт. 7) у такому порядку: брат, племінник, онучатий племінник, далі – дядько по батьку, двоюрідний брат, двоюрідний племінник (усі у рідстві до небіжчика). Отже, саме у такій черговості спадкують по батькові та по матері у бічній лінії, тобто за відсутності спадкоємців за прямими – нисхідній та висхідній – лініями.

Як уже зазначалося, традиційно для феодального права розрізняється отчизна і материзна, які переходять у спадок відповідно по батьківській та материній лініях, хоча і не без винятків. Отчизну, у першу чергу, успадковують

сини небіжчика, з обов'язковою виправою приданого своїм сестрам на четвертій частині маєтності. На випадок смерті одного з синів успадковують його сини, тобто онуки спадкодавця, причому лише долю свого батька на всіх. І тільки у випадку вигасання прямого роду одного з синів спадкодавця повна його частина переходить на ближчих, які залишились.

Далі знаходимо досить істотне протиріччя між арт. 1 п. 4 13-го розділу та арт. 27 п. 2 розділу 10-го. Останній категорично забороняє інший порядок, ніж успадкування отчизни лише за чоловічою лінією, посилаючись у широті трактування на перший. У той час як 1 артикул дозволяє дочкам або їхнім нащадкам успадковувати за батьком лише на випадок згасання всієї чоловічої прямої долішньої лінії, і тільки за відсутності дочірньої лінії передає це право іншим ближчим кровним по батьку.

Материзна, згідно з арт. 16 та 27 розділу 10-го та арт. 1 розділу 13-го, може бути успадкована в рівних долях синами та дочками або їхніми прямими нащадками незалежно від того, виділені вони чи ні. І лише у разі відсутності останніх повертаються на ближчих у дім, з якого жінка уроджена. Це не стосується рухомих речей особистого користування жінки, які переходять виключно за жіночою лінією, хоча як такої дефініції геради, відомої німецькому праву, Кодекс не подає. Майно бездітної заміжньої жінки у випадку відсутності її батьків, але, за наявності незаміжніх сестер переходить, минаючи братів, у посаг останнім, а відсутність братів та незаміжніх сестер надає права спадку заміжнім. Втім, у першому випадку брати, залишивши собі майно померлої сестри, зобов'язані забезпечити виправу тій, що бере шлюб.

Треба зазначити, що попри всю варіативність, ремінісцентність та зрушення нормативного матеріалу у бік більшої гнучкості та "демократизму", Кодекс все ж зберігає засадничі тези феодального спадкового права. Серед них, крім згадуваного вже пріоритету чоловічої лінії перед жіночою, автоматичне усунення від успадкування родичами ближчого ступеня рідства родичів всіх подальших ступенів, втім прямо і не кодифіковане. До цих традиційних унормувань слід віднести і інститут захисту прав майбутнього спадкоємця, який знайшов відображення не лише в обмеженнях відчуження нерухомого майна без згоди останнього (про що мова нижче), але й у дефініціях тестаментарного права (арт. 3 розділу 12-го), які знецінюють заповіт на спадкові маєтності, записані "мимо правних" спадкоємців без поважних на то причин, а також у декларативних настановах власне спадкового права (арт. 1 розділу 13-го).

Не можна не згадати тут і загального принципу розподілу спадку між спадкоємцями: "старший наділяє, молодший вибирає". На цьому правилі засновані артикули 13-го розділу, що нормують інститут виділення синів та розподілу отчини між братами (арт. 9–12).

Решту артикулів присвячено окремим питанням спадкового права, як-от порядок успадкування: подружжям одним по одному (арт. 5); виморочних маєтностей (арт. 20); духовними особами (арт. 17, 18); маєтностей, що залишилися після страчених, самогубців та позбавлених честі (арт. 19).

В цілому розділ засновано переважно на нормах Литовського статуту, Саксону та Порядку.

Розділ 14-й досить невизначений за своїм змістом. Назагал він, разом з кількома артикулами 4-го розділу, подає основні дефініції майнового права, його реалізації у різних формах і видах та адміністративні моменти виконавчого провадження. Зокрема, це стосується землеволодіння, яке дедалі більше набувало вирішального значення в організації суспільства Гетьманщини і ставало основною базою для унормування зобов'язального, закладного, як і згаданого уже шлюбного і спадкового права. Арт. 1 розділу 14-го розподіляє об'єкти майнового права на дві категорії – рухомі та нерухомі речі. Обидві вони розподіляються ще й на спадкові і набуті. Другі, за способом набуття, умовно поділяються (бо Кодекс не подає чіткої систематизації у межах одного розділу) на первісні і вивідні. До первісних належить різного роду окупація або займанщина, тобто зайняття порожніх земель (розділ 14-й арт. 1; розділ 4-й арт. 3), збільшення берегової смуги за рахунок намулювання річкового піску (розділ 18-й арт. 2), також, за певних умов, – знайдення чужої речі або скарбу (розділ 17-й арт. 3–6). Вивідними способами набуття є державні, судові та приватно-правові акти (розділ 4-й арт. 3). Кожній з категорій притаманний особливий режим правового регулювання, в чому ми частково вже пересвідчились вище.

Кодекс не визначає у межах однієї дефініції право власності, володіння та сервітуту, одначе розрізняє ці поняття в окремих розділах, у тому числі і 14-му. Хоча сам термін "володіння" вживається Комісією досить невпорядковано, переважно – як основна ознака права власності, все ж спостереження над арт. 6, 7, 14 дають підстави твердити, що володіння могло виступати і як окремий інститут. Право власності, за цими ж артикулами та арт. 1, складається з володіння, користування та розпорядження. Поряд з тим існує цілий ряд об'єктивних та суб'єктивних обмежень права власності, скажімо,

у сфері розпорядження щодо відчуження отчини (заповітом або за життя) на шкоду прямим спадкоємцям; форми обмежень, що випливають з певного роду зобов'язальних та закладних відносин у сфері користування. Сюди ж слід віднести і право власності, яке треба доводити у судовому порядку за відсутності фактичного володіння (див. норму арт. 7). Цей випадок досить показовий, якщо врахувати і норму арт. 14: доведена у суді спадковість майна дає пріоритетне право на реалізацію права власності перед фактично набутим володінням (скажімо, купівлею). Натомість сумнівність доказів спадковості, навпаки, затверджує пріоритет фактичного володіння.

Решта артикулів розділу мають "допоміжне" значення і певною мірою доповнюються або взагалі дублюють нормативи з інших розділів. Арт. 1 надає право викупу нащадками маєтностей спадкодавця у випадку порушення останнім обмежень у розпорядженні, про які згадувалось вище, за винятком майна, відчуженого на потреби церков, монастирів тощо. Арт. 2 містить заборону відчуження церковного майна, крім спеціально обумовлених випадків. Арт. 4, 5 встановлюють форму та зміст актів купівлі-продажу, порядок їх легалізації у відповідних урядах та введення у володіння. Арт. 8, який застерігає від повторного продажу вже раз проданих маєтностей та невільників, дає підстави віднести останніх до об'єктів цивільного права взагалі, поруч з майном та правами. Арт. 25, хоча і складений на підставі німецького права (Jus municipale), встановлює термін давності за Литовським статутом (10 років) для випадків вступу у володіння набутим через відчуження майном. Нарешті, арт. 27 присвячено порядку викупу нащадками заставленого спадкодавцем майна. Розділ побудований в основному на джерелах німецького права, зокрема центральні питання права власності – на глосах до Jus municipale та Speculum Saxonum, які, у свою чергу, в багатьох випадках складені на підставі римського права.

Невеликий за обсягом розділ 15-й, заснований цілком на німецькому праві, присвячується договорам найму та оренди нерухомого майна. На відміну від класичного чиншового права, яке виходить не з договору, а з закону і може бути визначене як рівноправне й добровільне лише умовно, норма арт. 1 зрівнює акт письмового або усного (при свідках) договору найму з законом. Зобов'язання, відповідно, випливають безпосередньо з договору, і лише порушення договору, права власності або володіння, заподіяння шкоди засобам виробництва, передається у регулювання закону. Знаходимо і кілька згадок про договори найму за чиншовим правом (арт. 4).

Розділ 16-й "О долгах, закладах, поруках, поклаже и о аресте" один з найбільших у Кодексі, продовжує трактувати зобов'язальне право, торкаючись, зокрема, і застави. Борговим зобов'язанням взагалі присвячено арт. 1–17, заставному праву – арт. 18–27, порукам – арт. 28–35, депозитам – арт. 36–42, арештові майна за борги – арт. 43–49. Переважна більшість нормативного матеріалу запозичена з німецького права. Зберігають силу і навіть дещо уточнені загальні настанови розділу 14-го для цивільно-правових актів, зокрема договорів. Наприклад, підкреслено обов'язковість письмової форми для боргових зобов'язань на суму, більшу за 12 рублів, та перевагу писемних актів як доказів у суді (арт. 1). Серед інших приписів розділу, дотичних здійснення прав кредитора та виконання зобов'язань боржником, привертають увагу пов'язані з давністю. "Не мають давності" борги звичайні та забезпечені заставою. Тут йдеться не про право кредитора вимагати сплати боргу, а про право боржника сплатити його після закінчення строку давності. Це правило особливо важливе для тогочасної цивільно-правової практики, коли закладений маєток знаходився у посіданні і користуванні кредитора. Далі вміщено правила про примусове стягнення боргів, конкурс кредиторів, упривілейовані борги та інші приписи, що стосуються ймовірніше цивільного процесу. Арт. 5 містить норму про позбавлення судової охорони боргових претензій, пов'язаних з грою у карти, кістки тощо, а арт. 15 встановлює межу відсотків за боргами (8%) та забороняє всілякі "лихви".

Основою заставного права, як уже зазначалось, була передача у володіння та користування заставного маєтку кредиторові. При цьому договором регулювалися умови та зобов'язання сторін. Застава могла бути терміновою чи без зазначення терміну, а прибутки з маєтку могли йти або на покриття власне боргу, або на сплату відсотків. Невикуплена застава за терміновою угодою переходила у власність кредитора (т. зв. застава "на упад"). І навпаки, за безтерміновими заставами після сплати боргу маєток мав бути повернутий боржникові незалежно від терміну земської давності.

Інститут поруки (арт. 28-35) засновано на джерелах німецького права, у той час як настанови щодо депозитних договорів запозичені з "Титулів права магдебургського" Б. Гроїцького, який, у свою чергу, використав римське право. Якщо застава є договором, що має на меті забезпечити виконання договору позики, то порука заступає договір застави. З договору поруки випливають зобов'язання вже для трьох або більше сторін. Відома Кодексові також солідарна

порука (кількох осіб), яка тягне за собою і солідарну відповідальність: один за всіх, всі за одного (арт. 30). Поручник, задовольнивши кредитора, набуває право регресу до боржника (арт. 31), а зобов'язання поручника переходять на його спадкоємців. Він може бути звільнений від зобов'язань у випадку задовільнення кредитора самим боржником чи змін у договорі без його відома.

Три наступні розділи присвячено праву земельному у загальному розумінні: розділ 17-й – земельному праву, 18-й – водному, а розділ 19-й містить норми, що торкаються лісів та лісних промислів і угідь, а також міських сервітутів. Отже, розділ 17-й, складений практично цілком на підставі Литовського статуту, регламентує справи про землю, межі, порушення володіння, регулює питання знайдення загублених речей та скарбів. Традиційно у арт. 1 Кодекс подає загальні дефініції. Межовщик, або земельний комісар, має багато нижчий статус, ніж підкоморій за Литовським статутом. На доручення суду відповідної інстанції він веде слідство, збираючи докази, опитуючи свідків, розсилає позови за власними підписом та печаткою, нарешті, викликавши сторони та свідків, виїжджає "на грунт", де проводить розмежування. Всі документи, пов'язані зі слідством, він після закінчення справи відсилає до суду, залишаючи собі копії (арт. 8). Арт. 2–16 подають процесуальні правила вирішення межовими комісарами земельних спорів. Арт. 15 присвячено т. зв. сябринному землеволодінню (тобто нерозділеним грунтам, що знаходяться у спільній власності) – інститутові, відомому з Литовського статуту. Арт. 16, 17 містять норми відшкодування за виорання чужої землі, посіви та урожаї на ній. З німецького права запозичені настанови арт. 19 про знайдення речей, скарбів та корисних копалин.

Невеликий розділ 18-й, побудований на нормах Литовського статуту та Саксону, регулює відносини, що виникають з користування водами, а саме розглядає питання: про судноплавні та портові ріки, межі на річках, греблі, млини, стави і сіножаті тощо.

Розділ 19-й, як і попередній, складено на підставі норм Литовського статуту і лише доповнений деякими приписами німецького права. Більшість нормативів розділу стосуються т. зв. сервітутів, тобто права користування чужим майном. Перші 12 артикулів розділу присвячено сервітутам проходу та проїзду через чужі землі і ліси та користування останніми. Категорично заборонено цілеспрямований поруб дерева та полювання у межах чужих грунтів. Арт. 13–20 містять сусідське право та право міських сервітутів. Це норми, що регулюють користування спільною стіною, межею та рослинами на ній, розглядають питання освітлення, водних стоків, огорожі сусідніх грунтів тощо. Нарешті арт. 21 включає протипожежні правила та говорить про навмисних підпалювачів.

Наступні шість розділів – з 20 по 25 – в цілому присвячено кримінальному праву. Лише розділ 22-й частково містить ще й процесуальні і адміністративні норми, а розділ 25-й – процесуальні.

Розділ 20-й включає норми щодо злочинів проти життя та здоров'я людини, проти честі і свободи, частково проти майна (розбій), а також встановлює, крім покарань злочинців, ще й розмір головщини. Практично весь розділ стосується лише "шляхти та військового звання людей". Специфіка викладення матеріалу та встановлення покарань у розділі, що спричинена певною подвійністю у кримінальному праві Гетьманщини, не дає можливості більш-менш чіткої систематизації нормативного матеріалу. З одного боку, злочини, спрямовані проти особи, переслідуються у судовому порядку лише за приватним звинуваченням, окрім випадків, коли самого скривдженого немає в живих та відсутні його нащадки. З другого, широко застосовано поєднання покарань публічного та приватного характеру. Наприклад арт. 1 встановлює грошову кару "гвалтовнику" (незалежно від інших покарань) на користь потерпілого у розмірі 12 рублів. При цьому наголошується саме на моменті насильства, який якщо не виявляється важливішим від матеріальної шкоди, то розглядається цілком окремо. Підкреслення цього моменту знаходить коріння у систематиці Литовського статуту, звідки і запозичено норму. Він є вирішальним у визначенні "гвалтів", наїздів, розбою саме як порушень публічного миру, тобто злочинів публічного характеру. До цієї ж категорії слід віднести і пограбування церковного майна, про що йдеться в арт. 2. Разом з тим зберігається і інтерес майновий (здебільшого приватний). За звичайний наїзд на шляхетський маєток або дім злочинець, окрім сплати згаданих 12 рублів та дванадцятитижневого ув'язнення, відшкодовує потерпілому збитки удвічі. Що ж до "гвалту" відносно церков, то подвійне відшкодування за насильство та безчестя духовним особам, особливо на фоні основного покарання за розбій – четвертування та подвоєння "гвалтовного" штрафу, надає нормам 2 арт. майже виключно публічного характеру.

Далі матеріал розділу розподілено таким чином: арт. 3–13 – позбавлення життя, так само як і частина арт. 1 (вбивство під час наїзду); арт. 13, 15 – вбивство та каліцтво дітей та вагітних жінок; арт. 16, 17, 47, 48, 50, 51 – кримі-

нальний процес (докази насильства, у тому числі присяга, позов до суду, давність); арт. 19–22 – розбій та вбивство під час розбою; арт. 25–35 – вбивство під час сварок або бійок, двобоїв, під час нападу, у тому числі норми щодо необхідної оборони тощо; арт. 36–42 – намови, переховування злочинців, погрози позбавлення життя або здоров'я та цікавий інститут поруки у таких випадках; арт. 42–44 – випадки звільнення від смертної кари або її відстрочення; арт. 45 – ненавмисні вбивства або тілесні пошкодження; арт. 46 – головщину та плату за каліцтво, що, по суті, є ще нормами тальону; арт. 52–59 та 13 – злочини проти честі і свободи.

Система покарань тісно пов'язана з системою класифікації самих злочинів. Так, Кодексу відомі три категорії вбивства – навмисне, ненавмисне та випадкове, у свою чергу, навмисні розподіляються на звичайні та кваліфіковані. На кваліфікацію злочину позбавлення життя впливає відношення суб'єкта злочину до об'єкта: станова належність, родинний та службовий звя'зок. На кваліфікацію тяжкості злочину впливали також і спосіб (підступ, таємність, насильство), засоби (небезпечне або незвичайне знаряддя, отрута) і обставини (вночі, у банді). Обтяжуючими визнаються моменти професійності та рецидиву, наявності злої волі ("зі злоби і ярості"). Хоча практично будь-яке вбивство і тягнуло за собою для злочинця позбавлення життя, обтяжуючі обставини впливали на суворість (кваліфікованість) смертної кари. Діапазон останної сягав від звичайного стяття голови і відрубання перед тим руки до четвертування, спалення та закопування живцем (останнє застосовувалось, як правило, до жінок).

Щодо злочинів проти здоров'я, то в основному систематика кваліфікації цих злочинів збігається з попередньою. Функціонально Кодекс визначає три їх види – каліцтво (втинання руки, ноги, носа, язика, губ, вибиття зубів, виколення ока тощо), каране звичайно на засадах стародавнього тальйону; поранення, що каралося як правило, ув'язненням; та побиття (звичайне та зневажливе) – в основному грошовим стягненням. І лише до тих з трьох категорій злочинів, що кваліфікувалися як тяжкі, застосувалися покарання за аналогією обтяжуючих обставин при вбивстві. Це, як правило, смертна кара, але полегшена, не кваліфікована.

Делікти проти честі традиційно для феодального законодавства розглядаються як кримінальні, зважаючи на велику роль, яку поняття честі відігравало у правових стосунках та ментальності тодішньої доби взагалі. Честь була не лише виразом посідання певних станових, відповідно громадянських прав, як, скажімо, у давньому Римі, але передовсім – позитивного статусу морального. Часи старонімецького права, коли замах на честь міг бути змитий лише кров'ю, пройшли, але кваліфікація його як порушення соціального статусу покривдженого була притаманна не лише побутові, але й законодавству Гетьманщини. Яскравий приклад цього – розмір грошової нав'язки (відшкодування) за закид у незаконному походженні шляхтичеві або козаку, що майже дорівнювала головщині – відповідно 120 та 96 рублів.

Безперечним здобутком "Прав" є перенесення категорії честі і на нижчі верстви, щоправда, лише вільного стану, збезчещення яких, втім, коштувало від 24 до 48 рублів.

Збезчещення, або "безчестя", Кодекс розподіляє на три категорії: зневага словесна, письмова та діями. Відповідно до ваги злочину, що могло залежати або від характеру "опорочення" (наприклад, тяжчим вважався закид у незаконності походження, ніж у "посполитості породи"), або від бажання підтримувати свій закид доказами у суді, або, нарешті, від відсутності наміру (тобто зневага під час суперечки "по худому в бранні і посварі"), застосовувалось і покарання, що, як правило, не виходило за рамки грошового відшкодування та ув'язнення паралельно з прилюдним актом відкликання образи. Цікаві спостереження дають норми щодо зневаг діями (зокрема побиття, вчинені зневажливим знаряддям – батогами, кием, або у зневажливий спосіб – вирванням волосся, ударом по щоці тощо), де момент зневаги безумовно домінує над самим фактом нанесення тілесних ушкоджень. Привертають увагу і приписи щодо порушення свободи особи, переважно своїм публічно-правовим акцентом у трактуванні цього виду злочинів: "насильне, без суду і без права" ув'язнення розцінюється як "самоволие и презрение права".

Слід відзначити ще й норму про подвійну головщину та плату за безчестя жінці, що є очевидним пережитком, пов'язаним з поглядом на жінку як на потенційного "виробника вояків".

Джерела цього розділу досить різноманітні. Поряд з Литовським статутом Комісією активно використано Postępek, Jus Municipale, Speculum Saxonum та Prawo chelmińskie. Простежується чимало норм з Carolina, які були опосередковано запозичені через ті самі Литовський статут та Postępek. В цілому ж систематика та кваліфікація злочинів більше базована на Литовському статуті, натомість норми про покарання рецепійовані в основному з джерел німецького права і виглядають незвично суворими порівняно з аналогічною частиною Литовського статуту. Втім, тогочасна судова практика Геть-

манщини мала небагато спільного з Кодексом у реальному застосуванні покарань[101].

Невеликий за обсягом розділ 21-й загалом дублює основні положення попереднього розділу, але вже стосовно решти категорій населення (окрім шляхетського та військового стану). Види злочинів та принципи застосування покарань ті самі, як і джерела, звідки запозичено нормативний матеріал. Лише з тією різницею, що розміри головщин, інших грошових покарань є відповідними до правового і соціального стану потерпілого. Цей принцип послідовно застосовано до всієї системи матеріального кримінального права ще у Литовському статуті. Досить нелогічно виглядає визначення об'єктів злочинів, що треба віднести на рахунок загальної недосконалості системи Кодексу. Поруч з посполитими бачимо міщан та урядників як упривілейованих міст, так і ратушних містечок, також бенкартів, тобто позашлюбних дітей, та позбавлених честі судовим вироком.

Розділ 22-й, крім нормативів щодо грабежу, містить тарифи цін для відшкодування заподіяної шкоди худобі, домашній птиці, собакам, також на хліб, сіно тощо. Але більшу увагу привертає трактування інституту грабежу. Цей злочин не вкладається у запозичену з Литовського статуту систему поділу злочинів, спрямованих проти майна, за принципом наявності моменту насильства. Сам інститут вийшов з того ж Литовського статуту, якому був відомий як дозволена законом дія скривдженої сторони (не в межах судової екзекуції, але згідно з рішенням суду), спрямована на відшкодування своєї приватної претензії шляхом захоплення майна противної сторони і або привласнення його, або затримання до моменту сатисфакції. "Права" подають цю дію вже як заборонену, але з огляду на легальність мети, на досягнення якої спрямований злочин, та, очевидно, на не зовсім призабуту пам'ять про "самопоміч", грабіж вважався за злочин меншої ваги і карався переважно грошовими стягненнями, що надавало останнім ніби приватноправного характеру[102].

Розділ 23-й присвячено злочинам проти моралі. Кодекс зараховує до них такі основні вчинки: порушення чистоти й вірності подружнього життя, кровозмішання, двожонство, розпусту вдів та незаміжніх жінок, зводництво з метою наживи, "блуд" та вбивство дітей, народжених поза шлюбом, гвалтування жінок, кваліфіковане гвалтування дітей. Кари за ці злочини знаходяться у діапазоні між кваліфікованою смертною карою та прилюдним биттям. Так, наприклад, ското- та мужоложники підлягали спаленню, у той час як зводникам втинали носа чи вуха або били прилюдно і виганяли з міста.

Практично всі норми цього розділу засновані на джерелах німецького права, хоча Комісія іноді цитувала і Литовський статут. Але коріння у багатьох випадках походять від Carolina, настанови якої запозичені через Литовський статут або через працю Б. Гроїцького.

Наступний, 24-й розділ, фіксує злочини крадіжки та відповідні кари злодіям. Очевидно, крадіжка, як і вбивство – найбільш поширені і найдавніші злочини. Не дивно, що і норми, застосовані Кодексом, тісно пов'язані з попередньою добою, а іноді сягають і Руської Правди. Більшість же приписів запозичено з Литовського статуту. Ідучи за останнім, Кодекс розрізняє крадіжку звичайну та кваліфіковану, подаючи навіть ті самі грошові еквіваленти – відповідно – менш та більш 20 рублів. Звичайною крадіжкою вважається таємне, але серед дня заволодіння чужою річчю з метою привласнення. Перша така крадіжка карається биттям канчуками, рецидиви ж збільшують кару – вдруге крадіжка карається відтинанням вуха, утретє – відтинанням носа і тавруванням лоба залізом, учетверте ж злодія вішали на шибениці (арт. 1). Ця кара вважалася за найбільш ганьбливу і застосовувалася лише до злодіїв. Цілком можливо, це відгук мусульманського сприйняття шибениці. Далі Кодекс подає процесуально-слідчі норми гоніння сліду, обов'язку ведення сліду громадою та її спільною відповідальністю, коли не очиститься від підозри (арт. 3), коріння яких сягає Руської Правди. Арт. 18 містить паралельну норму, яка звільняє від відповідальності вбивцю злочинця, спійманого на гарячому або під час гоніння сліду.

За кваліфіковані крадіжки Кодекс вважає крадіжку речі вартістю більш як 20 рублів або якщо злодія спіймано на гарячому чи з "лицем". Три звичайні крадіжки прирівнюються до кваліфікованої, як і крадіжка, здійснена кількома злодіями, крадіжка або розтрата державного майна, нарешті – крадіжка з-під замка або шляхом підкопу. Перелічені злочини караються смертю на горло (арт.1). Найтяжчими визнано обкрадання церков, викопування й обкрадання мертвих, викрадення людей і продаж їх у неволю. При цьому за перший злочин передбачено четвертування з покладенням на колесо, а за третій, при продажі християнинові – стяття голови, мусульманинові – четвертування (арт. 22, 23). Аналогічно караються й замахи (арт.12). Нарешт-

[101] Див.: *Слабченко М.* Наказания в жизни и праве Малороссии XVII–XVIII вв. // Опыты по истории права Малороссии XVII–XVIII вв. – Одесса, 1918.

[102] Докладніше див.: *Федоренко П.* Грабіж у побуті і праві Гетьманщини // Студії з історії України науково-дослідчої катедри історії України в Києві. – Т. 3. – К., 1930. – С. 1–60.

ті, за пом'якшуючі обставини вважаються голод, нерозуміння протиправності вчинку (малолітство, божевілля), або намова з боку третьої особи у стані сп'яніння (арт. 8). Взагалі треба відзначити притаманне Кодексу трактування стану сп'яніння як обставини, що зменшує провину або, принаймні, покарання.

Розділ 25-й, останній у кримінально-правовій частині Кодексу, містить трактує норми процесуальні: про ведення допиту злочинців та запідозрених у злочинах "під муками", про порядок виконання смертних вироків, про ката, про ведення у судах спеціальних книг для "запису справ карних", т. зв. "чорних книг". Переважну більшість нормативного матеріалу запозичено з Carolina через Postępek Б. Гроїцького.

Розділ 26-й містить засади адміністративного права міст та містечок на магдебурзькому праві, що надано державою або власниками. "Права" традиційно поділяють такі поселення на "упривілейовані" та "ратушні". Арт. 1 подає персональний склад магістратського та ратушного міських урядів. Арт. 2 присвячено міському судові, а арт. 3 містить норму про пошану до суддів та встановлює покарання за їхню образу, а також однієї сторони процесу іншою. У наступному артикулі наведено обов'язки членів міської адміністрації: членів управи, писаря, межового комісара та війта. Нарешті, нормуються правила санітарії та боротьби з пожежами. Основним джерелом для розділу послужило Jus Municipale.

Розділ 27-й регулює відносини між господарем та слугою. Більшість норм стосується найманців, тобто особисто вільних осіб, які відправляють службу на підставі договору за певну платню (арт. 1). Цей самий артикул застерігає від втрати особистої свободи через плин давності. Арт. 2 подає обов'язки такого слуги, а наступний обумовлює взаємовідповідальність сторін договору за збереження речей. Так, слуга не може без дозволу господаря відчужувати його майна, але й останній несе відповідальність за збереження переданих йому речей найманця. Далі розглянуто питання плати слузі (арт.8), претензій третіх осіб до нього (арт. 14). Арт. 15 подає дефініцію невільника, а наступні називають покарання вбивцям чужих невільників (арт. 19), крадіжку й вивід їх від панів (арт. 21), нарешті умови здобуття волі підданим (арт. 22).

Підставою для складення норм розділу були в основному Jus Municipale та Литовський статут.

У шести артикулах розділу 28-го сконцентроване торговельне право. Тут міститься регламентація "купецьких" договорів (контрактів) (арт. 3), торгівлі на ярмарках і торгах (арт. 1), купівлі і продажу рухомих речей на них (арт. 2), відшкодування та повернення товарів з дефектами (арт.4). Всі чотири артикули побудовано на нормах Jus Municipale та Speculum Saxonum. Арт. 5, 6 щодо злодійства і судового переслідування у кримінальних та цивільних справах на ярмарках та під час торгів складено на основі Литовського статуту.

Розділ 29-й регламентує сільський судовий порядок, зокрема, забороняє розгляд справ хліборобів під час жнив та косовиці (арт. 1), встановлює права сільської громади щодо суду над сторонніми особами у дрібних справах, кругову поруку за борги, виправлені на громадські потреби, та відповідальність за шкоди, заподіяні худобою (там само). Арт. 3 містить цілий статут про громадських пастухів та стадників, орачів, погоничів тощо.

Матеріал укладено на основі Speculum Saxonum та Литовського статуту.

Нарешті останній, 30-й розділ Кодексу визначає правове становище циган, татар, євреїв та інших "невірних". Зокрема, встановлюються покарання за вбивство, поранення та образу честі як з боку "невірних" щодо до християн, так і навпаки (арт.1, 6). У цілому спостерігаємо суттєве обмеження в правах цих категорій населення держави, яке, втім, тягнеться з часів Литовського статуту, з відповідного розділу якого і запозичено переважну більшість нормативного матеріалу. Так, арт. 2 встановлює заборону на продаж, найм та заставу маєтків "невірними", порядок компенсацій полком, монастирем або просто громадою при викупі ними з полону християнина. Арт. 7 містить процесуальну норму щодо присяги "невірного" у суді, а арт. 8 наводить її повністю.

Підсумовуючи сказане, перед тим як перейти до системи Кодексу, дозволимо собі кілька проміжних висновків. Співставлення загального погляду на зміст пам'ятки та реконструйованого джерельного масиву наводить на такі спостереження. Більш-менш з'ясованою виглядає роль кожного з джерел. Можна вважати цілком підтвердженим припущення А. Яковліва про неадекватність кількості посилань кількості норм, безпосередньо запозичених з різних джерел німецького права[103], що пояснюється походженням його польських переробок, використаних Комісією, від кількох спільних прототипів та активними взаємовпливами (див. табл. 3, 4 та схеми 1, 2). Переважаючим у цьому плані є Литовський статут, хоча і він, у свою чергу, не позбавлений певних впливів німецького права. Зокрема в кримінальній частині – Carolina, у цивільній – Speculum Saxonum. Цими обставинами

[103] Пор.: *Яковлів А.* Український кодекс ... – С. 76–78.

і обумовлені численні варіанти подвійних, потрійних і т.д. посилань під більшістю артикулів пам'ятки, коли одна базова норма була присутня у кількох джерелах. Хоча в окремих випадках подібні посилання засвідчують компілятивний характер вміщеної у Кодексі норми, яку Комісія складала на основі кількох норм з різних джерел. Втім, відсутність у Кодексі "довгих цитат", тобто прямих виписок запозиченого з джерел тексту, а, насамперед, чорнових матеріалів Комісії, ускладнює порівняльний аналіз пам'ятки. Частково це можуть компенсувати збережені переклади джерел.

Отже, з огляду на розподіл запозиченого у той чи інший спосіб матеріалу, картина є такою. Литовський статут має вирішальний вплив у розділах: 4, 17, 19, 21, та 24, а зважаючи на зазначені обставини, пов'язані зі специфікою джерел німецького права – переважний або ж рівний з останніми у розділах 3, 5, 6, 7, 8, 9–12, 20, 22 (відповідність нормативного матеріалу "Прав" та Литовського статуту можна простежити за табл. 1). Німецькому праву, там де воно домінує або просто переважає, залишаються розділи: 2, 14–16, 23, 25–27 та 13, 28, 29. За окремими пам'ятками це виглядає так (пор. зі структурою основних джерел німецького права у розділі "Джерела Кодексу"): Porządek – розділи 7*, 8*, 20*, 23, 25, 26; Artykuły – 7*, 8*, 10*, 11*, 13*, 14–16, 20*, 26, 27*, 28*; Postępek – 20*, 25; Tytuły – 10*, 11*, 12*, 13*, 14–16, 27, Saxon – аналогічно Artykuł'am; Prawo Chelmińskie – 14–16, 26. Speculum Saxonum, не зважаючи на значну кількість посилань, назагал виконує допоміжну функцію, як і Enchiridion[104].

Таким чином, можна досить впевнено говорити, що джерелами німецького права було доповнено законодавчий матеріал, який містився у Литовському статуті. Ці, часом суттєві, доповнення можна звести до трьох загальних напрямів: 1) дефініції абстрактного або загального характеру, які надали Кодексові ширшого змісту та загальної систематичності; 2) запозичення в області цивільного права, переважно в тих ділянках, які недостатньо або застаріло врегульовані Литовським статутом, це, частково, – загальний процес та речове і зобов'язальне право, а також адміністративне міське; 3) в області кримінального права, здебільшого за рахунок опосередкованого впровадження норм Carolina, що зробило значно суворішою карну частину Кодексу.

Нарешті, питання власної творчості Комісії. Незважаючи на явні ознаки саме кодифікаційної праці, ми не схильні, на відміну від А. Яковліва[105], перебільшувати творчого моменту. Скоріше метод роботи над Кодексом можна розцінювати як формально-компілятивний, рецептивний, ніж нормотворчий, втім, треба віддати належне сумлінності укладачів. Хоча саме сумлінність, на наш погляд, і позначилася на Кодексі неадекватним реальному суспільному устроєві та правовому життю Гетьманщини того часу ідеалізмом, що у числі інших обставин вплинуло на подальшу долю Кодексу.

Система

Насамперед немає підстав для заперечення визначення "Прав" саме як кодексу, про що вже побіжно йшлося вище. Цьому питанню також приділив увагу В. Рауделюнас[106].

Спробуємо поглянути на систему "Прав" з двох точок зору, які, відповідно, обумовлюють самостійні підходи: 1) з погляду на систему як на загальну ідею та 2) як на безпосереднє розміщення окремих норм або нормативних інститутів.

Отже, ідейною основою нормативного матеріалу, включеного до "Прав", є основні загальні риси середньовічної культури у широкому значенні, притаманні всім її компонентам, включаючи право, а саме: 1) релігійний характер; 2) традиціоналізм; 3) визнання ієрархічності основним принципом побудови світу, а відповідно, і суспільства; 4) перевага типового над індивідуальним; 5) велика роль символів та 6) значний формальний авторитет права. Ці принципи тісно переплетені між собою і помітно присутні майже в кожній нормі Кодексу. Релігійний фактор є якщо не ключовим, то, у будь-якому разі, переважним і у багатьох випадках визначальним щодо решти факторів. З постулату встановлення світу Божею волею випливає і традиціоналізм у вигляді назавжди даного порядку, у тому числі правового, де основною ознакою права є його давність та незмінність. Звідси ж й ієрархічність права, яка не може бути змінена, оскільки встановлена початково та забезпечена давниною, де кожному станові належить лише право, притаманне за народженням, і не може бути галузей, інститутів або норм, єдиних для всіх. Ієрархія станових, групових та індивідуальних соціально-правових статусів, помножена на традиційність, визначає все правове життя суспільства та "міру честі" кожної соціальної групи або окремої особи. Отже, зрозумілим є і заперечення індивідуальних проявів, що виходять за межі соціального кола, визначе-

[104] * позначено розділи у яких норми німецького права не домінують, але складають суттєву частину.

[105] Див.: *Яковлів А.* Український кодекс ... – С. 110–111.

[106] *Рауделюнас В.* Указ. соч. – С. 45. Див. також: *Vanderlinden J.* Le concept de code en Europe occidentale du 13-e au 19-e siècle. Essai de définition. – Bruxelles, 1967.

ного цією мірою. Звідси ж походить ідея безумовної непорушності права, загальної підлеглості йому, звичайно, за згаданими вище принципами.

Цими обставинами і пояснюється відсутність у середньовічному праві та правознавстві галузей, відповідних до сучасного їх визначення. Адже не може бути єдиного земельного права, цивільного, кримінального тощо, як не може бути і єдиних зобов'язань, правоздатності, підсудності, оскільки система права, насамперед, класифікує правостосунки за суб'єктами права, і лише соціальний статус визначає відповідну йому специфіку прав та обов'язків і специфіку об'єктів правостосунків.

Хоча починаючи вже з Литовського статуту, можна говорити про розподіл права на умовні, ще далекі від сучасного розуміння галузі права державного, кримінального, цивільного і т. п. Однак вторинність їх зрозуміла, якщо згадати що писане право, у вигляді Литовського статуту, було прерогативою лише одного стану. Тож і "Права", цілком наслідуючи Статут, пристосовують цю систему до постреволюційних реалій Гетьманщини, позначених уже імперськими впливами.

Важко погодитися з А. Яковлівим щодо принципово свідомого порушення Комісією структури Литовського статуту[107]. Навіть якщо припустити бажання Комісії це зробити, треба визнати її поразку в цій справі (пор. табл. 1). Адже власна ментальність не давала членам Комісії відхилитися від Статуту, який був правом традиційним, давнім, знаним, та ще й чи не єдиним практичним способом легітимації старшиною свого "нелегітимного" землеволодіння, та й взагалі політичної влади.

Отже, досить короткого погляду на зміст Кодексу, щоб пересвідчитись у засадничій і суворій ієрархічності системи пам'ятки, та в її послідовному традиціоналізмі щодо попереднього права (Литовського статуту).

Попри умовність галузевого розподілу нормативного матеріалу для Кодексу, все ж використаємо цей звичний та зрозумілий нам принцип і розглянемо пам'ятку ще з однієї точки зору.

Галузі права	*Розділи Кодексу*
Державне	1, [3], 4
[духовне]	6
військове	5
Адміністративне	22, 26
Земельне	17, 18, 19
Кримінальне	2, 3, 20, 21, 23, 24
Цивільне	
шлюбне	10
опіка	11
спадкове	12, 13
речове, зобов'язальне та закладне	14, 15, 16
Процесуальне	7, 8, 9, 25

Норми розділів 27–30 складно підддаються визначенню за галузевим принципом, оскільки розглядають надто вузькі сфери правостосунків.

Коротко зупинимось на засадничих моментах кожної з умовних для Кодексу галузей.

Державне право. Кодекс досить фрагментарно та абстрактно подає норми, що стосуються верховної влади. Особа монарха кваліфікується як правлячий господар, самодержець, що є носієм божественно встановленої влади. Лише йому належить право видавати закони та встановлювати права, він є верховним суддею і оборонцем справедливості. До його прерогатив належить недоторканність власної особи та маєтностей, послів, а також монетна регалія [!]. Про гетьманську владу знаходимо лише принагідні згадки. Така невиразність виглядає цілком закономірною і походить від невизначеності з верховною владою взагалі.

Мешканців держави розподілено на дві категорії – "тутешніх" та чужинців. За соціальним станом перші, у свою чергу, поділяються на вільних та невільних. Вільними є 1) особи шляхетського або військового стану, яким належать основні права та вольності: а) особиста свобода і недоторканність, б) виключне право державної (у тому числі військової) служби, в) вільне володіння землею, г) володіння підданими й право суду над ними (шляхтичем можна бути лише з народження від шляхтича, а втратити шляхетство тільки внаслідок позбавлення прав за судовим вироком, тобто "політичної смерті"); 2) духовенство – чорне взагалі на вважається за суб'єкт права як "померлі для зовнішнього світу", біле ж користується повнотою прав вищого стану; 3) міщани, до яких належать лише члени громади на підставі акта прийняття до міського реєстру. Вони мають право вибору до міських урядів, монопольне право торгівлі у місті, звільнені від мит на цій території та в разі потреби зобов'язані боронити місто і направляти укріплення; 4) селяни, або посполиті – практично могли володіти рухомістю та нерухомістю на певних умовах, але, посідаючи власницьку землю, мали відповідну залежність від власника "з природи речей".

Невільні: 1) тимчасові – особи за судовим вироком або добровільно віддані в роботу; 2) прямі, або дійсні – полонені або куплені чи набуті у подібний спосіб та народжені від невільників.

Чужинців шляхетської породи прирівняно до відповідної місцевої категорії. Окрема частина населення, досить обмежена в правах – цигани, євреї, татари та інші "невірні".

---

[107] Див.: *Яковлів А.* Український кодекс... – С. 57–60.

Основа *військової служби* майже тотожна до попередньої доби. Характерно, що і пройшла вона майже аналогічний шлях від фактично ленної (з рангових маєтків) до права на почесний обов'язок боронити державу всього вищого стану, безумовною ознакою якого є земельна власність.

Оскільки сфера дії *адміністративного права* на той час вже фактично була монополізована російським урядом, Кодекс крім загальних положень про право займати посади лише "природним" (читай "місцевим") і шляхтичам, подає більш-менш докладний порядок міського самоуправління та дуже стисло регламентує сільське.

Суб'єктом *цивільного права* за Кодексом може бути фізична особа вільного стану з моменту народження "живою і в людській подобі" до фізичної або політичної смерті (включаючи перехід у чернецтво). На правоздатність та дієздатність мають вплив такі чинники: 1) вік, 2) стать, 3) фізичні недоліки, 4) законність народження, 5) стан, 6) віра й національна належність, 7) честь.

Об'єктами цивільного права вважаються: 1) люди (невільники), 2) речі – рухомі й нерухомі та 3) права (скажімо, у випадках, коріння яких, напевно, знаходиться системі ленного права, наприклад, перевідступлення права на закладений спадковий маєток третій особі у разі неспроможності його викупити).

Цивільно-правові акти – різного роду договори, або "записи", набувають чинності лише за умов: 1) вільного, непримушеного волевиявлення, 2) обопільної згоди договірних сторін, 3) відсутності суперечностей з законом, 4) легалізації шляхом запису до урядових (або судових) книг.

Інститут земської давності має дві категорії – процесуальну і набувальну однакову для рухомого і нерухомого майна.

Як було вже зазначено, Кодекс розрізняє такі права на речі: 1) право володіння, 2) право власності, яке складається з права володіння, користування і розпорядження та 3) право на чужі речі (сервітути).

Кодекс кваліфікує такі договори: 1) що мають на меті забезпечення інших договорів – а) застава і б) порука, втім, згадано, але не регламентовано ще й в) завдаток; 2) договір позики; 3) договір депозиту (збереження речей, грошей); 4) договір купівлі–продажу; 5) договір майнового найму (оренди); 6) договір дарування. Окремо при цьому стоять договори особистого найму (служби), які б ми тепер віднесли до трудового права.

У системі родинного права та тісно пов'язаного з ним спадкового, про які докладніше йшлося вище, Кодекс виділяє такі інститути: 1) шлюб – у ділянці персональних та майнових відносин між подружжям; 2) опіка чоловіка над жінкою включно з представництвом її у суді (паралельно – перехід на жінку станової належності чоловіка); 3) посаг (виправа або придане); 4) віно – забезпечення посагу майном чоловіка, та привінок – т. зв. шлюбний дар. Найважливішими інститутами в області персональних та майнових взаємин між батьками та дітьми є: 1) влада батька над дітьми та 2) виділення синів. Діти один щодо одного розрізняються як: 1) повнорідні, 2) єдинокровні та 3) єдиноутробні. Регламентує Кодекс також і норми усиновлення.

Інститут опіки встановлено щодо: 1) неповнолітніх, 2) марнотратників, 3) душевнохворих та 4) над майном відсутньої особи.

Спадкове право, про яке мова була вище, розрізняє успадкування за заповітом та по праву (або закону). При цьому тестаментарне право є інститутом побічним, тому і суттєво обмеженим щодо права заповідання. Основи спадкування за законом закладені у системі споріднення, що поділяється на лінії та ступені, з якими пов'язана близкість до отримання спадщини. Існує також інститут розподілу отриманої спадщини між братами та сестрами.

Попри всю розгалуженність системи *кримінального права* в Кодексі, вона весь час балансує на межі двох начал – публічного та приватного. Цей дуалізм відбився як на невизначеності понять злочину і вини, так і на пов'язаній з ними системі покарань та їх застосуванні.

Суб'єктом злочину могла бути особа будь-якого стану, підданий держави або чужинець, а об'єктом – як особа, так і її рухоме або нерухоме майно.

Категорія злочину, хоча і не піддана визначенню як такому, має свою структуру. Злочини можуть бути кваліфікованими та звичайними, проти публічних та приватних інтересів. Публічні поділяються на злочини: а) проти релігії, б) проти маєстату господаря та держави, в) службові, у тому числі і військові, г) проти моралі. Приватні відповідно на: а) проти життя, б) проти здоров'я, в) проти честі та свободи, г) проти майна. Залежно від наявності злої волі злочин може бути: а) навмисним, б) ненавмисним, в) випадковим. Розрізняються такі поняття: 1) пом'якшуючі обставини, 2) необхідна оборона, 3) замах, 4) співучасники, 5) індивідуальна відповідальність, 6) давність процесуальна та у застосуванні покарання.

Процесуальне (судове) право поділяється на дві загальні частини – судовий устрій та судовий процес. Принциповою засадою в процесуальному праві є відсутність поділу на процес цивільний та кримінальній, що можна пояснити домінуванням приватного інтересу взагалі та в процесі зокрема.

Судовий устрій за Кодексом передбачає дві категорії судів – загальні та спеціальні. До першої належать (за обсягом компетенції та принципом зверхності): 1) сільські, 2) ратушні, 3) магістратські, 4) сотенні, 5) полкові, 6) полкові канцелярії, 7) Генеральний суд та 8) Генеральна військова канцелярія. Серед судів спеціальних кодекс виділяє 1) третейський, 2) полюбовний чи мировий, 3) духовний, 4) ярмарковий (або торговельний) суд. Серед судових урядовців, крім суддів, Кодекс називає судового писаря та возного, тобто судового виконавця. До складу судової системи треба віднести і повірених, тобто адвокатів.

Судовий процес теж виходить з домінанти приватного інтересу, за винятками, про які вже йшлося вище. Це знайшло своє відображення у фабулі "кожний про свою шкоду вільний скаржитись або мовчати". Тож причиною для розгляду справи у суді є, як правило, позов. Другою за процесуальним значенням є система доказів, за які вважаються: 1) добровільне зізнання, 2) документи, 3) свідки, 4) присяга, 5) зізнання під "муками". Нарешті, Кодекс виділяє судовий декрет (рішення або вирок) та апеляцію.

Тут подано лише загальний систематичний виклад змісту Кодексу, аби переобтяження деталями та казуїстикою не стали на перешкоді порівнянню ідейної та формальної систематики Кодексу з двох точок зору, про які йшлося вище. Це стало основним підгрунтям в узагальненнях та спостереженнях історично-правового характеру над цілою добою, якій належить Кодекс.

Висновки

Проаналізувавши окремі питання створення Кодексу, спробуємо насамкінець співставити результати цього аналізу з загальними суспільно-політичними процесами XVIII ст. у самій Гетьманщині та її взаєминах з імперією, аби зрозуміти історичні передумови виникнення пам'ятки, механізму її створення та подальшої невдалої долі. Життя гетьманської держави, на наш погляд, проходило під знаком конфлікту двох суспільних організацій – внутрішньої (власне Гетьманщини) та зовнішньої (імперської).

Формування царської влади, її політико-теоретичне обгрунтування і утворення московської централізованої державної структури супроводжувалося стрімкою територіальною експансією. З XV ст. і до кінця XVI ст. територія Московії збільшилася з 430 до 5100 тис. кв. км., спочатку обмежившись "збиранням" російських земель, а згодом сягнувши далеко за межі суто російської етнічної території[108].

Із здобуттям нових територій Москва запроваджувала там свою політичну систему. Усі специфічні риси, притаманні новоздобутим землям, поволі викорінювалися. Величезним східним та південним землям, загарбаним Москвою, бракувало західних традицій політичної автономії, регіоналізму, станових прав і юридичних привілеїв, які б дозволили зберегти їхнє самоврядування[109].

Маючи ж справу з Гетьманщиною, Москва не могла трактувати її як ще одну інкорпоровану порубіжну землю. Перешкодою цьому була Переяславська угода та успадковані від часів Речі Посполитої традиції. Козацтво звикло вести переговори щодо своїх прав з польським королем і у стосунках з монархом вважало себе однією з договірних сторін, що повністю суперечило московському розумінню природи царської влади. Більше того, під час війни переможні козацькі полки під прапором визволення з-під польського гніту захопили велику територію, на якій утворилася нова козацька адміністрація. У Переяславі Гетьман репрезентував не лише козацьке військо, але цілу "Малоросію". Незабаром Гетьманщина створила соціальну ієрархію, що більше відповідала корпоративному суспільству з сильною регіональною самосвідомістю, ніж військовій республіці. В результаті Москва зіткнулася зі складним суспільством з різноманітними групами – козаками, шляхтою, міщанами і служителями церкви, що претендували на особливі "права і вольності". В останнє поняття увійшли політична автономія, інститути самоврядування, соціальний устрій та адміністративна практика. Що означали ці права для кожного українця великою мірою залежало від його соціального статусу. Нова шляхта відстоювала політичні права Гетьманщини, які були невід'ємними від її прав та соціального ладу. Але це, як мінімум, мало означати визнання царським урядом за нею її статусу та права володіння землею. Для імперського уряду це означало б відмовлення від політики поступової абсорбції Гетьманщини. Отже, приймаючи на цьому етапі внутрішню організацію українського суспільства de facto, Росія, очевидно, не могла це зробити de jure і йшла шляхом поступових обмежень, починаючи з верховної влади Гетьманщини. Елітний же "матеріал", цілком сформувавшись як земельна аристократія, не мав твердої ідеологічної опори своєму існуванню. Адже козацька верхівка не могла історично обгрунтувати права, яких вимагала, коли царі вважали "Малоросію" своєю отчиною і що як

[108] *Kohut* Z. Russian Centralism... – P. 12.
[109] *Ibid.* – P. 15.

самодержці вони не зобов'язані входити в умови контракту з підданими, вже не говорячи про те, що козаки не належали ні до боярського, ні до шляхетського стану[110]. Тяглість минулого не можна було простежити через династичні зв'язки з Рюриковичами, бо козаки були простолюдом і, як нова еліта, не могли зображати своє панування як пряме спадкове продовження володіння київських князів. Оскільки ж жодна верства не може панувати виключно силою і жодне суспільство не може жити без легітимності, старшина була змушена шукати цю неминуче потрібну законність і легітимність[111].

У цьому, на наш погляд, і криються реальні і найголовніші поштовхи до кодифікації, зокрема – звернення до Литовського статуту як одного з способів легітимації та доведення традиційності, яка серед іншого, спиралася б і на давність права, у даному випадку Статуту, та ще давнішого права німецького (останнього, як ми з'ясували, скоріше формально).

Альтернативою могла бути лише відмова від політичних прав на автономію в обмін на визнання з боку імперії de jure економічних прав, що означало б одночасно і політичну асиміляцію гетьманської провідної верстви російською елітою (як зрештою і сталося наприкінці XVIII ст.). На цих протиріччях зіграла імперська влада. Отже, стає зрозумілою і доля Кодексу.

Але, незважаючи на об'єктивну невдачу кодифікації, "Права" зберігають свою вартість як свідчення тяглості історичного процесу, усвідомлення своєї етнічної, а, насамперед, політичної окремішності провідною верствою українського суспільства XVIII ст. Сама пам'ятка та її доля є відзеркаленням складного періоду коливань української еліти між боротьбою за залишки автономії Гетьманщини та визнанням і закріпленням імперською владою staus quo провідної верстви, за який врешті і було заплачено автономією. З другого боку, сама Гетьманщина стала спробою політично-державної самореалізації – тому і була знищена централізмом.

Поруч з тим і кодифікаційний процес і власне Кодекс являють собою яскраве свідчення високого рівня української правової культури.

* * *

Пам'ятка публікується за автентичним списком[112], втім при підготовці до друку було використано тексти, видані О. Кістяківським. Це, зокрема, дозволило упорядникові побачити безліч різночитань та майже з певністю висловитись з приводу списку, використаного О. Кістяківським[113]. Спостерігаючи за характером різночитань під час звірки текстів, ми прийшли до рішення не подавати їх ані під рядком, ані в іншій формі. Абсолютна більшість з них є механічними помилками переписувачів або друкарськими, якщо говорити про видання 1879 р. Але за змістом вони подекуди є досить суттєвими. Наприклад, у нашому списку відсутні декілька цитацій з Святого Письма у присвяті, що були додані пізнішими переписувачами. Окрема і досить велика категорія різночитань пов'язана з посиланнями на джерела. Ті, які була можливість перевірити (в основному за текстом Литовського статуту) свідчать на користь автентичного списку Кодексу. В цілому, якщо порівнювати з виданням 1879 р., суттєвих різночитань (пропусків, принципових невідповідностей посилань з джерелами) нараховується до ста. Ця цифра на порядок вища від тієї, що її називає В. Рауделюнас у своїй статті[114].

Далі подаємо короткий виклад історії та описи відомих рукописів пам'ятки. Нам вдалося відшукати сім списків пам'ятки, дані ще про три відомі лише з літератури. Серед перших чотири є списками, які свого часу опрацював О. Кістяківський, (ще один рукопис з колекції професора, на жаль, розшукати не пощастило). Ідентифікувати згадані книги було досить складно, зважаючи на недосконалі, надто короткі описи, вміщені О. Кістяківським у своїй розвідці. Знайдений нами у фондах ЦДІА України дефектний рукопис (див. табл. 6) є досі невідомим. Нам пощастило натрапити у бібліотеці Ягеллонського університету (Краків) на т. зв. рукопис Горжковського, який вважався втраченим ще у середині XIX ст. (див. бібліографічний огляд).

Отже, на сьогодні відомі десять списків пам'ятки, дані про які узагальнені в таблиці 5.

---

[110] *Ibid.* – P. 16–19, 64.

[111] Докладніше див.: *Величенко С.* Володарі і козаки: замітки до проблеми історичної легітимності і тяглости в українській історіографії XVII–XVIII ст. // Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей. Т. І. – К., 1992; *Плохій С.* Божественне право гетьманів: Богдан Хмельницький і проблема легітимності гетьманської влади в Україні // Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей. – Т. III. – С. 86–110. Див. також: *Чехович В., Усенко І.* Роль III Литовского статута в политической борьбе вокруг проблем кодификации дореволюционного права Украины // Третий Литовский статут 1588 года. Материалы Республиканской научной конференции, посвященной 400-летию Третьего Статута. – С. 96–105.

[112] ВР ДПБ. – Ф. 115, № 622. Автентичність засвічується фактом подання саме цього рукопису на розгляд до Сенату, підтвердженням чого є супровідний лист з сенатською позначе: ою (див. нижче).

[113] Очевидно, це один з текстів пам'ятки, що тепер зберігаються в Інституті рукописів НБУ (І, 218 та І, 229). Ймовірно, використані були обидва. Нажаль, за відсутності двох томів списку, придбаного О. Кістяківським у В. Баршевського, важко визначити ступінь його використання.

[114] *Рауделюнас В.* Указ. соч. – С. 58.

№	Умовна назва/ належність	Згадка в літературі	Сучасне сховище/ шифр	Оправа	Кільк. аркушів
1	Кістяківський/ КПЛ	Права...	–	–	–
2	Кістяківський/ КПЛ	Права...	ВР ЦНБ, І, 235	дошки, чорна шкіра	458 арк.
3	Кістяківський/ Долж.	Права...	ВР ЦНБ, І, 229	дошки, кор. шкіра	507 арк.
4	Кістяківський/ Барш.	Права...	ВР ЦНБ, І, 841	тканина, чорна фарба	Т.1 289 / 271 арк.
5	Кістяківський/ Барш.	Права...	ВР ЦНБ, І, 218	дошки, кор. шкіра	584 арк.
6	Месяц/ Бібл. Держ.Ради	Каталог... *Месяц В...*	—	картон, шкіра	559 арк.
7	Данилович	*Рауделюнас В...*	—	—	441 арк.
8	Рауделюнас/ ЛОИИ	*Рауделюнас В...*	Ф.115, №622	картон, коричнева шкіра	461 арк.
9	Горжковський	Основа... Права...	Bibl. Jagell. № 6148	дошки, шкіра (знищена)	464 арк.
10	ЦДІА України	—	Ф.51, Оп.2 Спр.67	—	41 арк.

Таблиця 5. **Порівняльні характеристики списків пам'ятки**

Очевидно, кількість не є остаточною, а тому існують перспективи архівних пошуків. Але ця обставина не дозволяє оптимістично ставитись до досить поширеного в історіографії припущення про значне поширення пам'ятки в Україні та її активне застосування у судовій практиці. Текстологічні порівняння виявили переважно механічний характер розбіжностей у текстах різних списків. Це наводить на думку про сходження всіх, принаймні проглянутих нами de visu, рукописів до кількох прототипів, що вийшли ймовірніше з Генеральної військової канцелярії. Відсутність чорнових матеріалів Комісії не дозволяє висловлюватись з цього питання впевненіше. Питання ж про ступінь поширення пам'ятки чекає на глибоке вивчення значного комплексу судових матеріалів XVIII ст., що є сюжетом окремого дослідження.

Список Кістяківського/КПЛ (№1)

Був виставлений 1874 р. під час археологічного з'їзду в Києві Києво-Печерською лаврою. Рукопис не повний, мав лише п'ятнадцять розділів. Писаний скорописом XVIII ст.[115] Доля та сучасне місцезнаходження не встановлені.

Список Кистяківського/КПЛ (№2)

Один із списків, що також належав Києво-Печерській лаврі, і знайдений О. Кістяківським[116]. Тепер зберігається в Інституті рукописів НБ України[117].

Оправа. Дошки, обтягнуті чорною шкірою з характерним обрізом. Обидві кришки мають тиснення по всій площині – рослинний орнамент. Дві шкіряні застібки з мідними різьб'яними замками. Правий передній та лівий задній форзаци відсутні. На правому форзаці сигнатури "№ 235" (XIX – початок XX ст.), "№ 20" – закреслено (XIX ст.). На авантитулі "№ 28 р. 91" (XIX ст.).

На титульній сторінці заголовок: "Права, по которым судится малороссийскій народ...", вписаний в геометричну рамку чорним чорнилом з циноброю (кіновар). Внизу дата "1863". На звороті титулу вгорі сигнатура "No 16" (XIX ст.) правлена на "20" (XIX ст.). За титулом – чистий аркуш.

Починаючи з арк. 319 (з XVI розділу) до кінця, текст вписано до іншої рамки. Почерк (устав) не такий старанний, як у першій половині рукопису, але, очевидно, той самий. Від цього

[115] Див.: Права... – С.111.
[116] *Там же.*
[117] ІР НБУ. – І, 235.

аркуша на початку кожного розділу у верхній частині листа окреслено поле, ймовірно, для заставок. Наприкінці розділів другої половини рукопису, як правило, рослинний орнамент. У першій половині для нього залишено місце після кожного розділу. На початку розділів заставок немає (крім І розділу).

Нумерація з 1 до 319 арк. – XIX ст. (чорнило), з 320 – XX ст. (олівець). Рукопис має незакінчений вигляд. З арк. 319 (XVI розділ) нумерація оригінальна з 1 до 140 арк., в правому, спеціально викресленому куті, рамки (очевидно, передбачався 2-й том). Почерк інший.

Скрепи: "Принадлежитъ Библіотекѣ Кіево-Печерскія Успенскія Лавры"

Зміст. Присвята (арк. 1–4), передмова (арк. 5–8), пояснення (арк. 9–9 зв.), зміст (арк. 10–30), далі чистий аркуш і власне текст.

Перед присвятою – заставка у вигляді рамки з рослинним орнаментом з зображенням царя Давида. Згори напис: "Обрѣтохъ мѫжа по сердцу моємѫ". Перед І розділом – заставка з двох овалів у рослинному орнаменті, по боках два ангели, один сміється, другий плаче. В одному з овалів сцена Страшного суду, в другому – Ісус, що преклоняє коліна. Написи над першим: "Оц҃ъ нє сѫдитъ никому же, но сѫдъ вєсь дастъ сн҃ови. Ꙗ҆ѡаннъ глава є стихъ кв". Над другим: "Молю вы – Правдѧ судѣтє сыновє чєловѣчєскіи. ѱалом нѕ стих аб". Арк. 266 – древо кровности. Рукопис обірвано на п. 6 арт. 26 розд. 20. Список збережений добре.

Список Кістяківського/Должикова (№ 3).

Рукопис, придбаний О. Кістяківським у Должикова[118]. Тепер зберігається в ІР НБУ (І, 229).

Оправа. Дошки обтягнуті коричневою шкірою, пошкодженою в багатьох місцях. Верхня дошка вертикально тріснута вздовж волокон деревини. Дошки з характерним обрізом (див. І, 218). На обох кришках тиснення – рамка з рослинного орнаменту. На корінці також тиснення вздовж поперечних жгутів оправи та в квадратах між ними (стилізований рослинний орнамент). На нижній кришці – сліди, на верхній згори фрагмент, внизу - цілий замки, ідентичні замкам рукопису ІР НБУ, І, 235. Нумерація архівна 1–6 (олівець) та 4–507 (чорнило). Чорнило коричневе.

Зміст. Текст всіх 30 розділів (арк. 1–506 зв.), проекти Комісії (арк. 507), на цьому ж аркуші внизу запис: "Переписалъ Несторъ Брюховецкий 1780 году".

Арк. 507 зв. Автограф О. Кістяківського: "Рукопись эта под заглавием «Права, по которым судится малороссийский народ» куплена у Должикова. Это случилось так: Лаврская рукопись того же названия, бывшая у меня, отдана была мною для переписки писцу Ковальско[му], который предавался пьянству. Ковальский пропил ее. Получив известие о пропаже рукописи, я дал знать полиции, которая отыскала рукопись у Должикова. Любезно возвращая приобретенную им, хотя и не заведомо краденную рукопись, он предложил мне через Ильницкого купить эту за 2 руб. А. Кистяковский".

Рукопис добре збережений (не рахуючи оправи). Слідів використання практично немає.

Список Кістяківського/Баршевського (№4)

Рукопис придбаний Кістяківським у Баршевського[119]. Тепер знаходиться в ІР НБУ, 1, 841. Зберігся лише перший з трьох томів.

Оправа XIX ст. Кришки картонні, обтягнуті тканиною, фарбованою у чорний колір, подертою. На правому передньому форзаці сигнатури "№841" (чорнило), "№308" (олівець). Титул вписаний в рамку з рослинного орнаменту. На обрізі сліди червоної фарби.

Нумерація: архівна поаркушна (1–289), в тому числі літерні: 1а, 14а; чисті: 14а, 289 та оригінальна поаркушна (1–271). Починається з арк. 1 тексту (відповідна архівна – 21). Папір жовтий. Чорнило коричневе. Скоропис другої половини XVIII ст.

Зміст. Присвята (арк. 1–5 зв.), передмова (арк. 6 зв.–11 зв.), зміст (арк. 12–14), проекти Комісії (арк. 15–19 зв.), "Степенный малороссийских воинского звания порядок..." без відповідників за "Табелью о рангах" (арк. 20), текст перших десяти розділів (арк. 21–288 зв.).

Рукопис обрізаний, ймовірно, при оправленні [XIX ст.]. Частково попала під обріз нумерація. На корінці згори пошкоджена наклейка "№ [5]3 Статутъ". Чорнило коричневе. Рукопис добре збережений.

Список Кістяківського/Баршевського (№ 5)

Рукопис придбано О. Кістяківським у В. Баршевського[120]. Нині зберігається в ІР НБУ, І, 218.

Оправа. Дошки, обтягнуті коричневою гладкою шкірою, характерно обрізані з країв з внутрішньої сторони на конус. Дві шкіряні зав'язки. Одна пошкоджена (відсутній один з шнурків). На правому форзаці (арк.1) запис: "В. Баршевский 1862 года Черниговъ" та штамп – в овалі готичні ініціали V. B. Арк. 1а – аналогічний штамп і напис: "Изъ книгъ В.Баршевского". Пагінація архівна, поаркушна, XX ст. 585 арк. + літерні 1а, б; 7а, 36а, 61а, 74а, 225а, 257а, 359а, 385а, 412, 416а, 417а, 477а, 478а, 521а, 525а, 552а. Чисті: 7а, 36а, 61а, 74а, 417а, 585.

---

[118] Права... – С. 112.
[119] *Там же.*
[120] *Там же.*

Зміст. Присвята (арк. 2–4 зв.), передмова (арк. 5–7 зв.), зміст (арк. 8–29 зв.), пояснення (арк. 30–31), текст всіх 30 розділів (32–584 зв.). Арт. 9 розд. 30 обірвано: "...а особливо для шпиговства, а не за простаго необикновенного себе употребляет одеяния, с таковим..."

Рукопис в доброму стані.

Список Мєсяца (№6)

Рукопис знайдений Мєсяцем у бібліотеці Центрального державного історичного архіву СРСР у Ленінграді. Очевидно, один з трьох рукописів, виготовлених Комісією для імператриці, Сенату та Генеральної військової канцелярії[121]. Наприкінці XVIII ст. він потрапив до павлівської "Комиссии для сочинения нового уложения" (1796 р.) як посібник для складання аналогічного нового кодексу для України. З цим же рукописом працювало малоросійське відділення Комісії 1804–1807 рр.[122] Незважаючи на численні подальші реорганізації всі матеріали діяльності цієї та попередніх Комісій було зібрано в окремій бібліотеці, пізніше – бібліотеці Другого відділення власної імператорської канцелярії, у підпорядкування якого Комісія перейшла з 1826 р. В. Мєсяц підтверджує наявність рукопису "Прав" в бібліотеці Другого відділення (під 1830 та 1850 рр.), висуваючи припущення про кілька списків[123], хоча й помиляючись при цьому в деталях:

1. Щодо "исторических изысканий об украинских правах" М. Сперанського. Адже Сперанський двічі залучався до роботи у загальноімперських законодавчих комісіях. Вперше – у 1809–1811 рр., очоливши реорганізовану комісію 1804–1807 рр. Вдруге, після повернення з заслання, у 20–30-і рр. при складанні Зводу законів Західних губерній Повного зібрання законів Російської імперії (де працював і Даниловичу)[124].

2. Щодо вірогідної ідентифікації списка Даниловича зі знайденим самим Мєсяцем[125]. Це припущення спростовується описом Даниловичевого списка та Ф. Пулаським[126].

а) Різниця в обсязі списків: Даниловича – 441 аркуш, Мєсяца – 559.

б) Неповнота формуляру списку Даниловича – лише текст кодексу та пояснення.

в) Власницький напис на списку Даниловича, що свідчить про перебування рукопису в Лохвиці.

Отже, а) свідчить проти ідентифікації двох списків. б) і в) взагалі проти того, що список Даниловича міг належати бібліотеці Другого відділення і бути надісланим до Сенату Комісією. Єдиним аргументом на користь Мєсяца тут може служити свідчення Канкріна про оригінальні підписи членів Комісії, проте він, очевидно, не витримує конкуренції з наведеними аргументами. Канкрін ймовірніше помилився.

Сказане не виключає можливості перебування протягом певного часу у згаданих законодавчих комісіях другого списку "Прав". Мова йде про список № 8, за нашою класифікацією (тепер в Архіві ПВІІ). Але під 1850 р. згадка у "відношенні" Другого відділення лише про один примірник пам'ятки[127].

1882 р. функції ліквідованого Другого відділення було передано кодифікаційному відділу Державної Ради. Усі зібрані під час діяльності Комісій рукописи потрапили до бібліотеки Державної Ради. У друкованому каталозі бібліотеки "Права" зазначені під номером 5581[128]. Це різниться з даними В. Мєсяца, який подає № 18 "за описом". Невідомо, який опис він має на увазі, оскільки всі рукописи зберігались у бібліотеці Державної Ради до 1918 р. Після реорганізації та централізації архівної справи в Росії архів Держради потрапив до Петроградського відділення центрархіву (тепер – ЦДІА Росії), а книжкова збірка – до бібліотеки історичних знань та порівняльного правознавства при ньому (тепер – науково-довідкова бібліотека ЦДІА), де і було знайдено рукопис В. Мєсяцем. За нашими даними, у бібліотеці облікової документації на рукописну збірку, яка зберігалась окремо ще в бібліотеці Держради, ніколи на існувало. Переінвентаризація не проводилася. Навіть на друковану частину бібліотеки не було заведено ін-

---

121 ЦДІА України. – Ф. 51, оп. 3, спр. 8543, арк. 2.

122 Редакторові цього відділення Ф. Давидовичу було видано для роботи з бібліотеки Комісії "пункты гетманские с грамотами, статут малороссийских прав, Статут литовский, перевод на российский диалект, Экстракт из указов, конституций и учреждений по малороссийской части". ЦДІА Росії. – Ф. 1260, оп. 1, спр. 38, арк. 66 зв.-67. Очевидно "статут малороссийских прав" і є тим списком Кодексу.

123 *Мєсяц В.* Указ. соч. – С.94–95.

124 В. Мєсяц посилається на "доношение" військового губернатора України кн. Репніна від 29 червня 1830 р.: "учиненный свод малороссийских узаконений в царствование императрицы Елизаветы Петровны вручен мной его высокопревосходительству Михайле Михайловичу Сперанскому" та на рукопис самого Сперанського // *Там же.* – С. 94.

125 Тут В. Мєсяц посилається на донесення Канкріна про наявність у Даниловича "подлинной и единственной рукописи свода малороссийского права, составленной в царствование императрицы Елизаветы Петровны, комиссиею, назначенною из духовных и светских лиц, коих собственноручные подписи находятся на конце сей книги" // *Там же.*

126 Див.: Z listów do J. Lelewela o Statucie Litewskim (1815-1830). Zebrała L. Sadowska // Ateneum Wileńkie, 6. – Zesz. 3/4. – [Wilno], 1929. – S.[623]; *Pułaski F.* Opis 515 reękopisów biblioteki Ord. Krasińskich. – Warszawa, 1915. – S.619 (ці дані подає В. Рауделюнас, див. зазн. працю).

127 Див. : *Мєсяц В.* Указ. соч. – С. 95

128 Каталог библиотеки Государственного совета. – Т.1. – Пг., 1914.

вентарів, лише в одному примірнику друкованого каталогу на полі, навпроти кожної позиції, проставлено нові інвентарні номери.

1962 р. рукописну частину збірки, у тому числі всі законодавчі проекти, було передано безпосередньо до ЦДІА і зафондовано[129]. Тепер це окремий розділ – "Рукописні книги бібліотеки другого відділення" десятого опису фонду 1261. Але серед цих рукописів "Прав" немає. З'ясувати чи була це передача лише до вказаного фонду, чи ще до декількох, не вдалося через брак відповідної облікової документації, якій у ті часи не приділялося належної уваги.

1963 р. з ЦДІА до ЦДАДА було передано 51 справу "Комисии сочинения нового уложения" за 1720–1796 рр. Але й у ЦДАДА, у фонді 342, куди було включено ці матеріали, рукопису "Прав" немає. Треба сказати, що пошуки не вдалися не лише нам. Безрезультатними вони виявилися і для В. Рауделюнаса, і для А. Ткача, і для Л. Паулі[130].

В. Рауделюнас висуває версію, що рукопис, як один з найцінніших, було взято кимось з співробітників бібліотеки під час блокади на зберігання, а пізніше з невідомих причин не повернуто[131]. Згідно з А. Ткачем, рукопис загинув під час бомбардування. Але обидва сходяться на тому, що список був втрачений під час другої світової війни. З цим, очевидно, слід погодитися, залишивши відсотків 10 на випадок, якби рукопис "загубився" під час передачі до фондів ЦДІА і знаходиться в одному з фондів архіву. Адже дивним видається факт, що жоден інший рукопис зі збірки Держради не втрачено (хоча серед них є досить цінні).

Рукопис мав 559 аркушів звичайного білого паперу. Добре збережений, у картонній оправі, обтягнутій шкірою.

Зміст. Інструкція Комісії, після якої титульний аркуш, з вписаною в орнаментальну рамку назвою. Далі присвята (арк. 1–3), засвідчена власноручними підписами членів Комісії, передмова (арк. 4–6), зміст (арк. 2-27), пояснення (арк. 28–29), повний текст (арк. 30–490), писаний різними почерками, з підписами членів Комісії наприкінці. Арк. 227 – стилізована під генеалогічне древо схема ступенів спорідненння з автографом "Григорий Федоровский, 1743 года сентября 28 зделал". Далі реєстр, проекти Комісії знов з власними підписами, насамкінець – "степенный порядок". По всіх аркушах та в кінці змісту і пояснення рукопис скріплено Сморжевським та Закровецьким.

Список Даниловича (№7)

Знайдений Даниловичем 1828 р., очевидно, під час роботи в Комісії по складанню "Свода для западных губерний" (Канкрін згадує про належність рукопису Даниловичеві під 1836 р.[132]), пізніше набутий у власність і перевезений до Вільно, згодом – до Варшави. Рукопис згорів 1944 р. під час варшавського повстання.

Список на папері XVIII ст. Мав 441 арк., з яких 15–30 чисті. Складався з основного тексту Кодексу та пояснення з власними підписами членів Комісії. На перших аркушах – власницький надпис, який засвідчує, що рукопис перебував у Лохвиці[133].

Список Рауделюнаса (№8)

Рукопис зберігається нині в Архіві Петербурзького відділення Інституту історії Російської Академії наук[134].

Формат 34х20,5. Має 461 аркуш, пагінація поаркушна, оригінальна – 2–461. Аркуш 1 відсутній[135]. Папір білий, 40-х рр. XVIII ст.[136]. Оправа XVIII ст.[137] з картону, обтягнута коричневою подертою шкірою. Верхня кришка відсутня, нижня – гладка. Корінець частково обірваний, на ньому золоте тиснення – рослинний орнамент. У верхній чверті в червоному полі, окресленому золотою рамкою тиснення: "Права Малороссійскія въ едну книгу сведенныя" Форзаци з фарбованого паперу, в розводах.

Зміст. [Арк. 1] супровідний лист І. Бібікова від 27 червня 1744 р. до Сенату з повідомленням про завершення роботи над Кодексом та надіслання його з нарочним унтер-офіцером О. Юдінковим для "апробации е. и. в.". Сенатська позначка про одержання 7 липня того ж року листа разом з самим Кодексом[138]. Копія інструкції Комісії від 25 січня 1735 р. за підписами

[129] ЦДІА Росії, справа фонду 1261, арк. 62, акт № 1261-8 від 26 вересня 1962 р. (разом передано 158 рукописних книг за 1700-1848 рр.), згодом, у 1966 р., ще одну (акт № 1261-9 від 11 квітня).

[130] Див.: *Паули Л.* Указ. соч. – S.188.

[131] *Рауделюнас В.* Указ. соч. – С.50.

[132] Див.: *Месяц В.* Указ. соч. – С. 94.

[133] Дані подано за В. Рауделюнасом (див. зазн. працю), який, в свою чергу, посилається на описання Ф. Пуласького та самого Даниловича. Див.: Z listów do J.Lelewela o Statucie Litewskim (1815-1830). Zebrała L.Sadowska // Ateneum Wileńskie, 6. – Zesz. 3/4. – [Wilno], 1929. – S.[623]; *Pułaski F.* Opis 515 rękopisów biblioteki Ord. Krasińskich. – Warszawa, 1915. – S.619.

[134] Архів ПВІІ. – Ф. 115, № 622.

[135] У рукописі сліди двох вирізаних аркушів. Виходячи з записів в аркушах використання (останній В. Рауделюнаса під 1974 р.) та завіряючого запису (що засвідчує відсутність арк. 1 під 1990 р.), можна з певністю сказати, що втрата відбулася саме між цими роками.

[136] Рауделюнас датує за : *Мацюк О.* Папір та філіграні на Україні. – К., 1972. Див : *Рауделюнас В.* Указ. соч. – С.54.

[137] Рауделюнас датує її 80-ми рр. Див.: *Рауделюнас В.* Указ. соч. – С. 52.

[138] Логічним було б припущення, що супровідного листа було долучено до тексту Кодексу у Сенаті (див. попередню примітку).

Олексія Шаховського, Василя Барятинського, Василя Гуртєва, Андрія Тарієвича та Федора Лисенка, та скрепою: "с подлинною читал канцелярист войсковый Тимофей Закровецкий" (арк. 2–3). Титульний аркуш (арк. 4), назву "Права..." вписано в мальовану пером рамку з рослинного орнаменту. В правому нижньому куті підпис: "С. Савицкий изобразил". Присвята Єлизаветі Петрівні, підписана "присутствовавшими и трудившимися у сочинения сея правныя книги" (арк. 5–7). Передмова (арк. 8–9), зміст (арк. 12–26), пояснення (арк. 27–28), текст Кодексу (арк. 30–400). На арк. 183 символічне зображення у вигляді древа ступенів споріднення (перо, чорнило). Арк. 400 – власноручні підписи членів Комісії, арк. 402–453 – реєстр – алфавітний предметний покажчик з зазначенням номерів розділів, артикулів та пунктів, підписи С. Лукомського, В. Лисаневича і Т. Закровецького. Арк. 455–460 – проекти Комісії, арк. 461 – "Степенный малороссийских воинского звания чинов порядок..."

Список Горжковського (№9)

Зберігається в Бібліотеці Ягеллонського університету в Кракові[139].

Оправа. Кришки з дерева, обидві з залишками шкіри, яка, очевидно, зотліла або вигоріла (хоча слідів вогню на самому рукописі немає). Сліди тиснення – рослинний орнамент, рамка. Фрагменти двох металевих замків, які були вставлені під шкірою. Оправа, очевидно, відреставрована в бібліотеці. Наклеєно корінець світло-коричневої шкіри з золотим тисненням. Вгорі – сигнатура 6148, внизу – Biblioth[...] Jagelloniae, під написом – герб бібліотеки. Правий нижній кут оправи відреставровано шматком світло-коричневої шкіри.

Форзаци з цупкого жовтого паперу (ймовірніше кінець XIX – початок XX ст.). На лівому наклейка форматом приблизно 20х20 мм з неправильним обрізом. В центрі сигнатура № 6148 (чорнило). Згори – "1903.a.178", ще вище – "po j. p. Michałowskim" (олівець). Внизу чорнилом: "Ex libris Cyrilli Laszewiecky", закреслений номер 72, з-під нижнього обрізу виглядає [35], з-під правого (внизу) – [12] (закреслено).

Нумерація архівна, поаркушна (XIX ст.) 1–464, в тому числі чисті: 50, 190, 240, 257, 258, 347 зв., 348, 432, 461–464.

Зміст. Реєстр (арк. 1–49), титульна сторінка (арк. 51). Тут же ж в правому нужньому куті власницький запис: "Marjana Gorżkowskiego". Присвята (арк. 52–54 зв.), передмова (арк. 55–58), текст всіх 30 розділів (арк. 58–460 зв.).

Список ЦДІА України (№10)

Рукопис досі в літературі невідомий, зберігається у ЦДІА України у м. Києві[140]. Примірник дефектний. Палітурка відсутня, переплетено дві частини рукопису. Дві пагінації: архівна 1–41 зв., та оригінальна поаркушна 17–51 і 70–81. Перша частина (арк. 17–51) містить арт. 14–48 розділу XVI, друга (арк. 70–81) – арт. 12–20 розділу XVII. Текст писаний уставом з кіноварними елементами [XVIII ст.].

Далі подаємо описи двох рукописів перекладів Комісії переробок німецького права та рукопису, що містить переклад Литовського статуту, віднайдені в архівосховищах Петербурга.

Переклад Литовського статуту

Переклад був виготовлений в Комісії (тепер зберігається у відділі рукописів російської Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедрина[141]). Рукопис має 432 арк. Пагінації дві: XVIII століття, посторінкова та XIX ст. – поаркушна. Палітурка картонна, оклеєна тканиною, з зав'язками XIX ст. На корінці наклейка з темно-червоного коленкору з золотим тисненням: " Статутъ малороссійскій 3-го департамента". Рукопис потребує реставрації.

Текст, писаний трьома почерками, містить: "Реестр Статута Великого Княжения Литовского чотырнадцяты розделов и сколко ест в каком розделе артыкулов и о чем всякой артыкул гласит" – арк. 1–24 (тут і далі пагінація XIX ст.). Фактично є змістом, на лівому полі зазначені номери параграфів. Текст власне Статуту – арк. 25–308, титульний аркуш відсутній. Арк. 309–330 "Трибунал то ест Главый суд обывателем Великого Княжения Литовского на Сейме варшавском данный 1581 года. По милости и привилею свещеннеишаго королевского величества в Вылне в типографии Леона Мамоныча 1623 году"[142]. Арк. 331–432 "Реестр до четирнадцати розделов статута Литовского материй или вещей в артикулах и параграфах по алфавиту означенных собранный". На останньому аркуші дата – "1738 году, июня 15 д." та запис: "Сия книга прав, которыми изстари по всемилостивейшим грамотам государевым судится народ малороссийский, переведена по указу от слова до слова з иностранного польского языка на великороссийский язык с самой оригинальной печатной книги так как и другие две книги Саксон и Порядок. Но понеже в сей книге находятся некоторые неприличности к здешним поведениям неподлежащие и непристойные, которые только иностранны обычаям

[139] Віддл рукописів. – № 6148 III.
[140] ЦДІА України. – Ф. 51, оп. 2, спр. 67.
[141] ВР ДПБ. – Ф. 550. – F.II.222
[142] Число року виправлено з 1723.

приличествуют, того ради при своде оных прав из трех в одно и в одну книгу, тые неприличности оставляются по всемилотивейшему именному указу ее императорского величества в котором повелено: какое в тех правах сыщется сумнительство в том ясное поправление зделать на апробацию ее императорского величества и что надлежит к сокращению сократить, к прибавлению – прибавить в пользу малороссийского народа також, что к верному ее императорского величества от народа малороссийского подданству приличествует, учинить проект и что при сочинении свода и исполняется". Тут же підписи членів Комісії.

Переклад німецьких прав

Переклад зроблений Комісією (нині зберігається у ЦДІА Росії[143]). Конволют, загалом має 794 аркуші. Палітурка картонна (XVIII ст.), корінець шкіряний, на ньому тиснення "Саксонское и магдебургское право" та наклейка з номером 29. Палітурка пошкоджена.

Рукопис містить: 1. "Зерцало Саксонов или право саксонское и магдебургское порядком алфавита из латинских и немецких екземпляров (сводов) собранное и на польский язык тщательно и верно через Павла Щербича секретаря его королевского величества полского новоперенесенного и неже на русский штатский язик по указу ея императорского величества переведенное лета господня 1732" (арк. 1–447). 2. "Право Хелминское поправленное з латинского язика на полский истолкованное в пяти книгах к общой ползе переведенное через Павла Кушевича из Хелмна по милости и привилегию священнейшего королевского величества в Варшаве в типографии Петра Електора священнейшово королевского величества типографа лета господня 1646. И неже з полского на русский штатский язик по указу ея императорского величества переведенное лета господня 1735" (арк. 448–577). 3. "Право гражданское магдебургское з латинского и з немецкого на полский язик тщателно и верно переведеннйое через Павла Щербича на тот час синдика лвовского, потом секретара его королевского величества по милости и привилегию священнейшого королевского величества в Варшаве в типографии Петра Електора его королевского величества типографа лета господня 1646. И неже на руский штатский язик по указу ея императорского величества переведенное лета господня 1735-го" (арк. 578–794).

Аркуші переплутані, в декількох місцях – навіть титули. На арк. 579 зв. – 582 привілей імператора Оттона Великого на заснування міста Магдебурга. На арк. 576 зв. дата – "1738 г., июня 15".

Існує ще один аналогічний рукопис. Це копійний список, що зберігається тепер у ДПБ ім Салтикова-Щедрина[144]. Рукопис має 896 арк. Порядок перекладів дещо інший, ніж у попередньому, а саме: 1) Зерцало Саксонів, 2) Магдебурзьке право, 3) Хелмінське право. На арк. 895 зв. дата – "1738 г., июня 15". Арк. 896 містить запис, аналогічний записові в перекладі Литовського статуту, тут же підписи членів Комісії.

При передачі текстів пам'ятки збережено без будь-яких змін всі літери кириличного алфавіту, що вживаються в тексті: є, ѧ, ѣ та ін. М'який та твердий знаки передано відповідно до оригіналу. Виносні літери внесені в рядок та виділені курсивом. Слова, написані у тексті неправильно залишаються без змін та виправлень. Закреслені та пошкоджені в оригіналі частини тексту не поновлювались. Всі необхідні пояснення подано у підрядкових примітках. За правилами сучасної орфографії вживаються лише прописні літери. Збережено розподіл на слова, речення та абзаци, а також знаки пунктуації. Кінець кожної сторінки позначено двома рисками. Навпроти початку кожної сторінки, на поле винесена відповідна оригінальна пагінація. Тексти упорядника у підрядкових примітках виділено курсивом. Всі підрядкові примітки мають виключно палеографічний характер. Структура тексту відповідає оригіналу, посилання на джерела винесено на поле. Скрепи опущені.

Автор складає подяку всім, хто своєю допомогою, порадами та просто дружньою підтримкою сприяв появі цієї роботи. Насамперед відповідальному редактору цього тому академіку Ю. С. Шемшученку та голові редколегії серії О. М. Мироненку, а в особі І. Б. Усенка всім співробітникам відділу історико-політологічних досліджень держави і права України Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Автор глибоко вдячний Н. М. Яковенко, В. В. Страшку та Я. Р. Дашкевичу за кваліфіковані консультації, О. М. Дзюбі за інформацію про один з рукописів "Прав". Окрема подяка Українському Науковому Інституту Гарвардського університету, за можливість працювати у бібліотеці Ягеллонського університету (Краків) та поміч у підготовці цього видання.

Кирило ВИСЛОБОКОВ

[143] ЦДІА Росії. – Ф. 1261, оп. 10, спр. 460.
[144] ВР ДПБ. – Ф. 550. – F.II.10.

Список членів Кодифікаційної комісії

Від козацтва

1. Апостол Петро, лубенський полковник (1738–1743)
2. Богдановський, городовий отаман Ніженського полку (1728)
3. Борозна Іван, генеральний суддя (з 1735)
4. Бугаєвський Григорій, писар Полтавського полку (1728–1729)
5. Велецький Василь, сотник Гадяцького полку (1728)
6. Валькевич П., військовий товариш (1728)
7. Гавронський Гаврило, значковий товариш Полтавського полку (1732)
8. Галицький, канцелярист (1738)
9. Грабовецький Андрій, військовий товариш (1734–1736)
10. Добронизький, з Переяслава [1729]
11. Драбовицький, значковий, потім бунчуковий товариш (1732)
12. Дробовицький, військовий товариш [1738]
13. Думитрашко-Раїч Василь, бунчуковий товариш (1732–1735)
14. Закровецький Тимофій, військовий канцелярист (1742–1743)
15. Іванов, суддя з Миргорода [1729]
16. Константинович Кіпріан, писар Чернігівського полку (1736–1742)
17. Кочубей Василь, полтавський полковник (1735–1736)
18. Кузьминський Григорій, значковий товариш Чернігівського полку, згодом бунчуковий товариш (1728–1736)
19. Кутневський Данило, з Стародуба [1729]
20. Ладонка Пилип, військовий канцелярист (1735–1736)
21. Ласкевич [Ласієвич] Петро, військовий товариш (1735–1743)
22. Лизакевич Григорій, баришевський сотник[1738]
23. Лизогуб Яків, генеральний обозний (1738–1743)
24. Лисаневич Василь, військовий товариш, згодом мглинський сотник (1734–1743)
25. Лозик Григорій, військовий канцелярист [1738]
26. Лозинський Григорій, військовий канцелярист [1738]
27. Лукомський Степан, сотник Прилуцького полку (1743)
28. Максимович Стефан, полковий писар Стародубського полку, згодом військовий товариш (1729, 1732–1734)
29. Несторович Дмитро, військовий товариш (1742)
30. Огонович Яків, бунчуковий товариш (1742–1743)
31. Ракович Павло, з Прилук [1729]
32. Рощаховський Захарій, бунчуковий товариш (1729)
33. Савицький, з Ромен [1729]
34. Савицький Степан, писар Лубенського полку (1743)
35. Стефанович Василь, лохвицький сотник (1728)
36. Столповський Семен, військовий товариш, хорунжий полковий лубенський, писар Лубенського полку, бунчуковий товариш (1729–1743)
37. Стороженко Григорій, ічнянський сотник (1735)
38. Турковський Максим, бунчуовий товариш (1742)
39. Ханенко Микола, генеральний хорунжий (1741–1743)
40. Чепігов Семен, бунчуковий товариш
41. Черняховський, писар Переяславського полку (1728-1729)
42. Чуйкевич Семен, бунчуковий товариш (1728–1743)
43. Янушкевич, з Чернігова [1729]

Від духовенства

1. Отець Білинський Дмитро, ігумен Макошинського монастиря (1735-1738)
2. Отець Величковський Паісій, полтавський протоієрей (1728)
3. Отець Галяховський Досифей, глухівський протоієрей (1728)
4. Отець Древецький Степан, биківський намісник Переяславської єпархії (1742-1743)
5. Отець Дубнєвич Амброзій, професор, ректор Київської Могилянської Академії (1735)
6. Отець Калиновський Федір, кролевецький протопоп, протоієрей (1742–1743)
7. Отець Конашевич Адам, чернігівський, згодом миргородський намісник (1732–1734)
8. Отець Косач Монасія, ієромонах Печерської обителі [1738]
9. Михалевич Софроній, архімандрит Гамаліївського монастиря [1738]
10. Отець Никанор, ігумен Глухівського монастиря (1743)
11. Отець Никифор, ієромонах, ігумен Петропавлівського глухівського монастиря (1742)
12. Отець Ольховський, ніженський протоієрей (1732)
13. Отець Онискевич Гедеон, ієромонах, ігумен Києво-Печерської Лаври, ігумен Києво-Дятлівського монастиря (1735–1736)
14. Отець Пироцький, чернець [1729]
15. Отець Прохорович Герман, ігумен Переяславської єпископії, ігумен Переяславського Михайлівського монастиря (1735–1738)
16. Отець Рогачевський, лохвицький протоієрей (1732)
17. Отець Савицький Гервасій, монах Києво-Печерської Лаври (1728)
18. Отець Савицький Василь, роменський протопоп, згодом протоієрей (1729, 1732–1735)
19. Отець Старицький Варнава, соборний старець Києво-Печерської Лаври (1742–1743)
20. Отець Сморжевський Товія, ігумен Почепівського монастиря, ігумен Успенського рабчевського монстиря (1738, 1742–1743)
21. Юскевич, соборний старець Печерського монастиря (1734)

Від міст

1. Величковський Яків, київський лавник (1738)
2. Кониський [Конецький] Григорій, писар ніженського магістрату (1728)
3. Нечай, київський бурмістр (1735)
4. Россовський Степан, чернігівській бурмістр (1741)
5. Силич Федір, київський бурмістр, згодом райця (1728–1729)
6. Філевич Олександр, регент ратуші, київський бурмістр, регент магістрату (1729, 1735–1736)

ПРАВА

По которымъ Судится Малороссійскій Народъ

ВЫСОЧАЙШИМЪ

ВСЕПРЕСВѢТЛѢЙШАГО ДЕРЖАВНѢЙШАГО

ВЕЛИКАГО ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА

ЕЛИСАВЕТЪ ПЕТРОВНЫ

САМОДЕРЖИЦЫ ВСЕРОССІЙСКІЯ

ЕЯ ИМПЕРАТОРСКОГО

СВЯТѢЙШАГО ВЕЛИЧЕСТВА

ПОВЕЛѢНІЕМЪ.

ИЗЪ ТРЕХЪ КНИГЪ А ИМЕННО СТАТУТА ЛИТОВСКАГО, ЗЕРЦАЛА

САЗОНСКАГО И ПРИЛОЖЕННЫХЪ ПРИТОМЪ ДРУГИХЪ ПРАВЪ, ТАКОЖДЕ

ИЗЪ КНИГЪ ПОРЯДКА, ПОПЕРЕВОДУ НѢМЕЦКАГО, И ЛАТИНСКАГО НАПИСАНО НА РОССІЙСКІЙ ДІАЛЕКТЪ ВЪ ОДНУ КНИГУ

СВѢДѢНІЯ

ВЪ ГОДЪ ХРИСТОВА 1743.

Божіею поспѣшествующею мл҃стию всепресвѣтлѣйшей державнѣйшей великой гд҃рнѣ Елисавѣте Петровнѣ Імператрице и самодержице всероссійской московской, киевской, владимерской, новгородской, цр҃це казанской, цр҃це астраханской, цр҃це сибырской, гд҃рынѣ псковской и великой кн҃гинѣ смоленской, кн҃гинѣ эстланской, лифлянской, корелской, тверской и югорской, пермской, вятской, болгорской и иныхъ, гд҃рынѣ и великой кн҃гинѣ Нова города, ни[зовския земли], Черниговской, Рязанской, Ростовской, Ярославской, Белозерской, Удорской, Обдорской, Кондийской и всея [Сѣверския страни, повѣлителнице и гд҃рынѣ Иверския] земли карталинскихъ и грузинскиъ ц҃ра Кабардинскїя земли черкаскихъ и горскихъ кнзей и иныхъ наслѣдной гд҃рнѣ и обладателнице

Ея імператорскому всепресвѣтлѣйшему величеству в правителствующий сенатъ //

Бжїею поспѣшествующею мл҃стию всепресвѣтлѣйшей вседержавнѣйшей великой гд҃рынѣ Елисавѣте Петровнѣ императрице и самодержице всероссійской, московской, киевской, владимерской, новгородской, цр҃це астраханской, цр҃це сибирской, гд҃рынѣ псковской и великой кн҃гинѣ смоленской, кн҃гинѣ эстлянской, лифлянской, корелской, тверской, югорской, пермской, вятской, болгорской и иныхъ гд҃рынѣ и великой кн҃гинѣ Нова Города низовския, землы Черниговской, Рязанской, Ростовской, Ярославской, Белозерской, Удорской, Обзорской, Кондийской и всея Сѣверския страни, повѣлителнице и гд҃рынѣ Иверския земли, карталинскихъ и грузиньскихъ ц҃рей и Кабардинския земли, черкаскихъ и горскихъ кнзей и иныхъ наслѣдной гд҃рынѣ и обладателнице. 1

Вашего императорскаго всепресвѣтлѣйшаго величества вѣрные рабы генералъ лейтенантъ Іванъ Бибиковъ с присудствующими енералной войсковой канцелярии члени челом бют: в прошломъ 728 году за жизны блаженнія и вѣчнодостойния памяти великаго гд҃аря імператора Петра Втораго самодержца всероссійскаго в данной из веровнаго тайного совѣту покойному гетману и кавалеру Даниилу Апостолу рѣшений по 20-*му* пункту повелено права по которим малороссийский народъ судится, називаючіеся майдебурские да саѯонские статуты и которыхъ де едни другімъ не согласуютъ и из того можетъ бить в судахъ не без помѣшателства, перевесть на великороссийский язикъ для ползи и правосудия народу малоросийского и для того опредѣлить из тамошнихъ сколко персонъ пристойно искуснихъ и знающихъ людей для свода ис тихъ трехъ правъ в едно и для аппробации прислать к двору ея імператорскаго величества. [И] 1734 году августа 8 в присланной грамотѣ блаженыя жъ и вѣчнодостойния памяты гд҃рыни

імпєратрицы Анны Іоанновны самодєржицы всєроссійской, состоявшейся за собствєнною єя імпєраторскаго вєличєства рукою к бившєму тогда у управлєния гєтманского уряду гєнєралу князю Шаховскому по 3 пункту подтвєрждєно оним жъ права названниє майдєбурскиє да сазонскиє статуты, по которимъ судится малоросийскии народъ, перевєсть на вєликоросийскии яыкъ и свєсть ис трохъ правъ в єдно и при томъ дє какъ возможно стараныє приложить, о сумнитєлствахъ какиє в оныхъ находятся: ясноє поправлєниє на аппробацию єя імпєраторского вєличєства здѣлать, а что *бъ* ониє права для ползы малоросийского народа скорѣє в совєршєнство приведєны билы, собравъ к тому сочинєнию изъ малоросийского народа знатнихъ особъ, такъ духовнихъ пєрсонъ из каждой єпархии и от Києво-Пєчєрского монастира, яко и мирскихъ – гєнєралной старшины полковниковъ и протчиихъ чиновъ по сколко надлєжитъ тѣ права перевєсть, свєсть и что надлєжытъ сократить, прибавить в ползу малороссийского народа и что к вєрному єя імпєраторскаго вєличєства подданству *от* какого народа приличєствуєтъ, о томъ учиныть проэкти и подать для разсмотрєния кому *от* єя імпєраторскаго вєличєства поелєно будєтъ и за силу онихъ височайшихъ імпєраторскаго вєличєства указовъ для пєрєводу и своду оныхъ правнихъ книгъ била коммисия в городѣ Глуховѣ учрєждєна и к тому пєрєводу и своду правъ малоросийскиє пєрсоны изъ духовнихъ и мирскихъ з єнєралной старшины полковниковъ и протчиихъ чиновъ былы опрєдѣлєны и тѣм правамъ пєрєводъ и сводъ по данной имъ за силу онихъ височайшихъ імпєраторскаго вєличєства указовъ из войсковой єнєралнои канцелярии и иструкции и указовъ чинии, и тотъ правъ пєрєводъ и сводъ ижє окончєны прошлого 743 году октября [...] и за помянутой пєрєвода и свода малоросиискихъ правнихъ книгъ комисии з тѣхъ трехъ книгъ пєрєвєдєнную єдину книгу для поднєсєння к височайшєй вашєго імпєраторскаго вєличєства аппробации войсковой єнєралной канцєлярїи представлєно; того рады [...] пєрєвєдєнная и сведєнная єдиа в одно право опрєдєлєнними при сємъ вашєму імпєраторскому вєличєству к высочайшєй аппробации в правитєльствующии сенатъ подношу с нарочно послашнымъ [...] афицєромъ Акєзандромъ Юдинковимъ. Ежєли жє коториє из члєновъ бывшихъ при сводѣ книгъ потрєбни будутъ, то присланы быть імѣютъ.

Вашєго імпєраторскаго всєпрєсвѣтлѣйшєго вєличєства
всєныжайшы рабъ
Іванъ Бибиковъ

1744 году юня 27-*го* № 6347 //

Ѿт насъ генерала лейтенанта сенатора и кавалера святаго Алеѯандра, лейб гвардіи конного полку подполковника и ея імператорского величества генерала адютанта с присутствующими енералной войсковой канцеляріи членами и з войсковой енералной канцеляріи отправляютимъсѧ по силе именного ея імператорского величества указу опредѣленнымъ к переводу и своду книгъ правныхъ духовнымъ и мирскимъ особамъ

ІНСТРУКЦІЯ

Понеже всемилостивейшимъ ея імператорского величества іменнымъ указом за подписаніемъ собственныя ея жъ імператорского величества руки всемилостивѣйше повелено намъ генералу лейтнанту, сенатору и кавалеру кнѧзю Шаховскому самимъ для переводу и своду правъ названныхъ магдебурскіе да саѯонскіе статути по которымъ судится малороссійскіи народъ опредѣлить з духовныхъ и мирскихъ особъ знатныхъ; того ради какъ вамъ, опредѣленным в ономъ переводѣ и сводѣ поступать дана сіѧ інструкціѧ, по которой мѣтеⷮ поступать по нижеслѣдующому.

1

Принявъ вамъ сію інструкцію и книги правные з которыхъ мѣтеⷮ сочинять переводъ в войсковой енералной канцеляріи имѣючіесѧ по описѣ в пріемѣ оныхъ в войсковой енералной канцеляріи должен кто з васъ росписатся и со всякимъ поспѣшеніемъ нѣгде на пути не медля и не застановляясь напрасно, ехать в Москву.

2

Пріехавъ в Москву, врученные вамъ тѣ книги правные, названные майдебурскіе да саѯонскіе статуты, по которымъ судитсѧ малороссійскій народъ, по силѣ іменного // ея імператорского величества всемилостивѣйшого указу, переводить на великороссійскій язикъ из трохъ правъ в одно сводить какъ скоро возможно, ревнуѧ по подданической вѣрности высочайшому ея імператорского величества інтересу с неусипнымъ старателствомъ и тщаніемъ, и буди якіе в тѣхъ книгахъ правнихъ сищутся сумнителства о томъ ясное поправленіе на аппробацію ея імператорского величества здѣлать. 2 зв.

3

Оные правные книги переводѧ вамъ и в едно сводя, будеⷮ в оныхъ что надлежатимеⷮъ к сокращенію – сократить, к прибавленію – прибавить в ползу малороссійскаго народа и что к вѣрному ея імператорского величества подданству ѻт васъ, малороссійского народа приличествуетъ, о том учинить проекти.

4

Какъ вы тѣ всѣ правные книги или по главамъ окончитеⷮ то подать вамъ для рассмотреніѧ кому ѿт ея імператорского величества повелено будетъ.

5

Над писцами опредѣленными для переписки переводовъ з книгъ правныхъ сочинѣнныхъ, должны вы со всякымъ прилѣжанїемъ смотрет чтобъ тотъ переводъ и сводъ писанъ былъ чисто, скоро и непомилно и в переписки оного нѣ было бъ и малейшой остановки.

6

Между опредѣленными для переводу и своду книгъ правныхъ особами быть во-первыхъ судїи войсковому єнералному гп̃дну Борозънѣ, и єму смотрєнїє имѣть над тѣми всѣми свѣцкими особами. А духовним // особамъ в 3
сочинєнїи того переводного и сводного книгъ правныхъ дѣла и в составлѣнїи оного, имѣть с мирскими особами общество.

7

При сочинєнїи перевода и свода книгъ правныхъ включить гдѣ надлежит ыметь о бытїи и трєтейскихъ судовъ, якимъ и по силѣ іменного єя імператорского величества всемилостивѣйшого указу по давнєму малороссійскому обыкновенію быть повелєно.

8

Будучи же вамъ в оного переводного и сводного книгъ правныхъ дѣла, поступать во всемъ вѣрно и радѣтелно, какъ чєстнымъ и добрим людемъ дєлать надлежитъ и еднимъ без другихъ ничего нѣ дѣлат, но все дѣлать со общого совѣту и согласїа, что вамъ причтєно будетъ в службу єя імператорского величества и будетє награждены высокою єя імператорского величества милостїю. Дана в Глуховѣ генваря 25-го 1735 году.

Кн̃зь Алеѯѣй Шаховскїй
Кн̃зь Андрей Барятинский
мѣсто печати войсковой Василїй Борєвъ
Андрей Марковичъ
Федор Лисенко

Читал канцеляристъ воисковый
Тымофїй Закровієцкій //

ПРАВА

по которым судитсѧ малороссїйскїй народъ

высочайшимъ

всєпрєсвѣтлѣйшїѧ дєржавнѣйшїѧ

вєликіѧ государыни їмпєратрїци

ЕЛИСАВЕТЪ ПЕТРОВНЫ

самодєржици всєроссїйскіѧ

єя їмпєраторского

священнѣйшаго вєличєства

повелѣнїємъ

из трєх книгъ, а имєнно статута Литовского, Зєрцала

Саꙁонского и приложенных при томъ другихъ правъ, також дє

из книги Порядка по пєрєводѣ из полꙗского и латинского

языковъ на россїйскїй дїалєктъ в єдину книгу

СВЄДЄННЫѧ

в Глуховѣ лѣта ѡт рж҃ства Хр҃това 1743 //

Всепрєсвѣтлѣйшей дєржавнѣшей вєликой государинѣ імпєратріцѣ Елисавєтъ Петровнѣ, самодєржицѣ всєроссійской

и прочаѧ, и прочаѧ, и прочаѧ

Августѣйшаѧ самодєржавнѣйшаѧ імпєратріца,
государынѧ всємилостивѣйшаѧ!

Вашєго імпраторского вєличєства всєблагополучное на прародитєльный и ѡтчєскій наслѣдный Всєроссійскіѧ Імпєріи прт҃олъ возшєствіє и самодєржавнаго скупєтра воспріятіє, єдинымъ всємогущаго Бг҃а, — "бєз Нєго
Іоан. 1, ст. 3 же ничто жє бистъ, єже бистъ", — дѣйствіємъ собывшоєсѧ, какъ всєму государству во всяких щастливыхъ и всѣполєзныхъ блг҃опоспѣшєствова дѣлєхъ и поведєніяхъ, такъ и сєму, указами свт҃оусопшихъ блж҃єныѧ и вѣчнодостойныѧ памяти Всєроссійскихъ монарховъ повелѣнному пєрєвода и свода кныгъ правныхъ дѣлу, "которое чрєз многіє лѣта, за разними врємєнъ нєудобствы продолжалось". Самъ Онъ жє въ блг҃ихъ поспѣшєствуя Бг҃ъ соблг҃оволилъ окончєнному быти в инное, токмо в нынѣшнєє Вашєго імпєраторского вєличєства всєблг҃ополучнаго государствованіѧ врємѧ, да тѣмъ вяшшаѧ вашєму імпєраторскому вєличєству нн҃ѣ и в будущіє врємєна приумножаєтъсѧ слава и хвала, и ѡт вѣрныхъ вашєго імпєраторского вєличєства малороссійского народа подданыхъ, которыи по высочайшей вашєго жъ Імпєраторского вєличєства милости, ѡтсєлѣ полезнѣє древних своихъ правъ, чрєз согласный онихъ сводъ исправлєнных, плодомъ впредъ доволствоватис // могутъ, вѣчноє раболѣпноє блг҃одарєніє провозвѣщатисѧ 5
будєтъ. зв.

Ѱалм 44 ст. 17 Рєчєнноє иногда: "вмѣсто оц҃ъ твоихъ быша чада твоѧ" въ истинну нинѣ исполняєтъсѧ, ибо всєдѣйствующій Бг҃ъ хотящъ Россію ѡтновити и ѡтродити в лучшоє и полезнѣйшоє состояніє, блг҃оизволилъ особєннымъ своимъ провидѣніємъ поставити вмѣсто оц҃ъ, ст҃оусопшихъ вєликихъ г҃осударей, царей и великихъ князей, августѣйшаго Імпєратора блж҃єнныѧ и высокославныѧ памяти Пєтра Вєликаго, самодєржца всєроссійского, всєлюбезнѣйшаго вашєго імпєраторского вєличєства государѧ родитєлѧ, который єдинъ под солнцємъ пачє иных потєнтатовъ прєславнѣйшій монаръ, якожє иногда въ Исраилѣ храбрый въ бранєхъ Давидъ побѣдами над врагами, и яко прємудрый Соломонъ славою правосудіѧ во всѧ міра конци прсіявый, а яко истинный ѡтєцъ отєчествіѧ и главный Бг҃м наставляємый прємудрѣйшій судіѧ, мєжду прочіими нєисчєтными бєзсмєртныѧ славы своєѧ дѣлами многіѧ узаконилъ тому жъ отєчєствію своєму блг҃ополезныѧ права права воинскіѧ и гражданскіѧ, ясными жє уставы и рєгламєнтами нєпоколѣбимо утвєрдилъ, вѣдаѧ и являѧ то всєму свѣту, что народ бєз права, аки тѣло бєз души.

Онъ жє всєблг҃ій Бг҃ъ, сохраняѧ и по блж҃енной кончинѣ толикаго монарха нєкончаємую бєзсмєртную славу, пачє жє разшираємой и умножаємой оной быти восхотѣвъ, вмѣсто такова бг҃оумудрєнна родитєлѧ, живый мудрости и славы образъ єго, ваше Імпєраторскоє вєличєство обогатилъ

подобними добродѣтелей талантами, а наслѣдственно на его жъ всероссійскія имперіи прстолъ поставилъ.

Похвала царевѣ Соломону найболша паче всѣхъ его дѣйствій воспи-
суетъся за его правосудіе, о котором единомъ яко же ωтцъ его, царствую-
Псалм 71, ст.1. щій Давидъ, молилъся, гла: "Бже, судъ твой цареви даждъ и правду твою
Царст., 3, глав 3, сину цареву", тако и самъ онъ: "даждъ (рече) рабу твоему сердце смыс-
ст. 9 ленно на послушаніе и сужденіе людемъ твоимъ, в правду еже разумѣвати
посредѣ добру и злу", и услышанъ бывъ а бїе, кол похвалный и полезный
Там же ст. 11 бжественный получи ωтвѣтъ: // "занеже проси ωт Мене гль сей, и не проси 6
ωт Мене дній много, и не проси богатства, ни же проси душы врагъ
твоихъ, но испроси себѣ мдрсти и разума, да послушаеши суда, — се
сотворихъ по глу твоему; се дах ти срдце смыслено и мдрсть, яко же
нѣсть былъ мужъ подобенъ тебѣ, ни же по тебѣ востанетъ подобенъ тебѣ,
и к сему, ихъ же не проси, дахъ ти богатство в славу".

Не меншіа паче Соломоновы похвали и вѣчнаго прославленіа во вса
послѣднїа роды явилъ себе быти достойнаго его Императорское величество
Петръ Великій, такъ за вса своа показанныа въ удивленіе всему міру дѣйст-
віа, яко и особливо за преданыа во всероссійское государство правоуста-
новленїа.

А понеже, в сицевыхъ достохвалныхъ родителских его императорского
величества дѣйствїяхъ и ваше императорское величество, яко истинна не
токмо прстола ωтческого, но и добродѣтелей его наслѣдница, ему ж по-
слѣдуа, дабы надлежащое правосудіе и между вѣрными вашего импе-
раторского величества малороссійскими подданними исполняемо, уможаемо
было, блгоизволили о окончаніи сочиненіа означенного правъ свода все-
милостивѣйшим подтвердити указомъ, таковое добродѣтелем родителским
послѣдованіе являетъ быти ваше Императорское величество и славы и
похвалы его достойнѣйшею наслѣдницею.

Сію убо переведенныхъ и сведенныхъ правъ книгу, в прошлых годѣх со-
чинятис начавшую, нѣ же по высокомонаршескому вашего императорского
величества соизволенію и повеленію окончену, вашему ж императорс-
кому величеству мы, нижайшіи и по долгу и по приличію, раболѣпнѣ
поднесть воспріяли дерзновеніе. Ибо самъ всевишній Властитель, праве-
днѣйшій же всѣхъ Судіа і Бгъ таковою должностію члвѣковъ обязуетъ, да
властемъ предержащимъ повинуются и еже имъ должно то и ωтдаютъ,
чрез апла гла: "ему же убо урокъ, урокъ, а ему же дань, дань, аму же
страх, страхъ, и ему же чест, честь", и самъ тож де утверждаа повеле-
ваетъ: "воздадите убо яже кесарева кесареви и бжіа Бгови". Приличест-
вовати же сицеваго правнаго дѣла приношеніе никому тако можетъ, яко
вашему імператерскому величеству, всего Бгом врученного гдрства глав-
нѣйшему по Бзѣ судіи, праводавици и правосуднѣйшей монархинѣ. Вѣдаемъ
ωт сщеннаго писанїа, яко сам Онъ законодавецъ Гдь и Бгъ блгихъ наших
не требуетъ, но требуа ωт насъ должнаго блгодаренїа, еще в Ветсѣмъ
Завѣтѣ соизволилъ быти себѣ приносимим первѣйшим и лучшимъ ωт тѣхъ
Псалм 15 ст.2 блгъ, яже по своей блгсти к употребленію члвкомъ подаетъ. // Вѣмы, что 6
Быт. 4 ст. 4 и ваше імператорское величество, тому ж всѣхъ Гду послѣдуа, ничто же зв.
Исход 13, ст. 2 тако и ωт подданых своихъ требуетъ, яко единыа их вѣрности и должнаго
Левит 1 с. 2

благодарєнїѧ. Мы же, всєнижайшіи вашєго імпєраторского вєличєства рабы, яко [1]-мєжду многи*ми* и вєлики*ми*[1] вѣрны*м* вашєго імпєраторского вєличєства малороссійского народа подданнымъ изявляємими блг҃опризрѣнїй, за пєрвѣйшую и высочайшую милость монаршєскую и пачє матєрнєго попечєнїѧ чувствуємъ быти всємилостивѣйшоє соизволєніє и повєлєніє о сочинєніи показаннаго свода правъ нє в иный конєцъ состоявшоєсѧ, токмо в єдину ихъ жє вѣрны*х* подда*них* общєнародную ползу правосудїѧ и содєржанїѧ они*х* при тѣхъ жє правахъ прєжнихъ, которыѧ издрєвлє в судахъ малороссійски*х* употрєбляютьсѧ, тако и въ изявлєніє должнаго рабского блг҃одарєнїѧ нє возмогли мы изобрѣсти иного, приличнѣйшаго срєдствїѧ, пачє сєго ѡ*т* трудовъ нашихъ приношєнїѧ оконч*е*нныѧ нами книги правныѧ. Тако убо и обязанны суще бг҃ом взаконєнною должностію, и таковоє приличїє въ знамєніє должнаго блг҃одарєнїѧ изявляѧ, дєрзаємъ блг҃онадєжднѣ сїє какова ни єстъ труда нашєго дѣло вашєму імпєраторскому вєличєству до височайшєй аппробаціи раболѣпнѣ приносити.

Возбужденны и сєму дєрзновєнїю, нє аки єжє должны бѣхо*м*ъ сотЛук, 17 ст. 7 ворити, в того исправномъ сотворєніи или сочинєніи похвалитисѧ могущіи, но ащє и силу скудоумїѧ нашєго сїє прєвосходило, обачє повелѣнноє исполняѧ, єлико возмогли, толико и къ испол*н*єнію онаго повелѣнїѧ по усєрдію нашєму сєбє понудившїи, и того ради о милостивѣйшоє блг҃опрїятїє сєго, нє яко подобающаго дара, но яко повєлѣннаго ѡ*т* вашєго імпєраторского вєличєства и вашєму жъ вєличєству приносимаго долга, всєподданнѣйшє и всєсмирєннѣє молимъ и подъ высокомонаршіє нозѣ сїє жъ дѣло и самыхъ насъ подвєргаємъ, желаѧ всєусєрднѣ, да самъ всєвишный прємилостивый Царъ царствующихъ и Господь господствующихъ ваше імпєраторскоє вєличєство, в началѣ бг҃одарованнаго всєблг҃ополучнаго государствованїѧ вашєго толь прєвысокую милость вѣрнымъ малороссійского народа подданымъ в повелѣнномъ к содєржанію онихъ при прєжнихъ правахъ, сочинєніи пра*в*ныѧ книги сєѧ явити блг҃оизволившоє, // содєржуѧ 7
всєгда в своєй бж҃єствєнной щєдротной милости и во всєцѣлостномъ дражайшаго вашєго імпєраторского вєличєства здравїѧ, многолѣтнаго жє и всєпомыслнѣйшаго государствованїѧ блг҃осостоянїи, обогащаєтъ оноє побѣдами над нєпрїятєлми, яко жє храбраго и кроткаго Давида, правосудїєм мєжду вѣрными подданными и славою, яко жє прємудраго Соломона, всякихъ жє блг҃ъ всєй бг҃охранимой державѣ подаянїємъ и изобилїємъ, яко всѣхъ в милости и правосудно*м* государствованїи прославившихсѧ монарховъ.

Вашєго імпєраторского вєличєства, государыни всємилостивѣйшїѧ, всєнижайшіи рабы, присутствовавшіи и трудившїисѧ у сочинєнїя сєѧ правныѧ книгы: обознї*и* войсковой єнєралии Яковъ Лизогубъ, хоружы*и* єнєральныи Николаи Ханєнко, полковникъ лубєнский Пєтръ Апостолъ, бу*н*чукови*и* товари*ш* Сємє*н* Чуи*к*євич, бунчукови*и* товари*ш* Яко*в* Огронович, полковый писаръ Стєфанъ Савїцкїй, писаръ полковы*и* лубєнскы*и* Сємєнъ Столповскии, сотникъ полковий прилуцки*и* Стєфанъ Лукомски*и*, полку Стародубовского сотни*к* мглин*с*кій Василій Лисанєвичъ, Пєтръ Ласкєвичъ товарищъ войсковій, канцєлярист войсковый Тимофій Закровієцкій; ієромо-

[1-1] *Писано по витертому.*

нахъ Никіфоръ, ігуменъ мтря Петропавловского глуховского; ігуменъ епархіи Черніговской, мнстря Троецкого костянского-почеповского іеромонах Товія Смаржевскій; Кіево-печерскіа Лавры соборній старецъ, іеромонахъ Варнава Старицки; епархіи Кіевской протопопъ кролевецкій Феодоръ Калѣновскіи епархіи Переяславской намѣстникъ быковскій Стефанъ Древецкій. //

ПРЕДИСЛОВІЕ

8

По указу блаженныа и вѣчнодостойныа памяти великого государа императора Петра Второго, самодержца всероссійского, в данномъ малороссійскому гетману и канцлеру, покоиному Данїилу Павловичу Апостолу, 1728 года рѣшенїи, а именно въ 20 мъ пунктѣ о правахъ малороссійскихъ, изображено тако: "понеже его императорскому величеству донесено, что малоросійской народъ судятъ разными правами, которые сими словами названы: Магдебурскіе, да Сазонскіе, Статуты, изъ которыхъ одны другимъ не согласуютъ, изъ чего можетъ быть в судахъ не без помѣшателства, того ради его императорское величество указалъ, для ползи и правосудіа народа малороссійскаго, тѣ права, по которымъ судятъся малороссійской народъ, перевесть на великоссійской язикъ, и опредѣлить изъ тамошныхъ, сколко персонъ пристойно, искусныхъ и знающыхъ людей, для свода изъ тѣхъ трехъ правъ в едно, и для аппробаціи прислать к двору его императорскаго величества".

А 1734 году, августа 8 дня в присланной блаженныа и вѣчнодостойныа памяти великіа государыни императрицы Анны Іоанновны, самодержицы Всероссійскіа, грамотѣ, в 19 пунктах состоящей, за собственою ея величества рукою, генералу лейтнанту и кавалеру, покойному кнзю Алезію Ивановичу Шаховскому, правленіе уряда гетманского тогда содержавшому, именно в пунктѣ 3 мъ предложено: права, названные Магдебурскіе и Сазонскіе, Статуты, по которымъ судятъса малороссійскій народъ, перевесть на великороссійскій язикъ и свесть изъ трехъ правъ в едно, при томъ какъ возможно стараніе приложить о сумнителствахъ, какіе в оныхъ находатъса, ясное поправленіе на аппробацію ея императорскаго величества здѣлать; а чтобъ оные права для ползи малороссійскаго народа скорѣе в совершенство приведены были, собравъ к тому сочиненію изъ малороссійскаго народа знатныхъ особъ, так духовныхъ персонъ из каждой епархіи и от Кіево-Печерского монастира, яко изъ мирскихъ — генералной старшини, полковниковъ и протчіихъ чиновъ, по сколко надлежитъ, тѣ права перевесть, свесть, и что надлежитъ сократить и прибавить в ползу малороссійскаго народа и что к вѣрному ея императорскаго величества подданству от такого народа приличествуетъ о томъ учинить проекты и подать для разсмотреніа кому от ея императорскаго величества повелено будетъ.

И во исполненіе таковыхъ императорского величества указов, в томъ же 1734 году особливаа для перевода и свода книгъ правныхъ в малороссійскомъ городѣ Глуховѣ, гдѣ правленіе гетманское содержитъса, // учреждена

8 зв.

коммїссія из собранныхъ малороссійскихъ же такъ духовныхъ яко и мирскихъ персонъ; которою коммїссією тѣ книги, а именно: Статутъ Великого Княжєнїѧ Литовского, такожѣ Зерцало Сазоновъ, с приложенными при немъ особливо артїкулами правъ: Магдєбурского или гражданского, и Хелминского, и Порядок, из полского и латинского на россійскій дїалєктъ тогда жъ переведены. Потом, по высочашому нѣ благополучно государствующей великой Государыни императрицы Елисаветъ Петровны, самодержицы всероссійскїѧ, государыни всемилостивѣйшїѧ, соизволєнію и по особливымъ всемилостивѣйшимъ ея величества подтвердительнымъ указамъ, и сей оныхъ правъ сводъ со всѣх означенныхъ трехъ книгъ въ свое ококнчаніе до высочайшей ея імпєраторского величєства аппробаціи произведенъ.

Прежныхъ же годовъ, когда ще Малаѧ Росїѧ находилась подъ областію полскою, тогда одно право, в ѡзначенной книгѣ Статутѣ Великого Княжєнїѧ Литовского состоящое, яко преднѣйшое пред другими полскими правами, в малороссійских судахъ было употребляємо, а чєго в ономъ Статутѣ нє доставало, тотъ уже нєдостатокъ дополняємъ былъ из другихъ христїанскихъ правъ, какъ о семъ и в томъ же Статутѣ, в роздѣлѣ 4 *мъ* в артикулѣ изображєно. Чєго рады и означенныи другіє права в тѣхъ же малороссійскихъ судахъ ко употребленію приняты.

Но понєже нє без помѣшателства и трудности такое правъ употребленіє происходило, одно за тѣмъ самымъ, что оныє в показанныхъ трочисленниыхъ книгахъ, хотѧ в единой матерїи, но на разныхъ мѣстах состоятъ, а другое, что сазонское и прочіє права между собою, а паче с правомъ статутскимъ и нє во всемъ согласны суть; в иныхъ же мѣстахъ и в Статутѣ положеныє права самы с собою нє сходны быть являютъсѧ. Того рады, по силѣ вышеизображенныхъ высокомонаршескихъ указовъ, к пресѣченію такихъ трудностей и помѣшателствъ, а къ удобнѣйшому судебныхъ дѣлъ произвожденію и рѣшенію, в семъ сводѣ виписанныє изъ означенныхъ книгъ права в лучшїй порядокъ и сходство исправлєно по нижеслѣдующему:

1) В началѣ из Статута виписуємое право, яко преднѣйшое прежде означенныхъ другихъ правъ вездѣ предъположєно; и какое право к одной матерїи надлежитъ, хотя оно и в разныхъ роздѣлахъ, артїкулахъ и пунктахъ стоитъ, тое к одной же матерїи присовокуплєно, а что в другихъ оныхъ книгахъ с тоею матерїею согласно быть явилось, того нє виписѧ, толко на краѧхъ листовъ показано, гдѣ в какой именно кнгѣ, под какимъ словомъ или в какомъ артїкулѣ, роздѣлѣ и под какимъ нумеромъ такое право состоитъ? Чєго же в Статутѣ нє достаєтъ, а в другихъ оных книгахъ сискалось, тоєи из ѡныхъ виписано и в дополнєніе приложено с такимъ же нє на краѧхъ листовъ, откуду что дополнєно, показаніемъ.

2) Между тѣми жъ правами какое усмотрено // быть, такъ в самомъ 9
Статутѣ, яко паче в другихъ оныхъ книгахъ, о одной и подобной матерїи сущое, но одно другому нє согласное, тое, примѣраясь к ближайшей справєдливости соглашєно и поправлєно; что же к употребленію в судахъ малороссійскихъ, а найпачє в самодержавной имперїи всероссійской, необыкновєнно и неприлично, сіє ѡтставлєно; а чєго во всѣхъ оныхъ книгахъ нє находилось и прибавить надлежало, то в ползу оного жъ народа, въ

согласіе и примѣръ тѣхъ же и другихъ христіанскихъ правъ, такожъ древныхъ добрыхъ малороссійскихъ обыкновеный и порядковъ, прибавлено; а простстранно и со излишествомъ написанное сокращено; темное же либо сумнителное и к поятію не всякому удобъвразумителное по возможности изяснено.

3) Хотя в переводѣ книги Статута, на разнихъ мѣстахъ, гдѣ платежъ за убійство, за увѣччe, раны и безчестіе копами грошей означенъ, показано копу ту быть, какъ великороссійская полтина въ пятидесятъ копейкахъ состоящую, се же потому, что прежде сего и в общенародіи малороссійскомъ копа грошей в пятидесяти копѣйкахъ великороссійскихъ числилась, однакъ нѣ̄ѣ означенною комміссіею усмотрено, что правная, в книгѣ Статутѣ изображеннаѧ копа инако числилась и числитись должна, а именно в шестъдесятъ грошей, то есть в сто двадцятъ копѣекъ, ибо когда еще в Малой Россіи полская монета курсъ имѣла, в то время была таковаѧ монета которую називали шагами и чехами, в шагу же числились какъ россійскіе двѣ копѣйки, такъ и два чехи, а в чеху одна копѣйка; да и в Великой Россіи, с которою Княжество Литовское есть соседственное, грошъ значитъ двѣ копійки; таковихъ же грошей, что въ копѣ правной, шестъдесятъ ищисляетсѧ; о томъ и въ Статутѣ, в раздѣлѣ 4 *мъ* в артікулѣ 22 *мъ* в пунктѣ 1 *мъ* ясно изображено; и потому шестьдесятое число такихъ грошей чинитъ не пятдесятъ копѣекъ, но сто двадцать копіек, то есть рубль двадцять копіекъ. Да в томъ же Статутѣ, в роздѣлѣ 11 *мъ* въ артікулѣ 27 *м* в пунктѣ 6 *м* напечатано именно тако: “за инные раны, какимънибудъ оружіемъ к бою обычайнымъ за данные, навязки (ранєному) двадцатъ копъ грошей платить, а к тому шесть недель в заключенії сидѣть; а кто бы кого въ рожу ударитъ, либо бороду, либо волоси рвалъ, таковый за то дванадцатъ рублей грошей платить и в заключенії три недели сидѣть имѣетъ”; из которого пункта явствуетъсѧ, что за болшое претуплєніе показано штрафа платить двадцатъ копъ грошей, то есть двадцять чтири рубли, а за меншое — в поли того менше, сіе есть // дванадцять рублей; по тому жъ и заключеніе за болшую вину шесть недель, а за меншую въ поли, то есть три недѣли. Особливо же в томъ же Статутѣ, в роздѣлѣ 13 *м* в артікулах 5 *м* и 6 *м* означено копами цену скоту, напримѣръ: за конѧ и за вола по двѣ копи грошей; то еслибъ правнаѧ копа грошей в пятидесяти копѣйкахъ состоѧла, яко не возможно нѣ̄ѣшныхъ, а, надѣятись, и прежныхъ временъ, за толь малую цену, то-есть за рублѧ, конѧ или вола купить, такъ и от сего видимо есть, что онаѧ правнаѧ копа не в пятидесяти, но подлинно по вышеозначенному, в сту двадцати копѣйкахъ состоитъ. И длѧ такихъ резоновъ, где нибудь в статутскомъ правѣ платежъ копами грошей означенъ, тамо в сей Свода правъ книгѣ, великороссійскимъ на рубли и копейки числєніемъ, оные правные копи грошей, по вышеписанному правному употребленію в сту двадцяти копейкахъ положены; названіе же оное “копа грошей”, яко уже и в нарѣчіи малороссійского народа при считанії денегъ не везде употреблаетсѧ, такъ и в сей книгѣ оное нигде и не упомянуто.

4) В томъ же статутскомъ правѣ показано на многихъ мѣстахъ о судовихъ урядникахъ: подкоморомъ и о его подкоморскомъ судѣ, и о

9 зв.

коморникахъ, такожъ о возномъ, а при малороссiйскихъ судахъ такихъ урядниковъ доселѣ нє бывало, хотѧ онымъ быть, по силѣ статутского права роздѣлу 9, нєобходимаѧ всєгда указовала и указуєтъ потрєба, ибо званiю и должности ихъ самыє нуждныє судовыє дѣла подлєжатъ, о которых в самомъ сєѧ книги, а именно в артiкулахъ сєдмыѧ и сєдмыѧнадєсятъ главъ, обстоѧтєлно показано. Чєго ради и о учрєжденiи при тѣхъ жє малороссiйских судахъ урядниковъ оныхъ в сей жє книгѣ, в означенной сєдмой главѣ, особливымъ артiкуломъ приложено право; названiє жє то полскоє подкомороу — коммисаромъ мєжовымъ или мєжовщикомъ, а коморнику — под мєжовщикомъ перєложено, а возного вознимъ жє или приставомъ и посилнымъ судовымъ наимєновано.

Что всє тако, за силу вышєпоказанныхъ имперaторского вєличєства указовъ, в ползу малороссiйскаго народа исправлєнноє, по потрєбѣ состоящого в нємъ и зъвышъоказанныхъ трєхъ книгъ виписанного пространства на тридєсятъ главъ, а всякую главу на артiкулы, артiкули жє на пункты, с надписанiѧми о всякомъ пунктѣ, раздѣлить учрежденнаѧ вышєупомянутаѧ правнаѧ коммiссiѧ за блг҃о разсудила, какъ следующоє и зявляєтъ оглавлєнiє.

А для скорѣйшого на всякiє производимыє в судахъ дѣла приличных правъ сискиванiѧ и особливый, при конци сєѧ книги, сочинєнный по алфавиту, рєєстръ присовокупленъ. //

ОГЛАВЛЕНiЄ

тридєсѧты книги сєѧ главамъ, а в главах состоящим артiкулам, что в ных заключаєтсѧ

Глава 1

О силѣ и важности правъ малороссiйскихъ

Артiкулъ 1. Права малороссiйскiє ѡт всєпрєсвѣтлѣйшихъ всєроссiйскихъ монарховъ здєшнєму народу подтвєржденныє силу и важность имѣютъ таковую, что оними какъ малоросiанє, такъ и в Малой Россiи всякiє владѣлци и иностранныє жилци и прiєзжiє судитись должны.

Глава 2

О чести Бжiєй

Артiкулъ 1. О блгопочитанiи всякому должномъ и о казни бг҃охулниковъ.

Артiкулъ 2. О хулящих Прс҃тую дв҃у Бгоматєръ, ст҃ихъ бжнiхъ угодынковъ и с҃тiѧ иконы.

Артiкулъ 3. О ѡтступникахъ ѡт блгочестивiѧ вѣры хрстiанскiѧ и паки обратившихъсѧ.

Артiкулъ 4. О єрєтiкахъ и расколникахъ.

Артiкулъ 5. О чародѣяхъ и волшєбникахъ.

Артiкулъ 6. О ѡтправованiи праздничныхъ днiй.

Глава 3

Ѡ высочайшей чести и власти монаршеской

Артїкулъ 1. О прерогативѣ, то есть преимуществѣ выскомонаршаго маестата или величества.

Артїкулъ 2. О преступникахъ противо маестата государева.

Артїкулъ 3. О женахъ, дѣтехъ и имѣнїяхъ измѣнныхъ.

Артїкулъ 4. О обявляющихъ и утаевающихъ измѣну или шпіона непрїятелского. //

Артїкулъ 5. О преступленїи противу маестата государева словомъ или писмомъ, и о доносителяхъ. 12 зв.

Артїкулъ 6. О доказателствѣ преступленїѧ противо маестата государева.

Артїкулъ 7. О уходящихъ изъ государства в непрїятелскую землю.

Артїкулъ 8. Естли бъ измѣнникъ кому имѣнїѧ заложилъ или продалъ прежде побѣгу своего изъ государства.

Артїкулъ 9. Ѡ обхожденїи всякихъ чиновъ при дворѣ государевѣ и о протчемъ что кому принадлежитъ.

Артїкулъ 10. О нехожденїи при неприличномъ оружїи и стрелбѣ, с мушкетом и з лукомъ при дворѣ государевѣ, и о наказанїяхъ таковыхъ престу*п*никовъ.

Артїкулъ 11. О ненарушенїи грамоты охранителной, данной бѣжавшому в сосѣдственное государство.

Артїкулъ 12. О безчестїи, побои насилномъ, задержанїи и убїйствѣ пословъ и посланниковъ слѣдующыхъ к двору или от двора гдр̃ева такожъ и курїеровъ, посланныхъ съ указами государевыми.

Артїкулъ 13. О казни фалшующыхъ грамоты, привилегїй, указы и печаты государевы.

Артїкулъ 14. О фалшованїи монети в денежномъ дѣлѣ.

Артїкулъ 15. Чтобъ в дворцахъ государевыхъ никто самоволно не становилъсѧ.

Глава 4

Ѡ волностехъ и свободахъ малороссїйскихъ

Артїкулъ 1. О волномъ избранїи въ чины малороссїйскіе, о почтѣнїи чиновнихъ и о ихъ отставки.

Артїкулъ 2. Шляхтича и воинского званїѧ чл̃вка безъ суда не арестовать.

Артїкулъ 3. О важности высокомонаршыхъ жалованныхъ грамот и освободномъ имѣнїи недвижимихъ владѣнїй. //

Артїкулъ 4. Кто бы подлогомъ вмѣсто малого болше что випросил, или бъ кто получа грамоту на имѣнїе, онимъ не владѣлъ десятъ летъ. 13

Артїкулъ 5. О свободномъ осажденїи слободъ, строенїй, мелниц и заводовъ на собственныхъ грунтахъ.

Артїкулъ 6. О свободѣ шляхетского и воинского званїя людей и ихъ грунтовъ.

Артїкулъ 7. О шляхтичу или воинского званїѧ чл̃вку, который на женѣ породи посполитой оженитъсѧ, и о дѣтехъ ихъ, и когда таѧ жена, оставшись вдовою, за другого мужа посполитой породи вийдетъ.

Артїкулъ 8. О власти владѣлчєской над подданными и надъ ихъ имѣніями.
Артїкулъ 9. О зємлѣ подданнычєской и о самихъ подданныхъ под владѣлцємъ живущихъ.
Артїкулъ 10. О нєприсвоєніи шляхєтского или воинского званїѧ волности, чєсти и имѣній людємъ посполитимъ.
Артїкулъ 11. О людяхъ свободнихъ прихожихъ, которы, висидѣвъ свободу, уходятъ прочъ.
Артїкулъ 12. О нєдвижимомъ имѣніи, вислуженномъ у владѣлца.
Артїкулъ 13. О нєзиманїи новихъ излишнихъ зборовъ мостового и погрєбєлного, такожъ и о строєніи мостовъ и плотинъ.
Артїкулъ 14. О нєзманїи индукти, мостового, пєрєвозного и погрєбєлного от духовнихъ пєрсонъ и от шляхти или воинского званїѧ людей, от посилнихъ и от подводъ ихъ.

Глава 5

О службѣ государєвой воєнной и о порядкѣ воинскомъ

Артїкулъ 1. О отправленїи государєвой воинской службы.
Артїкулъ 2. О службѣ воинской таковыхъ, кои в разныхъ мѣстахъ имѣнїя свои имѣютъ.
Артїкулъ 3. О платныхъ служивыхъ людєхъ.
Артїкулъ 4. О тѣхъ которыи, имѣя свои имѣнїя, служатъ партикулярно.
Артїкулъ 5. Закладчики своихъ имѣній сами государєву воинскую службу отправлять должны.
Артїкулъ 6. О службѣ промишленниковъ, кои воинского званїя.
Артїкулъ 7. О отправленїи службы воинской сыну за отца.
Артїкулъ 8. О правилныхъ причинахъ, ради которыхъ от походу кто увольєнъ быть можєтъ. //
Артїкулъ 9. О уволнєніи старыхъ, дряхлихъ и изувѣченных от службы воинской. 13 зв.
Артїкулъ 10. О нєуволнєніи никого от службы воинской бєз указу, кромѣ занятихъ государєвыми дѣлами.
Артїкулъ 11. Всякъ воинского званїя долженъ явитись на смотръ.
Артїкулъ 12. Кто бъ умєдлѣлъ на срокъ до войска прїєхать.
Артїкулъ 13. О собранїи воинского званїя людей к походу и о маршѣ.
Артїкулъ 14. О наѣздахъ на доми и на всякіє имѣнїя во врємя походу, и о учинєнныхъ кому обыдахъ, бою, либо и убїствѣ.
Артїкулъ 15. О насилномъ одного на другого нападеніи.
Артїкулъ 16. Кто бы въ походѣ кому или у кого самъ позичалъ коня или ружжя, для показанїя сєбє во врємя смотру.
Артїкулъ 17. О ушєдшихъ из баталїи.
Артїкулъ 18. О покупкѣ в походѣ провїянта и фуража, о пєрєкупщикахъ, и о обидахъ от покупщиковъ?
Артїкулъ 19. О нєзиманїи самоволномъ у обывателей провїянта и фуража.
Артїкулъ 20. О приблудахъ в походѣ и о наказанїи за удєржку приблудъ и найдєнных вєщей и за воровство.
Артїкулъ 21. О распущєнїи воинскихъ людей з похода в доми.

Глава 6

О судахъ духовнымъ чинамъ с мирскими, и о приходскихъ священникахъ

Артїкулъ 1. О нєпривлєканіи властємъ духовнымъ мирскимъ в свои суда в мирскихъ же дѣлахъ, такожъ о нєвступлєніи мирскимъ властємъ в дѣла суду духовному подлєжащіє, и о штрафѣ противно сєму поступающихъ.

Артїкулъ 2. О судѣ в спорахъ за имѣніѧ, грунта и маєтности, и за приключаюшїєся из ныхъ обиди, мєжду дх҃овными и мирскими людми.

Артїкулъ 3. О священникахъ приходскихъ.

Артїкулъ 4. О людєхъ воинского званія, которихъ въ священство нє производить, а которихъ производить.

Глава 7

ѿ судахъ, судіяхъ и другыхъ пєрсонахъ к суду надлєжащихъ, и о содєржаніи правного порядка в дѣлахъ судєбныхъ //

Артїкулъ 1. ѿ чєлобитчикѣ и ѿтвѣтчикѣ. 13

Артїкулъ 2. О судіяхъ и присягѣ ихъ. зв.

Артїкулъ 3. О власти и силѣ судей.

Артїкулъ 4. О должностєхъ судей в правосудіи.

Артїкулъ 5. О бєзопаствѣ судей и другихъ судовихъ чиновниковъ во врємя суда.

Артїкулъ 6. О писарахъ судовихъ, о присяги и должности ихъ.

Артїкулъ 7. О доходахъ писарамъ, протоколїстамъ и канцєлляристамъ судовымъ, и о указахъ позовныхъ по чєлобитю какого из тѣхъ же писарєй и противу ихъ.

Артїкулъ 8. О другихъ пєрсонахъ к суду надлєжащихъ, яко то коммїссарахъ или судіяхъ мєжовыхъ и возныхъ, ѿ присягѣ ихъ и должности возного.

Артїкулъ 9. ѿ доходахъ возного и о бєзопаствѣ єго в посилкахъ.

Артїкулъ 10. О врємєни произвожденія судовъ, такожъ ѿ всєгдашнємъ в то врємя бытїи в судѣ опредѣленныхъ пєрсонъ, и ѿ опредѣлєніи в случаи каковъ, на мѣсто настоящихъ, судей наказныхъ.

Артїкулъ 11. О судіяхъ, на которихъ би въ судѣ чєлобитчикъ или ответчикъ имѣлъ подозрєніє, и котории сами бъ или ихъ подданнии съ кимъ имѣли дѣло.

Артїкулъ 12. О бєзчєстїи, ранахъ или убійствѣ, кому би въ судѣ воспослѣдовали отъ самихъ судей.

Артїкулъ 13. О пєчатєхъ при судахъ и канцеляріяхъ.

Артїкулъ 14. О содєржаніи книгъ и дѣлъ судовихъ въ всякой канцеляріи.

Артїкулъ 15. О часахъ, въ коториє єжеднєвно, въ опєрдѣленниє къ судамъ дни, судовиє пєрсони сходитись должни, и о нєотлучкѣ изъ суда сторонъ.

Артїкулъ 16. О нєпосиланіи никого, по чєлобитъямъ, для слѣдствія, прєждє приглашенія ответчика въ судъ и прєждє єго допроса.

Артїкулъ 17. О позовнихъ указахъ и инструкціяхъ.
Артїкулъ 18. Указовъ на отсрочку суда кому нє давать, а кому давать надлєжитъ.
Артїкулъ 19. О указахъ, привилєгіяхъ и протчіихъ судовихъ писмахъ откритихъ, въ судѣ или командирамъ объявляємихъ.
Артїкулъ 20. О писмахъ увѣщателнихъ, о протєстахъ на судей и о явочнихъ чєлобитнихъ.
Артїкулъ 21. О срокахъ завитихъ или крайнєположєннихъ.
Артїкулъ 22. О содержаніи при судахъ и урядахъ крѣпкихъ туремъ и въ нихъ колодниковъ, такожъ и платежѣ потурєтномъ, и о бѣжавшихъ колодникахъ.
Артїкулъ 23. О нєпослабленіи колодникамъ въ тюрмахъ, и о поимки убѣгающихъ, а пачє по криминалному дѣлу.
Артїкулъ 24. О трєтийскомъ судѣ. //
Артїкулъ 25. О полюбовномъ судѣ или примиріи. 14 зв.

Глава 8

О чєлобитчикѣ и отвѣтчикѣ, такожъ и о судовомъ процєсѣ или доказателтвахъ, о дєкрєтахъ или приговорахъ, о аппєляціяхъ, и о штрафахъ: такъ судимимъ за нєправий искъ, яко и судящимъ за нєправосудіє

Артїкулъ 1. О чєлобитчикѣ и отвѣтчикѣ.
Артїкулъ 2. О чєлобитчикахъ и отвѣтчикахъ, о чємъ въ судѣ иной юрисдикціи нє имѣютъ чєлобитствовать и отвѣтствовать, а въ чемъ и въ иной юрисдикціи росправлятись долженъ.
Артїкулъ 3. Когда отвѣтчикъ противъ чіего чєлобитя и позовного указа укривается и въ надлєжащій судъ безъ правилнихъ причинъ нє становится.
Артїкулъ 4. Никто какъ изъ войсковихъ, такъ и всякого званія персонъ, отъ надлєжащого суда по чєлобитъямъ отговариватись нє долженъ.
Артїкулъ 5. О чєлобитчикѣ, которий по своємъ чєлобитью въ судъ самъ нє станєтъ, и о отсрочки єму и отвѣтчику позволяємой и нє позволяємой, такожъ и о томъ, можетъ ли чєлобитчикъ по своємъ же чєлобитью, нє вступя въ судъ, искъ и дѣло свое оставить.
Артїкулъ 6. О отвѣтчикѣ, которий би, безъ всякихъ прєпятствий и за прєпятствіями, въ судъ по позву нє сталъ.
Артїкулъ 7. О адвокатахъ или повѣреннихъ.
Артїкулъ 8. О тѣхъ, которие въ какихъ судахъ повѣренними бить нє могутъ.
Артїкулъ 9. О штрафѣ, наказаніи и казнѣ повѣреннимъ за ихъ подступство въ дѣлѣ порученномъ.
Артїкулъ 10. Естли повѣренний въ судъ нє станєтъ для правилнихъ прєпятствий.
Артїкулъ 11. Повѣренний чего безъ своея сторони дѣйствовать нє можетъ.
Артїкулъ 12. О процессѣ сторонъ: какимъ образомъ тяжбу или дѣло свое въ судѣ производить имѣетъ.

Артїкулъ 13. О доказателствахъ обще, коликими образи биваютъ, а особливо о самоволномъ признании.

Артїкулъ 14. О писмѣнномъ доказателствѣ.

Артїкулъ 15. О свѣдителехъ, коихъ въ судѣ принимать, и какъ въ спрашивании ихъ поступать надлежитъ. //

Артїкулъ 16. О тѣхъ, которихъ съ судѣ къ свѣдителству припущать не надлежитъ, принимать. 15

Артїкулъ 17. Кто би которихъ свѣдителей въ чемъ порочилъ.

Артїкулъ 18. Кто би на которихъ свѣдителей ссилался, а послѣ ихъ за то свѣдителство порочилъ, и о свѣдителяхъ ложнихъ.

Артїкулъ 19. Коликое число свѣдителей челобитчику къ доводу или ответчику къ оправданию довлѣетъ.

Артїкулъ 20. О присягѣ.

Артїкулъ 21. Кто би искалъ по присягѣ чией того, въ чемъ ему жъ присягою оною судомъ отказано.

Артїкулъ 22. О порядочномъ прихожденїи спорнихъ сторонъ въ судъ.

Артїкулъ 23. О непримѣшиванїи отъ ответчика къ зачатому дѣлу въ судъ инихъ, новихъ речей, и если би къ чему, между двома спорними, третий кто примѣшался.

Артїкулъ 24. О наказанїи и казни судимихъ, кто би отъ нихъ кого въ судѣ обезчестилъ, ранилъ или и въ смерть убилъ.

Артїкулъ 25. О декретѣ или приговорѣ судовомъ.

Артїкулъ 26. О исполненїи судового приговора врученїемъ правой сторонѣ приговоренного имѣнія, и о зарукѣ и доправкѣ оной на виноватомъ за неисполненїе.

Артїкулъ 27. О исполненїи судового приговора за неприбитїемъ обвиненного на срокъ.

Артїкулъ 28. О вручении по суду имѣнія сторони обвиненной за неотдачу приговоренныхъ судомъ денегъ или какихъ-нибудъ вещей правой сторонѣ.

Артїкулъ 29. Кто би, какому суду не подчиненний, по своему въ оний на подчиненного челобитъю приговора судового не исполнялъ, не аппелюя въ вишший судъ, и о аппелюющемъ отъ заочно состоявшогося отъ немъ приговора за недопущаемою ему аппеляцїею.

Артїкулъ 30. Кто би, помѣстний или безпомѣстний, во время между которими третїй тою имѣния не допускалъ.

Артїкулъ 31. Кто би въ какомъ судѣ за свой упоръ попался въ такие вини, которихъ въ другомъ уездѣ.

Артїкулъ 32. Какимъ порядкомъ отдавать движимия и недвижимия имѣнія обвиненной. //

Артїкулъ 33. Если би кто арестованние по приговору суда свои имѣнія викупить похотѣлъ. 15 зв.

Артїкулъ 34. Кто би приговоромъ суда отсужденние отъ себе кому имѣнія насилно отнялъ.

Артїкулъ 35. О аппелляцїяхъ.

Артїкулъ 36. О неправилнихъ аппелляцїяхъ.

Артїкулъ 37. О уничтоженїи приговоровъ судовихъ, такожъ и штрафѣ и

наказаніи судей за нєправосудіє и чєлобитчиковъ за напрасноє судей опороченіє.

Артїкулъ 38. О состоявшємся судовомъ приговорѣ за чиєю обманою.

Артїкулъ 39. О списиваніи или означєніи убитковъ при чєлобитъѣ, и о пригсягѣ на нихъ правия сторони.

Артїкулъ 40. О проторахъ и убиткахъ правнимъ.

Глава 9

О произвожденіи суда въ разнихъ случайнихъ судахъ, и о давности зємской

Артїкулъ 1. О насилномъ изгнаніи изъ спокойного владѣнія.

Артїкулъ 2. Которий би отвѣтчикъ нє признавалъ истца за наслѣдника искомихъ нимъ по кому имѣній.

Артїкулъ 3. Какиє дѣла бєзъ чєлобитъя въ судѣ производить, и о нєисполнєніи экзєкуціи въ нижшихъ судахъ, бєзъ аппробаціи вишшаго суда, по дѣламъ криминалнимъ.

Артїкулъ 4. О прєступникѣ на самомъ прєступлєнія дѣла пойманномъ.

Артїкулъ 5. Нихто ни за кого тєрпѣть нє долженъ, токмо самъ за свою вину.

Артїкулъ 6. О позвѣ братовъ нєроздѣлєннихъ, или соучастниковъ, за обиду, изъ совокуплєнного ихъ имѣнія.

Артїкулъ 7. О совокупномъ многихъ соучастинковъ имѣніи или вєщи, въ которой би кто отъ нихъ похотѣлъ своєй части судомъ искать.

Артїкулъ 8. Кто би искалъ на комъ по какому праву имѣній, которие въ разнихъ би били уєздахъ, и о томъ, єсли би кто, кто въ какой судъ позвавъ, самъ по чиєму чєлобитъю въ свой надлєжащий судъ билъ на тотъ жє срокъ позванъ. //

Артїкулъ 9. Кто би, съ кимъ имѣя о что споръ и судомъ нє роздѣлался, уступилъ то другому. 16

Артїкулъ 10. О судахъ приєжжимъ иноземцамъ и здєшнимъ приєжжимъ.

Артїкулъ 11. Перєєжжому помѣстному чєловѣку позвомъ въ иний судъ и ограблєніємъ прєпятствія въ пути нє дѣлать.

Артїкулъ 12. О бєзпомѣстнихъ и помѣстнихъ стороннихъ, котории бъ, въ какий иний уєздъ приєхавъ, прєступлєніє учинили, и о наказаніи тѣхъ, кто би на такихъ стороннихъ ложно чєлобитствовалъ, такожъ о о судіяхъ, єсли би онимъ стороннимъ справєдливости изъ напрасних чєлобитчиковъ нє чинили.

Артїкулъ 13. О сторонномъ бєзъпомѣстномъ чєлобитчикѣ.

Артїкулъ 14. О обидахъ кому учинєннихъ отъ чиихъ нибудъ приказчиковъ, слугъ и подданнихъ.

Артїкулъ 15. О обидахъ кому сдѣланнихъ отъ чиєй жєни, синовъ, дочерей и сродствєнниковъ.

Артїкулъ 16. О обидахъ и насиліяхъ, кому би били учинєнни отъ какого дєржателя имѣній въ закладѣ или въ откупѣ.

Артїкулъ 17. О давности зємской.

Артїкулъ 18. О промолчаной давности за чиє прєступлєніє, криминала касающоєся.

Глава 10

О сговорахъ свадєбнихъ, о приданномъ и вѣнѣ, о наслѣдіи мужа по жєнє и жєни по мужу, и о разводѣхъ

Артїкулъ 1. О сговорахъ въ супружєство синовъ и дочерей.

Артїкулъ 2. О свободномъ супружествѣ.

Артїкулъ 3. О сговорѣ въ супружєство съ зарукою, и о задаткѣ между женихомъ и нєвѣстою.

Артїкулъ 4. О разнствіи посага, си-єстъ приданного, и вѣна.

Артїкулъ 5. Какимъ порядкомъ отєцъ, отдавая дѣвицу, дочъ свою, замужъ, имѣєтъ взять противъ приданного запись на вѣно отъ зятя.

Артїкулъ 6. Какамъ порядкомъ имѣєтъ мужъ женѣ записать вѣно противъ приданного, и кто оное по смєрти жениной наслѣдуєтъ.

Артїкулъ 7. О вдовѣ, дѣвицею за мужа посягшей, за которою бъ родитєли или опєкуни єй, при сговорѣ въ супружєство, записа вѣновнаго отъ єя жъ жениха нє взяли, и о приданномъ таковия вдови. //

Артїкулъ 8. О имѣніи жениха пожиточного, которое, сверхъ приданного нєвѣсти, въ вѣно опредѣлитися можетъ, и о приданномъ єя, сверхъ вѣна жениха. 16 зв.

Артїкулъ 9. О нєвѣстѣ въ приданнимъ, въ супружєство поятой скуднимъ женихомъ, и о набитомъ затѣмъ приданнимъ и собствєнно нимъ вислуженномъ имѣніи.

Артїкулъ 10. Мужъ записанного женѣ своєй въ вѣно имѣнія когда и какъ наслѣдникам єя уступаєтъ.

Артїкулъ 11. Когда мужъ потєряєтъ что съ приданного жєни своєй, такожъ и жена зъ имѣнія мужняго.

Артїкулъ 12. О дѣвицахъ, бракосочєтаємихъ по смєрти родитєлєй: какъ изъ имѣнія отчєского отъ братовъ своихъ виправлятись имѣютъ.

Артїкулъ 13. Замужниє сєстри єсли би по смєрти родитєлєй на братахъ своихъ приданного доискивались; и о нєравно опредѣленномъ приданномъ отъ суєтратнихъ родитєлей; такожъ о промолчанной за приданное жъ давности; и о равномъ наслѣдного имѣнія дочерей мєжду нихъ раздѣленіи.

Артїкулъ 14. О дѣвицахъ, вступающихъ въ супружєство безъ волѣ родитєлєй, братовъ, или дядей, либо опекуновъ своихъ.

Артїкулъ 15. О чєстномъ содержаніи дѣвицъ сиротъ и р виданіи ихъ въ супружєство.

Артїкулъ 16. О приданномъ по умершой бєздѣтной женѣ.

Артїкулъ 17. О вдовахъ вѣнованнихъ или нєвѣнованнихъ, имѣющихъ дѣтей и бєздѣтнихъ, такожъ и о дочерєхъ такихъ вдовъ, и о нєвѣстахъ по смєрти свєкровъ оставшихся.

Артїкулъ 18. О движимихъ вещєхъ, по смєрти мужа женѣ и по смєрти єя мужу принадлєжащихъ, и о хоромномъ строєніи на вѣнованномъ имѣніи.

Артїкулъ 19. О вдовѣ бєздѣтной, которая за вдовца виходитъ.

Артїкулъ 20. О вдовѣ, въ дѣтми за другого мужа пошедшей, и о дѣтєхъ єя, съ обома мужами спложеннихъ.

Артїкулъ 21. О имѣніяхъ въ вѣно женѣ опредѣленнихъ.
Артїкулъ 22. О вдовѣ шляхецкия или воинского званія породи и супружества, єсли би во второє супружество съ простолюдиномъ вступила; такожъ и о семъ, какъ мужъ надъ женою опеку и радѣніє принимаетъ.
Артїкулъ 23. Въ обидахъ жени ли обручници чией кто суда искать долженъ.
Артїкулъ 24. Вдовѣ и вдовцу до которого времени въ супружество второє нє вступать, и о штрафѣ ихъ, єсли би инако учинили. //
Артїкулъ 25. О вдовѣ, по смерти мужа, оставшейся нєпраздной. 17
Артїкулъ 26. Для чєго жена вѣна, а мужъ приданного лишается.
Артїкулъ 27. О равномъ синовъ и дочерей наслѣдіи въ приданномъ и инихъ имѣніяхъ по матерѣ.
Артїкулъ 28. О соравнєніи приданного разнихъ женъ предъ подѣломъ имѣнія отчєского.
Артїкулъ 29. О дѣтехъ разныхъ женъ, посягшихъ за мужа съ приданнимъ и бєзъ приданного — скуднихъ.
Артїкулъ 30. О вдовѣ, которая бъ за второго мужа вийшла.
Артїкулъ 31. Вѣновноє опредѣленіє отъ мужей женамъ какъ крѣпко.
Артїкулъ 32. О обидахъ, єсли би кому здѣлались отъ котораго мужа изъ имѣнія женѣ въ вѣно опредѣленного, и о криминалномъ преступленіи єго.
Артїкулъ 33. О долгахъ самого мужа и совокупникъ съ женою.
Артїкулъ 34. О мужѣ и женѣ суєтратнихъ и ума лишеннихъ.
Артїкулъ 35. О имѣніи убогого мужа убогую жену появшого нажитомъ совокупно въ супружествѣ.
Артїкулъ 36. О запрещѣнномъ сродства ради супружествѣ, и о наказаніи преступнихъ за такоє супружество.
Артїкулъ 37. О разводѣхъ супружескихъ гдѣ битъ должни.

Глава 11

О опекунахъ и ихъ надъ сиротами опекахъ, такожъ о нераздѣлномъ имѣніи братовъ и сестеръ дорослихъ съ недорослими, и о подѣлѣ между ними

Артїкулъ 1. О званіи опекуновъ и о потребности опеки ихъ.
Артїкулъ 2. О опекахъ отца или матере надъ своими дѣтми и надъ надлежащимъ на нихъ имѣніемъ.
Артїкулъ 3. О опекѣ дѣтей и имѣній ихъ, порученной отъ мужа духовною своєй женѣ.
Артїкулъ 4. О опекунахъ котории сиротамъ посмерти отца и матере ихъ бить должни. //
Артїкулъ 5. О опекє вдовствующей жени надъ дѣтми своими, которая бъ за другого мужа посягнуть имѣла. 17 зв.
Артїкулъ 6. О опекѣ надъ суєтратними и лишєнними ума.
Артїкулъ 7. О должности опекуновъ въ приниманіи и содержаніи опеки.
Артїкулъ 8. Для которихъ причинъ опекунъ можетъ бить, прежде возраста сиротъ, перемѣненъ и о счетѣ изъ єго опеки.

Артїкулъ 9. О обидахъ сиротѣи о ихъ чрезъ опєкуна отвѣтствованіи противо чиєго иску.

Артїкулъ 10. О нєрасточєніи отъ опєкуна сиротиннихъ имѣній, кромѣ нєобходимия ихъ нужди и случая.

Артїкулъ 11. Когда би кто за отлучкою сина своєго въ какую сторону умєрлъ, нє опрєдѣливъ опєкуна.

Глава 12

О тєстамєнтахъ, или духовнихъ записяхъ

Артїкулъ 1. Что єсть тєстамєнтъ, для которихъ причинъ и какъ сочинятись имѣетъ.

Артїкулъ 2. Коториє лица могутъ, а коториє нє могутъ тєстамєнтовъ сочинятъ.

Артїкулъ 3. На какиє имѣнія свободно всякому свободному тєстамєнтъ сочинять.

Артїкулъ 4. Какимъ образомъ и съ какимъ обстоятєлтвомъ тєстамєнтъ, или духовную запись сочинять.

Артїкулъ 5. О свободности тєстамєнтатора въ пєрємѣнє своєго тєстамєнта.

Артїкулъ 6. О свободности всякого: кому и куда въ записиваніи своєго движимого имѣнія тєстамєнтомъ.

Артїкулъ 7. О тєстамєнтѣ сочиняємомъ въ походѣ, или въ пути либо во врємя моровой язви.

Артїкулъ 8. Свѣдитєлми о тєстамєнталномъ опрєдѣлєніи котории бить нє могуть.

Артїкулъ 9. О єкзєкуторахъ тєстамєнта или душєприкажчикахъ.

Артїкулъ 10. О тєстамєнтахъ подъ кондиціею или обязатєлствомъ. //

Артїкулъ 11. Коихъ ради причинъ тєстамєнтъ или какой пунктъ онаго нєимѣетъ бить силєнъ. 18

Артїкулъ 12. О причинахъ для которихъ родитєли дѣтєй изрєктись, и лишить наслѣдія могутъ и какъ о томъ поступать.

Артїкулъ 13. Кто би что нєволнику и служитєлю своєму тєстамєнтомъ записалъ.

Артїкулъ 14. О тєстамєнтахъ служитєлєй на зємлѣ господской живущихъ и подданнихъ.

Артїкулъ 15. Кто би завѣщатєлю, или завѣщатєль кому въ чемъ задолжился, и о тєстамєнтѣ мужа для первой жени сочинєнномъ, можетъ ли оний и второй єго жєнє служить.

Глава 13

О наслѣдіи имѣній по нисходящей, восходящей и побочной линѣи сродствa, и по усиновлєнію изъ бєздѣтнихъ, також и власти родитєлской надъ дѣтми

Артїкулъ 1. По смєрти родитєлєй и инихъ близкихъ сродниковъ, отъ всякихъ имѣній дѣтєй и другихъ наслѣдниковъ ихъ нєотдалять.

Артїкулъ 2. О близкости къ наслѣдію идущихъ наслѣдниковъ.

Артїкулъ 3. О наслѣдіи дѣтей отъ нєроднихъ родитєлей въ ихъ имѣніяхъ.
Артїкулъ 4. Нажитоє имѣніє братовъ и сєстєръ роднихъ, на кого мєжду родними и полуродними братами и сєстрами приходитъ.
Артїкулъ 5. Мужъ по женє, а жєна по мужу, когда наслѣдіє получаютъ, и когда нє получаютъ.
Артїкулъ 6. Отєцъ и мати за житія своєго дѣтємъ какого имѣнія уступать нє должни кромѣ добраго своєго произволєнія.
Артїкулъ 7. О сродствѣ стєпєнєхъ и линіи простой и побочной.
Артїкулъ 8. О наслѣдіи жалованнихъ и выслужєннихъ имѣній.
Артїкулъ 9. О нєроздѣлномъ имѣніи братовъ доросліхъ съ нєдоросліми и отлучними въ чужиє зємли.
Артїкулъ 10. О подѣлѣ наслѣдного имѣнія мєжду братами или сєстрами доросліми и нєдоросліми.
Артїкулъ 11. О подѣлѣ наслѣдного имѣнія мєжду братами и сєстрами совершенномъ и нєсовєршенномъ. //
Артїкулъ 12. О отдѣлєннихъ дѣтєхъ. 18
Артїкулъ 13. О власти родитєлей надъ дѣтми, въ чємъ оную имѣютъ, а въ чємъ нє имѣютъ. зв.
Артїкулъ 14. О усиновлєніи.
Артїкулъ 15. О правѣ къ наслѣдію, и почєму кто оного права лишаєтся.
Артїкулъ 16. О инструмєнтахъ или орудіяхъ оставшихся по художникахъ какихъ и майстєровихъ людяхъ.
Артїкулъ 17. О наслѣдіи имѣній свящєнниковъ, ихъ братій и дѣтей.
Артїкулъ 18. О наслѣдіи имѣній которимъ монахамъ оноє надлєжитъ, а которимъ нє надлєжитъ.
Артїкулъ 19. О имѣніяхъ оставшихся по казнєннихъ смєртію судомъ, по самоубійцахъ, и по лишєннихъ чєсти.
Артїкулъ 20. О виморочнихъ имѣніяхъ, бєзъ всякихъ наслѣдниковъ остающихся.
Артїкулъ 21. О бєнкартахъ, то єсть виблядкахъ, и нєзаконнорожденнихъ дѣтєхъ.

Глава 14

О продажѣ, куплѣ, викупѣ, дарахъ, и о диспонованіи, си єсть порядкѣ всякимъ образомъ имѣній, и о записахъ разнихъ

Артїкулъ 1. О имѣніяхъ нєдвижимихъ и движимихъ наслѣднихъ и собствєннихъ промисломъ набитихъ.
Артїкулъ 2. О имѣніяхъ и всякихъ вєщахъ цєрковнихъ и монастирскихъ.
Артїкулъ 3. Какъ и гдѣ записовать продажу, даръ, и всякиє здѣлки въ имѣніяхъ нєдвижимихъ.
Артїкулъ 4. О вручєніи уступлєннихъ кому отъ кого имѣній на урядѣ бить должномъ.
Артїкулъ 5. О обстоятєлствахъ потрєбнихъ во всякихъ записяхъ.
Артїкулъ 6. О нєзаписиваніи имѣній и ничєго кто самъ чимъ нє владѣєтъ. //
Артїкулъ 7. Никто изъ владѣнія своєго, въ которое нє насилно вшєлъ, бєзъ 19

суда виступать, и єсли би отъ оного по суду єму отказано, пожилого платить нє долженъ.

Артїкулъ 8. Если би кто какоє имѣніє своє одному записалъ, или продалъ, а послѣ тоє жъ другому пустилъ.

Артїкулъ 9. О записахъ на имѣнія въ закладѣхъ и въ долгахъ.

Артїкулъ 10. О записахъ, коториє суть важниє, хотя бъ прєдъ урядомъ нє били сознани, и о позикахъ купєческихъ.

Артїкулъ 11. О записяхъ людей простой породи свободнихъ, пєреходячихъ и нєволнихъ.

Артїкулъ 12. О нєисполняющихъ договора своєго въ продажѣ и куплѣ.

Артїкулъ 13. О случайной порчѣ или разорєніи имѣнія проданного.

Артїкулъ 14. О защищєніи купца отъ заводца, и о доказатєлствахъ наслѣдного или куплєю набитого имѣнія.

Артїкулъ 15. О дарахъ совєршєннихъ.

Артїкулъ 16. Какіє обѣтници въ даръ и долгъ нє происходятъ.

Артїкулъ 17. О дарахъ бєзъ всякия кондиціи, или изъятія, и подъ кондиціею обѣщаннихъ.

Артїкулъ 18. О тѣхъ, коториє по продажѣ, или дарованіи, чего на купцахъ или на тѣхъ, кому даровали, паки проданного, или дарєнного ищутъ, и котории въ продажѣ и дарѣ запираются.

Артїкулъ 19. О сочинєнии вѣчисто продажнихъ и уступнихъ записей.

Артїкулъ 20. О високомонаршихъ грамотахъ, привилєгіяхъ и всякихъ другихъ крѣпостяхъ, какъ онихъ жєни, оставшиєся по мужахъ употрєблять имѣютъ.

Артїкулъ 21. О писмахъ на долги, на имѣнія, и на заклади потєрянних, и о крѣпостяхъ обвєтшалихъ или спорчєннихъ.

Артїкулъ 22. Кто би запись и писма какиє фалшовалъ.

Артїкулъ 23. Если бы нѣсколко пєрсонъ однымъ писмомъ кому на что записались.

Артїкулъ 24. О умєршихъ бєзъ уплатки по даннымъ на себє записамъ.

Артїкулъ 25. Кто би что купилъ, или въ даръ отъ кого получивъ, нє владѣлъ тѣмъ чрєзъ дєсять лѣтъ. //

Артїкулъ 26. О омѣніи которое кому бъ хто продалъ и, нє вручивъ оного, умєръ. 19 зв.

Артїкулъ 27. О викупѣ закладнихъ имѣній по наслѣдію.

Глава 15

О омѣніяхъ и вєщєхъ, коториє въ наємъ или въ откупъ даются.

Артїкулъ 1. О содержаніи договора въ наймѣ или въ откупѣ имѣній, и о защищєніи владѣлцемъ наємщика или откупщика в спорѣ чиємъ за тѣ имѣнія

Артїкулъ 2. О вєщєхъ по найму въ чиємъ домѣ или коморѣ сложеннихъ, и кому инному заставлєннихъ.

Артїкулъ 3. О убєли и прибєли въ наємной зємлѣ отъ наводнєнія

Артїкулъ 4. О строєніи на грунтѣ наємномъ, и о вещахъ наємщику порученныхъ и отъ него внесенныхъ.

Артїкулъ 5. О случайномъ в наємномъ имѣніи убиткѣ.

Артїкулъ 6. О уничтоженіи договора между хозяиномъ и наємщикомъ за наємное имѣніе прежде срока.

Артїкулъ 7. О спорахъ между хозяиномъ и наємщикомъ за неуплату откупного имѣнія.

Артїкулъ 8. О договорѣ наємныхъ имѣній, какъ по смерти хозяина или наємщика между наслѣдниками ихъ содержатись имѣетъ.

Глава 16

О долгахъ, закладахъ, порукахъ, поклаже и о арестѣ

Артїкулъ 1. О заниманіи денегъ и уплатки долговъ.

Артїкулъ 2. О доказателствѣ долговъ по смерти кредитора, то есть вѣрителя или по смерти должника.

Артїкулъ 3. О доказателствахъ истца и оправданіяхъ ответчика въ спорахъ о долги.

Артїкулъ 4. Изъ имѣнія должники умершаго прежде протчиихъ его долговъ что уплачивать надлежитъ.

Артїкулъ 5. О играхъ въ карти тако жъ о залогахъ за денги и за протчіе вещи и о происхождящихъ и съ того долгахъ

Артїкулъ 6. О показаніи отъ должника долговъ своихъ на комъ другомъ. //

Артїкулъ 7. Долгъ до скарбу Государева прежде другихъ долговъ уплачивать. 20

Артїкулъ 8. О имѣніи проданномъ, на которомъ би прежде кому другому уплатка долгу била записана, и о промолчанной въ томъ отъ вѣрителя давности

Артїкулъ 9. О долгах двоимъ или нѣсколкомъ персонамъ на одномъ имѣній записанних.

Артїкулъ 10. О имѣніи должниковъ вновъ нажитомъ послѣ отданного кому за долгъ въ закладъ всего своего имѣнія.

Артїкулъ 11. О закладахъ и долгахъ котория давности земския неимѣютъ.

Артїкулъ 12. О должникахъ которие къ уплаткѣ денегъ готовихъ не имѣютъ, а имѣютъ недвижимие и движимие имѣнія

Артїкулъ 13. О должникахъ неимущихъ.

Артїкулъ 14. О видачѣ изъ канцеляріи указовъ должникамъ съ послабленіемъ въ долгахъ ихъ.

Артїкулъ 15. О процентѣ и лихвѣ.

Артїкулъ 16. О непозиваніи должниковъ въ судъ иной юрисдикціи.

Артїкулъ 17. О гостинномъ или скоромъ судѣ за долги пріезжихъ либо отъезжаючихъ людей.

Артїкулъ 18. О употребленіи или потераніи вещей въ займи или въ наемъ взятихъ..

Артїкулъ 19. О закладѣ движимого и недвижимого имѣнія.

Артїкулъ 20. О викупѣ изъ заклада имѣнія или какой вещи на срокъ и прежде срока.

Артїкулъ 21. О давномъ закладѣ недвижимого имѣнія.

Артїкулъ 22. О закладномъ имѣніи нєдвижимомъ или какой движимой вєщи, коториє кто бъ другому въ болшємъ числѣ дєнєгъ заложилъ, и о прийстройки на ономъ имѣніи.

Артїкулъ 23. О имѣніи закладномъ на срокъ ма упадъ, то єсть подъ потєряніємъ.

Артїкулъ 24. Если бъ кому нєдвижимоє имѣніє въ закладъ на срокъ на упадъ, то єсть подъ потеряніємъ, было пущено, за такую малую сумму, которую то имѣніє много цєною своєю прєвосходило бъ.

Артїкулъ 25. О заложєнной на срокъ движимой вещи. //

Артїкулъ 26. О насилномъ отнятіи закладного имѣнія. **20 зв.**

Артїкулъ 27. О потеряніи или порчи закладнихъ имѣній нєдвижимыхъ.

Артїкулъ 28. О порукѣ за нєдоволнихъ въ имѣніи бєзпомѣстнихъ.

Артїкулъ 29. О довлєнворєнии поручниковъ за должники по своимъ обовязатєлствамъ.

Артїкулъ 30. О порукахъ многихъ за одного должника.

Артїкулъ 31. О поручникѣ въ порукѣ своєй за чий долгъ запирающомся.

Артїкулъ 32. Въ какихъ случаяхъ поручникъ на должника за кимъ ручился чєлобитствовать можєтъ.

Артїкулъ 33. Когда поручникъ свободенъ бивaєтъ отъ поруки.

Артїкулъ 34. По смєрти должника долгъ єго поручникъ когда уплачиваєтъ, а когда отъ уплатки свободенъ бивaєтъ.

Артїкулъ 35. О долгу и порукѣ умєршихъ должника и поручника.

Артїкулъ 36. О вещахъ въ закладѣ, въ поклажъ, и въ позикѣ въ чиємъ сохранєніи потєряннихъ.

Артїкулъ 37. О даннихъ въ спрятъ, въ откупъ, въ закладъ или въ займи имѣніяхъ, вещахъ, єсли би ониє за прєступлєніє, за долгъ, того кому дани били, отъ кого арєстовани, или би украдени, либо нимъ жє расточени.

Артїкулъ 38. О дєпозитѣ или отданнихъ отъ кого въ сохранєніє дєнгахъ тому, кто протчимъ задолжився умєръ.

Артїкулъ 39. На товарахъ умєршому на крєдитъ проданнихъ, и нє совсѣмъ потєряннихъ, никто своєй поклажи потєрянной искать нє имѣєтъ.

Артїкулъ 40. О товарахъ или другихъ вещахъ оставшихся по смєрти должниковой, коториє за чужиє дєнги куплєни.

Артїкулъ 41. О пожиткахъ или вещахъ движимихъ спорнихъ до роздѣлки по суду.

Артїкулъ 42. О движимихъ бєзпомѣстного вещахъ, котории будутъ въ сохранєніє кому дани и отъ другаго арєстовани будутъ.

Артїкулъ 43. О арєстѣ пєрсонъ и ихъ имѣній, коториє арєсту подлежатъ, а коториє нє подлежатъ. //

Артїкулъ 44. О арєстѣ имѣній за долги **21**

Артїкулъ 45. О арєстованіи имѣній бѣжавшаго должника

Артїкулъ 46. О скотинѣ арєстованной за долгъ

Артїкулъ 47. О нєарєстованіи заграничнихъ людей по долгахъ на нихъ имѣющихся

Артїкулъ 48. Одноземца должникова за должника нє грабить

Артїкулъ 49. О награжденіи изъ общества убитковъ тому, кто ониє за общєє дѣло понєсєтъ.

Глава 17

О дѣлахъ земскихъ

Артїкулъ 1. О должности межовщиковъ.
Артїкулъ 2. О призваніи помѣжнихъ сосѣдовъ на межу спорнаго грунта, и о недопускающихъ межовать.
Артїкулъ 3. О земляхъ между отчинами Государевими и всякого званія владѣлцовъ.
Артїкулъ 4. О срокѣ крайне полагаемомъ на виездъ межовщиковъ, и кто би на оний заправилними причинами и безъ всякихъ причинъ не сталъ.
Артїкулъ 5. О нестаттю самихъ межовщиковъ на срокъ собою положенний.
Артїкулъ 6. О протестахъ и челобитнихъ на межовщиковъ.
Артїкулъ 7. О спорнихъ грунтахъ на межѣ общей двухъ полковъ или уѣздовъ.
Артїкулъ 8. О копцахъ, о доволствіи межовщиковъ, о заплатѣ межовимъ писарямъ и о писменнихъ дѣлахъ межовихъ.
Артїкулъ 9. О межовщикахъ по сотнямъ и по магистратамъ.
Артїкулъ 10. Кому би въ грунтѣ отъ замаго межовщика обида здѣлалась или ему самому отъ кого.
Артїкулъ 11. Кто би у кого имѣніе, грунтъ, или входи какие въ межѣ отнималъ.
Артїкулъ 12. О свѣдителехъ въ дѣлахъ грунтовихъ.
Артїкулъ 13. Споръ о землъ чиновника или управителя какими свѣдителми разнимать. //
Артїкулъ 14. О порчи межей и о поновленію ихъ 21
Артїкулъ 15. О лѣсѣ или степѣ купно владѣемомъ и о роспашной землѣ. зв.
Артїкулъ 16. О засѣвахъ и сѣнѣ на чужой землѣ и о имѣніи отданномъ подъ арестъ на время.
Артїкулъ 17. О поораніи и засѣяніи чужой земли.
Артїкулъ 18. О гвалтахъ или насиліяхъ, которие кому би отъ кого въ паханю поля, въ заборѣ хлѣба и сѣна, и въ отниманіи земли произийшли.
Артїкулъ 19. О найденнихъ всякихъ вещахъ, скарбахъ и рудахъ.
Артїкулъ 20. О дорогахъ стариннихъ столбовихъ и о приключившихся на нихъ кому отъ ездаковъ убиткахъ увѣччѣ и смерти.

Глава 18

О портовихъ рѣкахъ, о наводненіи, о товарахъ затопленнихъ, о рѣкѣ сумѣжной, о мелницахъ, прудахъ и затопленнихъ сѣнокосахъ

Артїкулъ 1. О портахъ воднихъ и товарахъ затопленнихъ.
Артїкулъ 2. О рѣкѣ сумѣжной, о островахъ и озерахъ.
Артїкулъ 3. О дѣланіи приспъ при берегахъ рѣчнихъ и огачєніи на всякихъ рѣкахъ плотинъ, тако жъ о ловлѣ рибной.
Артїкулъ 4. О гребляхъ или плотинахъ, прудахъ, езахъ, о подтопѣ и повреженіи чрезъ то чужихъ грунтовъ.

Артїкулъ 5. О нєловлєніи риби въ чужомъ ставѣ, въ озєрѣ, и єзахъ и о порцѣ гатєй и єзовъ.
Артїкулъ 6. О содєржаніи мєлницъ и о мливѣ.

Глава 19

О пущахъ лѣсахъ, борахъ, рощахъ, гаяхъ, бортномъ дєрєвѣ, такожъ о звѣриннихъ и рибнихъ ловляхъ, озєрахъ, сѣнокосахъ о пожарахъ въ пущи и полю, о дикихъ звѣрахъ, о принадахъ птичихъ, о гнѣздахъ соколѣмъ, лєбєдиномъ, и о бобровихъ гонахъ, такожъ о хоромнихъ строєніяхъ, садахъ, огородахъ, о всякихъ грунтахъ, о пожарахъ домовъ и хуторовъ и о зажигатєляхъ //

Артїкулъ 1. О порубкѣ въ чужой пущи дєрєва и о цѣнѣ за оное. 22
Артїкулъ 2. О пойманномъ въ пущи надъ порубкою лѣса и о грабєжѣ.
Артїкулъ 3. О бортєхъ, звѣриннихъ и рибнихъ ловляхъ, осерахъ и сѣнокосахъ и о имѣющихся въ нихъ чиихъ входа.
Артїкулъ 4. О спорахъ за борти и входи въ чужую пущу, и нєотдачи въ посторонное владѣніе.
Артїкулъ 5. О порчи дєрєва бортного и о єго оцѣнкѣ.
Артїкулъ 6. О хмєлѣ.
Артїкулъ 7. О пожарахъ в пущахъ, лѣсахъ и стєпахъ.
Артїкулъ 8. О ловлѣ дикого звѣра.
Артїкулъ 9. О цєнѣ звѣрєй дикихъ.
Артїкулъ 10. Никто въ озєрахъ чужихъ, въ своєй пущи риби ловить и на сѣнокосахъ трави косить нє имѣєтъ.
Артїкулъ 11. О принадахъ и сѣтяхъ птичихъ, тако жъ о сокольємъ и лєбєдиномъ гнѣздѣ.
Артїкулъ 12. О бобровихъ гоняхъ и ловляхъ.
Артїкулъ 13. О хоромномъ строєніи въ смѣжности зъ сосѣдскимъ домомъ или грунтомъ.
Артїкулъ 14. О дєрєвѣ ростущемъ блезь сумєжного чиєго грунта или на самой мєжи.
Артїкулъ 15. О строєніи стѣнъ на мєжи и домовъ близь мяжи сосѣдской тако жъ о рву, склєпу, лїоху, колодязю и ямахъ.
Артїкулъ 16. О трубахъ или комєнахъ, нужникахъ и хлѣвахъ свиннихъ.
Артїкулъ 17. О завладѣніи чужой земли и о строєніи на оной хоромъ.
Артїкулъ 18. О мєжѣ дворовъ, садовъ, огородовъ и протчихъ грунтовъ.
Артїкулъ 19. О огородахъ и хоромныхъ строєніяхъ обвєтшалихъ, на помѣжнихъ грунтахъ и убиткахъ отъ того помѣжничихъ.
Артїкулъ 20. О огорожи своєго, а о нє прииманіи чужаго грунта, тако жъ о плєтєнѣ и о дворѣ съ ключемъ или спускомъ воднимъ.
Артїкулъ 21. О пожарѣ въ городахъ и сєлахъ и о зажигатєляхъ. //

Глава 20

О гвалтахъ или насиліяхъ, о нападеніи, о убійствѣ, побои, увѣччѣ, ранахъ, разбои и безчестіи, о казни, и наказаніи въ томъ преступившихъ, такожъ о головщинахъ и платежѣ за голову, за увѣчче, за охромленіе и поврежденіе на составахъ, за побои, рани и безчестіе шляхтѣ или воискаго званія и протчіимъ людямъ

Артікулъ 1. О платежѣ за гвалтъ общесосѣдний и о умышленномъ нападеніи съ намѣреніемъ убить кого.

Артікулъ 2. О нападеніи на церкви всякого християнского закона.

Артікулъ 3. О нападателѣ и убійцѣ помѣстномъ, которий убивъ кого въ смерть увойдетъ.

Артікулъ 4. Кто би безпомѣстний убивъ кого бѣжалъ.

Артікулъ 5. О убийствѣ родителей отъ дѣтей или дѣтей отъ родителей.

Артікулъ 6. О убийствѣ брата или сестри или другихъ сродниковъ.

Артікулъ 7. О убийствѣ жени отъ мужа или мужа отъ жени.

Артікулъ 8. О убийствѣ, ранахъ, побояхъ господамъ своимъ отъ служителей или чиновникамъ отъ подчиненнихъ.

Артікулъ 9. О убийствахъ или ранахъ необичнимъ орудіемъ здѣланнихъ.

Артікулъ 10. О убийствѣ и о ранахъ умишленнихъ и тайнимъ образомъ здѣланнихъ.

Артікулъ 11. О убийствѣ одного отъ нѣсколкихъ человѣкъ.

Артікулъ 12. О смертной казни людей гростой народи за убійство шляхтича или воинского человѣка.

Артікулъ 13. О побои и ранахъ дѣтей недорослихъ.

Артікулъ 14. Кто кого взявъ безправно и заключивъ подъ свой арестъ умертвитъ или узувечитъ.

Артікулъ 15. О убийствѣ или о поврежденіи жени, а особливо непраздной, лошадью и о малолѣстемъ отъ кого на лошадь всаженномъ.

Артікулъ 16. О убийствѣ человѣка пріезжого или жилца безродного, за которого убийство искать некому.

Артікулъ 17. Кто би гдѣ на безлюдномъ мѣстѣ раненного или болного найшолъ. //

Артікулъ 18. О отравахъ. 23

Артікулъ 19. О розбои на пути учиненномъ.

Артікулъ 20. О разбои учиненномъ надъ купцами и инними людми.

Артікулъ 21. О разбои и смертномъ убийствѣ при розбои.

Артікулъ 22. О ранахъ на улицѣ, в пути или где-нибудь кромездѣланных.

Артікулъ 23. О доказателствѣ насилнихъ нападеній.

Артікулъ 24. О присягѣ за нападеніе въ домѣ или на пути и за обиди при томъ подѣланние.

Артікулъ 25. О гостѣ званномъ и незванномъ.

Артікулъ 26. О ссорахъ и дракахъ.

Артікулъ 27. О дракѣ нощной.

Артікулъ 28. О убийствѣ въ оборонѣ во время драки.

Артікулъ 29. О ранахъ въ оборонѣ учиненнихъ.

Артїкулъ 30. О убійствѣ и ранахъ служителми и другими людми ради оборони чией здѣланнихъ.

Артїкулъ 31. О убійствѣ насилника или нападателя съ помощниками отъ хозяина въ домѣ своемъ.

Артїкулъ 32. Кто би на чие имѣніе, или на село, напалъ насилно, а тотъ бороня имѣнія своего убилъ нападателя въ смерть.

Артїкулъ 33. О убійствѣ или ранахъ того самого, кто на кого засѣдаетъ.

Артїкулъ 34. О правилахъ къ оборонѣ надлежащихъ.

Артїкулъ 35. О убійствѣ или ранахъ на поединкѣ здѣланнихъ и о кулачномъ бою.

Артїкулъ 36. О погрожкахъ на зажженіе, на животъ и здоровье.

Артїкулъ 37. О дачѣ писемъ съ заруками и закладами противъ погрожокъ съ положеннимъ въ нихъ штрафомъ.

Артїкулъ 38. О наущеніи или о искупу, чтобъ кого убить въ смерть или ранить.

Артїкулъ 39. О невспомоществованіи никому въ злодѣяніи.

Артїкулъ 40. О насиліи, побои и убиткахъ въ домѣ или на пути кому зъ чиего наущенія здѣланнихъ.

Артїкулъ 41. О непередерживаніи и укривателствѣ бѣжавшихъ преступниковъ и злодѣевъ.

Артїкулъ 42. О преступникѣ которій безъ роздѣлки за показанніе собою кому обиди умретъ.

Артїкулъ 43. О женѣ непраздной на смерть приговоренной.

Артїкулъ 44. О тѣхъ, котории свободни биваютъ отъ смертной казни и наказанія за убійство или рани и о лишеннихъ ума, такожъ природнихъ дураковъ и другихъ, когда подлежатъ смертной казни, а когда неподлежатъ.

Артїкулъ 45. О случайнихъ убійствахъ и ранахъ.

Артїкулъ 46. О смертномъ убійствѣ, о головщинахъ или платежѣ за голову, тако жъ о отсѣченіи и поврежденіи составовъ, о увиччѣ, ранахъ, нарочно изъ умислу кому учиненнихъ, такожъ о безчестіи и о навязкахъ или о платежѣ за то духовного, шлехетского // или воинского 23 зв.
званія людемъ.

Артїкулъ 47. О исканіи суда и платежа за голову убитихъ отца, матери, братовъ и сестеръ.

Артїкулъ 48. Кому искать суда и платежа за голову когда дѣти будутъ недорослие.

Артїкулъ 49. О платежѣ за голову убитого мужа, по которомъ би жена въ бремени осталась.

Артїкулъ 50. За убійство жени замужней кому суда искать.

Артїкулъ 51. Преступникъ въ кременалномъ дѣлѣ по десяти лѣтехъ отъ смертной казни освобождается.

Артїкулъ 52. Если бъ убийца опорочилъ собою убитого, что онъ не шляхтичъ или не воинского званія человѣкъ.

Артїкулъ 53. О платежѣ за безчестіе и увѣчье шляхетского или воинского званія людей, которихъ би зъ навѣдома пороченно, что они суть не такового званія.

Артїкулъ 54. Кто кого опорочитъ что онъ нє шляхтичъ, или нє воинского званія чєловѣкъ.
Артїкулъ 55. О иноземцу въ шляхєтствѣ опорочєнномъ.
Артїкулъ 56. О укорителнихъ словахъ въ лицо или заочно.
Артїкулъ 57. Когда кто кого назовєтъ незаконнорожденнимъ синомъ, здѣсь же и о бєзчєстіи женскаго полу.
Артїкулъ 58. О приговорєннихъ къ смєртной казни или публичному наказанію и о бившихъ на питки.
Артїкулъ 59. О клєвєтникахъ, и поноситєляхъ, и о пашквилянтахъ или составляющихъ подмєтние писма.

Глава 21

О убийствѣ посполитого знанія людей, служивихъ, майстєровихъ и протчиихъ, такожъ, виблядковъ и людей шєлмованнихъ, и о платєжѣ за голову, за увѣччє, и за бєзчєстіє ихъ

Артїкулъ 1. О убийствѣ отъ кого ни єсть чєловѣка посполитой породи.
Артїкулъ 2. О платежахъ за голову и за бєзчєстіє урядниковъ и мѣщанъ городовъ упривиліованнихъ.
Артїкулъ 3. О платежє за голову и бєзчєстіє урядниковъ и мѣщанъ, мєстєчокъ мєншихъ нєупривиліованнихъ такожъ и всѣхъ посполитаго званія людей.
Артїкулъ 4. О различномъ нє здоровьи увѣччѣ, о отсѣчєніи и повреждєніи составовъ, и о платєжѣ за оние гражданского и попсполитого званія людямъ.
Артїкулъ 5. О убийствѣ бєнкарта или виблядка и протчихъ бєзчєстнихъ людей.

Глава 22

О грабєжахъ, разних шкодахъ и за то о награждєніяхъ

Артїкулъ 1. О нєграбєжє стада лошадей, и другого скота, и о спашахъ. //
Артїкулъ 2. Кто би скотину чию убилъ или охромилъ. 24
Артїкулъ 3. О грабежѣ шляхтичу или воинского званія чєловѣку, либо женамъ ихъ учинєнномъ.
Артїкулъ 4. О грабєжѣ чєловѣка какого нибудь званія.
Артїкулъ 5. О записках въ городахъ и мєстєчкахъ почему скотъ и всякиє вещи въ продажѣ бивают.
Артїкулъ 6. О цєнѣ лошадей заводнихъ, нєежжалихъ и єжжалихъ, доморослихъ и куплєннихъ.
Артїкулъ 7. Цєна всякому скоту.
Артїкулъ 8. Цєна птицамъ домовимъ.
Артїкулъ 9. Цєна птицамъ дикимъ для охоти обучєннимъ.
Артїкулъ 10. Цєна собакамъ.

Артїкулъ 11. О цєнѣ хлѣба, сѣна и другихъ всякихъ вєщей.
Артїкулъ 12. О шкодахъ и повр҃єжденіяхъ здѣланнихъ отъ чиихъ собакъ, злобного скота и звѣра, коториє въ домахъ содєрживаютъ.

Глава 23

О казни и наказанїи прєлюбодѣєвъ, блудниковъ, насилниковъ жєнъ и дѣвицъ, такожъ мужєложниковъ и скотоложниковъ

Артїкулъ 1. О прєлюбодѣи и прєлюбодѣйцѣ.
Артїкулъ 2. О казни за прєлюбодѣяніє.
Артїкулъ 3. Въ какихъ случаяхъ мужъ на жєну свою за прєлюбодѣяніє чєлобитствовать нє можєтъ.
Артїкулъ 4. О похитителяхъ чужихъ женъ.
Артїкулъ 5. О насилномъ взятїи въ супружєство дѣвици или вдови.
Артїкулъ 6. О тѣхъ, коториє по двѣ или по три жени, такожъ сдвохъ или трохъ мужєй имѣютъ.
Артїкулъ 7. О кровосмѣшєніи.
Артїкулъ 8. О наказанїи и казни сводниковъ и сводницъ.
Артїкулъ 9. О казни противо єстєствєнно блудящихъ.
Артїкулъ 10. О казни женска пола за убийство дѣтєй блудно прижитихъ.
Артїкулъ 11. О наказанїи или казни блуднищъ, коториє дѣтєй своихъ подкидиваютъ, а нє умєрщвляютъ.
Артїкулъ 12. О насилїи дѣвици или жени.
Артїкулъ 13. О насилованїи монахинь.
Артїкулъ 14. О дѣторостлителяхъ.

Глава 24

О ворахъ, наказанїи и казни ихъ, також и о протчємъ по дѣлам татєйным //

Артїкулъ 1. О пойманныхъ на воровствѣ с поличнымъ. 24 зв.
Артїкулъ 2. О покраденнхъ вєщахъ у кого бъ опознаны были.
Артїкулъ 3. О подозренїи воровства на цѣлое село или деревню.
Артїкулъ 4. О обыскѣ покраденныхъ вещей в домѣхъ обывателскихъ по подозренію и без подозренїа.
Артїкулъ 5. О найденомъ у кого поличномъ.
Артїкулъ 6. О подозрѣніяхъ в воровствѣ.
Артїкулъ 7. О неутайки знайденных воровскихъ или у вора отнятыхъ вещей.
Артїкулъ 8. О наказанїи и казни за неболшое воровство.
Артїкулъ 9. За какую покражу вора смертію казнит или не казнить.
Артїкулъ 10. Недоросльe какому накзанію за воровство подлежатъ.
Артїкулъ 11. О казни воровъ в государевомъ дворѣ, похитителехъ казни.
Артїкулъ 12. О ворахъ которыи домыи клети викрадаютъ.
Артїкулъ 13. О казни тѣхъ, кои ворамъ помоществуютъ.

Артїкулъ 14. Кто бы приличного вора на жите к себе принял или на поруки взял.

Артїкулъ 15. О ворѣ на сторонѣ, а не в домѣ его пойманномъ и о его жъ женѣ и дѣтехъ, которыи бъ про то воровство не вѣдали.

Артїкулъ 16. О женѣ, дѣтехъ и другихъ домашныхъ какого вора, которые про воровство его вѣдаѧ, вещей нымъ каденныхъ употребляютъ.

Артїкулъ 17. Вора пойманного безъ суда не мучить.

Артїкулъ 18. Кто бы вора всмерть убилъ.

Артїкулъ 19. О покражѣ хлѣба или сѣна, либо травы, лѣса и рибы.

Артїкулъ 20. Кто бы садовое дерево воровскимъ образомъ потрясъ, либо порубыл.

Артїкулъ 21. О воровствѣ пчелъ.

Артїкулъ 22. О ворахъ, которые церквыи святые места обкрадаютъ и гробы откопиваѧ мертвихъ обдираютъ.

Артїкулъ 23. Естли бы кто чл҃вка укралъ и продалъ.

Глава 25

О приводимихъ в суда по крїмїналнымъ дѣламъ людхеъ, кои по каким подозрительствамъ распросу и мученїю не подлежатъ, а кои подлежат, тамо жъ о смертной е҃кецїи надъ виноватими и о палачѣ или катѣ и о содержанїи в судахъ книгъ, называемыхъ чорныхъ и протестныхъ

Артїкулъ 1. Что имѣетъ судїамъ в разсмотренїи прежде роспроса и мученїѧ опороченныхъ и подозрителныхъ людехъ.

Артїкулъ 2. О судїяхъ, которыи ѕлодѣѧ правилно мучить приговариваютъ и о штрафѣ ихъ за мученїе противно праву.

Артїкулъ 3. О подозрителствахъ опороченного в какомъ ѕлодѣйствѣ сумнителныхъ и о его оправданїи. //

Артїкулъ 4. О знакахъ подозренїѧ к розпросу и мученїю опороченного несумнителныхъ. 25

Артїкулъ 5. О роспросѣ преступниковъ прежде мученїѧ.

Артїкулъ 6. О розиски или мученїи ѕлодѣевъ.

Артїкулъ 7. О ѕлодѣяхъ, которыи на мученїи винятъсѧ, а послѣ запираютъсѧ, либо не сходно з дѣломъ показываютъ.

Артїкулъ 8. О оговорах от преступниковъ во всякихъ ѕлодѣянїяхъ и о мученїи явныхъ ѕлодѣевъ в какое-нибудь времѧ.

Артїкулъ 9. ѿ опороченных от кого честныхъ людехъ.

Артїкулъ 10. О мученїи подозрителныхъ без лица, по прежнему на ныхъ подозренїю.

Артїкулъ 11. О приуготовленїи осужденнаго на смерть.

Артїкулъ 12. О смертной надъ осужденнымъ э҃кецїи.

Артїкулъ 13. О кату или палачу.

Артїкулъ 14. О содержанїи в судахъ и на урядахъ книгъ особныхъ для записанїѧ дѣлъ преступническихъ.

Глава 26

О магистратѣ или урядѣ градскомъ упривилiованныхъ и других, меншихъ городовъ, о судахъ их градскихъ и о другихъ должностехъ.

Артiкулъ 1. О магистратѣ упривилiованных и о урядѣ неупривилiованныхъ городовъ.
Артiкулъ 2. О судѣ магистратовомъ или градскомъ.
Артiкулъ 3. О почитанiи в судѣ градскомъ судовыхъ и приходящихъ персонъ, такожъ и о штрафѣ за непочтенiе.
Артiкулъ 4. О должности магистратовыхъ и ратушныхъ урядниковъ в правленiи градскомъ.
Артiкулъ 5. О порядкахъ градскихъ.
Артiкулъ 6. ѡ осторожности от пожара.

Глава 27

О служителехъ и о людехъ свободныхъ и несвободныхъ

Артiкулъ 1. О власти гп̃дна надъ слугою свободнымъ.
Артiкулъ 2. О должности слуги свободного.
Артiкулъ 3. О неприниманiи у слуги ничего господского и о пропалих служителскихъ вещахъ.
Артiкулъ 4. Когда гп̃днъ за слугу своего ответствовать долженъ, а когда не долженъ. //
Артiкулъ 5. Гп̃днъ все то, что своему слузѣ с полномочiемъ поверитъ и то слуга без повереніѧ господского в ползу его здѣлаетъ, содержать имѣетъ. 25 зв.
Артiкулъ 6. О слугахъ свободныхъ, которыи уходятъ прочь, здѣлавъ гп̃дну убытки.
Артiкулъ 7. О слугахъ, наемныхъ людехъ свободныхъ, которыи не здѣлав гп̃дну шкоды увоидутъ до кого другого.
Артiкулъ 8. О платеже слугамъ за ихъ службу.
Артiкулъ 9. О слугѣ, который не дослужитъ сроку з причины гп̃дской или своей.
Артiкулъ 10. О слугахъ свободныхъ, которыи за порукою принятiе, зделавъ убытки увойдутъ.
Артiкулъ 11. О слугахъ и людехъ свободных за кимъ живущихъ.
Артiкулъ 12. ѡ отпускахъ всякихъ служителей и о бродягахъ и бурлаках везде переходящихъ.
Артiкулъ 13. О служителехъ свободныхъ з дѣтска воскормленныхъ.
Артiкулъ 14. О слугахъ и другихъ людехъ, до которых бы кто приискивалъсѧ, вмѣняѧ ихъ за неволныхъ своихъ.
Артiкулъ 15. О слугахъ и людехъ неволных и крѣпостныхъ.
Артiкулъ 16. О сиску беглихъ людей неволныхъ.
Артiкулъ 17. О выдачи неволныхъ и крѣпостныхъ людей тому, чiи оны суть и о давности крѣпостныхъ.

Артїкулъ 18. О поимкѣ бѣглого члвка неволного по случаю, на путы.
Артїкулъ 19. О смертномъ убїйствѣ над чужимъ неволнымъ человѣкомъ, такожъ и ѡ обидахъ ему от кого учиненныхъ.
Артїкулъ 20. О награжденіи за поимку бѣглихъ неволных людей.
Артїкулъ 21. Кто бы крпостного члвка подговоря, увелъ или викрал.
Артїкулъ 22. Люде неволные почему свободу могутъ получть.

Глава 28

О ярмаркахъ, торгахъ и контрактахъ купеческихъ

Артїкулъ 1. О ярмаркаъ, торгахъ и о свободной на ныхъ куплѣ.
Артїкулъ 2. О разныхъ купляхъ и продажах движимыхъ вещеи. //
Артїкулъ 3. О содержаніи уговора в продаже и куплѣ. 26
Артїкулъ 4. О товарахъ, в которыхъ бы явылъся какій фалшъ или обмана.
Артїкулъ 5. О поступкѣ на ярмаркахъ и торгахъ в кріміналныхъ и поточныхъ, либо росправочныхъ дѣлахъ.
Артїкулъ 6. О искорененіи и прекращеніи воровства по ярмаркамъ, торгамъ и где-нибудь.

Глава 29

О суде над пахатними людми, о селскомъ порядкѣ, о приблудахъ, о пастухахъ, плугаторахъ, погоничахъ и скотѣ

Артїкулъ 1. Когда и какъ пахатныхъ людей судить и о подядки сѣлскомъ.
Артїкулъ 2. О приблудныхъ лошадяхъ и скотѣ.
Артїкулъ 3. О пастухахъ стадникахъ, плугаторах, погоничахъ и оскотѣ.

Глава 30

О цыганахъ, татарахъ, жидахъ и другихъ невѣрных, о безчестіи, ранахъ и убїйствѣ ихъ. //

Артїкулъ 1. О судѣ над циганами, о ихъ за увѣчче, навязкѣ и платежѣ за голову. 26 зв.
Артїкулъ 2. О жидахъ, татарахъ и всяких невѣрных приезджихъ.
Артїкулъ 3. О платежахъ за голову, за безчестіе и увѣче татарамъ и другимъ невѣрнымъ воинско служащимъ и не служащимъ, а осбливо жидамъ.
Артїкулъ 4. О убїйствѣ, ранахъ, увѣччѣ и безчестіи туркамъ, татарамъ, жидамъ и другимъ неверным от христіанъ.
Артїкулъ 5. О побои, безчестіи и убїйствѣ христіанина от жида или другого какого невѣрного.
Артїкулъ 6. О истцѣ и отвѣтчикѣ обоихъ невѣрныхъ.
Артїкулъ 7. О доказателствахъ в дѣлахъ между вѣрнымъ и невѣрнымъ случающихъсѧ.
Артїкулъ 8. О присяги жидовской.
Артїкулъ 9. О необыкновенномъ платѣ жидовъ или другихъ невѣрныхъ. //

ИЗЯСНЕНІЕ

ѡ положенныхъ по краямъ страницъ листовъ в книгѣ сей правной разныхъ книгъ означенїяхъ

Оные означенїѧ показуютъ права изъ трехъ в началѣ показанныхъ книгъ, сведенные к одному чему согласно и что на краяхъ листовъ сокращеннѣ положено, и что в следующем знаменуетъ толкуетъсѧ

1

Ст., Стат. или Статут – значитъ книгу Статут Велїкого Княженїѧ Литовского.
Роз. или розд. – значитъ роздѣлы тоя жъ книги.
Ар., арт. или артик. – зачитъ артыкулы тѣхъ роздѣловъ.
§ – значитъ параграфы или нумеры тѣхъ статутскихъ артыкуловъ.
В Ст. или в Стат. в Трыб. – значитъ в Статутѣ в Трыбуналѣ, который в ономъ Статутѣ посля рєєстру алфавитного, на конци Статута имѣетъсѧ.

2

Зер. Саꙁ., Зерц. Саꙁ. или Зерцал. Саꙁон. – значитъ книгу Зерцало Саꙁонскоє.
Под сл. или под слов. – значитъ слова алфавитные, под которыми словамив томъ Зерцалѣ Саꙁонскомъ права на что-нибудь имѣютъсѧ.
№ – значитъ нумеры или пункта под тѣми алфавитными словами включенные.

3

Пр. или Прав. Гражд. или Граждан. – значитъ Право Магдебурскоє.
Ар., арт. или артык. – значитъ артыкулы. //
№ – значитъ нумеры, которые Право Магдебурскоє, артиїкули и нумеры в той же книзѣ Зерцала Саꙁонского сообщены. 27 зв.

4

Пр. Хелм. или Прав. Хелмин. книг. 1, 2, 3, 4, 5 – значитъ Право Хелминскоє книги первые, вторые, третїе, четвертые, пятые в той книгє имѣющїесѧ. Роз. или розд. – значитъ роздѣлыпри той жекнигѣ Зерцала Саꙁонского на конци напечатанные.

5

Пор. или Поряд. – значитъ книгу Порядокъ названную, в которой пять книг состоит, а именно: первая книга Порядка, четыры части. Втораѧ Артыкуловъ права Магдебурского. Третая Атрыкуловъ права Цесарского. Четвертая Тытуловъ. Пятаѧ ѡ ѡборонѣ сиротъ и вдовъ. Да тамъ же, на конци, особливо книга Энхирїдїѡнъ или сонбранїєправъ вократцѣ. Сего ради где на край страницы листа положено Пор. или Поряд. част. 1, 2, 3, 4 – значитъ первую книгу Порядка части первой, второй, третой, четвертой.

Пор. или Поряд. Ар., Арт. или Артик. Пр. или Прав. Магдєб. или Магд. – значитъ вторую книгу Порядка Артыкуловъ Права Магдєбурского.
№ – значитъ нумєры в тыхъ жє Артыкулахъ содєржащієсѧ.
Пор. или Поряд. Пр. или Прав Цєс. или Цєсар. – значитъ Порядокъ Правъ Цєсарскихъ. Ар. или арт. или артык. – значитъ артыкулы в томъ жє Правѣ Цєсарскомъ; и єсть трєтая книга Порядка; к симъ другой и трєтєй книгамъ надлєжитъ и рєєстри вєликыи, в Порядку имѣющійсѧ.
Тит. или Тытул. – значитъ книгу Тытуловъ, в надписаніи какомъ и єсть книга чєтвєртаѧ Порядка.
Ѡ ѡборонѣ сирот и вдовъ – такоє надписаніє ввєрху и єсть то пятаѧ книга Порядка. //
Энх., Энхир. или Энхирид. – значитъ Энхирїдіѡнъ, то єсть прилогъ или краткоє правъ собранїє. 28
№ – значитъ нумєры в той книѣ Энхирїдіѡнъ под оглавлєніями состоящіє и в томъ жє Порядку Энхирїдіѡнъ на конци сообщєнъ имѣєтъсѧ. //

ГЛАВА ПЕРВАѦ

Ѡ силѣ и важности правъ малороссійскихъ

Артїкулъ 1

Права малороссійскіе ѡт всєпрєсвѣтлѣйшихъ всєроссійскихъ монарховъ здєшнєму народу потвєрждєнные, силу и важностъ имѣютъ таковую, что оными какъ малороссіянє, такъ и в Малой Россіи всякіе владѣлци и иностранные жилци и пріежжіе судитись должны

1. О природныхъ малороссіянахъ.
2. Ѡ имѣющихъ в Малой Россіи какіе владѣніѦ и иностранныхъ в оной жителствующихъ, такожъ и о приєжжихъ заграничныхъ.

Пунктъ 1.

Книга Статутъ роздѣлъ 1 артїкулъ 1 § 1

Всякого чина и достоинства, нє виключаѦ никого, от вишныхъ до нижныхъ, духовнаго и мирского, воинскаго и гражданского, малороссійскіи обыватєли и вєсь бєз изятіѦ малороссійскій жє народъ, по артїкуламъ в сємъ правѣ написаннымъ во всяких дѣлахъ судъ и росправу имѣтъ и оному праву во всємъ послушны быть должны.

2.

Тотъ жє Статутъ роздѣлъ и артїкулъ 1 § 2 по силѣ указу с прибавлєніємъ

Потомужъ и тѣ, кои хотѦ и нєздѣшные житєли, но какими ни єстъ имѣніями владѣютъ, и кои изъ иностранныхъ в Малой Россіи житєлствуютъ, да и пріежжіе заграничные всякого званіѦ людє, во всякихъ суду и росправѣ подлежащихъ дѣлах, равно какъ бы здєшные обыватєли по сему жъ праву судитись имѣютъ. //

ГЛАВА ВТОРАѦ

Ѡ чєсти Божіей

Артїкулъ 1

Ѡ бг҃опочитаніи всякому должномъ, и о казнѣ бг҃охулниковъ

1. Бг҃а почитатъ всякъ долженъ.
2. Бг҃охулники злобніи и бєзбожники чєму подлєжатъ?
3. С бг҃охулниками умалишєнными какъ поступатъ?

Пунктъ 1.

В Зєрцалѣ Сад҃онс.; под словомъ Бг҃ъ № 2 в кнг҃ѣ Порядок права цесарскаго арт. 65

Понєжє Гд҃ь Бг҃ъ по своєй нє изреченной блг҃ости создалъ чєловѣка по образу своєму, и по своєму жъ ко всѣмъ обще чєловѣколюбію падшихъ насъ в праотцехъ нашихъ возставитъ и дражайшою єдинородного Сн҃а Своєго, Хр҃ста СпситєлѦ н҃шєго кровію искупитъ блг҃оизволилъ, того ради надлєжитъ всѣм обще людємъ, найпачє жє каждому бєз изятіѦ христіанину, всєгда и вездѣ воздаватъ єму всєвышнєму Творцу и Искупитєлю н҃шєму должную чєстъ и почитаніє таковое, какоє толикому всємогущєству и блг҃ости єго пристойно, нє причитаѦ єму того, чєго причитатъ нє надлєжитъ, и нє унимаѦ того, чєго униматъ нє достоитъ.

2.

Там же в Порад. прав цесар артїкулъ 65

А кто бы дерзнулъ от злобнаго и гордостнаго сердца своего противное что чести божіей мерзостными своими устами произносит с явнимъ бг҃охуленіемъ, или умаленіемъ всемогущества его, либо с небл҃годарен҃іемъ бл҃гости его жъ бж҃ественныа, или Дѣла Бж҃іа охуждатъ и его жъ бж҃ественныа тайны и Ст҃ое Писаніе хулитъ и поноситъ, таковаго хулителя, кто бы онъ ни былъ, хотябъ тое в трезвомъ умѣ либо и в пянствѣ учинилъ, вездѣ ловитъ, арестовать и по истязанію и доказателствамъ жестокою казнить смертію: живого зжечь или, по рассмотренію дѣла о силѣ хулы его, на тѣлѣ наказивать без пощады и шелмоват, в страхъ протчимъ; даби такіа бг҃охуленіа в народѣ не происходили; найпаче же если бы где тотъ безумный бг҃охулникъ явилъса не признающій быть Бг҃а и промысла его // (которыи безуми називаютъса афеисти, то естъ безбожники) и то бы какъ 31
самъ безбоязненно и упрямо произносилъ, такъ и других к тому безумію внушеніемъ и ученіемъ своимъ склонялъ и повреждалъ, таковаго безбожника, по жестокомъ разными мученми истязаніи, живого зжечь без всякіа пощады.

3.

Зерцал Саꙗон.. под словом лишенный ума № 1 в Порад. в Арт. 1 Прав Магд. о судіях и о справедливости № 20 там же о дѣтях № 1 там же в части 4 о убійствѣ № 10 и 12

Но естли бъ какій бг҃охулникъ былъ внѣумный, то естъ не притворно лишенный ума и з природы глупъ, либо в жестокой какой болѣзнѣ и помѣшателствѣ ума жъ, вишъобявленные на Бг҃а, на чест Бж҃ію и протчіе его жъ бж҃ественныа дѣла произносилъ хулы, таковъ жадному наказанію не подлежитъ, но содержатъ оного какъ в главѣ 20, в артїкулѣ 44 *м*, в пунктѣ 2 *м* о таковыхъ показано.

Артїкулъ 2

О хулящихъ Прѣстую Дв҃у Бг҃оматерь, ст҃ыхъ Бж҃іих угодниковъ и ст҃іа иконы

1. Казнь или наказаніе хулящимъ Дв҃у Бг҃оматеръ и ст҃ыхъ бж҃іихъ.
2. Наказаніе и казнъ ругающихъ ст҃іа иконы.
3. О таковыхъ же хулникахъ и ругателях умалишенныхъ.

Пунктъ 1.

Тамъ же в Порадки прав цесар. арт. 65

Кто бы на Прест҃ую Бг҃оматерь присно Дв҃у Марію непристойное что и ругателное произносилъ, или ст҃ыхъ Бж҃іихъ поносилъ и ругалъ, таковаго хулителя, по разсмотренію дѣла, жестоко на тѣлѣ наказивать или шелмовать, либо, по важности злохуленіа его, и смертію казнить надлежитъ.

2.

По силѣ указа прибавленіе

Буди бы кто иконы ст҃ыа или крестъ ст҃ый ругалъ, таковаго отсилать в судъ духовный для разсмотрѣніа; а изъ суда онаго ежели тотъ же ругатель, не исправленъ пребывъ, пришлетъса в судъ мирскій для наказаніа, то с онымъ поступать в наказаніи смотра по важности его преступленіа.

3.

Зерцал Саꙗ. под словом лишенні ума № 1 в Порад. в арт. прав Маг. о судіяхъ и о справедливости № 20 тамъ же о дѣтях № 1 там же часть 4 о убійствѣ № 10 12

А если бъ который человѣкъ, ума непритворно лишенный, или // в 31
тяжкой болѣзни, горячки и в помѣшателствѣ ума жъ сущій, либо и з зв.
природи глупый, хулилъ Бг҃оматеръ Дв҃у Марію и ст҃ыхъ бж҃іихъ, или иконы ст҃ыа и крестъ ст҃ый ругалъ, с таковымъ потупат противъ сеа главы первого артїкула пункта третого.

Артикулъ 3

ѡ отступникахъ отъ блг҃очєстивыѧ вѣры христїанскїѧ, и паки обратившихъсѧ

1. О казнѣ отступниковъ отъ вѣри христїянскїѧ.
2. ѡ обратившихъсѧ паки в вѣру.
3. О казнѣ обратившихся в паки отступившихъ.
4. О отступившихъ отъ вѣры по нуждѣ.

Пунктъ 1.

Зерца. Саз. под словом каранє № 6 в Порад. част. 4 о различной смєрти злодѣевъ № 1 при концы

Когда бы христїянинъ или христїянка самоизволно вѣры христїанскїѧ отступили и в томъ отступствѣ упрамо прєбывали, таковыѧ сожжєны бытъ имѣютъ.

2.

Прибавлєніє

А єжєли бы кто из таковыхъ отступниковъ паки обратилъсѧ к христїянству с чистимъ покаяніємъ, таковаго отсилать в судъ духовный длѧ разсмотрєніѧ и утвєрждєніѧ.

3.

Прибавлєніє

Ежєли жъ бы кто из обратившихъсѧ в христїянство паки в отступничєство пришєлъ и в томъ подлинными доказателствы былъ изобличєнъ, такова огнємъ казнить, по силѣ вишъизображєнного в пєрвомъ пунктѣ опредѣлєніѧ.

4.

Прибавлєніє

Буди бы кто изъ христїянъ, обрѣтаясь у невѣрныхъ в плѣнєніи, з принужденіѧ или по малолѣтству, либо по невѣжеству в такоє пришелъ отступство, а посла похотѣлъ бы обратится к христїянству по прєжнєму, таковыхъ отсилать в правлєніє духовноє к наставлєнію.

Артїкулъ 4

О єрєтыкахъ и расколникахъ

1. О наказанїи впадшихъ в єрєсъ или расколъ.
2. ѡ отрицающихъсѧ єреси с присягою. //
3. О наказанїи паки развратившихъсѧ в єрєсъ. 32
4. О казни учитєлей єреси или раскола.

Пунктъ 1.

В Порад част 4 о различноѝ смєрти различных злодѣевъ № 2 и 3 с поправлєніємъ

Кто отъ правовѣрныхъ, отступа правовѣрїѧ, станєтъ єрєтыкомъ или расколникомъ, и нє хотѣлъ бы своєй єреси и раскола оставить,таковаго лишить чести и имѣнїѧ и, наказавъ на тѣлѣ, сослать в силку.

2.

Тамъ жє № 3

Ежєли жъ бы таковый єрєтыкъ или расколникъ похотѣлъ отрещисѧ єреси и раскола с присягою, то оного отъ наказанїѧ свободить и отсилать к духовному правлєнію для утвєрждєніѧ в правовѣрїи.

3.

Тамъ жє № 3 съ поправлєніємъ

А когда таковый к правовѣрію обратившїйся паки в тую жъ єрєсъ или расколъ развратитъсѧ, тогда из духовного в мирскїй судъ имѣєтъ быть

отосланъ, а в ономъ судѣ сугубо противъ показанного в первомъ пунктѣ его наказать или и политическою смертію казнить надлежитъ.

4.

Прибавленіе

Естли кто невѣрный или расколникъ либо еретыкъ ученіемъ своимъ превратитъ кого изъ правовѣрныхъ в свое зловѣріе, таковаго казнить смертію яко расколническаго или еретическаго учителя.

Артїкулъ 5

О чародѣяхъ и волшебникахъ

1. Казнъ чародѣевъ и волшебниковъ.
2. О волшебствующихъ на вредъ кому или на мнимую ползу, такожъ о требующихъ волшебства ихъ, и о послѣдующихъ имъ.
3. Казнъ согласующихъ чародѣемъ.
4. О наказаніи младолѣтнихъ за чародѣйство, и о казнѣ учителей волшебства.
5. О суевѣрцахъ по легкомыслію и ωбманующихъ волшебством.
6. ω отпущеніи винъ являющимъ доброволно свои волшебства.

Пунктъ 1.

Права Хелм. кнг. 5 роздѣлъ 62 Зерц. Саз словом каранє № 6 в Порад част. 4 о различноі смерти различних злодѣев, № 1

Кто бы, такъ мужеска какъ и женска пола, чародѣйствомъ и волшебствомъ упражнялъся и заповѣданныхъ наукъ учился, // которыми бы злыхъ духовъ призивалъ, или дѣйствителное с діаволомъ оъязателство имѣлъ, и кому своимъ чародѣйствомъ вредъ учинилъ,таковаго, по обстоятелному изслѣдованію дѣла и по доказателствамъ, смертію казнить живаго зжечь, понеже онъ чрезъ то прямимъ бгоотступникомъ себе быть являетъ. 32 зв.

2.

Прибавленіе

Такожъ де кто, гнѣва Божія не боясь и указы государевы презираа, станетъ какихъ волшебниковъ к себѣ призивать, или к нымъ в домъ для какихъ волшебныхъ дѣлъ приходить, либо на путехъ о волшебствахъ разговоры с ными имѣть и слоученію ихъ послѣдовать, найпаче же если тѣ волшебники учнутъ, на вредъ либо на мнимую кому ползу, волшебства свои в дѣло производить, и за то самыхъ оныхъ волшебниковъ казнить живыхъ сожженіемъ, а тѣмъ, которыи, для мнимой себѣ душевреднои ползы либо чіего вреда, волшебства ихъ требовали б, чинить жестокое наказаніе публічно, а инныхъ, по важности вини, политическою либо и прямою смертію казнить.

3.

Права Хелм. кнги 5 роздѣлъ 62

Да и кто, таковыа волшебныа дѣла вѣдаа с кимъ, станетъ оного укривать, или бы ему в томъ спомоществовалъ или подкуплялъ, либо к тому склонилъ чародѣа, чтоб онъ кому вредъ учинилъ, и то бъ нанего подлинно довелось, таковаго смертію казнить отсѣченіемъ головы.

4.

Порад. част 4 о казни злодѣевъ а именно о убійцах, №10 там же в Порад в Арт. Права Магд. о дѣтяхъ № 1 там же о судіях и справедливости № 20

Кто же изъ младыхъ людей, не достигъ совершенныхъ лѣтъ, по наученію чіему приличилъся бародѣйству или волшебству, таковаго, для малолѣтствіа, смертію не казнить, а наказать, по разсмотрѣнію, на тѣлѣ; самыхъ же таковому младыхъ людей злу наставниковъ и учителей волшебства живыхъ сожигать, противъ 1 го пункта сего артїкула.

5.

Прибавлєніе

Если жъ бы на кого донєсєно, что онъ волшєбствомъ или чародѣствомъ упражняєтъсѧ, и в судѣ бы по слѣдствію явилосѧ, что онъ *от* нѣкотораго суєвѣріѧ, по лєгкомыслію своєму, а нє з прямимъ намѣрєніємъ, таковому чародѣйству и волшєбству, какъ выше показано, приличєнъ, и токмо простыхъ суєвѣрныхъ людєй, будто и онъ что волшєбноє знаєтъ, обманивалъ, такому чинить на тѣлѣ жєстокоє наказаніє, и тюрмою либо, по состоянію дѣла, и ссилкою, на врємя или и вовся, дабы тѣмъ суєвѣрствомъ и самъ нє упражнялъся и другихъ нє обманивалъ. //

6. 33

Прибавлєніе

А будє чародѣє или вишъпоказанныє обманщики, которыи такіѧ дѣла бг҃омєрзкіѧ и суєвѣріѧ за собою имѣютъ, самы вины свои в томъ бєзъ доношєніѧ на ныхъ *от* кого другого, обявлятъ, тогда оныѧ вины отпущєны имъ быть должны бєз всякого истязаніѧ и наказаніѧ, токмо имѣютъ принєсть цєрковноє покаяніє.

Артїкулъ 6

Ѡ отправованїи праздничнихъ днїй

Зєрцал. Саз. под словомъ свята или праздничния дны № 3, 4 и 7

В дны праздничныѧ, которыѧ по цєрковному уставу опрєдѣлєны, яко то Господскіѧ праздники, в томъ числѣ каждый дєнь воскрєсны*и*, си єстъ нєдєлный, который всєвышнєму Бг҃у в Новомъ Завѣтѣ вомѣсто днѧ суботнєго посвящєнъ єстъ, да й в праздники Бг҃ородичныѧ и нарочитыхъ ст҃ыхъ, должны всякого званіѧ люди, *от* всѣхъ мирскихъ дѣлъ упражняясь, в цєрквѣ до молитвєнного и священнослужитєлного отправлєніѧ приходить, служитєлєй и рабовъ и скотъ свой *от* обыкновєнныхъ работъ своихъ уволнять, и вєсь дєнь такій в бг҃омыслїи и в цєрковныхъ и партїкулярныхъ к Бг҃у молитва*х* сг҃о, блг҃очинно и трєзво провождать. Чєго ради, старшинамъ и градскимъ урядникамъ надлєжитъ накрѣпко смотрѣтъ, чтоб в тїя жъ праздничніѧ дни, а пачє в нєдєлный, поки цєрковноє сщ҃єнослужєніє нє отправитсѧ, никакими мирскими забавами народъ нє упражнялъсѧ; найпачє жє шинки всякіє были *б* запєр*т*и, и купєчєскіє лавки и коморы чрєзъ вєсь дєнь замкнєны, игрища и другіє своєволѣ воспящєны, да и єстныє и питєйныє вєщи развѣ по отправлєніи церковныхъ молитвъ продаваны были *б*, и во всємъ в таковыє праздничныє дни народъ блг҃очинно обыходилъся бъ; по сему жъ поступать и в высоко торжєствєнныє государствєнныє дни. А єсли бы кто, такъ из общихъ людєй, въ вишєописанномъ, яко и изъ урядниковъ, въ нєдосмотрѣ и в нєвоспящєніи *от* того, противно сєму поступалъ, изъ таковыхъ, по разсмотрєнію вышшєй власти, штрафъ дєнєжный взимаѧ, отдавать на цєрковныє потрєбы и на прєпитаніє нищыхъ в гошпиталяхъ имѣюшихъсѧ, а иныхъ и наказивать арєстомъ, или друг*им* чимъ, по разсмотрѣнію жъ. //

ГЛАВА ТРЕТАЯ

33 зв.

О высочайшєй чєсти и власти монаршєской

Артїкулъ 1

О прєрогативѣ, то єстъ прєимущєствѣ, высокомонаршєго маєстата или вєличєства

1. О силѣ уставовъ или указовъ высокомонаршєскихъ.
2. О крайнємъ *от* монарха рѣшєніи всякихъ дѣлъ.

Пунктъ 1.

Зерц. Саз. под словом цесар № 3 в срединѣ и под словом король № 3

Понєжє монархъ или самодержецъ и правитєлствующій государъ єстъ власть предержащаѧ, то єстъ над всѣми верховная, от єдинаго всевышняго Бга опредѣленная и учрежденная[1], того ради уставы и указы его высокомонаршєскіѧ всѣмъ подданним содержать за право и оныѧ со всякимъ почитаніємъ и повиновєніємъ исполнять должно, иный жє никто, кромѣ єго повелѣніѧ никакихъ законовъ вводить и правъ уставлять нє силєнъ.

2.

Зерцал Сазон. под словом цесар № 4 и 15 и под словомъ король № 7 В Порад. част 3 о апєляціахъ № 23 Сазон под словом апеляціѧ № 5

Монархъ имѣетъ власть судить всякіє персоны и рѣшить всякіѧ дѣла, в которыхъ крайняѧ аппеляціѧ (то єстъ от всяких судовъ отозвъ) к єго высокомонаршескому маєстату быть должна, ибо самъ онъ єстъ всѣхъ верховный судіѧ, содержитъ жє мечъ от Бга сєбѣ данный к защищенію церквє и государства, к соблюденію права и справєдливости, ко оборонѣ вдовъ и сиротъ, ко избавленію нємощныхъ от рукъ силныхъ, ко отмщенію и казни прєступниковъ и злодѣевъ, и въ єго єдиной волѣ и власти состоитъ прощеніє прєступникамъ винъ ихъ а награжденіє вѣрнымъ и добрымъ подданнымъ.

Артїкул 2

О прєступникахъ противъ маєстата государєва

1. Ѡ отвѣтствіи всякаго чина и достоинства в учрежденном судѣ по дѣлу прєступленіѧ противъ государѧ.
2. Казнь злоумышленниковъ на здоровє государєво.
3. Казнь вредитєлей здоровѧ и живота государєва.
4. Казнь женска пола на здоровє государєво злоумышляющихъ.
5. Казнь хотящихъ похитить прєстолъ монаршїй. //
6. Казнь согласующихъ и пособствующихъ нєпрїятєлю. 34
7. О нєвивозѣ оружіѧ и протчїихъ приборовъ воєнныхъ и всякихъ припасовъ до землѣ нєпрїятєлской.
8. Казнь здатчиковъ крѣпости нєпрїятєлю или вводитєлей войскъ нєпрїятєлскихъ.

Пунктъ 1.

Статут розд. 1 арт. 4 § 1

Кто бъ какова на єстъ чина и достоинства, явилсѧ в прєступленіи противу государѧ, таковому никакїй привилей, ниже чєсть либо достоинство, имѣетъ помоществовать, и тѣмъ от надлежащого отвѣтствіѧ, а по изобличєніи судомъ от наказаніѧ и от казны защищат никому сєбє нє возможно, и таковыи прєступники противу маєстата государєва нигдѣ индѣ судимы быть имѣютъ, токмо тамо, гдѣ и кому от высокомонаршого вєличества повелєно будетъ.

2.

Стат. роз. 1 арт. 3 § 1 в Порад. врєєстрѣ великом под лѣтєрою полскою С

Естли бы кто с кимъ согласіє, или бунтъ, или sлоє умышленіє имѣлъ на здоровє государево, хотя *б* тоє sлоумышленіє охраненіем Бжїимъ в дѣло и нє произишло, таковый прєступникъ, по прямому доказатєлству, чєсти и живота лишенъ, а имѣніє єго взято быть на государѧ имѣетъ.

---

[1] *Слово правлено.*

3.

В Порад. в рєєстри великом, под лѣтерою полскою С кримєн лєзє маєстатисъ то єст преступленіє противъ государѧ, или оскорбленіє величества

Кто жє бы своє с кимъ согласіє или какоє злоє умышленіє на здоровє и животъ государевъ в дѣло произвелъ, от чєго (да сохранитъ Бг̃ъ) воспослѣдовало бъ вредноє что здоровю и животу государеву, таковаго, чести и всѣхъ имѣній лишивъ и особливѣйшимъ, чрезъобычайнымъ мученіемъ безъ всякой пощади истязавъ, казнить смертію.

4.

В Порад. в рєєстри великомъ под словом преступленіє противъ гдря

А єсли бъ кто и от женска пола дерзнулъ взять пред себє злый умыслъ, и к толикому противу Государѧ преступленію допустилъсѧ волшебствомъ или отравою, таковыи жесточайше казнены быть имѣютъ, а именно: по истязаніи особливымъ сверхъ обыкновенного мученіемъ, живыхъ зжечь; той же казнѣ подлежатъ обоего пола преступники, єсли бы кто от ныхъ и высочайшей монаршей фамиліи умышлялъ приключить вредъ какой в здравіи и животѣ, или бы (от чего Бг̃ъ да сохранитъ) и в дѣло произвелъ.

5.

Стат. роз. 1 арт. 3, § 2 съ поправленіемъ.

Кто б, при животѣ или по смерти государевой, такожъ // и высочайшихъ монаршыхъ наслѣдниковъ, умышлялъ о похищеніи престола ихъ величества, и войско и людей ратныхъ собиралъ, и в томъ былъ бы изобличенъ, таковаго преступника, с его единомышленники, чести и имѣній лишивъ, четвертовать. 34 зв.

6.

Стат. розд. 1 арт. 3 § 3 Зерц.Саз. слово преступленіє № 2 В Порад. в рєєстрѣ великом, под лѣтерою полскою С кримєн лєзє маєстатис, или преступленіє противъ государя

Кто бы с непріятелемъ согласіє какоє имѣлъ, писмами с кимъ пересилаясь или посланниковъ посилаѧ и совѣтуѧ на вредъ государю или государству, либо, оберегаѧ в чемъ непріятелѧ, пособлялъ оному, открываѧ государѧ своего тайную волю, намѣреніе, уставы и дѣла, или бъ спомоществовалъ непріятелю ружжемъ, денгами и какимъ ни-будь тайнымъ или явнымъ образомъ, таковаго смертію казнить четвертовать; равной же и тѣ подлежатъ казни, кои таковому преступнику совѣтомъ либо какимънибудъ дѣломъ вспомоществуютъ, или, заподлинно о томъ вѣдаѧ, нє донєсутъ.

7.

Стат. розд. 3 арт. 48 В Порад. в Титулах о монополіи № 6

Никто изъ государства, ни тайно ни явно, никакого воинского оружіѧ, такожъ желѣза, стрѣлъ и пороху, селѣри, свинцю и другихъ военныхъ и кормовыхъ длѧ людей и скота припасовъ и ничего другого в землю непріятелскую, из чего бы непріятелъ моглъ ползоватсѧ, вивозить и продавать нє имѣетъ; а кто бы тоє дѣлать дерзнулъ, того смертно усѣченіемъ головы казнить, а таковыя оружіѧ и припаси и всѣ его пожитки взять в казну государеву.

8.

Стат. роз. 1 арт. 3 § 4 и 5 Зерцал. Саз. под словом каранє № 20

Буди жє бы кто непріятелскоє войско в границу державы Гдр̃евой изменнически ввелъ или городъ либо крѣпостъ непріятелю отдалъ измѣною и в томъ бы подлинно изобличенъ былъ, таковаго чести и имѣніѧ лишивъ, четвертовать.

Кромѣ причинъ нижеслѣдующихъ, для которыхъ крѣпость принуждена бъ здатись: 1) когда прійдетъ крайний голод, что весма бъ ничимъ было питатсѧ; 2) когда амуніціи ничего нє останетсѧ безъ которой отнюдь нелзѧ боронится; 3) когда людей такъ умалитсѧ, что боронится весма ни скимъ было бъ (а во всє время осади оборонялись храбро) а [исуккурса] никакова *б* нє надѣялись и что крѣпость по всѣмъ обстоятельствамъ удержать отнюдь было бъ нє возможно.

Артїкулъ 3

О женахъ, дѣтехъ и имѣнїяхъ измѣнничихъ

1. Казнь сыновъ, извѣстныхъ про измѣну отческую. //
2. О свободѣ от казны сыновъ, про измѣну отческую нєсвѣдомыхъ. 35
3. О конфискацїи имѣнїй измѣнническихъ.
4. О имѣнїяхъ женъ, про измѣну мужей своихъ нє вѣдавшихъ.
5. О дочерахъ измѣнничихъ, про измѣну родителей нє свѣдомыхъ.
6. О измѣнникѣ самоубїйци.
7. О самоубїйци по нєправедному оговору.
8. О прєступлнїи противо государа, донєсенномъ на умершого.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 3 § 6 и в Порад. рєєстри вєликом, прєступленїє противъ государа

Сыны прєступниковъ противу монаршєго маєстата и измѣнниковъ в лѣтахъ совершенныхъ, єсли подлинными доказателствы изобличены были бъ, что про оной на государа злый умыслъ или измѣну вѣдали а нє донєслы, чести и живота, какъ отци ихъ, лишены быть имѣютъ.

2.

Там жє §6 и в Порад. в рєєстрѣ вели-ком прєступленїє противъ государа

А которыи сыны нє были бъ совершенныхъ лѣтъ, или хотябъ были и совершенныхъ, да об отческой измѣнѣ нє вѣдали, таковыи чести и живота нє лишаютса.

3.

Стат. роз. 1 арт. 3 § 6 Сазон под словом синъ, № 12 и под словом дѣдичъ или наслѣдникъ № 50 и под словом виступокъ или прєступленїє № 2 Права граж. арт. 4 № 10 в Порад. Енхиридїонъ под словом наслѣдїє № 4 там жє Титули пустїє добра № 24

Однако жъ и тѣ дѣти нєсовершенныхъ и совершенныхъ лѣтъ, за такоє прєступленїє отца своєго, всѣхъ имѣнїй отчєскихъ, нымъ самимъ выслужєнныхъ и какимъ-нибудь образомъ нажитихъ, вѣчно лишаютса, повсѣ оныє имѣнїа таковаго измѣнника собствєнныє, мимо дѣтєй и сродниковъ єго, на государа отписаны быть имѣютъ, кромѣ имѣнїа матерєй ихъ о той измѣнѣ нє вѣдавших, такожъ и части прежде того прєступленїа от отца имъ дѣтямъ отдѣленной, и своихъ собствєнныхъ, какъ в сей жє главѣ артїкулѣ 7 *м* въ пунктѣ 2 *м* показано.

4.

Статут роз. 1 арт. 3 § 7

Жєны таковыхъ жє прєступнковъ и измѣнниковъ, которыє нє будутъ вѣдать про измѣну мужей своихъ, и в томъ оправдятса правилными какими доказателстви либо своими присягами, имѣнїй своихъ отчєскихъ и матєринскихъ и вѣна, то єстъ дара брачного, прежде тоа измѣни от мужей имъ записанного, нє лишаютса.

5.

Статут роз. 1 арт. 3 § 8

Дочєры також дє оныхъ измѣнниковъ, про измѣну нє знающїє, хота чести своєй нє лишаютъса, однакъ имѣнїй отчєскихъ нє наслѣдуютъ, токмо по матерєхъ своихъ имѣнїє матєрнєє и вѣно, по вышеписанному, купно с сынами той измѣнѣ // нє приличными и нє виноватими, по силѣ 35
природного ихъ права, наслѣдствовать имѣютъ. зв.

6.

Сазон. под словом судїа № 32 и под словом наслѣдник № 8 Права граж. арт. 26 № 3 сначала В порад. Титули наслѣдїє № 14, на початки с прибавленїємъ

Кто бы, вѣдаа сєбє быть прєступникомъ противо маєстату государева, или участникомъ того прєступленїа, и по дѣлу явилъса бъ виноватъ, но, убояса истязанїа и смєртнїя казни, самоизволно самъ сєбє умертвилъ, таковаго имѣнїа движимия и нєдвижимїа отписать на государа, а тѣло єго по улицамъ волочить конми, на страхъ протчїимъ.

7.

Прав гражд. арт. 26 № 3 на конци в Порад. Титули наслѣдіє № 14 от полу

А єсли бы кто, нєправєдно оговоренный в вышєписанныхъ важностяхъ, длѧ болѣзны, пєчали, или от лишєнїѧ ума, или малєнхолїи, самъ сєбє умєртвилъ, а по дѣлу явился бъ онъ нє виноватъ, таковаго имѣнїѧ наслѣдники нє лишаютъсѧ.

8.

Сазон под словомъ долгъ № 6 и подъ-словом преступлєніє № 2 Права граж. арт. 26 № 3 в Порад. Титули наслѣдіє № 13 и 14 с прибавлєніем.

Когда бы дєнєсєно на умєршого, по єго умєртвїи, что онъ дѣйствитєлно былъ в прєступлєнїи противъ маєстата государєва, или государства, тогда, хотѧ при жизны на нєго и нє было доносу, однакъ наслѣдникъ имѣнїй єго долженъ в томъ отвѣтствовать, и будє по доказатєлствамъ явитъсѧ, что какъ умєршїй в прєступлєнїи такомъ былъ, такъ и онъ, наслѣдникъ єго, про тоє прєступлєніє вѣдалъ и самъ тому приличєнъ, такїй наслѣдникъ чєсти, имѣнїй и живота лишєнъ быть имѣєтъ. А буди бы наслѣдникъ таковаго прєступника правилными доводами оправдалъся, что о такомъ прєступлєнїи єго нє вѣдалъ, то от смєртной казни свободєнъ, а имѣнїй отчєскихъ, по вышєписанному сєго артїкула 3 *му* пункту, лишаєтъсѧ.

Артїкулъ 4

Ѡ обявляющихъ и утаєвающыхъ измѣну или шпїона нєпрїятєлского

1. О награжденїи доноситєлємъ за обявлєніє таковаго прєступства. //
2. О раскаявшємъсѧ измѣнникє прєждє исполнєнїѧ своєго злого намѣ- 36
рєнїѧ.
3. О казни тѣхъ, которыи, вѣдаѧ о измѣнѣ, нє доносятъ.
4. Кто шпїона, поймавъ, представитъ гдѣ надлежитъ?
5. Кто шпїона умышлєнно пуститъ?

Пунктъ 1.

Статут. розд. 1 арт. 4 § 2

Буди кто, увѣдавъ подлинно о чїей противу государѧ своєго измѣнѣ или другомъ какомъ зломъ умышлєнїи и намѣрєнїи, и боясь Гд҃а Бг҃а, являя жє вѣрность своєму государю, завремєнно, в прєдъобєрєженіє, прєждє произвєдєнїѧ в самоє того злонамѣрєнїѧ дѣло, гдѣ надлєжитъ донєсєтъ, таковый милости государєвой и награжденїѧ достоинъ.

2.

В Порадки в рєєстри великомъ под словом преступленіє противъ гд҃ра, при конци

Ежели кто, самъ в числѣ бунтувщиковъ или измѣнниковъ бывъ и раскаявъсѧ, о зломъ умышлєнїи в надлєжащємъ мѣстѣ вѣрно донєсєтъ, таковаго раскаянїє прощенїѧ достойно.

3.

Там жє в рєєстри великом

Будє бы кто, о вышєпоказанномъ зломъ умышлєнїи вѣдаѧ, нє обявилъ о томъ гдѣ надлєжитъ, таковъ с бунтовщиками или измѣнниками равной подлежитъ казни.

4.

Прибавлєніє

Потому жъ, єжели бы кто, поймавъ шпїона нєпрїятєлского, прєдставилъ гдѣ надлєжитъ, или, хотя бъ увѣдавъ, о шпїонѣ, для поимки оного донєслъ об нємъ, тотъ высокомонаршєской милости достоинъ будєтъ; онаго жє шпїона, розискавъ, повѣсить.

5.

Прибавлєніе

Буди жє кто, попавъ в руки шпіона, нє представитъ єго нигдѣ, но свободна отпуститъ, или, вѣдаѧ об нємъ, нє донєсєтъ, тотъ, равно какъ и измѣнникъ, розискиванъ // и, по дѣлу єжели доведєтъсѧ, казнєнъ быть имѣєтъ. 36 зв.

Артїкулъ 5

О прєступлєніи противу маєстата государєва словомъ или писмомъ, и о доноситєляхъ

1. О злословыи противу пєрсоны государєвой.
2. О противныхъ словахъ противу указа государєва.
3. Об отсилки в судъ надлєжащїй сказующихъ слово и дѣло государєво.
4. О нєправыхъ доноситєляхъ важностєй.
5. О називающихъ в ссорѣ или в бранѣ бунтовщиками или измѣнниками.
6. О погрѣшающихъ в важныхъ дѣлахъ от лишєніѧ ума.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 1 арт. 4 § 3 съ поправленіемъ

Кто противу сщєннѣйшой пєрсоны государєвой или высочайшой їмператорской фамилїи хулитєлныє слова произноситъ станєтъ или чрєзъ письма свои явныє или подмєтныє злословить, таковый в надлєжащїй судъ сисканъ и, по изобличєнїи, смєртїю казнєнъ быть имѣєтъ.

2.

Статут. розд. 1 арт. 11 с поправленіемъ

Ежєли кто дєрзнєтъ противо указа государєва противныє какїє слова произосить, таковаго, какова бъ нибудъ онъ вышнєго и нижняго чина былъ, взявъ за оную про дєрзость подъ крѣпкїй арєстъ, обявлять об нємъ вишнымъ судамъ, гдѣ имѣєтъ быть учинєно с нымъ по указамъ.

3.

Прибавлєніе

А будє бы кто сказалъ или закричалъ, во врємѧ какова своєго злокључєніѧ или бєзъ всякой причины, слово или дѣло гдр̄єво, таковаго з нижшихъ судовъ под крѣпкимъ карауломъ отсилать в надлєжащїй судъ вышнїй для разсмотрѣніѧ.

4.

Стат. роз. 1 арт. 4 § 4 и арт. 2 § 2 Сазон под словом вязєніє или арєстъ, № 13 на концив Стат. роз. 1 арт. 5 § 2

Будє бы кто в вышєупомянутыхъ важностяхъ на кого что // доносилъ, а тотъ, на кого донєсєно, явилъся бъ правъ, тогда доноситєль самъ такой винѣ подлєжать имѣтъ, какой тотъ подлєжалъ бы, на кого доносилъ. 37

5.

Прибавлєніе

Если бы который командиръ подчинєнныхъ єму людєй, или владѣлецъ служитєлєй либо подданныхъ своихъ за какїѧ ихъ противности и нєпослушанїѧ назвалъ бунтовщиками или измѣнниками,или бы в компанѣяхъ, в разговорѣхъ, или в ссорѣ другъ на друга то жъ сказалъ, то о такихъ произшєдшихъ словахъ, которыя осударственной дѣйствитєлной измѣнѣ и бунту нє касаютъсѧ, отнюдъ никому нигдѣ нє доносить и длѧ того слова и дѣла за собою нє сказивать; а кто станєтъ сказивать или доносить, тѣмъ нє токмо нє вѣрить, но чинить наказанїє: быть плєтми нєщадно, чтобъ и другїє, на то смотрѧ, такихъ словъ к государственнымъ дѣламъ нє приличали.

6.

Статут роз. 1 арт. 4 § 5

Ежели кто от лишенїѧ ума, а нє притворно, в вышеписанномъ погрѣшитъ, таковому в вину того нє ставить, а содержать єго какъ в главѣ 20 в артїкулѣ 44 *м* в пунктѣ 2 *м* о лишенныхъ ума показано.

Артїкулъ 6

О доказателствѣ прєступленїѧ противо маєстата государєва

1. В прєступлєнїи противу государѧ имѣютъ быть доказателства явныѧ и ясныѧ.
2. Ѡ обстоятелномъ роспросу прєступника противу гдр̃я.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 5 § 1

Какъ во всякомъ криминалномъ дѣлѣ трєбуютъсѧ доказателства явныѧ и ясныѧ, такъ найпачє в прєступлєнїи противу государѧ, и доноситєлъ имѣетъ того доводить явными жъ и ясными доказателствы писменными, либо свѣдителством достовѣрныхъ и нє подозрителныхъ людей, а при томъ ихъ свѣдителствѣ и своєю присягою, при прямыхъ и // подлинныхъ примѣтахъ, знакахъ и дѣйствїяхъ таковаго прєступленїѧ. 37 зв.

2.

В Порад. Права Цєсар. артїкул 19

А буди кто повинитъсѧ в измѣнѣ, таковаго надлєжитъ распрашивать обстоятелно; кто єго на то нанялъ ли? или наустилъ, и что взялъ за то? и много ль ємy обѣщано? которого врємяни и на которомъ мѣстѣ и какимъ образомъ тоє здѣлалось? или какая бъ другаѧ причина к тому єго привела? А вершить то дѣло по артїкулу 2 *му* сеѧ главы.

Артїкулъ 7

О уходящихъ изъ государства в нєпрїятєлскую зємлю

1. О конфискацїи имѣнїй и о женахъ бѣглецовъ в нєпріятелскую зємлю.
2. О имѣнїи собствєнномъ и отдѣлномъ дѣтєй таковаго прєступника.
3. О имѣнїяхъ казнєнного бѣглеца.
4. О имѣнїи нє отдѣлєнномъ в родѣ бѣжавшого измѣнника.
5. О нєлишенїи родителей и другихъ дѣтєй имѣнїй нє роздѣлныхъ за прєступлєніє єдиного сына.
6. О поимки или убийствѣ бѣглого измѣнника.
7. О поимщики или убїйцѣ таковаго бѣглеца безъ доказателствъ.
8. О обявленїи въ судѣ гонящагося за бѣглимъ измѣнникомъ.
9. Ѡ содержанїи в крѣпкомъ арєстѣ таковаго бѣглеца до отсилки.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт.6 § 1 и арт. 7 § 1 Сазон под словом безчестныи № 3

Кто бы от подданнихъ государєвыхъ ушелъ изъ государства в нєпрїятелскую зємлю, с умышленїємъ злымъ, чтобы здѣлать измѣну и врєдъ государю и государству, таковый честъ теряєтъ, то єстъ измѣнникомъ публїкованъ, либо образъ єго на висилицѣ повѣшенъ быть имѣетъ; а дѣти, о зломъ єго умышленїи нє вѣдающїи, хотѧ для такого прєступленїѧ отца своєго чести и нє теряютъ, однакъ, по ниже писанному 3 *му* пункту, имѣнїй отческихъ лишаютъсѧ, которыѧ на государя отписании быть // должны; а съ женами, которыѧ нє были бъ свѣдомы о такой измѣнѣ мужей своихъ, имѣетъ быть поступленно какъ в 3 *м* арт. выше сего в пунктѣ 4 мъ написано. 38

2.

Статут розд. 1 арт. 6 § 2 и арт. 7 § 2 Сазон под словом отдѣленныи № 2

Естли бы дѣти такова измѣнника имѣли какіѧ собствєнно собою нажитіѧ имѣніѧ, или бъ, предъ тѣмъ отца своєго преступлєніємъ, от нєго были отдѣлєны, и прежде побѣгу отцова частми своими владѣли, и жили бъ на томъ отдѣлно от отца нє в одномъ мѣстѣ и нє водномъ домѣ, или хотя бъ и в одномъ домѣ, да отдѣленныѧ себѣ части имѣли, и дѣйствително тѣмъ отдѣленнымъ имѣніємъ владѣли бъ самы, а нє отц҃ъ, про измѣну жє и преступлєніє того отца своєго нє вѣдали и нє будучи в томъ подозрителными, от того очистилися бъ, свѣдителствомъ и присягою своєю, таковыє дѣти, какъ сыны такъ и дочєры, чєсти своєй и собствєнного имѣніѧ, такожъ и частєй имъ отдѣленныхъ отчєскихъ и матерных имѣній и пожитковъ, нє лишаютъсѧ.

3.

Стат. роз. 1 арт. 6 § 2

Тотъ жє преступникъ, уходѧ до зємли нєпрїятєлской, єсли бы былъ пойманъ, то имѣній, живота и чєсти лишаєтъся, а с жєною и дѣтми єго, которыє про тоє злоє нє вѣдали умышлєніє, такожъ и с имѣніѧми, поступать по пункту 2 *му* и 3 *му* сєго артїкула.

4.

Стат. роз. 1 арт. 7 § 3

Буди бы который родный братъ по смєрти родитєлей, или дядѧ, либо который-нибудь родствєнникъ, ушєлъ в зємлю нєпрїятєлскую, тогда надлєжащаѧ на нєго часть имѣній, хотя отдѣлєнная хотя нє отдѣленная, отписанна будєтъ на государѧ, а никакїй сродникъ вступать в тую часть нє долженъ; однакожъ тоє братамъ и родствєнникамъ, какъ в чєсти такъ и в частєх имѣній имъ принадлєжащихъ, вредить ничєго нє имѣєтъ, єжєли по доводамъ явитъсѧ, что оны о такомъ єго зломъ намѣрєніи и дѣлѣ нє вѣдали. //

5. 38 зв.

Прибавлєніє

Когда изъ дѣтєй, при животѣ родитєлей нє отдѣлєнныхъ, одинъ сынъ в измѣнѣ или в другомъ какомъ прєступлєніи противъ государѧ явитъсѧ, а про тоє єго измѣнничєскоє дѣло отецъ и сродники нє вѣдали бъ, послѣдствїй жє до-пряма доведетъсѧ, что онъ от родитєлей и от другихъ братовъ своихъ или сєстєръ в имѣніи отчєскомъ отдєлєнной части нє имѣлъ, тогда оныхъ имѣній, яко общихъ и нє роздѣлныхъ, родители єго и другїє нєвиноватїє дѣти нє лишаютъсѧ, понєжє по правамъ такіѧ сыны злыѧ и за мєншіѧ причины имѣніѧ отчєского нє наслѣдствуютъ, а наслѣдствуютъ добрыє.

6.

Стат. роз. 1 арт. 7 § 4 Прав Хєлм. книги 5 розд. 94

Естли бы кто таковаго измѣнника убѣгающаго, имаѧ и нє могучи догнать, убилъ, или, поймавъ живого, к государю или к суду государєву привелъ, таковъ нє токмо, за убїйство, чєсти своєй, вреда и наказаніѧ никакова нє понєсєтъ, но паче за то милости государєвой достоинъ.

7.

Там жє § 4

Буди жє бы тотъ, который кого ловилъ, или и убилъ, побѣгу измѣнничєского нє доказалъ, таковый самъ имѣєтъ каранъ быть такъ, какъ о доказатєлствахъ и наказаніи за прєступлєніє противъ маєстата государєва, выше сєго, в артїкулѣ 5 *м* в пунктѣ 4 *м* написано, а имєнно в томъ: кто на каго что доноситъ а нє докажєтъ.

8.

Там же § 5 с прибавленіемъ

А кто за такимъ измѣнникомъ гонится, тотъ имѣетъ прежде на которомъ-нибудь судѣ близкомъ обявить, что имянно за такимъ бѣглецомъ гонитъся, а урядъ всякой долженъ в поимки оного преступника чинить такому надлежащее вспомоществованіе, которого если бы не учинили, за то самы наказаны быть должны по состоянію и важности дѣла.

9.

Стат. роз. 1 арт. 7 § 6

То жъ разумѣть надлежитъ и о всѣхъ какова ни естъ народа // и чина людехъ, которые, будучи в службѣ или земли государевой, в такомъ бы преступленіи чрезъ пограничныхъ урядниковъ или чрезъ другихъ персонъ, которые за такимъ бы гонились, поймaны были; а гдѣ и в которыйнибудь судъ таковъ измѣнникъ пойманнии будетъ приведенъ, тамо под крѣпкій арестъ взять и куда надлежитъ отосланъ быть имѣетъ. 39

Артїкулъ 8

Естли бъ измѣнникъ кому имѣнїя заложилъ или продалъ прежде побѣгу своего изъ государства

1. О доказателствѣ закладу или куплѣ имѣній измѣнника бежавшого.
2. О долгахъ такова жъ бегльца.
3. О имѣніи откупномъ бежавшого измѣнника.
4. О челобитчикахъ за такое имѣніе.
5. Когда просить свободно награжденія з имѣнія конфискованного?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 8 § 1

Когда бы каковъ измѣнникъ, прежде побѣга своего в землю непріятелскую, продалъ или в закладъ кому далъ какое имѣніе, или людей, либо землю, тогда тотъ, кто купилъ или в откупъ взялъ, если покажетъ на то подленные крѣпости урядовыя, что по тѣмъ правилно имѣніе тое держитъ, а о умышленіи его побѣгу не вѣдалъ, и в томъ оправдился бъ присягою, такое имѣніе, купленное вѣчно, а взятое в откупъ до отдачи уговоренной сумми денежной, держать безпрепятно имѣетъ; а буди бы правилного на такія имѣнія писменного доказателства не явилъ, то того купленного или в откупъ взятого имѣнія лишаетъся.

2.

Тамъ же § 2

О самыхъ же долгахъ по подлиннымъ правнымъ записямъ, на имѣнія бегльца в займы данныхъ, хотя бы вѣритель пред побѣгомъ измѣнника по силѣ записей во владѣніе имѣній его не принялъ, однакъ, когда присягнетъ в томъ, // что, о зломъ такомъ умышленіи его не вѣдая,число денегъ в записахъ показанное далъ, то оныя записи имѣютъ быть в силѣ своей содержаны. 39 зв.

3.

Тамъ же § 3 с прибавленіемъ и по силѣ указа со изясненіемъ

А естли бы случилось, что измѣнникъ по побѣги своемъ оставилъ имѣнія такія, которія онъ взялъ от кого себѣ в откупъ, и тотъ часъ при уговорѣ об откупѣ тѣхъ имѣній надлежащіе денги уплатилъ ему, и, не владѣя еще оными имѣніями бежалъ, то такія денги на томъ владѣлци или хозяинѣ, кому от измѣнника даны доправит в казну государеву; имѣніе же оставить при томъ же хозяине, чіе оно естъ собственное. Но ежели тотъ измѣнникъ, по откупѣ себѣ имѣній, владѣлъ оными и користовалъся, то, хотя и платилъ владѣлцу оброчные денги, доправлять ихъ на немъ в казну не надлежитъ; развѣ если бы владѣлецъ всѣ по

уговоре денги от измѣнника до побѣгу его принялъ, а оной измѣнникъ уреченного времены в откупномъ своемъ имѣніи еще не вижилъ, и онымъ до уговорного с хозяиномъ срока не користовалъсѧ, то, по росчету, за сколко времены послѣ побѣга его доведетъсѧ денегъ, на хозяине доправить, а имѣніе его при немъ оставить. Се же разумѣть, ежели тотъ владѣлецъ или хозяинъ о измѣне и о побѣге оного откупщика прежде не вѣдалъ.

4.

Там же § 4

Буди бы бежавшій измѣнникъ неправилно какими имѣніями владѣлъ, а тѣ имѣніѧ за его преступленіѧ были бъ конфискованы, до которыхъ правилные были бъ наслѣдники, про ту его измѣну не вѣдали, то, по доказателству, своего наслѣдіѧ не лишаются.

5.

Тамъ же § 4

Ежели бъ бежавшій измѣнникъ, прежде побѣга своего, кому убитки и шкоди грабителствомъ или какимъ-нибудь образомъ здѣлалъ, и по челобитю обиженного надлежало бъ из его имѣніѧ учинить награжденіе, таковому обиженному и по конфискаціи оного измѣнника имѣній на государѧ, свободно просить милости государевой в надлежащомъ себѣ награжденіи. //

Артїкулъ 9

40

Ѡ обхожденіи всякихъ чиновъ при дворѣ государевѣ и о протчемъ что кому принадлежитъ

1. Наказаніе за бранъ и ругателство в полатахъ государевыхъ.
2. Наказаніе за побой в дворѣ государевѣ.
3. Наказаніе за окровавленіе.
4. Казнь за поранѣніе оружемъ кого пред лицемъ государевымъ.
5. Казнь за убійство здѣланное в дворѣ государевѣ.
6. Наказаніе тому кто оружіе на кого обнажитъ пред государемъ.
7. Наказаніе кто обнажитъ противно кого оруже не пред лицемъ государевымъ.
8. Наказаніе тому кто ранилъ кого не пред лицемъ государевымъ.
9. Наказаніе того кто ранитъ кого в дворѣ государевѣ вредително или смертно.
10. Кто бы впалъ в такое преступленіе на какомъ-нибудъ мѣстѣ, гдѣ государъ присутствуетъ?
11. О сиску и поимки такого преступника бежавшого.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 1 арт. 3 § 1

Ежели кто, будучи при дворѣ государевѣ, не почитаѧ пристойно высокой чести маестата высокомонаршого, дерзнулъ бы кого другаго в палатахъ или в дворѣ государевѣ жестокими и досадными словами, чести его вредителными, бранить, ругать и поносить, и о томъ от обиженного челобите произійдетъ, таковый, кто бъ онъ ни былъ, по доказателствамъ, за оную продерзостъ, подъ арестомъ шесть недель сидѣть, а челобитчику, за досаду и обруганіе его, противъ его чина и достоинства, справедливость по артїкуламъ сего права учинена быть имѣтъ.

2.

Тамъ же § 2

А кто бы пред государемъ, или хотѧ и не пред персоною государевою, однакож в полатѣ или на дворѣ государевѣ, дерзнулъ кого ударить

рукою, таковый тотъчасъ взятъ и без випущенїѧ з двора государева представленъ в судъ и суженъ быть имѣетъ; а доведетъсѧ ли по суду, что онъ и початокъ ссори учинилъ, и ударилъ, то за таковую продерзостъ виноватого наказать арестомъ, то-естъ сидѣтъ ему в крѣпости или гдѣ судъ повелитъ четвертъ // года, а обиженному, по его чину, за безчестїе, 40
доправить на немъ платежъ удвое безотлагателно. зв.

3.

Там же § 2 при конци

Буди же кто на какомъ из показанныхъ мѣстъ, ударивъ кого, окровавитъ, то таковъ продерзателъ обиженному безчестїе удвое платить и полъгода за арестомъ сидѣть имѣетъ.

4.

Тамъ же § 3

А если кто пред лицемъ государевымъ шпагу, саблю или другое оружїе обнажитъ и поранитъ кого, такова казнитъ смертїю отсѣченїемъ головы, а раненному, за ображенїе его, противъ званїѧ его жъ, платежъ з имѣнїѧ того преступника доправить удвое.

5.

Тамъ же § 3

А естли жъ бы раненный от тоѧ раны послѧ скоро умеръ либо тогда ж убитъ былъ, таковый убїйца живота и чести лишаетъсѧ, а платежъ за голову из пожитковъ убїйци удвое жъ имѣетъ быть учиненъ дѣтямъ или сродникамъ убитого, безотлагателно.

6.

Тамъ же

Буде бы кто на кого обнаживъ оружїе, гдѣ государъ высочайшою своею персоною обрѣтатьсѧ изволитъ, хотя бъ ни ранилъ оного, ни убилъ, таковому руку отсѣчъ.

7.

Тамъ же

А кто в крѣпости, в палатѣ, или в дворѣ государевѣ, в бытность тамо самого государѧ, хотѧ и не пред лицемъ государевымъ на кого другого оружїе винялъ по ссорѣ, таковый, хотя бъ не ранилъ,однакъ тюрмою в крѣпости четвертъ года наказанъ быть имѣетъ.

8.

Тамъ же

Если жъ кто ранитъ кого не пред лицемъ государевымъ, токмо жъ в дворѣ государевѣ, таковому руку отсѣчъ, а из имѣнїѧ либо пожитковъ его движимыхъ раненному безчестїе и увѣче удвое награждено быть имѣетъ.

9.

Тамъ же

Когда же бы кто кого такъ вредително ранилъ в дворѣ государевѣ, от чего смерть послѣдовать могла бъ раненному, тогда тотъ кто ранилъ, какова бъ чина и званїѧ ни былъ, имѣетъ быть под арестомъ содержанъ,
поки раненный виздоровѣетъ или умретъ, ѱжели // раненный виздоро- 41
вѣетъ, то тому, кто ранилъ, руку отсѣчъ, и изъ имѣнїй его, за увѣче раненному, удвое наградить, а естли бы оттѣхъ ранъ умеръ, тогда того, кто ранилъ, смертїю казнить, а платежъ за голову изъ пожитковъ виноватого такожъ удвое доправить.

10.

Тамъ же § 4

А хотѧ кто и не въ полатахъ и не в дворѣ государевѣ, но в городѣ, на улицѣ, въ полѣ, в домѣ какомъ, и на которомъ-нибудъ мѣстѣ, гдѣ высочайшою персоною своею изволитъ государъ присутствовать, ранитъ кого,

прибѣтъ, или в смертъ убѣтъ, таковый равному наказанїю подлѣжитъ, какъ бы в полатахъ государевыхъ тое здѣлалъ.

11.

Тамъ же § 5 тамъ же § 6 и 7

Если жъ бы кто, здѣлавъ такую продерзостъ, прежде взятїа его за арестъ или з под ареста ушолъ, таковаго безчестнымъ опубліковать и вездѣ сисковать, а сискавъ, поступать с нимъ по вышеписанному; однакожъ наслѣдники его, за такое преступленїе виноватого, буди безъ согласїа ихъ такаа продерзостъ здѣлалась, никакому наказанїю не подлежатъ, токмо обиженному з имѣнїй виноватого движимыхъ и недвижимыхъ награжденїе чинено быть имѣетъ.

Артїкулъ 10

О нехожденїи при неприличномъ оружїи и стрелбѣ, с мушкетом и з лукомъ при дворѣ государевѣ, и о наказанїяхъ таковыхъ преступниковъ

1. С какимъ оружїемъ ходить и с какимъ не ходить в городѣ томъ, гдѣ государъ персоною своею будетъ?
2. О наказанїи носящихъ запрещенное оружїе при резиденцїи государевой.
3. Кто ранитъ стрелбою в полатахъ или в дворѣ государевомъ.
4. В бытностъ государеву кто ранитъ кого в городѣ или на квартерѣ?
5. Кто убетъ кого стрелбою в дворѣ или в городѣ, гдѣ государъ будетъ?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 артї. 10 § 1

Всякъ, какова бъ онъ ни былъ чина и званїа, кромѣ караулныхъ, какъ в дворѣ государевѣ или в полатахъ, такъ и в городѣ гдѣ императорское величество будетъ, с ружемъ непристойнымъ не ходить, а именно: с мушкетомъ, с пистолетами, // съ лукомъ, и ни с какою стрелбою кромѣ шпаги, палаша, кортика, сабли; и того дла, всякъ пріезда к такому городу или мѣсту, долженъ зараженное огнистое оружѣ за городомъ вистрелить, а пріехавъ в городъ, тотъчасъ мушкети и другое огнистое оруже и иную стрелбу на квартерѣ спрятать и с тѣми по городу и в полаты государевы какъ в день, такъ и ночю, не ходить, и по городу и на квартетѣ не з чего не стрелять. 41 зв.

2.

Тамъ же § 2

А кто бы, в противностъ сему, дерзнулъ с ружемъ к огнистой стрелбѣ надлежащимъ ходить по городу, либо в палати или дворъ государевъ приходить, хотя бъ з того ружа не стрелялъ и никого нераниль, ни в смертъ убилъ, на таковомъ доправить штрафа пятънадцятъ рублей, и поки того штрафа не заплатитъ, держать его под арестомъ; а кто бы не имѣлъ чемъ такого штрафа уплатит, тот дванадцятъ недель въарестѣ держанъ быть имѣетъ. Однакож дла подчинки до майстеровъ руже не зараженное и луки не наложенные и без стрѣлъ приносить и воспять относить свободно.

3.

Тамъ же

Буде бы кто кого стрелбою какою ни естъ в палатахъ или в дворѣ государевѣ ранилъ, таковаго, по суду, за оное преступленїе смертїю казнить отсѣченїемъ головы.

4.

Тамъ же § 4 с поправленіемъ в согласіе права стат. роз. 7 арт. 9 § 4

Тамъ, гдѣ государъ своею персоною обрѣтаетъсѧ, єжели кто в городѣ, на улицѣ, или на квартирѣ стрелбою кого ранитъ, тому руку отсѣчь, а за раны ранєнному, по званію єго удвоє платежъ на немъ доправить.

5.

Там же § 1 и 5

Естли бы кто на палатахъ, или в дворѣ, либо в городѣ, гдѣ персоною своєю государъ присутствовать будетъ, стрелбою кого убилъ,таковый чести и живота лишаетъсѧ, однакожъ дѣтямъ и наслѣдникамъ єго тоє ничєго вредитъ нє будетъ, єсли оны того убійства нє участны будутъ; таковаго же убійцу смертію казнить отсѣченіемъ головы, а дѣтямъ или сродникамъ убитого, за голову єго, по чину и званію єго жъ, из имѣніѧ или пожитковъ таковаго убійци утроє плачєно быть имѣетъ. //

Артїкулъ 11

42

О нєнарушєніи грамоты охранителной, данной бѣжавшому в сосѣдственноє государство

1. Наказаніє и казнь тому, кто имѣющого охранителную грамоту ранитъ или убєтъ?
2. О преступленіи и казни того, кто, охранителную грамоту имѣѧ, кого ранитъ или убєтъ?
3. О поимки таковаго, єсли би бѣжалъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 12 § 1 и арт. 13 § 1

Если бы кто, здѣлавъ какоє прєступленіє (кромѣ прєступленіѧ противу маєстата государєва или имѣни) ушелъ в сосѣдственноє, однакожъ нє в непріятелскоє, государство, а послѣ получилъ бы себѣ охранителную грамоту или указъ от главныхъ повѣренныхъ командировъ, чтобъ мощно безопасно ему возвратитъсѧ для оправданіѧ против челобитѧ на него поданного, и, оную грамоту гдѣ надлежитъ обявивъ для такой своей безопасности, к суду для росправы пріехалъ, а под то врємѧ былъ бы от кого ранєнъ, тогда виноватій, за раны и увѣче, удвоє платитъ, а за нарушеніє грамоты охранителной или указа, полъгода в тюрмѣ сидѣть имѣетъ. А єстли бы оного убилъ, нє имѣѧ от него в дракѣ причины и нє в оборонѣ живота своєго, таковый имѣетъ быть смертію казнєнъ, яко презритель охранителной грамоты государєвой или указа, а платежъ за голову удвоє на имѣніи убійци движимомъ и недвижимомъ дѣтямъ или сродникамъ убитого доправит.

2.

Арт. 12 § 2 и арт. 13 § 2

Равнымъ же образомъ и тотъ самъ, кто с такою охранителною грамотою пріехалъ, єсли бы, нєспокойно обходясь и нє имѣѧ правилной причины и нє в оборонѣ живота своєго, ранилъ кого или убилъ или какоєнибудъ насилію кому здѣлалъ, то за своє прєступленіє и самоволство, на которомъ будетъ пойманъ и изобличєнъ, такому жъ наказанію подлежитъ, а по важности дѣла, чести и живота лишаетъсѧ, и в томъ ему оберегателная грамота ничєго способствовать нє можетъ.

3.

Статут. розд. 1 арт. 13 § 3

А єстли бы таковъ прєступникъ по оному прєступленіи укрилъсѧ либо уєхалъ прочь, нє оправдясъ, то о поимки єго имѣетъ быть публіковано, и какъ в которомъ-нибудь мѣстѣ и когда ни єстъ сисканъ будетъ, то вышепомянутоє наказаніє или казнь от суда над нымъ // исполнєна бытъ 42 зв.

имѣетъ, а за голову, за раны и убитки, з имѣній его движимыхъ или нѣдвижимыхъ, єсли бы какіе остались, награжденіе чинить надлежитъ обиженному или наслѣдникамъ убитого, по званію оного, противъ вышеписанного.

Артїкулъ 12

О бєзчестїи, побои насилномъ, задержанїи и убїйствѣ пословъ и посланниковъ слѣдующыхъ к двору или от двора гдр҃єва такожъ и курїєровъ, посланныхъ съ указами государєвыми

1. О послахъ и посланникахъ.
2. О курїєрахъ посилаємихъ с указами государєвыми.
3. О казни кто посланного государєвого убъетъ?
4. О казны за обруганіе грамоты или указа государева.

Пунктъ 1.

Сазон под словом посєлъ, № 1 Стат. роз. 1 арт. 13 § 3 при конци с поправленіем.

Ежєли бы кто посла или посланника, прїятєлского или нєпрїятєлского, слѣдуючого к государю или от государа, насилно задержалъ и обезчєстилъ, ранилъ или убилъ, таковый подлєжитъ смертной казни, бєз всякой пощады.

2.

Стат. роз. 1 арт. 24 § 1

Когда бы курїєра или посланного государєваго с грамотою или указами государєвыми тотъ, до кого посланъ, обєзъчестилъ, побилъ или ранилъ, бєзъ руганіа грамоты или указовъ государєвыхъ, и то допряма сищетъса, то за бєзчестїе, побои или раны обиженному, по званію єго, наградить удвое, да за таковую жъ свою продерзость в тюрмѣ сидѣть чєтвертъ года имѣетъ.

3.

Тамъ жє § 1

А кто бы посилного государєвого или курїєра с указами до кого посланного в смерть убилъ, и в томъ подлинными доказатєствї былъ бы изобличенъ, таковаго смертію казнить отсѣченіемъ головы, а платєжъ за голову из имѣній єго утрое, по званію убитого, доправить надлежитъ и отдать наслѣдникамъ єго.

4.

Тамъ жє § 1 с прибавленіемъ

Кто бы у курїєра, имѣющого при сєбѣ до кого грамоту или указъ государєвы, отнялъ оные, подралъ или ногами потопталъ либо спалилъ, или иное бєзчєстїе грамотѣ или указу государєвымъ здѣлалъ, и то бы по доказатєлствамъ доподлинно явилось, таковаго продерзостника смертію казнить отсѣченіемъ головы. //

Артїкулъ 13

О казни фалшующыхъ грамоты, привилєгїй, указы и печаты государєвы

Стат. розд. 1 арт. 16 § 1 Сазон под словом каранє № 16

Кто бы грамоты или привилєгїй, либо указы или печаты государєвы фалшовалъ, то єстъ ложно к вимыслу составлялъ, или притворно и схожо руку государєву на привилєгїяхъ и грамотахъ, или из учрежденного от импєарторского величєства правитєлства вимысливъ писма или какіе указы, подписивалъ, такожъ кто бы печати государєвы или вышшаго правитєлства рѣзалъ и у сєбє хоронилъ и ихъ употрєблялъ, таковый, до-

казателствы подлинными по правам изобличенный, огнемъ сожженъ быть имѣетъ. Равной же подлежатъ казни и тѣ, которые участниками того преступленїа быть явятъсѧ.

Артїкулъ 14

О фалшованїи монети в денежномъ дѣлѣ

1. Казнь такихъ преступниковъ.
2. Казнь тѣхъ, кои вѣдаютъ о дѣланїи воровской монеты а не донесут.
3. В чїемъ домѣ без вѣдома хозяина дѣлана бъ фалшиваѧ монета.
4. О свободѣ приличившихъсѧ в томъ дѣтей лѣтъ несовершенныхъ.
5. О оправданїи неподозрителнаго и о розискѣ подозрителного человѣка по денежному дѣлу.

Пунктъ 1.

Статутъ розд. 1 арт. 17 § 1 в Порад. Прав Цесар. арт. 68 № 1

Кто бы денги, безъ указу государева, на убитокъ казни государственной, дѣлалъ, или бы монету государеву портилъ, передѣливалъ, обрѣзивалъ, такожъ если бы и денежного двора майстери золото, сребро и другую какую-нибудъ матерїю к денежному дѣлу прнадлежащую портили, переливаѧ мѣшали для прибели своей а на убитокъ государству, таковыхъ, подлинными доказателствы в томъ изоблиенныхъ, казнить без всякїа пощады: горло разтоплѣннымъ свинцомъ залить. Такой же казни подлежатъ и тѣ, которые бъ дерзнули под гербы чужого государства дѣлать воровскїа денги и между народъ пущать для обманы и убитка народного.

2.

Там же арт. 68 Сазон под словом миница или монетное дѣло № 9 и 10 Права Хелм. кнги 5 розд. 58 на конци

Всякъ, какова бъ кто ни былъ званїа, увѣдавъ, что в его домѣ или в какомъ-нибудъ мѣстѣ воровскіе денги дѣлаютъся, долженъ // тотъ часъ доносить гдѣ надлежитъ; а буди, вѣдаѧ, не донесетъ или самъ тому жъ воровству приличитъсѧ, то подлежать будетъ такой же казнѣ, какъ и самъ фалшивой денежной майстеръ. 43 зв.

3.

Сазон. под словом миница или монетное дѣло № 10

Если бы гдѣ, в домѣ ли чїемъ или на какомъ грунтѣ, воровскїа денги дѣланы были, господинъ бы того дому или грунта о томъ весма не вѣдалъ, таковъ от всякого наказанїа и вины свободенъ.

4.

Тамъ же № 11

Дѣти же недоростые, хотя бъ в чемъ к такому преступленїю и приличилисѧ, однакожъ никакому наказанїю не подлежатъ, потому что не могутъ за своимъ малолѣтствїемъ разумѣть и разсудить, хотѧ и злое что увидитъ.

5.

Сазон под словом фалшъ № 4 и под словом миница № 2 и 3 Права Хелм. кнги 5 розд. 58

Буди бы у кого явилисѧ воровскїа денги, а тотъ показалъ бы того, от кого оныѧ денги получилъ, таковый от всякого истязанїа свободенъ быть имѣетъ; а естли бы того не показалъ и не былъ бы подозрителный, таковый присягою невинностъ свою оправдить можетъ; подозрителный же человѣкъ, когда не покажетъ от кого тѣ денги имѣетъ, розиску подлежитъ.

Артїкулъ 15

Чтобъ в дворцахъ государєвыхъ никто самоволно нє становилъсѧ

Статут. роз. 1 арт. 35

Никто из подданныхъ государєвыхъ всякого чина и званїѧ, самоволно в дворцахъ волостей государєвыхъ, єздѧ по дорогам, становитъсѧ квартєрою, такожъ бєз указу кормъ на сєбє и лошадей своихъ з тѣхъ жє дворцовъ взиматъ, в прудахъ, сажавкахъ и озєрахъ рибы ловить да нє дєрзаєтъ. А єстли бъ кто в такомъ прєступленїї подлиннымъ доказателствомъ былъ изобличенъ, таковый за свою продєрзостъ, под арєстомъ дванадцятъ нєдѣль сидѣть и сверхъ того убитки всѣ сполна наградить долженъ будєтъ. //

ГЛАВА ЧЕТВЕРТАѧ

44

Ѡ волностєхъ и свободахъ малороссїйскихъ

Артїкулъ 1

О волномъ избранїи въ чины малороссїйскїє, о почтѣнїи чиновнихъ и о ихъ отставки

1. О избранїи на всякій чины малороссїйскїй и о присяги на тотъ чинъ.
2. Иноземцовъ, заграничнихъ и новокрещенныхъ, такожъ дє и малороссїйскихъ посполитихъ, в чини малороссїйскїє нє избирать.
3. Чиновнимъ нижнимъ вишшихъ предъпочитать.
4. За старость и дряхлость от чиновъ нє отставлять.
5. За заочний оговоръ и бєзправно от чиновъ нє отрѣшать и нє отставлять.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 2 § 1 артї. 12 § 1, 2, и 3; арт. 15, § [2; и артикулъ] 18, роз. 4 и арт. 1 § 1 и 2 Поряд. Титула о избранїи на уряди № 6, 7, 8, 13, 14, 15 и 16 Права граж. арт. 44 № 10

На всякій воинскій чинъ в малороссійскіє старшини, по давнєму високомонаршими грамотами утвержденному обыкновенію, волними голосами избирать, бєз всякой страсти, изъ здєшнихъ родимцовъ, из людей заслужонихъ, годныхъ добрыхъ и в вѣрности нє подозрителнихъ; и кто по усмотрєнію и опрєдѣленію вишшого правленїѧ чинъ получитъ, в томъ же чину на вѣрност єя императорскому величеству, по нижеизображенной формѣ, присягу учинить долженъ.

Присяга

Азъ, нижє именованний обѣщаюся и клянусѧ всємогущимъ Бг҃омъ, предъ сг҃тымъ єго Евангєлїємъ, что хощу и долженъ своей природной иистинной всєпрєсвѣтлѣйшей даржавнѣйшей великой государынѣ імператрицѣ Елїсавєтъ Петровнѣ, самодержицѣ Всєроссїйской, и прочаѧ, прочаѧ, прочаѧ, и по нєй єя імператорскаго величества высокимъ и законнымъ наслѣдникомъ, которыє по изволєнію и самодержавной єя імпєраторскаго вєличества власти изобрани и опрєдѣлении и къ воспрїятію прєстола удостоєнни будутъ, вѣрнымъ, добрымъ и послушнимъ рабомъ и подданнымъ быть, и всє къ високому єя імпєраторскаго вєличєства самодержавству, // силѣ и власти 44 зв.
принадлєжащіє права, и прєрогативи (или прєимущества) узаконєнниє и впредъ узаконяєміе, по крайнєму разумѣнію, силѣ и возможности предъстєрєгать и оборонят, и в томъ по всємъ живота своєго въ потрєбномь случає нє щадит, и при томъ, по крайнєй мѣрѣ старатисѧ

споспѣшествоват всє, что къ єя їмпєраторскаго вєличєства вѣрной службѣ и ползѣ государствєнной во всякихъ случаяхъ касатисѧ можєтъ; о ущербѣ же єя вєличества интереса, вредѣ и убитки, какъ скоро о томъ увѣдаю, нє токмо бл҃говремєнно обявлять, но и всякими мѣрами отвращать и нє допускать тщатисѧ буду; когда жє к службѣ и ползѣ єя вєличєства какоє тайноє дѣло, или, какоє бъ оноє ни было, которое приказано мнѣ будєтъ тайно содержать, и то содержать в совершєнной тайнѣ и никому нє обявлят, кому о томъ вѣдать нє надлєжитъ, и нє будєтъ повелѣно обявлять; и повѣрєнной и положенной на мнѣ чинъ, какъ по сей (гєнєралой, такъ и по особливой) опредѣленной и от времяни до времяни, єя їмпєраторскаго вєличєства именемъ, (от представленныхъ надо мною началниковъ) опредѣляємымъ и инструкцїямъ и рєгламєнтамъ и указомъ, надлєжащимъ образомъ по совѣсти своєй исправлят, и для своєй користи, свойства, дружбы, ни вражди, противно должности своєй и присяги нє поступать, и такимъ образомъ сєбє вєсть и поступать, какъ доброму и вѣрному єя їмпєраторскаго вєличєства рабу и подданному бл҃гопристойно єсть и надлєжитъ; и какъ я прєдъ Бг҃омъ и судомъ єго страшнимъ в томъ всєгда отвѣтъ дать могу, такъ суще мнѣ Гс҃дъ Бг҃ъ дш҃євно и тѣлєсно да поможєтъ. В заключєнїи жє сєй моєй клятви, цѣлую слова и крєстъ Спаситєля моєго. Ам҃нь.

2.

Стат. роз. 3 арт. 12 § 1 и арт. 18

Иноземцовъ и заграничнихъ и инныхъ никакихъ вѣръ (кромѣ православнихъ), такожъ и нововкрещенныхъ, хотябъ кто з них в Малой Россїи какоє имѣнїє нєдвижимоє и имѣлъ, в чини нє вибирать; такожъ дє малороссїйскихъ посполитого званія людей ни в какїє войсковыє чини нє вибирать.

3.

Стат. роз. 3 арт. 13 § 1

Всѣ вышшихъ и нижнихъ малороссїйскихъ чиновъ, при воинскихъ командахъ, при правлєнїяхъ в канцелярїяхъ и в протчїихъ мѣстахъ и засѣданїяхъ, каждїй долженъ вѣдат мѣсто своє, и по достоинству чина своєго, в которомъ кто состоитъ, надлєжащимъ порядкомъ вишшаго нижній прєдъпочитать имѣетъ. //

4. 45

Зєрцал Саꙗон. под словом лавникъ № 28 Права граж. арт. 16 № 8 с прибавлєнїємъ

Когда который чиновнъй состарѣєтъсѧ или драхлъ будєтъ, либо какоє єму калѣтство приключитъсѧ, а онъ бы моглъ по званїю своєму дѣла управлять, таковїй при чести своєму чину подобающой и по смєртъ свою пребивать имѣетъ, а єго от того чина, ради служєбъ єго, отставлять и другого на мѣсто єго избирать нє надлєжитъ, развѣ бы онъ самъ просилъ отставки, либо за старость, драхлостъ или калѣцтво дѣлами чину єго подлєжащими вєсма управлять нє возмоглъ бы, однакожъ и тогда с подобающою чєстїю или с подвишєнїємъ чина от службы єго отставить можно.

5.

Стат. роз. 3 артїкулъ 14

Всякихъ чиновнихъ людей по заочному обговору от чинов ихъ напрасно и бєзправно нє отрѣшать и нє отставлять, но когда бъ кто из чиновнихъ какїѧ обиди и разорєнія кому подѣлалъ, о таковихъ в надлєжащомъ судѣ бить чєломъ должно, и к чому по правнимъ доказателствамъ довєдєтъся, оный чиновный, за прєтуплєнїє своє, по артїкуламъ сєго права штрафованъ, а по важности, и чина лишєнъ быть имѣетъ.

Артїкулъ 2

Шляхтича и воинского званїѧ чл҃вка бєзъ суда нє арєстовать

Стат. роз. 3 арт. 2 § 1 и арт. 10 § 1 и 2

Понєжє каждый шляхтичъ и воинского званїѧ чл҃вкъ, в Малой Россїи жителство своє имѣющіє, при своихъ волостяхъ, по всємилостивѣйшимъ високомонаршим грамотамъ, от всєпрєсвѣтлѣйшой дєржавнѣйшой великой государыни имп҃ратрици и єя жъ величєства от високославнихъ блаженныѧ и вѣчнодостойнїѧ памяти сп҃оусопшихъ прєдковъ имъ наданнымъ, сохраняютъсѧ и содержуютъсѧ. Того ради, никакого шляхтича и воинскаго званїѧ чл҃вѣка, в судъ надлєжвщій нє призванного и правными доводи нє обвинєнного, никакїй урядъ арєстовать (кромѣ государствєнныхъ важнихъ и крїмїналнихъ дѣлъ) нє имѣетъ.

Артїкулъ 3

О важности високомонаршихъ жалованныхъ грамотъ и о свободномъ имѣнїи нєдвижимихъ владѣнїй //

1. О нєнарушимоиъ хранєнїи високомонаршихъ жалованныхъ грамотъ. 45
2. О свободномъ владѣнїи нєдвижимыми имѣнїѧми по крѣпостямъ или зв.
без крѣпостєй.
3. О займахъ грунтовъ и угодїй.
4. Отнятїє жалованыє и набитиє имѣнїѧ доискиватсѧ и получить можно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 2 § 2

Ея имп҃раторскаго величєства самодержици всєроссїйской и самодєржавнѣйшихъ блаженныѧ и вѣчнодостойныя памяти єя жъ величєства високославнихъ прєдковъ високомонаршїє всємилостивѣшїє грамоти, кому духовного и мирскаго чина и званїя людємъ малороссїйскимъ на достоинства, на чини, на имѣнїѧ нєдвижимїє и на что-нибудъ жалованныє и которыє впрєдъ давани будутъ, имѣютъ быть сохраняєми сп҃о и нєнарушимо на вѣчнїє врємена в своєй силѣ.

2.

Там жє роз. 3 арт. 2 § 2 арт. 17 § 1 и арт. 43

Кто, имѣѧ на какїє имѣнїѧ гєтманскїє унѣвєрсали, и по тѣмъ унѣвєрсаламъ, либо по другимъ крѣпостямъ или и бєзъ крѣпостєй, отчєскими либо матєрними наслѣдними, куплєнными, даренными, или какою правилною здѣлкою либо другимъ какимъ-нибудъ правилнимъ жє образомъ приобрѣтєнными имѣнїями, издрєвлє за самодержавнѣйшихъ всєроссїйскихъ государєй, сп҃оуспшихъ прєдковъ єя имп҃раторскаго величєства, такожъ и за всєблг҃ополучнѣйшєго єя жъ величєства государствованїѧ, бєзспорно владѣл, тотъ и наслѣдники єго таковими имѣнїями вѣчно и свободно владѣт имѣютъ.

3.

Стат. роз. 3 арт. 2 § 2 и арт. 13 при конци Зєрцал Сазон. под слов. поссесїѧ, № 6, с начала и подъ словомъ добра № 21 Права граж. арт. 29 № 3 Поряд. в великом рєєстрѣ под лѣтєрою полскою J

Кто бы сєбѣ какїє грунта и угодїѧ нажилъ, а оныє прєждє никакова владѣлца нє имѣли, или бы кто на пустую зємлю пришолъ и тую зємлю распахивалъ, либо лѣсъ росчищалъ или занялъ, такожъ кому бы таковаѧ зємля чрєзъ договоръ и уступку либо по жрєбїю или другимъ какимъ-нибудъ правилнымъ образомъ во владѣнїє досталася, и оною зємлєю либо лѣсомъ владѣлъ бы и владѣєть бєзспорно, таковыѧ нєдвижимыя // имѣнїѧ 46
имѣютъ быть того, кто владѣєт, собствєнныѧ, какъ бы куплєнныѧ.

4.

Стат. роз. 3 арт. 41

А буди бы у кого какїѧ имѣнїѧ нєдвижимїѧ, жалованныѧ или другимъ образомъ правилно приобрѣтєнныѧ, кимъ отняти были, тогда тотъ, у кого отняти, оного имѣнїѧ правомъ, нє болѣє, но толко сколко єму дано или нымъ приобрѣтєно, и какъ владѣлъ, такъ доходити, доискиватъсѧ и получити можєтъ, токмо бъ давности зємской безъ правилныхъ причинъ нє промолчалъ.

Артїкулъ 4

Кто бы подлогомъ вмѣсто малого болшє что випросил, или бъ кто получа грамоту на имѣнїє, онимъ нє владѣлъ десятъ лєтъ

1. Кто, во мѣсто малого, болшє нєдвижимого имѣнїѧ випроситъ
2. Кто бы по грамотѣ имѣнїями сєбѣ жалованными дєсятъ лѣтъ нє владѣлъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 19 § 1 и 2

Кто бы у государѧ з имѣнїй нєдвижимихъ, во мѣсто малого,болшое что подлогомъ випросилъ и то на нєго было бы правилно довєдєно, таковый, за свое подступство, оного випрошєнного имѣнїя лишєнъ быть имѣєтъ, и тое имѣнїє на государя отписать должно.

2.

Стат. роз. 1 арт. 33 § 1

Когда бы кто у государѧ вотчини или зємли випросилъ, и таѧ дача жалованною грамотою єму была бъ утвєрждєна, а онъ бы по оной грамотѣ того имѣнїѧ во владѣнїи своємъ нє имѣлъ и нє користовалъсѧ (кромѣ правилнихъ причинъ и прєпятствій), дєсятъ лѣтъ, тогда таковыи и впредъ оного имѣнїя искать нє можєтъ и вѣчно в томъ про тѣ имѣнїѧ молчати будєтъ.

Артїкулъ 5

О свободномъ осажденїи слободъ, строєнїй, мєлниц и заводовъ на собствєнныхъ грунтахъ

Стат. роз. 1 арт. 29 § 8

Всѣмъ духовного, шляхєтского и воинского чина и званїѧ людєм, // въ Малой Россіи на зємляхъ жалованныхъ, вислужєнныхъ, куплєнныхъ, 46
дарованныхъ, уступныхъ, наслѣдствєнныхъ и другимъ правилнимъ образомъ приобрєтєнныхъ, издрєвлє владѣнныхъ и нн҃ѣ владѣємыхъ, людей осаживать, хутори и мєлници строить и другіє указами нє запрєщєнные заводи имѣть свободно. зв.

Артїкулъ 6

О свободѣ шляхєтского и воинского званїя людей и ихъ грунтовъ

1. Шляхєтского и воинского званїѧ людей нє порабощат и у нихъ грунтовъ ихъ нє отнимать.
2. Шляхєтское и воинское званіє какъ доводится?
3. Кто бы пришелецъ у шляхтича или воинского званія грунтъ купилъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 5 § 1

Шляхетского и воинского званiа в Малой Россiи людей в посполитiе верстатъ и порабощатъ, такожъ земель и другихъ угодiй ихъ, правилно ными приобритенныхъ, отнимать никому не надлежитъ, но оны при своихъ волностехъ, свободахъ и при имѣнiяхъ ненарушно быть должны; а кто бы былъ кимъ порабощенъ, таковый, по доказателствамъ, имѣетъ быть в прежнемъ званiи своемъ; кто же бы у ныхъ грунтъ какiй противно сему праву, отнял, у такова, за доводомъ, оный грунтъ отобрать и отдать тому, чiй былъ по прежнему, а за то обидителя винить и штрафовать по артiкуламъ сего права.

2.

Зерцал. Сазон. под словом рицер, №2 3 и 4 и под словом неволя № 11 Стат. роз. 3 арт. 19 и роз. 4 арт. 77 § 2

Понеже шляхетского или воинского козачего званiа тотъ есть, кто того жъ званiя от предковъ своихъ от прадѣда, дѣда и отца по мужеской линiи происходитъ, того для, если бы кто о такомъ званiи [1-]былъ челомъ[-1], таковый старинными войсковими компутами или старожилими свѣдителми, что его отiцъ или дѣдъ или прадѣдъ по мужеской линiи в томъ званiи былъ, а в неимѣнiи свѣдителей и компутовъ сродственными своими по отцу, а не по матере, подъ присагою ихъ, того шляхетского или воинского званiа доходить имѣетъ, и когда доведетъ, в томъ званiи и быть долженъ. //

3. 47

Стат. роз. 3 арт. 21 § 1 и 2 с поправленiемъ

Если бы в Малую Россiю з за рубежа чужой области тамошный родимецъ прiйшолъ и грунтъ у шляхетского или воинскаго званiа людей купилъ либо какимъ правилнымъ образомъ прiобрѣлъ, таковый, и за рубежомъ шляхтичъ или если онъ будетъ воинского званiя чlвѣкъ, з того грунту войсковую службу отправлять имѣетъ. То жъ разумѣть и о малороссiйскихъ людехъ, когда оны, пришедъ, [2-]такiй же грунтъ[-2] куплятъ и на немъ жить станутъ, ежели кто ближший, шляхетскаго или воинского званiя, к тому грунту, оного грунта у зарубежного и малороссiйского пришелца викуплят не будетъ, какъ о томъ сея глави в артикулѣ 10 мъ показано.

Артiкулъ 7

О шляхтичу или воинского званiа чlвку, который на женѣ породи посполитой оженитъсА, и о дѣтехъ ихъ, и когда таА жена, оставшись вдовою, за другого мужа посполитой породи вийдетъ

Стат. роз. 3 арт. 20 Сазон под слов. равный породою, № 1 и под словом мужъ № 5 и под словом рицер № 4 на конци

Когда который шляхтичъ или воинского званiа чlвкъ на посполитой оженитъсА, тогда, какъ таА посполитаА жена его, такъ идѣти его жъ с нимъ[3] спложенные, в шляхетскомъ или воинскомъ званiи быть имѣютъ; однако жъ, естли бы таковаА жена, по шляхтичу или воинского званiа чlвку оставшись во вдовствѣ, за посполитого а не воинского чlвка замужъ вiйшла, тогда онаА сама шляхетскую или воинского званiа честь теряетъ, и в таком уже званiи, в какомъ и мужъ еА, за которого вийшла, быть имѣетъ; дѣтямъ же тѣмъ, которые с первимъ мужемъ шляхетской или воинской породи имѣла, вредить не можетъ. То жъ разумѣть и о дѣвици шляхетского или воинского званiа, когда за мужъ посполитой породи выйдетъ, и когда во удовствѣ останетъсА да за мужа шляхетского или воинского званiа выйшла бъ; то же и о еА дѣтяхъ.

[1-1] *Писано по витертому.*
[2-2] *Дописано в рядок по витертому.*
[3] нею

Артїкулъ 8

О власти владѣлческой над подданными и надъ ихъ имѣніями

1. О послушанїи владѣлцамъ от подданнихъ и о наказиванїи ихъ и об отсилки онихъ в судѣ по дѣламъ крїмїналнымъ.
2. Подданному волному чл҃вку пєрєходъ свободєнъ.
3. Никому чужихъ подданныхъ в свою работизну нє употрєблять.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 3 Зєрцал Сазон. под словом послущенство № 1 Стат. роз. 3 арт. 11 § 2

Всякому владѣлцу подданные єго надлєжащоє послушанїє и повинност отдавать всєгда должны, и для того никто владѣлцамъ власти над подданными ихъ унимать и от надлєжащого имъ послушанїя подданнихъ ихъ уволнять нє имѣєтъ, но пачє, єсли бы какоє гдѣ, под каким-нибудъ видомъ, от подданныхъ противъ владѣлцовъ ослушанїє и прєступство показалось, за то всякому владѣлцу подданного своєго по разсмотрєнїю наказивать волно, а в крїмѣналнихъ дѣлахъ в надлєжащїє суда отсилать должно. //

2. 47 зв.

Стат. роз. 12, арт. 13 § 1 с поправленіемъ

Если бы какова владѣлца подданные волным люди з зємлѣ владѣлчєской куда прочь пойтить по своєй свободѣ похотѣли и пойшли, таковыє людє своєму владѣлцу зємлю свою со всѣмъ строєнїємъ и всѣ нєдвижимїѧ имѣнїѧ и засѣянныи хлѣбъ оставлять имѣютъ. То жъ разумѣть и о тѣхъ людєхъ, кои, з рубєжа в чіє владѣнїє пришєдъ, жили *б* под какимъ владѣлцомъ, а послѣ бъ прочь от того владѣнїѧ отойшли.

3.

Стат. роз. 3 арт. 29 § 4

Никто из старшини и другихъ всякого званїѧ людєй владѣлчєскихъ чужихъ подданнихъ и ихъ подсусѣдковъ, нє будучи ихъ владѣлцємъ, при собранїи и отправлєнїи ихъ в какіє указныє наряди, в приватную свою работу употрєблять, бєзъ соизволєнїѧ ихъ собствєнного владѣлца нє должєнъ; инако жє, єстли бы кто по своимъ прихотямъ которого с подданныхъ и подсусѣдковъ владѣлчєскихъ собою до какихъ своихъ работъ принуждалъ и оными работалъ, таковый, в судъ надлєжащїй сисканъ и в томъ правными доказатєлстви изобличєнъ оному обижденному владѣлци вини двадцять чєтири рубля заплатить и убитки удвоє наградить должєнъ.

Артїкулъ 9

О зємлѣ подданнычєской и о самихъ подданныхъ под владѣлцємъ живущихъ

1. Никто у чужого чл҃вка зємлѣ покупать и закуплять и самого оного нанимать бєз волѣ владѣлца єго нє силєнъ.
2. Никто ничєго чужому подданному в займи и на крєдить давать и въ заставу от нєго принимать и за нимъ ручитъсѧ нє имѣєтъ.
3. Когда воинского званїѧ чл҃вкъ на дѣвицє или на вдовѣ мужичєй оженитсѧ, грунта мужичїє при владѣлцу остаютъсѧ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 27 § 1 и 2

У подданныхъ владѣлчєскихъ никто зємли ни для паханїѧ нанимать и ни вовсѧ покупать, бєз вѣдома и соизволєнїѧ владѣлца єго, нє должєнъ; а єсли бы кто у чужого подданного зємлю бєзъ волѣ владѣлца єго

купилъ или нанялъ и что на неи посѣялъ, таковый и то что на ней посѣялъ и денги за землю данные теряетъ; тотъ же владѣлецъ, чіа земля, оную землю во свое владѣніе безденежно отобрать силенъ, а оный купецъ или откупщикъ на такомъ подданномъ, у которого землю былъ купил или нанялъ, и на поручнике, чрезъ чіе руки денги давалъ, искать ничего не должен, для того, что онъ то здѣлалъ противно сему праву; такожъ де и самого чужого подданного жены и дѣтей его, покамѣст оны будутъ жить под владѣлцемъ, никто, без вѣдома владѣлца или прикажчика его, в службу нанимать не имѣетъ, под потерянiемъ денегъ, за которые найметъ.

2.

Стат. роз. 9 арт. 28 с поправленiемъ Права граж. арт. 3 № 4

Чужому подданному, без соизволенiа владѣлца его никто сторонный денегъ и ничего другого взайми и на кредитъ давать имѣнiй его в заставу к себѣ брать и за нихъ ни в чемъ какъ о томъ и в артiкулѣ 28 в пунктѣ 2 главы 16 показано ручитъса не имѣетъ; а кто в противност сему здѣлаетъ, таковый искъ свой на такомъ владѣлческомъ подданомъ теряетъ, и такъ заставу безденежно возвратить, якъ и поручные денги тому, кому ручилъса, заплатить долженъ. //

3. 48

Стат. роз. 3 арт. 30 § 3 со изясненiемъ там же арт. 26 со изясненiем

Ежели бы кто з воинского званiа женилъса на владѣлческой подданной, на дѣвици или на вдовѣ, а в тоей дѣвици или удови были бъ грунта мужичіе, таковихъ грунтовъ онiй оженившiйса званiа воинского чл҃вкъ держать и оными владѣть не силенъ, но тѣ грунта при владѣлцу томъ, у кого онаа дѣвица или вдова в подданствѣ была, остатъса должни; и вопреки, если бы посполитой породи чл҃вкъ на дочери воинского званiа оженилъса, таковъ посполитiй никакихъ недвижимихъ воинского званiа имѣнiй по оной женѣ одержать не имѣетъ, но тѣ имѣнiа при чл҃вку воиского званiя оставатся должни.

Артiкулъ 10

О неприсвоенiи шляхетского или воинского званiа волности, чести и имѣнiй людемъ посполитимъ

Стат. роз. 3, арт. 26 Зер. Сазон. под слов. рицер, № 9 с поправленiемъ

Никто изъ обивателей посполитой породи и чести и волности шляхетского или воинского званiа людей собою присвоеват не имѣетъ, дабы чрез то честъ и волност шляхетского или воинского званiа уничтожаема быт не могла, кромѣ если бы гсдръ кого от посполитих тою шляхетского или воинского званiа честiю и волностiю пожаловалъ; потому жъ посполитiе у людей шляхетского или воинского званiя грунтовъ покупать не должни; а если бы кто из посполитихъ таковые грунта купилъ, то кто ближшiй того ж званiя продавшому в сродствѣ будетъ, за тѣ грунта денги по надлежащой ценѣ какъ о том в главѣ 14 в артiкулѣ 27 показано, ему посполитому отложит и тотъ грунтъ в свое владѣніе принять будетъ свободенъ, толко б давности земской чрез десять лѣтъ не промолчалъ. Да ихъ же посполитихъ вишше шляхти предпочитат никто не имѣетъ.

Артiкулъ 11

О людяхъ свободнихъ прихожихъ, которы, висидѣвъ свободу, уходятъ прочъ

1. О повинности людей з слободи хотящихъ отходить.

2. Если бы свободный чл҃вкъ, здѣлаъ владѣлцу или подданномуего какую обиду, ушолъ прочъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 29

Ежели бы чл҃вкъ свободный пришелъ за какова владѣлца на слободу, а сидѣлъ бы за онимъ владѣлцемъ по уговору до нѣкотораго времени свободен от работизни и другихъ владѣлческихъ повинностей, а проживъ тамъ свободно до уреченнаго времени или прежде оного, пожелалъ бы паки прочъ отойти, тогда первѣе долженъ отслужить тому владѣлцу своему столко, сколко свободно прожилъ, а вислуживъ, отойти прочъ волен будетъ; а буди бы не похотѣлъ отслужить, то имѣетъ денгами заплатит от семи за всякую неделю свободи по дванадцят копѣекъ; ежели ж биыи платить не похотѣлъ,то все то владѣлцу, что под его свободою нажил, оставить долженъ.

2.

Там же с поправленiемъ

Буди же бы прихожiй свободный чл҃вкъ, владѣлцу своему, под которым жилъ, либо и другимъ подданым его зделав какую обиду, пойшолъ прочъ, за таковую обиду, гдѣ бы онъ ни сискалъсѧ, по доказателствамъ, искъ на немъ доправленъ быт имѣетъ.

Артiкулъ 12

О недвижимомъ имѣнiи, вислуженномъ у владѣлца

1. Когда которому слузѣ свободному от гп҃дна его будетъ дано недвижимое имѣнiе для временного владѣнiѧ.

2. О недвижимомъ имѣнiи, которое за службу кому владѣлецъ запишетъ во вѣчностъ. //

3. О несвободной продажѣ имѣнiй недвижимихъ, записю от владѣлца не утвержденныхъ. 48 зв.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 30 § 1 со изяснiенiемъ

Когда бы какiй слуга, свободный чл҃вкъ, у шляхетского или воинскаго званiѧ вислужилъ себѣ недвижимiе имѣнiѧ, владѣя же оними самъ или наслѣдники его, а не имѣя от владѣлца на тѣ имѣнiѧ правилного запису, потомъ хотѣлъ бы отойти прочъ, тогда ему и наслѣдникомъ его, со всѣмъ своимъ движимим имѣнiем, куда хотѧ отойти свободно будетъ, а строенiе, которое его коштом устроено, либо снесть или продавать волѣнъ будетъ кому похочетъ, и на сторону, ежели по оцѣнки людской оний владѣлецъ того строенiѧ заплатить не пожелаетъ; имѣнiе же недвижимое, которое ему безъ записѣ было дано, владѣлцу прежнее его владѣнiе оставить долженъ.

2.

Там же § 2

Естли бы владѣлецъ кому, за службу, на владѣнiе своего недвижимого имѣнiя писмо, за рукою и печатю своею и за руками людей знатнихъ и вѣри достойнихъ, далъ, а в ономъ писмѣ написано бъ было тое имѣнiе ему в вѣчность, с такою свободою, что силенъ онъ и наслѣдники его тое имѣнiе употреблять, продать и даровать, и такое писмо на урядѣ было бъ записано, тогда оное писмо при силѣ своей непремѣнно содержано быть имѣетъ.

3.

Там же § 3 4 и 5 прибавенiе

А кто бы свободный слуга у владѣлца какое недвижимое имѣнiе вислужил, но на оное имѣнiе такого писма и свободи, какъ сего артiкула в 2 мъ пунктѣ показано, не имѣлъ бы, а во время службы своей, владѣя тѣмъ имѣнiемъ или перешедъ с оного за другого владѣлца, тому жъ другому владѣлцу или кому-нибудъ, без соизволенiѧ владѣлца того

имѣнїѧ, оноє жъ имѣнїє нєдвижимоє продалъ либо какими-нибудъ здѣлками укрѣпилъ, или, живучи за другимъ владѣлцємъ, самъ тѣмъ грунтомъ владѣть похотѣлъ бы, тогда оному владѣлцу, чїє тоє имѣнїє, и наслѣдникомъ єго, от нєго, или от наслѣдниковъ єго, или от того кому онъ уступилъ, обратно сєбѣ взять свободно будєтъ, хотя бы в том была и давность зємская; однакожъ на шєстъ нєдєлъ сроку положить должно, чтобъ с того нєдвижимого имѣнїя з движимими своими пожитками, кто в оном жилъ, моглъ убратьсѧ; а тотъ, хто бы такоє нєдвижимоє имѣнїє от оного продавца куплєю или какимъ-нибудъ образомъ получилъ, долженъ знатсѧ в дєнгахъ и в своихъ убиткахъ с тимъ, от кого тоє имѣнїє поступлєно; ежєли жъ бы тотъ продавецъ, чрєзъ продажу или уступку того владѣлчєского имѣнїя, и самому гп̃дну того имѣнїѧ какіє убитки приключилъ, таковиє убитки, по суду, гп̃дину наградит долженъ; а ежєли бъ нє имѣлъ чимъ наградить, то имѣетъ быть с такимъ поступлєно, какъ о должниках нєимущихъ, в главѣ 16 в артикулѣ 13 показано.

Артїкулъ 13

О нєвзиманїи новихъ излишнихъ зборовъ мостового и погрєбєлного, такожъ и о строєнїи мостовъ и плотинъ

1. О нєвзиманїи излишнихъ зборовъ и о подчинки мостовъ и плотинъ.
2. О убыткахъ, здѣланныхъ пєрєєжаючимъ, чрєзъ нєпочинку мостовъ и плотинъ.
3. О позволєнїи новіє дѣлать мости и плотини для общого пєрєѣзду.
4. Кто бы взималъ какіє збори бєзъ указу.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 29 § 1 и 2 и роз. 3 арт. 29 § 2 сначала с поправлєнїєм.

Буди бы кто, какова-нибудъ званїѧ и чина чл̃вкъ, на дорогахъ, мостах, на плотинахъ, на рѣкахъ, на пєрєвозахъ, на торгахъ и на ярмаркax, в мѣстєчкax и на болшихъ трактах, имѣя у сєбя на то государєви укази, да излишнїє в скарбѣ войсковїи индуктовыє збори, такожъ дє погрєбєлноє, мостовоє и пєрєвозноє, сверхъ указнихъ уставовъ брать или подвишать дєрзнулъ, и то будєт // на нєго правилно доведєно, таковый самоволєцъ 49
взятоє удвоє заплатитъ, такожъ шкоди и убытки наградить обидимому долженъ; а кто издавна, по грамотамъ, указамъ государєвимъ и гєтманскимъ унѣвєрсалам, мостовоє и погрєбєлноє въ помѣстяхъ своихъ взимаєтъ, оный собствєнным своимъ иждивенїємъ в тѣхъ помѣстяхъ своихъ по дорогамъ мости, плотини и рви починять долженъ.

2.

Там жє § 2

Когда ж бы кто, по даннымъ єму изстари или вновъ грамотам, указамъ и унѣвєрсаламъ, мостовъ, плотинъ починєнныхъ нє имѣлъ, и для того пєрєѣздъ былъ бы трудный, на тѣхъ жє мѣстахъ кому убытокъ приключился бъ, тогда оному обиженному тотъ жє владѣлєцъ, кто мостовоє и погрєбєлноє взимаєтъ, шкоди и убытки наградить долженъ; а откупщики, єсли бы в откупнихъ или нанятихъ собою имѣнїяхъ мостовоє и погрєбєлноє такожъ дє взимая, мостов, плотинъ и пєрєправъ нє починяли, а чрєзъ тоє здѣлалися бъ пєрєєзжаючимъ шкоди, онїє шкоди и убитки обижєнному з своих пожитковъ заплатить должны.

3.

Стат. роз. 1 арт. 29 § 4

Ежєли бы в чїємъ владѣнїи пєрєєздъ былъ на дорозѣ худъ, грязенъ и топокъ, такожъ гдѣ бъ на рѣкахъ и труднихъ пєрєєздахъ мостовъ и плотинъ изстари нє бывало, а тотъ бы владѣлєцъ билъ чєломъ, чтобъ

ему на тѣхъ мѣстах мости и плотини своимъ коштомъ для общого переѣзду устроит, и таковый, за дозволенїемъ вишшаго правленїа, гдѣ онъ мостъ и плотину своимъ иждивенїемъ устроитъ, от переежжающихъ мостовое или погребелное уставленною платою, по мѣри иждивенїа своего, собират можетъ, если ему то позволено будетъ; когда же бы на тѣхъ мостахъ и плотинахъ, за несмотрѣнїемъ и за непочинкою владѣлца, переежжающему каковъ убытокъ приключилъса, тогда о награжденїи за тѣ убытки поступать по второму сего артїкула пункту.

4.

Стат. роз. 1 арт. 29 § 1 там же § 5

Буди бы кто, безъ государева указа, перевозное на перевозахъ, мостовое на мостах, погребелное на гребляхъ, а в мѣстечках и селахъ и гдѣ-нибудъ на имѣнїи своемъ ярмарковый или торговый зборъ, вновъ вимисливъ, на себе насилно или и ненасилно взималъ, и то будетъ на него доведено, таковаго оное имѣнїе, на которомъ таковые вновъ вимишленные збори взимани будутъ, имѣетъ быть отписано на государа; и то разумѣетъса о самихъ владѣлцахъ, которые, вѣда о семъ правѣ и установленїи, сами то бъ чинить дерзнули; будиже бы здѣлалъ прикажчикъ без вѣдома своего владѣлци, такого прикажчика наказивать, и на немъ самом, что с кого взималъ, по доказателствамъ, удвое доправлят и отдавать обиженнымъ.

Артїкулъ 14

О невзманїи индукти, мостового, перевозного и погребелного от духовнихъ персонъ и от шляхти или воинского званїа людей, от посилнихъ и от подводъ ихъ

1. Индуктї, мостового, погребелного и перевозного от кого не брат.
2. О аттестатахъ на домашние некупленные вещи, и о платежѣ от вещей купленнихъ на продажъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 30 § 1

Дх̃овнимъ и мирскимъ владѣлцамъ, такожъ шляхетского и воинского званїа людемъ, которыи собственный свой хлѣбъ или прочїе домовые // вещи и припаси изъ ихъ собственныхъ заводовъ куда-нибудъ внутръ Малой Россїи везти или посилать сухимъ либо водним путемъ будутъ, вездѣ таковые отпуск, спущать и провадить и продавать свободно, и от того всего. Да и отъ самихъ владѣлцовъ, дх̃овныхъ и мирскихъ, такожъ шляхетского или воинского званїя людеи, от женъ ихъ, и от посилнихъ с писмами, и от подводъ ихъ с харчами либо в порожнѣ едучихъ, на торгахъ, на ярмаркахъ, на перевозахъ и на гребляхъ, никакой индукти, мостового, перевозного и погребелного никто взимать не имѣетъ. 49 зв.

2.

Там же § 2, 3, 4 и 5 с поправленїемъ

Всякїе владѣлци или шляхетского либо воинского званїа люде при посилкѣ куда-нибудъ внутръ Малой Россїи не купленных своихъ хлѣбнихъ и другихъ всякихъ вещей и припасовъ домашнихъ, должни от себе, за руками, такожъ и за печатми своими, кто оные имѣетъ, давать посилнимъ и приставамъ при тѣхъ вещахъ, и припасахъ аттестати, со означенїемъ в нихъ всего именно, или изъ урядовъ настоящихъ, откуду тѣ вещи, припаси везени будутъ, писменные, за руками старшинскими, свѣдителства, в томъ именно, что тотъ хлѣбъ или другїе вещи и припаси не купленные, но собственные, из домашнихъ заводовъ того суть, от кого оные посилаютъса либо самим им провадятъса съ именнымъ же всего

означенїемъ. [1-]В нєбытїи жє гп҃одъ[-1], прикажчики владѣлчєскїє изъ урядовъ аттєстати о вишписанномъ исправлять имѣютъ. А кто бы купивъ хлѣбъ или другїє припаси куплєнныє на продажъ провадилъ, то зъ тѣхъ на продажъ куплєнныхъ вєщєй должєнъ платить обыкновєнныє, какїє гдє по указу надлєжатъ, повинности. //

ГЛАВА ПЯТАѦ 50

О службѣ государєвой воєнной и о порядкѣ воинскомъ

Артїкулъ 1

О отправлєнїи государєвой воинской службы

1. Вси шляхєтского и воинского званїя людє, такожъ и иноземци, кои здє стали служить, должны государєву воинскую отправлять службу.
2. О вдовахъ и малолѣтнихъ дѣтєхъ.
3. З братовъ или свойствєнниковъ нєраздѣлно живущихъ одинъ государєву воинскую службу отправлять имѣєтъ.
4. Мѣщанє в нужноє врємя воински служить должны.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артїк. 1 § 1 розд. 2 арт. 7 § 1 и 2 розд. 5, ар. 7 Зєрцал. Саѯон. под слов. корол, № 23 и 24 и под словом прав, № 11 Прав граж. ар. 1 № 16 и 17 Поряд. част 1 о правѣ и разности прав № 12

Вси общє, званїя шляхєтского и воинского, чиновныи, знатныи такожъ рядовїя людє, которыи в Малой Рссїи живутъ и суть совєршєнныхъ лѣтъ, маєтности или грунта отєчєскїє, матєрнїє, за жєною доставшїєся, куплєныє, вислужєныє и какимъ-нибудъ правилнымъ образомъ нажитїє имѣютъ, потому жъ и иноземци, кои в Малой Россїи имѣнїє содєржатъ и службу здєшную приняли, общє с малороссїянами государєву воинскою службу отправлять должны.

2.

Стат. розд. 2 артїк. 1 § 2 с поправлєнїємъ

Вдова, по смєрти мужа своєго, шляхєтского и воинского званїя чєловѣка, бєздѣтна или с сиротами дѣтми нєдорослыми оставшаясь, до возраста оныхъ жє дѣтєй из дому своєго на государєву воинскую службу, ради вдовства своєго и дѣтєй сиротства, никого виправлять нє имѣєтъ. То жъ разумѣть и о дѣтєхъ, кои по смєрти родитєлєй своихъ в малолѣтствїи останутъся.

3.

Стат. розд. 2 артїк. 1 § 3

Братя родныє или родствєнники, шляхєтского и воинского званїя, нє на роздѣлномъ имѣнїи живущїє, для отправлєнїя государєвой воинской службы, з мєжду сєбє одного в дѣтєхъ совєршєнного и угоднѣйшого по своєму согласїю или очєрєдѣ избравъ, вислать должны; а єго, в той службѣ обрѣтаючогося, другїє єго нєроздѣлнїє братя или сродствєнники з общого ихъ имѣнїя снабдѣват имѣютъ. //

4. 50 зв.

Стат. розд. 2 артїк. 1 § 4 прибавлєнїє

Во врємя нєобходимой нужды и общєнародного по указу государєвомъ движєнїя противу нєпрїятєля, мѣщанє свободныхъ войсковихъ городовъ и мѣстєчокъ сами итить или на своємъ мѣстѣ на отпоръ противу нєпрїятєля на отчєство наступающаго висилать должны; а по окончанїи той службы имѣютъ оны мѣщанє в прєжнємъ своємъ быть званїи.

[1-1] *Дописано в рядок по витертому.*

Артїкулъ 2

О службѣ воинской таковыхъ, кои в разныхъ мѣстахъ имѣнія свои имѣютъ

Стат. розд. 2 артїк. 8

Кто-нибудъ изъ шляхєтного и воинского званія в разныхъ мѣстах содєржитъ имѣнія отчєскіе, вислужєные, куплєные и женини, или какимъ-нибудъ образомъ нажитіе, за всѣ тѣ имѣнія, такъ какъ за одно, а нє з всякого порознъ, самъ єденъ служитъ, по силѣ артїкуловъ сєя главы, долженъ; абытє єму в той командѣ, в которой онъ свѣдомъ.

Артїкулъ 3

О платныхъ служивыхъ людєхъ

Стат. розд. 2 артїк. 22 § 1 с поправленіємъ

Кто бы нибудъ з козаковъ, компанѣйцовъ и иныхъ имъ подобных платныхъ людей войсковыхъ получалъ за службу свою плату, а были бъ оны з природы воинского званія, таковіи вси, сами своими персонами, под своимъ знамямъ, и при командѣ, а братя или родствєнники ихъ, кои с оными платными нє на роздѣлномъ имѣніи живутъ, под сотнею гдѣ онїє имѣнія находятъся государєву воинскую службу отправлять должны, дабы чрєз то в службѣ государєвой умалєніе нє воспослѣдовало; а кто з посполитого званія в такой за заплату службѣ обрѣтатся будєтъ, таковаго братя и ихъ родствєнники посполитую повинностъ отбувать имѣютъ, дабы за тѣмъ в общєнародныхъ повинностєхъ другимъ, за виключєніємъ оныхъ, излишнєго нє было отягощєнія.

Артїкулъ 4

О тѣхъ которыи, имѣя свои имѣнія, служатъ партикулярно //

Стат. розд. 2 артїк. 7 § 2

Естли бы кто из знатныхъ или рядовыхъ воинского званія людей 51
приватно при комъ-нибудъ служилъ, а наслѣднїє имѣнія с братями или другими родствєнниками своими имѣлъ бы, тогда з братов или родствєнниковъ єго нєроздѣленнихъ одинъ в государевой воинской службѣ обрѣтаться долженъ; а єжели кромѣ єго служитъ иному нѣкому,то таковъ самъ, оставя службу приватную, долженъ служить государєву службу.

Артїкулъ 5

Закладчики своихъ имѣній сами государєву воинскую службу отправлять должны

Стат. розд. 2 артїк. 4 § 1 с поправленіємъ

Кто бы имѣніє своє кому в закладъ или в откупъ далъ, таковъ, нє отбываясъ тѣмъ, что онымъ имѣніємъ нє владѣетъ, самъ, по званію своєму, государєву воинскую службу отправлять долженъ, дабы таковыє имѣній своихъ закладчики под тѣмъ образомъ от службы воинской нє укривались; развѣ бъ откупщикъ, или тотъ кто в заклад имѣнїѧ принялъ, за нєго надлєжащую отбувать службу самъ обовязалъся.

Артїкулъ 6

О службѣ промишлєнниковъ, кои воинского званія

Стат. розд. 3 артїк. 24 с прибавлєніємъ

Кто бы, шляхєтского и воинского званія, чл҃вкъ бєзъгрунтовїй, жилъ с процєнту или з торгового промислу, такожъ который бы сидѣлъ в лавки и промишлялъ купечєствомъ, или шинковалъ, либо каким

художнымъ рукодѣіемъ управляѣться, таковый, какъ званія воинского нє лишаєтъся, такъ по своєму воинскому званію и надлєжащую службу воинскую отправлять долженъ.

Артїкулъ 7

О отправленїи службы воинской сыну за отца

Стат. розд. 2 артїк. 12 § 1 и 2

Кто бы, шляхєтского воинского званія, будучи самъ здоровъ, имѣлъ сыни у себє возраста осмнадцятъ лѣтъ, нєотдѣленыє или отдѣленыє з таковыхъ сыновъ одного, который будетъ угодный, можетъ отцъ, вомѣсто себе, виправить в воинскую службу, с надлєжашимъ прибором, и оного сына своєго должєнъ представить своєму командиру; а тотъ командиръ, оного сына, на мѣсто отца єго, в воисковой копмутъ вписать и в службу воинскую принять имѣетъ. //

Артїкулъ 8

51 зв.

О правилныхъ причинахъ, ради которыхъ от походу кто уволєнъ быть можетъ

Стат. розд. 2 артїк. 11 § 1, 2 и 3 съ поправленіемъ

Ежєли кто каковаго-нибудъ званія воинскїй чл҃вкъ во врємя состоявшогося о походѣ указу тяжко заболѣетъ, или кому бы пожаръ домовый либо от кого грабителство в домѣ или на пути случилось, також дє єстли бы под то врємя з домовыхъ кто єго умеръ, по которого смерти слѣдовало бы за отлучкою єго какоє дому разорєніє, да и другія правилнія причини, а нє имѣлъ бы онъ сына дорослого, таковаго, по освѣдителствованію болѣзни или правилной причины, от походу тогдашнєго уволнит надлєжитъ.

Артїкулъ 9

О уволнєніи старыхъ, дряхлихъ и изувѣчєнных от службы воинской

Стат. розд. 2 артїк. § 11 1, 2 и 3

Старихъ, дряхлихъ и изувѣчєнныхъ шляхєтского и воинского званія людей, которыи дѣйствително уже службы воинской по званію своєму отправлять нє могутъ, а станутъ быть чєломъ об отставкѣ, то, по освидѣтєлствованіи ихъ старости и дряхлости или увѣчя, от воинскои службы самихъ отставлять, а на мѣсто ихъ, дѣтей либо наслѣдников ихъ дорослихъ в службу воинскую опредѣлять; буди жє дорослыхъ нѣтъ, но токмо малолѣтніє дѣти или наслѣдники ихъ будутъ, таковыхъ малолѣтныхъ, до возрасту ихъ, в службу нє употреблят, какъ о томъ сея главы и въ артїкулѣ 1 *м*, в пунктѣ 2 *м* показано.

Артїкулъ 10

О нєуволнєніи никого от службы воинской бєз указу, кромѣ занятихъ государєвыми дѣлами

1. Бєзъ указу никого от походу нє уволнять.
2. О штрафѣ командира, который бы по прихотємъ своимъ кого от походу уволнилъ или з войска отпустилъ.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артїк. 3 § 1 там жє Стат. розд. 3 ар. 6 § 2

Никакіє командири, вышшіє и нижшіє, никого бєзъ указу, по прихотєхъ своихъ от воисковой службы уволить, ни з походу отпущат нє имѣютъ,

кромѣ тѣхъ, которыи, по нуждѣ дѣлъ государевыхъ, // войсковыхъ и судовыхъ, такожъ и для посилокъ, от походу уволнѣны быть могутъ. 52

2.

Стат. розд. 2 артік. 17 § 1

А который бы командиръ, без правилной причины, для взятку или по инымъ своимъ прихотямъ, какого воинского чл҃вка во время главного походу в домѣ оставилъ, или о самоволно оставшемъся вышшимъ командирамъ не обявилъ, либо уже из похода, в домъ от попустилъ, також кого бы кромѣ главного походу по очередѣ в какій военный нарядъ выслать надлежало, но того уволнивъ, другого на его мѣсто выслалъ, и то бы было на него правилно доведено, таковый командиръ за то чина своего лишенъ быт имѣетъ.

Артїкулъ 11

Всякъ воинского званія долженъ явитись на смотръ

1. О смотровомъ спискѣ и реестрѣ войска.
2. О штрафѣ не бывшихъ в походе или на смотрѣ и бѣжавшихъ с походу.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артік. 10 § 1 Стат. розд. 2 артік. 16 § 1 с поправленіемъ

При смотрѣ от командировъ, всякъ воинскій чл҃вкъ по имени, прозванію и чину своему, такожъ весь приборъ его воинскій, руже и конѣ записани быть имѣютъ в реестръ, и в какомъ кто приборѣ на смотрѣ явилъся и записанъ, с тѣмъ самъ, не поставляя иного во мѣсто себе, до указаного возвращенія з походу долженъ служить; всякомуже командиру накрѣпко смотрѣть, чтобъ писари от переписки войска ничего не брали, а сочиненные реестра содерживать при себѣ и по онымъ вышшаго командира рапортоват надлежитъ.

2.

Стат. розд. 2, артік. 1 § 2
Там же артік.1 § 3

Кто бы нибуд воинской чл҃вкъ самъ, кромѣ правилныхъ причинъ, о которыхъ сея главы в артїкулѣ 8 *м* показано на службѣ указной военной не былъ, или бы, по осмотрѣ и по перепису в походѣ будучи, с оного походу безъ волѣ командира прочь уехалъ, ухиляясь нарочно от службы, таковых, в походѣ без правилныхъ причинъ не бывшихъ или ис походу бѣжавших, по войсковому обыкновенію штрафовать. Чиновныхъ людей — лишеніемъ чина, из знатнѣйшихъ да нечиновныхъ опредѣленіемъ в радовіе; рядовихъ же на тѣлѣ наказивать, по разсмотренію, да и платных рядовыхъ по тому жъ на тѣлѣ наказивать и вичетомъ за годъ жалованя штрафовать.

Артїкулъ 12 //

Кто бъ умедлѣлъ на срокъ до войска прїехать 52 зв.

Стат. розд. 2 артік. 13 § 1 и 2

Ежели бы кто, без правилной причины, а найпаче за ослушаніемъ, умедлѣлъ прибыть до войска на срокъ опредѣленный, тогда таковый ослушникъ в особливый имѣетъ быть записанъ реестръ, с означеніемъ сколь долго, покамѣсть до войска прибудетъ, замедлѣлъ, за то столко жъ онъ времени удвое заслужить долженъ.

Артїкулъ 13

О собранїи воинского званїя людєй к походу и о маршѣ

1. Всякому воинского званїя под своє надлєжащоє знамя собиратис и какъ в походѣ поступать?
2. О неприбылихъ под знамя своєй команды.
3. О должности хоружихъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 2 артїк. 6 § 1, 2, 3 и 4
Стат. роз. 2 артїк. 26 § 1 розд. 2 артїк. 6 § 3 при конци и артїк. 23 § 2
Стат. розд. 2 артїк. 6 § 4
Стат. розд. 2 артїк. 10 § 1 с прибавлєнїємъ

По получєнїи указа в походъ, всякого чина и званїя воинскїи люди, выступая з домовъ своихъ, всякъ подъ знамя своєй команды: бунчуковїє товарищи под бунчукъ гєтманскїй, значковїє под знамя полковоє, сотники жє изъ сотєнною старшиною и рядозыми козаками под сотєнныє свои знамєна, в томъ мѣстѣ гдѣ повелѣно будєтъ, на указный срокъ собиратъся должны; а собравъся, по получєнїи ордера, всѣобще, с настоящимъ командиромъ, или кому команда поручєна будєтъ, прамо, а нє стороннымъ путємъ, или куда способнѣє, под знамя главной команды, на мѣсто указомъ опредѣленноє маршировать и въ одномъ мѣстѣ, а нє порознъ, всєгда при своємъ командиру или гдє в какомъ разстоянїи командиръ укажєть, становитъся имѣютъ; а командирамъ в маршє того накрѣпко смотрѣть и наблюдать, дабы подкомандніи ихъ никому в пути и на станахъ ни въ чємъ никакихъ обидъ нє дѣлали и ничєго ни у кого насилно нє брали, но сєбѣ и лошадямъ своимъ торговою, а нє собою уставленною цєною кормъ покупали и на свободной лѣтного времєни спаши и на поляхъ толочныхъ лошадѣ свои пасли бъ, а сѣнокосовъ и засѣянного хлѣба нє толочили и нє травили, и лѣсовъ в надобномъ дєревѣ нє пустошили бъ; однако жъ дрова, ради крайной нужды, и то кромѣ надобного дєрева, рубать могутъ. Для лучшаго жє в Войску предъобережєнїя // от обидъ обывателємъ наносимых, во время 53
становискъ комисари, а во врємя маршовъ конвои з того уєзду, чрезъ который войско маршировать будєтъ, имѣютъ быть опредѣляєми, и оныє комисари в станцїи равомѣрноє расположєнїє чинить, чтобъ обивателєм единимъ предъ другимы нє было обиды и отягощенїя, а конвои в пути куда способнѣє войско вєсть имѣютъ, и такъ комисарамъ в станціяхъ, яко и конвоямъ в маршахъ, того накрѣпко смотрѣть, дабы от войска обывателємъ обыдъ и разоренїя нє было, и в томъ с командирами сноситъся должны.

2.

Стат. розд. 2 артїк. 6 § 6

Кто бы из знатныхъ и рядовыхъ воинского званїя людєй по сєму установленію под знамя своєй команды нє былъ или под онымъ нє маршировалъ, таковый, за обявленіємъ от нижнєго вышшому командиру, тамо жъ въ обозѣ штрафованъ быть имѣетъ, по разсмотрєнію.

3

Стат. розд. 2 артїк. 5 § 1, 2 и 3 с прибавлєнїємъ

Всякїй ныжшой и вишшой команды хоружїй самъ при командѣ своєй знамя, найпачє во врємя акціи и баталіи, нє подставляя в мѣсто сєбє иного кого, подъ потерянїємъ чина, кромѣ тяжкои болѣзни, нєсть и держать имѣетъ. А особливо жє єму знамя своє в бою нє оставлять, под смертною казнію, но оноє в лѣвой руки держїть, а правою рукою обороняться, даже до смєрти; а єгда опасный случай и в рейтерадѣ учинитъся, тогда знамя от дрєвка отодрать и у сєбє сохранить или около сєбє обвить, и тако сєбє с онимъ спасать надлежитъ. Приборъ жє воинскїй порядочный имѣетъ постоянно, и храбро в томъ чину в службах воинскихъ обходитись, по званію чина своєго, долженъ; а избират на тотъ чинъ хорунжєства надлежитъ чл҃вка достойного, заслуженого и ни в чємъ нє подозрителного.

Артїкулъ 14

О наѣздахъ на доми и на всякіе имѣнія во врємя походу, и о учинєнныхъ кому обыдахъ, бою, либо и убіствѣ

1. Кто бы во врємя походу здѣлалъ кому смєртное убїйство или обыды.//

2. Убытки, во врємя похода от кого учинєнные, сугубо награжденны быть должны. 53

3. Командири с подкомандних̃ъ справєдливостъ обидимимъ чинить, а подкомандніи командирамъ повиноватись должны 53 зв.

4. Кто нє получитъ в походѣ справєдливости въ обидахъ, и послѣ искать можєтъ.

5. О кримѣналномъ дѣлѣ в походѣ приключившомъся.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артїк. 18 § 1 того ж розд. артїк. 6 § 5 и 6 тотъ жє Стат. розд. 11 артїк. 1 § 1 Зєрцал Саѯон под слов. риба № 1 и 2

Кто бы з знатныхъ и рядовыхъ воинского званія людєй, до войска или з войска идучи, на домъ чїй, д̃ховнихъ и мирскихъ людєй, или на другіє какіе имѣнія наєхавъ, пруды и садки виловливалъ, или какіє-нибудъ обыды в скотѣ или птицахъ подѣлалъ, и при такомъ насилномъ наєздѣ буди бы кого в домѣ ономъ в смєрть убилъ или ранылъ, побылъ, или насилиє женскому полу учинилъ, – таковый, по подлинному доказателству смєртію казненъ быть имѣєть; а платєжъ за голову убитого, за побои, раны и увѣчє, по званію оного. Такожъ и убитки, на имѣніи такова прєступника доправит и отдать кому надлєжить. То жъ разумѣть и о помощникахъ такова насилника.

2.

Стат. розд. 2 артїк. 18 § 2 Стат. розд. 2 артїк. 6 § 6

Когда жє бы ни убылъ в смєртъ, ни ранилъ, ни жє побою и наруганія никакова нє здѣлалъ, но толко самоволно что взялъ и шкоду какую учинилъ, таковый насилиє и убытки, по доказателствамъ, обиженному удвоє заплатить, а о такіє обиды и убытки обыжденный справєдливости в походѣ у командира нижного или вышшого, какъ сєго жъ артїкулу в пунктѣ 4 *м* показано, искать имѣєтъ.

3.

Стат. розд. 3 артїк. 6 § 5 при концу

Всякій командиръ, по занесєнной на кого жалобѣ, судъ и справєдливост, за доказателствомъ, з виноватого и на пожиткахъ єго нєоткладно и бєзволокитно доправку учинить имѣєтъ, а подкомандніи во всякомъ пристойномъ послушания и повиновєніи командиром своимъ быть должны.

4.

Стат. розд. 2 артїк. 18 § 3 и артїк. 27 §§ 2 и 3

А ежєли бы обыжденный, для какихъ прєпятствій, в походѣ справєдливости получить нє моглъ, таковому онія и послѣ искать свободно будєтъ; из помѣстного в надлєжащємъ судѣ, а на бєзпомѣсного быть чєломъ тамъ, гдє и под какимъ судомъ єго найдєтъ. //

5. 54

Стат. розд. 2 артїк. 6 § 6

Всякоє криминалноє дѣло в походѣ случающоєсь, по которому бы кому слѣдовала смєртная казнь, сложєно быть имѣєтъ на судъ главного командира, и прєступника в такомъ случаи до рѣшєнія дѣла дєржать под крѣпкимъ арєстомъ, и в томъ криминалѣ поступать по артїкуламъ главы 20.

Артїкулъ 15

О насилномъ одного на[1] другого нападєніи

1. Кто бы кого в походѣ убылъ, ранылъ или бєзчєстилъ?
2. О ссорахъ, бранєхъ, дракахъ и о поєдинкѣ.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артїк. 21 § 1 и 2

Буди бы кто, на службѣ воинской или в обозѣ либо в походѣ на пути одинъ на другого нарочно с злобнымъ умышлєніємъ наєхалъ, или найшолъ на обозъ, либо на стану насилствомъ в смєртъ кого убилъ или ранылъ, з чєго потомъ слѣдовала бъ раненному смєртъ, и то бы допряма на нєго довєлось, таковаго смєртію казнить; а єсли бы ранылъ лєгко, или хотя нє ранилъ, да нарочно нашедъ, самоволно ударилъ, а хотя бы и нє ударилъ, да бєзчєстными словами обругалъ, таковаго учрєжденнымъ на то судомъ судить и наказивать, къ чєму доведєтъся поважности єго прєступлєнія.

2.

Прибавлєніє в согласіє прав в Стат. розд.11 артїк. 10 и артїк. 38 права Хєлмѣн. книг 5 розд. 49 и 50.

Ссоръ, браней и дракъ в походѣ всѣмъ воинскимъ людємъ межъ собою нє чинить и на помощъ к сєбѣ никого другого нє призиват, чтобъ, чрезъ таковой людей зборъ, смятєніє или какій непристойный случай произїйти нє моглъ; а єжели кто противно сєму учинить дерзнєтъ, таковаго, и помощниковъ єго, по состоянію дѣла, арестомъ, или на тѣлѣ наказать и, єсли доведєтъся, и смєртію казнит. Кто же бы кого в походѣ на поєдинок визивалъ, либо за кимъ с обнажєнною саблєю гонилъся, или раныл, либо умєртвилъ, о томъ поступат какъ глави 20 в артїкулѣ 35 *м* показано.

Артїкулъ 16

Кто бы въ походѣ кому или у кого самъ позичалъ коня или ружжя, для показанія сєбє во врємя смотру //

Стат.розд. 2 артїк. 15 с поправлєніємъ

Всякъ, вибираясъ в походъ воєнный, долженъ имѣти коня, руже и всякіє надлєжащіє воинскіє прибори, собствєнные, а нє позичєнные, а хотя бы и позиченные, толко бъ при ономъ были до окончанія указного походу; и для того, кто бы ружя или лошадѣ и другого какого воинского прибору у сєбє нє имѣлъ, а у другого бъ в походѣ позичалъ, для показанія толко сєбє прєд командиромъ во врємя смотру, таковыхъ обохъ, за обману, штрафовать и наказивать, по разсмотрєнію. 54 зв.

Артїкулъ 17

О ушєдшихъ из баталїи

Стат. розд. 2 артїк. 14, § 1 с прибавлєніємъ

Который бы воинского званія члѣкъ в походѣ из баталїи во врємя с нєпріятєлємъ сраженія ушолъ прочь, таковый, за подлиннымъ доказатєлствомъ, по разсмотрєнію вини, лишєніємъ чєсти или на тѣлѣ наказаніємъ, а по важности дѣла, и смєртію казнєнъ быть имѣєтъ. Тожъ разумѣть о побѣгѣ изъ партїи и з других акцій воєнныхъ.

Артїкулъ 18

О покупкѣ в походѣ провїянта и фуража, о пєрєкупщикахъ, и о обидахъ от покупщиковъ?

1. О покупкѣ провїянта и фуража в походѣ с пристави.
2. О пєрєкупщикахъ кормовъ в походѣ.

[1] *Дописано в рядок.*

3. Который бы покупщикъ обыду кому учинылъ?
4. О посилки комисаровъ для слѣдствїя в какихъ обидахъ и о награждєнїи онымъ.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артїк. 19 § 1

Кому бы отъ чиновныхъ, такожъ знатных и рядовых войсковыхъ людєй, в походѣ или в лагєрѣ, самимъ или лошадямъ ихъ нєдоставало корму, таковыє, с приставы от вишшаго командира опрєдѣленными, єхать в позволенныє мѣста, и по волною, а нє собою уставленною цєною, сколко потрєбно покупать имѣютъ; оныхъ жє приставовъ // отпущать с 55
пашпортами, для обєрєженїя от обидъ, такъ покупщикамъ, какъ и от покупщиковъ кому-нибудъ, и тѣмъ приставамъ за то покупщики ничєго давать нє должны.

2.

Стат. розд. 2 артїк. 19 § 2 при конци с поправленїемъ

А кто бы, имѣя корму у сєбє доволно в походѣ, да оного нє употрєбляя, иный сєбѣ запасъ кормовый покупалъ прєдъ другими скудными, для перєпродажи и прибєли своєй, у таковаго перєкупщика онїє, по прихотємъ а нє по нуждѣ купленныє, запаси имѣютъ быт отобраны, на роздѣлъ скуднымъ и нужду в томъ имѣючимъ, по той жє цєнѣ, какою онъ самъ купилъ, с разсмотрєнїемъ за єго труда награждєнїя.

3.

Зєрцал Сазон. под слов. риба № 1 и 2

Кто бы из посилаємыхъ за покупкою корму какую-нибудъ обыду и убытокъ кому сдѣлалъ, таковый, по доказатєлству, обыждєнному всє наградить удвоє долженъ.

4.

Стат. розд. 2 артїк. 20 § 1 с поправленїєм

Если бы кто, по дѣлу насилия, побою или обыдъ, коммисара для слѣдствїя трєбовалъ, такого коммисара командири на коштѣ чєлобитчика опрєдѣлять имѣютъ; а по окончанїи слѣдствїя и суда, отвѣтчикъ, буди виноватъ явится, сверхъ сатисфакцїи за убытки, и вышшєнамѣнєнный коштъ чєлобытчику наградит долженъ.

Артїкулъ 19

О нєвзиманїи самоволномъ у обывателєй провїянта и фуража

1. Штрафъ служивымъ и нє служивымъ за взиманїє корму самоволноє.
2. О сискѣ укривающагося прєступника за самоволноє корму взиманїє.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артїк. 27 § 1

Кто бы, какова-нибудъ званїя, называя сєбє служивымъ и воинскимъ чєловѣкомъ, либо и прямий войсковїй чєловѣкъ, бєзъ указу на квартєрѣ сталъ, и тамъ стоя или в пути маръшируя, кормъ бєзденєжно, а хотябъ и по уставу, да бєзъ указу взималъ, или обыды какїє дѣлалъ, таковый прєступникъ, // прєдъ надлєжащого командира сисканъ, єсли в томъ 55
изобличенъ будєтъ, по разсмотрєнію суда, наказанъ быть имѣєтъ; а за 3в.
живност взятую или какїй здѣланным убытокъ, удвоє из пожиток єго доправя, отдават обыдимимъ.

2.

Там жє артїк. 27 § 4

Будиє бы таковаго прєступника, за єго укривателствомъ, никакъ искат было мощно, то командир о поимки таковаго вездѣ публѣковат, и когда пойманъ будєтъ, то єго по вышшеписанному наказат имѣєт.

Артїкулъ 20

О приблудахъ в походѣ и о наказанїи за удержку приблудъ и найденных вещей и за воровство

1. Никто приблудъ и знайденныхъ вещей в войскѣ и в походѣ удерживат не должен.
2. Наказанїе за воровство в походѣ.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артїк. 25 § 1 и 2 с поправленїемъ

Никто в походѣ в войскѣ приблудной лошади либо другои скотини, також де найденнои вещи, болѣе одних сутокъ, без правилных причинъ, у себе держат не имѣетъ, но об оных приблудах и о найденной вещи командиру обявлят; а командиръ для вѣдома всѣмъ о томъ публѣковать, и кто к приблудѣ прiищется, оную тому, чiя будетъ, отдавать безденежно, а кто бы приблуду либо найденную вещъ болѣе вишшеписанного времени, без правилных причинъ, у себе удержалъ, таковыи оную приблуду, тому чiя будетъ, тому возвратит, и, сколко оную удержвал, за всякiй день по тридцяти копѣекъ наградит долженъ; а о найденнои вещи поступат какъ о томъ в главѣ 17 в артїкулѣ 19 *м* показано.

2.

Зерцал. Сазон. под словомъ рицер или воинъ № 5

Ежели бы кто у кого в походѣ коня или иную скотину, також руже или какую-нибудъ вещъ своровалъ, таковаго, если будетъ чиновный, чести лишить, а рядового на тѣлѣ наказат, по разсмотренiю; краденiе же вещи тому, чiи суть, возвратит или наградит должно.

Артїкулъ 21

О распущенiи воинскихъ людей з похода в доми

1. Какимъ порядкомъ из похода войско в доми распущать?
2. При распущенiи войска кто бы пожелалъ аттестата?
3. Реестра компутовiе хранит при канцелярiяхъ.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 2 артїк. 16 § 1

По отпускѣ войска в доми, воинскимъ людемъ своего знамя и командира не оставлять, но совокупно под знамямъ, при своемъ командиру, даже до опредѣленного мѣста, откуду будутъ распущени, слѣдоват имѣют, дабы безпорядочнымъ ходомъ обывателемъ обыд не учинилось; а кто бы знамя и командира своего оставит и в дом свои без распущенiя и позволенiя командирскаго, хотя и по генералномъ отпускѣ, отехать дерзнулъ, таковаго штрафоват и наказиват, по разсмотренiю.

2.

Там же § 2 с поправленiемъ

При распущенiи в доми своихъ командъ, вишшiи командири низжшимъ, кто пожелаетъ, аттестати на то, что оны в государевой службѣ дѣйствително находились, дават имѣютъ.

3.

Там же § 2

Всякiй командир в походнои своей канцелярiи имѣннiе списки подкомандных своих воинских людей порядчнiе имѣть и тщателно онiе для всякои справки хранит долженъ. //

ГЛАВА ШЕСТАѦ

О судахъ духовнымъ чинамъ с мирскими, и о приходскихъ священныкахъ

Артїкулъ 1

О непривлєканїи властємъ духовнымъ мирскимъ[1] в свои суда в мирскихъ же дѣлахъ, такожъ о невступленїи мирскимъ властємъ в дѣла суду духовному подлежащіе, и о штрафѣ противно сему поступающихъ

1. Дх҃овнымъ персонамъ мирскихъ людей в дѣлахъ мирскихъ же не судить и мирскимъ въ духовные дѣла не вступатись.

2. Кто бы кого въ дѣлахъ земскихъ в судѣ духовный позвалъ и вопреки.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 артїк. 31 Зерцал. Сазон. под слов. зіонз [...] № 5, 8 и 9 Права граж. артїкулъ 28 № 3 со изяснєнїемъ

Всякіе власти дх҃овніе и ихъ управители никого из мирскихъ в дх҃овный суд в дѣлахъ мирскихъ земскихъ, о имѣнія, долги, побои, грабителства, и в других симъ подобъныхъ, а особливо в крїмїналныхъ, к своимъ судамъ привлекать не имѣютъ, и мирскимъ какого-нибудъ званїѦ и чина людемъ ни из кого в такихъ мирскихъ дѣлахъ в дх҃овномъ судѣ справедливости не искат, но токмо что дх҃овному суду по церковнымъ правиламъ принадлежит, тое въ ономъ отправлятись и рѣшено быть имѣетъ, ибо въ таковихъ земскихъ дѣлахъ и сами дх҃овные персоны, по слѣдующему сея главы артїкулу 2 *м* должны росправу получать в судахъ мирскихъ; взаимно же, мирскіе власти и судїи в дѣла суду дх҃овному подлежащіе вступат и мѣшатисѦ не должны.

2.

Стат. роз. 4 артїк. 44, § 1. Зерцал Сазон. под слов. судъ № 77 Права граж. артїк. 28 № 1 Поряд. в арт. прав Маг. о судіях и справедливости № 24

Кто же бы, противно сему, в земскихъ и другихъ суду мирскому подлежащихъ дѣлахъ позвалъ кого мирского в судъ духовный и, принудивъ его к ответствію, получилъ з него какову управу, в томъ оного дх҃овнаго суда приговоръ, когда обидимый станетъ челобитствовать в надлежащїй мирскій судъ, не долженъ быть содержанъ при своеи силѣ; паче же, за такое ненадлежащое челобите, на истцу имѣетъ быть доправлено ответчику штрафа три рублѣ денегъ, съ награжденіемъ же убытковъ удвое, которые от такого челобитѦ оному ответчику приключитись могли а рубль двадцятъ копѣкъ на канцелярскіе расходи в судъ надлежащїй. То же разумѣть, если бы кто кого в мирскій судъ позвалъ в такихъ дѣлехъ, которыѦ разсмотрению и рѣшенію дх҃овного суда подлежатъ, яко, напримѣръ, во разводѣхъ супружескихъ, о которыхъ ниже в главѣ 10 в артїкулѣ 37 *м*, 38 и 39 показано и о протчихъ.

Артїкулъ 2

О судѣ в спорахъ за имѣнїѦ, грунта и маетности, и за приключаюшіеся из ныхъ обиди, между дх҃овными и мирскими людми //

1. В спорахъ за имѣнїѦ и маетности между дх҃овними и мирскими росправа быть должна в мирскихъ судахъ. 56 зв.

2. В обидахъ от слугъ и подданныхъ монастирскихъ и другихъ дх҃овныхъ персонъ мирскимъ искать сатисфакціи у ихъ духовныхъ владѣлцовъ кромѣ крїминалныхъ дѣлъ.

[1] мирскихъ

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 артік. 33 § 2 там же § 3

В спорахъ за имѣнія недвижимыя между дх҃овными и мирскими всякого чина и званія персонами, а именно: за землѣ, лѣси, степи, поля и протчіе грунта и угодія, и за межи оныхъ, такожъ за живущихъ на тѣхъ грунтахъ людей и за дѣлающіеся из оныхъ имѣній ссори, драки, побои, грабителства и протчіе обиди, мирским ли людемъ от дх҃овныхъ или дх҃овнымъ от мирскихъ, должны имѣт и дх҃овные персони надлежащую росправу, порядкомъ и поступкомъ по сему праву, в судахъ мирскихъ, полковихъ, градскихъ и в судѣхъ коммисаровъ межовыхъ тѣхъ полковъ и уездовъ, гдѣ какія имѣнія находятъся; и из оныхъ или в оныхъ кому от кого какія обиди происходятъ, а в спорахъ за села, маетности, деревнѣ, и слободи, наданные на мн҃стры и другимъ духовнимъ же персонамъ високомонаршими грамотами и привилегіями и гетманскими унивѣрсалами, быть челомъ на дх҃овныхъ персонъ и дѣло производить в войсковой генералной канцеляріи и в генералномъ судѣ; а на мирскихъ дх҃овнымъ быть челомъ в судахъ надлежащихъ.

2.

Там же Стат. роз. 3 артік. 32 § 1, 2 и 3

Буди же кому от мирскихъ приключатъся какіе обиды в ссорахъ, дракахъ изъ какихъ-нибудъ случаевъ, от управителей, служителей и подданныхъ монастирскихъ или другихъ дх҃овныхъ персонъ, за тѣ обиди надлежитъ обидимымъ мирскимъ искатъ суда и сатисфакціи у духовныхъ началныхъ персонъ, монастирскихъ и другихъ, которыи имѣютъ судъ тамъ производить и управу обидимимъ давать, по артікуламъ сего жъ права, безъ всякой понаровки и другой страсти, и во всемъ, такъ судяшимъ в тѣхъ судахъ, яко и судимимъ в аппеляціяхъ, кто бы управителскимъ или и коего началника приговоромъ не былъ доволенъ, поступать какъ ниже, в главѣ 9 в артікулѣ 18 о происходящихъ кому обидахъ от чіихъ мирскихъ управителей, прикажчиковъ, слугъ и подданныхъ, показано. Кромѣ крімінальныхъ, смертной казни подлежащихъ дѣлъ, в которыхъ, от кого бы зайшло челобитте на управителей, слугъ и подданныхъ монастирскихъ и другихъ персонъ духовныхъ, по тѣхъ дѣлахъ оные дх҃овные персони такихъ преступниковъ отсилать имѣютъ, для разсмотренія и рѣшенія правного, в надлежащіе мирскіе суда тѣхъ же полковъ и уездовъ, гдѣ какое учинитъся преступленіе. //

Артїкулъ 3

57

О священникахъ приходскихъ

1. Какихъ и кому священныковъ к мирскимъ церквамъ избирать.
2. Архіерей священника до церкви и без представленія прихожанъ почему можетъ опредѣлить?
3. Какое священныки с прихожанами имѣть должни обхожденіе?

Пунктъ 1.

Прибавленіе по примѣру правъ Зер. Сазон. под слов. вибор, № 1 и 2, и давнего обикновенія.

В которомъ городѣ, мѣстечкѣ или селѣ, при церквѣ настоящого сщ҃енныка не станетъ, или вновъ где церковъ построена будетъ, надлежитъ старшинѣ, фундаторамъ и прихожанамъ, а в владѣлческихъ маетностехъ владѣлцамъ и прихожанамъ же в немедленномъ времени анѣ далѣе какъ в трет года избирать в презвитеры, по ихъ общему согласію и усмотренію, безъ искупа, дружбы, всякой страсти и протчего неприличія, изъ людей достойныхъ, а именно: который бы былъ православныя вѣры, честнаго обхожденія и добраго состоянія, учителный, изъ законнаго супружества рожденный, не новокрещенный, не младолѣтный, но лѣтъ

совершенныхъ, и во всемъ такого чина достойный; а по избранiи, при писменномъ о той его достойности свѣдительствѣ, архiерею той епархiи представлятъ для посвященiа; архiерей же, безъ таковаго избранiя и свѣдительства, никого не избраного к той церкви посвящать, и посвященного уже, в настоятелъ не опредѣля, насилно насилать не имѣетъ.

2.

Там же № 1 и 2 со изяснением и прибавлением

Когда же, в небытiи при церквѣ настоящого священника, парохiяне и фундаторы той церкве, или владѣлецъ в маетности своей, безъ правилныя причини и препятствiа, за единымъ своимъ небреженiемъ или по какой страсти, не изъберутъ кого достойного (какъ вышше показано) в презвитери чрезъ треть года, и за тимъ бы церковъ праздна осталась безъ сщенослуженiя, или, хотя бъ кто и избранъ былъ, но к оному чину не достойный, и то от архiерея и прочего дховного правителства доподлинно было бы усмотрено, то во мѣсто таковаго, должни будутъ тѣ избиратели избрать и представить иного, достойного. Если бъ же, в том пренебрега, в скорости никого другого не избрали, тогда архiерей и мимо ихъ, по своему усмотренiю, к той церквѣ кого изволитъ за настоятеля посвятить или и готоваго священника опредѣлить силенъ будетъ, толко бъ оный священыкъ во всемъ к тому чину по вышшепоказанному былъ достоинъ и обходилъся бъ, по нижеслѣдующему третому пункту, с прихожанами такъ, какъ бы и от ных самыхъ былъ избранъ.

3.

Прибавление

Кто же по вышеписанному порядку и избранiю поставлеъ будетъ при церквѣ священникомъ, тотъ долженъ имѣть благочинное всегда с прихожанами обхожденiе, не пянствовать, не бранить ихъ, а паче не бить, взятковъ излишнихъ, кромѣ доброхотного подаянiя, сверхъ договорной уставы и обыкновенiя не вимогать, и никакого излишествiя не дѣлать; взаимно же парохiяне всякое ему почитанiе, какъ дховному своему отцу, отдавать, и во всемъ, что к дховному правленiю и наставленiю надлежить, в томъ его слушать должны. Буди же кто // от которой из ныхъ стороны 57
притивно сему станетъ поступат, за то на священника дховному прав- зв.
ленiю, а на прихожанъ мирскои надлежащой власти доносить, и, по разсмотренiю тѣхъ властей, виноватимъ достойное наказанiе имѣеть быть чинено.

Артiкулъ 4

О людехъ воинского званiя, которихъ въ священство не производить, а которихъ производить

Прибавление въ согласiе прав Зерцал Сазон. под слов. ленно № 7 и 32 и под слов. монах № 3

Не имѣютъ никакiе прихожане никого из войскового званiя, а паче знатнихъ людей, в чинъ пресвитерскiй избрать и для посвященiя архiереемъ представлять мимо тѣ канцелярiи, в которыхъ они вѣдомы суть; а хотя бы и представлены были, таковыхъ архiереи не должны посвящать безъ соизволенiа и аттестатовъ тѣхъ же канцелярiй. Да и канцелярiи оные по искупу или по другой страсти аттестатовъ ни за какими войскового званiя людми давать не должни; а давать аттестати токмо за таковыми, кто бы не былъ къ службѣ воинской способенъ, или бы имѣлись у кого другiе сыны, брати или родсвенныки, вмѣсто его служить могущiи, онъ же бы былъ во всемъ того сана достоинъ, и аттестовать за таковыми с яснымъ показанiемъ о его способности и о желанiи прихожанъ. Которыи же би противно бъ сему, не по достоинству и не по приличiю, а по одной страсти, избрали и аттестовали за нымъ, и по тому въ священныческiй чинъ онъ былъ произведенъ, тѣ, по разсмотенiю вышшой власти подлежать будутъ ответу. //

ГЛАВА СЕДМАА

Ѡ судахъ, судіяхъ и другыхъ пєрсонахъ к суду надлєжащихъ, и о содєржаніи правного порядка в дѣлахъ судєбныхъ

Артїкулъ 1

Ѡ чєлобитчикѣ и ѡтвѣтчикѣ

1. Что єстъ судъ и изъ какихъ пєрсонъ учрєждаєтъся.
2. Право и справєдливость что єсть.
3. Званія малороссійскимъ судамъ.
4. Какимъ началникамъ и пєрсонамъ в которомъ судѣ засѣдать?
5. Кто какому суду подлєжитъ?
6. Куда ѡт которого суда аппєляціи быт надлєжитъ?

Пунктъ 1.

С прибавлєніємъ в согласіє прав: Зєрц. Саз. под слов. судъ, № 101, 103 и 104 и в Пор. част 1 о пєрсонахъ к суду принадлєжащихъ № 1

Судъ єсть правилное спорныхъ мєжду чєлобитчикомъ ѡтвѣтчикомъ и крїміналныхъ дѣлъ чрєз судєй рѣшеніе. Оный судъ всєгда составляєтъся из нѣкоторого числа чєстныхъ пєрсонъ, которымъ ѡт вышшаго началства власть и мощъ къ управлєнію правосудія поручаєма бываєтъ.

2.

Поряд. част 1 о правѣ и различїи прав № 2 Прав граж. артїк. 1 № 3

Право єстъ наставлєніє, которое вєдєтъ ко всякой правости, а ѡтводитъ ѡт нєправости, дабы, чрєзъ такое наставлєніє и исполнєніє оного продєрзостъ злыхъ людєй воспящаєма, а мєжду добрыми нєвиность в бєзопаствѣ содєрживанна была. Справєдливостъ єсть ѡтдавать всякому то, к чєму кто имѣєть право. //

3. 58 зв.

Прибавлєніє, во согласіє прав Стат. роз. 3 артик. 13 § 1 и артїк. 15 § 1 Зєрц. Саз. под слов. обичай № 1 7, 8 и 13

К произвожденію судєбныхъ дѣлъ, по давнымъ в Малой Россіи порядкамъ и обыкновєніямъ, имѣются, имєнно: Правлєніє Гєтманское, в Войсковой єнєралной Канцєляріи, Судъ Войсковый єнєралный, и при Правлєніи Гєтманскомъ жє Трєтєйскій Судъ; въ полкахъ: Канцєляріи Полковыє при полковникахъ и Суда Полковые; в сотняхъ Сотєнныє, в городахъ упривиліованныхъ Магистратовые, в нєупривиліованныхъ жє Градскіє Ратушныє, а в сєлахъ Сѣлскіє Суда.

4.

Прибавлєніє в согласіє права Стат. роз. 3 артїк.13 § 2 Зєрц. Саз. под слов. обичай в тих жє вышеписанных нумєрахъ

В вышшєпоказанныхъ судєбныхъ мѣстахъ обыкновєнно присутствуютъ: в Войсковой єнєралной Канцєляріи гєтманъ, а в нєбытіи єго правлєніє гєтманского уряду по указу їмпєраторского величєства содєржащій, да при нємъ нѣсколко пєрсонъ из єнєралной старшины; в Судѣ Войсковомъ єнєралномъ єнєралныи судіи и другіє из єнєралной жє старшины, или ѡт знатнихъ бунчуковыхъ товарищей, в правахъ искусныхъ; а Трєтєйскій Судъ изъ какихъ пєрсонъ состоитъ, показано нижє, в сєй главѣ, в артїкулѣ 24 *мъ* в Полковыхъ Канцєляріяхъ полковники и нѣсколко пєрсонъ из полковой старшины; а в Полковыхъ Судахъ судіи, такожъ другая полковая жъ старшина, и ѡт значковыхъ знатныхъ товарищей; о Магистратовыхъ жє Судахъ в особливой, двадцят шєстой главѣ показано; в Сотєнныхъ Судахъ сотникъ, атаманъ городовый писаръ, асаулъ и хоружій сотєнныє; а в Ратушныхъ Судахъ сотникъ жє, атаманъ, писаръ, да войтъ и бурмистры; Сѣлскіє жє Суда отправляютъся чрєзъ атамана, войта и нѣсколко козаковъ и посполитихъ.

5.

Прибавлєніє в согласіє прав Стат. роз. 3 артик.15 § 1 и роз. 4 арт. 54 § 1 Поряд. част 1 о судіи № 2 и 5 и ѡтвѣтчикѣ № 4 Поряд. част 1 о чєлобитчикѣ № 2 тамъ жє частъ 3, о процєссѣ судовомъ, № 14 Зєрц. Саѯ. под слов. аппєляціа № 5

Судєбныя дѣла производить по жалобамъ ѡтвѣтствіямъ; // в Судахъ 59
Сѣлскихъ на козаковъ и посполитыхъ тѣхъ жє сєлъ, а в Градскихъ или Ратушнихъ Судахъ на мѣщанъ и посполитихъ тамошныхъ; в Магистратовыхъ жє Судахъ упривилїованныхъ городовъ на гражданъ и посполитыхъ житєлєй тѣхъ жє городовъ; в Сотєнныхъ Судахъ на урядниковъ сотєнныхъ жє, да на козаковъ тѣхъ сотєнъ; в Полковыхъ Канцєлярїяхъ и Судахъ на полковую старшину, сотниковъ и значковыхъ товарищєй; в Войсковой єнєралной Канцлєяріи и въ єнєралномъ Судѣ на старшину єнєралную, на полковниковъ и бунчуковыхъ товарищєй, а о Трєтєйскомъ Судѣ показано нижєй, въ сєй главѣ в артїкулѣ 24 мъ. Всякому жє обидимому, нє бывъ чєломъ, по вышшєозначєнному порядку, в нижшомъ судѣ, в вышшій судъ бєз правилныхъ причинъ нє чєлобитствовать; а кто бы чєлобитствовалъ, такова чєлобитя в ономъ вышшомъ судѣ нє принимать.

6.

Стат. роз. 14 арт. 86 § 1 и артїк. 90 § 1 Поряд. часть 3 о аппєляціяхъ № 1, 4 и 5 Зєрц. Саѯ. под словомъ аппєляція № 5

Аппєляціа, то-єсть отдозвъ ѡт нижшихъ судовъ, кто бы оными нє доволствовалъся? в вышшіє суда, имѣєтъ быть таковымъ порядкомъ: ѡт Сѣлского на козаковъ в Сотєнный, а на посполитыхъ в Ратушный Градскій Судъ: ѡт Судовъ Сотєнного, такожъ Ратушного, и ѡт того Магистрата, который привилєгіями нє виключєнъ изъ юрисдикціи [1]-подсудствія Полковой Канцєляріи-[1] в Полковый Судъ или в Полковую Канцєлярію, а ѡт Магистратового жъ выключєнного из юрисдикціи Полковой Канцєляріи Суда в ту команду, которой онъ подсудєнъ; ѡт Полкового суда в Полковую Канцєлярію; ѡт Полковой Канцєляріи в Войсковый єнєралный Судъ; ѡт єнєралного Суда // в Войсковую єнєралную Канцєлярію; а ѡт 59
оной до імпєраторского вєличєства. Кто жє почєму из оныхъ нижшыхъ в зв.
вишшіє суда аппєліовать правилно можєтъ? о сємъ показано нижє, в осмой главѣ в артїкулахъ 35 и 36.

Артїкулъ 2

О судіяхъ и присягѣ ихъ

1. Какихъ пєрсонъ избирать в чинъ судєйскїй, а какихъ нє избирать?
2. О присягѣ судєй.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4, артїк. 1 § 1, 2, 3 и 4 с сокращєнїємъ Поряд. в Тит. о избранїи в чини № 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9 и 10 тамъ жє част 1 о урядѣ граждан. № 1 и 2 и о пєрсонахъ к суду надлєжащихъ № 3, 4, 5 и 6 Зєрц. Саѯ. под слов. райца, № 12 и 13 и под слов. король № 19 и под словомъ судія № 3, 4, 5, 6 и 43

В чинъ судєйскій имѣютъ быть избирани людє достойныи, заслужєнныи, в вѣрности імпєраторскому вєличєству нє подозритєлныи, добросовѣстныи, грамотныи, в правахъ искусныи, управитєлныи, изъ законного супружєства рождєнныи, чєстного обхождєнія, в словахъ и в дѣлахъ постоянныи, да оныє жъ избираємыя пєрсоны были бъ совєршєнныхъ лѣтъ, по крайнєй мѣри нє мєншє 25 и нє вышшє 70, а нє избирани бъ были нѣміи, глухіи, лишєнныи ума, и из- увѣчєнныи на здоровю, ни пяницѣ, ни лихоимци, ни мздопрїємныи, ни иноземци, ни новокрєщєнныи, ни в клятвѣ сущїи, ни опубликованныи бєзчєстными такожъ нєвѣрныи, ѡтступники ѡт вѣри христіянскїя и гєрєтики.

2.

Стат. роз. 4 артїк. 1 § 1 и 4 и артик. 36

Избранныи и опрєдѣлєнныи судіи, прєждє вступлєнія в должность чиновъ своихъ, имѣютъ в цєрквѣ, прєдъ с҃тимъ єг҃гєліємъ при священныку, и при // пєрсонѣ, которой при томъ присутствовать повєлѣно будєтъ, 60
трєзвєнно присягу чинит, пєрво по гєнєралной, показанной сєго права в

[1-1] *Писано по витертому.*

главѣ 4 в артикулѣ 1 *м* а посля и на чинъ судѣйскій, по нижеслѣдующей формахъ:

Форма присяги судѣйской

Стат. роз. 4 артик. 1 и 36 Зерц. Саз. под слов. присяга № 23 Прав граждан. артик. 44 № 12 Поряд. прав цесарского артик. 2

Азъ (имркъ) обѣщаюся и клѣнуся всемогущимъ Бгом, предъ святимъ его Евангеліемъ, что хощу и долженъ чистую совѣсть и всякую вѣрность ея императорскому величеству в семъ нѣ порученномъ мнѣ судейскомъ правленіи и чину сохранять, имѣю по Бзѣ и по сему праву, по силѣ челобитя и отвѣтствія сторонъ и по доказателствамъ ихъ, а не по собственной вѣдомости моей, ничего не прибавляя ни убавляя, судить безволокитно, протести, сознатя и записи принимать, не норовя высокимъ и низкимъ чинамъ, богатому и убогому, здешнему и пріежжому, ни по какой страсти, ни по дружбѣ, ни по ссорѣ, ни по злобѣ, ни по ненависти, ни за посули и дары, ни же надѣясь потомъ даровъ либо какова награжденія, и не совѣтуя одной сторонѣ на вредъ другой, не опасаясь ни чіего мщенія и угроженій, но на самого Бга взирая на свтую правду, и совѣстъ свою неврежденную сохраняя, времени же судового никогда упущать не имѣю, кромѣ великой и непритворной болѣзни и другихъ необходимихъ нуждъ, и сіе все твердо соблюдать и содержат буду, и что в томъ праведно присягаю, такъ мнѣ, Бже, помози; в заключеніи же сей моей клятвы, цѣлую слова и крестъ Спасителя моего. Аминь. По сей формѣ и другіи, которыи опредѣлены бываютъ за членовъ к судебнымъ дѣламъ, присягу чинит должны. //

Артікулъ 3

60 зв.

О власти и силѣ судей

1. Всякъ суду надлежащому повиноватися долженъ.
2. О непослушныхъ суду.
3. Судіямъ никого к челобитю не принуждать, а кого и без челобитя судить надлежитъ?
4. Если бы челобитчикъ, по своему челобитю не вступая с отвѣтчикомъ в судъ, отшелъ из оного мимо вѣдома судей; или бы отвѣтчикъ не хотѣлъ противъ челобитя отвѣтствовать, либо не дожидаясь судового рѣшенія, прочь ушелъ?

Прав граж. артик.59 № 4 Стат.роз. 1 артик.10 § 3 Поряд. в Тит. о избираніи на уряди № 14 в срединѣ Зерц. Саз. под слов. судія № 43,101 и 102 и под слов. цесар № 15 и под слов. королъ № 2 и 15

Пунктъ 1.

Понеже сущія власти от Бга учиненны сутъ и всякая дша властемъ предержащимъ повиноватися должна, а в томъ числѣ и судейская властъ считается, ибо всякъ судія божій судъ отправлять по высокомонаршескому указу опредѣляется, того рады, и в Малой Россіи, къ всякимъ вышшимъ и нижнимъ судамъ учрежденыи судіи, когда по чіему челобитю кого от подсудныхъ себѣ указомъ позовнымъ призиват и дѣло судебное производить будутъ, долженъ всякъ суду и власти ихъ быть послушенъ и ихъ же самыхъ в надлежащомъ имѣть почитаніи.

Стат. роз. 4 артик. 3 с сокращеніемъ Зерц. Саз. под слов. акція № 1 под слов.ослушной № 1 под слов. невиноватъ № 1 и под слов. полушаніе № 3 под слов. позов № 3 под слов. отвѣтъ № 3 под слов. судъ № 1 Поряд. част 3 о позвѣ № 16 и 17 и о процессѣ прав противъ позванного № 2

2.

А кто бы нибудъ от вышшаго до нижного чина, былъ позванъ и, противясь надлежащому суду, не хотѣлъ в оный стать, то судъ имѣетъ полную власть с таковымъ ослушникомъ по сему праву и артікуламъ нижеписаннымъ поступать, какъ кто в какую вину и на которомъ срокѣ, впадетъ даже до остатного пункта права.

3.

Зерц. Саз. под слов. акція № 5 и 7 под слов. судъ № 13 и 107 и под слов. упоръ № 4 Права граждан. артик. 47 № 16 при конци

Судіи хотя никого без челобитя и настоянія судить, // ни к челобитствію и к произвожденію дѣла въ судѣ не начатого принуждать не должны, ибо всякъ о своей обидѣ какъ челобитсвовать, такъ и молчать, поки самъ хочетъ, воленъ; однакъ, ежели бы кто худое что, к соблазни и вреду общему, здѣлавъ, не крился, но небоязненно и безстидно ходилъ, вмѣняя, будто ему волно и пристойно было тое дѣлать, хотя бы и челобитя на него в томъ ни ѡт кого не было, а было б толко подлинное о такомъ его худомъ дѣлѣ подозрѣніе ѡт слуха произшедшое, таковаго в судъ для допросу можно взять и задержать, поки не оправдитъся или поруки не поставитъ в томъ, что имѣетъ себе правилными очистит доводами. 61

4.

Стат. роз. 4 артик. 3 § 2 и под слов. позовъ № 36 Поряд. в артик. Прав Магдеб. о судіах к дѣланію справедливости № 13 там же част 3 о позовѣ № 17 и 18

А когда бы кто на кого челобите в судъ подалъ, то хотябъ и не вступивъ еще в судные дѣла, прочъ ушелъ безъ позволенія судей, таковаго челобитчика, естли того ѡтвѣтчикъ востребуеть, могутъ судіи, сискавъ, в судъ принудить, дабы дѣло начатое правнымъ процессомъ кончилъ. Если жъ бы и ѡтвѣтчикъ, по челобитю чіему, за первымъ или за вторичнымъ указомъ, хотя еще и не на крайнеположенный срокъ в судъ ставъ и копію челобитной принявъ, началъ ѡтвѣтствовать, но, избывая челобитчика ненадлежащими и непотребними ѡтговорками, на самое дѣло ѡтвѣтствовать не хотѣлъ, или и, вступивъ уже в дѣло тое с челобитчикомъ, производилъ оное, да предъ окончаніемъ суда и приговора либо так побѣжалъ либо не хотя быть суду послушнымъ и не оставя повѣренного, упрямо, без всякихъ правилныхъ причинъ, прочъ пошелъ, тогда судіи на таковомъ ѡтвѣтчику уже не штрафъ за нестате в судъ, но тотчасъ и самый искъ, о чемъ было челобите, по подлинному челобитчикову доказателству, ему жъ приговорить имѣютъ. // Тое жъ разумѣть и о челобитчику, который, когда бы вступивъ с противною своею стороною в судъ, прочъ из оного суда упорно ушелъ, то искъ свой теряетъ, ибо какъ челобитчику, такъ и ѡтвѣтчику, равное в томъ право быть должно. А в доправки за просрочки штрафа поступать какъ глави 8 в артікулахъ 5 *м* и 6 *м* показано. 61 зв.

Артїкулъ 4

О должностехъ судей в правосудіи

1. Должность судей в Священномъ Писаніи означаетъся.
2. Судіямъ судить безъ всякой страсти.
3. Судіямъ на опредѣленномъ судовомъ мѣстѣ судить и декрети ѡтправлять.
4. Судіямъ по собственному своему знанію не судить и наказанія правно опредѣленного не ѡтмѣнять.
5. Если бы к рѣшенію какого дѣла артікуловъ в семъ правѣ не сискалось.
6. О сумнителствѣ права ради двоякого в наказаніи или платежѣ означенія, и о умѣрителствѣ в езекуціяхъ над виноватими.
7. Судія подчиненныхъ своихъ в иномъ судѣ судить не долженъ.

Пунктъ 1.

Должностъ судей изображаетъся из Священного Писанія.

Второзаконія глава 1 стихъ 16 и 17

Поряд. перед зачатіем артікулов права Магдеб. № 3

Разсуждайте между братїею своею и судѣте праведно посредѣ мужемъ и постредѣ братомъ его, и посредѣ пришелцемъ его, и не познайте лица на судѣ, малому и великому судиши и не устидишися лица человѣческа, яко судъ Божій естъ. //

Тамъ же глава 16 стихъ 18 и 19 62

Тамъ же № 8

Судіи и книгочія поставиши сєбѣ во всѣхъ градѣхъ твоихъ, яжє Гспдъ Бгъ дастъ тєбѣ по плємєнємъ, да судятъ людємъ судъ правєдный, да нє уклонятъ суда, нижє да зрятъ на лицє, нижє да возмутъ мзду, мзда бо ослѣпляєтъ очєса мудрыхъ.

Тамъ же глава 27 стихъ 19

Проклятъ, ижє уклонитъ судъ пришелцу, сиротѣ и вдовѣ.

2. Паралипомєнонъ глава 19 стихъ 7

Тамъ же № 2

Видитє что иматє творити? нє бо чєловѣчєскій сотворитє судъ, но Господєнь, и что єлико жє судитє во васъ прєизбудєтъ, и да будетъ страхъ Гспдєнъ с вамы присно, и съ тщаніємъ вся творитє, нѣстъ бо у Гда Бга нашєго злоба, ни жє зрѣніє на лица, ни пріятіє мзди.

Іеремій глава 22 стихъ 3

Сія глаголєтъ Гпдъ творитє судъ и правду и избавляйтє силою угнєтєнна ѡт руку клєвєтника, и пришелца и сыра и вдовицу нє оскорбляйтє и нє угнѣтайтє бєзъзаконно и кровъ нє измяйтє.

Исхода глава 22 стихъ 23

Поряд. при артікулахъ прав Магдєб. № 7

Всякія вдовы и сыроты нє врєдѣтє, ащє бо злобою врєдитєсь, и тія возстєнавшє возопіютъ ко Мнѣ, слухомъ услышу гласъ ихъ и разгнѣваюся яростію и побію вы мєчємъ, и будутъ жєны вша, вдовы и чада ваша сыроты.

Исхода глава 23

Убогу (повинну) нє являй милости на судѣ.

Ѱаломъ 57 стихъ 2 //

Правая судитє сыновє чєловѣчєстіи. 62 зв.

Іоанна глава 7 стихъ 24

Нє судѣтє на лица, но правєдный судъ судѣтє.

Луки глава 18 стихъ 2, 3 и 4

Судія бѣ нѣкій в нѣкоємъ градѣ, Бга нє бояся и чєловѣкъ нє срамляяся, вдова жє нѣкая бѣ в градѣ томъ, и прихождашє к нєму глаголющи: ѡтмсти мєнє ѡт соперника моєго, и нє хотяшє надолзѣ врємєни, и протчая.

2.

Тамъ же в артик. права Магдєб. о судіяхъ и о дѣланіи справєдливости № 14 Поряд. част 1 о судіяхъ № 3 Прав Цесар. артик. 1 № 1, 2 и 3 артик. 2 № 2 и артик. 47.Зєрц. Саз. под слов.судія № 6, 51, 52,53 и 92.

Ѡт сєго Писанія явствуєтъся быть главнѣйшая должност судей в томъ, дабы дѣла суду ихъ надлєжащіє, нє смотря на лица, бєз всякія страсти, гнѣва, злоби, милости, страха, похлѣбства, понаровки, дружбы, по самой истинѣ, за совѣстъ и по правамъ, бєзволокитно и бєз бгонєнавистного лицємѣрія и противныхъ истинѣ проклятихъ користєй, судили и рѣшили, со удоволствованіємъ обидимого и достойнимъ наказаніємъ обидящого, избавляя нємощныхъ ѡт руки нєправды, инако жє, нє помя своєй должности и присяги поступаюшіи, тѣмъ развѣ умысломъ и чинъ судєйскій на сєбє принимаютъ, дабы из нєго имѣть могли сквєрную прибєль, сиротъ жє и бєзпомощныхъ угнѣтали, а єсли нє для такова сквєрноприбытчєства, то и в судѣ бы нє засѣдали. Кто жъ самыхъ таковыхъ судей нє осудитъ быть за бєзсовѣстнѣйшихъ клятвопрєступниковъ и тѣхъ явногрѣшниковъ, о которыхъ вышеозначєнная єгєлская гласитъ причта тако: (Бга нє боятъся и чєловѣкъ нє срамляютъся) и какоє на ныхъ слѣдуєтъ, за нарушєніє и прєзрѣніє тѣмъ Бжіа суда, єго жъ страшноє ѡтмщєніє? самы да разсуждаютъ.

Зєрц. Саз. под слов. акція № 1 на конци и под слов. судъ № 8 Прав Хєлм. книг 2 роз. 8 Поряд. част 3 о судѣ виложєнномъ № 6 Стат. роз. 4 артик. 3 § 1. Трибунал. под тит. какимъ образомъ засѣдат Саз. под слов. дєкрєтъ №42 причина 6

3.

Что жє прєдлєжитъ к правному процєссу или поступку, имѣютъ судіи на пристойномъ и ко ѡтправлєнію судовъ опрєдѣлєнномъ мѣстѣ, а нє на другомъ какомъ, оныє суда производить, и тамо ж всякія опрєдѣлєнія и дєкрєты судовыє на писмѣ сочинять и своими руками закрѣплять, ибо приговоръ, нє на писмѣ изданный, за силный и правилный принятъ быть нє можєтъ, яко о томъ в главѣ 8 в артїкулѣ 37 показано.

Стат. роз. 4 артик. 54 § 3 ѡт полу Поряд. част 1 о пєрсонах суду надлєжащих № 5 част 3 [в артєлю] или приговорє № 12 тамъ жє Прав цесар. артик. 2 № 2 там жє в артик. 8 Тит. прав Магд. о судіях и справєдливости № 11, 21 и 23 Зєрц. Саз. под слов. манъ № 22 и под слов. шкода № 18 под слов. дєкрєтъ № 34 и 52 и под слов. судъ № 43 и 45

4.

Всякъ судія долженъ судить по сємy праву и по написаннимъ в нємъ артїкуламъ; по своємy жє умствованію, догаду, самомнѣнію и по собствєнному знанію ничєго нє судить и нє приговоривать, но по силѣ прозводимыхъ в судѣ рѣчєй и по правилнымъ сторонъ доказатєлствамъ приговоръ чинить имѣєтъ. К тому жє и наказанія осужденному ни // по милосєрдію или по наровкѣ убавлять, ни по нєнависти и злобѣ прибавлять нє долженъ, кромѣ какъ сіє право повєлѣваєтъ.

63

Стат. роз. 4 артик. 54 § 4 книги Поряд. въ артик. прав Магдєб. о судахъ и о чинєніи справєдливости № 26 Стат. роз. 3 артик. 15 § 1 и роз. 14 артик. 54 § 4 Зєрца. Саз. под слов. акція № 19 и под слов. обичай № 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 и 13

5.

А єстли бы чєго в сємъ правѣ нє доставало, то судіи, склоняясь к справєдливости, судить имѣютъ по совѣсти и по примѣру другихъ правъ христіянскихъ и прєжде суженныхъ сим жє правомъ подобнихъ дѣлъ, разсуждать могутъ, ибо какъ одно право из другого происходитъ, такъ и подобныє случаи, хотя многіє, однымъ и тѣмъ жє правомъ, в нєимѣніи точного на то артїкула, могутъ быть суженны, яко, напримѣръ: єсли бы кто толикой допустилъся бгопротивности, что, нє будучи в чинъ прєсвитєрскій посвященный, дєрзнулъ священнодѣйствоват, пачє жє литургисать; о такого казнѣ, хотя в правахъ именно нє показано, а показано какъ казнить цєркви окрадающихъ, то, по тому праву, и оного прєступника, какъ святотатца, смєртїю казнить; по такому примѣру мощно разсуждать и о другихъ случаяхъ, о которыхъ бы в правахъ именно нє было показано; и для того и по добрымъ обикновєніямъ, чрєзъ долгоє врємя употрєбляємымъ, которыє закону Божію, гражданскимъ правамъ и чистой совѣсти нє противны, в чємъ бы нє было права, судить надлєжитъ, ибо таковыє добрыє обикновєнія силу права имѣютъ.

Стат. роз. 4 артик. 101 § 2 и роз. 14 артик. 3 § 4 на конци Зєрц. Саз. под слов. королъ № 4 и под слов. обѣщаніє № 11 на конци

6.

А гдѣ бы сумнитєлство в какомъ дѣлѣ и в правѣ, ради двоякого состоящого в нємъ означенія, было, тамо лєгшоє права к приговору избирать надлєжитъ, ибо судъ в сумнитєлныхъ случаяхъ имѣєтъ быть склоннѣйший къ освобожденію, пачє нєжели к обвинєнію; чєго ради, и в такомъ иску, в которомъ бы означалось двоякоє, болшоє и мєншоє, награжденіє, мєншій платєжъ, а в сумнитєлствѣ какого-нибудъ прєступлєнія лєгшоє наказаніє, во всякихъ жє эѯєкуціяхъ умиритєлство, пачє нєжє суровство, судія дєржать должни.

Зєрц. Саз. под слов. судъ № 10 Прав граж. артик. 28 № 4

7.

Судія подчинєнныхъ себѣ спорныхъ сторонъ в иной юрисдикціи судить нє имѣєтъ, понєжє тамо онъ нє какъ судія, но какъ и другїй общелюдинъ быть признавается; однакъ, когда миротворєніємъ дѣло мєжду таковыми спорными сторонами, по согласію самыхъ, к окончанію произвєдєтъ, тоє учинить єму свободно.

Артїкулъ 5

О бєзопастві судєй и другихъ судовихъ чиновниковъ во врємя суда

1. Кто бы дєрзнулъ в судєбную избу с огєннымъ оружіємъ внійти и кого из судовыхъ персонъ словесно обєзчєстить?

2. Который бы продєрзатєлъ судію или кого другого ѡт члєновъ судовых в судєбной избѣ ругалъ, ударилъ, ранылъ или в смєртъ убилъ.//

3. Когда бы таковый прєступникъ по учинєнномъ собою прєступлєній бѣжалъ. 63 зв.

Пунктъ 1.

Во врємя произвождєнія суда дабы судіи и прочіє судовыє пєрсоны могли быть ѡт всякого опаства охранєнны, бєз помѣшки жє и прєпятствія судєбныє дѣла ѡтправляли бъ, никто бєз дѣла и за дѣломъ нє имѣєтъ к нымъ в судєбную избу, нє докладаясь, упорно тиснутись и приходить с огнєннымъ ружємъ, яко то: с пистолєтами, фузіею и протчимъ, кромѣ обыкновєнного оружія: сабли, спаги, либо кордика, при чємъ кто ходитъ; к тому жъ нє должны быть ни ѡт кого в оной судєбной избѣ шуму и ссоры, но надлєжитъ каждому вѣжливо, тихо и учтиво прєдъ судомъ и судіями сєбє содєрживать. А кто би, противно сєму, с огнєннымъ ружємъ или другимъ нєобычнимъ орудіємъ в судєбную избу, во врємя засѣданія судящихъ, вшєлъ, хотя бы никого и нє врєдилъ, таковаго наказать по состоянію дѣла; кто жє бы в той избѣ шумъ и ссоры дѣлалъ, на таковомъ тотъ часъ, нє испущая єго изъ суда, чєтирнадцять рублєй дєсять копѣекъ на канцелярскіє расходы доправить. Если жъ *бы* кто толико продєрзливъ и нє учнивъ быть показался, и дєрзнулъ судію или другихъ судовыхъ пєрсонъ в судѣ ругать и словамы чєсти и слави ихъ касающимися поносить, таковый имѣєтъ быть взятъ подъ арєстъ, и в нємъ шєсть нєдєлъ висидѣвъ, за бєзчєстіє обєзчещєнному заплатить, по званію єго.

Стат. роз. 1 артик. 10 § 3 со изяснєніємъ прав Трибуналъ пор. бєзопаства сєймиков. Зєрц. Саз. под слов. вина № 5 тамъ жє под словомъ гвалтъ № 10 Прав граж. артик. 16 № 1 Поряд. в рєєстрѣ вєликомъ под слов. бургграбская вина Стат. роз. 14 артик. 7 § 1 Зєрц. Саз. под слов. лавник № 44 и под слов. судъ № 60 при концу Прав граж. артик. 73 № 1 Прав Хєм. книг. 2 розд. 2

2.

Кто жє бы, тамо жъ в судѣ, судію или другого члєна судового зашибъ либо ранилъ, ѡт чєго бы нє воспослѣдовала смєрть, таковому прєступнику надлєжитъ ѡтсѣкти руку доправить на нємъ, за увѣчьє или рану, увѣчєнному платєжъ удвоє, по званію єго; а когда бы ѡт того бою либо раны воспослѣдовала смєртъ, или бы тамо жъ в судѣ и гдѣ-нибудъ самъ судія или кто другій ѡт судовыхъ члєновъ до смєрти убитъ былъ, таковаго убійцу чєтвєртовать или другимъ чрєзъвычайнымъ казни образомъ казнить, а дѣтємъ или родствєнникамъ убитого противъ званія єго, за голову, изъ пожитковъ убійци удвоє жъ доправить.

Стат.роз. 4 артик. 7 § 4 с поправлєніємъ

3.

Если жъ бы таковый прєступникъ, кого ѡт вышшє // показаннихъ 64
судовыхъ пєрсонъ зашиб, ранилъ или въ смєрти убилъ, самъ куда бѣжалъ, то о сискѣ и поимки єго всякоє тщаніє прилагать, и с пойманнымъ поступать в судѣ по тому жъ какъ выше показано; а будє бы оного бѣглєца сискать было нєвозможно, то о сискѣ и поимки єго вєздѣ публіковать, и за увѣчє или за голову того жъ часа изъ єго жъ прєступническихъ имѣній надлєжащій, по вышєписанному, платєжъ имѣєтъ быт доправлєнъ и ѡтданъ самому увѣчєнному или ранєнному, либо наслѣдникамъ убитого. По сєму жъ поступать в охранєніи ѡт опаства и другихъ персонъ, которыи опрєдѣляютъся к Трєтєйскимъ Судамъ, и к дѣламъ мєжовымъ, и въ другіє коммїссіи.

Стат. розд. 4 артик. 7 § 2 и 4 с поправлєніємъ

Артїкулъ 6

О писарахъ судовихъ, о присяги и должности ихъ

1. Каковыхъ избирать пєрсонъ в чинъ писарства судового? и по какой формѣ имъ присягать?

2. Какъ писару судовому судєбною канцелярією управлять, судєбныє дѣла содєржать и докладивать?

3. Книги всякихъ судовыхъ дѣлъ, рєєстра оныхъ жє дѣлъ вєршєнныхъ и нє вєршєннихъ и протоколъ какъ содєржать?

4. Писару в судѣ голосу нє имѣть, но токмо дѣла судіямъ вѣрно прєдставлять и ѡтправлять и прєжде судей в судъ приходить.

5. Ѡ нєразширитєлномъ, но обстоятєлномъ, бєзъ упущєнія чєго потрєба, ѡт писарєй дѣлъ сочинєніи. //

6. Ѡ вѣрномъ виписокъ сочинєніи и подвєдєніи правныхъ артїкуловъ к приговору, а особливо в крїмїналныхъ дѣлахъ. 64 зв.

7. Судіи єсли бы какого ѡт писара к приговору и какому опрєдѣлєнію прєдставлєнія правилного в дѣло нє приняли.

8. Штрафъ писару и канцеляристамъ за нєскоросє дѣлъ, званію ихъ подлєжащихъ, ѡтправлєніє на волокиту сторонъ.

9. Ѡ погрѣшєніи ошибкою и ѡ прєступлєніи умышленномъ писара и канцеляристъ в дѣлахъ, подлєжащихъ званію ихъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артик. 1 § 1 Поряд. част 1 о писару № 1 и 5

Какъ в судєйскій чинъ, по вышєписанному сєя глави артїкулу второму, показано избирать людей достойнихъ, такъ и в чинъ писарскій судовъ: єнєралного, Полковыхъ, и Сотєнныхъ избрани быть имѣютъ в писарскихъ дѣлахъ управный, в житїи постоянны, всєгда трєзвыи, во взяткахъ нє лакомыи, ко всякому склонныи, и во всємъ должности и званію своєму довлєтворить могущіи. Избраннымъ жє таковымъ судовымъ писарамъ надлєжитъ присягу учинить, пєрво по формѣ рєгламєнта, а потомъ и по слѣдующей формѣ жъ.

Форма присяги писарєй судовыхъ

Стат. роз. 4 артик. 1 Поряд. част 1 о писару № 2

Азъ, имя рк҃ъ, обѣщаюсь и клянуся всємогущимъ Бг҃омъ, прєдъ святимъ єго Єг҃єліємъ, что имѣю и долженъ буду правєдно, по Бз҃ѣ и по силѣ правъ, по челобитю и ѡтвѣту спорныхъ сторонъ, ничєго нє прибавляя ни убавляѧ, всякіє званію и должности моєй подлєжащіє дѣла записивать и докладать судіямъ вѣрно и правєдно, приговоры судовыє по сознанъю и по доводамъ показаннымъ ѡт спорныхъ сторонъ сочинят в сущую правду, тщатєлно и по тѣмъ жє правамъ, нє прєвращая ихъ и нє толкуя инако, на обиду одной // а нє ползу другой стороны, но какъ сущє в своєй силѣ 65
состоятъ, и смотрѣтъ дабы правєдно были в книги вписаны, а из книгъ э҃тракти и правныє выписѣ трєбующимъ, такъ какъ оныє в книгахъ записаны, с вѣдома судей выдавать; всє жє то дѣлать, нє взирая на высокіє и низкіє чины и на достоинства ихъ, на богатого и убогого, на друга, родствєнныка и пріятеля, на житєля здєшнєго и прієжжого, нє по дружбѣ и ссорѣ, ни за страхъ, ни за посулы, дары и обѣтници, нє опасаясь ни чієго угрожєнія и ѡтмщєнія, но самого Бг҃а и єго святую правду и право общоє прєдъ очима имѣѧ, и совѣстъ мою христіянскую нєврежденну содєржуя. Такъ мнѣ, Бж҃е, помози. Аминь.

2.

Стат. розд. 4 артик. 4 § 5 с прибавленіємъ тамъ жє § 8

Надлєжитъ в помощъ писару судовому опрєдѣлит столко канцеляристовъ, сколко по разсмотрєнію судей и по состоянію дѣла явитъся быть потрєбно? и над ными, такожъ и над всєю судєбною канцелярією,

надлѣжащую имѣть дирекцію или правленіе, а во-первыхъ, ему самому собирать всѣ укази, промеморіи, челобитніе росписи и другіе писма, отпуски и какіе-нибудъ дѣла в судѣ приключаются, и докладивать судіямъ из реестра по порядку, принимать что къ тѣмъ дѣламъ потребно есть, и стараться дабы дѣла равнымъ порядкомъ, смотря по числамъ, когда от кого челобитє или другоє что подано? отправляеми были, изъ тѣхъ дѣлъ, которые важнѣйшіе суть, какъ особливо приговоры, самъ онъ долженъ сочинять, а другіе канцеляристамъ по повѣтямъ, смотря по должности и управности всякого, к сочинению опредѣлять, к скорой и безволокитной отправки ихъ понуждать, и прилѣжно наблюдать, чтобъ всѣ отправленія или отпуски по силѣ правъ, по опредѣленіямъ и по приговорамъ судейским, обстоятелно // и ясно сочиняемы и исправляемы 65
и из нужныхъ дѣлъ копіи взимаемы были безъ всякого просмотру и 3в.
упущенія; и для того надобно ему на всѣхъ к правамъ надлежащихъ дѣлахъ на передъ подписиватись своеручно, а потомъ давать к подпису судіямъ, но безъ закрѣпы рукъ судейскихъ никакихъ декретовъ и отпусковъ не выдавать; все же вышеописанное, кто бы и другій за писара от судей былъ отпредѣленъ, когда тако исправитъ и подпишетъ, имѣетъ быть силно, какъ бы за исправкою и подписомъ самого писара.

3.

Стат. в триб. время в которое писаръ и сторона для записки дѣлъ сежатся должны с прибавленіемъ

В каждомъ судѣ должны быть содержуеми таковые книги: 1) протоколъ приходящихъ и отпускаемыхъ писемъ, 2) декретовъ или приговоровъ и мнѣній по челобитческимъ дѣламъ, 3) всякихъ протестовъ или явочныхъ челобитень, 4) особливые черные книги о всякихъ преступленіяхъ и преступникахъ, двойные, о которых в главѣ 25 в артікулѣ 14 и в главѣ 26 в артікулѣ 2 *м* показано. Ачтоб всякій челобитчикъ и ответчикъ в судѣ о рѣшенныхъ своихъ и вершенныхъ дѣлахъ ведать моглъ, и чрез то от оныхъ суду утруженія не было, надлежитъ в судовой канцеляріи реестри всѣхъ дѣлъ содержать и на ныхъ помѣчать: первое которые дѣла не вершени и зачимъ? второе которые вершены но къ исполнению зачимъ не приведены? третее которые вершены и совсѣмъ во исполненіи приведены, с надписаніемъ на оныхъ всѣхъ дѣлахъ года, мѣ̃я, числа и нумера, и тотъ реестръ велѣть прибить в удобномъ мѣстѣ, дабы каждый, кому дѣло естъ, всегда видѣть моглъ которое дѣло за которымъ // слѣдуетъ, и которое уже отправлено, а 66
которое за чимъ ны? особливо же смотрѣть за протоколистами, чтобъ всякіе приходные и отпускние дѣла в протоколную книгу порядочно были записиваны.

4.

Стат. роз. 4 артик. 40 § 1 в срединѣ тамъ же Стат. в Триб. время в которое писаръ сежаться долженъ. Тамъ же Стат. роз. 4 артик. 16 С поправленіемъ

Оному жъ писару, хотя не надлежитъ мнѣніа своего к опредѣленію и рѣшенію судебныхъ дѣлъ издавать, и голосу между судіями имѣть, однакъ должно всякіе росправы судовые, со всякою вѣрностію, представляя судіямъ, что нужно напамятивать, внушать и отправлять, памятуя на присягу и обовязателство свое; прилѣжное же имѣть тщаніе, чтоб дѣла исправно и вѣрно записиваны и безволокитно отправляемы были, и для того, завременно, прежде прочіихъ членовъ судовыхъ в судъ приходя, одны дѣла, которые предлежатъ к отправкѣ, канцеляристамъ роздѣлять, а другіе исправлять и заготовлять для представленія судіямъ.

5.

Стат. роз. 4 артик. 103 § 1 и 2 до полу

К тому же имѣетъ писаръ судовый самъ тщитись и того за канцеляристами смотрѣть, чтоб в сочинении дѣлъ судовыхъ не было излишнего разширенія, ни же упущенія того что к тѣмъ дѣламъ нужно, дабы судимимъ от разширенія излишняя волокита, а от упущенія

потрєбного убытокъ и затруднєніе нє воспослѣдовали; и для того спорнымъ сторонамъ самимъ того досматриватись нє возбранять, и чєго бы которая ѡт оныхъ трєбовала в какомъ дѣлѣ своємъ обстоятєлнѣє и обширнѣє написать, такоє трєбованіе мощно исполнить, толко б оноє было правамъ и опрєдѣлєнію судовому противно, а обида бы другой сторонѣ ѡт того нє воспослѣдовала. //

6. 66 зв.

Поряд. Прав цєсарского артик. 89 с прибавлєніємъ и поправлєніємъ Тамъ жє част 4 о казни злодѣєвъ № 1

Во всѣхъ справочныхъ дѣлахъ виписки с дѣлъ сочинят вѣрныє, и того самому писару за канцеляристами смотрѣть, чтобъ ничєго нє было упущєно или прибавлєно; на тѣхъ жє выпискахъ чєлобитчику и ѡтвѣтчику, по пунктамъ, каждому на своємъ, подписаться, для того, всє ли выписано, и єсли будутъ спорить, что нє всє или инако выписано, тѣ пункти, подписанныє ѡт ныхъ, прєдложить имъ; буди жє что нє исправно быть покажєтъся, тоє исправить и, когда стороны подпишутъ, судіямъ к слушанію прєдставить; да к той жє выписки, по опрєдѣлєнію судєйскому, самыє точныє правныє артїкули и пункта съ правъ вѣрно виписавъ, за рукою своєю приложит и судіямъ прєдставить. В дѣлахъ жє кримїналныхъ, гдѣ слѣдуєтъ приговоръ на смєртъ чїю, должно быть особливоє прилѣжноє писара смотрѣніє, чтобъ чєго в высискѣ таковыхъ дѣлъ нє уронєно или нє прибавлєно излишнєє, и чрєзъ то нє показано б было прєступлєніє тяжшоє, нєжє оноє в самомъ дѣлѣ єстъ: а на той випискѣ самому писару подписаться, такожъ бы приличныє к тому артїкули правныє подвєдены и судіямъ ясно внушєны были, какую суще в сєбѣ имѣютъ силу? дабы нє изданъ былъ кто напрасно на мучєніе и смєртную казнъ, и за то б какъ на самыхъ судєй, яко и на нєго, писара, нє воспослѣдовало праведноє Бжїе ѡтмщєніе, а отъ вышшой власти истязаніе.

7.

Прибавлєніе

А когда бы писаръ основатєлноє что, по правамъ и справєдливости, к приговору судіямъ прєдставлялъ и внушалъ, но такова бы єго прєдставлєнія нє принято, // тогда силєнъ будетъ оноє своє прєдставлєніе 67
дать судіямъ на писмѣ, которое судіи и принят должны. Чєго ради во врємя истязанія и обвинєнія за то жъ судєй ѡт вышшєй власти онъ писаръ никакой винѣ и наказанію подлєжати нє имѣєтъ.

8.

В Стат. Триб. опрєдѣлєніе или опатрєніе за труда судіямъ главнимъ съ поправлєніємъ

Нє имѣютъ жє писаръ, протоколїсти и канцеляристи никакихъ ѡтнюдъ взятковъ у судимыхъ сторонъ вымагать ѡт дєкрєтовъ и ѡт всякихъ судєбныхъ ными ѡтправляємихъ дѣлъ, сверхъ нижєозначєнного, в слѣдующємъ 7 артїкулѣ правного опрєдѣлєнія, и в волокиту ихъ нє вводя, мєдлитєлнымъ писаніємъ, нєскорымъ ѡтправлєніємъ и удерживаніємъ к напраснимъ приводить убыткамъ; инако жє, єсли бы кто ѡт ныхъ, на которого что положєно будетъ, нє ѡтправилъ в надлєжащоє врємя, в которомъ бы, смотря по дѣлу, мощно было то ѡтправить, а особливо дєкрєта, указа или какихъ виписєй трєбующєй сторонѣ ѡ рѣшєнія и опрєдѣлєнія в судѣ состоявшагося по крайнєй мѣрѣ за нєдєлю нє видалъ, и тѣмъ сторону оную, к волокитѣ и напраснымъ убыткамъ приводя, затруднилъ, на таковаго свободно всякому обидимому в томъ жє судѣ чєлобитствовать, и по доводамъ єсли в томъ изобличєнъ будетъ, за то имѣютъ судіи доправить на нємъ обидимому, сколко бы днїй напрасно онъ, нє получа чрєзъ то ѡтправки, прожилъ? за всякій дєнъ по дєсяти копѣєкъ. Буди жє бы кто из ныхъ и за другоє тожъ учинилъ, то, сверхъ доправки на нємъ обидимому за напрасно прожиліи дни, арєстомъ, по разсмотрєнію судєй, єго наказат; а єсли бы и трикратно тотъ жє и в томъ

прєступлєніи подлинными доводи изобличєнъ былъ, таковаго, по прєдставлєнію объ нємъ в какую надлєжитъ // вышшую команду, ѡт должности єго ѡтрѣшивъ, впредъ ни к какому чину в уряду нє припущать. 67 зв.

9.

Стат. роз. 4 артик. 5 § 5 Стат. роз. 1 артик. 16 § 1 Поряд. част 1 о писару гражданскомъ № 3

А єсли бы в ѡтправляємихъ судєбнихъ дѣлахъ какая ошибка и погрѣшєніе учинилось, и ѡттуду которой сторонѣ воспослѣдовалъ убытокъ, за то нє такъ на канцеляристахъ, какъ на самомъ писару, обидимая сторона искать имѣєтъ. Буди жє бы писаръ или кто другій умишлєнно и подложно, на чію обиду а ползу и потачку другаго, какіє укази, дєкрєты или выпись сочинивъ, подписалъ на оныхъ руки судєйскіє, такожъ єсли бы книги судовыє пофалшовалъ, или бы в чємъ-нибудъ другоє какоє прєступлєніє, противно указамъ, правамъ, должности и присягѣ своєй учинилъ, и то бы подлинно на нєго довєлося, с таковымъ поступать какъ в семъ жє правѣ, в главѣ трєтой в артїкулѣ 13 показано.

Артїкулъ 7

О доходахъ писарамъ, протоколїстамъ и канцєлляристамъ судовымъ, и о указахъ позовныхъ по чєлобитю какого из тѣхъ жє писарєй и противу ихъ

1. Доходы имєнныє писарамъ и канцеляристамъ ѡт дѣлъ судєбныхъ, и штрафъ за излишныє взятки.
2. Єсли бы на кого писаръ или кто на писара въ судѣ чєлобитствовалъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 6 § 1 с поправлєніємъ

Писарамъ, канцеляристамъ и писцамъ, при судах и урядахъ обрѣтающимъся, вдругъ на всѣхъ, а нє каждому особно, взимать у судимыхъ за труда, а имєнно: ѡт позовного указу или сискной інструкціи // по дєсяти копѣєкъ, ѡт писма запрєтитєлного под штрафомъ двадцять копѣєкъ ѡт писма увѣщатєлного дєсять копѣєкъ, ѡт записки в рєєстръ или в протоколъ чєлобитъя или дѣла дєсять копѣєкъ, ѡт записки призиванія в судъ или ѡт нєприбытія какой стороны, такожъ ѡт записки за нєприбитіє в судъ дєсять копѣєкъ, ѡт записки всякого дѣла в книги дєсять копѣєкъ, ѡт выписѣ из книгъ явочного чєлобитя или протєсту в обидахъ приключающихъся и ѡт сознатя возного дєсять копѣєкъ, ѡт судовыхъ приговоровъ или дєкрєтовъ на вотчины, на людей и грунта по суду во вѣчностъ, и ѡт другихъ всякихъ или купчихъ записєй, такожъ ѡт записєй на урядахъ, и ѡт виписки, и ѡт арєстовныхъ писємъ ѡт цѣлого на чєтирєхъ страницахъ листа по двадцяти пяти копѣєкъ, толко бы писмо на ныхъ обыкновєнно и вомѣстително, а нє нарочно, для болшого взятку, распространяємо было; и тѣ дєнги собирая писару самому до себє, на канцеляристовъ и на писцовъ роздѣлять по своєму разсмотрєнію, сколко кому достойно, а бумагу, сургучь, воскъ и чєрнило долженъ истєцъ покупать, чіє будєтъ дѣло, єсли жъ бы писаръ или кто ѡт канцелярист излишнєє ѡт которого дѣла сверхъ вышєписанного вымагалъ и взялъ, таковий, по изобличєнію, взятоє удвоє обидимому возвратить долженъ будєтъ. 68

2.

Стат. роз. 4 арт. 6 § 2 с поправлєніємъ

Писаръ или канцелярист, при какомъ-нибудъ судѣ или урядѣ обрѣтающійся, когда бы кого в своємъ дѣлѣ позвалъ, или бы кто чєлобитствовалъ на нєго въ томъ жє судъ или урядъ, тогда судіи или урядники должны будутъ, мимо такого чєлобитствующого или

ѡтвѣтствующого // писара либо канцеллариста, опредѣлить к писанию и к произвожденію того дѣла кого другого, а если бы онъ не похотѣлъ в иску по челобитю своему или в ѡтвѣтствіи противъ челобитчика правным порядкомъ поступать, или бы в чемъ-нибудъ тому, кому мимо его другому поручено будетъ, препятствовалъ или за прямое дѣла производженіе чемъ угрожалъ, с таковымъ в штрафованіи или наказніи поступать по силѣ артікуловъ сего права, положенныхъ о непослушныхъ суду. 68 зв.

Артїкулъ 8

О другихъ персонахъ к суду надлежащихъ, яко то коммїссарахъ или судіяхъ межовыхъ и возныхъ, ѡ присягѣ ихъ и должности возного

1. Коликое число при какихъ судахъ должно быть коммїссаровъ межовыхъ и возныхъ?
2. Какъ и *из* какихъ людей избирать в коммїссари межовые и возные? и по какимъ формамъ имъ присягать?
3. ѡ коммїссарахъ межовыхъ.
4. ѡ должностехъ возного по указамъ и інструкціямъ судовымъ.
5. ѡ иныхъ должностехъ того жъ возного, которые ко исполненію ему подлежатъ.
6. ѠСмотр возного на писмѣ в судъ ѡтдаванъ и въ книги вписиванъ быть имѣетъ.
7. Наказаніе или смертъ возному за преступленіе противно своей должности.
8. Если бы возный, по своемъ осмотру чіихъ шкод въ судъ не доехавъ, умеръ? //

Пунктъ 1. 69

Стат. роз. 9 *артик.* 1 и роз. 4 *артик.* 8 § 1 и *артик.* 104

Понеже найболше происходитъ между народомъ споровъ, ссоръ и обидъ однымъ ѡт другихъ в дѣлахъ земскихъ, грунтовыхъ, за межи и неправилное чрезъ оные чужого присвоеваніе, которыхъ споровъ в судахъ и урядахъ, безъ ѡчевидного знающихъся в томъ дѣлѣ людей осмотру и подлинной о томъ же ѡт ныхъ справки, рѣшити безобидно на обѣ сторони никакъ возможно, такожъ многіе и важные состоятъ потребы при тѣхъ же судахъ и урядах в посилкахъ управнихъ и вѣроятія достойныхъ людей с позовими указами и інструкціями для сиску позиваемыхъ, а особливо в осмотрѣ чіих побоевъ, шкодъ и убытковъ, происходящихъ в разныхъ спорахъ и другихъ случаяхъ, того ради, при всяком судѣ имѣютъ учреждены быть особливыи коммиссари или судіи межовыи, межовщиками називаемые, такожъ и возные или посилные; которыхъ коммїссаровъ межовыхъ должно бытъ именно при сотенныхъ урядахъ и при магистратахъ — по одному, присудахъ полковыхъ до два, а при войсковамъ енералномъ судѣ главный одинъ, а подъ нымъ меншихъ четири человѣка; а возныхъ или посилныхъ, смотря по пространству мѣстъ, суду или уряду подлежащихъ, коликое число оных возныхъ к потребѣ судовой довлѣти можетъ.

2.

Тамъ же

Избраніе коммїссаровъ межовыхъ или межовщиковъ и возныхъ должно быть такимъ *об*разом, какъ и другихъ вышеозначенныхъ судовыхъ чиновниковъ. А понеже званію и должности тѣхъ же межовщика и возного важные дѣла подлежатъ, того ради надлежитъ избирать оныхъ *из* людей помѣстныхъ, постоянныхъ, грамотныхъ, // не неискусныхъ в правахъ, всегда трезвенныхъ, честныхъ, добросовѣстныхъ, не лакомыхъ ко взякам и управныхъ, такъ что*б* могли тои своей должности во всемъ довлетво- 69 зв.

рить; по избранiи же произвожденiи своемъ в тѣ чины, оны жъ, межовщикъ и возный, должни присягу учинить, по нижеслѣдующим формамъ.

Форма присяги межовымъ коммiссарамъ

Тамъ же роз. 9 артик. 1

Я, имр҃къ, обѣщаюся и клянуся всемогущимъ Бг҃мъ, предъ его святимъ Егг҃елiем, что который чинъ коммiссарскiй дѣлъ межовыхъ по высочайшей iмператорского величества милости прiемлю, к оному чину все, что по званiю моему надлежитъ, исполнять вѣрно, тщателно и праведно обѣщаюсь, а именно: в слушанiи ѡт обоихъ сторонъ споровъ и сказокъ ихъ и свѣдителствъ людскихъ, в дѣланiи новыхъ и въ поновленiи старыхъ межей и копцовъ, и в записиванiи всего того, такожъ и в протчiихъ повѣраемыхъ мнѣ дѣлахъ ничего болше не смотрѣть, токмо святой справедливости, не опасаясь гнѣва и погрожокъ ничiихъ, никакихъ же взятковъ не вымагая, даровъ не принимая, ни на посулы и обѣтници не соизволяя, но единого Господа Бга предъ очима имѣя, тую жъ справедливость и правду его святую сохранять долженъ буду; такъ мнѣ Гди Бж҃е, помози. Аминь.

Форма присяги вознымъ

Стат. роз. 4 артик. 8 § 2 в Поряд. част 1 о подвойскомъ № 3

Я, имр҃къ, ѡбѣщаюсь и клянуся Бг҃омъ всемогущимъ, предъ святимъ Егг҃елiем его, что к вѣрности ея iмператорскому величеству // касаетъся, 70
и что званiю, которое на мнѣ положено, надлежитъ, имѣю и долженъ есмъ вѣрно, честно, совѣстно и праведно поступать, всякiе укази сискнiе и iнструкцiи судовые тщателно ѡтносит, ѡтдавать и обявлять тому самому, до кого будетъ написано, а в небитность его, женѣ его жъ или кому домъ его поручен будетъ. Такожъ и тое, к чему буду ѡт суда посланъ, и ѡт какой стороны вострѣбуютъ? праведно сознавать, и что подлинно услышу и увижу, тое и признавать буду; нападки, побои рани и убытки осмотрѣвъ, по самой сущей правдѣ, о всемъ доезднымъ доношенiемъ обявлять и безѡтлагателно сознавать, и протчое все, что званiю моему принадлежитъ, радѣтелно ѡтправлять, а ничего излишнего непристойного, сверхъ iнструкцiи мнѣ данной, чинить не буду, ни за взятки, ни за посулы или обнадеживанiе даровъ, ни за дружбы, ни изъ вражды, ни за страхъ и не боясь никакихъ угрожений, токмо по Бз҃ѣ и святой правдѣ обходясь, должность званiя моего, без всякихъ вымышленныхъ ѡтговорокъ и волокитъ, исполнять буду; такъ мнѣ, Бж҃е, помози. Аминь.

3.

Прибавленiе

Что многiе и разные должности сутъ коммiссара межового, для того о такихъ его должностяхъ показано особливо, в 17 главѣ, в разныхъ артiкулах, которые ѡ самыхъ межовыхъ званiю подлежащихъ дѣлахъ и спорахъ во своемъ состоятъ обстоятелствѣ.

4.

Стат. роз. 4 артик. 9 § 1 и 2

Возный присяжный, по опредѣленiю из суда, а в случаяхъ и без опредѣленiя судового, по требованiю всякого обидимого, в самыхъ нужныхъ дѣлахъ, имѣютъ, не умедлѣвая, должност свою ѡтправлят без всякихъ // ѡтговорокъ, и тое, что его званiю подлежитъ, чинить, а 70
именно: укази изъ судовъ до всякого, к кому посланъ будетъ, ѡтносить, зв.
ѡтдавать, обявлять и по тѣмъ в судъ сискивать и представлять; такожъ кому в какiе имѣнiя и грунта, по приговору судовому, надлежать будетъ вручать тѣ имѣнiя и грунта во владѣнiе, платежъ за голову, за увѣчъе и безчестiе, и проторы и убитки, на комъ приговорено будетъ судомъ,

доправлять, правой сторонѣ бєз всякого удєржанія и волокити ѡтдавать, и по данной сєбѣ инструкціи во всємъ поступать.

5.

Тамъ жє § 2

В случаяхъ нападєнія ѡт кого на доми, и всякихъ дѣлъ кровавихъ, бою, ранъ, и убійства и другихъ насиліях, когда обидимыи, нє успѣвъ в судъ опротєстовать, вострєбуютъ возного, для осмотру, тотъ осмотръ онъ возный и бєз опрєдѣлєнія судового должєнъ чинит, но при такомъ осмотрѣ надлєжитъ єму имѣть с собою двухъ чєстныхъ и добрыхъ людєй, в лутшоє сознатя и свѣдитєлства єго достовѣріє; а мєншіє дѣла: бой и спаши и всякіє шкоды, за что смєртію нє казнятъ, ни-жє арєстомъ наказуютъ, и которыє нє прєвосходятъ дєсяти рублєй, онъ жє возный, и бєз присутствія другихъ людєй, самъ осматривать можєтъ.

6.

Стат. роз. 4 артик. 9 § 3 Тамъ жє артик. 17 § 3 Поряд. част 1 о подвойскомъ № 7

Всякій жє осмотръ свой имѣєтъ возный пєрсонално в судѣ, при доєздномъ доношєніи за своєю рукою, сознавать вѣрно, ничєго нє прибавляя, ни убавляя, бєз всякого умєдлѣнія, а нє далѣє, буди в томъ жє городѣ гдѣ суди ѡтправляютъся что случилось, того ж дня или другого, а когда в иномъ мѣстѣ, то за нєдєлю, а нє далѣє какъ за двѣ нєдєлѣ, смотря по разстоянію мѣста; и такоє єго возного сознатє и доєздноє доношєніє // надлєжитъ в судѣ принимать и, записавъ в книгу, 71
к дѣлу сообщить; всѣ жє оного возного сознатя и оныхъ выписѣ из судовыхъ и урядовыхъ книгъ и у всякого права за вѣрныє и силныє приниманы быть имѣютъ; и для того, когда вострєбуєтъ которая сторона тѣхъ выписєй или копій такова сознатя и доношєнія, то писаръ должєнъ, за вѣдомомъ судєй и за своєю рукою, оной сторонѣ нє возбранно давать.

7.

Стат. роз. 4 артик. 9 § 5

Если жъ бы возный противно присяги и должности своєго званія что-нибудъ здѣлалъ, яко то: когда бы нєправєдно что созналъ, либо с какой ни єстъ причины обиду кому в дѣлѣ єго показалъ, норовя противной сторонѣ, или бы, по указу и по нужномъ чіємъ трєбованію, куда посилаютъ нє поєхалъ, позовныхъ указовъ по інструкціи носить и ѡтдавать прєнєбрєглъ, а за тѣмъ и урєчєнный срокъ промєдлѣлъ, и то бы дѣлалъ за страхъ, либо для користи своєй, или по какой другой страсти, то, по подлиннымъ доказатєлствамъ, имѣєтъ быть наказиванъ, смотря по важности прєступлєнія, а имєнно: за нєправєдноє сознатє в кріминалномъ дѣлѣ, по которому над кимъ воспослѣдовала б эѯєкуціа смєртной казни, имѣєтъ быть и самъ казнєнъ смєртію ѡтсѣчєніємъ головы, а за другїє мєншіє прєступлєнія наказанъ арєстомъ дванацятонєдєлнымъ и награждєніємъ за убитки чєлобитчику, которыє ѡт того бъ воспослѣдовать могли, и лишєніємъ вовся чина єго.

8.

Стат. роз. 4 артик. 9 § 4

Когда бы и то случилось, что возный, по учинєнномъ собою осмотру, нє доєхавъ к суду и доношєнія нє подавъ, умрєтъ, тогда чєлобитчикъ, тѣхъ людєй, которыи с нымъ, умєршимъ, при осмотрѣ для свѣдитєлства были, имѣєтъ в судъ прєдставит, и что при писмєнномъ осмотрѣ умєршого возного под совѣстію? сознаютъ? оноє сознатє надлєжитъ // въ 71 зв.
судѣ к дѣлу сообщить, в книги записать и за силноє у всякого суда, какъ и при самомъ возномъ, принимать.

Артїкулъ 9

Ѡ доходахъ возного и о бєзопастві єго в посилкахъ

1. По чему ѡт чєго возному платить.
2. Кто бы возного к себѣ посланного с указомъ и інструкцією, и при нємъ опредѣлєнныхъ людей, побилъ и обезчєстилъ?
3. Если бы тотъ, кто возного побєтъ и обезчєститъ, судовому приговору противился.
4. В случаи смєртного ѡт какого противника убійства возному или кому принємъ другому, какъ в судѣ поступать?
5. Если бы побой или убійство возному случилось ѡт слугъ или домашнихъ того гпдна, к которому былъ посланъ, мимо вѣдомость єго.
6. И вопротивъ, когда бы то случилось возному с початку и причины єго самого или посланныхъ при нємъ людей.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артик. 10 и артик. 15 § 1 с поправлєніємъ

Возному, за труда єго, имѣєтъ быть плачєно: когда по дѣлу чєлобитчика посланъ будєтъ с позовнымъ указомъ либо съ інструкцією за нѣсколко вєрстъ или и милъ, то на всякую вєрсту по копійки, нє ставячи того в число, что и назадъ будєтъ єхать обратно; а єсли ѡтправитъся для какого осмотру, то, сверхъ оного поверстового, особливо за осмотръ пятъ копѣекъ; ѡт посилки жє по кого в одномъ мѣстѣ, гдѣ и судъ учрєжденъ, и ѡт всякого осмотру ранъ, побоєвъ, спаши, порубу и другихъ шкодъ, а особливо когда о томъ в судѣ сознаєтъ, ѡт оного сознатя пятъ жє копѣекъ, а кто при возномъ у того жъ осмотру будєтъ, такожъ при чіей присяги в судеб//номъ дѣлѣ 72
присутствовать повелятъ, тѣмъ по чєтири копєйки; когда жє онъ, возный, для ѡтдачи и вручєнія кому приговоренныхъ имѣній, денєгъ и другихъ движимихъ пожитковъ, ѡтправлєнъ будєтъ, и то вручєніє самимъ дѣломъ учинитъ, тогда єму правая сторона, по оцѣнки оныхъ имѣній и пожитковъ, на сколко сумми получитъ, ѡт рубля по двѣ копійки заплатить, а онъ, возный, на обвинєнной сторонѣ то доправивъ, той жє правой сторонѣ вручит имѣєтъ. Кормъ жє, сколко гдє по чіему дѣлу онъ, возный, промєдлитъ, и сколко надобно будєтъ бумаги и чєрнила, то особливо єму ѡт истца производитись должно.

2.

Стат. роз. 4 артик. 14 § 1 Поряд. част 1 о подвойскомъ № 6

Кто бы возного, посланного к себѣ изъ какой канцеляріи или суда с указомъ либо інстукцією, самъ или чрезъ слугъ и подданныхъ своихъ в рожу ударилъ, за волоси рвалъ, побилъ, и людємъ при нємъ ѡтправленнымъ то жъ учинилъ, или укази и інструкцію ѡтнявъ, подралъ, таковаго на срокъ крайноположенный в тотъ жє судъ сискать, и єсли на нєго по подлиннымъ доказатєлствамъ явитъся, то такъ самому возному, яко и тѣмъ кто при нємъ будєтъ побитъ и обезчещенъ, надлєжащій платєжъ, противъ званія ихъ, и за шкоды, єсли бы при томъ какіє учинєны были, нагарждєніє удвоє допровивъ, ѡтдать имъ жє; за нєпочитаніє жє в томъ суда и продерзость, оного жъ прєступника дванадцятонедєлнымъ арєстомъ, или какъ судовоє состоитъся разсмотрєніє, наказать.

3.

Тамъ жє в Стат. роз. 4 артик. 11 § 2 с поправлєніємъ

А єсли означенный прєступникъ, ставъ при упорѣ, по приговору судовому за побой, за бєзчєстіє и шкоды возному и другимъ при нємъ платить нє схочєтъ и под арєстъ взять себє нє допуститъ, то судъ силєнъ, єго сискавъ, такъ платєжъ за тотъ // побой и бєзчєстіє, противъ званія 72
ихъ удвоє, яко и подѣланныє при томъ шкоды, учєтвєро, ужє обидимимъ зв.

на нѣмъ приговорить и доправить имѣетъ. Когда же оный противникъ, ничего того нѣ исполнивъ, прочъ уйдетъ,тогда из того суда в вышшій судъ о такой его противности донѣсть, и *из* оного суда и поимки его опубликовавъ, и пойманного взявъ под арестъ, поти его держать, поки по всему вышшеописанному нижшого суда приговору надлежащого нѣ учинить исполнѣнія.

4.

Тамъ жѣ § 3 Стат. роз. 11 *артик.* 4 § 1

Буди же бы и то случилось, что*б* кто возного или кого *от* присутствующихъ ему в смертъ убилъ, таковаго убійцу и самого, по доказателствамъ, без всякого пощадѣнія, смертію казнить, за голову же убитого наслѣдникамъ удвое изъ имѣній его, убійци, доправить; а когда *б* тотъ же преступникъ, укриваясь гдѣ, нѣ моглъ быть в судъ сисканъ или и прочъ ушелъ, тогда оный судъ имѣетъ противъ нѣго поступать по артикуламъ сего права, в главѣ 20 изображеннымъ, а платежъ за голову и убытки убитого, хотя тотъ же убійца и нѣ сисканъ будетъ, удвое *из* имѣній его доправить, или самые тѣ имѣнія его, до уплатки приговоренной суммы, истцамъ во владѣніе *от*дать.

5.

Тамъ же роз. 4 *артик.* 11 § 4 и роз. 1 *артик.* 24 § 4, 5, 6 и 7 с сокращеніемъ

А гдѣ бы такое безчестіе, побой или смертное убійство возному или кому *от* бившихъ при нѣмъ случилось нѣ *от* самого того гпдна, к которому были посланы, но *от* кого другого из его слугъ, подданыхъ или иныхъ домашныхъ, и оный господинъ, ставъ в судъ, подлинными доказателствами себе оправдитъ, что то учинилось мимо волю, приказъ и вѣдомость его, в такомъ случаи судъ имѣетъ // поступать с самимы, кто 73
виноватъ явится, по вышепоказанному: о всякихъ с указами посланцяхъ, в главѣ третей в артікулѣ 12 пунктѣ 3 *м*ъ.

6.

Прибавленіе в согласіе права Ста. роз. 11 *артик.* 22

Равнымъ же образомъ, если бы возный или кто при нѣмъ будетъ куда с указомъ посланъ, неучтиво поступая и самы кому причину к ссорѣ давъ, учали кого на дворѣ оного, к которому посланы, безчестить или бить, или бы кого и в смертъ убили, и з тоей причины имъ самымъ безчестіе или в оборонѣ чіей и смертное убійство воспослѣдовало *б*, то в такомъ случаи поступать, какъ сея жъ главы в артікулѣ второмнадцять, в пунктѣ 1 *м* и 2 *м* изображено.

Артікулъ 10

О времени произвожденія судовъ, такожъ о всегдашнемъ в то время бытіи в судѣ опредѣленныхъ персонъ, и о опредѣленіи в случаи каковъ, на мѣсто настоящихъ, судей наказныхъ

1. В какое время суды производитись должны, а въ какое *от*ставляются.
2. Опредѣленнымъ судовымъ персонамъ самымъ всегда, когда судъ *от*правляется, быть, и какимъ порядкомъ, для неволокити судимыхъ, дѣла ихъ *от*правлять.
3. По какой нуждѣ на мѣсто *от*лучного члена иная персона опредѣляется.
4. Кто бы из судовыхъ персонъ трикратно обличенъ былъ в напрасномъ *от* суда *от*сутствіи.
5. Если бы командиръ, во мѣсто настоящ*ого* судіи, опредѣлилъ наказного без помѣстного и обидливого?

6. На наказныхъ судей, за обидливое ѡт неискуства в дѣлѣ чіемъ рѣшеніе, апелляція быть можетъ до опредѣлившого ихъ командира. //

Пунктъ 1. 73 зв.

Зерц. Саз. под слов. судъ № 2 и под слов. празничніе дни № 7 Поряд. Артик.[1] Права Магдеб.о судіях и справедливости № 20 Поряд. част 2 о завѣшоныхъ или свободных днях ѡт судовъ № 25 и част 4 о караню злодѣевъ изначала № 6

Во всякихъ судахъ и урядахъ судебные дѣла производить по всякъ денъ, кромѣ воскресныхъ, сі-естъ недѣлныхъ дній, празниковъ господскихъ, богородичныхъ и нарочитихъ свѣтихъ, такожъ кромѣ государственныхъ торжествъ, а особливо, ѡт 20 декабра по 8 генваря число, да недѣля сырная и первая великого поста, а того жъ поста ѡт лазаревой субботи до понедѣлка фоминой недѣлы, и кромѣ первыхъ трехъ дній пятдесятницы, да канікулярного времени, то естъ ѡт 15 іюля о 15 чисѣлъ августа, в которые всѣ дни, кромѣ приниманія протестовъ и тестаментовъ и вписиванія оныхъ в книги, всякіе дѣла ѡтставляютъся, развѣ бы оные были весма нужные и времены не терпящіи, о которыхъ показано именно ниже, в главѣ 9 в артікулѣ и в главѣ 25 в артікулѣ 8 в пунктѣ 5 *мъ* ибо таковые дѣла за нужду надлежитъ производить в празничное и во всякое вышеозначенное врема.

2.

Стат. роз. 4 артик. 4 § 1
Зерц. Саз. под слов. дѣло № 4 Стат. роз. 4 артик. 16 § 1 и артик. 46 § 2 при конци

Во время же надлежащого такихъ судебныхъ дѣлъ произвожденія должны судіи и другіе к судамъ опредѣленные персоны самы всегда быть в судѣ и оные дѣла тщателно и безволокитно ѡтправлять, дабы от [2-]волокити судимимъ[-2] особливого разорения и напраснихъ убитковъ не могло послѣдовать; и для того имѣютъ всякое дѣло, смотря по записаннымъ на челобитных числамъ, прежде другихъ послѣднихъ ѡтправлять, развѣ бы чіе дѣло было не столъ нужное, а другого хотя, послѣ к суду пришедшое, но нужнѣйшое, особливо пріежжихъ иностранныхъ людей, и которое состояло бъ о убійствѣ, насиліи и ѡ протчемъ, времени нетерпящемъ, ѡ чемъ вышше, в 1 *мъ* сего артікула пунктѣ, и ниже, в главѣ 9 в артікулахъ 10 *мъ*, 11 *мъ* и 12 *мъ* показано, то в такихъ случаяхъ и послѣдніе // дѣла предъ первыми ѡтправлять 74
надлежитъ.

3.

Стат. роз. 4 артик. 4 § 1 и 2 с поправленіемъ

Если бы судія тяжко и долго болѣзновалъ, либо в какой государевой службѣ находилъся, или, какіе другіе правилные имѣя препятствія, в судѣ быть не возмоглъ, в такихъ случаяхъ, на мѣсто оного, судій настоящій командиръ за обявленіемъ ѡт того, кому что ѡт вышеозначенныхъ препятствій случится, и за подлинною о томъ справкою, иного, в правахъ искусного, управного и добросовѣстного, опредѣлить имѣетъ.

4.

Стат. роз. 4 арти. 38 § 2 и артик. 4 § 3 и 4

А когда кто изъ судей и другихъ судовыхъ членовъ, за болѣзною или инимъ какимъ правилнымъ препятствіемъ, в надлежащіе къ ѡтправленію судовъ дни ѡт суда ѡтлучитъся чрезъ цѣлую недѣлю, тогда долженъ показать достовѣрное свѣдителство ѡ такомъ своемъ препятствіи, в томъ же судѣ, пред другими членами; инако же, если тѣмъ себе не оправдитъ, и ѡттуду воспослѣдуетъ сторонамъ какой убытокъ и волокита, то убытокъ оный членъ самъ награждать имѣетъ. Буди же кто изъ судовыхъ членовъ, без всякихъ правилныхъ причинъ и нуждъ из единого о должности своей пренебреженія, трикратно по цѣлой недѣлѣ или и

[1] *Номер артикула не зазначений.*
[2-2] *Писано по витертому.*

болшъ устранялся ѡт правлєнія судовыхъ дѣлъ, и то бы на нєго доподлинна довєлось, таковый нєрадѣтєлный члєнъ, за оноє своє нєрадѣніє, чина лишєнъ, а на єго мѣсто другій, тщаливѣйшій и достойный, опрєдѣлєнъ быть имѣєтъ.

5.

В Стат. роз. 4 артик. 37 § 2

Когда жє бы который командиръ, во мѣсто настоящихъ судєй или члєновъ судовыхъ, кому бєзпомєстному и нєуправитєлному поручилъ правлєніє судєбныхъ дѣлъ, и ѡт того бы воспослѣдовала кому в судѣ обида, волокита и убытки, тогда, в нєдоволствѣ имѣнія такова наказного нєуправитєлного и обидливого // судіи, самъ за нєго настоящій командиръ 74
долженъ будєтъ обиженному за тѣ убытки по доказатєлствамъ зв.
награждать.

6.

Тамъ жє § 3 с поправлєніємъ

Но в такихъ обидахъ и убыткахъ, которыє кому бы, противно праву, ѡт наказаннихъ учинились, свободно обидимимъ до настоящого командира аппєлювать, а командиръ оный долженъ будєтъ правноє отомъ чинить разсмотрєніє и надлєжащую обидимимъ справєдливость; инако жє, єсли бы оной тѣ обидимыє получить нє могли, то имъ и на самого того командира в вышшій судъ аппєлляція волная быть имѣєтъ.

Артїкулъ 11

ѠБ судіяхъ, на которыхъ бы в судѣ чєлобитчикъ или ѡтвѣтчикъ имѣлъ подозрѣнїє, и которыи сами *б* или ихъ подданныи с кимъ имѣли дѣло

1. Кто бы ѡт судимихъ на какого судового члєна в чємъ имѣлъ подозрѣніє.
2. Именныє подозрѣнія в нєправосудіи на судєй причины.
3. Который бы судовый члєнъ имѣлъ с кимъ в томъ жє судѣ, гдѣ самъ засѣдаєтъ, дѣло.
4. В обидѣ криминалного дѣла ѡт судєй или ихъ подданныхъ куда чєлобитствовать?

Пунктъ 1.

Прибавлєніє по силѣ другихъ правъ

Который бы чєлобитчикъ или ѡтвѣтчикъ по какому-нибудъ дѣлу своєму имѣлъ на кого ѡт судєй подозрєніє и сумнѣніє, нє чаючи ѡт нєго правосудного в ономъ дѣлѣ произвожденія и рѣшєнія, таковый долженъ в судѣ доношеніємъ или словєсно, поки дѣло производитись нє начнєтъ, обявить причину того подозрѣнія именную, и єжели покажєтъся // быть 75
оная причина к тому правилная и подозрѣніє будєтъ доказатєлноє, то оный судія имѣєтъ быть ѡт слушанія того дѣла ѡтрѣшєнъ, а на єго мѣсто другій, в чину єго равный, или хотя *б* и нє равный, но к судовымъ дѣламъ доволный и достойный, опредѣлєнъ быт имѣєтъ. А буди судію чєлобитчикъ или ѡтвѣтчикъ в чємъ по своєму дѣлу опорочитъ и нє доведетъ, таковаго порицатєля штрафовать, противъ обстоятєлства дѣла, по артїкуламъ сєго права, дабы, на то смотря, и другимъ чинить того было нє повадно.

2.

Прибавлєніє по тому жъ

Причини жє такова на судєй подозрєнія за правилныє принимаютъся слѣдующія, а именно: 1) єжели который судія обязанъ будєтъ съ чєлобитчикомъ или ѡтвєтчикомъ свойствомъ или иною какою особливою дружбою; 2) єжели онъ противу которого ѡт ныхъ имѣлъ или имѣєтъ вражду; 3) єжели тотъ жє судія єстъ должникъ въ заимствованіи денєгъ

или одолжилъся которой сторонѣ явнымъ и великимъ ѡт нея благодѣяніемъ; 4) ежели оного судію одна сторона усмотритъ часто в компаніи с спорною ея стороною бывающого и с оною на ухо шепчущого. По сему жъ и другіе причины могутъ быть, которые къ подозрѣнію в правосудіи какого судію приводили бъ.

3.

Стат. роз. 4 артик. 4 6 и 7 Зерц. Саз. под слов. судъ № 100 тамъ же под словом позовъ № 4

Кто бы ѡт судовыхъ членовъ, в томъ же судѣ где засѣдаетъ по челобитю на кого или ѡт кого на него, либо два судовые жъ члены между собою, имѣли какое дѣло, таковое дѣло имѣютъ другіе ихъ товарищи судить, без поноровки, по правамъ и по присяжной своей должности; а оны, какъ судимыи, вставъ изъ своимъ мѣстъ, должны будутъ, стоя, собою или чрезъ повѣренныхъ своихъ, с соперниками своими росправлятись, и что приговорено в судѣ будетъ, тое исполнять. //

4. 75 зв.

Стат. роз. 4 артик. 39 § 1 и 7

Кому же бы ѡт которыхъ началныковъ, судей или другихъ судовыхъ членовъ, либо ѡт ихъ прикажчиковъ, служителей и подданныхъ ихъ владѣнія, какая в дѣлехъ криминалныхъ учинилась обида, и в томъ бы ѡт обидимого было челобите в оный судъ гдѣ самы засѣдаютъ, но ны изъ самыхъ бы ихъ, по правамъ, ни изъ ихъ подкомандныхъ, обидимый надлежащой не моглъ получить тамо справедливости, на таковыхъ судей свободенъ оныи челобитчикъ искать сатисфакціи в вышшемъ судѣ, в который когда тѣ судіи позваны будутъ, то никакими причинами не ѡтговариваясь, такъ самы становитись, яко и подкомандныхъ своихъ в оный вышшній судъ ставить, и противъ челобитъя обиженного за себе жъ и за оныхъ подкомандныхъ ѡтвѣтствовать, послѣдователно же, и в чемъ виновати быть покажутъся? правному истязанію и винѣ, безъ всякія поноровки, подлежати должны.

Артїкулъ 12

Ѡ безчестіи, ранахъ или убійствѣ, кому бы в судѣ воспослѣдовали ѡт самыхъ судей

1. Штрафъ и казнь судіямъ, кого бы в судѣ обезчестили, ранили или и убили.

2. Если бы кто ѡт судовыхъ персонъ ранилъ и убилъ кого в судѣ боронясь?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артик. 63 § 1 и 2

Который бы командиръ, или судія, либо кто другій ѡт судовыхъ персонъ, во время произвожденія суда, явно кого безчестними словами обругалъ, // таковый самъ имѣетъ быть за то наказанъ шестонедѣлным арестомъ; а если 76
бы оный командиръ, судіа или другій судовый персона, не почитаа государева, то естъ судебного мѣста, которое засѣдаетъ, но в немъ гвалтъ или насиліе дѣлаа, тамо жъ на судѣ кого ранилъ, таковаго продерзателя смертію казнить; а если бы до смерти убилъ, за то самого, по суду, не токмо живота, но и чести лишить, а платежъ за увѣче раненному, или за голову убитого наслѣдникамъ, удвое из имѣній его жъ доправить. То ж разумѣть о писарах, межовщикахъ и других чиновных людях, такожъ и служителяхъ канцелярскихъ.

2.

Стат. роз. 4 ар. 63 § 3

Но если кто и ѡт судимихъ или другихъ зачимъ пришедшихъ, своеволно поступаа, на судѣ или в какомъ правленіи который ѡт правящихъ или судовой персонѣ укорителным словомъ причину дастъ, или рукою тронетъ,

и початокъ к ссорѣ и бою учинитъ, а той бы, охранѧѧ своє здоровє и животъ, оного своєволца ранить или въ смєрть убить принуждєнъ былъ, таковый судїѧ или кто из судовыхъ пєрсонъ другїй, правылнымъ въ своєй нєвинности оправданємъ и доказатєлствомъ сєбє очистивъ, никакому штрафу и наказанїю подлєжать нє имѣєтъ.

Артїкулъ 13

Ѡ пєчатєхъ при судахъ и канцєлярїяхъ

Стат. роз. 4 ар. 12

При всякихъ канцєлярїяхъ и судахъ обыкновєннаѧ пєчать имѣєтъ быть, с приличнымъ надписанїємъ около гєрба того, какїй гдє издавна содєржитъсѧ и изображаєтъсѧ, и за тою пєчатю всякїє укази, сискныє и прочїє урядовыє писма выдавать; а содєржать оную пєчатъ писару, или гдѣ какоє обыкновєнїє єстъ

Артїкулъ 14

Ѡ содєржанїи книгъ и дѣлъ судовыхъ во всякой канцєлярїи

1. Гдѣ и какъ при судахъ книги и дѣла судовыє содєржаны быть имѣютъ.
2. Во врємѧ ѡтлучки, смєрти или пєрємѣни судєй какоє должно быть дѣлъ судовыхъ содєржанїє.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 13 § 1 и 2

Для крѣпкого и бєзопасного содєржанїѧ и хранєнїѧ книгъ и дѣлъ судовыхъ, какъ в судѣ гєнєралномъ судїи, такъ в полках // полковники с 76 зв.
полковою старшиною, а в сотняхъ сотники с протчїими сотєнными, а в магистратахъ войти съ магистратовыми урядниками устроєвать должны судовыє домы и при ныхъ добрыє, крѣпкіє и бєзопасныє кладовыє, а в ныхъ порядочныє ящики или шафи, и при томъ сторожу учрєждєнную всєгда имѣєтъ. На строєнїє жє и подчинку таковыхъ судовыхъ домовъ и кладовыхъ хранилищъ трєбовать опрєдѣлєнїѧ ѡт надлєжащой власти изъ какихъ доходовъ повєлєно будєтъ тоє исправлять.

2.

Стат. роз. 4 ар. 13 § 3 с поправлєнїєм

Когда случитъсѧ, по какой общой или и своєй нуждѣ, на врємѧ судящимъ пєрсонамъ ѡт судовъ ѡтлучитись, тогда таковыє книги и дѣла в сундукахъ замикать и пєчати свои к нымъ прикладивать имѣютъ, приказиваѧ, чтобъ до ихъ возвращєнїѧ были нєрушимыє; в случаи жє которыхъ другихъ судовыхъ пєрсонъ смєрти, или произвєдєнїѧ в иный чинъ, либо ѡтставки, кто на мѣсто ихъ другїй опрєдѣлєнъ будєтъ, тому имѣютъ быть всѣ книги и дѣла оныє судовыє в цѣлости с описю вручєни.

Артїкулъ 15

Ѡ часахъ, в которыє єжєднєвно, в опєрдѣлєнныє их судамъ дни судовыє пєрсоны сходитись должны, и о нєотлучкѣ из суда сторонъ

1. В которыє часи в судъ приходить для слушанїѧ дѣлъ и в которыє ѡтходить судїи и писаръ имѣютъ?
2. Когда кто з сторонъ, в судъ по рєєстру званъ, до трохъ дєнъ нє явитъсѧ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 46 § 2 со изяснєнїємъ

Судїи по всякъ дєнь должны, в обыковєнныє к отправлєнїю суда дни, заврємєнно сходитись, а имєнно: по полуночи сєдмого, а сидѣть до пєрвого

с полдни часа. Писаръ же прежде судей, для всякихъ справокъ и для заготовленiя дѣлъ к представленiю и слушанiю судiямъ, и для порядочной записѣ в реестръ челобитнихъ и прочiихъ дѣлъ, чтобъ, чiе дѣло прежде к суду прийдетъ и въ реестръ записано будетъ? тое наперед и произвожденно было.

2.

Стат. роз. 4 ар. 16 в срединѣ съ поправленiем

Кого от судимихъ в судѣ по реестру позовутъ и онъ // за отсутствiемъ своим не отзовется, того жъ, другого и третого потомъ дня не явится, то четвертого дня, хотя бъ уже явилься, однакъ, за штрафъ, что суда не смотритъ, долженъ будетъ иного сроку дожидатись, какой ему судъ опредѣлитъ; развѣ бы, в оправданiе, причины правилные тому представилъ, то и дѣло его тогда жъ, за его себе явленiемъ, производитись имѣетъ. 77

Артiкулъ 16

Ѡ непосиланiи никого, по челобитямъ, для слѣдствiя, прежде приглашенiя ѡтвѣтчика в судъ и прежде его допроса

Прибавленiе в ползу судящихъ и судимих

Всякiе судiи особливое должны имѣть в томъ оберегателство, чтобъ, по единому челобитю челобитчика, так самого межового коммиссара, яко и другихъ никакихъ, а паче малоискусныхъ в такихъ дѣлахъ людей, для слѣдствiя о межѣ на спорные грунта и никуда ни по какому дѣлу не посилали, не пригласивъ прежде в судъ ѡтветной стороны и оныя против того челобитя не допросивъ, или не получивъ от нея жъ никакого писменного требованiя о такой кого для того слѣдствiя висилки; ибо иногда случаетъся то, что з единого ѡтвѣтчикового допросу и показанiя от него, или и челобитческой стороны, писменных крѣпостей, все дѣло явно и безсумнително к совершенному судовому рѣшенiю быти можетъ, а от слѣдствiя таковаго, безъ обстоятелной на то iнструкцiи производимого, происходятъ напрасне сторонамъ убитки и горшое судiямъ к вершенiю дѣла затрудненiе. Когда же изъ допроса ѡтвѣтчика явится, что инако невозможно того дѣла вершить, тогда оное слѣдствiе межовому коммиссару или которымъ другимъ управнымъ персонамъ поручать, давъ из суда имъ доволную и обстоятелную iнструкцiю, смотря по дѣлу: ѡ чемъ именно слѣдовать, какихъ свѣдителей ѡ чемъ и какъ допрашивать, какiе при томъ другiе обстоятелства разсуждать? и подробну описать надлежати будетъ.

Артiкулъ 17

Ѡ позовныхъ указахъ и iнструкцiяхъ //

1. Какимъ образомъ укази позовне и инструкцiи и въ какой силѣ изъ судовъ видаванни быть имѣютъ. 77 зв.

2. Тѣ жъ укази чрез кого к ѡтвѣтчику ѡтправлять и где ему ѡтдавать?

3. Если бы возный с позовнымъ указомъ не засталъ самого ѡтвѣтчика в домѣ, или если бы обида учинилась из маетности, а не тамо где ѡтвѣтчикъ живетъ, то кому и где тотъ позовный указъ ѡтдавать?

4. О безъпомѣстныхъ и крiющихся от позвовъ ѡтвѣтчиках.

5. Кто бы жилъ в одной, а грунта имѣлъ в другой юрисдикцiи, и обиду кому учинилъ? тотъ гдѣ судимъ быть долженъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 18 § 1 с сокращенiемъ

Позовные укази и инструкцiи имѣютъ быть видаванни из всякихъ судовъ, за печатю того жъ суда и з подписомъ судей и писара, по того, на кого от челобитчика поданно будетъ челобите; прописивать же въ оныхъ указахъ имя, прозванiе и чинъ того, кого в судъ позиваютъ, тако ж по чiему челобитю и дѣлу, за что и на которыий бы именно срокъ становилься в

судъ самъ или повѣренного прислал, тако жъ годъ, мѣсяцъ и число, какого тѣ укази видаютъсѧ, ѡзначить; срокъ же опредѣленный быть имѣетъ, смотрѧ по времени и разстоянію мѣста, какъ бы мощно оному ѡтвѣтчику стать к суду, и чтобъ за прибытіемъ его дѣло могло быть произвождено, а обоимъ бы сторонамъ за находящими по реестру и очередѣ переднѣйшим и иных челобитчиковъ дѣлами, поки оные ѡтправлятъсѧ, волокити и напрасного иждивенія не воспослѣдовало.

2.

Стат. роз. 4 арт. 17 § 1

Указы таковые, видаваемые из суда, надлежитъ ѡтправлять чрез возного, который оные долженъ ѡтвѣтчику ѡтдавать при людехъ, которые могли б о той ѡтдачѣ его видѣть и свѣдителствовать; а гдѣ-нибудъ на оного ѡтвѣтчика налучить, в домѣ ли его, или при церквѣ, либо в пути и на всякомъ мѣстѣ, тамо можетъ и позовный указ ему ѡтдать, и по силѣ оного либо и по инстукціи, в призиванїи или и взятїи его в судъ поступать.

3.

Там же § 1 и 2 с поправленіемъ

А когда бы возный из суда посланный, не заставъ и не сискав такого ѡтвѣтчка в домѣ, не моглъ указа ему самому вручить, // тогда женѣ его 78
или другому, кому домъ его поручен, ѡтдать можетъ, предлагаѧ, дабы ѡ томъ ѡтвѣтчикъ свѣдом былъ и на означенный в томъ указѣ срокъ в судъ сталъ; по тому жъ, из чїей бы маетности или хутора учинилас челобитчику обида, долженъ возный врученный себѣ из суда указъ везти в ту жъ маетность или хуторъ, а не будетъ ли в ней самого гпдна, то ѡтдать позовъ прикажчику его, либо войту или десятнику, либо кому поручена будетъ оная маетностъ, и чрезъ ныхъ звать ѡтвѣтчика в надлежащїй судъ; а кому и при комъ таковый позовный указъ ѡт него возного ѡтданъ будетъ? и что по тому учинитъся ѡ всемъ обстоятелно онъ же возный в судѣ доезднимъ доношеніемъ обявить, и то доношеніе принято и в книгу судовую записано быть имѣетъ.

4.

Книг. Пор. част 3 о позвѣ № 7 и 10 с прибавленіемъ

Кто бы по чїему челобиттю не моглъ быть призванъ в судъ ни писменно ни словесно, напримѣръ затѣмъ, что то мѣсто, на которомъ живетъ ѡтвѣтчикъ, ради моровой язвы и протчего, естъ опасное, таковое дѣло судъ можетъ ѡтстрочить на иное время; который же бы ѡтвѣтчикъ, безъ грунтовый и непослушный, крилъсѧ ѡт позва и убѣгалъ, а былъ бы ко удовлетворенїю челобитчика весма надежный, по такового нарочныхъ из суда посилать, и если бы убѣгалъ, то о поимкѣ его и присилкѣ в судъ под карауломъ вездѣ публиковать надлежитъ.

5.

Стат. роз. 4 артї. 17 § 2 и роз. 9 ар. 8 § 1 со изясненіемъ Пор. част 1 о челобитчикѣ № 2 с поправленіемъ

Кто бы имѣлъ домъ свой в одной юрисдикціи, а грунта, людей и маетности в другой, и з тѣхъ грунтовъ или маетностей учинилъ кому обиду, таковый имѣетъ быть за то позванъ ѡтвѣтствовать в томъ судѣ, которому онъ подчинен, и если споръ будетъ ѡ землю, хутор, лѣси, поля, сѣножати и протчїе грунта, в разныхъ уездахъ имѣющїеся, то для росправи и размежованїѧ имѣютъ быть ѡпредѣлены межовые коммиссари или другїе в такихъ дѣлахъ управные персони, по два человѣка, за сношеніемъ и согласїемъ судей из того суда, которому ѡтвѣтчикъ подчинен, и зъ другого суда, в которого уездѣ будутъ тѣ его имѣнїѧ, и дѣло то производить // и 78
вершить надлежащимъ правнымъ порядкомъ, какъ показано ниже, в главѣ зв.
седмойнадесятъ, в артїкулѣ седмомъ, ѡ спорныхъ грунтахъ на межѣ общой двухъ полковъ или уездовъ. Когда же тотъ, кто изобидитъ кого и з своихъ имѣнїй, не будетъ подчинен ни одному ѡт тѣхъ судовъ, в которыхъ уездахъ жителство и грунта свои имѣетъ, но подлежитъ вишшому суду, на таковаго

бытъ чѣломъ и управы трѣбовать из нѣго в томъ жѣ вышшѣмъ судѣ. Такожъ, когда бы кто, живучи в одной юрисдикціи, обиду кому учинилъ, но по чѣлобитю обидимого позовным указомъ к ѡтвѣтствію въ судъ ещѣ бы призванъ нѣ былъ и дѣла нѣ начиналъ, а тѣмъ врѣмѣнѣмъ в другую юрисдикцію вовся на жилѣ перѣйшолъ, нѣ оставя тамо никакова нѣдвижимого имѣнїѧ своѣго, тогда изъ оного суда писат в тотъ судъ, под который онъ перѣшолъ, дабы из нѣго обиженному надлѣжащая была учинѣна справѣдливость; а будѣ призванный ужѣ в судъ, дѣло начавъ, сойдѣтъ, то из прежнѣго суда ѡ присилкѣ ѣго в тотъ жѣ судъ для окончанія дѣла писать жѣ, ибо в которомъ судѣ какоѣ дѣло начнѣтъсѧ, в томъ судѣ и окончитисѧ имѣетъ.

Артїкулъ 18

Указовъ на ѡтсрочку суда кому нѣ давать, а кому давать надлѣжитъ?

Стат. роз. 1 ар. 21 § 1, 2 и 3
Пор. права цесар. ар. 46

Укази из канцелярїй и ѡт командировъ и судей на ѡтстрочку суда к произвожденію справѣдливости никакимъ людѣм ни под какимъ образомъ в жадныѣ суда даваны быть нѣ имѣютъ, развѣ бы кто на службу государѣву, в поход или в какую коммїссію ѡтлучилъсѧ, либо в посѣлство до зѣмѣль чужихъ, или для учинѣнїѧ рубежа з сосѣдствѣнными пограничними зѣмлями, такожъ и въ другихъ государѣвыхъ дѣлахъ за границу изъ государства ѡтправлѣнъ былъ, или бы какимъ случаѣмъ нѣпрїятѣлѣмъ в нѣволю попалъсѧ, таковому, противъ чїѣго-нибудъ чѣлобитъя, ѡтсрочка суда до ѣго возвращенїѧ чинитись имѣетъ.

Артїкулъ 19

Ѡⷪ указахъ, привилѣгїяхъ и протчїихъ судовыхъ писмах // ѡткритихъ, в судѣ или командирамъ обявляѣмихъ

79

1. Получивши укази, привилѣгїѧ и другіѣ ѡткритіѣ писма командирамъ в судахъ имѣетъ объявлять при свѣдитѣлехъ, а командири и судїи обратно ѣму ѡтдавать должны.

2. Кто бы такіѣ крѣпости удержалъ, тому за удержаніѣ какій к прибытію в судъ срокъ означать и какъ штрафовать онаго.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 артї. 23 § 1

Кто бы полученныѣ собою государѣвы укази, привилѣгія, либо универсали гѣтманскіѣ, или судовыѣ всякіѣ ѡтворчатіѣ писма, принѣслъ по ѥкомъ своѣмъ чѣлобитю, или толко для ѡбявленія, в который судъ или до какого командира или владѣлца и до кого-нибудъ, тоѣ ѡбявленіѣ имѣетъ быть при людехъ достовѣрныхъ; а кому такіѣ укази, привилѣгїѧ и писма обявленни будутъ, тотъ, по вичитаніи и взятіи из ныхъ копій, самыѣ подлинныѣ, нѣ удерживаѧ, обратно ѡтдавать обявившѣму долженъ.

2.

Тамъ жѣ § 2 и 3 со изъясненіѣмъ

Если жъ бы кто, во противностъ сѣму праву, ѡзначѣнныѣ укази государѣвы или привилѣгїѧ, либо гѣтманскіѣ унїверсали, или Суда Генералного ѡткритіѣ писма, яко то: дѣкрѣти, укази и прочіѣ, по вичитанію оныхъ, у себѣ удержавъ, возвратить явившѣму нѣ хотѣлъ, таковому, по чѣлобитю обидимого, надлѣжитъ к прибытію в судъ означить завитый или крайнѣположѣнный срокъ, и за то удержаніѣ имѣетъ быть на нѣмъ доправлѣно в надлѣжащій судъ, на канцелярскіѣ росходи, штрафу дванадцятъ рублей, а другіѣ дванадцятъ рублей обидимой сторонѣ; за удержаніѣ жѣ ѡткритихъ писѣмъ Полковихъ Канцелярїй и Судовъ шѣсть рублей, Сотѣнного,

Магистратового и Ратушнаго Правлєніѧ три рублѣ, в тіє ж канцелярїи и суда или правлєніѧ, а обидимому такоє ж число денєгъ другоє. //

Артїкулъ 20

79 зв.

Ѡ писмахъ увѣщателныхъ, ѡ протєстахъ на судєй и ѡ явочнихъ челобитнихъ

1. Писма увѣщателныє на одну суда пєрсону другїє пєрсоны тогожъ суда трєбующєму видавать протєсти принимать должны.
2. Ѡ свободномъ даванїи в судахъ явочныхъ челобитныхъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артї. 6 § 3 с поправленіемъ

Кто бы нибудъ к которой судовой пєрсонѣ трєбовалъ увѣщателного писма или позовного указа, или бъ на кого из ныхъ протєстъ подалъ в томъ судѣ, в которомъ онъ засѣдаєтъ, таковому оного жъ суда другїє пєрсоны имѣютъ тѣ писма увѣщателныє или позови к ѡтвѣтчику выдавать, а протєсти принимать, и из оныхъ єѯтракти челобитчику за своими руками, бєзъ отрицанїя видавать же, имѣют.

2.

Стат. роз. 4 ар. 39 § 2 со изяснєніем

По тому жъ, всякому свободно в своихъ ѡт кого-нибудъ обидахъ и во всякихъ правнихъ процєссахъ явочное челобитє давать в который судъ кто пожелаєтъ, а во всякихъ судахъ и канцелярїяхъ оныє явочныє челобитѧ принимани и в книги записивани быть имѣютъ, бєз всякого опасенїѧ.

Артїкулъ 21

Ѡ срокахъ завитихъ или крайнєположєнныхъ

1. Что єсть срокъ завитый? и по какимъ имєнно дѣлам ѡпрєдѣлятись имѣєтъ.
2. Кто бы бєз правилныхъ причинъ нє сталъ на срокъ завитый.
3. Какїє сутъ правилныє причини к нєприбытїю в суд на срокъ завитїй.
4. По крїмїналному дѣлу, нє за нєприбытїє на срокъ завитыи, но за самоє то дѣло виноватый судимъ бываєтъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 42 § 1 и 2 и Стат. роз. 9 арт. 5 § 1
Стат. роз. 4 арт. 11 § 1

Срокъ завитый или крайнєѡпрєдѣленный то называєтся, на который спорныє стороны в судъ становитись должны, под потєрянїемъ того, ѡ что будєтъ искъ. Ѡзначитися же // такїй завитый срокъ позовными указами 80
имѣєтъ в слѣдующихъ дѣлахъ: 1) По челобитю за пущенноє кому в закладъ имѣнїє, для ѡтобранѧ тѣх дѣнєгъ, за которыє что заложєно? ибо кто бы, на оный срокъ за пєрвимъ позвомъ в судъ нє ставъ, денєгъ своихъ за то закладноє имѣнїє принять нє хотѣлъ, такоє имѣнїє ѡтдано быть имѣєтъ истцу, по доводамъ єго, а деньги принять в судъ, для содержанія, поки оныє ѡтвѣтчикъ отобрать до себє можетъ. 2) Кто кого позовєтъ в судъ за насилноє изгнаніє из спокойного владѣнїѧ и ѡтнятїє имѣнїй, людєй и всякихъ грунтовъ. 3)За нєисполнєніє судомъ вєршєного дѣла. 4) За слугу какого-нибудъ званія либо работника домового, который ѡт гпдна своєго, здѣлавъ єму какїй убытокъ либо шкоду кому, бѣжалъ. 5) За пєревозныє и другїє доходи, в скарбъ войсковый и владѣлцамъ надлєжащіє, єсли бъ кто оныхъ по уставам и обыкновєнїю нє уплатилъ, и во противъ, єсли бы зборщики и досмотрщики, свєрхъ устава, лишнєє что взяли, или за то пограбили, или бы хотя взяли и по уставу, но у того, у которого по указамъ и по дрєвнєму обыкновєнїю таковыхъ доходовъ вымагать нє надлєжитъ. 6) Кто бы єзами, мєлницами, гатми, мостами рѣки портовыє застановилъ, нє

остава прохода надлежащого или пути, а чрезъ то бъ убытокъ кому здѣлалъся. 7) Если бы кто кому в чемъ обязалъся доброволно писмомъ, и на срокъ, в томъ писмѣ означенный, по обязателству своему не удовлетворилъ. 8) Если бы которые брата с братiею и с сестрами или с сродниками, либо сродники с ними, надлежащого в наслѣднемъ имѣнiи подѣла чинить не хотѣли; такожъ если бы опекуни своею опекою содержавшихся в нихъ сиротъ обиду имъ в наслѣдномъ имѣнiи показали, или бы суетратная вдова, при такой же своей опекѣ, имѣнiа наслѣдниковъ расточала. 9) По челобитю истца на поручника, а поручника на того, за кого онъ ручилъся. 10) Когда по чiему челобитю поручено будетъ коммиссарамъ межовымъ чинить межу въ спорныхъ грунтах, тогда к вiезду на тѣ грунта такъ онымъ коммисарамъ, яко и спорнымъ сторонамъ, положенъ имѣетъ // быть завитый срокъ. 11) За безчестiе и побой возных в дѣлахъ подлежащихъ званiю ихъ. 12) В обидахъ подданнымъ или крестянамъ вотчинъ государевыхъ от кого-нибудь, и вопротивъ, если бы управители вотчинъ государевыхъ кому обиду учинили не в спорѣ за тѣ вотчини, но по нахалству. 13) За всякiе грабежи и за ненагражденiе за спашь. 14) Кто бы, во врема суда какiе шатости и преступленiя подѣлавъ и не оправдясь, прочъ уехалъ. 15) За нарушенiе примирiя по своимъ роспискамъ или по суду избранныхъ обома сторонами мирителей. 16) За удержанiе указовъ и другихъ писемъ отворчатихъ, и в обидахъ во время войны. 17) В иску долговъ по смерти должника на оставшихъся по немъ имѣнiяхъ.

80
80 зв.

2.

Там же в Стат. роз. 4 ар. 12 § 1, 2 и 3 з начала

В такихъ всѣхъ дѣлахъ, вышше и ниже показанныхъ в другихъ сего права артiкулахъ, надлежитъ позовними указами или сискними означивать срокъ завитый или крайнеположенный, на который ежели отвѣтчикъ в судъ не станетъ или повѣренного не пришлетъ, безъ правилныхъ причинъ, то дѣло свое о которое будетъ позванъ, теряетъ; однакожъ судъ, над той срокъ еще чрезъ три дни ожидала прибытiя оного отвѣтчика, приговора чинить не имѣетъ; а когда и чрезъ три дни оный же отвѣтчикъ в тотъ судъ не явится или повѣренного не пришлетъ и не обявитъ о правилныхъ тому неприбытiю препятствiяхъ, тогда все то, чего на немъ челобитчикъ ищетъ, по правилнымъ его доказателствам, приговорить и вручить челобитчику. Равнымъ же образомъ, если и челобитчикъ, позвавъ кого в судъ на таковый крайнеположенный срокъ, самъ, без правилныхъ причинъ, не станетъ,то, по вышшеписанному, искъ свой, о что челобитсвовалъ, теряетъ.

3.

Там же § 2

Правилные же причины и препятствiа для которыхъ такъ отвѣтчикъ, яко и челобитчикъ, дѣла своего терят не должны, хота и на завитый срокъ не явятъся, тѣ именно сутъ, о которыхъ показано вышше, в артiкулѣ сея главы осмомънадесятъ, и ниже, в главѣ 8, в артiкулѣ 6, в пунктѣ 1 и 2. Однако жъ и оные причини к неприбытiю в судъ служить могутъ толко по // первому позву, а когда от тѣхъ препятствiй освободятъся, то, за другимъ позвомъ, от прибытiа на другiй крайнеположенный срокъ и такими причинами никто отговориватись не можетъ, но долженъ непремѣнно, собою ли самимъ или чрезъ повѣренного, отвѣтствовать и надлежащую чинить в судѣ роздѣлку.

81

4.

Зерцал Сазон. под слов. акцiя № 22 и 46 с прибавенiемъ

В дѣлахъ же, смертной казни подлежащихъ, отвѣтчикъ, за неприбытiе в судъ на крайнеположенный срокъ, не имѣетъ смертiю казненъ быть, но развѣ тогда, когда доказателствомъ за самое дѣло явится быть виноватъ; такожъ и челобитчикъ, если кого в криминалныхъ дѣлахъ позвавъ, самъ на таковый крайнеположенный в позовномъ указѣ срокъ не станетъ, за то

нє токмо живота нє лишаєтъсѧ, но и дѣло своє производить можетъ, токмо за тоє нєприбытіє, по разсмотрєнію суда, штрафованъ быть можетъ, єжели правилныхъ тому нє покажетъ причинъ; ѡтвѣтчикъ же, хотя б на срокъ и прибылъ, к чему доведетъсѧ, тому и подлежать имѣетъ.

Артїкулъ 22

ѠСодєржанїи при судахъ и урядахъ крѣпкихъ турєм и в ныхъ колодниковъ, такожъ о платєжѣ потуремном, и ѡ бѣжавшихъ колодникахъ

1. Какіє тюрми при судахъ и урядахъ, и какіє в какую колодники ѡтдаваны, такожъ какимъ порядкомъ сторожа при ныхъ учреждєна, и при чїємъ надсмотрѣ тѣ жъ колодники быть имѣютъ.
2. Ѡ платєжѣ потуремномъ, ѡ нетребованїи учрежденною сторожею другого караула, и ѡ кормѣ колодника.
3. Ѡ бѣжавшємъ колоднику нє по криминалному дѣлу.
4. Ѡ бѣжавшємъ колоднику жъ по крїмїналному дѣлу.
5. Когда истцу за утєкшого колодника караулныи заплатятъ, а онъ пойманъ послѣ будетъ.
6. Если бы истецъ, за бѣгство колодника, имѣлъ подозрєніє на самого которого урядника или и судію.

Пунктъ 1.

Пор. в Арт. права маг. ѡ колодни. № 1 при концѣ Права граж. ар. 59 № 4 от полу Зєрцал Сазон. под слов. судъ № 116 со изяснєнієм

Всякіє градскіє урядники должны старатись и самы // надсматриватъ, чтобъ вездѣ при судахъ и урядахъ тюрми были построєни крѣпкіє, одны низко, в самой зємлѣ, сподніє, а другіє верхніе; из которыхъ должны содержатис колодники: в сподныхъ —по крїмїналныхъ дѣлахъ, а в верхних — по дѣлахъ росправочныхъ. А содержани бъ были бъ такіє колодники в оныхъ тюрмахъ за добрыми замками и ключами, при особливой, из судовъ ѡпредѣляємой сторожѣ, над которою имѣетъ быть надежный члвкъ учрежденъ атаманомъ, в крѣпкомъ берєженїи и смотрѣнїи того ж атамана и надсмотрѣ городничого, чтобъ оныє колодники, а паче по крїмїналномъ дѣлѣ содержимыє, бѣжать нє могли 81 зв.

2.

Стат. роз. 4 ар. 15 § 1 и 2 и ар. 31 § 1

Потуремный же платежъ ѡт цепового, колодочного, ручного и ножного и всякого тѣснєнїѧ, на свѣчи, на дрова, на замки и на другіє потребности, нє инако взиманъ быть имѣет, толко ѡт всякого колодника в крїмїналномъ дѣлѣ по двадцяти копѣкъ, а за другихъ, виноватихъ в дѣлахъ росправочныхъ, по десяти копѣкъ, в ту пору, когда тѣ колодники на свободу или и на казнъ из тюрми випущаєми бываютъ; из которыхъ виноватый, на свободу ѡтпущаємый, самъ за сєбє платитись долженъ, а за приговорєнного на казнъ чєлобитчикъ, за таковаго же, кто нєвинно посажєнъ и послѣ по суду ѡправданъ будетъ, имѣетъ тотъ платить, по чїему настоянїю оный нєвинно посажєнъ былъ. Которыє жє прєступники ни по чїему чєлобитю, но послучаю где пойманныє, в турму посажєны будутъ, за тѣхъ потуремного никто платить нє долженъ. А показаннымъ сторожамъ и надсмотрщикамъ, принимающимъ всякого колодника в турму, караулу иного к нему нє требовать, но самимъ имъ накрѣпко, по вышшеозначенному, всякихъ колодниковъ караулить должно. Скудному колоднику, для его в тюрмѣ пропитанїѧ до вершенїя дѣла, имѣетъ давать чєлобитчикъ, который его посадитъ, по двѣ копейки на денъ, на щетъ его жъ, єжели по суду виноватъ быть явитъсѧ.

3.

Стат. роз. 4 ар. 31 § 2 со изясненіемъ[1-] и арт. 15 § 4[-1]

Когда бы колодникъ, нє в крімінальномъ дѣлѣ при какомъ судѣ в турму посаженный, бѣжалъ, тогда сторожѣ и надсмотрщики, которыи оного колодника под своимъ караулом // и досмотромъ имѣли, должны ѡ его 82
сиску всячески старатись, а буди найдалѣ в двадцять недель оного нє сищутъ, то искъ убитки челобитчику, по доказателству его, самы награждать будутъ. Сіе же награжденіе тогда быть должно, когда по доводамъ покажетъсѧ, что за небреженіемъ или какою поноровкою ѡт ныхъ, сторожей или досмотрщиковъ, такій колодникъ бѣжалъ; а буди по какомъ нечаянномъ случаю, то в томъ должно быть судейскоє разсмотреніе, чего ради, судіи и урядники досмотръ тюремъ и колодниковъ имѣютъ поручать атаманамъ тюремнымъ или городничимъ, людям добримъ, вѣри достойнымъ, трезвеннымъ и пожиточным

4.

Стат. роз. 4 ар. 31 § 2 и роз. 11 ар. 36 § 2 Кни. Пор. Прав цесар. а. 88 со изясненіемъ

Буди же бы колодникъ, по криминалному дѣлу содержимый, бѣжалъ,ѡ такого побѣгѣ того жъ часа должны сторожѣ и надсмотрщики, которымъ под караулъ ѡтданъ былъ, ѡбявлять в судѣ, а из суда вездѣ ѡ сиску его публіковать, и когда бы до полгода сисканъ быть нє могъ, то, ежели тѣ сторожи и надсмотрщики нє будутъ изобличены явными доводами в томъ, что оный колодникъ бѣжалъ за ихъ недосмотромъ и небреженіемъ, а паче за ихъ же послабленіемъ или и вѣдомомъ, то имѣютъ на томъ же и присягнуть, и по такой присяги ѡт вины свободны будутъ; ежели жъ покажетъсѧ быть в томъ ихъ, сторожей, какоє небреженіе, то должны будутъ, за голову убитого или за раны и убытки истцу, по его доказателствам, заплатить и наградить, а если бы нє имѣли чимъ награждать, то надлежитъ ихъ на тѣлѣ наказать; паче же буди бы которыи сторожѣ и в томъ были заподлинно изобличены, что оны нарочно какого колодника, по крімінальному дѣлу собою содержимого, прочь упустили послабленіемъ или и показаніемъ ему к побѣгу способа, таковыи, сверхъ означенного истцу за того колодника платежа, тому подлежать будутъ истязанію и казны, которой бѣжавшой колодникъ достоинъ.

5.

Стат. роз. 4 ар. 31 § 1, 2 и 3

Если жъ бы ѡзначенные сторожѣ, какъ вишше изображено, за тотъ колодника побѣгъ истцу уплатились, то и послѣ свободно будетъ какъ имъ, такъ и самому истцу, взявъ изъ уряду аттестатъ, вездѣ оного ж бѣглеца искать, и правомъ на немъ тамъ же, где поймаи // будетъ, справедливости 82
доходить; и буди оныє жъ сторожѣ и надсмотрщики где того бѣглеца зв.
сищутъ, то его ѡтдавъ истцу, требовать у него возвращенія того, что у ныхъ той за побѣгом колодника принялъ, или если и самъ челобитчикъ поймаетъ, долженъ, по тому жъ, что за его побѣгом у ныхъ, сторожей, взялъ, всє имъ возвратить, виключая толко за свои убытки, которыи в исканіи оного бѣглеца издержалъ; а самъ изъ него за своє судомъ искат волень будетъ.

6.

В согласіе права в Пор. част 3 ѡ арестѣ или узилищѣ № 4 Права граж. ар. 17, № 2

Когда бы ѡ бѣгствѣ колодника было подозрѣніе ѡт истца на самого которого урядника или судію, зъ допроса сторожей или из другихъ какихъ причинъ, таковый урядникъ или судія самъ долженъ присягнуть на томъ, что оный колодникъ бѣжалъ безъ вѣдома и безъ всякой его причини, и по присяги ѡт вины и платежа свободенъ будетъ; инако же, если присягнуть нє похочетъ, то долженъ оному истцу нє токмо на ѡзначенномъ бѣглецу имѣющійся искъ и убытки платить, но и чина своего вовсѧ лишенъ быть имѣетъ.

[1-1] *Дописано іншим почерком.*

Артїкулъ 23

ѡ нєпослабленіи колодникамъ в тюрмахъ, и ѡ поимкѣ убѣгающихъ, а пачє по крїмїналному дѣлу

1. Прєступниковъ, под караулъ в тюрму приговорєнных, сторожамъ и досмотрщикамъ какъ принимать, и какъ поступать в поимкѣ с тѣми прєступниками, которыи, ѡсилѣвъ, взяти бъ сєбє нє давали, и кто бы имъ в томъ пособлялъ?

2. ѡ содєржанїи колодника по крїмїналномъ дѣлу до получєнїа рєзолюцїи изъ вышшаго суда, и ѡ арєстанту помѣстномъ, нє по крїмїналномъ дѣлу.

3. Колодникъ, на самомъ прєступлєнїа дѣлѣ, криминалномъ пойманный, ни на чїи поруки даванъ быть нє имѣєтъ?

4. Колодника никакого бєзъ соизволєнїа истца изъ под арєсту, а з сподней тюрми и за соизволєніємъ истцовым нє испущать? //

5. Штрафъ судїямъ и урядникамъ, которыи бы колодникамъ надъ приговоръ судовый послабленїє чинили. 83

6. По важности или лєгкости прєступленїа своєго, колодникъ в тюрму споднюю или лєгшую даванъ быт имѣєтъ.

7. Штрафъ тому, кто бы прежде назначєнного врємени с тюрми или с-подъ арєсту ушелъ.

8. ѡ бєзпомѣстномъ, который бы прежде ѡзначєнного врємени с-подъ арєста ушелъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 32 § 1 там жє § 2. Зєр. Сѫон. под слов. гвалтъ № 16 и 17 и под слов. каранє № 5

Кого судъ по артїкуламъ сєго права за какоє прєступлєніє приговоритъ взять под арєстъ или в тюрму, таковаго нє тѫлко урядники, надсмотрщики и караулнїє имѣютъ бєзъ всякихъ ѡтговорокъ под свой караулъ принимать и ни в чємъ нє послаблять онымъ, но єсли бы кто ѡт ныхъ, к смєртной казни приговорєнный, уходилъ и, ѡсилѣвъ, нє давалъ сєбє брать, то урядъ уряду в поимки таковаго прєступника помощъ давать, пачє жє и всє гражданскоє житєлство, гдє бы то случилось, ловить всячески должны, какъ бы тотъ прєступникъ нє моглъ уйти, но былъ бы пойманъ и по приговору судовому казнєнъ. А кто бы таковаго прєступника, имѣя к тому способность, нє ловилъ или в иманїи воспящалъ либо утєкшого укривалъ, тотъ равной винѣ и наказанїю или и казни подлєжать имѣєтъ, какъ и самъ прєступникъ.

2.

Прибавлєніє въ согласіє права Пор. част 3 о аппєляцїи № 26 в Стат. роз. 11 ар. 55 § 1 и 2 Зєрцал Сѫон. под слов. арєстъ или узилищє № 2

ѡткоторого бы колодника, на смєртъ приговорєнного, зайшла аппєляцїа, или, бєзъ аппєлляцїи, с низшого суда прєдставлєно будетъ в вышшїй судъ с трєбованіємъ рєзолюцїи, какъ ѡ сємъ ниже, въ главѣ 8 в артїкулѣ 36 в пунктѣ 2 и в главѣ 9 в артїкулѣ 3 в пунктѣ 2 показано, таковый какъ найкрѣпчае дєржанъ быть имѣєтъ, чтобъ з тюрми до получєнїа той рєзолюцїи нє ушелъ; а колодники, которыє смєртной казни нє подлєжатъ, когда по сєбѣ надєжную поруку поставлят, могутъ быть и ѡтпущены; такожъ прєступниковъ, на самомъ дѣлѣ нє пойманныхъ, помѣстныхъ, грунтових, // особливо єсли и оноє дѣло смєртной казни нє подлєжитъ, судъ на добрыє поруки можетъ ѡтдавать, хотя и в нєбытности истца, токмо истецъ нє порукъ уже за оного виноватого, но суда смотрѣть будетъ. 83 зв.

3.

Стат. роз. 4 ар.32 § 3 и роз. 11 артї. 55 § 1 Зєрцал Сѫон. под слов. явноє дѣло № 1 и 3

Колодника жє, который бы на самомъ дѣлѣ, смєртной казни подлєжащомъ, пойманъ и под караулъ ѡтданъ былъ, на поруки давать нє надлєжитъ, но должны урядники или надсмотрщики с караулными какъ найкрѣпчае бєрєч, и могутъ, ѡковавъ оного в жєлѣза и цєпами, в особєнномъ

Права граж. ар. 117 № 8 ѡт полу

какомъ заключєнїи, гдѣ протчіихъ колодниковъ нє сажаютъ, посадивъ, содержать, чтобъ с под караулу до вєршенія дѣла нє ушелъ.

4.

Стат. роз. 4 ар. 32 § 4

Кто бы, за которое свое прєступлєнїє и нє крїмїналного дѣла, посаженъ былъ под арєстъ или в тюрму, либо за другаго кого поднялъсѧ под тѣмъ арєстомъ или в тюрмѣ сидѣть до урочного врємени, таковаго судъ прежде врємени урочного нє имѣетъ ѡсвобождать, ни послабленїѧ ему чинить безъ соизволєнїѧ истца; а кого на днѣ в тюрмѣ сподней судъ приговоритъ посадить, того хотя бы истецъ и уволнялъ, а было бы сверхъ того особливое какое за нымъ жє дѣло важное, таковому судъ нє имѣетъ никакого послаблєнія чинить, но что по правамъ прєдълєжитъ, тое исполнять долженъ, под опасєніємъ штрафа, в слѣдующємъ пунктѣ положенного.

5.

Там жє § 5

Кто бы ѡт судей или урядниковъ колоднику, в сподней тюрмѣ сидѣть приговоренному, какую чинилъ ослабу или допустилъ в легшой тюрмѣ, нєжє в которую пригворенъ, сидѣть, либо в чемъ другомъ над приговоръ судовый послабилъ, таковый судїѧ или урядникъ, либо кто-нибудъ, кому в надсмотрєніє будутъ тюрмы поручени, за то в судъ надлєжащїй по челобитю на крайнє положенный срокъ позванныи, // по подлинному доказателству 84
имѣютъ истцу дванадцятъ рублей денегъ заплатить, сколко разъ уличены в томъ будутъ; истцу жє свободно всєгда надсматривать, как и гдѣ колодникъ сидитъ и судъ нє имѣетъ ему того воспящать, под опасєніємъ такова жъ платежа.

6.

Там жє § 6

Однако жъ судъ колодника, хотя собою по правамъ обвинєнного, хотя по приговору вышшаго суда под караулъ присланного, нє всякого в тюрму споднюю сажат имѣетъ, но смотря по дѣлу и важности прєступлєнія, за которое кого в какую тюрму или под арєстъ дать надлєжитъ.

7.

Тамъ жє § 7 и роз. 3 артї. 27 § 3 с поправленіємъ

А гдѣ бы кто грунтовый и помѣстный за какое нє крїминалное прєступлєніє, противу члвка чєстного или противо суда здѣланное, под арєстомъ сидѣть по сему праву приговоренъ былъ, и до ѡзначєнного врємены нє висидѣвъ, прочъ ушелъ, таковый за то истцу дванадцят рублей денегъ заплатит долженъ, и по прєжнєму до ѡзначенного врємени имѣетъ быть приговоренъ под арєстъ. Равному жє подлєжитъ платежа штрафу и тотъ, который бы былъ арєстованъ нє ѡтходить изъ суда до вєршенія дѣла, а онъ бы, до ѡзначенного судомъ врємени, нє слушая приказу, безъ позволенія ушелъ или уехал.

8.

Там жє Стат. роз. 4 ар. 32 § 8 с поправленіємъ

Кто бы помѣстный таковымъ жє образомъ под арєстъ ѡтданъ былъ, но из-подъ оного ушелъ, и нє был бы пойманъ, ѡ таковаго поимки судъ имѣетъ вездѣ публїковать, а поймавъ, поступат с нымъ в доправкѣ ѡзначенного штрафа, какъ в главѣ шестоинадесять в артїкулѣ 13 ѡ неимущихъ должникахъ показано.

Артїкулъ 24

ѠТ трєтєйскомъ судѣ

1. Трєтєйскому суду для чего и из которыхъ персонъ быт надлєжитъ. //
2. ѠТ аппеляцїи из трєтєйского в генералный судъ. 84 зв.

Пунктъ 1.

Въ согласіє права в Стат. роз. 3 ар. 13 § 1 и 2 и ар. 15 § 1 Зерц. Сазон. под слов. обичай № 1, 7, 8 и 13 прибавленіє

Понєжє в войсковомъ гєнєралномъ судѣ всякіє крїминалнїє и росправочные дѣла многимъ числомъ бывают, а иніє чєлобитческіє дѣла либо миромъ, кратким произвожденіємъ и мимо судъ гєнєралный рѣшитись могутъ, того рады, какъ прєжде сєго в Малой Россіи ѡт гєтмановъ при войсковой єєнєралной канцелярїи учреждаємъ бывалъ, кромѣ гєнєралного суда, особливый судъ, трєтєйскимъ называємый, в который ѡпредѣлялись по нѣсколку персонъ разнихъ чиновъ, такъ и всегда оному трєтєйскому суду, для скорѣйшого дѣлъ чєлобитческихъ ѡтправленія, учреждєну быть надлєжитъ по прєжнєму, изъ персонъ разнихъ чиновъ знатныхъ, добросовѣстныхъ и в правахъ искусныхъ; дѣла жє в нєм производить одны толко росправочные, которые именно по чєлобитю истцевъ и по усмотрєнію и опредѣленію войсковой єнєралной канцелярїи поручены будутъ, кромѣ крїміналныхъ, публичному наказанію и смєрной казни подлєжащихъ дѣлъ, а в произвожденіи такихъ дѣлъ должны оные ѡпредѣлєнные персоны содєржать надлєжащій правный порядокъ, по артїкуламъ сєго права, какъ в протчіихъ судахъ, посилая по ѡтвѣтчиковъ судовые позви, хотя и нє чрез возныхъ, но чрєзъ нарочныхъ посилныхъ на коштѣ чєлобитческомъ, и видавая правой сторонѣ декрєти или приговори, обыкновєнно за руками и пєчатми своими, кромѣ єсли судимые персоны сутъ вышшаго чина нєжє судящіи, то по таковыхъ выдавать позовные укази из войсковой єнаралной канцелярїи.

2.

Стат. роз. 4 ар. 88 § 1 в Пор. част 3 о аппеляціях № 1

А которая бъ сторона декрєтомъ, или приговоромъ такова трєтєйского суда нє была доволна, тая свободна аппелїовать в судъ войсковый єнєралный, но дабы то нє происходило в напрасную другой сторонѣ волокиту и убытки, должна в оной аппелляціи содержать сєбє по всєму, какъ нижє сєго, в главѣ // осмой, в артїкулахъ тридцят пятомъ и тридцят шестомъ ѡ аппелляціяхъ 85 показано.

Артїкулъ 25

ѡ полюбовномъ судѣ или примирїи

1. Судъ полюбовный и примирєные какъ бываютъ?
2. Спорнымъ сторонамъ судєй или миритєлєй подъ какимъ обовязатєлствомъ избирать.
3. Миритєлямъ какъ судъ или миротворєніє производит.
4. Какимъ образомъ мєншіє персоны в дѣлѣ знатныхъ особъ миритєлми быть могутъ.
5. Судъ миротворєніѧ какъ силєнъ єсть и какихъ к оному персонъ избирать.
6. ѡ миротворєніи самыхъ мєжду собою сторонъ.
7. Штрафъ упорной сторонѣ за неисполнєніє миритєлєй приговора.
8. Штрафъ сторонѣ, которая *б* своєго доброволного примирєнія нє содержала.
9. В какихъ дѣлахъ миритєли быт нє могутъ.
10. Судъ миритєлєй и миротворєніє ихъ почему нєсилно бываютъ.
11. Доброволное самихъ сторонъ примирєніє по какимъ случаямъ ко своєму содержанію ихъ нє ѡдолжаєтъ.

Пунктъ 1.

Прибавлєніє в согласіє и изясненіє нижє изображенных прав

Судъ полюбовный и примирєніє двома образами бываєтъ 1) чрєзъ миритєлєй, когда которыє спорныє стороны, съ собою согласясь, избєрутъ какихъ персонъ и упросятъ, чтобъ дѣло ихъ спорноє взявъ к своєму разсужденію и по совѣсти рѣщеніє в нємъ учинивъ, к примирєнію самых

привели, 2) чрезъ обосторонное согласіе, когда самы спорные стороны, поговорѧ между собою, доброволно на чемъ помирятьсѧ.

2.

Прибавленіе в примѣръ прав ниже означенных

Спорные стороны, когда с собою согласясь, пожелаютъ мимо надлежащій судъ избрать особливихъ персонъ, которые могли бъ миротворителнымъ своимъ судом дѣло ихъ к праведному рѣшенію произвесть и в томъ ихъ же примирить, то сіе имъ учинить свободно; но прежде произвожденія дѣла оного, имѣютъ оные стороны дать на себе подписки с такимъ обовязателством, // яко на чемъ тѣ мирители по своему разсмотренію и совѣстному правосудію имъ сторонамъ примиритись согласно между собою постановлять и притворять не прилагая к дѣлу ихъ ничего лишнего сверхъ ихъ же представленіѧ, ниже потребного упущаѧ, такій приговоръ оны во всемъ ненарушо исполнять и содержать должны, под штрафомъ который в томъ же приговорѣ положенъ будетъ. 85 зв.

3.

Зер. Сазон. под слов. едначъ или миритель, № 6 и под слов. згода № 9 Права граж. ар. 53 № 7 и 8 с прибавленіемъ в Пор. в ар. Права маг. о пріміріи № 1 и 2

Оныи же избранныи къ миротворенію судіи не имѣютъ ничего болшъ своимъ судомъ ωпредѣлять и приговаривать сверхъ того, что имъ спорные стороны прошеніемъ или челобитем своимъ представлять, ниже что из того упущать и без рѣшеніѧ миновать; а дѣла того правнымъ поступкомъ и порядкомъ, какъ в судахъ надлежащихъ дѣлаетъсѧ, производить не одолжаютъсѧ, но токмо смотрѣти того должны, дабы ωпредѣленіе и приговоръ ихъ справедливости и совѣсти ихъ же не былъ противный. А если бы ωт тѣхъ мирителей два или три на что в своемъ миротвореніи согласовали, третіи же бы, или противу трех четвертій, в томъ безъ правилныхъ резоновъ спорилъ, таковый долженъ, ωставѧ свой упор, пристать к согласію болшого числа своихъ товарищей; но когда бы единъ ωт нихъ приговаривалъ какой сторонѣ заплатить, напримѣр, десять, другій шестъ, третій пятъ рублей, тогда на меншемъ числѣ такій приговоръ состоятись имѣет. Надлежитъ же в приговорѣ миротелскомъ и заруку или штрафъ, на обѣ сторони смотрѧ по пропорціи иску, положить, чтоб ωпасаясь такого штрафа уплатки, не дерзали оного суда и приговора нарушать.

4.

Зер. Сазон. под слов. едначъ № 8 Права граж. ар. 51 № 2

Если бы знатные которые персони дѣло между собою ω что спорное урядникамъ градскимъ или другимъ каким меншого чина и кондиціи персонамъ к разсужденію подали, таковые господа должны дать имъ на себе подписки не токмо в томъ, что имѣютъ по приговору ихъ чинить исполненіе, но особливо и на сіе, что за тот приговоръ, на чію сторону полезно или противно состоитъсѧ, не имѣютъ судящимъ никакой обиди и ωтмщеніѧ дѣлать. //

5. 86

Зер. Сазон. под слов. угода № 2 и 10 Права граж.ар.53 № 4 при концу и № 7

Дѣлъ, пристойнымъ миротвореніемъ оконченныхъ, не имѣетъ никто возобновлять, ω чемъ общое тако гласит право, что равную силу имѣетъ угода или примиріе, какъ и дѣло суженное, и сверхъ того, ωт такого миротворного суда, ежели оный правилно по вишеписанному произведенъ будетъ, аппелляція ни в какомъ уже судѣ принимана быть не может, понеже ничего вѣрности чл҃вѣческой не естъ пристойнѣе, яко сіе сохранять, что кто единожди пріймет за благо и на то соизволитъ. А хотя бы послѣ миротвореніѧ послѣ кто и жалѣлъ, однакож то ему ничего не поможетъ; чего ради, требующимъ оного миротвореніѧ сторонамъ надлежитъ прилѣжно разсуждать, какихъ к тому персон избирать имѣютъ, и какъ себе ωбязивать, инако же, если не пожеланію которой сторони судъ состоитъся, тое не кому иному, токмо себѣ самои, на судъ ихъ положившейсѧ,

причитовать будетъ; а кромѣ другихъ в томъ предосторожностей, особливо смотрѣть надлежитъ, чтоб избираемые к миротворенію персони были добро совѣстные, в правахъ искусные, в лѣтахъ совершенныхъ, между которыми не былъ бы кто глухій, нѣмій, безумный, за безчестного опубліованный, и слуга неволный.

6.

Прибавленіе в согласіе права в Стат. роз. 4 ар. 25

Когда же спорные стороны, не челобитствуя и не входя ни в какій судъ, но самы между собою поговоря, доброволно в дѣлѣ своемъ примиряться, то должны имѣть на такое примиріе достовѣрныхъ по два или по три чл҃вка свѣдителей, и на то одна другой дать росписки за своими и свѣдителей оныхъ руками и печатми; и кто от ныхъ одинъ или оба похотят такое свое примирѣе, на какомъ урядѣ сознавъ, в книги градскіе записать, тое имъ учинить свободно; а буди оное дѣло в какомъ судѣ было бъ производимо, но прежде судового рѣшенія примиріемъ такимъ окончено, то должны о семъ в тотъ же судъ челобитъемъ обявить, а притомъ, если позволять[1], и самие мировие росписки могутъ сообщит, // тогда оное примиріе в такой же силѣ содер- 86
жано быть имѣетъ, какъ и вышше означенный мирителский приговоръ. зв.

7.

Стат. роз. 4 ар. 85 § 1 со изъясненіемъ

Где бы избранный от спорныхъ сторонъ мирители, дѣло ихъ к надлежащему окончанію согласно приведъ, приговоръ свой с положенною зарукою, за подписомъ рукъ своихъ и печатми, онымъ дали, а одна бы которая сторона приговора того исполнить не хотѣла, и за то от другой в судъ была позвана, таковый мирителей приговоръ имѣетъ быть в судѣ разсмотренъ; и ежели явитъся сочинень быть во всемъ правилно, какъ мирителямъ по вишеозначенному 3 пункту производить то дѣло предлежало, то при своей силѣ и остатись имѣетъ; на оной же сторонѣ, которая в своемъ данномъ мирителямъ тѣм обовязателствѣ и подписки не устояла, доправя положенный в приговорѣ мирителномъ штрафъ и убытки, которые с того бъ другой сторонѣ произойшли, надлежащое по всему тому жъ приговору учинить исполненіе. А по какимъ причинамъ и мирителскій приговоръ не бываетъ силенъ, о семъ ниже, в пунктѣ сего артікула десятомъ показано.

8.

Стат. роз. 4 ар. 25 с сокращеніемъ

Кто же бы, чрезъ доброволное с своимъ соперником примиріе упустивъ и потерявъ искъ свой, и тое ж примиріе по вишеписанному надлежащими росписками и сознаніемъ в судѣ утвердивъ, паки оную сторону позвалъ, или за неисполненіе по тому жъ примиренію самъ позванъ былъ в судъ, таковый имѣетъ заплатить оной сторонѣ осмъ рублей сорокъ копѣекъ и чтобы от того произойшло убытковъ, а в судъ надлежащій на канцелярскіе расходи три рубли шестъдесять копѣекъ; примиреніе же тое по роспискамъ ненарушимо при своей содержат силѣ. А для какихъ резоновъ и примиреніе не бывает // силно, о семъ ниже, в пунктѣ одинадцятомъ именно изображено. 87

9.

Зеркал Сазон. под слов. едначи или мирители № 3

Мирителемъ никто быть не можетъ, и никакое миротворенiе не имѣетъ мѣста в дѣлахъ крімінальныхъ, смертной казни подлежащихъ,такожъ о всегдашнее кому которого чл҃вка за неволеніе; но такіе дѣла разсмотренію настоящихъ судей и судовъ подлежатъ, развѣ бы то дѣло, хотя крімінальное, учинено бъ было не умишленно и не по злобѣ, но с какого нечаянного случая, то оное можетъ быть и внѣ суда, мирителми, по желанію сторонъ, розведено, как о семъ ниже, в главѣ 8 в артікулѣ 5 в пунктѣ 9 показано.

[1] позволять

10.

Там же № 5 там же № 6 Права граж. ар. 53 № 8 изначала

Приговоръ миритєлєй бываєтъ нєсилєнъ и ѡт оного можєтъ обидимая сторона в надлєжащїй судъ аппєлліовать для слєдующихъ причинъ 1) єсли учинєн будєтъ бєзъ ѡбовязатєлства и подписки сторон за ихъ или упрошенныхъ ѡт нихъ руками, и єжєли зарукою и штрафомъ нє будєтъ утвєржденъ 2) єсли всѣми упрошенными ѡт обохъ сторонъ миритєлми нє будєтъ заручєнъ или подписанъ 3) или єсли нє будєтъ и совсѣмъ на писмѣ сочинєнъ 4) когда бы ѡт мирителей и то было приговорєно, чєго имъ стороны нє прєдставляли и о чємъ бы трєбованія ѡт ных нє было, или бы что прєдставлєнное упустивъ, ничєго ѡ томъ в ономъ приговорѣ нє упомянуто.

11.

Зєр. Сазон. под слов. угода № 3 и 4

Такожъ и угода или примирєніє, самими мєжду собою сторонами учинєнное, за силное нє имѣетъ быть принимано 1) которое с принужденїа, понєволно, для болѣзни и опаства, ѡт силного лица лишенїя чести, умалєнїа здорова или ѡт угроженїа муками и смєртїю было бъ учинєно 2) єсли бы кто // згоду с кимъ учинилъ в болѣзни, горячки и во изступлєніи ума, 87
такожъ в пянѣ, или кто в малолѣтствіи, мимо вѣдомо опєкуновъ или сродниковъ 3) єсли бы оное примирєніє мєжду самимы сторонами, хотя доброволно, или чрезъ мирителей состоялось, ни по какомъ подлогу и обману, с явною чіею обидою, и тотъ бы подлогъ послѣ правно доказанъ былъ. // зв.

88

ГЛАВА ОСМАЯ

О чєлобитчикѣ и отвѣтчикѣ, такожъ и о судовомъ процесѣ или тяжбѣ ихъ, о доводахъ или доказатєлтвахъ, о дєкрєтахъ или приговорахъ, о аппєлляціяхъ, и о штрафахъ, такъ судимимъ за нєправый искъ, яко и судящимъ за нєправосудіє

Артїкулъ 1

О чєлобитчикѣ и отвѣтчикѣ

1. О званіи чєлобитчика и о должности єго, и что имѣетъ онъ прєжде чєлобитя своєго усмотривать.
2. Что єстъ отвѣтчикъ и что єму прєжде своєго в суд позва разсуждать.

Пунктъ 1.

Поряд. част 1 о челобитчику № 1, 2 и 3

Чєлобитчикъ, истєцъ, акторъ, поводъ и жалобливая сторона называєтъся тотъ, который на кого в какомъ-нибудъ искѣ своємъ чєлобитє или жалобу приноситъ. Онїй чєлобитчикъ, поки в судъ нє вступитъ, долженъ чєтирє сїя сохранить: 1) Прилѣжно с собою самимъ размишлят и с друзями и приятєлми своими посовѣтовать: надлєжитъ ли єму по справєдливости то о чєм[1-] намѣрен быт чєломъ[-1], и пристроитъ ли єму в право за то вступать, дабы ближнєго своєго нє изобижая, к напрасным убыткамъ и трудамъ єго нє привєлъ. 2) Естли можетъ довєсти того, чєго ищетъ, тое єму надлєжитъ? по писмєним каким документамъ или по достовѣрнымъ свѣдитєлствам, а на остатокъ, буди до того прійдєтъ, и по присягѣ справєдливой? 3) Естли жъ свѣдитєлми доводить будетъ, то напєрєдъ вѣдать єму надлєжитъ, кто бы от сосѣдовъ или стороныхъ какихъ людей, а нє от сродниковъ и свойственыхъ, одинъ, другїй, трєтїй или и болѣе, совєршенно о томъ былъ извѣстенъ, и от ных заподлинно справитись: могутъ ли оны в том по совѣсти

[1-] *Писано по витертому.*

засвѣдителствовать? и будетъ ли принято ихъ в судѣ свѣдителство, нє сутъ ли оны в каком подозрѣніи или в ссорѣ с отвѣтчиком? и нє имѣютъ ли другаго // какого к тому свѣдителству препятствія. 4) А по всєму выше означєному предразсужденію, долженъ первіє собою, или чрезъ кого иного, словєсно или писмено,того, на кого имѣетъ чєлобитствовать, напомнѣть, дабы самъ разсудилъся, и, нє приводя єго и сєбє к труду и убыткам правнымъ, доброволно уступилъ того, что нє єму надлєжитъ; к чєму єжели нє будетъ склонным, тогда ужє к чєлобитствію приступать. 88 зв.

2.

Тамъ жє Поряд. о отвѣтчику № 2 с прибавленіем

Отвѣтчикъ, позваній, отпорная, отводная и обжалованая сторона, называетъся тои, на кого в судѣ чєлобитє или жалоба от чєлобитчика приноситъся. Равнимъ жє образомъ и отвѣтчику, получившєму от чєлобитчика извѣстіє или напоминаніє, за что на нєго тои чєлобитствовать намѣрєнъ, прєжде вступленія в судъ, надлєжитъ размишлять, виноватъ ли онъ в томъ, чєго на нємъ искать чєлобитчикъ намѣрєнъ? ибо єсли самая совѣсть єго в томъ обличать будетъ, то лутшє доброволно бєзъ суда того уступить, нєжє бы что нє надлєжащоє сєбѣ нєправєдно присвоєвалъ, приводя к обидѣ и напрасным убыткам онаго чєлобытчика, а на сєбє принимая грѣхъ, отмщєніє Божіє и порокъ от людей; єсли жъ по такомъ разсмотрєнію правымъ сєбє в том признавать будетъ, то и онъ долженъ прєдусматривать по вишєписаному, чимъ бы сєбє правилно противъ чєлобитя оправдить моглъ? и тако в судъ к отвѣствію вступать.

Артїкулъ 2

О чєлобытчикахъ и отвѣтчикахъ, о чємъ въ судѣ иноѝ юрїсдикціи нє имѣютъ чєлобитствовать и отвѣтствовать, а в чємъ и в иной юрїсдикціи росправлятис должны

1. Никого в судъ иноѝ юрїсдикціи, и прєжде нижшого в вишшій судъ, бєзъ правилнихъ причинъ нє позивать.
2. Штрафъ позвавшєм кого в судъ нєнадлєжащій.
3. В какихъ случаяхъ позваній и в судѣ иной юрїсдикціи // росправлятись долженъ, и о надлєжащємъ от чєлобитчика исполнєніи по приговору того жъ иной юрисдикціи суда. 89

Пунктъ 1.

Стат.роз. 4 арти. 44 § 1
Поряд. част 1 о чєлобитчикѣ № 2 со изъясненієм

Никто, мимо судъ надлєжащій, в другомъ судѣ ни по какимъ дѣламъ чєлобитємъ своимъ управи искать ни на ком нє имѣетъ, кромѣ нижєпоказанихъ в трєтєм пунктѣ случаєвъ. И для того, людей воинского званія в судъ градскій или магистратовый призивать, и подлєжащого суду сотєнному, одной сотнѣ в другую сотню, такожъ полчанина иного полку, в судъ другого полку нє позивать, но на всякого в томъ судѣ чєлобитствовать, гдѣ кому по артїкуламъ сєго права судитись надлєжитъ; да потому жъ, нє бывъ чєломъ прєжде в нижших судахъ по порядку, в вышшомъ судѣ никому ни на кого в какомъ-либо иску чєлобитных бєзъ правилных причинъ нє подавать, а судіямъ такових жє чєлобитныхъ нє принимать, яко о сєм и выше, в главѣ 7 в артїкулѣ 1 в пунктѣ 5 показано.

2.

Той жє § 1 при конци

А кто бы кого, мимо надлєжащій судъ или уряд, позвалъ в иный судъ, о томъ имѣетъ позваный, собою ли или чрезъ кого другого, в надлєжащій свой судъ оповѣстить а противъ онаго позваного жалобы в томъ иномъ судѣ ничєго отвѣтствовать нє одолжаетъся; а позвавшый долженъ будетъ єму за тоє противноправноє позваніє заплатить выны три рубли, а в надлєжащій судъ на канцелярійскіє росходы рубль двадцятъ копѣекъ.

3.

Тамъ жє, § 2 при концѣ и Зєр. Саз под слов. отвѣтъ № 6 Поряд. в артї. Права Магдєб. о судіяхъ и о справєдливости № 30

Надлєжитъ жє и в иномъ судѣ всякому по чєлобитю отвѣтствовать в нижєписанныхъ случаяхъ: 1) Въ дѣлахъ крімінальныхъ ибо гдѣ прєступлєніє крімінальноє учинитъ, тамо имѣєтъ и отвѣтствовать; но єсли бы то прєступлєніє учинилъ который командиръ, или знатная пєрсона, о такомъ доносить в надлєжащій вишшій судъ. 2) Естли бъ кто в иномъ мѣстѣ долгъ уплатить или что другоє исполнить росписался. 3) Естли бъ // тамо, гдѣ 89
тотъ другій судъ, промисломъ купєчєскимъ или другимъ чимъ упражняłться. 4) Если бъ самъ отвѣтчикъ, нє прєдставляя никакихъ извинєный, доброволно отвѣтствовать и в другомъ судѣ похотѣлъ; а в которомъ судѣ на кого чєлобитстствуєтъ? того суда во исполнєніи приговора и самъ слушатись должєнъ, єжєли в вышій судъ аппєлїовать нє будєтъ. зв.

Артїкулъ 3

Когда отвѣтчикъ противъ чиєго чєлобитя и позовного указа укриваєтъся и в надлєжащій судъ бєзъ правилнихъ причинъ нє становитъся

Поряд. в Тит. о приискѣ к вещам № 6 Зєр. Саз под словом судъ № 108 с поправлєніем

Который бы отвѣтчикъ от суда бѣгалъ и укривалъся, такъ, что в судъ єго позвать и позовного указа єму жъ отдать было нєвозможно, а мєжду тѣмъ чєлобитчику гдѣ бъ-нибудъ попался, таковаго можєтъ оный чєлобитчикъ задержать и в судъ прєдставить к отвѣтствію; а єсли бы онїй отвѣтчикъ нє давалъ сєбє взять, в томъ имѣєтъ быть чинєна помощъ чєлобитчику от всякихъ людєй, при которих постигнуть єго случитъся.

Артїкулъ 4

Никто какъ из войсковихъ, такъ и всякого званія пєрсонъ, от надлєжащого суда по чєлобитям отговариватись нє долженъ

1. От позвовъ в судъ надлєжащій никто воинскимъ званіємъ своимъ и протєкциєю командирскою отговариватъся нє имѣєтъ.
2. О нєотговорки служивыхъ от суда, когда из службы возвратятъся, и о ихъ оправданіи, єсли бъ для службы на пєрвий позовъ в судъ нє стали.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 артї. 22 § 1

Всякіи воинскіи началники, сами и товарищи ихъ, и другіє служивыи какого-нибудъ званія и чина люди, // во врємя мирноє, когда будутъ по 90
чиимъ чєлобитямъ в надлєжащій судъ позваны, нє должны отговариватись званієм и чинами своими, ни указовъ уволнытєлныхъ на то от своих главних командировъ получать нє имѣютъ, но всякъ повинєнъ в онїй судъ самъ стать или повѣрєного виправивъ, порядкомъ правным отвѣтствовать, кромѣ тѣх, которыи дѣлами государевими и коммїссіями дѣлъ общихъ заняти бъ были, или другія правылнія прєпятствія имѣлы бъ, какъ о томъ в главѣ 7 в артікулѣ 18 показано, и сєя глави в артикулѣ 6 в пунктѣ 2 прєдписано.

2.

Тамъ жє § 2

По отправлєніи жє оной служби, когда такіи служивіи будутъ на другій срокъ позваны, должны, хотя бъ єщє и иная служба имъ прєдлєжала, прєжде своєго на оную виступлєнія, стать в судъ, или повѣрєныхъ ставить, и отвѣтствовать, по вишєписаному. А єсли бы кто от таковихъ прєжде позваныхъ, доводно по правамъ сєбє нє оправдивъ в судѣ, что на службѣ такой-то имєнно былъ, и нє для волокити чєлобитчика тоє здѣлалось, за то имѣєтъ чєлобитчику пєрво, по нижєслѣдующєму артикулу 5 пункту 1 заплативъ, на томъ другомъ срокѣ противъ єго чєлобитя отвѣтствовать; буди

же бы и на оный другій срокъ нє сталъ, то поступать с нимъ в судѣ, какъ нижє, въ артикулѣ 6 сея главы в пунктѣ 1 о такових упорныхъ показано.

Артікулъ 5

О чєлобитчикѣ, который по своємъ чєлобитю в судъ самъ нє сталъ, и о отсрочки єму и отвѣтчику позволяємой и [1]-нє позволяємой, такожъ и о томъ, можетъ ли-[1] чєлобитчикъ по своємъ жє чєлобитю, нє вступая в судъ, искъ и дѣло своє оставить

1. Естли бы отвѣтчик по чиємy чєлобитю в судъ на срок стал, а чєлобитчик самъ нє явился.

2. Оній жє чєлобитчик, єсли по своєму чєлобитю вторично в судъ нє явится.

3. Чєлобитчику, с отвѣтчиком какъ в судъ вступить, отсрочка почему позволитыся можетъ. //

4. Отсрочка и отвѣтчику почєму позволитися можетъ. 90

5. Отсрочку отвѣтчику к отвѣтствію в судѣ каким образом позволят 90 зв.

6. Отсрочка отвѣтчику в каких дѣлахъ нє позволяєтъся.

7. Буди кто из сторонъ судящихъся умрєтъ во врємя произвожденія судєбного между ними дѣла.

8. Истцу чєлобитє и дѣло своє когда оставить мощно, а когда нє можно.

9. Тотъ жє чєлобитчикъ и криминалное дѣло когда оставить можетъ, а когда нє можетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артї. 24 § 1 Поряд. част 1, о чєлобитчикѣ № 5
Стат. роз. 4 артї. 44 § 1 Поряд. в тит. о апєляціях № 10

Ѡтвѣтчикъ, в судъ по чїєму чєлобитю позваный, когда на означєный срокъ станетъ, а позвавшій єго чєлобитчикъ самъ бы нє сталъ и повѣренного бы своєго нє прислалъ, нє имѣя никакихъ в том правилных препятствій, о которых в слѣдующем сея глави артикулѣ 6 показано, или бы хотя какіє препятствія имѣлъ, но об оныхъ в судъ доношенієм нє представилъ, тогда отвѣтчикъ пред судом в томъ опротєстоватис и тотъ єго протєстъ к дѣлу принятъ и записанъ бить имѣетъ; посему волєнъ оный жє отвѣтчикъ такова чєлобитчика на срокъ крайнє положений в судъ позвать, и чєлобитчикъ долженъ будетъ єму, отвѣтчику, первіє за харчи и убитки понєсєніє по десять копѣекъ заплатить за всякій день, сколко дожидаясъ прибитя єго въ судъ проживетъ, а потом судомъ с ним росправитись, ибо кто на кого в нєбитность єго чєлобитствуетъ, а въ бытност укриваєтъся, знакъ єстъ что ложно на єго чєлобитствовалъ, за что и вишє упомянутой винѣ подлежит, и тогда ужє отвѣтчикъ стаєтъся чєлобитчиком, однакож опослѣ противъ того можно чєлобитчику по своєму дѣлу паки чєлобитствовать, а отвѣтчикъ правним порядком отвѣстсвовать долженъ.

2.

Статут. роз. 4 артї. 24 § 2

Да чєлобитчикъ жє, єсли на того жъ и по тому жъ дѣлу паки будетъ чєлобитствовать, но самъ на назначєнный срок и в другій разъ також безъ правилных причинъ нє станетъ и повѣрєного нє пришлетъ, или хотя би и были какіє // препятствія, но о томъ въ судъ нє обявитъ, а отвѣтчикъ жє, 91
будучи готовъ к отвѣтствію, прибитіємъ в судъ своимъ срока того нє упуститъ, таковій ужє чєлобытчикъ искъ свой теряєтъ, а отвѣтчикъ, который суда и сроковъ бережетъ, с того врємены вовся от того дѣла и иска будетъ свободенъ; но єстли бы тотъ жє чєлобитчикъ в скорости послѣ назначєнного срока в судъ нє явился, и такъ нєприбитію своєму, яко и нє

[1-1] *Писано по витертому.*

обявлєнію причинъ, какіє показалъ прєпятствія, то когда тѣ прєпятствія[1-1] явятъся быт правилніє и[1-1] доподлина будутъ довєдены, имѣєтъ судъ, нє штрафуя чєлобитчика, дѣло ихъ надлєжащимъ порядком производить и к чєму довєдєтъся вершить.

3.

Там жє Стат. роз. 4 артї. 24 § 3 Поряд. в Артї. права Магдєбу. о судіях и справєдливости № 14 там жє част 1 о чєлобитчикѣ № 6 там жє Енхиридіонъ доказатєлство № 8 Зєрцало Саз. под слов. акторъ № 10

А єсли чєлобитчикъ, либо єго повѣрєнии с отвѣтчикомъ в суд вступилъ, но услишавъ из допроса єго новіє какіє рєзоны, о которихъ прежде суда нє извѣстєнъ былъ, и на онїє нє могучи въ улику того часа при сєбѣ имѣть доказатєлствъ, просилъ би отсрочить дѣло на иноє какоє врємя, на которое то мощно бъ было єму в том доподлина справитися, то судъ имѣєтъ єму на такій срокъ позволит, толко бъ оный срокъ нє былъ продолжитєлъный и нє на волокиту отвѣтчикову происходилъ; и для того надлежит взять у нєго подписку, чтобъ онъ с тѣми доказатєлстви, под потєрянієм иску, на тотъ позволєнии єму срок в судъ становилъся. Когда жє нє станєтъ, или доказатєлствъ на то, о чємъ искъ, нє прєдставитъ,тогда ужє искъ свой теряєтъ, понєжє чєлобитчикъ по общому праву в дѣлѣ своєм долженъ бить готовъ в судъ всєгда со всѣми основатєлними доказатєлстви своими, и для того на приуготовлєніє к дѣлу єму, когда в судъ станєтъ, отсрочки в другій разъ давать, кромѣ вишє означєного, нє подлежитъ.

4.

Стат. роз. 4 ар. 24 § 4 Книги Поряд. част 3 о отправах № 4 Зєр. Саз под словом. диляція №1 и 2 и под слово. отвѣтъ № 1

Такожъ и отвѣтчикъ, либо єго повѣрєній, єстли на одном срокѣ в краткомъ врємени єму означєном, писєм, ради какой правилной причини, нє сищєтъ, либо иних доказатєлствъ нє будєтъ имѣтъ, и для того трєбоват станєтъ сєбѣ другаго срока, на которий би совєршено в своєм дѣлѣ // к отвѣтствію приготовитись могъ, то судъ имѣєтъ на тоє єму позволить. 91 зв.

5.

Стат. роз. 4 артї. 24 § 5 с прибавлєніємъ

Однако жъ оный отвѣтчикъ долженъ дать в судѣ подписку, или, єсли бєзпомѣстный, то поруки поставить, на которое имєнно число явитись к отвѣтствію имѣєтъ, под потєрянієм всєго того и бєз суда, чєго на нєм чєлобитчикъ ищєтъ; и для того ужє и бєз сискной, по той подпискѣ своєй, на означєный, яко на завитій, срокъ стать в судѣ имѣєтъ; а єсли на оный явится, то в дѣлѣ ихъ правнимъ поступкомъ учинится надлєжащоє рѣшєніє; когда жє и на тотъ срокъ в судъ нє явится, тогда вєсь искъ на нєм, отвѣтчику, по силѣ означєной єго жъ подписки и по однимъ доказатєлствам чєлобитчиковым єму жъ, чєлобитчику, приговорить.

6.

Поряд. в Арт. права Магдєб. о судіяхъ и справєдливости № 14 при концѣ. Там жє в части 3 Тамъ жє в части 1 о отвѣтчику №4 Процесъ права против отвѣтчика № 1 при концѣ

Отсрочки жє и отвѣтчику никакой позволять нє надлєжит, имєно в такихъ и тѣмъ подобныхъ дѣлахъ: 1) когда дѣло єстъ маловажноє или мєжду убогими и простими людми, которих чєлобитє и отвѣти выслушавъ, можно тотъчасъ разсмотрѣть и рѣшить, чтобъ за такою отсрочкою нє пришли в болшіє убитки; 2) в дѣлѣ противъ подозрителних опекуновъ; 3) в дѣлѣ о фалшѣ писємъ и какихъ-нибудъ вєщей, такожъ ложних свѣдителєи; 4) о убійство, насиліє, прелюбодѣйство и протчія криминалніє прєступлєнія.

7.

Стат. роз. 4 артї. 46 § 4 с прибавлєнієм

Когда жє и то случитъся, что во врємя дѣла в судѣ мєжду спорними сторонами производимого, которая от них умрєтъ, в таком случаи дѣло то имѣєтъ быть отсрочєно, поки наслѣдники умєршого могутъ погрєбалныє

[1-1] *Писано по витертому.*

по нем церемонїи отправить; послѣ же, челобитствующей сторонѣ волно и на умершого наслѣдникахъ искать и судомъ доходить.

8.

Зер. Саз под слов. скарга № 1 Зер.Саз. под словом акція № 47 со изяснєніемъ

Кто в чемъ на кого челобитє подалъ в суд и, нє вступая в самоє дѣло, похочетъ оноє оставить, то ему свободно будетъ, // толко долженъ смотрѣть: 92
1) чтобъ такоє его челобитє нє было ругателноє и досадителноє, с повреждєніемъ чести отвѣтчиковой, напримѣръ, чтобъ отвѣтчика вором или разбойником либо незаконорожденым в том челобитю нє написалъ; 2) чтобъ нє именовалъ свѣдителей и на тѣхъ бы нє ссилалъся, показуя на отвѣтчика о какомъ нечестном или важномъ дѣлѣ; 3) чтобъ на того, на кого бетъ челомъ, насилно по поданой челобитной нє нападалъ, инако же, єсли би что з тѣхъ причинъ здѣлалъ, то от такого челобитя отстать безъ судовой росправы нє можетъ; а єсли би кто на кого в каком своємъ исковомъ партикулярном дѣлѣ (кромѣ вышепоказанныхъ причинъ и кромѣ какого криминалу) подалъ челобитє, таковый волєнъ дѣла судомъ и нє производить, буди отвѣтчикъ для росправы самъ его по том челобитю требовать нє станетъ.

9.

Тамъ жє под словом акція № 48 и под словомъ судъ № 13 и 14 со изяснєніем

Також и въ дѣлѣ смертнаго убийства и другомъ какомъ криминалномъ, можетъ истецъ, послѣдуя християнскому нєпамятозлобию и нє настоюя на казнъ или на наказанїе виноватого, ни же челобитствуя, примиритись со нымъ безъ соизволенїя судей; но єсли подастъ на него челобитє, паче же когда и дѣйствително в судъ вступит, то безъ позволенїя судей оставлять ужє того дѣла нє можетъ; когда ж би и по вступленїи в судъ, прежде рѣшенія дѣла таковъ истецъ с противною стороною помиритись похотѣлъ и на то из суда позволенїе получитъ, то и тогда учинить ему оноє примиренїе свободно будетъ; но сє разумѣется, напримѣръ, в дѣлѣ смертнаго убійства, єсли оноє учинено било бъ от кого нє по умишленому на убийство злонамѣренію, а паче когда пред тимъ оный ни въ чемъ подобномъ сему нє былъ подозрителный, но честноє имѣлъ обхожденїе; когда жъ бы то произійшло от него умишлено, при разбои и похищеніи чужаго, либо по какой злобѣ, то хотя бъ истецъ на казнь или наказаніе его и нє настоевалъ, судъ сам настоевать // и по правамъ с нимъ здѣлать долженъ то, чему онъ 92 зв.
достоинъ будетъ.

Артїкулъ 6

О ωтвѣтчикѣ, который би, безъ всякихъ препятствїй и за препятствїями, в суд по позву нє сталъ

1. Если кто за позовными указами, безъ всякихъ препятствій, упорно нє станетъ в судъ.
2. Какіе имено препятствїя отвѣтчика за неприбитіе на срокъ в судъ правно извиняютъ.
3. Ωтвѣтчикъ о правилнихъ препятствїяхъ, когда нє обявит суду, а нѣ сторонѣ, чим от штрафа освобождаетъся.
4. О освѣдителствованїи причинъ вторично за нєприбитіе в судъ отговоруючогося отвѣтчика.
5. О нєправедной отговоркѣ отвѣтчика по освѣдителствованію.
6. Обманою и упрямством по третєму позву нє ставшїй в судъ отвѣтчикъ чему подлежитъ.
7. Наслѣдники умершого отвѣтчика, за нєприбытіе его в судъ, от платежа свободни, но токмо по дѣлу отвѣтствовать должны.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арти. 22 § 1 с поправлєніем По силѣ права в Поряд. части 3 о процєссѣ права противѣ позванного № 3

Кто бы, будучи позванъ в судъ на срокъ, в первомъ позовномъ указѣ или сискной назначєный, и нє обявивъ о томъ в онии судъ никакой правилной причины и прєпятствія, о которыхъ имєнно в слѣдующємъ, 2 пунктѣ изображєно, на оный срокъ нє сталъ, к такому имѣєтъ быть отправлєнъ из того суда вторичный позовный указъ, со означєніємъ другого срока, смотря по разстоянію мѣста, какъ бы мощно было єму стать; и єсли станєтъ, то пєрвіє нєжє в судъ вступитъ и противъ чєлобитя учнєтъ отвѣтствоват, долженъ сторонѣ чєлобитствующей заплатить по гривнѣ на дєнъ, считая днѣ от первоназначєного к прибитю в судъ до другого срока, сколко за єго нєприбитіємъ тая ж сторона промєдлитъ; а за ослушаніє суду арєстом чрезъ одны сутки того жъ штрафовать. Если жъ и по другому позву // нє станєтъ, 93
то трєтичний позовний указъ надлєжитъ изъ оного суда по нєго видалъ, с означєніємъ к прибитію завитого срока, по которомъ когда тожъ бєз правилныхъ причинъ нє станєтъ и в судъ об оныхъ нє обявитъ, или и ставъ, но за пєрвую и другую просрочки сторонѣ платить воспротивится, тогда тоє, о что былъ позванъ, вѣчно потєряєтъ, сі-єстъ: єсли искъ будетъ о какоє имѣніє, тоє по суду и по однымъ доводамъ чєлобитчиковимъ имѣєтъ быть єму во владѣніє одано, а єсли о дєнги как другіє вєщи, то отдачу оныхъ и доправку на имѣніи того жъ ослушника, с прибавкою и того, что за вишє писаніє просрочки и протчіє чєлобитчикови убытки тому жъ чєлобитчику за єго отвѣтчиково на оба сроки нєприбытіє надлєжитъ произвєсть; а свєрхъ того, онъ же, ωтвѣтчик, и сугубому, противъ вишєписаного, арєстом штрафу подлєжати будетъ.

2.

Стат. роз. 4 артї. 23 § 1 Зєр. Саʒ. под слов. мощная вєщъ или правилноє прєпятствіє №1, 4, 5 и 6 Права граж. артї. 47 № 8 и 9 Книги Поряд. част 3 о правилномъ прєпятствіи № 1, 2 и 3

Когда жє бы позваному в судъ на срокъ приключилось мєжду тѣмъ какоє правилноє прєпятствіє, яко, напримѣръ, служба государєва, [1-]или какая[-1] тяжкая болєзнъ, либо смєртъ отца или матєрє, жены, сн̃а или брата, сєстер родних, воєнний походъ или иная какая служба гдр̃ва, моровая язва, нєприятєлскоє нашєствіє, сидѣніє под арєстомъ, отлучка от дому прєждє позовного указа, наводнєніє,то єстъ когда бъ билъ за водою, а для силнихъ вѣтровъ или для другихъ какихъ нєудобствъ нєлзя било бъ перєправитись, такожъ мєдлѣніє по чужимъ зємлямъ за наукою или купєчєскимъ промислом, или когда бъ у того жъ позваного коня на пути украдєно, а другого нє было бъ, или бы домъ и протчіє єго пожитки ωт пожара нєчаяного погорѣли, либо ωт воровъ разграблєны или покрадєны бъ были
в то самоє врємя, или єсли бъ в другомъ судѣ болшоє дѣло // того жъ 93
врємены отправлялъ, или бъ которыє дѣла поручєніє сєбѣ от какого зв.
началства либо и от гпд̃на (єсли будет чій служитєль) в отправлєніи имѣлъ, либо другіє какіє сим подобныє, случитися могущіє, имѣєл бы прєпятствія, тогда оный позваный, хотя и наназначєный срокъ в судъ нє станєтъ, никакой винѣ нє подлєжитъ, но надобно єму отсрочить судъ, поки тоє прєпятствіє минуєтъ или пройдетъ; то жъ разумѣть и о чєлобитчикѣ.

3.

Права Хєл. кни. 2 роз. 44, 45 и 46 Стат. роз. 4 арти. 23 § 5 и 6

Однакожъ долженъ такій позваный о тѣхъ, которыє єму прилучились, прєпятствіяхъ, тогда жъ, скоро получитъ позовный указъ, либо и послѣ, бєзъ упущєнія врємени, нє токмо суду надлєжащому, но и противной сторонѣ своєй писмєно или чрєзъ посланого своєго извѣстить; а єсли будетъ в отлучкѣ, то тая в извѣстии должность прєдлєжитъ єго домашнымъ. Моровая жє язва и бєзъ такова извѣстія извиняєтъ. А когда на другій срокъ станєтъ, но нє покажєтъ достовѣрного свѣдитєлства о правилном пєрвого

[1-] *Писано по витертому.*

своєго нєстатя прєпятствїи, тогда долженъ будетъ присягнуть, что нє для волокити челобитчика и нє для какого своєго вымыслу, но подлино ради показаного прєпятствія тоє нєприбитїє єго воспослѣдовало, почему такъ от вишєписаного челобитчику платежа, яко и от ареста, волєнъ будетъ; буди же ни свѣдителства нє покажетъ, ни присягнуть нє похочетъ, то, по вишєписаному, имѣетъ и за оноє нєприбитїє челобитчику заплатить, и арестом штрафованъ быть, а потом надлежащимъ правнимъ порядкомъ съ нимъ же, челобитчиком, судом росправитись долженъ.

4.

Стат. роз. 4 артї. 23 § 2

Оный же позваный, єсли и по другомъ позовномъ указу учнетъ отговориватись правилным прєпятствїєм, а особливо болѣзнїю, челобитчикъ же би в том ему бъ нє вѣрилъ, то судъ в ту жъ пору возного при челобитчику или // при посланцу єго имѣетъ послать к оному позваному с 94
інстукцїєю, и возный, по силѣ тоєй же инструкції, с урядниками или другими какими чєстними людми, имѣетъ о такой болѣзны отвѣтчиковой освѣдителствовать; и когда явится подлино болєнъ, то от штрафа, по вишєписаному жъ, свободенъ будетъ.

5.

Стат. роз. 4, ар. 23 § 3

Буди же прєд посланымъ из суда вознымъ отвѣтчикъ явится бить здоровъ и до єго прибитїя нє болѣлъ, и о семъ онъ же, возный, доєзднымъ доношєнієм суду явитъ, то, по трєтємъ позовном указѣ или сискной, отвѣтчикъ самъ или чрезъ повѣрєного в судъ стать долженъ будетъ, и прежде нежели учнетъ отвѣтствовать, имѣетъ заплатить челобитчику за обѣ просрочки по гривнѣ на всякъ день, и арестомъ штрафованъ, какъ више, в первомъ сєго артїкула пунктѣ, показано. Когда же бы изъ означєного возного освѣдителствованія и показалось, что отвѣтчикъ подлино былъ и еще естъ болєнъ, то по трєтєм позовном указу, хотя от платежа за просрочку противъ первихъ двохъ указовъ волєн будетъ, однакъ, во мѣсто себе, повѣрєного в судъ к отвѣтствїю поставить, и о что будетъ дѣло, о тоє правно съ челобитчикомъ роздѣлатись повинєнъ.

6.

Там же § 4 и артї. 19 § 7 Книги Поряд. част 3 о позвѣ № 16 Зєр. Саз. под словом добра № 13 на концѣ

Но єсли и по трєтому указу позваный самъ нє станетъ или повѣрєного своєго нє пришлетъ, или и ставъ, по вишєписаному платитъся и под арестомъ сидѣть прежде поки в судъ вступить воспротивитъся, а о правилномъ прєпятствїи достовѣрного свѣдителства нє явитъ или на томъ нє присягнетъ, то судъ, за такоє упрямство єго, имѣетъ с нимъ в приговорѣ и исполнєніи оного во всєм нєпрємѣно поступить, какъ о том више в 1-мъ сєго артїкула пунктѣ, о такихъ упрямих и суду нєповинующихъся показано. //

7. 94 зв.

Стат. роз. 4 артї. 22 § 20

А когда бы отвѣтчикъ, за притворєніємъ сєбѣ какихъ прєпятствій или за упорнымъ нєприбытіємъ, в вину показаную попався и судомъ с челобитчиком нє роздѣливъся, самумеръ, тогда дѣти или другіє наслѣдники єго от означєнного за тую нєприбитїя єго в судъ вину платежа судитъ свободны; однако жъ, по отправѣ погрєбалних церємонїй, сами в судъ стать с челобытчиком и в иску єго правную роздѣлку учиныть должны. А єсли бы тотъ же отвѣтчикъ по судовом приговорѣ уже, нє учинивъ исполнєнія, умеръ, то оставшіеся по нєм хотя и младолѣтніе, дѣти, нє извиняясь и младолѣтіємъ, чрезъ опекуновъ своих по тому приговору исполнєніе чинить повинны.

Артїкулъ 7

О адвокатахъ или повѣренных

1. Что єсть адвокатъ или повѣреный.
2. Какіи повѣреныи и при какихъ судахъ должны быть присяжныи и о присягѣ ихъ.
3. Повѣреныи кому и в чємъ потребны, и от званія того почему отрицатись имъ не надлежитъ.
4. Челобитчику и ответчику какимъ порядкомъ и какого повѣреного в судѣ ставитъ, и о поправкѣ ошибки повѣренного чрезъ самую сторону.
5. Какій ответчикъ в подозрѣніи з дѣла криминалного и как можетъ повѣреного в судъ ставитъ.
6. В какихъ дѣлах и в какомъ судѣ по словесному чиему требованію повѣреного можно принять.
7. Кому повѣреного изъ суда опредѣлять надлежитъ.

Пунктъ 1.

Поряд. част 1 о прокураторахъ № 1

Адвокатъ, плєніпотєнтъ, патронъ, прокураторъ и повѣреній называється тотъ, который в чужомъ дѣлѣ, с порученія чіего, вмѣ-сто єго, в судѣ обстоюетъ, ответствуетъ и росправляется.

2.

Тамъ же № 7

Гдѣ при судахъ повѣреніи особливыи бываютъ, которіи // многіе дѣла 95
от своихъ сторон в судѣ производятъ, тамо оніи повѣреныи должны быть присяжныи, и присягу чинить по такой формѣ: Я (їм-ркъ) присягаю Гїду Бгу всемогущому, что хощу быть суду послушним в тѣхъ дѣлахъ, в которихъ по правамъ должєнъ єсмъ, и что должностъ мою повѣреническую вѣрно, тщателно, совершено, безъволокитно, нє с умишлєніем о размноженіи споровъ, править, и дѣло, мнѣ от челобитчика или ѡт вѣтупка повѣреное, по силѣ ума моего, по совѣсти и по найлутшому размишлєнію защищать буду. Увѣдавъ же правый умыслъ, совѣстъ и всякіе доводи своея стороны, ничего того противной сторонѣ, а ни ея повѣреному и помощникамъ, словомъ, писмомъ, показаніемъ, ни чрезъ себе самаго, ни чрезъ иного, ко вреду своея стороны обявлять не допущуся, и к оной противной не приклоняяся, при своей первой сторонѣ до окончанія того дѣла стоять, и все то, что доброму, вѣрному и правдивому повѣренному принадлежитъ, исправлять, и того не опущать для мл҃ти, пріязни, даровъ и для всякого прибытка своего имѣю. Такъ Гїды Боже, помози мнѣ.

3.

Там же № 3 со изясненіемъ Права граж. артї. 42 № 2 сначала

Повѣреныи многимъ персонамъ в тяжбахъ судовихъ весма потребны сутъ, ибо кому от кого происходитъ обида, а самому приключитъся болѣзнъ или другое какое препятствіе, к поисканію за ту свою обиду, или к ответствію в судѣ за напрасное от кого челобите, или кто бываетъ такъ простъ и невѣжа, что и праведного своего иску дойти не можетъ, ни же противъ чіего неправедного челобитя и настоянія оправдить и извинить себе умѣетъ, таковымъ имѣть повѣреного необходимая естъ нужда, особливо же вдовамъ и всяким женамъ честнымъ, такожъ и недорослимъ сиротамъ, по самимъ правам дѣлъ своихъ в судѣ производить не надлежитъ, но оные поручать должны опекунамъ и повѣреным; // от чего понеже явствуется, что 95 зв.
повѣреным быть не что другое естъ, токмо пособствовать ближнему в его нуждѣ и служить справедливости, того ради, яко дѣло и званіе повѣреного честное естъ, толко бъ оного не употреблялъ на зло, такъ всякому, управитись в том могущему, отговориватись и устранятись отъ сея должности не надлежитъ.

4.

Поряд. част 1 о прокураторах № 2 Стат. роз. 4 артї. 56 § 1 со изяснєніємъ

Всякъ чєлобитчикъ и отвѣтчикъ можетъ вмѣсто себе в судъ повѣреного представить по одному либо и по всѣмъ своимъ дѣламъ, давъ об немъ в тотъ же судъ вѣрчое чєлобитє, с тѣмъ обязателствомъ, что ему такіе свои дѣла в судѣ производить поручилъ, и что от него учинено будетъ, в томъ онъ прекословить не станетъ, по каким вѣрчимъ чєлобитямъ могутъ в судѣ приниматись за повѣреныхъ и безгрунтовіе люде; а безъ вѣрующаго чєлобитя и изображеного в нем обязателства никого повѣреным ни в какихъ судахъ не принимат.

5.

Стат. роз. 4 арти. 57 § 1 от полу со изснєніємъ

Кто бы попалъся в какое подозрѣніе дѣла криминалного, а самъ бы, будучи весма простъ, не умѣлъ и не могъ, хотя и при невинности своей, себе оправдить, таковыи можетъ чрезъ поставленого от себе повѣреного ответствовать, однакъ и самого его, до окончанія того дѣла и крайнего рѣшенія, из суда испущать не надлежитъ.

6.

Тамъ же § 1 сначала

Естли бы кто, а особливо в нижшемъ каком, судѣ не моглъ или и не умѣлъ, ради простоти, производить дѣла своего, а дѣло бъ то было маловажное и могло бъ словесно произведено быть, таковый, когда словесно жъ кому другому за себе обстоевать поручитъ, того судъ оный принявъ можетъ надлежащое учинить рѣшеніе.

7.

Там же § 2 и 3 Зер. Саз. под словом рѣчникъ № 2 и 6 Права Хел. кни. 2 роз. 47 при конци и роз. 48 в срединѣ

Вдовам и сиротамъ лѣтъ недорослимъ, которые никакого имѣнія // и 96
пожитков не имѣютъ, такожъ людемъ простимъ и невѣжамъ или в умѣ повреждением, которые были бъ тожъ крайне скудные, и дѣла своего в судѣ производить не могли бъ и не умѣли, судъ оный имѣетъ повѣреного опредѣлить из тѣхъ, которыи в таковом званіи при судахъ обрѣтаютъся, хотя бы тѣ скудныи и простаки о то просили или и не просили; оный же повѣреный дѣло ихъ в судѣ производить вѣрно и порядочно, безъ платежа, долженъ будетъ; а естли би в том отговаривалъся, такого и принудить; нехотящого же и с принужденія в той убогихъ нуждѣ способствовать, отказавъ ему от суда, прочь отлучить и ни по чиимъ уже другимъ дѣламъ в ономъ судѣ повѣреным быть не допущать.

Артїкулъ 8

О тѣхъ, которые в какихъ судахъ повѣреными быть не могутъ

1. Судіямъ и писарамъ в томъ судѣ, гдѣ сами присутствуютъ, и служителямъ ихъ, повѣренними быть не надлежитъ.
2. Кто повѣренымъ нѣгде быть не можетъ.
3. Повѣреный дѣла ничиего, справедливости противнаго, принимать на себе не долженъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артї. 58 § 1 Зер. Саз. под слов. рѣчникъ № 5 с прибавленіем

Судіямъ и протчиимъ урядникамъ, в том судѣ гдѣ сами засѣдаютъ, такожъ писарамъ, канцеляристамъ судовымъ того жъ суда и служителемъ ихъ, повѣреными быть не надлежитъ; в своихъ же собственыхъ дѣлахъ справедливости из обидившихъ себе искать, или против чєлобитя на себе поданого ответствовать и тѣ персоны могутъ и должны, а в другихъ повѣтахъ и судахъ, по дѣлу сродниковъ или приятелей своихъ, и повѣреными быть свободны.

2.

Стат. роз. 4 артї. 58 § 2 со изясненїем. Права граж. ар. 16 № 26 и ар. 42 № 3 Книги Поряд. част 3 о извиненїи отвѣтчика № 5 и между Артї. права Магдеб. о прокураторахъ № 2

Ни в какомъ судѣ повѣренными быть не имѣютъ тѣ имено: // духовнїе, священическаго, мирского и монашескаго чина, кромѣ в поручаемихъ себѣ 96 зв.
от своихъ началниковъ дѣлахъ церковныхъ и монастирскихъ, такожъ людє подозрителные и опороченые, да в умѣ и в тѣлесныхъ чуствїяхъ повержденые, к тому жъ малолѣтные, а особливо жены, неволники и проклятїи правилно от архїерея, а паче жиди и другїи невѣрныи; но по дѣлу жида всякому жиду, и другимъ невѣрнымъ в дѣлѣ такихъ же невѣрныхъ, повѣренними быть свободно.

3.

Права Хел. книги 2 артї. 48 сначала со изясненїем

Если бы повѣрены*и* заподлино усмотрѣлъ, что кто поручаетъ ему к произвожденїю в судѣ свое дѣло, оное дѣло праву и справедливости есть противно, и без повреждения совѣсти производить оного невозможно, таковаго дѣла ко прекращенїю того жъ права и справедливости на себе принимать и ничего на явную другого обиду и противно своей совести дѣйствовать не имѣетъ.

Артїкулъ 9

О штрафѣ, наказанїи и казны повѣренымъ за ихъ подступство в дѣлѣ себѣ порученомъ

1. Штрафъ или наказанїе либо и казнь повѣреному за подступъ в дѣлѣ своея стороны и за умишлено онаго потерянїе.
2. Штрафъ повѣреному за неумишлено, но от небреженїя в дѣлѣ своея стороны упущенїе.
3. Сторона неисправку повѣренного в своемъ дѣлѣ сама когда поправитъ и повѣреного своего от дѣла отставить можетъ.

Пунктъ 1.

Стат.роз. 4 артї. 59 § 1 и 2 с поправленїем в согласїе Поряд. част 1 о повѣрених, № 6 и между артї. права Магдеб. о прокураторахъ № 4 Права Хел. книг 2 роз. 47 и 48 Зер. Саз. под словом рѣчникъ № 12 и под словом декретъ № 43 посередѣ

Который бы повѣреный обовязался кому обстоеват в судѣ в его дѣлѣ и, оное разпознавъ и писменные разсмотрѣвъ крѣпости и доказателства, нарочно, в потерянїе дѣла того, противной // сторонѣ объявилъ, или бы к 97
ней приклонилъся и от нея повѣренымъ сталъ противу того жъ, по чїему дѣлу прежде быть в той должности обовязался, таковому произвожденїе дѣла того в судѣ не имѣетъ уже быт допущенно такожъ когда би кто, хотячи привесть кого к потерянїю дѣла, обяжетъся от него в судѣ быть повѣреным, но тое, чего ему не повѣрено, действовать будетъ, или от кого вѣрчую вымисливъ, чрезъ то ему в судѣ что потеряетъ, либо притворивъ себѣ болѣзнъ, на назначеный срокъ умишлено, для потерянїя того дѣла, в судъ не станетъ, тогда, ради такого прокураторского или повѣреного подлога, приговоръ судовый при своей силѣ не можетъ быть содержанъ, а оный повѣреный, по доводномъ в том подлогѣ от своея стороны изобличенїю, имѣетъ понесенные нею убытки удвое наградить, а самъ наказанъ арестомъ или жестокимъ на тѣлѣ боемъ и вовся за безчестного вомѣненъ, либо, смотря по важности дѣла, и урѣзанїемъ язика казненъ бытъ имѣетъ.

2.

Тамъ же Стат. роз. 4 артї. 59 § 3

А гдѣ бы повѣреный, по своему обязателству вступив в дѣлѣ чиемъ в судъ, послѣ тому не удовлетворилъ, или бы за своимъ нерадением в дѣлѣ ономъ на убитокъ своея стороны что упустилъ, таковый имѣетъ быт там же в судѣ посаженъ на четире недѣлѣ под арестъ, и за означеный убытокъ оной своей сторонѣ заплатитъ.

3.

Зер. Саз. под словом рѣчникъ, № 20 и 21 Поряд. част 1 о прокураторах № 4 при концу со изясненіем

А єстли которая сторона усмотритъ, яко повѣреный ея нє нарочно и нє чрезъ обманъ что упустилъ либо лишнєє в судъ прєдставилъ, таковая сторона в своєм дѣлѣ тую повѣреного нє-справку можетъ поправить, поки крайный судовый приговоръ нє состоитъся; всякому жє, ради правилной причины, свободно своєго повѣренного // отставитъ и дѣло своє либо 97
другому которому повѣреному поручить, или и самому производить, и судъ зв.
сего нѣкому возбранять нє имѣетъ.

Артїкулъ 10

Естли повѣреный въ судъ нє станетъ для правилныхъ прєпятствій

1. Повѣреный, или слуга от гпдна в суд отправленый, єстли бы на назначеный срокъ зачим нє поспѣли, какъ имѣютъ извинятись.

2. Повѣреный или посланый служитєлъ чій, єсли, нє ставъ на срокъ в судъ, нє покажетъ о правилном прєпятствіи довода.

3. Истєцъ или отвѣтчикъ за нєприбитіє на срокъ повѣреного когда и какой винѣ подлєжитъ.

4. Тая жъ сторона за нєприбытіє повѣреного на срокъ в суд право своє почему теряетъ.

5. О извинєніи стороны, єсли повѣреный или посланый от нея служитєль на дорозѣ умретъ.

6. Буди сторона нє докажетъ, что ея повѣреный на дорогѣ умрє.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артї. 60 § 1

Который бы повѣреный прежде срока из суда назначеного в домѣ заболѣлъ, или другоє какоє правилноє возимѣлъ прєпятствїє, либо бы то єму приключилось єдучому ужє на дорозѣ или на мѣстѣ гдѣ суди отправляютъся, и потому бъ на оный срокъ стать весма нє могъ, тотъ повѣреный долженъ о такомъ своєм случаи какъ возможно старатись извѣстить чрезъ кого в судъ и такъ противной яко и своєй сторонѣ, почему бъ она могла виправить, вомѣсто єго, другого повѣреного, или и сама стать; когда жє бы и тоєй извѣстки ни в судъ, ни жє своєй и противной стронѣ учинит, за тѣмъ жє или другим прєпятствіем, онъ, повѣреный, никаким образом // нє моглъ, тогда тоє какъ сторонѣ оной, чіє дѣло, и самому 98
повѣреному, ничєго вредить нє имѣетъ, такъ и иску тоєй жє стороны нє потеряетъ, хотя бъ к тому статю и завытий срокъ былъ из суда назначенъ; токмо жъ по освобожденіи от такого случая, в самой крайней скорости в судъ имѣетъ явитъся и достовѣрноє о своєй болѣзни, или другомъ правилном прєпятствіи показат свѣдитєлство; буди жє онаго нє будетъ имѣть, то присягнуть на томъ долженъ, что суще за таким правилным нечаяной болѣзни или другимъ прєпятствіем, а нє для волокити противной сторонѣ, онъ на назначеный срокъ в судъ стать и о томъ ни в оныи жє судъ, ни сторонам извѣстить нє могъ. По сему жъ поступать должни и слуги, которыи бъ с каким правным извинєніем были от своихъ гїдъ в суд на назначеный срокъ посланы и за какими прєпятствиями на оний срокъ поспѣшить нє могли.

2.

Тамъ жє в Стат. роз. 4 артї. 60 § 2 со изясненіем

Когда бы повѣреный, или посланый служитєлъ, о приключившемъся єму правилном прєпятствіи по прибитію на первый срокъ суду и сторонам нє извѣстил и послѣ на другой срокъ нє сталъ, или би, хотя и сталъ, но свѣдитєлства о правилном того на первыи срокъ нєприбытїя в судъ прєпятствіи нє показалъ, и в томъ присягнуть нє похотѣлъ, тогда оный

повѣренный, а нє сторона, за тую просрочку и неизвѣщаніє, имѣетъ противной сторонѣ, сколко на тотъ срокъ, ожидая его, прожила дный, заплатить, по тому, какъ вышє, в артікулѣ пятомъ, в пунктѣ пєрвомъ и в артікулѣ шєстомъ, в пунктѣ пєрвомъ жє сєя глави показано; а по такой уплатки, онии повѣренный, на томъ другомъ опредѣлєномъ срокѣ, с противною стороною, о чєм с єго стороною дѣло, росправитись должєн будетъ. //

3. 98 зв.

Тамъ жє § 2

А єсли бы повѣренный своєй сторонѣ и в судъ о приключившомъся єму к прибитію на срокъ прєпятствіи извѣщалъ, оная жє бы сторона на тотъ срокъ ни другого повѣреного нє прислала, ни сама нє стала, а на другий срокъ хотя б тотъ жє пєрвый повѣренный и поставлєнъ былъ, но в томъ бы, что такоє прєпятствіє єму в прибытіи на пєрвый срокъ здѣлалось, нє прєдставилъ свѣдителєи и присягою своєю оправдитись нє похотѣлъ, то за тую просрочку, нє онъ, повѣренный, но сторона єго, какъ бы сама нє стала, противной своєй сторонѣ, по вышєписаному, заплатить должна; а потом въ дѣлѣ оном имѣетъ быть надлєжащая судовая росправа.

4.

Тамъ жє § 3

Когда жє бы тотъ срокъ (на которыи ни повѣреныи, ны сама єго сторона, за означєною прєпятствія отговоркою, нє сталъ) былъ из суда назначєнъ крайнєположєный, и оный би повѣренный, на другомъ потомъ срокѣ, и по вишєписаному, на то, что такоє єму приключилось прєпятствіє, нє прєдставилъ свѣдителей и присягнуть нє похотѣлъ, тогда сторона єго, бєз всякого уже от противной стороны доказателства, искъ свои тєряєтъ или искомаго на сєбѣ пустить, либо за оноє наградить тоєй жє противной сторонѣ должна будетъ.

5.

Тамъ жє § 4

Гдѣ бы то приключилось, что повѣренный или служитєлъ прєд срокомъ от стороны своєй в судъ посланъ былъ, токмо жъ, нє доєхавъ, на дорозѣ умрє либо безвѣстно пропалъ, и оная сторона о такомъ случаи подлино в судѣ докажєтъ, то по тому дѣла нє потєряєтъ и никакой винѣ подлєжать нє будетъ, но судомъ с своєю стороною в томъ роздѣлятись имѣетъ. //

6. 99

Тамъ жє § 5

Если жъ бы сторона, обявившая в судѣ о вышєозначєном умєртвіи своєго повѣреного или служитєля случаи, нє имѣя свѣдителей, присягнуть на том нє схотѣла, то когда к прибитію оной в судъ тотъ срокъ былъ назначєнъ завытій, искъ свой тєряєтъ, буди жє нєзавитій, то уплативъ, по вишєписаному противной сторонѣ за нєпрібитіє на срокъ, послѣ судовую в томъ роздѣлку с нею учинить имѣетъ.

Артікулъ 11

Повѣренный чего бєзъ своєя стороны дѣйствовать нє можетъ

1. Имєнное показаніє, чєго повѣреному бєзъ своєя стороны нє надлєжитъ чинить, а что и почєму учинит можетъ.
2. Присягать по приговору судовому нє повѣрєному, но самой сторонѣ должно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артї. 61 Зєр. Саз. под словом рѣчникъ № 31

Повѣренїй нє имѣетъ ничєго именєм своєя стороны в судѣ дѣйствовать, чтоби єму от нєя нє было поручєно, а особливо никакихъ записєй новихъ и никакова сознатя ни от кого, ни денєгъ по какимъ записямъ принимать, и

в томъ никого квитовать безъ присутствія тоей же своей стороны, ежели того именно от нея в вѣрчой, в судъ даной, доложено, и если особливого писма на тое от онія жъ стороны не будетъ имѣтъ; но когда би тая жъ сторона зачимъ не могла или не успѣла в судъ, до одобраня какихъ приговорныхъ себѣ денегъ или вещей, поехать, а то бы учинить ему жъ, повѣреному, письменно, за рукою своею, получила, тогда онъ, за показаніем такого в судѣ писма, толко бъ оное было не змишлено и не подложное, и денги или вещи такіе силенъ будетъ, отобравъ, надлежащую на то квитанцію дать. //

2. 99

Порядъ. част 3 о присягѣ № 19 Зер. Саз. под словом присяга № 3 и при конци.

Кому от спорных, мужеска или женска пола, сторонъ в судѣ присягать на что приговорено будетъ, тую присягу самъ отвѣтчикъ ли, или челобитчикъ, а не ихъ повѣреный, чинить долженъ таким порядкомъ, какъ нижє, в артїкулѣ сея главы 20 мъ, о присягах показано. 99 зв.

Артїкулъ 12

О процессѣ судимыхъ сторонъ, какимъ образомъ тяжбу или дѣло свое в судѣ производить имѣютъ

1. Какъ надлежитъ челобитчику челобитствоват и что в челобитно*и* писать.
2. Никто не имѣетъ в челобити досадныхъ и ругателныхъ словъ противъ отвѣтчика писать.
3. В каких дѣлахъ давать отвѣтчику с челобитя истцева копїи и срокъ к отвѣтствію на сколко дныи, а в какихъ не надлежитъ давать.
4. Какихъ часовъ истцу и отвѣтчику в судъ приходит, и о просрочки ихъ в неприбитіи на указные числа для правилныхъ препятствій.
5. Какъ отвѣтчика противъ челобитя истцева допрашивать.
6. Что естъ улика, и оную какъ челобитчику на допросъ отвѣтчиковъ чинить.
7. О оправданіи отвѣтчика проти*в* улики истцевои.
8. О даваніи копій одной от другой спорной стороны из явленыхъ в судъ крѣпостей, и если бы в тѣхъ крѣпостехъ фалшъ каковъ бытъ явился, или бы от которой стороны учинена была ссилка на свѣдителей порочныхъ.
9. Сторонам между произвожденіемъ в судѣ дѣла своего каки*и* срокъ к размишленію позволяется, и о чем от суде*и* напоминатись имѣютъ.
10. Сторони, по произведеномъ в судѣ дѣлѣ, когда болшъ к довдоду ничего не будутъ имѣть, на том подписатись должны. //
11. Тѣ жъ стороны, по произведеныхъ судных рѣчах, на чемъ должни давать подписки и поруки; здеже и о випискѣ со всего судебного дѣла. 100
12. Тѣмъ же сторонамъ, предъ самимъ своего дѣла, произведеного уже, рѣшеніемъ судовим, миритись свободно?

Пунктъ 1.

Прибавленіе

Каждый челобытчикъ, во всякихъ росправочныхъ и кріминалнихъ дѣлахъ, челобите на писмѣ, за рукою своею, – за рукою того кто по прошенію и вомѣсто его на той челобытной подпишется, в судъ подавать имѣетъ. И в оном челобитѣ писать надлежитъ: 1) имя и прозваніе и чинъ или званіе перво челобитчика, а потом того, на кого челобитствуетъ; 2) жалобу изображать какъ возможно ясно и кратко, о самом толко дѣлѣ, в котором бы кто и когда изобиженъ былъ, и чего на нем ищетъ, изображать и то, что къ дѣлу служитъ, а постороннего и к дѣлу тому не надлежащого ничего не примѣшивать, и писать все тое челобите пунктами такъ, дабы что в едномъ пунктѣ писано, в другомъ то напрасно повторяемо не было; 3) в заключеніи просить рѣшенія по силѣ указовъ и правъ малороссийскихъ.

2.

Стат. роз. 4 артї. 26

Никто в чєлобитной досадитєлных, ругатєлных и никакихъ нєпристойныхъ словъ против отвѣтчика и ни противъ кого другого писать нє имѣєтъ; а кто *б* во противность сему поступалъ, такового чєлобитя в судѣ нє принимать, развѣ бы в нємъ что било написано важности касающоєся, такожъ єсли бы было чєлобитє о нападєніи, разбои, убийствѣ, прєлюбодѣянїи и насилствѣ женска пола, зажигатєлствѣ, и протчихъ зодѣяниихъ, то самую толко рѣчъ такого злодѣяния прописивать, а излишныхъ и нєпристойныхъ словъ и тамо нє писать. //

3.

100

Прибавлєніє

В дѣлєхъ росправочных надлєжитъ изъ чєлобитя истцєва копію отвѣтчику давать, за руками судящихъ, съ помѣтою числа, которого чєлобитє подано будєтъ, ис опрєдѣлєніем чтобъ оная копія была в рукахъ єго чрєзъ цѣлую нєдєлю, кромѣ тѣхъ днїй, въ которїє поруки сєбѣ изъбирать будутъ, и взять у нєго жъ, отвѣтчика, рєвєрсъ в той силѣ, что онъ копію получилъ и на положеный срокъ безъ всякой отговорки стат должєн; а єжєли усмотрєно будєтъ, что у отвѣтчика сколко, в чєлобитѣ показано иску, столко всєго имѣнія нѣтъ, то собрать по нєм поруки, которим бы в томъ иску можно вѣрить, чтобъ до вєршенія дѣла єму нє уєздить; а в поставкѣ тѣхъ порукъ сроку болѣє нєдєлѣ нє давать; буди жє порукъ нє поставить, то дєржать єго под арєстомъ; а истцу такожъ за руками судящихъ дать билєтъ, что онъ на положеный срокъ в судѣ со всѣми к тому иску принадлєжащими документами стать долженъ и для того чєлобитчику срока никакого на отлучку из суда нє давать, развѣ би сказалъ, что документа єго нє при нєм, но в другихъ городѣхъ или мѣстахъ обрѣтаютъся, а отвѣтчикъ такіє отговорки в допросѣ своємъ принєсєтъ, о которихъ истцу и чаять было нєвозможно; тогда, для сисканія означеныхъ документовъ, давать истцу срокъ, какъ выше, в сей главѣ в артїкулѣ 5 в пунктѣ 3 показано. Єсли жє истєцъ на тотъ срокъ документовъв судъ нєпрєдставить, то дѣло по обрѣтающимъся въ нєм обстоятєлствам вєршить. А когда врємя суда приидетъ, тогда изготовить двѣ тєтради шнуровіє и оныє запєчатавъ, писару судовому по листам закрєпить из которих на одной писать отвѣтчиковъ отвѣтъ, а на другой истцєву улику. В дѣлахъ жє, интєрєса государєва и криминала касающихъся, ни копіи // из чєлобитных, ни срока отвѣтчику нє давалъ, и дѣла никаким образомъ єму нє обявляя, того жъ часа, которого по чєлобитю сисканъ будєтъ, в надлєжащїй судъ допрашивать.

зв.

101

4.

Прибавлєніє

Надлєжитъ истцу и отвѣтчику к суду приходит в указный дєнъ из утра, нє познѣє осмого часа (кромѣ празничнихъ дный); а єсли кто из ныхъ прыйдєтъ в дєсятом или одинадцятом часу, то сказать єму, чтоб на другїй дєнъ былъ рано; а прийдєтъ ли кто познѣє осмого часа, тогда єго с приказу нє випускать, чтобъ от того в суднихъ дѣлахъ продолженія нє было; о просрочкахъ жє обоихъ сторонъ на указаныє к прибитію в суд числа, рады позваныя ихъ жє по какимъ дѣлам в оныє суда и ради болѣзни и другихъ прєпятствий, показано выше, в сей главѣ въ артїкулѣ 6 и нижє, в главѣ 9 в артїкулѣ 8 *м.*

5.

Поряд. в Артї. права Магдєб.о судіях и справєдливости № 34 Зєр. Саз. под словом діляція № 3 с прибавлєніем и изяснєніем

Всякій жє отвѣтчикъ имѣєтъ быть в судѣ допрашиванъ словєсно, по чєлобитю чєлобитчикову, против каждого пункта особно, а поки переднѣйшіє пункти нє очищены будутъ, о послѣдныхъ нє допрашивать; развѣ бы первых одных, для какихъ состоящихъ в послѣдныхъ пунктах справокъ, нє возможно было совсѣмъ отправить, то и другїє могутъ купно отправлятись и очищатись. Волно жє отвѣтчику, во врємя своєго допроса,

держати у себе и на писмѣ свои доказтелства, из оныхъ словесно чинить противъ всякого пункта отвѣтствіе, а не токмо противъ того, что бы стороное в челобити было написано, но ни же на другие пункта, поки первіе не очищены будутъ, отвѣтчику [не] отвѣтствовать и челобитчику не обличать; что же бы сторонное было потребное примѣшанно, о том судіям, а ежели не ихъ суду будетъ подлежать, по вершеніи зачатого слѣдовать, а ежели не ихъ суда, должны отсилать к надлежащему суду; оный же отвѣтчикъ имѣетъ, о чем его допрашиваютъ, сказивать правду, ни в чем не запираясь, и то // би ни учинил, а когда бы и не такъ, какъ в челобитно*и* 101
показано, по ином каким образомъ или случаем что учинилъ, то и противъ зв.
того не запиратись, но толко разнъ того дѣла, или для чего что сталось показат; а в чемъ бы в допросѣ заперся, в оправданіи же то быть призналъ, хочай и инако, то для самого того в допросѣ непризнанія, ближшей будетъ уже челобитчикъ к доводу своего иску, нежели онъ, отвѣтчикъ, к оправданію.

6.

Прибавленіе Зер. Саз. под словом акторъ № 6, 7 и 8

Улика или обличеніе то называется, когда челобечікъ отвѣтчика в чем би противъ его челобитя запиралъся, доводами изобличитъ, оному челобитчику всему отвѣтчикову отвѣту или допросу прилѣжно внимать, и доподлина вирозумѣвъ, доказивать в том своея правди, а его неправости, и если имѣетъ писменія какія доводи или свѣдителей, о тѣхъ имено обявить и на оныхъ свѣдителей ссилаться. В неимѣніи же ниписменихъ доводовъ, ни свѣдителствъ, пущат тотъ довод на присягу, кому от ныхъ по правам надлежитъ, понеже истецъ, когда челобитствуетъ долженъ имѣтъ доводи, а если не доведетъ, тогда отвѣтчикъ безъ всякого оправданія будетъ свободенъ, ибо не всякъ виноватъ, на которого токмо челобите естъ, но тогда, когда будетъ изобличенъ доводами.

7.

Прибавленіе

Оправданіе называется то, чимъ отвѣтчикъ против челобитчиковой улики оправдать себе можетъ; равным же образомъ и отвѣтчику челобитчикову улику внушат и вирозумѣть совершенно надлежитъ, и тогда оправданіе чинить какимъ можетъ образомъ, противъ того какъ выше о улики челобитчиковой показано. Что же такъ от челобитчика в улики яко и отвѣтчика в допросѣ и оправданіи показано, и на каких именно свѣдителей ссилка учинена от кого будетъ, тое писар вѣрно, безъ всякой прибавки и убавки, записать должен; а обѣ стороны, так челобитчик яко и отвѣтчик, другъ у друга на допросѣ улики и оправданіи своеручно, если жъ неграмотныи, то кого вомѣсто себе о подпись упросятъ, подписиваться имѣютъ. //

8. 102

Стат. роз. 4 арті. 21 с прибавленіем

А какіе от обоихъ спорныхъ сторон явлены будутъ в судѣ для доказателства, писма и крѣпости, из тѣхъ, для лутшого виразумѣнія и размишленія, требовала бъ какая сторона копій, таковые копіи,за рукою писарскою, невозбрано имѣютъ быть требующим даваны; и ежели от какой стороны усмотрено будетъ, что въ которой из тѣхъ крѣпостей каковъ фалшъ находится, либо онііе крѣпости не к тому дѣлу, о чем споръ, надлежатъ, или би хотя и к тому надлежали, но что в оных записано, того сторона оная в своем владѣніи и употреблении чрезъ десятъ лѣтъ не имѣя того жъ безъ всякихъ своихъ препятствій не поискуя, давностъ земскую промолчала, такожъ если бы от которой стороны была ссилка на такихъ свѣдителей, о которихъ бы другой сторонѣ вѣдомо было, что по силѣ права въ свѣдителство принимать ихъ не надлежитъ, либо какого тѣ свѣдители состоянія сутъ оной сторонѣ весма быи бъ незнаеми, таковая сторона о том в крѣпостяхъ фалшу или в чем от вишеозначеного другом, такожъ и о

порокѣ на свѣдителей, либо о своей состоянiя их нєвѣдомости, свободна в судѣ представлять, или и безъ того представленiя, судiямъ самимъ надлежитъ обоихъ сторонъ спрашивать, нє имѣетъ ли которая от ныхъ против таких писемъ правилного какого спору и нє знаетъ ли за свѣдителми в чемъ порока; а что покажутъ, тое к дѣлу сообщать, и, прилѣжно о сем разматривая, что толко в оныхъ крѣпостяхъ безъ всякого фалшу, подчистокъ и переправокъ явитъся быть к доводу силно, на том утверждатись, а что би сфалшованно или к дѣлу нє надлежащое, либо давностiю безъ владѣнiя и употребленiя промолчанно быть явилосъ, того за доводъ нє принимат; свѣдителей же в чем которая сторона опорочитъ, того порока должна им доводить, тамо жъ в судѣ, прежде приведенiя ихъ, на чемъ имѣютъ свѣдительствовать, // к присяги, а нє будутъ ли ей тѣ свѣдителѣ 102
вѣдоми, то о состоянiи ихъ из суда должно освѣдительствоват. Если жъ зв.
показаного собою на нихъ порока оная сторона доведетъ или нє доведетъ, в том имѣетъ судъ поступать какъ ниже в сей главѣ в артiкулах о свѣдителяхъ показано.

9.

Стат. роз. 4 артi. 54 § 1 от полу и 2 сначала Поряд. част 3 о произвожденiи дѣла в судѣ № 4

А єсли би чєлобитчикъ, при произвожденiи дѣла, изъ отвѣтствiя отвѣтчикова услишалъ что пачє чаянiя новое, иску своєму противное, и к размишленiю о том требовалъ бы себѣ какого срока, то судъ для такого размышленiя можетъ єму позволить на єденъ, другiй и третiй часъ, а нє далѣе, и єсли би вторично того востребовалъ, в таком требованiи на столко жъ часовъ нє отрицать; равно же и отвѣтчику, в его оправданiи противъ улики чєлобитчиковои, єсли би в скорости нє моглъ доводу совершено показать, на столко жъ часовъ к размишленiю позволять. Пачє обоихъ сторонъ и напомянуть, даби всє, что к дѣлу ихъ потребное предлежитъ, представляли и показивали; ибо єсли которая сторона в своєи рѣчи ошибкою, а нє с умислу что скажетъ в той рѣчи безъ своея обиди, то исправитись оной будетъ свободно.

10.

Тамъ жє артi. 54 № 2 от полу

А когда такимъ порядком дѣло всє произведено будетъ, и обѣ стороны на том подпишутъся, что к доказателству своєму ничего болѣе нє имѣютъ, тогда ужє болѣе нѣчего и представлять нє будутъ силни; а хотя би которая сторона что и представляла, того в судѣ нє принимать, развѣ бы о чем оной сторонѣ прежде нє вѣдомо было, а послѣ того стало быть извѣстно из какихъ писем, в чiем другого содержанiи будучихъ и ей обявлених, тогда такiє писма, єсли будутъ во всем правилные, приняты быть в доводъ могутъ.

11.

Тамъ жє § 2 с прибавленiєм

По окончанiи жє всєго вышеписаного дѣла произвожденiя, имѣютъ судiи у обоихъ спорныхъ сторон подписки, а которая бы сторона была в пожиткахъ своих недоволна, по той поруки взять, чтоб имъ до вершения дѣла от суда нє отлучатись. Изо всєго того жъ дѣла сочинить выписку пунктами, какъ выше, въ главѣ 7 в артикулѣ 6 в пунктѣ 6 жє, о сочинєнiи
виписокъ показанно, // да оную жъ виписку пред сторонами прочесть или 103
самим имъ к прочтению дать; буди жє которая сторона усмотритъ быть что в той випискѣ нєисправно написанное, или что бы потребное упущенно было, тое исправить и дополнить, а по такой исправки, велѣть обоим на своєм под всяким пунктом подписатись; и потому сами ужє суди, взявъ дѣло в свое размышленiє и сискавъ приличные правные артiкули, имѣютъ приговоръ сочинять, безъ всякого продолженiя, а нє далѣе какъ в три дны, таковим порядкомъ, какъ нижє, сея глави в артикулѣ 25 о приговорах показано.

12.

Тамъ жє § 3

А єсли мєжду тѣмъ судєйского размишлєныя и разсмотрєния врємєнєм спорные стороны примиритись доброволно с собою похотятъ, тое имъ учинить свободно, толко должны будутъ с обявлєніем о таком своєм примирєніи дать в тотъ же судъ мировое чєлобитє, какъ и вышше, в главѣ 7 в артікулѣ 25, о доброволном сторонъ примирєніи, в пунктѣ 6 показано

Артікулъ 13

О доказатєлствахъ обще, коликими образи биваютъ, а особливо о самоволном признаніи

1. Доводи обще коликими образи биваютъ.
2. О пєрвом доказатєлствѣ чрєзъ самоизволное признаніє.
3. Своєизволное самого на сєбє признаніє почєму к доводу силно.
4. Какоє в чєм на сєбє признаніє нє силно єстъ.

Пунктъ 1.

Поряд. част 3 о доводахъ Стат. роз. 4 артї. 77 § 2 из со изяснєніем

Доводи и доказатєлсвта к обвинєнію или оправданію чиєму пятма образи биваютъ: 1) чрєзъ самоизволное признаніє, 2) чрєзъ писма, 3) чрєзъ свѣдитєлей, 4) чрєзъ присягу, 5) и чрєзъ розискъ или питку и мучєніє. //

2. 103 зв.

Пєрвии образъ доказатєлства своєизволное признаніє
Поряд. част 3 о признаніи отвѣтчика № 1 и 2 со изяснєніем

Всякого своєизволное самого на сєбє признаніє лучшимъ єстъ доводомъ пачє всєго свѣта свѣдитєлства; и для того, кто чєго на таком самосознатєлю ищєтъ иными доводами, того подтвєрждать нє надобно, но судъ, на єдином том доводѣ утвєрдився, совєршеныи приговоръ и опредѣлєніє учинить можєтъ.

3.

Поряд. там жє № 3 и 4

Но оноє признаныє таковымъ подлиним доводом тогда бываєтъ: 1) когда доподлина явитъся, что такъ всє конєчно, какъ кто призналъся, въ самомъ дѣйствѣ было, сє же из показанихъ от признавающогося к чему такихъ обстоятєлствъ и примѣтъ, которыє могли бъ быть достовѣрные и в правдѣ нєсумнитєлные; 2) єсли будєтъ доброволноє, кромѣ всякого угрожения, принужденія и боязны муки, 3) єсли оноє жъ признаніє в судѣ пред судіями доброволно учинитъся.

4.

Там жє № 5 с изяснєніем

Оноє признаніє за силный доводъ нє можєтъ быть принято в такихъ случаяхъ: 1) когда от признающого что на сєбє, чтоб такъ в самомъ дѣлѣ могло быть, покажетъся какоє сумнитєлство, 2) когда учинитъся с чіего принужденія и от боязны или нєтєрпѣнія мукъ и от страха смєрти, развѣ бы признающій в том и при мучєніи даже до смєрти нєпремѣно стоялъ, 3) єсли какоє признаніє учинєно бъ было внѣ суда и нє пред судіями, но пред кимъ однимъ приватно, 4) єсли от признавающогося показанныє обстоятєлства являтъся быть с самимъ дѣломъ нє сходни, 5) когда нєдорослии сирота безъ опєкуна что признаєтъ, ибо тоє єго признаніє, яко в нєсовєршеныхъ лѣтах и разумѣ, достовѣрно бить нє можєтъ, 6) кто что за собою признаєтъ для своєго прибытка; 7) кто бы на сєбє что призналъ во изступлєнии ума, 8) єсли би кто, нє справясь доподлино, изъ запомнѣния либо ошибкою // что на сєбє прзналъ, а в самомъ би дѣлѣ то нє такъ быть явилось, или би послѣ то жъ признаніє отмѣнилъ либо и со всѣмъ изрєкался. 104

Артікулъ 14

О писмєномъ доказатєлствѣ

Другии образъ доказатєлства – писма

1. Какіє писма подлиним сутъ доказатєлствомъ.
2. Почему какіє писма нє могутъ приняты быть за доводъ .

Пунктъ 1.

Поряд. част 3 о листахъ или писмах, № 2, 3 и 4 со изяснєніем Статут. роздѣлъ 4 артїкулъ 82

Писмєннїє доказатєлства и доводи за совєршєныє на всякии искъ или к чіему оправданію могутъ быть приняти тѣ именно: 1) Високомонаршіє грамоти, привилєгія, королєвскіє дипліоми, гетманскіє универсали, судовіє дєкрєты или приговори, и другіє из канцелярии видаваємыє писма и аттєстати. 2) Тєстамєнта правним порядкомъ сочинєныє, такожъ купчіє и уступныє записи правилно от кого виданіє, а пачє на магистратах и урядахъ сознаніє и в книги градскіє вписаннїє, и з оных видаваємыє надлєжащіи виписи; и гдѣ таковыи писмєный доводъ имѣєтъся, тамо другихъ доказатєлствъ нє надобно, ибо судовии доводъ пачє инихъ доводнѣйшый єстъ, противъ которого ни свѣдитєлства, а ни присяги употрєблять нє надлєжитъ. 3) Облиги или цєрографи и кабали, своєручніє или за подписом того руки, кто на что такую кабалу даєтъ, или упрошєнного кого достовѣрного о такой подписъ. 4) Контракти купєчєскіє, и всякіє договорныє писма на урядахъ сознаннїє, или, и кромѣ урядовъ, за руками самих договоруючихъся и свѣдитєлей. 5) Квитанціи, рєєстра рєвизорскіє, за их руками, и всякіє достовѣрніє записи. 6) Купєчєскіє записніє книги или рєєстра долговіє могутъ толко полудоказатєлними быть, на которыє к совєршєному доказанію присягѣ того, чіи сутъ, быть надлєжитъ, и то єжели онъ будєтъ чєловѣкъ ни в чємъ нє подозрителный, а какого должныка самого рукою в каком долгу на том же рєєстрѣ будєтъ помѣченно, такій и рєєстръ подлиним єстъ доказатєлством. 7) Хотя которій вѣритєлъ инє будєтъ имѣтъ // на должника надлєжащого облига, но имѣть будєтъ, за рукою єго, писмо о приємѣ должной сумми или с прошєныєм о пожданіе долга и с имєным в чєм состоитъ тотъ долгъ означєныєм, такоє писмо, какъ и самии облигъ, подлинымъ доказатєлством бываєтъ. 104 зв.

2.

Поряд. Артї. права Магдєб. о привилєгіяхъ № 1 и 2 Стат. роз. 3 артї. 45 § 1

Но єсли бы в котором от вышєозначєных писмѣ явилися на каком мѣстѣ нужном, в чємъ бы былъ искъ чій и дѣло, подчистки и перєправки, или бы оныє нє на то, о чємъ искъ, служили, такожъ єсли би какіє привилєгія, универсали или купчіє записи кому на что виданы были, а онъ того во употрєблєніи чрезъ дєсять лѣтъ нє имѣлъ и нє искалъ, бєзъ правилного прєпятствія, таковія привилєгія и писма за доказатєлство нє имѣютъ бить приниманы; равно же, от кого би явлєны были такіє писма, в которихъ би означєна ссилка на другіє, обстоятєлнѣйшіє записи, то поки онїє другіє нє обявлятъся, тѣ первіє за достаточніє нє могутъ быть признаны, развѣ бы и в ныхъ всѣ тѣ обстоятєлства, что в других оных, были изображены.

Артікулъ 15

О свѣдитєлєхъ, кои в судѣ принимать, и какъ в спрашиваныи ихъ поступать надлєжитъ

Трєтии образъ доказатєлства – свѣдитєли

1. Какихъ свѣдитєлєи свѣдитєлство в судѣ принимано бить имѣєтъ.
2. О присягѣ свѣдитєлєи, о чєм свѣдитєлствоват имѣют, и какъ кто из ныхъ от присяги уволєн быть можєтъ.
3. О увѣщаніи свѣдитєлей прєждє допросу ихъ, о чєм свѣдитєлствовать будутъ.

4. Какъ и с какими обстоятелстви свѣдителеи спрашивать, и о записиваніи ихъ свѣдителства.

5. О свѣдителствѣ, всегдашней памяти называемомъ.

6. Къ знатним персонам и к болним, для взятія у ных свѣдителства, судовіе члены отправляютъся. //

7. Какъ свѣдителство взимать от тѣхъ, которих для онаго в судъ 105
сискивать зачим нелзя.

8. Какіе свѣдители и какъ могутъ свѣдителство свое на писмѣ своеручном давать, такожъ о всяком записаном свѣдителствѣ, при комъ оное в судѣ читать надлежитъ.

9. Свѣдителей, нехотящих свѣдителствовать, судъ к свѣдителству принудить можетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 76 § 1 и 2 Поряд. в Артї. права Магдеб. о свѣдителяхъ № 3

Свѣдители, которыхъ свѣдителство в судѣ принимать надлежитъ, имѣютъ бить христіянскаго исповѣданія, всякого чина и званія, люди добрѣи, вѣри достойніе, ни в чем не подозрителныи, не легкомислены, совершеныхъ лѣтъ; могутъ же, в небитію единовѣрных, и иновѣрные в свѣдителство приниманы быть люде честного состоянія.

2.

Поряд. част 3 о свѣдителяхъ № 1, 11 и 12 там же в Артї. права Магдеб. о свѣдителяхъ № 3 и 6

Кто для свѣдителства призванъ будетъ в судъ, какого бъ чина и званія онъ ни билъ, прежде своего спрашиванія долженъ при судіяхъ и при обоихъ спорныхъ сторонахъ присягнуть на том, яко, о чемъ свѣдителствовать имѣетъ, то, боясь Бга и его праведного суда, по самой истиннѣ сознаетъ, ничего не утаевая не прибавляя, для чіей дружби или недружби и страха. Се же разумѣть о присягѣ в дѣлахъ важнихъ, криминалных, такожъ и о чести, о имѣніи, грунтахъ, о платежѣ долга, и протчиихъ великихъ чиихъ искахъ, ибо в таких дѣлахъ важнихъ безъ присяги ничіе свѣдителство силно быть не можетъ. Однако жъ, если спорние стороны в том с собою согласятъся, то, за соизволениемъ судей, свѣдителя от присяги уволнить могутъ, и когда таковий засвѣдителствуетъ, тогда его свѣдителство, какъ бы на то // и присягалъ, принято быть имѣетъ; но судіи собою, безъ соизволенія 105
сторонъ, никакого свѣдителя от присяги уволныть не силны. зв.

3.

Стат. роз. 4 артї. 76 § 1 со изясненіемъ

А по такой присягѣ всякого свѣдителя надлежит прежде в судѣ увѣщевать и внушать ему, даби, памятуя на бога и правду святую, на честь и на вѣру свою, по истиннѣ сознавалъ, чтобъ от его свѣдителства ближнему в его правом иску или невиности не воспослѣдовала обида, а о чем имѣетъ сознавать, о том чтоб вѣдалъ, силу дѣла ему вкратцѣ напомянуть.

4.

Поряд. част 3 о свѣдителях № 1 со изясненіемъ Права Хел. кни. 2 роздѣлъ 52

Всякому челобитчику и отвѣтчику, по учиненой в присутствіи ихъ свѣдителми, на чемъ имѣютъ свѣдителствовать, присягѣ, надлежитъ из суда уступить, и тогда судіям каждого свѣдителя особливо допрашивать порознъ, со всякимъ обстоятелством, к тому дѣлу надлежащим, когда, где и какимъ образом что сдѣлалось; однакъ какъ о тѣхъ обстоятелствах, такъ и о самомъ дѣлѣ, имѣетъ бить от оных свѣдителей показиванно безъ всякого других непотребных окрестностей размишленія, какъ возможно кратко, а что к дѣлу не надлежитъ, о том ихъ не спрашивать, и что бы сами лишнее сказивали, того не принимая, записивать толко саміе к дѣлу надлежащіе, рѣчи и по записаніи велѣть всякому на своемъ свѣдителстѣ подписиватись саморучно, или, если кто неграмотни, то кого во мѣсто себе о подписъ упросить.

5.

Прибавленіе

Свѣдителѣ обыкновено допрашиваютъся по полученом ответчиком ответѣ, а не прежде оного; но ежели // свѣдитель в путъ куда собралъся 106
и возвращеніемъ можетъ умедлѣть, или такъ жестоко заболитъ, что о возвращеніи к здравію сумнѣніе имѣть мощно, в такомъ случаи позволяет право судіямъ, по челобитю того, кому сего потреба, прежде ответа ωтвѣтчикова и прежде принесенной жалобы и повѣщанія, таких свѣдителей допросить; и сіе называетъся свѣдителство всегдашней памяти.

6.

Прибавленіе

Свѣдителемъ в судѣ не надлежитъ от кого иного, кромѣ судій, допрашиваннымъ быть; однако жъ обикновеніе естъ когда знатнымъ особамъ, или шляхетскимъ женамъ, или немощнимъ, которимъ в судъ предстать не можно, свѣдителство оповѣщено бываетъ, тогда нѣкоторые изъ судящихъ персонъ, купно с писаремъ, к нимъ изъ суда отправляютъся, которые, взявъ ωт ныхъ присягу, в домѣ ихъ свѣдителство от ныхъ принимаютъ.

7.

Прибавленіе

Потому жъ, если свѣдители ωт суда удалены будутъ по какимъ дѣламъ, за которыми оныхъ в судъ сискать не мощно, то могутъ судіи, написавъ пункти, в чемъ свѣдителство ихъ потребно, послать к нимъ, и тое свѣдителство от ныхъ по обыкновенію в судъ взять; однако жъ надлежитъ челобитчику и ответчику, или повѣренным ихъ, при присягѣ такихъ свѣдителей присутственнымъ быть.

8.

Поряд. в Тит. о свѣдителях № 9

Можно свидѣтелемъ, ежели суть грамотныи, о чемъ на словах имѣютъ свѣдителствовать. свѣдителство свое, по учиненои собою, какъ выше показано, присягѣ, на писмѣ своеручно сочинит в судѣ предъ судіями, толко бы чего потребного в своемъ свѣдителствѣ не уронили, а лишнего, к дѣлу не надлежащого, не написали; какое же оны, свѣдители, собою написанное дадутъ в судѣ свѣдителство, или от писара записано будетъ, тое имѣетъ быть прочтено вслухъ пред ными и предъ судіями, в присутствіи обоихъ спорныхъ сторонъ и по прочтении надлежитъ тѣхъ же свѣдителей спросить, которыхъ свѣдителства от писара записанни, такъ ли записано, какъ оны показали.

9.

Прибавленіе

Кто к свѣдителству призванъ будетъ, тому отъ оного отрицатись // не 106
надлежитъ, и ежели, вѣдая о чемъ, доброволно свѣдителствовать не похо- зв.
четъ, таковъ от суда и принужден к тому, а упрямий и наказанъ арестомъ быть можетъ, ибо чинъ свѣдителя естъ явный и честный, а от честного нихто отрицатись не долженъ,

Артїкулъ 16

О тѣхъ, которыхъ в судѣ к свѣдителству припущать не надлежитъ, и которыхъ свѣдителство за доводъ принимать, а какихъ не принимать

1. Какіе люди к свѣдителству не припущаютъся.
2. Свѣдитество единого к доводу не довлѣетъ.
3. О свѣдителяхъ многихъ, о едномъ дѣлѣ разно свѣдителствующихъ.
4. Ответчикъ свѣдителей челобитчиковыхъ можетъ уличить своими лутшими свѣдителми, и которыи суть лучшие паче другихъ свѣдителей.

5. Свѣдителей, в своемъ свѣдителствѣ не согласныхъ, мощно, для улики однихъ от другихъ, вмѣстѣ свесть.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 78 § 1 и 2 Зер. Сазон. под слов. свѣдителство № 2 Поряд. частъ 3 о свѣдителехъ, № 2, 3, 4, 5, 6, 7 и 8 тамъ же – въ Порядки Ар. права Магдеб. о свѣдителехъ № 3, 5 и 10 Права Хел. кни. 2 роз. 52 и 53 Пор. в Ар. права Цесар. арт. 35

К свѣдителству ни в какомъ судѣ не имѣютъ быть допущены тѣ имено люде: 1) На которыхъ правомъ в судѣ доведено какое злодѣяніе, за что бъ смертію казнени быть имѣли или публічному наказанію подлежали, хотя б от оного почему иному, а не по правному извиненію, и уволнени были, паче которые то наказаніе урѣзаніемъ носа, ушей, розрѣзаниемъ ноздеръ, напятнаніемъ лица, публичнымъ боемъ и другимъ образомъ понесли; тому жъ оговореный в какомъ злодѣяніи от злодѣевъ, поки себе от того оговору правилно не очистят; такожъ костири, пяници, измѣнныки, суетратци, шути и безпомѣстные, которые не живучи постоянно, из одныхъ на другіе мѣста часто переходятъ, и прочіе тѣмъ подобные. 2) Явные клятвопреступники, о которыхъ было бъ заподлино доказано, что прежде того фалшивую чинили присягу и лжно о чемъ свѣдителствовали. 3) Проклятыи и от церкве отлученныи правилно, // поки не покаютъсѧ и поки не приняти будутъ, 107
такожъ чародѣе и ворожбиты, понеже таковые из християнского собранія виключены и за невѣрныхъ признаваются. 4) Которыи никогда у сего причастіѧ не бывали, ибо и тѣ запрямихъ христіянъ и честнихъ людей признаны быть не могутъ, или которыи и были бъ прежде, но послѣ пренебрегли быть чрезъ цѣлый годъ; а когда паки сообщатись будутъ тайнамъ сѣмъ, тогда и свѣдителствовать могутъ. 5) Явныи прелюбодѣи, которыи за прелюбодѣйство публічно были наказаны, или сами тѣмъ пред кимъ чванились, и то бъ на ныхъ было доведено, понеже, когда таковыи при вѣнчаніи съ своими женами учиненную самому Бгу присягу презираютъ,то оную и паче в свѣдителствѣ своемъ презрѣть могутъ. 6) Которыи межовыи признаки тайно портятъ и в томъ изобличены сутъ, ибо тѣ за честныхъ людей признаны быть не могут. 7) Которыи на свѣдителство денгами или дарами подкуплены сутъ и то бъ на ныхъ было доведенно. 8) Лишенныи ума и природные дураки, також младолѣтныи, которыи двадцяти лѣтъ не имѣютъ, и престарѣлыи, болше семидесяти лѣтъ имѣющіи, понеже тѣ младолѣтыѧ рады, а оные от забвенія в старости бываемого, к подлинному свѣдителству не способны сутъ; развѣ бы кто и старъ будучи, в здоровю и памятине ослабѣлъ. 9) Товарищи или сообидители, которыи купно обиду кому сдѣлаютъ или которыи бы помощъ какимъ образомъ на обиду чію чинили.10) Который бы, о чемъ имѣя свѣдителствоват, сказивалъ, что самъ онъ тамо, где что здѣлалось, былъ и то видѣлъ или слишалъ, но в томъ бы его изобличено, яко того часу на иномъ мѣстѣ находилъсѧ и невозможно ему было быть на двохъ мѣстахъ, или в далнемъ от того жъ мѣста, где что учинилось, разстояніи, видѣть и слишат того, о чемъ свѣдителствовать хощетъ. Такого же члвка и впредъ ни по какому дѣлу къ свѣдителству не допущать. 11) Которыи с челобитчикомъ или ответчикомъ ссору, споръ и вражду имѣютъ, ибо такая вражда в признаніи сущея правди препятствовать имъ можетъ.12) Которыи находятъсѧ с челобитчикомъ или ответчикомъ в кровности или в близкомъ свойствѣ; однако жъ, которые в равномъ такъ челобитчику, яко и ответчику, будутъ
сродствѣ, тѣ по ихъ дѣлу свѣдителствоват могутъ. // 13) Которыи в домѣ 107
челобитчика или ѡтвѣтчика часто бываютъ на учтѣ и от ныхъ в препитаніи зв.
своемъ вспомоществуютъсѧ; но в небытіи другихъ, могутъ и тѣ, за присягою ихъ, к свѣдителству приняты быть, особливо когда от противной стороны на ныхъ будетъ ссилка. 14) Родители противъ дѣтей и за дѣтми, и вопреки, дѣти противъ ныхъ и за ными, такожъ служители и подданныи противъ гпдъ и за господами, и опекуни за сыротамы и противъ сиротъ, ни сироты противъ оныхъ и за ными, свѣдителями быть не могутъ, кромѣ криминалныхъ дѣлъ, в которыхъ, за неприбытіемъ сторонныхъ свѣдителей, могутъ в свѣдителство, за присягою, приняты быть слуги и подданныи. 15) Жены

ни в какихъ дѣлахъ к свѣдителству нє припущаютъсѧ, развѣ в нєбытїи мужєска полу свѣдителєй ибо онымъ и своєго дѣла, бєзъ опєкуна, в судѣ производитъ нє надлєжитъ. 16) Иностранныє и новопришєлцы, о которыхъ постоянномъ и бєзъпорочномъ житїи извѣстія нѣтъ. 17) Которыи свѣдителствуѧ сказивали бъ, яко, что сдѣлалось, тоє оны ѡт другихъ слишали, а сами тамо нє были, или к чєму кто призналъся либо другоє сказивалъ от другоѓо жъ кого оны слишали, а самовидцовъ и самослишатєлєй тѣхъ сискать было бъ нє возможно, ибо кто свѣдителствуєтъ, долженъ свѣдителствовать, что самъ то видѣлъ или слишалъ. 18) Которы*и* бы, в судъ нєзванный и на нєго ссилки от сторонъ нѣтъ, хотѣлъ свѣдителствовать, ибо кто свѣдителствуєтъ бєзъ трєбованїѧ и присягать хочєтъ, подозрѣнїє на сєбє наводитъ, яко тоє чинитъ нє для правды, но для какого своєго прибытка. 19) Жиди и протчїи нєвѣрныи и отступники христіянскіѧ вѣры противъ христіянина свѣдителми быть нє могутъ, кромѣ в такомъ случаи, какъ показано ниже, въ 30 главѣ в артікулѣ 7 мъ.

2.

Пор. част 3 о свѣдителєх № 10 и в Ар. права Магдєб. о свѣдителехъ № 4

Свѣдителствомъ єдиного члв̃ка никто ни иску своєго получит, ни жє дѣла потерят нє можетъ, по общому присловію: "голос єдиного — голосъ никакїй". Однакъ кто на что имѣетъ єдного свѣдителя, а противнаѧ сторона ни єдного, тотъ при оном своємъ // свѣдителѣ близшїй к доводу присяги 108
своєй, и по оной к получєнію того, чєго ищетъ, или к оправданію от искомаго на сєбѣ, а на кого бъ общая была от спорныхъ сторонъ ссилка того и одного свѣдителство к доводу довлѣетъ.

3.

Пор. част 3 о свѣдителєхъ № 15 и 16 со изясненіємъ

Гдє многіє свѣдители, состоянїємъ сєбѣ равныє, в сказкахъ своихъ нє согласны быть покажутъсѧ, тамо ни одному от нихъ нє вѣрить, и єжели равноє число ихъ в чємъ согласуєтъ и нє согласуєтъ, такова свѣдителства в доводъ нє ставить; буди жє в чємъ болшъ такихъ свѣдителєй согласно, а мєншє нє согласно покажутъ, то оного болшого ихъ числа свѣдителство принимать, а мєншого отставить. По-тому жє нє можетъ и тотъ принятъ быть за свѣдителя, которы*и* бы в рѣчахъ своихъ показалъ разнь.

4.

Тамъ жє Пор. в Арт. прав Магдєб. о свѣдителехъ № 8 со изяснєнієм Зер. Сазон. под слов. свѣдителство № 19

Ежєли отвѣтчикъ сказку или свѣдителство свѣдителєй, от чєлобитчика представлєныхъ, уличить похощетъ ини*ми*, от сєбє представленными, свѣдителми, того єму возбранят нє надлєжитъ, и на которую сторону лучшихъ и болшє будет согласныхъ свѣдителєй, при той и доводъ имѣетъ быть; въ избранїи жє представлєнныхъ от сторонъ свѣдителєй судіи имѣютъ принимать свѣдителство мужєска пачє женска полу, знатного члв̃ка пачє худого, учєного пачє нє учєного, дх̃овного, в званїи своємъ постоянного, пачє мірского, и трехъ или и двох чєстныхъ, постоянныхъ и ни в чємъ нє подозрителныхъ людей, нежє многихъ в постоянствѣ нє вѣдомыхъ, ибо во свѣдителствѣ нє на число, но на чєстностъ свѣдитєлєй смотрѣть надлєжитъ.

5.

Прибавлєнїє

Могутъ жє судіи, смотрѧ по обстоятелству дѣла, о которомъ свѣдители в своихъ сказкахъ нє согласуютъ, оныхъ свѣдителєй вмѣстѣ свєсть, чтобъ оны мєжъ собою о тѣхъ причинахъ, в которыхъ разнь показуютъ, перегоѵорѧ, другъ друга уличить могли. //

Артїкулъ 17

Кто бы которыхъ свѣдителей в чемъ порочилъ

1. Если кто опорочитъ свѣдителей и того порока доведетъ или не доведетъ?

2. Когда бы который свѣдитель, за умертвїемъ или для другихъ причинъ, представленъ в судъ быть не могъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 79 § 1 и 2 Пор. част 3 о свѣдителяхъ № 8 при конци Там же в Ар. права Магдеб. о свѣдителяхъ № 15 Зер. Сазон. под слов. свѣдитель № 2

Кто бы от спорныхъ между собою сторонъ одного или нѣсколко свѣдителей в чемъ порочилъ, требуѧ даби оные к свѣдительству не были припущены, таковый тамъ же, в судѣ, того жъ часа, долженъ показать, прежде ихъ присяги и допроса, правилные того опороченїя причины, о которыхъ више сего, в артїкулѣ 16 показанно и когда докажетъ заподлинно оныхъ свѣдителей быть в какой от тѣхъ причинѣ, тогда судъ тѣхъ свѣдителей к свѣдительству припущать не имѣетъ, но на таковыхъ мѣсто должны[2] противная сторона другихъ, безъпорочнихъ свѣдителей показать и на нихъ ссилатись, а из суда тѣ свѣдители, означивъ имъ к прибытїю срокъ, на который бы имъ, смотря по разстоянїю мѣста, стать было мощно, сискивать надлежит, на коштѣ тоей же стороны, которая на ныхъ сослалас; буди же того порока онымъ свѣдителемъ противная сторона не доведетъ, то сколко ихъ напрасно в чемъ опорочила, тѣм всякому за безчестїе заплатитъ, по званїю, тамъ же, в судѣ, должна; а оны, свѣдители, к свѣдительству више показанным порядкомъ непрѣменно припущены быть имѣютъ.

2.

Стат. роз. 4 арт. 79 § 3 с поправленїемъ

Когда бы, вомѣсто опороченного одною стороною свѣдителя, иный, показанный другою стороною свѣдитель сисканъ быт и представленъ в судъ, за его умертвїемъ или рады другїх какихъ причинъ, не моглъ, тогда и на того мѣсто оная сторона паки иного, вѣри годного свѣдителя показать должна, и онаго в судъ, по више-писанному, сискать надлежитъ.

Артїкулъ 18

Кто бы на которыхъ свѣдителей ссилалъсѧ, а послѣ ихъ за то свѣдительство порочилъ, и о свѣдителяхъ ложныхъ //

1. Кто что чрезъ представленныхъ собою свѣдителей потеряет, за то ихъ послѣ ему не порочитъ и ничего на ныхъ не поискивать. 109

2. Свѣдитель за ложное свѣдительство чему надлежитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 80 тамъ же Стат. роз. 4 арт. 79 § 1

Кто в какомъ-нибудъ дѣлѣ сошлетъсѧ на свѣдителей, а тѣ бъ свѣдители не за нымъ, но противно засвѣдителствовали, таковыи за то ихъ порочить, челобитствовать и ничего поискивать на нихъ не имѣетъ. То жъ разумѣть и в общей обоихъ сторон ссилкѣ на одныхъ свѣдителей; развѣ бы послѣ какіе подлинные и ясные на ныхъ явились доказателства, что оны неправедно свѣдителствовали, тога свободно на таковыхъ свѣдителей в томъ же судѣ челобитствовать, но если того им не доведетъ, то долженъ будетъ, за безчестїе, опороченным, по званїю ихъ, такожъ за протори и убытки, наградит, а сверхъ того и четирѣнедлнымъ арестомъ наказанъ быт имѣетъ.

2.

В Пор. права Цесар. арт. 38 Стат. роз. 4 арт.76 § 1 со изяснѣнїемъ

А гдѣ бы то явно на какихъ свѣдителехъ по подлиннымъ доводамъ показалось, напримѣръ, изъ саморучного ихъ же за собствѣнною рукою писма либо которыи бы оны вомѣсто себе подписат упросили за рукою писма

ж или изъ самоволного признанiа либо изобличенiя другими правными доказателствi, что ложно и неправедно свѣдителствовали, хотячи которого невинного члвка такимъ безъсовѣстнымъ и ложнимъ свѣдителствомъ к потерянiю имѣнiа, здоровя, чести или и живота привесть, или бы оного и привели, таковыи подлежатъ тому наказанiю либо и казны, к чему оного невиного привели или привесть намѣревали, а приговоръ в ономъ дѣлѣ состоявшiйса, отставленъ и, по силѣ правъ к чему доведетъса, исправленъ быть имѣет.

Артiкулъ 19

Коликое число свѣдителей челобитчику к доводу или отвѣтчику к оправданiю довлѣетъ

1. За свѣдителствомъ трехъ или двухъ члвкъ, вѣры годных, сторона искъ свой получаетъ. //

2. Если кто, имѣя двохъ или трохъ свѣдителей и отставя оных доводъ, сторону свою на присягу пустить. 109 зв.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арті. 81 § 1 и 3 с поправленiемъ во согласiе права Пор. части 3 о свѣдителех № 10

Всякому челобитчику к его доводу или отвѣтчику к оправданiю доволно имѣтъ свѣдителей, людей честных, безъпорочных и во всемъ вѣри достойных, двохъ или трехъ члвкъ, по силѣ Священного Писанiя: "во устѣхъ двою или трiехъ свѣдителей станетъ всякъ глаголъ". И кто бы, имѣя такихъ двохъ или трехъ свѣдителей к доводу, или оправданiю своему, присягатъ уже при нихъ самъ не соизволялъ, то и безъ присяги своей, за тѣмъ же свѣдителствомъ, искъ свой получить можетъ; но гдѣ дѣло будетъ о чiю честь, здорове, о насилствiе, нападенiе на домъ, о грабителство, и о другое преступленiе смертной казни подлежащое, також за имѣнiя, грунта, межи и прочiе важные иски, а могутъ представлены быт и многiе свѣдители, тамо поступат по силѣ артiкуловъ сего права, положенных в слѣдующихъ главахъ, на своихъ мѣстахъ.

2.

Стат. роз. 4 арт. 81 § 2

А когда бы кто по какому-нибудъ с кимъ дѣлу имѣлъ двохъ или трехъ свѣдителей, противная же сторона, не имѣя ни единого свѣдителя, сама хотѣла бъ присягнуть, тот же бы, остава свой состоящiй в тѣхъ своихъ свѣдителехъ доводъ, доброволно тое на присягу ѥи пустилъ, тогда если оная сторона присягнетъ, искъ свой получитъ, или от его иска свободна будетъ; ежели жъ послѣ, размисливъса, присягнуть не похочетъ, тогда искъ своей потеряетъ, или за оный пустившему тое на присягу его награждат будетъ, или к чему доведетъса, во всемъ довлетворит.

Артiкулъ 20

О присягѣ

Четвертый образъ доказателства – присяга

1. Присяга что естъ и когда употребляетъса?

2. О увѣщанiи сторонъ прежде присяги, и о отсрочки оныя для размишленiя ихъ.

3. Присяга приговариваетъса честнымъ, а не безчестнымъ людемъ, и к оной ѡтвѣтчикъ бываетъ ближший.//

4. Какимъ порядкомъ и где присягу чинить. 110

5. Кто бы на назначенный день и время к присягѣ не сталъ или бы ония учинить не похотѣлъ.

6. Кто бы своей стороны противной до присяги весть не похотѣлъ.

7. О присяги чєлобитчика и отвѣтчика, нєимѣющихъ никаких доказатєлствъ.

8. Никого к присяги нє принуждать, и єсли два об одном дѣлѣ присягать похотят.

Пунктъ 1.

Пор. Енхиридіонъ о присяги № 1 и 12 со изяснєніємъ

Присяга или клятва єстъ крайный права доводъ и всєго мєжду чєлобитчиком и отвѣтчикомъ спору прєкращєніє. Оная присяга тогда употрєбляєтъсѧ, когда на обѣ сторони другихъ доказатєлствъ нє будєтъ, то єстъ, буди никакая сторона ни своєизволно к тому, о чємъ споръ, нє признаєтъся, ни писмєнихъ доводовъ, ни свѣдитєлствъ имѣт нє будєтъ.

2.

Пор. част 3 о присягѣ № 1 Права граж. ар. 78 № 7 Стат. роз. 4 ар. 81 § 3 Зєр. Сазон. под слов. присяга № 13 и 20 Права граж. арти. 68 § 7

Всякаго жє, присягать имѣющаго, должны судіи прєдувѣщєвать, внушая єму оную в дєсятословіи имѣющуюсѧ заповѣдъ Божію: "нє приємли имєни Гїда Бга твоєго всує, нє очиститъ бо Гїдъ приємлющихъ имя єго всує"; ибо кто бы, противно тоєй заповѣди Божіей поступаѧ, допустилъсѧ клятвопрєсиуплєнію, таковый нєпрємѣнно нє убѣжитъ єго ж Божіѧ отмщєніѧ, такъ в будущєй жизни, вѣчно, якои в настоящєй, прєкращєніємъ врємєнного житіѧ и другими образи.Чєго ради, дабы по чистой совѣсти своєй, что в сєрдцѣ содєржит, тоє и усти в сущую правду вызналъ, нє наводя на себє ложною присягою показанного Божіѧ отмщєнія и нє привода ближняго своєго, противъ которого присягнєтъ, к напрасному убытку и обидѣ, особливо жє єсли бы, на что присягать намѣрєнъ, тоє и самому єму было сумнитєлно, ибо подлинно єстъ: кто сумнитєлно присягаєтъ – нєправо присягаєтъ. Равно жє и другую сторону увѣщєвать надлєжитъ, чтоб напрасно и противно совѣсти своєй к присяги другой стороны нє приводила, къ размишлєнію жє в такомъ важном дѣлѣ // дават обомъ сторонамъ срокъ на три дны; потомъ, єжєли, нє размисливъся, оставить тоєй присяги нє соизволятъ, то, кому от ныхъ по правамъ довєдєтъсѧ, надлєжит присягу оную приговорить. 110 зв.

3.

Пор. част 3 о присяги № 18 и в Арт. права Магдєб.о присяги жъ № 1-й

Присягу чинить опрєдѣляєтъсѧ чєстнымъ и нє подозритєлнымъ людємъ, а безчєстныхъ и другихъ, какъ и о свѣдитєлєхъ вишє в сєй жє главѣ артїкулѣ 17 в пунктѣ 1 показано, ни по какому дѣлу присягать нє допущатъ. Приговариваєтъсѧ жє всєгда присяга отвѣтчику, а нє чєлобитчику, ибо в такихъ сумнитєлствахъ, гдє на обѣ стороны явного довода нѣтъ, склоннѣйшоє право должно быть на сторону отвѣтствующого, развѣ бы отвѣтчикъ самъ доброволно на присягу чєлобитчику пустилъ; и чєлобитчикъ, за оную когда прїймєтъсѧ, тогда онъ, а нє отвѣтчикъ, присягти, долженъ будєтъ, или когда бъ отвѣтчик подозритєлный былъ, либо в своємъ допросѣ в чємъ запєрся, а въ оправданіи тоє показалъ, или єсли чєлобитчикъ имѣть будєтъ єдного свѣдитєля или другіє полуявныє доводы, для которыхъ бы самъ чєлобитчикъ по правамъ к присягѣ ближшій быть показатьсѧ.

4.

Там жє в Пор. част 3 о присягѣ № 9 со изяснєніємъ и прибавлєніємъ Стат. роз. 4 арт. 81 § 5

Кому в судѣ опрєдѣлєно будєтъ присягат, то при томъ и при спорной єго сторонѣ имѣєтъ быть форма присяги вичитанна, и онъ присягу чинить долженъ трєзвєнно, прєжде ястіѧ и питіѧ, в цєркви, прєдъ свѣтимъ євангєліємъ, при свящєнику и при посланному изъ суда, и при той жє сторонѣ, которая єго проводитъ; и єжєли будєтъ грамотный, то самъ по формѣ точно и голосно читать, а єсли нєграмотный, то за писарємъ всѣ слова голосно выговаривать долженъ. Можетъ жє присяга отправитись и в судѣ, прєдъ свѣтымъ крєстомъ, при собраніи всѣхъ судєй, такожъ и на полѣ или в пущахъ, на мєжѣ, гдє бываєтъ сєздъ и судъ мєжового коммисара. //

5.

Там же в Пор. част 3 о присягѣ № 8

Времѧ исполнѣніѧ присяги должно быть нє далѣє какъ до полудня; кто же бы на назначєнный изъ суда день, и на такоє времѧ к присяги бєз правилныхъ причинъ и прєпятствій нє сталъ, или бы сталъ, но присягнуть нє похотѣл, таковый за виноватого в томъ, о чєм будєтъ искъ, сужденъ быть и тотъ же искъ тєрять имѣєтъ.

6.

Стат. роз. 4 арт. 81 § 5

Равнымъ же образомъ, єсли бы кто, и на то нє соизволяя, чтобъ противнаѧ єго сторона, которой по суду приговорєно на чємъ будєтъ, присягла, приводить єѧ к той присягѣ нє похотѣлъ, то искъ свой тєряєтъ; а таковая сторона, ужє и бєз присяги, какъ бы присягла, оправлєна будєтъ.

7.

Стат. роз. 1 арт. 26 § 2 от полу роз. 11 арт. 21 § 3 и 4 со изясненіємъ

Буди би, какъ чєлобитчикъ такъ и отвѣтчикъ, никакихъ отнюдъ ни писмєнныхъ доказатєлствъ, ни свѣдитєлєй нє имѣли, тогда отвѣтчикъ ближший єстъ присягою отвєстьсѧ, хотя бъ и чєлобитчик желалъ присягать. Буди же отвѣтчикъ в такомъ случаи доброволно пустит присягу чєлобитчику, то чєлобытчикъ, хотя бъ и нє желалъ присягать, долженъ учинить присягу, и ежєли присягнєтъ, искъ свой получитъ, а ежєли присяги отрєчєтся, то оный потєряєтъ; но сіє разумѣть в ту пору, когда чєлобитчикъ ни по догадамъ какимъ, ни примѣтамъ, но просто по собствєнному своєму якобы видѣнію, а нє по какомъ подозрѣнію, на отвѣтчика чего ищєтъ.

8.

Зєрцал Сазон. под слов. присяга № 20 и 21 с поправлєніємъ

К присяги никто принужденъ быть нє можєтъ, развѣ бы чрєзъ свѣдитєли или чрєзъ иныє доказатєлства правди вивѣдатьсѧ нє можно, ибо присяга єстъ опредѣлєніє Бжіє, коє касаєтъсѧ и тѣла и дши того, который ложно присягаєтъ, чєго ради тотъ судъ самому Бгу принадлежитъ. И для того судъ двоихъ спорныхъ об одно дѣло присягать, хотя бы оба и желали, допущат нє имѣєтъ, ибо въ такомъ случаи єденъ с ныхъ нєпрємѣнно будєтъ клятвопрєступникъ, однакожъ имъ вєлѣть мєтнуть жрєбій, и на кого жрєбій падєтъ, тотъ присягти и тоє, о чємъ присягнєти, получить долженъ. //

111 зв.

Артікулъ 21

Кто бы искалъ по присяги чіей того, в чємъ єму за присягою оною судомъ отказано

1. Кто что в судѣ чрєзъ присягу противной стороны потеряєт, того на ней поискивать нє можєтъ.
2. Наказаніє за ложную присягу.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 75 § 1 Зєр. Сазон. под слов. реконвєнціа № 9 Пор. част 3 о присяги № 16 и 17 Зєрцало Сазон. под слов. свѣдитєлство № 20 и 31

Кто бъ, на комъ чєго в судѣ доходѧ, пустилъ противную свою сторону на присягу, или бы ей судомъ такаѧ присяга приговорєна и учинєна от нея была бєзъ всякого єго спору, но потомъ бы онъ с какого подозрѣніѧ сталъ оную сторону порочить, сказуѧ, что ложно присягла, и хотѣлъ бы ей того доказивать, а своєго потерянного чрєз ту присягу иску доходит, таковий, ежєли подлинными доказатєлстви того доведєтъ, то искъ свой получитъ, а оная ложно присягшаѧ сторона тому подлежать будєтъ, какъ въ слѣдующємъ, 2 *м* пунктѣ о сємъ показанно, єсли жъ нє доведєт, — то за бєзчєсніє, той сторонѣ, противъ званія єя жъ, удвоє заплатитъ, какъ бы оную ранилъ, и сверхъ того чєтиринєдєлнимъ арєстомъ наказанъ быть имѣєтъ, ибо, хотя бъ кто и ложно присягъ, но нє будєтъ никакими доводами явно изобличєнъ, таковъ за то єдиному самаго сєрцевѣдца, Божескому суду

подлежитъ. Естли жъ бы кто, нє укоряѧ присягшую сторону тѣмъ, якобы ложно присягла, того оной нє доказивалъ, но токмо вещи отсуженной запроста искалъ, за то наказиванъ быт арєстомъ нє долженъ, но точію три рубли денегъ присягшей сторонѣ заплатить и убытки ей по доказателству наградить, а приговоръ судовый при своей силѣ быть имѣетъ.

2.

Права Хел. кни. 2 роз. 62

Когда бы и то случилось, что кто противную сторону свою на присягу пустилъ, нє вѣдая о єѧ безъсовѣстіи, яко ложно будетъ присягать, и нє имѣлъ прежде тоѧ присяги никакихъ к изобличнію єя доводовъ, но послѣ о том извѣстяс, // явными и подлинными какими доказателстви и знаки в 112
судѣ изобличилъ, и самъ бы тотъ изобличенный в том клятвопреступленіи повинилъсѧ, тогда судъ имѣетъ приговорить таковому явному клятвопреступнику два перста ручные, которые онъ ложно присягаѧ подносилъ, отсѣчь, и что чрезъ ту ложную присягу поискалъ былъ, тотъ искъ на немъ, с награжденіемъ проторовъ и убытковъ, доправя, отдат кому было от того отказанно; сверхъ же того, оный клятвопреступникъ вовся за безчестного и вѣры нє достойного чл҃ка объявленъ быть имѣетъ. О пятомъ доказателства образѣ чрезъ розискъ и пристрастную питку и мученіе показано ниже, в особливой 24 главѣ.

Артікулъ 22

О порядочномъ приходѣ спорныхъ сторонъ в судъ

1. Какій порядокъ в приходѣ сторонъ в судебную избу содерживанъ быть имѣетъ.
2. Сторонамъ судимимъ, сколко ихъ будетъ, з своимъ повереннымъ, в кантору судебную входить можно?
3. Штрафъ тому, кто бы, нє имѣѧ дѣла, упрамо в кантору судебную вшедъ, шумѣлъ.
4. Кто бы, за такую неутивость суда, штрафа платить нє похотѣлъ.
5. Того жъ штрафа кто бъ нє имѣлъ чимъ платить, и кто такого заступать будетъ, чему подлежитъ?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 53 § 1

Во всѣхъ судахъ должно сохранять тотъ порядокъ, дабы всякъ, какова бъ онъ чина и званіѧ ни былъ, а особливо естли бъ в каком судѣ имѣлъ с кимъ дѣло, въ судебную избу во время засѣданія судей упрямо нє входилъ, но когда его призовутъ или дозволятъ прийти, то и тогда, вшедъ, долженъ поступат со всякою учтивостію, и приходилъ бы нє в изълишнемъ, но токмо в самомъ потребномъ по дѣлу своему числѣ людей.

2.

Тамъ же § 1

А єсли в одномъ дѣлѣ челобитчиков и ответчиков нѣсколко будетъ, то онымъ всѣмъ в судебную кантору при произвожденіи того дѣла входить свободно, и таковыи челобитчики или ответчики одного повѣренного при себѣ по своему дѣлу имѣть могутъ. //

3. 112 зв.

Тамъ же § 2

Кто же бы, нє призванный или нє имѣя никакова дѣла, упрямо и самоволно в судебную кантору вшелъ, и по приказу судей нє токмо изійти нє хотѣлъ, но еще бъ тамо сталъ шумѣть, таковый имѣетъ в судѣ, тамо жъ, нє исходѧ изъ оного, заплатить на росходи канцеляріи судовъ четирнадцятъ рублей денегъ.

4.

Там же § 2

А єстли бы таковый в томъ обвинєнный противясь суду, означеной уплатки и по трикратному увѣщанію нє уплатилъ и зъ суда прямо отшелъ, на таковомъ удвоє из имѣніѧ или из пожитковъ єго тотъчасъ, безъотсрочно, оний жє судъ, предъ которымъ таковаѧ неучтивость и ослушаніє здѣлаєтъсѧ, доправить имѣєтъ, поступаѧ в томъ противъ єго упрямства и ослушаніѧ, какъ нижє, в сей жє главѣ в артікулѣ 33 *м* о исполнєніи приговорєнныхъ дѣлъ показано.

5.

Стат. роз. 4 арт. 53 § 3

А когда бы чій служитєлъ, или другій кто безъпомѣстныи, вышєписаную показалъ продєрзость, тотъ под арєстом дєржанъ быть имѣєтъ, поки того нє заплатитъ; єстли ж нє будєтъ имѣть чимъ платить, таковаго, вмѣсто платєжа, наказать шєстонедєлнымъ или болшымъ арєстомъ, смотрѧ по пєрсонѣ и по винѣ єго. А какъ гднъ виноватого слуги, такъ и никто другій, всякого прєступника насилно защищат и в доправкѣ на немъ того платєжа противности суду показиват нє имѣєтъ, под опасєніємъ и на себє такова жъ штрафа.

Артїкулъ 23

О нєпримѣшиванїи от ответчика к зачатому в судѣ дѣлу иных, новыхъ рѣчей, и єсли бы к чему, мєжду двома спорнымы, трєтїй кто примѣшалъсѧ

1. Который бы ответчикъ, свєрхъ надлєжащого ответствіѧ, новоє что затѣялъ.

2. Кто бы к дѣлу двоихъ спорныхъ сторонъ трєтїй правилно примѣшалъсѧ.

3. В приключающихъсѧ при зачатомъ дѣлѣ новыхъ спорах росправу дѣлать по окончаніи того жъ дѣла. //

Пунктъ 1.

113

Стат. роз. 4 арт. 65 § 1

Естли бы ответчикъ, в какомъ дѣлѣ ответствуѧ в судѣ и отступя от того дѣла, другоє что новоє затѣялъ, хотячи в судѣ помѣшать или дѣло тоє прєсѣчь и волокиту чєлобитчику здѣлат, таковыхъ новыхъ рѣчей судъ слушать и принимать нє имѣєтъ, но отставивъ оныє, чинить чєлобитчику справедливость по єго чєлобитю и вершит дѣло по правамъ.

2.

Прибавлєніє

Кто жє бы из стороны к дѣлу чєлобитчика и ответчика прииска*лс*ѧ трєтїй и, правнымъ порядкомъ поступаѧ, подалъ в судъ чєлобитъє, с явнымъ показаніємъ, что онъ к получєнію того, о чємъ дѣло в судѣ мєжду двома спорными сторонами производитъсѧ, ближшїй єстъ, то судъ, принявъ такоє чєлобитє и разсмотривъ заподлинно кто от ныхъ силнѣйшіє покажєт доводи, тому по правамъ и справедливости тоє приговорить имѣєтъ.

3.

В другихъ жє случайныхъ спорахъ, которыє, свєрхъ зачато*го* дѣла, вновъ мєжду сторонами бываютъ примѣшиваны, имѣєтъ судъ, означивъ имъ иный к тому срокъ, по окон*ч*аніи зачатого оного дѣла надлєжащую чинит росправу, от чєго бъ в томъ жє прєждє зачатомъ дѣлѣ помѣшки происходить нє могло.

Артікулъ 24

О наказанїи и казни судимыхъ, кто бы от ныхъ кого в судѣ обезчестилъ, ранилъ или и в смерть убилъ

1. Кто бы от спорнихъ сторонъ в судѣ кого обезчестилъ, тронул или ранилъ, чему подлежитъ.

2. Казнь тому, кто бы кого в судѣ в смертъ убилъ; а если бы, не давая себе взять, уходилъ или и ушелъ, то какъ с ним поступать.

3. Кто бы в судѣ ранилъ или убилъ кого в смертъ, за початком того жъ раненного или убитого.

4. О упрямомъ преступнику, который бы, не слушал судового приговора, прочь уехалъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 62 § 1

Кто бы, какова-нибудъ званїа и чина, стоя предъ судомъ по какому дѣлу и отступя от рѣчи, сторонѣ своей или кому другому // безчестным какимъ 113
словомъ досадилъ и обругалъ оную, за то имѣетъ быть по приговору суда зв.
арестомъ шестонедѣлнымъ штрафованъ, а если бы тронулъ или рукою ударилъ, хотя бъ и не ранилъ, то сверхъ шестонедѣлного арестованїа, оной же сторонѣ заплатить дванадцятъ рублеи гвалту; арестъ же тотъ надлежитъ ему быть по судовой в дѣлѣ его росправѣ, а доправка означенного платежа тогда жъ, скоро такую учинитъ продерзорстъ. Если ж бы в той ссорѣ съ обнаженнымъ оружїемъ, тамо жъ, въ судѣ, на кого порвалъся, хотячи его ранить или убить, таковый, хотя бъ и не ранилъ, руку теряетъ, а если бы ранил, за то смертїю имѣетъ быть казненъ.

2.

Там же § 2

Буди же кто в судѣ, с такова ощатой собою ссоры и бран би случая, в смертъ кого убъетъ, таковый голову и честъ теряетъ, а платежъ за голову и какіе произойшли бъ от того убытки, убитого наслѣдникамъ удвое на имѣніи убїйци доправить, и такова преступника, при учиненом от него преступленіи томъ, не токмо судїи велѣть имать, но и без приказу, всѣ, кто при томъ будетъ, ради воспященія таковой своей волѣ, яко противъ нарушителя общаго покоя, в томъ иманіи помощъ чинить должни; но если бы онъ, осилѣвъ, взять и поймать себе не давалъ и из суда уходил, то в поимки его поступать по вишепоказанному в главѣ 7 в артікулѣ 23 пунктѣ 1ом, если жъ бы по убійствѣ безвѣстно бѣжалъ, то онаго за безчестнаго вовся опубліковать, а зъ имѣніа его, по званію раненного, за раны самому или за голову убитого наслѣдникамъ, платежъ по вишеписанному доправить.

3.

Там же § 3

Однако жъ, кто бы в такомъ предъ судомъ случаи принужденъ ранит или и в смертъ убитъ с причини ругателныхъ словъ и за початкомъ удару от самого ранѣного или убитого, таковый не имѣетъ быть иманъ и никакой казнѣ и наказанїю подлежать не будетъ.

4.

Там же § 4

А где бы кто такъ былъ упрямъ, что не роздѣлався в такомъ дѣлѣ судомъ, прочь уехалъ, или по приговору судовому под арестомъ быть и за безчестіе собою обруганному или за рану раненному платить не похотѣлъ, то изъ имѣніа его // оной обиженой сторонѣ платежъ за безчестіе или за 114
раны, по званію его, с награжденіемъ убытковъ удвое, а судіямъ сорокъ осмъ рублей доправлено быть имѣетъ.

Артікулъ 25

О декретѣ или приговорѣ судовомъ

1. Что єстъ декретъ или приговоръ.
2. Какимъ образомъ судіямъ надлежитъ сочинят приговоръ?
3. В какое время приговоръ сочиняетъсѧ, и кому что в нем изображаетъсѧ, от спорныхъ сторонъ выдаетъсѧ.

Пунктъ 1.

Зерцал Сазон. под слов. декретъ № 5 Пор. част 3 о ортелю или приговоръ № 1

Декретъ, сентенціѧ или приговоръ естъ спорного между сторонами дѣла рѣшеніе в судѣ, от судей сочиняемое, которымъ одну от тѣхъ сторону оправляютъ, а другую обвиняютъ.

2.

Зерцал Сазон. под слов. декретъ № 5 и в Стат. роз. 3 арт. 32 § 4 при концу

Спорныхъ сторонъ дѣло, когда правнымъ порядкомъ произведено и по всему какъ надлежитъ в судѣ разсмотрено будет, тогда приговоръ надлежитъ чинить такимъ образом всѣ судовые персоны, смотрѧ по состоянію того дѣла и по правнымъ артікуламъ, которые тому приличествоват будутъ, имѣютъ свои мнѣніѧ и совѣсти открить, какъ бы оное дѣло рѣшит предлежало; и если всѣ на едну сентенцію или мнѣніе согласятъсѧ, то по тому и приговоръ совершенный основатись можетъ; буди же в томъ мнѣніи не согласни быть покажутъсѧ, то на что болше оных персонъ будетъ согласовать, на томъ и приговор утвердит; а естли тое согласіе и не согласіе состоять будетъ в равномъ персонъ числѣ, то приговоръ на томъ сочиненъ быть имѣетъ, с которымы головамы согласитъсѧ первенствующій того суда членъ; а поки приговоръ публічно в судѣ не обявленъ будетъ, дотоле могутъ судіи данный свой голос всегда перемѣнить, однако жъ надлежитъ тому явные и обстоятелные причини показать.

3.

Пор. част 3 о ортелю или приговорѣ № 1 с прибавленіемъ

Всякій же приговоръ, особливо в важныхъ дѣлахъ надлежит слушать и подписивать пред полуднемъ, во обыкновенное // произвожденіѧ судовъ 114
время, а не въ праздничные и другіе дни, когда судебные дѣла отставляютъсѧ; кромѣ если бы было дѣло кріміналное, которое времени не терпитъ, то такіе дѣла яко производить, такъ и приговори сочинять, во празничные и во всякіе дни надлежитъ, о чемъ и вышше в главѣ 7 в артікулѣ 10 *м* пунктѣ 1 *м* показано. А сочинят всякіе приговоры на писмѣ с обстоятелно виписанными изо всего дѣла кратко судними рѣчами, безъ упущеніѧ токмо потребного, а именно: какій от челобитчика искъ будетъ в челобитѣ, что в допросѣ и ответѣ на то будетъ показано от ответчика, какіе от обоих сторонъ покажутъсѧ быть на что доводи, какіе имено правные артікули тому приличествуютъ, и какъ по силѣ оныхъ будетъ приговорено. Тотъ же приговор, закрѣпленный руками судей и писара, перво обоимъ сторонам обявленъ и пред ными в судѣ вычитанъ, а потомъ правои сторонѣ, за печатю судовою, видаванъ быть имѣетъ; буди же и обвиненнаѧ сторона востребуетъ с того приговора копіи, то ей оныя дать не возбранять. зв.

Артікулъ 26

О исполненіи судового приговора врученіемъ правой сторонѣ приговореного имѣнія, и о зарукѣ и доправки оной на виноватомъ за неисполненіе

Стат. роз. 4 арт. 74 со изясненіемъ

Кому что на комъ судомъ приговорено будетъ, то естъ имѣніѧ, или людей, землю, или какій-нибудъ грунтъ, а противная бъ сторона, не имѣѧ к тому правилныхъ резоновъ, того в нижшомъ судѣ, что в вишшій судъ

будетъ аппелiовати, не обявила, или бы в томъ аппелiованiи и не свободна была, по нижеположенному сея главы артiкулу 36, тому из оного нижшого суда такое имѣнiе, грунтъ, или что-нибудъ приговоренное имѣетъ быть вручено; а если бы она сторона, сама чрезъ себе ил чрезъ другого кого того не допуща, дѣломъ самимъ или хотя и словомъ возбраня, в то отсуженное от себе имѣнiе впиралася, такова, позовнымъ указомъ в судъ паки сисканая и доказателстви правними в томъ упорѣ изобличенна, имѣетъ, по разсмотренiю суда, арестомъ наказана быть, и противной своей // сторонѣ 115
убытки, которые от такой его противности произiйшли бъ, уплативъ, того жъ имѣнiа уступить, которое надлежитъ из суда вторично оной же сторонѣ во владѣнiе вручить и при томъ заруку за виноватого правой сторонѣ положить, чтоб впредь уже в то имѣнiе не вручалася; однако жъ зарука болшая не имѣетъ быть означивана, неже самое то врученное имѣнiе, но смотра по пропорцiи онаго в третую или и меншую долю, чего бы стояло.

Артiкулъ 27

О исполненiи судового приговора за неприбытiемъ обвиненного на срокъ

1. Какимъ порядкомъ обвиненного приводить к исполненiю приговора заочно состоявшося, когда онъ на срокъ в судъ не станетъ.

2. Обвиненный если бы по приговору, доочно при немъ в судѣ состоявшемуся, исполенiа чинить не хотѣлъ.

3. Какiй срокъ полагать обвиненой сторонѣ, ко приговоренои судом уплаткѣ меншой и болшой суммы.

4. О недаванiи никакого срока обвиненному за изгнанiе кого из спокойного владѣемого имѣнiа, о возвращенiи забратихъ при томъ вещей и подѣланыхъ убитковъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 93 § 1 и 2

1- Когда какое число денегъ или какiе вещи и пожитки из суда будут кому приговорени на ком заочно, по винѣ неприбитiа его в судъ на срокъ,-[1] тогда, хота тотъ приговор состоитъся в такомъ дѣлѣ, в какомъ по силѣ права и сроки для уплатки денегъ назначать не надлежитъ, однакъ судъ имѣетъ к нему выдать увѣщевателное писмо, с положенiемъ срока на четири недели, чтобъ на томъ срокѣ конечно оную сумму денегъ или вещи челобитчику отдалъ; буде же не отдастъ, то по тому жъ приговору отдачею обвиненной стороны имѣнiа учинить надлежащое неполненiа, по силѣ нижеслѣдующого 28 артiкула 1 пункта. Если ж бы означенный судовый приговоръ состоялъся в такомъ дѣлѣ, в которомъ ко уплаткѣ по правамъ надлежало б означить сроки, то оные сроки должны именно быть положены в вышепоказанномъ увѣщевателномъ писмѣ, по разсмотренiю судовомъ о количествѣ сумми, // какъ о семъ ниже, в пунктѣ 3 м показано, и исчислять 115
такiе сроки надлежитъ не от состоявшагося приговора, но от того числа, зв.
в которое тое увѣщевателное писмо врученно обвиненному или в его домѣ отданно будетъ.

2.

Там же § 3

А когда бы приговоръ судовый состоялъся о уплаткѣ какой сумми денегъ или отдачи вещей наочно, в присутствiи обоихъ сторонъ или ихъ повѣренныхъ, тогда означенного увѣщателного писма не надобно, но по разсмотрiю дѣла и по силѣ сего права надлежитъ тотъчасъ послѣ суда таковые денги на нем доправить, или доправку ту на сроки правные, по нижеписанному 3 му пункту расположить, исчисля тѣ сроки не инако,

[1-1] *Писано по витертому.*

толко от того числа, в которое приговоръ учинѣнъ; если бъ же по тому приговору оный обвиненный исполненїа не учинил, то с нымъ поступать по тому жъ, какъ в слѣдующемъ, 28 *м* артїкулѣ показано.

3.

Стат. роз. 4 арт. 84 § 1 и 2

Всякой денежной уплатки, от которого-нибудъ суда за убытки приговоренной, имѣетъ быть срокъ означиванъ от времени приговора судового, в наименшомъ числѣ денегъ, даже до шестидесяти рублей, за двѣ недели, а естли будетъ сумма болша шестидесяти рублей или ста двадцати рублей, то в четире недели, а естли будетъ болшь ста двадцяти рублей до шестисотъ рублей, то за дванадцят недель; что же болшъ того числа, до тисячи двохъсотъ рублей, будетъ, то для уплатки такой суммы срокъ означить в двадцятъ четире недели. Буди же кто на тѣхъ срокахъ не заплатитъ, тогда возный, или кто другїй изъ суда посилный при писмѣ судовомъ, имѣетъ пожитки виноватого правой сторонѣ отдавать во владѣнїе, порядокъ сего права, по нижеположенному сеа главы артїкулу 32. Однако жъ, естли бы кто писмомъ своимъ обовязалъся на которой срокъ уплатить, да не уплатилъ, то судъ сумму, в писмѣ означенную, тотъчасъ, безъ отсрочки, по силѣ писма оного, имѣетъ приговорить доправить; если жъ в томъ писмѣ не будетъ означеного к уплаткѣ срока, той уплаткѣ имѣютъ быт положены сроки по вишеписаному.

4.

Там же § 2

Естли бы кто, при отнятїи насилномъ имѣнїа, забралъ // что-нибудъ из пожитковъ движимихъ, хлѣба, скота и другихъ всякихъ вещей домовыхъ и что бы нибудъ названис могло движимое, а того челобитчикъ подлино по правамъ доказалъ, таковый, естли чего изъ тѣхъ забранныхъ вещеи при отдачи имѣнїа не возвратитъ, тое, не означаа никакихъ противъ вишеписаного сроковъ, доправлено на немъ быть имѣетъ. 116

Артїкулъ 28

О врученїи по суду имѣнїа стороны обвиненой за неотдачу приговоренныхъ судомъ денегъ или какихъ-нибуд вещей правой сторонѣ

1. Врученїе имѣнїй обвиненого за неотдачу приговоренныхъ денегъ правой сторонѣ чрезъ кого и какъ чинить.
2. Обвиненый если бы, не допуска врученїа своихъ имѣнїй, противность какую показалъ.
3. Исполненїе приговора чинить на имѣнїи виноватого и по смерти его.
4. Когда истецъ умретъ, не получивъ по приговору иску своего из имѣнїй обвиненого.
5. Истецъ за врученїе показанного собою по суду от кого природнымъ правомъ имѣнїа, посилнымъ самъ платит долженъ.
6. Какъ скоро судїи отправу приговоренного собою кому иску чинить должны, и о штрафѣ ихъ за нескорое онаа отпрвы исполненїе.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 артї. 94 § 1

Когда бы кто денежной суммы или какихъ вещей и пожитковъ, приговоренныхъ в какомъ-нибудъ нижшомъ, или коммисара межового, либо к главномъ судѣ, на срокахъ назначенныхъ сторонѣ правой не уплатилъ и не отдалъ, тогда оный судъ, для врученїа имѣнїй виноватого истцу, возного и с нымъ двохъ знатнихъ и вѣры достойныхъ людей опредѣлить имѣетъ, которыи, по тому опредѣленїю, сколко надлежитъ имѣнїа, грунтовъ или и другихъ пожитковъ виноватого за тѣ приговоренїе денги или вещи,

порядкомъ правнымъ, по надлѣжащей людми добрыми, на томъ знающимисѧ // оцѣнки, вручить во владѣніе, до уплатки такихъ денегъ или вещей, оному 116
жъ истцу должны будут. зв.

2.

Там же § 2

Но если бы обвиненый, показуѧ противност, самъ или чрезъ прикажчика, чрез служителей и подданыхъ своихъ, или чрез кого другого, не токмо дѣломъ, но хотѧ словесно отказалъ, что имѣній своихъ не попуститъ, и то оныи возный, с опредѣленными при немъ люлми, согласно доездным доношенїемъ в судѣ сознаютъ, то судъ оный, в которомъ дѣло тое произвождено оное по аппеляцїи от вышшаго суда к исполненію приговора поручено, имѣетъ какого урядника, при двохъ возныхъ и пристойномъ числѣ людей добрыхъ и вѣры достойныхъ и ни в чемъ не подозрителныхъ, с инструкцією для отдачи правой стронѣ тѣхъ имѣній послать; а оные посланные имѣніе такова противника правой сторонѣ вручитъ, с доправкою убытковъ его, который бы чрезъ такое его упрямство произійшли, и конечное исполненіе порядкомъ правнымъ учинить должны, поступая в томъ вручении на обѣ стороны вѣрно и праведно.

3.

Там же § 3

А когда бы по приговору (противъ кого оный учиненъ будетъ и что от него отсуженно будетъ) самъ умеръ прежде вручениѧ правой сторонѣ приговореного имѣниѧ, тогда судъ, не призиваѧ уже онаго умершаго наслѣдниковъ, безъ всякихъ позвовъ, тое жъ приговорено имѣніе оной правой сторонѣ вышписанымъ порядкомъ правнымъ вручить имѣетъ.

4.

Там же § 4

Когда же бы истецъ умер, не получивъ иску изъ имѣниѧ виноватого, которое судомъ ему приговорено, тогда и наслѣдникамъ его умершого, которымъ бы то природным правомъ, либо кому хотя и сторонному, по записѣ его принадлежало, такожъ безъ позовных указовъ, токмо опредѣлителное писмо на имя ихъ отмѣнивъ, исполненіе учинено быть имѣетъ; а за труда возному и другимъ посилнымъ в отдачѣ во владѣніе виноватого имѣній, от рублѧ по двѣ // копейки, онъ же, виноватый, заплатить будетъ 117
долженъ, какь выше, в седмой главѣ в артікулѣ 9 в пунктѣ 1, о доходахъ возного имено показано.

5.

Тамъ же § 5

Буди же вручение имѣній по суду чинитисѧ будетъ которому истцу, а в собственное, близостїю сродства или инымъ прравомъ поисканное имѣніе (кромѣ таковыхъ имѣній, которые отняти кимъ были насилно из спокойного владѣнія), то судъ в томъ вручении однымъ вишеписанным порядкомъ правнымъ поступат имѣетъ; токмо уже надлежащое за то вручение награжденіе посилнимъ людямъ самъ онъ истецъ, а не обвиненій, платит долженъ, смякая цену тѣхъ имѣній, по вишеписанному, от рубля по двѣ копѣйки.

6.

Там же § 2 и 6
Стат. Трибунал под титлою отправа в вещах приговоренных

Всю же такову отправу судїи чинить правой сторонѣ должны того жъ времены, а не далѣе по состоявшомъсѧ приговорѣ какъ за четире недели, под штрафомъ заплаченіѧ оной же сторонѣ двандцять рублей денегъ; с которою отправою если бы болѣе над четире неделѣ промедлѣли, имѣютъ быть позвани в вышшїй судъ, и по означеной 12-рублей уплаткѣ, ту жъ отправку непремѣнно учинит должы.

Артікулъ 29

Кто бы, какому суду нє подчинєнїй, по своєму в оний на подчинєного чєлобитю приговора судового нє исполнялъ, нє аппєлюя в вышшїй судъ, и о аппєлюющємъ от заочно состоявшогося об нємъ приговора за недопущаємою єму аппєляцією

1. О нє исполняющємъ приговора нижшого суда, которому онъ нє подчинєнъ, и в вышїй судъ нє аппєлюющємъ.

2. О нє исполняющємъ приговора в нижшомъ судѣ для своєй правилной или нєправилной аппєляцїи.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 95 § 1 со изясненїємъ и поправленїємъ

Кто бъ, суду какому нє подчинєный, чєлобитствовалъ в нєм на подчинєного тому жъ суду и приговоромъ оного самъ былъ обвинєнъ, но нє аппєлюя в вышїй судъ и исполнєнїя по оному // приговору учинить нє имѣнїяхъ своихъ нє допуская, в чємъ-нибудъ самъ или чрєз кого другого показалъ противность, на таковаго противника надлежитъ представить из оного суда в вышїй судъ, которому онъ подчинєнъ; судъ же вышїй имѣєтъ чрєз нарочно посланныхъ надлежащую отправу такъ в имѣнїяхъ или вещахъ, тѣмъ нижшимъ судомъ приговорєнныхъ, яко и в показанныхъ убыткахъ, правой сторонѣ на такомъ противнику учинить, бєз всякого отлагатєлства, и онаго ко исполнєнію во всємъ вишєписанномъ того приговора принудить. 117 зв.

2.

Там жє § 1

Когда бы который судїи приговоІр противъ кого заочно учинили, за єго в судъ нєприбытїємъ на срокъ, или бы и наочно учиня, рады какой причини к аппеляцїи нє допущали оного, а тотъ, вомѣняя быть за нєправый такїй приговор и нє попущая отсуженого от него имѣнїя, аппєлїовалъ в вышшїй судъ, тогда такоє дѣло имѣєтъ быть удержано, и судъ нижшїй исполнєнія по своєму приговору чинит нє долженъ, даже до совершєнїя того дѣла в вышомъ судѣ, в которомъ за тою аппеляцією покажєтъся ли виноватъ аппелюющїй в нєправой аппеляцїи, или и судъ нижшїй в нєправосудїи, то поступать в томъ такъ, какъ нижє, в артїкулѣ сея главы 35 мъ, о аппеляціахъ въ пунктахъ 6 и 8 м изображенно.

Артікулъ 30

Кто бы, помѣстный или бєзпомѣстный, во врємя между которыми двома сторонами спору и судовой за какоє имѣнїє росправы онъ, трєтїй, того имѣнїя нє допускалъ

1. Когда бъ кто помѣстный приговорєнного кому судом имѣнїя нє допускалъ.

2. Если бы кто бєзпомѣстный приговорєнного судомъ имѣнїя кому нє допущалъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 96 § 1 Трибунал под титлою исполненїє дѣлъ в судѣ вершєнных

Кто бы на кого подалъ в судъ чєлобитє за имѣнїє или за записанную сєбѣ на томъ имѣнїи какую денєжную сумму, отвѣтчикъ // жє бы, нє дожидаясь судового тому дѣла рѣшєнїя, уступил оного имѣнїя кому трєтому, помѣстному члвку, потомъ тоє жъ имѣнїє или записанную на нємъ какую денєжную сумму приговорєно бъ было в судѣ означеному чєлобитчику, но тотъ трєтїй, за такою от отвѣтчика нє правилною сєбѣ уступкою, приговореного имѣнїя или доправки на нємъ денєжной суммы оному истцу нє допускалъ, таковый недопускатєль самъ имѣєтъ быть в судъ на срокъ завитый позванъ, и когда доказатєлствомъ 118

и засвѣдителствованіемъ возного и другихъ, изъ суда для врученія такого истцу имѣнія посиланыхъ, в томъ недопущеніи изобличенъ быть явитъся, тогда долженъ будетъ или онаго имѣнія тому жъ истцу по приговору судовому уступить, или записанную на немъ сумму денежную уплатит, и сверхъ того, если бы при такомъ недопущеніи здѣлались какіе истцу гвалты и убытки, за то надлежащій платеж и награжденіе учинить; что все безъ означенія сроковъ и всякого отлагателства, правнымъ, вышеописанным порядкомъ на ономъ недопускателю имѣетъ быть и доправленно.

2.

Там же § 2

А естли бы тотъ противникъ былъ безпомѣстный и негрунтовый, то обидимый челобитчикъ можетъ самого отвѣтчика, который, не дождався судового рѣшенія, спорное имѣніе оному безпомѣстному уступилъ, позван в судъ, всего своего иску на немъ доходить, и судъ на таком отвѣтчику, по тому жъ какъ выше показано, всю отправу учинит долженъ, а такъ на онаго безъпомѣстного самоволца, яко и на самого отвѣтчика, о такомъ ихъ самоволствѣ в вышшій судъ доносит. То же разумѣть и о истцу, который бы спорное между двома имѣніе кому третому уступилъ, и от него бы вышеписанное произійшло самоволіе.

Артікулъ 31

Кто бы в какомъ судѣ за свой упоръ попалъся в такіе выны, которыхъ бы имѣніемъ своимъ немочь уплатить а имѣлъ бы другія имѣнія в иномъ уездѣ //

Стат. роз. 4 арті. 97 § 1 и 2

Когда бы кто упорный по приговору какого суда попалъся в такъ великіе вини, за которые к уплаткѣ, по силѣ правъ, пожитковъ его в ономъ уездѣ, где судомъ то на немъ приговорено, не доставало, а онъ бы еще имѣлъ грунта в другихъ уездахъ, или бы тѣ грунта были приговорены которымъ иным истцамъ, тогда оный судъ имѣетъ о такомъ своемъ приговорѣ обявить чрезъ тѣхъ же истцевъ в суда оныхъ уездовъ, гдѣ тѣ упорного имѣнія находятъся; в онихъ же судахъ должна быть учинена надлежащая истцемъ отправа по всему означенному первого суда приговору и на тѣхъ онаго противника имѣніяхъ, безъ всякого отлагателства, а не далѣе над четире недѣли. 118 зв.

Артікулъ 32

Какимъ порядкомъ отдавать движимыя и недвижимыя имѣнія обвиненой по приговору судовомъ стороны в уплатку сторонѣ правой

1. Чрезъ кого, какъ цѣнуя, и какіе по какихъ движиміе имѣнія за приговоренные денги по суду отдавать.
2. В недостаткѣ движимостей, какие по какимъ недвижимые имѣнія в отдачу производить.
3. Ежели другихъ имѣніи кому[1] ко уплатки недостанетъ, то какимъ образомъ отдавать домъ жилый.
4. В недостаткѣ имѣній какъ чинит исполненіе приговора на персонѣ виноватого.
5. Кто бы не допускалъ возному виноватого взять, чему подлежитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 98 § 1 с поправкою

Всякій судъ, за приговоренную кому сумму денегъ, в неимѣніи оныхъ у обвиненного, имѣетъ отдавать имѣнія его во владѣніе правой сторонѣ

[1] *Дописано між словами.*

Кни. Поряд. част 3 о єзєкуціи дѣла суженого № 7 Зєрцал Сазон. под слов. акція № 25 и того ж роз. 4 арт. 98 § 4 от полу

слѣдующимъ порядкомъ: в первыхъ надлєжитъ опредѣлить урядника и к нєму оцѣнщиковъ, добрых и вѣры достойныхъ людєй, которыи бъ, по разсмотрєнію и совѣсти своєй, за освѣдитєлствованіємъ тамошныхъ обывателєй, знающихъсѧ на оцѣнки такихъ имѣній, безъ всякихъ прихотєй и поноровокъ, положили всякой вещи праведную оцѣнку, смотрѧ по состоянію времены и по обыкновенію, какъ гдє что продаєтъсѧ, и смякаѧ приговорєную // судомъ денєжную сумму, отдавали бъ до уплатки оной во- 119
первыхъ движимыє всякіє имѣніѧ, напримѣръ, срєбро, цѣнь, мѣдь, платє и протчаѧ, хлѣбъ молоченый и всякого рода скотъ, полагаѧ имъ срокъ нє от времени состоявшогосѧ приговора, но от врученіѧ таковыхъ пожитковъ, к викупу до шести недєлъ, или какъ можєтъ виноватый истца упросить; и буди по прошєствіи онаго срока таковыє вещи или пожитки нє будутъ выкуплєны, то при истцу безъповоротно оставатись будутъ.

2.

Того ж арт. § 1 и 2 с поправкою Трибуналъ под титлою исполнєніє о дѣлахъ в судѣ вершєних того ж арт. 98 § 2 3 и 4

Когда жє движимостєй за присужденноє число денєгъ нє достаєтъ, тогда надлєжитъ отдавать и недвижиміѧ имѣнія, а именно: землю пахатную и непахатную, пустую, лѣсовую и к сѣвбѣ годную, сѣнокосы, борь, лѣсы и протчіє грунта, засѣвы хлѣбныє, рибныє ловли, такожъ землю людми осаженную и неосадженную, а послѣ деревни и села, дѣлаѧ всему оцѣнку по разсмотрєнію прибелей и користєй; однако жъ которому истцу такіє людми осаженныє деревны и села отдани будутъ, имѣетъ толко доволствоватьсѧ службою и должностію в ныхъ такою, какую оныє людє гпдну своєму отдавали; инако жє, за излишнєє отягощєніє, по викупѣ такого имѣніѧ долженъ будєтъ оный истєцъ прежнєму владѣлцу награждать или с приговорєнной суммы то вычєсть.

3.

Тамъ жє § 5

А єсли бы и такихъ недвижимихъ имѣній к уплаткѣ полной приговоренного числа денєгъ нє доставало, то означивъ к викупу таковыхъ имѣній срокъ до шести недєль, и по прошествіи оного срока, єсли тѣ имѣніѧ нє викуплєны будут, надлєжащую оцѣнку положивъ, и домъ обвинєнного жилый с строєніємъ и мѣстомъ дворовым тому жъ истцу отдать; при такой жє оцѣнки и отдачи имѣніѧ, оныє изъ суда посилныє, которыє то чинить будутъ, должны в сущую правду описать всє то имѣнїє, людей жилихъ и всякіє надлєжащіє из ныхъ приходы, повиности и прибели итую опись сочинивъ на троє за своими и обоихъ сторонъ руками, отдать одну в судъ, другую истцу, а трєтую обвинєному, и с тоєй жє описѣ копію при себѣ оставить; сє жє для того, чтоб истєцъ, над показанноє в той описѣ приходамъ // и повинностємъ изъ людей опредѣленіє, ничєго излишнєго нє 119
затѣвалъ, или бы чєго нє потерялъ; ибо таковыѧ недвижимыѧ имѣніѧ, по зв.
приговору из суда кому-нибудъ отданныє, єжели на упадъ срока нє будєтъ назанчєно, всєгда свободно будєтъ такъ самому тому, чїи оны были, какъ и наслѣдникомъ єго, викупить, и по викупѣ, с чимъ оныє отданы, с тѣмъ и одобрать, в чємъ и давность никакаѧ прєпятствовать нє можєтъ. Буди жє бы от обвинєного или истца учинилъся споръ за ту имѣній оцѣнку, тая оцѣнка из оныхъ рєєстровъ имѣетъ быть в судѣ аппробована, и по аппробаціи єсли явитъсѧ быть правилная, то надлєжитъ оную конфірмовать, а єсли на чію сторону обиднаѧ исправить такъ, чтобъ от того на обѣ сторонѣ нє послѣдовала обыда.

4.

Того ж артикула § 6 Пор. част 3 о єзєкуціи дѣла суженого № 11

Когда жє и того всєго имѣніѧ в награжденіє противъ суммы надлєжащой недостаєтъ, или бы обвинєнный и ничєго нє имѣлъ, то самого сискать в судъ и посадить под арест, поки поставитъ по себѣ поруку в томъ, что истца во всєм удоволить имѣетъ; когда жє уплатить суммы приговоренной чимъ

нє будєтъ имѣть, и порукъ на то нє поставитъ, тогда самого єго отдать в отслугу оному истцу, которы*и*, єго принявъ, такъ с нымъ поступать имѣєтъ, какъ о должникахъ нєимущихъ в главѣ шєстойнадєсять в а*р*тїкулѣ 13, в пунктѣ 2 изображєно.

5.

Того *ж* а*р*тї. § 6 при кон*ц*и

А кто бы таковаго судомъ обвинєного посланному из суда взя*т* нє допущалъ, таковъ самъ, по подлиннымъ в судѣ доказатєлствамъ, всє тоє, чєго на обвинєнному взискуют, долженъ чєлобитчику уплатит, или тому подлєжать будєтъ, чєму подлєжалъ самъ виноватый.

А р т і к у л ъ 33

Если бы кто арєстованныє по приговору суда свои имѣнїѧ выкупить похотѣлъ

Стат. роз. 4 а*р*тї. 99 § 1 и 2 Стат. роз. 7 а*р*тї. 14 § 1 и 2

Кто бы за приговорєнную судомъ на сєбѣ сумму дєнєгъ, нє допущаѧ в завладєнїє сторонѣ спо*р*ной имѣній своихъ, похотѣлъ дєнги // заплатить на 120
срокъ, или бы и отданыє ужє во владѣнїє имѣнїя викупить, а оная бъ сторона в чємъ спорила, таковый имѣєтъ просить в судѣ, дабы тая сторона для прїєму дєнєгъ и возвращєнїѧ имѣній сискана была на срокъ завитый; и єжєли позванный в судъ нє станєтъ, или в отлучкѣ будєтъ, либо, користуясь имѣныємъ, дєнєгъ принима*т* нє похочєтъ, с таковымъ поступа*т* какъ в главѣ 16 о выкупѣ закладныхъ имѣній в артикулѣ 20 *м* показано.

А р т ї к у л ъ 34

Кто бы приговоромъ суда отсуженныє от сєбє кому имѣнїя насилно отнялъ

Стат. роз. 4 а*р*тї. 100 § 1 и 2

Кому бы по приговору судовомъ какїє виноватого нєдвижимыє имѣнїя, при посланному от оного жъ суда или и при самих пєрсонахъ судовыхъ были ѡтданы во владѣнїє, а посля бы оны*и* виноватый самъ или чрєзъ прикажчика, служитєлей, или подданныхъ своихъ, либо чрєзъ кого-нибудъ другого, тоє имѣнїє отнялъ насилно, тогда по чєлобитю обыжєнного, оны*и* насилныкъ имѣєтъ призванъ быть в судъ на срокъ завытый, и по доказатєлству надлєжащоє число дєнєгъ, за которое имѣніѧ были отданы, удвоє, а сверхъ того за насилїє двадцят чєтирє рубли дєнєгъ оному жъ обидимому заплатить; всє жє тоє на имѣнїяхъ таковаго противника, тотъчасъ по суду, нє опрєдѣляѧ никакихъ сроковъ, доправлєно быть имѣєтъ, вышєписанным сєго права о*б* отдачи имѣній порядкомъ.

А р т і к у л ъ 35

О аппєлляцїяхъ

1. Что єсть аппєлляціѧ.
2. Почєму и какимъ образомъ свободна всякому должна быть аппєляціѧ.
3. Срокъ трєбующємy к размишлєнїю о аппєляціи какимъ образомъ позволитись можєтъ.
4. Судіи никакимъ образомъ правилной аппєлляціи никому возбранят нє должны. //
5. Если бы судїи, за объявлєніємъ обвинєного от ихъ суда аппєляціи, по 120
своєму приговору исполнєніє учинили. зв.
6. Штрафъ судіямъ за упрямоє приговора своєго исполнєніє по обявлєнной аппеляціи.
7. Судіи кого бы нєправєдно за нєдопущанїємъ єму аппєлляціи, на смєртную казнъ приговорили и єѯєкуцію учинили.

8. Штрафъ аппелюющему за нєправую аппеляцію.

9. Аппелюющему к произвожденію аппеляціи какій срокъ означат, и что онъ при той аппеляціи представлят имѣетъ.

10. Естли бы кто, за состоявшимъсѧ приговоромъ низшого суда, о своєй аппеляціи нє обявилъ, или, обявя, на положенный срокъ с оною нє сталъ.

11. О соучастникахъ, изъ которыхъ бы одны приговором о какоє имѣніє или вещъ нижшого суда были доволны, а другіи аппелїовали.

Пунктъ 1.

Поряд. част 3 о апелляціях № 1

Аппелляціѧ єстъ правилный от нижшого в вышшій судъ отозвъ и перенєсєніє дѣла судимихъ сторонъ, которая бы от ныхъ состоявшимъсѧ в ономъ нижшомъ судѣ по дѣлу своєму приговоромъ мнѣла быть сєбє обиженною.

2.

Стат. роз. 4 арт. 86 со изясненіємъ и арт. 90 § 1 Зєрцал Сазон. под слов. апєляція № 1, 5 и 7

Кто бы от спорныхъ сторонъ рѣшеніємъ суда в дѣлѣ своємъ нє былъ доволєнъ, мня или заподлинно вѣдаѧ, яко тотъ приговоръ состоялъсѧ нє по силѣ права и справєдливости, похотѣлъ учинить аппелляцію по порядку в вышшій судъ, таковому всякому онаѧ аппелляціѧ свободна быть имѣетъ; толко жъ онъ того часа, скоро декрєтъ или приговоръ услишитъ, должєн тамо жъ, в судѣ, учтиво, безъ всякой судіямъ досады и укорєніѧ, обявить о такомъ своємъ нєдоволствѣ, и аппелляціи, купно жє и о причинахъ, что бы нє по правамъ и справєдливости быть єму возмнѣлось. Почєму в судѣ томъ и приговорєнное в дѣлѣ ономъ исполненіє нє имѣетъ быть чинєнно, и єсли бы кому присягать было приговорено, присягу ту отставить, пока за оною аппелляцією в вышшємъ судѣ учинитъсѧ того дѣла разсмотрєніє и совершєнноє мєжду спорными сторонами опредѣлєніє. //

3.

121

Поряд. част 3 о апеляціях № 3 и 10

Однакожъ тотъ, кто аппелїовать намѣрєнъ, долженъ перво самъ разсуждать и у друговъ в правахъ искусныхъ искать совѣта, мощно ли єму от такого приговора аппелїовать и силєнъ ли онъ будєтъ какого в приговорєномъ дѣлѣ нєприличіѧ или нєправости судіямъ доказать. Чєго ради, можетъ таковый трєбовать от судєи срока для розмишлєніѧ на нѣсколко день, и судіи имѣютъ єму на то позволить, до трохъ или четирехъ, а, смотря по дѣлу, и до десяти днїй.

4.

Там жє в Поряд. Титули о апєляціяхъ № 2

Всякіии жє судіи никому нє имѣютъ правилной в надлєжашїй вышшій судъ аппеляціи возбранить, ни жє за объявленіємъ оныя от аппелюющого по приговору своєму что отбирать и отдавать противной сторонѣ, и никакимъ штрафомъ, єсли бъ нє имѣлъ приговора ихъ исполнять, нє обязивать, ни жє того, что с такою аппелляцією отзовєтъсѧ, за безчєстіє сєбѣ вомѣнять.

5.

Стат. роз. 4 артї. 40 § 1 Зєрцал Сазон. под слов. апєляціа № 9 Права граж. арт. 14 № 12

А которыи бы судіи или урядники, за нєприбитіє по правилным причинамъ в судъ ихъ или за другоє что тому подобноє, приговоромъ своимъ, учинєнымъ нє по правамъ, кого обвинили и, дѣло єго совсѣмъ вершивъ а нє позволяѧ єму упоромъ своимъ апєляціи, имѣніє или какіє пожитки у нєго отобрали и отдали во владѣніє противной єго сторонѣ, или бы, когда и аппелляція зайдетъ, оны нє дожидаясъ тому дѣлу имѣющаго быть в вышшємъ судѣ рѣшенїѧ, во исполненіи своєго приговора дѣйствовали, таковыи судіи, по той ными обвинєного аппеляции, в вишшій судъ, сами на срокъ крайнє положенный имѣют быть позваны, кромѣ писарей, которыи за нєправость рѣшенїѧ отвѣтствовать нє должны, понєжє оны в судѣ голосу

ко учинєнію приговоровъ нє имѣютъ; однако жъ, єсли бы и писар который мимо волю и вѣдомо судей что в опрєдѣленіи и приговорѣ ихъ упустилъ либо излишнєє прибавилъ, на обиду чію, умишлєно, за и то и онъ от того жъ в вышшій судъ позву отвѣтствія и вини правной волєнъ быть нє можетъ.

6.

Стат. роз. 4 арт. 40 § 2 со изясненіемъ

Но єсли бы по разсмотрєнію вышшаго суда то явилось, что судіи нижшого суда, какоє дѣло нє по силѣ приличныхъ правъ приговоривъ, приговоръ тотъ и ко исполненію привєли, таковыи ихъ // нєправилный 121
приговоръ имѣетъ быть отставленъ; свєрхъ жє того, из оныхъ судей зв.
двнадцят рублей, и за всѣ протори и убытки, которыє могли бъ от того произійти, доправя, отдать всє тоє тому жъ обидимому. Сє жє разумѣть о таковыхъ судіях, которыи тоє учинили от своєя простоти, ошибки какой и нєразсмотрєніа о правѣ, ибо когда будутъ изобличены, что тоє произійшло от ныхъ по какой страсти, умишлєно, то подлєжать должны такой винѣ и истязанію, какъ ниже, в сей главѣ в артікулѣ 37м в пунктѣ 2 м показано.

7.

Зєрцал Сазон. под слов. аппєляція № 9 и Права граж. арт. 14 № 12

Если жъ бы дѣло было крімінальноє, по которому бы оныє судіи нєправєдно кого, на самомъ прєступленіи нє пойманого, обвинивъ, приговорили к которой жєстокой или смєртной казны, и самую эзєкуцію над нымъ учинить дєрзнули, таковыи, єсли за аппєляцією в вышшемъ судѣ в томъ нєправосудіи яными доводы будутъ изобличены, то самы тому подлєжать имѣютъ, что своимъ нєправєднымъ судомъ нєвинному учинили.

8.

Стат. роз. 4 арти. 40 § 3

Вопрєки жє, когда по оправданію судей и разсмотрєнію означєнного вышшого суда, доподлинна явитъсА быть во всємъ приговоръ ихъ правилный, от которого бы тому, кто аппєллюєт, и аппєлліовать противно праву, в нижєслѣдующемъ сея главы артікулѣ 36 изображенному, нє надлєжало, но онъ бы напрасно тоєю аппєлляцією означеныхъ судей опорочилъ, тогда таковый опороченнымъ судіямъ долженъ будетъ тамъ жє, въ судѣ, дванадцят рублей денєгъ заплатить, а приговоръ ихъ при своей силѣ содєржуА, особно противной своей сторонѣ убытки, за тѣмъ аппєлованіемъ произшедшіє, удвоє наградить.

9.

Там жє в Стат. роз. 4 арт. 89 со изясненіемъ

А кто и правилно, тоєстъ вышєозначєннымъ правным порядкомъ, отзовєтъсА с аппеляцією, такой єго аппєлляції имѣетъ быть в томъ жє судѣ, от которого аппєллюєт, означєнъ срокъ завитый, а имєно, чтоб с оною аппеляціє явилъсА из сотєнного в полковый судъ пятогонадцятъ дня, и з полкового в войсковый єнєралный или в єнєралную канцелярію нє далѣє в шєст недель, из єнєралного жє суда в войсковую єнєралную правленіА гєтманского канцелярію в сєдмъ дній, // развѣ бы на тѣ сроки за какими 122
правилными прєпятствіями явитись с аппеляцією было єму нєвозможно. А при тои жє аппеляціи аппеллюющій нє имѣетъ к своей помощи и доводамъ ничего болшє прєдставлять, кромѣ того, что от нєго уже прєдставлєно и записанно в ономъ судѣ, от которого аппелюетъ; развѣ бы что от нєго прєдставлєноє в ономъ судѣ бєз записанія было упущєно, или бы в вышшомъ судѣ что свєрхъ того к прєдставленію нужноє воспослѣдовало, о томъ какъ сторонамъ прєдставлять свободно, такъ и судъ вышшій бєзъ опрєдѣленіА оставлять того нє долженъ. Дѣло жє, в которомъ аппелюєтъсА, самоє подлєноє, со всѣми доказателстви, или со всєго оного эзтрактъ с описью и с приговоромъ, из ныжшихъ в вышшіє суда, за получєніємъ о томъ указовъ, отправлят надлєжитъ, на положєный в оных указахъ срокъ, нєпрємѣно.

10.

Там же арт. 90 § 2 Пор. част 3 о апелляціях № 9 и 10

Но єстли бы кто в которомъ-нибудъ нижнємъ судѣ по слушаніи приговора нє обявилъ о томъ, что нєдоволенъ оного рѣшеніємъ и что имѣетъ аппеліовать, и нє трєбовал бы срока к размишлєнію и совѣту, или бы и обявивъ, получилъ из суда приказъ с положеніємъ по вышєозначєнному срока, чтобъ на оный в надлєжащій вышій судъ с своєю аппеляцією явилъсѧ, но по тому исполнєніѧ нє дѣлаѧ, промедлѣвалъ в домѣ бєзъ всякихъ в томъ правилныхъ прєпятствій, а особливо тяжкой болѣзни, службы государєвой и другихъ какихъ случаєвъ, таковому, хотя бъ послѣ и похотѣлъ аппєлліоват, аппєлляція онаѧ допущєна быть нє имѣетъ, но силєнъ будєт всякій судъ в томъ дѣлѣ по своєму приговору крайнєє вєршеніє, опредѣлєніє, и по оному надлєжащоє правнымъ порядкомъ чинит исполнєніє, ибо такій аппєлюющого поступокъ признатисѧ суще можетъ нє ради єго жъ мнєніѧ о своєй от приговора обидѣ, но ради того єдиного, чтобъ справєдливость продолжить, и за тѣмъ продолженіємъ изъ напрасно собою владѣємого имѣніѧ получать прибєлъ, а спорную сторону к волокитѣ, далшимъ убыткамъ и к опущєнію праведного єя иску привєст.

11.

Стат. роз. 4 арт. 27

Когда бы нѣсколко чєлобитствующих соучастниковъ, имѣли с кимъ споръ в нижшомъ судѣ о какоє имѣніє или вещъ, и учинєн бы былъ приговоръ на сторону отвѣтчикову, которымъ приговоромъ одны соучастныи чєлобитчики, будучи доволны, примирилися бъ с отвѣтчикомъ, а другіи нє доволствуясь занєсли бъ // о то аппєляцію в вышшій судъ, тогда отвѣтчикъ, 122
нє отговориваясь тѣмъ, что одны с нымъ примирились, долженъ по зв.
аппєляціи оныхъ другихъ в вышомъ судѣ отвѣтствовать, и какій в ономъ уже состоитъсѧ о такомъ имѣніи или вещи приговор, того слушать, ибо оныє соучастники, которыє примѣрились с отвѣтчикомъ, нє имѣли сили миритись и за другихъ часть, которая имъ нє надлєжитъ, но толко за свою часть, развѣ бы доводно быть то показались, что оны имѣли себѣ в порученіи и от тѣхъ соучастниковъ нє токмо за свои, но и за ихъ части с онымъ миритись отвѣтчикомъ.

Артїкулъ 36

О нєправилныхъ аппєлляціяхъ

1. Нєправилныє аппєляції нє имѣютъ быть допущаєми.
2. Имєныє причины, для которыхъ аппєляція нє позволяєтъсѧ.
3. Штрафъ аппєлюющему за напрасную аппеляцію.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 88 § 1 со изясненіємъ

Яко всякому свободнаѧ, по положєнымъ вишє в артїкулѣ 35 *м* сєя глави пунктамъ должна быть аппєляція из нижшихъ в вишіє суда, кто бы приговоромъ тѣхъ нижшихъ в вышїє суда, кто бы приговоромъ тѣхъ нижшихъ судовъ мнѣлъ сєбє быть или и суще былъ бы обидимъ, такъ и напротивъ того, дабы от нєправилныхъ аппєляцій в продолженіи справєдливости, которую скоро всякому обидимому чинит должно, нє происходило напрасноє продолженіє и вредитєлнаѧ на болшіє єго убытки волокита, должны судіи того, кто правилно по такимъ причинамъ, о которыхъ в слѣдующємъ 2 *м* пунктѣ изображєно, будетъ обвинєнъ к напрасной и нєправилной аппєлляції нє допущать, и єсли бы кто з таковою аппєляцією отзивалъсѧ, нєсмотря на ту єго аппеляцію, надлєжащоє по своєму приговору исполнєніє чинить могутъ.

2.

Там же § 1 Кни. Пор. част 3 о аппеляціях № 9 Стат. роз. 4 арт. 90 Пор. част 3 о аппеляціях № 24 и 25

Причини же, для которыхъ никто аппеліовать и правилно к тому допущенъ быть не можетъ, тѣ именно сутъ: 1) если бъ кто кому доброволно на урядѣ или при свѣдителехъ в чемъ обязалъся и записалъся, но по тому обовязателству, безъ всякихъ правилныхъ причинъ, исполненія чинить не хотѣлъ и съ аппеляцією отзивалъся. 2) Когда бы кто из спокойного какимъ имѣніем владѣнія безправно и насилно кого изгналъ и вибилъ, а то бы владѣющему, // по явнымъ о насиліи доводамъ, в прежнее владѣніе было 123
приговорено. 3) Если бы кто своей спорной сторонѣ в судѣ довод в чемъ на присягу пустилъ, а та сторона и присягнула бъ, онъ же бы и послѣ присяги хотѣлъ тое жъ аппеляціе поискивать. 4) Если бы кто к чему самъ доброволно в судѣ призналъся, и то бы признаніе по всемъ, по вишеписанному сея глави артікулу 13 пункту 2 доводно быть показалось. 5) Когда бы тое дѣло, въ чемъ кто судовимъ приговоромъ по доказателствамъ и правамъ будетъ обвиненъ, явно было, а обвиненій, никакихъ в томъ правилныхъ к своему оправданію не показуя резоновъ, аппеліовать бы хотѣлъ. 6) Кто бы за услышаніемъ судового приговора не спорилъ оному, и о томъ, что имѣетъ аппеліовать, в судѣ не обявилъ, или бы и к размишленію о аппелляціи срокъ испросилъ, да на тотъ срокъ в судѣ с объявленіем о той же своей аппеляции не явилъся, или хотя бъ и явилъся и обявилъ о аппелляціи своей, но с оною на крайнеположенный срокъ в вышшій судъ не прибылъ без правилныхъ препятствій, яко о семъ вышше, в артікулѣ 35 *м* в пунктѣ 9 *м* показано. 7) Который бы преступникъ в кріміналномъ дѣлѣ на самомъ томъ же дѣлѣ былъ пойманъ и в ономъ явными доводами былъ изобличенъ, таковый, в которомъ судѣ к чему по правам приговоренъ будетъ, от того приговора никуда аппеліоват не силенъ; но когда бы не былъ на самомъ дѣлѣ пойманъ, или бы прежде в такихъ дѣлахъ не бывалъ подозрителенъ, и доводу совершенного на то не показано бъ, таковому свободна должна быть аппеляція; ибо если в меншихъ дѣлахъ, где кому искъ будетъ о долгъ или о частъ какую имѣнія, аппеліоват допущаетъся, колми паче не надлежитъ сего возбранять, кому идетъ о честь и животъ.

3.

Стат. роз. 4 арт. 89 с прибавленіемъ и со изясненіем

Когда же бы кто и правнымъ порядкомъ от низшихъ судовъ в судъ вишшій аппеліовалъ, и судіи оныхъ нижших судовъ, тоей аппеляціи ему не возбраняя, по своему приговору исполненія не чинили, тогда тѣ судіи не имѣютъ быть в оный вышшій судъ к ответствію призваны, но толко должны, по вишеозначенному в артікулѣ сея главы 35 *м* в пунктѣ 8 дѣло спорныхъ сторонъ прислат, а если приговоръ ихъ, по разсмотренію вишшого суда правный и правилный, аппелюющій же не правъ явитъся, то имѣетъ быть приговоръ оный // подтвержденъ, а тотъ, который напрасно 123
аппеліовалъ, спорной своей сторонѣ сѣмъ рублей двадцять копѣекъ денегъ зв.
заплатить, и что приходовъ и прибели изъ отсуженного имѣнія чрезъ все своя напрасныя аппеляціи время получалъ, такожъ что бы произійшло от оныяаппеляціи убытковъ правныхъ, тоей же сторонѣ удвое наградить; а напротивъ того, если бы и судіи нижшого которого суда в какой неправости и неразсмотрителномъ противно праву рѣшеніи были изобличены, то поступат с ными какъ ниже в слѣдующемъ 37 артікулѣ в пунктѣ 2 *м* показано.

Артікулъ 37

О уничтоженіи приговоровъ судовыхъ, такожъ и штрафѣ и наказаніи судей за неправосудіе и челобитчиковъ за напрасное судей опороченіе

1. Для какихъ причинъ приговоръ уничтожаетъся.
2. Штрафъ и истязаніе судіямъ за неправосудіе.

3. Штрафъ и наказаніе чєлобитчику, который бы напрасно в нєправосудіи судей опорочилъ.

Пунктъ 1.

Пор. въ Тит. права магдєб. о апєляціях № 11, 12, 13, 14 Зєрцал Саѯон. под слов. дєкрєтъ № 42 и 43 и под слов. апєляція № 2 со изясненіем

Приговори судовыє за силныє приняти нє могутъ быть, и оныє такъ в нижшихъ, от которыхъ в вышшіе суда предлежитъ аппеляція, яко и в оныхъ вышыхъ судахъ, уничтожаютъсѧ — для тѣхъ имєнно причинъ: 1) Когда чєлобитчикъ или отвѣтчикъ в своємъ дѣлѣ силныє доводи представлятъ, а судіи тѣ доводи или другіє обстоятєлства к тому дѣлу потребныє упустивъ умышлєно или от нєразсмотрєніѧ, приговор учинят. 2) Ежєли тотъ жє приговоръ учинєнъ будєтъ в такомъ дѣлѣ, на которое єщє нє отвѣтствовано. 3) Ежєли бы приговоръ учинєнъ былъ нє приводя того, кого от спорныхъ сторонъ по правамъ надлежало к присягѣ. 4) Ежєли приговоръ явитъсѧ правамъ и справєдливости противный потому, что в ономъ приличныє к тому дѣлу артікули опущены, а виписаны нєприличныє, либо, бєз правнихъ артікуловъ, на єдномъ мнѣніи судєйскомъ основанъ будєтъ. 5) Когда бы, кромѣ нужды какой, учинєнъ былъ приговоръ в празничный или другіє дни, в которыє, по силѣ права, отставяютъсѧ суди, или на нєопредѣленномъ к суду, а паче на нєпристойномъ мѣстѣ. 6) Буди бы состоялъсѧ противъ которой стороны, в судъ єщє нєприбившей нє с какого упора и противности, но рады правилного прєпятствіѧ. 7) Если бы учинєнъ былъ приговоръ противу кого от такихъ судей, которыи команды и власти надъ нымъ ни по чему нє имѣютъ, или которыи бы противъ которой стороны по злобѣ приговорили. // 8) Если в которомъ приговорѣ порядокъ правный нє 124
содержанъ будєтъ. 9) Если приговоръ учинитъ одинъ который члєнъ, мимо другихъ своихъ товарищей. 10) Когда бы приговоръ состоялъся за подступомъ и нєправостію чіего повѣрєнного или нерадивого о сиротахъ в дѣлѣ ихъ опєкуна. 11) Если бы учинєнъ былъ лакомими судіями, по искупу, о которомъ бы подлино доказано было. 12) Если бы нє былъ на писмѣ сочинєнъ. 13) Когда бы состоялъсѧ противъ нєдорослого до 18 или нєдорослой до 14 лѣтъ, въ нєбитіи опєкуновъ ихъ. 14) Если за какимъ спорной стороны подступомъ и подлогомъ, опослѣ правно доведєномъ, учинєнъ быть явитъся. А кромѣ сихъ могутъ быт и другіє ко уничтожєнію приговора причины, которыє здравому судей разсмотрєнію подлежать имѣютъ.

2.

Пор. в вєликом рєєстрѣ под слов. єдначъ или миритєл. Права Хел. кни. 2 роз. 62 со изясненіемъ и прибавлєніемъ

Которыи бы судіи приговоромъ своєго суда виноватого оправили, а правого обвинили, по враждѣ к одной, а по дружбѣ к другой сторонѣ, или по ной какой страсти, умышлєно, и в томъ явными доказатєлстви изобличєны будутъ, на таковых имѣєтъ быть доправлєно обидимомму, за искъ єго втроє, и за ту ж вину чиновъ лишивъ, впредъ ни к каким чинамъ и дѣламъ нє допущать оныхъ. Буди жє бы и то на какихъ судей явилось, что умишлєно жъ прєвращаѧ судъ Божій и справєдливость, противно совѣсти своєѧ, ради скверныѧ бг҃омєрзкіѧ прибели, искупа и посул, к волокитѣ напрасной и к убыткамъ кого привели, а наконецъ и в самомъ праведномъ иску онаго своимъ нєправосудіємъ изобидили, паче жє єсли бы то и нєоднокартно чинили, таковый нє иному чему, токмо смєртной подлежати имѣютъ казни, и за ту обиду обидимаго изъ имѣніѧ ихъ надлежащимъ нагарждєніємъ удоволствовать. А которыи судіи нєправилно бы кого обвинили, нє из вимислу и ни по какой страсти, но от простоти и нєприлѣжного разсмотрєнія, о тѣхъ показано выше в артікулѣ сєѧ главы 35 в пунктѣ 6; но и таковыи, єсли бы нєодонократно нєправосудіє за нєвѣжєство и нєискуство права показивали, от чиновъ судєйскихъ отставлєны, и на ихъ мѣсто другіи, в правѣ искусныи поставлєны быть имѣютъ.

3.

Прибавлєніє в согласіє права вишєозначєного

Если жъ бы изъ оправданіѧ означєнныхъ судєй по подлинным доводам явилось, что ихъ напрасно кто своимъ чєлобитємъ и аппеляцією опорочилъ в томъ, чтоб оны за искупъ или по какой страсти судили, но покажєтъсѧ, что судили єго виноватимъ по силѣ права справєдливо, таковаго порицатєля самого жєстоко на тѣлѣ наказать, и за бєзчєстіє судіямъ, по званію ихъ, утроє доправит изъ єго имѣніѧ; когда жє бы тотъ на судєй чєлобитчикъ и напрасно // в нєправосудіи опорочилъ, но довєлъ бы того, что оны у спорной 124
строны дары или мзду взяли, то и за сіє, по разсмотрєнію вышшаго суда, зв.
оныи судіи имѣютъ быть наказаны, а доказавшій того имъ мздоприятіѧ от вышєпоказаной вины и наказанія имѣєтъ быть волєнъ, ибо таковыи судіи, хотя бъ и право судили, но яко за єдну к дарамъ и взяткамъ прихоть правєдному пороку подлєжатъ, такъ и правєдно в томъ ихъ порицающій никакого наказаніѧ тєрпѣть нє долженъ, однако жъ, что надлєжитъ, по вишєизображенному сея главы артікулу 35 пункту 8 противной сторонѣ за убытки от тоей аппеляціи учинившіѣсь, наградить имѣєтъ.

Артікулъ 38

О состоявшємъсѧ судовомъ приговорѣ за чіею обманою

1. Кто бы какою суда обманою получилъ на комъ свой искъ.
2. Если бы отвѣтчикъ такой суда обманы чєлобитчику нє доказал.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арті. 41 § 1
там жє § 3

Когда бы кто, на кого чєлобитствуѧ в которомъ судѣ, обманою и подлогом какимъ искъ свой получилъ, напримѣръ, єсли бы какимъ образомъ обманнымъ взялъ из суда позовный указъ с положєніємъ крайнєго к прибитію спорной стороны срока, на который бы оной стать было зачимъ нєвозможно, и потому бъ состоялъсѧ в нєприсутствіи єя приговор на нєправилный искъ, за какимы вимишлєнными записами, или бы тотъ жє чєлобитчикъ, в нєбытіи в судѣ самого отвѣтчика, повѣренного єго подкупилъ, который бы с нымъ, отвѣтчикомъ, согласясь, умишлєнно дѣло єго, отвѣтчиково, к потєрянію иску произвєлъ, либо другіє какіє явилися бы в томъ такова чєлобитчика подступи и подлогы, тогда отвѣтчикъ можєтъ за такую обману и подлогъ въ том жє судѣ на оного обманщика чєлобитствовать, и єсли єго подлинными доводы и доказатєлстви изобличитъ, то тотъ приговоръ имѣєтъ быть уничтоженъ, а обманщикъ, за такую обману, наказанъ дванадцятонедєлнымъ при том жє судѣ арєстомъ и уплаткою єму жъ, чєлобитчику, дванадцяти рублєй денєгъ, с награждєніємъ єго убытковъ, которыє бъ от того произійшли; а буди бы такаѧ обмана учинєна была в крімінальномъ дѣлѣ, то обманщикъ тоей казны имѣєтъ подлєжать, котораѧ отвѣтчику была приговорєна.

2.

Стат. роз. 4 арт. 41 § 3

Естли жє оный чєлобитчикъ такой обманы и подступа на отвѣтчика нє доведєтъ, но токмо чєлобитсвовать будєтъ для продолженіѧ суда и справєдливости, а отвѣтчиковъ в томъ процєссъ во всємъ правилный быть покажєтъсѧ, то самъ чєлобитчикъ єму штрафу дванадцять рублєй денєгъ и за убытки заплатить и арєстомъ при томъ жє судѣ дванадцятонєдєлнымъ наказанъ быт имѣєтъ, а пєрвый приговор судовый при своєй останєтъсѧ силѣ.

Артікулъ 39

О списиванїи или означєнїи убытковъ при чєлобитѣ и о пригсягѣ на ныхъ правыѧ стороны //

1. Правая сторона єсли бы на списаныхъ собою убыткахъ присягти нє 125
похотѣла.

2. Тая жъ праваѧ сторона єсли бы о подѣланныхъ убыткахъ своихъ в скорости справитись нє могла.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 59 § 1

Кто бы в судѣ, при своємъ чєлобити, убытки какіє, от чіего нападєніѧ, пожоги и другой какой-нибудъ причини учинєнные сєбѣ быт списалъ и означилъ имєно, а послѣ бы на всѣхъ тѣхъ убыткахъ присягти нє хотѣлъ, а хотѣлъ бы присягнуть толко на нѣкоторой оныхъ части, тотъ уже всѣ оныє убытки тєряєтъ, и на ныхъ, хотя бъ и в самомъ дѣлѣ єму были учинєны, какъ присягать уже нє можєтъ, такъ и отвѣтчикъ от платєжа за оныє волєнъ быт имѣєтъ. Сє же о присягѣ надлєжитъ разумѣть, єжєли на какіє шкоды другихъ доказателствъ нє будєтъ; а гдѣ на что сутъ явныє доводы, тамо на то никому присягать нє надлєжитъ, какъ и выше в сей главѣ в артікулѣ 20 о присягах показано.

2.

Там жє в арт. 59 § 2

Если бы обидимый, сколко чєго имєнно при какомъ случаи от кого разорєно, забрато и пропало, нє моглъ в скорости о томъ справитись, такому надлєжитъ, того жъ часа, толко о самомъ от кого нападєніи или другомъ какомъ случаи, окрєстнымъ сосѣдамъ, потомъ и в судѣ обявивъ, в книги записать; судъ жє къ имєнному всѣхъ тѣхъ убытковъ списанїю имѣєтъ позволить єму срочноє время, смотрѧ по разстоянїю мѣста и по другимъ обстоятєлствамъ, какъ бы возмоглъ онъ о всємъ том совєршєнно освѣдомитись; а по такой справкѣ, когда всє праведно списавъ в рєєстръ, при чєлобити в судъ объявить, и на то покажєтъ доводи или присягнєтъ, тогда обидитєлъ всѣ такіє єго убытки наградить доженъ будєтъ.

Артікулъ 40

О проторахъ и убыткахъ правныхъ

1. Обвинєнаѧ правой сторонѣ проторы и убытки награждат должна.
2. Какіє имєно протори и убытки награждаютъсѧ.
3. С какимъ суда разсмотрєніємъ тѣ жъ протори награждат должно.
4. О доправкѣ платєжа за вину по обовязатєлствамъ.

Пунктъ 1.

Пор. част 3 о накладах правных № 1 и 5 с сокращєніем

Сторона в дѣлѣ спорномъ судомъ и правомъ обвинєнаѧ, повинна оправленной сторонѣ проторы и убытки правныѧ награждат; сє же для того, дабы упорныи люди, нє посягаѧ на чужоє, воздерживались от нєпотрєбныхъ споровъ и затѣєкъ, и нєвинныхъ бы такими спорами нє затрудняли, к убыткамъ и упущенїю их хозяйскихъ промысловъ и к разорєнїю напрасно нє приводили. //

2.

125 зв.

Прибавленіє

Протори жє и убытки правныѧ и правилныѧ, которыѧ от обвинєного оправданой сторонѣ награждатисѧ должны, тѣ имєно сутъ: 1) За обыкновєнный кормъ на всякій денъ по гривни, с того числа, с которого чєлобитє в судъ подано будєтъ, даже до окончанїѧ дѣла; но єсли бы оноє дѣло продолженно было нєправилно, с причини волокиту напрасную дѣлающихъ

судей, такіе проторы и убытки оной сторонѣ самы судіи награждать должны. 2) Что издержано будетъ на бумагу, на заплату писарямъ, вознымъ и другимъ служителямъ судовым в посилкахъ в томъ дѣлѣ и протчемъ, за труда, по силѣ артікуловъ седмыа главы.

3.

Там же Пор. част 3 о накладахъ № 3 и 5 с поправленіемъ и прибавленіемъ

Таковыа же протори и убытки надлежитъ сторонѣ, всѣ подробну реестромъ списавъ за рукою своею подать в судъ, а судъ, по своему усмотрѣнію, что правилно награждать доведетъсѧ, и то все исчисливъ, приговорить имѣетъ, чтобъ оное обвиненаа правой сторонѣ уплатила; однако жъ и оправленый судомъ, что бы далъ кому излишнее, писарямъ ли, возному и другимъ при судѣ служителемъ, не по пропорціи труда ихъ и дѣла, сверхъ правного опредѣленія, того лишнего награждат не надлежитъ. А от которой строни зайшла *б* аппеляціа в вышій судъ, то какъ всего о самомъ дѣлѣ приговора ко исполненію не производить, такъ и доправки проторовъ и убытковъ на обвиненномъ не чинить, поки не будетъ от оного вышшого суда на то крайнего рѣшенія.

4.

Стат. роз. 4 арт. 101 § 1 и 2 с прибавленіемъ

Сверхъ же означенныхъ проторовъ и убытковъ, когда бы которая от спорныхъ сторонъ попалась в вину, тоесть если бъ противъ кого видано было судовое писменное ѡ что запрѣщеніе, или бы кто самъ кому своимъ писмомъ ѡбовязалъсѧ что исполнить, под виною уплатки спорной сторонѣ, но приезирая судовое запрѣщеніе или и свое обовязателство, умышленно и упрямо того не исполнилъ, на такомъ презиратѣлю имѣетъ судъ тотъ платежъ непремѣнно доправить; а кто бы неумишленнѡ, не по упрямству и не в презрѣніе судового запрещенія, но за какими правилными причинами, а паче за скудостію, исполнить такой заруки и обовязателства не могъ, на таковымъ должно быть судовое разсмотреніе. //

ГЛАВА ДЕВЯТАА

126

О произвожденіи суда в разныхъ случайныхъ дѣлахъ, и о давности земской

Артікулъ 1

О насилномъ изгнаніи из спокойного владѣніа

1. О возвращеніи насилно отнятихъ имѣній, и о штрафѣ и наказаніи насилниковъ.
2. Насилного отнятія имѣній кому из спорныхъ сторонъ доказиват.
3. Изгнанный из спокойного владѣніа противъ челобитной изгнавшого отвѣтствовать не долженъ, поки отнятое не будетъ ему возвращено.
4. Кто бы у кого что не свое насилно взялъ во мѣсто своего.
5. Если бы кто вооружеиною рукою отнялъ у кого надлежащое или и не надлежащое себѣ имѣніе, и притомъ воспослѣдовали *б* бой, раны или смертное убійство.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 92 § 1 Зер. Сав. под словом гвалтъ или насиліе № 5 Поряд. в Тит. о дохожденіи или исканіи имѣній № 13, 14 и 16 там

Когда бы кто, самъ собою или чрезъ прикажчика, служителей, подданныхъ и чрезъ какихъ-нибудъ людей, кого насилно, безъ суда, изгналъ или и вибилъ из спокойного владѣемого нымъ имѣніа, яко то: двора, гумна, землѣ пахатной, дворовой, из огорода, изъ мелницѣ, из лѣсовъ, сѣнокосовъ, или бы насилно отнялъ слугъ, людей и грунта ихъ, такожъ в которомъ бы нибудъ домѣ, городѣ, в селѣ, учинивъ побой или и безъ бою, отнялъ

же в Поряд. Артик. Прав Майдеб. о гвалтах № 14

насилно имѣнїа, людей, которыми кто по природному праву владѣлъ или по какимъ крѣпостямъ, или правно по опредѣленію судовомъ во владѣніе вступилъ, тогда обиженный имѣетъ, без всякого умедлѣнїа, а не далѣе какъ в десятъ недѣлъ, если не зайдутъ какіе тому препятствія, тую обиду в судѣ опротестовать и записать и сторонными людми освѣдителствовать знаки насилїя, если какіе будутъ, показать, и за оное насилное изгнаніе, или отятіе имѣній позвать того самого виноватого в судъ надлежащій, на срокъ крайне положенный, смотря по разстоянію мѣста. И буди отвѣтчикъ, запираясь, и извинять себе в томъ станетъ, то надлежитъ в судѣ, не принимая от оного никакого оправданія, насилно отятое имѣніе,[1-] и сверхъ того[1] за насилїе // двадцять четире рубли денегъ отдать того ж часа истцу ономy в прежнее 126
владѣніе; а если бы которые ему при томъ насилїи подѣланы были обиды, зв.
убытки, побои, раны, за тѣ особливое, по подлиннымъ доказателствамъ, правнымъ порядкомъ приговорить нагарждение, и оное тому жъ обиженному на виноватомъ изъ собственныхъ его имѣній удвое доправить, не означаа для тоей уплатки никакихъ сроковъ, и сверхъ того, того жъ насилника, по важности преступленїа арестомъ или другимъ образомъ, к чему по правамъ доведется, наказать; а о приличившемъся смертномъ убийствѣ поступат по артїкуламъ главы 20.

2.

Стат. роз. 4 ар. 92 § 2

Если жъ бы отвѣтчикъ оправдалъ себе тѣмъ, что онъ челобитчика из того, о чемъ онъ челобитствуетъ, насилно не изгонилъ, но завладѣл онъ тѣмъ имѣнїемъ или людми по какимъ правилнымъ крѣпостямъ, и хотѣлъ бы оными крѣпостмы или другими какимы-нибудъ доводамы того правилного своего владѣнїя доказивать, то его к доводу тому, по вышеписанному, не допуща, позволить челобитчику доказивать спокойного своего онымъ имѣнїемъ или людми владѣнїя и насилного оныхъ отнятїя; и когда того по артїкуламъ сего права докажетъ, тогда тое, из чего былъ вигнанъ, судъ ему тотъчасъ во владѣніе приговорить, и сверхъ того, за насилїе, двадцятъ четире рублѣ денегъ на ономъ же виноватомъ доправить имѣетъ; а если бы доказано было от челобитчика и о подѣланныхъ от оного насилника убыткахъ, побояхъ, ранахъ или и смертномъ убийствѣ, то в наказанїи или казни, такожъ в сугубомъ награждении убытковъ, поступать с нымъ по вышшепоказанному первому сего артїкула пункту.

3.

Поряд. в Арт. Прав Магдеб. о гвалтах или насилїи № 6 там же в Тит. о приискѣ къ вещемъ № 2 и 11 Зер. Саз. под словом судія № 41 и под словом поссесія № 11 Стат. роз. 9 ар. 92 § 2 при конци

А хотя бы тотъ, кто насилно кого вигналъ из спокойного владѣнїа имѣній, самъ былъ о тѣхъ имѣнїахъ челобитчикъ, то у которого отнято оное имѣніе, тотъ противъ его челобитной и отвѣтствовать не долженъ, поки ему отнятое насилно имѣніе не будетъ возвращенно, ибо кто чимъ спокойно владѣетъ, из того, не бывъ челомъ прежде на него в судъ, насилно его изгонить никому не надлежитъ. Однако жъ и такому обвиненному, если имѣть будетъ правилные на искомое собою имѣніе крѣпости или другіе явные доказателства, и давности // в томъ правныа не промолчитъ, свободно 127
послѣ того судомъ на владѣющемъ доходить, и тогда уже онъ, владѣющій, отвѣтствовать в судѣ долженъ будетъ.

4.

Поряд. в Тит. о приискѣ к вещам № 16 Тамъ же в Артік. Прав Майдеб о насиліяхъ и насилователех № 14

Кто бы взялъ у кого что-нибудъ насилно, без вѣдома суда, вмѣняя то за свое собственное, а того что его есть не докажетъ, таковый, когда присягнетъ, что тое здѣлалъ ошибкою, тогда взятую вещъ имѣетъ удвое возвратить или заплатить, а буди присягнуть не похочетъ, что ошибкою учинилъ, то равной винѣ какъ насилникъ подлежитъ.

[1-1] *Писано по витертому.*

Зер. Саз. под словом о дохожденіи или исканіи вещей № 2 Стат. роз. 11 арт. 1 и 2

Кто бы оружейно иди с орудіями к дракѣ приуготовленными напавъ, вигналъ и вибилъ из имѣній того, кто оными владѣетъ, или какіе движимые вещи у него силно отнялъ, таковый нападателъ и насилникъ, если бъ тѣ имѣнія или вещи ему каким правомъ и принадлежали, оныхъ лишенъ быть вовсѧ имѣетъ, а за насиліе особливо, такожъ и за раны насилованныхъ и раненныхъ, по званію ихъ, и за убытки, которые бъ при томъ нападеніи сдѣлались, по силѣ права заплатитъ, а если бы кто смертно былъ убитъ, то и самого нападателя смертно казнить, и платежъ за голову на имѣніи его, наслѣдникамъ убитого, по званію его, доправить. Если жъ бы оные отнятіе насилно имѣніѧ и вещи явились по доказателствамъ быть ни по какому праву отявшому нападателю не надлежащіѧ, а при нападеніи и отятіи оныхъ будетъ кто раненъ или смертное убійство учинытъся, с таковымъ преступникомъ поступать во всемъ какъ показанно в главѣ 20 в артікулѣ 1 *м*, о нападателяхъ на имѣніѧ умышленнымъ образомъ.

Артікулъ 2

Который бы ответчикъ не признавалъ истца за наслѣдника искомыхъ нымъ по кому имѣній

Стат. роз. 4 арт. 72 § 1 и 2 с поправленіемъ

Если бы кто, имѣющій в судѣ дѣло с кимъ о наслѣднее имѣніе, не признавалъ спорной стороны быть синомъ или дочерю того отца либо матеры, или какимъ-нибудъ ихъ родственнымкомъ и наслѣдникомъ, // по которыхъ чего ищетъ, тогда судъ имѣетъ разсмотрѣть обоихъ сторонъ о такомъ наслѣдіи доказателства, и если лучшіе и обстоятелнѣйшіе тѣ доказателства будут оной стороны, которой другаѧ сторона не признаетъ за наслѣдника, таковую сторону не токмо к наслѣдію оного имѣнія допустить, но сверхъ того, и за напрасное наслѣдникомъ ея непризнаніе, на виноватой сторонѣ доправа надлежащій безчестія платежъ, по званію оной же, наслѣдной сторонѣ отдать. Буди же и противнаѧ сторона явитсѧ имѣть какое к тому имѣнію право и близкость, то надлежитъ в судѣ тогда жъ учинить о томъ разсмотреніе и опредѣленіе правное. 127 зв.

Артікулъ 3

Какіе дѣла без челобитѧ в судѣ производить и о неисполненіи эѯекуціи в нижшихъ судахъ, безъ аппробаціи вышшаго суда, по дѣламъ кріміналнымъ

1. Именные случаи, в которыхъ и без челобытя надлежитъ судить преступниковъ.
2. О эѯекуціи по кріміналнымъ дѣламъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 30 § 1 Зер. Саз. под словомъ судъ № 107 Прав граж. арт. 27 № 3 при концу Поряд. Прав Цесар. арт. 90 № 8 при концу Прав Хел. кн. 5 роз. 9

Всякіи судіи яко во всѣхъ дѣлахъ по челобитямъ имѣютъ силу и власть позовные укази или сискные от себе давать и судить, такъ, дляѧ прещеніѧ и искорененіѧ злодѣяній, силны и без челобитѧ преступниковъ брать и судить же в тѣхъ именно случаѧхъ: 1) за нападеніе самовластное на доми в городахъ, селахъ, на гумна, и на футорѣ; 2) за нападеніе на церквы и монастири; 3) за насилствіе дѣвицъ и женъ, за нечистоту противу естества дѣлаемую и за явное прелюбодѣяніе и блудодѣйство; 4) за разбой на пути и на всякомъ мѣстѣ; 5) за воровство; 6) за фалш монетъ и писемъ; 7) за зажиганіе домовъ и протчего; 8) за чародѣяніе и колдунство; 9) за отраву и убійство; 10) за угроженія одного на другого на здоровіе и на зазженіе дому, и в протчиіхъ кріміналныхъ дѣлахъ. //

Прибавлєніе в согласіє права Саѯ. под слов. звичай № 1, 3, 6 и 12

А хотя в нижшихъ судахъ надлєжитъ всякого тѣмъ судамъ подчиненного прєступника, за чєлобитємъ чіимъ или и бєз чєлобитѧ, по вышєписаннымъ дѣламъ сискивать, роспрашивать, розискивать, по розискнымъ рѣчамъ судить и приговоривать к чему по правамъ доведетъсѧ, однакожъ кто к какой казни и к смерти приговоренъ будетъ, над таковымъ самой ѯѕєкуціи нє чинить, но представлят прежде съ мнѣніємъ из нижныхъ судовъ в вышшіє суда, а в вышшіхъ судах разсмотрѣвъ, ежєли оноє дѣло по правамъ вершєно, аппробоват и по тому исполнєніє чинить приказать. А буди что нєсогласно с правами быть явится, тоє поправя, по силѣ тѣхъ же правъ вершить; которыє же нижнымъ судамъ нє подчинєны, тѣхъ в онихъ судахъ и по вышеозначеннымъ дѣламъ собою нє судит, но об оныхъ представлять в тѣ суда, какимъ оны подлежатъ.

Артїкулъ 4

О прєступникѣ на самомъ прєступленїя дѣлѣ пойманномъ

Стат. роз. 4 арт. 30 § 2 Зєр.Саѯ. под словом явноє прєступленіє № 1. тамъ же под словомъ гвалтъ № 3 тамъ же под слов. свято или праздникъ № 1 и 2 Поряд. част 2 о горячомъ или нєотлагатєлном судѣ № 1 и 5 там же част 3 о поруках № 4 на конци тамъ же част 4 о питкѣ злодѣевъ изначала № 6 Права Хєл. кн. 2 роз. 63

Кто бы пойманъ былъ явно достовѣрнимы людми, а нє по какой напасти и посяжки, на самомъ крїмїналномъ прєступленїѧ дѣлѣ, которое врємены нє тєрпитъ, такова прєступника того жъ врємены в судъ и бєз чєлобтитѧ приводить, и хотя и в неопредѣленные к судамъ дни дѣло надлежащимъ правнымъ поступкомъ производить, нє отдаваѧ ни на чїи поруки и к аппелляціи в вышшій судъ нє допущаѧ оного. Крїмїналнїє же прєступленїѧ тѣ, и тѣмъ подобныя разумѣютъся, о которыхъ вышше, в артїкулѣ сєѧ главы 3 *мъ* в пунктѣ 1 *м* показано. А с нєпойманными на самомъ дѣлѣ в допущенїи имъ надлежащей аппелляціи поступать по артїкулу осмыѧ главы тридесятъ шєстому, пункту второму. Но єсли бы таковый прєступникъ былъ тому суду нєподчинєнный, таковаго, взявъ под крѣпкій караулъ, представлять об нємъ куда надлежитъ.

Артїкулъ 5

Нихто ни за кого тєрпѣть нє долженъ, токмо самъ за свою вину //

Стат. роз. 1 арт. 18 и роз. 7 арт. 18 § 2

Никто за чужоє прєступленїє, ежєли оного нє будетъ сообщникъ повєлѣнїєм, совѣтомъ и какимъ-нибутъ пособїємъ, нє имѣетъ быть судимъ, 128 зв. наказиванъ и штрафованъ, тоєть ни отїцъ за сина, ни синъ за отца, ни жена за мужа, либо мужъ за жену, такожъ братъ за брата, отїцъ и мать за дочеръ, дочъ за мать или отца, ни сєстра за сєстру, и всякъ родственныкъ за родственныка, слуга за господина, господинъ за слугу, и никто иный нєвиноватїй за другого виноватого, ибо сєго законъ Божїй и самая справєдливость возбраняєтъ. Но всякъ сам за сєбє и за своє злодѣяніє отвѣтствоват и тєрпєть долженъ. А о прєступникахъ противо маєстата государева и противо государства показанно вышше, в главѣ сєго права трєтєй.

Артїкулъ 6

О позвѣ братовъ нєроздѣленныхъ, или соучастниковъ за обиду из совокупного ихъ имѣнїѧ

Стат. роз. 4 ар. 66

Если нѣсколко братовъ или соучастниковъ совокупно владѣти будутъ однимъ имѣнїємъ, зємлями и другими грунтами, или людми наслѣдными либо наданными, нє дѣлєнными, из которыхъ бы имѣнїй от самыхъ ихъ либо от ихъ людей обиди в чємъ-нибудъ кому были показаны, а оны какъ награждєнїѧ учинить, такъ и из таковыхъ людей своихъ справєдливости дать нє похотятъ, то по чєлобитю в томъ обидимого, надлежитъ всѣхъ ихъ

позвать в судъ однымъ указомъ, для отвѣствія, и хотя *б* оны всѣ по таковому указу на срокъ нє стали, однакъ судъ имѣєтъ, к прибытію другіє сроки означивъ, приговорить из того имѣнія надлежащоє награжденіє, какъ о семъ вышше, в главѣ 8 в артікулѣ 6 *м* в пунктѣ 2 *м*ъ, о нєприбытіи на срокъ отвѣтчиковъ показано. По тому жъ, когда бы кто на кого былъ чєломъ в иску какова имѣнія, по сродству или по другимъ какимъ крѣпостямъ, а позванный бы в судъ обявилъ, что тоє имѣніє нє одному єму, но и другимъ соучастникамъ єго, по какой записѣ или по сродству надлежитъ, тогда всѣ тѣ соучастники имѣютъ быть в судъ позваны и надлежащую судовую имѣть с чєлобитчикомъ роздѣлку.

Артікулъ 7

О совокупномъ многихъ соучастинковъ имѣніи или вещи, в которой бы кто от ныхъ похотѣлъ своєй части судомъ искать //

1. Совокупнымъ имѣніємъ или вещію владѣющихъ всѣхъ надлежитъ в судъ позвать, кто бы от ныхъ надлежащія на себє части доходилъ. 129

2. Если бы которыє соучастныки для отвѣту за совокупную вещь в судъ нє стали.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 70 § 1

Гдє бы многіє товарищи или соучастники имѣли какоє совокупноє имѣніє или вещъ в общємъ своємъ владѣніи, а одинъ бы или нѣсколко ихъ похотѣли судомъ своихъ надлежащихъ на себє в той вещи частєй искать, другіє жє бы товарищи о такіє жъ свои части чєлобитствовать нє соизволяли, тамо яко одинъ участникъ без другого о тѣ части дѣла начинать и совокупных многихъ вещєй одному себѣ присвоєвать на обиду другихъ нє можетъ, такъ оный одинъ, или сколко ихъ тѣхъ своихъ частєй искать будетъ, имѣютъ всѣхъ своихъ товарищєй порядкомъ правным в надлежащій судъ позвать на срокъ крайнє положенный.

2.

Тамъ жє Стат. роз. 4 ар. 70 § 2 тамъ жє § 3. там жє § 3 при концу

А когда бы кто из тѣхъ соучастинковъ на указный срокъ по позовномъ указу и нє сталъ в судъ и надлежащой части своєй в томъ совокупномъ имѣніи искать нє похотѣлъ, тогда ужє чєлобитствующій участникъ, самъ ли или нѣсколко ихъ, своихъ частєй и безъ другихъ искать судомъ могутъ; а которыи соучастныки в отвѣтъ станутъ, хотя протчіихъ всѣхъ товарищєй ихъ и нє будетъ, должны будутъ на то чєлобитє отвѣтствовать и оправдатись; онымъ жє в судъ нє ставшимъ участникамъ, опослѣ на держащємъ означєнную совокупную вещъ, надлежащих на себє в нєй частєй доходить будетъ свободно, толко *б* давности правной в томъ без правилныхъ препятствій нє промолчали; а по тому жъ, єсли бы от тѣхъ соучастниковъ кто былъ на службѣ, или для коихъ правилныхъ причинъ в иностранной зємлѣ, таковому равнаа в поисканіи на держащємъ своєа части имѣетъ быть свобода, єсли по возвращеніи своємъ оной жє правной давности нє промолчить. Сє жє разумѣть о соучастникахъ какого имѣнія или вещи совокупной посторонныхъ, нє кровныхъ между собою людєй, которымъ бы то имѣніє или вещъ нє по наслѣдію, но по какому другому праву принадлежала. А о братахъ и других сродниках, какъ между ными в наслѣдных имѣніахъ дѣлитись надлежитъ, показано ниже, в артікулахъ 9 *м* и 10 *м* третіянадесятъ главы. //

Артікулъ 8 129 зв.

Кто бы на комъ искалъ по какому праву имѣній, которыє в разныхъ бы были уєздахъ, и о томъ єсли бы кто, кого в какой судъ

позвавъ, самъ по чїему чєлобитю в свой надлєжащїй судъ былъ на тотъ же срокъ позванъ

1. О чєлобитчику поискующємъ своихъ имѣнїй в разныхъ уєздахъ.
2. Кто бы, на кого чєлобитствуѧ в какой судъ по болшомъ дѣлу, самъ былъ в надлєжащїй судъ позванъ от другого на той же срокъ.
3. По окончанїи болшого дѣла в єдномъ судѣ, надлєжитъ всякому в другїй судъ на вторичный срокъ прибывать.
4. Если бы кто, по окончанїи в иномъ судѣ дѣла, на срокъ нє явилъсѧ в другїй судъ, или бы и явясь, доводу о имѣвшомъся тамо такомъ дѣлѣ нє показалъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арти. 71 с поправлєнїємъ

Кто бы искалъ на комъ, по сродству или по какому иному праву, имѣнїй лєжачихъ в разныхъ уєздахъ, имѣѧ на то право равное, природное или набытое, таковому свободно владѣющаго позвать за всѣ тѣ имѣнїѧ в тотъ судъ, под которымъ онъ жителство имѣетъ и оному подчинєнъ; и єжели в томъ одномъ судѣ єму во всѣхъ уєздахъ всѣ такїе имѣнїѧ, или по какой части, по правамъ приговорены будутъ, то и другїє суда, в которыхъ уєздахъ тѣ имѣнїя будутъ, должны отдачею оныхъ єму жъ, чєлобитчику, по приговору оного жъ суда во всємъ исполнєнїе чинит, єжели о томъ от противной стороны правилная в вышшїй судъ нє зайдетъ аппелляція. Если жъ бы владѣющїй такимы имѣнїями нє былъ ни єдному от тѣхъ судовъ, в которыхъ имѣнїѧ суть, подчинєнъ, но по своєму чину и званїю подлєжалъ бы вышшему суду, на таковаго надлєжитъ чєлобитствовать, и онъ отвѣтствовать повинєнъ будетъ нигдє индє, толко в томъ же вышшємъ судѣ, в которомъ вѣдомъ.

2.

Стат. роз. 4 ар. 27 § 1

Когда бы кто владѣющїй своими имѣнїѧми в разныхъ уєздахъ позвалъ кого в своєй обидѣ в какой судъ, самъ от кого другого к надлєжащему суду, которому онъ подчинєнъ, на тотъ же срокъ позванъ былъ, тогда, єжели будетъ то болшое дѣло, в которомъ онъ кого позвалъ, то имѣетъ, взявъ изъ того суда, в который подалъ чєлобитє, о томъ аттєстатъ, отправить в оный судъ, и перво по тому // болшому дѣлу росправитись, а послѣ, 130
тотъчасъ по росправѣ, и в своємъ судѣ, противъ жалобы на сєбе занєсєнной, для отвѣтствія явитись, и другїй из оного суда аттєстат или и декрєтъ какого числа будетъ отправлєнъ показать почему и за своє в тотъ судъ на назначенный срокъ нєприбытїє никакой винѣ подлєжать нє будетъ. Буди же то, о которое самъ таковый чєлобитчикъ позванъ, дѣло будетъ болшое, неже за которое кого позовєтъ, то долженъ, мєншое своє оставѧ, по оному болшому дѣлу в надлєжащїй свой судъ на срокъ стать и росправитися, а по своєму послѣ искать управы свободенъ будетъ.

3.

Стат. роз. 4 арт. 27 § 3

По окончанїи же означєнного болшого дѣла, за вторичнымъ позовнымъ указомъ на другїй срокъ, никто другимъ, у иного суда имѣючимъся, дѣломъ отговориваться нє можетъ, но долженъ самъ стать или повѣренного поставить, какъ на крайнє уже положєнный срокъ, и дѣло оноє производить.

4.

Там же § 3 с поправлєнїємъ во согласїє статутского права роз. 4 арт. 22 § 1

Если жъ бы кто, по окончанїи своєго, хотѧ и болшого, дѣла на означєнный вторичный срокъ в надлєжащїй судъ свой нє явилъся, или бы и явилъся, но аттєстата из оного суда, в котором росправлялъся за первымъ по сєбе позвомъ, нє отправилъ, ни же послѣ о дѣлѣ томъ, какого числа окончєно, нє показалъ и ни чимъ сєбе, что такоє имѣлъ в ономъ судѣ

болшое дѣло, нє оправдилъ, то имѣетъ первѣе, за нєприбытїе на первый оный срокъ, чєлобитствующей сторонѣ уплатить, по вышєположєнному в осмой главѣ артїкулу шєстому, потомъ надлєжащимъ порядкомъ правнымъ по самому дѣлу отвѣтствовать. А єсли бы и оный другїй срокъ в судъ нє явилъся и никакого правилного прєпятствїя тому нєприбытїю нє показалъ, то имѣетъ быть с нымъ поступлєно, какъ в томъ жє артїкулѣ осмыа главы 6-мъ, въ пунктахъ 4 *м* и 5 *м* изображєно.

Артїкулъ 9

Кто бы с кимъ имѣа о что споръ и судомъ нє роздѣлавъся, уступилъ то другому

Стат. роз. 4 ар.73 Поряд. в Арт. Прав Магдо судіях и справєдливости № 17

Когда бы кто с кимъ вступилъ в судъ о имѣнія, людє, грунти или о иныє какіє-нибудъ шкоды и обиды, из котораго имѣніа одной от ныхъ или обоимъ сторонамъ взаимно сдѣланныє от ихъ самых или от людей ихъ, а другїй спорникъ, будучи о тоє в судъ позванъ и нє окончивъ // дѣла, оноє имѣнїє 130
или вещъ спорную иному кому (а пачє силному лицу) уступилъ во владѣнїє зв.
продажею, даромъ, закладомъ, замѣною или какимъ-нибудъ образомъ, из таковаго уступщика судъ имѣетъ надлєжащую справєдливост, безволокитно, по доказатєлствамъ, учинить на томъ жє имѣнїи, о которое будетъ позванъ, нєсмотря что оноє уступлєно другому; а тотъ, кому уступлєно, ни в чємъ спорить нє долженъ, но онаго смотрѣть будетъ, кто єму спорноє уступилъ; а єсли бы, противясь судовому приговору, отправы упорно нє допущалъ, то в судѣ надлєжитъ с нымъ поступать, какъ о сємъ вышше, в главѣ 8 *и* в арт. 30 и 26 *м* о возбраняющихъ приговорєнного судомъ имѣнія, изображєно.

Артїкулъ 10

О судахъ приєжжимъ иноземцамъ и здєшнимъ прїєжжимъ

1. Прїєжжому иноземцю в скорости судъ давать.
2. Кто бы, прїєжжого иноземця изобидивъ, самъ куда уєхалъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 28 Поряд. в Артїкулах Права Маг. о судіяхъ и справєдливости № 8

Кто бы нибудъ прїєжжому чєловѣку иноземцу в Малой Россїи здѣлалъ в чємъ обиду, насилїє, разбой, раны, отятїє пожитковъ єго, или что сєму подобноє, таковъ обидитєлъ долженъ в судѣ, гдѣ тоє случитъся, безъ всякого отлагатєлства и отсрочки, отвѣтствовать и оправдитьса, ибо прїєжжому иноземцу надлєжитъ какъ возможно скорѣе пред здєшнимы жителямы справєдливость чинить, и платєжъ приговорить безъотлагатєлно и безъ всякия волокити, яко о сем и вышше, в главѣ 7 в артїкулѣ 10 *м* в пунктѣ 2 *м* показано. А єсли бъ оному прїжжому тамо в судѣ, гдѣ то случитъса, зачимъ (а особливо єсли бы обидитєлъ тому суду нє былъ подсуденъ) сатїсфакціи дать было нєвозможно, то свободно єму будетъ в другомъ надлєжащомъ или в вышшомъ судѣ быть чєломъ, и тамо єму, по вышєписанному жъ, скораа имѣетъ быть чєнєна справєдливость.

2.

Стат. роз. 4 ар. 28

А єсли бы таковый обидитєлъ, по чєлобитю прїєжжаго чл҃вка в судъ позванный, прочъ уєхалъ, то судъ оный имѣетъ в домъ єго жъ послать позовный указъ в означєнїємъ крайнєго срока, смотря по разстоянїю мѣста и обращєнїю єго, куда уєхалъ; тотъ жє, никакими // причинамы нє отгова- 131
риваась, долженъ будетъ, самъ собою или чрезъ повѣрєнного, на томъ жє срокѣ отвѣтствовать и оправдатись; когда жє ни сам нє станетъ, ни повѣрєнного для отвѣтствїя на тотъ срокъ нє представитъ, тогда на нємъ по доказатєлствамъ истца, искъ єго приговорєнъ и надлєжащоє награжденїє из

имѣній его тогда жъ доправлєнно быть имѣетъ, бєзъ означиванія другихъ правныхъ сроковъ.

Артїкулъ 11

Пєрєєжжому помѣстному члѣвку позвомъ в иный судъ и ограбленїемъ прєпятствїа в пути нє дѣлать

Прав граж. ар. 68 № 4 и 5 Зєр. Саз. под словом долгъ № 60, 61, 62 и 63 Пор. част 2 о гостинном судѣ № 5

Едучому куда-нибудъ за купєчєскимъ промысломъ или за другими нуждамы, помѣстному и грунтовому члѣвку, нє имѣетъ в томъ пути никто, одного с нымъ будучи суда, воспящєніа и задержаніа чинить, и хотя бы долги какіє на нємъ или другіє прєтєнсіи были, за то самовластно его нє грабить и нє чєлобытствовать на нєго в иномъ судѣ, но долженъ в судѣ надлєжащомъ с нымъ роздѣлатись.

Артїкулъ 12

О бєзпомѣстныхъ и помѣстныхъ сторонныхъ, которыи бъ, в какїй иный уєздъ прїєхавъ, прєступлєніє учинили, и о наказаніи тѣхъ, кто бы на такихъ сторонныхъ ложно чєлобитствовалъ, такожъ о о судїяхъ, єсли бы онымъ стороннымъ справєдливости изъ напрасных чєлобитчиковъ нє чиныли

1. Какъ поступать в судѣ с прїєжжимъ бєзпомѣстнымъ, который бы какоє учинилъ прєступлєніє.
2. Если бы таковый бєзпомѣстный по учинєнномъ прєступленїи убѣжалъ.
3. О помѣстномъ, в иномъ уєздѣ прєступлєніє сдѣлавшомъ.
4. Если бы чїй служитєлъ, в нєприсутствїи своєго господина, пєрєездомъ кому показалъ обиду.
5. О служитєлю, который бы в присутствїи своєго господина кому учинилъ обиду, и о господину, єсли бы нє далъ с нєго управы. //
6. Кто бы кого сторонного нєправимъ чєлобитємъ к напрасному под арєстомъ задержанію и к убиткамъ привелъ. 131 зв.
7. Штрафъ судіямъ, которыи бы, напрасному чєлобитчику потакаа, нєвинно от нєго обезчєщєнному справєдливости нє учинили.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 29 § 1 и арт. 64 § 2 Пор. част 2, о гостином судѣ № 4 Зєр. Саз. под словом судъ № 18 Прав граж. арт. 113 № 3 Поряд. в Артїкулах Прав Маг. о судіях и справєдливости № 30

Когда бы, сторонный или здєшный бєзпомѣстный, прїєхавъ въ который городъ, сєло, хуторъ, или гдє-нибудъ, здѣлалъ кому насилїє, побои, раны, либо другїй какїй убытокъ, или бы грозилъ на чїє здоровїє и пожогомъ дому и прочаа, таковый прєступникъ имѣетъ в судѣ того уєзда, гдє то случитъся, отвѣтствовать и по сєму праву судимъ быть; а судъ тотъ, по доказатєлствамъ подлиннымъ, силєнъ надлєжащую из нєго справєдливость обижєнному чинить. Буди жє бы в оный судъ стать и отвѣтствовать нє похотѣлъ, такова взять насилно, и в чємъ виноватъ покажетъся, тоє на нємъ допралять; а єсли бы и в томъ былъ упорный, то держать єго подъ арєстомъ поти, поки обиженного во всємъ нє удоволитъ или порукъ по себѣ нє поставитъ. За прєступлєніє жє, крїмінала касающоєся, и на поруки онаго прєступника нє давать, но по доводамъ судить порядкомъ правнымъ, какъ ниже, в главѣ 28 в артїкулѣ 5 *м* о поступкѣ на ярмаркахъ и торгахъ в крїмінальныхъ и росправочныхъ дѣлахъ, показано.

2.

В Стат. роз. 4 ар. 29 § 1 и ар. 64 § 1

Когда жє бы таковъ прєступникъ, по показанному собою прєступленїи от уряду пойманъ нє былъ, но прочь уєхалъ, тогда судъ имѣетъ, по силѣ прєступлєніа єго и по сєму праву, в чємъ подлинно истєцъ доведетъ, учинить об нємъ судовый приговоръ, и из нєго обижєнному дать за руками судей

випись, с которою онъ силенъ будетъ бѣжавшого преступника вездѣ, гдѣ возможетъ, искать; и гдѣ под какимъ-нибудь судомъ сищетъ, тамо оный судъ долженъ будетъ, по означенномъ прежнего суда приговору, надлежащое надъ тѣмъ виноватимъ чинить исполненіе.

3.

Там же в роз. 4 и ар. 29 § 2

Потому жъ и всякій, помѣстє и грунта свои гдѣ-нибудъ имѣющій, // если 132
бы, пріехавъ в иный уездъ, в которомъ помѣстя и никакихъ его грунтовъ нѣтъ, сдѣлалъ кому тамо разбой или смертное убійство, то не отговориваясь своимъ судомъ, которому подчиненъ, имѣетъ в томъ судѣ, гдѣ преступленіе показал, по челобитю на него и по позовному указу, на срокъ крайне положенный стать, отвѣствовать, по вышеписанному судимъ быть, а к чему по доказателствамъ и по правамъ доведется, и приговору судовому подлежать. Если жъ бы оный преступникъ, по учиненномъ собою преступленіи, не ставъ в томъ судѣ, в который былъ позванъ, прочь уехалъ, то судъ оный силенъ, учинивъ объ немъ надлежащий к чему доведется приговоръ, дать из него випись, за руками судей и печатю судовою, обидимой сторонѣ, которая с тѣмъ декретомъ должна явитись в тотъ судъ, где означенный преступникъ свое помѣстє имѣетъ; судъ же тотъ долженъ будетъ над онымъ преступникомъ, по тому жъ прежнего суда декрету, надлежащое учинить исполненіе, какъ и вышше, в 1 *м* сего артікула пунктѣ, о безпомѣстныхъ показанно. А где бы кріміпала касающоеся преступленіе показалъ кто от знатныхъ персонъ, тамо таковаго задержать под арестомъ и об немъ в вышший судъ доносить, а по обстоятелствамъ дѣла того, которое времены бъ не терпѣло, слѣдовать и ожидать резолюціи от того жъ вышшаго суда.

4.

Стат. роз. 4 арт. 29 § 3

Ежели бы чий служителъ гдѣ въ переездѣ своемъ какое от вышеписанныхъ преступленіе сдѣлалъ в неприсутствіи господина своего, таковъ имѣетъ быть тамо жъ взятъ под арестъ, а о себѣ господину своему в скорости извѣстить, а если не будетъ имѣть чрезъ кого учинить того извѣстіа, то судъ, из пожитковъ его нанявъ, можетъ об немъ оному господину дать знать, если будетъ малороссійскій житель; если же внѣ Малой Россіи житєлство свое имѣетъ, то судъ не одолжаетъса о томъ ему извѣщать, но самъ онъ, служитель, стараться непремѣнно о такомъ своему господину извѣщеніи долженъ. Господинъ же оный имѣетъ, если похочетъ, самъ до того суда пріехать, либо кого прислать, для слушанія дѣла; если жъ ни самъ не пріедетъ, и никого от себе не пришлетъ, по крайней мѣры до четирехъ недель, то судъ и безъ его присутствія силенъ будетъ чинить обидимому из оного преступника справедливость, в меншихъ же, не кріміналнихъ, дѣлахъ можетъ таковый слуга до вершеніа дѣла на поруки быть отпущенъ. //

5. 132 зв.

Стат. роз. 4 ар. 64 § 4

А если бы чій слуга, в присутствіи господина своего, в городѣ или на пути кому какую обиду учинилъ, то оный господинъ, по челобитю обиженного или по требованію чрезъ возного от суда, надлежащую справедливость безотлагателно из того своего слуги учинить долженъ; когда же не учинитъ, и обидителю станетъ потакать и заступать онаго, тогда судъ имѣетъ на самомъ томъ господину, если будетъ подсудний, за его служителя, надлежащое награжденіе обиженному приговорить; а буди оный господинъ тому суду не подчиненъ и приговора судового исполнить не похочетъ, то на него о такой противности надлежитъ представить из оного нижшого суда в надлежащій вышшій судъ.

6.

Стат. роз. 4 арт. 29 § 4 Зєр. Саз. под словом акція № 17 и под словом вянзєнє или узилище № 13 Поряд. в Арт. Прав Майдєб. о обманѣ какой-нибудъ вєщи № 2 Прав Хєл. кн. 5 роз. 10

Кто жє бы кого сторонного ложнымъ своимъ чєлобитємъ напрасно удержалъ и тѣмъ обезчєстилъ, к напраснымъ убиткамъ или бы и к тому првелъ, что єго под арєстъ посажєно, о томъ судъ оный имѣетъ прилѣжно разсмотривать, а буди жє доподлинна покажєтся быть таковаго чєлобитчика ложноє чєлобитє и напрасноє настоянїє, а отвѣтчика нєвинность, то такъ за безчестїє напрасно обезчещенному, по званію єго, яко и за убытки, которыє єму от того задержанія или арєсту учинились, и за всѣ протори, надлєжащоє награжденїє, по доказателствамъ єго, на томъ лживомъ чєлобитчику приговорить, безотлагателно доправить и самого арєстомъ наказать, под какимъ онъ жє, обезчещенный, нєвинно посаженъ былъ. Поки жє по тому приговору всє от нєго, чєлобитчика, нє будетъ исполнєно, поти єго без порукъ из суда нє отпущать.

7.

Стат. роз. 4 ар. 29 § 5 Зєр. Саз. под словом каранє № 7 и под слов. судъ № 21, 22 и 25 Поряд. в Артикулахъ Прав Маг. о судіях и справєдливости № 27

Буди жє бы судіи, нєправой сторонѣ потакая, надлєжащого рѣшенїѧ и справєдливости обиженному того жъ безволокитно нє учинили, и тоє заподлинно на нихъ, за аппелляцією в вышшомъ судѣ, довєлось, то уже нє сторона, но тѣ жъ судіи самы должны будутъ оному напрасно обвинєнному, такъ за безчєстїє, по званію и чину єго, яко и за всѣ убытки єго жъ платить удвоє.

Артїкулъ 13

О сторонномъ безпомѣстномъ чєлобитчикѣ //

Стат. роз. 4 ар. 45 § 1 и 2

Когда нєимѣющій нигдє помѣстѧ и грунтовъ чєлобитствовать будетъ в 133
какомъ судѣ на помѣстного и грунтового, тому суду подчинєнного, а оный отвѣтчикъ в такомъ жє или другомъ иску имѣлъ бы и до нєго, чєлобитчика, дѣло, тогда тотъ безпомѣстны*и* долженъ по себѣ надежныє поруки поставить, или подпискою обязаться, что в томъ жє судѣ, по окончанїи дѣла, имѣетъ и противъ иску єго, отвѣтчикова, отвѣтствовать. Если жъ бы по своєму чєлобитю окончивъ дѣло, и судовый приговоръ на єго сторону былъ учинєнъ, но противъ иску отвѣтчика нє отвѣтствуѧ и нє оправдивъся, похотѣлъ прочь уєздить или уєхалъ; то оный приговоръ исполнєнъ быть нє имѣетъ; ѡтвѣтчикъ жє, того, за что былъ позванъ, тамъ жє, безъоткладно, вмѣсто уєхавшого чєлобитчика, можетъ на означенныхъ порукахъ єго искать; а буди бы и поруки, нє окончивъ дѣла, уєхали, то на ныхъ, за аттєстатомъ своєго суда, в надлєжащомъ судѣ справєдливости доходить силенъ будетъ.

Артїкулъ 14

О обидахъ кому учинєнныхъ от чїихъ-нибудъ приказчиковъ, слугъ и подданныхъ

1. Если бы господинъ из своихъ слугъ и подданныхъ за обиди обидимому управы по увѣщанію судовому нє далъ.

2. Когда бы возного, в чїей обидѣ из суда с увѣщанїемъ или с позовнымъ указомъ к которому господину посланного, в дворъ єго нє пущєно.

3. Если бы господинъ, за учинєнїемъ из своихъ людей обидимому управы, нє далъ оному своєго о томъ приговора на писмѣ, или бы истєцъ тѣмъ приговоромъ нє былъ доволенъ.

4. Если бы истєцъ, за управу господина в дѣлѣ єго чл҃вка напрасно или и нє напрасно на нєго чєлобитствовалъ.

5. Когда господинъ виноватихъ своихъ людей изрєчєтъся.

6. Господинъ когда, изрєкъсѧ своихъ виноватихъ людей, станетъ ихъ держать и укривать.

7. Если господинъ из виноватого своєго чл҃вка нє учинитъ справєдливости, а онъ жє прєжде окончанїѧ суда умрєтъ.

П у н к т ъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 48 § 1, 4 и 5 со изясненіємъ Кн. Пор. в Титулах о господах и слугах № 29

Кому бы здѣлались от чїихъ-нибудъ управителєй, прикажчиковъ, служителєй какіє обиди и убитки, таковый обиженный имѣетъ подать челобитє, со изображенїємъ своєѧ обиди, в надлєжащій судъ, // которому 133
самъ онъ подчинєнъ, а судъ тотъ отправитъ при нємъ, челобитчику, возного зв.
и писменное представленіе, при томъ и с челобитя єго копію к оному гп҃дну, с трєбованіємъ, чтобъ из тѣхъ управителєй, слугъ или подданныхъ надлєжащую справєдливость учинилъ; а єсли бы господина самого тамо, откуду от єго людей обида учинилась, нє было, то судъ имѣетъ управителю имѣній єго писменно жъ предложитъ, дабы обиженному из слугъ или подданныхъ гс҃пдна своєго справєдливость надлєжащую учинилъ; буди жє управитєль из обидившихъ сатїсфакцію нє учинитъ и оных в судъ нє пришлєтъ, а ни самъ нє явитъся, из таковаго трєбовать управы у гс҃пдна єго; а єсли бы оний и гс҃пднъ нє учинилъ, то надлєжитъ из нєго самаго искать справєдливости в надлєжащомъ судѣ, которому онъ подчинєнъ.

2.

Стат. роз. 4 ар. 48 § 2

Когда бы челобитчика и при нємъ возного или другого какого посланного с писменнымъ от уряду представленіємъ или и з позовнымъ надлєжащого суда указомъ, в дворъ какого гс҃пдна нє пущєно, или бы и пущєно, но ни гс҃пднъ, и управитєлъ єго сами к посланному тому нє явились, тогда оный жє посланый имѣетъ в томъ поступать какъ вышше, в главѣ 7 в артїкулѣ 17 м объ отдачи позовныхъ чрезъ возного указовъ, показано.

3.

Там жє § 3 с сокращєніємъ

Если жъ господинъ надлєжащую справєдливостъ из служителєй, или управитєлъ єго из подданныхъ, истцу учинитъ, то имѣетъ єму приговоръ своєго суда, за подписаніємъ своєя жъ руки, також возного и другихъ сторонныхъ людей, кто при томъ судѣ будетъ, того жъ времены дать; инако жє, єсли бы от господина или управитєлѧ, какъ означенное дѣло ными вєршєно, истцу писменного приговора нє дано, или би и данно, но челобитчикъ судомъ тѣмъ недоволєнъ былъ, то возный, или кто с истцемъ при томъ судѣ будетъ, имѣетъ доєзднымъ доношєніємъ о томъ в судъ наждлєжащій обстоятєлно обявить; по чєму челобитчикъ в ономъ судѣ можетъ за свою обиду искать из самого гс҃пдна управы.

4.

Там жє § 6 от полу с поправленіємъ

Когда жє таковый господинъ по челобитю недоволствующагося управою
єго в надлєжащій судъ призванъ будетъ, и тамо // по разсмотрєнію дѣла 134
покажетъся, что таѧ єго управа нєсправєдливо учинєнна, тогда оный судъ такъ искъ обидимого, яко за протори и убытки надлєжащое оному награжденіє, на самомъ томъ господину приговорить имѣетъ. А єсли то явитъся, что господинъ оный или управитель справєдливость надлєжащую истцу учинилъ, но онъ, по своєму упрямству, нє доволствуясь тѣмъ, напрасно позвалъ того господина в судъ, то самъ долженъ будетъ єму за убытки награждать и по разсмотрєнію судовому какимъ надлєжитъ арєстомъ быть наказанъ.

5.

Там жє § 7

Буди жє господинъ єго самъ тѣхъ имѣній, из которыхъ обида учинилась, или управитєль єго, слугъ или подданныхъ изрєчетъся, то челобитчику волю будетъ оныхъ слугъ и подданныхъ к надлєжащому суду призвать; а єсли бы укривались, то гдє-нибудь ихъ поймавъ, для росправи в тотъ жє судъ привєстъ.

6.

Там же § 8

А который господинъ, или управитель его, изрекъсѧ такихъ слугъ или подданныхъ, станетъ пересерживат, укриваѧ ихъ в домѣ или где-нибудь в имѣнїѧхъ своихъ, и то в судѣ заподлинно доказанно будетъ, таковъ самъ всѣ убитки истцу, по доказателству его, долженъ платить; сїе же разумѣть в дѣлахъ меншихъ, не крїминалныхъ; а в крїминалнихъ судъ имѣетъ поступать по артїкуламъ сего права, какъ в оныхъ о помощникахъ в такихъ преступленїяхъ показано.

7.

Там же § 9

Гдѣ бы то случилосѧ, что который господинъ или его прикажчикъ по челобитю чїемъ не похотѣлъ из слугъ или подданнихъ учинить справедливости, а тѣ бы слуги или подданные, прежде учиненїѧ з ныхъ суда, померли, и истецъ бы того заподлинно доказал, что еще при животѣ тѣхъ виноватихъ суда просилъ, но не получилъ за какою потачкою либо продолженїемъ, тамо самъ гїднъ или его прикажчикъ долженъ будетъ противъ челобитѧ истцева в надлежащемъ судѣ отвѣтствовать, и что приговорено будетъ, тое заплатить, а своего убытка на имѣнїи умершихъ виноватихъ искать.

Артїкулъ 15

О обидахъ кому сдѣланныхъ от чїей жены, синовъ, дочерей и сродственныхъ

1. Всякъ за починенные кому от жены, дѣтей или сродственныковъ своихъ обиди управу давать долженъ. //

2. Если бы кто, по сдѣланномъ отъ его дѣтей или сродниковъ прїезжихъ 134
преступленїи крїминалного дѣла, отговоривалъся ихъ уходомъ и невѣдомостїю зв.
о такомъ преступленїи.

3. Когда можетъ отецъ сина или дочеръ в судѣ защищать, а когда не можетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 49 § 1 и 3

Кому бы какая здѣлалась обида побоем, грабителствомъ, насилствїемъ, наездомъ, нападенїемъ на чїй домъ, на село, на грунтъ, или где на пути и в другихъ случаѧхъ, от чїей жены, или синовъ, дочерей, или зятей и другихъ родственныковъ, которые при тѣхъ же родителяхъ или родственныкахъ своихъ живутъ, таковый имѣетъ с ныхъ управы требовать у самого мужа тоей жены, или у отца, либо сродника ихъ, при комъ живутъ. А если бы онъ справедливости не учинилъ, за то самого позвать в надлежащїй судъ, которому онъ подчиненъ, и тамо тоей управы с него искать; а если бы такіе обиды здѣлались кому от прїезджихъ к нему в гостѣ, дѣтей, или родственныковъ, и онъ не похочетъ или и не можетъ из нихъ дать надлежащей управы, с таковыми судъ имѣетъ поступать, какъ вышше, в артїкулѣ сеѧ главы четвертомнадесятъ о прїезджихъ помѣстныхъ, которые какое преступленїе учинили бъ, в пунктѣ третемъ показано.

2.

Стат. роз. 4 ар. 49 § 2

Если жъ бы от прїезжихъ чїихъ дѣтей или сродственныковъ учинены были обиды в крїминалномъ дѣлѣ, а позванный бы виноватихъ из дому своего к суду не представилъ, отговариваѧся, что оны из его дому уехали, таковый, если ни в чемъ не есть подозрителный, долженъ будетъ присягнуть в томъ, что тѣ обиды и преступленїе сдѣлались без вѣдома, совѣта и позволенїя его, и что онъ тѣхъ виноватихъ, когда из суда к нему позовный указъ принесенъ, у себе в домѣ уже не имѣлъ, нигде ихъ не укриваетъ, куда уехали и где обрѣтаютъсѧ, неизвѣстенъ; а по таковой присяги, самъ от всякой вины

свободенъ будетъ; человитчику же волно, гдѣ можетъ, тѣхъ виноватихъ постигать, ловить и судомъ с ными поступать. Буди же оный отвѣтчикъ на вышшеписанномъ присягнуть не похочетъ, или хотя бъ и схотѣлъ присягать, но имѣетъ на себѣ какое явное подозрѣніе, то такъ уехавших виноватихъ, давъ по себѣ поруки, искать и въ судѣ представить, яко и самъ, с ными обще, или, если не будутъ сисканы, без ныхъ, отвѣтствовать и к чему доведетъсѧ судимъ быть имѣетъ.

3.

Прав граж. арт. 76 № 1 и 3 Зер. Саз. под словом отцъ № 5 Прав Хел. кн. 5 роз. 11 и 12

Всякій же отцъ, сина или дочеръ в своемъ содержаніи имѣющій, можетъ за ныхъ в судѣ обстоевать и оныхъ защищать, если на такихъ дѣтей его впервое за какое преступленіе будетъ искъ; а если бы было на обохъ, такъ на отца яко и на сина, в томъ человитѣ, то оба и отвѣтствовать должны; или бы и на самаго сина либо дочъ неодонократно за какія преступленіѧ происходили жалобы, таковыхъ оный же отецъ заступить не можетъ, но самы за себе отвѣтствовать и по правамъ судимы быть имѣютъ. //

Артїкулъ 16 135

О обидахъ и насилїяхъ, кому бы были учинены ѡт какого держателя имѣній в закладѣ или в откупѣ

1. Кто бы кому показалъ обиду из имѣніѧ, в закладѣ или откупѣ собою содержуемого, за согласїемъ и причиною наслѣдника того жъ имѣніѧ.

2. Если бы показана была кому обида из закладныхъ или откупных имѣній, без согласія и причины наслѣдника оныхъ.

3. За обиды, здѣланные от людей, в закладномъ имѣніи обрѣтающихъся, наслѣднику, из суммы закладной при викупѣ ничего не вичитивать, но на тѣхъ людехъ своихъ искать.

4. Если бы держащій в закладѣ или в откупѣ какое имѣніе пустилъ тое в откупъ или закладъ кому другому и из того жъ бы иному обыды показаны были.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 50 § 1 со изясненїем и арт. 51 § 1

Кто бы, соджержуѧ какіе имѣніѧ в закладѣ или откупѣ, либо по суду до викупу ему приговоренные, другому кому, в сосѣдству будучему, из оныхъ имѣній, собою или чрезъ слугъ и людей своихъ, обиду здѣлалъ нападеніемъ, боемъ, грабителствомъ, отятїемъ и присвоеніемъ к тѣмъ же имѣніѧмъ онаго обидимаго грунтовъ и пожитковъ, таковъ сам, по человитю обидимаго в судъ позванный, долженъ отвѣтствовать; и когда извинятися будетъ, что то онъ учинилъ за вѣдомомъ и согласїемъ тѣхъ имѣній наслѣдника, от котораго оные ему пущены, тогда и наслѣдникъ тотъ имѣетъ быть в судъ позванъ; и если по доводамъ тако быть явитъся, то из тѣхъ же имѣній и награжденіе обидимому за его убытки и обиды быть должно.

2.

Там же § 2 там же § 3

Буди же бы, мимо помянутого наслѣдника, безъ всякой его к тому причины, самъ оныхъ имѣній держатель означенные обиди показалъ, то наслѣдникъ из того жъ своего имѣнія ничего платить не долженъ, но ту уплатку доправить на немъ же, держатель, из доходовъ, которые бы ему в том имѣніи принадлежали, или из собственныхъ его ж пожитковъ; в неимѣніи же оныхъ, хотя уплатка судомъ приговорена быть можетъ из тѣхъ же закладныхъ или откупныхъ имѣній, однакъ тое из надлежащой ему сумми наслѣдникъ при викупѣ вичесть силенъ будетъ; а если бы по суду болшая сумма ко уплаткѣ убидимому была приговоренна, неже в которой обидитель оный тѣ имѣнія держалъ, то не на наслѣднику жъ из оныхъ имѣній, но на собственныхъ его, обидителя, пожиткахъ или и на самой его жъ персонѣ

приговорєнное награжденіє доправлєнно быть имѣєтъ. В обидахъ же, кому здѣланныхъ от прикажчиковъ, служителей или подданныхъ держащаго в закладѣ или в откупѣ имѣнія, мимо вѣдомо и приказъ єго, поступать в судѣ по вышеположенному сєа главы артїкулу 17 *му.* //

3. 135

Там же § 5

А за обиды и убытки, от людей или подданнихъ того, который имѣнїа свои в закладъ или откупъ с тѣми жъ людми пустилъ, подѣланные, без вѣдома и позволєнїа держащаго оные имѣнїа, ежєли награждать судомъ приговорєно из тѣхъ же имѣній будетъ, то наслѣдникъ, при викупѣ оных имѣній, ничего из суммы собою должной вичитать нє имѣєтъ, но на виноватихъ людехъ, подданныхъ своихъ, того искать волєнъ будетъ. зв.

4.

Той же § 5

А кто бы нє токмо наслѣдное, но и то, которое по смєртъ ему опредѣлєно, такожъ закладное, откупное и по какому-нибудь праву владѣємое имѣніе, другому кому в закладъ или откупъ отдалъ, то такимъ же, какъ выше показано, образомъ, в обидахъ, из онаго имѣнїа починєнныхъ, судъ производитись и вершитись имѣетъ.

Артїкулъ 17

О давности зємской

1. Кто бы нєдвижимыхъ имѣній, хотя и правилно сєбѣ надлєжащихъ, судомъ нє поискуа, давность зємскую, десять лѣтъ, промолчалъ.
2. О давности движимымъ вещамъ.
3. Имєнные правилные причины, которыє кому в промолчанїи давности нє вредятъ.
4. Кто бы исполнєнїа по приговору одныхъ судей нє получилъ, тотъ оноє за другихъ судей по тому жъ получить можетъ, єсли давности правныа нє промолчитъ.
5. Какіє имѣнія и вещи никакой давности нє подлєжатъ и оною потєряны быть нє могутъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 91 § 1 и 2

Кто бы хотѣлъ поискивать судомъ надлєжащихъ сєбѣ по какому природному или набытому праву маєтностей, людей и всякихъ нєдвижимыхъ имѣній, таковъ всякъ долженъ, нє промолчуя десяти лѣтъ, оныа имѣнія правно поискивать. Если жъ бы безъ всяких правилных нижеозначенныхъ причинъ и прєпятствій, о таковыє имѣнїа никуда нє чєлобитствуа, ни протєстуась, ни же увѣщевателных из суда писємъ к спорной сторонѣ нє посилая, оную давность зємскую десяти лѣтъ промолчалъ, то ужє вѣчно молчать будетъ, и имѣній тѣхъ поискивать никакимъ судомъ и правомъ нє можетъ; а хотя бъ протєстовалъ, упоминалъся, в судѣ чєлобитствовалъ и вступилъ с кимъ в судъ, а дѣла к окончанію нє привєлъ, или бы и приговоръ судовый получилъ, но по протєстованію и по силѣ увѣщевателного писма, или посля чєлобитя своєго, либо ужє по получєніи в судѣ на тѣ имѣнія приговора, нє вступая во владѣніе и нє получа урядового оныхъ имѣній вручєнїа, безъ всякихъ причинъ, какіє могли бъ тому правилно прєпятствовать, чорезъ десят лѣтъ во своє владѣніе нє принялъ, то по тому жъ вѣчно молчать имѣетъ. //

2. 136

Зєр. Саз. под словом добра № 36 и под словом

А движимымъ вещамъ, именно: дєнгамъ, золотой и срєбраной посудѣ, скотинѣ и всякой рухлядѣ и движимостямъ по наслѣдному или другому

давность № 5 посрединѣ
Стат. роз. 4 ар. 91 § 2

какому праву кому надлежащимъ давност виходитъ до трехъ лѣтъ; чрез которые ежели кто, без правилных причинъ и препятствїй, вещей тѣхъ правно искать не будетъ, то також де вѣчно об ныхъ молчать имѣетъ. Когда же какіе вещи или денги судомъ кому приговорены будутъ, но онъ не получивъ по тому приговору исполненія, но отберетъ, то оныхъ до десяти лѣтъ не теряетъ, а когда, не отбираа таких вещей или денегъ, безъ правилныхъ причинъ, и десять лѣтъ промолчитъ, то уже ради того промолчанія впредъ поискиват ихъ не можетъ. Развѣ бы тотъ, на комъ приговорены, далъ от себе на отдачу оныхъ писмо, то в поискиваніи тѣхъ вещей, какъ прямого уже долга, никакая давностъ препятствовать не будетъ.

3.

Стат. роз. 3 ар. 45 § 3 и роз. 6 ар. 11 § 3 Поряд. в арт. Прав Маг. о давностех № 6 там же энхирид. о давностех № 7
Стат. роз. 6 арт. 2 § 1 и арт. 10 Поряд. о защищеніи сиротъ и вдовъ титул 1 глави 8 № 5
Зер. Саз. под словомъ добра № 18 со изясненіемъ Прав граж. ар. 59 № 9 при концу

Правилные же причины и препятствїа, которыа за промолчаніе вышеозначенныа правныа давности извинити могутъ, тїя сутъ: 1) Кто бы былъ чрезъ десять или болше лѣтъ на государевой службѣ, в походахъ непрестанныхъ, или в чужихъ сторонахъ в посилкахъ на резіденціи, или и в здешнихъ краяхъ, но в отлучкѣ из дому или изъ имѣній, при правленіи порученныхъ какихъ государственныхъ и войсковых дѣлъ, такожъ в чужихъ краяхъ для наукъ книжныхъ и для обученія в дѣлехъ воинскихъ и другихъ полїтїческихъ, или в плѣненіи и неволѣ непрїятелской, либо по какомъ случаи в силкѣ; толко *б*, по виходѣ из чужихъ земель и свободѣ от тѣхъ дѣлъ и случаевъ, тоей же давности земской не промолчалъ, виключивъ из такой в чужіе землѣ отлучки то, кто бы в какую оную сторону ради своего преступства и своеволѣ, не хота в отечествїи вѣрно служить и носить общихъ повинностей, оную давность земскую затѣмъ промолчалъ. 2) Малолѣтному, в опекѣ отца или матере либо под другимъ какимъ опекуномъ будучому, если бы что из наслѣдного его имѣніа без правилной нужди потерянно, давность десяти лѣтъ ко поисканію онаго потерянного не можетъ вредить, толко бъ оныя по окончаніи опеки не промолчалъ. 3) Если бы чїй отцъ былъ вѣдомый всѣмъ пяница и суетратный, который бы правилно надлежащихъ ему имѣній чрез означенные давности земской лѣта не поискивалъ, то таковаго снъ или другїй правилній наслѣдникъ можетъ, и за промолчанною от суетратного отца давностію, своего наслѣдія поискиват, буди и самъ отъ своего возраста тоей же давности не промолчитъ. 4) Кто бы в непрестанныхъ клопотахъ, нападкахъ и напастехъ от злобныхъ людей позиваемъ и разоренъ будучи, не моглъ чрезъ десять лѣтъ правилно надлежащихъ себѣ имѣній поискать; но и здѣ разсужденію судовому надлежитъ не онъ ли самъ // такъ 136
безспокойный, что за чужое посягаа напрасно, всегда въ позвахъ и судахъ зв.
свое изнуряетъ житіе: ибо тотъ, за искомъ чужаго, если, и безъ исканія своего, давность земскую промолчитъ, в том самъ себѣ будетъ виноватъ. 5) Если бы кто имѣлъ долговременную с кимъ за которое имѣніе в судахъ тяжбу, то поки совершенная между ными не учинится судовая росправа, не можетъ того имѣніа ни владѣющій, за такимъ в спори владѣніемъ, вовся себѣ присвоить, ни поискующій потерять, но в такомъ случаи, хотя бъ и десять лѣтъ прошло, то за давность не ставитъ, толко бъ то не происходило от небреженіа или ухищренія которой стороны, умышленно, на волокиту и убытки стороны другой. 6) Кто бы в далномъ разстояніи жителствующій, правилно извинялъся неводѣніемъ о смерти предка своего, или о крѣпостяхъ кимъ утаенныхъ и послѣ обявившихся, либо о другомъ каком природномъ к тому имѣющемъся правѣ, ему прежде неизвѣстномъ, но по полученіи такого извѣстіа десяти *б* лѣтъ напрасно не промолчалъ. По сему жъ разсуждать и о другихъ правилных случаяхъ и препятствїахъ, за которыми бы кто не моглъ какого имѣніа чрезъ означенную давность земскую на владѣющемъ доходить.

4.

Стат. роз. 4 ар. 91 § 3 с прибавлѣніемъ

Ежели бы кто получилъ приговоръ судовый на какое имѣніе недвижимое или и движимое, исполненія же по тому при тѣхъ судіяхъ, которые приговорили, хотя *б* зачимъ и не учиненно, но онъ бы давности десяти лѣтъ еще в томъ не промолчалъ, в такомъ случаи другіе суди, на мѣсто первыхъ опредѣленные, по оному первому приговору исполненіе учинить должны.

5.

Поряд. в ар. Прав Май. о давности № 2 Зер. Саз. под словом давност № 4 Стат. роз. 7 артикулъ 12 § 1 Зер. Саз. под словомъ фантъ № 3 Поряд. в арт. Прав Май. о давности № 4 и 5 Стат. роз. 12 ар. 12 § 3 Стат. роз. 9 ар. 26 § 3

Давности никакой не подлежатъ, но могутъ всегда на владѣющемъ правно поискиватись, недвижимые и движимыя имѣніа тѣ именно: 1) Вещи сѣщенные и всякіе церковные сосуди и утвар, такожъ вещи всякіе [1-1]крадѣнные, а послѣ опознанные[1-1]. 2) Долговые денги и другіе вещи, в займъ и в содержаніе данные, и имѣнія, в закладъ или заставу и в откупъ кому пущенные. 3) Люде неволние, от господ своихъ бѣжавшіе, о которых показано ниже, в главѣ 27 в артікулѣ 17 *м.* 4) Всякіе недвижимые и движимые имѣніа, насилно у кого отятія; однако жъ поискующій такія имѣніа долженъ того насиліа правнымъ поступкомъ довесть, и для чего чрезъ давность земскую не поисковалъ, правилные показать // причины, инако же поискать ихъ не можетъ, а паче 137
если владѣющій и давностію, и другими доводамы правилного своего владѣнія докажетъ. 5) Которому бы слугѣ от господина данно было какое ко употребленію имѣніе, а записомъ во владѣніе вѣчное ему не утверждено бъ, оное имѣніе господинъ или его наслѣдники всегда силны искать, хотя бъ и кому-нибудь иному от такого слуги было уступлено. 6) Братя, сестры и другіе сродники, поки совершенного в имѣніяхъ наслѣдныхъ подѣла правно между собою не учинятъ, надлежащихъ на другую братію, сестри и протчіе сродники частей никакою давностію присвоить себѣ вовся не могутъ. То же разумѣть и о нероздѣлномъ между соучастниками, обще владѣемомъ имѣніи.

Артікулъ 18

О промолчаніи давности за чіе преступленіе, кріміпала касающоеся

1. Кто бы на кого за кріміналное преступленіе и убитки не челобитствовалъ чрез три года, тотъ далѣе челобитствоват не можетъ.

2. Из какихъ причинъ и по трехъ годахъ за кріміналное преступленіе и убитки челобитствовать можно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 ар. 35 § 1 и роз. 11 ар. 52

Кто за убійство, [2-2]воровство, за нападеніе[2-2] насилное и кровавое на домъ, в которомъ бы кого на смерть убито или ранено, такожъ за нападеніе на церквы, за насилствіе дѣвицъ и женъ, за разбой и зажиганіа и другіе смертной казни подлежащія преступленія, и за починенные при томъ шкоды, вѣдаа о преступникѣ, не будетъ челобитствовать, безъ правилныхъ причинъ чрезъ три года, таковый уже вѣчно молчать имѣетъ.

2.

В Стат. роз. 4 ар. 35 § 1 от полу и роз. 11 арт. 52 от полу со изясненіемъ и прибавленіемъ

А если убитого или кого-нибудь в дѣлѣ кріміналномъ обидимаго наслѣдники и родственныки, которымъ бы за то дѣло справедливости искать предлежало, несовершенных будутъ // лѣтъ, или и совершенныхъ, но были 137
бъ в отлучкѣ, на службѣ государевой или в иныхъ государствахъ за науками зв.

[1-1] *Писано по витертому.*
[2-2] *Писано по витертому.*

или посилками либо и по своємъ какомъ промислу, или бы о самомъ прєступникѣ, от которого то учинєно, нє вѣдали, таковыи, дошєдши совєршєнных лѣтъ или из чужихъ зємєль прїєхавъ, либо о самомъ прєступнику увѣдавъ (толко бъ чрєзъ три года, в домѣ живучи, бєзъ правилныхъ причинъ оныхъ лѣтъ нє промолчали), какъ надлєжащого за голову убитого, или за насилїє жєнского пола, либо за другїє шкоды, платєжа и награждєнїя судомъ на прєступникѣ искать, такъ и о судовыє на самого єго, к чєму по правамъ довєдєтъся, приговоръ и исполнєнїє обстоєвать силни будутъ; но и в такихъ случаяхъ отлучки, єсли бъ оныє наслѣдники, особливо за смєртноє чїє убийство, промолчали дєсять лѣтъ, то с убїйцєю в судѣ поступать, какъ о томъ нижє, в главѣ 20 в артїкулѣ 51 *м* показано. //

ГЛАВА ДЕСЯТАѦ 138

О сговорахъ свадєбныхъ, о приданномъ и вѣнѣ, о наслѣдїи мужа по жєнє и жєны по мужу и о разводѣхъ

Артїкулъ 1

О сговорахъ в супружєство сыновъ и дочєрєй

1. Родитєлскїй сговоръ о супружєствѣ дѣтєй можєтъ ли ихъ к тому обязать.

2. Сговоръ родитєлскїй о супружєствѣ дѣтєй нєприсутствующихъ когда обвязуєтъ ихъ, а когда ни.

3. О сговорѣ дѣтєй мєжду собою учинєнномъ, дорослого с нєдорослою или обоихъ нєдорослыхъ.

Пунктъ 1.

Зєрцало Саѯон. под словом малжєнство или супружєство № 8

Сговоръ о супружєствѣ, который многажди родитєли намѣстѣ сыновъ или дочєрєй своихъ дѣлаютъ, єжєли дѣти возрастныє, тогда *ж*, а маловозрастныє, пришєдъ в возрастъ, явствєнно на тоє соизволят, или хотя и тихо, си єстъ, когда бы, будучи при сговорѣ ономъ, молчали и нє противилися и прєдъ самимъ вѣнчанїємъ на то жъ согласовали, обязуєтъ ихъ к супружєству.

2.

Там жє

А єстли бы дѣти при родитєлскомъ о супружєствѣ ихъ сговорѣ и нє присутствовали, и о томъ (особливо єжєли бы тогда єщє нє были в совєршєнномъ возрастѣ) нє вѣдали, но пришєдъ во возрастъ и извѣстясь о такомъ про сєбє сговорѣ, тому согласовали бъ, то обовязуютъся къ супружєству; инако жє, єжєли мєжъ дѣтми согласія нѣтъ, сгово*р* родитєлскїй, об ныхъ учинєнный, нє обязуєтъ ихъ.

3.

Там жє в Зєрцалѣ Саѯ. под словом малжєнство № 7

Если бы дорослый с нєдорослою, или обоє нєдоросліи, учиныли мєжду собою обѣтъ и слово дали о своємъ супружєствѣ, то яко оный обѣтъ и сгово*р* учинєнъ бы былъ о будущємъ, а нє о настоящомъ супружєствѣ, и ради самого младолѣтїя постояннымъ обоихъ соизволєнїєм утвєръдитися єщє нє моглъ, такъ когда, за совєршєннымъ возрастомъ, одно котороє // от 138
ныхъ, или обоє, на то соизволєнія имѣть нє станутъ, на одолъжаютъся в зв.
самоє вступать супружєство; развѣ бы то мєжду ны*ми* случилось, что за такимъ взаимнымъ обѣтомъ, по согласїю тѣлєсно с собою совокупились, тогда ужє и самого супружєства изрєкатись нє имѣютъ.

Артїкулъ 2

О свободномъ супружествѣ

1. Волныхъ людей насилно в супружество нє приводить.
2. Служитєлямъ и нєволнымъ обоєго пола женитися свободно.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 3 артік. 39 § 1

Всякого званія и чина людей волныхъ, какъ мужеска пола нѣ какой дѣвицы или вдовы женить, такъ и женска пола ни за кого замужъ нє видавать, насилїємъ, безъ соизволєнія и согласія ихъ самыхъ, никто нє имѣетъ; однако жъ всякъ из ныхъ, хотя по доброй волѣ своей, точїю с вѣдома и позволєнія родитєлей, а в нєбытїи родитєлей, с совѣта и соизволєнія ближайшыхъ сродниковъ и опекуновъ, в супружество вступат должны.

2.

Зєрцало Сазон. под словом слуга № 7 и 8
Статут. розд. 11 ар. 13 § 1

Для чєстности жє и свободы чина супружеского, и служитєль наємный или волный, когда бы похотѣлъ оженитися, с вѣдома и позволєнія господского свободно, и того ему гїднъ єго возбранять нє имѣетъ, паче жє и платєжъ или награжденіє, оному служитєлю надлежащеє, по уговору и по росчєту, за столко врємены, сколко служилъ, отдать долженъ, єжели слуга той, оженивъся, от нєго удалитися похочєтъ. То жъ разумѣть и о служитєлницахъ, такожъ и о людехъ нєволныхъ, обоєго пола, которыхъ, по тому жъ, насилїємъ женить нє надлежитъ. А о насилномъ в супружество взятїи дѣвки либо какой женщини показано в главѣ 23 о прелюбодѣях в артїкулѣ 5 *м.*

Артїкулъ 3

О сговорѣ в супружество с зарукою и о задаткѣ между женихомъ и нєвѣстою

1. Сговоръ о супружествѣ безъ заруки быть имѣетъ.
2. Даръ сватєбный удвоє возвращаєтъся от того, кто к розриву зачатого супружества причиною. //

Пунктъ 1.

Зєрцал Сазон. под словом малженство или супружество № 11

К сговорамъ о супружествѣ никакїє заклади или заручныи штрафи прилагатъся нє имѣютъ на того, кто между сговорившими о супружествѣ к розриву причину дастъ; и хотя бы от коихъ, в противность сему праву, и положены были заручныє штрафи, то нє имѣютъ быть в силѣ содержаны, ибо супружество свободно быть должно.

2.

Зєрцало Сазон. под словом даръ № 1 Права Гражданского артік. 22 № 3 глоса или толкованіє

Однакожъ даръ сватєбный, который задаткомъ между женихомъ и нєвѣстою называєтъся и бываєтъ прєжде брака, удвоє возвращать имѣетъ тотъ, кто бы к разорванію начатого супружества причину далъ, и сверхъ того убытки другой сторонѣ, во врємя сватєбного сговора понєсенныє, по доказатєлству наградить; а буде бы кто от ныхъ безъ розриву умєрлъ прєжде врємены бракосочєтанія, или бы за какимъ правилнымъ прєпятствїемъ в супружество вступить нє моглъ, то дары от одного другому возвращены быть имѣютъ просто, нє удвоє, а убытковъ никому нє поискивать.

Артїкулъ 4

О разнствіи посага, си єстъ приданного и вѣна

1. Какоє єстъ разнствіє мєжду приданымъ и вѣномъ.
2. Опрєдѣлєніє вѣна женѣ толко по смєрть єя и какова оного сила єстъ.

Пунктъ 1.

В книгѣ Порядок в Титул о гєрадѣ № 1 Там же под слов. посагъ вѣно № 2 Зєрцало Саѯон. под слов. вѣно №2, 3 и 4 Права Гражданского артїк. 22 № 5 Енхиріdіонъ в Порядки посагъ вѣно № 1

Мєжду посагомъ, си єстъ приданнымъ, и мєжду вѣномъ разнствіє тоє єсть, что посагъ или приданноє значитъ тоє имѣніє движимоє и нєдвижимоє, которое нибудь жєна до мужа приноситъ, или что єму за жєною придаютъ для вспоможєнія в супружєствѣ ихъ, вѣно же єстъ даръ, что мужъ, или имєнємъ єго родитєли, противъ приданного женѣ, при сговорѣ или уже по сговорѣ сватєбномъ с нєдвижимыхъ имѣній поступаютъ и записиваютъ, и то инако имєнуєтъся даръ брачный или даръ супружєскій; сє же для того, дабы жєна по смєрти мужевой была о томъ, на чємъ будєтъ жить и чимъ доволствоватись, извѣстна.

2.

Зєрцал Саѯ. под слов. оправа № 1 и под слов. вѣно № 14 Права Гражд. ар. 57 в толков. № 5 в Поряд. уживанє добр женѣ от мужа № 23 от полу Саѯон. под слов. бѣлоглова или жєна №11

Опрєдѣлєніє вѣна, женѣ от мужа на нєдвижимыхъ имѣніяхъ записуємоє, нє прєбиваєть далѣє, толко по смєрть єя и для того, по смєрти жєны, обратно оноє имѣніє, в которомъ вѣно оной было записано, отдаєтся мужевымъ наслѣдникамъ. //

Артїкулъ 5

139 зв.

Какимъ порядкомъ отцъ, отдавая дѣвицу, дочъ свою, замужъ, имѣєтъ взять противъ приданного запись на вѣно от зятя

1. Какъ мужъ приданноє женино на трєтей долѣ имѣный своихъ оцѣняєтъ.
2. Договорную о вѣнѣ запись надлєжитъ на коємъ-нибудъ урядѣ обявить.
3. Зять, єсли нє сознавъ на урядѣ записѣ о вѣнѣ умрєтъ.
4. Жєна вѣно, обѣщанноє себѣ от мужа, по смєрти єго, за доказатєлствомъ о приданномъ получаєтъ.

Пунктъ 1.

Статут. роздѣл 5 артїк. 1 § 1

Кто-нибудъ от обывателей здешныхъ всякого чина и званія (кромѣ нєсвободныхъ людей и подданнихъ владѣлчєскихъ), отдавая дѣвицу, дочъ свою, за мужа и поступая за нею по доброй волѣ своей приданноє или посагъ, прежде брачного єя сочетанія, имѣетъ всє, что-нибудъ за нею в приданномъ поступитъ, списавъ рєєстромъ, обявить зятєвѣ при свѣдитєляхъ и противъ того узятия трєбовать писма или записѣ за єго рукою, а будє писать нє умѣєтъ, то за подписомъ рукъ вмѣсто єго и въ свѣдитєляхъ, и противъ того у зятя трєбовать писма или записѣ, за єго рукою, а будє писать нє умѣєтъ, то за подписомъ рукъ вмѣсто єго и въ свѣдитєлство упрошєнныхъ людей добрыхъ; которою записю своєю долженъ будєтъ тотъ зять на трєтой части имѣнія своєго нєдвижимого оноє приданноє записать, цєнуя в томъ приданномъ, напримѣръ, дєнги наличныє, золото, срєбро, жємчугъ, камєніє дорогоє удвоє чего стоятъ (которая цены сугубость называєтъся привѣнок, то єсть награжденіє женѣ за вѣнєцъ), а протчіє вещи, какъ то: женскоє одѣяніє и платє бѣлоє, лошади и всю иную движимость — бєзъ усугубленія цены; и оную жениховую или от родитєлей єго данную запись, неоткладно, на урядѣ того уєзду, в которомъ тоє имѣніє єго, в вѣно поступлєнноє, обрѣтаєтъся, по совершєніи брака и по дѣйствитєлномъ всєго приданного приємѣ, самъ женихъ, или чрєзъ повѣрєнного, наочно обявить и в книги урядовыє дать записать, а изъ книгъ випись взявъ, вручить родитєлямъ или родственникамъ жени своея.

2.

Там же § 1 от полу В Поряд. в Титулах вѣно №5 и Энхиридіонъ под слов. вѣно № 4

Ежели на сіе обѣ стороны согласятъся, чтобъ такая договрѣная овѣнѣ запись и спѣрва хотя на какомъ-нибудь урядѣ, и то в волѣ ихъ будетъ, а опослѣ тую жъ запись отцъ или мати, или родствѣнныки бракосочетанныя жены, пѣрѣнѣсть имѣютъ до книгъ градскихъ, и таковое вѣна опрѣдѣленіе у всякого права силно будетъ, да по тому ж, в нѣбитіи // отца, мати, братія, дядѣ и иные родствѣнныки, при видачи в супружество дѣвици, с зятемъ поступать должны. И для того, по городамъ и протчіимъ мѣстамъ, в судѣ имѣютъ быть урядовые книги, в которые такое вѣно, на урядѣ сознанное, было бъ записивано, и чрезъ тое случаючимъся трудностямъ могло бъ быть прѣсѣченіе. 140

3.

В Статут. розд. 5 артік. 1 § 2 Зѣрцал. Сазон. под слов. вѣно № 3 Праве Гражд. артік. 22 № 15 и 16 и артік. 57 № 6 в Порядоки в Титули посаг вѣно № 3

А когда бы кто записѣ своей вѣновой на урядѣ, за сговоромъ с родителми и с пріятелми жены своея, нѣ сознавъ, по женитвѣ и по пріемѣ приданного умѣръ, тогда жена его вдова, или ея родителі, либо пріятели, имѣютъ безъ отлагателства, в самой скорости, тую запись его вѣновую на урядѣ обявить и в книги градскіе вписать; и когда бы тое дѣло въ судъ пришло, а кто из наслѣдниковъ умершого мужа ея оной записѣ нѣ вѣрилъ, то должна она представить свѣдителей, которыи тую запись подписивали, и по присяги оныхъ свѣдителей, а в нѣбытіи и ихъ и поея собственной присягѣ на томъ, что тая запись естъ нѣ вымышленная, но подлинно от мужа ей дана, таковая запись при силѣ своей быть имѣетъ.

4.

Прав Гражд. артік. 22 № 15 Зѣрцало Сазон. вѣно № 31 в Порядки в артік. посаг вѣно № 20

А который бы мужъ обѣщалъ при свѣдителяхъ вѣно женѣ своей записать противъ приданного ея (какое ему поступлѣно и оное дѣйствително нымъ принято), нѣ опрѣдѣливъ записю и на урядѣ нѣ сознавъ вѣна, умѣръ, жена же или ея пріятели домагаясь у наслѣдниковъ мужевых вѣна, доказивали бы того, что приданное мужъ дѣйствително отобралъ, а наслѣдники бы его в томъ спорили, тогда жена, свѣдителми вѣры достойными или присягою своею по вышеписанному доказавъ, что мужъ ея такое приданное принялъ, ближшая будетъ получить вѣно на имѣніяхъ мужевыхъ, нежели бы наслѣдники или родствѣнныки его, мужевы, доказивать имѣли, что такого приданного ему нѣ данно.

Артїкулъ 6

Какимъ порядкомъ имѣетъ мужъ женѣ записать вѣно противъ приданного и кто оное по смерти женіной наслѣдуетъ

1. На трѣтой долѣ имѣній мужевихъ вѣно женѣ записиваетъся.

2. Дѣти или наслѣдники, по смерти отческой, вѣно, матерѣ своей записанное, какъ викупаютъ. //

3. Дѣти, дождавъ смерти матере, вѣновныя приданное ея безъ привѣнка отдаютъ тому, кому отпишетъ. 140 зв.

4. Приданное жены, у которой дѣтей нѣбыло или нѣ стало, в домъ изъ котораго вишла, возвращаетъся.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артік. 2 § 1

Кто бы похотѣлъ женѣ своей записать за ея приданное вѣно на своихъ имѣніяхъ нѣдвижимыхъ, долженъ, тѣ имѣнія оцѣновав на трѣтей долѣ оныхъ то вѣно записивать, хотя в одномъ которомъ, хотя на разных мѣстахъ, толко бъ всѣхъ оныхъ имѣній трѣтая доля в томъ заключалась, и ту долю трѣтую, противъ онаго жъ приданного, ей, женѣ своей, опрѣдѣлить, какъ вишше, в артїкулѣ сея главы 5 м в пунктѣ 1 м показано.

2.

Там же от полу § 1

И потому, когда жена на трѣтей части имѣній мужевыхъ вѣно от него записанное имѣть будетъ, а мужъ бы, оставя по себѣ дѣти, умеръ, она же выйдетъ за другого мужа, а дѣти или близкіе наслѣдники похотятъ оную трѣтую часть при животѣ еще ея жъ викупить, то имѣютъ всю вѣновую сумму денегъ, ѿт мужа ея сугубою и простою ценою в записѣ положенную, заплатить и тогда имѣнія себѣ принять силны будутъ и что оны по силѣ записѣ сугубо заплатятъ, таковая сугубость заплати разумѣется за вѣнецъ женѣ[1] награжденіе, а получа она ту заплату, уже к той трѣтой имѣнь*и* недвижимихъ части дѣла имѣть и за вѣнецъ ничего болѣе требовать не должна. Когда же бы она от дѣтей либо от наслѣдниковъ мужныхъ приданное свое все в цѣлости приняла, то дѣти либо мужные наслѣдныки толко за тіе вещи, кои двойною ценою были цѣнены и в записѣ мужней написани, яко то: наличніе денги, золото, сребро, жемчугъ и каменїе дорогое, ценою простою, а ежели бъ что мужъ самъ с тѣхъ вещей на свой собственный обиходъ потерялъ, то двойною, а какіе вещи, яко то: женское одѣяніе и протчое, что с того будетъ потеряно, простою ценою, уплатить должны.

3.

Там же арт. 2 § 2 Зер. Саз. под словом добра № 31 також под слов. вѣно № 41

Если жъ дѣти матери своея вѣнованныя, или родственныки мужные, когда она[2] замужъ вийдетъ, того имѣнія, которое в вѣно ей опредѣлено при животѣ ея от ея жъ выкупить не похотятъ, то по смерти ея должны будутъ приданное ея, что в домъ ихъ внесла, ежели оное будетъ потерянно // мужемъ, заплатить 141
простою, а не двойною ценою тому, кому она отпишетъ а привѣнка, то естъ сугобости, что мужъ ея проти*в* приданного удвое ей записалъ, платить наслѣдникомъ ея не имѣютъ; такожъ и она никому привѣнка того отписивать не должна, кромѣ приданного своего, которое она, и умирая, кому хотя записать волна будетъ.

4.

Статут розд. 5 артік. 2 § 2 при концу в Порядки Титули о приданном и вѣнѣ № 7 с поправленіем в согласіе вишше и нижше показанного права

А естли бы жена приданного своего никому не записала и дѣтей от мужа умершого не имѣла, или хотя бы и имѣла, но тіе дѣти еще при животѣ или по смѣрти ея, лѣтъ совершенныхъ не доросши, или и доросши лѣтъ, а права бы своего к наслѣдію того приданного никому не поручивъ, померли, тогда оное приданное ея возвращено быть имѣетъ в домъ или в родъ той, из которого вишла, какъ о томъ показано ныже, в артікулѣ 16 сея главы, в пунктѣ 1 *м.* Здѣ же, какъ имянно надлежитъ сочинять на урядѣхъ запись вѣновую, приложенна форма.

Форма записѣ вѣновной и какъ оную надлежитъ в книги градскіе вписивать

Тисяча семъсотъ четиредесятъ трѣтого года, мца генваря двадцятъ осмого дня.

Предъ урядомъ нашимъ (імя рцкъ) ставъ персонално (імя рцкъ), здоров тѣломъ и умомъ совершенъ, созналъ словесно, и то сознате свое утверждая, писменно представилъ, яко что при сговорѣ в супружество с нымъ жены его (имя рцкъ) от родителей ея, или сродниковъ, либо опекуновъ, реестровно поступлено ему дать за нею приданного, которое именно в вѣновой его записѣ изображено, тое онъ, за вступленіемъ с нею жъ в супружество, дѣйствително в цѣлости принялъ, а ей против того на трѣтей части недвижимого своего имѣнія вѣно записалъ, какъ тая жъ запись явствуетъ, и оную самую запись, при свѣдителях сочиненную, обявивъ, просилъ, дабы, по надлежащому в

[1] *Дописано в рядок на полі.*
[2] *Дописано над рядком.*

книги градскіе была вписана, которая от слова до слова тако в себѣ имѣется:

Я (имя рк҃ъ, означить званіе, житєлство, имя и прозваніе его) кому о сем тєперъ и в потомніе часи у всякого суда и права вѣдати будєтъ надлежало, сею записю обявляю: сего же 1743 году, генваря 8, при сговорѣ в законное супружество дѣвици (имя рк҃ъ, прописать имя ея и отчество) обѣщали // мнѣ 141
ея родитєли, или сродники, либо опекунъ с сродниками (ім. рк҃ъ, прописать зв.
званіе, житєлство, имя и прозваніе родитєлей или сродниковъ, опекуновъ) в приданное дать за нею, и то реєстромъ, за своими руками мнѣ жъ даннымъ, обявили, именно: денегъ готовых двѣстѣ рублей, да золотих колцовъ и перстней, жемчугу, червоныхъ дукатовъ, канаковъ и посудовъ сребраных, и того всего, удвоенною по обыкновенію и порядку правною ценою, на шестьсотъ пятьдесятъ рублей, которая сугубая цена от мене ей записуется в привѣнку, то естъ в награжденіе за вѣнецъ; да сверхъ того, безъ усугубленія, настоящею ценою, в одѣяніи и платѣ ея, такожъ в посудѣ оловяной, мѣдной, лошадяхъ, скотѣ и протчіихъ вещахъ, на триста пятьдесятъ; а всего на тисячу рублей. А я противъ того приданного записалъ ей, моей невѣстѣ (імя рк҃ъ), в вѣно, всего недвижимиого моего имѣнія на третой части, а именно: дворъ НН, мелницю о трохъ колах на рекѣ НН, да лѣсовъ на урочищи НН два, сеножатией НН, поля пахатного (и прочего, что будетъ записанно), котораго имѣнія, какъ нн҃ѣ, такъ и за вступленіемъ моимъ с нею в супружество, не имѣю и не силенъ буду ни кому в продажу, даръ, или за долгъ никакимъ никому образомъ уступать и ничего из тоя части отнюдь потерять или расточать, но все то в цѣлости для нея содержать долженъ буду; а если волею Бж҃іею прежде ея смерти живот мой окончится, то она, схочетъ ли во вдовствѣ жить, или за другого мужа посягнуть, силна будетъ тѣмъ всѣмъ записанным ей от мене в вѣно имѣніемъ владѣть и употреблять такъ, какъ о такихъ вѣновныхъ имѣніяхъ в артікулах сего права положено. Чего всего в лучшое достовѣріе и твердость, сія вѣновная запис родитєлемъ, или сродникамъ, опекунамъ НН, ея за моею и упрошенных во свѣдитєлство руками, дана в городѣ (или селѣ, имя рк҃ъ), году, мц҃я и дня вышше надписанныхъ.

Зде долженъ быть подписъ самого того, кто дастъ запись, и упрошенных от него свѣдитєлей.

А понеже по апробаціи уряду нашего таковая вѣновная запись, (імя рк҃ъ) явилась быти во всемъ согласно праву сочинена, того ради, по прошенію его, в книги градскіе вписанна, и з оныя випись сія, // за подписомъ урядовых 142
персонъ и за печатю градскою, требующои сторонѣ, родитєлемъ или опекунамъ жены его (імя рк҃ъ), видана в городѣ НН, года, мц҃а и дня вышше надписанныхъ.

Артікулъ 7

О вдовѣ, дѣвицею за мужа посягшей, за которою бъ родитєли или опекуни ей, при сговорѣ в супружество, записа вѣновнаго от ея жъ жениха не взяли, и о приданномъ таковыя вдовы

1. Вдова, дѣвкою замужъ без вѣновнаго записа вишедшая, по смерти мужней приданное свое теряетъ, если о немъ ничимъ не докажетъ.

2. Тая жъ вдова, поки во вдовствѣ будетъ жить, при какой части имѣный мужных остаетъся?

3. Если такая вдова посягнетъ за второго мужа, что по первомъ мужу за вѣнецъ получаетъ.

4. По женѣ, прежде мужа или послѣ его умершей, родитєли ея за вѣнецъ ничего поискивать не могутъ.

5. Которая жена по смерти мужа своего приданного доведетъ, то онаго не теряетъ, хотя бъ и записа вѣновнаго не было.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артік. 1 § 3 съ поправленіемъ в согласіе Права гражд. артік. 22 № 17

Если бы отцъ, мати или сродныки и опекуны, видавая дѣвицу в супружество, записа вѣновного от ея жениха или его родителей на недвижимомъ его третія части имѣный, яко вышше, в артікулахъ сея главы 5 *м* и 6 *м* показано, а ни росписки от него же, чтобы приданного за нею принялъ, не взяли, почему бъ и о приданномъ томъ, дано ль за нею какое или и не дано, не было извѣстно, и она бъ, по смерти мужа оставшись вдовою, ни свѣдителей достовѣрныхъ о томъ же приданномъ не имѣла, ни присягою своею того доказивать не похотѣла, таковая вдова за приданное, яко нычимъ не доведенное, никакого награжденія и имѣнія мужнего получить не можетъ, хотя бъ сказивала, что и великую сумму в денгах или в других пожитках к мужу принесла и от него было то потеряно.

2.

Статут. розд. 5 артік. 1 § 3 и артік. 16 § 1 со изъясненіемъ

Однакожъ и такая невѣнованная и приданного своего недоказавшая вдова, поки во вдовствѣ будетъ жить, хотя бъ мужъ ей ничего и тестаментом // не опредѣлилъ, между дѣтми своими, с тѣмъ мужемъ спложенными, сколко их̑ъ будетъ, [1-]в имѣніи недвижимом и движимомъ[-1] равную часть, а если бы одна толко была дитина, или в небитіи и одной, между другими мужными наслѣдными сродниками третюю часть получаетъ. 142 зв.

3.

Статут. розд. 5 артік. 1 § 3 с поправленіемъ

Если жъ бы таковая вдова, имѣя от первого мужа спложенные дѣти или и не имѣя оных, посмерти его вїйшла за второго мужа, то тѣ дѣти, или, в небытіи их̑ъ, наслѣднїе первого мужа сродники, виключивъ со[2] всего по немъ оставшагося самого толко недвижимого имѣнія осмую долю, по оцѣнки, чего тая доля стоитъ, денгами за вѣнецъ ей заплатить имѣютъ; буди же денегъ готовых̑ъ ко уплатки не будутъ имѣъб, то самыя тѣ означенныя осмыя долѣ имѣнія ей же до выкупу отдать, а поки не викупленны будутъ, поти она, или по смерти ея наслѣдники ея жъ, тѣми имѣніями владѣтъ силны будутъ.

4.

Там же § 4

Когда же бы невѣнованная от мужа своего жена прежде его умерла, или бы и жива по смерти его оставшаясь, по жизнъ свою равною с дѣтми, или и третеею частію с дитиною оною или с наслѣдниками, по вышшеписанному владѣя, сама послѣ умерла, тогда по ея смерти родителі или сродники ея жъ ни оной равной, или третой, ни осмой долѣ, за вѣнецъ требовать и поискивать на дѣтехъ или наслѣдниках мужних̑ъ не имѣютъ.

5.

Права Гражданского артік. 22 № 17 в Титулах о доводѣ вѣна вопрос 21, 22 и 23 и Статут розд. 5 артік. 16 § 2

А которая бъ жена, хотя от мужа своего и невѣнованная, но довела бы того роспискою мужнею, или достовѣрными свѣдителми, либо присягою своею, что именно приданного в домъ первого мужа прнесла и яко оное на лице естъ, или на общіе с мужемъ ея в томъ же кого домѣ нужные расходы, а не за какую собственную ея вину или нужду, расточено, и не сама она суетратно расточила, при ней же или ничего, или толко часть какая осталась, такое приданное, если не рвсточено и не попорчено, самое ей возвратить, а если потеряно, то дѣти или другіе наслѣдники мужніе имѣютъ за такіе вещи, которые вѣновнымъ записомъ должны быть цѣнованы простою ценою, яко то: одѣяніе, скотъ и прочее, просто наградить, а которые удвое цѣновать

[1-] *Писано по витертому.*
[2] *Дописано над рядком.*

было надлежало, яко: денги готовые, золото, сребро, каменіе дорогое и прочее, за тѣ, если потеряни, // сугубо награждать, а еслы не потеряны, то 143
сверхъ того, чего оние стоятъ, столко денегъ придать ей должни, для того, чего оные стоятъ, столко денегъ придать ей должны для того, чтобъ такою сугубостію и за вѣнецъ она удоволствована быть могла.

Артїкулъ 8

О имѣніи жениха пожиточного, которое, сверхъ приданного невѣсты, в вѣно опредѣлитися можетъ, и о приданномъ ея, сверхъ вѣна жениха

1. Женихъ невѣстѣ что сверхъ вѣна опредѣлить можетъ?
2. Вѣно токмо на третой недвижимых жениховыхъ имѣныи части записиваться должно, хотя бъ приданное и тую третую часть превосходило.
3. Женино приданое, по смерти ея, в тотъ домъ, из которого вышла, возвращаетъся.
4. Мужа за приданное по смерти жены и жены за вѣно, до шести недель не затруднять.
5. Человѣкъ простой породи женѣ своей какое вѣно опредѣлять силенъ.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артїк. 20 § 3 в Зерцал Сазон. под словом бѣлоголова или жена № 4 Права Гражд. артїк. 22 № 4 и артїк. 57 № 4 Сазон. под слов. вѣно № 1

Волно всякому женѣ своей, сверхъ вѣна, записать из нажитихъ собою самимъ вещей своихъ движимыхъ, то есть: золото, сребро, одѣяніе, ложади ездные, скотъ, хлѣбъ и иные пожитки. А когда дѣти или родственныки мужеви, по смерти его, будутъ у оной жены третую часть мужнего имѣнія, в вѣно ей записанного, выкуплят, то она, по артїкуламъ сея главы, принявъ от ныхъ сумму денегъ, противъ ея приданного на томъ имѣніи записанную, должна имъ все оное вѣновное недвижимое имѣніе, с строеніемъ дворовымъ, не ея коштомъ дѣланнымъ и с людми на томъ имѣніи живущими, уступить; а движимые вещи, ей сверхъ вѣна записанные: золото, сребро и протчія (непохочетъ ли она чего из тѣхъ вещей по доброй волѣ своей дѣтемъ или родственныкамъ даровать или продать), всѣ при ней вовся останутъся.

2.

Статут. розд. 5 артїк. 2 § 4

Всякъ, кто отдаетъ замужъ дѣвицю, дочъ свою, или сестру, или племенницу, // или сыроту в опекѣ свей имѣющуюся, хотя обыкновенно по 143
правамъ смотрѣтъ того, чтобъ жениха третая часть имѣнія недвижимого, в зв.
вѣно опредѣляемая, противъ приданного удвое ценою стояла, однакъ, и напротивъ того, женихъ невѣстѣ своей из наслѣдного недвижимого своего имѣнія излишнего и над пристойност противъ приданного ея в вѣно записиват ничего не можетъ; а хотя бы приданное невѣсты третую часть женихового имѣнія и превосходило, но и тогда женихъ, или родителі его, несмотря на то, на третой токмо части недвижимого своего имѣнія вѣно невѣстѣ своей записать долженъ; инако же, такова запись силна не будетъ.

3.

Там же артїку. 2 § 6 с поправленіем

Когда же бы жена, за мужа вишедшая, прежде его смерти приданного своего, не записавъ ему жъ, мужу своему, и никому иному того имѣнія и дѣтей по себѣ не оставивъ, сама умерла, тогда оное все ея приданное должно возвращено или награжденно быть в тотъ домъ или родъ, из которого она вийшла. А естли бы дѣти по себѣ оставила, то все то на ныхъ наслѣдство прийдетъ. Сіе же разумѣт и о недвижимихъ женинихъ имѣніяхъ, которые в приданномъ за нею данни или и за приданные денги куплени бъ были.

4.

Зерцал. Сазон. под слов. герада № 14 в Правѣ Гражд. артік. 23 № 5 в Поряд. по оборонѣ сирот и вдов и о употреблѣніи имѣній жены № 36

По смерти же всякія жены, наслѣдники ея не тотъ часъ, но развѣ по шести недѣляхъ, приданного у мужа доправляться имѣютъ; а чрезъ то время оный мужъ вдовъ никакова за оное приданное затрудненія терпѣть и в судѣ отвѣтствовать не долженъ. То жъ разумѣть и о женѣ, по смерти мужа оставшейся; до того ж срока шестонедѣлного мужеви наслѣдники за вѣно позвомъ в судъ затруднять и поки дѣло не окончится, ничего отбирать у нея не имѣютъ.

5.

Прибавленіе во согласіе права в Статут. розд. 8 артік. 9

Посполитого званія, подданный или неволный человѣкъ либо на владѣлческой землѣ живущій, не силенъ женѣ своей в вѣно недвижимыхъ имѣный записивать, кромѣ третей части движимыхъ пожитковъ, которую опредѣлить ей можетъ з вѣдома гпдна или владѣлца своего. То жъ разумѣть и о приданномъ, котораго людє // такова званія за дочерами своими в 144
недвижимыхъ имѣніяхъ опредѣлять зятямъ не силны.

Артікулъ 9

О невѣстѣ с приданнымъ в супружество поятой скуднымъ женихомъ, и о набытомъ затѣмъ приданнымъ и собственно нымъ выслуженномъ имѣніи

1. Женыхъ скудный противъ приданного своея невѣсты какій записъ во место вѣновнаго дать, и кому по смерти жены его то приданное и приумноженное затѣмъ имѣніе приходитъ.
2. О приданномъ и приумноженномъ ономъ же имѣніи, кому принадлежитъ по смерти такого скудного мужа.
3. О вислуженномъ скудного мужа имѣніи.

Пунктъ 1.

Прибавленіе в согласіе права Статут. розд. 5 артік. 1 § 1 и артік. 21 § 1 и 2

Кто бы выдавалъ дѣвицу в супружество с приданнымъ за такого жениха, у которого бъ не было никакого наслѣдного и собственного имѣнія, и для того бъ не могъ онъ чего в вѣно ей записать, то у оного жениха надлежитъ взять писменное обязателство в томъ: 1) Что когда онъ впредъ, за поятіемъ ея в супружество, приданное за нею пріймет, имѣетъ не толко онаго всуе не терять, но сколко возможетъ общими с нею трудами и промисломъ приумножать старатись будетъ. 2) И ежели что с того тако приумножено будетъ, а самъ онъ прежде ея, оставивъ спложенныи от нея дѣти, умретъ, тое приумноженное, со всѣмъ приданнымъ, при ней же и дѣтехъ с нею спложенныхъ оставатись имѣетъ, поки она во вдовствѣ жить будетъ. 3) А ежели за второго мужа посягнетъ, то самое толко приданное свое получить имѣетъ, а приумноженное ихъ общими трудами на оных же дѣтей ихъ надлежати будетъ. 4) Когда же онъ, не оставя спложенныхъ от нея дѣтей, умретъ, тогда тая жъ жена его, поки будетъ во вдовствѣ, по смерть свою, так приданнымъ своимъ, яко и приумноженнымъ с того имѣніемъ, владѣть сама и тое все кому хотя записать свободна; а ежели того никому не записавъ умретъ, то по смерти ея, то жъ приданное все и половина приумноженного, при ея наслѣдникахъ, сродникахъ, // а другая половина тожъ приумно- 144
женного, при сродникахъ его, мужныхъ, быть должна. По сему жъ судить, зв.
хотя бы и не было зачимъ дано от такого скудного жениха вишшеозначенное писменное обовязателство.

2.

В согласіе того жъ статутского права в

Если жъ бы таковая вишедшая с приданнымъ за скудного мужа жена сама прежде его умерла, оставя с нымъ спложенные дѣти, а приданного

розд. 5 артік. 2 § 6 и в артік. 21 § 1 и 2

своєго никому нє записала, то приданноє приходитъ на самих єго дѣтей, а приумноженноє на мужа; буди же дѣтей нє будетъ, то оноє жъ приданноє всє возвращаєтъся в родъ тотъ, изъ котораго по оной женѣ вишло, а приумноженноє остаєтъся при томъ же мужу ея; а єсли к тому жъ приданному ничєго нє будетъ приумножєно, и дѣтей с оною женою спложенных нє будетъ, то с того жъ жениного приданного видѣлитись должна на мужа осмая доля, а прочее всє приданноє на ея наслѣдныхъ сродниковъ надлежитъ.

3.

Прибавлєніє в согласіє права статут. розд. 5 артік. 21 § 1 и 2

Что жє бы таковый скудний мужъ, сверхъ приданного жены своея и затѣмъ приданнымъ приумноженного имѣнія, вислужилъ своими трудами маєтностей или других какихъ дачей и грунтов, тѣ выслуженныє маєтности и дачи в волной самого єго диспозиціи и распоряженіи быть имѣютъ. А єсли по смерти єго жъ безъ тєстаментального опредѣлєнія останутъся, то оныє всѣ должны быть при єго означенной, с приданнымъ за нєго вышедшои женѣ, самой до смерти ея, єсли за мужа втораго нє вїйдетъ, а по смерти ея, при ея жъ с нымъ спложенныхъ дѣтехъ, или, єсли нє будетъ такихъ дѣтей, то при наслѣдных того жъ первого мужа сродникахъ. Когда жє такая вдова посягнетъ за второго мужа, тогда из оных вислуженных первымъ мужемъ ея маєтностей и имѣній, дѣти ея жъ, с нымъ спложенныє, или в нєбитіи ихъ, наслѣдники того жъ мужа, виключивъ на нєй осмую долю, по оцѣнки, за ту денгами єй заплатитъ, а самы всѣми тѣми жъ маєтностями и имѣніями вѣчно владѣть будутъ. //

Артїкулъ 10

Мужъ записанного женѣ своєй в вѣно имѣнія когда и какъ наслѣдникам єя уступаєтъ

В Правѣ Гражд. артік. 57 № 12 глоса или толкованіє в Зєрцало Саѯон. под словом вѣно № 30 в Порядки Титули посаг вѣно № 18 в Порядки о употрєблєніи имѣньи жени от мужа № 6

Которая бы жена, с приданнымъ в супружество виданная, имѣя от мужа своєго запись на имѣніє єго, опредѣленноє сѣбє в вено бездѣтно умерла, приданноє жє ея мужъ ростерялъ бы, имѣя от мужа своєго на їмѣніє єго, опредѣленноє сѣбє в вено, таковий мужъ, родителямъ или сродникамъ ея, за то приданноє, простою, а нє двойною цєною заплатя, вѣнового имѣнія, собою записанного, уступать нє долженъ, но єжели заплатитъ будетъ нѣчимь, то тогда ужє в вѣно собою записанноє имѣніє безспорно им пустить имѣетъ, в пропорцію приданного, безъ усугублєнія, до викупу ему жъ самому или и єго наслѣдннкамъ.

Артїкулъ 11

Когда мужъ потєряєтъ что с приданного жены своєй, такожъ и жена з имѣнія мужнєго

Зер. Саѯ. под слов. гєрада № 30 Права Гражд. арт. 23 № 22 при конци Зер. Саѯ. под словом фантъ № 16 Зер. Саѯ. под словом бѣлоголова № 29

Которая жена умрєтъ бездѣтна, оставя вживихъ своєго мужа, наслѣдники жє ея станутъ искать на ономъ мужу ея приданного за нею имѣнія, то єсли что з того приданного утрачєно будетъ, хотя мужъ за тоє потєранноє долженъ отвѣтствоват, однако жъ, когда правилными доводами или свѣдитєлми либо присягою оправдитъся в томъ, что нє за єго вѣдомомъ и волєю и нєраденіємъ, ни жє суєтратствомъ оная с приданного женина трата учинєна, а онъ самъ никакою причиною до того потєрянія нє былъ и себѣ того нє утаилъ, свободенъ будетъ от награжденія за тоє утрачєнноє; єжели жъ правилно нє оправдитъся, то долженъ будетъ потєранноє наградити. Равнымъ образомъ в судѣ поступать, когда бы по умєршомъ мужу и на оставшой вдовѣ бездѣтной наслѣдныки мужевы потєрянного имѣнія єго искали.

Артїкулъ 12

О дѣвицахъ, бракосочетаемыхъ по смерти родителей какъ из имѣнія отческого от братовъ своихъ виправлятись имѣютъ //

1. По смерти отца, одну дочеръ при жизны своей замужъ видавшого и другихъ по тому жъ видавать. 145 зв.

2. Браты в недостаткѣ денегъ, на посагъ сестрамъ четвертую част отческихъ имѣній видѣлять должны.

3. За жизны отца, когда нѣсколко дочерей в супружество будетъ выданных, то осталных брати какъ выправляютъ?

4. Браты за надлежащую сестрамъ четвертую долю имѣный отческихъ денгами какъ уплачуютъ?

5. Если бы братъ записанное от отца или от матере дочерамъ имѣніе потерялъ.

6. Сестри тое жъ имѣніе, себѣ надлежащое и от брата потеранное, на держащомъ поискивать силны.

Пунктъ 1.

Статут розд. 5 артїк. 3 § 1 прибавленіе

Который бы отецъ, при животѣ своемъ видавъ одну дѣвицу, дочъ свою, с приданнымъ замужъ, сам умеръ, а оставилъ бы по себѣ еще нѣсколко дочерей дѣвицъ, таковые дѣвицы, что им записю духовною отческою из налично оставленныхъ денегъ, уборовъ и другихъ пожитковъ будетъ опредѣлено, с тѣмъ оны и в супружество имѣютъ быть виправлены; а если бы ничего от отца имъ не было записано, то сколко чего за сестрою ихъ, при жизны его в супружество вишедшою дано, столко и по смерти его брати ихъ за всякою, из имѣнія отческого, ежели оного доволно будетъ, въ приданное дать должны.

2.

Там же § 2

Буди же бы наличныхъ денегъ, такожъ опредѣленныхъ уборовъ и другихъ недвижимыхъ пожитковъ отческихъ не было, и не могли бы братя ихъ толикого числа за ными дать, какъ за первою данно, тогда, оцѣновавъ четвертую часть имѣнія отческого наслѣдного, недвижимого и движимого (виключая токмо прибори и оружія воинскіе, такожъ платя мужеское и верховые лошади), тѣмъ сестрамъ своимъ опредѣленіе посага или приданного, равное всѣмъ, сколко ихъ будетъ, из четвертія долѣ имѣнія учинить должны. Понеже четвертая часть отческихъ имѣный, по давнымъ правамъ, // особливо 146 на виправу дѣвицъ замужъ видаваемыхъ по смерти родителской, без всякого разнствія принадлежитъ, хотя бъ ихъ, сестеръ, нѣсколко или толко одна была.

3.

Стат. роз. 5 арт. 19 § 3

А когда бы, по видачи в супружество при жизны родителей нѣсколких дочерей, одна дочъ или нѣсколко жъ ихъ не виданныхъ по смерти родителеской осталис без дх̃овной записѣ и писменного опредѣленія, тогда онымъ дочерамъ, одной или нѣсколкимъ оставшимъся, из четвертой отческихъ имѣный части виправа в приданномъ от братовъ при виходѣ ихъ в замужество быть должна; и хотя одна будетъ дочъ, то одной, а если и болшъ ихъ же будетъ, то и всѣмъ по равной части, з той же четвертой отческихъ имѣный части виправа и приданное дано бить имѣетъ, однакожъ оцѣнка тоей четвертой части имѣнія по состоянію користей ихъ, а не по правному устновленію сея кныги, дѣлана быть з вѣдома и опредѣленія уряду, чрезъ какихъ пристойно из честныхъ и вѣри годныхъ по крайней мѣры двухъ человѣкъ.

4.

Статут. роз. 5 артік. 3 § 2

Буди же бы сыни, по отцу оставшїися, которыи сестеръ своихъ в супружество видаютъ, узнали, что четвертая часть имѣнїя отческого болшой цены есть, нежели бы имъ, сестрамъ ихъ по равной части, такъ много приданного, какъ первой сестрѣ одной или нѣсколкимъ, при животѣ отца видѣленнымъ, достатись могло, то волны будутъ сестрѣ всякой приданного столко дать, сколко оц҃ъ первымъ порознь опредѣлилъ; а той четвертой части тѣмъ сестрамъ от братовъ не требовать, но оная часть при братахъ остаться имѣетъ.

5.

Там же артік. 3 § 3

Естли бы братъ невиданныхъ замужъ сестеръ своихъ суму посаговую, в пожиткахъ движимыхъ от отца или от матери из ея собственного имѣнїя, имъ ѡставленную и записанную, потерялъ, тогда противъ записѣ оной долженъ будетъ, яко прямый долгъ, имъ отдать и заплатить; а отдавъ и заплативъ имъ то по записѣ родителской, или в не битїи записѣ, по силѣ сего права, з всего четвертой долѣ имѣнїя отческого жъ опредѣливъ приданное, уже иныхъ пожитковъ, имѣнїя какъ недвижимого, такъ и движимого, по отцу ихъ оставшогося, онымъ сестрамъ уступать не долженъ, и оны того, когда и замужъ вїйдутъ, уже на ономъ братѣ своемъ искать не могутъ.

6.

Там же § 4

А хотя бы братъ отческое имѣнїе все потерялъ, в томъ числѣ и четвертую, // сестрамъ на виправу ихъ надлежащую долю, однакъ онїе сестри у тѣхъ, у коихъ оная четвертая доля будетъ, поискать и отобрать силны безденежно; а тѣмъ вѣдатъся с ихъ братомъ. 146 зв.

Артїкулъ 13

Замужные сестры если бы по смерти родителей на братахъ своихъ приданного доискивались; и о неравно опредѣленномъ приданномъ от суетратных родителей; такожъ о промолчанной за приданное жъ давности; и о равномъ наслѣдного имѣнія дочерей между ныхъ раздѣленїи

1. Дочеръ, от отца замужъ виданная, если бы по смерти его у брата своего приданного требовала.
2. Опредѣленїе отъ суетратных родителей излишнего приданного одной дочерѣ надъ другихъ не силно.
3. Какимъ дочерамъ, без приданного от отца замужъ виданнымъ, по смерти его то приданное давать должно.
4. Который бы отецъ, обѣщавъ дочерѣ приданное и не давъ оного, умеръ.
5. Дочерамъ, по смерти отческой замужъ пошедшимъ, приданного на братахъ искать свободно до десяти лѣтъ.
6. Дѣти, по смерти матере своея, непоисканное матерю своею приданное доходить могутъ.
7. О подѣлѣ наслѣдныхъ матерныхъ и по отцу оставшихъся имѣнїй, в небитїи братовъ, между сестрами.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артік. 4 § 1 с прибавленіемъ

Который оц҃ъ или мати при животѣ своемъ видастъ в супружество дѣвицу, дочеръ свою, одну или нѣсколко ихъ, и по смерти родителей тая бы дочеръ, или сколко ихъ будетъ, представляя, будто от родителей имъ приданного не данно, хотѣли оного на брату своемъ, или на дѣтяхъ, // наслѣдникахъ его, поискивать, таковымъ дочерамъ, при животѣ родителскомъ в супружество 147

виданнимъ, ихъ дѣтямъ и наслѣдникамъ, брати и инные наслѣдныки никакова приданного давать нє должны, понєжє родитєли вѣдали, какую любовъ к дѣтямъ и снабдѣнїє оных показивать имѣли; а хотя бы, напротивъ того, родитєли и болше над другихъ приданного дочєрѣ какой опрєдѣлили, то имъ, по щєдротѣ ихъ, учинить свободно, нє токмо изъ движимихъ, но из нєдвижимыхъ собствєнныхъ своихъ имѣный, какъ при сынахъ, такъ найпачє в нєбытїи сыновъ. Сє жє разумѣть надлєжитъ, когда бы отцъ и мати такимъ дочєрямъ и сынамъ родниє были; а о нєродныхъ показано нижє, в пунктѣ трєтомъ.

2.

В книгѣ Поряд. О оброн҃ѣ сиротъ и вдовъ титулъ 1 глава 9 № 1

Суєтратныє жє и расточитєлныє родитєли, которїє для ихъ суєтратства по правамъ имѣнїя свои бєз опрєдѣлєнныхъ из уряду опєкуновъ распоряжать нє силны, єсли бы, отдавая дочєръ одну замужъ, поступили за нєю зятю в приданномъ имѣнїя различныя, движимыя и нєдвижимыя, бєз совѣта и позволєнїя опєкуновъ своихъ, под которыхъ бы надзиранїємъ обрѣтались, или хотя бъ и ни подъ чїимъ досмотромъ нє были, а єщє бъ у ныхъ имѣлись другїє нєотправлєнныє дѣти, которымъ бы по столко имѣнїй всячески нєдостало, или, напримѣръ, мало чєго и осталося в домѣ, таковая суєтратного отца или матєрє поступка нє будєтъ силна; а хотя бы таковыє суєтратныє родитєли ужє тѣ имѣнїя свои зятю в посагѣ за дочєрю и отдали, то опєкуни ихъ, а в нєбытности опєкуновъ урядъ, силны оныє имѣнїя назадъ отискать, для надлєжащого, по силѣ артїкулов сєго права, на всѣхъ дѣтєй равномѣрного раздѣлєнїя.

3.

В согласїє вышеписанных правъ прибавлєнїє

Которая жє бы дочь, при животѣ отчєскомъ в супружєство виданная, доказала совєршєнно, что єй иного приданного ничєго нє дано, кромѣ нѣкоторого уборства скудного, показивая причину тую, чтоб она выправованна была при мачєхѣ, а было бъ имѣнїє отчєское, нє токмо наслѣдноє, но и набытоє, тогда с такового имѣнїя должно учинєнно быть опрєдѣлєнїє приданного такъ, какъ вышшє сєго, в артїкулѣ 12 *м*, о оставшихъся дѣвицахъ по родитєляхъ показано, или, єсли то покажєтъся, что мєншимъ дочєрамъ, спложеннымъ от вторїя жены // болше дано, нєжє такой старшой, от пєрвыя 147
жєны спложенной, то и єй, старшой, противъ оныхъ мєншихъ, равноє из зв.
имѣнїя отца ихъ надлєжитъ учинить опрєдѣлєнїє.

4.

Прибавлєнїє

По тому жъ, будє бы отцъ или мати которой дочєрѣ, собою в супружєство виданной, при свѣдитєляхъ обѣщали дать приданноє, но, за какими прєпятствїями того нє исполнивъ, помєрли, и то доподлинна доведєтъся, что ония дочъ обѣщанного приданного бєз всякой вины своєя нє получила, такоє приданноє должно быть оной выдано, сєя главы по артїкулу 12 *м*.

5.

Там жє в Статутѣ артїк. 4 § 1

А єжєли по смєрти родитлской браты сєстру замужъ выдавать будутъ, посаги жє пристойного, или суммы от отца записанной и оставлєнной, либо из чєтвєртой части имѣнїя отчєского, которая по вышъписаннымъ сєя главы артїкуламъ єй надлєжати будєтъ, нє отдали, то о таковоє приданноє сєстрѣ упоминатъся от выдачи ихъ замужъ до дєсяти лѣтъ свободно, а которая чрєзъ дєсять лѣтъ о тоє приданноє, кромѣ правилныхъ прєпятствїй, упоминатъся нє будєтъ, таковая ужє вѣчно молчать имѣєтъ.

6.

Там жє в Статутѣ артїкулъ 4 § 2

Естли жъ бы которая сєстра, нє промолчавъ давности, но приданного у братовъ нє доискавшися, умєрла, по такой смєрти дѣтямъ єя о посагъ

матєри своєй упоминатись свободно, толко бы ѡные дѣты, дошедши совершенныхъ лѣтъ, давности десятолѣтной нє промолчали.

7.

Прибавленіє в согласіє Права Хелминского книг 3 роз. 56

Кто бы, нє имѣя синовъ, имѣлъ толко дочєрей, и от нихъ старшую выдалъ замужъ с приданнымъ имѣнїемъ недвижимымъ, нє собствєнно собою нажитымъ, но ихъ, дочєрей, по отцу наслѣдственнымъ, по смєрти же отческой молодшіє дочери домагалися бъ на себе в томъ недвижимимомъ имѣнїи надлєжащого приданного, то єжели *б* оные инное равное в протчемъ имѣнїи отческомъ, нымъ нажитомъ, опредѣленіє противъ того имѣли, таковіє тѣмъ и удоволтсоватъся должны, и потому оного имѣнія наслѣдного тѣмъ другимъ дочерамъ // молодшимъ удѣлять нє надлєжитъ; буди же бы изъ 148
отческихъ наслѣдныхъ имѣный равного противъ старшой опредѣленія оные молодшые сєстри, без правилной причины и вины своєй, нє получили, то равнымъ правомъ с старшою к подѣлу отческого всєго имѣнія припущены быть имѣютъ.

Артїкулъ 14

О дѣвицахъ, вступающихъ в супружєство без волѣ родителей, братовъ, или дядєй, либо опекуновъ своихъ

1. Дѣвица, самоволно замужъ пошедшая, чему подлєжитъ?
2. Если такая самоволная дѣвица одна будетъ у отца.
3. Дѣвица, хотя бъ и самоизволно замужъ вишла, когда никако*и* винѣ нє подлєжитъ?

Пунктъ 1.

Статутъ розд. 5 артікул 8 § 1 и артік. 9 § 1 да розд. 11 артік. 13 § 2 от полу и в Поряд. о оборонѣ вдовъ и сиротъ титулъ 1 глава 9 № 10, 11 и 15

Которая бъ дѣвица посягла за мужа безъ волѣ отца или матєрє своєя, либо по смєрти ихъ безъ волѣ братовъ или дядєй родныхъ и близких родствєнниковъ, и в которыхъ бы была въ опекѣ, таковая лишаєтъся приданного, такожъ отческого, матерного и другого наслѣдного имѣнія, которое приходить бы на ея имѣло, но оное всє имѣнїе, мимо ея принадлєжать будетъ иннымъ, постояннымъ сєстрамъ или братамъ єи. То жъ разумѣть и о такой дѣвицѣ, которая бъ, нє вступая за волею родителей или опекуновъ в законное супружєство, самоволно жила и безчинствовала, противясь онымъ родителємъ или опекунамъ своимъ.

2.

Статут розд. 5 артік. 8 прибавленіє в согласіє права в Поряд. О оборонѣ сирот и вдов титул 1 глава 9 № 14

А єсли бы таковая дочъ самоволная одна у родителей была, то отчєскіє и матерные на єй надлєжащіє имѣнія, мимо ея, на близшихъ наслѣдныковъ спадиваютъ; развѣ бы родители или, в нєбытіи ихъ, брати, либо родственныки, ближайшіи наслѣдники отчєскіи, оную простивъ, самы тое, что принадлєжало, отдать єй же соизволили.

3.

Там же Статут. артік. 8 § 2 и артік. 9 § 2 в Порад. О оборонѣ сирот и вдовъ титулъ 1 глава 9 № 12
Статут. розд. 6 артік. 1

Гдѣ бы же то случилося, что отцъ дочери своєя, дая имѣный ея матернихъ, или мати, дая имѣный ея жъ отческихъ, под владѣнїем своимъ содержуємыхъ, оныя, в совершенные уже лѣта пришедшія, пристойно // видавать замужъ нє 148
хотѣли, или бы, по смєрти родителе*и*, брати или дядѣ ея, для тѣхъ же зв.
имѣній и получаємыхъ из ных прибелей, от супружєства ея удерживая, в лѣта далшіє уводили, то и тогда она своєволно нє имѣетъ ни с кимъ в супружєство вступат, но должна о томъ обявить уряду чрезъ свойственныковъ или сосѣдовъ и чрезъ кого-либо можетъ; а урядъ, взявъ о томъ совершенную вѣдомость, имѣетъ єй позволить замужъ вїйти, токмо ж за доброго и постоянного человѣка, и таковая надлєжащого себѣ имѣнія нє бываетъ

лишєнна, котораго тому, кто єя поймєтъ, волно будєтъ, купно с нею, доискиватъся. Сє жє для того, что должны родитєли, или, в нєбытіи ихъ, родствєнныки дѣвици оной, двѣ вєщи, сї єстъ: и мужа єй сискать, и приданноє за нею датъ. А понежє мужа она сама сискать себѣ принуждєна, того ради от одной той должности ужє свободны бываютъ, но от другой, поки приданного нє отдадутъ єй, волны быть нє могутъ. Лѣта жє дѣвицы къ вступлєнію в супружєство за совершєнныє и считаютъся, єсли оных будєтъ имѣть от рожденія своєго сполна тринадцять.

Артїкулъ 15

О чєстномъ содєржанїи дѣвицъ сыротъ и о выданіи ихъ в супружєство

1. Браты и дядѣ должны учтиво содєржать и в удобномъ возрастѣ ихъ за мужєй видавать.

2. Дѣвкамъ сыротамъ, которыхъ бы дядѣ или браты чєстно содєржат нє хотѣли, жить под опєкуномъ

Пунктъ 1.

В Статут розд. 5 артїк. 9 § 3 Зєрцал Сазон. под слов. бѣлоголова или жєна № 2

Брати или дядѣ и которыє-нибудъ родствєнныки, имѣя дѣвици в досмотрѣ и в опєкѣ своєй, поки ихъ замужъ видадутъ, должни ихъ чєстно и пристойно во всємъ содєржать, при жизнѣ чєстной, постоянной, и пристойнимъ платємъ или уборомъ, по мѣрѣ имущєства ихъ снабдѣвать, старатися прилѣжно, какъ бы тѣхъ дѣвицъ, которыи ужє приходятъ в удобныє к супружєству лѣта, чєстно замужъ видавать. //

2. 149

Там жє в Статут. арт. 9 § 4

А єстли бы дядѣ или братя дѣвицъ, по родитєлєхъ оставшихъся, пристойно, какъ надлєжитъ по вышписанному, нє содєрживали, таковыє дѣвици могутъ на части своєй, из которой имъ опрєдѣлєніє приданного быть имѣєтъ, сами жить, под радѣнїємъ опєкуна, которого от уряду имъ приставить надлєжитъ, поки замужъ пойдутъ; а при вступленіи в супружєство, принадлєжащоє имъ приданноє дано быть имѣєтъ, какъ вышшє показано в артїкулѣ 12 *м* сея главы.

Артїкулъ 16

О приданномъ по умєршєй бєздѣтной жєнѣ

1. Приданноє по умєршєй бєздѣтной жєнѣ возвращаєтъся в домъ из которого вишла, на братовъ.

2. По смєрти бєздѣтной сєстры приданноє изъ чєтвєртой долѣ имѣнія отчєского на кого принадлєжитъ?

3. Брати, єсли бы приданноє умєршия сєстры взять себѣ хотѣли, то сєстру нєзамужнюю какъ виправлять имѣютъ.

4. По бєздѣтной сєстрѣ, въ нєбитіи другия сєстри нєвидѣлєнной, приданноє на кого спадаєтъ?

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артїк. 19 § 1 там жє в Статут. ар. 2 § 6 на конци с поправлєніємъ

Которая бы жєна замужняя, при животѣ мужа или по смєрти єго, нє оставя дѣтєй, умєрла, или хотя бы и дѣти имѣла, но оныє прєждє смєрти или по смєрти єя помєрли, она жє, имѣя от родитєлєй своихъ приданноє, никому оного нє отписала, и дѣти такожъ никому права своєго к наслѣдію того приданного нє поручили, таковоє приданноє, самоє, бєзъ привѣнка, сїє єстъ бєзъ двойной цены, в той домъ и родъ, из которого вышла, возвращєно или награжденно быть имѣєтъ родитєлямъ єя, которыи оную замужъ выдали, а в нєбитіи родитєлєй братямъ роднымъ.

2.

В Статут. розд. 5 ар. 19 § 2

А єсли по которой бездѣтной умершой женѣ осталось приданное, изъ чєтвертои долѣ имѣнія отчєского от братовъ ея опредѣленное и никому от нея нє записанное, // и была бъ в живыхъ сєстра єи єще нє видѣленная и замужъ нє выданная, таковое умершєй приданное, мимо братовъ, на оную нєвидѣленную сєстру приходить должно, какъ в слѣдующемъ сєго артікула 3 *м* пунктѣ показано. 149 зв.

3.

Там жє в артік. 19 § 2 отъ полу

Но когда бы оное приданное умершея сєстры своея брати сєбѣ взять хотѣли, тогда оной нєвиданной замужъ сєстрѣ своей, зо всей чєтвертой долѣ имѣный родителскихъ (которая на дочєрей всєгда надлєжитъ), чєго та доля настоящею цєною стоять будетъ, дать выправу и приданное должны будутъ.

4.

Там жє § 4

А єсли бы по умершей бездѣтной сєстрѣ нє было сєстры єя нєвидѣленной и нєвыданной замужъ, по єя приданное, без записѣ по ней жє оставшєєся должно быть при єя братахъ и при ихъ жє братныхъ наслѣдныках, а в нєбытіи братовъ и ихъ наслѣдниковъ, на сєстєръ, хотя уже и выдѣленних, и на ихъ дѣтей и наслѣдниковъ оное приданное приходить имѣетъ.

Артїкулъ 17

О вдовахъ вѣнованныхъ или нєвѣнованныхъ, имѣющихъ дѣтєй и бездѣтныхъ, такожъ и о дочєрахъ такихъ вдовъ, и о нєвѣстахъ по смєрти свєкровъ оставшихъся

1. Вдова вѣнованная и нєвѣнованная, по смєрти мужа с дѣтми дорослыми оставшаясь, при чємъ быть имѣетъ?
2. О видачи дѣвки замужъ, с братами дорослыми при матєрѣ вдовѣ оставшойся.
3. О вдовѣ вѣнованной и нєвѣнованной, которая по смєрти мужнєй бездѣтна останєтъся.
4. Вдова о цѣлостномъ содержаніи имѣній мужєвыхъ когда поруками обязуєтъся.
5. Нєвѣстка при жизны свєкровой своєй какъ вѣно, от мужа записанное, по смєрти єго получаєтъ.

Пунктъ 1.

Статутъ розд. 5 артїкулъ 5 Сазонъ под словом вѣно № 21 и 40 Права Гражданского ар. 22 № 1 и артік. 57 № 1

Вдова, которая дѣвкою замужъ вишла, єстли будєтъ вѣнованная, а сыни // ея хотѣли бъ от нея отдѣлитись, должна остатись на томъ вѣнѣ, от мужа сєбѣ записанномъ; сыны жє имѣютъ допущены быть до всѣхъ имѣній и пожитковъ отчєскихъ, кромѣ сєстныхъ и питєйныхъ вєщей наличныхъ, которыхъ равная часть мєжду всѣма дѣтми и при онои вдовѣ остаєтъся; а єстли бы такая вдова была от мужа своєго нєвѣнованна, то имѣетъ быть содержана по тому, какъ выше показано, в артїкулѣ сея главы 7 *м*, то єстъ равную часть во всѣхъ нєдвижимыхъ и движимыхъ имѣніяхъ мєжду дѣтми имѣть по смєрть свою, вдовою прєбывая, или поки за другого мужа вийдєтъ. 150

2.

Прибавлєніє в согласіє права Статут. розд. 5 артік. 3 § 2

Когда бы случилося такой от мужа умершого вѣнованой или нєвѣнованой вдовѣ, отдѣлно от сыновъ своихъ на трєтой части имѣній, мужємъ сєбѣ записанныхъ, живущей, или купно равною мєжду сынами часть имѣющей, дочєръ свою, и сєстру ихъ родную или нѣсколко такихъ дочєрей выдавать в супружєство из чєтвертой долѣ мужныхъ имѣній, тогда всѣ оныє мужныє имѣнія, движимыє и нєдвижимыє, какъ онымъ сынамъ в вѣчность, такъ и ей,

матерѣ, по смерть во владѣніе надлежащіе, должно совокупить и со всѣхъ тѣхъ имѣній приданное оной одной или сколко ихъ будетъ дочерямъ опредѣлить, по вышеписанному. То жъ разумѣть и о такой вдовѣ вѣнованной, которая бъ на вѣнѣ своемъ неразлучно с сынами жила.

3.

Статут. розд. 5 артік. 6

Вдова же, дѣвкою за мужа вишедшая, а по смерти его бездѣтно оставшаяся, если будетъ от него вѣнована, то имѣетъ опредѣленнымъ себѣ во вѣно мужнымъ имѣніемъ доволствоватись; прочіи же оного мужа имѣнія и пожитки на наслѣдных по немъ родственныковъ его спадаютъ. А если бы не была вѣнована, то на третей части всего того жъ мужнего имѣнія и пожитковъ жить будетъ по смерть свою или поки за другого мужа посягнетъ. А если бы во второбрачное супружество вступила, то имѣютъ ей оные мужевы сродники выдѣлить з того всего имѣнія осмую долю или вмѣсто оныя, по отцѣнки, денгами дать, какъ о томъ в 7 *м* сея главы артікулѣ показано.

4.

Кн. Поря. о употребленіи имѣній женѣ от мужа опредѣленных № 50

Вдова бездѣтная, которая имѣетъ употребленіе в какихъ имѣніях мужныхъ недвижимыхъ, если бы была нерадива и потому о содержаніи оных имѣній в цѣлости ненадежна, имѣетъ наслѣдникамъ мужевымъ дать поруки, что поки тѣхъ имѣній будетъ употреблять, ничего из оных не потеряетъ; а если бы какая жена была подозрителна и недобрыя // славы, то сверхъ взятія по 150
ней, противъ вишъписанного порукъ о цѣлостномъ додержаніи недвижимыхъ зв.
мужевыхъ имѣній, движимыя мужнія жъ, наслѣдникамъ принадлежащія вещи, должно у ней одобрать и отдать к содержанію какому чѣстному и надежному в томъ чловку; буди же оные жены, такъ нерадивая яко и подозрителная, на то порукъ не поставлять, то и означенныя недвижимыя имѣнія у ныхъ одобравъ, поручить оные опекунамъ, которыи, содержуя и радѣя такими имѣніями и надлежащимъ прокормленіем и одѣяніем оных женъ снабдѣвая, могли бъ до возвращенія наслѣдникамъ тѣ жъ имѣнія в цѣлости додержать.

5.

В Зерцалѣ Сазон. под словом мати № 1

Если бы вдова мати жила с дѣтми в имѣніяхъ мужнихъ нероздѣлно, а между тѣмъ бы одинъ сынъ ея оженилъся, записавъ з вѣдома ея родителского, женѣ своей вѣно з части имѣній, которая бъ на его надлежать имѣла, потомъ бы самъ умеръ, тогда первѣе должно часть, на оного умершого сина ея надлежащую, противъ другихъ сынов ея видѣлить, а потомъ из той части, что женѣ его по записѣ от мужа надлежитъ, оной умершого сина женѣ вдовѣ отдать, по артікуламъ сего права; осталные же имѣнія свекровой ея с протчими дѣтми принадлежатъ. То жъ разумѣть и о свекрѣ самомъ, естли бы при жизны его невѣстка, сыномъ его вѣнованная, овдовѣла.

Артікулъ 18

О движимыхъ вещехъ, по смерти мужа женѣ и по смерти ея мужу принадлежащихъ, и о хоромномъ строеніи на вѣнованномъ имѣніи

1. По смерти мужа, безъ тестамента умершого, что женѣ невѣнованной принадлежитъ?
2. По смерти жени бездѣтной что мужу принадлежитъ?
3. О хоромномъ строеніи и пристройки от вдовы на вѣнованномъ ея имѣніи.

Пунктъ 1.

В Поряд. част 3 спадок № 42

Невѣнованной бездѣтной женѣ, по смерти мужа ея, нераспорадившаго тестаментомъ имѣнія своего, принадлежитъ приданное ея, по вышъписаннымъ

Зеркало Сазон. под слов. герада № 25 и 26

сея главы артїкуламъ: уборство женское, да и другїе вещи, // в золотѣ и 151
сребрѣ и в протчем состоящїе, которые к украшенію женскому мужъ ей при
сговорѣ сватебномъ или опослѣ дарилъ и исправилъ для чести ея и своей;
а посуда, для питя или яствія дѣланная, золотая, сребраная, мѣдная, оловяная
и прочая мужняя, при наслѣдникахъ мужевыхъ быть имѣетъ; однакожъ из
тѣхъ вещей одно или двое женѣ вдовѣ такой невѣнованной надлежитъ дать,
а особливо скотъ, хлѣбъ и лошади и коляску, на которыхъ она с мужемъ
или сама поездъ свой имѣла, и прочее, к поезду и к содержанїю ея
принадлежащое.

2.

В Поряд. част 3 о спадках № 41 там же в Порядки титулах о герадѣ № 6 на концу

А буде жена передомъ мужа умретъ бездѣтно, то всѣ вещи, которые мужъ
прежде сватбы или по сватбѣ и когда-нибудъ к чести ей дарилъ или
исправилъ, в золотѣ, сребрѣ, платѣ, клейнотахъ и протчемъ, все тое, ничего
не выключая, при себѣ ударжать силенъ и никому за то отвѣтствовать не
одолжаетъся.

3.

Зеркало Сазон. слово. будоване или хоромное строене №1 от полу с поправленіемъ

Которая бы жена, имѣя вѣно от мужа, на имѣнїяхъ его себѣ записанное,
хороми на ныхъ устроила или пристройку какую здѣлала своимъ коштомъ,
таковая, когда наслѣдники мужевы из вѣнованного онаго имѣнія ей
искуплятъ, волна будетъ на грунтъ свой собственныи, наслѣственный или
купленный, перенесть, или, не перенося, наслѣднымъ онымъ или кому-
нибудъ продать и дарить силна; а за пристройку или подчинку старыхъ
хороминъ тѣхъ наслѣдники по оцѣнки наградить ей должны, если она дарить
имъ не похочетъ.

Артїкулъ 19

О вдовѣ бездѣтной, которая за вдовца выходитъ

1. Вдова, за вдовца дѣти имѣющаго пошедшая и с нымъ дѣти сплодившая, по смерти его на чемъ остаетъся?

2. Вдовѣ, за вдовца пошедшой, принадлежитъ то, что с собою принесла и что от него записано будетъ.

3. Вдова вѣнованная буди с наслѣдниками мужными прожить не можетъ.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5, артік. 10 § 1 Прибавленіе там же § 1

Которая бъ вдова вийшла за мужа, имѣющаго дѣти с первою женою
спложенные, и с нымъ дѣтей иных прижила, таковая, по смерти его, // какъ 151
с тѣми, такъ и с своими дѣтми, в имѣніи мужнемъ недвижимомъ равную зв.
часть имѣтъ будетъ; а естли бы дѣтей с вторымъ мужемъ не имѣла, то с
дѣтми его первой жены равную; а если бы толко одна дитина была, то
третую часть толко в имѣніяхъ недвижимыхъ будетъ имѣтъ, до живота
своего, естли за третого мужа не пойдетъ; к тому жъ, из движимости, что
пристойно и безъ чего невозможно ей в содержаніи себе обойтися, опредѣлить
ей надлежитъ, какъ о томъ сея главы в артїкулѣ 18 въ пунктѣ 1 показано;
а когда бы и в третїй бракъ вступила, то и тую часть имѣнія, и все движимое,
дѣтямъ оставить должна; дѣти же за вѣнецъ денгами награждать ей не
должны будутъ.

2.

Там же § 2 Статут. розд. 5 артік. 10 § 3

Однакожъ, буди таковая жена, вдова, что-нибудъ из имѣній своих в домъ
мужа своего принесла, тое по доказателству ей и по смерти ея дѣтямъ или
родственнымъ ея жъ надлежать будетъ; а естли бы что мужъ вдовъ оной
женѣ своей, вдовою жъ поятой, з доброй волѣ от своего нажитого, а не
наслѣдственного имѣнія записалъ, то при томъ она оставшися, равной уже

межъ дѣтми мужа своего или третей части и ничего болшъ домагатися не имѣетъ.

3.

В Порядки о употребленіи имѣній женѣ отъ мужа назначенных № 35 и в Зерцалѣ Сазон. под слов. бѣлоголова № 6

А которая бъ вдова, оставшаяся на опредѣленномъ вѣнѣ или употребленыи имѣній мужа своего, краткое либо долгое время нераздѣлно с наслѣдныками его пребывая, не могла спокойно прожить и права своего свободно употреблять в домѣ мужнемъ, се же естли бы были дѣти молодые, убиточные, злонравные, своеволные, часто вдовѣ досаждающіе, или хотя бъ и от родныхъ дорослыхъ дѣтей для другихъ причинъ устранитись хотѣла, таковая вдова имѣетъ особного к прожитію мѣста у ных требовать; а куда-нибудь от ных отлучитъся, все тое при ней бить должно, до чего право имѣетъ, по силѣ онихъ артикуловъ сея глави, такъ, какъ бы и по смерти мужа своего в домѣ его жила неисходно.

Артїкулъ 20

О вдовѣ, с дѣтми за другого мужа пошедшей и о дѣтехъ ея, с обома мужами спложенныхъ

1. Вѣно женыно от первого мужа записанное почему мужъ ея вторый получить можетъ. //

2. По смерти пришелца, вдову появшого с дѣтми, а дѣти от первой жены 152
имѣющаго, которые от ных наслѣдствуютъ его имѣніемъ?

3. Дѣти первого и второго супружества имѣніе равно получаютъ.

Пунктъ 1.

Зерцало Сазон. под словом вѣно № 33 там же под словом бѣлоголова № 7 Права Гражданского артикулъ 22 № 18 Порядоки в титулі о посагѣ и вѣнѣ № 25

Если бы первый мужъ женѣ своей вѣно записавъ на имѣніяхъ своихъ противъ приданного ея и дѣти с нею сплодивъ, а приданное то потеряв, самъ умеръ, оставшая же оная жена, с дѣтми нераздѣлно того вѣновного имѣнія употребляя, посягла за второго мужа, принявъ его к себѣ на тія жъ имѣнія, и оному жъ свое приданное записала бъ, потомъ бы, при такомъ нероздѣлномъ с дѣтми своими того вѣнованного первого мужа имѣнія употребленіи, не одобравъ онаго во особенное свое владѣніе, сама умерла, то вторый ея мужъ, если о тое ей вѣно упоминатися будетъ, все тое получаетъ право, которое жена его к пожиткамъ движимымъ первого мужа своего за приданное нымъ потерянное имѣла, а ему бъ, второму мужу, оные отписала; буди же бы она, жена, своего приданного мужу второму не записала, то такое приданное, или вмѣсто оного вѣно от первого мужа записанное, надлежитъ в равный подѣлъ на дѣтей ея, такъ с первымъ, яко и с нымъ, вторымъ, мужами спложенныхъ, или в небытіи дѣтей, на ея ближайшых сродниковъ.

2.

В Правѣ Гражданском артік. 49 № 3

А который бы мужъ былъ пришелецъ и, не имѣя никакихъ дѣтей с женою своею второю, имѣлъ бы от первой жены сына или дочъ и какое имѣніе, а тая вторая жена имѣла бы своихъ дѣтей от первого мужа, - тогда такого второго мужа от первой жены дѣти отческое имѣніе наслѣдуютъ, а женыны, кои от первого мужа родились, не наслѣдуютъ.

3.

Права Хелминского книги 3 розд. 52 при конци с поправленіемъ

Естли жъ бы такій мужъ имѣлъ от первія жены дѣти и другіе с второю женою приживъ, умеръ, то по смерти его, тѣ всѣ первія и вторія женъ дѣти во всѣхъ его имѣніяхъ, собственныхъ и наслѣдныхъ, равную часть получаютъ. Равнымъ же образомъ, и по женѣ дѣти ея, которые с первимъ и вторымъ мужемъ сплодила, наслѣдствуют собственныя матерныя имѣнія.

Артїкулъ 21

О имѣнїяхъ в вѣно женѣ опредѣленныхъ

1. Вдова в вѣнѣ имѣнїй от мужа записанныхъ присвоить и утерять не можетъ. //

2. Вдова вѣновное свое имѣнїе по нуждѣ заложить или в откупъ пустить можетъ. 152 зв.

Пунктъ 1.

В Зерцалѣ Саѯон. под словом вѣно № 42 в Правѣ Гражд. артїк. 57 № 3 Саѯ. под словом вѣно № 44 и 45 Права Гражд. арт. 95 № 2 и 4

Мужъ, если женѣ своей даръ супружеский или вѣно запишетъ на своихъ наслѣдныхъ, тоесть отческихъ или матерныхъ имѣнїяхъ, и она бъ по смерти мужа своего тѣ имѣнїя употребляла, таковыхъ мужныхъ наслѣдственныхъ имѣнїй жена оная, мимо наслѣдниковъ его, себѣ присвоить, а ни продать, ни заложить и какимъ-нибудь образомъ утерять или кому уступить не волна будетъ. А естли бы мимо волю и вѣдомо мужных наслѣдников тѣ имѣнїя кому продажею либо какою другою здѣлкою уступила, то тѣ наслѣдники силны будутъ оные имѣнїя у держателя отобрать в свое владѣнїе, а держателю тому отложить денгы таковою ценою, какова оной женѣ на томъ имѣнїи, по артикуламъ сея главы надлежитъ.

2.

В Правѣ Гражданском ар. 57 № 3 и 4 в Зерцалѣ Саѯон. под слов. вѣно № 43[1] Права Хелмѣнского книга 3 розд. 50

Которая бъ жена имѣнїе недвижимое, в вѣно от мужа опредѣленное имѣя, по смерти его за какою необходимою нуждою содержать не могла, от чего бы в тѣхъ имѣнїяхъ спустошенїе слѣдовало, у такой жены мужа ея наслѣдныики оное имѣнїе выкупить или, принявъ до себе, с платежемъ ей чиншового оклада держать имѣютъ; инако же она волна будетъ урядомъ оповѣстяся, тое имѣнїе в присутствїи наслѣдниковъ оцѣновать и кому хотя заложить или в откупъ пустить, для своего препитанїя. То жъ разумѣть не токмо о вѣновныхъ, но и о другихъ имѣнїяхъ наслѣдственныхъ, во владѣнїи вдовы по правамъ содержуемыхъ, которые по крайней необходимой нуждѣ, по вышъписанному, заложить или в откупъ пустить для своего препитанїя, с вѣдомомъ наслѣдниковъ мужныхъ и с позволенїя уряда можетъ, ежели оные наслѣдники сами денгами, сколко нужно будетъ на ея снабдѣнїе, дать не похотятъ или не смогутъ.

Артїкулъ 22

О вдовѣ шляхецкїя или воинского званїя породы и супружества, если бы во второе супружество с простолюдиномъ вступила; такожъ и о семъ, какъ мужъ над женою опеку и радѣнїе принимаетъ //

1. Когда шляхтянка либо воинского человѣка вдова самоволно за посполитого человѣка вїйдетъ. 153

2. Если дѣвица или вдова шляхетская, либо воинского званїя человѣка вийдетъ за посполитого, з соизволенїя родителей или родственниковъ ея.

3. О опекѣ мужа надъ женою и о радѣнїя ея имѣнїемъ.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артїк. 12 с сокращенїемъ

Которая вдова породы шляхетской или воиского званїя и за шляхтичемъ или воинскимъ человѣкомъ жила в супружествѣ и, имѣя добра отческїе или матерніе, пошла бы замужъ безъ вѣдома, совѣта и соизволенїя своихъ родственниковъ близкихъ за человѣка простолюдина, таковая наслѣдія всѣхъ недвижимыхъ имѣнїй отческих и матерныхъ лишаетъся; но оные имѣнїя

[1] *Далі витерто* п. 45.

надлѣжать будут дѣтямъ первого мужа или, ежели дѣтей не будетъ, то близкимъ родственникамъ, которые однакъ должны ей за тѣ имѣнія наслѣдныя отложить сумму денежную, не по полной настоящей цѣнѣ, но по половинной, чего стоять будутъ; да таковая жъ жена вѣно, первимъ мужемъ себѣ опредѣленное, теряетъ, которое на наслѣдниковъ его приходитъ безъ всякого ей за то награжденія.

2.

Прибавленіе в согласіе Статутского права розд. 3 артік. 26

А если бы какая шляхетской породы или воинского человѣка дочь, дѣвица или вдова, пошла за вѣдомомъ и позволеніемъ родителей и близкихъ сродниковъ за которого честного, хотя и посполитого званія человѣка, то хотя, для умаленія службы войсковой, имѣній недвижимыхъ за собою к тому мужу внести не волна, однакъ за оныя имѣнія тѣ, коимъ принадлежатъ, сродственники должны настоящею, а не половинною цѣною ей заплатить, вѣновные же имѣнія, от первого мужа опредѣленные, токмо противъ настоящей оцѣнки, что стоять будутъ, у такой вдовы викупить.

3.

Зерцало Сазон. под слов. мужъ № 5 Статут. розд. 3 артік. 40

Мужъ хотя бы не былъ женѣ своей породою равный, однакъ по силѣ супружества стаетъся ей яко опекунъ и владѣлецъ какъ своихъ, такъ и ея имѣній, однакожъ о доходах и росходахъ з женины́х имѣній счета никому давать, какъ протчіе опекуни, не одолжается; а жена, скоро в супружество с мужемъ вступитъ, под власть его входитъ, и такъ за жизны, яко и по смерти его, честь и званіе его жъ на себѣ носитъ. //

Артікулъ 23

153 зв.

В обидахъ жены или обручныцы чіей кто суда искать долженъ

Зер. Сазон. под слов. мужъ № 7 от полу и под словом кривда или обида № 5 при конци Право Гражд. арт. 91 № 8

Мужъ, яко опекунъ и соединенная с женою персона, долженъ именемъ жены своей в судѣ за обиду или безчестіе ея челобитствовать, а вѣрующей женины́ у него въ судѣ в томъ не требовать; в обидѣ же или безчестія мужевомъ жена правоватись не одолжаетъся, понеже онъ естъ ея опекунъ, а не она его и для того обидитель или соперникъ женинъ отвѣствовать долженъ мужу ея, а обидившій мужа женѣ его не отвѣтсвуетъ, развѣ былъ бы мужъ самъ болѣнъ или в отлучкѣ, а за обиду обрученной кому невѣсты можетъ человбитствовать какъ женихъ, такъ и отцъ ея и она сама, ибо такова ей дѣлающаяся обида касаетъся с нею обще отца ея и жениха.

Артікулъ 24

Вдовѣ и вдовцу до которого времени в супружество второе не вступать и о штрафѣ ихъ, если бы инако учинили

Статут. розд. 5 артік. 13

Вдова, какой бы нибудь породы и званія была, по смерти мужа своего ежели до шести мцей вийдетъ за другого мужа, таковая вѣна, мужемъ первымъ себѣ записанного, лишена быть имѣетъ. Равным же образомъ и мужъ, которому жена приданное или какое наслѣдное имѣніе свое записала бы, ежели до шести мцей по смерти ея вторую жену поймѣтъ, того описанного себѣ приданного и имѣнія ея наслѣдного лишается.

Артікулъ 25

О вдовѣ, по смерти мужа оставшейся непраздной

1. Вдовы, оставшейся непраздной, изъ имѣній мужны́х не высилать.
2. Сумнѣніе о бремены и плодѣ вдовы по мужу оставшейся, от него лъ тотъ плодъ зачала, чимъ разрѣшаетъся?

3. По тому жъ распознаєтъся и о плодѣ такой жены, которыя мужъ по бракѣ скоро умрєтъ или в путь отлучится.

Пунктъ 1.

В Зєрцалѣ Сазон. под словом бѣлоголова № 36 и 37 до полу и 40 да в Порядки титули о бремєнноѝ женѣ № 7 да в Порядка в Артік. Прав Магдєб. о жєнах и дѣвках № 12

Жєна, по смєрти мужа своєго оставшаяся нєпраздная, хотя бы и вѣно приняла, от имѣній мужныхъ отчуждєна или вислана быть нє можетъ // прежде родива для того, что в животѣ ея носимое можетъ быть наслѣдникомъ 154
онихъ имѣній, и того ради, оная вдова, єсли ощутить сєбє быть бєрємєнною, то по умєртвіи мужа нємедлєнно, кому пристойно или на урядѣ, имѣетъ оповѣстить, и того ежєли докажетъ, имѣнія мужнія, по вышєписанному, имѣютъ быть за нею цѣло содєржаны до рожденія оной дитины.

2.

В Правѣ Гражданском ар. 96 № 11 там жє в Правѣ Гражд. артік. 96 № 12 съ поправлєніємъ

А когда бы нєпраздная жена по смєрти мужа для бремєны своєго хотѣла имѣніями мужными завладѣть, а наслѣдники єго нє вѣрили бъ в томъ, что єстъ нєпраздна, или бы порицать стали оную, что нє от мужа обрємєнѣла; тогда сумнитєство оное и споръ о плодѣ разрѣшаєтъ и прєсѣкаєтъ врємєнная и бєзъврємєнная пора рожденія дитины тая имєнно, єсли по скоропостижной смєрти мужєвой, считая от осмого дни по смєрти єго, родится дитина посля девяти мѣцей и двохъ или трєхъ днєй, то другіє наслѣдники отчєскія имѣнія могутъ мєжъ собою роздѣлить, а оное родившоєся дитя от подѣлу отчуждить; а ежєли такая дитина в девятъ мѣцей и в два или три дни или хотя и первое того врємєни родится, то какая по силѣ права пристойна будєтъ, оная наслѣдствєнная частъ отчєскихъ имѣній той дитинѣ принадлєжать имѣетъ.

3.

Там жє № 12 Зєрцало Сазон. под словом бєнкартъ № 1 В Поряд. в Артік. Права Магдєб. о жєнах и дѣвках № 13

Такожъ дє, єстли бы кто, ожєнившся, умєръ в скоромъ врємєны, а жена єго породила бы по сочєтаніи брачномъ прежде до девяти мѣцевъ и двох или трох днѣй, считая оное рожденіє от дня брачного вєсєлного или от обвѣнчанія, таковая дитина, яко за єго дитину считатись нє можетъ, такъ и наслѣдія єго жъ отчуждаєтъся, кромѣ тѣхъ случаєвъ, в которыхъ недоношеннѣє в утробѣ матєрнєй дѣти в сєдми или осми мѣсяцахъ либо и ближє родятъся. То жъ разумѣть когда муж и жена тіє от домовъ своихъ отлучаютъся, однакожъ в судѣ, по обстлятєлствамъ мужнєго бракосочєтанія, отлучки, болѣзни и смєрти, и по состоянію жены, в таковыхъ случаях зрѣло разсуждать и разсматривать должно.

Артїкулъ 26

Для чєго жєна вѣна, а мужъ приданного лишаєтъся

1. О причинах жены вѣна своєго лишающейся. //
2. Изъ какихъ причинъ мужъ приданного своея жены лишєнъ бываєтъ? 154 зв.

Пунктъ 1.

Зєрцало Сазон. под словом вѣно № 5 и 6 в Прав Гражд. артік. 22 № 21 от полу и 22 Порядокъ в Титулахъ о посагѣ и вѣнѣ № 29 в Правѣ Хєлмѣнскомъ книги 3 розд. 47 Зєрцало Сазон. мужеубийство № 29 Поряд. в Артикулах о жєнах и дѣвкахъ № 27

Всякая жєна вѣно своє от мужа єй записанное и наслѣдное право в нажитыхъ с нымъ имѣніяхъ утєрять и от оного отчужденна быть можетъ с тѣх причинъ: первая — бгоотступство, отступленіє от вѣры христіянской; вторая — оскорбленія имєраторскаго величєства; трєтая — єсли бы мужу своєму смєрти искала либо єго убила, или о тѣхъ, которыи на животъ єго настоєвали вѣдая, єму нє обявила и нє остєрєгла, либо имъ въ томъ согласовала или какій другий криминалъ здѣлала, либо с ея какой причины разводъ ея с мужемъ ея слѣдовалъ; чєтвертая — єсли бы при животѣ мужа своєго своєволно ложє супружєскоє прелюбодѣяніємъ осквернила, или по смєрти мужа своєго блудодѣйствовала бъ.

2.

Прав Хелмѣнского книги 3 розд. 47 на концѣ Прав Гражд. артік. 22 глоса № 23 в Порядки Титули посаг и вѣно № 30

Равнымъ образомъ и мужъ для нижеслѣдующихъ причинъ приданного жены своея, такъжє и наслѣднего ея имѣнія, которое ему записала *б*, и совокупно с нею нажитого, отчужденъ бываетъ: первая, вторая, третая и четвертая — какъ и о женѣ показанно, а особливо пятая — если бы, супружества с нею нє соблюдая, умышленно кому на прелюбодѣяніе оную выдалъ; шестая — если бы по злобѣ челобитствовалъ на жену свою о прелюбодѣяніи, и того ей ничимъ нє доказалъ; седмая — если бъ для себе подложницу какую в домѣ держалъ.

Артїкулъ 27

О равномъ сыновъ и дочерей наслѣдїи в приданномъ и иныхъ имѣнїяхъ по матерѣ

1. Имѣнія нєдвижимыя и протчія пожитки матерные в равны*и* на дѣтей обоего пола подѣлъ идутъ.
2. Отчєскія имѣнія сынамъ надлежатъ.

Пунктъ 1.

В книги Статутъ розд. 5 артік. 14 § 1

Всякоє имѣніе матерное, безъ тестамента и записѣ правилной оставшееся, такъ нєдвижимоє какъ и движимоє, тоєсть денги наличные, золото, сребро, каменіе дорогоє, одежи и посуды всякіе, олово, мѣдь, лошади, вози, коври, завѣси и какіе-нибудь спряты домовые, ткожъ и приданноє матернее, должно в равный ити подѣлъ на всѣхъ дѣтей, какъ на сыновъ женати*х* и нє женатих*ъ*, такъ и на дочерей // замужныхъ и нєзамужны*х*, выключая токмо з того 155
числа, именно: вещи к уборству и украшенію женскому приличные, которые самимъ дочерамъ, а лошади верховые, оруже, платє мужеское и прочее, к прибору воинскому служащые, самымъ сынамъ принадлежитъ. То жъ разумѣть и о имѣніяхъ, из приданного матер*нег*о обоими родителми приумноженныхъ.

2.

Там жє нижє того § 2 Права Гражд. артік. 96 в толкованіи № 7

Наслѣдіє же отчєскихъ, тєстамєнтомъ єго нє росписанны*х* имѣній нєдвижимы*х* и движимы*х* токмо на сыновъ и ихъ наслѣдныковъ приходитъ имѣетъ, такъ какъ на иномъ мѣстѣ, в главѣ 13 о наслѣдіи, в артїкулѣ 1 *м* пространнѣе изображєно.

Артїкулъ 28

О соравненіи приданного разныхъ женъ предъ подѣломъ имѣнія отчєского

1. Которой матери приданноє єстъ болшоє, тоє дѣтямъ ея предъ подѣломъ вычисляется, а осталноє, отческое, в равный идетъ подѣлъ.
2. Дочерамъ дорослымъ можетъ ли отецъ, что надлежитъ имъ приданного, матери ихъ выдѣлить, прежде возраста другихъ дѣтей.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артік. 15 § 1 и 2

Когда бы кто былъ двоєбрачєнъ или троєбрачєнъ, за всякою жє женою получилъ бы приданноє нє равноє, а тѣ жени, нє записавъ никому своєго приданного, померли бы, послѣ и мужъ умеръ бы, оставивъ по себѣ от каждой жены спложенные дѣти, приданноє жє было бы ростерянно, тогда надлежитъ прежде равного в имѣніи отческомъ между всѣми єго сынами подѣла, за означенноє матерей ихъ приданноє, сколко оного которой матерє будетъ, такъ сынамъ, яко и дочерамъ ихъ, по равной части со всєго того *ж* отческого имѣнія заплатить, потомъ осталноє, за тою уплаткою, отческое имѣніе

раздѣлить по равной части на всѣхъ сыновъ, а на выправу невиданныхъ в замужество дочерей с того четвертую долю видѣлить. Ежели жъ останутъся по такомъ отцу самые сыны, безъ дочерей, или самые дочери, безъ сыновъ, то какъ первѣй в заплатѣ за всякой матери приданное, якъ потомъ и в роздѣленіи равномѣрномъ осталного отческого имѣнія, поступать по вышеписанному.

2.

Статут розд. 3 артік. 40 Зерцал Сазон. под слов. вѣно № 6 Статут. розд. 6 артік. 2 § 1

А если бы дѣти, по смерти матери своея, а первобрачныя отца своего // жены, пришедъ в возрастъ, стали доходить ея приданного, которое не было 155
бъ от тоя жъ матере отцу ихъ записанно, такимъ дѣтемъ надлежащей на зв.
ныхъ оного приданного части долженъ оцъ безъспорно уступить. По тому жъ, кто бы з двома или трома женами, с приданнымъ поятими и прежде его умершими, имѣлъ дѣтей, то всякому от ныхъ оное матерей ихъ приданное незаписанное, сколко за которою взялъ, долженъ в цѣлости отдать, яко о семъ и в главѣ 11 о опекахъ, в артікулѣ 2 *м* в пунктѣ 1 *м* показано.

Артікулъ 29

О дѣтехъ разныхъ женъ, посягшихъ за мужей с приданнымъ и безъ приданного, скудныхъ

1. Дѣты разныхъ женъ в имѣніи родителскомъ наслѣдуютъ не равно, смотря по приданномъ матери ихъ.
2. Обидное отческое на дѣтей разныхъ женъ опредѣленіе не силно.
3. Уборъ женскій, исправленный за жизни первыя мужа жены, какимъ дочерамъ принадлежитъ?

Пунктъ 1.

Прибавленіе в согласіе права в Статутѣ розд. 5 ар. 14 и розд. 3 артік. 40

Который бы мужъ, при своемъ или опредѣленномъ себѣ от своихъ родителей имѣніи, поялъ жену с доволнымъ приданнымъ и приумножилъ к тому совокупнымъ с нею старателствомъ других имѣній и пожитковъ, по смерти же ея поятая нымъ вторая жена была бы скудная и безъ приданного, а имѣлися бъ от обоихъ дѣти, то по смерти оного мужа, надлежитъ первѣе приданное первыя жены, когда бы от нея никому не было опредѣлено и записано, а приумноженное от того приданного имѣніе, отдать в равный подѣлъ дѣтямъ оноя жъ первыя жены, яко о семъ вышше, в артікулѣ сея главы 28 *м* показано, потомъ самое мужа того собственное или наслѣдственное имѣніе раздѣлить на равные части, такъ второй его женѣ, по смерть ея или поки за иного посягнетъ мужа, какъ и спложеннымъ от обоихъ женъ сынамъ, а дочерамъ равную жъ из четвертой части того имѣнія выправу или приданное произвесть; а нажитое с второю женою, той же женѣ и дѣтямъ ея принадлежать будетъ.

2.

Прибавленіе

Буди же бы оцъ не по виышшеписанному сего артікула первому пункту означенное имѣніе первыя и вторыя жены дѣтемъ опредѣлилъ, // такое 156
опредѣленіе и запись при своей силѣ быть не можетъ, но судъ имѣетъ, в пристойномъ между оными дѣтми и матерію имѣнія раздѣленіи, поступить по вышшеписанному. Равное же разсмотреніе должно быть, если бы который мужъ, не имѣя за первою женою никакого приданного, а за второю доволное получивъ, дѣтей ея противъ приданного первыя жены изобидилъ.

3.

Прибавленіе

А если бы и то случилось, что при жизны чіея первыя жены приуготовани были ея старателствомъ, для ея жъ с мужемъ своимъ спложенныхъ дочерей, какіе женские уборства и платя, а по ея смерти, вторая жена того мужа, за

упрошенiемъ у него или другимъ способомъ, тое на себе, либо на своихъ с ным же спложенных дочерей забрала, то такого уборства и платя, яко не ея старателствомъ исправленыхъ, надлежатъ первой жены дочерямъ, для которых тое и приуготовлено; развѣ бы ис какова случая воспослѣдовало такое оскудѣнiе, что для тѣхъ меншихъ дочерей, с другою женою спложенных, того исправить было не можно, тогда оное уборство и платя имѣютъ быть раздѣлены на дочерей тѣхъ обоихъ женъ по равной части.

Артiкулъ 30

О вдовѣ вѣнованной, которая бъ за второго мужа вiйшла

1. Вдова, за второго мужа посягшая, по смерти его при чемъ остается.
2. Мужъ отписать имѣнiя вдовѣ в свое супружество понятой волен.
3. И жена мужу своему собственныя, а не наслѣдные имѣнiя дарить и записать волна жъ.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артiк. 16 § 1 и 2

Которая бъ вдова за второго мужа выходить имѣла, таковой женѣ тотъ вторiй мужъ на своемъ имѣнiи вѣна записивать не одолжается; в когда бы и тотъ вторый мужъ // ея умеръ, оставилъ по себѣ дѣти с нею спложенные, 156
тогда оная вдова с тѣми его дѣтми равную частъ имѣнiя держать и на томъ зв.
по замужество или по смерть свою жит имѣетъ. А ежели одна токмо дитина будетъ или когда и та дитина умретъ, то должна, во вдовстѣ пребывая, толко третую часть мужных имѣный содержат, до вступленiя в третобрачное супружество или по смерть свою, а по виходѣ замужъ или по смерти ея, и тая третая часть имѣетъ спадать на наслѣдниковъ мужевых, и для того вдовою не должна того имѣнiя терять, паче же во всемъ обходитись по тому, какъ в главѣ 11 о опекахъ, в артiкулахъ 2 м и 3 м и иных тамо жъ написано.

2.

Там же § 3

Однако жъ, если бы мужъ, при животѣ своемъ, и такой женѣ своей, вдовою поятой, что от имѣнiя своего движимого и недвижимого записалъ по смерть ея, тогда уже она, по смерти его, у дѣтей и наслѣдниковъ его вышепомянутои в первомъ сего артiкула пунктѣ в имѣнiи мужнемъ части домагаться не силна, а имѣетъ доволствоваться по замужество либо и по смерть свою тѣмъ, что оной от мужа записанно.

3.

Зер. Саз. под слов. дар № 24
Право Хелмѣн. кн. 3 роз. 24

Всякая жена приданное свое материнное и дарованное исобственними своими трудами нажитое имѣнiе движимое и недвижимое, мужу своему и кому похочетъ по пристойности записать, какъ в главѣ 14 артiкулѣ 1 м в пунктѣ 2 и 3 обстоятелно показано. А отческих и дѣдовскихъ имѣнiй, кои ей по наслѣдiю достанутъся, мимо сестеръ своихъ родних и дѣтей ихъ, на которыхъ оное имѣнiе наслѣдственно должно приходить, безъ вѣдома и соизволенiя тихъ своихъ сестеръ или дѣтей ихъ ни мужу своему и никому записать не силна, ибо на женскiй полъ насѣдiе отческихъ и дѣдизных имѣнiй приходить по тому, когда не станетъ наслѣдниковъ по прямой линiи мужеска полу. //

Артiкулъ 31 157

Вѣновное опредѣленiе от мужей женамъ какъ крѣпко

1. Имѣнiя вѣновного от жены ни мужъ отдалить и никто за долгъ или за преступленiе отобрать не можетъ.
2. Мужъ в опредѣленномъ собою женѣ вѣновномъ имѣнiи, поки живъ, какую имѣетъ силу.
3. За записанное в вѣно имѣнiе женѣ мужъ опредѣлить может иное равное.

4. Жена, при жизни мужа, за показанную собою кому обиду, из своихъ имѣній собственныхъ и вѣновныхъ платитъся.

Пунктъ 1.

Ста. роз. 5 арт. 17 Зер. Саз. под слов. вѣно № 23 Прав Граж. арт. 22 № 6 от полу

Всякій мужъ, на которомъ именно имѣніи своемъ вѣно своей же женѣ запишетъ, того имѣнія никому иному ни продажею, ни закладомъ, и никакимъ образомъ завести не можетъ, хотя бы и позволеніе от жены на писмѣ имѣлъ, и показывалъ безъ персоналного пред урядомъ сознатя ея такожъ и урядъ всякій ни на какомъ записанномъ женѣ в вѣно имѣніи никому награжденія, за преступленіе и долгъ мужа ея, судомъ опредѣлять и отдавать не имѣетъ, кромѣ доброволного и персоналного на то самой оной жены соизволенія, на томъ же урядѣ (безъ всякого мужнего принужденія) сознанного.

2.

Кн. Пор. в Титулах живност домова № 6 Там же Энхиридіон вѣно № 8 Зер. Саз. под словом вѣно № 2 Прав Гражд. арт. 22 № 19 и арт. 26 № 26

Однако жъ мужъ, на содержаніе и доволствованіе жены и на свою общую с нею користъ, изъ имѣній вѣновныхъ при животѣ своемъ доходы отбирать и оными какъ хотя радѣть воленъ, толко бы тѣхъ имѣній какимъ образомъ не разорилъ и не спустошилъ; жена же тѣми имѣніями, поки мужъ живъ, завладѣть собою такъ, чтобъ наслѣдникамъ своимъ отдать имѣла, не можетъ, такожъ и своихъ собственных пожитковъ безъ вѣдома мужнего издерживать и употреблять не силна.

3.

Зер. Саз. под словом бѣлоголова № 25 и под словом вѣно № 23

Но если бы мужъ, для какой общей своей и жены своея ползы, похотѣлъ опредѣленное собою в вѣно ей имѣніе употребить, а во место оного, иное тому равное жъ имѣніе ей опредѣлить за ея доброволною уступкою и соизволеніемъ, то ему учинит свободно, и сего урядъ не токмо не возбранять, но и утвердит долженъ. //

4. 157 зв.

Стат. роз. 5 арт. 17 при конци и роз. 4 арт. 45

А когда бы жена, имѣя в вѣно ея опредѣленные или свои собственные имѣнія, учинила кому обиду, при жизны либо и по смерти мужней, тогда, что уплатить обидимому в судѣ приговорено будетъ, тое изъ имѣній ея из собственныхъ, а чего бы из собственныхъ не доставало или бы и ничего не было, то из вѣновныхъ самыхъ награждено быть имѣетъ.

Артїкулъ 32

О обидахъ, если бы кому здѣлались от которого мужа изъ имѣнія женѣ в вѣно опредѣленного, и о криминалномъ преступленіи его

1. Когда бы мужъ изъ вѣновнаго имѣнія обиду кому здѣлалъ.
2. Жена казненного за преступство мужа вѣна, и что изъ имѣній его принадлежитъ ей, не лишается.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 5 арт.18 § 1, 2 и 3

Который бы мужъ, записавъ женѣ своей, за ея приданное, в вѣно свое имѣніе, самъ учинилъ кому обиду, таковый сам отвѣтствовать и награждать за ту обыду долженъ, на вѣновномъ же женином имѣніи такова награжденія не доправлять; а не будетъ ли у такова мужа той обыды чимъ наградить, то и на самой его персонѣ отправу учинить, по артїкуламъ сего права.

2.

Зер. Саз. под слов. судъ № 31 и 32

Который же бымужъ по приговору судовому за преступство какое смертїю казненъ былъ, или самъ себе убылъ, таковаго жена из его имѣній вѣна себѣ опредѣленного доискиватись силна; а хотя бы на то вѣно и записѣ от него

нє имѣла, однакъ изъ тѣхъ же имѣній єго столко взять силна, сколко надлєжитъ по артїкуламъ сєго права. А о женах тѣхъ, которыхъ мужя в важныхъ государственныхъ дѣлах за преступленіє казными бываютъ, или страха ради, в преступленіи такомъ себє сами умерщвляютъ, показано вышше, въ главѣ 3 в артїкулѣ 3 *м* в пунктѣ 4 *м*.

Артікулъ 33

О долгахъ самого мужа и совокупныхъ с женою

1. Когда мужъ прежде сватбы задолжитъся, жена єго изъ имѣный своихъ нє платитъ. //

2. Долги мужа и жены общіє изъ имѣній обоихъ ихъ уплачиваютъся. 158

3. Мужъ, єсли бы по согласію жены своєя, собою вѣнованной, в долгу за кого ручилъся.

Пунктъ 1.

Прав Хел. кн. 3 роз. 77 отъ полу

Кто бы прежде женитвы задолжилъся, понялъ за себє жену о томъ долгу нєвѣдающую, такова долгу изъ приданных и других наслѣдных жены имѣній уплачивать нє надлежитъ, развѣ бы она, опослѣ, в супружество с мужемъ своимъ, в тотъ долгъ взятыхъ нымъ денєгъ, употрєбленіємъ сєбѣ из оных какой користи или притяженіємъ каких либо з того общихъ имъ обоимъ пожитковъ была участна.

2.

Там же в роздѣлѣ 77 при конци в Статутѣ роз. 7 артікул 18 § 2 при конци

Всякіє же иныє долги, которыє сталися бъ в супружествѣ чрезъ мужа и жену по обовязатєлству обоихъ на какій общій ихъ промислъ или из какой иной причины (понеже мужъ и жена, в общеніи всѣхъ имѣній пребивая, подлєжатъ равному прибытку и убытку), имѣютъ быть плачены, изъ собствєнных имѣній обоихъ, безъ всякого разбора вѣна или какого иного мужняго дара, котораго женамъ правами употреблять позволєно.

3.

Порядокъ в Титулах о посагѣ и вѣнѣ, вопросъ 3 № 14

Когда же бы кто, вѣно опредѣливъ женѣ своєй, по томъ опредѣленіи за кого ручилъся и обязался бъ платить из вѣновыхъ имѣній, за согласіємъ и волею жены своєя на урядѣ, а по смерти єго єжели заимодавецъ станетъ быть челомъ на ту вдову за поруку или за обязатєлство оное, тогда, хотя бы она извинялася тѣмъ, что нє самоволна была, но под властію мужа обрѣтаясь, и кромѣ словеснаго с мужемъ согласія никакой записѣ урядовой вѣрителю от себє нє дала, но понеже прежде слыша на урядѣ обязатєлство мужа своєго и сама доброволно тому согласовала, принужденія же от мужа, ни словомъ, ни дѣломъ нє вспоминала, а иныхъ бы имѣній мужъ нє оставилъ на уплатку долга; того ради нє можетъ от оного платежа быть свободна.

4.

Зєрцало Саз. под слов. бѣлоголова № 12 и под слов. долгъ № 11 в Поряд. в Артік. о долгах и должниках № 1

А будє бы жена, имѣя от мужа на третой имѣній єго части вѣно, купно с нымъ задолжилася и купно обязалася долгъ вѣрителю платить, по смєрти же мужевой наслѣдники єго одно толко вѣно єй отдавъ, всѣмъ имѣніємъ мужа єя завладѣли, а вѣритєль бы в долгу самыя єя по єя жъ обязатєлству смотрѣлъ, такому вѣрителю оная вѣнованная жена, хотя бы на вѣновномъ имѣніи // жила, либо из оного мужевыми наслѣдниками и отправлена была, 158 зв.
с тѣми наслѣдниками мужевымъ имѣніємъ владѣющими, а именно третую часть уплачивать должна.

Артїкулъ 34

О мужѣ и женѣ суетратныхъ и ума лишенныхъ

1. Женѣ с мужемъ суетратнымъ в имѣніяхъ ея какъ поступат.
2. У мужа суетратного сылна жена упоминатъся о вѣно свое.
3. Надлежитъ ли мужу долгъ своея суетратныя жены своимъ имѣніемъ уплачиватъ.

Пунктъ 1.

Права Хелмѣн. книг 3 роздѣлъ 77 с начала прибавленіе

Жена, когда бы выйшла за такова мужа, который бы имѣнія и пожитки ея от родителей или родственниковъ в посагѣ данныя, или кто с тѣми и свои имѣнія собственныя в суе терялъ или расточалъ, напримѣръ, пянствомъ, костирствомъ, либо инымъ непристойнымъ образомъ ни во что оныя обращая, тогда урядъ за обявленіемъ себѣ о томъ от жены или от сродниковъ ея имѣетъ опекуна, либо приставника умного, и добросовѣстного опредѣлитъ, который бы осмотрѣвъ и описавъ всѣ грунта и имѣнія жени его, також де и собственные оного мужа, какъ надлежитъ онымъ радѣлъ и звехъ того зъ уряду публиковатъ, дабы никто у таковаго суетратного никоихъ имѣній и пожитковъ без вѣдома означенного приставника ни покупкою, ни закладом, ни замѣною, и ни коимъ образомъ себѣ не доставалъ и ему в боргъ и долгъ ничего не вѣрилъ, под потеранiемъ того, что бы кто у такова суетратного за публикацiею купилъ и какою-нибудъ здѣлкою досталъ, либо ему свое повѣрилъ.

2.

Поряд. в Арт. Права Магдебур. о женах и дѣвкахъ № 4

А хотя бы таковый суетратецъ из своего имѣнія, прежде об немъ публѣкаци, ито и расточилъ, однакожъ урядъ смотрѣтъ долженъ, чтобъ вѣновное женино имѣніе всегда было в цѣлости, и онымъ бы жена по записѣ мужней сама примѣромъ какъ бы и вдовою будучи диспоновала.

3.

Права Хелм. книг. 4 роз. 44

Напротив того если бы жена была суетратная, а мужъ бы про суетратство самъ вѣдалъ, на урядѣ же не просилъ запрещенiя, чтоб ей никто не вѣрилъ, а она бы у кого заняла и расточила денги, таковый долгъ мужъ з вѣновного ея имѣнiя уплачиватъ долженъ, буди же бы кто такой женѣ по урядовомъ об ней запрещенiи, что свое повѣрилъ, либо у нея что с имѣній досталъ, съ таковымъ поступатъ по вишъ писанному сего артїкула 1 м пункту. Тожъ разумѣтъ о мужех и женахъ ума лишенных. //

Артїкулъ 35 159

О имѣнiи убогого мужа убогую жену появшого, нажитомъ совокупно в супружествѣ

1. Мужъ и жена в нажитомъ совокупно собою имѣнiи какъ силны.
2. Имѣнiе совокупними трудами нажитое по смерти мужа жена какъ с дѣтми и какъ безъ дѣтей наслѣдуетъ.
3. Ежели и жена послѣ мужа умретъ тое имѣнiе ихъ совокупное на кого приходитъ.
4. О такомъ же совокупно набитомъ имѣнiи ежели мужъ прежде жены умрет.

Пунктъ 1.

Статут. роз. 5 артік. 21 § 1 Прав Хелмѣн. книг 3 розд. 23 со изясненiемъ

Который бы убогiй человѣкъ какова-нибудъ званiя, не имѣя никакова имѣнiя своего, поялъ жену, за которою бъ такожъ ничего не взялъ, а потомъ бы при помощи Бжой, обое зароботали или вислужили и нажили имѣнiя недвижимiя и движимыя, таковые мужъ и жена при совершенномъ здоровю

своємъ оныя свои имѣнія могутъ дать, в закладъ пуститъ, и продать кому хотя, безъ всякого препятствія от наслѣдниковъ, и не толко зобща то учинитъ обое волни, но и особъ муж, или жена з вѣдома и позволенія мужняго можетъ же кому хотя, что ни естъ изъ каких имѣній совокупно нажитых дарыт, и уступит.

2.

Стат. розд. 5 артік. 21 § 1 при конци Порядокъ в Титулахъ о вѣнѣ вопросъ 10 № 26 с поправленіем

А если бы мужъ такій умеръ, не распорядивъ имѣнія записю, или тестаментомъ, тогда женѣ его со всего имѣнія имѣетъ быть отдѣлена третая част, а дѣтямъ собственнымъ, которые с нымъ имѣла бъ двѣ части; в небитіи же дѣтей все имѣніе женѣ остается, хотя бы и замужъ пошла из другимъ мужемъ дѣти родила, которымъ она тое имѣніе и отписать волна.

3.

Там же Стат. розд. 5 артік. 21 § 2

Буди же бы жена тая ни с первымъ, ни с другимъ мужемъ не имѣя дѣтей умерла, и никому того не записала, то по смерти ея изъ оного имѣнія спадает половнная часть на родственниковъ ближайших, мужа ея того, с которымъ оное нажила, а другая часть на ея родственниковъ.

4.

Тамъ же Стат. артік. 2 с поправленіемъ

То же разумѣтъ и о женѣ, которая бы первѣе мужа умерла, то естъ по смерти ея, имѣнія таковаго двѣ части на мужа, а третая на дѣтей ея с нымъ спложенных приходятъ, въ небитіи же дѣтей на его самого, хотя би онъ и другой оженился, и с другою женою дѣти сплодилъ, которымъ онъ такия имѣнія и отписать силенъ, а если не оставя дѣтей никаких, и не отписав никому тѣх имѣній умретъ, то тѣ имѣнія спадаютъ пополамъ на родственниковъ его и его жъ жены, с которою онъ тѣ имѣнія нажилъ.

Артїкулъ 36

О запрещѣнномъ сродства ради супружествѣ и о наказаніи преступныхъ за такое супружество

1. Между какими сродниками супружество запрещаетъся?
2. Супруги вѣдающіе о своемъ сродствѣ и сочетающіеся бракомъ, какой за то винѣ подлежатъ?
3. Вдовъ когда сродницу свою в жену себѣ поймет?
4. Супруги если в невидѣніи о своемъ сродствѣ поймутъся?

Пунктъ 1.

Стат. роздѣл 5 артік. 22 § 1 с сокращеніемъ

По правамъ Бжїимъ и Христіанскимъ никто да не дерзаетъ близкую себѣ в сродсвѣ в жену пониматъ, даже до степены по узаконенію православные восточныя церквы. //

2. 159 зв.

Там же

А когда бы кто, вѣдая дѣвицу или жену в сродствѣ себѣ близкую либо по отцу, либо по матери з умислу противно узаконенію церковному понялъ, у таковаго на судъ в томъ дѣлѣ позваннаго по подлиннимъ доказателствамъ имѣній его недвижимых, а въ небитіи тѣх, движимых половина отобрана быть имѣетъ на Государя; да и жена тая, которая бъ вѣдая о сродствѣ, замужъ пошла, приданного, такъ же и своихъ собственных, если бы имѣла, имѣній половины жъ лишаетъся, и обое таковые супруги имѣютъ от супружества быть разлучены, а толко при другой половинѣ имѣній своихъ останутъся до смерти. Да онаго жъ, в сродствѣ женившагося, ни в какой чинъ допущатъ не надлежитъ, по смрти же их дѣти, которые в томъ кровосмѣшенія супружествѣ родилися, не толко в половинѣ имѣній тѣхъ,

никакова участїя имѣтъ нє будут, но и сами за нєзаконнорождєнных вмѣняютъся, а имѣнія тѣ по смєрти таких родитєлєй спадаютъ на родствєнников ихъ обоихъ, смотря по линіи сродства.

3.

Там жє § 2

Кто жє бы имѣлъ с пєрвою жєною законно понятою, сыны, дочєри, или внуки, а поялъ бы потом другую сєбѣ жєну в сродствѣ близкую, вѣдая о томъ сродствѣ, таковый тотъчасъ, за призванієм к суду, по прямому доказатєлству с тою жєною развєдєнъ, и от всѣхъ имѣнїй и пожитков своих отчуждєнъ быть имѣєтъ, которыє имѣнія тогда жъ, при єго животѣ єго жъ сыны или внуки от пєрвого законного супружєства рождєнній, или кому бы по см҃рти єго то наслѣдїє надлєжало, по правамъ силни будут принять во своє владєнїє. То *ж разумѣть и о женском полу, однако ж* дѣти и от таковых розвєдєнных родитєлєй своихъ старатєлство имѣтъ до смєрти их должны, доволствуя оных платьємъ и прєпитанієм по приличію званія ихъ и по мѣрѣ пожитковъ.

4.

Там жє § 3 в Зєрцал Саѯон. под словом бѣлоголова № 35 и под словом малжєнство или супружєство № 15 також под слов. дитя № 5 паки Стат. розд. 5 артїк. 22 § 3 при конци

Буди жє бы таковыє в сродствѣ бракомъ сочєтанныє лица извинєнїє приносили, что случилосъ тоє по нєвѣдѣнію их,об такомъ близкомъ сродствѣ, то обоє должны в томъ своємъ нєвидѣніи присягнутъ, а по присягѣ хотя нєпрємѣнно имѣютъ бытъ развєдєны, однакъ имѣнія своєго нє лишаютъся, и дѣти в томъ супружєствѣ рождєнныє за законных почитаютъся, и по см҃рти родитєлєй своихъ имѣнія наслѣдоват имѣютъ, ибо тоє праву оных дѣтєй, какъ прєдъ розводомъ родившихъся, такъ и во врємя развода в утробѣ матєрнєй сущих, ничєго врєдить нє можєт. А о вступлєніи въ иноє с свободными лицами в супружєство тѣхъ жє повѣдавших о своємъ сродствѣ, и развєдєнных супруговъ, також и о розводѣ разсмотрєнїє и опрєдѣлєнїє должно быт в судѣ д҃ховномъ.

Артікулъ 37

О разводѣхъ супружєскихъ гдѣ бытъ должны

1. Розводъ супружєскїй должєнъ быть прєдъ судомъ дх҃овнымъ.
2. Разсмотрєнїє о розводѣ мужа и жєны в дх҃овномъ, а опрєдѣлєнїє имѣнїй их в мирском судѣ бит должно.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 5 артїк. 20 § 1 Зєрцало Саѯонс. под словом развод № 5

Розводъ супружєскїй, для которыхъ причинъ нє бываєтъ, должєнъ быть по правамъ християнским всякого званїя и чина людємъ нєгдє индє, токмо прєд судомъ дх҃овнымъ.

2.

Там жє § 1, 2, и 3

Ежєли мужъ явится виноватъ по розсуждєнію права дх҃овнаго, то жєна нєвиноватая останєтъся на имѣніи от мужа записанномъ, а єстли жєна виновата будєтъ, то приданного своєго и вѣна лишєна быть имѣєтъ, однакожъ буди бы учинєнъ былъ розводъ по правилнымъ доказатєлствамъ для сродства, о которомъ бы тѣ супруги нє вѣдая сочєталис, или для иных причинъ, которыє прєдъ судомъ дх҃овнымъ покажутся к розводу правилныє, бєз вины обоихъ супруговъ, то о томъ из суда духовного обстоятєлноє писмєнноє извѣстїє с яснымъ тѣхъ розводу причинъ показанієм должно быть сообщєно в надлєжащий мирскій судъ, и тогда по розводѣ вѣно при мужу, а приданноє при жєнѣ остатись имѣєтъ. //

ГЛАВА ПЕРВАА НА ДЕСЯТЬ

Ѡ опєкунахъ и ихъ над сиротами опєкахъ, такожъ о нєраздѣлномъ имѣнїи братовъ и сєстєръ дорослыхъ с нєдорослимы и о подѣлѣ между ными

Артїкулъ 1

Ѡ званїи ѡпєкуновъ и ѡ потрєбности ѡпєки ихъ

1. Что єсть ѡпєкунъ.
2. Дѣти сироти для чєго и до какыхъ лѣтъ должны быть под опєкунами.

Пунктъ 1.

Зєр. Саз. под словомъ опєкунъ № 6 со изяснєнїємъ

Ѡпєкунъ, то єсть приставникъ, или пѣстунъ, той называєтся, которому в опєку, смотрѣные и радѣные, оставшїєся по чїєй смєрти нєдорослые дѣти, сироти с наслѣднымъ ихъ имѣныємъ до совершєнного своєго возраста поручаютъся, для того, что оны за младолѣтїєм сами сєбє воспитовать и имѣнїями управлять и радѣть нє могутъ.

2.

Стат. роз. 6 арт. 1 Права Хєлми. книги 3 роздѣлъ 63 Права Граж. арт. 26 № 23 в Поряд. в Арт. Права Магдєбур. о опєкахъ № 10 при конци прибавлєнїє

Чєго ради, дабы такіє нєдорослїє дѣти могли возимѣть доброє воспитанїє и дабы надлєжащоє родитєлскоє на ныхъ имѣнїє нє было всує расточаємо, и ко убилѣ приходить нє могло, должни быть под ѡпєкунами тєстамєнтомъ, то єсть духовною отца ихъ, или от уряду опредѣляємими, до совершєнного лѣтъ ихъ возраста, лѣта жє совершєнные исчитаются мужєску осмнадцать, а жєнскому полу тринадцять, или поки в замужєство будуть виданы.

Артїкулъ 2

Ѡ опєкѣ отца или матєрє над своими дѣтми и над надлєжащимъ на ныхъ имѣнїємъ

1. Ѡтцу имѣнїє своихъ дѣтєй какъ в ѡпєкѣ своєй содєрживать.
2. Ѡт҃цъ или мати єсли бы синовноє имѣнїє на сєбє издєржали.
3. Ѡт҃цъ или мати дѣтямъ дорослимъ до подѣлу с нєдорослими часть имѣнїя видѣлить могутъ. //

Пунктъ 1.

160 зв.

Стат. роз. 6 арт. 2 § 1 Зєр. Саз. под словомъ ѡт҃цъ № 1 и под словом вѣно № 37 при конци Поряд. в великомъ рєєстрѣ под словомъ гипотєка и под словомъ о защищєнїи сиротъ и вдовъ титул 1 глав 1 №3 и глава 5 № 14 Саз. под словомъ дитя № 1 Стат. роз. 6 арт. 2 § 2

Кто бы по смєрти жєны своєя имѣлъ с҃новъ или дочєрей нєдорослыхъ, и на ныхъ приходили бъ нєдвижимїє и движимїє имѣнїя, матєрные или от сродниковъ какыхъ собствєнно имъ записанные, либо другїє какіє-нибудь на ныхъ надлєжащиє и правно нымъ ѡтцємъ поисканные пожитки, тѣ всѣ имѣнїя и пожитки купно с ными своими дѣтми во своєй опекѣ до совершєнного ихъ возраста содержать, а за возрастомъ ихъ в цѣлости имъ жє отдать имѣєтъ, а хотя никакого счєта из прибилей от тѣхъ имѣный дават нє долженъ, однакъ ничєго из оныхъ в рукы чужєє нє токмо вѣчно, но и на врємя в заставу (кромѣ нєобходимой какой для тѣхъ жє дѣтєй нужды) пущать нє силєнъ. А єсли бы что кому без такой нужды пустилъ, тоє онымъ дѣтємъ препятствовать нє можєтъ, но оны дошедъ возраста силни будуть своєго на держащємъ доходить, толко бы давности зємскыѧ десяти лѣтъ по виходѣ своємъ из отчєской опєки нє промолчали; такожъ єсли бы который сынъ собствєннымъ своимъ промисломъ или вислугою набывъ какоє имѣнїє, поручилъ в содержанїє отцу или матєрѣ своєй; такого имѣнїя синовнєго тѣ родитєли ихъ никакымъ образомъ заводить нє могутъ, и братя єго в подѣлъ мєжду сєбє пущать нє силни, а кому бы оноє имѣнїє было и заведєно, того такожъ синъ самъ, или єго потомки на держащємъ свободни будутъ

поискивать, держатєль же оний самихъ оных родитєлєй смотрѣть и на собствєнномъ ихъ имѣнїи денги свои доправлять можєтъ.

2.

Стат. ро. 6 арт. 2 § 3

Естли жъ бы отцъ или мати что изъ такихъ к содержанїю своєму от сина порученныхъ собствєнныхъ єго имѣный на свои потрєбы издержали, а послѣ сами помєрли, дѣтєй же бы другихъ посєбѣ оставили, то // прежде 161
надлєжащого мєжду такими дѣтми во имѣнїи отчєскомъ или матєрнємъ подѣла, надлєжитъ столко того родитєлского имѣнія, сколко бы за братнєє стоять могло, видѣливъ оному брату, прочєє в равный на всѣхъ, а в томъ числѣ и на нєго, подѣлъ пустить.

3.

Тамъ же § 4

Который бы отцъ, или мати имѣли нѣсколко дѣтєй нєдорослыхъ, а мєжду тѣми и дорослыхъ сина или дочъ, содєржали в своєй опєкѣ и надлєжащіє на ныхъ нєроздѣлныє имѣнія, из такова имѣнія могутъ до совєршєнного мєжду ними подѣлу какую часть по усмотрєнїю своєму на тѣхъ же сна или дочъ дорослыхъ опредѣлить, протчїихъ же нєдорослыхъ дѣтєй части до лѣтъ всякаго совєршєнныхъ во своєй опєкѣ и надлєжащємъ досмотрѣ содєржать должны.

Артїкулъ 3

О ωпєкѣ дѣтєй и имѣный ихъ, порученной от мужа духовною своєй жєнѣ

1. Опєку над дѣтми малолѣтними вдовѣ, матєрѣ ихъ, какъ содєржать.
2. Матєрь вдову в ωпєкѣ нєрадивую опєкуномъ сиротъ сродникомъ перємѣнять.
3. В нєбитїи сродниковъ сиротъ и из уряду опєкуна опредѣлять.
4. Опєкуну такому опеку какъ вручать и матєрь сиротъ суєтратную при чємъ оставлять?
5. Опєкунамъ дѣтєй малихъ от матєрѣ нє отбирать.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 5 арт. 11 § 1 Права Хєлми. кнїги 3 роз. 52 в срєдинѣ

Которая бы жєна осталась по мужу своємъ с дѣтми малолѣтними, а мужъ бы єй опеку над дѣтми и над наслѣдным ихъ имѣныємъ духовною поручилъ, // таковая жєна, по силѣ тєстамента и записє мужа своєго, должна 161
будєтъ дѣтми и домомъ радѣть, во всємъ чинно и пристойно обходясь, какъ зв.
бы могло быть с наилутшою прибєлїю, а нє с убиткомъ и разорєніємъ того жъ дитинного имѣнія.

2.

Тамъ же § 2 в Поряд. О оборонѣ сиротъ и вдовъ титула 1 глава 5 № 6, 7 и 8 и глава 8 № 12, 13 и 14

Когда же бы какая вдова в повѣрєнной сєбѣ от мужа опєкѣ нє радѣтєлно, или и бєзчинно поступая, а о добромъ дѣтєй своихъ воспитанїи нє промишляя, и ничєго в домъ нє притяживая, частїє учти и компанїи заводила, людєй же ихъ бєзмѣрными податми, окладами и протчїими какыми излишєствi отягощала, гумна и инныє домовыє пожитки и вещи всуе тєряла и растощала; тогда дядѣ, а в нє-бытїи ихъ инныи тѣхъ дѣтєй родственныки должни оную вдову позвать на срокъ в судъ и буде допряма такоє нєприличноє єя обхожденіє доведєно будєтъ, то судъ опеку над дѣтми, и содєржанїє наслѣдного ихъ сиротинного имѣнія от нея отобравъ, поручить имѣєтъ тому, кого от дядєй или другихъ сродниковъ усмотритъ быть, къ какой опекѣ и содєржанію имѣній надежнѣйшого, да тотъ же опекунъ и самую оную вдову имѣєтъ наблюдать, дабы в чєстномъ и вдовиному званію приличномъ находилась состоянїи.

3.

Стат. роз. 5 арт. 11 § 3

Которыи же дѣти сыроти, кромѣ матери вдовы суетратной, не будутъ имѣть дядей, или другыхъ сродниковъ, а урядовѣ бы о ея суетратствѣ вѣдомо, чрезъ кого-нибудь, учинилось, таковую суетратцу оный [1]урядъ, призва*в* пред себе (хотя б[-1] на ея и челобитя ни от кого не было) и оную правилными доводами в томъ изобличивъ, имѣетъ по вышеписанному опеку и доморадѣніе от нея отобрать, а въ мѣсто ея опекуна, // хотя и не сродственного, но доброго 162
и надежного человѣка, тамъ же пред собою опредѣливъ, оному тую жъ над дѣтми опеку и надлежащое на ныхъ имѣніе вручить.

4.

Тамъ же § 3 Порад. част 3 о інвентарѣ №2 и 10
Стат. роз. 5 арт.11 § 2 от полу
тамъ же § 3 при конци

Врученіе же такымъ опекунамъ тоей над дѣтми опеки и содержанія ихъ имѣный, должно быть на урядѣ с сочиненіемъ інвентара, или реестровыа записѣ всего сыротинного имѣнія, и вписаніемъ оныа в книги урядовие под ихъ опекуновъ обязателствомъ, дабы оны жъ опекуны с сыротами, что к воспитанію самыхъ и радѣнію имѣніемъ ихъ предлежить, во всемъ поступали такъ, какъ ниже в артікулѣ сея глави осмомъ, о должности опекуновъ показано, а при означенной от тоей опеки отставленной сиротъ матерѣ, надлежить оставить то, что бы записомъ вѣновнимъ от мужа ей было опредѣлено, или если не будетъ такого вѣновного опредѣленія, то видѣлить ей между синами ея надлежащую часть наслѣдного ихъ имѣнія, какъ о такыхъ не вѣнованыхъ женахъ в главѣ 10 в артікулѣ 7 в пунктѣ 2 показано; что же бы между тѣмъ она из имѣнія наслѣдного дитинного напрасно потеряла, должна тотъ убитокъ наградить из вѣна, или собственного имѣнія своего.

5.

Тамъ же § 4 и 5

Но естли бы дѣти такой хотя и суестратной матери, были весма малолѣтние; такые имѣютъ быть при ней же матерѣ, дѣвица до виходу своего замужъ, а синъ до такыхъ лѣтъ, в которыхъ бы свободно было в наученіе грамотное или в какое иное художество отдать, опекунъ же поки оные дѣти при матерѣ будутъ, долженъ наблюдать, чтобъ от нея надлежащій имъ былъ досмотръ, и по мѣрѣ имѣнія и пожитковъ отческих, на ихъ же кормъ и одѣяніе, с вѣдомомъ урядовыхъ персонъ, что надлежитъ давать до рукъ матерныхъ, да она жъ, мати, дочерей своихъ, когда во возрастъ прійдутъ, своею волею в супружество кому-нибудь видавать // не имѣетъ, но развѣ за 162
вѣдомомъ и совѣтомъ того жъ опекуна, на кого бы и онъ в томъ согласовать зв.
моглъ.

Артікулъ 4

Ѡ опекунахъ которыи сиротамъ посмерти отца и матере ихъ быть должны

1. Опекуномъ над сыротами тому во-первыхъ быть надлежитъ, кому от отца тестаментомъ будетъ поручено.
2. Когда сиротамъ духовною отческою опекунъ не будетъ опредѣленъ, то опеку содержитъ мати или бабка ихъ.
2. Когда мати сиротъ, или бабка к ѡпекѣ не будутъ в состояніи или умрутъ, кто опеку принимаетъ.
4. Ѡ опекунахъ изъ линіи матернеи.
5. Ѡпекуномъ сиротъ кому от равностепенныхъ сродниковъ быть надлежитъ.
6. Сыротамъ, в небитіи родственниковъ, опекуна опредѣлять из уряду.

[1-1] *Писано по витертому.*

7. Если имѣнія сиротинныя в разныхъ мѣстахъ будутъ, то гдѣ имъ опєкуна ѡпредѣлять.

8. Родствєнныковъ, над сыротами опєкунамы быть нєхотящыхъ принуждать из уряду.

9. Который родствєнныкъ, усмотря сыротъ нужду, самъ ихъ во свою опєку принять похочєтъ.

10. Ѡпєки над сыротами никому нє принимать бєз вѣдома уряда.

11. Ѡпредѣлєннымъ сыротамъ опєкунъ можєтъ быть и вдовѣ матєрѣ ихъ опєкуномъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 6 арт. 3 § 1 Энхирид. под сло. опєкунъ № 2 в Поряд. Оборона сиротъ и вдовъ тит. 1 глава 6 № 3 Зєр. Саз. под словомъ опєкунъ № 14 при концы

Кого ѡц҃ъ дѣтємъ духовною своєю опредѣлитъ быть по смєрти своєй жє опєкуномъ, тотъ над ными опеку и содержать имѣетъ, принимая жє оную опеку, порукъ по себѣ становыть нє долженъ, потому что вѣрность єго во имѣющємъ быть оной опекѣ содєржанїи, тою жъ умєршого духовною аппробована.

2.

Стат. роз. 6 арт. 3 § 1, 2 и 3 в Поряд. под словомъ оборона сиротъ и вдовъ тит. 1 глава 5 № 3 и 8

А єстли бы ѡц҃ъ духовною опєки над дѣтми своими никому нє ѡпредѣлилъ, то оную опеку мати или бабка // ихъ, могутъ содержать, толкобъ 163
били они жєни чєстниє, постоянниє, нє суєтратниє, либо въ свои собствєнниє имѣнія доволниє; а въ содержанїи той опеки и въ востпитанїи сиротъ, имѣютъ во всємъ такъ поступать, какъ о опекунахъ сиротамъ другихъ сроднихъ ихъ, или в общихъ изъ уряду опредѣляємихъ нижє въ артикулѣ сея глави сєдмомъ показано. єсли жъ би такая бабка, или мати, яко жени, въ той какъ надлєжитъ по званію и должности опєкуновъ, управитись зачимъ нє могли, то лучшє у нихъ тую опеку одобравъ, поручить оную опекунамъ мужєска полу, кому по нижє слєдующимъ пунктамъ будєтъ прилично.

3.

Стат. роз. 6 арт. 3 § 1 Права Хєлми. кн҃ги 3 роз. 86 Зєр. Саз. под словомъ опекунъ №65

Когда жє бы по смєрти отца, который опеки над сыротами никому духовною нє поручил, и мати умерла, или бы и жива будучи, к содержанію оныя опеки нє была доволна, тогда братъ старшїй лѣтъ совєршенныхъ, єсли будєтъ в томъ надежєнъ, нєдорослихъ братовъ и сєстєръ своихъ в опекѣ и в досмотрѣ своємъ имѣть долженъ, а єстли нє будєтъ старшєго брата дорослого, то который изъ дядей по ѡтцу будєтъ надежнѣйшый, когда жє бы дядей родныхъ нє было, тогда из другыхъ родственныковъ по линїи отчєской годный ко опекѣ опредѣленъ быть имѣетъ.

4.

Стат. того ж роз. 6 арт. 3 § 1 Поряд. Енхирид. под словомъ опєкунъ опека № 17 Права Гражда. арт. 140 № 21 и арт. 26 № 8 и под словомъ опєкунъ № 12 в Титулахъ Поря. под словомъ закладъ в вопросѣ 12 № 33 и под о защищєнїи сиротъ и вдовъ тит. 6 глава 1 № 1 Стат. роз. 6 арт. 3,§ 1

А гдѣ никакыхъ сродствєнныхъ сиротинныхъ по линїи отчєской нє будєтъ, тамо дядѣ или другїє сродники по линїи матєрнєй опекунами быть должни, когда жє и по матєрѣ сродниковъ мужєска полу нє будєтъ, тогда могутъ опеку над такими сыротами принять и жени по линїи отчєской, или в небытїи по отчєской, то по матєрнєй линїи сродствєнныє. Толко бъ тѣ жены были чєстнїє и такъ сами в собствєнныє имѣнія и пожиткы доволныє, яко имѣли бъ и мужей пожиточныхъ и добросовѣстныхъ, которыи єжели бы совокупно с женами своими на принятїє той опеки соизволили то должны в судѣ подпискою себє обязать // что оны с тѣми жъ женами своими о добромъ 163
воспитанїи сиротъ будутъ промишлять, имѣнія ихъ в цѣлости додержать, а зв.
в случаи потєранія тѣхъ имѣній, имѣніємъ собствєнныхъ своихъ женъ, а в нєдостатии жєниного – своимъ имѣніємъ потєрянноє награждать имѣютъ и того ради оныхъ своихъ имѣній, которыми за сиротинноє обязались, никому ужє иному записать, продать, и в закладъ дать, нижє из рукъ своихъ какымъ-нибудь образомъ пустить нє могутъ бєзъ позволєнія уряду до ѡкончанія

опєки и єсли бы убєль какая дѣтямъ за ихъ опєкою здѣлалась, тоє иныє дѣти за возрастомъ своимъ на таковыхъ имѣніяхъ женъ ихъ и на собствєнныхъ ихъ мужей доискиватись силны будутъ.

Саз. под словомъ опекунъ № 6 Права Граж. арт. 26 № 18 Поряд. Енхирид. под словомъ опєкунъ № 3 и под. сло. о защищеніи сиротъ и вдовъ тит. 1 глава 7 № 17

5.

Еслижъ бы два или нѣсколко равно близкыхъ родствєнныковъ до ωдной опєки надлєжали, и всякъ от ныхъ содержать хотѣлъ, то урядъ имѣетъ одного из ныхъ опредѣлить, который бы будучи к содержанію той опєки надєжднѣйшій, моглъ о ползѣ сиротъ лучшоє имѣть попеченіє.

Стат. роз. 6 ар. 3 § 2 В Поряд. под словомъ оборона сиротъ и вдовъ тит. 1 глава 2 № 3

6.

Буди жє бы сродствєнныхъ ни мужєска, ни женска полу к содержанію опєки сиротской нє было, то из уряду опєкуна опредѣлить из другыхъ людей пожиточныхъ и добросовѣстныхъ, хотя и нє родствєнныхъ.

Стат. роз. 6 ар. 3 § 4

7.

Ежєли имѣнія сиротинныя в разныхъ будутъ урядахъ, то урядъ, в которомъ уєздѣ болшая часть имѣный такыхъ и сами дѣти будутъ, тамъ и опєкуна опредѣлить имѣетъ, а тотъ опєкунъ, самъ живучи при той болшой части имѣній, долженъ будєтъ и прочєє в разныхъ уєздахъ обрѣтающоєся имѣть в своємъ досмотрѣ.

8.

Зєр. Саз. под сло. опєкун № 66 Права Граж. арт. 26, № 19 Поряд. о защищеніи вдовъ и сиротъ титул 1 глава 1 № 10

А которимъ бы сыротамъ, по смєрти отца оставшимъся, нє было єго духовною никакого ωпєкуна опредѣлєно, и хотя бы у ныхъ имѣлся какый близкый кровный, но // опеки над ними принять отговорился, таковаго 164
кровного можетъ урядъ властію своєю ко пріятію той опеки и принудить, будє правилніє к тому причины от нєго нє будутъ показаны.

9.

Зєр. Саз. под словомъ опєкунъ № 69 в Пра. Граж. арт. 49 №4

Кто бы от сродствєнниковъ какыхъ сиротъ по смєрти отца в опєкѣ матерє своєя нєрадивой оставшыхъся усмотрѣлъ то, что оныє нєбрєжєныємъ тоєя жъ матери ихъ, доброго воспитанія и наставленія лишенныє, могутъ прійти в худоє и бѣдноє состоянієе, а милосердуя об ныхъ похотѣлъ принять ихъ под свою опеку и ω томъ бы обявивъ уряду, оную матерь в такомъ нѣрадѣніи доводно изобличилъ, то уряд, хотя бъ мати и нє соизволила, отобрать от нея опеку имѣетъ оную по ныжеписанному сея главы пятому артїкулу пункту второму, тому сроднику вручить.

10.

Зєр. Саз. под слов. опєкунъ № 13

Но хотя бъ от которой матєры в пріятыи над оставшимися при ней сиротами, дѣтми єя, опеки какому сродныку нє било спору, пачє жє от нея о томъ бы к нему было и прошеніє, таковый сродныкъ, и всякъ, кто бы имѣлъ быть опекуномъ, самъ собою без вѣдома и опредѣлєнія урядового, нє сочинивъ описѣ имѣнія сиротинного и в протчємъ себе нє исправивъ, какъ о должности опєкуновъ в слѣдующємъ артїкулѣ сея ж главы, сєдмомъ, показано, оной опеки принимать нє имѣетъ.

11.

Зєр. Саз. под словомъ опєкунъ № 11

Когда кто из родствєнныковъ по духовной умєршого или з уряду опредѣлєнъ будєтъ дѣтямъ сыротамъ опєкуномъ, тотъ и самой вдовѣ, матерѣ ихъ, єжєли оный будєть совѣтомъ своимъ и доброжелатєлствомъ пособлять и на то сама она соизволитъ, опєкуномъ быть можетъ. Сє жє поки она за другого мужа нє посягнєтъ. //

Артікулъ 5

Ѡ опєкѣ вдовствующой жєны над дѣтмы своими, которая бъ за другого мужа посягнуть имѣла

1. Вдовѣ, которая за другого мужа посягнути намѣрєна, опєки над дѣтми своими нє содержать.
2. Которая бъ вдова за другого мужа посягла, нє издавъ имѣнїй сиротинныхъ в цѣлости.
3. Которая второбрачная жєна опєки над имѣнїємъ пєрвого мужа дѣтєй содержать нє можєтъ.
4. В какомъ случаи и второбрачная вдова опєку над дѣтми и имѣнїємъ пєрвого мужа содержать можєтъ.

Пунктъ 1.

Поряд. о оборонѣ сиротъ и вдовъ тит. 1 глава 5 № 9

Которая бъ вдова, содержуя в ѡпєкѣ своихъ дѣтєй с отчєскымъ ихъ имѣнїємъ, намѣривала за другого мужа посягнуть, должна пєрвѣє тую опєку опредѣлєнным из уряду опєкунамъ в цѣлости издать. Однако жъ, при отдачѣ имѣнїй, мати счєту приходовъ и росходовъ такова, какъ протчїи опєкуни, отдавать нє одолжаєтся, а по отдачѣ имѣнїй во второє супружєство вступить будєтъ волна.

2.

Тамъ жє № 10

А єстли бы такова вдова имѣнїй сыротинныхъ в цѣлости нє издала и оного имѣнїя нѣкую часть к своєму второму мужу принєсла, которое с вторимъ мужємъ и изъдержала бъ, то тоє всє потєранноє и издержанноє из єя собствєнныхъ или и мужа єя жъ имѣнїй и пожитковъ сыротамъ наградить должна.

3.

Тамъ жє № 20

Которая бъ жена, имѣя по смєрти пєрвого мужа своєго в опекѣ дѣтєй с нымъ спложєнныхъ, за другого мужа посягла и опєку оную издала бъ кому другому, а потомъ бы оный другїй єя мужъ умєръ, таковая и по смєрти того жъ мужа, опєки оной над дѣтми и имѣнїємъ пєрвого мужа содержать нє имѣєтъ.

4.

Тамъ жє № 21

Но єстли бы оная жєна с вторимъ мужємъ спложєнныхъ дѣтєй нє имѣла или хотя бъ и имѣла, но была бъ во своємъ имѣнїи доволная и постоянного и чєстного // обхожденїя, а дѣти бы с пєрвымъ мужємъ спложенные сами о 165
содержаныи над собою опєки просили, таковая давъ по сєбѣ поруку на том, что ихъ дѣтєй в надлєжащомъ будєтъ содерживать добромъ воспитанїи, и имѣнїє ихъ наслѣдноє в цѣлости до возраста ихъ жє додєжитъ, можєтъ надъ ними и надъ тѣмъ ихъ имѣнїємъ, мимо родствєнныковъ ихъ, принять и содержать тую опєку.

Артїкулъ 6

Ѡ опєкѣ над суєтратными и лишєнными ума

1. Суєтратнимъ и умалишєннимъ опєкуновъ придавать.
2. Из ѡпєки суєтратный и умалишєнный когда ѡсвобождаєтся.
3. Расточєнные от суєтратного напрасно имѣнїя опєкунъ сискивать можєтъ.
4. Суєтратного контрактъ или духовная когда силни, а когда нє силны.

Пунктъ 1.

Саз. под словомъ утратникъ № 1 и под словом опєкунъ № 9

Кто бы таковъ былъ нєпостоянный и суєтратный, который бы имѣя жену и дѣти или другїє наслѣдники, имѣнїя свои напрасно расточалъ и то бы на

нєго допряма довєлось, такому имѣєтъ урядъ опєкуна или приставника придавать такъ, какъ и лишєннымъ ума; а такъ суєтратный, какъ и умалишєнный, должни под досмотромъ оного опєкуна жить, пока тотъ нрави свои поисправитъ, а оный совєршенно вразумитъся.

2.

книги Пор. о защищєніи сиротъ и вдовъ тит. 1 глава 8 № 5

Когда бы суєтратный, имѣя над собою опєкуна, посля пришелъ в чувство и в доброє состояныє совершєнно, тогда с подъ власти и правлєнія опєкуна своєго освободитись можєтъ, урядѣ же, єго имѣніє отобравъ от опєкуна, обратно во владѣніє оному, въ чувство пришедшому, отдать имѣєтъ. То жъ разумѣть и о лишенномъ ума, когда // онъ совєршєнно вразумитися можєтъ. 165 зв.

3.

Тамъ жє №2 и 3

Явный суєтратєцъ, єжєли прєжде запрещѣнія судового контрактъ или уговоръ или какоє опредѣленіє в имѣніяхъ своихъ кому учинитъ, посля жє усмотрєно будєтъ, что сіє с великимъ убыткомъ, обидою или обманою єго от кого здѣлалось; то по челобитю опєкуна єго или повѣрєнного по доводамъ, имѣєтъ судъ такоє опредѣленіє, или уговоръ суєтратного уничтоживъ, имѣнія расточенныѧ к цѣлости привартить по тому жъ когда из суда опубликовано будєтъ, дабы никто с суєтратнымъ никакова контракта и других в присвоєныи имѣній єго чрезъ куплю, уступку, и замѣну здѣлокъ нє дєрзалъ чинить, тогда посля таковаго опубликованія, какыє-нибудь уговори и здѣлки были бъ от кого с тѣмъ суєтратнимъ учинєни, силни быть нє имѣютъ.

4.

Тамъ жє тит. 1 глава 8 № 2 при концу и глава 9 № 4

Если жъ бы и такый суєтратный учинилъ с кимъ за какоє своє имѣніє контрактъ и здѣлку прєжде судового о томъ опубликованія и запрещєнія, без всякыя на свою и своихъ наслѣдниковъ сторону, от другой стороны обиды и обманы, таковый контрактъ можєтъ быть при своєй силѣ. То жє разумѣть и о тєстамєнтѣ или духовной записѣ, которая бы от него хотя и суєтратнаго нє противно правамъ могла быть сочинєна, а во всѣхъ вышєписанныхъ в сємъ артїкулѣ случаяхъ надлєжит такъ поступать и з лишєннымъ ума, какъ и о суєтратныхъ показано.

Артїкулъ 7

Ѡ должности опєкуновъ в приниманїи и содєржанїи опєки

1. Ѡпєкунамъ какымъ образомъ опєку принимать. //
2. Какъ должни опєкуни сиротъ и имѣніє ихъ содєрживать и кому опєку издавать. 166
3. Братъ старшый, дошедъ возраста, єсли бы опєки над мєншими нє принималъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 5 арт. 4 § 1 Книги Поряд. тит. 1 глава 4 № 14 и глава 10 № 5 Книги Поряд. част 3 под титуломъ о инвентарахъ №3 и 6 Поряд. о защищєніи сиротъ и вдовъ титулъ 1 глава 5 № 24 тамъ жє глава 2

Всякый опєкунъ, принимая над сыротами опєку, имѣєтъ в первыхъ прєд опрєдѣлєнными из уряду при двухъ знатныхъ персонахъ, тѣхъ дѣтєй сродствєннихъ, и нє будєтъ ли сродєтвєнныхъ, или ихъ зачимъ би опєкунъ к тому призвать нє моглъ, то хотя и нє при сродствєнныхъ, [1-]но достовѣрных людєх[-1] и сусѣдехъ сиротинныхъ, єсли какїй будєтъ, и всє ихъ жє, такъ движимоє, какъ и недвижимоє имѣніє, обстоятєлно от мала до велика в немедленномъ врємєни описать и оноє тѣмы жъ персонами оцѣновать; сє жє даби в случаи потєранія чєго из пожитковъ оныхъ сыротъ, послѣ на немъ жє опєкунѣ лишнєго свєрхъ тоєй оцѣнки, нє доправляно или єсли бы от

[1-] *Писано по витертому іншим почерком.*

№ 10 Права Хелминского кн̃ги 3 роз. 69 книги Поряд. о защищенiи сиротъ и вдов тит. 1 глава 3 № 11 и 12

кого иного что сыротинное потеряно было, то по той же оцѣнки поискатись могло бъ; и такую опись или инвентаръ за руками и печатми такъ его опекуна, яко и означенныхъ из уряду, опредѣленныхъ и сродственныхъ персонъ, в книги урядовые ввесть и себѣ из тѣхъ книгъ випись взять. Кромѣ же такого правного в семъ дѣлѣ поступка и без сочинения и исправления по вышеписанному инвентара, никому опеки не принимать. А кто бы во противность сему дерзрулъ принять, или бы инвентаръ сочинылъ подложно и неправедно, таковаго от оной опеки отставить.

2.

Стат. роз. 6 артiкулъ 4 § 1 со изяснениемъ Порад. о защищенiи сиротъ и вдовъ тит. 1 глава 5 № 17 и 25 и глава 10 № 20 Зер. Саз. под словомъ опекунъ № 2, 3, 4 и 5

Когда же такимъ образомъ опекунъ в опеку свою сиротъ прiймет̃ъ, долженъ в содержанiи оныя чинить слѣдующое: 1) старатись о добромъ и честномъ тѣхъ же сиротъ, // какъ бы своихъ собственныхъ дѣтей, воспитанiи, 166
дабы праздно и всуе лѣтъ своихъ не терая, обучаеми были в книжномъ зв.
чтенiи, в потребныхъ наукахъ и в другыхъ политическыхъ обхожденiяхъ, или смотря по породѣ ихъ в художныхъ какыхъ майстерствахъ и не претерпѣвали бъ в кормѣ и одѣянiи нужды, но надлежащое в томъ бы по пропорцiи имѣнiя ихъ имѣли доволство. 2) Имѣнiя ихъ сиротинного со всякымъ тщанiемъ смотрѣть, и радѣть онымъ такъ, чтобъ не токмо в цѣлости до ихъ возраста было додержано, но и всякая из него удоб возможная могла быть прибелъ и для того из оного имѣнiя ничего не продавать, ни в заставу или въ закладъ кому пущать, кромѣ необходимiя нужды, о которой ниже в артiкулѣ 9 сея главы именно показано. 3) В которыхъ бы движимыхъ вещахъ и пожиткахъ от долгого содержанiя могла воспослѣдовать порча и убилъ, тѣ по настоящымъ цѣнамъ спѣняжить и такъ оными денгами, яко если котерые и другiе будутъ готовые дробные, промишлятъ самому опекуну к прибели сиротам, или оные денги дават надежднымъ купеческымъ людемъ на ихъ промислъ, с обыкновеннымъ, а не излишнемъ на тѣхъ же сыротъ процентомъ, которыхъ денегъ взайми может и самъ опекунъ на собственный свой промислъ употребыть с такымъ же процентомъ, а который бы грунтъ за сиротинные денги купилъ, тому быть при ныхъ же сыротахъ. Кому же такые сиротинные денги на кредитъ опекунъ дастъ, долженъ всемѣрно старатись по уговоренным срокамъ доправлят; и ежели бы кто в чемъ прежде тоей опеки родителемъ сыротъ задолжился, то и тѣ долги поискивать, инако
же когда бы за небреженiемъ опекуна доправка // долгу была продолжена, 167
а должники бъ изубожали, или ушли, такiе денги сыротамъ самъ онъ опекунъ при здачи из опеки счета награждать будетъ. 4) Если будутъ какые сыротинные люди и крестяне, тѣхъ никакими винами и взятками на себе опекуну не отягощать. 5) Ставовъ для ловлѣ рибной не спущать и рибы на себе ему жъ опекуну не продават, кромѣ что оной для дитинного и своего корму ловить можно, а что бы сверхъ корму могло быть тоей ловлѣ рибной к продажи, или если бы для продажи рибы и спустит какый ставъ користный надлежало; тое к приходу и прибелѣ дитиннеи присовокуплять. 6) Когда старшiй от тѣхъ сиротъ братъ к совершеннымъ лѣтамъ прiйдетъ, и будетъ к радѣнiю имѣнiй отческихъ доволенъ; тогда опекунъ порученную себѣ опеку и всѣ имѣнiя в цѣлости оному брату, а при томъ и со всѣхъ дитинного имѣнiя приходовъ и росходовъ вовремя тоей его опеки бывшых, на урядѣ надлежащый счетъ издать имѣетъ. Десятая же тѣхъ приходовъ доля должна быть за труда при немъ опекуну, и с тоей долѣ счету не давать.

3.

Поряд. о защищенiи вдовъ и сиротъ тит. 2 глава 1 № 12 и тит. 1 глава 1 № 10 Саз. под. словомъ опекунъ № 66

А если бы опекунъ пришедшему уже в совершенный возрастъ старшому сиротъ брату опеку свою и счетъ из содержанiя оныя издавалъ, тотъ же бы принимать без правилных причинъ не хотѣлъ, таковый братъ к тому опеки прiятiю и содержанiю от уряда и принужденъ быть можетъ, развѣ бы онъ к доморадѣнiю не былъ способенъ или бипожелалъ для лучшего своего къ

Права Граждан. арт. 26 № 19 со изъясненіемъ

чему обученія в какіе науки или в честную службу из дому родителского куда отлучитись и к тому жъ бы означенный опекунъ радѣтелнимъ в той же опекѣ будучи, доброволно оную до возвращенія его из той науки или службы, либо до возраста другихъ его братовъ содержать поднималъся, то сіе в волѣ ихъ будетъ. //

Артїкулъ 8

167 зв.

Для которыхъ причинъ опекунъ можетъ быть прежде возраста сиротъ перемѣненъ и о счетѣ из его опеки

1. Именніе причины о перемѣнѣ опекуна.
2. Опекуну какимъ образомъ и кому из своей опеки счетъ издавать.
3. Тотъ же опекунъ если бы счета изъ опеки не здавалъ и имѣный сиротамъ уступить не хотѣлъ.
4. Если бы опекунъ инвентара не сочинилъ и убытки в имѣніи сыротинномъ подѣлалъ.

Пунктъ 1.

Зер. Саз. под словомъ опекунъ № 42 Права Граж. арт. 26 № 16 Поряд. о защищені вдовъ и сиротъ тит. 1 глава 10 № 1 и в Арт. Права Магдебур. о опекунах №11 и Енхиридіонъ опекъ № 4 Зер. Саз. под словом опекунъ № 2 Стат. роз. 6 артикулъ 3 § 3 Права Граж. арт. 26 № 21 и 22 з начала

Ωпекунъ, сыротамъ духовною ли, отцемъ ихъ, или из уряду опредѣленный, можетъ прежде возраста оныхъ сыротъ перемѣненъ быть другимъ опекуномъ для слѣдующыхъ причинъ: 1) когда бы между ним, опекуномъ, и между сыротами имѣлось какое спорное дѣло, за которое предлежало бъ имъ роздѣливатись судомъ. 2) Если бы иной опекунъ в какое далное мѣсто и на долгое время в военной походъ или на другую службу государеву отлучался. 3) Если бы самъ, для какихъ правилныхъ причинъ, от ωпеки отговариваліся. 4) Если бы в своей опекунской должности нерадивъ быти показался, и такъ о добромъ сыротъ воспитаніи, яко и о прибелехъ въ имѣніи ихъ надлежащого не имѣлъ попеченія. 5) Ежели бъ инвентара или описѣ имѣніямъ сыротиннымъ по вышеписанному седмому сея главы артїкулу не исправылъ или бы какое ихъ // имѣніе и пожитки без нужды и потребы продалъ, либо суетратилъ, или 168
обманно и подлжно в чемъ-нибуд на убель того жъ имѣнія поступалъ и другіе непристойности противно званію и должности своей показивалъ.

2.

Стат. роз. 6 арт. 4 § 2 Права Хелмин. книги 3 роз. 63 Зер. Саз. под словомъ опекунъ № 10 Поряд. в тит. о опеки №16 и о защищеніи сиротъ тит. 2 роз. 1 № 10 и роз. 2 № 1

Всякій же опекунъ, когда за возрастомъ сиротъ прійдетъ время издачи содержуемой над ними опеки, или по какой от вышеозначенныхъ причынѣ, от ωной опеки отставленъ будетъ, имѣетъ тѣмъ же сыротамъ или тому, кто другій на его мѣсто опредѣленъ опекуномъ, всѣ сыротинные имѣнія и пожитки по інвентару и ωписѣ собою сочиненной и на урядѣ сознанной, в цѣлости какъ принялъ вручить и какые ни были б за его ωпеки изъ тѣхъ имѣній приходи и росходи со всего того, кромѣ десятой на него приходящой долѣ, надлежащій издать счетъ и во всемъ себе очистить и оправдить.

3.

Стат. роз. 6 арт. 4 § 4 Поряд. в арт. Права Магдебур. о опекунах №10 Зер. Сакз. под. словомъ опекунъ № 67 Права Граж. арт. 26 № 24

А если бы опекунъ которого имѣнія в опекѣ и радѣніи своемъ содержуемаго дѣтемъ в совершенный уже возрастъ пришедшимъ, или кому бы по ныхъ наслѣдно тое надлежало пустить и счета издать не хотѣлъ, таковый позванный в судъ, если то на него доподлинна доведется, имѣетъ тотъ часъ от ωпеки отрѣшенъ быть, и не токмо со всего надлежащый по вишеписанному счетъ из себе издать, но и за убытки, которые от того бы упору его истцамъ воспослѣдовали, наградить долженъ.

4.

Стат. роз. 6 арт. 4 § 3 в Поряд. Енхирид. о опекѣ № 4 и в Арт. Права Магдє.

Тотъ же опекунъ, если бы в порученной себѣ над сыротами опекѣ, по вышеписаннымъ сея главы артїкуламъ не поступая, инвентара или описѣ сыротиннымъ имѣніямъ не исправилъ и от тѣхъ имѣній что всуе расточилъ,

о опєкунах № 5 Стат. роз. 6 арт. 4 § 4

а сколко чєго из ныхъ вовсє опєки єго время было в приходѣ и расходѣ, счєта нє далъ и нє токмо никакой прибєли сиротамъ нє учинилъ, но и многіє убытки в приходахъ // тѣхъ показалъ, тоє всє в судѣ по аккуратномъ слѣдсвію 168
и доводамъ правнымъ, на собствєнномъ єго опєкуна имѣніи, доправлєно и зв.
обидимимъ сыротамъ или другымъ ихъ наслѣдникомъ отдано быть имѣетъ; єсли бъ жє такій опєкунъ бєз означенной роздѣлки умєръ, оставилъ по себѣ дѣтєй или другихъ наслѣдниковъ, то и по смєрти єго наслѣдники оніє за всє отвѣтствовать, и из оставшогося по нємъ собствєнного єго жъ имѣнія награждатъ истцамъ должни будутъ. Тожъ разумѣть о братѣ сыротъ нєдорослыхъ старшомъ и о другихъ родственныкахъ; которыи бъ в поручєнной себѣ опєкѣ такую нєпристойность показали.

Артїкулъ 9

О обидахъ сыротъ и о ихъ чрєзъ ѡпєкуна отвѣтствїи противъ чїєго иску

1. За обиды сыротъ опєкуну обстоєвать, а сыротамъ бєзъ волѣ єго имѣнія своєго нє расточать.

2. Опєкуну сыротинныхъ людєй по какымъ дѣламъ судить.

3. Противъ которого иску сыроти и опекунъ ихъ до ихъ жє возраста нє отвѣтствуютъ.

4. А противъ которого опєкунъ отвѣтствовать долженъ и о искѣ чїємъ в єго отлучкѣ.

5. Причины имєнныє для которыхъ сыроти противъ чїєго иску чрєзъ опєкуна отвѣтствовать должни. //

Пунктъ 1. 169

Стат. роз. 6 арт. 6, § 1 Порядка в Артикулахъ Права Магдєбур. о судіяхъ и справєдливости №2 Права Граж. арт. 26 № 15 Зєр. Саз. под слов. опєкунъ № 63 Зєр. Саз. под слов. акцїя или дѣло № 8

Кто бы дѣтємъ нєдорослимъ и подъ опєкою чїею обрѣтающимъся, в наслѣдномъ ихъ нєдвижимомъ имѣніи, или в чємъ-нибудь обиду учинилъ, на такомъ обидитєлѣ опєкунъ ихъ долженъ всячески справєдливости доходить, и чєго бы поискать зачємъ нє могъ, того сами оныи дѣти за возрастомъ своимъ свободны будутъ правно поискивать, токмо бъ вишєдъ из опєки давности зємскія дєсяти лѣтъ нє промолчали, во врємя жє своєй опєки сирота за свою обиду ни на кого чєлобитствовать и ничєго судомъ искать нє можетъ, а кому бы что далъ или дать обѣщалъ, либо продалъ бєзъ вѣдома и волѣ опєкуна, такая дача, обѣщаніє и продажа силна быть нє имѣетъ, понєжє сыротинный вєсь искъ и попєчєніє в силѣ опєкуна состоитъ. А что бы о какіє случайніє ссоры и шкоды в движимостєхъ кромѣ спора о нєдвижимиоє имѣніє за опєку судомъ было окончєно, о тоє сыроти ужє и за возрастомъ своимъ дѣла возобновлять нє силни. Буди жє бы опєкунъ, в которыхъ важныхъ дѣлєхъ, обидахъ и убыткахъ, в имѣніи имъ от кого учинєнныхъ нєбрєжєніємъ своимъ нєхотѣлъ обстоєвать и судомъ доходить, чєго бы ужє за упущєніємъ врємєни и самимъ дѣтємъ во возрастъ пришєдшимъ, поискать было нєвозможно; за то оный опєкунъ изъ своєго имѣнія награждать будєтъ имъ долженъ. //

2. 169

Стат. роз. 6 ар. 6 § 2 с поправлєніємъ

Если бы у какыхъ сыротъ были наслѣдныє которіє люды и на ныхъ бы зв.
происходило от кого чєлобитє в случайныхъ ссорахъ, побояхъ и другихъ дѣлахъ, кромѣ грунтового и криминалного дѣла, то в такыхъ ссорахъ опєкунъ изъ оныхъ людєй обидимимъ давать управу и за ныхъ в ихъ обидахъ обстоєвать, а въ грунтовыхъ и криминалныхъ дѣлахъ в надлєжащій судъ отправлять ихъ; буди жє бы и самъ опєкунъ с ными в чємъ к обидѣ чїей приличился, или и бєз ныхъ кому оную обиду показалъ, за то в ономъ жє судѣ отвѣтствовать долженъ, в судѣ жє за єго опєкуна прєступлєніє, отправа чинитись имѣетъ на собствєнномъ єго жъ, а нє на дитинномъ имѣніи.

3.

Стат. роз. 6 арт. 7 со изясненіемъ

Отъ кого бы былъ искъ и челобитє на сиротъ, в опекѣ чіей содержуємыхъ, за которое имѣніє отческое или матернее купленное или вислуженное, либо какимъ-нибудь образомъ родителми ихъ набытое и спокойно ными владѣнное, за то ни опекунъ, ни сироти оные до своего возраста в судѣ отвѣтствовать нє имѣютъ. Когда же в совершенные лѣта пришедъ изъ опеки выйдутъ, тогда уже нє отговариваясь и давностію, противъ того иску отвѣтъ чинить и оправдать себе должни будутъ, толко бы истецъ отъ выхода изъ опеки, давности своимъ челобитемъ нє промолчалъ. //

4. 170

Права Граж. арт. 26 № 13 Зер. Саз. под сло. опекунъ № 61 с прибавленіем

А хотя бы отъ кого на сиротъ челобитє было и въ такомъ дѣлѣ, в которомъ бы истцу нє дожидаясь возраста ихъ, доходить своего предлежало, однакъ и в томъ сироти нє сами, но развѣ чрезъ опекуна своего отвѣтствовать должни, а єсли бы опекуна нє имѣли, то изъ уряду к тому дѣлу нарочный имъ опекунъ, или повѣренный приданъ быть имѣетъ; буди же бы настоящій опекунъ былъ в которой приватной отлучкѣ, то при позваніи его в судъ прибитію его для отвѣтствія, означать трикратніе сроки и єсли бы на третій крайній срокъ безъ правильныхъ причинъ нє явилъся, за то на немъ самомъ доправить штрафъ, а дѣло производить по нижеслѣдующему пункту.

5.

Стат. роз. 6 арт. 8 § 1, 2, 3, 4, 5 и 6 со изясненіемъ и прибавленіемъ

Сироти прежде своего возраста и вихода изъ опеки чрезъ опекуна в шести случаяхъ чіего иску в судѣ отвѣтствовать и по приговору судовому исполненіе чинить должни, а именно: 1) когда бы ихъ отцу или матерѣ за ихъ жизни отъ кого какое имѣніе в закладъ или в заставу пущено, или бы какое число денег на томъ имѣніи записано было, а истецъ бы или его наслѣдники по учиненномъ о томъ договору надлежащіе денги хотѣли уплатить, тогда опекунъ принявъ такіе денги отъ истцевъ, за квѣтанціею, имѣнія оного уступить, а денги оные сиротамъ до возраста ихъ в цѣлости додержать, и о прибели с ныхъ промишлять по вышепоказанному сея глави 7-го артікула пункту 2 му долженъ. Но єсли бы опекунъ в томъ спорилъ, сказуя // что 170
такое имѣніе радителемъ сиротъ нє в закладъ, но в вѣчность пущено, и на зв.
то имѣлъ бы какые доказателств, то оное дѣло до возраста сиротъ отложено быть имѣетъ. 2) Если бы родители сиротъ за кого в чемъ были порукою и в оной за жизни своея надлежащой роздѣлки нє учинили, такая роздѣлка из оставшогося наслѣдно по ныхъ тѣмъ сиротамъ имѣнія, по обовязателствамъ родителскимъ и по правнимъ доказателствамъ истцамъ учинитись имѣетъ. 3) Если бы родители сиротъ за своея жизни с кимъ о которое имѣніе вступили в судъ и дѣла нє окончивъ умерли, за такое имѣніе в судѣ отвѣтствовать и онаго по доводамъ и приговору судовому истцу уступить имѣютъ. Тожъ разумѣть и о всякомъ иску, который бы родители такыхъ сиротъ по доводамъ и приговору судовому, нє уплатя истцу, умерли. 4) Когда бы родители при жизни своей задолжались и на то бъ вѣрители имѣли данный облитъ или заимочное писмо, либо другіе какіе доказателства, такій долгъ из имѣнія ихъ, наслѣдно дѣтемъ оставленного, опекунъ ихъ нє отговариваясь ихъ же младолѣтіемъ уплачивать имѣетъ. 5) Если бы отцъ кого из спокойного какыхъ имѣній владѣнія вибилъ и вигналъ безправно, в томъ опекунъ за дѣтей отвѣтствовать долженъ. 6) Которые крѣпостніе или неволные люди отъ своего гпдна бѣжавъ, стали бъ жить за жизни чіей или по смерти на наслѣдномъ дѣтей его имѣніи, такыхъ людей оный гпднъ отобрать силенъ, толко бъ давности нє промолчалъ, какъ о томъ в главѣ 27 в артікулѣ 16 показано.

Артїкулъ 10

О нерасточеніи от опєкуна сиротинныхъ имѣній, кромѣ нєобходимїя ихъ нужды и случая

1. Опєкуну сыротинныхъ имѣній никакимъ образомъ никому нє уступать, и сєбѣ нє присвоєвать.

2. Сыроти упущенное нєправилно чрезъ опєкуна свое имѣніє на дєржащємъ доходить силни.

3. О нуждахъ для которыхъ имѣніє сырот можєтъ опєкунъ продать и заложить. //

4. О случаяхъ в потєраніи и расточєніи сиротинного имѣнія. 171

5. Опєкунъ за свое прєступленіє свое жъ имѣніє, а нє сыротинное тєряєтъ.

6. Если бы опєкунъ нє окончивъ за обиди сыротинниє права умєрлъ.

Пунктъ 1.

Стат. роздѣлъ 6 арт. 10 Енхиридіонъ под сло. опека № 11 Поряд. в Арт. Права Магдєбур. о опєкунах и опєкѣ № 13 Саз. под словомъ опєкунъ № 37 и 58

Опєкунъ имѣній сиротинныхъ из своєя опєки никому даровать, продават, в заставу или закладъ пущать, ни жє в спорахъ с кимъ мєжовать и никакимъ образомъ расточать и умалять нє имѣєтъ, кромѣ нєобходимыхъ на саміє тѣ сыроти нуждъ, о которыхъ в слѣдующємъ 3 *м* пунктѣ показано; и то за доводомъ и позволєніємъ уряда. Особливо жє нє свободєнъ ни самъ опєкунъ, ни жена и дѣти єго ничєго из имѣнія у сыротъ куповать, ни въ заставу и в даръ принимать (хотя бъ єму сыроти и дарили) ни для самой нужди сыротъ кому другому чего ихъ сыротинного в такую продажу заводить, чтобъ от нєго послѣ тоє имѣніє сєбє достать (ибо от сєго нє нужда бы сиротъ, но подлогъ єго, опєкуна, быт явствовался), развѣ бы что для нижєписанной какой сыротинной нужды надлєжало продат, а онъ, опєкунъ, нє пущая в чужіє руки, своими собствєнными, настоящой достойной цены дєнгами схотѣлъ бы заплатить, то єму волно будєтъ, токмо *ж* и сіє долженъ дѣлать нє собою, но за сознанымъ самихъ сыротъ и ихъ сродниковъ на урядѣ соизволєніємъ и за позволєніємъ того *ж* уряду.

2.

Стат. роз. 6 арт. 10 Зєр. Саз. под словомъ опєкунъ № 60

Инако жє, єсли бы какіє сыротинныє имѣнія опєкуномъ нєправилно присвоєни или кому продажею и какимъ-нибудь образомъ кромѣ ихъ жє нуждъ, бєзъ вѣдома и соизволєнія сродниковъ ихъ и уряду, пущены были, того всєго сами сироти силни будут на дєржащємъ бєзденєжно доходит; толко бы давности правной десяти лѣтъ, по своємъ из опеки виходѣ, кромѣ правилныхъ причинъ, нє промолчали, а дєржащєму смотрѣть того, кто єму что сиротинное нєправилно уступилъ.

3.

Зєр. Саз. под словомъ опєкунъ № 59 Права Граж. арт. 26 № 11 Поряд. о защищєніи сыротъ и вдовъ тит. 1 глава 7 № 28 Тамъ жє в Арт. Права Магдєбур. о опєкѣ и опекунах № 6, 7 и 8

Правилно жє опєкунъ можєтъ сыротинныє какіє пожитки в нєимѣніи готовыхъ дєнєгъ в продажу и в заставу, или закладъ и в вѣчность пустить ради тѣхъ имєнно нуждъ и причинъ: 1) ради уплатки вѣна отцємъ сыротъ жєнѣ своєй урядовно записанного, или за внєсєннїє нею и расточеннїє нимъ на свой какий обыходъ пожитки. 2) Ради уплатки жъ по облигу отчєскомъ на записанный срокъ, кому должныхъ дєнєгъ, или єсли бы тоє жъ самоє имѣніє на упадъ до какого срока было записано, однако жъ єсли бы оноє болшой суммы стояло, нежєли долгъ, то опєкунъ можєтъ, с иннымъ купцемъ договорився, и принявъ у нєго дєнги, долгъ такый уплатит, или у самого вѣритєля тую наддачу получивь, за такою здѣлкою ужє имѣніє оноє в вѣчность пустить. 3) Ежєли бы какоє имѣніє было нє свободноє и в такомъ у кого закладѣ, из которого бы уростали процєнти и другіє убытки. 4) Ради викупа из нєволѣ родитєлей, брата сєстри, или другихъ близкыхъ сродниковъ. Тожъ разумѣть и о протчїихъ нєобходимыхъ сыротинныхъ нуждахъ, в

которыхъ бы инако нєвозможно было имъ способствовать, однако жъ и в такихъ случаяхъ и нуждахъ, опєкунъ того собою чинить нє силєнъ; но развѣ с вѣдома и согласія сиротинныхъ сродниковъ и с позволєнія уряда, чєго сыроти ужє и за возрастомъ своимъ на опєкуну и ни на комъ поискивать нє могутъ. //

4. 171 зв.

Зєр. Саз. под словомъ опєкунъ № 53 с поправлєніємъ

К тому жъ єсли бы в какомъ-нибуд сыротинномъ имѣніи здѣлалось разорєніє, порча и убєль нє от нєбрєженія и причини опєкуна, но по случаю от нєпріятєля, от пожара, наводнєнія, разбою, воровства и от протчєго, за такый случай сыроти, пришєдшіи во возрастъ, и хъ наслѣдники на опєкунѣ ничєго поискивать и опєкунъ самъ и єго наслѣдники отвѣтствовать нє должни.

5.

Стат. роз. 6 арт. 14 Порядка о защищєніи вдовъ и сиротъ тит. 1 глава 7 № 15

Кто бы содєржуя во своєй опєкѣ какыхъ сыротъ и ихъ имѣніє, учинилъ кому от помѣжныхъ обывателєй из оного имѣнія обиду, или в чємъ на свои нужды задолжилъся и за то бъ правно в судѣ былъ обвинєн, таковый опєкунъ из своєго собствєнного имѣнія истцамъ платить долженъ, а в нєдостаткѣ єго имѣнія и пожитковъ, на пєрсонѣ єго того поискивать, имѣніє жє сыротъ, в опєкѣ єго содєржуємоє, от того свободно быть имѣєтъ.

6.

Стат. роз. 6 арт. 15 с сокращєніємъ

Когда жє бы кто, поискуя на комъ за обиды в имѣніяхъ сыротинныхъ, в опєкѣ своєй содєржуємыхъ, вступивъ в судъ и зачатаго собою о тоє дѣла нє окончивъ, умєрлъ, тогда сродники сыротъ должни дѣло оноє кончить и такой ихъ обиды на обидитєлю доходить. Ежели бъ жє и сродники нє могли или нє хотєѣли того судомъ поискиват, то урядъ нарочного опєкуна или повѣрєнного к такому за обиды сыротинныє поисканію опрєдѣлить имѣєтъ.

Артїкулъ 11

Когда бы кто за отлучкою сына своєго в какую сторону умєрлъ, нє опрєдѣливъ опєкуна

Стат. роз. 3 арт. 16 § 3 и 4

Которий бы отцъ, виправивъ сна своєго в какую сторону для обучєнія или на службу, либо по какой иной єго и свєй потрєбѣ, самъ прєставился, а нє оставилъ по сєбѣ никакого другого сына и опєкуна над имѣніємъ своимъ нє опрєдѣливъ, то урядъ к такимъ имѣніямъ опєкуна из сродниковъ умєршого, кто бы к тому ближшій и в содєржаніи опєки надєжднѣйшій былъ или, в нєбытіи сродниковъ, из нєсродныхъ, но надєжныхъ людей опрєдѣлить имѣєтъ. Когда жє оный снъ изъ своєго странствованія в домъ возвратится, тогда оный опєкунъ долженъ будєтъ тую опєку єму из сєбє с счєтомъ издать, а єсли снъ тотъ в своєй отлучкѣ извѣстится о смєрти отца своєго, поручитъ опєку над имѣніємъ отчєскимъ до своєго возвращєнія кому другому, тоє єму свободно будєтъ, и оный пєрвый опєкунъ другому, а тотъ, за возвращєніємъ из иностранствія самому тому снов, должни будутъ из своєя опєки во всємъ справку и счєтъ дать, какъ о сємъ выше, в артикулахъ сєя главы показано. //

ГЛАВА ВТОРАѦ НА ДЕСѦТЪ

Ѡ тєстамєнтахъ или дх҃овныхъ записяхъ

Артїкулъ 1

Что єсть тєстамєнтъ; для которыхъ причинъ и какъ сочинятись имѣєтъ?

Поряд. в тит. о тєстамєнтах № 2, 3 и 19

Тєстамєнтъ, или дх҃овнаѦ запись єстъ доброволное опредѣлѣнїе или завѣтное постановленїе, либо свѣдитєлство з волѣ чїей в томъ, чого бы кто хотѣлъ, дабы по смерти єго было исполнєно и нє происходили въ споры и нєнависти между тѣми, которымъ по умєршємъ имѣнїѦ остаютъсѧ, и того ради тєстамєнтъ с принужденїѦ сочиняємый, нє можєтъ имѣть силы, такъ какъ и протчїе записѣ и писма, по нєволѣ бивающїе. Нє имѣєтъ же быть сочинєнїе тєстамєнта противное правамъ общєнароднымъ, доброму обикновєнїю, совѣсти и пристойности, инако бо тєстамєнтъ нє можєтъ быть силный.

Артїкулъ 2

Которыє лица могутъ, а которыє нє могутъ тєстамєнтовъ сочинѦтъ

1. Всякїй свободно можєтъ на свои имѣнїѦ сочинѦть тєстамєнтъ, кромѣ тѣхъ, которыє в томъ нє силны суть, а в-первихъ, прєступники противу Государя.
2. Маломѣтныє и в опєкѣ чїей обрѣтающїєсѧ дѣти.
3. Сыны, нє отдѣленниє от родитєлей, развѣ имѣнїѦ собою нажитїя могутъ тєстамєнтомъ распоряжать.
4. Духовныи монашєского чина.
5. Сѣщенныки мирскїє и дїѦконы на собствєнноє своє имѣнїє могутъ, а на церковныє дачѣ нє могутъ тєстамєнта чинить.
6. Нєволники и кабаленныє люди.
7. Умалишєнниє и природныє дураки, поки в лишєнїи ума суть.
8. И суєтратныє люди, поки в суєтратсвѣ нє исправлятъся.
9. Безчєстныє и к смерти приговорєнныє.
10. Нѣмыє и глухїє с природи и слѣпїи от рожденїѦ.
11. Нѣмыє же и глухїє нє вовсѧ, и слѣпїє нє от рожденїѦ, какъ могутъ тєстамєнта сочинѦть.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 артїкул 1 § 1 Поряд. в титул. о тєстамєнтѣ №17

Тєстамєнт свободно єсть всякому сочинѦть на свои имѣнїѦ и пожитки, кромѣ лицъ ниже прописанныхъ, имянно же: // въ началѣ нє силны суть тєстамєнтовъ сочинять тѣ персоны, которыє в прєступлєнїи противъ маєстата государєва явилися бъ, понєжє такїє и живота и имѣнїй своихъ по состоѦнїю дѣла лишєны бываютъ. 172 зв.

2.

Там жє Стат. § 1 Порядки в титулахъ о тєстамєнтѣ № 8 и 9

К тому жъ нє могутъ тєстамєнтомъ никому ничєго записать дѣти малолѣтныє и в опєкѣ чїей обрѣтающїєсѧ, мужєска пола лѣтъ осмнадцати, а женского пола лѣтъ тринадцяти нє имѣюїє.

3.

Там жє в Стат. роз. 8 арт. 1 § 3 в Порядки в тит. о тєстамєнтах №11

Хотя бы были и дорослыи сины, но єщє нє отдѣлєны суть от родитєлей и подъ властїю ихъ прєбивающїи, нє силны от сєбє на имѣнїѦ духовныхъ записей дѣлать, кромѣ тѣхъ имѣнїй, какихъ бы они собствєннымъ своимъ

Зер. Саз. подсловом даръ № 7 при концѣ

промыисломъ и трудами нажили, или чрезъ службу свою, либо даромъ от кого достали, на которые тестаментъ по своему изволенію могутъ свободно чинить, ибо владѣніе такихъ имѣній есть полнымъ ихъ правом.

4.

Там же в Стат. § 2 и Поряд. в тит. о тестаментах № 9

Тако жъ де и монахи совершенно чинъ монашескій избравшіи и в томъ утвердившіисѧ, тестаментами ничего никому опредѣлять и учиненного прежде в мирскомъ званіи тестамента перемѣнивать в монашествѣ не свободны суть, понеже оны ничего собственного своего не имѣютъ, яко и самыхъ себе обѣтомъ Богу отдали.

5.

Там же в Поряд. в тит. о тестаментах № 9

Однако жъ духовнаго чина священнымъ мирскимъ и діяконамъ на имѣніе свое собственное, которое по наслѣдію получили, или своим трудомъ, либо наукою притяжали, свободно сочинѧть от себе тестаменти, но церковныхъ доходовъ и имѣній никому отписать не силны. Понеже оныѧ несуть ихъ собственныѧ, но толко к употребленію ихъ служащіѧ.

6.

Там же Стат. роз. 8 арт. 1 § 4 и Поряд. в тит. о тестаментах № 12

Неволники или в полонъ взятіе и купленные люде, такожъ которыи по суду отдани бъ кому были со всѣми своими имѣніѧми в залогъ или закладъ, какъ бы под секвестръ, в сочиненіи тестаментовъ не силны суть. Ибо не токмо имѣнія такихъ неволниковъ вѣчно, а оныхъ в залогъ взятихъ людей, поки того, в чемъ обязались не исполнятъ, но и самы власти и силѣ держащего ихъ подлежатъ.

7.

Тамъ же в Стат. роз. 8 арт. 1 § 5 и Поряд. в тит. о тестаментах № 14 прибавленіе

Природные дураки и умалишенные никому ничего тестаментомъ записать не могутъ, и если бы опамятался // и к совершенному ума состоѧнію пришли, 173
но при самомъ сочиненіи тестамента паки к таковому навратилися бъ нещастію, то и такій ихъ тестаментъ не будетъ силенъ, а силенъ быть можетъ, когда бы паки пришли к доброй памяти и при оной правилно сочинили. Буди же кто в такомъ безъпамятствіи, или в природномъ дурачествѣ и умреть, то имѣніѧ его кому по правамъ в наслѣдіе надлежатъ, от уряду распоряженные, отданы быть имѣютъ.

8.

Поряд. в тит. о тестаментах № 13

Такожъ естли бы кто имѣніѧ или пожитки свои всуе и напрасно расточалъ и длѧ того бъ ему радѣніе в собственныхъ имѣніях от уряду возбранено, таковый духовной записѣ чинить не может, а ежели и учинитъ, то не силна будетъ, понеже в имѣніи своемъ никакой власти не имѣетъ.

9.

Тамъ же в Стат. роз. 8 арт. 1 § 6 и Поряд. в титулах о тестаментах № 10 прибавленіе

К тому жъ безчестными опубликованные лица, и ушедшіе ради какова преступленіѧ своего зарубежъ, такожъ которыи дѣйствително за какое-нибудь свое злодѣйство к смерти приговорени суть, тестамента дѣлать не силны, ибо кто рады злихъ дѣлъ своихъ лишаетъсѧ живота, тотъ лишенъ бываетъ и управленія имѣній своихъ; но тѣ ихъ имѣніѧ наслѣдникамъ ихъ же от уряду по правамъ роспредѣлены быть имѣютъ, такъ какъ оставшіеся по умершихъ без тестамента, а о имѣніѧхъ преступниковъ в государственныхъ дѣлахъ уходящихъ зарубежъ, показано выше в 3 главѣ в артікулѣ седмомъ.

10.

Тамъ же в Поряд. в тит. о тестаментах № 16 и 17

Кто бы от утробыматерныѧ былъ глухъ и нѣмъ, или бы и не с природи, но по случаю такъ онѣмѣлъ, или оглухъ, чтоб отнюдъ ни говорити, ни

слишати нє могъ; такожъ єсли бы кто на обѣ очи слѣпъ от рожденія былъ, таковыє тєстамєнтовъ нє могутъ сочинять; ибо имъ по всєму образу обманутъся в такомъ дѣлѣ мощно.

11.

Там жє в тит. № 15 и 16

Однакожъ єсли бы кто нѣмъ и глухъ былъ нє с природы и нѣмый имѣлъ бы какую ни єсть хотя косноязичную рѣчь, а глухій бы хочъ нє скоро дослишивалъсѧ рѣчей, и могли бы оба писать, или подписатись своєручно, слѣпій жє имѣлъ бы своихъ пріятелей, или нє подозрителныхъ друговъ, таковый слѣпій чрезъ пріятелей и друговъ своихъ, а нѣмый и глухій // своєручно могутъ тєстамєнта сочинѧть, или сочинєнныє подписать при урядѣ, 173
или чєстныхъ свѣдителяхъ, и оныє жъ тєстаменти, єсли правилно будуть зв.
сочинєны, имѣютъ быть силны.

Артїкулъ 3

На какіє имѣнїѧ свободно всякому свободному тєстамєнтъ сочинять

Стат. роз. 8 арт. 2 § 1 Поряд. в тит. о тєстамєнтах № 29 там жє Поряд. в Артїк. Прав Маг. о тєстамєнтах № 1 Поряд. в Артїк. Прав Маг. о тєстамєнтах № 4 и в титулах о тєстамєнтах жє № 27 и 28 Зєр. Саз. под словомъ тєстамєнтъ №2

Кто бы похотѣлъ на пожитки свои движимыѧ, такожъ и на имѣнїѧ нєдвижимыѧ какимъ-нибудь образомъ и промисломъ набытїѧ, сочинить тєстамєнтъ, всякъ таковый (кромѣ виключєнныхъ в артїкулѣ сєѧ главы 2 *м* людей), будучи здоровый, а хотя и болный, толко *б* при доброй памяти и нє повреженномъ умѣ былъ, силєнъ имѣнїѧ свои движимыѧ и нєдвижимыя, имъ самымъ нажитїѧ (однако жъ нє отчєскїѧ и нє матєрныѧ, си єсть наслѣдствєнныѧ имѣнїѧ) по доброй своєй волѣ отписать кому хотѧ (опрочь тѣхъ людей, на которыхъ отписивать никакихъ имѣній нє свободно). В наслѣдственныхъ жє имѣнїѧхъ своихъ всякъ тую толко свободу имѣєтъ, что оныє нє кому-нибудь сторонному, по дѣтям своимъ или прямымъ ихъ наслѣдникамъ по силѣ правъ порядочно, и безъобидно распредѣлить духовною силєнъ; ибо кто что из наслѣдныхъ имѣній своихъ намѣрєнъ кому дать, волєнъ то чинить завремєнно при полномъ своєго здоровя состоѧнїи, поки самъ такихъ имѣній употрєблять можєтъ. Что жє отдаєтъ при смерти, тоє ужє тогда нє єстъ єго, но єго наслѣдниковъ, и вєсма то нє пристоитъ, дабы кто имѣлъ своихъ в скудости оставлят, а посторонныхъ обогащать, что єсть противно природному праву и любвѣ.

Артїкулъ 4

Какимъ образомъ и с какимъ обстоѧтєлтвомъ тєстамєнтъ или духовную запись сочинять

1. При сочинєнїи тєстамєнта урядовыє или нє урядовыє, но чєстныє персоны быть имѣютъ.

2. В тєстамєнтѣ кому что записиваєтъсѧ, всѣхъ и всє имєнно изображать.

3. Тєстамєнтъ от завѣщателѧ по совѣту с присутствующими пєрсонами сочинятись и руками такъ єго, яко и тѣхъ жє пєрсонъ закрѣпленный быть долженъ. //

4. Тєстамєнтъ правилно надлєжащимъ порядкомъ сочинєнныи и на урядѣ 174
сознанный вездѣ силєнъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 арт. 2 § 2

Когда кто сочинять похочєть тєстамєнтъ или духовную запись, долженъ при сєбѣ имѣть урядовыхъ пєрсонъ того уєзду, гдѣ оный тєстамєнтъ сочинѧтись будєть; єсли жъ бы кто нѣсколко урядовыхъ пєрсонъ имѣть нє моглъ, то хотя одного кого изъ урядниковъ с двома при нємъ чєстными, хотѧ и нє урядовыми пєрсонами, призвать, а нє можєтъ ли быть при томъ ни

одинъ урядникъ, то при трехъ или двохъ и не урядовыхъ же, но честныхъ и вѣры достойныхъ лицахъ, оный тестаментъ сочинить можетъ.

2.

Поряд. в титулахъ тестаменти № 20

Тотъ же, кто сочиняетъ тестаментъ, если имѣетъ дѣти отдѣленные и не отдѣленные, долженъ в ономъ тестаментѣ всѣхъ тѣхъ дѣтей написать именно объявляѧ, которыхъ от ныхъ наслѣдниками какого имѣнїѧ своего оставляетъ, а которыхъ наслѣдїѧ лишаетъ вовся или неравную противъ другихъ часть опредѣляетъ и длѧ чего. Такожъ которымъ, что особенно опредѣлилъ, и которыхъ прежде удоволствовалъ отправкою, не отставляѧ и тоей дитины, которая бы по смерти его, отца своего, от жены его в бремены оставляемой имѣла родитися и потому жъ всякую вещь, котораѧ кому будетъ записиватись, именно со всякимъ обстоятелствомъ означать.

3.

Стат. роз. 8 арт. 2 § 3 и 4 до полу и Поряд. в титулахъ о тестаментѣ № 30 в Зер. Саз. под словомъ тестаментъ № 7 тамъ же в Саз. Прав Граж. арт. 65 № 9

Оному жъ, кто сочиняетъ тестаментъ, прилѣжно надлежитъ смотрѣть, и в томъ с упрошенными к себѣ персонами совѣтоватись, чтобъ не противно праву и безъ обиды какихъ наслѣдниковъ былъ сочиненъ, а кто писать умѣетъ и в силѣ своеи не ослабѣлъ, можетъ своеручно тотъ же свой тестаментъ самъ написать; если жъ к написанїю всего не будетъ силенъ, то токмо на немъ подписатись и печать, у кого есть, приложить, а неграмотный или не могущїй и подъписатись, вомѣсто себе другого о подписъ упросить. Такожъ бы кто при сочиненїи того тестамента изъ урядовыхъ или не урядовыхъ персонъ присутствовали и от самого тестаментатора или завѣщателѧ, что кому опредѣляетъ слишали, имѣютъ на томъ же тестаментѣ подписатись. // Подписъ же тотъ не на краяхъ листовъ, но на самомъ тестаментѣ, или и по всѣмъ листамъ, если не одинъ, но нѣсколко ихъ будетъ, быть долженъ, и таковый тестаментъ тѣмъ порядкомъ сочиненный во вѣчное время на всякомъ судѣ при полной силѣ своей содержанъ и ни в чемъ нарушенъ быть неимѣетъ. 174 зв.

4.

Стат. роз. 8 арт. 2 § 4 от полу

А когда кто тѣмъ порядкомъ, какъ вышше показано, тестаментъ свой сочинивъ и послѣднею волею не отмѣнивъ, самъ умретъ, тогда по смерти его немедленно его жъ наслѣднику имѣютъ тотъ тестаментъ в надлежащомъ урядѣ обявить и в кн̃ги гардсїе вписавъ, випись изъ книгъ тѣхъ за печатю градского и подписомъ уряда себѣ взять.

Артїкулъ 5

О свободности тестаментатора в перемѣне своего тестамента

1. Свободно всякому тестамент свой отмѣнить сколко ни похочетъ.
2. Первый ли или послѣдный тестаментъ силнѣйшїй.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 арт. 2 § 5 Прав Граж. арт. 56 № 5 на конци в Поряд. в титулах о тестаменти № 3

Кто бы по сочиненїи тестамента своего вживыхъ чрез которое время пребывалъ, таковому свободно тестаментъ тотъ отмѣнить, сколко разъ похочетъ, хотя бы на урядѣ подтвержденъ и хотя бъ уговоръ былъ на неотмѣну оного, ибо по Апостолу завѣть умершого крѣпокъ есть, но никоей силы не имѣетъ, дондеже живъ завѣщеваѧй[1].

2.

Тамъ же в Стат. арт. 2 § 6 Поряд. в тит. о тестаменти № 24

И ежели послѣдный тестаментъ, по вышшепоказанному в артїкулѣ сеѧ главы 4 *м* порядку, не противно правамъ сочиненъ будетъ, то вовся при

[1] *Так у тексті.*

своей силѣ содержанъ быть имѣетъ, а первый и сколко бы ихъ ни было чрезъ послѣдный уничтожаютъсѧ.

Артїкулъ 6

О свободности всякого, кому и куда в записиванїи своего движимого имѣнїѧ тестаментомъ

1. На какоє мѣсто обще и партикулярно записивать тестаментомъ свою движимость свободно. //
2. А на кого записивать ничего нє надлежитъ. 175

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 арт. 3 в Поряд. тит. о тестаменты № 19 и 35

Волно всякому движимыѧ, собствєнно собою нажитїѧ имѣнїѧ и денги, записивать тестаментомъ на церквы, монастирѣ, на гошпиталѣ, на училищные академыи грамотами високомонаршими утвержденные, на школи, и в иниє блгопотребные обществу мѣста, такожъ и на всѣхъ, или всѣмъ тѣмъ персонам, которыє отписанную движимую вещъ правилно принять могутъ, яко то духовнымъ и мирскимъ, свободнимъ, и чїимъ-нибудь неволнымъ людямъ, мужескому и женскому полу, лѣта совершенные и несовершенные имѣющимъ, убогимъ, богатимъ, здоровымъ и болнымъ.

2.

Поряд. в тит. о тестаментах № 35 от полу в Зер. Саз. слово жидъ № 8 и 9 с прибавленїемъ

Но жидамъ, махометанамъ и идолопоклонныкамъ и другимъ невѣрнымъ, к тому же и отступникамъ от вѣры христїанскія, такожъ суетратнымъ людямъ, пяницямъ, по тому жъ и дѣтямъ нє в супружествѣ, но с прелюбодѣѧнїѧ рожденнымъ, никто ничего тестаментомъ записивать нє имѣетъ. Постоѧннымъ же внукамъ, а дѣтемъ суетратныхъ, пяниць, кто поволитъ от своего нажитого имѣнїѧ, можетъ, а от наслѣдного, что по силѣ права ни ныхъ надлежитъ и долженъ, всякъ записивать.

Артїкулъ 7

О тестаментѣ, сочиняємомъ в походѣ или в пути либо во врємя моровой язвы

1. Какъ и при кому в походѣ можетъ сочинятисѧ тестаментъ.
2. О тестаментѣ отлучныхъ в чужой землѣ или в иной юристдикцїи обрѣтающихъсѧ.
3. О тестаментѣ во врємя моровой язвы.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 арт. 4 § 1 Поряд. в тит. о тестаментах № 4 с сокращенїемъ

Если бы кому случилось тестаментъ сочинять в походѣ воєнномъ, или гдє на пути в крайней здоровя слабости, а нє моглъ бы онъ трехъ достовѣрныхъ свѣдителей имѣть, то сколко ихъ того часа имѣть возможетъ, хотя и при двухъ персонахъ чєстныхъ и вѣры достойныхъ, можетъ какънибудь тотъ тестамєнтъ сочинить. По сочинєніи же имѣетъ быть // оный 175
обявлєнъ и сознанъ на томъ урядѣ, гдѣ ближшиє случитъсѧ, в походѣ же зв.
предъ надлежащими командирами, а словєсно обявленную умирающаго в походѣ или в пути волю свѣдители сознавать подъ присягою должны.

2.

Тамъ жє арт. 4 § 2

Кому же случитъсѧ на службѣ Государевой или за промисломъ своимъ обрѣтающємусѧ в чужой землѣ или нє в той юрисъдикцїи, либо при судѣ, какому онъ подлежитъ, тестамєнтъ сочинить, таковый тестамєнтъ имѣетъ обявленъ и сознанъ быть на урядѣ ономъ сторонномъ, гдє бы тоє приключилося, опослѣ же в своихъ мѣстахъ, и в томъ самомъ уѣздѣ, гдѣ

оный завѣщатєль житєлство имѣлъ, на урядѣ надлєжащомъ, а випис*ъ* из книгъ тѣхъ сторонныхъ урядовъ или писмєнное свѣдитєльство тѣ, которыи на оныхъ урядахъ и такомъ тєстамєнтѣ сознаютъ, должны взять за руками урядовыхъ и печатю обикновенною.

3.

В Поряд. тит. о тєстамєнти № 33

Во время моровой язвы, єсли кто мужєска или женска пола нє могъ бы созвать уряду надлєжащого, при которомъ бы тєстамєнтъ сочинылъ и волю свою в томъ обявилъ, то взявъ двохъ или трохъ из знайтнѣйшихъ, вѣры достойныхъ сторонных, либо сосѣдныхъ людей, и прєдъ тѣми можетъ тое завѣтное послѣднїѧ воли своєѧ обявлєнїє учинить, а оны опослѣ прєдъ урядомъ о сємъ засвѣдитєлствовать с присягою должны будутъ, и таковое ихъ свѣдитєлство имѣєтъ быть силно, толко бъ нє было в томъ завѣтѣ, что правамъ общимъ и установлєнїѧмъ градскимъ противное.

Артїкулъ 8

Свѣдитєлми о тєстамєнталномъ опрєдѣлєнїи которыи быть нє могуть

Стат. роз. 8 арт. 5, § 1 и 2 да в Поряд. в титул. тєстамєнты № 6 тамъ жє в Стат. роз. 8 арт. 5 § 3 и 4 Прав Граж. арт. 65 № 10

При сочинєнїи духовныхъ записей подписиваться на оныхъ во свѣдитєлство нє могутъ, и сами свѣдитєлствовать о томъ нє должны тѣ люде: 1) которыи нє силни сочинять от сєбє на имѣнїѧ тєстамєнтовъ; 2) которыи в протчїихъ дѣлахъ свѣдитєлми нє бываютъ, как о сємъ имянно в артїкулѣ 2 *м* сея главы и в артїкулѣ 15 главы 8 о свѣдитєляхъ показано; 3) єѯекутори которымъ бы тєстамєнталного // опрєдѣлєнїѧ исполнєнїє повѣрено было; 4) тѣ, которымъ 176
бы в ономъ тєстамєнтѣ было что отписано; 5) и опекуны, которымъ опека поручєна.

Артїкулъ 9

О єѯєкуторахъ тєстамєнта или душєприкажчикахъ

1. Эѯєкуторамъ тєстамєнта какъ скоро оный исполнять надлєжитъ.
2. Наслѣдникъ, кому что отписано, за нєисполнєнїє тєстамєнта сєбѣ повѣрєнное что теряєтъ?
3. Эѯєкутору тєстамєнта, сторонному чл҃вку за нєисполнєнїє оного какой штрафъ.
4. Эѯєкуторы тєстамєнта, єсли бы потєрянныѧ имѣнїѧ оныѧ отписаны, расточили.

Пунктъ 1.

Поряд. в тит. о тєстамєнти № 36

По всякому тєстамєнту эѯєкуторѣ онаго или д҃шєприкажчики должны исполнєнїє чинить до прошєствїѧ года, єжєли скорѣє зачимъ исполнить нє мощно, развѣ бы была какаѧ правилнаѧ к прєпятствїю того причина, или бы в самомъ тєстамєнтѣ далшєє, нєжели цѣлый годъ исполнєнїя врємя опрєдѣлєно.

2.

Тамъ жє в Порядки нижей

А єстли бы тєстамєнта эѯкєуторомъ опрєдѣлєнъ былъ наслѣдникъ, или таковъ чл҃вкъ, которому бъ завѣщатєль что-нибудь отдалъ, либо записалъ, а онъ нє хотѣлъ бы безъ всяких правилных препятствый по тєстамєнту исполнять, хотя *б* от уряда увѣщанїє имѣлъ; таковый по суду тераєтъ часть тую, которая єму по умєршомъ надлєжала, или что єму жъ от умєршого отписано, но оная часть другимъ наслѣдникамъ раздѣлєна быть имѣєтъ, исполнєнїє жє тєстамєнта иному поручить.

3.

Тамъ же в Порядкѣ

Буди же бы эѯекуторъ тестамента былъ сторонный человѣкъ (которому ничего не было бъ отписано), таковъ ежели самъ за то дѣло себѣ умершого завѣщателѧ или от уряду порученное безъспорне пріймѣтъсѧ: убытки, которые изъ его нерадѣніѧ, или отлагателства в исполненіи тестаментномъ урастутъ, имѣетъ награждать тѣмъ, коимъ что тестаментомъ, хотя наслѣдникамъ надлежащее по правамъ, // хотя кому сторонному из дружбы или 176
изъ милостины отписано бъ было, вмѣсто же оного, урядъ другому кому зв.
исполненіе тестамента поручить имѣетъ.

4.

В Поряд. в тит. о тестаменти № 36

Потому жъ если бы тое, что кому из имѣній, или изъ пожитковъ отписано тестаментомъ, самы собою эѯекуторы тестаменталные потеряли, или расточилы, должны будутъ все по надлежащой оцѣнкѣ заплатить, или своимъ имѣніемъ наградить.

Артїкулъ 10

О тестаментахъ под кондиціею или обязателствомъ

Поряд. в титул. о тестаменти № 37 с сокращеніемъ

Можетъ завѣщатель не толко просто, но и под кондиціею или обязателствомъ, что-либо тестаментомъ записать наслѣдникамъ или постороннымъ, либо эѯекуторамъ онаго тестамента, которыи бъ к исполненію того, что имъ исполнить под обовязателствомъ поручено, лутшое прилѣжаніе имѣли и ежели положеннаѧ в такомъ тестаментѣ кондиціѧ, или какое обязателство тѣмъ, на комъ оное положено, не исполнитъсѧ, то не исполнившій потому и записанного себѣ лишенъ быть имѣеть, а то что ему записано, принадлежать будеть другимъ завѣщателевымъ наслѣдникамъ, которыи тую жъ кондицію исполнить должны.

Артїкулъ 11

Коихъ рады причинъ тестаментъ или какой пунктъ оного не имѣетъ быть силенъ

1. На нужномъ мѣстѣ, или на датѣ тестаментъ подчищенный или безъ дати сочиненный, не силенъ есть.

2. Пункта, подчищенного ошибкою не на нужномъ мѣстѣ, всего тестамента затѣмъ не уничтожать.

3. Тако жъ для одного, или нѣсколкихъ пунктовъ не по правамъ сочиненныхъ, весь тестаментъ уничтожатися не имѣетъ. //

4. Если бы в тестаментѣ, о которомъ правилномъ наслѣдникѣ, или о 177
потомкѣ оного тестамента родившемъсѧ, умолчано.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 арт. 6 § 1 в Поряд. в титулахъ тестаментаи № 32 там же част 3 о листах №3 прибавленіе

Который бы тестаментъ на датѣ, сї есть на означеніи года, мїя и дня, и на другихъ знатныхъ мѣстахъ, в коихъ сила состоитъ, явилъся бъ быть подчищенъ и поправленъ перемѣною нѣкоторыхъ словъ, на явную какой сторонѣ обиду, таковый пунктъ в ономъ тестаментѣ прописанний у права, за силный не имѣетъ быть приниманъ; а в которомъ тестаментѣ совсѣмъ года, мїя и числа не означено бъ, то если за тое которыи стороны спорить будутъ, таковый весь тестаментъ правному подлежитъ уничтоженію.

2.

Там же § 1 и в Порядки на близъпомянутом мѣстѣ

А если бы в какомъ тестаментѣ на мѣстѣ одномъ или другомъ не весма нужномъ и не на томъ гдѣ означаетъсѧ годъ, мїь и день, такожъ и не

убытка рады какой сторонѣ, подчистка или поправка каѧ[1] была учинѣна, но тоѣ случилося бъ ошибкою писавшого, такий тѣстамѣнтъ ни коѣму опороченію и уничтоженію нѣ подлежитъ, но токмо бъ праву противно нѣ былъ сочинѣнъ, при своей силѣ содержанъ быть имѣетъ.

3.

Тамъ жѣ в Статут § 2 в Поряд. в титул тѣстаменти № 32

По тому жъ если бы в которомъ тѣстамѣнтѣ одинъ или нѣсколко пунктовъ явилось быть нѣ по силѣ правъ сочиненныхъ, а прочіѣ всѣ были бъ праву и уставу гражданскому нѣ противныѧ, то и таковый тѣстамѣнтъ вѣсь за однымъ или нѣсколкома пунктами нѣ имѣетъ уничтожатись, но буды можетъ быть, то с надлежащимъ всѣхъ тѣхъ кому что записано удоволствованіемъ, оныѣ толко пункта нѣ по силѣ права состоящіѣ опровергнуть или поправить, а протчіѣ, праву согласныѣ пункты, при своей силѣ оставатись должны.

4.

В Поряд. в титулах тѣстаменти № 24 при конци

А в которомъ бы тѣстамѣнтѣ, хотя по всему вышепоказанному в артікулахъ сеѧ главы 4 *м* и 5 *м* и правилно сочиненномъ, умолчано б было о которомъ правилномъ наслѣднику, к тому жъ наслѣдію, которое другимъ записано, право сіе имѣющемъ и причины того умолчаніѧ нѣ изображено бъ, или бы на родившагосѧ послѣ оного тѣстамѣнта завѣщателѣва // потомка, ничѣго нѣ 177
записано; таковый тѣстамѣнтъ силенъ быть нѣ можетъ. зв.

Артікулъ 12

О причинахъ для которыхъ родителѣи дѣтей изрѣктись и лишить наслѣдіѧ могутъ и какъ в томъ поступать

1. Именныѣ причины лишенія наслѣдства.
2. Лишеніѣ дѣтей наслѣдіѧ, какимъ образомъ быть имѣетъ и когда оноѣ нѣ силно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 арт. 7 кн. Поряд. в титул. наслѣдіѣ или дѣдицство № 17 там жѣ в великом рѣестрѣ под лѣтерою полскою З близко початка Зер. под словом в дѣдиченіѣ или лишеніѣ наслѣдіѧ № 1 и 2 Зер. Саз. под словом видѣдиченіѣ или лишеніѣ наслѣдія № 2 причина 11

Отцъ или мати сына, либо дочеры изрѣктисѧ и отчуждить ихъ от наслѣдіѧ имѣній своихъ могутъ рады сихъ причинъ. Первоѧ, ѣстли который сынъ или дочеръ, родителей своихъ нѣ почитаѧ, внѣ страха Бжія дерзнетъ на отца или матер рукою и бить будетъ ихъ, либо пхнетъ изъ гнѣва, и злословит. Вторая, если бы кто хотѣлъ отца своего или матеръ отравою или инымъ образомъ, умертвить. Третая, если синъ или дочеръ по единой злобѣ своей, а нѣ рады какой ползи интереса государева, угождаѧ кому, затѣват будетъ на своихъ родителей то, за чтобъ смертной подлежали казни и таковыхъ дѣтей за всякую из тѣхъ трохъ причинъ родители нѣ толко наслѣдіѧ лишить могутъ, но ониѣ по челобитю и доводамъ, и по суду смертной казни подлежать будутъ. Четвертая причина лишеніѧ наслѣдіѧ, если сынъ или дочь знатную родителямъ обиду здѣлаетъ, забравъ мимо волю и вѣдомость родителскую пожитки ихъ или буди бы родители чрезъ суетратство и непостоѧнство ихъ великій убытокъ понесли. Пятаѧ естли бы отрекльсѧ достаточный в свои собстенныѧ имѣніѧ сынъ или дочь з-под ареста освободить нѣ хотѣли родителей своихъ порукою, которой бы судъ требовалъ, хотя бъ та порука нѣ токмо к персонѣ, но и к долгу сколко оний сынъ или дочь уплатить могли бъ, надлежала, а родители бы в долгъ тотъ // нѣ чрез пянство, но по 178
нуждѣ войшли. Шестая, если сынъ или дочь, оставѧ родителей своихъ в престарѣлыхъ лѣтах должного имъ пропитаніѧ и другихъ нужныхъ потребностей дават нѣ будутъ, или тестамента правилного сочинять имъ насилно нѣ допустятъ. Седмаѧ, естли бы кто родителей своихъ, изъ рукъ

[1] какаѧ

непрїятелскихъ, или из невол҃ѣ викупить до смерти ихъ не хотѣлъ безъ правилного препятствїа, имѣнїами же отческими или матерными владѣа користоватьсѧ. Осьмая, естли сынъ или дочеръ будутъ дружить и товаришество имѣть с злодѣями или чародѣанїемъ и волшебствомъ упражнятись. Девятая, когда сынъ или дочь кровосмѣшенїе или другое какое мерзкое и бг҃опротивное преступленїе, за что смертїю казнятъ, здѣлаетъ. Десятаа, естли сынъ мимо волю родителскую с костирами и кощунами и с легкомислными людми компанѣю возимѣетъ, послѣдуа имъ и тако животъ свой, не повинуасѧ родителямъ, провождать будетъ, кромѣ если бы и сами родителѣ таковаго состоанїа были. Одинадцятаа, естли бы сынъ родителямъ возбранялъ дочеры или внуки замужъ видать, по мѣрѣ пожитковъ его отческихъ, паче же и дочъ дѣвка, буде бы еа отцъ за мужа свободного и честного и по приличїю званїа своего хотѣлъ видать, а она бы возбраняясь от такого супружества, в безстудное житїе вдаласѧ. Дванадцятаа, ежели сынъ или дочь о родителяхъ своихъ ума лишившихъсѧ, достойного попеченїа не будетъ имѣть. Тринадцятаа, буди бы сынъ за убийство которого изъ родителей своихъ, безъ правилного препятствїа в судъ не челобитствовалъ на убїйца. Чтирнадцятаа, найпаче же ежели бы сынъ или дочь стали быть отступниками христїанскїа вѣры и онаа отреклисѧ.

2.

В Поряд. в Тит. тестаменти № 22

Wтдаленїе же или отчужденїе отъ наслѣдїя имѣетъ быть таковымъ образомъ: тотъ, кто сочинаетъ тестаментъ, долженъ именно означить отчуждаемого от наслѣдїа и тое отчужденїе обстоателными словами изъ вышъписанныхъ причинъ, одну или сколко ихъ будетъ, прописать, инако же безъ обявленїа притчины, такое отчужденїе не будетъ силно; но тотъ, который безъ причини бъ от наслѣдїа отдаленъ былъ, можетъ противъ духовной, яко не порядочно и не по правамъ учиненной, по смерти завѣщателя, спорить до десяти лѣтъ, ежели в томъ ему какова правилного препятствїа не будетъ. //

Артїкулъ 13

178 зв.

Кто бы что невольнику и служителю своему тестаментомъ записалъ

1. Работнику купленному и плѣннику своему кто что запишетъ, не уволнивъ его прежде, таковаа запись не сила.

2. Слуга умершого завѣщателя от счету за пожитки уволненный, самые тѣ пожитки наслѣдникам возвращаетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 арт. 8

Кто бы работнику своему купленному или плѣнному тестаментомъ записалъ что-нибудь из имѣнїа своего, таковый тестаментъ не можетъ быть содержанъ в силѣ; но когда кто первѣе такова невольного человѣка, иннымъ отворочатимъ листомъ своимъ, или тѣмъ же тестаментомъ здѣлаетъ свободнымъ; тогда и тотъ тестаментъ его будетъ силенъ.

2.

В Поряд. сирот и вдов оборона титулъ 2 роз. 3 № 12

А который бы слуга тестаментом господина своего уволенъ былъ отъ здачи каковаго счету за пожитки в его вѣдомостѣ содержуемые, пожитковъ же тѣхъ ему не записалъ бы, по такому тестаменту не можетъ онъ ничего из тѣхъ господскихъ пожитковъ себѣ присвоевать, но что ихъ на лице быть явитъсѧ, тое все наслѣдникамъ умершого отдать долженъ.

Артїкулъ 14

О тєстаментахъ служитєлєй на зємлѣ господской живущихъ и подданныхъ

1. Служитєль зємлю господскую за собою имѣющїй и подданыи можєтъ трєтую часть своєй движимости кому-либо записать.

2. Подданий и служитєли безъдѣтнїи что кому тєстамєнтомъ записать, а что оставлять имѣютъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 8 арт. 9 § 1 и 2

Служитєли или подсусѣдки на зємлѣ господской живущїи и всякїй посполитїй чєловѣкъ подданный на пожитки свои движимыє свободно можєтъ духовную сочинять, на записать оною никому сторонному, кромѣ трєтєй части оныхъ пожитковъ нє можєт, ибо двѣ части всѣхъ движимостєй должны оставлятись в дому дѣтямъ или другимъ наслѣдникамъ єго, для ихъ службы изъ той зємлѣ, на которой самъ // жилъ и оны жить имѣютъ. 179
Нєдвижимыхъ жє имѣнїй никакой части никому таковыє служитєли и подданныи безъ волѣ своєго господина записивать нє силны.

2.

Там жє § 2

А кто бы из такихъ людєй нє имѣлъ дѣтєй, таковыи двѣ части движимыхъ своихъ пожитковъ имѣєтъ оставить в своємъ домѣ, для надлєжащой зъ тоєй зємлѣ, на которой живєтъ службы, трєтую жє часть тѣхъ жє движимостєй можєтъ кому хотя, токмо такова званїѧ какъ и самъ, а нє сторонному отписать. Кромѣ скота рабочого, которого безъ вѣдома владѣлчєского никому никто из служитєлєй или подсусѣдковъ на владѣлчєской зємлѣ живущихъ и всякїй подданный отписивать нє силєнъ.

Артїкулъ 15

Кто бы завѣщатєлю или завѣщатєль кому в чємъ задолжилъсѧ и о тєстамєнтѣ мужа для пєрвой жены сочинєнномъ, можєтъ ли оный и второй єго жєнє служить

1. Должникъ, єсли бы тєстамєнтомъ вѣритєля былъ от долга уволєнъ.

2. Должноє или отнятоє у кого, мощно тєстамєнтомъ возвратно отписать.

3. Тєстамєнтъ, которымъ бы что первой чіей жєнѣ было записано, второй по нєй нє служитъ.

Пунктъ 1.

Там жє в Поряд. о употрєблєнїи имѣнїй жєнѣ от мужа № 86

Который бы вѣритєль тєстамєнтомъ означилъ имєнно, яко отпущаєтъ должнику своєму тоє, что осталъсѧ єму долженъ, от такова долга нє толко самъ должникъ оный, но и наслѣдники єго будутъ волны, хотя бъ и нє имѣли особливой на то от вѣритєля квїтанцїи и хотя бъ домовая записка в домѣ єго вѣритєлєвомъ удєржана была.

2.

Зєр. Саꙋ. под словом брать или взимат № 1

А кто бы, будучи кому безъ писмєнного облига или обязатєлства долженъ, или бы что у кого напрасно отнялъ, таковый сочиняя тєстамєнтъ, можєтъ в нємъ означить виразно, чтобъ тотъ долгъ вѣритєлю уплачєно или отятоє возвращєно было тому, кому надлєжитъ, почему оноє тєстамєнталноє опрєдѣлєнїє и исполнєно быть имѣєтъ, ибо никто ничєго чужого, мимо // того чіє оно єсть, другому наслѣдствєнно опрєдѣлят нє силєнъ. 179 зв.

3.

В Поряд. о употрeбленiи имѣнiя женѣ № 79 со изяснeнiемъ

Если бы, который мужъ, записавъ тестаментомъ какое имѣнiе, или употребленiе онаго женѣ своей, осталься самъ живъ, а жена бы его потомъ умерла, онъ же понялъ бы в супружество вторую жену и не уничтоживъ того своего, первои женѣ служащого тестамента, послѣ самъ умерлъ, по которои смерти жена бы его второбрачная хотѣла получить во свое владѣнiе или употребленiе, тое его имѣнiе такъ, какъ в немъ первой женѣ записано, таковый тестаментъ, понеже не в ползу ея, но первыя жены сочинен̃ъ, то и записаннымъ в немъ имѣнiемъ она, мимо надлежащихъ к тому наслѣдниковъ ползоватись не имѣетъ. //

ГЛАВА ТРЕТАЯ НАДЕСЯТЪ

180

О наслѣдiи имѣнiй по нисходящей, восходящей и побочной лiнiи сродства и по усиновленiю от бездѣтныхъ, також о власти родителской над дѣтми

Артiкулъ 1

По смерты родителей и иныхъ близкихъ сродниковъ, от всякихъ имѣнiй дѣтей и другихъ наслѣдниковъ ихъ не отдалять

1. О наслѣдiи всякихъ имѣнiй.
2. Дѣти по смерти отческой в пристойное время родившiеся наслѣдiе получаютъ.
3. О подѣлѣ имѣнiй между братями и сестрами родными и дѣтьми ихъ.
4. По смерти братовъ безпотомныхъ на сестри, а по смерти сестеръ кому наслѣдiе.
5. Внуки или правнуки чiи какъ наслѣдiе получаютъ.

Пунктъ 1.

Статут. роз. 3 арт. 17 § 1 тамъ же § 4 с сокращенiемъ

По смерти отцевъ и матерей, дѣти ихъ сины и дочери от имѣнiй отческихъ и матерныхъ недвижимыхъ и движимыхъ ихъ наслѣдныхъ и ными самими правилно нажитыхъ, не имѣютъ быть отдалены. Но такъ оные дѣти собственные ихъ самы, какъ и потомки ихъ, а в небытiи такихъ потомковъ, близкiе кровные или родственники природнымъ правомъ, по предкахъ своихъ имъ надлежащимъ порядкомъ стародавнымъ, имѣютъ наслѣдовать, и владѣя на пожитокъ свой употреблять вѣчно. Се же разумѣть надлежитъ, ежели бы от предковъ ихъ таковые имѣнiя кому правнымъ какимъ записомъ заведены не были, а какимъ именно образомъ или какими правилными здѣлками тое наслѣдiе онымъ получать, о томъ ниже слѣдуетъ в артiкулахъ сея и другихъ главъ.

2.

Кн̃га Поряд. в титулах о тестаментах № 21 прибавленiе

Родившiйся в пристойное время по смерти отца сынъ такъ наслѣдствуетъ имѣнiя отческiе, какъ и другiе сины, которые при животѣ отческомъ родились, паче же и лутшое от иныхъ право имѣетъ в томъ, что // от наслѣдiя 180 зв.
отчужденъ быть не можетъ, ибо который еще не родился, тотъ не могъ ничего преступить, за что бы о̃цъ имѣлъ его лишить наслѣдiя. То же рассуждать надлежитъ и о дочерѣ по смерти отца в пристойное время родившойся, которая якъ протчiе дочери при жизны отческой родившiеся, право к наслѣдiю или к приданному равно с оными имѣть должна.

3.

Стат. роз. 3 арт. 17 § 2 со изъясненіемъ Зерцал Саз. под словом синъ № 1 Стат. роз. 3 арт. 17 § 3

Если бы было нѣсколко братовъ женатыхъ, а изъ имѣнія родителского неотдѣленныхъ или и безъженныхъ, такожъ сестеръ родныхъ замужъ не видданныхъ, тіи братя между собою отческими наслѣдными, за службы жалованными, наданными, какимъ-нибудь образомъ набытими и купленными недвижими и движимимы, которые в отчизну зачитаютъся, равно дѣлитись имѣютъ, а на сестри приданное изъ четвертой части всего того отческаго имѣнія видѣлять надлежитъ, и то толко на тѣ, которые по смерти отческой от братовъ виправованы были въ замудъ, а не было въ тестаментомъ родителскимъ приданного имъ опредѣленного и записанного такожъ и незамужныхъ, которые никакого въ приданного зачимъ не получили, какъ о семъ в артїкулахъ главы десятїя виразнѣе показано. Если жъ бы были матернїаие имѣнія, кои въ по смерти ея безъ тестаменту остались, тогда имѣютъ оными братя с сестрами родными замужными, вдовами и дѣвицами, равно подѣлитись, по артїкуламъ тоя жъ десятїя главы, а буди въ братя одни живы были, а другіе померли, остава дѣтей, то дѣти тихъ умершихъ с оными дѣтями своими в имѣніяхъ дѣда и бабы ихъ, равно наслѣдствуютъ. А который бы умеръ братъ, не оставивъ по себѣ дѣтей или от ныхъ внуковъ, тоего часть имѣній отческихъ имъ набытихъ приходитъ на тихъ, которые живы и на дѣтей умершихъ братовъ. Тожъ разумѣть надлежитъ о имѣніяхъ матерныхъ, которые по брату или по сестрѣ безплодной умершихъ оставшіеся, принадлежатъ на братовъ и сестеръ или, по умершихъ брату или сестрѣ, на дѣтей ихъ противъ того, какъ выше показано.

4.

Статут. роз. 3 арт. 17 § 3 и Поряд. част 3 о дерєвѣ крєвности № 22

Еслижъ бы братя всѣ померли, а остались бы по ныхъ дѣти, внуки или правнуки, то по такихъ братахъ, тіи ихъ дѣти, или внуки и правнуки, // всякіе имѣнія наслѣдствуютъ. А когда бы у тѣхъ братовъ по ихъ смерти ни 181
единаго от дѣтей, такожъ внуковъ, и другихъ наслѣдниковъ не осталось, или хотя бы и были, да послѣ померли; тогда оные отческіе имѣнія по тихъ братахъ и ихъ дѣтяхъ и наслѣдникахъ, на сестри и на ихъ дѣтей спадаютъ, а буди би братовъ и сестеръ и ихъ дѣтей и наслѣдниковъ не осталось. А буди бы братовъ и сестеръ и ихъ дѣтей и наслѣдниковъ не осталось, то тѣ жъ имѣнія приходятъ на того, который есть ближайшимъ по кровѣ лїнїи отческой. Такожъ и матерное имѣніе надлежать будетъ на тѣхъ, которые до матернего имѣнія будутъ ближайшіе по маткѣ тѣхъ умершихъ, якъ нижй о томъ в слѣдующихъ сеа главы артїкулахъ и пунктахъ показано.

5.

Сазон под словом дѣдичъ или наслѣдник № 14 и 45 в Порад. титул фидуръ № 4 и Арт. Прав Магд. о спадках и близкости № 2 и 3 и част 3 о дерєвѣ крєвности № 21 и Енхиридіонъ крєвност наслѣдіе, регула 2 Права Хелм. кнїги 3 розд. 30

Внуки же или правнуки, одинъ или сколко ихъ будетъ, получаютъ столко имѣній от дѣда своего, сколко отецъ ихъ имѣлъ взять, если бы живъ былъ, напримѣръ, имѣлъ бы который отецъ двухъ сыновъ, изъ такихъ от одного сына трехъ внуковъ, а зъ другого бы толко одного внука или правнука, то всѣ тѣ пожитки и всякіе имѣнія, хотя ихъ наслѣдниковъ такихъ числомъ четири, на двое толко между собою роздѣлятъ, по числу отцевъ ихъ, ибо от двоихъ произойшли, на которыхъ, если бъ живые были, такіе пожитки имѣли спадать, и для того какъ три внуки, от одного сына родившіеся, половину одну, такъ одинъ внукъ, или правнукъ от другого сына родившіся, половину другую, равную, взимаютъ, понеже родители ихъ право свое имъ оставляютъ и потому наслѣдіе и гербъ отца своего получаетъ наслѣдникъ законорожденный. То жъ разумѣть о внукахъ, внучкахъ, и правнукахъ, которыи близкими будутъ по своихъ родителяхъ к ихъ матернему, или бабиному наслѣдію.

Артїкулъ 2

О близкости к наслѣдїю лїнїею идущихъ наслѣдниковъ

1. К наслѣдїю троякаѧ имѣєтъсѧ близкостъ.
2. О наслѣдникахъ по лїнїи вверхъ и внизъ идущихъ.
3. О принятїи родителми спадковыхъ имѣнїй, оставшихъсѧ по дѣтяхъ ихъ.
4. О имѣнїи, до которого бы наслѣдниковъ родителей и родствєнниковъ внизъ и вгору идущихъ нє было.
5. Послѣ братовъ, и сєстєръ чїего отца, или матєрє и ихъ потомковъ, кто наслѣдїє получаєтъ. //

Пунктъ 1.

181

Зєрцал Сазон. под словом дѣдичь или наслѣдникъ наслѣдїє № 1 и крєвност № 3 и 6

К принятїю и поискиванїю наслѣдїѧ, троякаѧ близкость имѣєтъсѧ; перваѧ внизъ идущихъ, которыє суть: сынъ, дочєрь, такожъ внукъ, правнукъ и далѣє, которыхъ право называєтъ нихзодящихъ. Другая вверхъ идущихъ или восходящихъ, каковы сутъ: отєцъ, мать, дѣдъ, бабка, прадѣдъ и протчаѧ. Трєтїи суть побочныє или попєрєчныє, каковы суть: братъ, сєстра и ихъ дѣти, внуки и протчаѧ. зв.

2.

Зєрцал Сазон. под словом наслѣдїє, № 9 и 10 кнїги Порад. в Арт. Прав Маг. о спадках или близкостях № 1 и 5 и части 3 о дєрєвѣ кровности № 18 и 23 и титулъ фигур № 1 и 6 Енхиридїонъ краткїє наслѣдїѧ рєгулъ № 1 Статут. розд. 3 арт. 17 § 3 Сазон. под словом спадокъ № 4

В сродствѣ поки имѣютъсѧ наслѣдники таковыє, которыи по линїи внизъ идутъ, яко сыны или в нєбытїи сыновъ и ихъ наслѣдниковъ, дочєрѣ, ибо одной жє суть лїнїи, внуки, внучки, правнуки, правнучки, поки станєтъ прамой линїи в родѣ; таковыє взимаютъ спадки одинъ по другому, какъ то значитъ в 1 м артїкулѣ сєѧ главы в 4 и 5 м пунктах, и хотя бы хто от ныхъ, кои внизъ идутъ, по лїнїи прямой в близкомъ иди далєкомъ стєпєны былъ сродства, напримѣръ, сынъ, внукъ, правнукъ, праправнукъ одинъ осталъся, тогда на таковаго одного внизъ по лїнїи идущаго, всє наслѣдство приходитъ, мимо вгору идущихъ и побочныхъ. Когда жє тѣхъ нє станєтъ, которыє идутъ внизъ прамою лїнїєю, тогда взимаютъ тѣ, которыє суть вгору идущїє, яко то отєцъ, матєрь, дѣдъ, баба и протчїє мимо тѣхъ родствєнниковъ, которыє идутъ побочною, а нє прамою внизъ или вгору, идущею лїнїєю сродства, и то разумѣть о имѣнїяхъ, которыє от родителей умєршой пєрсонѣ даны были, то єсть имѣнїѧ отчєскїѧ отєцъ, а матєрнїѧ мати, а єжели отєцъ и мати помєрли, то дѣдъ и баба и прадѣдъ и прабаба, по приличїю хто по комъ, по правамъ до какого имѣнїѧ, будутъ близкїє, взимаютъ, ибо по дѣтяхъ бєз потомства умєршихъ нѣ по отцу, нѣ по матєрѣ, в таковыхъ имѣнїяхъ наслѣдственныхъ свойственныє наслѣдствовать нє могутъ, поки отєцъ и мать умєршихъ сына своєго, или дочери, или внуковъ – дѣдъ или баба, и правнуковъ – прадѣдъ либо прабаба, живы суть.

3.

Статут роз. 7 арт. 16 Сазон под словом дѣдичь № 9 Поряд. част 3 о дєрєвѣ кровности № 24

Кто бы, имѣѧ собственныє пожитки и имѣнїѧ собою нажитїє, движимїє и недвижимїє, и никому тѣхъ нє записавъ, такожъ и наслѣдниковъ по сєбѣ внизъ идущихъ, и братов и сєстєръ родныхъ нє зоставилъ, умєрлъ, отцъ жє или мать обоє, либо одно которое от ныхъ живо осталось, таковый отєцъ, а будє отца нѣтъ, то мать умєршого сина, оставшимис по нємъ // имѣніями 182
имѣютъ завладѣть, и по ныхъ вгору идущимъ пєрсонам приходятъ мимо побочныхъ. Тожъ разуѣть надлєжитъ и о умєршей чїей дочєрѣ бєз наслѣдїѧ, котораѧ собствєннаѧ свои пожитки, либо от мужа записанные, по сєбѣ никому оныхъ правилно нє записавъ, оставитъ; когда жє умєршого или умєршєѧ братъ или сєстра родныє живы будутъ, тогда в таковыхъ умєршого нымъ нажитыхъ имѣнїяхъ, оныє родителѝ єго, с онымъ роднымъ братомъ, или сєстрою равно наслѣдствуютъ.

4.

Тамъ жє № 5 Поряд. в Арт. Прав Магд. о спадках и близкости № 2 и Енхиридіонъ краткоє наслѣдіє № 3 Права Хелм. кн̃ги 3 роздѣлъ 44

А єсли бы родителей и никакихъ дѣтей и ихъ сродственниковъ внизъ и вгору прямою лін̃ією идущихъ нє было, то наслѣдіє приходить на побочные лица, которые являтъсѧ в ближайшомъ степенѣ по умершомъ, а между оными побочними сродниками, дядѧ и тетка по отцу и матери, то есть отцевъ или материнъ братъ или сестра наслѣдствуютъ тые всѣ спадки по приличію, кому что надлежит, ѧкъ выше в 1 артікулѣ в пунктѣ 4 *м* сєѧ главы показано, и которые равной близкости суть в сродствѣ, по тому жъ пред другими далшими взимаютъ наслѣдіє, однако жъ оного отца или матєри братные и сестринные дѣти и ихъ внуки, какіе бъ остались по своихъ родителяхъ, имѣютъ равное право з дядями, и тетками такъ, какъ бы родители ихъ вживыхъ имѣлись и столко жъ имѣютъ получать наслѣдіѧ, сколко на отца или матєръ ихъ принадлежало.

5.

Порад. част 3 о дерєвѣ кровност № 27 и 28 Стат. розд. 3 арт. 17 § 2

Когда же по такихъ умєршихъ нє останєтъсѧ вживихъ дядей и тетокъ ихъ по отцу и по матєры, а ни ихъ дѣтей или внуковъ и правнуковъ, тогда наслѣдіє взимаютъ ихъ умєршихъ отцевы или матчины дядѣ или тетки, или другіе родственники, которые по вышеписанному жъ наслѣдниками суть изъ отчєской, а матерные отъ матєрней лін̃іи, хто от ныхъ умєршему в ближайшомъ степены доведетсѧ быть.

Артікулъ 3

О наслѣдіи дѣтей от нєродныхъ родителей в ихъ имѣніяхъ

1. Дѣти нє однихъ родителей мєжду собою и дѣти полуродные полуродного брата, с дѣтми дядѣ своєго какъ по кому наслѣдствуютъ.

2. Полуродныи и родніи брати, в братнємъ имѣніи какъ наслѣдствуютъ? //

Пунктъ 1.

182 зв.

Стат. роз. 5 арт. 10 § 1 Поряд. в титул. рєгули о спадки кровных побочных № 4 и 7

Такъ сыны одного отца, а разныхъ матерей, по отцу в єго имѣніи, какъ сыни и дочєри от одной матєри, анє от одного отца, по матерѣ своей, в ея имѣніи наслѣдіє равно получаютъ, по тому жъ дѣти полуродніи полуродного брата умєршого с дѣтми умєршого своєго жъ по отцу дядѣ, в имѣніѧхъ дѣдовихъ или бабиныхъ, равно наслѣдствуютъ по силѣ 1 артікула сєѧ главы.

2.

Тамъ жє № 5

Если бы по которому умєршємъ остались полуродніи брати от одного отца, а инной матери, а єще другіе от одной матєри, а от иного отца, такожъ и родные брати, таковые братѧ от одной матєри, а от иного отца имѣніѧ, которые по ихъ матєрѣ на брата умєршого пришли, сами получаютъ, а которые имѣніѧ по отцу пришли, тіе самы брати от одного отца, а иной матери, взимаютъ, какъ о томъ в главѣ 10 в артікулѣ 27 о соравнєніи приданного положєно.

Артікулъ 4

Нажитоє имѣніє братовъ и сестєръ родных, на кого мєжду родными и полуродными братами и сестрами приходитъ

1. Брати и сестри родніи, и дѣти ихъ, мимо полуродныхъ братовъ и сєстєръ, имѣніе братомъ ихъ роднымъ нажитоє самы наслѣдуютъ.

2. В нєбытіи родныхъ братовъ и сєстєръ полубрати наслѣдіє по умєршомъ братѣ своємъ получаютъ.

3. О наслѣдіи в дядєвомъ имѣніи плємєнниковъ, мимо полуродных братовъ.

Пунктъ 1.

Прибавлѣніе в согласіе права Стат. роз. 3 арт. 17 § 3 при концы Порад. часть 3 о дерѣвѣ кровности № 26

Полуродный умєршого бєздѣтно братъ и полуродная сєстра с родными братами и сєстрами того умєршого в набытомъ єго ж, а нє отчєскомъ и нє матєрнєм имѣніи, нє наслѣдствуютъ, но роднїє по отцу и по матєри или сєстри сі єсть цѣлїи брати, и цѣлїи сєстри, яко ко всякимъ наслѣднымъ имѣніямъ ближшїи суть от полубратовъ и от полусєстеръ, такъ и имѣнїє по брату или сєстрѣ родных бєзъдѣтно умєршихъ самы мимо полубратовъ и полусєстеръ своихъ получаютъ. Равнымъ жє образомъ и дѣти ихъ в дядєвомъ или тєткином имѣніи набитом наслѣдствуютъ. А когда бы породных братах дѣтєй ихъ нє осталось, то дѣти от полубратовъ оставшїись по дядѣ своємъ без потомства умєршомъ, равно наслѣдїє мєжду собой получаютъ.

2.

Сазон под словом крєвност № 3 Поряд. в тит. рєгули о спадках № 6

Если жъ родныхъ братовъ, или сєстєръ нє имѣєтьса, то полубрати или полусєстри от отца токмо или от матєрє токмо произшєдшїє, по умєршєму брату или сєстрѣ, в таковыхъ жє имѣніяхъ, собствєнно ими умєршими набытих, равно наслѣдствуютъ; потому жъ и полуроднїи брата и сєстри, хота одного отца, а нє одной матєрє, или матєрє одной, а нє одного отца, ближайшїи суть к наслѣдію по умєршєм полубратѣ или полусєстрѣ, нєжєли дяда по отцу или по матєрѣ, и нєжєли другїє лица, побочною лїнїєю идущїє. //

3. 183

Там жє № 8 с поправлєніємъ тамъ жє № 9

Також дѣти от родных братовъ и от родных сєстєръ, мимо полубратовъ и полусєстеръ, в набытомъ имѣніи умєршого бєздѣтно брата, какъ выше сєго, в 1 м пунктѣ показано, наслѣдствуютъ, ибо тоє имѣнїє дѣтямъ онымъ, по наслѣдію дядѣ ихъ достанєтьса так, какъ бы отцу ихъ надлєжало, и того ж имѣнїа по отцу наслѣдствєнно имы получєнного полуродный дядя ихъ, ниже дѣти єго сєбѣ присвоєвать нє должны. Тѣмъ жє образомъ чрєзъ всѣ стєпены от сродства побочною лїнїєю идущихъ, мєжду родными с неродними к наслѣдію нажитого имѣнїа близкость разсуждать надлєжитъ.

Артїкулъ 5

Мужъ по жєнє или жєна по мужу когда наслѣдїє получаютъ, а когда нє получаютъ

В Порад. часть 3 о дерѣвѣ кровност № 29 Порад. титул дѣдицтво или наслѣдїє № 12 Стат. розд. 5 арт. 22

Когда бы всѣхъ выше помянутых родствєнниковъ вживыхъ нє стало, тогда которыє имѣнїа, какъ в другихъ артїкулах сєго права показано, принадлєжали по мужу в мужный, а по жєнѣ в жєнинъ родъ; тѣ имѣнїа мужъ по умєршей жєнѣ, или жєна по умєршомъ мужѣ наслѣдуютъ, и послѣдовательно по таких супругах, когда самы помруть, тїє наслѣдствєнныє имѣнїа кому бы по ныхъ приходитъ имѣли, спадаютъ на ихъ ближайшихъ из лїнїи мужнєй на мужевыхъ, а зъ жєниной на жєниных родствєнниковъ. Буди жє з одной стороны напримѣръ, з мужевой родствєнниковъ нѣтъ то родствєнники з стороны жєниной надлєжащоє мужевымъ родствєнникамъ наслѣдїє получаютъ, и вопрєки. А чтобъ мужъ и жєна по сєбѣ могли правилно наслѣдоват, надлєжитъ быть мєжду ными прямому законному супружєству по уставамъ цєркви христїянской и оноє прєбывало бы даже до смєрти ихъ; ибо когда бъ в какомъ нєправилномъ супружєствѣ разводъ случилъса, тогда по смєрти одного от ныхъ, другоє вживыхъ оставшоєса наслѣдїа нє получаєтъ; но тїє имѣнїа подлєжатъ в судѣ разсмотрєнію, по сему праву какъ в главѣ 10 в артїкулѣ 36 о таковыхъ имѣніяхъ изображєно.

Артїкулъ 6

Ѡтецъ и мати за житїѧ своего дѣтемъ какого имѣнїѧ уступат не должны кромѣ доброго своего произволенїѧ

Стат. роз. 3 арт. 40

Отецъ и мати, дѣтямъ своимъ за своего живота имѣнїѧ своего собственного з принужденїѧ не должны уступать, кромѣ по своему доброму соизволенїю, сколько ихъ воля будетъ; но что касаетъсѧ имѣнїй матерныхъ, если отцъ не будетъ имѣть на то правной записѣ от жены своеѧ, а ихъ матерѣ; такїе имѣнїѧ долженъ сыну дорослому и дочерѣ, за мужа оную видавъ, уступить, токмо ж з того никакова счету имъ отдавать не долженъ будетъ. Тако ж де и мати, котораѧ имѣнїѧ свои отческїе, либо матерные и купленные собою, либо от мужа своего записанные, будетъ имѣть, з принужденїѧ не должна за житїѧ своего дѣтямъ уступать, кромѣ того в чемъ будетъ ея доброе произволенїе, а о мужныхъ наслѣдственныхъ имѣнїяхъ, какъ оные женамъ с дѣтми еѧ приходятъ показано. //

Артїкулъ 7 184[1]

Ѡ сродствѣ степенехъ и линїи простой и побочной

1. Что есть сродство?
2. По которомъ з трехъ сродствъ наслѣдїе приходитъ, а по которомъ ни?
3. О близкости сродства по отцу и по матери.
4. Что есть степень.
5. О лїнїи простой в гору идущихъ.
6. О лїнїи простой внизъ идущихъ.
7. О лїнїи побочной.
8. О равномъ и неравномъ степены лїниї побочной.

Пунктъ 1.

Порад. част 3 о деревѣ кровнос. № 1

Сродство есть кровность одной персоны с другою, когда родитъсѧ одна от другой, или двѣ и болше от одной, именуетъся же кровность от совокупленїѧ и соединенїѧ крове длѧ того, что персоны, которые суть себѣ сродственные, имѣютъ между собою совокупную кровъ, когда от одной кровѣ родятъсѧ.

2.

Саѯон кровност № 4 и 5

Сродство троякое есть: первое, природное, которое происходитъ от рожденїѧ плотского, по которому наслѣдїѧ и опеки на сроственных приходятъ; другое, которое от сватовства происходитъ; третое, кумовство, которое крещенїю послѣдствуетъ и есть близкость духовнаѧ, котораѧ происходитъ от тайны крещенїѧ и тѣ послѣдные обѣ именуютъсѧ свойство. По первому сродству, природному, спадки или наслѣдїѧ на сродственныхъ приходятъ, по сватовству же или кумовству к наслѣдїю свойственники не надлежатъ.

3.

Зерцал Саѯон. близкост по отцу № 2 прибавленїе

Близкїй по отцу есть сродственный от мужеска полу сродствомъ спряженъ, каковъ есть братъ оного отца, братный сынъ, или внукъ; такожъ дядя по отцу и синъ или внукъ его. Равнымъ же образомъ и от женска полу, родственные женыни именуютъсѧ, какъ и о родственныхъ мужеска полу написано.

---

[1] *Арк. 183 зв. чистий.*

4.

Порад. част 3 о дерєвѣ кровности № 5

Стєпєнь разумѣєтъсѧ число, сколь котораѧ персона далече єсть в сродствѣ отъ другой, между которыми бываєтъ вопросъ, напримѣръ, в какомъ стєпєны єсть правнукъ отъ дѣда. Отвѣтъ: єсть в четвертом, ибо отъ дѣда сей рядъ или порядокъ персонъ, идетъ: дѣдъ, отецъ, синъ, // внукъ, правнукъ. Понєжє в лїнїи простой сколко єсть персонъ, отъ которыхъ бываєтъ вопросная рѣчь, даже до послѣдней, столко єсть стєпєней, виключаѧ толко одну персону переднѣйшую. 184 зв.

5.

Порад. част 3 о дерєвѣ кровност № 6, 7

Лїнїѧ простаѧ начавъ отъ персоны прадѣда, просто внизъ даже до персоны правнука, на двое раздѣляєтъсѧ: єдна єсть персонъ вгору идущихъ предковъ нашихъ, такъ мужеска, какъ и женска полу, которыє называютъсѧ восходящїє, отъ которыхъ мы произiйшли, каковы сутъ: отецъ, мати, дѣдъ, моєго отца, или матєрє отецъ, баба, моєго отца, или матєрє мати, прадѣдъ, моєго дѣда или бабки отѣцъ, прабаба, моєго дѣда, или бабки матъ, прапрадѣдъ, моєго прадѣда, прабаби отецъ, прапрабаба, моєго прадѣда или прабаби матъ; по прапрадѣду же другимъ персонамъ вгору идущимъ нє имѣєтъся названїѧ, но обще называютъсѧ отцами, предками, прародитєлми нашими.

6.

Поряд. част 3 о дерєвѣ кровност № 9, и 10

Другаѧ лїнїѧ простаѧ єсть лицъ внизъ идущихъ, такъ мужеска, какъ и женска полу, которыє называютъсѧ низъходящїє, какiє отъ насъ происходятъ, напримѣръ: синъ, внукъ и прочаѧ; внукъ, который родитъсѧ отъ моєго сина или дочєри; внучка, котораѧ родится такожъ отъ моєго сина или дочери; правнукъ, который родитъсѧ отъ моєго внука или внучки; правнучка, котораѧ такожъ родитъся отъ моєго внука, или внучки; праправнукъ, праправнучка, которыє родятъсѧ отъ моєго правнука и правнучки. По праправнукѣ же, инымъ лицамъ внизъ идущимъ нє имѣетъсѧ именованїй, но называютъсѧ обще-дѣти менше, потомки отъ праправнуковъ родящїесѧ. Однако жъ еще два стєпены, посля праправнуковъ, могутъ называтсъ пращури и прапращури.

7.

Порад. част 3 о дерєвѣ кровном № 11

Лїнїѧ побочнаѧ заключаєтъ в себѣ персоны, которыє ни отъ насъ родятъсѧ, ныже мы отъ ныхъ родилисѧ, но отъ одной кровѣ с намы происходятъ, которыє называютъсѧ побочныє или попєречныє, такъ з правой стороны по отцу, какъ с лѣвой по матєрѣ.

З правой стороны по отцу

стрый или дядя, отцовъ братъ
тєтка, отцева сєстра //
старый дядѧ, дѣда моєго братъ
стараѧ тєтка, моєго дѣда сєстра
старшiй дядѧ, моєго прадѣда или прапрадѣда братъ
старшаѧ тєтка, моєго прадѣда или прапрадѣда сєстра,
что инїи называютъ прадядя, пратєтка. 185

З лѣвой стороны по матєры

вуй или дядѧ, матєринъ братъ
тєтка, матєрина сєстра
старый дядѧ, бабинъ братъ
стараѧ тєтка, бабина сєстра
старшiй дядѧ, прабабы или прапрабаби братъ
старшаѧ тєтка, прабабкина или прапрабаби на сєстра,
что инїи называютъ прадядѧ, пратєтка.

Двоюродные братѧ и сестри суть от двоихъ родныхъ братовъ или сестеръ.

Братный синъ, братаничъ или по брату племѣнникъ
братняѧ дочъ или по брату племѣнница
сестринъ синъ, сестренецъ или по сестрѣ племѣнникъ
сестрина дочь, сестреницѧ или по сестрѣ племѣнница.

8.

Поряд. част 3 о деревѣ кровност № 14 и 15 тамъ же № 16 прибавленіе

Лініѧ побочнаѧ есть такожъ двоякаѧ, одна равныхъ лицъ в степенехъ, другаѧ неравныхъ.

Равнаѧ лініѧ побочныхъ есть, когда персоны, о которыхъ бываетъ вопросъ, на равномъ степенѣ суть, от одного родителѧ, яко братный внукъ.

Сестрина внучка, братный правнукъ, сестрина правнучка.

Неравная лініѧ есть побочныхъ, когда персоны, о которыхъ бываютъ вопросъ, не в равномъ степены суть от одного родителѧ, напримѣръ, братный правнукъ, а сестрина внучка, а полубратъ и полусестра, тіи суть, которые родятъсѧ от одного отца, но не от одной матерѣ и вопреки.

Артїкулъ 8

О наслѣдїи жалованныхъ и выслуженныхъ имѣнїй

1. Вислуженные имѣніѧ на сыны принадлежатъ для службы войсковой, а дочерамъ из тѣхъ же имѣнїй приданное.

2. Наслѣдїе в вислуженномъ имѣнїи какїе наслѣдники такъ мужеска, яко и женска полу, и когда получаютъ?

3. Калѣки и карлли имѣнїй вислуженныхъ не наслѣдствуютъ.

4. О строенїи на жалованномъ чїемъ грунтѣ //

Пунктъ 1.

185 зв.

Права Граж. арт. 96 № 7 с поправленїем

Кто бы, имѣѧ синовъ и дочерей не отдѣленныхъ, по смерти своей, имѣніѧ собственные и другїе наданные за службы, оставилъ безъ тестамента, таковыя недвижимыѧ имѣніѧ по смерти его, сынамъ самымъ надлежатъ, изъ которыхъ бы оны самы и ихъ наслѣдники воиско государю служить могли. Однако жъ и изъ тѣхъ имѣнїй з четвертой части дочерамъ невиданнымъ приданное быть имѣетъ, какъ о томъ сеѧ главы в артїкулѣ 1 в пунктѣ 3 показано, а в небытїи синовъ дочери и ихъ наслѣдники имѣніѧ получаютъ, толко бы из оныхъ имѣнїй служба государева по надлежащему отправляема быть могла.

2.

Зерцал Саѯон. под словом ленно № 32 и 33 и вѣно № 20 и наслѣдїе № 38 там же под словом ленно № 6 и под словом право № 12 прибавленїе

А кто бы получа на службы имѣніѧ и не оставѧ дѣтей, безъ тестамента умеръ, таковые имѣніѧ в наслѣдїе приходятъ тѣмъ, которыи по ономъ умершемъ мужеска пола ближшїи будутъ, какъ и близкостехъ в вышеписанныхъ сеѧ главы артїкулахъ показано. Токмо бы тѣ наслѣдники от шляхецкой и козачой воинской породы происходили и службу надлежащую войсковую отбувать могли; а в небытїи синовъ дочери и ихъ наслѣдники такїе имѣніѧ вислуженныѧ получаютъ, которые мужей и дѣтей имѣли бъ шляхетской или козачой воинской породы, к службѣ войсковой годныхъ.

3.

Поряд. в артї. Прав Магде. о спадках близкости № 7 и о оборонѣ сирот и вдовъ глухїи нѣмїи карлъ № 1 Зерцал Саѯон. под словом наслѣдїе № 2 и 3 прибавленїе

Калѣки, войсковой служби отправлять не могущїи, то есть лишеныи ума, нѣмїи, слѣпїи, без руки или без ноги родившїесѧ, или которые до полученїѧ наслѣдїѧ такими стали, тако жъ гермофродити, то есть, мужескъ и женскъ полъ в одной персонѣ, да карли и карлици и протчїе уроды, точїю отческие и матерные движимые имѣніѧ наслѣдуютъ, а в недвижимыхъ наслѣдственныхъ наданныхъ за службы имѣніяхъ подѣлу с братами не получаютъ;

но всє что из того и на ихъ приходило *б*, тоє на здоровыхъ и к служб҃ѣ годных наслѣдниковъ приходить будетъ. Однако жъ изъ тѣхъ нєдвижимых наслѣдныхъ и вислуженныхъ имѣнїй тѣмъ хто оные получитъ, оныхъ калѣкъ снабдѣвать, и в своєй опєки содержать надлєжитъ. Буди жє бы прєжде при совершєнномъ своємъ состоянїи такоє наслѣдїє получили, а послѣ бы онымъ калѣцство какоє из вышъписанныхъ приключилось, чрєзъ то оного полученного имы наслѣдія // оны нє теряютъ, такожъ кои бъ з тѣхъ калєкъ 186
и уродовъ дѣти к служб҃ѣ годные родились, таковыє и в нєдвижимыхъ наслѣдственных за службы наданныхъ имѣнїяхъ наслѣдствовать будутъ.

4.

Сазон под словом строєнїє № 2 и под словом лєнно № 30

Кого бы пожаловано за службы какимъ нєдвижимимъ имѣнїємъ по смєртъ єго, или на нѣкоторое врємѧ, а онъ бы на томъ имѣнїи вновъ что построилъ или пристроилъ своимъ собствєннымъ коштомъ или у кого в продажѣ свободного какій грунтъ или хуторъ купилъ, таковое жалованное имѣнїє хотя бы кому другому послѣ отдано было, однакъ построєнное и пристроєнное первого владѣлца коштомъ, и куплєнное нымъ у кого сторонного имѣнїє при нємъ, а по нємъ при наслѣдникахъ єго оставатись имѣетъ.

Артїкулъ 9

О нєроздѣлномъ имѣнїи братовъ дорослыхъ с нєдорослыми и отлучными в чужїє зємлы

1. Братъ єстли бы что изъ нєроздѣлного имѣнїѧ за отлучкою другихъ братовъ судомъ потєрялъ.
2. Оный жє братъ єстли бы что из общого имѣнїѧ на свой обиходъ употребылъ.
3. Ѡ отвєтствїи брата старшого за сєбє и за нєдорослую братїю и о роздѣлки общаго ихъ имѣнїѧ съ сродниками.
4. Братъ старшїй за свою и братовъ нєдорослыхъ обиду суда искать можетъ.
5. А что бы братъ за общїє дєнги купилъ, то на нєго и на братовъ общє принадлєжитъ.
6. О прибили и убитки в нєроздѣлномъ общомъ мєжду кимѣ имѣнїємъ.
7. Нєроздѣлного имѣнїѧ старшїй братъ никому, кромѣ общей нужди, уступать нє силєнъ.
8. Братѧ молодшїи уступлєнного старшимъ братомъ нєроздѣлного кому имѣнїѧ силны доходитъ.
9. Братъ старшїй часть на нєго надлєжащую какъ кому уступит можетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 6 арт. 9 § 1

Когда бы брати дѣтъ дорослыхъ нєроздѣлнїи куда отлучались одного брата в домѣ оставили, и оному общїя имѣнїя в содєржанїє и радѣнїє // полную давъ по всємъ єму мочъ, какую самы имѣютъ, до возвращєнїѧ своєго 186
поручили бъ, а тои бы братъ по чїємъ иску в судъ былъ позванъ; тогда оный зв.
нє отговариваясь отлучкою другихъ братовъ своихъ долженъ будетъ в судѣ за сєбє и за всѣхъ отвѣтствовать; и будє часть какую того нєроздѣлного имѣнїѧ по судовому приговору потєряетъ, за то другїи брати єго по возвращєнїи своємъ, на нємъ той части искать нє имѣютъ; но єсли того суда рѣшенїємъ будутъ недоволны, в вышнємъ судѣ аппелліовать и той части доходить имъ будетъ свободно.

2.

Зєрц. Саз. под словомъ братъ №4 и 5

А єсли бы за какую собствєнную оного при имѣнїи нєраздѣлномъ оставшєгосѧ брата вину, что из того имѣнїѧ правомъ отсуждєно, тоє єму при подѣлѣ в єго часть зачтєно быть имѣетъ; такожъ єсли бы онъ самъ на

свою нужду, либо на какоє излишєство, кому задолжилъсѧ или бы сина своєго ожєнилъ, либо дочєръ замужъ видалъ; то и сїє нє из нєраздѣлныхъ общихъ имѣнїй и пожитковъ, но изъ своихъ собствєнныхъ отправлять, буди жє бы что из общаго на то издержалъ, своимъ награждать братїй долженъ.

3.

Стат. роз. 6 арт. 9 § 2 и 3

Братъ старшїй лѣтъ совєршенныхъ, в опекѣ братовъ своихъ молодшихъ, и имѣнїє общєє нєраздѣлноє имѣющїй, когда бы за то имѣнїє былъ по чїємъ чєлобитю в судъ позванъ, долженъ отвѣтствовать и оправдатись, нє дожидаясь возраста совєршєнного братовъ своихъ молодшихъ, по тому жъ и в трєбованїи надлєжащаго по правамъ сродниковъ своихъ подѣлу недѣлєнныхъ с отцємъ єго имѣнїй нє можєтъ братїєю оною нєдорослою отговариватись, но какъ судомъ приговорєно будєтъ, так и роздѣлятись с ными, сродниками, долженъ, и что бы из оного имѣнїѧ на нєдорослую братїю свою надлєжащоє кому по суду или в роздѣлѣ сродникамъ уступилъ, того на нємъ онаѧ братїѧ и за возрастомъ своимъ поискивать нє силны будутъ, но волно имъ доходитъ на томъ дому кому уступлєно, толко бы от того врємены, когда в совєршєнные лѣта прїйдутъ, давности земскїѧ, дєсяти лѣтъ, нє промолчали. Самъ жє оный братъ, что бы на нєго собствєнно надлєжащоє по суду тогда уступилъ, на тѣхъ сродникахъ поискивать нє можєтъ. //

4. 187

Тамъ жє § 4

По тому жъ брату старшому лѣтъ дорослыхъ, свободно нє дожидаяс братовъ своихъ нєдорослыхъ возраста за обиду в нєроздѣлномъ имѣнїи общую на обидитєлєхъ судомъ искать, и что поищєтъ, тоє за возрастомъ мєншихъ оныхъ братовъ на равнїѧ между сєбє и ихъ части раздѣлить имѣєтъ.

5.

Зєрцал Саꙗон. под словом товариство № 4

Нє надлєжитъ брату старшому за общїє дєнги собствєнно на сєбє и на своихъ наслѣдниковъ никакого имѣнїѧ куплєнного присвоєвать, а єсли бы за общїє дєнги какоє имѣнїє купилъ и была бъ з того какаѧ прибѣлъ, таѧ нє єму одному или єго наслѣдникомъ, но общаѧ имъ по равной части с нєдорослыми братами быть должна.

6.

Зєрцал Саꙗон. под словом товариство № 1, 3, 6 и 7

По тому жъ гдє бы братѧ дорослыє или другїє сродники имѣѧ мєжду собою нєраздѣлныє наслѣдствєнныє или общими, совокупною службою, трудами и коштомъ ихъ размноженныє имѣнїѧ, тамо пожитокъ и прибѣлъ, из ныхъ получаємаѧ, обще всѣмъ имъ принадлєжитъ. Тожъ разумѣєть и о убиткахъ; а єсли бы кто что из того имѣнїѧ програлъ, суєтратно какимъ-нибудь образомъ ростерялъ, чєму бъ нє были другїє братѧ и наслѣдники и товариши причастни и на то нє соизволяли, таковый убитокъ самого всує то имѣнїє расточившого, а нє совокупный с соучастниками быть долженъ.

7.

Стат. роз. 6 арт. 11 § 1 и 2

Братъ старшїй общого нєроздѣлного с мєншими малолѣтными братами имѣнїѧ никакимъ образомъ нє можєтъ никому продават, в закладъ пущать, и тєрять, кромѣ тѣхъ нуждъ и причинъ, о которых в главѣ 11 в артїкулѣ 10 в пунктѣ 3 имєнно показано, а особливо єсли бы на уплату долгу родитєлского в нєимѣнїи иных приходовъ, что из нєдвижимого продать или заставить была нужда, то за совѣтомъ и вѣдомомъ старшихъ сродниковъ своихъ, усмотрѣвъ какоє имѣнїє, заставить или продать можєтъ, а что бы за продажєю такого имѣнїѧ сверхъ уплатки оного долгу могло быть в остаткѣ; такого остатка на свой собствєнный обыходъ кромѣ общой нужди нє иждивать, но содєржать в цѣлости до роздѣлу с мєншимы братами долженъ. //

8.

Тамъ жє § 2 тамъ жє § 3

Кто жє бы, противно сєму поступаѧ, бєз означєнныхъ нуждъ, и бєзъ совѣта старшихъ своихъ сродниковъ, какоє нєроздѣлноє с нєдорослыми братами, пачє жє и на ныхъ самыхъ надлєжащоє имѣнїє, кому в заставу или продажу пустилъ, того оныє мєншїє брати за своимъ возрастомъ нє промолчавъ, кромѣ правилныхъ причинъ, дєсятилѣтныѧ давности, силны будуть на дєржащємъ доходить, а онъ дєнєгъ нєосторожно или и нарочно в противность права собою данныхъ на означєнномъ старшомъ брату ихъ искать имѣєтъ; а который бы и дорослый братъ в чужой зємлѣ былъ на службѣ или в наукѣ, либо в полону у нєпрїятєлей, тому такожъ к поисканїю проданной или другимъ образомъ от бывшаго в домѣ брата, кому уступлєнной части своєго наслѣдного имѣнїѧ давность нє будетъ прєпятствовать, толко бы оныя за возвращєнїємъ своимъ из чужїѧ зємли по вышєозначєнному жъ нє промолчалъ.

9.

Тамъ жє § 3 и 4

Однако жъ оный братъ старшїй на свою нєроздѣлного наслѣдного имѣнїѧ часть волєнъ у кого похочєтъ дєнги взять, и оную заставит, или продать, а когда прїйдєтъ до совєршєнного мєжду нымъ и молодшими братами имѣнїй тѣхъ подѣлу; тогда той, кто купилъ или в закладъ принялъ, тую часть должєнъ будєтъ в подѣлъ общїй мєжду иныє брати пустить и какаѧ з подѣлу ужє прийдєтъ на того брата часть оную дєржать имѣєтъ.

Артїкулъ 10

О подѣлѣ наслѣдного имѣнїѧ мєжду братами или сєстрамы дорослыми и нєдорослыми

1. Брати дорослыи с нєдорослыми наслѣднимъ имѣнїємъ какъ владѣт свободны, и какъ оноє послѣ дѣлить имѣютъ?

2. Оныє жъ брати дорослыи єсли бы что из общого наслѣдного имѣнїя прежде подѣла с нєдорослыми кому пустили или расточили?

3. Дорослыи жъ брати єсли бы на трєбованїє которого брата подѣлу чинить нє хотѣли?

4. А єсли брати подѣлу чинить нє похотять, то чєму подлєжатъ?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 6 арт. 12 § 1 прибавлєнїє Зєрцал Сазон. под словом братъ № 8

Брати дорослыи с нєдорослыми, оставшїисѧ при наслѣдномъ обще имъ надлєжащємъ имѣнїи, похотятъ ли оноє до совєршєнного с нєдорослыми // впредъ подѣлу на части рознять и особно такими частми владѣтъ, то имъ 188
волно будеть; но когда за возрастомъ нєдорослыхъ совєршєнный мєжду всѣми ными будеть чинитись в томъ имѣнїи подѣлъ; тогда оныи дорослии брати должны будутъ и означєнныє принятїє собою части к тому общєму имѣнїю присовокупивъ, всє оноє равно на всякого роздѣлить; подѣлъ жє тотъ на равныє части чинитъ братъ старшїй, а мєншїй которую схочєтъ часть сєбѣ вибираєтъ, токмо в тотъ подѣлъ нє ставить таковыхъ имѣнїй: 1) єсли отєцъ или мати онымъ братамъ за платя з конєй дєнєгъ, ружѧ, и из другихъ какихъ вещей что дадутъ. 2) Женъ своихъ приданного. 3) Что своимъ трудомъ, службою, художєствомъ и искуствомъ кто з ныхъ достанєтъ, либо в даръ от кого получитъ. Тожє разумѣєтсѧ и о сєстрахъ, которымъ бы в нєбытїи братовъ отчєское, или мєжду братами матєрнєє имѣнїє к подѣлу равному надлєжало, да сверх того вѣнового имѣнїѧ в тотъ подѣлъ нє зачитать.

2.

Тамъ жє розд. 6 арт. 12 § 2 тамъ жє § 3

А который бы от дорослыхъ братовъ, дєржачи такую особно часть, всю оную или что видѣливъ из нєй, кому заставилъ, или продалъ, а потомъ

менши́и брата, дошедъ совершенного возраста, похотятъ совершенный подѣлъ во всемъ наслѣдномъ имѣни́и учинить; тогда и тотъ, хто оную у которого брата часть в закладъ взялъ, закупилъ или купилъ, долженъ будетъ по вышеписанному девятому артїкулу девятому пункту, к тому жъ общему на всѣхъ братовъ подѣлу прилучить, и котораа часть по совершенномъ подѣлу на оного брата припадетъ, тую оный купецъ или закупщик, хотя бъ уже и не стояла данныхъ нымъ денегъ, держать, и оною доволствоватись долженъ. А что бы в той части оный же братъ старши́й, передомъ самъ или купецъ тотъ, либо закупщикъ спустошилъ или людей розогналъ, либо другїй какїй убитокъ учинилъ, той весь убитокъ в оный подѣломъ ему доставшейса части зачесть и людей сколко розогнано, столко не додать имѣютъ. Однако ж онымъ старшимъ братамъ, прежде подѣла с недорослыми, лѣса общого на дрова и на какое строенїе безъ излишества, а не на продажъ, употреблять волно, и того на ныхъ менши́и по подѣлу уже поискивать не силны будутъ. //

3. 188 зв.

Стат. роз. 6 арт. 13 § 1

Когда же бы от братовъ дорослыхъ, имѣючи в денгахъ нужду, похотѣлъ нероздѣлнымъ имѣнїемъ с другими братами дѣлитись и по подѣлѣ из своеа части на свою жъ нужду, что кому заставить или продать, а оны брати такого подѣла с нымъ чинить бы не соизволяли, тогда судъ, означивъ на то срокъ и заруку положивъ, чтоб на оный срокъ к подѣлу всѣ брати собрались, имѣетъ чрезъ возного и двохъ знатныхъ грунтовыхъ персонъ между ными наслѣдное имѣнїе раздѣлить, а по роздѣлѣ что из оного имѣнїа на означенного брата прїйдетъ, з того волѣнъ онъ будетъ кому похочетъ на свою нужду заставить или продать.

4.

Там же § 1 и 2 с сокращенїемъ

Но если бы тѣ брати без правилныхъ причинъ по единому своему упору, о положенной на себе зарукѣ пренебрегаа, на означенный срокъ не стали, и подѣлу в наслѣдномъ общемъ имѣни́и между собою учинить не похотѣли; то судъ, доправа на ныхъ правой сторонѣ заруку, имѣетъ опредѣлить с другими или с тѣми персонами межового коммїссара, а коммїсаръ, какая бы праведно доводилась общого имѣнїа на оного брата часть, ту ему видѣлить долженъ, которое видѣленїе такъ силно будетъ, какъ бы и за согласїемъ тѣхъ братовъ имѣлъ быть учиненъ совершенный подѣл, почему тотъ же требующїй сего братъ видѣленною себѣ оною частїю вѣчно владѣть, какъ хотя по своей волѣ диспоноват свободенъ будетъ.

Артїкулъ 11

О подѣлѣ наслѣдного имѣнїа между братами и сестрами совершенномъ и несовершенномъ

1. Какїй подѣлъ за совершенный считатись и вѣчно содержатиса долженъ?
2. Какїй подѣлъ, хотя и за давностїю, перемѣнитись можетъ?
3. Крѣпости на имѣнїа, между братами роздѣленные, при комъ быть имѣютъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 26 § 1

Между братами и сестрами дорослыми или между другими близкими сродниками, в наслѣдномъ имѣни́и такїй именно подѣлъ вѣчно содержанъ быть имѣетъ и перемѣнитись не можетъ: // 1) если будетъ учиненъ от всѣхъ 189 наслѣдниковъ доброволно, по общому ихъ согласїю и соизволенїю, и на писмѣ или реестровно изображенъ подписомъ же рукъ и печатми ихъ же наслѣдниковъ и сторонныхъ упрошенныхъ на то персонъ утвержденъ, с положенїемъ заруки и штрафа о непеременѣ и на урядѣ сознанъ и в книги записанъ; Такїй подѣлъ, кто бы от ныхъ, наслѣдниковъ, похотѣлъ уничтожить,

тотъ и означенной зарукѣ и штрафу подлежать имѣетъ. 2) Если оный подѣлъ, въ спорѣ между наслѣдниками самими собою наслѣднымъ имѣнїемъ раздѣлитись немогущими, изъ суда или из уряду учиненъ и утвержденъ будетъ. 3) Если бы наслѣдники, между собою наслѣднымъ имѣнїемъ подѣлившись совершенно, реестри дѣлчїе одны другимъ дали, и хотя бъ на урядѣ о томъ и не сознали, однакъ по тѣхъ реестрахъ роздѣленнымъ имѣнїемъ владѣючи, давность земскую чрезъ десять лѣтъ, не перемѣняѧ такого подѣлу, промолчали.

2.

Там же § 1, 2 и 3

За совершенный же не почитатись и перемѣненъ быть можетъ такїй именно подѣлъ: во-первыхъ, вышеозначенный, на который подѣлившїесѧ наслѣдники реестра толко между себе дадутъ, а никакой заруки в тѣхъ реестрахъ о неперемѣнѣ не положатъ и на урядѣ не сознаютъ, послѣ же бы кто от ныхъ не будучи доволенъ и давности земскїѧ не промолчавъ, перемѣни оного подѣла требовалъ, почему то требованїе и исполнено быть имѣетъ. 2) Когда бы наслѣдники, хотя и совершенно между собою учинивъ подѣл, писма и реестра дѣлчїе одинъ другому далъ, но послѣ бы одинъ от ныхъ который или нѣсколко ихъ, стали спорить, а на урядѣ того сознать не похотѣли, тогда оного подѣла содержать не одолжаютъсѧ, поки судомъ тотъ споръ между ными прикращенъ и правно оконченъ не будетъ. 3) Паче же если бы тѣ жъ наслѣдники, писемъ и реестровъ между себе не давъ, и на урядѣ не сознавъ, наслѣдное имѣнїе и людей до временного толко своего употребленїя разобрали, то которыи от ныхъ тѣмъ не будутъ доволны, совершенного подѣла искать всегда будуть свободны и никакаѧ имъ в томъ давность препятствовать не можетъ, се же для // того, чтобъ одинъ предъ другимъ 189
болшїѧ части себѣ присвоевать не искалъ. зв.

3.

Стат. роз. 9 арт. 26 § 1

Если жъ бы было одно имѣнїе на равные части подѣлено, и одны бъ крѣпости на нѣсколко имѣнїй равно подѣленныхъ служили, тогда такїе крѣпости для вѣдома списавъ реестрами, оные реестра помежъ себе за руками своими и людей добрыхъ сторонныхъ подавать, самїе жъ оригиналные одному брату, на которого согласятъсѧ, к сохранењю отдать имѣютъ, тотъ же во времѧ потребы к суду братамъ своим такїе крѣпости давать долженъ за роспискою, чтоб по родѣлки судовой паки ему в сохранењїе были отданы и похотять ли оные общепотребные крѣпости в книги градскїе ввесть и изъ книгъ виписѣ себе взять, то имъ свободно будетъ; а какїе крѣпости буди особливо на которые имѣнїѧ содержать будутъ, тѣ отдавать оному брату, кому из ныхъ имѣнїе в той крѣпости означенное по роздѣлу досталось.

Артїкулъ 12

Ѡ отдѣленныхъ дѣтехъ

1. Родителли дѣтей своихъ изъ имѣнїѧ своего отдѣлить силны.
2. Дѣти хотѧ и отдѣленние родителей снабдѣвать должны.
3. Наслѣдїе дѣти неотдѣленные мимо отдѣленныхъ получаютъ.
4. Которые отдѣленные дѣти какъ с неотдѣленными равного подѣла искать могутъ?
5. Какїе наслѣдники строенїе в наслѣдныхъ имѣнїяхъ безъ соизволенїѧ другихъ наслѣдниковъ продать могутъ?

Пунктъ 1.

Сазон. под словом видѣленный № 1, 4 и 7

Родителли дѣтей своихъ отдѣлить могутъ такъ, чтоб имѣнїѧ родителского за живота и по смерти ихъ болше уже не требовали, хотя бы кому з ныхъ и менше противъ другихъ дѣтей соихъ отдѣлили, толко бъ таковые дѣти,

при свѣдителехъ принявъ оный отдѣлъ, доволствоватись тѣмъ обовязалисъ письменно на урядѣ, на которомъ бы то и записано было, отдѣлъ же такій бываетъ тогда, когда, напримѣръ, какій синъ либо дочъ изъ отческой и матерной виходитъ власти и отходитъ на свой хлѣбъ.

2.

Сазон. под словом отецъ № 4 и отдѣленіи № 4 при концу с прибавленіемъ

А хотя который сынъ или дочъ будутъ и отдѣлены от родителеи своихъ,// однакъ кормитъ и снабдѣвать ихъ когда обнищаютъ и хотя бъ уже и не подъ властію родителскою были, слушать, почитат и во всемъ повиноватись имъ по природному праву должны под опасеніемъ наказанія на дѣтей не почитающихъ родителей в правахъ показанного. 190

3.

Там же № 6 и 8 Прав Граж. арт. 57 № 2 Поряд. в Артикулахъ Прав Магд. о спадки близкости № 10

Дѣти неотдѣленные, кои по смерть родителей своих при ныхъ жили, получаютъ по ныхъ все оставшоесь наслѣдіе, а не тѣ, которіи за жизни родителской отдѣленные тѣмъ отдѣломъ доволствоватись обовизались, какъ в первомъ сего артікула пунктѣ показано.

4.

Зерцал Сазон. под словом випосаженьи или отдѣленний № 8

Но которые дѣти, хотя бъ и отдѣлены были, однакъ какое имъ опредѣлено от родителей имѣніе тѣмъ доволствоватись не обовязивались, а хотѣли бъ с неотдѣленными во всѣхъ имѣніяхъ родителскихъ равный подѣлъ брать, таковые должны подъ присягою своею о том без всякія утайки обявить, что именно оны из того родителского имѣнія при своемъ отдѣлѣ приняли и тогда к равному между неотдѣленными припущены будутъ подѣлу, что же по присягѣ оныхъ отдѣленныхъ покажетъся быть прежде полученного ными от родителей имѣнія тое имъ в тотъ равный подѣлъ зачтено быть имѣетъ.

5.

Зер. Саз. строеніе № 14

Кто бы, имѣя дѣти зъ имѣній своихъ при жизны своей отдѣленные, умеръ, а одного или сколко ихъ будетъ неотдѣленныхъ сыновъ или дочерей, в имѣніяхъ своихъ по смерти своей оставилъ, тогда оные в домѣ родителскомъ оставшіесь могутъ продать строеніе з того жъ дому и безъ соизволенія братовъ или сестеръ прежде отдѣленныхъ.

Артікулъ 13

О власти родителей над дѣтми, в чемъ оную имѣютъ, а в чемъ не имѣютъ?

Сазон. под словом отецъ № 3 с сокращеніем и поправленіемъ

Власть родителская над дѣтми в томъ состоитъ: 1) что во время нужды и найпаче великого голода, в крайней от какого случая и нещастія, скудости, могутъ родители неотдѣленныхъ сина своего // или дочъ в найми и в закладъ отдать кому на службу, но христіанину, а не невѣрному. 2) Родители противъ всякаго от дѣтей на ныхъ челобита в судѣ отвѣтствовать не должны. 3) Что-нибудь дѣти наживутъ купно с родителми живучи изъ ихъ родителского имѣнія, тое в ихъ же родительской власти остаетъся. 4) В которомъ дѣлѣ родители дѣтемъ сами поручатъ челобитствовать и искать, тое толко оны исправлять имѣютъ, а мимо ихъ вѣдома ничего искать не силныи, кромѣ причинъ правилныхъ. 5) Что-нибудь на дѣтей по наслѣдію приходитъ и что бы оны своим промысломъ и службою получили, тое, по ныхъ бездѣтно и безъ тестамента умершихъ, родителской власти подлежитъ. Не имѣютъ же власти родители от дѣтей отбирать и себѣ присвоеват нажеслѣдующого: 1) что за женою в приданномъ сынъ, а дочъ по мужу в вѣнѣ получатъ. 2) Что-нибудь дѣти своимъ трудомъ, промысломъ, службою и майстерствомъ самы наживутъ. 4) Если кто дѣтямъ что подаритъ, под такою кондиціею, чтоб 190 зв.

родитєли до того ни в чємъ нє касались. 5) Если родитєлей по какимъ причинамъ от имѣнїй судомъ отрѣшєно, напримѣръ, єстли бы отецъ, имѣѧ дѣти с первою женою своєю, посла другую жену сродственную себѣ, противно правиламъ церковнымъ, понялъ.

Артїкулъ 14

Ѡ усыновленїи

1. Что єсть усыновленїє и от кого для чего и какъ бываєтъ, а от кого и для чєго быть нє можєтъ?

2. О силѣ усиновленїа, и о власти усиновившаго над усиновленнымъ.

3. Если бы по усыновленїи кого, усиновленному родились собственные дѣти?

Пунктъ 1.

Зерц. Сазон. под словом способленїє или усиновленїє № 1 Поряд. в титул. различные дѣти у родителєй № 11 Зерцал Саз. под словом усиновленїє № 2 тамъ жє № 1 тамъ жє № 4

Усиновленїє єсть правное и к природѣ склонное от бездѣтных людей избранїє и прїнятїє к своєму наслѣдїю свойственнихъ или и посторонних какихъ дѣтей, усиновлять жє могутъ старѣшїи молодших, а нє молодшїи старѣишихъ. Тако жъ и тотъ, кто собственные дѣти имѣєтъ, без правилных причинъ неможєтъ мимо ихъ усиновлять сєдѣ посторонних чїихъ дѣтей, особливо жє женскъ полъ никого усиновлять нє силенъ, развѣ // бы то из 191
уряду для какихъ правилных жє причинъ было позволено. А кто кого усиновляєтъ, таковий самъ и усиновляємый от него были бъ свободные, а нє чїи невольники или крѣпостные, оноє жъ всякого усиновленїє должно быть по обосторонному усиновляющаго и усиновляємаго соизволенїю и было бъ на урядѣ сознано и записано.

2.

Тамъ жє № 6 Поряд. в Артикулѣ различные дѣти у родителей № 11 со изясненїемъ

Ежели усиновленный прежде того, кто его усиновилъ, умрєтъ бездѣтенъ, то по немъ усиновившїй его отецъ взимаєтъ наслѣдїє противъ того, какъ и о наслѣдїи родных отцевъ по дѣтехъ ихъ, в вышеписанных сеа главы артїкулах явствуєтъ. По тому жъ и усиновленный наслѣдїє по усиновившемъ его получаєтъ, какъ и по родномъ отцу умершемъ собственные дѣти получают. Когда жє бы таковий отецъ прежде, а послѣ него и усиновленный будучи бездѣтенъ, померли, тогда наслѣдїє нымъ усиновленнымъ полученное надлежать будетъ пополамъ, то єсть, одна половина на сродники усиновленного, а другаа на сродники того, кто его усиновилъ; кто жє себѣ кого усиновитъ, имѣєтъ такую над нымъ власть какую родитель родный над синомъ.

3.

Прибавленїє

Кто бы кого усиновивъ, учинилъ его наслѣдникомъ своихъ имѣнїй, а посля бы сплодилъ в законномъ супружествѣ дѣти, такому усиновленному тѣмъ доволствоватись, что ему от усиновившого по рожденїи собственных дѣтей опредѣлено и записано будетъ, а ежели без опредѣленїа и тестамента онъ, усиновившїй, умрєтъ, то на тѣхъ жє собственных его дѣтей и на ихъ потомковъ, наслѣдїє движимых и недвижимых имѣнїй, а на усиновленного осмаа толко долa из тѣхъ жє всѣхъ имѣнїй приходитъ. Когда жє бы такїе дѣти безпотомно померли, а усиновленний живъ осталъсa, тогда всє наслѣдїє по прежнему усиновленію онъ получаєтъ, а буди усиновленный прежде оных усиновившого дѣтей безъпотомно жъ умрѣтъ, то означеннаа осмаа доля при ных быть должна. По умершихъ жє безпотомно такъ усиновленного, яко и дѣтей усиновившого, всє имѣнїє его спадает пополамъ на его жъ сродниковъ и на сродниковъ усиновленного. //

Артїкулъ 15

О правѣ к наслѣдїю и почему кто оного права лишаетсѧ?

1. Какоє имѣлъ к чему право предокъ, такоє и на наслѣдниковъ его приходитъ.
2. В нєправилномъ от предка завладѣнїи имѣнїй и наслѣдники права нє имѣютъ.
3. Наслѣдникъ к имѣнїю какъ тєраєтъ право?

Пунктъ 1.

Прав Граж. арт. 26 толкованїє № 2 Порад. Енхиридіон наслѣдіє № 1

Понєжє наслѣдіє єсть, нє иноє что, токмо получєнїє такого права, какоє имѣлъ до того умєршїй, во врємя живота своєго; того ради когда наслѣдникъ похочєтъ искать по такомъ умєршомъ предку своємъ имѣнїє, долженъ первѣ доказать, что тотъ умєршїй имѣлъ прамоє к онымъ имѣнїямъ право, ибо єжєли тоє покажетъсѧ, что хотѧ оный умєршїй и имѣлъ к чєму право, но оноє потєрялъ, напримѣръ, єсли бъ какіє имѣнїѧ были от нєго правилно отсужєни, то и наслѣдникъ никаковаго к онымъ права имѣть нє будетъ.

2.

Сазон. под словом добра №39 Поряд. в арт. Права Магдєб. о давностєх № 5 и о гвалтахъ № 14

По тому жъ кто бы у кого насилно чїє имѣнїє отнялъ, или нє правилно онымъ завладѣл и хотя бъ тоє дєржалъ болѣє дєсяти лѣтъ, даже по смєрть свою или по смєрть того у кого отнялъ, или нєправилно завладѣлъ, такоє владѣнїє за правилноє признаватисѧ нє можетъ и длѧ того какъ самъ кто отнялъ или напрасно чимъ завладѣлъ, такъ и єго наслѣдники надлежащаго права в томъ имѣть нє будутъ, но тотъ чїє отнято или нєправилно завладѣнно, самъ и єго наслѣдники по своєму праву того жъ отнятого или напрасно завладѣнного, всєгда поискивать судомъ могутъ, толко бъ о такомъ насилїи или напрасномъ завладѣнїи гдѣ надлежитъ передомъ протєстовали и когда прїйдетъ тоє дѣло к суду, насилства б того или напрасного завладѣнїя явними доказатєлствы довели и для чєго чрезъ такъ долгоє врємѧ молчали, тому показали бъ правилныє причины и прєпятствїѧ, инако жє єсли бы тѣ наслѣдники или пачє єсли бъ єщє самъ истєцъ бєз всякихъ правилныхъ причинъ, нє доходѧ того судомъ, давность земскую дєсяты лѣтъ промолчали, то вѣчно ужє молчат // имѣютъ, какъ о сємъ в главѣ 9 в артїкулѣ 17 о давностєхъ показано. 192

3.

Поряд. в Артї. Прав Магдєб. о гвалтах № 3

Который бы сродникъ насилїємъ взялъ имѣнїє, нє дожидаясъ того смєрти, по которомь бы оноє наслѣдіем имѣлъ получить, таковъ к получєнїю тѣхъ имѣнїй право своє тєряєтъ, какъ и сынъ можетъ быть наслѣдїѧ лишєнъ за то, когда бы взялъ имѣнїє родитєлєй своихъ надъ волю ихъ за ихъ жє живота, о чємъ и в главѣ 14 в артїкулѣ16 в пунктѣ 2 показано.

Артїкулъ 16

Ѡ инструмєнтахъ или орудіяхъ оставшихъсѧ по художникахъ какихъ и майстєровыхъ людяхъ

Поряд. в Артикулахъ Прав Маг. о спадках и близкости № 9 прибавлєнїє

По какомъ-нибудь художнику или майстєроаомъ чєловѣку, орудіѧ останутъсѧ, к майстєрству какого художника надлежащїє, оныє никому иному, толко дѣтямъ и близкимъ, а в нєбытности дѣтєй другимъ наслѣдникамъ єго надлежатъ, а жена єго к онымъ дѣла нє имѣєтъ, кромѣ того орудіѧ, которымъ бы сама какоє художєство отправляла, или єсли б такіє всѣ орудіѧ умєршаго мужа сполнымъ с нею трудомъ и коштомъ были набыти.

Артїкулъ 17

О наслѣдїи имѣнїй священниковъ, ихъ братїй и дѣтей

1. Священникъ парохїялний с братами и другими наслѣдниками мирскими какъ наслѣдїе получаетъ. //
2. О имѣнїяхъ и доходахъ церковныхъ. 192 зв.

Пунктъ 1.

Зерцал Сазон. под словом зіендзъ №1, 3 и 4 с поправленіемъ

Священникъ парохїялний либо дїяконъ и наслѣдники их с братами и сестрами и родственниками своими, в движимыхъ и недвижимыхъ имѣнїяхъ, по отцу, по матери или по другихъ родстенникахъ, наслѣдїе и подѣлъ между себе получаютъ такъ, какъ сеа главы в артїкулахъ о наслѣдїи мирскихъ выше показано.

2.

Сазон. под словом зіендзъ №2 Поряд. част 3 о древѣ кровност №31

При которыхъ же церквахъ имѣютъса недвижимїе имѣнїа или какїе опредѣленные к нымъ доходи, такїе имѣнїя и доходи для потребъ церковныхъ, при тѣхъ же церквахъ, непремѣнно быть должны и оными такъ тѣ священники владѣть, яко дѣти и родственники ихъ, наслѣдовать не имѣютъ; а какїе имѣнїа на священниковъ и дїаконовъ при какихъ церквахъ издревле опредѣлены; тѣми какъ оные настоящїе, такъ и по ныхъ будущїе при тѣхъ церквахъ священники и дїяконы, не по наслѣдїю родственномъ, но по чину своемъ ползоватись имѣютъ.

Артїкулъ 18

О наслѣдїи имѣнїй которымъ монахамъ оное надлежитъ, а которимъ не надлежитъ?

1. Монахи в имѣнїяхъ предковъ своихъ не наслѣдствуютъ.
2. Какїи наслѣдїе получаютъ монахи?
3. О мужѣ который безъ соизволенїа жены своей монахомъ станетъ?
4. Кто з принужденїа в монахи пойдетъ. //

Пунктъ 1. 193

Сазон. под словом монахъ № 1, 2, 3, 4 и 12
Права Хелм. кнїги 3 роздѣлъ 61 Поряд. част 3 о дерѣвѣ кровност № 32и 33 с поправленіемъ

Кто в совершенныхъ лѣтахъ доброволно монахомъ сталъ и в томъ монашествѣ утвердилъса, тотъ всякого недвижимого имѣнїа в наслѣдственное владѣнїе свое не получаетъ, дла того что монахъ за умершихъ миру по правамъ почитаютъса, а умершїи в имѣнїяхъ не наслѣдствуютъ, но такое которое надлежало бъ на ныхъ имѣнїе, за вступленїемъ ихъ в монашество, мимо ихъ приходитъ на другихъ его наслѣдниковъ, какъ о томъ выше в артїкулахъ сеа главы показано, однако жъ, получа себѣ, тѣ наслѣдники, часть на оного монаха надлежащую имѣнїя, его монаха хота и миру умершого, при жизни его в кормѣ, одѣянїи, и в протчїихъ всякихъ его нуждехъ по смерть его снабдѣвать имѣютъ.

2.

Тамъ же

Если жъ бы кто в малоѣтствїи в несовершенныхъ лѣтахъ в монастирь вступилъ или бы отецъ сина в монастиръ отдалъ, а посля бы, в молодихъ же и несовершенныхъ лѣтехъ, изъ монастира онъ вїйшолъ, таковый надлежащое себѣ в имѣнїи наслѣдїе получити можетъ. Тожъ разумѣть и дѣвицахъ и о вдовахъ, кои вступаа в монастиръ, монашескїй чинъ приемлютъ.

3.

Права Хелм. кнїги 3 розд. 62 Сазон. под словом монах № 2

Когда мужъ безъ соизволенїа жены своеа монашество прїйметъ, а она бы его правомъ духовнымъ искала оттуда вивест и то получила бъ, тогда оный

мужъ к наслѣдію своєго имѣнїа прежнее свое будетъ имѣть право. Тѣмъ же образомъ и жена, котораа безъ соизволенїа мужа прнявъ монашество, онымъ ея мужемъ з монастиря будетъ взята и паки в сожитіе принята, наслѣдіе терятъ не можетъ. //

4. 193 зв.

Тамъ же № 4 Поряд. *част* 3 о дрєвѣ кровность № 33

Равно же и тотъ, кто вступилъ в монашескій чинъ з чіего прнужденїа, яко в томъ чину по правиламъ церковнымъ пребывати не долженъ, понеже то не з доброй своей волѣ, но страха ради учинилъ; такъ когда изъ монастыра вїйдетъ наслѣдїа не лишаетъса.

Артїкулъ 19

О имѣніяхъ, оставшихъса по казненныхъ смертію судомъ, по самоубійцахъ и по лишенныхъ чести

1. О имѣнїи казненныхъ смертію.
2. О имѣніяхъ тихъ, которые самы себе убиваютъ.
3. О имѣнїи лишенныхъ чести.

Пунктъ 1.

Зєрцал Сазон. под словом судъ № 30 и 38 со изясненіемъ

Кто бы по суду смертію за какое свое преступленіе казненъ былъ, а остались бы по немъ дѣти или другіе наслѣдники преступленію тому не приличившіеса; такожъ и имѣніе того преступника ни с кимъ не спорное и у долгъ за преступленіе его никому не заведенное, такое его имѣніе не виноватіе дѣти или другіе наслѣдники правилно наслѣдовать имѣютъ. Такожъ когда бы два брати или отецъ с синомъ, совокупными трудами и промыслом нажили какое имѣніе, а одинъ бы кто от ныхъ судомъ за преступленіе к смерти былъ приговоренъ и казненъ, то и тогда невиноватий в томъ преступленїи, не токмо свою, но и виноватого того совокупного имѣнїа часть, если никому за то преступленіе не будетъ присуждена, наслѣдуетъ; ибо довлѣетъ того, что кто за преступленіе свое животъ теряетъ, а невиноватїй такъ собственныа своеа яко и наслѣдныя по виноватомъ части не лишаетъса.//

2. 194

Тамъ же № 33 и 36 и под словом наслѣдіе № 8

По тому жъ кто бы в тяжкой какой болѣзни от мелянхолїи и отчаянїа, либо кто приговоренной себѣ в дѣлѣ истца муки или смертной казни боясь, или какимъ-нибудь образомъ самъ себе умертвилъ, по таковомъ оставшіесъ имѣнїа наслѣдникам и ближшимъ свойственнымъ его надлежать будутъ, хотя бъ от него прежде того самоубійства и тестаменту учиненного не было; а если бы кто самъ себе умертвилъ за страх смерти или бы казненъ былъ по винѣ государственныхъ дѣлъ, о таковаго оставшемъса наслѣдїи поступать главы 3 по артїкулу шестомъ.

3.

Там же под словом судъ № 31 Прав Хелм. кнїги 5 розд. 101 Порядокъ в великомъ реестри о вещахъ

Кто бы за таковое преступленіе по которому бы имѣнїй его наслѣдовала конфискацїа, чести лишенъ былъ, напримѣръ, публічно наказанъ, шелмованъ, или в силку сосланъ; таковое имѣніе на невиноватихъ его ближайшихъ наслѣдниковъ приходитъ должно.

Артїкулъ 20

О виморочныхъ имѣніяхъ, безъ всякихъ наслѣдниковъ остающихъса

1. Имѣнїа безъ наслѣдниковъ никому не записанные на государа принадлежатъ.

2. Ѡ отписныхъ на Государѧ имѣнїяхъ.

3. По смєрти мужика подданного чїєго, наслѣдїє и пожитки на владѣлца єго приходятъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 17 § 4 Прав Гражд. арт. 59 № 1 и 2 Поряд. в тит. пустїе добра № 2, 3, 4 и часть 3 о древе кровност № 17 и 30

Кто бы какова-нибудь званїѧ и чина нє оставѧ родственниковъ по сєбѣ, по отцу и матєрѣ близкихъ и далєкихъ, никого сєбѣ жъ нє усиновилъ и никому своихъ имѣнїй недвижимыхъ и движимыхъ нє продавъ, и нѣкакими другими здѣлками нє уступивъ и нє записавъ, умєръ; таковые имѣнїя // всѣобще 194
называютъсѧ виморочные и приходятъ на государѧ. зв.

2.

Зєрцал Саѕон. под словом дѣдичъ или наслѣдїє № 21

Изъ таковыхъ жє имѣнїй виморочныхъ всѣ должности общенародные, которые з оныхъ за живота умєршого отправлялись и по смєрти єго отпрвляєми быть имѣютъ.

3.

Прибавлєнїє в согласїе права там жє в Зєрцал Саѕ. под словом наслѣдїє № 17

А єсли посполитїй чєловѣкъ чїй подданний умрєтъ, оставивъ какїе собственные свои имѣнїѧ или пожитки безъ всяких противъ вышєписанного наслѣдниковъ, то оное всє имѣїє по нємъ надлєжитъ єго владѣлцу.

Артїкулъ 21

Ѡ бєнкартахъ, то єсть виблядкахъ и нєзаконнорожденных дѣтєхъ

1. Которые дѣти за бєнкарти разумѣютъсѧ, и никакого наслѣдїѧ нє получаютъ.

2. Бєнкарти, прежде брака рожденые, с законно спложенными от одного отца дѣтми, в какихъ єго имѣнїяхъ могутъ наслѣдїє получить?

3. Бєнкарти жъ, от подложницѣ прежде и послѧ брака с однымъ мужємъ спложенные, наслѣдїѧ нє получаютъ.

4. Когда по матєрамъ наслѣдствуютъ бєнкарти и от кого воспитованы быть имѣютъ.

5. Кого бы отєцъ за сина нє признавалъ и которого сина нарєктись можетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 28 § 2 Поряд. в тит. о различїи дѣтєй у родителєй №15

Бєнкартами и виблядками тѣ дѣти называютъсѧ и суть, кои от мужа и жены, законнимъ бракомъ нєсочетинныхъ, родятъсѧ и таковые по родителєхъ и родственникахъ своихъ никакого наслѣднїѧ нє получаютъ. Развѣ бы указомъ государевымъ за какую службу свою в число чєстныхъ людей приняти были или бы отєцъ ихъ изъ собственныхъ собою нажитыхъ имѣнїй что имъ записалъ.

2.

Стат. роз. 3 арт. 28 § 2 Зєрцал Саѕ. под словом виблядокъ № 4 Прав Граж. арт. 4 № 11 и 1 Прав Хелм. кн̃ги 3 роз. 31 Поряд. Арт. Прав Магд. о спадках и близкости № 6 и в тит. различїе дѣтєй у родителєй № 15 со изясненїемъ

Кто бєзбрачный с женою бєзъбрачною жъ дѣтєй нєзаконно приживетъ, // а посля бъ с тою жъ женою законнымъ бракомъ сочєтавъся, другихъ дѣтєй 195
законныхъ сплодилъ; то прежде брака прижитїе дѣти наслѣдїѧ в имѣнїяхъ отцемъ ихъ набытихъ (буди отєцъ имъ запишетъ) натуралнымъ толко правомъ нє лишаютъсѧ; законно жє урожденные другїе дѣти имѣнїѧ отческїѧ и матерныѧ и от предковъ наслѣдственныѧ, по натуралному и по супружескому родителєй ихъ праву сами наслѣдствуютъ и длѧ того отєцъ изъ оных наслѣдственныхъ дѣдичныхъ и отчистыхъ имѣнїй (кромѣ самымъ нымъ набытихъ) первымъ нєзаконнымъ, мимо другихъ законныхъ дѣтєй и родственниковъ своихъ, ничего записать нє силенъ.

3.

Стат. роз. 3 арт. 28 § 2 с поправлєніємъ

Если жъ бы кто при жизны собствєнныа своєа жены, прижилъ с подложницею дѣтей, и хотя бъ по смерти законной жены своей с тоею жъ подложницею и законнымъ бракомъ сочєталъсА, а с нею уже в супружествѣ другихъ дѣтей сплодилъ; таковые первые и другіе от той подложницѣ дѣти ни подъ какимъ видомъ и ни по какимъ записамъ, ни к какимъ имѣніямъ собственнымъ отчєскимъ и наслѣднымъ припущены быть нє имѣютъ и за виблядковъ, найпаче же первые от прелюбодѣянїа рожденные признаваютъсА, но тѣ всѣ имѣнїа дѣти от первыа жены законныа спложенные или за нєбытіємъ таковыхъ дѣтей, родственники отца ихъ ближайшіе наслѣдствуютъ.

4.

Поряд. в Титул. различіе дѣтей у родителей №15 частъ 3 о древе кровност № 2 Прав Хелм. кнїги 3 розд. 33 Сазон под словом виблядок № 15

Да прижитіе жъ блудно от безъбрачного мужа с женою безбрачною жъ дѣти, хотА прямо за виблядковъ почитаютъсА, однако жъ и таковые по матерѣ надлежащіе ей имѣнїа могутъ наслѣдовать, єжели бы матеръ ихъ инныхъ дѣтей чєстного ложа по сєбѣ нє оставила, ибо виблядки по отцу свойственных нє имѣютъ, но имѣютъ токмо по матерѣ. Когда же бы и мати ихъ имѣла инныхъ чєстного ложа дѣтей, тогда виблядки и по ней ничего нє насдѣдствуютъ. Такимъ же образомъ имѣютъ оны право до дѣдовыхъ и до бабиныхъ имѣній по матерѣ, єсли нє будетъ внуковъ чєстного ложа; однако ж таковые виблядки // (буде бы отецъ ихъ былъ извєстенъ) з имѣній 195
ωтчєскихъ воспитаны быть имѣютъ, а кои изъ прелюбодѣянїа от женатого зв.
мужа или холостого, но от замуженей жены сложены бываютъ виблядки, таковые и в матернємъ имѣніи, за єа противо закона супружеского преступленіе, ничего нє наслѣдствуютъ, хотя бъ никакихъ дѣтей чєстного ложа по ней нє осталось, а наслѣдствуютъ такія имѣнїа родственники єа ближайшіи.

5.

Стат. розд. 3 арт. 28 § 3 и 4

По тому жъ и таковые дѣти за виблядковъ разумѣютъсА, которыхъ бы отецъ при животѣ своемъ за нє свои дѣти ихъ признавалъ, токмо бъ нє здѣлалъ того по вражде, гнѣву, и злобѣ противъ ихъ и противъ жены своей, а матери ихъ чєстной, а єсли бы чрезъ немалое врємА ихъ за дѣтей своихъ имѣлъ и признавалъ, и по ихъ рожденіи матеръ ихъ с собою за жену свою содержалъ, за такимъ одиножди учиненным собою признанієм уже ихъ послѣ порочить нє можетъ, понеже доброму ничего худого и безчєстного в домѣ своемъ тєрпєть нє надлежитъ; особливо же таковыхъ дѣтей при матерѣ ихъ за своихъ законно признанныхъ при другой женѣ своей, а мачехи ихъ, виблядками здѣлать и ихъ изрекатись нє можетъ. По тому жъ и о матерѣ с дѣтми єа, такъ при первомъ мужу, яко єсли бы по немъ за другого вишедъ, похотѣла ихъ дѣтей своихъ изрекатись, сужено быти имѣетъ. //

ГЛАВА ЧЕТВЕРТАА НАДЕСЯТЬ 196

О продажи, куплѣ, выкупѣ, дарахъ и о диспонованїи, си єсть роспорадки всякимъ образомъ имѣній и о записахъ разныхъ

Артїкулъ 1

О имѣніяхъ нєдвижимыхъ и движимыхъ наслѣдныхъ и собствєннымъ промисломъ набытихъ

1. Какїа и почєму называютъсА имѣнїа?

2. Всякъ волный чловкъ наслѣднимъ и собою набитимъ имѣніемъ свободенъ какъ хотА радѣть и от наслѣдниковъ отдалить, толко бъ то нє происходило от суєтратства и другой другой страсти.

3. Кто бы что наслѣдное *от* своихъ дѣтей по страсти напрасно отдалилъ?

4. Для церковной потрєбы и общой ползи волно мимо дѣтей и ихъ наслѣдниковъ наслѣдное имѣніе продать и отдать.

5. В нєбытіи собствєнныхъ дѣтей мимо братовъ и сєстєръ уступка наслѣдного имѣнія какъ силна єсть?

Пунктъ 1.

Поряд. в вєликомъ рєєстрѣ под словом имѣніє съ изясненіємъ Зєрцал. Сазон под слов. власность № 10

Имѣнія сутъ сугубія: нєдвижимыя и движимыя; нєдвижимыя имѣнія суть: сєла, дєревнѣ, фолварки, хуторѣ, нивы, лѣси, поля, луки, доми, каменное строєніє и прочая; а движимыя называютъся: золото, сєрєбро, денги, скотъ, плата и прочая; оныя имѣнія нєдвижимыя, и движимыя суть тожъ сугубыя, одны которыя на кого по родитєлєхъ, по дѣду, по бабкѣ и по другихъ прєдкахъ приходятъ, другіє, которихъ кто самъ правилно набываєтъ, занятіємъ на пустихъ мѣстахъ, которые прєжде ни чіи нє были, собствєнными трудами, службою и какимъ-нибудь промысломъ.

2.

Стат. роз. 3 арті. 41 и роз. 7 арті. 1 § 1 Зєрцал. Сазон. под словом власность № 11 и под слов. вздає № 2 Поряд. в Арті. Права Майдєб. о продажѣ и куплѣ № 1 Права Хєл. кни. 3 роз. 13 Права Граж. арті. 20 № 1 съ поправленіємъ и изясненіємъ въ согласіє вишєозначєнного стат. прав

Свободное єсть всякому шляхєтского, воинского и гражданского званія волнымъ людємъ нєдвижимыя и движимыя свои наслѣдія отчєскія, матернія и всякимъ образомъ чрєзъ сєбє самого правилно набытыя, какъ хотя к своєй користи и прибили употрєблять и оными радѣть, нєсмотря в нихъ трєтей или двоихъ частей; но всѣ вообще или половину, либо которую-нибудь часть порознь, кому хотя по доброй волѣ, разсмотрѣнію или и по нуждной потрєбѣ своєй, мимо вѣдомо и соизволєніє дѣтей и ихъ наслѣдниковъ, тако ж близкихъ // сродниковъ своихъ дать, даровать, продать, записат, замѣнять, в закладъ 196 пустить, и такъ *от* тѣхъ же собствєнных дѣтей и ихъ наслѣдниковъ, яко и зв. ихъ близкихъ сродниковъ отдалить; ибо кто что по наслѣдію получаєтъ или притяжает своими собствєнными трудами и промисломъ, тоє все принимаєтъ в полное своє владѣніє вѣчно, а нє во врємєнное содержаніє, и хотя бы что или все потерялъ, никому с того никакого счєта издавать нє долженъ. Однако жъ такая уступка наслѣднихъ имѣній и отдаленіє оныхъ *от* собствєнныхъ дѣтей и ихъ наслѣдников нє имѣєтъ происходить *от* напрасного к нимъ гнѣва бєзъ причиннаго возненавидѣнія и другой какой страсти, а паче *от* суєтратствія, пянства. Суєтратные жъ, пянствующіе, нєистовые и другіє нєпостоянные люде таковымъ, какъ ваше показано образомъ, имѣніями диспоновать и *от* дѣтей и ихъ наслѣдниковъ и *от* близкихъ сродниковъ своихъ отдалять и отчуждать нє силны.

3.

Поряд. в Арті. Права Магдєб. о продажѣ и куплѣ № 7 Зєрцал Сазон. под словом даръ № 4 и под слов. добра № 37. Права Хєл. кни. 3 роз. 14

А кто бы по напрасномъ дѣтей своихъ возненавидѣнію или по другой страсти отдалъ, продалъ и какимъ-нибудь образом уступилъ, что из наслѣдного своєго имѣнія мимо тѣхъ же дѣтей и ихъ наслѣдниковъ, кому сторонному или и какому своєму сроднику; то оныє дѣти или ихъ наслѣдники по смєрти ли отчєской или и за єго жизни, у того кому за какую сумму продано, денги положивъ, а за уступленное даромъ по оцѣнки урядовой заплативъ, силны будутъ одобрать и поискать, толко бъ в томъ поисковании, єсли малолѣтныи, изъ своєго возраста, а дорослыи *от* того врємени, какого что уступлено, давности зємскія десяти лѣтъ нє промолчали.

4.

Права Хєл. кни. 4 роз. 29 пред концемъ

Но єсли бы кто из наслѣдного своєго имѣнія зємлю или грунтъ какой, продалъ или дарилъ, такому который бы то купилъ или в даръ принялъ с тѣмъ намѣрєніємъ, чтобъ тамо построить церковъ или училище, гошпиталь или что другоє к церковной потрєбѣ, либо общенародной ползѣ, таковаго имѣнія, дѣти уступившаго и ихъ наслѣдники доискиватис и викуплять нє силны

5.

Поряд. в артї. о куплѣ и продажи № 1 да в Зєрцал. Сазон под слов. власность № 12 при конци Стат. роз. 6 артї. 11 § 3 с прибавленіемъ

Если жъ бы кто дѣтей собствєнныхъ своихъ нє имѣлъ, а имѣлъ толко братовъ или сєстєръ, либо другихъ родствєнныковъ, то мимо ихъ свободно єму свою отдѣленную часть наслѣдного имѣнїа, по надлєжащому подѣлу доставшуюса, кому хота продать, однако жъ и тѣ братья или сєстри, либо родствєнныки, буди похотятъ, во врємя продажи, ближшїє будутъ, за ту чать надлєжащїє, за что продана, ѡтложить деньги, а послѣ откупить уже нє будутъ силны. //

Артїкулъ 2

197

О имѣнїяхъ и всякихъ вєщахъ церковныхъ и монастирских

1. Никто имѣнїа и вєщей церковныхъ и монастирскихъ продават и уступать на свою потрєбу нє силенъ, кромѣ правилныхъ нуждъ.
2. Кто бы дєрзнулъ таковыє имѣнїа и вєщи кому продать?

Пунктъ 1.

В Сазон Права Граж. артї. 140 №25 в Поряд. титулъ заклад вопросъ 15 № 37 в Зєрцал Сазон. слов добра №25 тамъ жє под словомъ фантъ № 4 на конци Права Граж. артї. 26 № 11 Зєрцал Сазон. словом жидъ № 14 в Поряд. част 1 о жидах и о закладных вєщах жидам № 9

Всякїє дховного чина пєрсоны, такожъ причєтчики церковныє и никто от мирскихъ ни по какой партикулярной нуждѣ, имѣнїй нєдвижимыхъ и движимыхъ церковныхъ и монастирскихъ, напримѣръ, ризъ, потировъ и другихъ утварей, сосудовъ и книгъ и инныхъ вєщей продавать, в закладъ давать и отдалять ѡт церквей и монастирей нє могутъ, и никто таковыхъ имѣнїй и вєщей священныхъ куповать нє имѣєтъ. Развѣ бы нужда указовала что продать или заложить, для викупу из нєволѣ плѣнниковъ и для снабдѣнїа убогихъ во врємя голода или для другихъ нєобходимыхъ нуждъ общихъ церковныхъ или монастирских; но и в такомъ случаи церковныє сосуди и другіє вєщи золотіє, сєребраныє, оловяныє и тѣмъ подобныє, нє имѣютъ быть нє-христіянамъ продаваны, развѣ бы ониє напєрєдъ слиты, и в пєрвую матєрію обращени были, тогда оныє и нехристіянамъ за нужду продатись могутъ.

2.

В Поряд. част 1 о жидах и закладных вєщах жидамъ № 10 Зєр. Сазон. под словом жидъ № 13 с поправленіем

А єжєли кто в противность сєму дєрзнєтъ учинить, то духовныє и причєтчики церковныє духовному, а мирскіє мирскому суду подлєжатъ, и по рассмотрѣнію оныхъ судовъ штрафованы быть имѣютъ, у купившихъ жє таковыє имѣнїа или вєщы к тѣмъ жє церквамъ и монастирамъ отбирать бєзденєжно.

Артїкулъ 3

Какъ и гдѣ записовать продажу, даръ, и всякіє здѣлки въ имѣніяхъ нєдвижимыхъ

1. Записѣ на урядѣхъ какъ сознавать и сочинять?
2. В разстоянїи от настоящого уряда, на иномъ близшомъ урядѣ записѣ чинитиса могутъ.
3. О записахъ на урядѣ нє токмо продажи, но и всякихъ контрактовъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 7 арт. 1 § 2 и артї. 6 § 1 Права Граж. артї. 20 № 1 Сазон. под слов. добра № 42 и под слов. о вздачи или врученіє имѣнїа №1 Права Граж. артї. 55 № 1 и артї. 20 № 1 Стат. роз. 7 артї. 2 § 1 и 2

Всякъ, кто продаєтъ кому, или даритъ, либо другимъ каким образомъ уступаєтъ какоє своє имѣнїє, или грунтъ, должєн первѣє сочинить от своєго имены на то писмо, за подписомъ собствєнныа своєа руки, єсли писать умѣєтъ и за подписомъ упрошєнныхъ на то людей добрихъ, двохъ или трєхъ вѣры достойных, // жилцовъ тутєшныхъ, пєрсонално быть при той уступкѣ должных, а єсли оный уступщикъ самъ писать нє умѣєтъ, то кого грамотного вомѣсто себє о подписъ упросить, то жъ учинить имѣютъ и означєнныє

197 зв.

свѣдителѣ, єсли самы будутъ нє грамотныи; потомъ оный жє продавєцъ или уступщикъ самъ пєрсонално прєдъ урядомъ надлєжащимъ, гдѣ и в какомъ уєздѣ твоє имѣніє єсть или до которого присуду принадлєжитъ, долженъ в присутствіи урядовыхъ пєрсонъ, такоє писмо обявить, а урядъ, по обстоятєлномъ о томъ уступлєнномъ имѣніи освѣдитєлствованіи, нѣтъ ли в томъ проданномъ или уступлєнномъ имѣніи чєго чужого или спорного, в книги градскіє от слова до слова вписать изъ тѣхъ книгъ випись за пєчатю и руками урядовыхъ пєрсонъ, трєбующєму видать имѣєтъ, для того чтобъ в такихъ дѣлахъ затруднєніа впрєд нє было; и таковая уступка и уступнаа запись вєздѣ крѣпка и важна вовса быть имѣєтъ. А какимъ образомъ надлєжитъ оныє уступныє записѣ сочинять, и какъ в книги градскіє вписивать, на то подложены формы в артїкулѣ сєа главы 19 *м*

2.

Стат. роз. 7 арті. 1 § 3 с прибавлєніємъ

Когда бы такаа продажа или уступка ѡт кого какого имѣніа состоялась в далєкомъ разстоянїи от уєзду, в которо*м* оноє имѣніє проданноє, даренноє или какими другими здѣлка*ми* уступлєнноє обрѣтаєтъса, и до которого суда оноє принадлєжитъ или бы для какихъ правилныхъ причинъ, нє возможно бъ было о той жє продажѣ и куплѣ в надлєжащомъ урядѣ обявить, яко то напримѣръ, за нашєствіємъ нєпрїятєлско*м* или моровою язвою и за другими прєпятствіями; тогда оному уступщику и на другомъ близшомъ урядѣ такую продажу или уступку имѣніа своєго сознать и пєрсонално *ж* и свою запись обявить и в книги дать записать свободно, а тотъ кому продано или дарєно и записано с тою записью и взятою с оного уряду выписью, долженъ будєтъ хота и послѣ, скоро толко нє станєтъ быть опасно, єхать или послать до надлєжащєго уряду, в которомъ уєздѣ оноє имѣніє лєжитъ и тамъ обявивъ трєбовать в книги градскіє ту запись внєсть, урядъ жє уряду в томъ вѣрить должен, токмо жъ той записѣ и урядовой випісѣ в книги оного настоящого уряду, дотоль нє вносить, поколь обстоятєлно, какъ вышєписано, на ономъ жє урядѣ нє будєть, єсли тоє проданноє или уступноє имѣніє ни с кимъ нє спорноє єсть, освѣдитєлствовано, а по такому освѣдитєлствованію тую жъ продажу и в книги тамошняго уряда внєсть. Если *ж* бы было что спорноє, того в книги нє вносить и купєцъ бы вѣдалъса за то спорноє со своимъ продавцємъ или уступщикомъ. //

3. 198

Стат. роз. 7 арт. 6 § 1 Поряд. част 2 о поточном или случайном судѣ № 4 Прав Хєл. кн. 1 роз. 18 на конци

По тому жъ нє токмо нєдвижимыхъ, но и движимыхъ имѣній продажи и уступки и всякїа обязатєлства, здѣлки и контракти, или уговори, которыє записєй урядовыхъ трєбуют, имѣютъ быть записиваны на урядѣхъ, а во всякихъ таковыхъ урядовыхъ записахъ или крѣпостяхъ, надлєжитъ означивать, имянно годъ настоящій от Рождєства Хр̃ова, и число м̃ца, нє цифїрно, но слогомъ писмєннымъ, с приложєніємъ того суда пєчати, во всякомъ жє урядѣ своа пєчать быть должна.

Артікулъ 4

О врученіи уступленныхъ кому ѡт кого имѣній на урядѣ быть должномъ

Поряд. част 2 о бургграбском вєликомъ судѣ № 12 и в арті. Права Магдєб. о продажи и куплѣ № 2 Права Граж. арт. 55 № 2 и арт. 140 №2 Книги Поряд. в тит. купля и продажа №2

Кто кому имѣніє своє нєдвижимоє продаєтъ, либо другимъ образомъ заводитъ, того имѣніа врученіє должно быть настоящого уряду того уєзда, в которомъ тоє имѣніє обрѣтаєтъса, ибо хота напримѣръ, когда бы кто кому домъ продалъ и совсѣмъ з оного виступилъ, а кто купилъ, въ оный вступилъ бы и потому тотъ домъ ужє оного купца быть стал, однако жъ врученію того проданного имѣніа, потрєбно быт за вѣдомомъ урядовымъ, для того, что хота всякому волно свой грунтъ и имѣніє продать и в иномъ уєздѣ будучи, и сознать свою продажу прєдъ урядомъ тамошнымъ; однакъ купецъ

Зеркал Сазон. продажа № 7 и власност, № 4 сначала в Поряд. прилог до реестра потребных записей № 1 в срединѣ

того имѣнiа и грунта силнѣйшiй и безопаснѣйший будетъ в своемъ владѣнiи за вручениемъ из того уряда, гдѣ тое имѣние и грунтъ проданный имѣетъсѧ, какъ выше, в артiкулѣ 3 в пунктѣ 2 показано.

Артiкулъ 5

О обстоятелствахъ потребныхъ во всякихъ записяхъ

1. Всякiе записи с какими докладами имѣютъ быть писаны.
2. О контрактах и всякихъ уступкахъ имѣнiй.

Пунктъ 1.

Книги Поряд. в титул купля и продажа № 3 и 4 Зеркал Сазон. под словом продажа № 7 Права Гражданского арт. 140 № 3 Стат. роз. 1 арт. 33 § 3 Стат. роз. 7 арт. 2 § 1

Всякаѧ продажа и куплѧ, дабы была совершеннаѧ и крѣпкаѧ, потребно в нѣй содержать слѣдующое: 1) дабы продавецъ на то, что продаетъ, имѣлъ писменные крѣпости и свѣдителей, что онъ или предокъ его, по тѣмъ крѣпостямъ спокойно и безпрепятно, владѣлъ и владѣетъ. 2) Если не имѣетъ писменныхъ крѣпостей, то представилъ бы достойныхъ свѣдителей, которые могли бъ совершенно вѣдать, что то от него продаемое его есть ѡтческое или дѣдизное, либо нымъ самимъ правилно набытое или в пустоши безъспорно занятое и спокойно безъ всякаго препятствiѧ владѣнное. 3) Чтоб оная ж // купля и продажа состоялась по доброволномъ обоихъ, такъ продавца, яко и 198
купца согласiю и договору. 4) Когда продавецъ на урядѣ тую свою продажу зв.
сознаетъ, имѣетъ уряд того накрѣпко смотрѣть, дабы все порядочно в купчой его записѣ ясными и вразумителными словами, с показаниемъ всякихъ обстоятелствъ, было изображено, напримѣръ, какого года, мца, и числа, и что именно онъ продаетъ, в которомъ уездѣ, городѣ или селѣ, либо деревнѣ, и на какомъ урочищѣ тотъ проданный грунтъ, либо имѣние найдутъсѧ; хто оному, з которой стороны помѣжникъ; и другiе надлежащiе примѣти означено бъ, какъ в приложенныхъ формахъ о купляхъ, продажахъ и какимъ-нибудь образомъ чинячихъсѧ здѣлках, нижe в сей главѣ въ артiкулѣ 19 явствуетъ, и сiе разумѣетсѧ о знатныхъ какихъ продажахъ, уступкахъ и здѣлках, а в неболшихъ могутъ оные состоятись и предъ сѣлскимъ урядомъ, толко бъ оные жъ чинены противъ вышеписанного со освѣдителствованiемъ, что тая продажа и уступка есть безъспорнаѧ, а потомъ ужe оную жъ продажу и уступку на сѣлскомъ урядѣ учиненную, свободно будетъ и в книги градскiе вписать, а оттуду себѣ взять випись.

2.

Книги Поряд. в тит. тестамент №2 с поправленiемъ тамъ же в Стат. арт. 2 § 2 от полу

Такожъ и всякiе записѣ и контракти и уступки в различных дѣлахъ чинячiесь, имѣютъ быть доброволные, за соизволенiемъ надлежащихъ к тому сторонъ, правамъ и обыкновенiямъ народнымъ не противные, а если бы котораѧ запись в какомъ договорѣ, контрактѣ, или уступкѣ какого имѣнiѧ, угрожениемъ или другимъ насилным способом, у кого была взята или хотѧ и безъ всякого насилiѧ, доброволно, но не по сему паче же и противно праву, и с обидою другого состоялась, такаѧ запись и изображенные в нѣй контракты и уступки у всякого суда и права за силные приняти быть не могутъ и кому бы происходила от того обида, свободно будетъ противо такой записѣ своего искать, толко бъ давности земской в томъ не промолчалъ.

Артiкулъ 6

О незаписиванiи имѣнiй и ничего кто самъ чимъ не владѣетъ

1. Никто имѣнiѧ, которымъ не владѣетъ, никому записивать не силенъ.
2. Когда права своего природного на наслѣдное имѣние кто другому уступить можетъ? //

3. Никто дѣла своєго прєждє роздѣлки с сопєрникомъ иному уступать нє имѣєтъ. 199

4. О имѣнїи закладномъ или по смєрть кому данномъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 7 артї. 4 § 1

Никто никому нє силєнъ уступать, чєго в своємъ владѣнїи нє имѣєтъ и потому, кто бы какоє имѣнїє, котороє на нєго имѣло бъ приити наслѣднымъ какимъ-нибудь правомъ, похотѣлъ за жизны єщє самого того жъ чїє имѣнїє, оноє кому другому записать, даровать, или какимъ ни єсть образомъ уступить, таковый наслѣдникъ поки оного наслѣдного имѣнїѧ дѣйствитєлно нє получить и поки по смєрти того чїє то имѣнїє, нє ѡтворитъсѧ єму свободно к тому право, нє можєтъ никому того ж имѣнїѧ даровать, записивать, продавать и дєнєгъ на оноє брать. А єсли бы кому оноє записалъ или продалъ, тотъ записъ, продажа, куплѧ и уступка ни в какомъ судѣ за силную принята быть нє имѣєтъ.

2.

Там жє роз. 7 артї. 4 § 1 и 2 Права Хєл. кн. 2 роз. 18 с поправлєнїємъ

Когда жє бы такому наслѣднику, по смєрти самого того, кто имѣнїє оноє дєржалъ, к получєнїю того жъ имѣнїѧ совєршєнно ѡтворилось наслѣдноє право и было бъ имѣнїє тоє либо совсѣмъ свободноє или ѡт умєршєго прєдка, кому за какую сумму дєнєгъ заложєнноє, либо какими здѣлками на врємѧ завєдєнноє, а самъ бы тотъ наслѣдникъ нє могъ оного, за своимъ нєдоволствомъ изъ заклада викупить, и по наслѣдїю сєбѣ правомъ поискать; тогда оноє ж имѣнїє кому хотѧ волєнъ будєтъ записать, продать и право своє к поисканїю на нєго издать; тотъ жє за такимъ записомъ, продажєю, издачєю на сєбє права силєнъ будєтъ, какъ и самъ наслѣдникъ того имѣнїѧ на дєржащємъ доходить и дошєдъ такъ онымъ диспоновать и владѣть, в какихъ договорах от оного наслѣдника того имѣнїѧ уступку получитъ. Однако жъ такова свобода остаєтъсѧ оному наслѣднику тогда бъ, когда бы єщє за тоє наслѣдноє имѣнїє самъ с тѣмъ, кто почєму оноє дєржитъ, в судъ и право нє вступилъ, когда жє с кимъ вступит в право, то поки оного имѣнїѧ правнымь порядкомь самъ нє поищєть, записивать, продавать и никакимъ образомъ другому уступить нє силєн.

3.

Поряд. в Арт. Права Магд. о судіях № 17 и Права Хєл. кни. 2 роз. 28

И для того судъ такой уступки, прєждє правного // за уступлєнноє имѣнїє рѣшєнїя, никому допущать нє имѣєтъ, но єсли бы кто противно сєму поступаѧ, кому ни єсть, а пачє которому силному то имѣнїє уступилъ, то съ онымъ поступать, какъ о томъ главы 8 в артїкулѣ 26 и главы 9 в артї. 9 показано. 199 зв.

4.

Стат. роз. 7 арт. 4 § 2 Права Гражд. арт. 140 № 9 и Зєрцал Саѯон. под слов. поссєсїѧ № 6

А котороє имѣнїє самъ бы кто в закладъ до сроку кому, либо по смєрть єго пустилъ, таковый хотѧ оноє имѣнїє свободєнъ другому изъ того заклада въ вѣчность продажєю пустить и право своє на то єму издать, однако жъ долженъ о томъ оповѣстить на урядѣ и кому прєждє тож имѣнїє до какого сроку или по смєрть єго заложилъ, до того сроку или до смєрти єго єму дєнєгъ откладать и закладного имѣнїѧ ѡтбирать, а тому кому у вѣчность пустилъ, отдавать нє силєнъ; но развѣ когда тотъ, кто в закладѣ оноє имѣнїє дєржитъ, сроку своєго додєржитъ или умрєтъ. А єсли бы кому имѣнїє в какой суммѣ заложєно и закладу оному срока к уступкѣ дєнєгъ никакова нє означєно, таковоє имѣнїє закладчикъ, кому хотѧ иному, во вѣчностъ уступитъ, заплатѧ долговыє вѣритєлю дєнги, свободно можєтъ.

Артїкулъ 7

Никто изъ владѣнїа своєго, въ которое нє насилно вшелъ, бєзъ суда выступатъ, и єсли би от оного по суду єму отказано, пожилого платитъ нє долженъ

Зєрцал Сазон. под слов. добра № 19 и 32 и под слов. поссесіа № 11

Когда бы кто, имѣа принадлежащое право к какому имѣнїю, которое у кого бы другого во владѣнїи было, самъ оным имѣнїемъ нє владѣа, записалъ и пустилъ из того чужого владѣнїа кому иному, владѣющій же таковымъ имѣнїемъ, насилно оного ни у кого нє отнялъ, но по наслѣдїю, либо какою здѣлкою или другимъ правилнымъ образомъ получилъ; таковый можетъ правилно споритъ и кому оное от нєвладєющого записано или уступлєно, нє попущать, ибо никто изъ владѣнїа своєго, в которое какимъ бы ни єсть образомъ, толко бъ нє насилно и нє противно правамъ вступилъ, выступит, и из оного изгонимъ быть нє долженъ, поки єму судомъ ωт того нє будетъ ωтказано; а єсли бы по доводамъ и по приговору судовому, тое имѣнїе ωт нєго было ωтсуждєно, а другому присужєно, то за такое владѣнїе пожилого и прибєли, какую из оного имѣнїа получилъ, награждать никому нє имѣетъ

Артїкулъ 8

Если бы кто какое имѣнїе свое одному записалъ или продалъ, // а послѣ тое жъ другому пустилъ

200

1. Кто имѣнїе записавъ одному, какъ оное жъ другому записат можетъ.
2. Кто что прєжде другого купилъ тѣмъ и владѣть имѣетъ.
3. Кому би что напєрєдъ, а послѣ и другому тожъ дарєно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 7 арт. 5 § 1 со изясненїемъ

Когда бы кто своє имѣнїє кому на урядѣ записалъ, и запись на тое єму далъ, с такимъ докладомъ, чтобъ тотъ, кому записано онымъ имѣнїемъ владѣлъ толко по смєртъ свою, а о наслѣдникахъ єго в той записѣ нє было бъ упомянуто, но тотъ жє бы кому записано, прєжде смєрти записавшого пєрєдомъ самъ умєръ, тогда оное имѣнїе тотъ кто умєршому записалъ, можетъ кому похочетъ записать иному; єсли жъ бы в томъ пєрвомъ записѣ доложєно было, что записаннымъ онымъ имѣнїемъ и наслѣдники того, кому записано, владѣтъ имѣютъ, то оное и за тѣми наслѣдниками вовся быть должно, а тотъ, кто что тако предку ихъ записалъ, записивать уже никому иному нє силенъ. Буди жє бы тотъ, кому записано, живъ былъ, а записавшый прєжде єму, потомъ иному другою записю тое жъ самое записалъ бы, то ωт тѣхъ записєй пєрваа при силѣ остатись, послѣдняя же уничножєна быть имѣетъ.

2.

Тамъ жє § 2 Зєрцал. Сазон. под слов. продажа № 9 и 10 с поправленїемъ

Кто бы кому имѣнїа, землю или людєй нєволныхъ продавъ, дєнги договорєнные за то всѣ сполна принялъ, а послѣ тое жъ имѣнїе продалъ другому, то по такой продажи, кто прєжде что купилъ, тѣмъ и владѣть силєнъ, а посла купившїй дєнєгъ своихъ на продавцу искать свободенъ. Но єжєли бы тотъ, кто что купивъ, принялъ тое в свое владѣнїе, а надлєжащихъ дєнєгъ продавцу по договору нє уплатилъ, таковаа купла и купчаа запись, яко нє можетъ быть силна, (понєжє купецъ договору своєго самъ нє исполнилъ) такъ оному продавцу тое жъ имѣнїе, кому хота другому продать свободно; а єжєли бы к полной уплаткѣ договорєнныхъ дєнєгъ половинного или мєншого числа купецъ нє додалъ, а болшое число закупленное, что ωт купца продавцу было уплачено, таковые дєнги на нємъ доправа отдать продавцу, єжєли жъ бы заплатитъ нє похотєлъ, то сколко купецъ в томъ имѣнїи жилъ и прибєли получалъ, тѣ прибєли єму купцу вичесть, осталнїе

жъ ємy дєнги возвратить должно, а то имѣніє в волѣ и владѣніи продавца остаєтьсѧ по-прєжнєму. //

3.

200 зв.

Зєрцал Сазон. под слов. добра № 41 Права Граж. арт. 62 со изясненіємъ

Если бы кто подарилъ на урядѣ прєдъ урядниками дѣтямъ или жєнѣ своєй до живота єѧ, либо кому-нибудь какіє имѣніѧ и тотъ бы даръ урядовымъ писмомъ былъ подтвєрждєнъ, а послѣ тотъ жє другому кому з тыхъ жє подарєнныхъ имѣній, что дарилъ, таковый подлѣдній даръ силєнъ нє будєтъ, но оный пєрвый даръ вєсь при томъ быть имѣєтъ, кому прєждє записанъ. Развѣ бы были какіє причини даръ опровєргающіє, о которыхъ сєѧ главы в артїкулѣ 17 в пунктѣ 1 показано.

Артїкулъ 9

О записахъ на имѣніѧ въ закладѣхъ и въ долгахъ

1. Записѣ на имѣнія в долгу или в закладѣ пущєнныє такъ от закладчика, яко и от заимодавца в какой силѣ быть имѣют и какъ на урядѣ оныє сознавать.

2. Если бы заимодавєцъ закладчика по викупѣ закладного имѣніѧ квїтовать нє хотѣлъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 7 арт. 6 § 2 и 3 на конци со изясненіємъ

Кто бы у кого занимаѧ дєнєжную сумму, пускалъ оному заимодавцу в закладъ какоє имѣніє или людєй нєволных и крѣпостныхъ на уговорєнный срокъ, под тѣмъ обязателством, что єжели до того срока нє викупитъ, то єму жъ заимодавцу вѣчно оноє имѣніє, или людєй уступаєтъ; таковыє закладчикъ и заимодавєцъ должны дать одинъ другому надлєжащіє записѣ за своими руками и пєчатми и за руками жъ достовѣрныхъ трєхъ или двохъ человѣка, пєрсонално на то от обоихъ сторонъ упрошєнныхъ, а нє такъ чтоб кто ѡт тѣхъ людєй заочно, нє слыша устного от трєбующєй стороны прошєніѧ, подписовалъсѧ; а записѣ тѣ надлєжитъ сочинять в такой силѣ ѡт закладчика, что онъ имѣніѧ свои или людєй за сумму именную заимодавцу до урєчєнного какого срока пускаєтъ и долженъ будєтъ в томъ жє срокѣ ту дєнєжную сумму уплатить, а єсли нє уплатитъ, то оноє имѣніє или людє вѣчно за нимъ, заимодавцємъ, быть имѣютъ, а ѡт заимодавца, что онъ давъ закладчику, столко дєнєгъ именно, на сколко было єго трєбованіє до того ж срока принимаєтъ у нєго то имѣніє или людєй, которыхъ за уплатою дєнєгъ имѣєтъ бєзъспорно уступить в цѣлости и тѣ жъ обѣ записѣ свои оны оба должны на урядѣ обявивъ пєрсонално, в книги градскіє вписатъ таковыє записѣ у всяого суда и права за силныє приниманы быть имѣють, какъ вышшє сєѧ жъ главы в артїкулѣ 3 в пунктѣ 1 показано; послѣ жє когда тотъ жє закладчикъ у заимодавца викупат закладъ свой будєтъ, тогда оный заимодавєцъ, принявъ // у нєго свои дєнги, квїтовать єго и писмо своє отобрат, 201
а о той роздѣлки оба на томъ жє урядѣ паки сознать имѣютъ, что по онихъ записахъ одинъ другому удовлєтворили, а писаръ в книгахъ градскихъ при означєнныхъ ихъ прєжде от одного другому данныхъ и вписанныхъ записахъ своєю рукою тоє сознатє их отмѣтилъ бы, для того что хотѧ такіє записѣ ихъ и в книгах останутъсѧ, однакъ сили никакой имѣть нє будутъ.

2.

Стат. роз. 7 арт. 6 § 3

А єсли бы кто, принимаѧ дєнги свои, оного закладчика писмомъ своимъ квїтовать и для вписанѧ до книгъ, что єму надлєжащіє дєнги уплочєны, сознать нє хотѣлъ; таковый позванныи в судъ на срокъ крайнє положєнный, долженъ будєтъ, єго запись возвративъ, квїтовать и на урядѣ сознать; свєрхъ жє того єму ж закладчику по доказатєлству и убытки, что доходѧ на нємъ суда издєржалъ, заплатитъ, а тотъ, кто своє собствєнноє викупитъ, данноє себѣ от нєго вѣритєлѧ писмо возвратить єму долженъ, и єстли такіє записи

в книги вписаны, то по сознатю обоихъ сторонъ, что по тѣхъ записахъ во всѣмъ надлежащаѧ мѣжду ними роздѣлка учинѣна, писару надлѣжитъ в книгахъ собственною своєю рукою тое жъ сознатє ко уничтоженію оныхъ записей на сторонѣ ѡтмѣтить, почѣму *б* уже оные записѣ, хотѧ вписаны и в книги, нє были бъ силны.

Артїкулъ 10

О записахъ, которыє суть важныє, хотя бъ прѣдъ урядомъ нє были сознаны и о позикахъ купечєскихъ

1. Записѣ руками записующого и свѣдитєлей закрѣплєнныє важны суть и бєзъ сознанїѧ на урядѣ.
2. Если бы кто своєй записѣ запиралъсѧ?
3. Нєпризнавающїй записѣ какой за свою, когда отприсягтись можетъ?
4. А когда такїй присягою отвєстись нє можетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 7 арт. 7 § 1 со изяснєніємъ

Записи на движимыя имѣнїѧ и вєщи или на какую сумму занятыхъ дєнєгъ, за подписомъ того, кто записуєтъ и за подписомъ рукъ свѣдитєлей по крайней мѣри трєхъ или двухъ пєрсонъ, вѣры достойныхъ и за пєчатми ихъ, кому данныє, имѣютъ быть во всякомъ судѣ приниманы за правилныє и силныє, хотѧ и нє будутъ на урядѣ сознаны, и хотя бы по оныхъ нє были тѣ имѣнїѧ кому вручєны, // а дєнги бы были ужє тимъ, кто далъ запись, приняти. Тожъ разумѣть и о саморучныхъ облѣгахъ, хотѧ и бєзъ свѣдитєлей писанныхъ, єжєли оныхъ тотъ, кто от сєбє кому в якой взаймы взятой суммѣ далъ, запиратъсѧ нє будєт. 201 зв.

2.

Тамъ жє

Но когда бы тотъ, кто по вишєписанному что нє на урядѣ записалъ, былъ в судъ позванъ за нєисполнєніє таковыѧ нє на урядѣ данныѧ записѣ, и противъ оныѧ в чємъ спорилъ бы, либо и совсѣмъ запиралъсѧ; тогда нє чрєзъ повѣрєнного, но самъ в судѣ ѡтвѣтствовать долженъ будєтъ, и довєдетъ ли чєлобитчикъ доподлинна того, что такова запись єго собственныѧ и от нєго єму дана; то судъ всє по такой записѣ и по обязатєлствамъ в нєй изображєннымъ приговорить, и на нємъ доправить, а сверхъ того из пожитковъ єго *ж* за убытки награжденіє чєлобитчику учинить имѣєтъ. Что жє оный ѡтвѣтчикъ записѣ своєй собствєнной умышлєнно запиралъсѧ, за то тамо жъ в судѣ наказать єго шєстонєдѣлнымъ арєстомъ.

3.

Зєрцал Саѯон. под слов. доводъ № 2 Книги Поряд. Арт. Права Магдєб. о привилєгіях, облѣгах и подписѣ руки № 1 Права Хєл. книги 5 роз. 61

Но хотѧ доводъ по правамъ найлутчїй єсть писмєнный и каждый ѡтвѣтчик своєручнымъ писмомъ уличаємый являєтсѧ быть виноватъ, однакъ єжєли бы кто, каковаго писма, либо облѣга запиралъсѧ, сказиваѧ, что пєчать на томъ писмѣ нє єсть и нє была єго, нє онъ подписивалъ и писать нє вєлѣлъ и в томъ бы присягнуть хотѣлъ, а сопернику єго нѣчимъ бы было в томъ єго изобличить, то таковый отвѣтчикъ, єсли нєподозрителный присягою ѡт того ѡтвєстись можетъ.

4.

Стат. роз. 7 арт. 7 § 2 с поправлєніємъ

Кто бы на какой записѣ признавалъ подпись руки и пєчать за свои, токмо бъ сказивалъ, яко онъ нє таковую запись, но голоє и нє писанноє писмо с приложєніємъ руки своєй и пєчати далъ и нє на такую, но на иную вєщь или сумму, то таковаѧ ѡтговорка ни в чємъ єму помощєствовать нє можетъ и записѣ оной тѣмъ опровєргти нє силєнъ.

Артїкулъ 11

О записяхъ людей простой породы свободныхъ, переходячихъ и невольныхъ

1. Свободный человѣкъ, буди бы кому записалъсѧ.
2. Невольныхъ людей записѣ не важные суть.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 7 арт. 8 с поправленіемъ

Который бы человѣкъ свободный, перехожый, пришолъ до которого гпдна или владѣлца и отъ него получа вспомоществованіе // имѣнiемъ, далъ бы на себе запись доброволно с какимъ обязателствомъ службы, за подписомъ рукъ вѣри достойныхъ людей, таковую запись в судѣ за силную и правилную принимать должно, однако жъ человѣкъ свободный никакою записью вѣчно порабощенъ быть не имѣетъ. 202

2.

Там же

Люде же невольные, то естъ плѣнники или купленные, либо крѣпостныи, если бы ушедъ отъ своихъ, пришли до инныхъ гпдъ, или владѣлцовъ, то хотя бъ на себе данными тѣмъ другим владѣлцамъ записями в службу и обовязались, таковые записѣ в судѣ приниманы быть не имѣютъ и по онымъ никакова исполненiѧ чинить не должно.

Артїкулъ 12

О неисполняющихъ договора своего в продажѣ и куплѣ

1. Если бы договоръ въ продажѣ и куплѣ, для правилныхъ причинъ, не былъ исполненъ?
2. Купецъ, если бы за купленное по договору имѣнiе доплачивать не хотѣлъ и куплѣ изрекълъсѧ, чему подлежитъ.

Пунктъ 1.

Права Хел. кни. 4 роз. 11

Который бы продавецъ и уступщикъ, либо купецъ или закупщикъ, в продажѣ и куплѣ или откупѣ какого имѣнiѧ, совершенный торгъ и контрактъ учинилъ, на урядѣ сознатемъ оный подтвердили, такаѧ продажа, уступка, купла или откупъ во всемъ по тому торгу и контракту и по силѣ договоренныхъ в ней кондицiй и обовязателствъ ненарушно содержатисѧ между обоима сторонами имѣетъ. А буди бы одна котораѧ сторона по тому торгу и контракту для правилныхъ причинъ и препятствiй надлежащого исполненiѧ учинить не могла; то хотѧ к непременному того исполненiю и принуждать ѧ не надлежитъ, однакъ какiе произiйшли бъ от того другой сторонѣ убытки, тѣ награждать будетъ должна.

2.

Зеркал Сазон. под слов. продажа № 9 и 10 Права Граж. арт. 140 № 4 прибавленiе

Когда же бы при такой продажѣ и куплѣ какого имѣнiѧ совершенный торгъ и договоръ между продавцемъ и купцемъ учиненъ былъ и зарукою утвержденъ и купецъ бы продавцу далъ часть какую договоренных денегъ, во владѣнiе того имѣнiѧ дѣйствително вступилъ и употреблялъ бы уже оного // чрезъ годъ и шесть недель или болше, либо менше, срок же отдачи осталнихъ денегъ не былъ бы между ними означенъ, а послѣ бы оный купецъ сказиваѧ, что торгу и договору додержать не можетъ, требовалъ у продавца возвращенiѧ своихъ денегъ, продавецъ же такихъ денегъ ему не возвращаѧ, домагалъся бъ у него отдачи и осталной по договору части или уступленiѧ из имѣнiѧ, а купецъ бы и доплатки договоренной учинить и имѣнiѧ того уступать не хотѣлъ, поки данные нимъ денги не будутъ ему возвращены; тогда такого договора, и торгу оный купецъ уничтожить не силенъ, но 202 зв.

долженъ, или договоренные осталные денги ѡтдать, а имѣнїемъ купленнымъ владѣт, или имѣнія продавцу уступить, а данныхъ собою денегъ уже на немъ не искать. Для того, что онымъ имѣнїемъ владѣѧ во владѣнїи продавцу возпрепятствовалъ и договора своего в куплѣ не додержалъ, и то естли бы продавецъ могль быть доволенъ за свое проданнымъ имѣнїемъ невладѣнїе такою взятою у купца частію денегъ, буди же малое число и недоволное денегъ в задатокъ толко нымъ продавцемъ было взято, то и той задатокъ оный купецъ теряетъ; купленного же собою имѣнїѧ уступить и положенную при торгу заруку уплатить, и убытки, если бы какіе в томъ имѣнїи были от него здѣланы и какіе ѡт несодержанія договора протори произойти могли *б* всѣ оному продавцу наградить долженъ.

Артїкулъ 13

О случайной порчѣ или разорении имѣнїѧ проданного

1. Если бы, по продажѣ дому или другого имѣнїѧ за вступленіемъ в оное имѣніе купца, какаѧ въ немъ порчь приключилась.

2. А если прежде вступленїѧ, то чїѧ в толмъ шкода быть имѣетъ.

Пунктъ 1.

Зеркал Сазон. под слов. продажа № 11 Права Граж. арт. 140 № 5 Поряд. в тит. куплѧ продажа вопросъ 4 № 7 и в Порад. Енхиридіонъ куплѧ и продажа №7

Если бы кто домъ или другое имѣніе кому продалъ и купецъ бы принялъ уже оное в полное свое владѣнїе, токмо денегъ еще всѣхъ по договору не заплативъ, купчаго записа ѡт продавца не взялъ, а по вступленїи в то купленное имѣніе купца приключилася бъ в томъ же имѣнїи порчъ чрезъ огнь или чрезъ наводненіе или чрезъ иной какой случаи, и для того купецъ не хотѣлъ бы уговоренных осталныхъ уплачиват // денегъ, сказуя, что не съ 203 его причини такий въ ономъ купленномъ имѣнїи убитокъ стался, и что тая купля и записомъ купчимъ ему еще не утверждена; въ такомъ случаи долженъ убитокъ оний поносить купецъ, а продавцу уговоренние денги за то имѣніе сполна уплатить имѣетъ.

2.

Зеркал Сазон. под слов. продажа № 12 и Права Граж. арт. 140 № 5 да в Поряд. Енхиридіон о продажи и куплѣ № 9 и в тит. куплѧ № 8 ниже вопроса 4 со изъясненіемъ

А если бы купецъ во владѣнїе купленного собою имѣнїѧ еще тогда не вступилъ, когда в ономъ каіий случай и вредъ здѣлалъсѧ, то ежели по доводамъ явитъсѧ, что оный купецъ самъ по своей волѣ в то владѣнїе не вступилъ, а продавецъ бы ему того вступленїѧ не возбранилъ, долженъ оному продавцу уговоренные денги совѣмъ уплатить; а ежели продавецъ для своей какой потребы, еще до какого времени владѣнїѧ совершенного купцу не вручилъ и не здалъ, то в чемъ бы шкода и убытокъ тому имѣнїю сталъсѧ, долженъ оный продавецъ самъ понесть, и за спорченное на купцу ничего не доправлятъ, но что толко не спорченного останетъсѧ за то ему купецъ по оцѣнки заплатить, и тож во свое владѣнїе принять имѣетъ.

Артїкулъ 14

О защищенїи купца ѡт заводца и о доказателствахъ наслѣдного или куплею набытого имѣнїѧ

1. Продавецъ долженъ того кому что продалъ защищать.

2. Купецъ или откупщикъ поставивъ своего заводца у кого что купилъ или откупилъ, не долженъ и самъ изъ суда ѡтлучатись до рѣшенїѧ дѣла.

3. Когда заводецъ не свое имѣніе кому заведетъ.

4. Кто докажетъ неслѣдного своего имѣнїѧ, отобрать оное судомъ можетъ у владѣющого безъ доказателствъ.

5. Ѡт двохъ об одно имѣніе спорниковъ, ближшій к доводу и полученію по наслѣдію, нежє по куплѣ.

6. В сумнителныхъ доводахъ ближшій к получєнію имѣнїа владѣющій, нєжє истєцъ нє владѣющій.

Пунктъ 1.

Зєрцал Сазон. под слов. продажа № 1 в Прав Граж. арт. 21 № 3 и арт. 140 № 1 в Зєрцал Сазон. под словом добра № 35

Кто продаєтъ или продалъ какую вєщъ, либо собствєнноє или наслѣдствєнноє своє имѣніе, до котораго бы кто другїй приискивалъся, долженъ всєгда того, которому продалъ, защищать и заступать своимъ собствєннымъ иждивєніем, кромѣ єжєли бы инако оба мєжъ собою постановили. //

2. 203

Стат. роз. 7 арт. 23 § 1 прибавлєніє

Кто бы на комъ искалъ какого имѣнїа, сказуа, что оноє наслѣднимъ правомъ или по какому другому образу, єму надлєжитъ, а дєржащїй тоє имѣніе у кого бы купилъ или в откуп взялъ, либо другимъ какимъ-нибудь образомъ правилно досталъ и на то своєго заводцу к отвѣту в судъ представилъ, самъ бы похотѣлъ прочь отойти, таковыи оба, и дєржатєль имѣнїа и заводца нє имѣютъ изъ суда отлучатиса, поки мєжду тѣмъ заводцємъ и истцємъ правна нє учинитъса роздѣлка; и будє по доводамъ и по суду явитъса, что истѣцъ оный напрасно к такому имѣнію приискался, то оноє быть имѣетъ нєпрємѣнно при томъ, кто купил или какимъ другимъ правилнымъ образомъ завладѣлъ. зв.

3.

Тамъ жє роз. 7 арт. 23

Когда жє бы показалось в судѣ, что означенный заводца такому купцу имѣніе пустилъ нє своє, но того, который оного судомъ ищетъ; тогда тоє имѣніе привращєно быть имѣеть истцу, а купившїй своихъ денєгъ и убытковъ, єсли бы которые от того могли произїйти, на заводцу свєомъ и на єго имѣніи правнымъ поступкомъ доходить волєнъ будетъ, в томъ судѣ и уєздѣ, гдѣ имѣетъ своє помѣстє, а єстли бы тотъ заводца былъ безъпомѣстныи то тотъ жє судъ, в которомъ оноє дѣло произведєно, нє испуща єго, долженъ безъ отлагатєлства з нєго справєдливость чинить, какъ о безъпомѣстнихъ в десятой сєго права главѣ в артїкулѣ 12 показано.

4.

В Прав Граж. арт. 69 №3 с поправлєніємъ в согласїє права в Стат. роз. 3 арт. 45 § 1

Но єстли бы дєржатєль оного спорного имѣнїа заводца своєго нє представилъ, и никакихъ крѣпостей и доказатєлствъ на то от кого бы правилно такоє имѣніе єму досталось, нє показалъ, а истєцъ имѣлъ бы на оноє крѣпости или достовѣрныхъ свѣдителей, то тоє жъ имѣніе єму, истцу, и отдано быть имѣетъ с награжденіємъ за полученную нымъ прибєль, и правныхъ єго убытковъ. Ибо всякъ природноє наслѣдіє своє близшій получить по крѣпостямъ или по свѣдитєлству достовѣрному, нєжєли бы кто другїй имѣлъ єго отчуждить безъ всякихъ доказатєлствъ, по єдиному своєму хота и нєправилному владѣнію; развѣ бы истєцъ, нє дохода того имѣнїа безъ правилного прєпятствїа, давность зємскую промолчалъ; то в такомъ промолчанїи и доказатєлства єго ползовать нє могутъ.

5.

Зєрцал Сазон. слово власност № 16 при початки и на конци со изяснєніємъ и поправлєніємъ

По сєму жъ когда бы два спорили за одно какоє в пустѣ // обрѣтающоєса, 204
а ными нє владѣємоє ж имѣніе, изъ которых бы одинъ присвоєвалъ оноє, за своє наслѣдноє, а другїй за куплєнноє, хотя бъ и заводца своєго от кого би куплєно нє представилъ, оба жє нє имѣли бы вѣрныхъ доказатєлствъ; тогда тотъ, который к тому имѣнію по наслѣдствєнному праву приискиваєтъса, близшій будетъ присагою своєю довєсть своєго в томъ имѣніи наслѣдного права и по присяги яко своимъ наслѣднимъ, ужє завладѣт, нєжєли тотъ, кто безъдоводной куплѣ присвоєваєтъ. Буди жє оный на искомомъ собою наслѣдіи

присягти нє похочетъ, то сей, когда на томъ, что оное имѣніє у кого именно купилъ, присягнетъ, тогда яко купленнымъ своимъ и владѣть можетъ.

6.

В Поряд. Енхиридіон о поссесіи или владѣніи № 7 Зерцал Сазон. под слов. акторъ № 6 со изясненіем и прибавленіем

Но єсли бы тотъ, кто сказуетъ быти своє купленное имѣніє, онымъ дѣйствително и безъспорно десять лѣтъ владѣл, хотя бъ на то заводца нє представилъ и другихъ нє имѣлъ доказателствъ, а который к тому жъ имѣнію по наслѣдію собою сказуемому приискуетъсѧ, на тоє тако ж нє толко писменныхъ крѣпостей, но ни свѣдителей бы нє имѣлъ; то владѣющій и безъ другихъ на куплю свою доказателствъ, потому единому, что владѣетъ, вовсѧ при томъ оного имѣніѧ владѣіи быть имѣетъ, ибо в такихъ безъдоводных спорахъ всегда то, о что споръ бываетъ, при владѣющем за самую давность остатись должно.

Артїкулъ 15

О дарахъ совершенныхъ

1. Какїй даръ за совершенный почитаетъсѧ.
2. Даръ вышше ста рублей требуетъ обстоятелного писма или записѣ на урядѣ.

Пунктъ 1.

В Зерцал Сазон. под слов. даръ № 8, 9, 11 и 12 со изъясненіемъ

Кто бы кому-нибудь что даровалъ ценою нє вышше ста рублеи присутствуещему, либо и в неприсутствіи оного словесно или чрезъ партикулярное писмо, таковый даръ, хотѧ и без записѣ на урядѣ, за совершенный и силный имѣетъ быт содрежанъ, толко бы ста рублей ценою своєю нє превосходилъ, ктому жъ былъ бы изъ доброй дарующого волѣ, а нє с какого принужденіѧ и подлога, нє в пянѣ, но в трезвѣ, єсли словесно, то нє наединѣ, но при достовѣрныхъ свѣдителехъ и за самимъ сознаніемъ того от кого кому что даруетъсѧ, а особливо, // дабы была вещъ даруемая нє чужаѧ, но самого дарителя собственнаѧ. 204 зв.

2.

Сазон. под слов. дар № 9 и 10

Даръ жє, который сто рублей денегъ превосходить будетъ, имѣетъ быть писмомъ от дарующого уступленъ, либо сознан и записанъ на урядѣ надлежащомъ, в присутствіи обоих какъ дарующого, такъ и принимающого, при чемъ бы дарител волю свою и количество дара извѣстилъ, и то бъ все было в записѣ изображено.

Артїкулъ 16

Какіє обѣтницы в даръ и долгъ нє происходятъ

1. Из шутокъ и в пянѣ на словахъ учиненные.
2. Даръ с принужденіѧ нє силенъ.
3. По самомъ обѣщанію никакова имѣніѧ нє искать.
4. Обѣтница в двоякомъ числѣ учиненнаѧ, какъ исполняетсѧ.

Пунктъ 1.

Зерцал Сазон. под слов. даръ № 11 и под слов. благодѣяніє №1 с прибавленіемъ

Обѣтница на словахъ и из шутокъ, или в пянѣ учиненнаѧ, никого ко исполненію нє обовязуетъ и нихто такъ къ отдачи обѣщанного дара, яко и к награжденію за полученный от кого собою даръ и благодѣяніе, судомъ принужденъ быть нє имѣетъ; развѣ бы такаѧ обѣтница или награжденіе, за даръ ужє писменно от кого были утверждены.

2.

Права Граж. арт. 117 № 7 Зєрцал Сазон. под слов. обѣтница № 5 с прибавлєніємъ

К тому же єсли бъ кто нєпристойное, правамъ же и справєдливости противное, кому обѣщалъ что дарить или учинить, хотя бъ в томъ и росписалъсѧ, такожъ который бы колодникъ или арєстантъ з принужденіѧ кому что словєсно или на писмѣ дать посулилъ, того исполнять нє должны, особливо єсли бы родитєли что обѣщали дѣтємъ своимъ дарить, а посля исполнять нє хотѣли, тое в ихъ волѣ остаєтъсѧ.

3.

Зєрцал Сазон. под слов. дѣдичъ № 30

Кто бы какова имѣніѧ искалъ нє по правамъ сродства, ни по наслѣдію, ни по долгу, и ни по какимъ на то доводамъ, но токмо по обѣщанію чіему словєсному либо и писмєнному, такій искъ за нєсправєдливій почитанъ и исполєнъ быть нє имѣетъ, но оное имѣніє кому по наслѣдствєнному праву принадлєжитъ, при томъ и быть должно. //

4. 205

Зєрцал Сазон. под слов. обѣтница № 11

Когда жє бы кто кому чєго нє подлинное, но двоякое число дать поступилъ, напримѣръ, два или чєтирѣ рубль и писмом тое утвердилъ, то тѣмъ нє одолжаєтъсѧ давать и платить болшего, но токмо мєншое число, ибо в такихъ случаяхъ, на мєншемъ, а нє на болшомъ числѣ утвєрждатись надлєжитъ.

Артїкулъ 17

О дарахъ бєзъ всякїѧ кондиціи или изятїѧ и подъ кондиціею обѣщанныхъ

1. Даритєль дара своєго когда отмѣнить нє силенъ, а когда силєнъ?
2. В имѣніи по умєршомъ долгъ ли, или даръ пєрвѣє поискуєтсѧ.

Пунктъ 1.

Права Хел. кни. 3 роз. 14 15, тамъ жє книги з роз. 16 со изяснєніємъ

Кто бы кому доброволно какое своє имѣніє или вещи подарилъ и от тѣхъ себє ѡтдаляѧ в полное владѣніє оному пустилъ и о такомъ бы дарѣ и на урядѣ созналъ, нє означаѧ никакой кондиціи или изятїѧ, таковаго дара оный даритєль отмѣнить и отъ дарованного имѣніѧ ѡтдалить того, кому даровалъ, нє будетъ силєнъ, кромѣ, єсли бы оный являясь того нє благодарєнъ, на даритєлѧ гвалтомъ тронулъсѧ или бы єму бєзчєстіє и вєликую обиду показалъ или к знатнымъ убыткамъ привести хотѣлъ, либо здоровѧ и чести єго лишить искалъ, то и дара оного для толикого нєблагодарствїѧ достойно лишенъ быть имѣетъ; во отмѣнности жє дара своєго под кондиціею и какимънибудь договоромъ кому учиненного, даритєль всєгда силєнъ, єстли таѧ кондиціѧ и договоръ ѡт того, кому что даруєтъсѧ, нє будетъ исполненъ.

2.

Права Хел. кни. роз. 17 Зєрцал Сазон. под словом вѣно № 25 при конци Поряд. в Арт. Права Маг. о долгахъ № 5

Когда бы кто обѣщалъ писмєнно дарить кому какіє имѣніѧ или вещи, либо коликое число денєгъ, кои онъ по смєрти даритєлѧ получить бы имѣлъ, а тотъ даритєль посля бы самъ задолжившись умєръ; тогда вѣритєль прєжде изъ єго имѣніѧ по записѣ жъ єго или по другимъ доводамъ, надлєжащую уплатку получить имѣетъ, а посля тотъ, кому что дарєно, обѣщанного дара доходить можетъ, но сє разумѣєъсѧ о дарѣ, которымъ постороннымъ людємъ, а нє женѣ, ибо жена в вѣнѣ своємъ себѣ ѡт мужа дарєнное или записанное, прєжде всѣхъ вѣритєлей получаетъ, яко о семъ в главѣ шестой надесять, о долгахъ, в артїкулѣ 5 в пунктѣ 1 показано. //

Артїкулъ 18

О тѣхъ, которыє по продажѣ или дарованїи, чєго на купцахъ или на тѣхъ, кому даровали, паки проданного или дарєнного ищутъ и которыи в продажѣ и дарѣ запираютсѧ

1. Кто бы проданного или дарованного собою имѣнїѧ на ком искалъ.
2. Продавєцъ, который в продажѣ нє запираєтъсѧ, а купца нє защищаєтъ, за вора вмѣняєтъсѧ.

Пунктъ 1.

Зєрцал Сазон. под слов. даръ № 19 и под слов. дохожденїє имѣнїй № 9 тамъ жє под слов. оборона № 3 Права Граж. арт. 111 глоса

Кто бы кому какоє имѣнїє своє или вещи бєзъ записѣ продалъ, или даровалъ и во владѣнїє дѣйствитєлно пустилъ, а послѧ изрєкаясь тоєй продажѣ или дара, сталъ того жъ имѣнїѧ или вещи на нємъ искать, то противъ такого иску, тотъ кому продано или что дарєно, можєтъ трома или двома свѣдитєлми достовѣрными своєй продажи, или дара довєст и при своємъ владѣнїи остатись, а єсли на обѣ стороны нє будєтъ свѣдитєлєй, то кто ѡт нихъ по обстоятєлствамъ и подобїямъ правды покажєтъсѧ к присяги ближшій, тот присягати и получити искомоє имѣєтъ. Когда жє и никаких обстоятєлствъ и подобїй у обоихъ сторонъ быть нє явитсѧ, тогда владѣющій за своєю присягою или єсли бы и давност зємскаѧ бєзъ правилныхъ причинъ от истца была промолчана, то и бєзъ присяги вѣчно тѣмъ владѣть будєтъ.

2.

Тамъ жє под слов. оборона № 1 и 7 Поряд. в Арт. Права Магдєб. о продажи и куплѣ № 5

Буди жє бы к проданному какому от кого кому имѣнїю трєтій кто приискалъсѧ и тотъ, кто продалъ, к своєй бы продажи зналъсѧ, но купца заступать нє хотѣлъ, такій за нєчєстного и подозрителного вмѣнєнъ быть имѣєтъ, ибо кто что продаєтъ, долженъ купившему своє право обявить и онымъ в случаяхъ ѡт кого спорныхъ защищать, инако жє явноє от сего будєтъ на нєго подозрѣнїє, что проданноє собою или насилно у кого отнялъ, или тайно какою обманою и ухищрєнїємъ завладѣлъ и потому такій нєправилный продавєцъ взятіє у купца дєнги с награждєнїємъ єго убытковъ, сколко бы от того спора учинилось, ємy жъ возвратит долженъ будєтъ.

Артїкулъ 19

О сочинєнїи вѣчисто продажныхъ и уступныхъ записєй

1. Вѣчисто продажныє и другїє уступныє записѣ и какіє-нибуд писмєнныє здѣлки, обстоятєлно сочинятись должны.
2. Форма такихъ записєй на проданноє ѡт продавца либо уступлєнноє имѣнїє. //
3. Форма какъ тїє жъ записѣ в книги урядовыє вписивать и з оныхъ 206
трєбующєй сторонѣ випись давать.

Пунктъ 1.

В Поряд. по великом рєєстрѣ прилогъ до рєєстра записєй потрєбнихъ № 1

Понєжє запроданныє, дарованныє и другими образи и здѣлками уступлєнныє от одного другому имѣнїѧ нє малїѧ происходятъ споры и затрудненїѧ, найпачє ѡт сего єсли вѣчисто продажнаѧ или какая уступнаѧ запись явитъсѧ быть нєисправно и нєобстоятєлно сочинєна; того ради надлежит такіє записѣ сочинѧть ясно и аккуратно, изображаѧ и докладиваѧ в ныхъ всякіє потрєбныє обстоятєлства, бєз которыхъ бы что из проданного и уступлєнного нє оставалось в сумнѣнїи, и нє могли бъ ѡт того воспослѣдовать впредъ какіє споры и трудности, а какъ бы могло быть исправноє и обстоятєлноє сочинєнїє тѣхъ записєй и какъ надлежитъ оныє в градскіє книги вписивать, и зъ книгъ випись трєбующой сторонѣ даватъ, на то здє подлагаютъсѧ формы.

2.

Форма таковыхъ записєй

Тамъ жє № 2 с прибавлєніємъ в Поряд. прилог до вєликого рєєстра записовъ потрєбныхъ № 5 и 6

Тисяча сѣмъсотъ чєтирєдесятъ второго года, ноября дєвятогонадцять днѧ
Я нижей подписанный (означить продавца какого полку будєтъ, сотнѣ, званіѧ, житєлства, имя, чій с҃нъ и прозваніє) всякому суду и праву и кому тєпєръ и в потомныє часи вѣдати надлєжать будєтъ, симъ моимъ вѣчисто уступнымъ записомъ обявляю, что имѣлъсѧ в моємъ владѣніи дворъ или грунтъ, названный і҃мркъ, в полку, і҃мркъ, в сотнѣ или уєздѣ, і҃мркъ, в городѣ или в сєлѣ, либо в стєпныхъ или лѣсныхъ мѣстахъ, при рєкѣ или урочищу, і҃мркъ, мєжою по одной сторонѣ с і҃мрєкомъ, по другой с і҃мркомъ, по трєтой с і҃мркомъ, ни в чємъ ни с кимъ нє спорный, никому пєрєд симъ продажєю и закладомъ, ни другими здѣлками нє завєденный, но собствєнный мой по наслѣдію ѡт дѣда, или ѡтца моєго, і҃мркъ, на менє надлєжащій или мною з такого года, изъ такого числа, у і҃мркъ купленный и безъспорно мною жъ чрєзъ многіє года владѣный и употрєбляємый, тотъ жє дворъ, или грунтъ, какъ в своємъ протривъ вышєписанного имѣєтъсѧ обмєжєванію, со всѣми принадлєжащими к тому окрєстяностми, угодіѧми, приходами и пожитками (а какіє будутъ тѣ окрєсности, пожитки и приходи, тѣ всѣ именно означить) з доброй моєи волѣ безъ всякого принужденіѧ и утѣснєніѧ, продалъ, или // даровалъ и тою продажєю или даромъ уступилъ такому или такой, і҃мркъ, 206
(означить тутъ того, кому продаєтъ, даруєтъ или уступаєтъ, какого онъ зв.
полку, сотнѣ, города или сєла житєль и какого чина, и званіѧ, шляхєтского ли, или воинского, либо гражданского или посполитого) самому, жєнѣ, дѣтямъ и по нихъ другимъ наслѣдникамъ єго во вѣчность за сумму готовыхъ дєнєгъ (именно означить за что продано), котораѧ сумма всѧ сполна моими руками, і҃мркъ, принята и в приємѣ тѣхъ дєнєгъ на сєй жє купчой записѣ оного квїтую; чєго длѧ сєбѣ, жєнѣ, дѣтямъ и по ныхъ наслѣдникамъ своимъ, я в томъ домѣ или какомъ грунтѣ, никакого владѣніѧ, собствєнности и близости викупного права нє оставляю, но всє своє право и владѣніє, которое в томъ самъ я имѣлъ, оному жъ і҃мркъ вручилъ и уступилъ вѣчными часи, с такимъ утвержденіємъ и обовязатєлством моимъ, что волно єму самому, і҃мркъ, тєпєръ и кому ѡт нєго впредъ остатись имѣєтъ тѣмъ дворомъ или грунтомъ какъ хотѧ диспоновати, продати, даровати, в закладъ и в замѣну кому пустити и по всякому своєму изволєнію на свой, какъ найлучшій пожитокъ употреблять, а я ѡт того грунта, двора и протчего вѣчно изрекъсѧ, сєбє жє, жену, дѣтєй и сродниковъ моих близких и далєкихъ ѡтдаливъ, нє имѣєтъ нихто ѡт насъ, нє токмо за то єму, і҃мркъ, жєнѣ и наслѣдникамъ єго дєнєгъ ѡткладать, но никакого прєпятствіѧ затруднєніѧ и помѣшателства чинить, и никакимъ образомъ тогожъ грунта ѡтбирать и присвоєвать, а єсли бы и другій кто к тому (грунту, дому и протчему) приискивавъсѧ, имѣлъ какую прєтєнсію, то оной прєтєнсіи моимъ правомъ и на моємъ коштѣ, самъ я или наслѣдники мои, єго, і҃мркъ, жену и наслѣдниковъ єго жъ защищат, охранять и обстоєвать долженъ буду, в лучшоє жє такои моєй продажѣ достовѣріє и твердость для потомныхъ часовъ сіѧ вѣчисто уступнаѧ запись за моєю и упрощєнныхъ мною о сємъ свѣдомыхъ пєрсонъ, руками и пєчатми єму жъ, і҃мркъ, ѡт менє дана, в городѣ или сєлѣ, і҃мркъ, году, м҃ця и числа вышенадписанныхъ.

А єстли бы продажа или уступка учиниласъ под какимъ договоромъ ѡтдачи дєнєгъ нє разомъ, но по срокамъ, или что бъ мощно было проданноє наслѣдникамъ продавцевымъ // ѡткупить, либо о чемъ другомъ какіє кондиціи 207
и обязатєлства были бъ в договорѣ при той продажѣ или уступки между продавцемъ и купцемъ либо уступщикомъ, или прїємщикомъ учинєни, о томъ всємъ в оноим жє записѣ именно и обстоятєлно изобразить надлєжитъ.

Стат. роз. 7 арт. 1, 2 и арт. 2, 1

Означенную вѣчисто уступную запись в книги урядовыє вписивать надлежитъ такими именно словами: тисяча сѣмъсотъ (означить какого году, м҃ця и дня) на урядѣ, і҃мркъ, ставъ пєрсонално, і҃мркъ совокупно с і҃мркомъ, обявили словєсно, а продавєцъ или уступщикъ писменным доношєніємъ показалъ о доброволной продажѣ и куплѣ, и уступкѣ двора или грунта (означить имєнно что будєтъ проданноє или уступлєнноє) и при томъ сочинєнную по вышеписанному вѣчисто уступную запись положивъ, просили оба, что бъ онаѧ запись в книги урядовїє была вписана, котораѧ слово в слово такъ в сєбѣ имѣєтъсѧ и под такимъ надписомъ, оную запись всю изначала даже до конца с подписомъ продавца или уступщика и кто во свѣдитєлство на нєй подпишєтъсѧ и пєчати приложитъ, прописать, а послѣ приложить такоє прописанїє и по вышеозначєнному обявлєнїю о такой доброволной і҃мркъ продажѣ, а і҃мркъ куплѣ, либо уступки, онаѧ продажа и купла или уступка нарочно изъ уряду опрєдєлєнными і҃мркъ да і҃мркъ освѣдитєлствована, а понєжє потому оныхъ пєрсонъ освѣдитєлствованїю, явилось быти всє проданноє и куплєнноє или уступноє бєзъспорноє бєзпорноє и во всємъ правилноє; того рады онаѧ запись в книги урядовыє для лучшого достовѣрiѧ вписана и конфїрмована и изъ книги сїя випись за подписомъ урядовыхъ пєрсонъ и за пєчатю урядовою жъ, трєбующой сторонѣ, і҃мркъ (тут купившого или приємщика уступки имя означить) видана году, м҃ця, и днѧ вышенадписанных.

Артїкулъ 20

О високомонаршихъ грамотахъ, привилєгїяхъ и всякихъ другихъ крѣпостяхъ, какъ оныхъ жєны, оставшієсѧ по мужахъ употрєблять имѣютъ

Стат. роз. 7 арт.17

Если бы кто какую високомонаршую грамоту или привилєгїй, либо запись на дар или на продажу имѣнїй, либо на какую другую вещъ, полученъ с докладомъ того, какъ обще въ записахъ // изображаєтъсѧ, даруя или продаѧ самому, жєнѣ, дѣтямъ и наслѣдникомъ єго и потому бы жєна оставшаясѧ по смєрти мужа своєго, половины такого даренного или проданного имѣнiѧ сєбѣ взискивала на обиду дѣтей или другихъ наслѣдниковъ мужныхъ, таковаѧ жєна, єсли особєннымъ записомъ того ѡт мужа єй опрєдѣлєнного имѣть нє будєтъ, хотя бъ имѧ єи и упомянято было, то по той записѣ искат и получить нє можєт болѣє, кромѣ того, что єй изъ таковаго имѣнiѧ по правамъ принадлєжитъ. Но єсли бы в той записѣ доложено было имянно, что єму и жєнѣ єго за обополные ихъ, или за єѧ собствєнныѧ дєнги то имѣнїє или вещи куплєны или обоимъ обще подарены были, то онымu по силѣ записѣ той и владѣть имѣєтъ. 207 зв.

Артїкулъ 21

О писмахъ на долги, на имѣнїѧ, и на заклады потєрянныхъ и о крѣпостяхъ обвєтшалихъ или спорчєнныхъ

1. Если бы чїи крѣпости по случаю какомъ пропали?
2. Когда бы кто крѣпости на долги какимъ случаємъ потєрял, а тѣ бъ писма были урядовыє и саморучніє.
3. О вписанїи в книги градскіє вєтхихъ крѣпостей.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 7 артикулъ 24

Когда бы у кого писма какіє на долги, на заклади пожитковъ движимихъ и нєдвижимихъ, или на что другоє служачіє пропали, в пути и гдѣ-нибудь чрєзъ огнь, воду или чрєзъ какой-нибудь случай, тотъ жє бы кому тіє писма

надлежали, немедля по оной пропажѣ предъ какимъ урядомъ опротестовалъ и такій свой протестъ записалъ, а послѣ пришло бъ тое к суду, оныхъ же писемъ не было бъ, ни в каком урядѣ сознано и записано; тогда тотъ, кто писма потерялъ или кому оные надлѣжали бъ, имѣетъ того доказать людми добрыми, вѣры достойными, по крайней мѣри, трома или двома персонамы, которые писма тіе видѣли и свѣдомы об ныхъ были или паче, которыи самы на ныхъ бы и подписалисъ, либо печати свои к нымъ прикладивали, которыи свѣдителі должны будутъ присягнут на томъ, что оные писма или одно писмо видѣли, либо на немъ и подписались, и подлинно об ныхъ знаютъ, самъ же онъ на томъ, что тѣ писма такимъ именно случаем потеряны, а по такомъ доказателствѣ имѣетъ и тую вещъ, на которую писма потеряны, получить; а если бы таковые // самовидные свѣдителі померли, то при означенномъ протестѣ своемъ и самъ одинъ на томъ, что такие писма у него имѣлисъ, но такимъ случаемъ потеряны, присягнуть и искъ свой получить можетъ. 208

2.

Зерцал Сазон. слово листи № 2 со изъясненіемъ

А если бы у кого имѣвшіеса писма, на которомъ урядѣ сознаны, или от кого на долги и на другие вещи даны, но случаемъ бы потеряны были и того бы потерянїа онъ подлинно доказалъ; таковые писма из того уряду, на которомъ были записаны или от кого ему прежде даны, изнова виданы быть имѣютъ, ибо потерянїе крѣпостей не отмѣняетъ правды. Буди же бы кто таковые писма, напримѣръ, саморучные чіи облѣги потерялъ, а тотъ бы от кого тѣ облѣги даны, запиралъса, что оныхъ не давалъ, то в томъ поступать по вышеписанному сеа главы артїкулу десятому, пункту третему.

3.

Стат. роз. 4 арт. 103 § 3 со изъясненіемъ

А то бы, при уступки какого собою кому имѣнїа, отдаючи на оное свои писменные крѣпости, или и безъ такой уступки инные себѣ самому служачіе крѣпости жъ, которые от ветхости или от какого случаа били бъ надпорчены, сознавъ на урядѣ, требовалъ, чтобъ были в книги градскіе вписаны; по такого сознатю и требованїю оные крѣпости надлежитъ в книги, какъ в себѣ имѣютъса от слова до слова вписивать, точно, не прилагаа ничего, ни убавляа, но токмо пред надписомъ имены тѣхъ, кто и кому что записуетъ, упомянуть.

Артїкулъ 22

Кто бы запись и писма какіе фалшовалъ

1. Наказаніе и казнь тому, кто бы писма фалшовалъ.
2. Если бы у кого фалшивые писма явились, а онъ бы сказивалъ, что такіе ему от другого достались.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 артї. 16 § 2 Права Хел. кни. 5 роз. 59

Кто бы фалшуа дѣла, випискѣ урядовые змышлялъ, и переправливаа печати на ныхъ подложно прикладывалъ, тако жъ и тестаменти, купчіе, уступные и закладные записѣ или облѣги и кабали фалшовалъ или вновь оные подступно сочинялъ, печати новые дѣлаа или готовые от писемъ отдирая къ другимъ приправлялъ, или бы другое что сему подобное воровски дѣлалъ для ползи чіей, или своей, а убытки и обиды другаго, и то бъ на него заподлинно довелось; таковъ вещи той о которой оныа писма будутъ и о чемъ бы в судѣ дѣло было, лишаетса, а сверхъ того за преступленіе, смотра по важности // вины, наказанъ, или чести лишенъ, либо и смертію казненъ бить имѣетъ. 208 зв.

Стат. роз. 1 арті. 16 § 3

Кто же бы писма противъ вышеписанного фалшиво и подложно составленные на какую вещъ или имѣніе показалъ, сказуа, что ему по смерти чіей с какими пожитками или какъ ни есть достались, и до рукъ пришли, и по онымъ писмамъ чего уже употреблялъ бы либо еще доискивалъсѧ, а о такомъ бы в оныхъ писмахъ подлогу било явное подозрѣніе, или и подлинное от кого учинено доказателство таковъ долженъ будетъ на томъ присягнуть, что оные писма по смерти чіей съ какимъ имѣніемъ, или пожитками ему достались, а онъ фалши не вѣдаетъ; по присяги же хотѧ чести и живота не лишаетсѧ, однакъ за имѣніе и пожитки оние не по тѣмъ писмамъ, но по другимъ доводамъ правнымъ роздѣлка судоваѧ имѣетъ быть между нымъ и спорною его стороною учинена. Буди же присягнуть на вышеписанномъ не похочет, то такъ имѣній и пожитковъ тѣхъ лишаетсѧ, яко и самъ достойному наказанію или по важности дѣла и лишенію живота подлежати будетъ.

Артікулъ 23

Если бы нѣсколко персонъ однымъ писмомъ кому на что записались

Стат. роз. 7 арті. 25

Когда бы нѣсколко персонъ однымъ писмомъ кому нибудь на что записались, но не обовязались, и не ручались одинъ за другого, по той общой записѣ своей довлетворить, а потомъ бы кто изъ нихъ ту запись свою нарушилъ, протчіи же по обовязателству своему оное исполняли бъ, или бы уже исполнили, тогда обиженный по силѣ записѣ на тѣхъ только челобитствовать имѣетъ; от которыхъ противъ оной записѣ обида ему дѣлаетсѧ, не докладаѧ того в челобити, от кого обиды не имѣетъ, отвѣтчикъ же тѣмъ отговариватьсѧ не можетъ, что истецъ не челобитствуетъ на тѣхъ, которые с нимъ обще записались; понеже от оных челобитчикъ никакой обиды не имѣетъ, но всякъ самъ за свое дѣло и преступленіе во всякомъ судѣ отвѣтствовать, и по записѣ своей, или предковъ своихъ что доводитсѧ, истцу довлетворить и из части своей награжденіе учинить обидимому долженъ будетъ, а о круговой другъ по другу записѣ поступать какъ в главѣ 16, в артікулѣ 30, в пунктѣ 3, показано.

Артікулъ 24

О умершихъ безъ уплатки по даннымъ на себе записамъ //

1. Кто бы в чемъ кому записью обовязавъсѧ, и судомъ обвиненный не 209
исполнивъ приговора судового умеръ.

2. Тотъ же, кто далъ на себе запись, позванный в судъ если бы на уреченный срокъ не ставъ умеръ.

3. Наслѣдники оного умершого продажу его, либо закладъ, безъ проторовъ и убытковъ, очищать должны.

4. Наслѣдники оного жъ умершого, не позиванного въ судъ, какъ по его записѣ исполнять должны.

5. О женѣ и дѣтяхъ оного жъ умершаго купно съ нимъ въ чемъ кому записавшихсѧ.

6. Жена и дѣти оного жъ умершого, а долгъ его собственнымъ своимъ имѣніемъ почему не уплачуютъ, а почему уплачивать одолжаютъсѧ?

7. Кто по кому имѣніе тотъ и долгъ наслѣдуетъ.

8. Когда дѣти умершего должника наслѣдного имѣніѧ доискиватись не могутъ, то вѣрител самъ того имѣніѧ доискавъсѧ какъ онымъ владѣть имѣетъ.

Пунктъ 1.

Зєрцал. Сазон. под слов. долгъ № 31 и 32

Кто бы кому писмо своє на продажу въ вѣчность нєдвижимыхъ имѣнїй, или движимыхъ вєщей, либо на закладъ, позику и на протчєє, доброволно далъ, которое писмо порядочно по сєму праву было *б* сочинєно съ доброволными обовязатєлствы на уплатку суммы дєнєжной самого столпа, либо двойной, такожъ шкодъ, проторовъ и убитковъ, и винъ к тому жъ и на очистку и заступлєнїє у суда, или на поруку какую, или о инные разниє вещи и случаи в чємъ-нєбудь до сроку, а по прошєствїи сроку, за нєисполнєнїє тѣхъ всѣхъ своихъ обовязатєлствъ в томъ же писмѣ изображенныхъ былъ бы за живота своєго позванъ в судъ, в которомъ бы на нємъ тѣмъ всѣмъ обовязатєлствамъ исполнєнїє приговорено было, со означєнїємъ другого срока, но онъ бы таковаго судового приговора нє исполнивъ умер, // а оставилъ 209
бы по сєбѣ жену и дѣти либо другихъ наслѣдниковъ, которимъ бы какое зв.
имѣнїє єго надлєжало; то когда тотъ кто запись или писмо на то сєбѣ ѡт оного умершаго даное имѣетъ, учнетъ на женѣ, дѣтєхъ, или другихъ наслѣдникахъ єго кто по смерти тимъ имѣнїємъ владѣетъ, такъ за самую вещъ яко и за нєисполнєнїє всякихъ обязатєлствъ въ томъ єго писмѣ изображенныхъ чєлобитствовать будетъ, тогда судъ и по смерти єго по приговору своєму во всємъ противъ тѣхъ обовязатєлствъ награжденїє изъ имѣнїа єго ж умершого чєлобитчику доправить имѣетъ.

2.

Стат. роз. 7, арті. 18 § 1 при концы съ поправлєнїємъ

Но єсли бы кто за нєисполнєнїє по своєй записѣ былъ позванъ и нє ставъ в судъ на означєнный срокъ умеръ, то тѣ кому бы по нємъ имѣнїа єго природнымъ правомъ надлєжали и достались, єсли о сумму дєнєжную в судъ позваны будутъ, самую толко сумму против записѣ с тѣхъ же умершого имѣнїй заплатить чєлобитчку[1] должны.

3.

Тамъ жє § 2

А єстли о очистку или защищєнїє проданного или закладного имѣнїа тѣ наслѣдники в судъ будутъ позваны, то по той же записѣ предка своєго изъ єго имѣнїй и очищать или заступат имѣютъ, а протчїихъ обовязатєлствъ в той записѣ означєнныхъ уже ничего исполнять нє должны.

4.

Там жє Стат. арті. 18, § 2 Зєрцал. Сазон. под словом долгъ № 12 и 32 на концы прибавлєнїє

Когда же бы кто за нєисполнєнїє по записѣ своєй при животѣ своємъ в судъ нє былъ позванъ, либо пред срокомъ в записѣ єго означєннымъ умеръ, тогда наслѣдники єго получа по нємъ имѣнїє болше из нєго платить ничєго нє имѣютъ, толко самую // исту столповую дєнєгъ, онымъ предкомъ ихъ 210
позичєнную, или столко сколко оставшіесѧ по нємъ имѣнїя стоять будутъ, хотя бъ чєго из оных в уплатку полную долга и нє доставало.

5.

Тамъ жє Стат. роз. 7 арті. 18 § 2

Но єстли бы умершого жена или дѣти дорослыє купно с нимъ в живыхъ будучимъ в писмѣ доброволно на что с какими обовязатєлствы кому записались, таковыє нє отговариваясь умершого смертію, по той общей єго и своєй записѣ довлєтворить и всѣ тѣ обовязатєлства свои исполнят должны.

6.

Тамъ жє § 3 и тамъ жє § 2 прибавлєнїє

Кто жє бы по записѣ за живота своєго осталсѧ кому что долженъ, и тотъ долгъ уплатить судомъ было бъ приговорено, а онъ бы нє уплатѧ умеръ, собствєнного же своєго никакого имѣнїа и пожитковъ нє оставилъ, но имѣли

[1] *Так у тексті.*

бъ имѣніѧ жена его собственное свое отческое или матернее, купленное, по наслѣдію пришедшее, или вѣновое и какимъ ни есть правомъ своимъ набытое, а дѣти его тожъ собою самими вислуженное, купленное, матернее, и инымъ образомъ набытое, а не отческое и не дѣдизное, таковые ни дѣти или другіе наслѣдники за долгъ по записямъ отца или матерѣ своеѧ, ни жена за мужа умершего на пожиткахъ и имѣніяхъ своихъ собственныхъ убытка поносить и за то платить ничего не одолжаютъсѧ, ибо никто ни за кого терпѣть, ни тяжестей своихъ на другого слагать не можетъ, но кто в чемъ кому самъ запишетсѧ, самъ в томъ и къ довлѣтворенію подлежитъ; кромѣ если бы оный умершій должникъ не на одну свою, но жены или дѣтей своихъ нужду задолжилъсѧ для ихъ прокормленіѧ и воспитаніѧ, то по доказателствам // о семъ и ѡт награжденіѧ таковаго долгу жена и дѣти оные собственнымъ ли 210
имѣніемъ, или вислугою ѡтрицатись не могутъ. зв.

7.

Там же § 3 Права Граж. артї. 26 № 5

Паче же когда бы которые ѡтцъ или мати кому задолжившіесѧ умершіе оставили дѣтемъ право на каково имѣніе, которое имъ же умершимъ по ѡтцу или матерѣ, либо по какомъ сроднику, а по ныхъ и онымъ дѣтемъ наслѣдственно принадлежало *б* тогда дѣти получа тое имѣніе, имѣютъ з оного и долгъ отческій или матерный уплатить, ибо кто чїи имѣніѧ наслѣдуетъ, тотъ и долга наслѣдником быть имѣетъ.

8.

Стат. роздѣлъ 7 артї. 18 § 4. прибавленіе

А если бы дѣти или наслѣдники умершого должника наслѣдїѧ по немъ доходить за чимъ не могли, то вѣритель силенъ будетъ позвать ихъ в судъ на срокъ крайно положенный, гдѣ когда перѕонално сознаютъ, что они такова себѣ наслѣдного имѣніѧ доходить не в состоянїи, тогда имѣетъ быть приговорено самому оному вѣрителю того наслѣдного ихъ имѣніѧ доискиватись и поискавъ владѣть онымъ до уплатки должних денегъ и убытковъ, что бы дохода того судомъ изъдержалъ, потомъ буди наслѣдники оные похотятъ и возмогутъ означенный родителский долгъ и убытки вѣрителю уплатить и уплатятъ, таково имѣніе при ныхъ быть должно. Что же бы з того оный вѣритель владѣѧ нажилъ того на немъ поискивать и въ ѡтворотъ долгу зачитать не имѣютъ, а если бы что в томъ же имѣнїи ѡт вѣрителѧ было пристроено, или подчинено, в томъ должно быть разсмотреніе по изображенному ниже въ главѣ 15 в артикулѣ // 4-м пунктѣ 2-м праву. 211

Артікулъ 25

Кто бы что купилъ или в даръ ѡт кого получив не владѣлъ тѣмъ чрезъ десять лѣтъ

Статутъ роз. 3 артї. 45 § 1 и 2 въ Правѣ Граж. артї. 140 № 29 и 30

Что би кому было дано, или продано, либо даровано, записю правилною утверждено и пред судомъ надлежащимъ сознано, а онъ бы по записѣ того данного или купленного собою чрезъ десят лѣтъ во свое владѣніе не принялъ и не употреблял, судомъ не искалъ, и не упоминалъсѧ, а хотя *б* и упоминалъсѧ и указъ изъ суда на то получилъ, но и указъ тотъ у себе чрезъ десять лѣтъ безъ дѣйствіѧ удержалъ, таковый безъ правилнихъ причинъ промолчавъ правную давность, поискивать того уже не можетъ, но владѣющій тѣмъ вѣчно владѣть силенъ будетъ. Если жъ бы что было записано дѣтемъ недорослым, или и дорослымъ, но в ѡтлучкѣ на службахъ или в наученїи, либо за промысломъ в чужой землѣ будучимъ, тѣмъ хотя бъ по запису болѣе дѣсяти лѣтъ во владѣнїи и употребленїи своем записанной вещи не имѣли, давность земскаѧ не вредитъ, толко бы за возврастомъ своимъ, или по возвращенїи изъ отлучкѣ, десяти лѣтъ безъ правылныхъ причинъ и препятствїй не промолчали.

Артїкулъ 26

О имѣніи которое кому бъ хто продалъ и нє вручивъ оного умєръ

1. Наслѣдники имѣніѧ прєдкомъ своимъ продан*ного* // и нє врученного почєму уступать купцу нє одолжаются. 211 зв.

2. Тѣжъ наслѣдники єсли бы дєнєгъ прєдкомъ своимъ за имѣніє проданное взятихъ возвратить купцу нє могли.

Пунктъ 1.

В Порад. титули дѣдитство или наслѣдіє № 10 там жє Энхиридионъ о продажѣ и куплѣ № 1 Зєрцал. Сазон. под словом обѣтница № 3 Въ Правѣ Граж. артї. 36 № 2 в срєдинѣ Зєрцал. Сазон. под слов. добра № 37

Кто бы кому имѣніє своє продалъ и правнымъ порядкомъ вручить обѣщалъ, но записю нє ствєрдилъ, и нє вручивъ, умєръ, по таковаго смєрти дѣти или другіє наслѣдники имѣніѧ того вручат купцу[1] нє одолжаютъсѧ, и нє имѣютъ быть къ тому принуждєны, однако жъ дєнги буди бы тотъ прєдокъ ихъ за такоє имѣніє принялъ, должны купцу возвратить. Развѣ бы оный купєцъ такимъ купленнымъ собою умѣніємъ, хотѧ и бєзъ записѣ, спокойно чрєзъ дєсять лѣтъ владѣлъ, а оныє наслѣдники тую дєсятолѣтную давность бєзъ правилной причины промолчали бъ, то ужє и вѣчно молчати имѣютъ.

2.

Зєрцал. Сазон. под словом обѣтница № 1 со изяснєніємъ

А єсли бы наслѣдники дєнєгъ взятыхъ прєдкомъ ихъ за такоє проданное имѣніє купцу возвратить нє могли или ни похотѣли, то должны єму того имѣніѧ уступить, и оную уступку врученіємъ на урядѣ и записю утвердить, токмо бы оный купєцъ дєнги сполна по уговору съ прєдкомъ ихъ уплатилъ, тожъ и о имѣніях движимыхъ в такомъ случаи разумѣть надлєжитъ.

Артїкулъ 27

О викупѣ закладныхъ имѣній по наслѣдію

1. Закладчикъ єсли будєтъ к викупу закладного имѣніѧ нє в состоянїи, то сродники викупаютъ. //

2. Если бы одно право многимъ къ викупу имѣніѧ закладного служило. 212

3. Закладчикъ єсли бы болшую сумму показивал сродникамъ къ викупу заложєнного собою имѣніѧ а нє ту за которую заложилъ.

4. Во врємѧ спору вѣритєлѧ за нєпопущєніє къ викупу закладного имѣніѧ, єсли бы оноє случаємъ згорѣло, или какую порчу понєсло.

5. Закладноє имѣніє користноє и бєзкористноє обоє бєз вибору викупать.

Пунктъ 1.

Права Хєл. кни. 4 роз. 24 со изяснєнієм и поправлєніємъ там жє кни. 4 Роз. 23 и 28

Когда бы кто на какоє своє имѣніє такъ много дєнєгъ в займы взялъ, чтобъ того самъ долгу уплатит нє моглъ, и тѣмъ оскудѣніємъ, будучи принужденъ, тоє имѣніє своє въ заклад какому вѣритєлю, за сознатємъ на урядѣ пустилъ на срокъ либо и бєзъ срока, тогда оного закладчика наслѣдникъ который по родствєнной линѣи ближшій будєтъ, таковоє имѣніє либо наслѣдствєнноє, либо и закладчикомъ самимъ набытоє, єсли в закладном писмѣ срокъ означенъ, то по окончанїи срока, єсли жє нє означенъ, то тогда, когда пожелаєтъ, уплатѧ вѣритєлю всѣ долговыє дєнги, выкупит будєтъ свободенъ. Сродство жє къ поисканію выкупного таковыхъ закладныхъ имѣній, в тѣхъ стєпєнєхъ состоитъ: какъ бы кому и бєзъ викупу наслѣднымъ правомъ оныхъ имѣній доходить прєдлєжало, а стороны пристройки и подчинки, єсли бы какаѧ на такомъ закладном имѣніи вѣритєлємъ была учинєна, поступат какъ о сємъ в главѣ 16, в артикулѣ 30-мъ показано. //

[1] *Дописано в рядок на полі.*

2. 212

Тамъ жє кни. 4 роз. 27 с поправлєніємъ

Если бы тотъ кто своє имѣніє кому заложил, имѣлъ двохъ, трехъ, или болше братовъ, либо другихъ наслѣдниковъ, въ линіи сродства равныхъ, которымъ бы всѣмъ обще в вышшєпоказанном случаи тоє имѣніє к викупу было свободно, и буди обще викуплятъ, то вобщѣ и держать имѣют, буди же бы въ такомъ общемъ держаніи или въ роздѣлѣ по равной на всякого части согласитись мєжду собою нє могли, въ такомъ нєсогласіи имѣют розвєстись мєжду собою жрєбіємъ, на кого жрєбій падетъ, тотъ за откладомъ всякому, что кто ѡт ныхъ на выкупъ денєгъ далъ, такимъ имѣніємъ и владѣть будетъ. Ежєли бы тоє имѣніє ими обще выкуплєнноє на равніє части было уже и роздѣлєно, но в приємѣ тѣхъ частей мєжду ими было бъ тожъ нєсогласіє, то и в томъ должны мєтать жрєбій, и какаѧ часть на кого по жрєбію прійдетъ, тотъ оною частію и владѣть имѣетъ; такимъ же образомъ поступать, єсли бы равно ѡт сродства наслѣдники всякъ сєбѣ мимо другихъ тоє закладноє имѣніє выкупит жєлалъ, а на общій выкупъ того имѣніѧ нє согласовалися бъ. 3в.

3.

Там жє кны. 4 розд. 21 с поправленіем

Если бы имѣніє кому было заложєно, и тотъ закладъ на урядѣ сознанъ, и записанъ бы былъ, наслѣдники жє у того закладчика на оноє имѣніє выкупаѧ, таковой суммы, какаѧ в той записѣ означєна уплачиватъ нє похотѣли бъ, сказивая, что въ той записѣ болшаѧ сумма написана, нєжєли дана, таковымъ викупщикам противъ оной записѣ никакого довода допущат нє надлєжитъ, но оныє выкупщики буди похотятъ выкупить, сумму денєгъ по тойже записѣ // одложить должны. Если жъ бы на тотъ заклад никакой 213
записѣ нє было, то таковыє выкупщики каковую сумму довєдутъ, таковую тому у кого имѣніє заложєно, уплатить, и сєбѣ тоє имѣніє во владѣніє принять имѣютъ, а о пристройки и подчинки вѣритєлевой, єсли какаѧ на ономъ закладномъ имѣніи будетъ, поступать какъ в главѣ 16 в артікулѣ 30 показано.

4.

Там жє роздѣл 22 с поправлєніємъ

В случаи жє таковый когда бы который означєнного закладчика сродникъ закладноє имѣніє у вѣрителя викупить хотѣлъ, а вѣритєль бы надлєжащихъ денєгъ от нєго нє принималъ и съ нимъ спорилъ, и за то бъ в судъ былъ позванъ, выкупщикъ жє таможъ в судѣ надлєжащіє денги положилъ, а покол бы дѣло к рѣшенію пришло или бы и бєзъ позву во врємѧ такого ѡт оного жъ вѣритєлѧ спору тоє закладноє имѣніє сгорѣло, либо другаѧ бъ какаѧ в нємъ порчь по случаю здѣлалась, тогда оный сродникъ, єсли того имѣніѧ нєпремѣнно будетъ викупомъ поискивать и поищетъ, имѣетъ по урядовой оцѣнки на сколко убытка в означєнной порчи быть покажетъсѧ, столко денєгъ изъ долговой сумми вѣритєлю виключивъ, имѣніє сєбѣ отобрать, а буди оного нє похочетъ уже викупить, то денги собою на судѣ положєнныє обратно принять свободенъ будетъ.

5.

Тамъ жє книги 4 роз. 29 прєд окончанієм с поправлєніємъ

Кому жє бы ѡт кого в закладъ пущени были такіє грунта, яко напримѣръ нивѧ, или другоє поле, либо сѣнокоси, изъ которыхъ бы одны были користныє и лучшіє, а другіє нє столь користныє и худшіє, всѣ жє би тѣ угодіѧ купно в одныхъ денгахъ заложєни были, а тотъ, который бы по сродству тѣхъ закладныхъ угодій // доискиватьсѧ, и одны толко корыстнѣйшіє викупить, 213
а протчіє при вѣритєлю оставить похотѣлъ, такой выкупки оному допускать 3в.
нє надлєжитъ Но єсли будетъ выкупать, то за всѣ тѣ угодіѧ, сколко оныхъ заложєно, надлєжащіє денги вѣритєлю положитъ, и всѣ угодіѧ бєзъ вибору во своє употрєбленіє принять имѣетъ. Тожъ разумѣть о выкупѣ и протчіихъ недвижимыхъ и движимыхъ закладныхъ имѣній. //

ГЛАВА ПЯТАѦНАДЕСЯТЪ

О имѣнїяхъ и вещехъ, которыє в наємъ или в откупъ отдаютсѧ

Артїкулъ 1

О содєржанїи договора в наймѣ или в откупѣ имѣнїй, и о защищенїи владѣлцемъ наємщика или откупщика в спорѣ чїемъ за тѣ имѣнїѧ

1. Договоръ мєжду владѣлцємъ и наємщикомъ за наємноє имѣнїє содєржатись долженъ.
2. Безъ именного уговору за то жъ имѣнїє какїй имѣетъ быть платєжъ.
3. Хозяинъ наємщика въ спорѣ чїемъ за наємноє имѣнїє защищать долженъ.
4. Кто бы пущенноє кому въ наємъ своє имѣнїє другому продалъ прєд срокомъ.

Пунктъ 1.

Стат. Роз. 7 арт. 8 на конци Порад. в тит. под словом хозяинъ и откупщикъ № 9, 10 и 11 Зєрцал. Са. под словом наємъ № 1 съ начала и под словом ємфітєозисъ или Законъ № 1. и слово чинш̃ъ № 8 со изясненїємъ

Кто бы свои недвижимыѧ имѣнїѧ кому за какую именно цєну готовыхъ денєгъ, или по какимъ срокамъ уплачивать договоренныхъ на сколко годъ, или мѣсяцей пустилъ въ наємъ за контрактомъ или договорнымъ писмомъ, такїй контрактъ за право почитанъ, и во всемъ по силѣ изображенныхъ в немъ договорныхъ обстоятєлствъ между обома сторонами содєржанъ быть имѣетъ, я которая бъ сторона противно в чемъ тому контракту поступила, и от сєго произійшли бъ другой сторонѣ какіє убытки, тѣ оной награждать и по контракту во всемъ нєпремѣнноє исполнєнїє учинить должна. То жє разумѣть и о словєсномъ при свѣдитєлєхъ договорѣ въ наймѣ какихъ-нибудь недвижимыхъ или движимыхъ имѣнїй и вещей.

2.

Тамъ жє въ Порад. № 17 и въ Зєрц. Саз. наємъ № 6 на конци

А кто бы какіє свои имѣнїѧ въ наємъ пустилъ безъ означенїя именного цени платежа, тому платєжъ быть от наємщика долженъ по обыкновенїю того города или уєзда (гдѣ то имѣнїє) почем, что въ наємъ даєтсѧ и плачено бываетъ. //

3. 214 зв.

Там жє в Порадки под словом наємнаѧ роля или нива № 3 при конци со изяснєнїємъ

Когда жє бы кто за имѣнїє в наємъ от которого хозяина кому пущенное имѣѧ в какомъ иску до самого хозяина дѣло, учинилъ наємщику во владѣнїи какоє прєпятствїє и обиду, или совсѣмъ єго изгонилъ; тогда оный хозяинъ наємщика долженъ защищать, и убитки ему наградить, а самъ съ тѣмъ своимъ соперникомъ судомъ раздѣлатись имѣетъ.

4.

Там жє в Порад. под словом хозяинъ и откупщикъ № 20 там жє в Порад. Енхиридїонъ о наймѣ и о отдачи в наємъ № 9 съ поправлєнїємъ

А кто бы своє имѣнїє въ наємъ кому до урєчєного срока пущенноє ради какой нужди мимо наємщика продалъ во вѣчность другому прежде того жъ срока, таковый долженъ с тѣмъ кому продастъ договоритьсѧ, чтобъ наємщикъ по силѣ учинєнного съ нымъ договора до онаго урєчєннаго срока то имѣнїє спокойно додержалъ, инако жє такаѧ продажа противно учиненному съ наємщикомъ прежнєму договору нє будетъ силна, но пристойнѣе будетъ оному наємщику тимъ нанятимъ имѣнїємъ владѣтъ и онымъ користоватись поки урєченный срокъ прїйдетъ.

Артїкулъ 2

О вещехъ по найму въ чїемъ домѣ или коморѣ сложенныхъ и кому иному заставленныхъ

Порад. в тит. о заставѣ в вопросѣ 16-м № 39 там же под словом хозяин и откупщикъ № 11 тако ж под словом наемнаѧ рола № 16 Зерц. Саз. под словом чиншъ № 8

Кто у кого найметъ домъ, или амбаръ[1], либо какую лавку и тамо вещи свои сложивъ, заставитъ оные, либо продастъ иному прежде срока уплатки за наемъ надлежащїй, а тотъ бы купецъ или кому в заставу пущены оные вещи похотѣлъ взять себѣ; тогда хозяинъ наемного дому или лавки силенъ будетъ надлежащую такихъ вещей часть, которая бъ за наем стояла, у себе хотѧ и мимо вѣдомо[2] уряда удержать; поки получитъ у наемщика свою за наемъ по уговору заплату. Тотъ же кому бы оные жъ вещи были заставлены, или проданы, имѣетъ вѣдатся съ тѣм заставщикомъ или продавцемъ. //

Артїкулъ 3 215

О убели и прибели в наемной землѣ от наводненїѧ

Зерцал. Саз. под словом наводненіе или поводъ № 6 и под словомъ чиншъ № 11

Когда бы кто пустилъ кому в наемъ свою землю и во время владѣнїѧ оного наемщикова чрезъ наводненіе, часть бы котораѧ оной зѣмли[3] пѣскомъ занесена, или оторвана была такъ, что наемщикъ не моглъ бы такой имѣть користи, какъ бы онаѧ землѧ была цѣла; тогда хозяинъ по пропорцїи тоѧ убели долженъ будетъ ему наемщику изъ договоренного платежа убавить. То же разумѣть если бъ от наводненїя землѧ користнаѧ или что другое к наемному грунту причинилось, то и прибели смотрѧ по користи хозяину прибавить.

Артїкулъ 4

О строенїи на грунтѣ наемномъ и о вещехъ наемщику порученныхъ и от него внесенныхъ

1. Чего наемщикъ в нанятомъ имѣнїи дѣлать не силенъ?
2. Наемщикъ если что въ наемномъ имѣнїи построитъ.
3. О вещехъ в томъ же грунтѣ наемщику порученныхъ или нымъ внесенныхъ.

Пункт 1.

Порад. в тит. под словом наемнаѧ роля № 13 Зерц. Саз. под словом чиншъ № 3

Никакїй наемщикъ в наемномъ имѣнїи безъ соизволенїѧ хозяина каменїѧ ламать, колодязѧ, погреба, и рва копать, дерева рубать, и коренїѧ викопивать не воленъ, кромѣ если бы наслѣднымъ правомъ грунтъ тотъ его былъ чиншовый, или откупный, на которомъ бы онъ жилъ своимъ домомъ, уплачуѧ хозяину по уговору предковъ своихъ годовый чиншъ, то на такомъ грунтѣ, что хочетъ дѣлать можетъ. //

2. 215 зв.

Там же в Порад. № 15 Зерц. Саз. под словом будованє или хоромное строенїе № 9

Наемщикъ чтобы-нибудь в наемномъ домѣ или грунтѣ новое построилъ, все тое по прошествїи найму срока, и по уплатки за наемъ того дому изъ грунта онаго снесть куда похочетъ, или кому иному продать[4] можетъ, кромѣ кришки на хоромахъ того наемного дому, також ограды, воротъ, или плоту около двора и грунта, и кромѣ навозу: за которые хозяинъ ему наемщику по урядовой или людей на томъ знающихсѧ оцѣнки заплатитъ, или в договорномъ платежѣ отвернуть долженъ. А если бы не схотѣлъ такой уплатки учинить, то и тое все в волѣ наемщика быть имѣетъ.

---

1 *Виправлено з* анбар.
2 *Так у тексті.*
3 *Виправлено з* зѣмлѣ.
4 *Виправлено з* продавать.

3.

Прибавлєніє

Той жє наємщикъ что-нибудь изъ посудовъ и другихъ вєщей въ нанятомъ домѣ и грунтѣ застанєтъ, тѣ всѣ по окончаніи найму срока при хозяину оставить долженъ, а что с собою въ тотъ домъ, или грунтъ внесєтъ, то и взять свободєнъ. Развѣ бы инако между ными состоялсѧ при наймѣ договоръ по которому и исполнєніє имѣєтъ быть чинєно.

Артїкулъ 5

О случайномъ в наємномъ имѣніи убыткѣ

1. Которыѧ порчи и убитки в наємномъ грунтѣ наємщикъ хозяину нє награждаєтъ?
2. Какїѧ порчи и убитки хозяину наємщикъ награждаєтъ?
3. О лошадяхъ и другомъ скотѣ в наймѣ охромлєнныхъ, палыхъ, либо сворованныхъ, такожъ и о вєщахъ, єсли въ наймѣ сгорятъ, спортятсѧ и сворованы будутъ. //

Пунктъ 1. 216

Порад. в титул. под словом хозяинъ и откупщикъ № 15 и под словом наємная ролѧ или нива № 3 со изясненіємъ

За порчу и убытокъ, который бы в нанятомъ имѣніи сталъсѧ, напримѣръ: єсли бы какоє строєніє от буры и от другаго случаѧ обвалилось, или от пожара случившогося (откуду инуду[1], а нє за нєдосмотромъ наємщика) оный наємщикъ хозяину ничєго награждать нє долженъ, но хозяинъ своимъ коштомъ спорчєнноє подчинить или за подчинєнноє наємщикомъ вичєсть єму изъ договоренного в наймѣ платєжа имѣєтъ. Развѣ бы при ономъ наймѣ инако о такихъ случаяхъ договоръ между ными состоялсѧ.

2.

Там жє: о хозяинѣ и откупщикѣ № 14 да в Зєрцалѣ Саѯонс. под слов. наємъ № 5 и под словом хлѣбъ № 5

А єсли бы какаѧ порча или убытки въ наємномъ имѣніи учинились от нєдосмотру и нєбрєжєніѧ или из другой причины наємщика за такіє убытки от нєго хозяину надлєжащоє должно быть награждєніє, ибо всякому єго нєбрєжєніє єсть врєдитєлно, а к чєму кто дастъ причину, в томъ самъ и виноватъ бываєтъ, какъ о томъ и въ главѣ 16 в артїкулѣ 27 показано.

3.

В Поряд. в тит. о хозяину № 16 и в Зєрц. Саз. под словом наємъ № 5 съ поправленіємъ

Наємная лошадь и другаѧ скотина, єсли бы в наймѣ охромилас, пала, такожъ и движимые вєщи єсли бы въ наймѣ спортились, погорѣли, либо сворованы были, о награждєніи за то поступать какъ глави 16 въ артїкулѣ 36-м показано.

Артїкулъ 6

О уничтожєніи договора мєжду хозяиномъ и наємщиком за наємноє имѣніє прєжде срока

1. Причины для которыхъ хозяинъ наємщику от наємного имѣніѧ отказать можетъ?
2. Причины для которыхъ наємщикъ своєго за имѣніє найму отрєктисѧ волєнъ? //
3. Означєніє врємены мєжду хозяиномъ и наємщикомъ ко уступленію изъ имєніѧ быть должно. 216 зв.

Пунктъ 1.

Порад. в тит. о хозяину № 23 там жє в Порад.

Каждій отпущенного собою в наємъ имѣніѧ, прєжде договоренного срока, можетъ наємщику отказавъ, принять оноє имѣніє во своє владѣніє съ

[1] *Так у тексті.*

Енхиридіонъ о нанятой вещи № 4 Зерц. Саз. под словом наем № 6 с сокращеніемъ

надлежащимъ за прожитое время награжденіемъ, для тихъ именно причинъ (1) ежели что въ наемномъ имѣніи противно договору портитъ и пустошитъ (2) ежели въ немъ безчинно живетъ, сообщаясь съ ворами и блудницами и другими бездѣлными людми (3) если хозяину самому жить в номъ имѣніи воспослѣдуетъ крайне необходимая нужда.

2.

Прибавленіе во согласіе вышеписанного права

Равнымъ образомъ и наемщикъ своего в наемномъ имѣніи найму прежде уреченного срока отректися свободенъ для тихъ причинъ (1) ежели хозяин въ собраніи надлежащой прибели ему наемщику помѣшателство или какія нападки дѣлаетъ (2) ежели прежде уреченного срока уплатки денегъ нахално домагается (3) ежели бы на то имѣніе находя его обезчестилъ или побилъ (4) ежели какая в томъ же имѣніи учинитъся от нечаянного случая убиль, а хозяинъ того не смотря, вся по договору уплатки на немъ наемщику доправлять будетъ. Однакожъ сколко времены оный откупщикъ прожилъ, и користь получалъ, за столко по росчету договорной сумми и убытковъ, которые изъ причины откупщика воспослѣдовали бъ ему жъ хозяину заплатить долженъ.

3.

Порад. в тит. под словом 1-о хозяину и откупщику-1, № 13 со изясненіемъ

А хота для вышепоказанныхъ причинъ и правилно хозяинъ наемщика изъ наемного своего имѣнія вислать или наемщикъ найму своего отректися могутъ; однакъ нахално того не дѣлая, долженъ одинъ другому означить время, чрезъ которое возможно бъ было наемщику сискавъ иное къ прожитію мѣсто свободно вибратись, либо хозяину другого наемщика, или без найму человѣка которого для бережения того имѣнія сискать.

Артїкулъ 7

О спорахъ между хозяиномъ и наемщикомъ за неуплатку откупного имѣнія //

1. Въ спорѣ за неуплатку между хозяиномъ и наемщикомъ кто ближшїй к присяги? 217
2. Въ спорѣ за тую жъ уплатку близшїй к присяги наемщикъ, нежели наслѣдники хозяевы.
3. О промолчанной без договору за наемъ заплатѣ.

Пунктъ 1.

Порад. в тит. о хозяинѣ и откупщикѣ № 22; там же Енхиридіонъ о хазяинѣ и откупщикѣ № 7 Прав Граж. арт. 140 № 19 да Прав Хелм. кнїги 4 розд. 45

Который бы хозяинъ за пущенное собою въ наемъ имѣніе искалъ на наемщику договоренной уплатки, а наемщикъ бы спорилъ, сказивая, что такій наемъ совсѣмъ онъ уплатилъ, но не имѣлъ бы на то ни квитанціи, ни свѣдителей, въ такомъ спорѣ хозяинъ ближшїй будетъ на то присягнуть, что никакой от наемщика уплатки не получилъ, или хота и получилъ, но не всю сполна, нежели наемщикъ, не имѣя квитанціи, ни свѣдителей, своею присягою онаго хозяина от должной уплатки отчуждать.

2.

Прибавленіе в согласіе права в Поряд. титул о дѣдицтвѣ или наслѣдіи № 5

В случай же смерти таковаго хозяина, если бы наслѣдники его на наемщику уплатки за тотъ наемъ искали, оный наемщикъ в неимѣніи квїтанціи, ни свѣдителей, можетъ своею присягою, ежели предку ихъ по договору все уплатилъ, от тоей уплатки отвестися, а наслѣдникамъ которыи о томъ совершенно знать не могутъ присягать не подлежитъ.

1-1 *Писано по витертому.*

3.

Поряд. в тит. под словом наємная роля или нива № 21 и 22 со изясненіємъ

Когда бы кто в чіємъ домѣ жилъ или какого грунта употрєблялъ чрєзъ какоє врємѧ, кромѣ всякого о заплатѣ мєжду нымъ и хозяиномъ договору, и хозяинъ бы заплати такой нє трєбуѧ молчалъ, тогда изъ такого молчаніѧ показуєтсѧ, аки бы на иноє далшоє врємя договоръ о заплатѣ отложєнъ былъ, почєму тоєй заплати хозяинъ на ономъ жилщѣ и искать нє имѣєтъ, но от котораго и покакоє врємя за какую заплату договоръ мєжду ными учинєнъ будєтъ, потому и онаѧ заплата производитись должна.

Артїкулъ 8

О договорѣ наємныхъ имѣнїй какъ по смєрти хозяина или наємщика мєжду наслѣдниками ихъ содєржатись имѣєтъ?

1. Наслѣдники умєршихъ хозяина или наємщика должны ли договоръ содєржатъ?
2. О наймѣ имѣніѧ по договору нєплачєнного чрєзъ многіє лѣта. //

Пунктъ 1.

217 зв.

Поряд. в тит. о хозяинѣ и откупщикѣ № 19 со изяснєніємъ Зєрц. Саз. под словом чиншъ № 16 со изяснєніємъ

Хозяинъ и наємщикъ каковъ договоръ за наємноє имѣніє мєжду собою учинивъ, послѣ бъ прєжде срока уплатки одинъ который от ныхъ или оба умєрли, тотъ договоръ и мєжду наслѣдниками ихъ содєржанъ быть имѣєтъ, єсли онымъ договоромъ тѣхъ своихъ наслѣдниковъ к содєржанію обяжутъ, а когда такого обязатєлства нє будєтъ, тогда наслѣдники и договора содєржать нє токмо нє одолжаютъсѧ, но и прєжде договорєнного прєдкомъ своимъ срока хозяєвы наслѣдники наємщика, либо наслѣдниковъ єго из наслѣдного своєго имѣніѧ вислать или и наслѣдники наємщиковы нє хотя в томъ имѣніи договорєнного прєдкомъ ихъ срока доживать изъ оного имѣніѧ виступить могутъ и тоє имъ по какимъ правилным причинамъ волно будєтъ, однакожъ уплатка наслѣдникамъ хозяєвымъ за то наємноє имѣніє смотря по врємєны и по договорной цєнѣ, сколко наємщикъ или наслѣдники єго в ономъ имѣніи проживутъ, быть должна.

2.

Поряд. в тит. о наємнои ролѣ № 11 Зєрц. Саз. под словом чиншъ № 5 со изяснєніємъ

Кто бы дєржалъ в наймѣ чіє имѣніє по договору и хотя бъ чрєзъ многіє года договорєнной сумми дєнєгъ нє платилъ самому с кимъ договорилъсѧ хозяину или по єго смєрти єго жъ наслѣдникамъ, таковый наємщикъ или єго наслѣдники за всѣ года сколко нє платѧ прожили, по доводамъ на чомъ с тѣмъ хозяиномъ учинєно договоръ, єму жъ или по смєрти єго наслѣдникамъ платить должны и въ томъ никакою давностію, какъ за правилный долгъ извинитисѧ нє могутъ. //

ГЛѦВА ШЕСТАЯНАДЕСЯТЬ

218

Ѡ долгах, закладахъ, поруках, поклажє и о арєстѣ

Артїкулъ 1

Ѡ заниманїи дєнєг и уплатки долговъ

1. Никто нє имѣєтъ в заємъ дават бєзъ облиꙗа вишє дванадцяти рублєвъ.
2. О сумнитєлномъ искє долга и о потєрбных[1] облиgахъ.
3. Должникъ живыи умєршого крєдитора наслѣдникамъ платится.

[1] *Слово правлено* – потрєбных.

Пунктъ 1.

Статутъ роз. 7 артї. 26 с поправленїемъ в согласїе нижейписанних правъ Зерцал. Саѯон. под словом долгъ № 10 Порад. Енхириді. о долгах, № 2 Прав. Граж. артї. 27 № 8 Статут розд. 4, артик. 81, § 4 и 5

Понеже о долгах разныя бываютъ спори и сумнителства особливо когда на какїе долги ни писменних, ни другихъ достовѣрнихъ доказателствъ не будетъ; того ради не имѣетъ никто безъ облиgа, или заимного писма, никому в займи дават денегъ или другого чего болѣе ценою дванадцяти рублей, а если кто противно сему учинить, и прїйдетъ дѣло его к суду, должникъ же сказивалъ бы не столко въ займи у вѣрителя взялъ сколко на немъ ищетъ, либо и ничего небралъ, таковый должникъ на чемъ присягнетъ, то есть сколко именно взялъ? Столко заплатит, или если присягнетъ, что и ничего не бралъ, то ничего платит неимѣетъ, а буди бы кто хотя и безъ облиgа и безъ свѣдителеи, что занялъ да не запирался, то тое безъ спори заплатит долженъ, которыи же истецъ от ѡтвѣтчика пущенъ будетъ на присягу, таковый на чемъ самъ присягнетъ, тое от ѡтвѣтчика и получитъ, а когда присягнуть не похочетъ, тогда искъ свой терять имѣетъ, какъ о семъ и въ главѣ осмой в артїкулѣ двадесятомъ показано.

2.

В Поряд. Артїк. Прав Магд. о долгах и о должниках, № 4 Прав Граж. артїк. 27 № 8 Зерцал. Саѯон. долгъ № 20 В Прав Граж. артї. 67 № 2 Статут роз. 7 артїк. 24

Но ежели бы отвѣтчикъ не запирался того, что былъ долженъ, да сказовалъ бы яко тотъ долгъ челобитчику уже онъ уплатилъ, или что ему самъ челобитчикъ подарилъ и уступилъ, таковыи челобитчик когда на томъ присягнетъ, что такого долгу ему не уплачено и онъ не уступалъ, ни даровалъ, тогда искъ свой получитъ. По сему жъ поступат надлежитъ и с тѣмъ, кто бъ за кого другого долгъ платит словесно обязалъся, буди же бы кто сказивалъ, что имѣлис у него на какїе долги записи, но ѡные какимъ случаемъ пропали, то в томъ поступат какъ в главѣ 14 въ артїкулѣ 21м в пунктѣ 1м показано. //

3. 218 зв.

В Статут роз. 7 артїк. 15 § 1 там же роз. 6 артї. 8 § 4

Кто же бы, взайми давъ кому какое число денег, или что из движимых вещей, сам умеръ, а должникъ живъ остался, таковыи должникъ наслѣдникам умершого по доводамъ ихъ платит имѣетъ.

Артїкулъ 2

О доказателствѣ долговъ по смерти кредитора, тоесть вѣрителя или по смерти должника

1. По смерти вѣрителя не наслѣднику его долга доказиват без записѣ, но должнику оправдаться.
2. Долга на умершомъ кому и какъ надлежитъ доказивать.
3. Наслѣднику должникову когда о долгѣ присягат и когда не присягат.
4. Если бы умеръ тотъ, кому дня урочного присягат за долгъ надлежало.
5. Наслѣдникъ вѣрителев, наслѣдника должникова къ присягѣ привест можетъ.

Пунктъ 1.

В Порядки титули о наслѣдїи, № 5 там же Енхиридїонъ о долгах, № 5 со изасненїемъ

Которыи бы наслѣдникъ надлежащаго умершому предку его долга на комъ искалъ, не имѣя на то заимного писма, но толко по словесъному умершаго обявленїю или тестаменту, и отвѣтчикъ бы в томъ долгу запиралъся, таковому отвѣтчику ближше будетъ своими доказателстви или присягою себе оправдить, для того, что онъ яко живъ еще самъ, подлиннѣе о томъ можетъ вѣдать, нежели тотъ истецъ, наслѣдникъ оного умершого.

2.

Там же Энхиридїонъ под словом долгъ № 8

По тому ж, если бы и который вѣрител на наслѣдниках умершого должъника долгу искал не имѣя от ѡного заимного писма, имѣлъ бы на то

Поряд. в титулах о наслѣд № 5 тамъ же Енхирид. № 6 Прав. Хѣлминского Книг. 4 роз. 2 и 42

двохъ или трох свѣдителеи, ближшій будетъ для того, что сам в живыхъ есть; свѣдителми онимы и присягою своею того долгу по умершомъ довест и уплатку получит, нежели наслѣдники должникови, о такомъ долгу невѣдающіе и свѣдителеи на то, чтобъ предокъ ихъ не долженъ былъ, не имѣющіи присягою себе оправдить.

3.

Зерцал. Сазон. под слов долгъ № 8 Поряд. в титулахъ о наслѣдіи № 5 в срединѣ Прав Хелминского книги 4 розд. 2 и 42 на концу

Но если бы вѣритѣл оный, оставя свѣдителеи и доказателство своея присяги, сказивалъ, что наслѣдники, сами о томъ долгу своего предка // вѣдая, 219
напрасно уплачивает не хотятъ, таковые наслѣдники должни будутъ на томъ присягнуть, что о томъ долгу не вѣдаютъ, а по присягѣ свободни от платежа оного быт имѣютъ; если б же присягнуть не похотѣли, то чего истецъ на них доходит, то уплатит должны, недорослим же наслѣдникамъ, которіи о долгу своего предка вѣдат не могуть, в такои своей невѣдомости противъ свѣдителеи истцевих присягою себе оправдать не надлежитъ, развѣ бы имѣли на то равных какъ и истецъ свѣдителеи, то при таких свѣдителехъ за присягою оних же свѣдителеи от того иску свободны быть могутъ.

4.

Прав Хелм. книг. 2 роз. 60

По тому ж буди бы позванному кому в судъ присужено и опредѣлено за долгъ присягнуть, а онъ бы между тѣмъ временемъ прежде означенного к присягѣ дня умеръ, тогда и наслѣдники умершого ответчика, ежели объ ономъ дѣлѣ совершено вѣдаютъ, должни будутъ такъ ответствоват, какъ надлежало бъ самому ихъ предку.

5.

Прав Хел. книги 2 роз. 61

А буди бы челобитчикъ вѣритѣл самъ прежде означенного ответчику к присягѣ дня умеръ, тогда ответчикъ и предъ наслѣдниками оного умершого вѣрителя, ежели оны о томъ совершенно вѣдаютъ, въ опредѣленныи изъ суда день присягнуть имѣютъ; тож разумѣть и о других росправочних дѣлахъ в случаяхъ сему подобныхъ.

Артїкулъ 3

О доказателствахъ истца и оправданїехъ ответчика в спорахъ о долги

1. По какимъ доводам кто на кого долга ищетъ, такими и ответчикъ оправдат себе можетъ.
2. Если ответчикъ противъ своего удержанного истцемъ заимного писма не покажетъ квѣтанціи, какъ от долга оправдаетъ.
3. О долги за харчъ и напой.

Пункт 1.

Порад. част 3 о свѣдителях № 19

Какимъ доводомъ истецъ на ответчику долгу своего будетъ поискиват, таковымъ ответчикъ оправдат себе можетъ, напримѣръ: противъ заимного писма квитанціею истцевою или урядовою, которою бъ скассовано или уничтожено то писмо было, противъ свѣдителеи свѣдителями равными, противъ словесного же иску присягою. А если бы ответчикъ противъ означенного на себѣ иску равных доводовъ // не показалъ, то за оныи искъ, хотя 219
бъ и былъ от него уплачено[1], награждат паки долженъ. зв.

[1] *Так у тексті.*

2.

Там же № 18 и в артїк. Прав Маг. о долгах № 8 со изасненїемъ

Однако ж когда бы отвѣтчикъ противъ своего заимного писма оправдалъ себе сказуя, что долгъ онъ вѣрителю уплатилъ, а писмо тое у истца по какомъ случаю осталось и квитанцїї ему отвѣтчику невозможно было взят за какимъ необходимымъ препятствїем, кои препятствія и случай явилъся бъ быть въ судѣ за доводъ правильнии или бы хотя и взята была квитанцїя, токмо бъ по какомъ случаѣ потеряна, тогда если доведетъ того трема или двома достовѣрными свѣдителми и своею с ними присягою, то и от уплатки долга свободенъ будетъ, а писмо тое уничтожено быт имѣетъ.

3.

В Прав Граж. артїк. 77 № 1 Прав Хелм. книг 4 розд. 46

Кто кому задолжится за сестнїе харчи и питеиные, напримѣръ за вино или другое какое пите, то по челобитю ежели отвѣтчикъ запрется, ближшїй тотъ, котории ему таковїе сестные и питейные вещи давалъ за словомъ, надлежащого, за оные долги присягою своею доказат, нежели отвѣтчикъ оправдится и когда истецъ присягнетъ, то оному долгъ имѣетъ быт уплаченъ, какъ опредѣлено вышше в артїкулѣ первомъ сея главы

Артїкулъ 4

Изъ имѣнїя должники умершого, прежде протчїихъ его долговъ что уплачивать надлежитъ

В Поряд. въ артїк. Права Магдеб. о долгах и должниках № 5 там же титулы различїе наслѣдїя № 6 там же вопросъ 1 о вынѣ № 11 Прав Хелминского книг 4 роз. 82 в срединѣ Прав Граж. артїк. 26 № 4. Зерцал. Саѯон. слово дѣдичъ № 19 и 20 и слово долгъ № 11 от полу в Порад. Энхирид. № 7

Изъ долговъ по смерти чїей оставшихся прежде протчїихъ имѣетъ уплаченъ быт, если будетъ, долгъ государевъ, потомъ на погребенїе умершого коштъ приличнїй держат безъ излишества, а послѣ служителямъ платежъ за службу ихъ надлежащїй, також и вѣно или опредѣленїе женѣ по записѣ от мужа имѣетъ быт отправленно, наипаче естли тое опредѣленїе передомъ состоялос, нежели мужъ на своем имѣнїи долги вѣрителямъ записалъ, другїи же вѣрители до тридцяти днеи за долги наслѣдниковъ утруждат, и судъ к тому их принуждат не имѣетъ. Однако ж и наслѣдники оные между тѣмъ оставшихъ по умершомъ имѣнїй терять и никому заводить без вѣдома и позволенїя суда и вѣрителеи да не дерзаютъ, но всѣ тѣ имѣнїя в цѣлости до опредѣленїя судового и до роздѣлки свѣдителми содержать должни. О долгах умершого мужа, должна ли оные жена вдова // на вѣнѣ оставшаяся уплачиват 220
и в каких случаях? Показано в главѣ 10 о сговорах сватебнихъ в артїкулахъ.

Артїкулъ 5

О играхъ в карти також о залогах за денги и за протчїе вещи и о происходящихъ ис того долгах

1. Причина для которих игри картные и протчїе також залоги ни за что быт не имѣютъ.
2. За вигранное и програнное не судит.
3. Когда чии с҃нъ отческое, или слуга господское что проиграетъ; и о ссорѣ и побои при играх.
4. На игру именно позиченные денги когда пропадаютъ?
5. Отческїя денги или вещи, с҃номъ програнные, от҃цъ поискивать силенъ.
6. Малолѣтним с҃номъ програнныхъ денегъ его собственних родителемъ искат свободно.
7. Возрастним синомъ програнних денег его собственнихъ ни родителемъ, ни самому ему не искат.

Пунктъ 1.

Прибавленїе в согласїе

Понеже при играхъ в карты, в косты и другую [зернь] случаются велїкїе ссоры, драки, побои, а временемъ и смертнїя убииства, многїе же игреци,

нижеозначеннимъ правамъ Прав Хел. книг. 5 артїк. 86 Порад. в артїк. Прав Магдеб. о слугах № 9

програвъ свои, родителскїе или взаими взятїе денги и имѣнїе, к краиней нищетѣ приходятъ; того рады, какъ в дворах шинковыхъ, гдѣ наипаче то отправлятис обыкло, яко и ни в какихъ домах и мѣстахъ, никакимъ за денги и протчїе вещи играм не быт, и всякимъ войсковимъ и градскимъ урядникам прилѣжно того наблюдая, под зарукою и жестокимъ штрафомъ оные игри запрещат, всякими образи не допускат должно; кто же противно сему поступая не имѣлъ бы себе от тоеи своеволѣ возъдержат, таковыи за нечестнаго и подобнаго вору или насилнику помѣненъ быт имѣетъ. Ибо той, кто означенними играми упражняется, чинит то с такимъ ѕлонамѣренїемъ, чтобъ другаго обограт, изобидит, а себе удоволит, не могучи же такои обиды насилїемъ или похищенїемъ здѣлат, употребляетъ на то игри; то же разумѣть и о тѣхъ, которїи вщавъ о что между собою споръ за немалую денежную сумму или за движимїе и недвижимые имѣнїя закладиваются. //

2. 220 зв.

Прав Хелминского книги 5 артїк. 87 и в Порад. част 1 о воитѣ № 12 з начала со изасненїем

Почему кто бы на комъ что в карты, в косты или залогом виграль, но того за споромъ какимъ не получилъ бы, или кто бы что кому програлъ и хотѣлъ програнное отобрат, и того бы одинъ на другомъ судомъ искалъ; въ такомъ иску ни в какомъ судѣ не толко челобитя не принимат, но на обохъ таких игрецахъ положенную о не игрѣ изъ уряда заруку и штрафъ доправлят, чтобъ запрещенноѝ правомъ игри и залогу впредь не дѣлали. То же разумѣт и о наслѣдниках таких игрецовъ, которїи бъ за вигранное или програнное что предкомъ ихъ судомъ хотѣли на комъ поискивать.

3.

Прав Хелм. книг 5 роз. 90

Однако ж если бы чїй с҃нъ и слуга програлъ господскїе вещи, тѣхъ такъ отецъ яко и господинъ на вигравшемъ судомъ поискат безденежно могутъ, какъ о семъ в главѣ 27 в артїкулах 2м и 3м показано; к тому какїе из причины игри произиидутъ ссоры и драки или смертное убїйство, о семъ имѣетъ быть слѣдовано пониже положенним 20 глави артїкуламъ.

4.

Зерцало Саѯон. под словом игра № 2 Прав Граж. артїк. 104 № 4

Если ж бы кто кому денег взаими далъ в то самое время, когда тотъ в косты или в карты играетъ, имянно на игру, и то допряма доведется, таковъ не можетъ на немъ денег своихъ правит, но ежели бъ и на игру именно такїе денги были кому даны, а тотъ игрецъ на иную потребу в корист себѣ обратилъ, тогда на немъ вѣрител тѣхъ денег своихъ искат судомъ и доправлять будетъ свободенъ.

5.

Прав Хелм. книг 5 роз. 89

Ежели чїй с҃нъ малолѣтный или и возрастный, мимо вѣдомост родителеи или опекуновъ своихъ, денги или другїе какїе вещи родителскїе игрою потеряетъ, то родители и опекуни увѣдавъ о томъ могутъ правилно оных денег или вещеи на томъ кому програни судомъ искат и получить безъ всякого оному награжденїя.

6.

Там же со изасненїемъ

Потому ж ежели чїй с҃нъ малолѣтный и неотдѣленный собственные свои денги или вещи, от кого ему даренные, програетъ, родители судомъ отискат силны, понеже такои с҃нъ под властїю еще родителскою пребывая, денег или вещей таких хотя и не родителскихъ в сує терят не былъ воленъ.

7.

Там же книг 5 роз. 89

А когда чїй с҃нъ в совершенномъ возрастѣ не родителскїе, но свои собствен // ные, денги или вещи в игрѣ какой, либо другимъ образомъ непристоинымъ 221

потеряетъ, то какъ самъ онъ, такъ и отїцъ его оныхъ денегъ или вещеи судомъ искат не сылны.

Артїкулъ 6

О показанїи от должника долговъ своихъ на ком другомъ

1. Должникъ когда долгъ с соизволенїемъ кредитора на другомъ комъ перекажетъ, тогда самъ от долга свободенъ [1-]какъ будетъ[-1].

2. Должнику неимѣющему пожитковъ, а имѣющему своихъ должниковъ, въ судъ оныхъ представлять.

Пунктъ 1.

Прав Хелминского кныги 4 роз. 59 да в Поряд. в артїкулах о долгах и должникахъ № 12 и въ титулѣ застава и закладъ, вопросъ 6, № 22, отъ полу

Кто бы своему кредитору долгъ свой на кому иному доправлять поручил, и кредиторъ бы на то соизволяя ему, своему должнику, его облѣгъ обратно либо кассацїю далъ, таковыи должникъ имѣющаися у себе на своего должника облѣгъ оному своему кредитору вручит, и на томъ облѣгу своею рукою тое вручениѣ и дозволенїе доправки по оному дѣгъ отмѣтит, либо и особливымъ писмомъ тое ему, кредитору, подтвердит имѣетъ, и тако от долга своего кредитора хотя бы онъ, кредиторъ, посля и раскаялся, свободенъ быт имѣетъ. Ежели же бы на том облѣгу вишшеписанноi помѣты или уступного писма у кредитора от должника, а у должника от кредитора облѣга отданного или кассацїи не было, то по таковому облѣгу, хотя оныи и в своеи силѣ, на томъ другомъ должнику долга доправлят тотъ уже кредиторъ, а должныкъ его от долга свободенъ быт не можетъ; то ж разумѣть ежели бы у кого какіе чужіе не на его имя данные облѣги имѣлис а на оних никакоi, рукою того на чіе имя дани, помѣтки или уступного об оних писма не было бъ.

2.

В Порядке титули застава и закладъ вопросъ 6 № 22

А которыи бы должникъ, не имѣя ко уплатки долга никаких пожитковъ, кромѣ того что иные должники ему были бъ должны, на них ту уплатку кредитору своему переказивалъ; таковыи тѣхъ должниковъ своихъ поставит долженъ пред судомъ, в которомъ оны когда сознаютъ, что столко ему должни, сколко на немъ кредиторъ его ищет, тогда судъ порядкомъ правным имѣетъ приговорить и ихъ принудить, чтобъ либо своему вѣрителю, либо тому, кому онъ поручилъ, въ чемъ должны, тое уплатили. //

Артїкулъ 7

221 зв.

Долгъ до скарбу Государева прежде других долговъ уплачеват

Прав Хелминского книги 4 роз. 82 в срединѣ со изъяснениѣмъ

Кто бы не токмо кредиторамъ одному или нѣсколкомъ, но и въ скарбъ Государевъ долженъ былъ какую сумму денег, на такова имѣнїи первѣе по преимуществу Государева долга или в небытїи имѣнии и никаких пожитковъ на самомъ должникѣ по нижеи писанному порядку оныи долгъ в скарбъ Государевъ доправит, а послѣ кредитори своихъ долговъ искат имѣютъ, какъ въ артїкулѣ 4, сея жъ главы о долгахъ на умершомъ должникѣ показано.

Артїкулъ 8

О имѣнїи проданномъ, на которомъ бы прежде кому другому уплатка долгу была записана, и о промолчанной в томъ от вѣрителя давности

1 Если бы кто искалъ долгу записанного на какомъ имѣнїи по продажи оного кому другому, промолчавъ давност.

1–1 *Дописано іншим почерком.*

2. Тотъ же вѣритєл если бы искалъ онаго имѣнія по записѣ, нє промолчав давности.

3. Кто бы безъ записѣ заимнои доходилъ долгу на проданномъ кому за купчою записю имѣніи.

Пунктъ 1.

Статут роз. 7 артік. 10 § 1

Кто бы у кого купилъ какоє имѣніє и заплативъ владѣлъ онимъ спокоино, а другій бы, прежде продажи той, имѣя на томъ имѣніи долгъ урядовно записаннии, нє доискивался судомъ онаго долга на такомъ имѣніи без правилних причинъ чрезъ три года по продажѣ, таковыи вѣритель, хотя бъ получалъ и увѣщателніє изъ суда писма к тому, кто купилъ, о уступкѣ себѣ того ж имѣнія, нє можетъ оного отобрат, но своєго долгу на другомъ должника имѣніи или на нємъ самомъ искат имѣетъ.

2.

Прав Хелминского книги 4 роз. 17 Статутъ роз. 7 артік. 10 § 3

Когда же бы такій вѣритєл нє промолчавъ означеннои трохъ лѣтъ давности сталъ своєго долгу по записѣ прежней на томъ проданномъ кому от должника имѣніи доходить, тогда єму тотъ долгъ изъ такого имѣнія купившии оноє уплатит, а своихъ денєгъ и протчіихъ убытковъ на том же должнику продавцу или по смерти єго и на єго наслѣдникахъ искат имѣетъ. То же разумѣт и о всяком иску, которыи бы судом на чіємъ имѣніи приговорєно, а послѣ бы оноє имѣніє кому продано было. //

3. 222

Там же книг 4 роз. 18

А кто бы у кого купилъ какоє имѣніє урядовно и за правилнимъ урядовним купчимъ записомъ в которомъ бы нєбыло доложєно никакои кондиціи или изятія, чтобъ оноє имѣніє кому было за какій долгъ записано или заложєно, а другій бы нє имѣя на то урядовои записѣ сталъ за долгъ продавца, а своєго должника того имѣнія себѣ доходить, таковыи вѣритєл нє на имѣніи проданномъ и нє на купившємъ оноє, но на самомъ должнику доходит имѣетъ, развѣ бы тая продажа и купля означенного имѣнія подступною какою здѣлкою была учинєна нарочно на обманъ и обиду онаго и протчіихъ вѣритєлеи, и то бы правно было о такомъ обманѣ доведєно. Если ж бы доведєно, то поступать по вишшеписанному сєго артікула второму пункту.

Артікулъ 9

О долгах двоимъ или нѣсколкимъ персонамъ на одномъ имѣніи записанних

1. Имѣніє, одному вѣритєлю в заставу, а другому, вдолгъ или в приговорєнноии изъ суда суммѣ записанноє, кто кому сплачиваетъ.

2. Кто изъ кредиторовъ первѣйшую имѣетъ запис, тотъ ближшій ко владѣнію имѣніємъ должниковымъ.

3. Кредиторъ, имѣющии запис на имѣніи должниковомъ, силнѣйшій есть онимъ завладѣт, нежєли другіє, нєимѣющии записѣ.

4. Когда кредитори многіи на одномъ должника имѣніи искать будутъ по облигамъ уплатки за долгъ, а никому от ных то имѣніє нє записано.

5. Когда, коимъ образомъ и кому изъ кредиторов отдават нєимущаго должника на выслугу.

6. Должникъ кому на переднѣйшій срокъ платит поступился, тому прежде и платить долженъ.

7. Должникъ если бы кому по послѣднєму сроку прежде первого долгъ уплатилъ.

8. Кто бы скудныи многим долженъ былъ, а на уплатку долговъ малоє число имѣлъ денег.

Пунктъ 1.

Статут роз. 7 артік. 11 § 1

Когда бы кто в заставѣ какоє имѣнїє в долговых денгахъ держалъ, а другый до того имѣнїя по своємъ долгу приискиваłся бъ, сказивая, что и єму на томъ жє имѣнїи число денєгъ должных записано, либо в судъ приговорєно и от срока бы, в записѣ означєннаго или от приговора судового давности десяти годъ нє промолчалъ, оноє жє бы имѣнїє стояло такого числа денєг, которое надлєжитъ обомъ вѣритєлямъ, тогда тотъ, которому болшоє число денєг от должника приходитъ, владѣющій ли имєнїємъ или ищущій своєго долгу на томъ жє имѣнїи, долженъ будєтъ // другому мєншоє 222
число денєг заплатит и имѣнїємъ владѣт, а єстли бы одинъ мєншого числа зв
денєг зплатитъ нє хотѣлъ, то другии болшоє число єму уплативъ, имѣнїє оноє во своє владѣнїє принят силєнъ будєтъ. Буди жє оба на такую уплатку нє соизволятъ, тогда должны будутъ кому иному то имѣнїє взакладъ отдав и денги принявъ, сколко оных кому от ных по записямъ доводится, мєжду сєбє роздѣлитъ.

2.

Там жє § 2 Прав Хєлминского книги 4 роз. 51

А когда нѣсколко крєдиторовъ разних долговъ на одномъ имѣнїи искат учнутъ, оноє жє имѣнїє тѣхъ долговъ стоять нє будєтъ, то и кто пєрвую и правную имѣєтъ запис и по оной имѣнїємъ владѣєтъ или хотя бъ єщє и нє владѣлъ, а тоє имѣнїє болшого числа денєгъ нє стояло бъ, по пєрвой записѣ своєи владѣть таковымъ имѣнїємъ будєтъ, а другїє с послѣдными записями своими денєг своихъ на должникє, а будє и онъ ужє умєръ, то на єго наслѣдникахъ,и на других пожитках єго искат имѣютъ.

3.

Прибавлєнїє

Кто жє бы задолжився трємъ или нѣсколкомъ вѣритєлємъ, з которыхъ одному бъ на урядѣ имѣнїє своє въ долгє записалъ, а другимъ на оноє никаких записєи нє давалъ, либо и далъ но нє на урядѣ, а хотя и на урядѣ да нє на имѣнїє, токмо просто на долгъ, тогда пєрвѣє надлєжитъ оному имѣющему на имѣнїє должника запись долгъ из того имѣнїя уплатит, хотябъ другимъ и прєжде того бєзъ записєи либо и по вишписаннымъ записямъ задолжился, потомъ онымъ другимъ крєдиторам записи имѣющимъ, а посля нєимѣющимъ имѣєтъ быт уплатка учинєнна, буди жє тоє имѣнїє болшои, на долгъ на ономъ записанный суммы нє стоитъ, то изъ инных должниковых пожитковъ, какїє могли бъ сискатис, тїє долговыє дѣнги доправлять.

4.

Прибавлєнїє

Буди жє должниково имѣнїє никому нє было бъ в долгъ записано, токмо приискивалися бъ к тому многїє крєдитори просто по долговимъ писмам, а тоє имѣнїє противъ всѣхъ долговъ цѣною стояло бъ, то оноє всѣмъ крєдиторамъ по части, сколко кому за долгъ какїй принадлєжитъ, в уплатку имѣєтъ быт приговорєно. А хотя бъ тоє ж имѣнїє за всѣ долги и нє стояло, однакъ изъ оного отдача всѣмъ крєдиторам по пропорціи числа денєг должныхъ имѣєтъ быт произведєнна.

5.

Прибавлєнїє

Когда имѣнїє наличноє должниково крєдиторы розберутъ, то за осталнии // долгъ отдать єго самого должника в службу тому, кто в болшой свєрхъ 223
правного опрєдѣлєнїя суммѣ на выслугу єго взят похочєтъ, а когда никто от вѣритєлєи сверхъ правного опрєдѣлєнїя болшой сумми за вислугу єго нє поступитъ; тогда судъ долженъ оного приговорит на вислугу тому, хто пєрвѣйшую долговую запис имѣєтъ, буди жє и тотъ для какихъ-либо рєзоновъ взят нє похочєтъ, то онаго тому отдать, кому болшоє число денєг в уплатку доводится, или єсли бъ и тотъ єго нє принялъ, то кто-нибудь из

кредиторовъ или сторонних людей пожелаетъ за него всѣмъ сплатить, тому оного на выслугу и отдать, выслуженные же денги между вѣрителми по пропорціи долговъ раздѣлять, а какъ вѣрителю с должникомъ неимущимъ, который на выслугу выданъ бываетъ, поступат, о томъ какъ сея главы в артїкулѣ 13-м показано.

6.

Прав Хелм. книги 4 роз. 50 с прибавленїемъ

Кто бы кому прежде одолжился на уреченныи срокъ заплатит, тогда другїе кредиторы, которимъ от того ж должника на познѣйшїе сроки уплатка уговорена, не имѣютъ оному препятствоват, ниже оных денег арестовать, ни отбират прежде своихъ сроковъ, но развѣ на тѣх же сроках или и послѣ сроковъ своихъ на немъ должнику искат долговъ своихъ могутъ.

7.

Там же роз. 50 со изясненїемъ

А кто бы кому обѣщался должные денги уплатит на срокъ и не уплатилъ, а послѣ оного срока от иныхъ бы кредиторовъ, которымъ в послѣднѣйшїе сроки платить поступился, денги его должника заарестованы, такїе денги кредитору первого срока оные послѣдные кредиторы из ареста своего попустить, а должникъ убытки, которые могли бъ в поисканїи тих денегъ ему произиити, награждат имѣетъ, понеже онъ сам просрочкою неуплатки таких должныхъ денег далъ тому причину.

8.

Прибавленїе

Буди же кто двумъ или нѣсколкомъ кредиторам задолжился во извѣстномъ числѣ денег на одинъ срокъ, на которыи бы всѣхъ уплатит не моглъ, тогда в небитїи имѣнїй и никаких пожитковъ всякому кредитору, смотря по пропорціи долгу, наличнїе должниковы денги, по сколко кому станетъ, хотя и в недоволную жъ уплатку, роздѣлить такимъ образомъ, какъ о томъ вишше в семъ артїкулѣ 9-м в пунктѣ 4-м показано. //

223 зв.

Артїкулъ 10

О имѣнїи должников вновь нажитомъ послѣ отданного кому за долгъ в закладъ всего своего имѣнїя

1. Которыи бы вѣрител, взявъ у должника своего в закладъ все его имѣнїе, доволствоватис тѣмъ розписался, а послѣ бы и другаго новонажитого имѣнїя за тотъ долгъ искалъ.

2. Кто бы, недоволствуясь первовзятимъ в закладъ должниковым имѣнїемъ и не давъ на то росписки, послѣ из новонажитого имѣнїя доплатки требовалъ.

3. Должникъ за чїи денги какое имѣнїе или товаръ скупитъ, тому изъ оных платитися имѣетъ.

Пунктъ 1.

Прав Хелм. книг 4 роз. 5 со изасненїемъ

Кто бы кому обовязался доброволно или по суду урочного времени денги должные уплатить, и тогда жъ бы все свое имѣнїе пустилъ или записалъ в закладъ, и оныи бы кредиторъ созналъ себе быт тѣмъ закладнимъ имѣнїемъ за долгъ свой доволнаго, а послѣ тотъ же должникъ купилъ бы себѣ или коимъ-нибудь образомъ нажилъ внов какїй грунтъ или землю, изъ такого новаго грунта кредиторъ оныи доправлятся своего долгу уже не можетъ, хотя за оный означенное закладное имѣнїе ценою своею и не стояло.

2.

Прибавленїе

А если бы таковыи должникъ, не имѣя чимъ всего долга уплатить, принужденъ былъ по суду уступить во владѣнїе имѣнїя своего, которое денегъ должныхъ не стояло бъ, без такои росписки, что оным вѣрител за вес долгъ

свой доволенъ, послѣ же у него должника авилося бъ иное, новонажитое движимое или недвижимое имѣніе, то и из того имѣнія, что доведется в полную уплатку долга, оны*и* должникъ вѣрителя удоволи*т* будетъ долженъ.

3.

Порядки в титулахъ под словомъ депозитъ или сохраненіе № 8 с поправленіемъ

Когда же должникъ, которого бъ не доволное в уплатку долга все имѣніе вѣрителю отданно, наживетъ себѣ вновъ имѣнія или какого товару куплею за денги у кого другого взаи*м*и взятіе, либо какіе товари у кого на промислъ возметъ, то*г*да вѣрите*л* первый для полной уплатки себѣ за долгъ, такъ же и которые ни были бъ другіи вѣрители его къ оному новокуплѣнному от него за чужіе денги имѣнію и товарамъ претенсій имѣть и оних товаровъ за свои долги брат от должника не могуть, а хотя бы и взяли, оные тому чіи были возврати*т* должни, а тотъ вѣритель, за чіи денги оное // имѣніе или 224
товари куплѣнны либо на промислъ взяти, ближшій будетъ долгъ свой на тѣхъ же товара*х* и имѣніи поиска*т* не тоею однакъ ценою, за что прежде куплено, но по оцѣнки настоящей чего бы стояли, а саміе свои товари в то*и* же ценѣ принять, а что от прежне*и* цени и от долга оному послѣднему вѣрителю надлежащого бы*т* могло бъ в остаткѣ, то из того уже остатка и прежніи вѣрители доплатки себѣ надлежащо*и* доходи*т* силны.

Артікулъ 11

О закладахъ и долгахъ которыя давности земскія не имѣют

1. Всякому во исканіи какъ долга такъ и заклада недвижимаго своего имѣнія никакая давно*ст* препятствова*т* не можетъ.
2 Потому*ж* и движимымъ закладнымъ вещамъ къ выкупу давности нѣтъ.
3. Кто бы, получа за закладную вещъ уплатку, вещи оныя отдать закладчику не хотѣлъ за инный прежній свой искъ.
4. Насилно безъ суда долга своего ни на комъ не доправля*т* и не грабы*т*.
5. Должникъ и прежде срока вѣрителю долгъ свой как уплачиваетъ.
6. Вѣрителю прежде срока долгу на должнику не доправлять.

Пунктъ 1.

Статутъ роз. 7 артік. 12 § 1 Зерцал. Сазон. под словом долгъ № 3 Поряд. в артік. Прав Маидебурского, о давностехъ № 4 Права Гражданского арт. 140, № 17 тамъ же: артикулъ 27, въ толкованіи № 8. Зерцал. Саксонское подъ словомъ долгъ № 57

Каждая застава или в закладъ данное имѣніе и вещи, тако*ж* долгъ давности земскія не имѣетъ и волно всякому, такъ самому закладчику, яко и его наслѣдникамъ, отложивъ должную сумму денегъ изъ заклада, доходить и поискиват наслѣднаго, такъ по природному какъ и набытому праву, имѣнія и вещей, у кого бы оные, хотя чрезъ множа*и*шіе года, в томъ закладѣ ни были; тѣмъ же образомъ всякъ и денег и други*х* движимостей, в заи*м*и данныхъ от предковъ своихъ или собою самимъ по заимно*и* записѣ правилно*и* и правно здѣланной, на должнику своемъ и на его наслѣдника*х* доправля*т* свободенъ будетъ, хотя бы и чрезъ давно*ст* земскую о такій долгъ не упоминался, можетъ же вѣритель должнику уплатки долга [1-]жда*т* поки соизволи*т*, хотя и послѣ положе*н*ного срока, и допра*в*ля*т* либо и челобитствова*т* на него за неуплату, ко*г*да похочетъ[-1], только предъ срокомъ, которы*и* будетъ той уплаткѣ означенъ, домагатись оной ему ни накомъ не надлежитъ. Се же разумѣется о явны*х* и безспорны*х* долгахъ, в которыхъ бы кто кому по заимно*и* записи задолжился, и ко оному долгу сам бы значился, а о долга*х* безъ записи заимно*и*, или и за записю да спорныхъ, в судѣ поступа*т* по вышшеписаннымъ сея главы артікуламъ. //

1-1 *Писано по витертому.*

2.

Прав Гражданского артік. 20 № 4 в толкованіи с прибавлєніємъ

Посему ж буди кто даст за долгъ изъ движимых что вещи безъ срока, того оный кому дано нє можетъ вовся себѣ присвоить, хотя бы и должае (?) держалъ, но таковыи закладчикъ, когда-нибудь похочетъ, сам или наслѣдники его выкупить могутъ; однако ж когда вѣритєл станетъ быт чєломъ на оного должника о уплаткѣ долга, а о пріємѣ закладного имѣнія, тогда судъ имѣетъ его к тому платежу принудит или срокъ краиный ко уплаткѣ онои опредѣлитъ, на которій єсли бы ужє тотъ, кто в чемъ долженъ, выкупит своея вещи нє моглъ, то оною вѣритєл вовся владѣть имѣетъ.

3.

Прибавлєніє

Кто бы в заимъ давъ кому денги, и взавъ у него какую-либо вещъ до сроку или без срока в закладъ, послѣ возвратит оной и за уплаткою должныхъ денегъ нє хотєлъ, для того что єще бы какую претєнсію имѣлъ к нему, или к предку его, по какому другому дѣлу, таковый имѣетъ первѣе надлежащіє себѣ у заимщика оного денги принявъ, вещъ закладную ему возвратит, а послѣ на наємъ своєго другого иску правно доходить єсли ж бы тотъ заимщикъ къ уплаткѣ такова иску былъ ненадежныи, то оную закладную вещъ положить на урядѣ либо с вѣдома урядовно в содержаніе поручить кому иному, пока между ними о томъ судовая учинится роздѣлка.

4.

Зєрцал. Сазон. слово долгъ № 21 и 28 Там жє Прав Граждан. артік. 27 № 1

Ни какии вѣритєл нє имѣетъ долга на должникѣ своємъ насилно доправлять и грабыт онаго, но развѣ судомъ поискиват, єжели должникъ доброволно, в чемъ долженъ, отдать нє похочетъ, а хотя каждому должника своєго такъ какъ и бѣжавшого всякого прєступника, где постигнетъ, ловит и задержат свободно, однакъ ничєго у него насилно без суда отнимать нє надлежитъ.

5.

Сазон. под слов долгъ № 13

Всякій должникъ прежде срока к уплатки означенного долгъ свой вѣритєлю уплатить волєнъ, токмо бъ тая уплатка такъ какъ и по прошествіи срока была чинена за возвращеніємъ облѣга или за принятіємъ квитанціи или кассаціи, либо при двох или трохъ свѣдителех, дабы вѣритєл в пріємѣ, а паче должникъ в уплатки того долгу были впредъ безопаснѣишими, а должникъ в случаи вдругое долгу неплатилъ бы.

6.

Там жє № 17 и 33

Хотя же по вишеозначенному должникъ долгъ отдават заимодавцу // своему и прежде срока волєнъ, а заимодавецъ онии принимат долженъ, однакъ 225
заимодавецъ долга своєго на должнику доправлят прежде учиненного срока нє силенъ, развѣ бы онїй должникъ ко уплаткѣ на тотъ срокъ долгу почему сталъ быт нє надеженъ и порукъ по себѣ нє моглъ бы поставит.

Артїкулъ 12

О должниках которіє ко уплаткѣ денег готовыхъ нє имѣютъ, а имѣютъ недвижимыє и движимыє имѣнія

1. Должникъ какимъ имѣніємъ прежде долгъ свой уплачиваетъ.
2. Тотъ жє должникъ, єсли бы къ уплаткѣ долга худіє вещи давалъ?

Пунктъ 1.

В Порад. част 3 о фантованіи № 2

Которыи бы должникъ ко уплаткѣ своєго долгу наличныхъ денегъ нє имѣлъ, но имѣлъ бы какіє недвижимыє или движимыє имѣнія, то перво

там же в Порад. о эѯекуц. вершенного дѣла № 7 и 8 согласно в Статут. роз. 4 артїк. 99 с поправленіемъ и с сокращеніемъ

вдижимы*ми*, потомъ, если не станетъ движимых*х*, то и недвижимыми по прямо*и* оцѣнки виплачиватися из того долгу имѣетъ, к тому *ж* если бы и самъ оны*и* должникъ имѣлъ на комъ другомъ в уплаткѣ надежномъ по заимно*и* записѣ долгъ, тотъ своему вѣрителю къ доправкѣ за его соизволеніемъ переказат можетъ, какъ сея главы в артїкулѣ 6-м показано.

2.

В Порад. *част* 3 о фантов. № 2 при концѣ в Порад. в артїк. Прав Маг. о долгах № 3 Зердал. Саѯон. под словомъ долгъ № 45 и 51 и под словомъ *фант* № 2 сначала В Порад. *част* 3 о эѯекуцеіи № 7 и 16 Там же в Титулахъ о *заставѣ* № 14 пред концемъ

А которы*и* бы должникъ какіе худіе вещи въ уплатку долгу отдавалъ, таковаго вѣрител силенъ привест к присягѣ, на томъ что онъ готовыхъ денег и других лучшихъ вещ*еи* не имѣетъ, и по тако*и* его присягѣ онъ же вѣрител во уплатку долгу тѣ вещи, какіе ему будутъ даваны[1] такъ какъ бы могли на готовые денги быть проданы, принимат можетъ, и для того имѣетъ судъ оные вещи къ продажи выставит и кто болшую цену станет дават, тому продавъ, денги истцу отдать; если б же сверхъ долгу за тѣ проданные вещи было что взято, тое отдать должнику, а чего недостанетъ, того истецъ паки на немъ или на его персонѣ доходить силенъ будетъ.

Артїкулъ 13

О должникахъ неимущихъ

1. Вѣрител должника ничего ко уплаткѣ и порукъ неимѣющ*аго* можетъ дат под арестъ.

2. Должника вѣрител если на выслугу озметъ, по чему в годъ изъ долга вычитат и какъ его содержат имѣетъ?

3. Свободного чл҃вка нихто ни за какій долгъ порабощат вѣчно не силенъ, // но на выслугу его с женою и дѣтми какъ и на какое время взят может. 225

4. Должника неимущ*аго* иностранному вѣрителю не отдавать? зв.

5. Кто бы должника безъ вѣдома вѣрителев*ого* с под ареста освободилъ?

Пунктъ 1.

Поряд. *част* 3 о эѯекуціи № 11

Которы*и* бы должникъ такъ былъ скудны*и*, что никаких пожитковъ у себе и ни на комъ другомъ, кто бы ему былъ долженъ, переказать неимѣетъ, ни порукъ по себѣ поставит не можетъ; такова судъ по требованію вѣрителеву имѣетъ под арестъ дат, под которымъ, если ему и кормится будетъ нѣчимъ, то его вѣритель кормит долженъ.

2.

Статутъ роз. 12 артїк. 11 с поправленіемъ в Порад. *част* 3 о поступкѣ судомъ о фантованіи № 2 от полу В Порад. Титули о закладѣ вопросъ 7 № 23 и 24 да в Прав Гражданского артїк. 27 тѳ҃тъ № 1 и глоса № 8 В Статут роз. 12 артїк. 11 с поправленіемъ

А если бы таковы*и* должникъ и арестомъ понуждаемы*и* не могль долга выплатит, то силенъ будетъ по суду вѣрител его взят на выслугу, вычитая с долгу на годъ ему то, что по усмотрѣнію того *ж* суда и по его к како*и* работѣ способности и силѣ будетъ опредѣлено, а на выслуги той долженъ будетъ вѣрител оного должника снабдѣвать кормомъ и одѣанїемъ, такъ какъ и другіе служителі и работники снабдѣваются, если б же должникъ не выслуживъ долгу бѣжат вознамѣрился или убѣжалъ и былъ би поиманъ, таковаго оны*и* вѣритель, в желѣза заковавъ, держат на то*и* же выслугѣ можетъ, инако же не озлоблять и не мучить, но по выслугѣ долгу на свободу его отпустит имѣетъ.

[1] *Дописано в рядок.*

3.

Статут роз. 12, артік. 11, съ изъясненіемъ и поправленіемъ

Свободного человѣка ни за какую вину нихто вѣчно порабощат нє силєн, и потому єсли бы и такъ великій долгъ былъ, которого бъ должник выслужит собою однымъ нє мог, а имѣлъ бы жену и дорослые дѣти, на которых бы снабдѣніе обще при своєи нуждѣ и задолжился, таковые жена и дѣти с нимъ на выслугу долга взяти и на той службѣ (с вичєтомъ из долгу на годъ чєго по своєи работѣ по вишєпоказанному достойны будутъ), обще с нимъ быт имѣютъ, однако ж нє далѣе токмо до семи лѣтъ, хотябъ за тѣ лѣта оного долга и выслужитъ нє могли; єсли ж бы тѣж дѣти и нє были оному долгу ни в чємъ соучастны, но сожалѣя о должномъ отцу, самы на тую ж с нимъ выслугу соизволили; то в волѣ ихъ будетъ, и вѣритєль, ихъ принявъ имѣетъ в вычєтѣ за службу ихъ из долга поступат по вышєписанному жъ. Токмо насилиймъ такихъ нє соучастных отчєскому долгу дѣтєи к той выслугѣ брат ниже собствєнного ними набытого имѣнія за отчєскии долгъ забират нє имѣетъ. //

4. 226

Прибавлєніє

Которыи жє бы нєимущій должникъ задолжился иностранному заимодавцу, таковаго оному в чужую сторону головою нє выдават, но ωпубликоват об нємъ ту былщамъ[1], нє похочетъ ли кто єго взят на выслугу свою? И кто бы на то соизволилъ, имѣетъ с тѣмъ иноземцємъ договоритис, за сколко бы годъ установлєнную судомъ цену заплатит разомъ ли? или по какимъ срокам, и по тому договору оному вѣритєлю уплативъ или уплачуя, должника на той вислугѣ у сєбє, снабдѣвая єго кормомъ и одѣжніємъ противъ вышєписанного, держат имѣетъ. Буди жє бы нихто от здѣшних на таковую выслугу свою онаго должника нє похотѣлъ взять, то изъ суда отдать єго в Государєви какіє заводы на работу или там жє при суду, либо при какои канцєлярїи, оставит оного на той службѣ, за которую из общих зборовъ опрѣдєляєтся платєж такимъ служитєлємъ, и что за сколко годъ заслужитъ, тоє и отдават за долгъ єго оному иноземцу.

5.

Статут роз. 11, артік. 55 § 2 В Порад. артік. о колод. № 1 в Прав. Граж. артік. 17 № 2

Когда жє бєзпомѣстный или помѣстный человѣкъ за долгъ или за иннїй искъ подъ арєстъ данъ будетъ и в отсутствїи истца, а судъ бєзъ єго соизволєнія отдалъ бы оного должника кому на поруки, тогда истєцъ нє поручника, но судей въ томъ смотрѣть имѣетъ, и кто-нибудь такова должника бєзъ соизволєнія истцева з-под арєста, либо з тюрми выпустить или освободитъ за поруками ль или бєз поруки, за таковаго отвѣтствоват и платиться долженъ, хотя бъ тотъ кто выпустилъ или выпустит вєлѣлъ и самъ былъ судія.

Артїкулъ 14

О выдачѣ изъ канцєлярїи указовъ должникам с послабленїєм в долгах ихъ

1. Укази с послабленїємъ в долгах какимъ должникамъ дават?
2. Поручники, когда должникъ умрєтъ прежде срока, до которого ручились, от поруки освобождаются.
3. Когда должникъ умретъ, то поручники єго отъ своєй за нимъ въ поставкѣ поруки свободни.
4. Должникъ єсли и послѣ срока послаби своєя долговъ уплатить нє можетъ.

---

[1] *Так у тексті* [жилцам].

5. Суѣтратцамъ и другимъ нѣпостояннимъ людямъ указовъ съ послабленіемъ нѣ давать и съ ними за долги какъ поступать. //

Пунктъ 1.

Статут роз. 1 артік. 27 § 1 и 2 с поправленіемъ

Кто бы нѣ от какого нѣпостоянства и суѣтратства, но волею Божіею попался в какоѣ нѣщастіе, а именно, ѣсли бы от случающагося пожара или водна*го* затопу пожитковъ своихъ лишился, или бы нѣпріятелемъ, либо разбоемъ такіе пожитки у нѣго были отняти, или ѣсли бъ онѣ потѣралъ будучи на службѣ государевои, либо по другомъ какомъ случаю и напасти, и потому пришедъ в долги и в бѣдноѣ состоянѣ, трѣбовалъ бы из которой канцеляріи указу, что *б* кредиторы долговъ на нѣмъ на уреченных сроках нѣ доправляя потерпѣли ему чрезъ нѣсколко годъ, поки бы могли откуду возимѣть себѣ вспомноженіе, такимъ должникамъ взявъ по оних добрые поруки, которіи бъ обязалис их на уреченныи срокъ вѣритѣлемъ поставит по ихъ должникову трѣбованію, надлежитъ по разсмотренію суда опредѣлит на сколко годъ свободы о доправки кредиторамъ долговъ и изъ надлежащеи канцеляріи отвористіе укази выдават, но при томъ накрѣпко имъ напоминат, чтобъ всячески до опредѣленного в тѣхъ указах срока о уплаткѣ своимъ вѣритѣлемъ старалис.

2.

Там жѣ в роз. 1 артік. 27 § 2

Которим жѣ поручникомъ даны будутъ на поруки означенные должники, получившіе укази на послабленіе в долгах, тѣ поручники, за пришествіемъ опредѣленного въ тѣхъ указах срока, должны будутъ оних должниковъ представит в судъ и тамо кредиторы ихъ долгу своѣго на ных жѣ самыхъ должникахъ, а нѣ на поручникахъ искат и доходит будутъ, развѣ бы оные поручники инако в своихъ порукахъ записалис, или бы и должниковъ нѣ представили, то сами по обовязателству своему, въ какои силѣ оноѣ от нихъ учинѣно будетъ, во всемъ довлетворит имѣютъ.

3.

Там жѣ § 3

Когда бы до срока в указѣ назначенного которыи должникъ умеръ, и на то поручники которіи въ нѣуходѣ и в поставкѣ его ручилис, вѣрноѣ покажутъ свѣдителство; тогда от такои своей поруки свободны будут, а кредитори долговъ своихъ имѣютъ искат на имѣніи оного умершого должника по его облигамъ.

4.

Прав Хелм. книги 4 роз. 62 при концу с прибавленіемъ

Которыи жѣ бы должникъ и по назначенномъ в послабленіе своѣ // испрошенномъ срокѣ, нѣ получивъ ни откуду себѣ вспоможенія, нѣ имѣлъ и 227
нѣ моглъ долговъ своимъ вѣритѣлемъ уплатить, а ни порукъ уже по себѣ, когда бъ моглъ тую уплатку учинит, поставит, с таковимъ поступать в доправѣ на его имѣніи или и на самой его персонѣ того, в чемъ кому должѣнъ по вишѣписаннимъ сея главы артікуламъ; однако ж судъ имѣетъ вѣритѣлеи всячески увѣщеват, чтобъ оны на такій его случаи и нещастіе взирая, доправляли на нѣмъ искъ свой с возможнимъ упущеніемъ и христіанскимъ сожалѣніемъ, и ѣсли до того прійдетъ, что*б* его на вислугу взят, милосердно с нымъ обыходились.

5.

Прибавленіе во согласіе вишѣозначенныхъ правъ при прежнихъ артікулахъ

Буди жѣ бы кто нѣ по какомъ случаю, но от пянства, роспутнаго жітія и суѣтратства в долги самохотно войшолъ, то оному суѣтратцу таких из канцеляріи указовъ в его послабленіе нѣ дават, но въ иску на нѣмъ долговъ кредиторам чинить отправу на его имѣніи, или на нѣмъ самомъ нѣотлагателно, какъ вишѣ в артікулах сего права показано.

Артїкулъ 15

О процентѣ и лихвѣ

1. Что єстъ процент? а что лихва?

2. Кто бы процента или лихвы истязивалъ по словєсному должника договору, а в записѣ заимно*и* того бъ нє означєно.

3. Правны*и* процентъ в заимно*и* записи[1] означєнно*и* платить, а нє означєнного нє плати*т*.

4. Ко*г*да бы которы*и* лихоимецъ понудилъ должника записати*с* ко уплаткѣ, причитуя и лихву купно вомѣсто самыя столповыя суммы.

Пунктъ 1.

Зєрцал. Сазон. под словом лихва № 2 со изаснєнїєм Прав Хєлминского книги 4 роз. 9

Процентъ и лихва хотя єлико до слова одно тоє означаютъ єсли кто болше берєтъ, нєжє в заимъ даєтъ, однакъ по правнымъ термѣнамъ процентъ то називаєтся, что по правамъ сверхъ заимныя суммы взимат позволєнно, от всякого числа сотного, сколко сотъ в той суммѣ счислятись будетъ, осмїй процентъ, яко напримѣръ, от ста рублей осмъ рублей, а от десяти рублей осмъдесятъ копѣкъ, от ста копѣкъ осмъ копѣкъ; лихва жє то, что сверхъ такого устава лишнєє нємилосердніи лихоимци на должнику на єго тяжєст, а на свою прибель истязуютъ. //

2.

227 зв.

Прав Хєлминского книги 4 роз. 9 со изаснєнїєм и поправлєнїємъ

Кто бы кому в заимъ далъ безъ заимной записѣ какоє число денєгъ словєснымъ договоромъ или без всякого договора о процентѣ или о лихвѣ, а домогался бы или бралъ ужє у нєго нє толко процентъ, но и лихву, и за то былъ бы в судъ от должника позванъ; таковаго лихоимца по доказателству судъ имѣетъ принудить, даби что сверхъ заимно*и* суммы у должника в процентъ лы, или пачє в лихву взялъ, возвратилъ оному или бы в столпово*и* суммѣ вычелъ, и болшъ над заимную сумму столповую ничєго на нємъ нє доправлялъ, развѣ бы достовѣрны*ми* свѣдителми довелъ о договорєнномъ словєсномъ какомъ процентѣ, но и тогда должникъ єму самый толко правны*и* процентъ, от ста по осмъ, а нє сверхъ того какую лихву заплатить имѣетъ. Пачє жє из процента процента дават отнюдь нє надлежитъ.

3.

Прибавлєнїє в согласїє прав Статут роз. 7 артїк. 18 § 2 в срединѣ

По заимнымъ жє записямъ записанны*и* обикновєнны*и* толко, осмїя доли процентъ всякъ должникъ своєму вѣрителю уплачиват имѣетъ, и кто бы по записи сверхъ такого процентy на комъ лихвы истязивал, того судомъ єму нє допущат, но приговорива*т* доволствоватися однимъ правомъ установленнымъ процентомъ. Ежели *ж* бы в таково*и* заимной записѣ токмо простая сумма денєжная без всякого процента была означенна, а вѣритєл бы по той записѣ на должнику своємъ трєбовалъ процента, такому вѣритєлю на томъ своємъ должнику процента нє доправлят и нє трєбоват, понежє кто в чомъ запишется, то толко исполнять одолжается.

4.

Прибавлєнїє

Когда бы которы*и* лихоимецъ, даючи в заимъ кому по єго нуждѣ денги или другїє вещи, вымоглъ у нєго такую заимную запис, в которои бы оны*и* принужденъ былъ записат всє въ должную сумму нє токмо что в самомъ дѣлѣ озметъ, но и что сверхъ того лихви поступитъ, и по тои бы записѣ лихоимецъ всєго на нємъ, аки сущаго долгу по суду истязивалъ, а должникъ бы в томъ спорилъ, сказуя, что сколко на нємъ истязуется, столко с лихвою

---

[1] *Виправлено* з записѣ.

будетъ, а нє самыя взятїя нимъ сумми; тогда судъ имѣетъ допустит къ присягѣ оного должника, которы*и* на сколко взятїя собою взаи*ми* суммы присягнетъ, столко лихоимцу и заплатить долженъ, а от протчего что свєрхъ того в заимно*и* записѣ означенно, яко от прямои лихвы, а нє долгу свободенъ будетъ, буди жє присягнут нє похочет, то по тои жє записѣ своей // и платитис 228
имѣетъ.

Артїкулъ 16

О нєпозиванїи должниковъ в судъ инной юрисдикцїи

1. Должникъ помѣстний одной с вѣритєлемъ юрисдикцїи или подсудствїя отвѣтствоват в иномъ судѣ нє долженъ.

2. Сторонних помѣстныхъ должника и вѣритєля одного присуда в надлєжащїй ихъ судъ отправлять.

3. Вѣритєль за позванїє помѣстного должника въ нєнадлєжащи*и* судъ убытки єго награждаетъ.

4. Если бы должникъ помѣстни*и* в которомъ-нибуд судѣ противъ вѣритєлєвого чєлобитья добровольно схотѣлъ отвѣтствовать?

5. Должникъ вѣритєлю гдѣ обязался долгъ уплатит, тамо за нєуплатку судимъ быт долженъ.

6. Безъпомѣстни*и* должникъ в которыи-нибудь судъ за нєуплатку позванъ будетъ, в томъ и отвѣтствоват имѣетъ.

Пунктъ 1.

Зєрцал. Сазон. под словомъ долгъ № 60 и 61 Прав Граж. артїк. 66 № 1 Прав Хелм. книги 4 роз. 73 прєд концемъ Зєрцал. Сазон. под словом купецъ № 1

Кто бы помѣстны*и* для купечєства и для какои-нибудь своєи потребы в иную сторону за границю либо изъ уєзда своєго в другїй уєздъ выѣхалъ, таковаго в томъ пути никто за долгъ свой тягат и тѣмъ єго приводит къ убиткам нє имѣетъ, но тамо изъ нєго [1-]должен искать суда[-1], гдѣ онъ єсть подсуденъ.

2.

В Зєрцал. Сазон. под словомъ долгъ № 62 и 63

Если ж би вѣритєл должника помѣстного и под нимъ с нимъ присудомъ житєлствующаго в пути удержавъ, сталъ в нєнадлєжащїй судъ тягат, а онъ бы будучи в тотъ судъ позван отговаривался, что от такого вѣритєля нє былъ єщє в надлєжащїй судъ, которому они оба подсудни, о тоє позванъ, хотя бъ и нє возбранялося єму и тамо отвѣтствоват, в такомъ дѣлѣ оныи сторонны*и* судъ, нє чинячи мєжду ними росправы, имѣетъ обохъ отправить въ свой ихъ надлєжащїй судъ.

3.

Там жє Зєрцал. Сазон. под словомъ судъ № 82 Поряд. част 2 о гостинномъ судѣ № 5

А єсли бы изъ оного сторонного суда по настоянїю истцевомъ своєго должника помѣстного нє отправивъ принудилъ єго къ отвѣтствїю и тамо мєжду ни*ми* приговоръ было бъ учинєно, и от того бы оный отвѣтчикъ пришелъ къ убыткам, такова приговора онїй // исполнят нє долженъ, но на 228
истцу в своємъ надлєжащом судѣ за то что от нєго в нєнадлєжащїй судъ зв.
былъ позванъ справєдливости и за убытки свои награжденїя доходить и по доказателствамъ получить можетъ.

4.

В Зєрцал. Сазон. слово[2] судъ № 82 в срєдинѣ и слово

Но когда бы оный помѣстнїй должникъ или отвѣтчикъ, нє отговариваясь тѣмъ что к нєнадлєжащему суду позванъ, доброволно в нємъ противъ чєлобитя истцевого сталъ отвѣтствовать, тогда что об нємъ и в ономъ судѣ

[1–1] *Правлено.*
[2] *Правлено.*

долгъ № 63 на концѣ

будетъ приговорено, ежели апеллїоват не будетъ, то исполнять имѣетъ. Тожъ разумѣть и о пріезжихъ людехъ в Малую Россїю, когда одинъ другого[1] въ здѣшнии судъ позиват станетъ.

5.

В Зерцал. Сазон. под словом акція или челобитя № 25 с сокращеніемъ

Кто бы хотя и помѣстныи кому задолжився обязался записю уплатит в какомъ иностранномъ городѣ или мѣстѣ, и за неуплатку въ тамошнии судъ позванъ былъ, то тамо долженъ без всяких отговорокъ и ответствоват, по своему же обовязателству и записѣ надлежащое чинит исполненіе.

6.

[Въ] согласіе права Порад. част 2 о гостинномъ судѣ № 3

Безъпомѣстного же должника всякому вѣрителю, где-нибудь его постигнетъ, в каждомъ судѣ тягат и справедливости с него искат свободно, и оный должникъ не отговариваясь своимъ судомъ, которому бы сказовалъ себе быт подсуднымъ, тамо, где будетъ позванъ, ответствоват долженъ.

Артїкулъ 17

О гостинномъ или скоромъ судѣ за долгы пріежжихъ либо отежаючихъ людей

Прав Хелм. книги 2 роз. 42 Порад. в Артїкулахъ Прав. Магдебурского о судїахъ и справедливости № 8

Буде бы пріежжїй сторонный человѣкъ, ставъ челобитствоват въ судъ на обивателя или бы вопреки гражданинъ на пріежжого за долгъ, тамо по такому челобитю дѣло имѣетъ быт мимо другихъ здѣшних челобитчиковъ слѣдовано и вершенно, без всякого отлагателства и волокити иностранного чловка, развѣ бы онъ, будучи в ономъ мѣстѣ чрезъ немалое время свои промысли отправлялъ, то для него другим преднѣйшимъ челобитчикамъ дѣла прериват не надлежитъ. А в протчемъ о таковых пріежжихъ и отежжаючихъ должникахъ поступат // какъ в главѣ 9 в артїкулѣ 11 показано. 229

Артїкулъ 18

О употребленїи или потерянїи вещи в заими или в наемъ взятой

1. Вещи в позику взятой или нанятой сверхъ уговору инако не употреблят.
2. Вещъ позиченная буди до сроку спортится или потерается?
3. О вещах в заими данных и чрезъ срокъ удержанных, которые какую бъ прибыль приносили?

Пунктъ 1.

В Поряд. в Артїкулахъ Прав. Магдеб. о данних въ займи вещах № 8 В Зерцал. Сазон. слово позиченная вещъ № 11 и 14

Никто вещи у кого в позику или наимомъ взятой, яко то лошади, плата, или какои посуды и чего-нибудь тѣмъ подобного, не имѣетъ к чему другому и болше употреблять, но толко къ тому и такъ с какимъ договоромъ взялъ Буди же бы напримѣръ дано было в позику или нанято кому лошад на одну, на двѣ, или три милѣ, а онъ бы ехалъ на ней далѣй, или повѣрено бы ему плаття, либо другую вещъ на день или на неделю, а онъ бы употреблялъ чрезъ болшое время; таковыи заимщикъ или нанимател не токмо чрезъ то присвоеват тоей вещи вовся себѣ никакимъ образомъ не силенъ, но при возвращенїи онїя тому у кого взялъ, что тоя вещи сверхъ договора употреблялъ, и за убитки, которые могли бъ от того произойти, по доводамъ наградить долженъ.

[1] *Правлено.*

2.

Зерцал. Сазон. слово позиченная вещъ № 11 в средине и на конци Там же слово фантъ № 1 с начала с поправленіемъ

К тому ж будет бы кто вещъ в заими взятую в какъ наилутшемъ имѣлъ береженіи, а здѣлалася бъ в оной какая порчъ или и совсѣмъ бы потеряна была безъ причины его; то убытокъ в той спорченной или потерянной вещи пополам между давшимъ и взявшимъ в заими роздѣленъ быт имѣетъ, а буди кто с уговоромъ особливымъ на свой страхъ и убытокъ оную вещъ принялъ, то в такомъ случаи долженъ онъ тую вещъ, буди спортится или потеряетъ чего стояла совершенно наградить.

3.

Там же в Зерцал. Сазон. долгъ № 3 в средине со изасненіемъ

Кто бы кому далъ в заими на срокъ, чтобы и вѣрителю и тому кто взял приносило прибель, яко напримѣръ лошадь или другую скотину, под такимъ договоромъ, чтобы с того была прибель пополамъ обоимъ; оное тако в заимъ взятое, с надлежащою по договору прибелю, тотъ кто бралъ вѣрителю конечно на уговоренный срокъ отдат имѣетъ, инако же если бъ чрезъ срокъ удержалъ, то при возвращеніи взятого всю полученную // съ того прибель 229
отдать и особливо убытки вѣрителю награждат долженъ будетъ. зв.

Артїкулъ 19

О закладѣ движимаго и недвижимого имѣнія

1. Имѣнія недвижимія закладиват с вѣдома уряда.
2. Вѣрител изъ закладного себѣ имѣнія, когда не в зачетъ, а когда в зачетъ долга, прибели употреблят имѣетъ.

Пунктъ 1.

Саксон. под слов. фантъ или закладъ № 17 порука № 38 и обѣтница № 7, 8, 9 и 10 Прав Гражданского артїкулъ 27 № 8 с поправленіемъ

Кто бы предъ урядомъ имѣнія свои либо какіе пожитки за заимніе денги кому закладивалъ, долженъ поставит достовѣрныхъ свѣдителеи или поручниковъ в томъ, что оное имѣніе или пожитки никому в закладъ тѣмъ закладчикомъ не даны, ни с кимъ не спорны и никакимъ образомъ не заведены, буди же бы послѣ кто с первѣйшою закладною записю или почему другому правилно до таких его имѣній или пожитковъ приискался, то послѣдныи оныи вѣрител первіе на другомъ того закладчика имѣній, потомъ чего бы не доставало или и ничего бъ ко уплаткѣ у него закладчика не было, на тѣх, кои свѣдителствовали и ручалис за оного закладчика, а вѣритель ихъ свѣдителству и порукѣ вѣрилъ, свой долгъ доправит силенъ будетъ. Тѣ же свѣдители и поручники на персонѣ самого того закладчика своего доходит имѣютъ, и того ради всякіе закладиваеміе кому от кого, особливо недвижимые имѣнія, должны сознаваны быт в надлежащомъ урядѣ, гдѣ тое имѣніе обрѣтается, а в сочиненіи тѣхъ урядовых записеи поступат какъ о продажах и куплях въ главѣ 14, в артїкулѣ 3, в пунктѣ 1-м вышше показано, инако же хотя бъ кто и прежде в закладъ безъ урядовой записѣ у кого какое имѣніе принялъ, то ко владѣнію оного по артїкулу девятому пункту третому сея главы близжшій будетъ тотъ[1], кто на то запис урядовую покажетъ.

2.

В Порад. титул застава вопросъ 4 № 5 Там же в Порад. част 3 о ѳекуціи № 14 са в Сазон. под слов обовязателства

Когда какіе имѣнія, напримѣръ, село, деревня, футор, винокурня, мельница, прудъ, пивоварня, поле пахатное, садъ, огородъ, лавка купеческая, домъ и инные, изъ которых прибель извѣстная приходит, заложены от кого кому будуть в долгу безъ срока и без всякого о тѣхъ прибеляхъ договора и изатія по урядовой записѣ, или и без записа, тогда вѣрител тую прибель и корист в сумму долговую столповую // не зачитая получат имѣетъ, если ж 230

[1] *Правлено.*

№ 3 от полу в Прав Граж. артік. 140 № 15 с поправленіемъ

бы при уговорѣ поставлено было именно, чтобъ тѣми имѣніями, которые в закладъ дани, заимодавцу владѣть, зачитая получаеміе из нихъ прибели в столповую сумму, то по таковому договору непремѣнно и быт имѣетъ, когда же тую прибель з оного закладного имѣнія за свою столповую сумму вѣрител получил, то и оное имѣніе закладчику уступит имѣетъ.

Артікулъ 20

О выкупѣ из заклада имѣнія или какои вещи на срокъ и прежде срока

1. Если бы вѣрител у должника не принимая денег закладного имѣнія не уступалъ?

2. Тот же вѣрител, если бы послѣ позовного судового указа, не возвращая закладного имѣнія должнику, что из него потерялъ или прибели получалъ?

3. Кто бы имѣнія своего изъ заклада не могль на срокъ выкупить, тому к выкупу другии таки же срокъ положенъ быт имѣетъ.

4. Наслѣдники умершого закладчика прежде срока закладное имѣніе викупит могутъ.

Пунктъ 1.

Статут роз. 7 артік. 14 § 1 там же роз. 4 артік. 99 § 2

Кто бы кому имѣніе либо какую вещъ свою за взятіе в заимъ собою денги на срокъ в записѣ означеныи заложивъ похотѣлъ оное на томъ же сроке из заклада выкупит, но вѣрител бы денег своихъ принят и имѣніе оное из заклада возвратить не похотѣлъ, и за то позванныи в судъ на срокъ краине означенныи не сталъ бы, то челобитчикъ, докажетъ лы того, что тое имѣніе за коликое именно число денег и до какого сроку заложено? имѣетъ тѣ денги в судѣ положить, а судъ, отобравъ оное имѣніе от упорного вѣрителя вручит челобитчику, денги же отложенные оному вѣрителю не удерживая в цѣлости возвратит долженъ. А если оныи вѣрител за позвомъ на срокъ станетъ и по тому ж от челобитчика доказано будет, что означенное имѣніе в закладъ ему, а не в продажу пущенно, то имѣетъ без всякого спору[1] там же в судѣ денги свои принявъ, закладного имѣнія оному челобитчику уступить.

2.

Там же роз. 7 артік. 19

Оному ж вѣрителю, которыи бы не принимая должных денег закладного имѣнія // должнику или его наслѣдникамъ уступат не хотѣлъ, в позовномъ 230
изъ суда на него указѣ имѣетъ быт краиній срокъ о его в тот же судъ зв.
прибытіи и о уступкѣ оного имѣнія означенъ под потерянiем права, и буде бы послѣ такого позва и срока оныи вѣрител, что изъ закладного имѣнія потерялъ, и какую получалъ прибель, за то из собственного его имѣнія оному должнику или его наслѣдникамъ надлежащая по доводам должна быт отправа и награжденіе. Если б же тотъ вѣрител не былъ помѣстныи, то должникъ, при откладѣ ему должных денег в судѣ, можетъ оные ж денги арестоват и судъ ихъ такому вѣрителю отдават не имѣетъ, пока означенного истцу не учинитъ награжденія.

3.

Там же артік. 14 § 2 в срединѣ с прибавленіемъ

Кто кому заложивъ какое недвижимое имѣніе на срокъ, в заимной записѣ означенныи, не выкупитъ на томъ срокѣ; то оный кому заложено тое закладное имѣетъ держат до другого такого ж срока, который в записѣ означен, ежели оныи вѣрител тѣмъ будетъ доволенъ; а когда недоволствуяся станет бит челомъ на должника о уплаткѣ себѣ долга, а в пріемѣ у него себѣ заклада, тогда надлежитъ уже изъ суда опредѣлит ему иный къ уплаткѣ

[1] *Писано по витертому.*

срокъ, смотря по числу должныхъ денег, которые возможно бъ было уплатит, какъ о томъ в главѣ 8 в артїкулѣ 27-м о срокѣ ко уплаткѣ от должниковъ неимущихъ написано; буди же и на тотъ срокъ онаго имѣнія своего з закладу должникъ не выкупит, то в томъ поступат с нымъ, какъ выше сея жъ главы в артїкулѣ 12-*м* пунктѣ 2-*м* показано.

4.

Там же роз. 7 артиї. 14 § 2 при концѣ

Буди же бы таковъ закладчикъ имѣнія или каких вещей на срокъ заложенных не выкупивъ умре[тъ][1], другіе наслѣдники кому бы по правам к викупу то надлежало, таковаго срока в писмѣ закладномъ описанного смотрит не имѣютъ, но могутъ и прежде срока оное выкупит, а если бъ вѣрител денег принять и заклада возвратить имъ не похотѣлъ, и за то в судъ будетъ позванъ, то и по суду денги свои взят, а имѣнія или вещи заложеноѝ тотъ час уступит имѣетъ.

Артїкулъ 21

О давномъ закладѣ недвижимого имѣнія //

1. Истецъ давного предка своего заклада какъ доказивать имѣетъ. 231
2. Отвѣтчикъ при давномъ владѣніи имѣнія за присягою своею или и без присяги когда состоитъ[2].
3. О доводах такъ истца ѧко и отвѣтчика на имѣніе закладное истцево или собственное отвѣтчиково.

Пунктъ 1.

Статут роз. 7 артїк. 13 § 1

Кто бы кого позвалъ о имѣніе недвижимое или о людеи, сказивая, что оные от предка его заставленніе, а отвѣтчикъ бы до того заклада не знался, но сказивалъ бы, что имѣніе его есть отческое или матернее либо куплею и другимъ образомъ чрезъ него самого набытое и чрезъ давност земскую многіе лѣта владѣемое, в такомъ спорѣ истецъ долженъ ѧвит урядовые достовѣрные писменные доказателства, что оное имѣніе или люди во владѣніи предковъ его были и что от них за какій долгъ в закладъ пущены или проданы, под тѣмъ договоромъ, что когда-нибудь наслѣдники его силны будутъ выкупит, и за такимъ доказателствомъ силенъ будетъ оный истецъ, отложивъ отвѣтчику надлежащіе в тѣхъ писмахъ именно означенные денги, имѣніе наслѣдное отобрат въ свое владѣніе.

2.

Там же § 2

А когда бы такиѝ истецъ на то, что *б* означенное имѣніе или люди были когда во владѣніи предковъ его и что заставлены, а не проданы суть, писменныхъ урядовых доказателствъ не явивъ ни достовѣрних людеи въ свѣдителство не представивъ, похотѣлъ бы того одною присягою доводить, тогда отвѣтчикъ хотя и не имѣлъ бы писменних тож доказателствъ при одном своемъ давномъ владѣніи ближшій сам на томъ присягнут, что оное имѣніе его есть собственное куплею или другимъ какимъ образомъ правилно набытое, а о закладѣ онъ никакомъ не вѣдаетъ, и по присягѣ тѣмъ имѣніемъ по прежнему спокоино владѣть силенъ будетъ; буди же какое-нибудь хотя и не урядовое но достовѣрное за рукаѝ чиими и печатми ѧвит доказателство, то и без присяги за такимъ доказателствомъ при давномъ своемъ [3-]владѣніи остатис имѣетъ[-3]. //

---

1 *Дописано над рядком іншим почерком.*
2 *Писано по витертому іншим почерком.*
3–3 *Писано по витертому.*

Там же § 3 с прибавленіемъ в согласіе прав статут. роз. 4 артік. 77 § 2 и 3

По тому ж если бы ни истецъ на то, что ответчикъ имѣніе по закладу держитъ ни ответчикъ, что его есть собственное по куплѣ или другомъ правилномъ набытью, не имѣли оба никаких писменних доказателствъ, ни свѣдителеи, то ближшій будетъ ответчикъ своею присягою довесть, что онъ не по заставѣ, но по другомъ правилномъ набытію такимъ имѣніемъ владѣетъ, но когда истецъ в неимѣніи писменного доказателства представит на то, что искомое нымъ имѣніе есть закладное а не проданное, достовѣрных свѣдителей, тогда оный же истецъ, хотя бъ промолчалъ или не промолчалъ давности, за такимъ свѣдителствомъ, отложивъ ответчику денги, имѣніе тое получит можетъ. Тожъ разумѣт и о ответчику, которыи бы имѣлъ свѣдителеи, а истецъ ничего не имѣлъ; буди же бы такъ истецъ, яко и ответчикъ представляли равное свѣдителство, то ответчикъ за такимъ своея стороны свѣдителствомъ при томъ же своемъ владѣніи вовся быт имѣетъ.

Артїкулъ 22

О закладномъ имѣніи недвижимомъ или какои движимой вещи, которые кто бъ другому в болшомъ числѣ денегъ заложилъ, и о прийстроики на ономъ имѣніи

1. Кто бы закладное себѣ имѣніе или вещъ кому другому в болшои суммѣ неже сам далъ заложилъ.
2. Споръ между закладчикомъ и заимодавцемъ за число денегъ, в которомъ движимыя вещи заложены, чимъ рознимат.
3. О строеніи на закладномъ имѣніи и о подчинкѣ онаго.

Пунктъ 1.

Статут роз. 7 артік. 20 § 1 Зерцал. Сазон. под слов. фантъ № 14 на конци

Никакои вѣрител закладныхъ имѣній или вещеи в болшомъ числѣ денег над тое, за что сам принялъ, другому пущат в закладъ не имѣетъ. А если бы кому пустилъ и тотъ бы кому пущено от закладчика былъ в судъ позванъ для пріему денег и уступки заклада, то по доказателству оного ж закладчика тѣ толко денги, // за которые первому заимодавцу оное имѣніе или вещъ 232
заложенна, принят, а закладное безспорно ему закладчику отдать долженъ, чтоже бы сверхъ того числа денег оному первому заимодавцу далъ, тое на нем и поискиват имѣетъ.

2.

Там же Статут артік. 20 § 2

Гдѣ бы учинился споръ между закладчикомъ и вѣрителем о закладные движимые вещи, на которые по вышеписанному никакихъ бы записеи, ни свѣдителства, о числѣ денег у обоихъ сторонъ не было, тамо держащій закладъ ближшій будетъ присягнуть на своеи сказкѣ за какую именно сумму в закладѣ тѣ вещи держитъ, а по присягѣ денги свои принявъ закладное закладчику в цѣлости возвратит имѣетъ.

3.

Порад. в титулах закладъ вопросъ 3 № 4 там же в Артїкулах Прав. Магдеб. о даннихъ в закладъ в сохраненіе вещах № 7 Прав Гражданского артік. 140 № 14 Прав Хелмин. книг. 4 роз. 21

Если бъ заимодавецъ на томъ имѣніи, которое ему заложено, что вновъ построилъ или подчинку какую здѣлалъ и о томъ бы при выкупѣ такого закладного имѣнія учинился споръ, то в том поступать такъ, какъ в главѣ 15, в артїкулѣ 4 въ пунктѣ 2-м о пристроикѣ и подчинки на откупномъ имѣніи показано.

Артїкулъ 23

О имѣнїи закладномъ на срокъ на упадъ, то єст под потєрянїемъ

1. Кто на срокъ под потєрянїемъ заложивъ имѣнїє нє выкупитъ оного?
2. Наслѣдникъ должниковъ и послѣ срока закладноє имѣнїє викупит можетъ.

Пунктъ 1.

Статутъ роз. 7 артїк. 21 с поправленїемъ противъ нижеписанного Сазонского Права Зєрцал. Сазон. слово фантъ № 18 19 В Прав Граж. артїк. 140 № 22 Статут роз. 7 артикулъ 27, с согласїемъ вишеписанного Сазонского Права

Кто бы заложилъ кому нєдвижимоє собою набытоє или наслѣдноє имѣнїє до опредѣлєнного от себє сроку на упадъ, то єсть под потєрянїемъ, єсли на томъ срокѣ нє выкупит, и за прошєствїем онаго срока выкупит би нє могль, таковому надлєжитъ въ судѣ означит три срока по двѣ недєлѣ до викупу, буди жє оный должникъ и до шєсти недєль нє викупит, в ту пору поступат, какъ о томъ в слѣдующем артїкулѣ 24[1] в пунктѣ 1м показано. //

2. 232 зв.

Статут роз. 7 артїк. 21 от полу

А когда бы тотъ, которыи заложилъ имѣнїє, сам умер прежде положенного собою в записѣ к выкупу срока под потєрянїемъ, тогда, хотя бъ и срокъ оный проишелъ, свободно будетъ наслѣдникамъ, его отложивъ должноє число денег, закладноє имѣнїє къ себѣ принять.

Артїкулъ 24

Если бы кому нєдвижимоє имѣнїє в закладъ на срокъ на упадъ, то єсть под потєрянїемъ, было пущено, за такую малую сумму, которую то имѣнїє много ценою своєю превосходило б

1. Кто бы закладного своєго имѣнїя превосходящаго цену должной сумми нє выкупилъ на положенныи подъ потєрянїемъ срокъ.
2. Имѣнїя закладнїя буде бы кто продалъ, долженъ ли купца боронит.

Пунктъ 1.

Прав Хєлм. книг 4 роз. 79

Когда бы чїє имѣнїє из суда было дано в закладъ до именного срока под потєрянїемъ за долгъ напримѣръ в двадцати рубляхъ, а тоє имѣнїє стояло бъ болшои сумми, напримѣръ жє шестидесятъ рублеи оныи жє бы должникъ нє токмо на положенныи в записѣ срокъ, но свєрхъ того по шести недєлях нє выкупилъ, то послѣ ужє того имѣнїя и викупат нє можетъ, однакож кредиторъ долженъ ему доплатит столко денєгъ, сколко то имѣнїє по оцѣнки судовои долговую суму превосходит будетъ.

2.

Порад. в титулах о заставѣ вопросѣ 2 № 3 Зєрцал. Сазон. под словом обязатєлство № 1 и 2 Прав Граж. артїк. 140 № 11 12 и 13[2]

Кто жє бы кому пустивъ в закладъ имѣнїє, далъ на то запис с означенїемъ срока подъ такимъ толко обязатєлствомъ, что имѣетъ на ономъ срокѣ денги уплатит, а ничєго о упаду или потєрянїи имѣнїя нє упомянулъ, таковыи закладчикъ хотя бъ нє толко на положенномъ срокѣ, но и по прошєствїи оного в шесть недѣл и далѣє викупит нє могль, и хотя бъ заимодавецъ по приговору судовомъ тоє закладноє имѣнїє кому другому заставилъ, однакъ

---

[1] *Дописано в рядок.*
[2] *Писано по витертому.*

того, кому заставлено от выкупу пред онимъ первимъ закладчикомъ боронит и заступат не можетъ, для того что и самъ в заставѣ, а не в продажѣ тое[1] держалъ, но оныи первий закладчикъ тое свое закладное имѣніе выкупит свободенъ, ибо давност в таком выкупѣ вредить не можетъ. //

Артїкулъ 25

О заложенноѝ на срокъ движимой вещи

1. О закладѣ движимои вещи на срокъ не под потерянїемъ.
2. Закладу безъ срока какии срокъ долженъ быт имѣетъ.

Пунктъ 1.

Статут роз. 7 артїк. 28 § 1 в Порад. артїк. о долгах и должниках № 3 прибавленїе

Кто бы кому движимое что заложивъ на срокъ, не под потерянїемъ, за срокомъ тѣмъ не выкупилъ, а имѣющии бы тое в закладѣ на него челобитствовалъ, дабы свое выкупалъ, но той бы выкупат не похотѣлъ или не мог, не токмо на срокѣ, но уже и в шест недѣль, таковому заимодавцу допустит имѣетъ тую закладную вещъ продать съ свѣдителствомъ добрыхъ людеи и сумму должную денгами отобрать, а что сверхъ долгу за ту вещъ озметъ, тое чтобы при том челобитствуя издержалъ? выключивъ, осталнїе денги оному должнику отдать имѣетъ, а должникъ по прїемѣ онаго остатка болшъ упоминатся о свои вещи уже не можетъ. Буди же чего к суммѣ долговоѝ или к награжденїю за убытки кредиторови недостанетъ за проданую закладную вещъ, тое должникъ имѣетъ дополнит по доказателству.

2.

Статут роз. 7 артїк. 28 § 1

А если бы таковая вещъ была в закладъ дана без срока, тогда по челобитью того кому заложено имѣетъ судъ положит срокъ до четирех недел, и буди до того срока не викупит, то в судѣ поступат с нимъ по вышеписанному первому сего ж артїкула пункту.

Артїкулъ 26

О насилномъ отнятїи закладного имѣнїя

1. Если бы закладчикъ не уплатя долгу закладное свое имѣніе от заимодавца отнялъ.
2. Когда бы кто сторонныи изъ закладного кому имѣнїя что отнялъ.

Пунктъ 1.

Книг. Статут роз. 7 артїк. 22 § 1 Статут роз. 4 артїк. 92 § 1

Кто бы в закладъ далъ кому имѣніе или грунта людми населенные в какомъ-нибудь долгѣ на срокъ в писмѣ закладном положенныи и на ономъ срокѣ не уплатя самоволно тое имѣніе и людей бы насилїемъ отнялъ, и в томъ бы по доводамъ от вѣрителя в судѣ изобличенъ былъ, таковыи оное имѣніе свое паки в закладъ // возвратит, а тому вѣрителю за насилїе 233
дванадцять рублеи денег и всѣ заруки, которые в писмѣ его закладномъ зв.
описаны будуть, заплатитъ, сколко же бы времени люде на ономъ закладном имѣнїи живущїе за отнятїемъ его вѣрителю не работали, за то всякую недѣлю от всякого тяглаго работника по осмънадесять копѣекъ, а от пѣшого по дванадцят копѣекъ, а протчїе всякїе пожитки и прибели, сколко бы по правилному от вѣрителя доказателству убытковъ явилос, удвое наградит долженъ, какъ о томъ выше в главѣ 9, въ артїкулѣ 1-м, о изгнанїи из спокоиного владѣнїя показано.

---

[1] *Правлено.*

2.

Там же в Статутѣ роз. 7 артік. 22 § 2 прибавленіе

А кто бы в заложенномъ кому имѣніи или грунтѣ, с людми на них осаженними, сторонныи третій по какому праву или з упрямства, что отнялъ, в такомъ случаи по требованію держащаго в закладѣ тое имѣніе должень будетъ заложившій оное по силѣ записѣ своеи его заступат, и буди заступит не можетъ, то столко, сколко чего отнято, иними людми своими или землею за отнятое наградит ему имѣетъ, естли ж похочетъ заимодавецъ самъ из означенного насилника суда искат, то ему свободно будетъ, а судъ в томъ поступат имѣетъ, какъ выше в первомъ сего артікула пунктѣ показано; буди же в такомъ закладномъ имѣніи кто без всякого права з упрямства учинит какую обиду и убытокъ, на такомъ, поки будетъ заимодавецъ оное имѣніе держат сам, а не должникъ своего убытка и обиды судомъ доходит можетъ.

Артікулъ 27

О потеранiи или порчи закладных имѣнiи недвижимых

Порад. в титулах о закладѣ № 1 Прав Граж. артік. 140 № 9 Зерцал. Сазон. под слов обовязателство № 6 и 7

Кому бы какіе имѣнія недвижимія или хоромнія строеныя, в которои суммѣ заложены были до викупу на срокъ или без срока не на упадъ, и в том бы закладѣ здѣлалас в ныхъ какая порча или убыль, либо и совсѣмъ бы ихъ не стало безъ всякія причины держащаго, от такого случая напримѣръ пожара, наводнѣнія, непріятелского нападенія и прочая, не от небреженія или несмотрѣнія того, кто в закладъ принялъ, таковыи держател не имѣетъ за оные потерянные имѣнія или за учинившуюся в них порчу и убель награждат, а данных собою // на то закладчику денег доправлят на нем же 234
закладчику силенъ будетъ, когда же бы тѣ имѣнія потеряны или спорчены были з его держателя небреженія, несмотрѣнія или з какои другой его причины, хотя бъ и по прошествіи срока не на упадъ опрѣделенного зачимъ не могли быт выкуплены, то оныи заимодавецъ долженъ будетъ закладчику за потеряніе по оцѣнки судовой чего стояли совсѣмъ наградит или за порчъ и убыль из занятой суммы сколко надлежат будетъ вычест.

Артікулъ 28

О порукѣ за недоволних во имѣніи и безпомѣстных

1. Что есть порука и кто оную по себѣ ставит долженъ? а кто к тому и не одолжается.
2. Кто порукою быт не можетъ?

Пунктъ 1.

Порад. част 3 о порукахъ № 8 и Енхирид. о поруках № 6 там же в Порад. в артік. Прав Магдеб. о поруках № 10 Зерцал. Сазон. под словом порука № 5 и 11 и под словом долгъ № 58 Прав Граж. артік. 27 № 7 артік. 34 № 1 и 2 артік. 117 № 1

Порука не что иное есть толко обязателство на писмѣ или словесно учиненное кому от того, кто за кого в котором долгу или в чемъ-нибуд другомъ ручится, всякій же должникъ, которыи доволного имѣнія и пожитковъ, а паче помѣстя или осѣдлости, тамо гдѣ живетъ не имѣетъ, долженъ ставит по себѣ поруки, какія и под какимъ в чемъ обязателствомъ заимодавецъ востребуетъ? а кто в закладъ что даст от того поруки истязиват не надобно, ибо кто имѣетъ чимъ платит или что в закладъ даст силнѣе дѣлаетъ неже кто поруку ставит.

2.

Прибавленіе во согласіе Права Сазон. под слов бѣлоголова № 15 на конци Статут роз. 9 артік. 28

Поручникаи какъ в долговых такъ и в других дѣлахъ не могут быт 1) Дѣти недорослiе под опекуномъ или и дорослые да еще от родителей в имѣніяхъ не отдѣленные. 2) Жена замужняя без вѣдома и соизволенія мужа своего. 3) Монахи без писменного соизволенія своего началника и братіи. 4) Служители и подданіи чіи-нибудь безъ писменного ж позволенія гіпдъ своихъ, однако ж

служителямъ и подданнимъ, хотя и без вѣдома гⷭдъ своихъ, ручитис в менших вещехъ, то єсть не болше в двухъ рубляхъ денег свободно, и когда бы одинъ такій человѣкъ за разными людми ручитис хотѣлъ, то на столко за всѣхъ ручится имѣетъ, чтобы двохъ рублеи не превосходило. //

234 зв.

Артїкулъ 29

О довлѣтворенїи поручниковъ за должники по своимъ обовязателствамъ

1. С какимъ кто обязателствомъ за кого ручится, тому довлѣтворит долженъ.

2. Если бы кто за должника в чемъ поручился, а должникъ бѣжалъ бы.

Пунктъ 1.

Зерцал. Сазон. под словом порука № 21 Прав Хелм. книг. 4 роз. 64 Прав Граж. артїк. 117 № 1 Порад. част 3 о порукахъ № 2

Кто кому за кого под какимъ обязателствомъ ручится, по тому и довлѣтворит долженъ, напримѣръ: ручился ли кто за какого должника в поставкѣ его на срокъ, когда вѣрител востребуетъ самого, то самого и поставит, а если во уплаткѣ за него долга, когда бы от него не имѣло быт уплачено, то и долгъ таки вѣрителю платит долженъ будетъ; однако ж всякому вѣрителю надлежитъ первѣе смотрѣть самого должника, и в судъ онаго позиват и своего долга на немъ искат, а не на поручнику, но развѣ тогда уже уплатки долгу на поручнику доправляется, когда бы ничего должникъ не имѣлъ, или бы и сам на срокъ не явился, а если бы самъ былъ представленъ и что бы из движимого, а не в недостаткѣ движимаго, недвижимого имѣлъ, тѣмъ по оцѣнки сам уплачиват, по томъ что бы уже у него должника не доставало, то поручникъ остатка долга того доплатит за него вѣрителю, а самъ того на нем должнику доправлят имѣетъ.

2.

В Порад. част 3 о порукахъ № 2

Когда же бы такій должникъ (за которого поручникъ в поставкѣ толко самого, а не в уплаткѣ долгу в порукѣ былъ) не уплатя вѣрителю на уреченныи срокъ долга бѣжалъ, тогда поручнику оному дозволенъ быт имѣетъ для его должника сиску срокъ до шести недель, буди бы не убѣжалъ оны должникъ куда за рубежъ, или смотра по разстоянїю мѣстъ, как бы его мощно было сискат, хотя и до дванадцяти недель, а если убѣжитъ за рубежъ, до полгода, и когда на тѣ сроки поставленъ и отданъ вѣрителю оны должникъ будетъ, тогда поручникъ от своея за него поруки освободитис можетъ, буди же не поставит сам за него долгъ вес и что бы могло от того произити убытков уплатит вѣритель имѣетъ.

Артїкулъ 30

О порукахъ многыхъ за одного должника

1. Если бы многи поручники за одного должника купно, а не по равной части платит записалис.

2. Поручники если бы записалис по равно части платить? //

3. О круговои одного за всѣх и всѣхъ за одного порукѣ. 235

Пунктъ 1.

Прав Хелмин. книг 4 роз. 49 да в Порад. артїк. о порукахъ № 2 в Прав Граж. артїк. 31 № 1 в срединѣ толкованіе в Порад. част 3 о порукахъ №5

Кто бы кому будучи долженъ поставилъ нѣсколко по себѣ поручниковъ, которыи обязалися бъ обще платит, без именно раскладки межъ собою должные денги на уреченномъ срокѣ какую кто от ныхъ част уплачиват имѣетъ? а оны бы должникъ ко уплаткѣ своего долга на тотъ же срокъ не былъ в состоянїи, таковыи поручники заплатит за него должны по равно части, а буди бы которы одинъ из нихъ или нѣсколко ихъ поручниковъ

таковы были, что надлежащих от себе частей уплатит чимъ не имѣли б, или ихъ искат было бъ невозможно, то сколко других товарищеи на лице будетъ оныи долгъ весь вѣрителю учлатит, а самии оны частей на своихъ неуплативших товарищахъ, всего же долгу на должнику доходит имѣютъ; потому ж если бы всѣ оные поручники ко уплаткѣ долгу на срокъ не явился, а одного которого от ных вѣрител искат и въ судъ позват могль, то на немъ за всѣх своего всего долгу доходить, и онъ в томъ должника, за которого ручился, или в небытіи и несостояніи онаго, тѣхъ же товарищеи своихъ смотрѣт имѣетъ.

2.

Зерцал. Сазон. под словом обѣтница № 7

А когда бы нѣсколко поручников обязалис за какого должника вѣрителю платит долгъ по равнои всякъ от себе части, а не купно всѣобще, тогда вѣрител кромѣ тоеи части, которую кто от ных уплачиват обязался, всего долгу доправлять не можетъ, а которыи от нихъ свою част уплатит, свободенъ будетъ от уплатки за других, хотя бъ от них, которыи и неимѣлъ чимъ за себе платит или бы где и на сторону удалился.

3.

Прав Хелминского книг 4 роз. 72 от полу в Порад. книг Энхирид. №2 и Порад. артік. № 6 о поруках в Зер. Сазон. обѣтница № 8 и 10 в Прав. Граж. артік. 117 № 5 от полу в Порад. част. 3 о поруках № 2

Буди же бы нѣсколко поручиковъ за должника вѣрителю записалис круговою порукою с такимъ обязателствомъ, что б оному надлежащій долгъ уплатилъ одинъ, которыи от нихъ или всѣ за оного однаго уплачивали б, то волно будеть вѣрителю того одного или всѣхъ их в судъ позвавъ, свои долгъ доправит, а на которомъ доправлено будетъ, тому заимную и поручную запис отдат имѣетъ, по которой бы онъ на протчіихъ своихъ товарищах по их обязателству или на должнику своея уплатки моглъ доходит. //

Артікулъ 31

235 зв.

О поручникѣ в порукѣ своеи за чии долгъ запирающомся

Порад. артік. Права Магдеб. № 12 там же част 3 о поруках № 1 Зерцал. Сазон. Права Граж. артік. 117 № 2 прибавленіе

Когда бы кто на кого челобитствовалъ за поруку и неуплатку долга по порукѣ, а ответчикъ до такои поруки не знался бъ и не было бы на то ни поручноі записѣ, ни свѣдителеи, тогда ближшій будетъ ответчикъ присягою отвестися на томъ, что онъ за такого должника не ручился, нежели бы истецъ имѣлъ своею присягою того ему довест, развѣ бы оныи истецъ имѣлъ достовѣрних троех или двухъ свѣдителеи, а у ответчика бы равнаго не было свѣдителства, то за присягою своею и оных свѣдителеи искъ свой на немъ получитъ, а если бы равное на обѣ сторони было свѣдителство, в такомъ равенствѣ паки ответчикъ своею и свѣдителеи присягою от иску того освободит себе будетъ силнѣйшій. Се же разумѣть в случаи когда бы внѣ суда порука состоялас или когда на писмѣ поруки не имѣется.

Артікулъ 32

В каких случаяхъ поручникъ на должника за ким ручился челобитствоват можетъ

В Порад. част 3 о поруках № 3

Поручникъ на должника за которим ручился челобитствоват силенъ сторони [1-]долга в таких случаяхъ[-1]. 1) Если должникъ от давнего времени ест долженъ, а к уплаткѣ долга срокъ не положенъ и онїй должникъ тую уплатку пренебрегаетъ. 2) Если онии должникъ имѣнія свои расточаетъ. 3) Если судомъ приговорено уже будетъ поручнику, чтоб истцу платился. 4) Если с начала такии договоръ былъ, чтоб его должникъ освободилъ от поруки, когда поручникъ в ней быт не похощетъ.

[1–1] *Писано по витертому.*

Артїкулъ 33

Когда поручникъ свободъ[1] бываетъ от поруки

Въ Порад. Энхиріdіонъ о поруках № 9 в Зєрцал. Сазон. рукоимя № 22 в Порад. част 3 о поруках № 2 Прав Магдеб. артїк. 117 № 7

Когда без соизволенія или без вѣдома поручника контрактъ либо уговоръ заимодавцемъ и должникомъ будетъ перемѣненъ, или должникъ долгъ свой вѣритєлю уплатитъ, тогда поручникъ, хотя бъ поручную свою запис виручилъ или нє виручилъ, от поруки свободенъ будетъ.

Артїкулъ 34

По смєрти должника долгъ єго поручникъ когда уплачиваетъ? а когда // от уплатки свободъ[2] бываетъ. 236

1. За должника прєждє срока уплатки долга умєршаго поручник нє платится.

2. Если бы поручникъ по своєи поруки нє поставилъ должника и в полгода по срокѣ, а должникъ бы между тѣмъ умєръ.

3. По смєрти должника когда дѣти или наслѣдники єго, а нє поручникъ, а когда поручник, а нє наслѣдники должникови долгъ єго уплачуютъ.

Пунктъ 1.

Статут роз. 11 артїк. 54 § 1 в Порад. артїк. о поруках № 9 там жє Эхиридіонъ о поруках № 3 там жє част. 3 о поруках № 6 Прав Граж. артикулъ 119 № 1 и 5 в Зєрцал Сазон. порука № 28 и Прав Хєлм. книг. 4 Роз. 67

Если бы кто такова чєловѣка, на котораго за долгъ чєлобитє єсть, взялъ из суда на поруки нє во уплаткѣ долгу, но в поставкѣ єго на срокъ в судъ, а тотъ бы должникъ прєждє того срока умєръ, таковыи поручникъ от своєго обязатєлства свободенъ будетъ и убытка никаковаго тєрпѣт нє имѣетъ, но наслѣдники умєршого за долгъ отвѣтствоват должни. Равним жє образомъ єсли бы и поручникъ самъ предъ срокомъ в поставкѣ должника означєнним умєръ, тогда чєлобитчикъ ужє самаго должника смотрѣт имѣетъ, наслѣдники жє поручникови от уплатки долга свободни будутъ.

2.

Статут роз. 11 артїк. 54 § 2 Прав Хєлм. книг 4 роз. 66 с поправлєніємъ

Если бъ поручникъ за какого должника в поставки на срокъ ручился и нє токмо на тотъ срокъ, но и в полгода по прошествїи ужє оного срока тоєи поруки нєбрєженіємъ своимъ нє издалъ, и правилних бы причинъ, за чимъ єго нє моглъ поставит, нє показалъ, а между тѣмъ должникъ тотъ умєръ бы по срокѣ в полгода, какъ о томъ и в артїкулѣ сєя глави 29-м показано. Тогда єжєли єго должниковим наслѣдникамъ долга уплатит будетъ нѣчимъ, таковии поручник сам за того умєршого должника вѣритєлю уплатит долженъ.

3.

В Порад. в артїкулахъ о поруках № 3 в Прав Граж. артїк. 119 № 3 з начала

Когда жє бы за должника ручился в уплаткѣ долга, а нє в поставкѣ єго, а оныи бы должникъ по срокѣ умєръ, таковыи поручникъ или єго наслѣдники тотъ долгъ уплачиват имѣютъ, такъ какъ о томъ сєя глави в артїкулѣ 29 в пунктѣ 1 показано.

---

[1] *Так у тексті.*
[2] *Так у тексті.*

Артїкулъ 35

О долгу и порукѣ умєрших*ъ* должника и поручника

1. По умєрших должнику и поручнику наслѣдники их когда платити*с* должни, а когда нь[1].

2. Должникови и поручникови наслѣдники в чємъ купно с прєдка*ми* своими записали*с* вѣритєлю, в томъ по записям и довлєтворит должны?

Пунктъ 1.

В Порад. част. 3 о поруках № 2 в Зєр. Саѯон. слово дѣдич или наслѣдникъ № 16 Прав Хєлминского к. 4 роз. 65 да в Прав Гражданском артїк. 119 № 3 Статут роз. 7 артїк. 18 § 3 со изасненїємъ

Когда бы кто за кимъ во уплаткѣ долгу ручился на срок, и по срокѣ тотъ // поручникъ умєр бы, тогда надлєжитъ вѣритєлю искат долга того первѣє на самом должникє, а по смєрти єго на наслѣдниках єго, которїи по нємъ имѣнїя, либо пожитки какїя наслѣдствовали *б*, а єжели на самомъ должникѣ поискат ничєго, и по смєрти бы єго наслѣдникам єго ж никакого наслѣдїя нє осталос, то уплатки онаго долга доходит на наслѣдниках поручника умєршого, єжели какїя имѣнїя єго получили; а єсли бы и тѣ наслѣдники по нємъ ничєго нє получили, то какъ оныє должникови наслѣдники от долга, такъ и сїи отъ поруки прєдков своихъ имѣютъ быт свободни. 236 зв.

2.

В Порад. в Артїкулах Прав Магдєб. о порукахъ № 3 со изасненїємъ

Если бы вѣритєлю должникъ и єго наслѣдники долгъ платить, а поручникъ и єго ж наслѣдники в поставкѣ либо и в уплаткѣ за нєго долга обовязали*с*, онїє жє должникъ и поручникъ помєрли бъ, то с ихъ наслѣдника*ми* по обстоятєлствамъ дѣла поступать в силѣ вышшеписанних сея глави артїкуловъ.

Артїкулъ 36

О вещах*ъ* въ закладѣ, в поклажъ, и в позикѣ в чїємъ сохранєнїи потєрянных

1. У кого вєщи в закладъ или в сохранєнїє данныє пропадуть.

2. За убытокъ порушєнных в поклажѣ вєщ*єи* награждат имѣєтъ тотъ, кто порушилъ.

3. Данных в сохранєнїє или позиченных вєщ*єи* никто без суда за долгъ присвоєват нє имѣєтъ.

4. Заклада или поклажѣ кто запрєтся отприсягтис имѣєтъ.

5. Если бы чїя лошадь или скотина в закладѣ или в грабєжѣ у кого пропала или охромилас бєзъ причины дєржащаго.

6. Если бъ с причини дєржащаго что тако*и* лошадѣ или скотинѣ случилос.

7. О вещ*єх* в содєржанїє кому даннихъ, єсли бы насилно были от кого взяти?

Пунктъ 1.

Статут роз. 7 артїк. 30 § 1 в Порад. титул о заставѣ вопросъ 10 № 30 о єѯєкуцїи № 13 о фантов. № 4 там жє в Артїкулах о закладних и позичєнних вєщах № 5 и 10 Саѯон. под словомъ

Естли бы кто кому хотѣлъ вещи движимыє в закладъ или в сохранєнїє дат, тогда таковыє вєщи для прєдъобереженїя изъ обоихъ сторонъ, писма промєжду сєбя за подписомъ рукъ своихъ и за подписомъ рукъ люде*и* добрихъ, при печатєх, єжели сут, имѣютъ дават, или хотя и без писємъ при свѣдитєлствѣ людей, вєщи в поклажу и в закладъ принимат, а когда бы таковыє вєщи в закладѣ или в сохранєнїи будучїє в одних хоромах с вєща*ми* домового хозяина по случаю въ пожєжу погорѣли, или воровств*ом* похищєни были, или бы какои нєпрїятєл оныє отнялъ, а хозяинъ бы то на урядѣ нємєдлєнно обявилъ, тогда имѣєтъ сам на томъ присягнуть, что они*ми*

[1] *Так у тексті.*

обязательство № 7 и слово повѣренная вещъ № 7 и слово фантъ № 8 Прав Хелм. книг 4 роз. 3 Прав Граж. артік. 140 № 18

вещами не користовалъся и въ свою прибѣль оних не употреблялъ и неутаеваетъ, и в такомъ береженіи оніе были какъ и его собственные пожитки, и по такои присягѣ имѣетъ // быт свободенъ, а если бы сказалъ или явилося 237
б, что только того вещи, кто далъ их схоронить, погорѣли или покрадены, а его хозяина самого цѣли, таковыи тѣ всѣ вещи долженъ оному возвратит или наградит, а когда бы в какомъ числѣ денежном заложени были, тогда тіе денги свои принят, а вещи однакъ возвратит или наградит имѣетъ, на чомъ прямое доказательство будетъ. То ж разумѣть и о наслѣдниках того, у кого закладъ пропадаетъ.

2.

Статут роз. 7 артік. 30 § 2

Естли бы кто у кого сложилъ в клѣтѣ или в каком иномъ сохраненіи вещи свои и замкнулъ, домовой же хозяинъ тіе вещи в небытност его порушилъ без правилноі причины или на иное мѣсто перенеслъ, а в том бы убытокъ здѣлался, то оныи, кто порушилъ, имѣетъ всѣ тіе убытки уплатит по доказательству или по присягѣ того, чіи вещи были.

3.

В Порад. артік. о закладних и повѣреннихъ вещах № 9 с прибавленіемъ

Никто чужих пожитков или вещей, позиченних, или даннихъ в закладъ, в сохраненіе, либо для передержанія, не можетъ себѣ ни за долгъ, ниже в иннои какой претенсіи удерживат; но отдать имѣетъ оные тому чіи суть, а буде претенсію какую до него имѣетъ, о томъ челобитствоват въ надлежащомъ судѣ долженъ.

4.

Статут роз. 7 артік. 30 § 3 со изъсненіемъ

А если бы случилос, что без писма или свѣдителеи кто какіе вещи в закладъ кому-либо в сохраненіе или скотъ передержат далъ, а тотъ, кому в закладъ или в сохраненіе либо передержат дано, того запирался, вещей же оних на лицо не видно б было и свѣдителеи о пріемѣ оних не имѣлося бъ; тогда отвѣтчикъ долженъ будетъ на томъ присягнуть, что того от челобитчика не принималъ и по присягѣ от такого иску свободенъ будетъ.

5.

Там же роз. 7 артік. 29

Когда бы кому в закладъ дано лошад или быка или другую какую скотину безъ срока либо на срокъ до выкупу, и в томъ бы закладѣ оная лошад или скотина здохла без всякія того, кто оную держалъ, причины, то есть что онъ ни работая тоею скотиною повредилъ ея, ни голодомъ не уморилъ, ни убилъ; тогда по доказателствамъ за такую пропажу оному закладчику или должнику платит не имѣетъ, только обявить и отдат ему кожу да з должных денег половину уступить долженъ, а тотъ, отдав оному другую таких денег половину, зачитая в своеи половинѣ и кожу ту, болѣе на ономъ за здохлую скотину ничего искат не можетъ; если ж бы оная лошадь или скотина была охромлена тож без причины держащаго, то охромленную онъ отдаст закладчику, и чего она не охромленная стояла, то четвертую долю изъ долга ему вычест, а если зъ причины заимодавца охромится, такую при себѣ держат, а закладчику за всю какъ // была не охромленна заплатит или за долгъ 237
отвернуть имѣетъ. зв.

6.

Зердал. Сазон. фантъ № 14 Прав Хелминского книг. 4 роз. 6 на конци

А буди з причины повреждения, и недосмотру держащаго в закладѣ такая лошад или скотина здохнетъ, то, чтобы вишше должныхъ ему денег по сознанію и оцѣнки людской стояла, тое имѣетъ оному закладчику доплатит, а если ж бы меншія была нежє долгъ цены, то что доведется в доплатку того долгу на нем же закладчику доправит силенъ будетъ.

7.

Статут роз. 7 артік. 30 § 3 с прибавлєніємъ.

А єсли бы из чіего сохранєнія каковія вещи взяты кимъ были насилно, то тотъ в чіемъ сохранєніи были на ономъ насилникѣ искат имѣетъ, нє токмо самых насилно взятых вещеи или за оніє награжденія, но и за насиліє надлежащого платежа по артікулам о насиліяхъ в главѣ 20-и положенных, тако ж и за убытки, которыє могли бъ от того произиити, и всє то поискавъ, за насиліє и убытки себѣ получить, а вещи буди всѣ на лицо прииметъ, или за оніє награжденіє тому чіи были отдат имѣетъ, а когда бы такои насилникъ забравъ оныє чужія вещи бѣжалъ или уехалъ прочъ, тогда тотъ, кто оныя у себє содержалъ, доказавъ подлинно свѣдителми или присягою того насилія нє должєнъ оних вещеи тому чіи были награждат.

Артікулъ 37

О данных в спрятъ, в откупъ, в закладъ или *в заими* имѣніях, вещахъ, єсли бы онія за преступленіє или за долгъ того кому дани были, от кого арєстованы, или бы у него украдєны, либо ним жє расточєны?

1. Если бы тотъ, кому от кого что дано в заимъ или в откупъ, либо в закладъ, попался в какоє преступленіє и вину.

2. Кто кому в заими или в закладъ, в откупъ или в содержаніє, что далъ, тоє сам, ако своє, ближшии получит, нежели другіє кредитори[1] за прежніє свои долги.

3. Если бъ то, что кому в заими, в закладъ и содержаніє дано, было украдєно или от него самого расточєно, а тотъ хто[2] далъ у кого бы своє опознал.

Пунктъ 1.

Зерцал. Сазон. под слов судъ № 39 со изасненіємъ

Кто бы у кого взялъ какіє денги в займи либо в поклажу и содержаніє, или имѣнія какія в откупъ либо в закладъ, а послѣ по какому сторонному дѣлу в судѣ довелося бъ его штрафоват, или имѣнія его арєстоват или кому во владѣніє отдават или и самого за преступленіє смертію казнит; в такомъ случаи имѣнія или пожитковъ того, кто в откупъ или в закладъ, либо денги и другіє вещи в заими или в поклажу, далъ, напрасно за чужоє преступленіє тѣхъ имѣнии или денег и других вещеи нє лишая, надлежитъ ему, ако его собствєнныє, отдат, и нихто тѣхъ арєстоват и во владѣніє своє отбират нє силенъ.

2.

В Порад. титули дєпозитъ № 2 с сокращеніємъ

Если бъ кредитори долговъ своихъ искали на том, кому что в откупъ либо в закладѣ или в заими и в содержаніє дано, то оный от кого // дано по доказателству ближшій будетъ къ получєнію своихъ собствєнныхъ пожитковъ или денег, ежели оныє являтся быт нєростеряни и нєиздержани, нежєли кредитори ко арєстованію или взятію себѣ за свои долги. 238

3.

Порад. в артікулах Прав Магдєб. о закладнихъ *или* позичєнних вещах № 8 и 11 Зерцал. Сазон. под словом фантъ № 6 и слово позичєнная вещъ № 3 Прав Хел.мин кни. 4 роз. 7 с поправленіємъ во согласіє правъ статут. роз. 14 артік. 3 § 3

А єсли бы у того, кому что дано в содержаніє, либо в заклад или в заими, украдєно или бы самъ тотъ жє содержател либо должник, кому другому в закладъ, или продажу пустилъ, или пропилъ програлъ и какимъ-нибудь случаємъ кому пустилъ, то оный, чіи пожитки суть, можетъ у кого что от тѣхъ пожитков опознаєтъ, з вѣдома урядового по доказателству отобрат, а той от кого что досталъ онаго смотрѣт имѣетъ.

---

[1] *Правлено.*

[2] *Виправлено з* кто.

Артїкулъ 38

О депозитѣ или оданнихъ от кого в сохранєнїє дєнгах тому, кто протчїимъ задолжився умеръ

1. Депозитъ у кредитора в цѣлости наиденний покладчику мимо всѣхъ кредиторєи надлєжит.

2. Поклажу потерянную награждат послѣ уплатки долгов, на урядѣ прежде оныя поклажы записанних.

3. Которая потерянная поклажа первѣе награждается, нежели долги на урядѣ записанные.

Пунктъ 1.

Порад. в титулах под титулом дєпозитъ № 2

Дєнги от кого в сохранєнїє данные єжели сищутся по смерти того кому даны запечатю в том же мѣшкѣ или в томъ сундукѣ такъ, какъ схоронит єму дано, нє издержанные, и покладчикъ бы звєрхъ того мѣшка, сундука и печати имѣлъ вѣрное доказатєлство; таковые дєнги или какая-нибудь поклажа имѣют быт без всякоаго удержаннїя отданы покладчику, ако собственное его имѣнїє, и из того никакому кредитору долгъ, какого онъ сам нє долженъ, нє имѣєтъ быт плачєнъ, хотя бы вѣритєли и имѣли долги свои записанные на умершаго прїємщика имѣнїи.

2.

Там жє № 3

Буди жє дєнги и другїє какїє вещи, которїє кто далъ схоронить, между вещами умершого приємщика в такомъ мѣшку или в сундукѣ какъ бы от онаго покладчика даны нє сискались, но были бъ на что изъдержаны или расточєны, и тотъ бы кто оныє далъ о таковой поклажѣ своєи доказалъ, а кому оное дано было в сохранєнїє, тотъ разним кредиторамъ былъ бы долженъ. Тогда кому первѣе долги уплачиват поступат сея главы по артїкулу 4-м, а потомъ и покладчикъ поклажи своєи какъ своєго долга на умершого приємщика имѣнїй доходит и искат имѣєтъ.

3.

Там жє № 4

Однако ж и поклажа такая, хотя бы была и потеряна, первѣе уплачєна быт имѣєтъ, нежєли долгъ таких кредиторовъ, которим бы оныи должникъ и писмєнно но послѣ поклажѣ обязался уплачиват на своємъ имѣнїи.

Артїкулъ 39

На товарах умершому на кредитъ проданных, и нє совсѣмъ потерянних, // никто своєи поклажи потерянноі искат нє имѣєтъ

238 зв.

В Порад. в титулахъ дєпозитъ № 7

Кто кому продалъ товары свои, или которыє-нибудь вещи, на кредитъ, а дєнєг за оніє нє бралъ, другой жє кто тому жъ купцу далъ бы в сохранєнїє дєнги или что другоє, а послѣ бы пожитки собствєнныє того, кому оныє товары проданы, и въ поклажу дєнги либо вещи даны, были бъ от нєго спроданы, или потераны, купно жє с тѣми пожитками и оных товаров част, а дєнги всѣ, либо что другоє в сохранєнїє данноє, пропали б, тогда тотъ, которыи товары продалъ ia дєнєг за оныє нє принималъ, ближшїй єсть к получєнїю своихъ осталных товаровъ, которыє єщє нє всѣ потеряни, нежели тотъ, кто далъ в сохранєнїє дєнги или что другоє, чєго бъ уже на лицо нєимѣлось.

Артїкулъ 40

О товарах или другых вещахъ оставшихся по смерти должниковой, которыє за чужїє дєнги куплєны

1. Крєдиторъ можєтъ ли долга искат на товарах умєршого должника, на которыє єму дєнги далъ.

2. Изъ наслѣдниковъ покладчикових буди одинъ свою част отбєрєтъ.

Пунктъ 1.

Порад. в титулах под титлою дєпозитъ № 8 с поправлєнїємъ

Кто бы кому в заими далъ какоє-либо число дєнєг, имєнно на товари или на покупку инных какихъ вєщєи, а послѣ бы тотъ изъубожалъ или умєръ, товары жє за тѣ дєнги куплєнныє осталися бъ; тогда тотъ заимодавєцъ можєтъ на оных товарах, или на других каких вєщахъ за свои дєнги куплєнных, искат долга своєго, и должноє получит мимо других заимодавцовъ, которыи по облѣgам оного изъубожалого или умєршаго должника к имѣнїямъ єго приискивалися.

2.

В Зєрцал. Саѯон. повѣрєнная вєщъ № 6

Когда бы кто въ сохранєнїє какїє пожитки кому отдалъ, умирая жє оставилъ бы по сєбѣ нѣсколко наслѣдниковъ, изъ которих одинъ часть тѣхъ пожитковъ на сєбє принадлєжащую отобралъ бы у того, кому в поклажу дано, а другїє наслѣдники своихъ частєи чрєзъ нєбрєжєнїє своє нє взяли, тѣмъ жє бы врємєнємъ тотъ, кому повѣрєнно оныє пожитки потєрялъ, либо в нищєту пришєлъ такую, что нє имѣлъ бы чимъ наградит; тогда означєннїи протчїи сонаслѣдники нє должны чєлобитствоват на того своєго брата или товарища, которыи част свою заврємєнно отобралъ, понєжє в томъ сами сут чрєзъ нєбрєжєнїє своє причиною, что своихъ частєи нє получили, а смотрѣть самого, такїє их пожитки потєрявшаго, имѣютъ.

Артїкулъ 41

О пожитках или вєщахъ движимих спорныхъ до роздѣлки по суду

1. За согласїємъ обоихъ спорных сторонъ или и бєзъ согласїя однои подзорнои стороны спорныє вєщи отдават за арєстъ. //

2. Єсли бы спорныє вєщи кому были отданы в содєржанїє, а онъ бы в том 239
былъ нє надєжєнъ.

3. Содєржатєл спорных вєщєи, нє вѣдая кому оныє надлєжатъ? никому от спорнои стороны до роздѣлки судовой отдават нє должєнъ.

Пунктъ 1.

В Порад. тит. арєстъ или заповѣдь № 1, 2 и 3 В Зєрцал. Саѯон. дѣдич или наслѣдникъ № 39

Которыи спорныє стороны, напримѣръ, заимодавци согласятся мєжду собою дат вєщи или пожитки спорныє должниковы в содєржанїє надєжнымъ людямъ, или на урядъ, до роздѣлки судовои, то по ихъ согласїю и учинєно быть имѣєтъ, опослѣ жє оныи содєржатєль какїє вєщи должєнъ тому, кому судомъ приговорєно будєтъ, в цѣлости отдать, прєждє жє судового приговора никому нє выдавать, под опасєнїємъ штрафа, а єсли бы тотъ должникъ, за которого вєщи споръ, былъ подозритєлєнъ в томъ, что б вєщєи спорныхъ с собою нє унєслъ, то и бєзъ соизволєнїя єго, токмо с вѣдома уряда, такїє вєщи до роздѣлки судовой кому сторонному в содєржанїє отдани быт могуть.

2.

Там жє в Порад. тит. арєстъ или заповѣдь № 5

Когда бы отданы были въ содєржанїє спорныє вєщи такому, которыи бы послѣ сталъ быт и сам подозритєлєнъ, дабы тѣхъ вєщєи или из оныхъ прибєлєи поки дѣло судомъ вєршєно будєтъ нєпотєрялъ, или когда бы єму нєвѣрєнно, чтобъ оных в своєи поклажи содєржимыхъ вєщєи нє отдалъ нєнадлєжащои сторонѣ, или бы заходило сумнѣнїє, дабы в той поклажи для худого содєржанїя нє учинилос порчи, либо какая другая правилная в томъ была нужда; тогда такїє вєщи надлєжить у оного содєржатєля отобравъ

отдать в содержанїе иному надежнѣйшему или въ судъ до тоеи же правноѝ роздѣлки, до которои никому от них видиват нє надлежитъ.

3.

Зерцал. Сазон. под словом дѣдичъ № 39 40 и 41

По тому ж, кто бы кому какіе вещи позикою или в содержанїе повѣриѵ умеръ, а по смерти его искали бъ тѣхъ вещеи два или нѣсколко наслѣдниковъ, содержатель же бы оныи нє вѣдалъ кто от них лутшеє право до того имѣетъ? Тогда нє долженъ видават ни одному от них, поки судомъ нє роздѣлаются, також которые-нибудь персоны и кромѣ суда согласясь между собою дали бы кому в содержанїе вещи с тѣмъ договоромъ, чтобы ни одному неотдавалъ кромѣ всѣмъ имъ, когда востребуютъ купно, то оныи содержател в тои отдачи тако и поступат долженъ, а кому бы одному выдалъ другимъ же от того воспослѣдовалъ бы убытокъ, за то сам награждать будетъ.

Артикулъ 42

О движимых безпомѣстного вещахъ, которїи в сохраненїе кому даны и от другаго арестованы будутъ

1. Кто чїи[1] вещи в содержанїи чужомъ арестуетъ, с тѣмъ должен судомъ роздѣлатис.

2. Кто бы напрасно чїи вещи заарестовалъ?

3. Если бы должникъ для роздѣлки за приарестованныє свои вещи в судъ нє явился. //

Пунктъ 1.

239 зв.

Статут роз. 7 артїк. 31 с сокращенїемъ в Порад. част 3 о арестах № 12 там же в Тит. о арестѣ № 5 при концу

Кто бы безпомѣстнии движимїе свои вещи далъ кому в содержанїе, а другїй бы кто з стороны о томъ известився такіе вещи арестовалъ, или бы выдачи онихъ себѣ требовалъ, сказивая, что тотъ безпомѣстнии ему в чемъ задолжился, таковыи содержател, объявивъ о томъ урядѣ, неимѣетъ отдават означенных вещеи ни одному от них поки могутъ за то между собою роздѣлатися судомъ; если ж бы прежде такоѝ роздѣлки кому, а пачє самому должнику, отдал, то самъ во мѣсто него отвѣтствоват будетъ долженъ, однако ж помѣстного и во имѣнїи доволного чл҃вка никакихъ вещеи арестоват нє надлежитъ, но безъ ареста на немъ претенсїи своеи какую бы кто к нему имѣлъ судомъ доходить.

2.

Там же Статут артїк. 31 нижє в Порад. част 3 о арестахъ № 10 там же в Порад. титул арестъ № 46

А если бы то в судѣ показаль, что такии истецъ или кто-нибудь другїй, без всякоѝ правилной причины напрасно приводя до убытка противную свою сторону, вещи его арестовалъ; то судъ имѣетъ ему тѣ вещи арестованныє приказат отдать, а убытки, какіе могли бы от того произиити, доправит на томъ, кто напрасно вещи тѣ арестовалъ; когда же бы кто, заарестовавъ оныє вещи и судомъ о свой долгъ нероздѣлався, сам прочь уѣхалъ, тогда тиє жъ арестованнїе вещи имѣютъ оному быт отданы, чїи суть, и содержател никакоѝ винѣ за то подлежати нє будетъ.

3.

В Порад. титул арестъ № 42 с поправленїемъ

Чїи же бы нибудь пожитки по вишєозначенному биыли от кого приарестованы, а онъ бы по челобитю арестовавшаго въ судъ за трикратными позви для отвѣту без правилных причинъ нє явился, но укривался, такіе вещи по оцѣнки судовоѝ и по доказателству долга истцу отдани быт имѣютъ.

---

[1] *Правлено.*

Артїкулъ 43

О арєстѣ пєрсонъ и ихъ имѣнїй, которыє арєсту подлєжатъ, а которыє нє подлєжатъ

1. Бєзпомѣстнїи сами и ихъ имѣнїє в чїємъ иску арєстованы, а помѣстнїи свободны от того быт имѣютъ.
2. По какимъ причинам и помѣстного арестоват.

Пунктъ 1.

Порад. част 3 о арєстѣ № 3 согласно Статут. роз. 7 артік. 31 пред окончанїємъ Прав Хєлм. книг 4 роз. 73

Арєстъ имѣєтъ быт пєрвѣє пожитков, а послѣ пєрсоны, но и пєрсонъ чєстных помѣстных и имѣнии ихъ арєстоват нє надлєжитъ, разъвѣ бы тѣ ихъ имѣнїя на уплатку долговъ нє довлѣли, что судовому подлєжитъ разсмотрєнїю; людє бєзпомѣстнїи и нєнадєжднын особливо жє картєжники, костиры, пяници, суєтратци всєгда могутъ быт арєстованы по доводам сами или пожитки их, какіє у ныхъ бы сискались.

2.

Поряд. Титулы арєстъ № 7

Помѣстныи правилно под арєстъ данъ быт имѣєтъ самъ или єго имѣнїє для тѣхъ имєнно причинъ, єсли много долженъ будєтъ и єсли будучи в долгах схочєтъ или станєтъ грунта свои продовать на суєтратство или даромъ и другимъ образомъ кому пущать и уступат, а особливо єсли на таковых грунтахъ долгъ имъ записанъ. //

Артикулъ 44 240

О арєстѣ имѣнии за долги

1. Арєстъ имѣнии бєзпомѣстного какимъ образомъ чинит надлєжитъ.
2. Всяких должниковыхъ обще имѣнїй какъ бываєтъ арєстъ.
3. Когда изъ арєстованнаго имѣнїя прибєль зачитаєтся кредитору изъ долга, а когда бєз зачота идєтъ.
4. Арєстъ послѣдниі почему бываєтъ силнѣйшїй перваго.

Пунктъ 1.

Порад. Титулы арєстъ или заповѣдь № 1 с поправлєнїємъ и с сокращєнїємъ Стат.: роз. 4 артік. 98

Кто бы имѣлъ должника бєзпомѣстнаго и нєнадєжнаго или помѣстъного но за упрямствомъ долга уплатит нєхотящаго, таковїй долженъ трєбоват изъ суда на єго пожитки арєста, а судъ по доказатєлєтву, на сколко бы того явилось быт долга, имѣєтъ в арєстованїи тѣхъ пожитковъ такимъ порядкомъ поступат какъ о описѣ при отдачи по суду во владѣнїє имѣнїй виноватого тому кому онїє до выкупу присужєни бываютъ, показано въ главѣ 9 в артїкулѣ 32-м.

2.

Там жє в Поряд. Титул арєстъ № 3 с сокращєнїємъ и поправлєнїємъ

Таким жє образомъ бываютъ ихъ суда арєстованы нє толко тѣ пожитки должниковы, которыє гдѣ у кого в особности суть, но и обще всѣ движимїє и нєдвижимыє имѣнїя, в котором бы нибудь мѣстѣ и у кого оныє были, дабы чрєзъ должника мимо вѣдомост кредиторову потєряни или изъ оних долги другимъ заимодавцам бєз вѣдома суда нє были уплачиваны, и для того надлєжитъ о такомъ судовомъ арєстѣ нєдвижимых имѣнїй публиковат, а движимїє пожитки по описѣ в содєржанїє кому пристоино от уряду поручат, или и на урядѣ содєржат до роздѣлки судовои вѣритєля с должникомъ.

3.

Там жє Титул арєстъ № 10

Когда жє такимъ образомъ учинєнъ будєтъ арєстъ одного какого нєдвижимого должникова имѣнїя, тогда оноє заимодавцу во употрєблєнїє

приговорєнно быт имѣетъ поти, поки єму должнїє дєнги будутъ уплачєны, или єсли тѣ имѣнїя таковыє будутъ, которыє знатныє прибєли приносятъ, поки из тѣхъ прибєлей и приходовъ за долгъ и за убытки урядовно разсмотрєнныє з вѣдома урядового ж удоволитис оныи вѣритєл можетъ.

4.

В Порад. част 3 о арєстах № 13

Когда кто первѣє арєстуєтъ пожитки или имѣнїя своєго должника, нє имѣя заимного на долгъ и никакова другого писма, а послѣ того учинится арєстъ от другого по саморучной должниковой или урядовой записѣ, тогда оныи послѣднїй истєцъ по такимъ своимъ писмєнним доказатєлствамъ напєредъ изъ тѣхъ арєстованных имѣнїй долгъ свой поискат имѣетъ, а пєрвїй онии истєцъ по своимъ бєз писємъ доводамъ на другомъ должника имѣнїи доходит можетъ, ибо таки хотя и первии арєстъ никакои крѣпости нє придаєтъ арєстующєму, кромѣ толко дѣлаєтъ удєржанїє имѣнии или пожитков чїихъ, чтоб были в цѣлости додєржаны, поки разсмотрєнїє и роздѣлка в судѣ учинится, кто имѣетъ к онимъ имѣнїямъ лучшоє право. //

240 зв.

Артикулъ 45

О арєстованїи имѣнии бѣжавшаго должника

1. Должникъ єсли бы оставя гдѣ свои имѣнїя от долгов бѣжалъ?

2. Бѣжавшии должникъ єсли бы прєждє побѣга имѣнїє своє кому роздалъ и расточилъ?

3. Которому бъ маистєровому чѣлвку платє или другїє вещи были для здѣланїя и поправы даны? Или лошад кому позичєна, а онъ бы от долговъ бѣжалъ.

Пунктъ 1.

Прав Хєлминского книг 4 роз. 90 да в Порад. в титулах о арєстѣ № 19 со изасненїємъ

Если бы которыи должникъ бѣжалъ и нє ставъ по чєлобитю вѣритєля по позву в судъ, в домѣ своємъ или у кого инного движимыє пожитки свои или нєдвижимыя имѣнїя оставилъ, то когда оныи вѣритєль станет быт чєломъ о арєстованїи таких пожитковъ, имѣетъ судъ приарєстовавъ оныє трикратно чрєзъ двѣ нєдѣли публїковать, дабы и должникъ тотъ и вѣритєли єго, єсли какїи другїи суть, явилися в тотъ жє судъ, а попрошєствїи шєсти нєдєль, когда ни должникъ самъ и никто изъ других вѣритєлеи нє явится безъ правилъных причинъ, надлєжитъ оныє имѣнїя и пожитки по оцѣнки во владѣнїє отдат истцу, когда жє и другїє кредитори к тому имѣнїю приищутся, тогда в отдачи онаго поступат такъ, какъ вышшє сєго в артїкулѣ 44-м пунктѣ 2-м сея главы показано. Однакъ єсли бы послѣ и должникъ явился и нє примєдлѣлъ опрєдѣлєнного изъ суда по правам срока похотѣлъ и имѣлъ чимъ свои имѣнїя и пожитки уплатя вѣритєлємъ должноє выкупить то єму учинит будетъ свободно, какъ о сємъ и вишє в главѣ 8 артїкулѣ 33-м изображєнно.

2.

Зєрцал. Сазон. под слов долгъ № 12

Буди жє бы бѣжавшии должникъ имѣнїя и пожитки свои прєждє побѣга кому-нибудь роздалъ и расточилъ, тоє ничєго чєлобитствующимъ заимодавцамъ вредит нє будетъ, но оныє извѣстяс, у кого таковыє должниковы[1] пожитки находятся, могутъ долгов своихъ доискиватся на тѣхъ, которым оныє пожитки пустилъ или роздалъ, ежели имъ тѣжъ пожитки уже послѣ записанного на ных долгу оного бѣглєца розданы суть.

[1] *Правлено.*

3.

Прав Хєлминского книги 4 роз. 5

Кто бы маистровому чlвку[1] далъ напримѣръ платє, или иную какую-либо вещь дѣлат или подчинять, или кому в наємъ какую скотину далъ, а тотъ бы, которому дано, оставя в домѣ своємъ или тамъ гдѣ жилъ вещъ сєбѣ порученную или нанятую, от долговъ бѣжалъ, или хотя бъ и нє бѣжалъ, таковыи хозаинъ вещи или скотины правилно оную ако свою одобрат сєбѣ силенъ будетъ, а кредиторы, нє арестуя и нєкасаясь къ такои вещи чужои, своихъ долговъ на имѣніи должника или на нємъ самомъ доходит имѣютъ.

Артїкулъ 46

Ѡ скотинѣ арєстумои за долгъ //

1. Скотины за долгъ арєстованнои єсли до трєх днєи хозаинъ нє выкупит. 241
2. При выкупкѣ арєстованнои скотины за кормъ когда награждат? а когда нє награждать.

Пунктъ 1.

В Порад. част 3 о арєстѣ № 9

Кто бы из суда данную сєбѣ в арєстъ лошад чїю или другую скотину за долгъ принялъ, а должникъ бы, которого єсть скотина, безъ правилноі причины в три дни долга вѣритєлю нє уплатилъ и в судѣ с ним за долгъ нє расправился бъ, таковии вѣритєл сам в судѣ то обавить долженъ, а понеже скотина в кормѣ своємъ можетъ убытокъ сверхъ долга принєст, того ради судъ по прошествїи троихъ днии имѣетъ оную скотину кредитору к продажѣ настоящею ценою при людєх на то знающихся приговорит, и по продажѣ, єсли бы, что сверхъ долга за ту скотину принялъ, то должнику отдат должен, буди жє бы чєго нє донялъ, того на нємъ же должникѣ искат волєнъ будетъ.

2.

Прибавлєніє в согласіє прав в Статут роз. 7 артік. 29

Когда жє кто скотину свою за долгъ арєстованную кому безъуговорно данную выкупитъ, то долженъ и за кормъ тако ж и за лєкарства, єсли бъ она чимъ повреждена была, и на оную издержано бъ что, наградить, єжєли оную вѣритєл к работѣ нє употребляль, а буди употребляль, то за кормъ уже никакого награжденія требоват нє имѣетъ.

Артїкулъ 47

О неарєстованїи заграничныхъ людєй по долгах на них имѣющихся

1. Заграничных людєи и ихъ пожитков безъ указу нє арєстоват.
2. Долги на заграничных людехъ какъ исправлять.

Пунктъ 1.

Зєрцал. Сазон. слово шкода или убытокъ № 2 со изасненіємъ

Заграничныхъ чужои области людєи прїєжжих, которїи бы сами либо ихъ одноземци или сосѣди в своєи области здешних людєи заборомъ или другимъ образомъ изобидили, либо должны здѣшнимъ людемъ были, ни арєстоват и ни грабит пожитковъ ихъ никто отнюдь нє имѣетъ, но долженъ бит чєломъ вишнему правитєлству и требоват на то позволитєлного указа, старшинам же и урядникамъ надлежитъ того смотрѣть, чтоб ни от кого арєста и грабитєлства над заграничними людми самоволно нє здѣлалюс, кромѣ єсли бы кто из такихъ заграничных здѣлалъ здѣсь какоє явноє преступленіє напримѣръ воровствомъ, убїйствомъ, насилїемъ, зажогою, и другимъ

[1] *Правлено.*

подобнымъ образомъ крїминалу касающимся, то хотя надлєжитъ такова прєступника арєстоват, а пожитки єго бєз всякаго потерянїя описат, однако ж доносит об нємъ куда надлежитъ и что от оного правитєлства повєлєно будетъ, то исполнит.

2.

Прибавлєнїє

Когда бы какои заграничныи чєловѣкъ, будучи здєшнєму чєловѣку в чємъ долженъ, // прибылъ в Малую Россїю, то ни грабит ни арєстоват таковаго 241
заграничнаго должника самому вѣритєлю и нижшому уряду нє подлєжитъ, зв.
но прєдставлят об нємъ в вишшии судъ, кромѣ єсли бъ такови должникъ заграничнии по прошествїи означенного в єго облѣгчѣ срока прибылъ, или бы тѣмъ жє облигомъ обязался гдѣ в Малой Россїи такои долгъ вѣритєлю уплатит. Если ж бы в єго облиги означєно было, что онъ долженъ такои долгъ заплатит вѣритєлю в своєй зємлѣ, то вѣритєл и суда искат на нєго имѣєтъ там, гдѣ онъ житєлство имѣєтъ.

Артїкулъ 48

Одноземца должникова за должника нє грабыть

В Зєрцал. Сазон. под слов шкода или убитокъ № 2 Стат. роз. 1 артїк. 18

Всякъ вѣритєл должникова одноземца нигдѣ грабыт нє долженъ, єсли ж бы самъ собою заграбилъ, таковыи оному заграбленному гвалтъ по званїю єго а убытки по доказатєлству наградит имѣєтъ, ибо никто ни за кого тєрпѣть нє имѣєтъ, а уряду такова за долги грабытєлства отнюдь нє дозволять, єсли ж бы кто с урядовыхъ тоє учинит дозволилъ, таковыи самъ, а нє вѣритєл, заграбленному гвалтъ и уытки по вишеписанному награждат имѣєтъ.

Артїкулъ 49

О награжденїи изъ общєства убытков тому, кто онїє за общоє дѣло понесетъ

Прав. Хєлминского книги 1 розъдѣлъ 16 с прибавленїємъ

Кто бы от какова общества, напримѣръ от полку, от сотнѣ, от города, или от сєла, куда за общими дѣлами посланнии или и бєзъ посилки в ползу всѣхъ общую гдѣ ходя за дѣломъ или какую коммисїю за всѣхъ полчанъ, или сотнянъ, гражданъ либо сєлянъ, по ихъ прошенїю сам отбувая своимъ коштомъ понєсъ убытки или иждєвенїя, то за такіє убытки от всѣхъ зъ общa, по расположенїю и по пропорцїи всякаго имущества, как за собственнїй долгъ, по доказатєлству награждєнїє оному быт имѣєтъ, и єсли бы онъ кому на тож общоє дѣло задолжился, такии долгъ изъ общества ж уплачивать надлежитъ. //

ГЛАВА СЕДМАЯНАДЕСЯТЪ 242

О дѣлахъ зємскихъ

Артїкулъ 1

О должности мєжовщиковъ

1. Какіє дѣла мєжовщикамъ из судовъ поручаются? и какъ оныє управлять должны?
2. Мєжовщики силны позви от сєбє давать.
3. Мєжовщикамъ какъ дѣло мєжовоє разсматривать и кончить?
4. По дѣлу мєжовому виноватїй какому штрафу подлєжитъ.
5. Бєз крѣпостєй и примѣтъ мєжовыхъ свѣдитєлми и присягою дѣло кончить.

Пункт 1.

Зер. Саз. слово граница № 4 Прав Граж. арт. 16 № 19 и арт. 127 № 4 съ поправленіемъ

Когда от кого подано будетъ челобитє в судъ надлежащій о землях, грунтахъ и протчиїхъ угодіяхъ о межу спорныхъ и о другихъ земскихъ дѣлахъ, тогда оный судъ за призваніемъ отвѣтчика и по расмотрєнію єго допросныхъ рѣчей, єсли довєдется, имѣетъ такіє дѣла поручать для слѣдствіа и размежованіа присяглимъ коммисарамъ межовыхъ дѣлъ, какъ о семъ вышше в главѣ 7 артїкулѣ 16 показано, они жє коммисари или межовщики должны порученное себѣ дѣло производить праведно со всякимъ обстоятелствомъ по силѣ правъ и получєніа из суда инструкціи.

2.

Стат. роз. 9 арт. 2 § 1 там жє роз. 4 арт. 34 и 42

Коммисари или межовщики во всякихъ спорахъ за землю и за межи, кому от ныхъ из надлежащого суда дѣло къ слѣдствію и размежованию будетъ поручєно, силны будуть давать позовные писма по сторонъ спорныхъ за руками и печатми своими, с означєніемъ срока крайнє положенного для вїезду с доказателствами на грунтъ, смотря по разстоянію мѣста под виною за неприбытіє на срокъ, какъ о семъ вышше в главѣ 7 артїкулѣ 17 пунктѣ 1-м показано.

3.

Там жє Стат. роз. 9 арт. 2 § 1

А кто позовноє писмо получивъ з суда по оному чрезъ годъ отвѣтчика своєго сискивать нє станетъ, тотъ и другїи позовъ от межовщиковъ вновъ взять имѣетъ, и когда межовщики выедуть на грунтъ спорный для розмежєваніа к опредѣленному сроку, тогда разсмотрѣвъ доказателства правные, крѣпости и примѣты межовыє и допросивъ свѣдителей чїи крѣпости силнѣйшиє и знаки межовыє совершеннѣйшїе и свѣдители достовѣрнѣйшїи будутъ, тую сторону оправдить, и межу оного грунта, о которомъ былъ споръ, копцами и знаками укрѣпить. //

4. 242 зв.

Там жє § 2

Кто жє по дѣлу о спорномъ грунтѣ виноватъ останется, тотъ и гвалтъ платить долженъ будетъ, а платежъ за бой, рани и голову всякого званіа людемъ и за всѣ убытки по подлѣнному доказателству межовщики того жъ времєни безъ отлагателства приговорить, и на то всє опредѣленіє съ мнѣніемъ учинить и в надлежащій судъ отправить должны, судъ же, смотря по тому межовщиковъ опредѣленію и по правамъ, обидимому из имѣніа виноватого всє то доправить имѣетъ, какъ о семъ в артїкулахъ о исполненіи суженыхъ дѣлъ в главѣ 8 показано.

5.

Тамъ жє § 3

А буди бы от обоихъ[1] сторонъ доказателствъ правныхъ на писмѣ, ни примѣтъ межевыхъ явныхъ и подлинныхъ нє было, толко бы обѣ стороны свѣдителей представляли, тогда самъ челобитчикъ, єжели въ владѣніи спорнаго грунта находится, с представленными от себє свѣдителми вѣрными, къ присягѣ допущенъ быть имѣетъ в доказателство своєго прямого иска, который и получитъ. А єжели бы отвѣтчикъ былъ въ владѣніи онаго грунта, то онъ жє отвѣтчикъ с своими свѣдителми ближшій будетъ присягою оправдиться и при владѣніи своємъ неотмѣнно остаться. Однакожъ когда бъ одна челобитчєская ль или отвѣтчєская сторона, которой свидителми присяга судомъ опредѣлєна, пустила другую сторону и свѣдителей єя къ присягѣ, а оная другая сторона и с свѣдителми доброволно присягнуть похочетъ и присягнетъ, то по присягѣ нє токмо от иска спорной своєй стороны, и от

[1] *Так у тексті.*

награжденiѧ за насилiе, побои и убытки волна будетъ, но и своихъ убытковъ на неи искать силна. А кто бы брался до присяги, да самою вещiю присягнуть не похотѣлъ, тотъ дѣло свое теряетъ. Кто же спорнымъ грунтомъ, по какимъ-нибудь межамъ, владѣлъ бы чрезъ давность правную, и в такомъ владѣнiи не имѣлъ бы от противной стороны никакова спора, безъ всякихъ правилныхъ препятствiй, тотъ и без присяги при своемъ владѣнiи остатся имѣетъ.

Артiкулъ 2

О призванiи помѣжныхъ сосѣдовъ на межу спорнаго грунта, и о недопускающихъ межовать

1. Помѣжные сосѣди почему имѣютъ быть на спорный грунтъ призиваны.
2. Какой винѣ подлежитъ кто межовать препятствуетъ?
3. Когда кто напрасно протестуетъ о межѣ. //
4. Когда кто до времени чужимъ имѣнiемъ владѣетъ и межоват не допускаетъ. 243
5. При грунтахъ Государевыхъ какъ межовать?
6. Если бы который управитель между помѣжнымъ чiимъ грунтомъ с грунтами Государевими межѣ чинить не допускалъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9, арт. 3 § 1 Саз. под слов граница № 2 Прав Граж. арт. 127 № 3

Кто бы, имѣѧ тяжбу за грунтъ спорный или за разность межи с однимъ кимъ, не имѣлъ из стороны ни от кого другого никакова препятствiѧ, таковый челобитчикъ помѣжныхъ сосѣдовъ писмомъ коммисарскимъ созвать имѣетъ на определенный срокъ, который имѣетъ быть означиванъ смотрѧ по разстоянiю мѣста, почему помѣжники самы или ихъ повѣреныи с доказателствами прiѣздить должны, для обереженiѧ своихъ межей; когда же оны по писменному межовщиковъ обявленiю на означенный срокъ ни сами, ни ихъ повѣренные на грунта спорные, о которыхъ дѣло идетъ длѧ правилныхъ причинъ не прiѣдутъ ради защищенiѧ своихъ грунтовъ и межей и оного межованя, какими правилними жъ представленiями не остановлятъ, тогда между тѣми двома сторонами межовщики имѣютъ разсуждать и межовать, а сколко грунтовъ таковыхъ помежниковъ, кои къ размежованiю не прiѣхали, по учиненой между тѣми двома сторонами межи чрезъ кого из тѣхъ занято будетъ, за то тому кто не прiездилъ до надлежащого суда челобитствовать свободно.

2.

Тамъ же § 2 Стат. роз. 1 арт. 19 § 1 при конци Зер. Саз. под словомъ граница № 3

Буде бы кто, ставъ на межѣ своей, самъ или чрезъ кого-нибудъ межовать межовщикамъ не допущалъ, то межовщики где споръ идетъ освѣдомився от того кто не допускаетъ межовать, дѣло тое до надлежащого суда на тѣхъ кто межовать препятствовалъ отложить, однакъ далѣе поступаѧ гдѣ бы препятствiя не было непремѣнно межу кончить имѣютъ, а челобитчикъ за таковое препятствiе, тако жъ за убытки и за грунтъ, где оной споръ здѣлалъсѧ, в судъ надлежащiй позвать, оный же судъ челобитчика с тѣмъ отвѣтчикомъ, который препятствовалъ, к следствiю межовщиковъ отсилать долженъ, и буди по слѣдствiю явится, что не имѣѧ права до оного грунта, но з едного толко наговору, или ссоры дѣлу его межовому препятствовалъ, то обиженному убытки понесенные от вiезду перваго долженъ будетъ заплатить, а сверхъ того столко ему своего грунта уступить, сколко занималъ или присвоевалъ, и таковая сатiсфакцiя обиженному с награжденiемъ за убытки // тамъ же и того жъ времены от межовщиковъ по розмѣру грунта учиненна бытъ имѣетъ. 243 зв.

3.

Стат. роз. 9 арт. 3 § 2 при конци

А єсли обвинєннаѧ сторона на мєжовщиковъ похощетъ в чемъ протєстовать, и то нє запрещаєтъся, однако жъ когда в вышомъ судѣ по доказателству обвинитъся, таковая сторона убитки всѣ от мєжовщиковъ приговоренные у двоє сторонѣ противной заплатит, а грунтъ єго обидимому по вышшеписанному мєжовщиковъ опредѣленію отданъ быть имѣетъ.

4.

Тамъ жє § 3

Когда жє бы опєкунъ или в закладѣ имѣющїй какоє имѣнїє и всякъ до времены имѣнїємъ владѣющїй мєжовщикамъ мєжоват нє допустилъ, тогда наслѣдники оного имѣнїѧ нє должны в томъ тєрпѣть убытка, но самъ тотъ, кто з упрямства по ссорѣ или по зависти препятствїє у мєжованїи здѣлалъ, ѿт собственного своєго имѣнїя тѣ убытки по суду награждать долженъ будетъ, а єжели бы по случаю временные владѣлци при розмєжованїи наслѣдничєскїє грунта потеряли, то наслѣдники совершенныхъ лѣтъ дошедъ имѣнїѧ свои отискат могутъ, какъ пространнѣє о томъ в главѣ 11 о опєкахъ в артїкулѣ 8-м и в другихъ тамо показанно.

5.

Тамъ жє § 4

А єсли бы при грунтахъ Государєвыхъ таковоє мєжованїє кому с кимъ случилось, то управитєлъ тѣхъ грунтовъ таковымъ жє образомъ, какъ вышше написанно, чрезъ челобитчика писмомъ коммисарскимъ имѣетъ быть увѣдомленъ и по сему поступать долженъ будетъ.

6.

Стат. роз. 9 арт. 7 с сокращенїємъ

Если бы гдѣ при мєжованїи грунтовъ владѣлчєскихъ примѣшалися смѣжные грунти Государєвы, а сторона бы которая показуѧ мєжу свою занимала что грунту Государєвого и того бъ управитєль, вмѣняѧ быть за собствєнноє Государєво, хотѣлъ боронить и нє допущалъ по тѣмъ грунтамъ межѣ вєсть, тогда мєжовщики имѣютъ в такомъ управителя споръ писать в судъ надлєжащий, а тотъ судъ которыхъ на то слѣдствїє опредѣлитъ другихъ ли вновъ коммисаровъ или оныхъ жє прежде опредѣленныхъ мєжовщиковъ, тѣ в порученномъ сєбѣ мєжованїи надлєжащимъ правнымъ // порядкомъ по 244
вишъписанному поступать должны.

Артїкулъ 3

О зємляхъ мєжду отчинами Государєвыми и всякого званїѧ владѣлцовъ

1. Мєжду государєвыми и иными грунтами какъ мєжовать?
2. В спорѣ мєжду грунтами государєвыми и владѣлчєскими кому присягать?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 20 § 1

Гдѣ бы случилсѧ споръ мєжду государєвыми и всякого духовних и мирскихъ владѣлцовъ грунтами, тамо в такихъ дѣлахъ земскихъ имѣютъ управитєли и прикажчики дворцов[1-]їє сим пра-[1]вомъ судитись, и чїи доказателства являтъся быть прямыє по силѣ права, тотъ и искъ свой получитъ.

1–1 *Правлено.*

2.

Там же § 2 и роз. 9 арт. 12 § 2 и артік. 16 § 1

А ежели по усмотрѣнію межовщиковъ допущенъ будетъ доводъ присяги управителю или прикажчику вотчинъ Государевыхъ, в небытіи прямихъ доказательствъ писменныхъ, то спорной сторонѣ свободно будетъ вмѣсто оного управителя избрать кого похочет к присягѣ, из сторонныхъ старожиловъ, добре свѣдомыхъ о межѣ спорныхъ грунтовъ, либо из родимцовъ тѣхъ же вотчинъ Государевыхъ добросовѣстныхъ людей семи, или нѣсколко чѣлвкъ, которыхъ управители или прикажчики имѣютъ того жъ часа безспорно предъ межовщиковъ представлять, однакожъ при такихъ спорахъ от обоихъ сторонъ свѣдители ставлены быть имѣютъ, какъ о томъ ниже в сей же главѣ в артїкулѣ 12-*м* в пунктѣ 1-*м* показано.

Артїкулъ 4

О сроке крайне полагаемомъ на вїездъ межовщиковъ, и кто бы на оный за правилными причинамы и без всякихъ причинъ не сталъ

1. Когда кто на срокъ не станетъ, правилной ради причини?
2. Чимъ кто оправдитъся можетъ, когда на срокъ к межованію не станетъ.
3. Когда кто о болѣзни своей или о другомъ препятствіи в вїездѣ на межу присягою доказать не похочетъ? //
4. Какъ болный присягать имѣетъ? 244
5. Когда чїѧ отговорка к невыезду на межу за правилную принята быть зв.
может?
6. Особливые причины к невїезду на межу.
7. Когда межового дѣла не производить?
8. Кто бы без всякихъ правилныхъ причинъ к вїезду на межу на срокъ от межовщиковъ означенный не сталъ?
9. Кто бы за подступствомъ противной стороны на срокъ к межѣ не сталъ?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 артик. 5 § 1 с сокращеніемъ Зер. Саз. под словомъ помощная вещъ № 4

Всякій срокъ вїезду коммисаровъ межовыхъ на грунтъ имѣетъ быть завитїй, то есть крайне положенный, но когда позванный на тотъ срокъ по сискной межовщиковъ за прямою тяжкою болезнію, или за службою Государевою, или ради какой иной правилной в семъ правѣ описанной причины, стать не можетъ, того нестатѧ ему в выну не ставить, толко бы от него того жъ времени предъ срокомъ писменно о такой правилной причинѣ и препятствіи межовщикамъ было представленно, какъ о семъ вышше в главѣ 8 в артїкулѣ 6-*м* в пунктах 1-*м* и 2-*м* показано, а межовщики срокъ на инное число отложить по разсмотрѣнію правилного препятствіѧ и о томъ челобитчику того жъ времены обявит должны.

2.

Стат. роз. 9 арт. 5 § 2

А ежели болѣзнь или другое препятствіе случится близко предъ срокомъ выезду межовщиковъ, тогда, за извѣстіемъ хотя словеснымъ от такого и в самомъ срокѣ, межовщики другой срокъ опредѣлить имѣютъ, по вышшеписанному, а когда уже на другїй срокъ позванный прибудетъ, то о болѣзни своей или о томъ какой ради другой правилной причины на первой срокъ не сталъ и писменно ниже словесно межовщиковъ увѣдомить не моглъ? свѣдителствомъ или присягою того доказат имѣетъ, о службѣ же Государевой, буди бы в оной обрѣтался, обявленіемъ указа и ордера комендирского вмѣсто свѣдителства извинитися можетъ, и опослѣ на спорный грунтъ выехать долженъ. Равнымъ же образомъ и с челобитчикомъ поступать в подобныхъ случаяхъ. //

3.

Тамъ жє § 3

Которая жє бы сторона о своєй болѣзни или о другомъ какомъ прєпятствіи присягнуть нє похотѣла или о службѣ свидитєлства писмєнного по сему артїкулу нє показала, таковая дѣло своє тєряєтъ, а мєжовщики сторонѣ, котораѧ сроку смотритъ и нє упущаєтъ, тоє о чємъ споръ идєтъ и бєз доказатєлствъ приговорить имѣютъ.

4.

Тамъ жє § 3

А кто бы на другїй срокъ за болѣзнїю своєю стать нє могъ, то повѣрєнного своєго прислать на спорныє грунта имѣєтъ, и когда присяга тому, кто болѣнъ, приговорєна будєтъ, тогда на чємъ надлєжать будєтъ свѣдитєлѣ єго при мєжовщикахъ тотъ часъ присягнуть должны, а к выслушанїю присяги самого болного имѣютъ мєжовщики возного з двома чєловѣками вѣры достойными в домъ єго послать, гдѣ в присутствїи означенныхъ посланныхъ також дє в присутствїи изъ обоихъ сторонъ особливыхъ людей на то упрошєнныхъ, оный болный присягу учинить имѣєтъ, на томъ о чємъ будєтъ самоє иску дѣло, а буди присягать нє похочєтъ, то оноє жъ дѣло своє потєрѧєтъ.

5.

Естли бы кто на пєрвый срокъ по сискной мєжовщиковъ отговаривалъся тѣмъ, что позванъ онъ в другомъ дѣлѣ в иный судъ на тотъ жє одинъ арокъ, таковаѧ отговорка нє имѣєтъ быть принята, виключивъ толко тѣ причины, а имєнно кто бъ на тотъ жє одинъ срокъ крайнє положенный былъ позванъ пєрєдомъ в инноє мѣсто, такожъ о грунтах сискною жъ других коммисаровъ в болшомъ или важнѣйшомъ иску или к вышшому суду по дѣлу крїмїналному, и в такомъ случає мєжовщики поступать имѣютъ, какъ в главѣ 9 в артїкулѣ 10-м о позиваємомъ за имѣнїѧ в разныхъ уѣздахъ показано.

6.

Тамъ жє § 5 с сокращєнїємъ

Можєтъ такожъ дє отговорка противъ срока въ позвѣ мєжовщиками означенного принята быть прєд ними жъ мєжовщиками такъ от тягающихсѧ сторонъ, какъ и от помѣжниковъ, когда кто от ныхъ, по должности своєй, для нуждъ и дѣлъ общєнародныхъ, или на службу Государєву, будучи отправленнымъ поєдєтъ, и для того стать на срокъ от мєжовщиковъ опредѣленный нє можєтъ, однакожъ всякъ таковый того доказать имѣєтъ свѣдитєлствомъ вѣрнымъ писмєннымъ пред мєжовщиками на другомъ срокѣ, а буде нє докажєтъ, тотъ искъ свой потеряєтъ. //

7.

Тамъ жє § 5 прибавлєнїє

Во врємя моровой язвы или войны, котораѧ бы была общимъ всѣхъ походомъ отправляєма, мєжовыє дѣла производими и позви от мєжовщиковъ видаваны быть нє имѣютъ, и потому гдє бы, в таковоє врємѧ, мєжовоє дѣло могло быть и производимо, а требуємїй к тому кто нє станєтъ, никакой винѣ подлєжати нє будєтъ.

8.

Стат. роз. 9 арт. 13 § 1 с поправлєнїємъ

Когда жє бы чєлобитчикъ или отвѣтчикъ на срокъ от коммисаровъ мєжовыхъ крайнє положєнный, по ихъ позвамъ бєзъ всякихъ правилныхъ причинъ, вышше в 1-м сего артїкула пунктѣ показанныхъ, нє сталъ, тогда тому, кто сроку будєтъ смотрѣть, тотъ искъ, о что между ими производитъся дѣло и право и что в чєлобити написанно, бєз жадной уже присяги, но токмо такъ какъ свѣдитєлми своими границу и мєжу заведєтъ, мєжовщики на вѣчноє владѣнїє мнѣнїємъ своимъ приговорить до аппробацїи и опредѣлєнїѧ надлєжащого суда имѣютъ.

Тамъ жє арт. 13, § 2

Однако жъ во охранєніє от могущаго быть в такихъ случаѧхъ коварства и подступу сіє прилагаєтъсѧ: єстли онаѧ сторона, противъ которой бы таковоє в нєбытіи єѧ мнѣніє и приговоръ от межовщиковъ состоялъся, вмѣняла себѣ быть за обиду в вымышленіи от противной стороны неправилного срока или в притворенїи какого иними способами[1] подступа, тоєй сторонѣ свободно будетъ за такій подступъ к онымъ же межовщикамъ тамо на межованїи или послѣ в скорости в надлежащій судъ челобитствовать, в чемъ между оными сторонами и имѣетъ быть судъ, какъ главы осмой в артїкулѣ 38 изображєно.

Артїкулъ 5

О нєстаттю самыхъ межовщиковъ на срокъ собою положєнный

1. Какоє извинєніє межовщику когда на срокъ свой нє станетъ?
2. Штрафъ межовщику за нєприбитіє єго на свой срокъ бєз правилныхъ причинъ? //

Пунктъ 1.

246

Стат. роз. 9 арт. 6

Межовщики, от срока сторонамъ позви своими означєннаго, никакими иними причинамы отговариватьсѧ и волокитъ в справєдливости дѣлать нє имѣютъ по присяжной должности своєй, кромѣ болѣзни и другихъ правилныхъ причинъ в главѣ осмой в артїкулѣ 6-м показанныхъ, о которыхъ чрезъ писма свои должны будуть сторонамъ извѣщать, а когда отъ болѣзни или другого какого прєпятствїѧ правилного освободятся то челобитчикъ изнова противную свою сторону позвать имѣетъ, межовщики же на другомъ срокѣ должни будуть предъ сторонами въ правду какъ на чинъ свой присягали обявить, что заподлинно болны или другимъ какимъ правилнымъ прєпятствїємъ к вїезду воспящєны были.

2.

Тамъ жє

А когда бы межовщикъ, нє будучи болѣнъ и нє извиняясь болѣзнїю или другимъ какимъ правилнымъ прєпятствїємъ, но токмо для одной волокиты на срокъ крайнє от себє положєнный нє прибилъ, таковый долженъ будетъ челобитчику за всякую просрочку свою по шести рублей денегъ заплатит, и о такую уплатку свободно будетъ челобитчику в судъ надлежащій на срокъ крайно положенный оного межовщика позвать, а который бы межовщикъ бєз правилныхъ причинъ и на третїй срокъ в позвѣхъ своихъ означенный на спорныє грунти нє прибилъ, за то чина своєго лишенъ быть имѣетъ.

Артїкулъ 6

О протєстахъ и челобитныхъ на межовщиковъ

1. Почєму межовщикъ можетъ быть перемѣненъ?
2. Кто бы недоволенъ былъ слѣдствїемъ и межованїемъ однихъ межовщиковъ, то из суда другихъ опредѣлять.
3. Штрафъ кто бы напрасно на межовщиковъ былъ челомъ.
4. О отставки присягъ и прочєго приговоренного первымъ до окончанїѧ дѣла другими межовщиками.

Пунктъ 1.

Прав Граж. арт. 17 № 1 Зєр. Саз. слово судъ № 26 с прибавлєніємъ

Когда бы кто имѣлъ на которого межовщика по дѣлу своєму подзоръ в томъ, что онъ к противной сторонѣ склоненъ єсть, по сродству, по дружбѣ, по опаству власти, по искупу, или // по другой какой-нибудь страсти, или бы

246 зв.

[1] *Правлено.*

тоєй же сторонѣ подчинєнный, либо самъ господиномъ или командиромъ, а тому кто зазоритъ нє другъ былъ бы, таковаго надлєжитъ по доказатєлству другимъ мєжовщикомъ перємѣнить, а єму производить того дѣла нє допустить, какъ о томъ и о отрѣшєніи судєй в главѣ 7 в артїкулѣ 11 показанно.

2.

Стат. роз. 9 арт. 7 § 1 с поправлєніємъ

А єстли слѣдствіє от мєжовщиковъ производимоє нє по правамъ быть кому покажется, то о томъ послѣ окончанія оного свободно всякому протєстовать и чєлобитствовать до надлєжащого суда, а судъ разсмотрѣвъ тоежъ слѣдствіє, єсли доведетъсѧ, имѣетъ выслать другихъ мєжовщиковъ и при ныхъ двохъ знатныхъ персонъ помѣстє имѣющихъ, людєй чєстных, вѣры достойныхъ и въ правѣ искусныхъ, а срокъ тому другому вїєзду от оного суда и имѣетъ быть опрєдѣлєнъ по разсмотрєнію, тѣжє другіє мєжовщики и опрєдѣленныє персоны по присяжной своєй должности и поданной имъ изъ суда инструкціи имѣютъ праведно то дѣло изнова слѣдовать при бытности оныхъ первыхъ мєжовщиковъ, которыи того своєго слѣдствія, єсли праведно чиныли, должни будутъ доводить, и єсли оны в чемъ погрѣшили, то другіи мєжовщики и персоны то слѣдствіє и границю исправить; а будє и первіи мєжовщики праведно изслѣдовали и межи праведныє жъ учинили, то подтвердить и с мнѣніємъ тоє всє дѣло в судъ отдать имѣютъ, а судъ оноє дѣло аппробовать и по правамъ рѣшить долженъ.

3.

Там жє § 2 с поправлєніємъ

Кто жє нє имѣѧ правилной причины, напрасно от слѣдствїѧ и от опрєдѣлєнїѧ мєжовщиковъ протєстовать и чєлобитствовать станєт, таковый в той нєправости обличєный долженъ будєтъ по висилкѣ других из суда мєжовщиковъ заплатит штрафа первимъ мєжовщикамъ каждому по шєсти рублєй, а сторонѣ спорной три рублѣ денєгъ, особливо жє убытки по доказатєлству наградить. Такожъ дє и коммисари сколко *б* ихъ ни было, єсли в нєправедномъ слѣдствїи и розмєжованїи от какой стороны изобличєны будуть, сторонѣ обидимой штрафа всякъ по шести рублєй заплатить и убытки по доводамъ оныє наградить должны. //

4. 247

Там жє съ прибавлєніємъ

Однако жъ когда бы от оныхъ первыхъ мєжовщиковъ, на которыхъ чолобитьє произїишло приговорєно было кому присягать, тогда до вїєзду и слѣдствїѧ других из суда коммисаровъ, присяга тая имѣетъ быть удержана, а для памяти какіе-нибудь примѣты или знаки мєжъ и тѣмъ мєжовщикамъ первымъ надлєжитъ учинить, спорныє жє грунти до слѣдствїѧ других мєжовщиковъ имѣютъ быть в дєржанїи тоєй стороны, которой дєржать тѣ жъ мєжовщики первіє узнали, токмо ж оная сторона, до разсмотрѣнїѧ других мєжовщиковъ и совершєнныя росправы, оного грунту, пачє жє лѣсу, и дєрєва пустошит нє имѣетъ, при слѣдствїи жє других мєжовщиковъ и присяги уже кому бы по разсмотрєнію ихъ довелось, имѣютъ быть исполнены и по слѣдствїи межу копцами и другими потребными знаками тотъ часъ тѣжъ другіє мєжовщики утвердить должны, такожъ которой бы сторонѣ прєдлєжало присягать на проторахъ и убытках своихъ от спору того произшєдшихъ при означєнных первыхъ мєжовщикахъ, то и тая присяга имѣетъ быть удєржана, даже до окончанїѧ слѣдствїѧ и разсмотрѣнїѧ других мєжовщиковъ, а по окончанїи оного тїє жъ другіє мєжовщики для поисканїѧ убытковъ на виноватого в судъ надлєжащій писать и спорныхъ сторонъ посилать имѣютъ, таковыя жє слѣдствїѧ хотя оканчиваются другими мєжовщиками, однакъ имѣютъ быть вписиваны в книги мєжовыє первыхъ мєжовщиковъ, а сторонѣ по тому ж слѣдствїю и дєкрєтъ судовый буди похочетъ в градскіє книгы вписать свободно.

Артїкулъ 7

О спорныхъ грунтахъ на мєжѣ общой двухъ полковъ или уѣздовъ

1. В спорѣ о мєжу двохъ уѣздовъ какихъ мєжовщиковъ высилат и какъ мєжовоє дѣло производить?
2. На мєжовщиковъ хотѧ мєжду собою на учиненнїє мєжы и согласившихся аппеляція нєдоволной сторонѣ свободна.
3. В нєсогласїи о мєжѣ мєжовщиковъ какъ дѣло кончить. //

Пунктъ 1.

247 зв.

Стат. роз. 9 арт. 8 § 1 съ поправлєнїємъ

Когда бы споръ за грунта случился на мєжѣ общой двохъ полковъ или уѣздовъ, и о томъ бы было в вышшємъ судѣ от кого чєлобитє, тогда оный судъ одного или двухъ от сєбѣ из обохъ тѣхъ полковъ или уѣздовъ по одному чlвку мєжовщиковъ опрєдѣлить имѣєтъ, и тѣ мєжовщики, снєсшися с собою писмєнно, означа срокъ на такой грунтъ спорныи выєхать и когда надобно ради грунту спорного смѣжникамъ обявить и порядкомъ надлєжащимъ, какъ вышше сєго в артїкулѣ 3-м написано, согласно мєжду спорнымы сторонами слѣдствїє и справєдливость учинить должны, а грунтъ о которомъ споръ идєтъ по правилнымъ от какой стороны доказатєльствамъ мєжами и копцами означить и о том в судъ надлєжащїй со мнѣнїємъ предствавить, а судъ рѣшєнїє по правамъ учиныть и дєкрєтомъ утвердить имѣєтъ, дєкрєтъ жє тотъ в мєжовыє книги канцелярїй тѣхъ обоихъ полковъ или в градскіє внєсть и трєбуючой сторомѣ выписю выдать должно, и для того во всѣхъ канцеляріяхъ полковихъ мєжей с коими полками какїй полкъ и по какиє мѣста граничить описѣ з чертєжємъ быть должны, коихъ описей мєжовщики всякъ полковъ своихъ из канцелярїй в прєдъявленномъ случаи на писмѣ за пєчатми полковыми трєбовать, а зъ канцелярїй полковыхъ имъ тїє описѣ с чертєжємъ видаваны быть имѣютъ.

2.

Там жє § 1 с поправлєнїємъ

А єстли бы помянутїє мєжовщики при слѣдствїи в мнѣнїяхъ своихъ и согласовали, а сторона бы которая тѣмъ нє будучи доволна протєстовать или чєлобитствовать в чомъ похотѣла, и то оной сторонѣ свободно будєтъ.

3.

Тамъ жє § 2 с поправлєнїємъ

Когда жє бы тѣ мєжовщики по которому дѣлу в разсужденїяхъ своихъ нє согласовали и за тѣмъ мєжованїя въ окончанїє привєсть нє могли, тогда каждїй // от ныхъ всє дѣло какъ произвождєно? и при томъ мнѣнїє своє 248
достаточно изяснивъ с тѣми спорными сторонами отослать до надлєжащого главного суда должны. А судъ, разсмотрѣвъ тѣ дѣла мнѣнія, которыє являться быть лучшїє и правилнѣйшїє, по тѣмъ и приговоръ свой сочинитъ, и такїй приговор обявя тѣмъ жє мєжовщикамъ и сторонамъ, поручить и исполнєніє имъ жє самимъ учиныть или опрєдѣлить к тому исполненію и окончанїю всєго дѣла нарочныхъ другихъ коммисаровъ имѣєтъ.

Артїкулъ 8

О копцахъ, о довольствїи мєжовщиковъ, о заплатѣ мєжовымъ писарамъ и о писмєнныхъ дѣлахъ мєжовыхъ

1. Какъ мєжовыє копци и другїє знаки чинить и описивать?
2. Чїй коштъ на доволствїє мєжовщиковъ при слѣдствїи быть долженъ и писарямъ ихъ каково награждєніє.

3. Межовщикамъ всякие дѣла своими[1] руками закрѣплять.
4. По смерти межовщика гдѣ его дѣло содержать?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 9 § 2 с прибавленіемъ

При дѣланіи межы чрезъ коммиссаровъ межовыхъ копци одинъ от другого имѣютъ быть чинены ближае токмо чрезъ пять шнуровъ, всякъ же шнуръ долженъ быть десяти троаршинных сажней, а гдѣ бы межу случилось закривлять, тамо и ближае одны от другихъ копци и инные пристойные знаки дѣлать, в коихъ же мѣстах не было бъ в копцахъ нужды, тамо загономъ межу учинить, однако жъ и тотъ загонъ тою жъ веровкою размѣрит, а всѣ копци и другіе знаки и веровки, сколко ихъ на межѣ будетъ, по урочищамъ описавъ обстоятелно в слѣдствіе вносить и особливо всему тому чертежъ учинить надлежитъ, а гдѣ будетъ ведена межа в лѣснихъ и боровыхъ мѣстахъ, тамъ надлежащіе знаки на деревѣ такожъ бугри, ямы и протчія примѣти дѣлать, смотря тѣхъ же мѣстъ положеніе.

2.

Тамъ же § 1 с поправленіемъ

Межовщикамъ, писарамъ и при ихъ отправленнымъ из суда людямъ доволствоваться харчами без излишества на коштѣ челобитчика, такожъ бумага, сургучъ и протчіе потребности от него жъ быть имѣютъ, особливо же писарамъ за труди награжденіе, а именно от позвовъ по двѣ копѣйки, от писма, которое // будетъ куда для какихъ справокъ писанно, по четири 248
копейки от произвожденія судныхъ и свѣдителскихъ рѣчей от однои страницѣ зв.
по одной копейки, от писма о перемѣнѣ срока по четири копейки, за писмо, посланное в судъ для полученія в какихъ сумнѣніахъ резолюціи, по дванадцять копѣекъ, а от выписки со всего дѣла и эѯтрактовъ со мнѣніемъ по тому, какъ и писарямъ и канцеляристамъ судовымъ в главѣ седмой показанно, от всякого уголного копца по сорокъ восемъ копеекъ, от средныхъ копцовъ от всякого по двадцять четири копейки, и от таковой межи, которая загономъ будетъ утвержена, от каждыхъ пяти шнуровъ по двадцать четири копѣйки, а в лѣсныхъ мѣстахъ токмо от пяти веровокъ противъ вышеписанного, сколко оныхъ по размѣри будетъ и тотъ весь коштъ и убытки на томъ, кто по слѣдствію виноватъ явитъся, доправить и отдать обиженному, а кто бъ поновленія старой своей безспорной межы требовалъ, таковъ самъ надлежащій по вышеобявленному коштъ нести долженъ.

3.

Тамъ же § 3 с поправленіемъ

Всѣ дѣла позовные писма, всякіе выписки, эѯтракти, мнѣнія, и все слѣдствіе межовщики своими руками закрѣплять, и в судъ надлежащій тотъ часъ отсилать, а при себѣ из того всего таковые жъ порядочные чорные отпуски оставлять имѣютъ.

4.

Тамъ же § 3 с поправленіемъ

Когда же каковъ межовщикъ умретъ, то по смерти его всѣ межовые его дѣла тотъ часъ по описѣ урядовой взять до суда надлежащого в соблюденіе при книгахъ судовыхъ, а кому из тѣхъ дѣлъ какой справки или выписи будетъ потребно, оные справки выдавать за подписомъ писара судового, а выписи за руками судей и того жъ писара съ приложеніемъ судовой печати.

Артїкулъ 9

О межовщикахъ по сотнямъ и по магистратамъ

1. При межовщикахъ должны быть подмежовщики.
2. Должность подмежовщиковъ.

---

[1] *Далі слово витерте.*

3. О погрѣшенїяхъ межовщиковъ и подмежовщиковъ. //

Пунктъ 1. 249

Стат. роз. 9 арт. 10 § 1 с поправленїемъ

Дабы всякїе дѣла межовщиковъ званїю подлежащїе без продолженїѧ и затрудненїѧ отправованы были, а паче без всякой волокиты и продолженїѧ конецъ свой и справедливость имѣли, того рады во всякой сотнѣ или уѣздѣ и в каждомъ магистратѣ для помощи межовщикамъ должны быть по вибору и опредѣленїю старшины сотенной и магистратской подъмежовщики, в сотняхъ козачой, а в магистратахъ посполитой породы по одному чл҃вку, помѣстѧ имѣющїе, достойные, постоянные, и писать умѣющїе и в правѣ искусные, которыи в судѣ надлежащомъ пред старшинами имѣютъ присягу, такую жъ какъ и сами межовщики, названїе свое учиныть.

2.

Тамъ же § 2 с поправленїемъ

Когда самы настоѧщїе межовщики многими заняти будутъ званїя ихъ подлежащими дѣлами, тогда и подмежовщики имѣютъ быть посыланы по требованїю чїему из суда, или от тѣхъ же межовщиковъ для межованїѧ земель и для разсмотрѣнїѧ по иннымъ дѣламъ, званїю межовщиковъ подлежащимъ в росправахъ за малїе грунта и споры, имѣѧ таковую силу и власть какъ сами межовщики, для большихъ же дѣлъ сами межовщики ездить и оные отправлять должны. И когда бы кто слѣдствїемъ подмежовщиковъ не довольствовался, таковому протестовать и челобитствоват свободно, такъ какъ и на межовщиковъ, до суда надлежащого, однакожъ естли бы подмежовщики в дѣлѣ, в писмахъ и в инномъ какомъ поступкѣ погрѣшили, поки пришло бъ к совершенному разсужденїю о границѣ, в таковых дѣлахъ росправа с нымъ имѣетъ быть предъ межовщиками учиненна, а межовщики должны будутъ из ныхъ справедливост дѣлать, от поданїя на оныхъ челобитной не далѣе в двѣ неделѣ, и силны ихъ погрѣшенїѧ исправлять и во всѣмъ поступать таковымъ порядкомъ, какъ вышше сего в артїкулѣ 6-м написанно.

3.

Тамъ же § 3 с поправленїемъ

А буде бы в исканїи справедливости из подмежовщиковъ или от какого самыхъ межовщиковъ погрѣшенїѧ, а найпаче по заочному ихъ мнѣнїю, гдѣ и протестяцїя быть не могла бъ, обида сторонѣ какой показалась, таковой сторонѣ за то на самыхъ межовщиковъ свободно челобитствоват до суда надлежащого и ихъ на срокъ крайно положенный позвать // и если являтъся 249 зв.
виновати, поступать с ными какъ сея главы въ артїкулѣ 6-м показано.

Артїкулъ 10

Кому бы в грунтѣ от самаго межовщика обида здѣлалась или ему самому от кого

1. В спорныхъ с межовщиками грунтахъ высилать з суда других персонъ.
2. О челобыти на межовщиковъ и на персонъ к нымъ опредѣленныхъ.
3. Когда межовать не можно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 11 § 1 с поправленїемъ

Естли бы кому от самаго межовщика или межовщику от кого иного обида в грунтѣ дѣлалась, таковый обыдимий имѣетъ на сторону свою противную порядкомъ в семъ правѣ описаннымъ в судъ надлежащїй челобитствовать, в судѣ же, если з дѣла покажетъсѧ что, выездить на грунтъ для осмотренїя и межованїѧ надлежитъ, то по тому дѣлу имѣютъ быть высланны другїе межовщики, кои должны на таковий грунтъ съпорный выехавь, дѣло то наслѣдовать и мнѣнїе к приговору приложа поступать во всемъ противъ того, какъ о межовщикахъ вышше сего показанно.

2.

Тамъ жє § 2 с поправлєніємъ

Аппеляція же и чєлобитє и на тѣхъ мєжовщиковъ или пєрсонъ из суда опредѣлєнныхъ, когда бы кто слѣдствіємъ ихъ нє былъ доволєнъ, имѣєтъ быть свободна во всємъ таковымъ порядкомъ, какъ вышшє сея главы в артїкулѣ 6-м написано.

3.

Тамъ жє § 2

Во врємя жє спору чиєго за грунта и мєжы, когда бы зайшла зима или наводнєніє, за чимъ бы мєжовать было нєвозможно, таковому мєжованію имѣєтъ быть отлаганъ и означиванъ из суда срокъ до свободного врємены, когда нє будєтъ такого прєпятствїа.

Артикулъ 11

Кто бы у кого имѣнїє, грунтъ, или входы какіє в мєжѣ отнималъ?

1. На грунтъ или входы за мєжу спорныє кого и какъ к доводу допущать//
2. Кто бы грунтъ или входы у кого отнимаѧ нє имѣлъ доводовъ, а 250
чєлобитчикъ бы оныѧ имѣлъ?
3. В нєимѣнїи крѣпостей и свѣдитєлєй на грунтъ кто ближшїй к присягѣ, и к получєнїю грунта.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 12 § 1 сему согласуєтъ Стат. роз. 9 арт. 16

Когда бы которыє от вишняго до нижнєго чина пєрсоны, такъ духовныє, какъ и мирскіє, имѣли имѣнїѧ, люди, зємли, ловли, лѣса, озєра и бобровыє гоны, в границахъ или мєжахъ, и хотѣлъ бы одинъ другого пєрєшедъ грань или мєжу в грунтъ єго вступать, или крѣпостныхъ людєй, зємли, ловли, лѣса, озєра, пожны и бобровыє гоны отнимать, хотячи єго от того имѣнїя или входовъ и користей какихъ отдалить; тогда надлежитъ обидимой сторонѣ за то на противную свою сторону в судъ надлежащїй по порядку права чєлобитствовать, в судѣ жє ономъ єсли бы тоє дѣло мєжду ными окончиться нє могло, но къ слєдствїю бы мєжовщиковъ было порученно, то з обоихъ сторонъ по дєвяти свѣдитєлєй имѣютъ быть постановлены на томъ жє грунтѣ спорномъ, и кого от ныхъ усмотрятъ мєжовщики близшаго (какъ в артїкулѣ 1-*м* сеяѧ главы показано) того припустивъ к доказатєлству и свѣдитєлєй от нєго поставленныхъ выслушавъ, присягу єму с трома от тѣхъ жє дєвяти свѣдитєлєй, которыхъ сторона противнаѧ сєбѣ выбєрєтъ, приговорить имѣютъ, а по такой присягѣ и грунтъ тотъ, о которомъ споръ былъ, отдать в єго владѣнїє.

2.

Стат. роз. 9 арт. 12 § 2

А гдѣ бы то случилось, что тотъ, кто отнялъ или отнимаєтъ у кого грунтъ, входы, либо прибєли какіє, в судъ к слѣдствїю былъ призванъ, и на оной грунтъ никакой прямой крѣпости на писмѣ, а при слѣдствїи ни подлинныхъ и явныхъ знаковъ мєжовыхъ нє показалъ и свѣдитєлєй для доказатєлства по сему праву ни одного нє прєдставилъ, но токмо бъ одными словами тотъ грунтъ присвоєвалъ, а чєлобитчикъ бы показалъ доказатєлства на писмѣ или подлинниє и явныє мєжовїє знаки и свѣдитєлєй по сему праву прєдставилъ, таковый за обявлєніємъ крѣпостей или знаковъ подлинныхъ и бєз присяги по самому свѣдитєлству чєстныхъ и достовѣрныхъ людєй при томъ грунтѣ остатись имѣєтъ.

3.

Тамъ жє § 3 с поправлєніємъ

Когда бы об одномъ грунтѣ двѣ стороны, нє имѣѧ на тотъ грунтъ // крѣпостей ни свѣдитєлєй, брались к присяги, тогда тая сторона, которая 250
тѣмъ грунтомъ владѣєтъ присягти, при томъ грунтѣ остатся близшаѧ будєтъ. зв.

Ежели же владѣющая сторона противной своей сторонѣ присягу допуститъ тогда она сторона, когда присягнетъ и получитъ тотъ грунтъ имѣетъ.

Артїкулъ 12

О свѣдителехъ в дѣлахъ грунтовыхъ

1. К свѣдительству о грунтѣ спорномъ какихъ свѣдителей принимать?
2. Кто бы которыхъ свѣдителей порочилъ?
3. Когда кто свѣдителей опорочивъ порока того не доведетъ?
4. Которыхъ свѣдителей от свѣдителства отставлять?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 14 § 1 с сокращеніемъ

Свѣдители в дѣлахъ грунтовихъ и в доказателствѣ на чіе владѣніе земли такіе имѣютъ быть приныманы, какъ в главѣ 8 въ артїкулахъ 16-*м* и 17-*м* о свѣдителяхъ показано.

2.

Стат. роз. 9 арт. 14 § 1 с сокращеніемъ тамъ же арт. 15 § 1

Когда бы кто самоволно без правилной причины представляемых от челобитчика свѣдителей по правамъ девяти порочилъ, из иныхъ трохъ вѣри годныхъ к присяги по вышшепоказанному в артїкулѣ сеа главы 11-м не выбравъ, хотѣлъ тѣмъ поступкомъ в окончаніи слѣдствіа перемѣшать, от чего бы челобитчику приходило на крайне положенномъ срокѣ искъ свой упустить, тогда тотъ, кто опорочилъ свѣдителей, долженъ тамъ же пред межовщиками того порока совершеннымъ доказателствомъ на писмѣ донесть.

3.

Тамъ же арт. 15 § 2

Естли жъ бы оный ответчикъ того, в чемъ свѣдителей порочилъ, не довелъ, и межовщиками усмотрено бы было, что напрасно на ныхъ тотъ порокъ наносилъ и ихъ от свѣдителства отставлялъ, таковымъ опороченнымъ свѣдителемъ всякому, особенно смотря по званію и по породѣ ихъ, долженъ будетъ онъ же опорочившій безчестіа заплатить, такъ какъ бы кого ранилъ, и то на немъ имѣютъ межовщики таковымъ свѣдителямъ тотъ часъ тамъ же доправа самыхъ ихъ к свѣдительству допустить. Когда же бы на которого свѣдителя или на нѣсколко ихъ в чемъ ихъ порочилъ, того и дѣломъ самимъ довелъ, тогда тая // сторона, чіи свѣдители будутъ, на мѣсто опороченныхъ 251
и инныхъ свѣдителей на другій означенный[1] срокъ, смотря по разстоянію мѣста поставить будетъ должна.

4.

Тамъ же § 3

Когда бы случилось, что свѣдителей из обоихъ сторонъ поставленныхъ, опорочивъ одна сторона, другой того на ныхъ свѣдителеи доказала, тогда тѣ опороченныи свѣдители из обоихъ сторонъ имѣютъ быть отставлены, и вновъ инные свѣдители, люде вѣри достойныи, не подозрителныи, изъ обоихъ сторонъ поставлены из оних к присяги выбраны быть имѣютъ.

Артїкулъ 13

Споръ о землѣ чиновника или управителя какими свѣдителями рознимать

Стат. роз. 9 арт. 17 со изясненіемъ

Который бы чиновникъ или управитель, держачи свои какіа собственныа имѣніа в томъ уездѣ, гдѣ онъ команду содержитъ, имѣлъ споръ за землю съ кимъ нибудь, тотъ имѣетъ поступать по вышшеписанному, а о грунтѣ долженъ поставить девять свѣдителей добрыхъ и вѣри достойныхъ, не

[1] *Виправлено з* назначенный.

подкомандныхъ сѣбѣ, но инныхъ сторонныхъ, и в тѣ поры межовщики имѣютъ смотрѣть писемъ, межей, и знаковъ, и чіи писма будутъ или межи лучшіе и достовѣрнѣйшіе, тая сторона имѣетъ быть припущена к доказателству, однако ж если бы чиновникъ или управитель не имѣлъ близшихъ смѣжниковъ тоей земли спорной людей сторонныхъ, кромѣ людей вѣдомства своего, тогда и подчиненными своими, токмо добросовѣстными доказивать можетъ.

Артїкулъ 14

О порчи межей и о поновленїю ихъ

1. Кто бы кому границу или межу спортилъ?
2. Если бы простого званїа человѣкъ межу шляхтичу или воинскому спортилъ человѣку[1].
3. Всякому свою грань, извѣстя смѣжникамъ, поновить можно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 18 § 1 с сокращенїемъ и поправленїемъ

Когда бы шляхтичъ или званїа воинского члвкъ шляхтичу, или воинского званїа человѣку грань огнемъ выжегъ, или вырубалъ // насилно, или какъ 251
нибудь спортилъ, или роскопалъ, или, присвоевая сѣбѣ болше грунту, грань зв.
и примѣты новые на чужой земли насилно и безправно подѣлалъ, а то бы на немъ по суду довелось, таковый имѣетъ заплатит обиженному дванадцять рублей денегъ, а если бы межу переоралъ, за то переоранїе три рубли денегъ, а посполитому за порчу межи или копцовъ три рубля, за переоранїе же одинъ рубль заплатит, и межу или грань спорченную или переоранную паки предъ межовщиками по прежнему починить и убытки по доказателству наградить долженъ.

2.

Тамъ же § 2

Посполитїй же члвкъ если бы шляхтичу или воискому члвку межу порубилъ, вижегъ или переоралъ, долженъ будетъ оному штрафа три рублѣ денегъ заплатить, а грань и межу по прежнему исправить, который же бы человѣкъ простого званїа другому того жъ званїа члвку межу переоралъ испортилъ, таковый за порчу тоей межи долженъ будетъ заплатить рубль денегъ и межу по прежнему исправить, а кому обида в грани или в межи показана будетъ, тотъ по правамъ искать суда, а не по насилству поступать долженъ.

3.

Тамъ же § 2 и 3 Зерц. Саз. под словомъ межа № 2 и 3

Всякому свою старую грань или межу заросłую, гдѣ бы нужда указовала, поновить и какъ похочетъ обмежовать на своемъ собственномъ грунтѣ по старыхъ примѣтахъ и граняхъ будетъ свободно, токмо о томъ взявъ межовщика или подъмежовщика смѣжникамъ чрезъ возного или розсилщика обявитъ имѣетъ, а естли бы смѣжныи не вїѣхали или не выслали никого, то чрезъ подъмежовщиковъ волно жъ поновить толко без порчи старихъ примѣтъ, а подъмежовщикъ, который при томъ дѣлѣ будетъ, имѣетъ то межовщикамъ обявить и знаки поновленные в книгы межовые вписать и записавъ до суда надлежащого отослать.

Артикулъ 15

О лѣсѣ или степѣ купно владѣемомъ и о роспашной землѣ

1. Какъ сябри, то есть соучастники, между собою в общомъ грунтѣ роздѣляться могутъ?
2. В спорѣ за роздѣлъ грунта сябрамъ между собою какъ поступать?

[1] *Дописано іншим почерком.*

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 19 § 1 и 2 со изясненіемъ

Если бы кто имѣлъ с кимъ лѣсъ, или стєпъ, совокупный нєдѣлєнный, а одинъ бы который сябръ или участникъ похотѣлъ тотъ лѣсъ на засѣвъ хлѣбный или для сѣнокоса прочистить или стєпъ проорать, тогда єму свободно будетъ такій лѣсъ прочистить и розроблять, а стєпъ прооривать, толко жъ такъ что *б* другого или другихъ участниковъ своихъ грунтовъ розробомъ тѣмъ своимъ нє изобидилъ к своєму болше нє принималъ, но столко сколко на єго части того лѣсу или стєпу принадлєжать будетъ, а другимъ бы участникамъ своимъ такъ много и в толикой добротѣ лѣсу или стєпу оставилъ, какъ много на части ихъ противъ єго займи принадлєжитъ, єсли жъ бы кто болше надъ свою часть лучшого грунта прочистилъ, и за то бы в судъ былъ позванъ, таковый по приговору судовому долженъ будетъ сябрамъ своимъ на томъ жє грунтѣ или когда похотятъ обидимїи на другомъ уступить имъ такъ доброго, угодного и пожиточного мѣста, что*б* всѣмъ участникамъ равно было, а за лѣсъ свєрхъ части єго порубанный тѣмъ жє сябрамъ своимъ изъ своєй собствєнной части на иномъ мѣстѣ, гдѣ имъ приличнѣє будетъ, столко жъ и такъ доброго лѣса отвєсть, а нє будетъ ли у нєго такого лѣса, то дєнгами по доказателству заплатитъ имѣетъ в половину противъ оцѣнки сєго права, какъ в главѣ 19 в артїкулѣ 1-*м* в пунктѣ 3-*м* показано.

2.

Тамъ жє § 3

Когда бы который сябръ трєбовалъ роздѣлки в лѣсѣ, в стєпѣ, или в пущѣ совокупной, иныє жє сябри нє хотѣли бъ с нымъ дѣлитись, тогда єму о той роздѣлки свободно будетъ сябровъ тѣхъ в судъ надлєжащїй на срокъ крайно положенный позвать, и тамо по суду имѣетъ быть приговорєна имъ роздѣлка на равныє части или сколко кому надлєжати будетъ, а та роздѣлка должна быть чинєнна таковымъ порядкомъ, какъ в главѣ 13 в артїкулѣ 10-*м* о подѣлѣ мєжду братіею изображено.

Артїкулъ 16

О засѣвахъ и сѣнѣ на чужой зємлѣ и о имѣнїи отданномъ подъ арєстъ на врємя

1. Хлѣбъ на чужой зємлѣ посѣянний какъ арєстовать.
2. Позовъ з зарукою о хлѣбѣ пожатомъ быть долженъ? //
3. Чїя за доводомъ явится бытъ зємля, тому и арєстованный хлѣбъ и награжденіє быть имѣетъ. 252 зв.
4. За увозку хлѣба арєстованного какой штрафъ?
5. За хлѣбъ сворованный с полѧ спорного кто платитъ?
6. Хлѣба и сѣна спорного нє толочить, а забрать оный кому и когда свободно?
7. Имѣнїє, отданноє в защищєнїє суда какъ содержать?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 22 § 1

Когда бы кто на чїєй зємлѣ хлѣбъ какой-нибудь, мимо волю єго, посѣялъ, тогда тотъ чїѧ зємлѧ имѣетъ взять для аресту писмо от суда надлєжащого тогожъ уєзду, в которомъ тотъ грунтъ лєжитъ, и тимъ писмомъ судовимъ чрєзъ возного и чрєз приданныхъ к нему з суда двухъ члвкъ сторонныхъ, какова-нибудь чина, имѣетъ приарєстовать тотъ хлѣбъ оного господина или єго прикажчика, кто самъ либо єго подданныи посѣяли. Токможъ тотъ хлѣба арєстъ нє продолжалъся *б* болѣє дванадцяти нєдѣлъ.

2.

Тамъ жє § 1

Буди бы гс̃пдна самого или прикажчика возный в домѣ єго нє засталъ, или оный гс̃пднъ в судъ явитись нє хотѣлъ, то оный возный имѣетъ тоє

запрєтитєлное писмо кому з домашныхъ єго отдать и на оное взять росписку тѣмъ порядком какъ об отдачи писемъ упоминатєлныхъ в главѣ 7 в артїкулѣ 18-м написано, а ъ томъ писмѣ запрєтитєлномъ в судѣ описать тую зємлю, гдѣ хлѣбъ засѣянъ, имєнно и обстоятєлно, какъ и гдє лежитъ, имѣєтъ быть доложєнно подъ зарукою на судъ и сторону спорную дванадцяти рублей дєнєгъ, дабы тотъ, кто сѣялъ, того хлѣба зъ грунту оного нє звозилъ, но пожавъ пред вознымъ и людми сторонными, на то от чєлобитчика посланными за вѣдомомъ и счєтомъ того жъ возного и чєлобитчика, постановилъ бы на той жє зємли до окончанїѧ суда и оберєгъ доброю поклажею и огорожею, и поручивъ въ вѣдомство отвѣтчику, дабы в томъ до росправы шкода нє здѣлалась, и по тому арєсту чєлобитчикъ имѣєтъ свою сторону противную позвомъ от суда надлєжащого нє далѣє какъ в шєсти нєдѣляхъ для росправы за тую зємлю позвать, а єсли бы из какихъ приключившихся правныхъ причинъ в шєсти нєдєляхъ позвать нє моглъ, то и в другихъ шєсти нєдѣляхъ позвать можетъ. //

3. 253

Тамъ жє § 1 да Зєр. Саȝ. под слов роля № 7

Естли тотъ, кто арєстовалъ, докажетъ того прєдъ мєжовщикомъ, или подмєжовщикомъ, что оный соперникъ тотъ хлѣбъ посѣялъ, на єго собствєнной зємлѣ, то какъ зємля таѧ, такъ и хлѣбъ оный єму принадлєжать будетъ, а сверхъ того отвѣтчикъ насилїѧ дванадцять рублей дєнєгъ єму заплатить долженъ, а будє бы, хлѣбъ приарєстованный погнилъ или потравленъ былъ то и тоє єму от того ж отвѣтчика по силѣ права плачєнно быть имѣєтъ.

4.

Стат. роз. 9 арт. 22 § 2

Буди жє бы тотъ, кто на чужомъ полю засѣялъ, чрєз арєстъ и запрєщєнїє судовое нє дожидаясь суда оный хлѣбъ пожалъ, и з того грунту увезъ, таковый имѣєтъ заруки половину сторонѣ противной шесть рублей, а другой половины три рублѣ мєжовщику, осталныє жє три рубли в судъ заплатить, которую заруку за обявлєнїємъ чрєз мєжовщика оный судъ чєлобитчику, мєжовщику и сєбѣ доправить на имѣнїи того виноватого, а за хлѣбъ тому жъ чєлобитчику удвоє наградить или по сєму праву заплатить онъ жє обвинєнный имѣєтъ, єсли жъ бы кто на своєй зємлѣ собствєнной сѣялъ, а другїй єму то приарєстовалъ, но что єго зємля єсть того нє доказалъ, таковый чєлобитчикъ тую заруку по вышшєписанному платить, а грунтъ и хлѣбъ при томъ отвѣтчику кто сѣялъ остатись долженъ, но єсли бы тотъ хлѣбъ погнилъ и стровленъ былъ, то отвѣтчикъ на ономъ нєправомъ чєлобитчику искать нє имѣєтъ, для того что онъ самъ долженъ былъ побєрєчь, чтоб хлѣбу врєда нє было, какъ вышшє сєго показано.

5.

Тамъ жє § 3

Єслижъ бы и то случилось, чтобъ такїй хлѣбъ спорный на полѣ сложєнный до рѣшєнїѧ судового з поля покраденъ былъ, тогда останєтъся ли по суду при грунтѣ тотъ кто сѣялъ, єму оный хлѣбъ, кто напрасно арєстовалъ, заплатитъ, а за свой в томъ убытокъ виноватого искать, буди жє останєтся при грунтѣ тотъ, кто арєстовалъ, то оный кто сѣялъ долженъ єму тотъ покраденный хлѣбъ заплатить, а сєбѣ в томъ виноватого искать, тѣмъ жє образомъ арєстъ и росправа имѣєтъ быть и о сѣнокосахъ спорныхъ.

6.

Тамъ жє § 4

А когда бы кто послѣ арєста чрєз дванадцять нєдєль стороны своєй противной в такомъ случаи позвомъ изъ суда или от мєжовщика нє позвалъ, тогда тому кто сѣялъ свободно будетъ // хлѣбъ или сѣно своє побрать, а 253 зв.
єстли тѣмъ врємєнємъ покрадєно будетъ то напротивной сторонѣ той покражи искать, а тому кто арєстовалъ токмо ужє о зємлю свою чєлобитствовать свободно будетъ, и по оныхъ вишедшихъ дванадцяти нєдєляхъ управы судомъ

гдѣ надлѣжитъ искать порядкомъ в артикулахъ иныхъ сея жъ главы вышше писанныхъ, а на спорной землѣ никто насилно неимѣетъ хлѣба и сѣна толочит и портитъ, но в томъ по вышшеписанному роздѣливатись судомъ подъ зарукою вышше жъ в семъ артїкулѣ показанною.

7.

Стат. роз. 9 арт. 25 Зер. Саз. под словомъ наслѣдникъ № 39

Естли бы противные стороны согласясь отдали какое спорное имѣнїе в защищенїе и вѣдомство суда надлежащого до росправы, либо и самъ судъ по обстоятелствамъ дѣла кому доброму и надежному до рѣшенїя в вѣдомство такое имѣнїе вручилъ, то кому то порученно, волент будетъ в ономъ имѣнїи надлежащое по опредѣленїю из суда жъ препитанїе себѣ имѣтъ, а из имѣнїй тѣхъ ничего взимать кромѣ опредѣленного не долженъ, оное жъ имѣнїе со всѣми вещами движимими и с доходами во время вѣдомства своего собранными той сторонѣ, которой принадлежать будетъ вѣрно, и в цѣлости отдать, и досмотрѣть того, дабы в ономъ имѣнїи за вѣдомства его никакая шкода и разореніе, не здѣлалось, а естли бы инако здѣлалъ, то долженъ будетъ сторонѣ обиженной всю шкоду и убытокъ наградить, а судъ справедливость в томъ челобытю на краине положенномъ срокѣ непремѣнно учинить имѣетъ.

Артїкулъ 17

О пооранїи и засѣянїи чужой земли

1. Кто бы чужую землю оралъ з невѣдѣнїа или по найму.
2. Кто бъ посѣянную землю изоралъ?
3. Кто бъ чужую землю оралъ умышленно из упрямства.
4. Кто бы общую чужую землю скопалъ, изоралъ или загородилъ?
5. Кто чужой земли цѣлину роспашетъ, тотъ и мяккую тую жъ землю с вѣдома хозяина пахать можетъ.
6. Кто бъ на чужой пооранной землѣ свой хлѣбъ посѣялъ?

Пунктъ 1.

Зер. Саз. под словом роля № 1, 2 и 3 Тамъ же № 5 с начала и 8 при конци

Кто бы чужую землю с невѣдѣнїа оралъ, и в томъ бы времени поколь еще оралъ на него челобите и доводъ от кого другого былъ, таковъ труда свои, а буде зясѣтъ и засѣвъ теряетъ, а кто бы // чужую землю кому нанялъ, а 254
тотъ кому будетъ нанята тую землю поорет и посѣетъ, таковый тому чїа земла снопщину отдать, а тотъ, кто чужую землю нанялъ, убитки награждать имѣетъ. Однакожъ кто бы засѣялъ прежде челобитя и о томъ бы что таа чужаа земля не вѣдалъ, тотъ засѣва не теряетъ, но толко снопщину, по обыкновенїю тому чїя земла, отдать долженъ.

2.

Тамъ же № 4 и 5 въ срединѣ с поправленїемъ

А буде бы кто посѣянную землю, чїю умышленно зоралъ, долженъ тому награждать столко, сколко бы ему на оной землѣ могло уродиться хлѣба и особливымъ награжденїемъ за убытки его, которые могли бъ от того произити, удоволствовать.

3.

Тамъ же № 5 и 7 с поправленїемъ

А кто бы упрямствомъ оралъ чїй грунтъ, от которого бы владѣнїа ему по суду отказано, а другому владѣть приговорено, таковаго за упрямство и ослушанїе судъ удвое штрафовать и обиженному сугубое жъ награжденїе доправить имѣетъ.

4.

Тамъ же № 20

Буди бы кто общую землю зоралъ, скопалъ или огородилъ, и то бъ на него доведенно, таковый трудовъ своихъ лишается и убытки наградить, а землю во общество возвтратить долженъ будетъ.

5.

Там же № 13 с поправленіемъ

Кому от кого пущаетъсѧ землѧ цѣлинная орать в наемъ за чиншъ, а тотъ цѣлину розпашетъ, таковый и мягкое поле по договору разъ или два пахать можетъ, токмо жъ з вѣдома того ж хозяина, чія земля будетъ, и с отдачею надлежащой десятины или какъ договоръ будетъ.

6.

Прибавленіе в согласіе Прав Хел. кн. 3 роз. 3

Кто чію ролю поораннную своимъ хлѣбомъ тайно или насилно засѣетъ, таковый оного засѣва и что уродиться лишенъ быть имѣетъ.

Артїкулъ 18

О гвалтахъ или насилїѧхъ, которые кому бы от кого в паханю полѧ, в заборѣ хлѣба и сѣна, и в отниманїи земли произишли? //

1. Кто бы на чужой землѣ безъправно хлѣбъ пожалъ, или пожатїй побралъ, либо побой здѣлалъ, плугъ, либо соху, порубилъ. 254 зв.

2. Кто бы у кого грунтъ отнималъ? а другїй боронылъ и отнимат не допускалъ.

3. О безъопасности пахатныхъ людей.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 23 h 1 со изясненіемъ

Кто бы какую землю в спокойномъ владѣнїи держалъ и без препятствїѧ сѣялъ, или оралъ, а другїй бы на ономъ полю хлѣбъ пожалъ или пожатїй побралъ, или побилъ, потолочилъ, а хозяина или члвка его которого-нибудь званїѧ побилъ, плугъ, или соху, колеса, борону порубалъ, и плуговїе желѣза, или скотъ, либо другое что забралъ, таковый имѣетъ обиженному за братое удвое возвратить и сверхъ того заплатить насилїя дванадцять рублей денегъ, и за побой би тому по званію его, а если бы без бою и драки означенный хлѣбъ или скотъ забралъ, либо другїе шкоды подѣлалъ, то по тому жъ долженъ удвое за все награждать, то есть, сколко хлѣба взялъ, противъ того удвое отдать и за одну лошадь, или за одного быка тую жъ лошадь или быка отдать, а другимъ своимъ наградить, за плуговую же снасть полтину, за колесо дванадцять копеекъ, за соху двадцять копѣекъ, за плуговїе желѣза рубль, за сошныки двадцять чотири копѣйки, за борону дванадцять копѣекъ заплатить, или все тое и что другое будетъ забрато платить ценою такою, за какую мошно въ тѣхъ мѣстах тое исправить, а по такой уплаткѣ когда похочетъ об оную землю судомъ имѣть росправу, в томъ будетъ свободенъ. Тожъ разумѣетъсѧ о сѣнокосахъ и о сѣнѣ.

2.

Тамъ же §2

А естли кто у кого-нибудь грунтъ станетъ отнимать, другїй же того боронити и владѣть не допущаетъ, таковымъ имѣетъ быть росправа в судѣ надлежащомъ, и кто за землю будетъ обвиненъ, тотъ имѣетъ убытки и насилїе наградит по вышшеписанному.

3.

Зер. Саз. под словом роля № 6 с поправленіемъ

Пахатные люди, которыи около хлѣба и сѣвбы упражняютъся, когда в селѣ и на дорогѣ будутъ или землю пашутъ, дабы могли быть безопасны на всякомъ мѣстѣ, никто не имѣетъ самих ихъ грабить орудыѧ пахатного, и ничего таковаго, // что надлежитъ до роботы земляной, нападеніемъ брать, 255
нижe насилно отнимать, и кто бы упрямствомъ дерзнулъ по дѣлать, таковый у четверо что взялъ возвратить и сверхъ того по разсмотренію суда наказанъ быть имѣетъ.

Артїкулъ 19

О найдєнныхъ всякихъ вєщахъ, скарбахъ и рудахъ

1. Кто *б* какую вєщъ гдѣ-нибудь на вєрху зємли найшолъ?
2. Если бы к найдєнной вєщи в пять годъ никто нє приискался?
3. Найдєнный кимъ скарбъ на своєй или на чужой зємлѣ кому надлєжить?
4. О скарбѣ или кладѣ от работниковъ найдєнномъ?
5. О кладѣ найдєнномъ в новокуплєнномъ домѣ или грунтѣ.
6. Кто бы скарбъ свой схоронилъ, а другїй бы найшолъ и нє обявилъ.
7. Кто бы противъ иску чїєго за найдєнный скарбъ запирался.
8. О скарбѣ на волномъ мѣстѣ и о мєталляхъ, минєраллах и краскахъ, на чїємъ-нибудь грунтѣ найдєнныхъ.

Пунктъ 1.

Прав Хєл. кн. 3 роз. 2 Зєр. Саꙁ. слово найдєнная вєщъ № 1

Кому бы случилось на общой дорогѣ, или в городѣ, либо в сєлѣ, в полѣ и гдѣ-нибудь, вєщъ какую на вєрхъ зємлѣ найти, таковый имѣєтъ оную вєщъ обявить и отдать в сохранєнїє на урядъ имѣєтъ о томъ публѣковать, яко тая вєщь на дорогѣ найдєна, и кто к оной вєщи приискався докажєтъ того достовѣрными свѣдитєлми, что єго єсть, тому жъ и отдана быть имѣєтъ, а оному кто найшолъ, за то что найшолъ особливо жє за коштъ єго, єсли каковъ при томъ издєржанъ будєтъ, пристойноє по разсмотрєнїю суда награждєнїє учинить, когда жє кто найдєтъ, а утаитъ, и то по доказатєлству на нємъ довєдєтсѧ, таковый должєнъ будєтъ найдєнноє потєрявшєму бєздєнєжно возвратить и какїє убытки *б* єму чрєз ту утайку приключились, за оныє по доказатєлству наградить, однакожъ тотъ, кто найдєнноє утаитъ, за вора прямого нє причитаєтся, и от наказанїѧ ворамъ подлєжащого можєтъ быть свободєнъ. //

2. 255 зв.

Тамъ жє Зєр. Саꙁ. под словом найдєнная вєщъ № 6 с поправлєнїємъ

Буди жє бы нихто в пяти годахъ к вєщи найдєнной нє приискался, то оную надлєжить на три долѣ роздѣлить и отдать одну долю на цєрковъ, другую на судъ гражданскїй или владѣлцу, гдѣ будєтъ что найдєно, трєтую тому, кто нашолъ.

3.

Стат. роз. 9 арт. 30 § 1 Зєр. Саꙁ. под словом скарбъ № 4 Прав. Хєл. кн. 3 роз. 1

Кто на своємъ грунтѣ какой скарбъ найдєтъ: дєнги, сєрєбро, золото, или что иноє, тоє найдєнноє єму, какъ владѣлцу онаго грунта, принадлєжитъ, буди жє кто на чужой зємли по случаю найдєтъ, то половину дать имѣєтъ тому чїѧ зємля, а половину оного сєбѣ взять, такъжє на закладной и на откупной зємли найдєнной скарбъ пополамъ быть имѣєтъ, тому чїѧ зємля, и тому кто в закладѣ или в откупѣ дєржитъ, а єжєли сторонный чєловѣкъ на закладной или откупной зємли скарбъ найдєтъ, то имѣєтъ быть на три части роздѣлєно, из которыхъ одну владѣлєцъ тоєй зємли, другую тотъ кто в закладѣ или в откупѣ дєржитъ, а трєтую чєсть кто нашолъ взять имѣютъ, єжєли тотъ сторонный нєнарочно былъ нанятъ для исканїѧ такого скарбу. Тожъ разумѣть о мн҃трскихъ, цєрковныхъ и чїихъ-нибудь имѣнїѧхъ.

4.

Зєр. Саꙁ. под словомъ скарбъ № 5 и 6 Прав Хєл. кн. 3 розѣлъ 1

А когда бы кто на грунтѣ и зємли своєй найшолъ кладъ чрєзъ работниковъ, тогда єсли оныє работники на то наняти суть или уговорєны чтобъ искали, то оного будєтъ кладъ чїѧ зємля, а работникамъ за трудъ толко по уговору имѣєтъ быть заплачєно, а будє бы бєзъ уговору о сиску[1] кладу нанялъ, то онымъ за трудъ дать что достойно, єслижъ бы работники были

[1] *Далі витерте слово.*

наняти для иного дѣла и по случаю найшли кладъ, таковымъ работникамъ половинная часть должна быть, а другая такая жъ часть тому, чїѧ зємля, какъ о сємъ и выше упомянуто.

5.

Зер. Саз. слово скарбъ № 3 с поправлєнїємъ

Кладъ найдєнный в домѣ или в какомъ-нибудь грунтѣ новокупленном, // єсли бы былъ оставлєнъ или в каком мѣстѣ положєнъ от того кто продалъ, 256
з какой обмилки и забвєнїя, то тому по доказателству надлежитъ взять, кто домъ или грунтъ продалъ, а нє тому кто купилъ.

6.

Зер. Саз. под словомъ скарбъ № 1 и 8 с поправлєнїємъ

Когда бы в домѣ чїємъ или гдѣ-нибудь найдєно дєнги, или сєрєбро или что другое, какъ скарбъ схоронєнное, до которого кладу отзивалъся бъ самъ хозяинъ, которои скрилъ, для какой нужды или опасности, напримѣръ огнѧ, вора, или нєпрїателя, тогда оное найдєнное, что бы нє было тому жъ самому принадлежитъ по доказателству, кто схоронилъ, тотъ жє, кто найшолъ такїй скарбъ, єсли бы нѣ тому кто для сєбє схоронилъ, ни на урядѣ нє обявилъ, таковый за вора вмѣнєнъ и наказанъ быть имѣєтъ.

7.

Стат. роз. 9 арт. 30 § 2

А будє бы кто о находкѣ таковаго скарбу запирался, а тотъ кто бы оного искалъ на нємъ в нєимѣнїи другихъ доводовъ присягнуть хотѣлъ, тогда отвѣтчикъ близшїй будєтъ присягою отвєстись что нє найшолъ.

8.

Зер. Саз. под слов скарбъ № 1, 3, 4, 7 и 8 Прав Хел. кн. 3 роз. 2 Стат. роз. з арт. 2 § 3 с поправлєнїємъ

В протчїихъ жє всякихъ мѣстахъ общихъ, какъ напримѣръ, на пустихъ городищахъ, сєлищах, на дорогахъ публичныхъ, в рѣкахъ нєзапруженныхъ и в другихъ симъ подобныхъ, ни в чїємъ владѣнїи нє состоящихъ, всякїй скарбъ кимъ-нибудь найдєнный, а мєталли, минєрали, и разныє краски, // на 256
чїємъ-нибудь грунтѣ сискани бъ были, имѣютъ быть взяти на Государя, кто зв.
жє в такихъ мѣстахъ скарбъ найдєтъ, тому за труда, а чїй грунтъ будєтъ, в которомъ мєталли, минєрали и краски сищутъся, тому о пожалованїи єго другимъ грунтомъ быть чєлом Государю.

Артїкулъ 20

О дорогахъ старинныхъ столбовыхъ и о приключившихъся на ныхъ кому от ездаковъ убыткахъ увѣчтѣ и смєрти

1. Встрѣчѣ на дорогѣ кто кому зворочать долженъ.
2. Общимъ путємъ єдучїє какъ в той ездѣ поступать имѣютъ, и о штрафѣ и наказанїи того, кто бы кого потрутилъ, изъувѣчилъ, или убилъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 32 § 1 и 2 Зер. Саз. под словом путь № 8 с прибавлєнїємъ Стат. роз. 1 арт. 29 § 3 с прибавлєнїємъ

Столбовыє вєликїє дорогы вездѣ имѣютъ быть по стародавнєму обыкновєнїю в ширину дєвяти аршинъ, а в случающейся на дорогахъ одного з другимъ стрѣчи, порожнїй возъ долженъ зворочать противъ воза накладного, и мєншый противъ тяжелого, пѣшїй чєловѣкъ противъ конного, а конный противъ возового, єсли бы тѣсная дорога была, // какъ то на мостахъ и на 257
иныхъ худыхъ мѣстахъ, и во врємя зимы, когда снѣгъ болшый бываєтъ, сихавъся одынъ другому дорогу пополамъ дѣлить должны, а збивать изъ дороги никто никого нє имѣютъ. Ежєли жє бы кто противно сєму учинить дєрзнулъ, пачє жє єсли бы избивая кого из дороги возъ пєрєвернулъ, поламалъ и какїє убытки тѣмъ приключилъ, таковыи обидимому награждать и самъ штрафованъ[1] быть имѣєтъ, по состоянїю дѣла, а яко никто дорогъ для

[1] *Виправлено з* штрафовать.

приболшенїѧ своихъ нивъ изоривать и закопивать нє долженъ, такъ и дорогъ новыхъ чрєзъ нивя нє прокладивать, а буди кто дорогу приболшивая себѣ ниву, или дорогою сверхъ вишшєпоказанной мѣры ниву чїю спортить, тотъ имѣєтъ быть штрафованъ, такъ какъ сєѧ главы в артїкулѣ 14-м показано. О дорогахъ же и стєжкахъ сѣлскихъ написанно в главѣ 29.

2.

Прав Хєл. кн. 5 роз. 79 со изяснєнїєм Поряд. Тит. о господинѣ и слугѣ[2] № 9 и част 4 о убїйствѣ по случаю № 25

Кто бы в городѣ или гдѣ-нибудь общимъ путєм верхово или возомъ, и колясою єхалъ, [1-]а на томъ[-1] пути людє пѣшо проходили бъ, таковый самъ или єго конюхи должны кричать предъобєрєгая, чтобъ з пути въ сторону уступили и могли бъ от повреждєнїя своєго // сєбє охранить, и тогда за 257
такимъ предъобереженїємъ кому бы какой вредъ здѣлался, нє тотъ кто зв.
потрутилъ, но кто себе прєнєбрєглъ охранять, самъ сєбѣ будетъ виноватъ, но гдє бы были на пути дѣти малиє или прєстарѣлыє и нємощныє, тамо какъ возможно с обєрєгателствомъ єхать, инако же єсли бы в обєрєгатєлство нєсовершєнныхъ людей нє кричалъ, а на младолѣтныхъ и прєстарѣлых, хотя бъ и кричачи, нєобєрєгатєлно набѣглъ, и от такой нєразсмотрителной єзды кто-нибудь былъ бы изъувѣченъ, или умєрщвлєнъ, то виноватїй в томъ, хотя за умєрщвлєнїє смєртной казни и за увѣчїє, равному наказанію, какъ бы то умышлєнно здѣлалъ? нє подлєжитъ, однакъ за самоє нєразсмотрєнїє платєжъ за голову или за увѣчїє по званію умєрщвлєнного, или увѣченного удвоє заплатить, и зверхъ того по разсмотрєнію суда арєстомъ, либо и боємъ на тѣлѣ наказанъ быть имѣєтъ. //

ГЛАВА ѠСМАЯНАДЕСЯТЬ 258

Ѡ портовыхъ рѣкахъ, о наводнєніи, ѡ товарахъ затопленыхъ, о рѣкѣ сумѣжной, ѡ мєлницахъ, прудахъ и затопленныхъ сѣнокосахъ

Артїкулъ 1

Ѡ портахъ водныхъ и товарахъ затопленныхъ

1. Портовыхъ рѣкъ плотинами и єзами вновь нє запруживать а в запруженныхъ проходъ для водныхъ судєнъ ѡставлять.
2. Товари затопленныє свободно на берєгъ чий-нибудь выбирать.
3. Ѡ вещахъ з воды кимъ найденныхъ.
4. Кто бы во время великихъ волнъ или непогоды свои вещи з судна выбросилъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арт. 29 § 6 и 7

На рѣкахъ знатныхъ, при которыхъ портъ гдѣ-нибудь бываєтъ или быть можетъ, никто нє имѣетъ прудовъ вновъ занимать, плотинъ сипать для прєпятствїя порту, и спусту, а єсли бы кто плотину или изъ вновъ здѣлалъ, то долженъ мѣсто свободноє для проходу ѡставлять, такожъ и єзи на рѣкахъ портовыхъ гдѣ изстари были ктобъ ставилъ тотъ долженъ ѡставить столко доволного мѣста, чтобъ никому прєпятствїя въ проходѣ и убитка быть нє могло, кто же во противность сєго учинитъ, тотъ обиженному убытки по доводамъ наградить, а в єзу или в плотинѣ своєй мѣсто для свободного проходу оставить имѣетъ, чєго урядникамъ, владѣлцамъ и управителямъ всячески надсматривать надлєжитъ.

[1-1] *Писано по витертому.*
[2] *Писано по витертому.*

2.

Стат. роз. 9 арт. 31

Кто бы воднимъ путємъ спущалъ какіе свои товари или иные вещи, а по случаю судно бъ разбилось или затонуло при чіемъ-нибудь берегѣ, таковый тѣ товары затопленные выбирая на берегъ чій бы онъ ни былъ, виносить, и складать свободенъ, старшина же и всякого званія владѣлци и ихъ прикажчики такожъ козаки, // и люди простіе, чій-нибудь берегъ будетъ, от того ничего вимогать и брать не имѣютъ, а кто бы в томъ оному чіи товари потопленни какое препятствіе дѣлалъ, тотъ всѣ убытки, которые чрезъ тое здѣлаются обидимому заплатить удвое имѣетъ. 258 зв.

3.

Зер. Саз. под словомъ наводненіе № 1

Если бы кто нибудь вещи чужіе во время наводненія или з розбитого судна водою занесенные найшолъ или досталъ, долженъ оные тому чіи суть возвратит, а от него взять за труды и коштъ свой по призванію и разсмотрѣнію добрыхъ людей достойное награжденіе, буди же о тѣ вещи никто упоминатись не будетъ, то оные обявивъ на урядѣ гдѣ надлежитъ, поступать в томъ, какъ о найденныхъ вещахъ в главѣ 17 в артікулѣ 19 в пунктѣ 2 показанно.

4.

Зер. Саз. под словомъ наводненіе № 3 и 7 с поправленіемъ тамъ же № 1

Тако жъ вещи, которые кто во время водного штурма и силной непогоды для облегченія з судна в воду выбродитъ, почитаются быть того, чіи были для того, что ихъ не тѣмъ намѣреніемъ изметалъ, дабы ихъ уже имѣть не хотѣлъ, но чтобъ з судномъ удобнѣе от бѣдствія спастися, и такіе вещи кто бы з воды винялъ, долженъ тому чіи оны суть возвратить по вышеписанному сего артікула 3 пункту, а буде бы кто такыя вещи до берега приплившіе, либо еще на водѣ плавающіе или потопленные для своей користи побравъ утаилъ, таковый хотя пороку и винѣ воровства не подлежитъ, понеже онъ тѣхъ вещей не воровалъ и ни у кого не отнялъ. Однако жъ оные вещи ради тоей утайки тому чіи были возвратить без всякого награжденія долженъ. //

Артікулъ 2 259

Ѡ рѣки сумѣжной, ѡ островахъ и ѡзерахъ

1. Рѣки граничной и землѣ водою к чіему берегу принесенной какъ кому употреблять.
2. Кто бы от рѣки или какого воднаго теченія в свой грунтъ на ѡбиду другого прокопомъ воду пустилъ.
3. Ѡ деревѣ от одного берега на другое мѣсто водою перенесенномъ.
4. Ѡ островѣ на рѣки.
5. О свободномъ рѣки текущой употребленіи риболовамъ.
6. О озерѣ или рѣки высхлой и о землѣ водою затопленной.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 20 § 1 Зер. Саз. под словомъ наводненіе № 5 и под словомъ вода № 4 и 6 тамъ же под словомъ вода № 10

Гдѣ рѣка посредствуетъ между чіими грунтами, полями, сѣнокосами, лѣсами и другими угодіями, тамъ всякъ от берега своего имѣетъ рѣки оныя употреблять до половины, однако жъ в которыхъ мѣстахъ гдѣ на такыхъ сумѣжнихъ рѣкахъ здавна какое было обикновеніе заниманія езовъ, закотовъ, или сажей, такое и впредъ имѣетъ быть хранено, а гдѣ бы которая рѣка сумѣжная на чей берегъ пѣсокъ не очень знатно сиплючи прибавку здѣлала, оная прибавка землѣ должна быть того, чій берегъ есть. Ежели жъ такая рѣка знатную часть чіей землѣ оторвет и к чужому берегу вдругъ принесетъ, то тая часть земли того, от чіего грунту оторванна, быть имѣетъ, а если бъ рѣка насилно куда инуда пойшла, тогда старое рѣчище межею быть должно и тое рѣчище ежели в немъ какая користь будетъ, всякому от берега своего пополамъ употреблять, а самой рѣки граничной, которая бъ инуди потекла, оба береги того чіимъ грунтомъ пошла, быть имѣютъ. //

2.

Стат. роз. 9 арт. 20 § 2 Права Хелминского книги 5 роз. 85 Зер. Саз. под словомъ вода № 10

Кто бы от такой граничной рѣки или от другого теченія водного воду на обиду другого в свой грунтъ прокопомъ пустилъ или гатю навернулъ, и то на него будетъ доведенно, таковый тое прокопанное мѣсто засипать или гать розкидать, а рѣку или другое теченіе водное по прежнему исправить имѣетъ, и сверхъ того обидимому насилія дванадцять рублей денегъ заплатить, такъ какъ бы межу спортилъ, и за всѣ убытки, которые челобитчикъ тоею рѣкою или другимъ теченіемъ воднымъ не користуясь понесъ, награжденіе по разсмотренію суда учинить долженъ.

3.

Зер. Саз. под словомъ дерево № 3 слово наводненіе № 5 при конци книги Порядка О оборонѣ сиротъ и вдовъ титулъ 8 о употребленіи имѣній № 42

А где бы вода оторвавъ дерево з чіего берега на другое мѣсто перенесла, тамо поки оное дерево на новой землѣ не пріймется и кореня в ту землю не пуститъ тотъ чіе прежде было искать и взять силенъ, но когда оное дерево пріймется, уже того, к чіему берегу вода принесла, быть имѣетъ, а лѣсъ рубленый и всякое хоромное строеніе и какія ни были бъ вещи водою куда принесены, всякому, чіе оное есть, искать и взять будетъ свободно.

4.

Зер. Саз. под словомъ наводненіе № 6 и под словомъ вода № 5 и 6

Если бы посередъ рѣки граничной между землями двоихъ сосѣдовъ былъ старый островъ, или бы вновь здѣлался, тотъ островъ ихъ обоихъ будетъ пополамъ, ежели прежде чій не былъ по какому праву или по давности владѣнія, а если бы на чіей половинѣ рѣки островъ былъ таковый весь того чія половина рѣки, а которая часть острова за половину рѣки перейдетъ, тая часть, на чіей половинѣ есть того и быть имѣетъ.

5.

Зер. Саз. под словомъ вода № 1 и 2

Рѣка текущая и береги оной рѣки, кромѣ устныхъ занятыхъ озеръ, имѣютъ быть общіе и волные // каждому суднами ходить, до берега приставать и для 260
рибной ловлѣ ездить, а риболовамъ берега употреблять на сажень троаршинный одинъ, на немъ ходить, неводи сушить, салаши строить, лотки привязивать, другихъ же строеній никакихъ не дѣлать, и то при такыхъ рѣкахъ, в которыя рыбамъ входить и виходить безпрепятно можно, кромѣ толко такова мѣста рѣки и берега, кто бъ оное чрезъ давность употреблялъ, и того мѣста онъ другимъ риболовамъ боронить можетъ.

6.

Зер. Саз. под словомъ вода № 11 тамъ же № 7

Если бы озеро или рѣка высохла, то мѣсто сухого оного озера или рѣки не тѣмъ надлежать будетъ, кто около его живетъ, но тому чіѧ онаѧ вода прежде была, равнымъ же образомъ ежели бы вода чію землю затопила и онаѧ вода когда висохнетъ, тая земля того быть имѣетъ, чія и была прежде.

Артікулъ 3

ѡ дѣланіи приспъ при берегахъ рѣчныхъ и огачѣніи на всякыхъ рѣкахъ плотинъ, такожъ ѡ ловлѣ рибной

1. Обиватели если бы приспъ при берегахъ рѣчныхъ не подчиняли.
2. Постановленіе между обывателми о подчинки береговъ содержать.
3. О гребляхъ, которые обществомъ гатятъся.
4. О гребляхъ собственнымъ чіимъ коштомъ занятыхъ.
5. Рибная ловля гдѣ свободна? а гдѣ ни.
6. Когда чія мелница между другими на одной греблѣ смѣжними спортитъся.

Пунктъ 1.

Зер. Саз. подъ словомъ вода № 3, 8 и 9 с поправленіемъ

Села и хутори, которые надъ рѣками поселенны, и свои для охраненія отъ силной води береговъ // приспи имѣютъ, должни обще всякъ свою сторону берега приспами тако укрѣплять, чтобъ береговъ вода не портила, а буди станетъ портить, а в томъ случаи, кромъ правилныхъ причинъ, ктобъ того жъ села или хутора обыватель не прійшолъ и в поправленіи приспъ не помагалъ, таковъ своего огорода или части земли, которую надъ тѣмъ берегомъ в селѣ имѣетъ, лишается, но оная часть во общество того села употребленна быть имѣетъ, а кто над водою земли своей имѣть, поправлять приспъ не будетъ, таковаго штрафовать по разсмотрѣнію суда. 260 зв.

2.

Зер. Саз. подъ словомъ вода № 8

Кои обыватели при рѣкахъ живутъ, могутъ между собою какую похотятъ сумму денежную поставит на подчинку приспъ при берегахъ, и такое ихъ постановленіе, если чрезъ долгое время содержовано будетъ, имѣетъ быть силное.

3.

Прибавленіе по силѣ права Зер. Саз. подъ словомъ обичай № 1, 3, 6, 8, 10 и 12

На рѣкахъ знатнѣйшыхъ имѣющіеся давные плотины или греблѣ, которые для главного чрез оные тракту вобщѣ по давнему обикновенію градскими какими или разныхъ селъ обивателми гачени бываютъ, и дѣлницы к тому гаченію на тѣхъ же обивателей опредѣлены, таковые обиватели тѣ свои дѣлницы зъ лѣсовъ, к тѣмъ ли греблямъ издревле надлежащихъ или з собственныхъ обивателскихъ, что на которое село или городъ изстари опредѣлено, повсягодно в удобное время подчинять и угачивать должны, а если от силного наводненія или от какого нечаянного случая на которого дѣлницѣ учинится вновъ прорва, то оную прорву тѣмъ обивателемъ всѣмъ обще подчинять же и угачивать, если жъ бы такая прорва учинилась не от наводненія и невзначай, но от чіего своея дѣлницы недосмотру и запущенія и от неприлѣжного угаченія, то оную прорву тѣ селяне или граждане, // за чіимъ бы то небреженіемъ здѣлалось, сами подчинять и укрѣплять имѣютъ. 261

4.

Прибавленіе в согласіе тѣхъ же прав под словомъ обичай

А гдѣ бы на меншой какои рѣкѣ, чрез которую прежде переезду не бывало вновь, от кого на собственныхъ грунтахъ и собственнымъ коштомъ занята была гребля, а оная бъ какимъ обивателемъ к ихъ переезду для близости потребна была, то тѣ обыватели должни в подчинки въ тоей гребли владѣлцу помощъ чинить возкою земли, навозу, соломы и протчимъ, а лѣсъ и другіе потребности имѣютъ быть владѣлческые, буди же бы в томъ помоществовать не похотѣли, то владѣлецъ силенъ имъ и переезду чрезъ тую свою греблю возбранить, тоже разумѣть и о плотинахъ давныхъ и вновъ занимаемыхъ на рѣчкахъ и чіихъ грунтахъ в селахъ или в близости к какымъ хуторамъ, которымъ селянамъ и хуторянамъ свободный переездъ можетъ быть чрез такую плотину позволенъ, ежели в подчинки по вышеписанному вспомогать будутъ, особливо же такую помощъ чинили бъ в случаи прорвы отбываемаго наводненія инако же на греблю собственнымъ коштомъ занятую и угачуемую, позволенія в переездѣ и напрасномъ оныя разбиванiи давать никто никому на свой убытокъ не долженъ.

5.

Прибавленіе в согласіе тѣхъ же правъ под словомъ обичай

Рибная ловля в ставахъ, великихъ и меншыхъ рѣкъ, на которыхъ обще от окрестныхъ обывателей плотины гатятся и около той рѣки обивателскіе общіе жъ грунта имѣются, онымъ обывателямъ должна быть свободна, а гдѣ чіимъ собственнымъ коштомъ такіе плотины занимаютъся и гачены бываютъ, тамо другимъ, хотя бъ в подчинки для своего сводобного переезду и чинили помощъ рибы ловить не волно. //

Прибавлєніє в согласіє тѣхъ жє правъ под словомъ обычай

На гребляхъ гдѣ, разныхъ хозяевъ мелницы имѣются и колеса при ныхъ для млива очередю пусканы бываютъ, єсли чій мелничній анбаръ или скриня, либо другоє что спортится или от чего совсѣмъ разоритъся, такъ что молоти будетъ нє мощно, то поки оный анбаръ или другоє спорченноє что подчиненно быть можетъ, чрезъ тоє время оному хозяину в анбарахъ мелничныхъ другыхъ хозяевъ собственный для домашнего обыходу его хлѣбъ молоть без мѣрочки свободно, тѣ жє хозяевє запрещать ему того нє имѣютъ, а о прибылныхъ з тѣхъ мелницъ розмѣрахъ по очередямъ приходящихъ содержать имъ по давнему своему какъ у нихъ при такыхъ случаяхъ бывало постановленію, или какъ между ними вновъ о тѣхъ розмѣрахъ договоръ здѣлается, токмо бъ тотъ хозяинъ старался тую порчу подчинять, и оной чрезъ своє небреженіє в продолженіє незапущать, а буди тую подчинку пренебрегать и продолжать безъ правилныхъ причинъ станетъ, такому и для своего обиходу хлѣбъ молоть нє допускать.

Артїкулъ 4

О гребляхъ или плотинахъ, прудахъ, єзахъ, о подтопѣ и о повреждєніи чрезъ то чужихъ грунтов

1. О подтопѣ грунтовъ и о присипки плотины к чужому берегу прежде суда какъ поступать?
2. За подтопъ и присипку к чужому берегу плотины какая вина.
3. О промолчанїи давности плотины и подтопу.
4. Кто мелницу чужую сожжетъ, спортитъ или плотину раскопаетъ?
5. Кто старую дорогу подтопитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 21 § 1

Если бы кто в своємъ собственномъ имѣнїи рѣку имѣлъ с обоими берегами и на нєй плотины // и мелницы построилъ или построєнными уже владѣлъ, 262 а сосѣдскіє мелницы вышшіє своимъ прудомъ подтопилъ такъ, чтобъ в тихъ вышшыхъ мелницяхъ за подвышеныємъ в нижнемъ прудѣ воды мливо быть нє могло, или сѣнокоси без соизволенїѧ того чїи суть подтопилъ бы, а тотъ обмѣны взять бы нє похотѣлъ, тако жъ естли бы кто половину рѣки, то есть одинъ берегъ имѣя присыпатъ плотину к чужому другому берегу, или что-нибудь грунту, єзовъ и сѣнокоса чужого водою занялъ и стопилъ или вредително подмочилъ, такъ что користи обыклой, какъ пред тимъ имѣвалъ, с того грунта своего имѣть нє моглъ бы, а то здѣлалъ самоволно бъ без соизволенїя того чїй другый берегъ тоей рѣки или чєй грунтъ стопилъ или вредително подмочилъ, тогда тотъ обиженный, обявивъ такому обидителю и опротестовавъ гдѣ надлежитъ, имѣетъ до него первїе писмомъ увѣщателнимъ чрез возного отозватись, дабы воду снизилъ или когда плотина присипана к чужому берегу от ωного откопалъ.

2.

Тамъ жє Стат. роз. 9 арт. 21 § 2 Зер. Саз. под словомъ млынъ № 2 прибавленіє по силѣ того жъ права

А когда бы того по таковому отозву оный обидитель нє здѣлалъ, тогда обиженный за то в судѣ надлежащомъ имѣетъ на него челобитствовать, а оный судъ, для разсмотренїя и окончанїя того дѣла, на слѣдствіє межовщиковъ отослать имѣетъ, а буди пред межовщиками по слѣдствію покажется тоє явно, что в томъ обида челобитчику дѣлается, то онїи межовщики должны на той противной сторонѣ ему дванадцять рублей денегъ за насилїє тако жъ и убытки по доказателству, которыє за остановкою млива и за неупотребленїемъ грунта своего затоплєнного понеслъ, доправить, и таковаго пруда гдѣ кто оба береги свои имѣя воду на убель млива сосѣдного подвишшилъ или чужїй грунтъ залилъ или подмочилъ воду спустить и

понизитъ такъ, чтобъ мливу верхнего пруду ничего не вредило и грунтовъ // и сѣнокосовъ чужихъ не заливало и с порчею не подмочивало бъ, а тую 262
гребло, которая бъ присыпана была к чужому берегу, роскопать, розрить и зв.
воду выпустить, чтобъ к чужому грунту та плотина не касалась и вода оного не заливала, по тому жъ поступать и с тѣми, которіи бъези свои на рѣкахъ вновъ дѣлали, или бы старые езы над прежнее содержаніе угачивали, или на иное мѣсто оные переносили и тѣмъ бы вышшимъ мелницамъ в мливѣ дѣлали подтопъ.

3.

Стат. роз. 9 арт. 21 § 3 тамъ же роз. 4 арт. 91 § 1 и 2

А кто бы чрез давность земскую десять лѣтъ, о подтопѣ мелницы своей и грунта и присыпи к своему берегу плотины без всякихъ правныхъ припятствій молча, не протестовалъ, и судомъ за то с противною стороною своею не поступалъ, таковый уже вѣчно о томъ молчать имѣетъ.

4.

Стат. роз. 10 арті. 7 § 2

Кто же бы мелницу чію спортилъ или зжегъ, или плотину роскопалъ, ставъ спустилъ, и то бы на него правомъ доведено, таковый обиженному уплатить за насиліе дванадцять рублей а за убытки в остановкѣ млива и протчіе, которіе из того бъ произійшли, особливо по доказателству наградить имѣетъ, мелницу же спорченную тотъ, кто оную спортилъ, долженъ будетъ своимъ иждивеніемъ устроить, буди же строить не похочетъ, то на немъ приговорить денежный платежъ по оцѣнки того строенія и користей, сколко явится по доказателству жъ, и судъ тотъ часъ без означенія срока в томъ из винного учинить справедливость долженъ.

5.

Стат. роз. 1 арт. 29 § 3 с прибавленіемъ

Кто бы в своихъ собственныхъ владѣніяхъ и грунтахъ дорогы старіе ставомъ своимъ подтопилъ, // подвышшеніемъ или новымъ занятіемъ гребли, 263
таковый вмѣсто тѣхъ новые дороги на своей же землѣ в близости прежныхъ положитъ, или на греблю свою, буди она не в далности, переездъ свободный допустить имѣетъ, толко бъ тѣ новые дороги были простые, а подчинят гатѣ тѣмъ, кимъ подчиняемы были и на старыхъ дорогахъ. Буди же бы не было земли его, на которой дорога простая положенна быть могла бъ, да и гребля была бъ во отдалѣніи, то оную греблю понизить и старую дорогу по прежнему очистить и подчинить своимъ коштомъ долженъ.

Артїкулъ 5

О неловленіи рибы въ чужомъ ставу, в озерѣ, в езахъ и ѡ порчѣ гатей и езовъ

1. Никому в чужомъ ставу и сажавки риби не ловит.
2. Кто чій виловить ставъ, сажавку, езъ, или гать спортитъ.

Пунктъ 1.

Зер. Саз. под словомъ риби № 2 с поправленіемъ

Никто в чужомъ ставу или озерѣ рибы ловить не имѣетъ, а если чію греблю вода прорветъ и риба в чужой ставъ убѣжитъ, то и тому з чіего ставу убѣгла в нижнемъ ставу оной рибы безъ соизволенія хозяина ловить не волно.

2.

Стат. роз. 10 арт. 7 § 1 Зер. Саз. под словомъ риби № 1

Кто бъ чіе озеро, ставъ, езъ, сажавку, выловилъ, сажъ или гать порубалъ, либо разметалъ, таковый имѣетъ обиженному за насиліе дванадцять рублей денегъ заплатить и убытки наградить по доказателству.

Артїкулъ 6

О содержанїи мелницъ и отливѣ

1. Всякїе мелницы надлежитъ содержать без обиды другыхъ.
2. Никому скринє на общой гребліѣ нє понижат и нє подвишшать. //
3. Никому на общой гребліѣ вновь мелницъ нє строить. 263
4. О привозящихъ и приносящихъ до мелницъ хлѣбъ кому напередъ оный зв. молоть.

Пунктъ 1.

Зер. Саз. под словомъ млинъ № 2

Кто по какому договору з откупу либо чиншу или другимъ правомъ мелницею чїею владѣетъ, тотъ оную мелницю тако и содержать без всякїя сосѣдамъ обиды долженъ, єжели же, нє содержуя той мелницы какъ попрежнему надлежало, убытокъ кому здѣлаетъ, то по доказателству такїй убытокъ обиженному наградить и противъ давнего содержанїя исправить ту жъ мелницю самъ долженъ.

2.

Тамъ жє № 2 с поправленїемъ

Если бы на одной рѣки и на одной гребліѣ разныхъ хозяевъ мелницы били, тѣ всѣ в равной мѣры свои мелничные скрины содержать имѣютъ, буди жє бы кто оныхъ без соизволенїя другихъ для своей прибили в обиду имъ свою мелничную скриню понизилъ или подвышилъ, таковїй ту скриню свою исправит и содержать противъ прежнего, а убытки обидимимъ по доказателству наградить долженъ.

3.

Тамъ жє № 3

Равнимъ жє образомъ на такой общой гребліѣ над право и прежнее постановленїе давностїю времени утвержденное, никто без согласїя и соизволенїя той гребліы хозяевъ мелницы вновъ никакой строитъ, ниже колъ или ступъ и валюшень пристроевать нє долженъ, а кто бы что построилъ, то нєпремѣнно снесть и убытки помѣжникамъ наградить по доказателству имѣетъ.

4.

Тамъ жє под словомъ № 1 с прибавленїемъ

Кто до чїей мелницы хлѣбъ первѣе привезетъ или принесетъ, тому первѣе и молотъ, развѣ бы владѣлецъ самъ того млына, а нє мѣрочникъ кому напередъ молоть позволитъ. //

ГЛАВА ДЕВЯТАЯНАДЕСЯТЬ 264

О пущахъ лѣсахъ, борахъ, рощахъ, гаяхъ, бортномъ деревѣ, о звѣринныхъ и рибныхъ ловляхъ, озерахъ, сѣнокосахъ о пожарахъ в пущи и полю, о дикихъ звѣрахъ, о принадахъ птичихъ, о гнѣздахъ соколѣмъ, лебединомъ и о бобровыхъ гонахъ, такожъ о хоромныхъ строенїяхъ, садахъ, огърадахъ, о всякихъ грунтахъ, о пожарахъ домовъ и хуторовъ и о зажигателяхъ

Артїкулъ 1

О порубкѣ в чужой пущи дерева и о цѣнѣ за оное

1. Платежъ за насилную порубку дерева лѣсного или садового.
2. Кто бы дерево лѣсное воровски порубалъ.
3. Цѣна дереву порубанному лѣсному.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 арт. 15 § 1 тамъ жє § 2 тамъ жє арт. 16 § 1 и 2

Кто бы в пущахъ, лѣсахъ, рощахъ, борахъ, гаяхъ, порубкою дерєва какую здѣлалъ кому обиду насилно, шляхтичъ шляхтичу, либо воинскій воинскаго званія чл҃вку, или шляхтичъ воинского жъ званія чл҃вку и воинскій чл҃вкъ шляхтичу, таковый за насиліє обидимому заплатить рублей дванадцять денегъ и дерево порубанное ценою нижей описанною наградить, єжели жъ посполитій порубетъ насилно дерево шляхтичу или воинского званія чл҃вку, то шєсть рублей за насиліє, а за дерево ценою правною заплатить имѣетъ, а єсли *б* посполитій посполитому дерєво насиліємъ порубалъ, таковий посполитий посполітому за насиліє три рубли заплатить, а за дерєво по тому жъ наградить долженъ. Будє б кто жє бы всякаго званія насиліємъ комунибудь садовоє овощноє дерєво, либо кущъ виноградній викопалъ или порубалъ, таковій обиженному за насиліє 12 *ру*, а за каждоє садовоє викопанноє или вирубанноє дерєво и за кущъ виноградній по три рубля дегенъ заплатить имѣетъ.

2.

Тамъ жє § 3 съ прибавленіемъ

Кто жє бы воровскимъ образомъ дерєво на чіемъ грунтѣ порубалъ и с поличнымъ бы тѣмъ жє дерєвомъ былъ ли пойманъ или нє пойманъ, но правилными доводами *б* изобличенъ, // таковый за то воровство какъ и за насиліє долженъ обидимому заплатить по вишшеозначенному первому пункту, за всякоє жє своровановоє дерево ценою ниже положенною правною и самъ какъ воръ судимъ и наказанъ быть имѣетъ. 264 зв.

3.

Тамъ жє § 4 с прибавленіемъ

Цѣна жє всякому дерєву такъ насилно какъ и воровски порубанному тая именно: за дубъ на кругъ и на клепки годный рубль двадцять копѣкъ; за берестъ, вязъ и ясень, на попелъ годные, за всякоє таковоє по шестьнадесять копѣкъ; за сосну или другоє дерево на корита годноє шестьдесять копѣкъ; за протчоє жє дерево какоє-нибудь на строєніє, на избу и на клѣть годноє по дванадцяти копѣкъ; за брусъ который бы годился на сволокъ двадцять чотири копейки; за дерево жє такоє чтобы годилось на жередь, на колле и на оглоблю по шесть копѣкъ; а какоє дерево на дрова или толко на хворостъ годится таковаго за возъ по четири копеек или какая гдѣ бываетъ цена хворосту, дровамъ и всякому болшому дереву, смотря по доволству и по скудости лѣсовъ.

Артїкулъ 2

О пойманномъ в пущи над порубкою лѣса и о грабежѣ

1. За порубку лѣса с пойманнымъ какъ поступать.
2. Если бы кто на своей порукѣ нє устоялъ и самъ обидимому за порубку лѣса награждать на хотѣлъ.
3. Кто бы за учинєнный правилно себѣ грабежъ в чиемъ лѣсѣ нє викупая того грабежа самъ того взаимно пограбилъ или бы кто кого пограбилъ напрасно.
4. О грабежахъ в лѣсѣ от одного другому учинєнныхъ в спорѣ за тотъ жє лѣсъ. //

Пунктъ 1. 265

Стат. роз. 10 арт. 5 § 1 прибавленіє

Когда бы кто в своей пущѣ, в лѣсѣ, в бору, гаю, дубровахъ и инныхъ рощахъ засталъ чіего человѣка, который бы рубалъ или вєзъ рубанноє дерєво, или слѣдуя за нимъ в пути догналъ и пограбилъ, тогда с тѣмъ жє грабежемъ свободенъ будетъ того человѣка или сколко ихъ с такимъ дерєвомъ поймаетъ вєсть до своєго дому, а тому владѣлцу чіи оныє люди будуть, или єго прикажчику имѣетъ съ еднимъ человѣкомъ постороннымъ обявить, нє далѣе

какъ трєтого дни, чтобъ на поруку тотъ грабєжъ и людєй взялъ и для осмотру на порубку вієхалъ, а тотъ владѣлецъ или прикажчикъ, взявъ на поруку грабєжъ и тѣхъ людєй обовязатся долженъ, что имѣетъ онъ обидимому всє уплатить такъ, какъ на порубкѣ по осмотру узнано будетъ, на другій жє день послѣ той поруки виєхать на порубку и неотлагателно справедливость и награжденіє за такую порчу в порубкѣ лѣса учинить, а истецъ то имѣетъ правно самъ или чрезъ обєрєгателєй лѣсовъ своихъ доказивать и буди своєй обиды довєдетъ, то имѣетъ тоє уплачено быть ценою правною, а оныхъ людей наказать, какъ в главѣ 24 в артикулѣ 19 изображенно. Если жъ бы кто в своєй пущѣ, лѣсахъ, гаяхъ и в другихъ мѣстахъ на какой шкодѣ самого хозяина, а нє людєй єго или с людми єго жъ засталъ, то єго и людєй єго жъ єсли возможетъ взять имѣетъ и представивъ надлежащому суду поступать с нымъ процессомъ правнымъ.

2.

Тамъ жє § 2

Буди жє бы тотъ, кто взялъ грабєжъ и людєй своихъ на поруку, нє выѣхалъ или никого нє выслалъ для осмотру порубки лѣса, а хотя бъ и выѣхалъ или кого выслалъ, да справедливости нє учинилъ по правамъ, то судъ имѣетъ чрезъ возного и двухъ вѣры годныхъ человѣкъ тую шкоду оцѣнивъ дать обидимому из того кто ручилъся самого // надлежащую по 265
вишєписанному управу, а тотъ за кимъ ручился на томъ своєго искать имѣетъ, зв.
єсли жъ бы кому в пущѣ или в лѣсѣ, шкоды никакой неучинєно, а онъ бы напрасно кого пограбилъ, таковъ долженъ пограбленному грабѣжъ возвратитъ удвоє, какъ о томъ показанно в главѣ 22 в артикулѣ 5.

3.

Тотъ жє § 3

Кто жє бы за обявленіемъ чіимъ грабєжа правилно учинєнного на поруку взять и на осмотръ порубки выехать или кто кого вислать и роздѣлки в томъ учинить нє похотѣлъ, но єще бъ и самъ обидимого пограбилъ, таковый свой грабѣжъ теряетъ, и то что самъ упрямствомъ своимъ пограбилъ сугубо возвратит, и сверхъ того обидимому уплатить три рубли денєгъ долженъ.

4.

Ст. роз. 9 арт. 23 § 2

Но когда бы за тотъ грунтъ, в которомъ что порубано и взаимъ одинъ другого грабилъ, былъ между ними споръ, то имѣютъ раздѣлитись въ судѣ правнимъ поступкомъ и кто по суду в грунтѣ винєнъ будет, тотъ и шкоду с возвращєніемъ грабєжа сугубимъ награждать и сверхъ того за насиліє обидимому по силѣ права заплатить имѣетъ.

Артікулъ 3

О бортєхъ, звѣринныхъ и рыбныхъ ловляхъ, озєрахъ и сѣнокосахъ и о имѣючыхся в ныхъ чіихъ входахъ

1. Въ чужой пущѣ входами своими никто нє долженъ шкодъ дѣлать.
2. В чужой пущѣ кто имѣетъ входы, чего употреблять свободенъ.
3. Никто в своєй пущи входовъ давныхъ никому возбрянять и входы имѣющіи шкодъ в пущи чинить нєимѣютъ. //

Пунктъ 1. 266

Стат. роз. 10 арт. 3 § 1

Кто имѣетъ в чужой пущѣ, лѣсѣ и какомъ нибудь грунтѣ борти, или свѣрныє и рибныє ловли, либо озєра, или сѣнокоси или при сѣнокосахъ салаши, тому к тѣмъ озєрамъ с нєводомъ єхать свободно, толко собакъ нє брат, ни рогатинъ и никакой стрєлбы чимъ бы моглъ свѣру какой здѣлать вредъ, а кто имѣетъ сѣнокоси, тотъ долженъ старинными владѣть толко, а вновъ оныхъ сѣнокосовъ нє прибавлять, однако жъ старыє сѣнокоси свои,

єсли заростутъ, можетъ изнова прочистить, тако жъ кто имѣетъ борти, тотъ к бортямъ нє имѣетъ с собою брать охочихъ собакъ и никакой стрелбы чимъ бы свѣру вредилъ, кромѣ топора и пѣшнѣ, чимъ можно борть видѣлать, а к сѣнокосамъ ходить толко с топорами чимъ бы мощно заросліє прочищать, да с косою и другими орудіями, чимъ оныя косить и сѣно упрятивать.

2.

Тамъ ж: § 2

Имѣющіи в чужой пущѣ свои озера свободны в ныхъ нє токмо рибу ловить, но в той пущѣ дерева взять на салаши и на дрова, и корита на рибу дѣлать, а тѣмъ которыє сѣнокоси имѣютъ свободно в пущѣ жердей на скирду или на стогъ, или для огорожи колля и хворосту взять, тако жъ и бортникамъ удрать ликъ на лѣзиво или лубя на лубянку и на иніє потребности, что до бортнического дѣла принадлежитъ, сколко можетъ на себѣ понесть, а нє возомъ вивезти, а єсли бы дерево бортноє могло обвалитись с пчелами или и без пчелъ, свободно толко будетъ тотъ улей с бортю отрубить и вивезти, верховя же и пен с коренемъ оставить въ пущѣ тому, чія оная будетъ, дерева же для строєнія угодного и дровъ за тѣми своими входами з чужой пущи никто вивозить и присвоевать оныя пущы нє имѣетъ.

3.

Тамъ жє § 3
Тамъ жє § 4
Там жє § 5

Тако жъ и тотъ, в чіей пущѣ чужіє озера, сѣнокоси и борти имѣются, свободно в той пущѣ къ онимъ сѣнокосамъ и бортямъ // и озерамъ входа 266
отнять нє можетъ, и когда пущу свою кто ращищать будетъ, то нє имѣетъ зв.
бортямъ чужимъ с пчелами либо и безъ пчелъ никакой порчи дѣлать, ибо єсли бы кто, пущая пожаръ либо прочищая пущу на полє или полє оручи, повредить такоє дерево какимъ нибудь образомъ, то за оноє платить долженъ правною ценою, равно же и той, кто ради бортного своєго дерева либо озеръ и сѣнокосов входъ в чужую пущу имѣетъ, нє долженъ в хлѣбѣ посѣянномъ и ни в чемъ никакой чинить шкоды.

Артікулъ 4

О спорахъ за борты и входы в чужую пущу и неотдачи в посторонноє владѣніє

1. Кто бы спорныє борты и к нымъ входы в жучой пущи заводилъ кому сторонному.

2. Ни чіему подданному бортей заводить и отдавать в сторонноє владѣніє нє волно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 ар. 6

1. Кто бы имѣлъ споръ за борты и входи в пущу и хотѣлъ кого от бортей и от входовъ отчуждить и какъ-нибудь таковыє борти или входы другому кому завесть, какъ то между простого стану людми водится часто, что ради скудости продаютъ пчели или за дочерми затямъ дерево с пчелами в другоє иного владѣнія село даютъ, а чрезъ то между сосѣди дѣлаются ссоры и безпокоиства, ибо оны на тѣ дерева прикладивая свои новіє знаки за онимъ жъ новими знаки имѣютъ входы в ту пущу, в такихъ случаяхъ судъ имѣетъ приказать знаки в деревѣ осмотрѣть и чіи старѣйшіє и врослѣйшіє знаки будуть, тому тѣ борти и входъ к онымъ приговорить, тѣ же, которыи знаки свои в жучой пущи вновъ подѣлали, нє имѣютъ впередъ к онимъ касатись, а за порчи дереву подѣланныє должны наградить ценою в сей главѣ в артикулѣ 5 означенною. //

Тамъ же на конци

Никто з чіихъ-нибудь поданныхъ дерєвъ бортнихъ из межѣ владѣлцовъ своихъ никому сторонному отдавать, даровать и какимъ-нибудь образомъ заводит нє долженъ, а єсли бъ то учинилъ, таковаго єго жъ владѣлєцъ имѣєтъ наказать, смотря по силѣ прєступлєнія и то дерєво в своє владѣніє отобрат по-прєжнєму.

Артїкулъ 5

О порчи дерєва бортного и о єго оцѣнкѣ

1. Цєна дерєву бортному нє нарочно спорчєнному.
2. Цєна дерєву бортному нарочно и насилно воровски спорчєнному.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 арт. 13 § 1

Кто бы чужую сосну или дуба с пчєлми или иноє дерєво бортноє из коренія вырубилъ или пожаромъ попалилъ, или какъ-нибудь спортилъ нє нарочно, но по случаю, тотъ платить имѣєтъ за всякоє дерєво с пчєлами по два рубля и сорокъ копѣекъ, а за дерєво без пчєлъ, в которомъ прежде пчели были, рубль двадцать копѣекъ, за крем жє или выдѣланноє на борти дерєво шєстьдєсятъ копѣекъ.

2.

Тамъ жє § 3

А кто бы нарочно отдаляя кого насиліємъ от грунта или от входовъ вѣжныхъ, либо воровски дерєво бортноє очертилъ или ожегъ, или знаки вырубалъ, или огнємъ выжегъ, а то бы на нєго доказано было, то имѣєтъ тому жъ чіє дерєво платить тако: за борт с пчєлами три рубли денєгъ, за дерєво бортноє в которомъ пчєли ужє были или хотя и бєзъ пчєлъ, спорчєнноє, по два рубли и сорокъ копѣекъ, за дерєво на бортъ вырублєнноє, в которомъ єщє пчєли нє были, рубль двадцать копѣекъ, за кремъ безъ борти сколко бы оныхъ ни спортилъ, за всякоє по шєстидєсятъ копѣекъ. //

Артїкулъ 6

О хмєлѣ

1. Платєжъ за насилноє подраніє хмєля и порчу хмєлища.
2. О хмєлѣ который на чужой грунтъ вєтся чрєзъ огорожу.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 арт. 10

Кто бы въ чіємъ огородѣ или другомъ угодѣ насилно хмѣль пощипалъ и хмєлникъ высѣклъ, таковъ по доказателству имѣєтъ заплатитъ за насіліє обидимому дванадцять рублей денєгъ, а єсли бы хмєлника нє посѣклъ, но толко хмѣль пощипалъ, за то три рубли єму жъ заплатить. Сє жє разумѣть гдѣ бы хмєль нарочно в огородахъ и в другихъ мѣстах заводный былъ и цєною болшою продовался, а нє тамо гдє оный волно в чіємъ-нибудь грунтѣ собирається и малою продається цєною.

2.

Зєрца. Саȝ. под словомъ хмєль № 1 и 2 и под словомъ дерєво № 4 Права Граж. арт. 128 № 1

А єсли бы хмѣль развивался чрєзъ огорожу, то на чію зємлю корєнь пустилъ, тотъ имѣєтъ щипать чрєзъ огорожу, сколко можетъ того хмєлю досягнуть и что досягнєтъ то єго, а что на другой сторонѣ за огорожєю останєтся, сосѣдово будєтъ, а щипать тотъ хмѣль можєтъ стоя на своєй зємлѣ, а ступая на плєтєнь чужій ламать и портить оного на шкоду другаго нє имѣєтъ, инако жє шкоду и огорожу обидимому награждать долженъ будєтъ.

Артікулъ 7

О пожарахъ в пущахъ, лѣсахъ и стєпахъ

1. В лѣсахъ и стєпахъ кто шкоду пожаромъ здѣлаєтъ нарочно.
2. О пожару нєнарочно пущєнномъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 арт. 17 § 1 Прибавлєніє

Кто бы по ссорѣ или злобѣ в пущѣ, в борахъ, рощахъ, лѣсахъ, дубровахъ, стєпахъ, пожаръ пустилъ нарочно и убытокъ // чрєзъ то кому в дєрєвѣ, пчелахъ, травѣ, сѣнѣ и в протчємъ здѣлалъ, таковый по доказателству всѣ убитки чрєзъ то учинєнные по судовому разсмотрѣнію и по обыкновєнной правной цєнѣ заплатитъ, и сверхъ того по состоянію шкоды арєстомъ наказанъ быть имѣєтъ. 268

2.

Тамъ жє § 2 прибавлєніє

Если жє кто прочищая новинное полє или сѣнокоси или к дєрєву бортному, к озерамъ и сѣнокосамъ приходя, или скотари, пасучи свой скотъ, или дѣлая какую лѣсную работу, или будучи на охотѣ, либо по какомъ иномъ случаю нє нарочно пустилъ пожаръ, таковый присягнуть долженъ, что то здѣлалъ нєумышленно на убытокъ другаго, и по присяги от платєжа за шкоды и наказанія свободенъ, а когда бы присягнуть нє похотѣлъ, тогда и платєжу за шкоды и наказанію арєстомъ по вышєписанному подлєжати будєтъ, однако жъ в таковыхъ случаяхъ кто для своєй потребы пожаръ пущаєтъ или чтобъ бєзъ потрєбы оного пожара нє пустилъ, долженъ того накрѣпко бєрєчь, от чєго бъ другому впрєдъ и шкода воспослєдствовать нє могли, инако бо яко никто ради своєя прибєли другому убытка чинить нє имѣєтъ, такъ єсли бы кому нєбрєжєніємъ своимъ учинилъ и от награждєнія свободенъ быть нє можєтъ.

Артікулъ 8

О ловлѣ дикого звѣра

1. В чужихъ пущахъ звѣра никому нє ловить.
2. Награждєніє за насилную ловлю и стрєлбу звѣра.
3. Кто бы тайнимъ образомъ звѣра побилъ или половилъ.
4. Какой винѣ стрєлєцъ или ловєцъ подлєжитъ, в чужой пущи за звѣромъ ходячій.
5. За какимъ звѣромъ в чужій грунтъ ходить и гдє какіє звѣри свободно ловить. //

Пунктъ 1. 268 зв.

Права Граж. арт. 123 № 12 Зєр. Саз. под словомъ звѣръ от срєдини № 8

Звѣры дикіє хотя мнятся быть всѣмъ общіє, однакъ их в чужихъ пущахъ и грунтахъ ловить и убивать нє надлєжитъ, бєз соизволєнія того чій грунтъ и того всякъ на своємъ грунтѣ нє допустить можєтъ, понєжє какъ грунтъ єго такъ и имѣючійся в томъ грунтѣ звѣръ єму жъ надлєжить.

2.

Стат. роз. 10 арт. 1 § 1

Кто бы в чужой пущѣ насилно звѣръ половилъ или побилъ, то за насиліє дванадцять рублєй дєнєгъ, а за звѣръ сколко бы оного уловилъ или побилъ цєною нижєй описанною уплатить имѣєтъ.

3.

Тамъ жє § 2 с поправлєніємъ

А єсли бы кто послалъ стрєлцовъ или ловцовъ в чужій лѣсъ, или самъ тайнымъ образомъ звѣръ побилъ или половилъ и то бъ на нєго подлинно

довелось, то сколько оного звѣру будетъ убито или уловлено, имѣетъ за всякій звѣръ платит тому чій грунтъ по нижеописанной ценѣ и звѣръ ему жъ возвратить.

4.

Тамъ же § 3 с сокращеніемъ

Если стрелецъ или ловецъ, в чужую пущу своеволно вшелъ, пойманъ будетъ съ звѣромъ убитимъ или уловленнымъ, таковаго представить к суду тому, гдѣ то случится и буди по доказателству в томъ изобличенъ будетъ, то за звѣръ удвое платитъ имѣетъ, а поки уплатитъ, держать его под арестомъ.

5.

Тамъ же § 4 с поправленіемъ

Если кто подстрелитъ или ранитъ на своей землѣ какого дикого звѣра, который ушелъ бы на чужій грунтъ и тамо добитъ или уловленъ тѣмъ же былъ, таковый звѣръ тому кто убетъ или уловитъ и тому на чіей землѣ добетъ или уловитъ пополамъ быть долженъ, а с собаками // за волками, 269
лисами и заицами и на чужихъ рощахъ и в поляхъ, кромѣ чужихъ лѣсовъ, гаевъ и пущъ, всякому охочому во время удобное ездить свободно, толко бъ никакой шкоды в хлѣбѣ и сѣножатехъ не учинилъ, какъ о семъ и ниже в главѣ 22 в артікулѣ 1 показано.

Артїкулъ 9

О ценѣ звѣрей дикихъ

Стат. роз. 10 арт. 2

Цена звѣрамъ дикимъ, какіе от кого убити или уловлени были бы в чужомъ лѣсѣ: за зубра дванадцять рублей, за лося шесть рублей, за елена или еленицю шесть рублей, за медведя три рублѣ, за коня либо за кобылу дикую три рубли, за борова или за свиню дикую рубль, за козу дикую рубль двадцять копѣекъ, за рися три рубли, за куницу шестьдесятъ копѣекъ, или такою ценою гдѣ какій звѣръ почему покупается.

Артїкулъ 10

Никто в озерахъ чужихъ, в своей пущи рибы ловит и на сѣнокосахъ травы косить не имѣетъ

Стат. роз. 10 арт. 4 § 1 и 2. Зерц. Саз. под словомъ дерево № 1

Если бы кто в чужихъ озерахъ насилно или воровски рибу ловилъ, таковый тому чіе озеро дванадцят рублей и за рибу по доказателствамъ сколко разъ ловилъ и сколко уловилъ наградить имѣетъ, такожъ если кто чужіе сѣнокоси насилно покоситъ и отчуждая кого от его сѣнокосовъ здѣлаетъ побои, то долженъ насилія заплатить двѣнадцать же рублей денегъ и сверхъ того битимъ по званію ихъ за увѣччє наградить, если же не здѣлаетъ бою, толко сѣнокоси чужіе покоситъ или скошенное сѣно забереть, потому жъ за насиліе дванадцять рублей и за сѣно заплатить по оценки, гдѣ почему оное покупается. //

Артїкулъ 11

269 зв.

О принадахъ и сѣтяхъ птичихъ, такожъ о гнѣздѣ соколемъ и лебединомъ

1. Кто насилно привади птичіе попортить или на онихъ птицѣ половитъ.
2. Кто бы привади птичіе воровскимъ способомъ попортилъ.
3. Платежъ за сворованные птичіе сѣти.
4. Платежъ за порчу гнѣздъ соколлего и лебединного и за яйца лебединные жъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 арт. 11 Кто бы здѣлалъ приваду для птицъ на своєй собствєнной зємлѣ, а другой бы тѣ привады насилно повалилъ, порубилъ и попортилъ или птицѣ приваденныє отогналъ, либо на готовыхъ чужихъ привадахъ половилъ, и то бы на нєго в судѣ довєлось, таковый имѣєтъ уплатить тому чіє привады шєсть рублей денєгъ и птици словлєнныє поплатить жє тоєю цєною, какою гдѣ такіє птици продаются.

2.

Того ж у роз. 10 артик. 12 § 1 Кто жє бы чужыє привади птичиє воровски какимъ-нибудь образомъ попортилъ, таковый по доводамъ имѣєтъ уплатить тому чіє привады три рубли денєгъ.

3.

Тамъ жє § 2 Тамъ жє роз. 10 артік. 8 § 3 Кто бы чію сѣть на тєтєри или куропатвы поставлєнную на привадахъ своровалъ, дать за то обидимому три рубли денєгъ и сѣти возвратить, или єсли спортилъ, то за сѣть тєтєринную тожъ три рубли, за курупятчую жє рубль заплатить имѣєтъ, а кто бы пєрєвѣсъ чій или сѣть пєрєвѣсную укралъ или спортилъ, тотъ оному чій пєрєвѣсъ и сѣть шєсть рублей, а за сѣть особно рубль двадцать копѣекъ заплатить долженъ. //

270

4.

Тамъ жє роз. 10 арт. 8 § 1 тамъ жє § 2 Кто бы в чіємъ грунтѣ соколєє гнѣздо спортилъ или подрубылъ либо нарочно соколи молодіє из гнѣзда поскидалъ или побралъ, за то оному, чій грунтъ, имѣєтъ заплатить шєсть рублей денєгъ, а єсли бы из лєбєдинаго гнѣзда яйца побралъ или оноє гнѣздо розмєталъ за то заплатить три рубля денєгъ имѣєтъ.

Артікулъ 12

О бобровыхъ гонахъ и ловляхъ

1. Платєжъ за порчу бобровыхъ гонєй и логвискъ.
2. Платєжъ за побитє и забранє бобровъ на чужих гонахъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 арт. 9 § 1 Кто бы в чіємъ-нибудь грунтѣ имѣлъ бобровыє старинныє свои гоны, таковимъ гонамъ нє имѣєтъ тотъ чій грунтъ самъ, а ни людє єго поля дооривать такъ далєчє, какъ бы возможно к тому логву палкою докинуть и столко жъ сѣнокосу подкошивать и лози прочищать, а єсли бы под самієподоралъ логвиска или сѣнокосами подкосился, или лозу порубилъ и тѣмъ бобри разогналъ, за то имѣєтъ обыженному заплатить дванадцять рублей денєгъ и логвиска того впредъ нє подорувать и нє подкошивать по вишєписанному.

2.

Тамъ жє § 2 Если бы кто насилно чіи бобры старыє побилъ или воровски молодіє побралъ, таковый имѣєтъ за насилiє 12 рублей заплатить и особно за убиткіє или побратіє бобри, именно: за чєрного бобра чєтирє рубли осємъдєсятъ копѣекъ, за карого два рубли сорокъ копѣекъ, или почєму гдѣ такіє бобри покупаются; єсли жъ бы бобръ ис того старинного логвиска выйшолъ и вновь пєрєйшолъ в другоє логвиско на грунтъ или бєрєгъ иного владѣлца, то в чіємъ грунтѣ оноє будєтъ логвиско, тому и ловля // оныхъ бобровъ свободна быть имѣєтъ. 270 зв.

Артікулъ 13

О хоромномъ строєніи в смѣжности с сосѣдскимъ домомъ или грунтомъ

1. Всякому домъ свой на собствєнной зємлѣ ставить свободно безъ обиды сосѣднєму дому.
2. Кто с обидою сосѣднєму дому своє строєніє поставить.
3. Кришки стрѣхою и жолобомъ на чужый дворъ нє дѣлать и ничєго своєго к стѣнѣ другаго нє пристроивать.

Пунктъ 1.

Зєр. Саз. слово будованіє № 7, 8 и 12 и слово мѣсто и городъ № 1 от полу

Всякому строєніє дому своєго дѣлать на собствєнной зємлѣ свободно и вгору вывєсть какъ похочєтъ, хотя и в три жилля, толко бы чрєзъ то сосѣднєго дому окнамъ свѣтлости нє отнялъ, а особливо никто в своихъ хоромахъ на чужій дворъ нє имѣєтъ строить оконъ, чрєзъ которіє виброшивана бъ была какая нєчистота, но єсли бы для свѣтлости тѣхъ хороминъ нужно было какоє окно, тоє должно быть вгорѣ под стєлею, а нє на обикновєнномъ мѣстѣ.

2.

Зєр. Саз. слово повинность грунту № 3 съ прибавлєніємъ

Если жє при чіємъ дворѣ з одной толко стороны свѣтлость будєтъ, то сосѣдъ єго з оной стороны нє токмо никакова хоромного строєнія в висоту дѣлать, но и дерєва высоко растущаго тамъ садить или щепить нє имѣєтъ, а кто бы противно сему здѣлалъ, таковое єго строєніє снизить, дерєво жє, буди потрєбноє, выкопавъ на иноє мѣсто перенєсть, а буди нєпотрєбноє зрубить.

3.

Зєр. Саз. под словомъ повиность грунту № 1, 2 и словомъ будованіє или хоромноє строєніє № 6 Порядка Арті. Правъ Магдє. о шкодахъ и убытках домовихъ № 1 Прав Гражданского арті. 126 № 1 в Пор. в придаткѣ до рєєстра вєликого № 19

Никто нє имѣєтъ кришки хоромного строєнія своєго стрѣхою // и 271
жолобомъ для истѣканія водного на чужый дворъ в єго обыду пущать, тако жъ сволоковъ и бервєнъ в помѣжную другаго стѣну вкладать, и ничєго к нєй своєго без соизволєнія сосѣда своєго нє пристроєвать, инако жє єсли бы то здѣлалъ, а от оного сосѣда и запрещєніє в томъ имѣлъ, таковый хоромины свои долженъ пєрєстроить такъ, чтобъ безъ обиды другого быть могло; но єсли бы тѣ тако постоєнныє хоромины чрєзъ годъ стояли и помѣжникъ бы нє чєлобитствуя за то в судъ без правилныхъ причинъ молчалъ, то оніє для такои давности без пєрєстройки и стоять имѣютъ.

Артікулъ 14

О дерєвѣ растущємъ близъ сумєжного чіего грунта или на самой межѣ

1. Дерєво от сумєжной другаго огорожи какъ садить или щєпить.
2. О голляхъ и овощахъ дерєва на мєжѣ стоящого.
3 О овощи чіего дерєва на чужий дворъ или на улицю падающой.

Пунктъ 1.

Зєр. Саз. под словомъ плотъ № 2 и слово дерєво № 4 и 6 Прав Граж. арті. 128 № 1 от полу

Дерєво пространo ростущоє должонъ всякъ садить и щепить нє инако толко на три аршина разстояніємъ от стѣни или огорожи сосѣдской, а инныє дерєва нєпространно розтущіє на два аршина, и єсли бъ чіє дерєво распространилось голлями чрєзъ заборъ помѣжный такъ, чтобъ оному помѣжнику за тѣмъ строитись или чєго другаго тамъ постановить было нєлзя, то оныє голля долженъ хозяинъ того дерєва от двора помѣжного

отрубать, когда же онъ того здѣлать нє похочєтъ, тогда помѣжникъ и самъ оповѣстясь на урядѣ можєтъ такоє голля от своєго дома очистить дабы єму в чємъ от нєго прєпятствія нє было. //

2. 271 зв.

Прав Граж. артікулъ 127 № 3

Особливо жє когда бы дерєво какоє, овощъ родящоє на самой мєжѣ стояло, а простєртимъ своимъ на помѣжній двор, или грунтъ голлямъ в чємъ нибудь другому мѣшало, то тому жъ владѣлцу оного помѣжного грунта такоє голля отрубать волно, а єсли нє станєтъ оного рубать, то овощъ с того мєжового дерєва обоимъ помѣжникамъ пополамъ быть имѣєтъ.

3.

Зєр. Саз. слово дерєво № 7 с поправлєніємъ и прибавлєніємъ

А гдє бы такоє овощъ родящоє чіє дерєво близъ мєжы голлями простєрто было на чужій помѣжный дворъ или грунтъ бєз всякой помѣшки и врєда, з такого дерєва сколко овощи на сосѣдній грунтъ упадєтъ, столко оный сосѣдъ себѣ брать волєнъ, трусить жє и рвать и збивать из дерєва чужого, хотя и на свой грунтъ навыслого, той овощи никто нє имѣєтъ. Тожъ разумѣть и о голляхъ на улицю высящих своєю овощу, которыя что упадєтъ само от себє на зємлю всякому такъ какъ и хозяину оную збырать свободно.

Артікулъ 15

О строєніи стѣнъ на мєжѣ и домовъ близь мєжи сосѣдской такожъ о рву, склєпу, ліоху, колодєзю и ямахъ

1. Сполную съ сосѣдомъ стѣну какъ строить.
2. Какъ камєнную стѣну дѣлать, такожъ ровъ, погрєбъ, склєпъ ліохъ и колодязь, близь сосѣдскои зємлѣ копать, здѣ жє о ямахъ хлѣбныхъ и волковнянахъ.

Пунктъ 1.

Книги Поряд. в Арті. Прав Магдєб. о убиткахъ домовихъ № 4

Гдє бы кто на мєжи грунта своєго похотѣлъ домъ дерєвяный или камєнный строить и помѣжникъ бы // на строєніє совокупно с нимъ стѣнъ коштъ сполный положить соизволилъ, тамо одинъ другому зємлѣ своєй ничего уступать нє долженъ, но єсли бы оный помѣжникъ на такій кошт нє соизволилъ, то долженъ єму для того стѣни устроєнія своєй зємлѣ два локтѣ вширъ, а вдовжъ, сколко тоєй жє стѣны будетъ, на фундамєнтъ уступить. 272

2.

Зєр. Саз. слово плотъ или плєтѣнь № 2 до полу с поправлєніємъ и прибавлєніємъ

А кто бы хотѣлъ стѣну камєнную на своєй зємлѣ створит, то на одну стопу, или єсли бы домъ камєнный строилъ на двѣ стопи от мєжи сосѣдской мѣста оставить долженъ, тако жъ когда бы кто ровъ или погрєбъ, либо склєпъ или ліохъ копалъ, то смотрѣть имѣєтъ, чтобъ подъ чужую землю подкопу на убытокъ єго учинить нє моглъ, инако жє сосѣдъ єго то єму воспятить и убытка доходить можєтъ; кто жє бы в дворѣ своємъ колодязь копать хотѣлъ, то на одинъ аршинъ от сосѣдской дерєвяной стѣни, или плоту, а от камєнного строєнія на пять аршинъ отступить, в гору жє однак на общєй зємлѣ или на мєжи всякій колодязь на полтора аршина обрублєнъ быть долженъ, инако жє когда что в такій колодязь впадєтъ, тэ оного хозяинъ винѣ и награжденію подлєжать будєтъ, то жє разумѣть и о хлѣбнихъ ямахъ, кто оніє копать станєтъ на своєй зємлѣ близь помѣжничого грунта, чтобъ мѣста от оного оставлялъ сколко по вышеписанному надлєжить, а єсли гдє на волной зємлѣ или на чіємъ грунтѣ неогороженномъ тѣ ямы или волковны викопаны и праздны будуть, тамо оныхъ ямъ или волковень хозяинъ чимъ пристоино закривать имѣєтъ, ибо за случай кому бы и от такихъ // ямъ какія шкоди и убытки здѣлались награждать за оныє будєтъ долженъ. 272 зв.

Артікулъ 16

О трубахъ или комєнахъ, нужникахъ и хлѣвахъ свиньихъ

1. Какъ далєчє от сосѣдняго двора трубы, нужники и свиныє хлѣви строить.
2. О кузнецахъ, пивоварахъ, хлѣбникахъ и всякихъ художникахъ съ огнємъ работающихъ.

Пунктъ 1.

Прав Граж. арт. 128 № 1 на конци и № 3 отъ полу и ар. 124 № 1 2 и 3 и арті. 126 № 3 при конци Поряд. Артікули о убитках домовихъ № 3 съ поправлєніємъ

Трубы у пєчєй, нужники и свиныне хлѣви от огорожи или стѣни сосѣдской ближе троихъ ступєнєй разстояніємъ нє имѣютъ быть строєны, и всякъ свою трубу и пѣчь долженъ такъ строить, чтоб искри на домъ сосѣдскій падать нє могли под виною за убытки награжденія, а нужники нє были бъ ни к какимъ сосѣдскимъ хоромамъ, а пачє к избамъ жилимъ пристроєваны, но ставлєны были бъ на особихъ мѣстахъ откуду бъ на сосѣдскій дворъ смрадъ заходить нє моглъ, копать жє в ныхъ обыкновєнныє ями в глубъ даже до нєрушимой землѣ; кто жє бы противно сєму поступалъ, таковаго по разсмотрєнію суда штрафовать, и что будєтъ к обидѣ или опасєнію сосѣднєму построєнно, тоє прочь раскидавъ приказать оноє на особєнноє мѣсто к тому приличноє пєрєнєсть.

2.

Права Граж. арті. 125 № 1, 2 и 3 Зєрц. Саз. слово пѣчъ № 4 с поправлєніємъ

А который бы кузнєцъ кузню или пивоваръ пивоварню, тако жъ хлѣбникъ пѣчь, или банныкъ баню, // или кто-нибудь иный с огнємъ художєство своє 273
отправляющи*и* вновъ какоє к своєй работѣ строєніє заводилъ, то имѣєтъ пєрвѣє на урядѣ обовязатись в томъ, что от того никакого врєда сосѣдамъ нє будєтъ, а въ случаѣ ежели бы что противноє здѣлалось, долженъ будєтъ за то награждать, и для того такимъ художнимъ людємъ имѣєть урядъ в далности от жилля людского бєзопасніє мѣста на тѣ строєнія имъ отводить, да при самыхъ кузняхъ и станки, в которыхъ куются лошади, ставитись имѣютъ, а на улици между дворами и при самой дорозѣ становить оныхъ станковъ никакий кузнєцъ нє волєнъ, и того уряду смотрѣть и нє допущать, а во противность сєму поставлєнныє розкидать.

Артікулъ 17

О завладѣніи чужой зємлѣ и о строєніи на оной хоромъ

1. Самоволно завладѣнную зємлю сугубо отдавать.
2. Самоволно от кого учинєнному на чужой зємли строєнію при томъ быть чія зємля.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 9 арт. 3 § 2 Зєрц. Саз. под словомъ граница № 3 в срєдинѣ и под словомъ грунтъ № 1 в срєдинѣ Права Граж. арті. 127 № 4 на конци

Кто бы самоволно, пачє жє когда бы на то от сосѣда или и судовоє запрєщєніє было, чужую сосѣдскую зємлю, или какими грунтами, либо какою оныхъ частію к своєму двору или жиллю завладѣлъ и в томъ доказано будєтъ, таковый нє токмо тую зємлю, кому оная правилно доводится, но сверхъ того и своєя собствєнныя зємли или грунту толикую жъ часть, сколко самъ нєправилно завладѣлъ, уступить долженъ.

2.

Поряд. Арті. Права Магдєбур. о убыткахъ домовихъ № 5 Зєрц. Саз. под словомъ рѣчъ или вєщь № 1 при концу Права

А кто бы на чужой зємли мимо волю и вѣдома правилного владѣлца самоволно что построилъ, то и оноє строєніє совсѣмъ при томъ владѣлцу чія зємля быть должно; ежели жъ бы кто построилъ что на чужой зємли камєнноє в нєвѣдомости вмѣняя тую зємлю быть пустою, пачє жє когда то учинилъ за вѣдомомъ и позволєніємъ уряда, а послѣ к той зємлѣ прищется владѣлєцъ и в нєй доведетъ своєго права, таковый имѣетъ или надлєжащую

Хелмін. книги 3 роздѣлъ 3

за свою // землю от построившого заплату принять за то строєніє по оцѣнки урядовой наградивъ оное жъ строєніе з землею принять в свое владѣніе, а єсли то жъ строєніе не будетъ камєнное, но дерєвяное, тое онъ, построившій, из чужой на свою землю перенєсть можетъ. По тому ж в судѣ поступать и с тѣмъ, кто бы на чужой земли дерєво посадилъ или прищєпилъ. 273 зв.

Артикулъ 18

О мєжѣ дворовъ, садовъ, огородовъ и протчіхъ грунтовъ

1. Мєжу своєго двора, огорода, саду и другаго домашнєго грунту з вѣдома помѣжника дѣлать можно.
2. Спорную мєжу помєжникамъ какъ рознимать.

Пунктъ 1.

Права Граж. арті. 127 № 1 Зерц. Саз. слово граница № 2

Кто бы нибудь к своєму двору, саду, огороду, или какому-нибудь домашнєму грунту похотѣлъ вомѣсто мєжовихъ знаковъ столпы ставить или камѣнє, либо что иное в землѣ класть, таковый пригласив сосѣда своєго, с которымъ та земля вмѣстѣ, или и без нєго точію бъ с вѣдома и согласія єго и при мєжовомъ коммисару и другихъ сосѣдахъ можетъ то здѣлать.

2.

Права Граж. арті. 127 № 4

Ежєли бы за мєжу сосѣдъ сталъ спорить, то судъ для осмотру той спорной земли имѣетъ опредѣлить мєжовщиковъ, либо добрыхъ разсудныхъ и искусных в мєжовомъ дѣлѣ персонъ, и будє по тому ихъ осмотру обстоятєлно и доволно от спорной стороны явится той земли иная старая мєжа, то какъ надлежитъ, такъ оную оправить и утвердить, хотя бы сторона противная за упрямствомъ тамо и присутствовать, нижє согласовать на то нє похотѣла. //

Артікулъ 19 274

О огородахъ и хоромныхъ строєніяхъ обвєтшалыхъ, на помѣжнихъ грунтахъ и убыткахъ от того помѣжничихъ

1. Всякому часть своєго грунта городить.
2. О упалой сумѣжной стѣнѣ.
3. О упалихъ на дворъ чужій строєніяхъ и [1]-дерєвѣ-[1].
4. Дерєво или кирпичъ из упалого по случаю строєнія на чій дворъ при кому быть должни.

Пунктъ 1.

Поряд. в Арті. Права Магдєбур. о шкодахъ или убыткахъ домовыхъ № 1

Всякій хозяин надлєжащую около своєго дому, саду и какого-нибудь грунту своєго часть городить, или заборомъ окидать, либо окопивать долженъ, а буди о томъ прєнєбрєжетъ, то который чрєзъ то здѣлается помєжнику єго убытокъ, за оный наградить, тую жъ свою ограды часть нєпремѣнно здѣлать имѣетъ.

2.

Права Граж. ар. 126 № 2, 3, 4 и 5

А гдє бы на мєжѣ чіихъ дворовъ или другихъ грунтовъ стѣна или перетика, то єсть ограда, одного с другимъ помѣжникомъ сполная, была спорчєнна такъ, что скорыя трєбовала бъ подчинки, или нового строєнія, и одинъ бы от ныхъ хотѣлъ подчинять, или вновъ построить, а другій в томъ прєнєбрєгалъ, хотя бъ от нєго и напоминанъ былъ, и по чєлобитью єго из суда на то приказъ имѣлъ, мєжду тѣмъ жє єсли бы за обвалєніємъ оной стѣны

[1–1] *Дописано в рядок іншим почерком.*

или ограды убытокъ такій тому помѣжнику учинился, таковый пренєбрєгатєль // долженъ будетъ и убытокъ оныхъ наградить и совокупнимъ коштомъ 274
обвалєнную стѣну или ограду, кромѣ всякого медлѣнія, подчинить или зв.
построить, ежели жъ и потому в онои подчинки или постройки упорчиво станетъ медлить или весма того дѣлать нє похочетъ, то чтобъ нє воспослѣдовалъ и впредъ помѣжнику болшій убытокъ, можетъ онъ самъ своимъ коштомъ с вѣдома суда означенную стѣну или ограду здѣлать, а потомъ по приговору того жъ суда за оный коштъ на упрямомъ удвоє доправлєно и истцу отданно быть имѣетъ награжденіє.

3.

Права Граж. арті. 124 № 3 арті. 126 № 5 Пор. Права Майдє. в ар. о убыткахъ домовихъ № 2 прибавлєніє в согласіє вишєписанныхъ правъ

Тако жъ когда бы чіи хороми или стѣна были такъ обвєтшаліє, что от обвалєнія оныхъ опасность предлєжала бъ помѣжнику в повреждєніи єго дому или другаго строєнія, либо саду и отой бы подчинки хоромъ или стѣни оный помѣжникъ сосѣда своєго предувѣщевалъ либо и в судѣ опротєстовалъ, а между тѣмъ обвєтшалыє хороми упали бъ и єго помѣжничій домъ или какоє строєніє, либо садъ и другоє что повредили, тогда тотъ, который нєбрєженіємъ своимъ допустилъ тѣмъ хоромамъ упасть, поврежденноє помѣжничоє строєніє своимъ коштомъ подчинит или за то по оцѣнки судовой єму, помѣжнику, наградить долженъ будетъ, а свєрхъ того что бы упало на єго жъ помѣжничій дворъ дерєва или кирпичу, тоє всє онъ, помѣжникъ, забрать себѣ имѣетъ тожъ разумѣть когда бъ кто дерєво своє срубалъ и тоє дерєво или бы и гнилоє стоящоє само на сосѣдскоє дерєво плодоноснoє или бєзплодноє, или и на хоромноє сътроєніє пало и оноє поламало либо повредило. //

4. 275

Прибавлєніє

Буди жє такіє обвєтшаліє хороми на чій домъ упали бъ и повредили что сосѣднєє от нєчаянного случая бєз предувѣщеванія и протєсту в судѣ онoго сосѣда, то тотъ строєнія упалого хозаинъ долженъ толко то, что разорєно или спорчено подчинить своим коштомъ или наградить сосѣду, а своє упалоє дерєво или кирпичъ к себѣ забрат волєнъ, тожъ разумѣть и о дерєвѣ.

Артікулъ 20

О огорожи своєго, а о непринимании чужаго грунта, тако жъ о плєтєнѣ и о дворѣ с ключемъ или спускомъ воднымъ

1. Всякому свою зємлю ограждать волно чужой ничєго нє принимая.
2. Конци у плєтня рубанныє на свой дворъ пущат.
3. Водному с одного в другой дворъ теченію в своємъ состояніи быть.

Пунктъ 1.

Зєр. Саз. под словомъ дворъ № 3 съ прибавлєніємъ

Волно всякому грунтъ или дворъ свой городить, заборомъ окидать, обмуровать, или окопать, такъ какъ хто похочетъ и возможетъ, толко бы зємли чужаго владѣнія тою оградою и общой улицы нє принималъ, а кто противно сему учинитъ, той огорожу, или заборъ, либо муръ свой из чужой зємли или из общой улици роскидать, и ровъ загрєбсти, своимъ коштомъ, ограду жє имѣть поти, поки єго собствєнная состоитъ зємля.

2.

Зєр. Саз. слово дворъ № 2 Права Граж. арті. 127 № 2 с прибавлєніємъ

Кто дворъ или какій ни єсть грунтъ свой огораживаетъ плєтєнємъ, // 275
должен в ономъ плєтєнѣ рубанныє форосту конци обращать к своєй, а нє зв.
къ сосѣдской сторонѣ и нє на улицу, от чєго бъ сосѣду или скоту чужому повреждєніє какоє быть нє могло, а єсли бъ кто противно сему учинилъ и чрезъ то кому здѣлался бъ какой вредъ или убытокъ, за то наградить обыженному будетъ должно.

3.

В Саз. Права Хелмин. книги 3 роз. 6

Кто имѣя домъ свой с ключемъ или спускомъ воднимъ в сосѣдскій дворъ исходящимъ, продалъ бы оный кому другому, тогда тотъ, кто купилъ не имѣетъ того водного теченія воспящать, но в какомъ состояніи то теченіе прежде было и при куплѣ будетъ такъ и быть оному надлежитъ.

Артікулъ 21

О пожарѣ в городахъ и селахъ и о зажигателяхъ

1. Казнь умышленнымъ зажигателямъ.
2. О погрожчикахъ на зазженіе.
3. Если бы из чіего двора по случаю учинился пожаръ.
4. Если бы домъ чій сгорѣлъ, хто в немъ житъ и беречь договоромъ обовязался.
5. О розломаніи чіего дому во время пожара.
6. За зажженіе дому и от того другихъ домовъ, на комъ убытковъ доходить.
7. Кто бы приуготовленные к угашенію пожара инструменти порубилъ и попортилъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 ар. 18 Поряд. в Арті. Права Магдє. под словом о пожегѣ № 1 Права Цесар. арті. 13 прибавленіе

Кто бы толь вредного злодѣянія допущаясь дерзнулъ нарочно зажжечъ крѣпость, городъ, село или какую деревню, либо дворъ чій-нибудь, гдѣ самъ хозяинъ живетъ // или загородный где хлѣбъ, скотъ и протчіе пожитки 276
содержатся, на томъ бы злодѣяніи пойманъ или явними доводами в томъ изобличенъ былъ, такового самаго огнемъ зжечъ, имѣнія же и пожитки пожаромъ пожаромъ спаленные из имѣнія того зажигателя обидимимъ имѣютъ быть награжденны, тако жъ помощниковъ и совѣтниковъ его кого онъ покажетъ и по прямому доказателству такое на ныхъ злодѣяніе доведется, тоею жъ равною какъ и его самого казнить смертію, а имѣнія ихъ отдавать от зазженія разореннымъ в награжденіе того, что сгорѣло, в роспросѣ же и розискѣ таковыхъ злодѣевъ поступать о томъ в 25 главѣ в артикулѣ 5 написанно.

2.

Стат. роз. 11 арт. 40

А будє бы кто кого не зажеглъ самимъ дѣломъ, но токмо зажечъ похвалялся и грозилъ, с такимъ в судѣ поступать по вышеположеннымъ сего права 20 глави о погрожчикахъ, артикуламъ.

3.

Прибавленіе в согласіе права Стат. роз. 10 артикулъ 17 § 2

Гдѣ бы в городѣ, или селѣ, или между какимъ-нібудь жиллямъ чій дворъ или инное какое строеніе загорѣлось по случаю, хотя бъ из причины того хозяина, но неумышленно и не изъ нарочитого от какого злодѣя зажженія загорѣлся, чрезъ то же и другіе сосѣдскіе доми или гумна погорѣли бъ, то на томъ от чіего двора пожаръ произишолъ никто за убытки свои от поджоги учинившиеся искать не имѣетъ, понеже такій случай, Бжыю паче попущенію, а не людской причинѣ, причитивать должно.

4.

Прибавленіе

Когда же бы кто в чіемъ дому жилъ с найму или безнадежно с соизволенія хозайского за тѣмъ договоромъ, // чтобъ житъ ему тамо с береженіемъ от 276
огня под обовязателствомъ награжденія убытковъ, а тотъ бы дворъ какимъ зв.
случаемъ неприлежного досмотра его, а не от грому или от пожара другихъ сосѣдскихъ домовъ и не от зажигателя тайного, сгорѣлъ, в такомъ случаи хозяинъ можетъ на немъ искать за сгорѣніе оного своего двора достойного награжденія, противъ учиненого с нимъ договора, понеже то принялъ на

свой страхъ, протчіимъ же которыхъ бы какіе жилля или строеніе от того пожара сгорѣли платитись, какъ о семъ вышше в третемъ пунктѣ показано, не долженъ.

5.

Зерца. Саз. под словомъ домъ № 1 Книги Пор. в Ар. Права Магдє. о убыткахъ домовыхъ № 7 со изяснѣніем

Кто бы во время пожара з вѣдома или без вѣдома старшинскаго какіе сосѣда своего хороми разломалъ ради угашенія огня и опасаясь дабы его и другихъ домы не загорѣлись, таковый за оное разломаніе награждать не долженъ; когда же во время пожара домъ чій поламалъ бы кто без вѣдома старшинского нарочно по злобѣ на единъ того хозяина убытокъ, а не было бъ крайней опасности от огня другимъ домамъ и то бъ на него довелось; тогда за таковое разламаніе по оцѣнки судовой не токмо награждать обидимому, но и наказанъ быть по разсмотрѣнію суда имѣетъ.

6.

Зер. Саз. под слов шкода № 2 и 3 со изяснѣніемъ

Буди бы в чіемъ дворѣ учинился пожаръ от умышленного зазженія какого злобника по имѣющейся и съ хозяиномъ того двора ссорѣ и враждѣ, и от того бы другіе сосѣдніе строенія и пожитки какіе погорѣли, и самимъ бы онимъ сосѣдамъ вѣдомо было, что то случилось от такого недруга сосѣднего, а не от его неосторожности // и небреженія, в такомъ случаѣ яко не тотъ 277
виноватъ из чіего двора пожаръ учинился, но тотъ зажеглъ, такъ всѣ обыдимыи, купно с тѣмъ кого зазженно, на имѣніи оного зажигателя сверхъ достойной ему казни за свои шкоды награжденія искать имѣютъ.

7.

Порядка в Артикулахъ Права Магдєбурского уставъ о насиліи № 7 со изясненіемъ и прибавленіемъ

Кто бы нибудь безпомѣстный, или помѣстный, такъ продерзостенъ быть показался, что приуготовленные к гашенію пожара в какомъ-нибудь мѣстѣ лѣсници порубилъ, из сосудовъ воду повыливалъ и другіе инструмента поламалъ и попортилъ, то яко тая продерзость не токмо на чій приватный, но и на всего общества вредъ и разорение происходить можетъ, такъ судіи о семъ не пренебрегая имѣютъ оного продерзателя какого бъ званія ни былъ взять в розискъ и роспрашивать прилѣжно, с какимъ умышленіемъ и для чего бъ то дѣлать дерзалъ, а з розиску покажется быть такое его дѣйство умышленное, на то чтобъ намѣренного учинитись от него или от его товарищей зажженія нѣчимъ было гасить и воспятить, то его за такое злонамѣреніе какъ за самое злодѣяніе смертію казнить, а буде не от умышленія, но из причины пянства или коего дурачества тое произийшло, за то наказать онаго по разсмотрѣнію судовомъ, и всѣ порубанные // и 277
попорченные нымъ инструмента и протчіе приуготовленія его коштомъ по- зв.
прежнему исправить, а если бъ такого кошту взять на немъ было не с чего, то оного отдать на вислугу тому, кто за него таковъ коштъ положить. //

ГЛАВА ДВАДЕСЯТАЯ 278

О гвалтахъ или насиліяхъ, о нападеніи, о убійствѣ, побои, увѣчіѣ, ранахъ, разбои и безчестіи, о казни и наказаніи в томъ преступившихъ, такожъ о головщинахъ и платежѣ за голову, за увѣче, за охромленіе и поврежденіе на составахъ, за побои, рани и безчестіе шляхтѣ или воиского званія и протчіимъ людемъ

Артїкулъ 1

О платежѣ за гвалтъ общесосѣдній и о умышленномъ нападеніи с намѣреніемъ убить кого всмерть

1. За гвалтъ или насилїє общєсосѣднєє какїй платєжъ?
2. Кто на чїй домъ или на какоє-нибудь жилле насилно напавъ с помощниками кого убъетъ всмєрть?
3. Если таковый насилникъ никого нє убєтъ всмєрть, токмо ранитъ и изувѣчитъ?
4. Буди ни ранитъ, ни убєтъ всмєрть, толко какїй убытокъ здѣлаєтъ?
5. Нападатєль и в нєбытности помощниковъ судимъ быть имѣєтъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11, арт. 51 и роз. 10 арт. 15 § 2, и розд. 12, арт. 6 § 1

За каждый гвалтъ или насилїє, ѡт кого бъ кому ни учинилось, и правно было довєдєнно, имѣєтъ быть плачєно обидимому дванадцять рублєй дєнєгъ, кромѣ случаєвъ особливо показанныхъ в сємъ правѣ.

2.

Стат. розд. 11 арт. 1 § 1 Прав Граж. арт. 38 № 3 22 и 23 Зєрц. Саз. под словом гвалтъ № 32 Поряд. част 4 о убійствѣ № 1 и 6. Стат. роз. 11 арт. 29 § 2

Кто бы на чїй шляхєтскїй или воинскаго званїѧ чєловѣка домъ, гумно, загородный дворъ, или хуторъ, гдѣ скотъ и иныє єго пожитки содержатъсѧ, или на мєлници, или плуги, и прочєє нарочно умышлєнно наѣхавъ, или нашєдъ, тамъ кого нибудь убилъ всмєрть, и тѣмъ покой общїй нарушилъ, а то бы допряма в судѣ на нєго довєлось, таковаго смєртїю казнить, отсѣчєнїємъ головы и нє токмо самого, но и помощниковъ єго, которыи с нымъ в томъ нападєнїи были и на убїйство єдноумышлєннымъ совѣтомъ и силою соглашались и соєдинялись и в томъ бы были явными доводами изобличєни, такою жъ смєртїю казнить. А какъ платєжъ за голову по званїю убитого, такъ и убытки, єсли // бы при томъ насилїи здѣлались и от того произїйшли, удвоє плачєни быть имѣютъ наслѣдникамъ того жъ убитого изъ имѣнїѧ самого насилника, или єсли оного нє доволно будєтъ, то из помощниковъ єго. 278 зв.

3.

Стат. роз. 11 арт. 1 § 1 Зєрц. Сазон. под словом убійство № 23 на конци и под словом ранєнный № 19 в Поряд. Права Цєсарского арт. 87

Если бы таковый насилникъ накого в смєрть нє убилъ, толко ранилъ с умышлєнїємъ смєртного убїйства, таковаго по доказатєлству самого токмо смєртїю казнить, а помощниковъ єго в тюрмѣ сподней, гдѣ на смєрть приговорєнныхъ заключаютъ, чрезъ годъ и шесть нєдєль дєржать, награждєнїє жє за увѣчє по званїю ранєнного и убытки при томъ нападєнїи ставшїесѧ изъ имѣнїѧ оного самого насилника удвоє жъ доправить.

4.

Там жє в Стат. арт. 1 § 2 и арт. 51 § 1 Порад. в тит. право корон о случаяхъ № 28.

Будє жє бы кто насилїємъ наєхалъ или нашолъ на чїє шляхєтскоє или воинского званїя чєловѣка имѣнїє, а никого нє ранилъ, ни убилъ всмєрть, но знаки нападєнїѧ или убытки какіє здѣлалъ, тогда за нападєнїє толко платить долженъ дванадцять рублєй дєнєгъ и убытки вдвоє наградить по доказатєлству, а смєртїю нє казнить, сверхъ жє того платєжа имѣєтъ в тюрмѣ или под арєстомъ гдѣ судъ укажєтъ посажєный быть на дванадцять нєдѣль с помощниками, а съ служитєлми, кои нє по своєй волѣ в такомъ нападєнїи спомощєствуютъ, надлєжитъ в судѣ поступать какъ глави 27 в артїкулѣ 4 в пунктѣ 4 показано.

5.

Там жє в Стат. арт. 1 § 3 и арт. 43 § 1 со изясненїємъ и прибавлєнїємъ Права Хєлмин. кн҃ги 5 розд. 18

Естли бы кто в городѣ или в пути єдучи на домъ чїй или на квартєру насилно нашєлъ и кого убилъ всмєрть или ранилъ, либо убитокъ каковый учинилъ, имѣєтъ быть судимъ и приговариванъ, тѣмъ жє образомъ, какъ в сємъ жє артїкулѣ в пунктах 2, 3 и 4 о нападєнїи на шляхєтскїй или воинского званїѧ домъ показано, а когда к рѣшєнїю судовому такоє дѣло прїйдетъ, товарищей жє или помощниковъ оного нападатєля и насилника, которыи при томъ нападєнїи в согласїи изъ своими приводцами были, в тѣ пори в поимки нє будетъ; то таковаго нападатєля или насилника до сиску товарищей

или помощниковъ єго дєржать в тюрмѣ или под арєстомъ полъгода, // а будє 279
товарищи или помощники єго и вполгода нє сищутъсѧ то того нападателя, который убїйство здѣлалъ, послѣ полугода казнить смєртїю, а болшє полугода того нападателѧ и убїйцу в тюрмѣ, либо под арєстомъ нє дєржать, чтобы такіє нападатели и убїйци сидѧ многоє врємѧ ѡт смєртной казни нє освобождались, а чєлобитчику на товарищєй или помощниковъ оного нападателѧ и опослѣ суда искать свободно, такожъ и той кто будєтъ жєстоко ранєнъ, а вскорѣ за раною на ранившого чєлобитствовать нє возможєтъ, однако жъ в судъ о томъ протєстовать долженъ, а послѣ з нєго справедливости правно доходить свободєнъ будєтъ.

Артїкулъ 2

О нападєнїи на цєрквы всякого христїянского закона

1. Нападатели на цєрквы и при цєрквахъ на мѣста цєрковныє или на домы духовныхъ пєрсонъ и причетниковъ цєрковныхъ какому подлєжать наказанїю?
2. Кто цєрквы насилно грабитъ, какой винѣ подлєжитъ?

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 3 со изяснєнїємъ и прибавлєнїємъ

Кто бы какова-нибудь чина и званїѧ, учинивъ нападєнїє на цєрквы всякого христїянского закона и при цєрквахъ на цвинтарѣ, на школи, или на доми духовныхъ пєрсонъ и причетниковъ цєрковныхъ, тамо всмєрть кого убилъ или ранилъ, а тѣ бъ рани были знатныє и врєдителныє и в цєркві или при цєркві кровъ пролилъ, таковый убїйца и помощники єго за убїйство имѣютъ быть казнєны пєрво ѡтсѣчєнїємъ руки, потомъ головы, а за раны в тѣхъ жє мѣстахъ кому учинєныє и за нападєнїѧ на домы духовныхъ пєрсонъ и причетниковъ цєрковныхъ, чинит награжденіє удвоє противъ званїѧ ихъ, и в томъ поступать, какъ сєѧ главы в артїкулѣ 1 показано. Если жъ бы кто напавъ на цєрковъ, здѣлаєтъ кому токмо побой без ранъ, то за оноє нападєнїє долженъ заплатить гвалту на цєрковь удвоє, то єсть двадцять чєтирє рубли, и оному кому побои сдѣлалъ за бєзчєстїє и увѣче противъ званїѧ єго удвоє жъ наградить, а свєрхъ того оный жє нападатєль посажєнъ быть имѣєть в тюрму или гдѣ судъ укажєтъ под арєстомъ на три мц̃и. //

2. 279 зв.

Права Гражд. арт. 38 № 13 и арт. 4 № 7 Зєрц. Саз. под словом каранє № 4 при конци

А єсли бы кто на цєрквы всякого христїянскаго закона умышлєнно напавъ утвары цєрковныє пограбилъ или какоє ни єсть разорєніє здѣлалъ, таковаго по явнымъ в судѣ о томъ прєступлєнїи доказателствамъ и изобличєнїямъ, чєтвєртовать.

Артїкулъ 3

О нападателѣ и убїйцѣ помѣстномъ, который убивъ кого всмєрть увойдєтъ

1. Если бы тотъ, на кого будєтъ чєлобитє о нападєнїи и убїйствѣ, в судъ нє сталъ и бѣжалъ?
2. Если тотъ бѣжавший самъ в судъ явитъся для оправданїѧ?
3. Если тотъ жє нападатєль по публїкаціи судовой на срокъ к опровданію нє явитъсѧ.
4. Нападатєль и убїйца єсли бы в побѣгѣ словлєнъ или ѡт того, кто за нымъ гонилъ, убитъ былъ?

Пунктъ 1.

Стат. розд. 11 арт. 4 в Порад. част 2 о публікаціи убїйци № 5

Когда бы на кого помѣстного было въ судѣ чєлобитє о нападѣнїи и

смєртномъ убїйствѣ в домѣ, на квартєрѣ, на улицѣ, на пути и гдѣ ни єсть, а онъ бы по сискному указу в судѣ нє сталъ, или укриваясь прочъ ушєлъ, тогда о таковаго поимки и прєдставлєнїи к суду, изъ оного суда с такимъ обявлєнїємъ, чтобъ оный бѣжавшой или самъ длѧ очистки своєй в судъ нє далѣє за три мїци явилъсѧ, или бъ єго словлєно, вєздѣ публїковать, а за головщину противъ званїѧ убитого и за убытки в чєлобити описанныє тотъ жє судъ бєзъ ѡтлагатєлства тотъчасъ чєлобитчику, по явки єго прєд сосѣдами окрєстними и в судѣ учиненной кромѣ другихъ далшихъ доказатєлствъ, толко за то, что оный убийца ушєлъ, на имѣнїи таковаго убїйци по званїю убитого доправить. А єсли бы тоє убїйци имѣнїє ко уплатки головщину и за убытки нє довлѣло, то оноє имѣнїє убитого наслѣдникомъ ѡтдать во владѣнїє до окончанїѧ об ономъ убїйци росправы.

2.

Там жє Стат. роз. 11 арт. 4 § 2 в кнїги Поряд. част 2 о публікаціи убїйци № 14, 15 и 16 Зєрц. Саз. под словом виволанный то єст бєсчєстно опубліко-ванний № 22

Естли бъ жє тотъ бѣжавшїй или в судъ тогда за чимъ нє ставшии, которого // вєлєно ловить, послѣ ставъ в судъ и показавъ правилныє какіє тому бѣгству 280
и нєстанію своєму причини, хотѣлъ ѡт порока и чєлобитѧ истцєвого сєбє очищать, то єму имѣєтъ быть допущєно, и буди достовѣрнимъ свѣдитєлствомъ и другими правными доводами сєбє оправдить, то чєлобитчикъ долженъ будєтъ єму имѣнїє єго, которое єму в платєжѣ за голову и за убытки ѡт суда во владѣнїє ѡтдано, возвратить, такожъ и убытки, єстли бы какіє в томъ жє имѣнїи сталисъ, по суду жъ за доказателствомъ наградить; токмо жъ когда в такомъ дѣлѣ наочно обѣ стороны станутъ, то которую сторону по силѣ права ближшую судъ быть усмотритъ, тую к доводу или оправданїю правнымъ порядкомъ допустить имѣєтъ.

3.

Стат. роз. 11 арт. 4 § 3 Зєрц. Саз. под словом бєзчєстно опубликован № 20

А когда бы тотъ бѣжавшїй, на кого о убїйствѣ чєлобитє будєтъ, до года и шести нєдєль нє явилъсѧ и нє оправдалъсѧ в судѣ, тогда дѣти или сродники убитого ужє отданноє имѣнїє єго за голову и за убытки держать и употрєблять волни будутъ до тѣхъ поръ, поки того опублїкованного жена, дѣти или сродники, к оному убїйству нє приличившїєсѧ, сумму дєнєжную по суду приговорєнную за голову и убытки заплатять.

4.

Стат. роз. 11 арт. 4 § 4. там жє в кнїги Стат. Трибуналъ под титулами исполнєнїє судомъ гдѣ литєра [O]

Буди жє бы по публїкаціи нападатєль или убїйца словлєнъ былъ, то по подлинному о єго винѣ доказатєлству имѣєтъ быть смєртїю казнєнъ какъ нападатєль и убїйца, по тому жъ єсли бы такїй прєступникъ и самъ когданибудь явился в судъ и нє токмо оправдить сєбє нє моглъ, но подлинно изобличєнъ бы былъ в убїйствѣ, нє имѣєтъ быть ѡт казни свободєнъ, а кто бы за нымъ гонилъ и нємогучи єго взять в смєрть убилъ, таковый за убийство смєртной казни нє подлєжитъ, и ѡт платєжа за голову єго свободєнъ будєтъ.

Артїкулъ 4

Кто бы бєзпомѣстный убивъ кого бѣжалъ

Стат. роз. 11 арт. 57 Прибавлєнїє

Который бы бєзпомѣстный и никому нє служащий чєловѣкъ, приєжжїй // или родимецъ здєшный, убийство, либо другоє какоє прєступлєнїє, смєртной 280
казни подлєжащоє здѣлавъ, бѣжалъ прочъ и нє моглъ бы быть пойманъ и зв.
в судъ прєдставлєнъ, чєлобитчикъ жє бы нє искалъ за то прєступлєнїє на томъ, у кого прєступникъ прєбиванїє своє имѣлъ, о таковомъ бѣглецу по чєлобитю онаго обидимого имѣєтъ быть изъ суда того ж уєзду, в которомъ тоє здѣлаєтъсѧ публїковано, по торгамъ и при церквамъ, и когда будєтъ пойманъ и в судъ прєдставлєнъ, то судъ имѣєтъ с нымъ поступать такъ, какъ с протчїми убїйцами, смотря по важности прєступлєнїѧ, когда жє чєлобитчикъ похощєтъ искать и на томъ, кто оного прєступника у сєбє

держалъ, то ему свободно будетъ, а тотъ кто его держалъ ѡтвѣтствовать и оправдитъсѧ в судѣ долженъ.

Артїкулъ 5

О убїйствѣ родителей ѡт дѣтей или дѣтей ѡт родителей

1. О убїйци отца или матере, дѣда, бабы, дядѣ, или тетки, родных.
2. Кто бъ отца или матеръ ранилъ или побилъ, либо ѕлославилъ.
3. Отецъ или мати если убютъ сына или дочъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 7 § 1 с поправленїемъ в кн҃ги Порядки части 4 о убїйствѣ № 5 Зерц. Саз. под словом убїйство № 18 с прибавленїемъ в Порад. на самом конци о вдовах титула 2 № 1 Порад. части 4 о убїйствѣ № 6 Стат. роз. 11 арт. 8 § 2 при конци Порад. част. 4 слово убїйство № 5

Который бы сынъ или дочъ, не помнѧ ѡ Бз҃ѣ и не боясь страшнаго его суда, отца или матерь свою, нарочно изъ ѕлобы и ярости в смерть убилъ и какимъ нибудь образомъ кого ѡт ныхъ умертвилъ, таковаго сына или дочь, за толь тяжкое Бж҃їѧ и естественнаго закона преступленїе, жестокою смертїю казнить, а именно: сына живого четвертовать и мертвое тѣло его на колесо положить, а голову на палю избить, дочъ же живу вкопать в землю по шїю и держать ея тако в землѣ поки умретъ, изъ имѣнїя же убитихъ отца или матери, какая бъ часть на оныхъ отцеубїйцев приходить имѣла, или уже и во владѣнїе имъ досталась, имѣетъ быть ѡтдана на другихъ убїйству тому не приличившихся братовъ ихъ или сестеръ, или близкихъ сродниковъ, на которых по наслѣдїю то право надлежитъ, а хотя бы таковый отцеубїйца // 281
имѣлъ жену и дѣти свои собственные, которые тому его ѕлодѣянїю по доводамъ явилисѧ быть неповинны, однакъ понеже онъ самъ означеного на него приходившого отческого и матернего имѣнїѧ сталъсѧ быть за толикое свое преступленїе недостойным, того ради жена и дѣти его наслѣдовать тѣмъ уже не могутъ, но если бы тая жъ жена имѣла имѣнїе свое приданное и в вѣнѣ, по силѣ права ѡт него, своего мужа, обикновенно записанное на третей части, в томъ же на него надлежащемъ отческомъ наслѣдїи, или бы были какїе собственно нымъ, убийцею, нажитїе пожитки, того имѣнїѧ и пожитковъ такъ оныѧ убийцевы жены, яко и дѣтей ея с нимъ спложенныхъ лишать не надлежитъ, но таким имѣнїемъ и пожитками владѣтъ имъ какъ выше, в артїкулах глави 10 ѡ вдовахъ вѣнованыхъ и дѣтехъ ихъ написано. То же разумѣть и ѡ дочерехъ убїйцахъ отца или матере, дѣвках и замужнихъ, на которыхъ надлежащое приданное по исполненной над ними казни приходить мимо ихъ дѣтей на другихъ ихъ же братовъ и сестеръ, или близкихъ сродниковъ, а вѣно на мужей или наслѣдниковъ ихъ тому убїйству неповинныхъ. А таковою жъ смертїю, какъ высшепоказанно, казнить надлежитъ и помощниковъ тѣхъ убийцевъ, или на оное убїйство ными наговоренныхъ, либо подкупленныхъ, которыхъ они покажутъ и то допряма на ныхъ доведетъсѧ. Равнымъ же образомъ имѣетъ быть в судѣ поступленно с убїйцами дѣда, бабы, дядѣ и тетки родныхъ.

2.

Стат. роз. 8 арт. 7 § 1

Кто бъ отца или матеръ изъ гнѣва пхнулъ, побилъ, либо ранилъ или злословилъ, по челобитю и доказателству тѣхъ родителей, таковаго смертїю казнить ѡтсѣченїемъ головы.

3.

Там же Стат. роз. 11 арт. 7 § 2

А естли бы которыи родители с҃на, или дочъ свою, убили всмерть не по случаю, но за какую-нибудь вину или и без вини нарочно, таковые отецъ или мати имѣютъ быть наказаны арестомъ годъ и шесть недель, а потомъ на другїй годъ четирижди при церквѣ покаянїе приносить и сознавать тотъ явный грѣхъ свой предъ всѣми людми собранїѧ христїянскаго, в ѡзначенные праздники и дни, какъ сея ж главы в артїкулѣ 15 пунктѣ 1 показано. //

Артїкулъ 6

О убїйствѣ брата или сєстри или другихъ сродниковъ

1. Кто убєтъ брата или сєстру или какого-нибудь сродника своєго?
2. Имѣнїй шурина ѡт зятя убитого жєна убїйци и дѣти єго нє наслѣдствуютъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 8 § 1 Зєрц. Саз. под словом убїйство № 28 в Поряд. о вдовах титул 2 № 11 со изяснєнїємъ и прибавлєнїємъ

Кто бы брата или сєстру или какова сродника своєго ближняго умышлєнно изъ злобы или в надєждѣ чтобъ наслѣдить ихъ имѣнїє убилъ всмерть, или какимъ-нибудь образомъ собою или чрєзъ кого другого умертвилъ, а то бы по подлиннымъ доказателствамъ на нєго довелось, таковый убїйца мужєска или жєнска полу смертїю казнєнъ быть имѣетъ, ѡтсѣчєнїємъ пєрвѣе одной руки, потомъ головы, имѣнїѧ жє, которыє на убийцу или на дѣтєй єго, по наслѣдїю имѣли бъ приходить, ѡтдать жєнѣ и дѣтємъ убитого, єжєли жєни и дѣтєй убитого нє будетъ, то братамъ и сєстрамъ, или сродникамъ оного убитого к тому убїйству нє приличившимъсѧ, однако жъ дѣти оного убїйци нє наслѣдныхъ, но собствєнныхъ нымъ самимъ нажитихъ имѣнїй такъ жє и матєрныхъ нє лишаютъся. Таковымъ жє образомъ и о помощникахъ убїйци в казни смєртной имѣетъ быть поступлєно; а за побой и рани брата, сєстри и других сродниковъ поступать в наказанїи или штрафованїи, смотрѧ по состоянїю дѣла и по артїкулу сєго права.

2.

Там жє в Стат. роз. 11 арт. 8 § 2 с прибавлєнїємъ

Который бы зять убилъ всмєрть шурина своєго, тотъ имѣєть быть смертїю казнєнъ по вышєписанному, жєна жє оного убїйци, а сєстра убитого и дѣти єя имѣнїй єго братных никакимъ образомъ наслѣдовать нє могутъ, но оныє должны быть при жєнѣ и других наслѣдникахъ убитого, єжєли жъ бы тотъ убитїй самъ одинъ, а кромѣ єго к имѣнїю єго ж никакихъ наслѣдниковъ нє было, а была бъ онаѧ сєстра єго токмо того имѣнія наслѣдница и тому бъ убїйству нє приличались, то в том // поступать какъ в главѣ 10 о наслѣдїи показано. 282

Артїкулъ 7

О убїйствѣ жєны ѡт мужа или мужа ѡт жєны

1. Буди убъетъ мужъ жєну, или жєна мужа.
2. Кто имѣетъ искать суда за убїйство мужнєє или жєнино.
3. Опороченный таковымъ убїйствомъ, какъ можетъ сєбє очищать.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 6 § 1 в Поряд. Права Цєсар. арт. 79

Когда би будучи мєжду собою в нєсогласїи из какихъ-нибудь причинъ, боємъ, мученїємъ или отравою мужъ самъ жєну умертвилъ или жєна сама мужа умертвила, либо и чрєзъ наговоренных или чрєзъ искупъ, дари и другіє способы наущенных, тогда ѡ такомъ убїйствѣ сродники убитого должни пєрвѣе сосѣдамъ окрєстнымъ, а потомъ и в судѣ обявить, судъ жє имѣетъ достовѣрно изслѣдовать, всякими образи, какъ о нєсогласномъ и зломъ ихъ сожитїи, такъ и ѡ причинахъ, и знакахъ оного бою, мучєнїѧ, или отрави, и єсли иных явных доказателств на то мучєнїємъ или отравою убїйства нє будетъ, то имѣютъ сродники, сосѣди или служитєли ѡ томъ совершєнно знающїи присягнуть и потому оного или оную убїйцу казнит смертїю, за простоє убийство ѡтсѣчєнїємъ головы, за убїйство жє мучителски или отравою здѣланноє мужа чєтвертовать, а жєну живу вкопать в зємлю по шїю и держать єѧ в зємлѣ, поки умрєть; таковымъ жє образомъ помощники убийцовъ и наговоренныи ими к такому злодѣянїю казнени быть имѣютъ.

2.

Стат. роз. 11 арт. 6 § 3 Зерц. Саз. под словом свѣдителство № 29 с сокращеніемъ

А хотя бы сродники ѡ таковомъ убїйствѣ въ судѣ нє обявили и нєискали; однако ж по должности своєй самъ судъ имѣетъ тщателно ѡ томъ провѣдивать ѡт окрєстныхъ сосѣдовъ близькихъ, под присягою ихъ чинѧ слѣдствіє и когда оное убїйство противъ вышєписанного доподлинна быть явитъсѧ, такового убїйцу смєртїю казнить, какъ в первомъ пунктѣ сєго артїкула показано.

3.

Там жє Стат. арт. 6 § 3

Когда жє бы в такомъ дѣлѣ ѡ убийствѣ мужа ѡт жени, или жєни ѡт мужа, // явныхъ доказателствъ нє было и по судовому слѣдствїю сосѣдє 282
окрєстныє присягою в томъ подтвердить нє могли, толко бъ извѣстно и зв.
подозрително было ихъ нєсогласноє в супружествѣ сожитїе, ѡ чємъ ужє и сосѣди бы окрєстныє засвидѣтелствовали, тогда в убїйствѣ опороченный, єстли другихъ доказателств к оправданію своєму нє имѣетъ, долженъ в томъ присягою сєбє ѡчистить и по тому ѡт казни свободенъ будетъ.

Артїкулъ 8

О убїйствѣ, ранахъ, побояхъ господамъ своимъ от служитєлєй или чиновникамъ ѡт подчинєнныхъ. и нє подчинєнныхъ

1. Служитєль когда убєтъ в смєрть гп̃дна своєго или ранить.
2. Кто властєлина какого или чиновного убєтъ всмєрть или ранить или на оного ружє подїймєтъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 9 прибавлєніє

Которий бы служитєль нарочно гп̃дна своєго убилъ всмєрть таковаго жєстокою смєртїю казнить, а именно чєтвєртоват, єсли жъ бы нє убилъ, нє толко ранилъ, то оного казнить отсѣчєніємъ головы, а єжєли ударить или обнажить руже, либо какоє-нибудь орудіє на нєго подиймєтъ, таковому руку ѡтсѣчь или другимъ публїчнымъ наказаніємъ по состоянію дѣла жєстоко наказать. Тожъ разумѣть в такомъ прєступлєніи и ѡ подданнихъ противу владѣлцовъ своихъ.

2.

Стат. роз. 11 арт. 39 § 3 Поряд. Прав Цесар. арт. 82 от полу с поправлєніємъ

Если бы кто командира своєго или какого-нибудь чиновного человѣка, хотѧ єму и нєподчинєнный, но вєсма нижшого званіѧ сущїй, убилъ всмєрть или ранилъ, тако жъ єсли бы побилъ, ружє обнажилъ или какоє-нибудь орудіє на нєго поднялъ, то оного прєступника казнить и наказивать какъ слугу за гп̃дна, по вышєписанному сєго артїкула 1 пункту, а за рани и убытки награждать, какъ сєя глави въ артїкулѣ 46 показанно.

Артїкулъ 9

О убїйствѣ или ранахъ нєобычнымъ орудіємъ здѣланныхъ

1. Кто ножємъ либо другимъ какимъ нєобычнымъ орудіємъ кого убєтъ всмєрть.
2. Кто бъ кого такимъ жє орудіємъ ранилъ. //

Пунктъ 1. 283

Стат. роз. 11 арт. 16 § 1 с поправлєніємъ

Кто бы по жєстокости злого сєрдца своєго нарочно з гнѣва ножєм, кинжаломъ или другимъ какимъ нєобычнымъ орудіємъ нєчаянно кого в смєрть убилъ, таковому убїйцѣ по подлиннымъ доказателствамъ пєрвєє одну руку, потомъ голову отсѣчъ и платєжъ за голову убитого по чину и званію єго на имѣніяхъ того жъ убїйци доправить.

2.

Там же § 2 Права Хелм. кнїги 5 роз. 39 Зерц. Саз. под словом угода или примиріе № 8 с поправленіемъ

А єсли кто такимъ необычнымъ орудіемъ кого не убетъ всмерть, но толко вредително ранитъ, от которыхъ ранъ можетъ воспослѣдовать опасность смерти и всегдашное увѣче или долгая болѣзнь, таковаго наказать отсѣченіемъ руки и платежемъ за рани, какого званіа раненный будетъ.

Артїкулъ 10

О убїйствѣ и о ранахъ умышленныхъ и тайнымъ образомъ здѣланныхъ

1. Кто кого нечаянно тайнымъ и умышленнымъ образомъ убетъ всмерть.
2. Кто такимъ же образомъ тайно кого поранить.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 17 § 1 Прав Граж. арт. 38 № 21 22 и 23 Зерц. Саз. под словом убїйство № 7 от полу с поправленіем

Кто бы кого безъ ссори умышленно, тайно или нечаянно ночю или днемъ убилъ всмерть, а именно в пути изъ-за куща, изъ-за плота или в городѣ, в селѣ, на улици засѣвъ, либо в домѣ сквозь двери и чрезъ окно или в скритомъ какомъ-нибудь мѣстѣ стрелбою или ручнымъ какимъ орудіемъ убилъ всмерть, тако жъ сонного или в какомъ собранїи народномъ, ножемъ, кордикомъ или чемъ ни есть тайно умертвилъ, а на томъ дѣлѣ былъ бы пойманъ или допряма по доказателствамъ тое на немъ явилося бъ; таковаго безъ всякаго милосердіа смертію казнить, четвертовать, а за голову изъ имѣніа того жъ убїйци платежъ по званію убитого доправить удвое.

2.

Там же в Стат. розд. 11 арт. 17 § 1 Порад. Прав Цесар. арт. 87

Если жъ кто такимъ же тайнымъ и умышленнымъ образомъ поступаа с намѣренїемъ смертного убїйства кого не убетъ; но толко ранитъ или изувечить, такового смертію // казнить отсѣченіемъ головы, а за рани и увѣче 283
изъ имѣнія оного преступника платежъ доправить по званію раненного или зв.
изувѣченного удвое.

Артїкулъ 11

О убийствѣ одного от нѣсколкохъ человѣкъ

1. Если бы кто челобитствовалъ на нѣсколкохъ человѣкъ за одного убитого.
2. О помощникахъ в томъ убїйствѣ.
3. Сколко лицъ будетъ убито, столко убійцовъ виннѣйшихъ казнить.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 29 § 1 с поправленіемъ

Если бы на нѣсколко персонъ за одного убитого всмерть человѣка челобите было, а то бы смертное убїйство не при насилномъ нападенїи на домъ или квартеру оного убитого и не разбоемъ здѣлалось, челобитческая же сторона о томъ убїйствѣ на всѣхъ, сколко бы ни было, доносила бъ; тогда при обстоятелном об ономъ убїйствѣ изслѣдованїи, кто оного явиться причиною и предводителемъ таковаго одного казнить смертію, смотра по состоянію дѣла, какимъ образомъ то убїйство здѣлалось.

2.

Стат. роз. 11 арт. 29 § 2 с поправленіемъ

А которыи в томъ же убїйствѣ оному убїйци помоществовали, а не в равной винѣ, какъ приводца являтъся, таковыхъ смертію не казнить, но толко на ныхъ платежъ за голову по званію убитого и за убитки доправить и отдать оного убитого наслѣдникамъ, а сверхъ того оные жъ помощники имѣютъ в сподней тюрмѣ сидѣть годъ и шесть недель без всякой послабы.

Еслижъ бы оныхъ помощниковъ имѣнїѧ ко уплаткѣ за голову и за убытки нє довлѣло, то изъ имѣнїѧ казнєнного дополнить.

3.

Там жє § 3 с поправленіемъ

Когда жє бы всмертъ убито двохъ, трохъ или нѣсколко людєй, то за всякого убитого з тѣхъ убїйцовъ, которыи виннѣйшїи к тому убїйству будутъ, столко жъ лицъ смертїю // казнить, а с помощниками того убїйства поступать противъ 2 пункта сего жъ артїкула,. То жъ разумѣть и о убїйствѣ женска полу. 284

Артїкулъ 12

О смертной казни людєй простой породы за убїйство шляхтича или воинского чєловѣка

1. Казнь посполитимъ за убїйство шляхтича или воиского чєловѣка в дракѣ.

2. Казнь посполитимъ жє за умышлєнноє убїйство.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 39 § 1 и арт. 49 § 1 с поправленіемъ

Если бы посполитого званїѧ людє, а именно: мѣщанє коихъ-нибудь городовъ, или чїи подданыи, либо злужитєли или кто ни єсть простой породи, убили всмертъ шляхтича, или воинского чєловѣка, либо женскъ полъ такой жє породы, а оноє убїйство здѣлалося бы нє нарочно, но в дракѣ и въ томъ истецъ правилными доказатєлствы нѣсколко ихъ изобличитъ; то нє всѣхъ, но токмо самого зачинщика, или того кто к убїйству оному болше другихъ виновєнъ явитъся, смертїю казнить по вышеписанному сеѧ главы артїкулу 11 пункту 1. Протчїихъ жє всѣхъ нещадно публїчнымъ боємъ наказать и, платежъ за голову убитого по званію єго з ныхъ доправивъ, на годъ и шесть недєль в споднюю тюрму в заключенїє ихъ ѡтдать, а єжели бъ тотъ убитїй шляхтичъ или воинскїй чєловѣкъ по доказатєлству самъ явилъсѧ быть зачинщикъ тоєй драки, то в такомъ случаи поступать какъ в артїкулахъ 26, 27 и 28 сеѧ главы изображено.

2.

Там жє § 2

Если жъ бы простого званїѧ людє на домъ или на квартєру шляхєтскую или воинского званїѧ чєловѣка умышлєнно нашедъ, или наехавъ, или на пути засѣвъ, самого шляхтича, либо воинского званія чєловѣка или кого з женска полу той жє породи убили всмертъ, таковыє по подлиннымъ доказатєлствам смертїю // казнєны быть имѣютъ, тѣ всѣ которыи в томъ на убїйство согласїи первѣйшїи были и на которыхъ имянно челобитческаѧ сторона настоєвать будетъ, а которыи за поощрєніемъ к тому согласію пристали и на ныхъ от челобитчика настоянїѧ нє будетъ, на тѣхъ платежъ за голову убитого по званію єго изъ имѣнїй ихъ удвоє доправивъ, жестоко публїчнымъ боємъ и чрезъ годъ и шесть недєль в тюрмѣ держаніемъ наказать. 284 зв.

Артїкулъ 13

О побои и ранахъ дѣтєй недорослыхъ

1. Побои или рани недорослой дитинѣ здѣланныє в присутствїи родитєлєй или свойственныхъ присягою доказивать.

2. За ранєнную или увѣченную в неприсуствїи ѡтца дитину ответчикъ присягою ѡтвєстисѧ ближшїй.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 47 § 1 и 2 со изъясненіемъ

Когда бы кто чїєго сина или дочъ недорослыхъ шляхєтского или

воинского званїѧ чєловѣка увѣчилъ, либо ранилъ, отцъ жє, мати, братъ или кто-нибудь изъ сродниковъ за то искалъ бы на нєго суда, а онъ бы в побояхъ или ранахъ запиралъсѧ, побой жє и рани тѣ были бы знатные и в судѣ протєстованы, тогда єстли бы такїй побой или раны учинились в присутствїи истцевъ, сами оны в нєимѣнїи свѣдитєлєй присягою своєю имѣютъ того доказивать и єсли родитєли тую присягу учинять, то имѣютъ по званію своєму приговорєнный на ѡтвѣтчику за увѣчє или рани платєжъ сєбѣ взять, єсли жє кто изъ свойствєнныхъ на то присягнєтъ таковый платєжъ съ увѣчною или ранєнною дитиною пополамъ раздѣлить. Такимъ жє образомъ имѣютъ поступать гпда в иску за побой служитєлєй лѣтъ нєдорослыхъ мужеска и женска пола, либо опекунъ за сироту.

2.

Там жє § 2 прибавлєніє

Буди жє побой или рани от кого случатъся дитинѣ в нєприсутствїи истца и нє было бъ на то достовѣрныхъ свѣдитєлєй, то отвѣтчикъ ближшїй будєтъ от того побою и ранъ сєбє очистит присягою, а буди нє присягнєтъ по вишєписанному сєго артїкула 1 пункту, платитъсѧ долженъ. //

Артїкулъ 14

285

Кто кого взявъ бєзправно и заключивъ под свой арєстъ умєртвитъ или узувѣчитъ

1. Кто бы в заключєніє своє самоволно кого взялъ.
2. Наказаніє самоволца.
3. Если бы тотъ самоволєцъ арєстанта посланному изъ суда з заключєнїѧ своєго випустить нє допустилъ.
4. Если бы таковый самоволєцъ посланныхъ изъ суда побилъ и обругалъ.
5. Если кто кого самоволно дєржа в своємъ заключєніи изувѣчитъ.
6. Если в томъ жє бєсправномъ заключєніи кто кого уморитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 28 § 1 Зєрц. Саз. под словом вязєнє № 3 там жє в арт. 28 § 2

Кто бы какова-нибудь званїѧ и чинъ самъ или чрєзъ своихъ подданыхъ, либо чрєзъ служитєлєй взявъ кого шляхтича ли, или воинского чєловѣка и кого-нибудь мужеска либо женска полу насилно бєзъ суда и права и, заключивъ в своєй приватной тюрмѣ или содержѧ под какимъ ни єсть своимъ арєстомъ, морилъ голодомъ или боємъ, либо какоє-нибудь мученіє над нымъ производя ругалъся, потомъ от самого арєстанта, или єго домашныхъ либо от кого-нибудь, было бъ в судъ донесєно, то оный судъ имѣєтъ таковаго арєстанта изъ арєста того освободить и того, кто єго в арєстъ заключилъ, сискавъ, изслѣдовать обстоятєлно первo о томъ самоволномъ под приватный арєстъ обидимого взятїи, такожъ о бою или мученїи, в слѣдствїи жє том оному самоволцу ничєго к єго извинєнію нє имѣєтъ быть допушено, но обидимый такого бєзправїѧ на нєго доводить ближшїй будєтъ, и потому о чемъ будєтъ мєжду ными дѣло чинит разсмотрѣнїє и по правамъ опредѣленіє.

2.

Там жє § 3 тамъ жє § 4

И буди оный обидимый о вишєозначєнномъ своємъ бєзправномъ арєстованїи и о протчємъ свѣдитєлми или другими явными доказатєлствамы, в нєимѣнїи жє иных доказатєлствъ, присягою своєю в судѣ доведєтъ, то судъ имѣєтъ прєждє всєго из оного самоволца, который єго бєзправно за арєстомъ своимъ держалъ, либо мучилъ, взять за насилїє чєтирнадцятъ рублей сорокъ копѣкъ и отдать тому, кому бъ то ни учиненно, за содєржаніє жє в заключєніи // какъ бы єго двократно кіємъ билъ, удвоє по званію єго, и за всѣ убытки, 285 которыє за тѣмъ єго арєстованіємъ могли бъ статись, доправѧ отдать єму зъ зв. насилованному, а сверхъ того за такоє самоволіє и прєзрѣніє права оного жъ

насилника, смотря по персонѣ, арестомъ или сидѣнїемъ тюремнымъ чрезъ четверть года наказать, хотя бъ оный насилованый такому своєволцу в чемъ и виноватъ былъ. По тому жъ поступать, если бы тотъ же насилованный и безъ судового освобожденїѧ самъ себе бѣгством или поруками от того арєста освободилъ и за такимъ бы освобожденїемъ о томъ безправїи в судѣ обявилъ.

3.

Там же в Стат. арт. 28 § 2 и 4

А ежели бъ реченный насилникъ посланному изъ суда не допустилъ взять таковаго арестанта и самъ позванный в судъ для ответу явитись не похотѣлъ, то его чрезъ нарочныхъ по инструкцїи посланныхъ силно взявъ в судъ искать и по подлиннымъ о противности и самоволїи его доказателствамъ доправить на немъ вини сорокъ осмъ рублей в судъ на канцелярскїе росходи, а арестованному за насилїе такожъ за убытки все по вышеписанному наградить, самоволца же оного арестом или тюрмою чрезъ четверть года наказать неотмѣнно.

4.

Там же § 5 с поправленїемъ

Кто же бы в такомъ случаи, кромѣ того, что за позвомъ самъ в судъ не сталъ и арестанта з подъ ареста не випустилъ, но еще в противность права и посланныхъ изъ суда обругалъ или и побилъ, такового самоволца и противника пристойное число людей отправивъ искать его непремѣнно в судъ и сверхъ вышписанного вини и арестованному платежа особливо на томъ же противнику или на его имѣнїи, тотъчасъ за бесчестїе и побой или за увѣчє судовымъ посланнымъ по званїямъ ихъ награжденїе удвое доправить, да за продерзость и противность суду от него показанную арестомъ либо тюрмою чрезъ полъгода наказать.

5.

Там же § 6 Стат. роз. 11 арт. 27 § 2 и 3

А когда бы кто арестанта в такомъ безправномъ держа заключенїи и бивъ его тирански, ослѣпилъ или охромилъ и на каковомъ-нибудь составѣ изувѣчилъ, то с таковымъ преступником // сверхъ взятого з него вышше- 286
писанного обидимому платежа и наказанїѧ арестомъ либо тюрмою, поступат такъ, какъ сея жъ глави в артїкулѣ 46 показано.

6.

Там же в Стат. арт. 28 § 7 с поправленїемъ

Если жъ кто в ономъ безправномъ заключенїи у себя держа арестанта чрезъ бой или чрезъ другїй какїй умишленный способъ умертвит, то по подлиннымъ доказателствамъ такова самаго преступника смертїю казнить без пощадѣнїѧ, смотря по состоянїю дѣла какимъ образомъ оный уморенъ. А сверхъ той казни платежъ за голову в заключенїи уморенного по званїю его на имѣнїяхъ оного жъ преступника доправить удвое и отдать наслѣдникамъ оного уморенного.

Артїкулъ 15

О убїйствѣ или о повреженїи жены, а особливо непраздной, лошадю и о малолѣтемъ от кого на лошадь всаженном

1. Кто непраздную жену повредитъ такъ, что плодъ въ ней умерщвленъ будетъ.

2. Кто жену непраздную и плодъ ея умертвитъ.

3. Кто случаемъ, а не з умислу, таковую жену ранитъ или убетъ с плодомъ ѧ.

4. Кто дитину малолѣтную на лошадь всадитъ, а тая лошадь оную дитину умертвила *б*, либо изувѣчила.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 15 § 1 Книги Поряд. в великом реестрѣ под литерою Б непраздная жена

Кто-нибудь з чвани, пянства, или умысломъ наскочетъ лошадю на какую жену и потрутитъ ея или обвалить и тѣмъ ея обезчеститъ или изувѣчитъ, таковый самоволецъ имѣетъ по званію той жени мужа ея за безчестіе или за увѣче ея наградитъ, а естли будетъ беременная жена и тѣмъ от него повреждена была бъ такъ, что плодъ из нея вийдетъ мертвій вскорѣ, а сама жива останется, то за такое увѣче долженъ преступникъ заплатить какъ за голову противъ званія мужа оной, да за то жъ преступленіе под арестомъ на чверть года посаженъ быть имѣетъ и сверхъ того церковное покаяніе приносит // в годъ четирекратно, а именно в дни Рождества, Стретенія, Свѣтлого 286
Воскресенія Хр҃тва и Сошествія Ст҃аго Д҃ха, у дверей церковныхъ на мѣстѣ зв.
нарочно к тому уготованному стоя, грѣхъ свой предъ людми входящими и исходящими явно исповѣдать.

2.

Стат. роз. 11 арт. 15 § 2 в Поряд. в великом реестрѣ под словом[1] Б непраздная жена

А когда бы кто-нибудь, нарочно и умышленно наскакавъ лошадю на жену непраздную, какъ ея самую убилъ всмерть, такъ и плодъ з нея вибилъ, либо не выбылъ, но в ней умертвилъ, таковаго по подлиннымъ доказателствамъ смертію казнить отсѣченіем головы и сверхъ того изъ имѣнія оного платежъ за голову убитой по званію мужа ея доправить удвое и отдать кому надлежитъ.

3.

Стат. роз. 11 арт. 15 § 3 со изяснѣніемъ

Буди же кто не противъ вышеписанного но з какого нечаянного случая или принужденія на какую жену наскачетъ, напримѣр, если бъ лошадь от чего спужалась или узду сорвавъ рознесла и удержать ея немощно бъ было и в томъ времени жену непраздную стопчетъ или ранитъ либо повредитъ такъ, что плодъ из нея вийдетъ мертвый или и сама от того умретъ, то с таковымъ по достовѣрнымъ доказателствамъ поступать так, какъ ниже в артікулѣ 45 сея жъ главы показано.

4.

Зерц. Саз. под словомъ убійство № 33 Поряд. в Арт. Прав Магдеб. о дѣтях № 3 Прав Граж. арт. 38 № 20 с поправленіемъ

Кто бы чужую малолѣтнюю дитину всадилъ на твердоустую, или на какую-нибудь лошадь, от которой лошадѣ оной малолѣтной дитинѣ приключилася бъ смерть, либо увѣче, изъ таковымъ, если присягнетъ на томъ, что онъ посадилъ тую дитину на оную лошадь без всякого злого умыслу, поступать какъ сея главы в артікулѣ 45 показано. Если же не присягти не похочетъ, имѣетъ быть судимъ какъ убійца или изувѣтчикъ.

Артікулъ 16

О убійствѣ человѣка пріежжого или жилца безродного, за которого убійство искать нѣкому //

1. О убитомъ человѣку пріежжомъ или жилцу публіковать и провѣдивать. 287
2. О обискѣ такового убійства.
3. В обискѣ вибранные к присяги, если не присягнутъ.
4. Знайденного убитого без явки в судѣ непогребать.
5. Кто бы найшов убитого, без явки в судѣ похоронилъ.
6. Когда родственники убитого в судѣ являтъся или не являтъся.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт.26 § 1 Прав Хелм. кн҃ги 5 роз. 9

Гдѣ бы нибудь то случилось, что в смерть убито человѣка пріежжого или жилца безродного, за которого какъ о убійствѣ, такъ и о платежѣ за голову

[1] *Так у тексті,* литерою.

искать нѣкому, тогда, какъ скоро такого человѣка тѣло знайдено и в судъ обявлено будетъ, имѣетъ судъ оному тѣлу осмотръ и опись здѣлавь, о томъ во всѣхъ мѣстахъ до того суда принадлежащихъ, какъ при церквахъ, такъ и по торгамъ, двократно публіковать и велѣть вездѣ провѣдивать, кто бы и откуду тотъ убитый былъ, от кого и какимъ случаемъ убитъ.

2.

Стат. роз. 11 арт. 26 § 2

А если бы по двократной публікаціи никакого подлинного извѣстія об ономъ убитомъ человѣку и о убійцѣ в судѣ не полученно, то судъ имѣетъ о томъ в окрестныхъ городкахъ, селахъ и деревняхъ, обискомъ изслѣдовать, а именно, собрать из тѣхъ городковъ, селъ и деревень, о двѣ милѣ от того мѣста, гдѣ тѣло убитого знайдено, отстоящихъ, по три человѣка з людей чиновнихъ, а в небытность чиновнихъ, то другихъ тамошныхъ людей добрихъ и вѣри достойныхъ, которые должны будутъ присягу учинить на томъ, что оны ни сами того убійства не суть причиною, ни о убійцѣ и какимъ случаемъ тое убійство здѣлалось не вѣдаютъ.

3.

Стат. роз. 11 арт. 26 § 3

Буди же бы которые вибранные к присягѣ из какова мѣстечка или села, с протчіими к такой же присягѣ вибранными не стали, а хотя бъ и стали да присягать не хотѣли, таковые сами зо всего мѣстечка или села своего должни будуть за голову убитого платить какъ за простой породи человѣка, а себѣ виноватого // искать и тотъ за голову платежъ имѣетъ остатса в соблюденіи при томъ судѣ, гдѣ тѣло убитого обявлено. 287 зв.

4.

Зерц. Саз. под словом убійство № 30 со изясненіемъ

А кто первѣе такового невѣдомого и невѣдомо от кого убитого, знайдетъ, то не погребаѧ его долженъ окрестнымъ людямъ и в судѣ в самой скорости обявить, а судъ по двократной публікаціи, при такомъ обискѣ, какъ вышепоказано, имѣетъ тому кто тѣло убитого знайшолъ с протчіими к присягѣ из окрестныхъ мѣстечокъ и селъ собранными (ежели онъ есть не подозрителний) приказат присягать, на томъ, что такого человѣка не онъ убилъ и от кого убитъ не вѣдаетъ. А если бы не похотѣлъ присягнуть и когда бы кромѣ того и самъ былъ подозрителный, то с нымъ в судѣ поступать какъ ныже сего въ артікулахъ 25 главы о подозрителныхъ показано.

5.

Там же Саз. под словом убійство № 30 с поправленіемъ

Кто же бы найшолъ убитого и нигде о томъ не обявивъ, либо и обявивъ, самъ собою похоронилъ и о томъ от него ли или от иного кого псолѣ в судъ донесено будетъ, таковый, если не будетъ ни в чемъ подозрителный, можетъ присягою отвестьса в томъ, что не онъ убилъ и кто и гдѣ убійца есть не вѣдаетъ. Буди же человѣкъ подозрителный, то и с нымъ какъ с подозрителними по вышписанному поступать.

6.

Стат. роз. 11 арт. 26 § 3 там же Стат. арт. 26 § 4

Послѣ же буди родственники убитого обищутъсаѧ и свѣдителство достовѣрное о родствѣ своемъ покажутъ тогда оный за голову платежъ родственникамъ тѣмъ отдать, а если тотъ человѣкъ убитій не простого, но другого какого званіаѧ былъ, то в дополненіе надлежащого по званію его за голову платежа, осталное число доправить на томъ же мѣстечкѣ или селѣ, из которого вибранные были к присяги да не присягли, но ежели чрезъ три года никто из родственниковъ до того убитого не приищетсаѧ, то судъ платежа оного едну половину церковь, а другую на гошпиталъ отдать имѣетъ. //

Артїкулъ 17

Кто бы гдѣ на безлюдномъ мѣстѣ ранєнного или болного найшолъ

Зерц. Саз. под словом убїйство № 30 от полу

єсли кто в какомъ безлюдномъ мѣстѣ такъ вєлми пораненного или побитого или безъ всякого бою и ранъ тяжко заболѣзновавшого, чтобъ к людямъ оный дойти нє могъ, найшовъ, привезєтъ к людємъ или в домъ свой, долженъ об нємъ и что бы у нєго ни было, обявить окрєстнымъ сосѣдамъ и в судѣ, а мєжду тѣмъ бы оной болный умєръ, то оный єго найшовшїй имѣетъ быть от всякого затруднєнїѧ свободенъ и єжєли что власного своєго на того болного издержитъ, тоє ему имѣетъ быть награжденно изъ имѣнїя, єсли бы какоє при томъ найденомъ быть могло, или от родствєнниковъ єго умєршого, а кто єго билъ или поранил, о томъ обискъ чинить по вышєписаному сєѧ главы артїкулу 16.

Артїкулъ 18

Ѡ отравахъ

1. Казнь тому, кто кого отравою умертвить.
2. Кто бы отравою былъ умєрщвлєнъ, а у другого с которымъ тотъ умєрщвлєнный имѣлъ ссору найшлись бы ядовитыє матєрїяли.
3. Казнь тому, кто кого отравою на здоровю повредитъ и наказанїє за такоє намѣрєнноє, а нє исполнєнноє злодѣянїє.
4. О купующихъ ядовитыє матєрїяли, или совѣтующихъ кому отравить, либо изувѣчить кого на здоровю.
5. Естли у кого ядовитый матєрїялъ сищетъся, а той бы для своєй нужди, а нє на отраву чїю держалъ.
6. Матєрїяловъ ядовитыхъ бєз вѣдома уряду и бєзъ порукъ никому нє покупать и нигдѣ нє продовать.

Пунктъ 1.

Поряд. Прав Цєсар. арт. 79 с поправленїємъ

Кто бы кого отравою умертвилъ и то на нєго допряма явно довелось, таковаго убїйцу мужєска полу четвертовать, а жену // живу вкопать в землю 288 зв. и держать оную тамо без всякой пощади, поки умрєтъ, а сверхъ того за голову платєжъ по званїю умєрщвлєнного доправить на имѣнїи убїйцевъ и отдать кому надлежитъ.

2.

Там жє Права Цєсар. арт. 66 от полу с поправленїємъ

Когда жє бы такоє отравою умєрщвленнїє учинилось невѣдомо от кого, а истци бы имѣли подозрѣнїє на того, кто с умєрщвленным прежде ссору или вражду какую имѣлъ, а послѣ у нєго найшовъ какїе ядовитїе купленные или тайно уготованные матєрїяли, людємъ окрєстнымъ и в судъ о томъ обавили, тогда судъ имѣетъ с онимъ поступать какъ главы 25 в артїкулахъ 3, 4 и 6 показано и єсли то доведетъся, бєз всякой пощади казнить єго смєртїю и платєжъ на нємъ за голову доправить, какъ вышше в первомъ пунктѣ сєго артїкула показано.

3.

Там жє Прав Цєсар. арт. 66 и 79 Зерц. Саз. под слов раненыи № 19 с поправленїєм Поряд. Прав Цєсар. арт. 87 с поправленїємъ тотъ жє Прав. Цєсар. арт. 87 с прибавленїємъ

Буди жє бы отравленный ѡт отрави оной нє былъ умєрщвленъ, но токмо на здоровю повреженъ былъ, то отравившого казнить смєртїю отсѣченїємъ головы, єсли истецъ будетъ на то настоевать и платежъ в поли противъ платєжа за голову по званїю отравленного доправить, єсли жъ бы истецъ на смєрть такова преступника нє настоевалъ, то за намѣрєнноє токмо хотя дѣломъ и нє исполнєнноє, умєрщвленїє, отсѣчь оному руку и платєжъ на нємъ, яко за голову полный, по званїю отравою повреждєнного доправить, а єсли и на отсѣчєнїє показанного преступника руки от челобитчика нє будетъ

настоянїѧ, то такїй же полный какъ за голову платежъ челобитчику на немъ доправить, и сверхъ того жестокое оному преступнику на тѣлѣ учинить наказанїе. По сему жъ поступать и в случаѣ всякихъ от кого-нибудь злоумышленныхъ на чїй животъ и здоровье, но за какимъ препятствїемъ не исполненныхъ, намѣренїй, смотр. по обстоятелствамъ оныхъ злоумышленїй и взять, у него подписку за порукою вѣры годныхъ людей, что впредъ онъ такого и тѣмъ подобныхъ злыхъ намѣренїй исполнять собою самъ, ни чрезъ другихъ по наговору или по подкупу под смертною казнїю не имѣетъ. //

4. 289

В Поряд. Прав Цесар. арт. 66 с поправленїемъ и со изясненїемъ

Естли бы кто кому совѣтовалъ купить или самъ куповалъ, либо передерживалъ кой ядовитый матерїялъ, на то чтобъ кого онымъ умертвить или на здоровью повредить, токмо в действо оное намѣренїе не было произведено, и то по слѣдствїю на него допряма доведетъсѧ, таковаго и помощниковъ его, кои к тому злодѣянїю приличны будуть, по состоянїю ихъ дѣла и преступленїѧ, наказивать такъ, какъ вышше сего в 3 пунктѣ показано.

5.

Прибавленїе в согласїе вышепомянутих Цесарских Правъ

А когда бы каковъ ядовитїй матерїялъ куплѣнный и содержуеми*и* сискань былъ у такова человѣка, который прежде в подобномъ сему или въ какомъ другомъ не былъ подозрѣнїи, такожъ и с тѣмъ, кто отравленъ или поврежденъ, ни в какой не бывалъ враждѣ и ссорѣ, таковый можетъ свидѣтелми или своею присягою, оправдить себе в томъ, что онъ того матерїяла ни на чїю отраву и вредъ, а на иное какое свое дѣло досталъ и употребить хотѣлъ, и по таковомъ оправданїи останетъся от всякой вини и наказанїѧ свободенъ.

6.

Прибавленїе въ согласїе Права Цесар. арт. 22 и 66 и в великом реестрѣ под лѣтерою полскою J трутизни не куповать

Во всѣхъ городахъ, селахъ, или другихъ мѣстахъ, гдѣ ярмонки и торги собираютъсѧ, ядовитихъ и вредителныхъ матерїяловъ никому безъ позволенїя и вѣдомости урядовыхъ, без достовѣрных людей поруки под опасенїемъ жестокого штрафа и наказанїѧ не продавать и не покупать.

Артїкулъ 19

О розбои на пути учиненномъ

1. Розбитый на пути когда того кто его разбилъ примѣтитъ.
2. Кто с помощниками розбивъ кого на пути в судъ представленъ будетъ.
3. Когда розбойники и грабители къ своимъ жиллямъ не возвратятъсѧ.
4. О поимки розбойника бѣжавшого публїковать.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 30 с поправленїемъ

Кто бы ѡт кого на пути розбитъ или ограбленъ былъ, а тотъ розбитый // примѣтивъ оного в лицо и пред судомъ раны свои обявилъ или оного по 289 зв.
имени либо по прозбанїю показалъ и в книги записалъ, а послѣ сискавъ оного в судъ, самъ похотѣлъ бы в небытїи свѣдителей или иных доказателствъ присягою своею того довесть, ответчикъ же имѣлъ бы о своемъ добромъ обхожденїи, что тѣмъ никогда не упражнялъсѧ подлинное свѣдительство и для доказателства невин*н*ости своей просилъ бы слѣдствїѧ, тогда судъ достачно о томъ изслѣдовать и провѣдовать имѣетъ и ежели по слѣдствїю покажетъсѧ, что не розбой, но толко драка подорожнѧѧ здѣлалась, то ответчикъ если не подозрителенъ, от порока о разбой самъ присягою очиститись и от вини свободенъ быть можетъ, и то его чести и доброй славѣ вредить не будетъ, а в книгѣ записанный истцемъ протестъ уничтоженъ быть имѣетъ.

2.

Стат. роз. 11 арт. 1 § 3 и арт. 28 § 8 и арт. 32 § 3

Естли жъ бы кто какова нибудь званїѧ, напавъ на пути и гдѣ ни єсть кого розбилъ и ограбилъ, послѣ же тѣмъ розбитимъ опознанъ, или тогда жъ пойманъ и прєдставлєнъ бы былъ в судъ, гдѣ признавалъ бы на сєбє и на товарищей своихъ в томъ разбои вину, то таковаго вора с помощниками єго по подлиннымъ на ныхъ доводамъ и по состоянїю дѣла смєртїю казнить; разбойничїє же ихъ имѣнїѧ и пожитки по оцѣнки отдавать в награжденїє истцамъ, но єжели товарищи оного разбойника, которыхъ онъ в судѣ показалъ в ту пору нє сищутъсѧ, то с тѣмъ розбойникомъ поступать такъ, какъ в артїкулѣ 1 в пунктѣ 5, сея жъ глави о нападенїи и насилникѣ показано.

3.

Зєрц. Саз. под словомъ луть № 3 4 и 5 с поправлєнїємъ

Буди жє какїє людє з города или сєла, гдѣ своє жилищє имѣютъ, здѣлавъ какой разбой, воровство и грабитєлство, уєдутъ или убѣжатъ прочъ и нєвозвратятъсѧ на своє жилле и вещей граблєнныхъ в томъ городѣ или сєлѣ нє скриютъ, то того города или сєла изъ урядниковъ знатнѣйшихъ нєподозритєлныхъ людей два или три чєловѣка должны будутъ присягти на томъ, что вори когда и какъ на разбой из домовъ своихъ пошли и розбили бъ кого и ограбили, и гдѣ обрѣтаютъся сами и пожитки ными погабленные в коихъ // мѣстахъ скрити суть, они нєвѣдаютъ; а по такой присягѣ оный 290
городъ или сєло от всякой вины и затруднєнїѧ свободны будуть. Естли жє упомянутїє розбойники и грабитєли того города или сєла к своимъ жилищамъ возвратятъсѧ и граблєнные пожитки тамо скроютъ и о томъ оного города или сєла уридники или владѣлци будутъ вѣдать, но в судъ ихъ нє прєдставлять, то оныє урядники и владѣлци ихъ, либо прикажчики, сами винѣ надлєжащой подлєжатъ будутъ.

4.

Там жє № 5 с поправлєнїємъ

Но буди означєнныє разбойники или грабитєли, возвратясь в доми в нєвидѣнїи урядниковъ или владѣлцовъ своихъ, либо прикажчиковъ ихъ, пожитки пограблєнныє скрїютъ тамъ жє въ городѣ или в сєлѣ и тѣ пожитки сищутъсѧ, сами жє оны нєвѣдомо куда убѣжатъ, то по послѣдствїи о томъ в судѣ нє обвинѧѧ иного никого, всѣ оныє пожитки отдать истцамъ надлєжитъ, а оныхъ урядниковъ градскихъ или сєлскихъ обязать подпискою, дабы оныхъ воровъ вездѣ искать вєлѣли и сискавъ в судъ прєдставили, когда жє таковыє розбойники и при нихъ какїє сищутсѧ пожитки, такъ оныхъ разбойниковъ яко и пожитки всѣ в цѣлости в судѣ прєдставити имѣютъ.

Артїкулъ 20

О разбои учинєнномъ над купцами и иными людми

1. О розбои над здєшными купечєскими людми.
2. О чєлобитю за разбой бєз доводу и з доводомъ.
3. О розбои над прїєжжими купцами.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 31 § 1 с сокращенїємъ

Естли кто какого-нибудь званїѧ чєловѣкъ здєшныхъ купечєских и иныхъ людей в пути или гдѣ ни єстъ напавъ розбилъ и ограбилъ, и на томъ жє разбои пойманъ и с поличнымъ в судъ прєдставлєнъ былъ, то судъ о томъ доподлинна изслѣдовать имѣєтъ, а по изслѣдованїи и подлинномъ доказатєлствѣ пограблєнные пожитки истцамъ ѡтдать, самого жє разбойника оного смотря по єго прєступлєнїю смєртїю казнить или наказать, а за убытки // изъ ихъ жє розбойниковъ собствєнныхъ имѣнїй обидимимъ наградить. 290
зв.

2.

Там же арт. 31 § 2 и арт. 30 с сокращенїемъ

На какого бы ни есть званїѧ человѣка было челобите за розбой, а доводу и вида о разбои никакого на него не было бъ и на розбои том не пойманъ, и ни в чемъ бы не былъ прежде подозрителенъ, таковъ свидѣтелми достовѣрными или присягою от оного порока очиститись можетъ, и ему жъ невинно опороченному по званїю его челобитчикъ долженъ за безчестїе уплатить и убытки наградить, а если же оного, на кого будетъ челобите о розбои, челобитчикъ своими достовѣрными свѣдителми в томъ изобличитъ и присягою на томъ подтвердить, что онъ, а не кто иный его розбилъ, то с нымъ поступать противъ сеѧ жъ главы артїкула 19 пункта второго.

3.

Там же роз. 11 арт. 31 § 3

Когда бы кто приежжихъ изъ иныхъ государствъ купцовъ на пути и гдѣ-нибудь розбилъ, и тѣми жъ купцами или инымъ кимъ онъ бы розбойникъ пойманъ былъ и представленъ в надлежащїй судъ, тогда тотъ судъ без всякого замедлѣнїѧ имѣетъ о томъ разбои и о грабителствѣ изслѣдовать, а послѣдствїи и подленномъ на него доказателствѣ обидимыхъ купцовъ, давъ имъ надлежащую справедливость, безволокитно отправлять, оного жъ розбойника по состоянїю дѣла казнить или наказивать какъ артїкули сего права повелѣваютъ.

Артїкулъ 21

О разбои и смертномъ убїйствѣ при розбои

1. Кто на самомъ розбои с поличнымъ будетъ пойманъ.
2. Кто на томъ же розбои с поличнымъ не будетъ пойманъ.
3. Кто смертное убийство при розбои здѣлаетъсѧ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 32 § 1 прибавленіе

Буди бы подданные, государевыхъ маетностей граждане, или люде волостные, либо служители и подданные владѣлческїе, кого-нибудь на пути розбили и в то жъ время на разбои с поличнымъ были бъ пойманы, то хотѧ будетъ или не будетъ о томъ от кого челобите, таковые // пойманные имѣютъ 291
быть ведены к суду ближайшому от того мѣста, гдѣ розбой здѣлалъсѧ, а тотъ судъ чрезъ посланного от себе долженъ обявить управителямъ тѣхъ же волостей, либо владѣлцамъ, или прикащикамъ ихъ, которыхъ вѣдомства тѣ люде на розбои пойманы, являтъсѧ и означать к суду срокъ, смотрѧ по разстоянїю мѣста, чтоб на оный срокъ прибыть могли, и когда прибудутъ, то с ными совокупно об оном розбои розискивать и судить, а ежели на срокъ не прибудуть, то и самъ оный судъ тѣхъ виноватыхъ, на розбои пойманных по розиску и по подлиннымъ доказателствамъ, если в ономъ розбои допряма обличены будутъ, имѣетъ приговорить по силѣ ихъ преступленїѧ, токмо не чинѧ эѯекуцїи о томъ же в вышшїй судъ доносить с требованїемъ конфирмацїи.

2.

Там же § 2 с поправленїемъ

Если будетъ на какихъ подданныхъ государевыхъ маетностей или другихъ владѣлцовъ людей челобите о розбои, а оны бы на самом дѣлѣ того розбою не были пойманы и поличное у ныхъ не явилось, токмо иные были бъ к тому ѕлодѣянїю на ныхъ доводи, то имѣетъ челобитчикъ искать справедливости на ныхъ в судѣ того уезду, гдѣ оны вѣдоми суть, въ судѣ же томъ процессомъ правнымъ об ономъ разбои розискивано быть имѣетъ, а ежели бы на свободного человѣка о розбои от кого челобите было, то надлежащїй судъ, которому тотъ свободный человѣкъ подсудственъ, имѣетъ с нымъ поступать по вышеписанному жъ.

3.

Тамъ жє § 3 с поправленіємъ

Когда жъ бы при разбои смєртное убїйство от какихъ людєй здѣлалось, чєлобитчикъ жє бы того убїйства, розбою и убытков при томъ починенныхъ, допряма на ныхъ правилно в судѣ при явочномъ чєлобитю и обявленїи стороннымъ людємъ доказалъ, и по такому подлинному доказатєлству виноватихъ смєртію казнить, за голову жє платєжъ по званію убитого и за убытки на имєнїи оныхъ виноватыхъ награжденіє доправлєно быть имѣетъ и отдано кому надлєжитъ. //

Артикулъ 22

291 зв.

О ранахъ на улицѣ, в пути или гдє-нибудь кому здѣланныхъ

1. Кто кого ранитъ, а на самомъ дѣлѣ нє будетъ пойманъ.
2. Кто ранилъ кого, извинитись нє можетъ противу доказатєлства.

Пунктъ 1.

Прав Хєлм. кн҃ги 5 роз. 14 Права Граж. арт. 72 № 3 со изяснєніємъ

Если бы на улицѣ, в пути или гдѣ-нибудь былъ от кого ранєнъ, а в судъ бы того ж часу за наступлєніємъ ночи о семъ нє моглъ обявить, но ужє по утру станетъ быть чєломъ, таковый того кто єго ранилъ имѣетъ позвать в судъ, буди жє оный отвѣтчикъ прежде чєлобита и сиску в судъ самъ явитъса, то свѣдитєлствомъ вѣри достойныхъ людей оправдитись и судъ єму того допустить можетъ, а єсли бы по чєлобитю ранєнного и по трикратномъ позовном указу ранившїй отвѣтчикъ в судъ нє явилъса или ушєлъ, то о єго поимки и присилки в судъ публиковать, и когда представлєнъ будетъ, с онымъ поступать по состоянію дѣла.

2.

Прав Хєлм. кн҃ги 5 роз. 7, 13 и 23 Зерц. Саз. под словом ранєнный № 24

Если бы кто от кого гдѣ ни єсть какой нападокъ или насилїє утєрпѣлъ или ранєнъ былъ, и кричалъ или о томъ постороннымъ людямъ явку учинилъ, а тотъ бы нападатєль, который ранилъ, либо ограбилъ, на самомъ дѣлѣ пойманъ, и в судъ представленъ былъ, чєлобитчикъ жє свѣдитєлей, которымъ онъ обявилъ или которые тотъ шумъ или насилїє слишали, либо видѣли представилъ бы, найпачє когда бы имѣлиса явные примѣти и знаки, которыми доказать мощно оного злодѣянїа, тогда обидимый или ранєнный своими свѣдитєлми уличить лучшє можетъ того, кто єго ранилъ или насилїємъ какимъ обидилъ, нєжели бы тотъ извиненіємъ своимъ, что нє онъ ранилъ или нє онъ нападалъ, моглъ оправдатись.

Артикулъ 23

О доказатєлствѣ насилныхъ нападенїй

1. Какъ доказивать нападенїа и убїйства смєртнаго в нападенїи.
2. О доказатєлствѣ ранъ, побою и убытковъ при нападенїи. //
3. За убытки при нападкѣ подѣланные какой винѣ подлєжитъ нападчикъ. 292

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 2 § 1 и 2 Поряд. Прав Цесар. арт. 85 тамъ жє част 3 о присягѣ № 2 Прав Граж. арт. 98 № 2

Если бы кому-нибудь насилное нападенїє, какъ выше в первомъ артїкулѣ сея жъ главы показано, от кого здѣлалось и при томъ бы нападенїи кто всмєртъ убить былъ, тогда з стороны убитого того жъ времены об ономъ нападенїи и убїйствѣ имѣетъ быт оповѣщенно окрестнымъ сосѣдамъ и кому ни єсть тамошнымъ сумѣжнымъ людямъ вѣры достойнымъ, а потомъ и в судъ того уєзду гдѣ тое здѣлалось обявленію, и взявь изъ суда посланных и знаки того нападенїа и самого убитого показавъ, чєлобитє о томъ всємъ в судъ подать к запискѣ, тако жъ и тѣло убитого в тотъ жє судъ длa освидѣтельствованїа и описанїа представит, которое тѣло прежде изслѣдованїа и

вершенїѧ дѣла можетъ быть и погребено. Естли же бы тотъ на кого дано будетъ челобитє в ономъ нападенїи и убїйствѣ запиралъсѧ, а в оправданїє своє никакихъ достовѣрныхъ доказателствъ нє имѣлъ, то истецъ ближшїй будетъ сосѣдами окрестними, осмотромъ и описю от посланного из суда чиновного человѣка на него доказивать и при том его доказателствѣ самотреть с людми посторонными самовидцами вѣры достойными, а въ нєбытность сторонныхъ самовидцевъ с домашными при томъ нападенїи и убїйствѣ бывшими присягнуть и по тому доказателству оный нападатель и помощники его имѣютъ быть казнены, какъ в артїкулѣ 1 сея жъ главы показано.

2.

Стат. роз. 11 арт. 2 § 3 и арт. 43 с сокращенїемъ

Равнымъ образомъ имѣетъ быть доказано о учинєнных ранахъ, побои и всякихъ убыткахъ при нападенїи и по доказателству судъ имѣетъ поступать, какъ в 1 артїкулѣ сея жъ главы в пунктѣ 2 показано. А єсли бы сторонныхъ свѣдителєй самовидцовъ нє было, а самъ бы токмо истецъ присягою своє челобитє при обявленїи о нападки и ранахъ от того, на кого бытъ челомъ учиненныхъ, тако жъ при осмотрѣ онихъ от суда чрезъ посланного здѣланномъ подтвердить хотѣлъ // отвѣтчикъ же неимѣлъ бы в очистку свою никакихъ 292
прямых доказателствъ, в такомъ случаи по присяги оного, имѣетъ нападатель зв.
за раны токмо или побой по званїю ранєнного или битого и за учинєнные убытки платить, да сверхъ того наказанъ быть держанїемъ в тюрмѣ или гдѣ судъ укажетъ, двадцать четири недєлѣ, а смєртной казни нє подлєжитъ.

3.

Там же Стат. арт. 2 § 4 и арт. 43 § 1 при конци с сокращенїемъ

Когда же бы при нападенїи от кого ни убїйства, ни ранъ, ни же побоєвъ нє было учинєно, но толко убытки какїѧ и разоренїѧ от нападателя здѣлалися бъ, то при вышеписанномъ процєссѣ по присяги от челобитчєской стороны учинєнной, имѣетъ отвѣтчикъ за самое нападенїе дванадцять рублей денєгъ, а за убытки починєнные по доказателству удвоє заплатить челобитчику и сверхъ того на дванадцять недѣль в тюрмѣ или под другимъ арестомъ, смотрѧ по званїю его, посаженъ быть.

Артїкулъ 24

О присягѣ за нападенїє в домѣ или на пути и за обиди при томъ подѣланные

1. Присяга о нападенїи на домъ здѣланномъ в присутствїи или нє в присутствїи хозяина.
2. Присяга во убыткахъ при нападенїи хозяину или служителямъ его здѣланныхъ.
3. О нападенїи, побои и убыткахъ кому самому или его посланным в пути.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 58 § 1

Кто бы по челобитю за нападенїє на домъ или гдѣ-нибудь в присутствїи хозяина учинєнное по правамъ надлєжало того присягою доказивать, тогда оную учинитъ нє кому иному, токмо самому хозяину с єднимъ или нѣсколко людми при томъ бывшими, такъ ѡ томъ нападенїи, какъ о обидахъ и побояхъ здѣланныхъ. Естли же в нєприсутствїи хозяина тое здѣлаетъсѧ, то онъ же хозяинъ долженъ присягнуть на томъ, что ему нє инако, токмо якъ в своємъ челобитѣ онъ показалъ, обявленно, да и самъ тотъ кто ему обявилъ имѣетъ присягнуть же, что заподлинно такъ было, какъ хозяину своєму обявилъ. //

2. 293

Там же § 2 съ сокращенїемъ

О шкодахъ и убыткахъ при нападенїи, в нєбытности хозяина здѣланныхъ в домѣ его, имѣетъ онъ же самъ хозяинъ присягнуть на томъ, что сколко в

чєлобити єго показано, именно вещей в домѣ своємъ оставилъ, прикажчикъ же єго или служитель, а в нєбытности ихъ жена єго хозяєва, или сынъ дорослый, либо другїй кому домъ єго былъ поручєнъ присягу учинить на том должны, что при такомъ нападєніи подлинно вещи оные забрати или пропали, єсли жъ при такомъ нападєніи самому хозяину никакова убытка нє здѣлаєтъсѧ, а здѣлаєтъсѧ служитєлямъ или подданнымъ єго, то самимъ имъ всякому на своихъ убыткахъ, либо шкодахъ и присягнуть надлєжитъ.

3.

Там же § 3 с сокращєніємъ

Если бы нє в домѣ, но въ пути саму кому или посланным єго побой, нападєніе или убытки здѣлались, то о присяги такимъ же образомъ поступать, какъ выше о нападєніи в присутствїи хозяина или нє в присутствїи здѣланномъ изображено, а по такомъ доказатєлствѣ чинить рѣшєніе, какъ особно в артїкулахъ сея главы показано.

Артїкулъ 25

О гостѣ званномъ и нєзванномъ

1. Хозаинъ за бєзчєстїе, за рани и убытки званному гостю здѣланные, какой винѣ подлєжитъ.
2. О званномъ гостѣ, который бы хозяина изобидилъ.
3. Когда бы гость и хозяинъ в дракѣ взаимно себе ранили.
4. О гостю бєзпомѣстномъ, от которого бы хозяину или домашнымъ єго что противноє или над кимъ убїйство здѣлалось.
5. О ссорахъ, ранахъ или убїйствѣ мєжду гостми при хозяинѣ здѣланныхъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 42

Если бы кто кого в домъ свой позвалъ на учту, и с тѣмъ званнымъ гостємъ нєучтиво поступаѧ кромѣ всякой данно*и* // от нєго жъ к ссорѣ и драки 293
причини дєрзнулъ онаго обругать, либо побить или ранить и ограбить, на зв.
что были бы свѣдитєли или самъ онъ в томъ призналъсѧ, таковъ хозяинъ званному за бєзчєстїе или за увѣче, либо рани по званїю єго заплатить, а убытки на чємъ от нєго присяга учинитъсѧ наградить, свєрхъ же того под арєстомъ суда оного, которому надлєжитъ, на чверть года осажєнъ быть имѣєтъ, буди же бы свѣдитєлей при такомъ случає нє было и для того хозяинъ моглъ бы послѣ во своємъ прєступствѣ запиратсѧ, то оный гость того жъ часа, когда случай такїй учинитъсѧ, долженъ о томъ оповѣстить и рани свои оказать первѣе окрєстным сосѣдамъ или стороннымъ людємъ, потомъ в судѣ опротєстовавъся, присягою всєго по своєму чєлобитю доказать, а судъ имѣєтъ по такомъ доказатєлствѣ о наказаніи обидившаго в доправкѣ на нємъ обидимому надлєжащого платєжа по вышєписанному поступать.

2.

Там жє § 2 с сокращєніємъ

Равным образомъ когда бы званый от кого гость пришедъ в єго домъ на учту самъ тако нєучтивымъ быть показалъся, чтобъ звавшєго хозяина или єго жену, либо сина, дочєръ и других домашныхъ или другого какого гостѧ без всякой от ныхъ причини обєзчестилъ, побилъ, или ранилъ и сїе допряма, какъ выше, в первомъ пунктѣ показано, доведєно будєтъ, то судъ и на нєго званнаго приговоръ учинить имѣєтъ противъ вышєписанного.

3.

Там жє § 3

Если жъ бы въ случившойсѧ в домѣ хозяина дракѣ оба такъ гость, какъ и онъ, хозяинъ, ранились, а свѣдитєлства никакова на то, кто зачинщикъ ссоры и драки былъ з обоихъ сторонъ бы нє имѣлось, но хотѣли бъ оба присягать; тогда надлєжитъ жєрєбы мєтнуть и на которого жрєбъ падетъ,

тотъ на ранахъ и убыткахъ своихъ присягнуть и по силѣ права награжденіе и сатисфакцію получить имѣетъ. Подобнымъ же образомъ когда бы гость в чій домъ прибылъ незванный, а хозяинъ принялъ бы его за гостА и в томъ бы времены от гостА хозяину каковое безчестіе, увѣче, рани, либо и смерть приключилась, то в таковыхъ случаяхъ и о незванномъ гостю // поступать 294
какъ сего жъ артікула в 1 2 и 3 пунктахъ показано.

4.

Там же § 4

А буде бы который безпомѣстный гость хозяина домового ранилъ, побилъ или кого от домашныхъ убилъ всмерть или какую-нибудь обиду здѣлавъ прочъ уходилъ, то хозяинъ гдѣ-нибудь оного постиглъ и поймавъ можетъ в домѣ своемъ арестовать и у надлежащого суда искать из него справедливости, судъ же,ославъ в домъ истца годныхъ и в дѣлѣхъ такихъ управныхъ людей, имѣетъ о томъ убійствѣ подлинно изслѣдовать, а оного убійцу при трупѣ предъ собою поставить и справедливость з него обидимому учинить, какъ з того который бы на горячомъ учинку былъ пойманъ.

5.

Зерц. Саз. под словом гость № 1 и под словом дорога № 11 и 13 с поправленіемъ

У которого бы хозяина в домѣ нѣсколко гостей случилось и от ныхъ бы одинъ с другими началъ ссору, драку и бой, от чего бъ и убійство слѣдовало, то хозяинъ всякими удобовозможными способы сему запобѣгаА с домашными своими не допускать и боронить долженъ. А когда бы никакимъ образомъ оборонить ему было невозможно, тогда обявивъ близкимъ сосѣдамъ требовать в томъ от ныхъ помощи, ежели жъ бы и то ничего не успѣло или если бы зачимъ весма и невозможно было ему, хозяину, и помощи такой от сосѣдъ требовать, а былъ бы кто из тѣхъ гостей ранен и увѣчен или убитъ, то можетъ онъ же, хозяинъ, предъ судомъ присягою себе очиститъ, что такому убійству или другому учинившомусА гостю приключенію онъ непривинен и того весма не моглъ воспятит, а по такой присягѣ от вины будетъ свободенъ, истцы же справедливости себѣ на виноватомъ доходить имеютъ. Если же бы оный хозяинъ противъ вышеписанного присягнуть не хотѣлъ, то и его надлежитъ наказать, смотрА по состоянію дѣла.

Артікулъ 26

О ссорахъ и дракахъ

1. Когда два в ссорѣ и дракѣ, ранены оба будутъ. //
2. Если въ дракѣ оба всмерть будутъ убити. 294
3. О истязаніи и питкѣ сообщиковъ в убійствѣ и подозрѣніи на зв.
случившихъсА при той дракѣ.
4. Когда одинъ будетъ ранен, а другій убитій всмерть.
5. Кто бы в ссорѣ кого каменемъ или чемъ нибудь ударилъ или поранилъ.
6. О изслѣдованіи бою или ран умершого.
7. Когда командиръ подкомандного побетъ или убетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт.10 § 1 Прав Хелм. кнѓги 5 роз. 21 и 22 Зерц. Саз. под словом раненный № 26 и 28 Прав Граж. арт. 88 № 3 Стат. роз. 11 арт. 27

Кто бы съ кимъ в ссорѣ вступилъ в драку и деручись равномѣрно ранились оба, а одинъ бы з ныхъ вдалъсА в судъ, не имѣя же никакихъ свѣдителей, которыи бы из ныхъ зачинщика ссори и драки показали, тѣ жъ раненныи присягать не хотѣли бъ оба, тогда судъ имѣетъ имъ приговорить жеребы метать и на кого жеребій падетъ, тотъ о ранахъ своихъ и о початке ссори и бою присягти долженъ и по присяги тотъ, кто не присягалъ, имѣетъ присягшему за рани платить по званію его, а в протчемъ за тую жъ вину поступать какъ ниже в сей главѣ в артікулѣ 46 показано.

2.

Стат. роз. 11 арт. 10 § 2

Когда бы въ дракѣ другъ от друга оба всмєрть убити были, а изъ обоихъ сторонъ нє было бы свѣдитєлєй кто такой драки зачинщикъ, тогда наслѣдники или близкіє тѣхъ убитыхъ нє имѣютъ уже сєбѣ никакова за голову платєжа искать.

3.

В Поряд. Прав Цєсар. арт. 7

Если бы при чіей драки и другіє были и в оной вспомогали, а з той драки здѣлалося бы убійство и в томъ жє убійствѣ никто бы от ныхъ нєванилъсѧ, тогда на кого от ныхъ по свѣдитєлству явитъсѧ, что с убитимъ здѣлалъ ссору или ружжѧ доставъ, бросалъсѧ на нєго и вредитєлно язвилъ, к тому жє у нєго знайдено будєтъ руже или иноє орудіє, окровавленноє, то по таким видамъ долженъ онъ быть розискиванъ, и кто по розиску явитсѧ виновєнъ убійства, с тѣмъ поступать какъ с убійцею по артікуламъ сея жъ главы, но когда бы таковыхъ доказатєлствъ на ныхъ, кои были при той дракѣ, нє явилось и оного жє подозритєлства нє было бъ кромѣ того, что при томъ по случаю толко // били, и таковыхъ розискивать нє надлєжитъ. 295

4.

Стат. роз. 11 арт. 10 § 3 и 4 Зєрц. Саз. под словом ранєнный № 32 Права Хєлм. кнїги 5 розд. 22

Когда жє одинъ будєтъ ранєнный, а другій убитій или оба будутъ ранєны, да одинъ з ныхъ прєжде изслѣдованіѧ о томъ в судѣ з рани умрєтъ, тогда тому, кто за убійство или за того, кто от рани умрє, суда искать будєтъ приличнѣє, нєжели ранєнному позволить доказатєлство, и єсли оный ранєнный изобличєнъ будєтъ достовѣрными в судѣ доказатєлстви, что самъ онъ и драку зачалъ и убилъ в смєрть или за своимъ початкомъ ранилъ того, кто от ранъ умрє, то нє токмо оного ранєнного смертію казнить, но и на имѣніяхъ єго жъ за голову убитого по званію єго платєжъ доправить.

5.

Стат. роз. 11 арт. 53 Поряд. в великом рєєстрѣ под лѣтєрою полскою R Зєрц. Саз. под словомъ ранєнныи № 5 кнїги Поряд. в арт. Прав Магд. о гвалтах и убійствѣ № 4 при конци

Буди бы кто кого в ссорѣ ударилъ рукою, каменємъ, коломъ или каковымъ-нибудь другимъ тяжєлымъ орудіємъ либо кулачнымъ ударомъ билъ, либо другимъ чимъ ранилъ, и тотъ битый или ранєнный отъ того былъ болєнъ, а обмогшись виходилъ бы из дому и по торгамъ, корчмамъ, упиваясь прохаживалъсѧ, на бєсѣдахъ межу сосѣдами и протчіими людми и на улицахъ и в иныхъ мѣстахъ видѣнъ былъ, из дому своєго в отлучкахъ бывалъ, а потомъ послѣ помянутого бою или ранъ до двадцяти чєтирохъ днєй умєръ, то хотѧ такова боя и ранъ нє вмѣнять за убійство, однако жъ на томъ, кто билъ или ранилъ, за голову умєршого платежъ по званію умєршого доправить и отдать наслѣдникамъ єго; буди жє по прошествіи двадцяти чтирохъ днїй таковъ битий или ранєнный умрєтъ, то за увѣчє толко, лѣкарства и другіє убытки наслѣдникамъ умєршого по званію ж єго заплатить надлєжитъ, а платєжа за голову нє править, а єсли битій посля бою и ранъ умрєтъ трєтєго дни, то тотъ кто билъ и ранилъ, имѣєтъ быть судимъ яко убійца, однако ж и в такомъ случаи судямъ со всякимъ обстоятєлством разсмотрѣніє имѣт должно. //

6. 295 зв.

Стат. роз. 11 артикулъ 53 Порад. Прав Цєсар. арт. 84 Поряд. в Арт. Прав Магдєб. о гвалтєх № 4 Зєрц. Саз. под словом ранєннїй № 5

Однако жъ в случаяхъ убійства когда з обстоятєлного слѣдствіѧ явитъсѧ по свѣдитєлствамъ и по другимъ доводамъ, а особливо по освѣдитєлствованію лікарєй в томъ искусныхъ или протчіихъ добросовѣстныхъ и знающихъ людєй за ихъ присягами, что битій или ранєнный нигдє из дому нє прохаживалъся и нє бывалъ, а по такомъ бою или ранахъ до двадцяти чтирохъ днїй либо по двадцяти чтирохъ дняхъ в маломъ или хотѧ в долгшомъ врємени з причини того бою или ранъ, смерть приключилась оному, а нє от другихъ случаєвъ, то с таковымъ кто єго былъ или ранилъ поступать какъ с убійцею

по артїкуламъ сєго права, а єжєли по показанному слѣдствію явитъсѧ, что онъ умєръ нє ѻт того бою или ранъ, но ѻт другихъ причинъ, то хотѧ тотъ, хто єго ранилъ или билъ ѻт смєртной казни и свободєнъ быть можєтъ, однакъ за побой и рани умєршого по званію єго надлєжащїй платєжъ на нємъ доправить надлєжитъ.

7.

Прибавлєніє

Ежєли командиръ своєго подкомандного за какоє прєступлєніє нє по какой страсти, но по должности чина своєго накажєтъ, а наказанный ѻт того умрєтъ, таковаго командира смєртію нє казнить, однако жъ судъ по всѣмъ того наказанїѧ обстоятєлствамъ оного командира арєстомъ либо и дєнєжнымъ платєжемъ в награжденіє за умєршого штрафовать по разсмотрѣнію имѣєтъ.

Артїкулъ 27

О дракѣ ночной

1. О погашєнїи свѣчи в дракахъ и о ранахъ.
2. В такомъ жє случає кто бы всмєрть убитый былъ.
3. Когда кто извинятись станєтъ, что нє нарочно свѣчу погасилъ.
4. Кто бы нарочно, но бєз умышлєнїѧ к убїйству свѣчу потушилъ.
5. Кто бъ свѣчу случаємъ погасилъ и при томъ кто бъ другїй былъ. //

Пунктъ 1. 296

Стат. роз. 11 арт. 11 § 1 и 2 прибавлєніє

Если бы при какой ночной дракѣ кто-нибудь свѣчу погасилъ и тогда з мєжду тѣхъ которыи сорились или кто иный при той ссорѣ бывшїй в тємнотѣ былъ бы ранєнъ, а нєвѣдаѧ кто єго ранилъ чєлобитствовалъ бы в судъ на того, кто погасилъ свѣчу, сказуѧ, что онъ в той дракѣ ранєнъ, хотѧ нєвѣдомо ѻт кого, но за причиною то*го*, кто свѣчу погасилъ, а тотъ бы в погашєнїи свѣчи запиралъсѧ, ранєнный жє бы свѣдитєлми или в нєимѣнїи оныхъ присягою своєю того на ѻтвѣтчика доказалъ; тогда оный ѻтвѣтчикъ долженъ будєтъ ранєнному против званїя єго за раны платить и арєстомъ наказанъ быть по артїкуламъ сєго права, а самъ онъ ѻтвѣтчикъ уже виноватого искать имѣєтъ. Сє жє разумѣть єсли бы никакими мѣрами того кто ранилъ тогда сискать было нєвозможно.

2.

Тамъ жє § 2 со изяснєніємъ

Естли бы в какомъ собранїи ночной поры погасилъ кто свѣчу, а в томъ приключилося бы кому смєртноє убїйство, то в такомъ случаи єжєли в тожъ врємѧ прямой убїйца примѣчєнъ нє будєтъ, имѣєтъ судъ об ономъ убїйцѣ изслѣдовать, такъ тѣмъ кто свѣчу погасилъ, какъ и всѣми тѣми, кои в томъ собранїи присутствовали со всякими обстоятєлстви, напримѣръ, нє было ль в тѣ пори прєждє погашєнїѧ свѣчи мєжду кимъ ссори или какихъ-нибудь к гнѣву и драки причинъ, тако жъ и давной мєжду кимъ нє было ль вражди и протчїихъ видовъ к убїйству подозрителныхъ и когда по такомъ изслѣдованїи прямо виноватый явитъсѧ, то поступать с нымъ також и с согласными єго єдиноумышлєнники в казни ихъ, в платєжє за голову и в протчємъ, какъ в сєй жє главѣ в артїкулѣ 1, о убїйцахъ показано.

3.

Там жє § 1 и 2 с поправлєніємъ

Буди жє тотъ, кто свѣчу погасилъ, станєтъ ѻтговариваться, что то нє нарочно, но случаємъ ѻт нєго здѣлалось, а достовѣрных доказатєлствъ нє было бъ в томъ, что онъ свѣчу погасилъ // умышлєно ль, или по случаю, да 296 зв.
и в томъ, что онъ ранилъ или убилъ по обстоятєлствамъ, в слѣдствїи показаннымъ, нє было бъ на нєго точного подозрѣнїѧ, въ такомъ случаи оный погасившїй свѣчу, єсли ни в чємъ нє подозритєлєнъ, присягою себя оправдить и ѻт вини и наказанїѧ свободєнъ быть имѣєтъ, єсли жъ бы в

какомъ подозрѣніи былъ, такова (кромѣ изятихъ от питки) питать и к чому доведетъсѧ с нымъ поступать по артїкуламъ сего права.

4.

Прибавленіе

А будє весма невозможно увѣдать, кто из ныхъ убїйца єстъ, или кто бъ от ныхъ подлинно к убїйству приличенъ былъ, в такомъ сумнѣніи никого не распрашивать, ни же смертїю казнить, однако жъ тотъ кто для другихъ какихъ причинъ свѣчу погасилъ, да не з умыслу и без согласіѧ на убїйство, под арестомъ годъ и шесть недѣль держанъ быть имѣетъ, а тѣ всѣ кои в томъ собраніи были за голову убитого платить противъ его званіѧ и убытки наградить имѣютъ, а особливо же всѣхъ, и кто свѣчу погасилъ, принудить к церковному покаянію.

5.

Прибавленіе

Но ежели тотъ, кто свѣчу загасилъ или свѣдителми или присягою по вышеписанному докажетъ того, что не нарочно загасилъ, но случаемъ, а не сищетъсѧ отнюдь по слѣдствію, кто именно убїйство здѣлалъ, тогда всѣ, сколко ихъ при той ночной дракѣ[1] не было, в томъ числѣ и тотъ, кто не умышленно свѣчу загасилъ и всякъ присягъ о невинновности своей, за голову убитого по званію его по равному числу денегъ сложить и заплатить имѣютъ, а сверхъ того онаго, кто свѣчу погасилъ шестонеделнымъ наказать арестомъ.

Артїкулъ 28

О убїйствѣ в оборонѣ во врємя драки

1. Кто *б* боронѧ здоровѧ своего кого убилъ всмерть.
2. Кто о таковомъ убїйствѣ сторонымъ людемъ и в судѣ самомъ обявитъ или необъявитъ.
3. Кто кого самъ зацепитъ и убьетъ всмерть.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 22 § 1 Зерц. Саз. под словом убїйство № 11, 12, 13, 17, 22, 25 и 26 Прав Хелм. кнїги 5 роз. 52 и 53 Прав Граж. арт. 38 № 15 третаѧ причина кнїги Порад. части № 4 убїйство № 7 и 8

Когда бы кто нарочно з пянства, з чванѣ и другого злаго умышленія // в домѣ или въ квартерѣ, на улици, на пути или гдѣ-нибудь зацепя кого, дратьсѧ с нымъ началъ, а тотъ бороня своего здоровя всмерть убилъ зачинщика драки, и таковый бы случай в томъ же времени людемъ стороннымъ, а опослѣ и в судъ обявилъ, тогда в иску от кого за тое убїйство долженъ онъ будетъ отвѣстись свѣдителми людми добрими, вѣри достойными за присягою ихъ, которые при томъ были и видѣли, что такое убийство не нарочно, но в оборонѣ здѣлалось и при томъ свѣдителствѣ еще и самъ, если не будетъ подозрителенъ, на томъ же имѣетъ присягу учинить, а по присягѣ от казни смертной и от платежа за голову и от всякаго наказаніѧ свободенъ будетъ. 297

2.

Там же роз. 11 арт. 22 § 1 Прав Хелм. кнїги 5 роз. 53 Зерц. Саз. под словомъ убїйство № 11 со изъясненіемъ

Если жъ тотъ, кто своего здоровѧ боронѧ, убетъ всмерть зачинщика драки, не будетъ имѣть свѣдителей такихъ, которыи тое видѣли, толко стороннымъ людямъ онъ тое извѣщалъ и самъ в судъ явилъсѧ или чрезъ кого иного явку в томъ судѣ учинилъ или хотя бы и явки не учинилъ ни пред сторонними людми, ни пред судом, таковый ежели прежде ни в чемъ подозрителный не былъ, но убитїй имѣлъ бы на себѣ за прежнее какое злодѣяніе подозрителство, или бы в напрасной дракѣ и ссорѣ со многими бывалъ, то тотъ хто убилъ можетъ противу истца за убїйство оное присягою оправдить себе в томъ, что онъ, не могучи от нападенія и драки того зачинщика инако себе оборонить, принужденъ оного убить и по присягѣ имѣетъ толко за голову

[1] *Дописано в рядок іншим почерком.*

убитого по званію его заплатить, а от казни смертной и другого наказанія свободенъ будетъ; однакожъ таковый который бы о убійствѣ от себе кого в оборонѣ в судѣ и нигдѣ не обявлялъ, за то самое сверхъ уплачеванія за голову под арестом четверть года держанъ быть имѣетъ. А о таковыхъ, в оборонѣ убійствахъ или ранахъ, надлежитъ в судѣ обстоятелства разсуждать, какъ сея жъ главы о правилахъ к оборонѣ в артікулѣ 34 показано.

3.

Стат. роз. 11 арт. 22 § 2 с сокращеніемъ

Но если бы тотъ же, от кого драка произійшла, того всмерть убилъ, кого прежде самъ зацепилъ и тое допряма на него доказано будетъ, то имѣетъ судъ с нымъ такъ какъ с убійцею поступать. //

Артікулъ 29

297 зв.

О ранахъ в оборонѣ учиненныхъ

1. Кто боронясь поранить кого.
2. В такомъ же случае кто кого поранивъ окрестнымъ людемъ и в судѣ обявитъ.
3. Естли кто кого такожъ поранивъ, ни окрестнымъ людем, ни в судѣ не обявитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 24 § 1

Кто бы на кого за рани свои челобитствовалъ, а тотъ сказивалъ бы, что тое боронясь и за початкомъ раненного здѣлать принужденъ, таковый отвѣтчикъ по свѣдителству людей сторонныхъ, которыи при томъ были и то видѣли за присягою ихъ, что онъ тое по нуждѣ в оборонѣ и за початкомъ оного раненного учинилъ, от платежа за увѣче и другого наказанія свободенъ будетъ.

2.

Прибавленіе в согласіе Права Хелм. кнїги 5 роз. 53 при конци

Когда бы кто боронясь зачинщика драки поранилъ и о томъ в небытность свѣдителей самовидцовъ стороннымъ людемъ и в судъ, собою или чрезъ кого иного, явку учинилъ, а раненный или кто иный, за его, челобитствовалъ бы в судъ, тогда тотъ кто ранилъ, ежели от сторони челобитческой не изобличенъ будетъ явными доводами о начаткѣ от него самого драки, можетъ себе присягою оправдить в томъ, что принужденный от оного зачинщика драки боронитьса, ранилъ его, а по присягѣ от платежа за рани и отъ протчего наказанія свободенъ будетъ.

3.

Прибавленіе

Буди же бы кто в такомъ случаѣ стороннымъ людемъ и в судѣ без всякой правилной причини ни самъ собою ни чрезъ другого кого того не обявилъ, что боронясь нападчика своего или зачинщика драки поранилъ и на то не имѣлъ бы никакихъ свѣдителей, тогда раненний за своимъ в судъ челобитемъ ближшій будетъ противъ отвѣтчика доказивать и присягнуть на томъ, что онъ, отвѣтчикъ, самъ и драку началъ и ранилъ, а по присягѣ ему отвѣтчикъ имѣетъ за раны по званію его заплатить и сверхъ того под арестом сидѣть, какъ в артікулѣ 46 сея жъ главы показанно. //

Артікулъ 30

298

О убійствѣ и ранахъ служителми и другими людми ради оборони чїей здѣланныхъ

1. Кто другого кого борона убетъ нападателя всмерть.
2. Когда кто пред властелиномъ своимъ кого убьетъ всмерть.
3. Кто, боронясь или иного кого борона, случаемъ убетъ невиннаго всмерть.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 артикулъ 25 § 1 в Порад. в Тит. гп̃дн и слуга № 28 со изясненiемъ

Если бы в какой дракѣ, напримѣръ, слуга гп̃дна своего, подчиненныи командира, подданний владѣлца, сынъ отца, пр̃iятель пр̃iятелѧ или иный кто своего ближняго по должности своей борона и видя его в опасенiи здоровѧ или живота, убилъ кого всмертъ или ранил, таковый по доказателству имѣетъ быть от всякой казни и платежа свободенъ, но истецъ справедливости и платежа за голову, или за рани, на томъ кого боронено, если надлежати будетъ доходит долженъ и судъ в томъ имѣетъ поступить, какъ выше, въ артiкулѣ сея жъ главы 28 изображенно.

2.

Там же Стат. роз. 11 арт. 25 § 2

Буди бы кто своею волею без приказу и без ссори с кимъ гп̃дна, или командира, или владѣлца, или отца своего пред очима ихъ кого убилъ всмертъ или ранилъ, таковаго служителѧ, либо подкомандного, либо подданного, либо сына своего тотъ гп̃днъ или другой изъ тѣхъ, кто надъ нимъ власть имѣетъ, долженъ ловить и под арестъ давъ сродникамъ убитого извѣстить; буди же бы гп̃днъ или кто-нибудь из вышписанныхъ лицъ, наровѧ тому убiйцѣ или тому кто ранилъ оного поймать не похотѣлъ или не приказалъ, а онъ бы тѣмъ времененемъ убѣжалъ, в ту пору долженъ самъ тотъ гп̃днъ или кто-нибудь изъ тѣхъ персонъ кто над нимъ власть имѣетъ присягнути на томъ, что без приказу, наущенiѧ и совѣта его убiйство тое или рани сталисъ и что оного убiйцу или кто ранилъ не с понаровки, но с другихъ какихъ именно причинъ не моглъ поймать, и по присяги самъ онъ за голову убитого или за увѣче раненного по званiю его платить долженъ. А когда бы присягти не похотѣлъ, то сверхъ платежа за голову или за раны подлежать будетъ судовому опредѣленiю, какъ в артiкулахъ сеѧ главы о убiйствѣ или о ранахъ показано. //

3. 298 зв.

Поряд. Права Цесарского арт. 83

Кто бы боронясь или иного кого борона от нападателѧ в томъ разѣ не оного нападателѧ, но кого иного невинного, вистреливъ з ружя или инымъ какимъ защищаясь орудiемъ, убилъ всмертъ, таковыи по достовѣрнымъ доказателствамъ от смертной казни свободенъ будетъ, а платежъ за голову убитого по званiю его родственникамъ на томъ кто нападалъ доправленъ быть имѣетъ.

Артiкулъ 31

О убiйствѣ насилника или нападателѧ с помощниками от хозяина в домѣ своемъ

1. Кто насилника или нападателѧ своего всмертъ убетъ, гдѣ и кому о томъ обявлять.
2. Когда кто на кого насилство доказуетъ, да не докажетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 19 Зерц. Саз. под словом гвалтъ № 11 и под словом убiйство № 15 Прав Хелм. кнiги 5 розд. 94 в кнiги Порад. в Арт. Прав Магд. о гвалтах и убiйствѣ № 1

Когда бы кто на чiй домъ или на квартеру насилно наехалъ или напалъ, а хозяинъ домовый такожъ и постоялецъ, который в домѣ его будетъ стоять, оного бы насилника самого или помощниковъ его, борона житiѧ или здоровѧ своего, убилъ всмертъ, тогда тотъчасъ о томъ окреснымъ сосѣдамъ имѣетъ явить и в то жъ времѧ до суду надлежащого того уезду, в которомъ тое здѣлаетъсѧ, ехать или послать, а взявъ посланного из суда и сторонныхъ людей или добрихъ сосѣдъ вѣри достойныхъ пред оными то нападенiе и убитого насилника в домѣ своемъ показать, а послѣ когда за то убiйство челобитє на него будетъ, тогда по обявленiю подлинныхъ знаковъ нападенiѧ имѣетъ с женою и дѣтми лѣтъ дорослыми и свѣдителми достовѣрными самовидцами того, а если не будетъ имѣт жени или дѣтей, то с тѣми жъ

свѣдителми, в нєбытіи жє и таких свѣдителєй, то служителми и работниками дворовыми присягою себє очистить имѣетъ в томъ, что тотъ убитиій самъ насилно на домъ єго наєхалъ или напалъ и тоє здѣлалос за початкомъ єго, убитого. А єсли бы нє убилъ нападателя, токмо ранилъ, то самъ одинъ хозяинъ, стоялєцъ или гость, в дому єго стоящый, имѣетъ присягнуть, что какъ насилника и нападателя // въ томъ домѣ ранилъ и таковый никакой 299
казни нє подлєжитъ, такожъ за голову, за раны и за убытки платить нє долженъ будетъ.

2.

Зєрц. Саз. под словом убійство № 1 и 8

Кто бы кого всмєрть убилъ или ранилъ и того ранєнного самого или убитого трупъ к суду представилъ, сказивая, что онъ убитіи или ранєнный насиліє и нападеніє здѣлалъ и в оборонѣ убитъ или ранєнъ, а нємоглъ бы того правилными доводами доказать, такого убійцу, какого бъ онъ званія ни былъ, самого за то убійство убитого или за рани ранєнного, по артікуламъ сєго права судить надлєжитъ.

Артікулъ 32

Кто бы на чіє имѣніє или на сєло напалъ насилно, а тотъ борона имѣнія своєго убилъ нападателя всмєрть

Стат. роз. 11 арт. 20 Стат. роз. 11 арт. 19

Кто бы нибудь нарочно на чіє имѣніє, на сєло, на людей или на грунта насилно напалъ или насиліє, либо знатный какій убытокъ здѣлалъ, напримѣръ, забраніемъ людей, скота, хлѣба, сѣна или порубкою лѣсовъ, рощей или порчєю мєжей, копцовъ, ловлєю рибныхъ озєръ и прочого, а тотъ своєго имѣнія борона, оного бы нападателя убилъ всмєрть или ранилъ, тогда тѣмъ жє образом, какъ сєя главы в артікулѣ 31 о нападателѣ и насилникѣ домовом показано, оный убившій при показаніи подлинныхъ знаковъ о починєнныхъ убитимъ шкодахъ и при другомъ доказателствѣ присягу учинить имѣетъ на томъ, что оного какъ нападателя и насилника убилъ или ранилъ, и по присягѣ нє токмо самъ за голову убитого или за увѣчє и убытки платить ничєго нє долженъ, но єщє за свои обиди и убытки, которыє в томъ врємены оный нападатель єму на имѣніяхъ єго здѣлалъ, на имѣніях и пожиткахъ оного насилника искать свободенъ будетъ.

Артікулъ 33

О убійствѣ или ранахъ того самого, кто на кого засѣдаетъ

1. Когда бы кто засѣлъ другого убить, а самого бъ єго убито. //
2. Ежєли бы при такомъ убійствѣ нихто другій токмо служителі были. 299
3. Когда такоє убійство мєжду двома толко случитъся, а трєтого никого зв.
нє было бъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 21 § 1 Зєрц. Саз. под словомъ убійство № 13 прибавленіє

Если бы кто в намѣрєніи кого убить всмєрть на свободномъ пути или гдєнибудь засѣлъ, а тотъ борона живота своєго, убилъ всмєрть того самого, кто на нєго засѣлъ, таковый тотъчасъ по томъ убійствѣ явку учинитъ в какомъ-нибудь судѣ и сосѣдам окрєстнымъ и кого встрѣтитъ на пути о томъ жє обявлять имѣетъ, послѣ жє, когда тоє дѣло прійдетъ в судъ, а жєна, дѣти или родствєнники убитого доказивать будутъ, что тотъ убійца самъ на оного убитого былъ засѣлъ или на пути постигъ, или встрѣтивъ, нє имѣя початка от нєго, нєвинно убилъ, да оны жъ бы и сами при томъ убійствѣ были и в такомъ дѣлѣ обѣ сторони, имѣя доказателства в судъ оныє представляли бъ для лутшого извѣстія и обстоятелнѣйшого слѣдствія дѣла имѣютъ до того мѣста и до окрєстныхъ, гдѣ тоє сталос, людей сами судіи сєхать или послать кого из суда и за которою стороною болшє подлинныхъ и явныхъ

доказательствъ при слѣдствіи будетъ, той сторонѣ съ свѣдителями ѣ допустить присягу, а естли не будетъ з обоихъ сторонъ подлинныхъ и явныхъ доказателствъ, то убитого женѣ с дорослыми дѣтми или родственниками, а в небытность дѣтей дорослыхъ или родственниковъ – с служителми и работниками, которые тое убійство видѣли, присягу допустить надлежитъ, и по такой присягѣ отвѣтчика, какъ убійцу, судить.

2.

Стат. роз. 11 арт. 21 § 2 Прав Хелм. кн҃ги 5 роздѣлъ 53

А хотя бы истцева сторона сами при такомъ убійствѣ не были, но толко служитель или несколко ихъ при немъ было, таковые служители имѣютъ быть со всякими обстоятелстви порознь допрашиваны под присягою, и когда всѣ согласно с челобитемъ истцевымъ покажуть, то имѣетъ быт поступленно с отвѣтчикомъ, какъ с убійцею, по артикуламъ сея жъ // главы; буди же бы 300
служители убитого несогласно с истцевим челобитемъ показали, тогда отвѣтчикъ при своемъ оправданіи, если онъ прежде ни в какомъ подозрѣніи не бывалъ, ближшій будетъ присягою отвестись, а по присягѣ от смертной казни и от платежа за голову, от убытковъ и от всякого наказанія свободъ будетъ.

3.

Стат. роз. 11 арт. 21 § 3

Когда же бы убійство в неприсутствіи такъ жены, дѣтей и сродниковъ, какъ служителей и иныхъ людей убитого, но токмо между двоима здѣлалось, тогда по обстоятелному слѣдствію и освѣдителствованію, отвѣтчикъ, за которого челобите, и онъ доброго состоянія и прежде сего ни в какомъ подозрѣніи не бывалъ, ближшій будетъ, хота и самъ одинъ в томъ, что онъ принужденъ былъ в оборонѣ тое убійство здѣлать, присягою очиститись, а по присягѣ от платежа за голову, от казни смертной и другого наказанія свободенъ быть имѣетъ. А ежели бъ присягнуть не похотѣлъ, то подлежать будетъ судовому истязанію и опредѣленію, також де и о ранахъ, какъ въ артікулахъ сея жъ главы о убійствѣ и о ранахъ показано.

Артікулъ 34

О правилахъ к оборонѣ надлежащихъ

1. Какимъ образомъ кто на кого нападетъ, такимъ в нападкѣ и бороницьса.
2. Кто нападателя своего от него убѣгающаго убетъ всмерть.
3. Обороняющійса в страхѣ смертномъ, не дожидаясь от соперника первого удару, можетъ онаго всмерть убить.
4. Кто кого убетъ всмерть, преступивъ нужнаго обороны правила.

Пунктъ 1.

Прав Хелм. кн҃ги 5 роз. 52 значала

Во врема насилного едного от другого нападенія, хота всякому охраненіе своего живота нужно есть, однакъ надлежитъ содержать и в томъ умѣреніе слѣдующое, а именно: чтобъ оборонение нападенія было равное и для того имѣетъ тотъ, на кого нападаютъ, такимъ же образомъ оборонять себе, какимъ
от кого нападенъ будетъ, си есть: ежели с оружіемъ нападетъ, то // оружіемъ 300
и боронить себе, ежели же без оружія, то и отпоръ довать без оружія жъ, зв.
однакъ от ручного бою, ежели бы бію̈щій силнѣйшій быть показалъса, паче біемаго, можетъ оный біемый и оружіемъ себе оборонить, ибо в страхѣ смерти, ежели толко подлинно таковъ страхъ настоитъ, все равно есть чимъ бы онаго избить было возможно.

2.

прибавленіе

Буди же то случитъса, что кто кого напалъ или забралъ уступитъ и от него прочь побѣжитъ, а той станетъ за нимъ гонить и убетъ, таковый, яко

уже правило нужнаго оборонєнїа преступил, и смертное убийство из отмщенїа, паче нежели от оборонєнїа учинилъ, тако и винѣ смертнаго убїйства по доказателствамъ подлежати будетъ.

3.

Прав. Хелм. кнїги 5 розд. 52 от полу со изясненїемъ Стат. роз. 11 арт. 22 § 1

Хотя всякому в своемъ от насилного нападенїа охраненїи должно по вышеписанному содержать умѣренїе и столко от нападателя уступать, сколко бы к тому охранєнїю ставало способа, однакъ когда бы кому от нападателя такое настояло опаство и страхъ смерти, чтобъ и от єдного первого удара воспослѣдовала смерть или крайнее увѣчче, тогда таковый себе охраняющыи не одолжаетъся и первого онаго удара ожидать, но ежели упередивъ самого того жъ нападателя убетъ, никакой винѣ подлежати не будетъ, ибо в такомъ случаи страха смертнаго не можетъ быть надлежащое о способѣ умѣрителства разсужденїе, токмо жъ оный убившїй долженъ по убїйствѣ того жъ часа надлежащую по силѣ права учинить людемъ и в судѣ явку, правилными же и подлинными доказателстви себе оправдить, что по такой смертнаго опаства и страха нуждѣ инако себе от онаго спасти было ему невозможно.

4.

Прибавленїе

И хотя кто вышеписанные нужной оборони правила з небреженїа преступилъ и убилъ кого всмерть, не давъ самъ к тому причини и не нападавъ на оного убитого, таковаго понеже вначалѣ достойные причини к нужной оборонѣ имѣлъ, смертїю // не казнить, но по розсмотренїю в судѣ дѣла, тюрмою 301
или другимъ арестомъ или лишенїемъ чина наказать, а при том и к духовному правленїю для епитемїи на врема отосланъ быть имѣетъ.

Артїкулъ 35

О убїйствѣ или ранахъ на поединкѣ здѣланныхъ и о кулачномъ бою

1. На поединокъ никого не визивать и поединковъ не дѣлать.
2. Когда на поединку единъ другого ранитъ или ранятъся оба.
3. Казнь тому, кто кого на поединку всмерть убетъ.
4. Кто на поединкѣ всмерть кого убивъ, в судъ не станетъ.
5. Кто противъ визивателя не пойдетъ на поединокъ.
6. Кулачного боя запрещенїе.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 14 § 1 с сокращенїемъ Зер. Саз. под слов шранки поединки № 11, 12 и 13 и под слов. покой № 1 Права Граж. арт. 35 № 4

Понеже по всякимъ правамъ визовы на поединки и драки найжесточайше запрещены такимъ образомъ, чтоб всякъ, кто бы онъ ни былъ, высокого или низкого чина, родимецъ здѣшный или иноземецъ, словами, дѣломъ, знаками или инымъ чимъ к тому понужденъ или роззадоренъ былъ, соперника своего визивать на поединокъ и с нымъ на пистолетахъ, сабляхъ или другимъ орудїемъ битись отнюдь не дерзалъ. Того ради никто бъ в противность сему не поступалъ, но за всѣ обиди свои, какїе ему ни были бъ, искалъ бы себѣ судомъ сатисфакцїи.

2.

Стат. роз. 11 арт. 14 § 2

А если бы кто кого визвавъ на поединокъ, раны ему задалъ или бы визванный того, кто его визвалъ ранилъ, такожъ естли бы оба между собою на поединку ранились, и о томъ в судъ от кого ни есть обявлено было, то не токмо ничего другъ другу за рани платить не должны, но еще оба за тую продерзость подъ арестомъ полъгода держани быть имѣютъ.

3.

Там же Стат. арт. 14 § 3 Зерц. Саз. под словом покои № 21 и под словомъ шранки № 13 и 27 Прав Граж. арт. 35 № 4

Когда же бы визвавшись на поединокъ всмертъ одинъ другого убилъ, тогда оставшійся в живыхъ по суду имѣетъ быть казненъ смертію – отсѣченіемъ голови, однако жъ изъ имѣнія его // платежъ за голову убитого 301
доправлять не надлежитъ, ибо тотъ убитій в противность правамъ вступилъ зв.
в поединокъ, да оного жъ убитого и другого за то казненного христіанскими обрядами не погребать.

4.

Там же в Стат. арт. 14 § 4

Естли бы, по такомъ поединковомъ убійствѣ, тотъ убійца пойманъ не былъ, или позванный в судъ не сталъ, с таковымъ поступать какъ с умышленными убійцами.

5.

Тамъ же § 4 Стат. роз. 3 арт. 27 и 28 и роз. 11 арт. 40

Когда же бы кто визванный на поединокъ не пошедъ, сталъ на визивающего в судъ быть челомъ, тогда тотъ, кто визивалъ, хотя дѣйствително в поединковой бой ради несогласія на то визванного не вступалъ, за самую, противъ запрещенія правного о невизиваніи на поединокъ, продерзость по суду арестомъ чрезъ четверть года наказанъ быть имѣетъ и сверхъ того за безчестителные слова и погрожки, ежели какіе от того жъ визивателя противъ визванного произійшли, судить его по артікуламъ сея жъ главы 36, 46, 56 и 57, а тые безчестные визивателя слова доброй славѣ и чести визванного вредить не имѣютъ.

6.

Зерц. Саз. под словом шранки № 13 Прав Граж. арт. 35 № 4 с поправленіемъ

По сему жъ и кулачный бой вездѣ запрещаетъся, а если бы кто противно сему поступая самоволно, кулачный бой зачиналъ, таковыхъ клулачного бою предводителей и зачинщиковъ на тѣлѣ плѣтми, а протчіихъ бойцевъ – туремнымъ арестомъ, наказивать; в случаи же от кулачного бою смертного убійства, поступать какъ о визивающихъся в поединковой бой выше показано, а оного убитого на кулачномъ бою, христіянскими обрядами, какъ и убитого на поединки, не погребать. Кромѣ естли бы не в самомъ томъ бою, но послѣ со исповѣданіемъ своихъ пред духовнымъ грѣховъ и с покаяніем умеръ.

Артікулъ 36

О погрожкахъ на зазженіе, на животъ и здоровье

1. Погрожчика по челобитю на поруки судъ отдавать долженъ. //
2. Казнь погрожчика за исполненое злодѣяніе. 302
3. Поручники погрожчика буди не представлятъ в судъ на срокъ, какой винѣ подлежатъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 40 § 1 и 3 там же роз. 1 арт. 26 § 1 и 2 прибавленіе

Кто бы произносилъ на кого погрожку зажечъ или всмертъ убить, либо изувѣчить или ему другое что худое крімінала или крайнего разоренія или безчестія касающоеся здѣлать, тогда тотъ, кому грожено имѣетъ такимъ образомъ, какъ в особенной главѣ 19 о зажигателяхъ в артікулѣ 7 показано, об оной погрожкѣ в судѣ опротестовавъ в книги записать и безъотлагателно не далѣе десяти недель оного жъ погрожчика помѣстного позовнымъ указомъ призвавъ, а безпомѣстного – чрезъ нарочныхъ по інструкціи судовой сискавъ, в судѣ оной погрожки ему доказивать, и буде правилно докажетъ, то какъ помѣстный, такъ и безъпомѣстный погрожчикъ для лучшого безопаства имѣетъ быть отданъ на поруки надежнымъ людемъ, одному или двомъ в томъ же уездѣ помѣстнымъ, гдѣ челобитчикъ помѣстє свое имѣетъ, кои поручники имѣютъ ручитись в томъ, что челобитчикъ, в чемъ от такова погрожчика погрожки произійшли, безопасенъ будетъ, а когда бъ истецъ

подлинныхъ доводовъ о погрожкахъ по своємъ чєлобитю нє показалъ, то отвѣтчикъ, єжєли єсть безпорочный чєловѣкъ, можєтъ себє в томъ очистить присягою, єжєли жъ в чємъ будєтъ подозрителный, то долженъ поставить по себѣ таковыє жъ поруки, какъ выше показано.

2.

Там жє Стат. роз. 11 арт. 40 § 2 и 4 там жє розд. 1 арт. 26 § 1 и 2

А єсли бы означєнный погрожчикъ по правилному, о єго погрожкѣ, от истца доказателству добрыхъ по себѣ порукъ нє моглъ или нє хотѣлъ поставить, таковаго судъ имѣєтъ взять под арєстъ и дєржать, поки такихъ порукъ нє поставит; когда жє бы по поставкѣ порукъ учинилось оному, на кого были в чємъ погрожки, какоє бѣдство, тогда тѣ жъ поручники должны такова погрожчика поставить в судѣ, а буди доподлинна на нєго такоє sлодѣянїє доказано будєтъ, таковаго прєступника, // єсли за убїйство, казнить 302
смєртїю и надлєжащїй за голову платєжъ по званїю убитого доправѧ з єго зв.
имѣнїѧ, отдать истцу, а єсли за увѣчє или за что другоє, то таковаго погрожчика наказать или платєжємъ штрафовать по артїкуламъ сєго права, в нєимуществѣ жє у онаго погрожчика ко уплачєнїю пожитковъ на єго поручникахъ такїй платєжъ истцу доправлєнъ и отданъ быть имѣєтъ.

3.

Там жє Стат. роз. 11 арт. 40 § 5 с сокращєнїєм и поправлєнїємъ

Буди жє поручники того, по которомъ ручились за утєкомъ єго, к суду нє прєдставлятъ, то для поставки обного имѣєтъ быть срокъ опрєдѣлєнъ до дванадцяти нєдель, а єсли и на тотъ срокъ нє прєдставлятъ, тогда на оныхъ поручникахъ за убїйство или за увѣчє, за всякіє убытки нєотложно правный платєжъ доправить и отдать истцамъ, да свєрхъ того онымъ жє поручникамъ из того суда к иску и поставкѣ погрожчика дать срокъ другой до году, а єсли оны и на тотъ срокъ єго нє поставлятъ, то с ными, поручниками, поступать в судѣ во всємъ нєотмѣнно противъ ихъ в поручномъ писмѣ обязатєлствъ, какъ оны спєрва за тѣмъ погрожчикомъ ручились.

Артїкулъ 37

О дачѣ писємъ с заруками и закладами противъ погрожокъ с положєннымъ в ныхъ штрафомъ

1. Всякому противъ чїихъ-нибудь погрожокъ давать изъ канцелярїй писма с заруками.
2. О убїйствѣ чрєзъ писмєнную заруку и о платєжѣ заручного штрафа.
3. Кто кого чрєзъ заруку нє убєтъ, но толко ранить.
4. В нєдостаткѣ имѣнїѧ погрожчика в уплатку штрафа заручного на самой пєрсонѣ єго эѯєкуцїѧ.
5. Чєлобитчикъ єсли погрожчика чрєзъ заруку убєтъ, какой винѣ подлєжитъ.
6. Служитєли или подданныє заручныхъ сторонъ буди мєжду собою убїйство или побой здѣлаютъ.
7. О убїйствѣ или увѣчє изъ наущєнїѧ какой сторони чрєзъ заруку здѣланномъ. //

Пунктъ 1. 303

Стат. роз. 4 артикулъ 25 § 1 и 6 с сокращєнїємъ

Кто для вящшой бєзопасности и лучшаго обєрєжєнїѧ здоровя своєго от погрожокъ чїихъ-нибудь, станєтъ в надлєжащихъ канцелярїяхъ трєбовать указа или запрєтитєлного с зарукою дєнєжною писма противъ погрожчика, то по разсмотрєнїю от власти о тѣхъ пєрсонахъ, котораѧ того трєбуєтъ и противъ которой трєбуєтъсѧ, какова оны состоянїѧ суть, єжєли доведєтъся, такїй указъ или писмо имѣєтъ быть дано с положєнїємъ дєнєжного штрафа такъ вєликого, какъ чєлобитческаѧ сторона вострєбуєтъ, хотя и до дванадцяти тисячъ рублєй.

2.

Там же § 2 со изясненіемъ

А кто бы послѣ погрожокъ и за обявленіемъ данного изъ канцеляріи или из суда запретителного указа или писма чрезъ положенную в немъ заруку того, который на него заруку взялъ, самъ либо с наущенія своего чрезъ кого другого убилъ, или домъ либо другія строенія его зажеглъ или какое разореніе и крайнее безчестіе учинилъ, тогда оный преступникъ по подлинным доказателствамъ за то, в чемъ смертной казни по правамъ подлежитъ, смертію казненъ, а за другое злодѣяніе – чего достоинъ, тѣмъ и наказанъ быть имѣетъ, хотя бы на самомъ томъ дѣлѣ пойманъ не былъ, а означенного зарукою штрафа половина в скарбъ войсковый, другая же половина – на дѣти, наслѣдники или близкіе убитого изъ пожитковъ преступниковыхъ доправлена быть имѣетъ без всякого упущенія.

3.

Тамъ же § 3

А если бы тотъ же, противъ которого заручное писмо дано, оного всмерть не убилъ, но токмо ранилъ, либо побой над нимъ, или другое бѣдство приключилось и то бы на него заподлинно довелось, таковый и винѣ в томъ писмѣ означенной подлежитъ и особливо за раны или увѣче по званію раненного или увѣченного, либо за шкоды учиненные по оцѣнки платить долженъ, а того заручного денежного штрафа половинная часть в скарбъ войсковый другая же – сторонѣ челобитческой отдана быть имѣетъ. //

4. 303 зв.

Тамъ же § 4

А который противъ данного заручного писма попалъся бъ в вину такой заруки, а ко уплаченію тоей заруки столко всѣхъ движимых и недвижимыхъ своихъ пожитковъ не имѣлъ бы, то сколко тѣхъ движимыхъ и недвижимыхъ его собственныхъ имѣній у него ни будетъ, онихъ половинная долa в скарбъ войсковый, а другая – челобитчику отдана быть имѣетъ (однако ж кромѣ таковыхъ, кои по преступленію чіемъ за уплатку в отдачу никому не подлежатъ, напримѣръ, вѣновныхъ матерныхъ и другихъ симъ подобныхъ имѣній). За досталное же число поручныхъ денегъ с преступникомъ поступать, какъ въ главѣ 16 о должникахъ неимущихъ показано.

5.

Тамъ же § 5

Когда же бы и тотъ, который заручное писмо на кого взялъ, самъ или по наущенію своему чрезъ кого-нибудь другого, убійство или рани, или что другое худое оному на кого заруку взялъ здѣлалъ, тогда тотъ самъ такимъ же образомъ во всемъ по вышеписанному судимъ и наказанъ быть имѣетъ.

6.

Там же § 7 и 8

А гдѣ бы служители или подданные такъ погрожчика, яко и истца на торгу, на пути или на иномъ какомъ мѣстѣ, между собою в небытности своихъ гп̃дъ, начавъ ссору и драку, и в ней бой, рани и какіе убытки одны другимъ учинили, тѣ гп̃да ихъ винѣ вышеозначенной заруки не подлежатъ, но самы оные люде правнымъ поступкомъ между собою справедливости и надлежащого суда доходить имѣютъ, однако жъ и тогда если бы истецъ такимъ же правнымъ поступкомъ на оныхъ погрожчиковыхъ людей доходилъ, что обруганіе, раны или бой и другіе обиди самой его персонѣ от ныхъ учинены, и то бы з наущенія или приказу его погрожчика воспослѣдовавшое себѣ разумѣлъ, то позванныи въ неименіи к своему оправданію другихъ доводовъ ближшій будетъ присягою своею себе оправдить, что то учинилось без вѣдома и приказа его, а по присягѣ долженъ своихъ людей в надлежащій судъ ставить и з ныхъ обидимому справедливост без всякого продолженія учиненна быть имѣетъ. //

Там же § 9 со изясненіемъ

Если жъ бы изъ подлинныхъ доказателствъ явилось, что тѣ какой стороны слуги или подданные з вѣдома и приказа гп̃дна своего убійство, побой или раны другой сторони слугамъ или дѣтямъ здѣлали, а не самой той персонѣ, которой или на которую дано было запретителное с зарукою писмо, то платежъ за голову, рани и увѣче утрое имѣетъ быть доправленъ по званію убитого или раненного, либо изувѣченного на самомъ томъ гп̃дну, кто наустилъ, да з онымъ же наустителемъ и с тѣми людми, которые по приказу и наущенію его то здѣлали, в казни или наказанїи ихъ яко с помощниками поступать противъ иныхъ артїкуловъ сѣѧ главы.

Артїкулъ 38

О наущенїи или о искупу, чтоб кого вбить всмерть или ранить

1. Кто кого по наущенію или по искупу какъ нибудь умертвитъ.
2. Кто кого по наущенію или искупу ранитъ или изувѣчитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 17 § 2 со изясненіемъ

Когда бы кто з наущенїѧ чїего или по искупу тайное или явное смертное убїйство здѣлалъ и в томъ з розисковъ утвердилъсѧ бъ, да сверхъ того и другїе подлинные явные знаки и доказателства об ономъ убїйствѣ будутъ, тогда какъ того убїйцу, такъ и наустителѧ или подкупщика равною смертїю казнить и платежъ за голову по званію убитого з имѣнїй ихъ равно доправленъ быть имѣетъ. Естли же убїйца оговоритъ кого, что онъ по наущенію или искупу его тое убїйство здѣлалъ, а о томъ кромѣ его оговору другихъ подлинныхъ явныхъ знаковъ и доказателствъ не будетъ, то хотя бы оный убїйца из розисковъ в томъ утвердилъся и в томъ бы смертїю запечатлѣлъ, однакъ тотъ оговоренны*и* ежели не подозрителный, очистивъ себе присягою от смертной казни, от платежа за голову и от всякого наказанїѧ свободенъ будетъ. //

Тамъ же § 2 со изясненіемъ

А если бы кто по чїемъ наущенїю или искупу ранилъ кого-либо, изувѣчилъ, то и в томъ разсуждать обстоятелства наущенїѧ и искупу по вышшеписанному жъ и буди оговоренный в наущенїи и искупѣ в томъ отприсягнетъся, то на самомъ преступникѣ за рани или за увѣче, платежъ раненному или изувѣченному по званію его доправленъ и наказаніе ему жъ самому учинено быть имѣетъ. Ежели же присягти не похощетъ, то обоихъ ихъ за рани по артїкуламъ сего права обвинить надлежитъ.

Артїкулъ 39

О невспомоществованїи никому в злодѣянїи

1. О опороченныхъ вспомоществованіемъ к злодѣянію.
2. О изобличенныхъ вспомоществованїи к злодѣянію.
3. Кои разумѣютъсѧ помощниками быть в злодѣянїи.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 38 § 1 Прав Хелм. кнїги 5 розд. 49 и 50

Когда бы кого опорочено было, что онъ нарочно кому на убїйство или на другое какое злодѣяніе смертной казни подляжащое, способствовалъ конми, ружжемъ или денгами, или совѣтомъ, а в судѣ доводовъ и никакихъ подобїй на его не показано бъ, да онъ же прежде и ни в какомъ подозрителствѣ не бывалъ, тогда отвѣтчикъ близшїй будетъ присягнуть в томъ, что онъ никакой помощи, ни же совѣта на такое злодѣяніе оному преступнику не давалъ, и потому от наказанїѧ и порока свободенъ будетъ, а тотъ, который его до оной присяги приведетъ, под арестом шесть недель сидѣти имѣетъ.

2.

Тамъ жє § 2 с сокращєніємъ Прав. Хєлм. кнїги 5 розд. 50 от полу

Если жъ бы чєлобитчикъ о воспомощєствованіи убїйцѣ или какому-нибудь прєступнику, на кого показалъ знатныѧ доводи и приличныѧ подобїѧ, тогда оный отвѣтчикъ самъ всѣ тіє убытки, о которыхъ искъ будетъ по доказатєлству чєлобитчику награждать долженъ, да сверхъ того и в наказаніи с нымъ поступать, какъ выше, в артїкулѣ 1 сея жъ главы о помощникахъ показано, самаго жє оного убийцу или другого какого-нибудь прєступника чєлобитчику искать гдѣ-нибудь свободно. //

3. 305

Зєрц. Саз. под словом гвалтъ № 5 при концу и под словом убїйство № 23 Прав. Граж. арт. 41 № 6 и арт. 91 № 11 Поряд. Прав Цєсар. арт. 86

Помощниками жє разумѣютъсѧ быть нє токмо тѣ которыи дѣйствитєлно помощъ какимъ-нибудь образомъ к злому дѣлу производятъ, но и тѣ, которыи о такомъ прєступленіи вѣдаютъ и на то соизволяютъ или сообщеніє с ными имѣютъ, либо краденными и граблєнными вєщами дѣлятъсѧ.

Артїкулъ 40

О насилїи, побои и убыткахъ в домѣ или на пути кому з чїєго наущенїѧ здѣланныхъ

Стат. роз. 11 арт. 41 Зєрц. Саз. под словомъ шкода № 3 от полу

Кому бы в чїємъ-нибудь домѣ или на улицѣ, либо на пути з причини и наущенїѧ чїєго побой, рани или бєзчестіє, или другіє какіє убытки, здѣлались и тоє на оного наустителѧ судовымъ процєссомъ было бы доведено, тому обидимому по званію єго за раны, увѣче или бєзчєстіє, или убытки на собствєнномъ онаго, кто наустилъ, имѣніи надлєжащій платєжъ доправить, а тѣхъ насилниковъ и обидителей, которыи то здѣлали, искать себѣ имѣетъ, в наказаніи жє єго самого и наущенныхъ от нєго поступать какъ о способствующихъ кому в злодѣяніи сея жъ главы в артїкулѣ 1 и на другихъ мѣстахъ показано.

Артїкулъ 41

О нєпєрєдєрживаніи и укривателствѣ бѣжавшихъ прєступниковъ и злодѣевъ

1. Кто передержуетъ прєступника, равному подлєжитъ наказанію какъ и прєступникъ.
2. Которыє бъ могли ловить и удєржать бѣжавшихъ прєступниковъ, но пропущаютъ ихъ.
3. О извиняющихъсѧ нєвѣденіємъ в передержаніи прєступниковъ.
4. Прикажчикъ чїй-нибудь или управитєль за пєрєдєрживаніє прєступника чєму подлєжитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 36 § 1 и 2 с сокращєніємъ Прав. Хєлм. кнїги 5 розд. 97 Поряд. Правъ Цєсар. арт. 12 Прав. Граж. арт. 41 № 6

Естли бы кто каковаго явного прєступника, разбойника, вора, или симъ подобного в судѣ дєржанного и изъ-под арєста бѣжавшого, вѣдаѧ состоявшуюсѧ на нєго о поимки єго публїкацію, в домѣ или в имѣніяхъ своихъ передерживалъ, или за служителя єго у сєбє // имѣлъ, кормилъ и 305
поилъ, или какимъ нибудь другимъ образомъ содерживалъ и совѣтъ или зв.
помощъ на вредъ общій, или к чїєму-нибудь собствєнному убытку єму давалъ, либо воровскіє вещи от нєго принималъ или в домѣ своємъ оныє хоронилъ, передерживалъ, продавалъ, нимы користовалъсѧ и какъ-нибудь оныхъ употреблялъ, а то бы на нєго правно доведено, таковый имѣетъ быть каранъ равно какъ и оной прєступникъ, котораго самаго или пожитки нымъ краденныє и єго собствєнныє тайно пєрєдерживалъ, к тому жє и всякіє убытки из имѣній оного обидимому награждены быть имѣютъ и потому никто таковых

преступниковъ бѣжавшихъ нє токмо у сєбє передєрживать нє имѣєтъ, но єщє всякъ оныхъ по возможности своєй ловит и гдѣ являтьсѧ задєрживать ихъ и въ судъ обявлять должєнъ.

2.

Зєрц. Саз. под словом гвалтъ № 5 и 17

Которыє жъ таковыхъ преступниковъ хотѧ и нє передєрживаютъ, однакъ могучи ихъ поймать, дєнги либо часть грабленныхъ пожитковъ у нихъ принявъ и самыхъ ихъ нє удєржавъ, и уряду нє обявивъ, тайно пущаютъ и пропущаютъ, таковой жє винѣ подлєжатъ какой сами тѣ преступники. Ежєли жъ бы кто какова преступника, вѣдаѧ о єго преступлєніи и ничєго у нєго нє взявъ, пустилъ или пропустилъ, таковаго наказать по обстоятєлствамъ дѣла, и то состоитъ в судєйскомъ разсмотрєнію.

3.

Прав. Хєлм. кнїги 5 роз. 97 при концу

А у кого бъ таковыє бѣжавшїє сысканы были преступники, и онъ бы извинялъсѧ невидѣнїємъ об ныхъ публїкаціи, оныє жє преступники порочили бъ єго тѣмъ, что онъ об ныхъ и о ихъ преступленіи вѣдалъ, таковый єсли неподозрителный, от того порока присягою очистить сєбє должєнъ и по той присягѣ от вины и наказанїѧ свободєнъ будєтъ. Буди жє присягнуть нє похощєть, такой винѣ какова по дѣлу явитьсѧ подлєжать имѣєтъ. //

4. 306

Стат. роз. 11 арт. 26 § 3

На которого гпдна о передєржанїи в єго жъ помѣстяхъ преступниковъ было бъ чєлобитє, а онъ доказатєлствы сєбє оправдилъ бы, что в тоє врємѧ тамъ и нє былъ и о томъ нє вѣдалъ, таковаго прикажчикъ или кому помѣстѧ тѣ поручены, а нє самъ онъ долженъ подлєжати за то отвѣту и суду, какъ выше в 3 пунктѣ сєго жъ артїкула показано.

Артїкулъ 42

О преступникѣ, который бєз роздѣлки за показанныє собою кому обиди умрєтъ

Стат. роз. 11 арт. 48 § 1 и 2

Когда би кто по учинєнномъ собою кому нападєніи, убїйствѣ или побои, ранахъ и каковой-нибудь обидѣ, судомъ с чєлобитчикомъ нє роздѣлавъсѧ умеръ, а оставивъ по сєбѣ недвижимїє и движимїє имѣнїѧ и о такомъ преступствѣ за жизни єго жъ в судѣ было бъ обявлєно и записано, тогда обиженный или наслѣдники єго нє промолчавъ правной давности силни будутъ на дѣтяхъ или другихъ наслѣдникахъ умєршого преступника, которымъ бы имѣнїє єго досталось, суда искать и за насилїє, убїйство, увѣче и за убытки, на чємъ оны жъ, истци, присягнутъ; тѣжъ преступниковы наслѣдники изъ имѣнїѧ єго платить будутъ должны по званію обиженного, а от смєртной или другаго наказанїѧ тому преступнику достойнаго, ежєли и самы преступству онаго нє приличились, свободны быть имѣютъ.

Артїкулъ 43

О женѣ непраздной на смєртъ приговорєнной

Стат. роз. 11 арт. 34 Зєрц. Саз. под словом бѣлоголова то єст жена № 34 Прав. Граж. арт. 96 № 14 Поряд. част 4 о питки № 19 на концы о убїйствѣ № 21 Поряд. в Арт. Пр. Магд. № 20 з начала

Которая бы бременнаѧ жена по суду за какіє преступленіѧ на смєртъ была приговорєна, над таковою до порожденіѧ нє имѣєтъ быть смєртнаѧ єѯєкуція чинєна, однако жъ дєржать єѧ в заключєніи с крѣпкимъ бережєніємъ, чтобъ она, вѣдаѧ о имѣющей быть ей казни, сєбє нє могла умертвить или убѣжать, а когда породить и от болѣзни своєй отможєтъсѧ, тогда // и приговореннаѧ ей казнь учинєна быть имѣєтъ. 306 зв.

Артїкулъ 44

О тѣхъ, которыє свободны бываютъ от смєртной казни и наказанїѧ за убїйство или рани и о лишєнних ума, такожъ природныхъ дуракахъ и другихъ, когда подлєжатъ смєртной казни, а когда нє подлєжатъ

1. Посланныє изъ суда по прєступника єстли бы оного прєступника убили или ранили.

2. О содержанїи лишєнныхъ ума, бѣшєнныхъ и природныхъ дураковъ под крѣпкимъ смотрѣнїємъ.

3. Лишєнного ума за повторноє убїйство в заключєнїє отдать по смєртъ єго, а за убїйство охранителн єго награждать должны.

4. О казни и наказанїи лишєнного ума когда в чувство пришедъ кого убєтъ или ранитъ и паки обезумитъсѧ.

5. О способствующихъ лишєнному ума или природному дураку к злодѣянїю.

6. О тѣхъ которыє из болѣзни, в горячкѣ порвавъсѧ прєступство дѣлаютъ.

7. О дѣтяхъ малолѣтныхъ, вєсма прєстарѣлыхъ людяхъ которыє убыли бъ кого в смєртъ либо ранили.

8. Кто бы урода, или иноє что наподобїє звѣра безсловєсного родившоєсь убилъ.

9. О убїйствѣ и иномъ прєступлєнїи из пянства здѣланном.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 35 § 1 Поряд. части 4 о убїйствѣ № 19

Кто бы из суда с служитєлми судовыми посланъ былъ для поимки и приводу в судъ какова-нибудь званїѧ человѣка в убїйствѣ, воровствѣ, розбои или в другомъ какомъ крїмїналномъ прєступлєнїи опороченного, а тотъ бы прєзираѧ судъ и нє хотячи в оный стать и взять себє нє допущаѧ, учалъ оного посланного или служитєлей бить, либо к бою на ныхъ порвалъсѧ бъ и былъ, и в смєртъ убить кого от ныхъ настроєвалъсѧ или уходилъ бы такъ, что єго никакимъ образомъ взять и въ судъ привєсть было нє возможно, такова прєступника тѣ посланныи, єстли ранят или // всмєртъ убютъ, по 307
доказатєлству о той єго противности и по учинєнїи присяги своєй на томъ, что никоєю мѣрою взять єго инако нємогли, от казни за оноє убїйство, от платєжа за голову или за раны и от всякаго наказанїѧ свободны быть имѣютъ.

2.

Стат. роз. 11 арт. 35 § 2 Зерц. Саз. под словом лишєнныи ума № 1 Прав Граж. арт. 38 № 21 с поправлєнїємъ

Людєй лишєнныхъ ума и природныхъ дураковъ, которыи врємєнєм кого-нибудь бютъ, ранятъ, иногда жє и убиваютъ всмєртъ, єсли они свои домы и грунти имѣть будутъ, сродствєнники ихъ или опєкуны, убогихъ жє таковыхъ изумлєнныхъ людєй градскїе или сєлскїе урядники в крѣпкомъ заключєнїи и под бережєнїємъ добрымъ содержать, а подданныхъ и служитєлей господа ихъ или ихъ прикажчики такимъ жє образомъ содєржать имѣютъ и для того єсли бы кто таковыхъ лишєнныхъ ума в заключєнїи нє держалъ, а они бъ кому рани или убїйство здѣлали, за таковоє нєбрєжєнїє своє урядники или опєкуны, либо гпда ихъ обидимимъ за рани или за голову убитого по званїю єго награждать пополамъ часть из своєго собствєнного, а часть з оного внѣумного человѣка имѣнїѧ должны, а буде бы єго имѣнїѧ никакова нє было, самы оны з своихъ имѣнїй платитъсѧ имѣютъ. Если жъ бы оныє лишєнныє ума вирвавсѧ з заключєнїѧ какую обиду, рани или убїйство здѣлали, за такоє єго прєступлєнїє никто ничєго награждать нє будєтъ, но з имѣнїѧ таковаго лишєнного ума за обиди, рани и убїйство награжденїє доправить и свєрхъ того оного лишєнного ума хотѧ имущого, хотѧ и нє имущаго нє казня за убїйство смєртїю, в сподней тюрмѣ годъ и шєсть нєдѣль либо мєншє по разсмотрєнїю суда, а за раны в лєгшомъ заключєнїи полъгода держатъ надлєжитъ.

3.

Стат. роз. 11 арт. 35 § 4 Зерц. Саз. под словом лишенный ума № 3 с поправленіемъ

Естли бы лишенный ума до первого здоровa и разума пришолъ, а послѣ бы ономy паки тотъ недугъ возобновилъсa и в томъ недугѣ в другое кого убилъ бы, то ужe таковаго лишеннаго ума // в томъ крѣпкомъ заключенiи 307
по смерть его, хотя бъ онъ и оздоровѣлъ, содержать, чтобъ онъ никогда зв.
никакими мѣрами з того заключенia вирватъсa и паки убiйства учинить нe моглъ, а на тѣхъ, коихъ должность была смотрѣть, чтоб онъ убiйства нe учинилъ за небреженiе ихъ з имѣнiй ихъ всю головщину за убытого по званiю его доправитъ.

4.

Порад. част 4 о убiйствѣ № 12 при концу со изясненiемъ и поправленiемъ

Когда бы лишенный ума, пришедъ въ совершенное чувство или прежде приключенia оной своей болѣзни, в доброй памяти кого убилъ всмерть или ранилъ и по учиненiи такого преступства паки пришелъ бы в безумство, то надлежитъ его в заключенiи всегдашнемъ держать поки в совершенное чувство прiйти можетъ, и тогда оного в доброй памяти сущаго казнить или наказивать, а за голову по званiю убитого изъ имѣнiй его скоро по учиненномъ от него убiйствѣ платежъ доправит, буди жe никогда послѣ того к первобытному состоянiю нe прiйдетъ, то и до смерти его в заключенiи держать неиспустно.

5.

Там жe § 2 и 3

Кто бы лишшенному ума, или природному дураку, далъ ружжe или иное к убiйству и вреду способное орудiе или словами либо другимъ образомъ возбудилъ его к убiйству, или в здоровю чiемъ повреждению и в томъ бы былъ изобличенъ подлинными доказателствы или в неимѣнiи другихъ доказателствъ присягою нe похотѣлъ бы оправдитись, таковъ самъ по важности преступленia наказанъ быть имѣетъ, такъ какъ о помощникахъ выше в артикулѣ 1 сея жъ главы показано.

6.

Порад. част 4 о убiйствѣ № 13

Кому бы случилось порвавъсa в безпамятствѣ из болѣзни в горячкѣ кого убить всмерть, либо ранить, тотъ от смертной казни свободенъ быть имѣетъ, ибо онъ в той горячки дѣйствително лишаетъсa ума и объ немъ во всемъ поступать, какъ сего артiкула в 2 пунктѣ показано. //

7. 308

Стат. роз. 14 арт. 11 § 1 и 2 роз. 6 арт. 1 роз. 5 арт. 9 § 2 Порад. в арт. Прав. Магд. о дѣтех нeдоросльх № 1 о судiях № 20 там жe част 4 о убiйствѣ № 10 и 11 Прав. Граж. арт. 36 № 21 Прав. Хелм. кнiги 5 роз. 48 Зерц. Саз. под словомъ дитя № 7 и 9 с поправленiемъ

Дѣти малолѣтные и несовершенныхъ лѣтъ, а именно: мужескъ полъ в 16, а женскъ в 13 или в меншихъ лѣтехъ, если бы какимъ образомъ кого умертвили, или ранили, либо другое какое преступленiе, за что смертнaa предлежитъ казнь, учинили, то хотa от смертной казни и наказанia совершенновозрастнымъ приличного будутъ свободны; однакъ за то убiйство, или за раны, либо за обиду какую кому здѣланную, родители ихъ своимъ имѣнiемъ или опекуни изъ ихъ жe детинного имѣнia обидимому наградить по званiю его должни, а сверхъ того и тѣхъ малолѣтныхъ, либо и в вышепоказаных лѣтахъ будучихъ наказивать по разсмотрѣнiю судейскому. Такимъ жe образомъ поступать и с весма престарѣлими, которыи от глубокой старости проходятъ в дѣтоумiе и подобное малимъ дѣтямъ обхожденiе, естли бы какое могли показать смертной казни или публiчному наказанiю подлежащое преступленiе, кромѣ что таковымъ престарѣлимъ никакого наказанia уже чинить нe надлежитъ.

8.

Порад. част 4 о убiйствѣ № 17

Свободны быть имѣютъ от смертной казни и тѣ, которыи урода или иное что на подобiе какого животного урожденное убиваютъ.

9.

Кнїги Порад. часть 4 о убійствѣ № 14 и 15 со изясненіемъ

Когда бы кто з излишнего по какомъ необходимомъ случаи упою в такое изумленіе и безпамятство пришелъ, чтобъ ни о себѣ ни о комъ другомъ ничего не памятствуа кого в смерть убилъ, ранилъ увѣчилъ или другое противъ кого и противъ права какое учинилъ преступство, не имѣа прежде в трезвѣ никакой с нымъ ссори и вражди, будучи же доброго состоянїа и трезво себе содержуа в первое в такїй злодѣянїа попялъсa случай, и то бъ по достовѣрному засвѣдителствованію присягою своею подтвердилъ, что // такое преступство от него учинено не по пред умышленному в трезвѣ 308
злонамѣренію, но по единому вышепоказанному от пянства обезумленію; тогда зв.
такое убїйство или другое преступленіе, можетъ причтено быть ему за прямое случайное, а не умышленное и онъ потому от казни смертной или от другого равного тому злодѣянію наказанїа свободу получить можетъ; но дабы от сего другимъ не повадно было возимѣтъ подобныа продерзости и никто бъ не чаялъ себѣ извиненїа от такой, что пянъ учинилъ отговорки, имѣетъ судъ и на такомъ преступнику какъ надлежащїй за голову или рани и увѣче платежъ истцу по званію его доправить, такъ и самаго его туремнымъ или другимъ арестомъ чрезъ опредѣленное врема, смотра по состоянію преступленїя наказать. С другими же часто, либо и всегда, пянствующими и разные в пянствѣ преступства показивать обыкшими, паче если бы кто и нарочно на то, чтоб кого обезчестить или на здоровю увѣчить упилъся, надлежитъ не причитуа сего за случай и не принимаа за оправданіе поступать в его преступленїи по силѣ права.

Артїкулъ 45

О случайныхъ убїйствахъ и ранахъ

1. Кто бы кого не хотa по какомъ случаю всмерть убилъ.
2. Кто би кого не хотa по случаю ранилъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 23 с сокращенїемъ Зерц. Саз. под словом убійство № 20, 22, 24 и 32 и подъ словом награжденіе № 26 Прав. Хелм. кнїги 5 роз. 78 кнїги 2 роз. 19 Прав Граж. арт. 38 № 17

Кто над кимъ учинитъ смертное убїйство не нарочно, не умышленно и не от произволенїа, но по какому случаю и то в судѣ достовѣрно и без сумнѣнїа, за присягою того кто убилъ доказанно будетъ, таковаго смертїю не казнить и ничимъ другимъ не наказивать, токмо платежъ за голову по званію убитого наслѣдникамъ его на немъ доправить; не умышленные же убїйства разумѣютъсa в такихъ приключенїяхъ, а именно: 1) Если бы кто на sвѣра, или птицу, или в цѣль стрѣлялъ, либо бросалъ что, а другїй бы по случаю тому, пострѣлу // или бросанію, подпалъ и всмерть убитъ былъ. 2) Естли 309
майстеръ строа церковь или домъ, дерево, или кирпичъ, или камень знехотѣ упустивъ, кого тѣмъ убетъ. 3) Естли в порубкѣ дерева топоръ з топорища спадши кого ранитъ и от того раненный умретъ. 4) Естли кто подрубитъ дерево и оное падаа из невѣдома того, который подрубилъ, убетъ кого всмерть. 5) Естли бы кто лошадю, или возомъ, либо санми ехалъ между людми и кричалъ чтобъ береглись, но между тѣмъ бы потрутилъ кого или повредилъ до смерти, по сему жъ и о другихъ подобныхъ нечаянныхъ случаяхъ не с ссори, вражди и злобы, но безъ всякого намѣренїа и умислу происходящихъ, от которыхъ бы кому смерть послѣдовала, поступать надлежитъ.

2.

Стат. роз. 11 арт. 24 § 2 Порад. часть 4 о убійствѣ № 23, 24 и 25 Прав. Хелм. кнїги 2 роз. 19 там же кнїги 5 роз. 78 и 79 Прав Граж. арт. 38 № 19

А кто кого из вышъпоказанныхъ случаевъ не з умышленїа ранитъ или изувѣчитъ, на такомъ за раны и за увѣче доправит платежъ по званію раненного или изувѣченного, а протчому наказанію онъ не подлежитъ.

Артїкулъ 46

О смєртномъ убїйствѣ, о головщинахъ или платежѣ за голову, також о отсѣченїи и повреждєнїи составовъ, о увѣччю, ранахъ, нарочно из умыслу кому учинєнныхъ, такожъ о бєзчєстїи и о навязкахъ или о платєжѣ за то духовного, шлехєтского или воинского званїѧ людємъ

1.Казнь и платежъ за голову шляхєтскую или воинского козачого званїѧ людей.

2. Наказанїе за отсѣчєнїе и крайное повреждєнїе составовъ.

3. Наказанїе за отсѣчєнїе ручного и ножного перста.

4. Кто каковъ составъ вовсѧ повредитъ.

5. Кто кого в голову или на другомъ составѣ тяжєло ранитъ или крайнє изувѣчитъ, такожъ о лєгшихъ рагахъ в головѣ, на щєкѣ, на виску, на губѣ и на бровѣ и о вибитомъ рєбрѣ. //

6. Кто кого нарочно чимъ-нибудь, напримѣръ, кїємъ или батогами побетъ, 309
либо орудїемъ к бою способнымъ невредително ранитъ, или по щекѣ вдарит зв.
либо волоса из бороди и из голови рвать будетъ, а женамъ, дочєрамъ и вдовамъ всякая навязка удвоє, а синамъ безъ усугубленїѧ.

7. Духовнымъ персонамъ и мирскимъ священникамъ и дїяконамъ всякаѧ навязка такъ какъ шляхтичу или воинского званїѧ человѣку, а женамъ и дочєрамъ ихъ удвоє.

8. Когда художникъ воинского козачого званїѧ на составахъ вовсѧ изувѣчєнъ будетъ.

9. Убогїй єсли бы за бєзчєстїє чимъ платить нє имѣлъ.

10. О нарочномъ отсѣченїи тайного уда или персєй женскихъ.

11. Кто кому по случаю какїй составъ отсѣчетъ или повредитъ.

12. О навязкѣ воинскимъ охотнымъ за плату служащым людямъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 27 § 1

Когда бы кто шляхтича или воинского званїѧ человѣка, нарочно и умышлєнно убилъ всмєрть, либо какимъ-нибудь образомъ умертвилъ и в томъ по подлиннымъ доказателствамъ изобличенъ былъ, такова смєртїю казнить отсѣченїемъ головы, а сверхъ тоєй казни имѣетъ быть доправлєно и отдано наслѣдникамъ убитого, изъ имѣнїѧ таковаго убїйци за голову убитого шляхтича или за воинского человѣка сто двадцять рублей денегъ.

2.

Там же § 2 Порад. в Арт. Прав Магд. о убїйствѣ № 18 Зерц. Саз. под словом раненный № 11 Прав Хелм. кнїги 5 розд. 26, 27, 29 и 30 с поправленїемъ Стат. роз. 11 арт. 27 § 3 Прав Хелм. кнїги 5 розд. 26

А буди кто, Бга нє боясь, тако жъ указы Государевы и общоє право презираѧ, самосвоєволно из жестокости мучителскїѧ учинитъ наругателство над какимъ шляхтичемъ или воинского званїѧ человѣкомъ, оному отсѣчетъ или отрѣжетъ руку, или ногу, или носъ, либо ухо, либо губу или язикъ такъ, что прочь таковый членъ отпадетъ, или око, или зубы вирубитъ, либо вибетъ, или око ослѣпитъ, и то бы правилно на него довелось; тогда судъ послѣдуѧ закону Бжію // имѣетъ повѣлеть за всякїй таковый членъ 310
отрубленный, либо урѣзанный, вибитїй, охромленный и вовсѧ поврежденный и тому самому кто тоє учинитъ, таковый же членъ отсѣчъ или вибить, а свєрхъ того шляхтичу или воинскому человѣку на немъ с награжденїемъ убытковъ доправить а именно: за око – шестдесятъ рублей, за обѣ удвоє; за розрѣзанїе или отсѣченїе одной ноздри носа – шестдесятъ рублей, а за обѣ ноздри удвоє; за ухо отрѣзанное или отнятое –десять рублей, за обѣ удвоє; за губу прочь отнятую или отрѣзанную – шестдесятъ рублей, а за обѣ удвоє; за зубъ каждый – по сорокъ рублей; за язикъ – сто двадцять рублей; за руку – шестдесятъ рублей, а за обѣ удвоє; за ногу шестдесятъ рублей, а за обѣ удвоє; єсли же обѣ руки, обѣ ноги, обѣ ноздри, обѣ уши, обѣ губы

будутъ отсѣченни, либо обѣ очи вирублены или ослѣплены, или несколко зубовъ вибито, и ножныхъ и ручныхъ перстовъ отсѣчено будетъ, тогда сторона судомъ обвиненнаѧ, или от обидимой сторони на то будетъ настоянїе, такимъ же образомъ и на тѣхъ же членахъ по суду наказана быть, и число денегъ за всякїй членъ по вышеписанному жъ заплатитъ и убытки наградить имѣетъ, когда же такова настоянїа не будетъ, то на преступникѣ за всякїй членъ платежъ удвое доправить должно.

3.

Стат. роз. 11 арт. 27 § 3 Прав. Хелм. кнїги 5 роз. 36 и 37 прибавленїе

Когда же бы кто шляхтичу или воинскому человѣку нарочно и умышленно перстъ или нѣсколко оныхъ у руки или у ноги отсѣкъ, либо повредилъ такъ, что уже оными по-прежнему дѣйствовать будетъ невозможно; тогда и за то равно жъ на тѣхъ же перстахъ, если истецъ настоевать будетъ, наказанїе преступнику чинить надлежитъ, а сверхъ того за всякїй перстъ отсѣченний или вовся повреженныи, а именно: за ручный – по двадцять четире рубля, а за ножный перстъ – по двадцять рублей обиженному, а если от него в томъ настоянїа не будетъ, то за всякїй перстъ удвое // виноватый заплатить и убытки наградить долженъ. 310 зв.

4.

Стат. роз. 11 арт. 27 § 4 Прав Хелм. кнїги 5 роз. 30, 36 и 37 Порад. част 2 о шолтиском судѣ № 5 тамъ же Енхиридїонъ о ранахъ № 5 и 6 тамъ же в Артї. Прав Магдеб. о убійствѣ № 18 с прибавленїемъ

Если бы который от вышепомянутыхъ составовъ или перстовъ, не былъ такъ усѣченъ, чтоб прочь отпалъ, но толко такъ былъ бы поврежденъ, чтоб онымъ дѣйствовать до году невозможно было, тогда в томъ обвиненный за таковое поврежденїе всякого состава, то есть: ока, носа, уха, губи, зуба, руки и ноги шляхтичу или воинскому человѣку, по вышеписанному сего артїкула 2-му, а за поврежденїе ручныхъ и ножныхъ перстовъ по 3-му пунктамъ, заплатитъ и убытки наградитъ, а сверхъ того сидѣнїемъ под арестомъ за око, носъ, губу, руку и ногу по дванадцять недель, за ухо – десять недель, за зубъ – восѣмь недѣль, за палецъ ручный – шесть недель, а за ножный – пять недель, наказанъ быть имѣетъ, а его самого на томъ же составѣ уже не наказовать.

5.

Статутъ роз. 11 арт. 27 § 5 Прав. Хелм. кнїги 5 роздѣлъ 15, 25, 28, 31, 32, 33, 34, 35 и 39 Зерц. Саз. под словом ранѣнний № 20 при конци Порад. Енхиридїонъ о ранахъ № 7 Там же част 2 о шолтинском судѣ № 5 с поправленїемъ Статутъ роз. 11 арт. 27 § 6

Ежели же кто нарочно, умышленно шляхтича или воинского человѣка ранитъ в голову, от чего бы тотъ ранѣнный онѣмилъ, а хотя бы и вилѣчилъсѧ и живъ былъ, а опослѣ немоглъ бы говоритъ, или если бы ранилъ шїю или порубилъ, такъ чтоб за поврежденїемъ жилъ шїа была скривлена, тако жъ когда бы плечи, либо спину розломилъ или до костей розрубилъ, либо такъ болно поранилъ, чтобъ плеча до головы поднять не можно было и въ такомъ поврежденїи онъ останетъсѧ вовсѧ изувѣченъ, или бы подстрѣлилъ, либо мечемъ, либо штихомъ, или инымъ какимъ-нибудь орудїемъ жестоко ранилъ, от чего бы глубока была рана, а от стрѣлби бъ пуля или желѣзо в немъ осталось и тѣ рани глубокїя совершенно не могли бъ быть вилѣчени, таковому, который от того нѣмъ здѣлаетъсѧ и противъ вышеписанного вовся повреждень или от бою крайне изувѣченъ будетъ, платежъ какъ за голову на виноватомъ доправить, за таковую же продерзость оный виноватый под арестомъ полъгода сидѣть имѣетъ, за кровавую же рану в головѣ, из которои // бы вибранно кости, тридцать шесть рублей, а виноватому под арестомъ сидѣть шесть недель, а за рану на чолѣ, на виску, на бровѣ, на щекѣ и на губахъ по сорокъ осмъ рублей, и виноватому сидѣть под арестомъ по осми недель, а за ребро вибитое – шестдесятъ рублей, виноватому же по шестьнадцять недель сидѣть под арестомъ должно. 311

6.

Стат. роз. 11 арт.27 § 6 при конци Прав

А кто бы шляхтича, либо воинского человѣка умышленно в наругателство, кїемъ, кистенемъ, плетми, батогами или розгами, либо какимъ-нибудь

Граж. арт. 31 № 27 Зерц. Саз. под словомъ ранєнный № 33 и под словом убійство № 35 и под словом побой № 1, 2 и 3 Прав Хелм. кнїги 5 розд. 40 Порад. част 2 о шолтинском судѣ № 5 с поправленіемъ

орудіемъ билъ или быть велѣлъ, таковый преступникъ по доказателствамъ оному битому за всякій бой сорокъ осмъ рублей денегъ заплатить, и сверхъ того за его безчестіе и бой, оный преступникъ под арестомъ дванадцать недель держанъ быть долженъ, а кто бъ обычнымъ к бою орудіемъ не велми вредително шляхтича или воинского человѣка ранилъ, за таковую рану раненному двадцять чотири рубла и на шесть недель под арестомъ посаженъ быт имѣетъ, а буди кто вдаритъ по щекѣ, таковаго сколко онъ вдарилъ, слуга судовый предъ судомъ публично удвое ударить имѣетъ, а сверхъ того виноватый чотири недели под арестомъ судѣть, особливо же за то безчестіе обезчещенного с честными людми прощенія публично просить, а кто бъ волоса в бородѣ и на головѣ рвалъ, за то обиженному дванадцять рублей заплатить и три недѣлѣ под арестомъ сидѣть долженъ, а жонамъ шляхетского или воинского званія противъ мужей ихъ удвое, сынамъ холостымъ противъ отцовъ ихъ без усугубенія, а дѣвицамъ противъ отцовъ ихъ и вдовамъ противъ умерших мужей ихъ удвое, зговореннымъ же дѣвицамъ и вдовамъ противъ жениховъ ихъ удвое за голову, за увѣче, за повреженіе составовъ, за рани и бой и за безчестіе, по тому жъ и всяка навязка удвое плачена и виноватій сугубимъ арестомъ наказанъ быть имѣетъ. //

7. 311

Стат. роз. 11 арт. 27 § 7 Зерц. Саз. под словом нагорода № 5 и 6 с поправленіемъ

Духовнымъ персонамъ и мирскимъ священникамъ и діяконам за голову, за повреженіе составовъ, за рани, бой и за безчестіе денежныи платежъ, наказаніе на составахъ и заключеніе под арестомъ противъ всего какъ за шляхтича или воинского человѣка приговоривано быть имѣетъ, а о ихъ женахъ, синахъ, дочерахъ и вдовахъ поступать, какъ сего артїкула в 6 пунктѣ показано. 3в.

8.

Порад. част 2 о шолтинском судѣ № 7 Енхиридіонъ о ранахъ № 10 с поправленіемъ

Естли же кто художному майстеру воинского званія, а именно: живописцу, коперштиху, золотару, снѣсару, слѣсару, кузнецу, портному, сапожнику, ткачу и иному тѣмъ подобному майстерскому человѣку руку или ногу или очи повредитъ, или шїю свернетъ, либо в иномъ какомъ составѣ его тѣлесномъ изувѣчитъ, такъ что ему безъ оного состава своимъ майстерствомъ препитанія себѣ, женѣ своей и дѣтямъ стяжать и заработать по прежнему весма будетъ невозможно; то оный преступникъ изувѣченному такъ какъ за голову заплатить и арестомъ противъ вишеписанного наказанъ быть имѣетъ.

9.

Прибавленіе

В случаи же безчестія от убогихъ козаковъ, мѣщанъ и посполитихъ, которому духовной персонѣ либо шляхтичу или воинскому человѣку учиненного, когда кто за безчестіе показанной сумми платить будетъ не в состоянїи, то вмѣсто того таковый скудный за свое преступленіе, наказаніе и арестъ по состоянію дѣла и по разсмотренію суда понесть, а за рядового козака или мѣщанина, козакъ, арматнымъ, а мѣщанинъ и посполитій – туремнымъ арестомъ наказанъ быть имѣетъ.

10.

Зерц. Саз. под словом раненній № 12 со изяснѣніемъ и прибавленіем

А кто бы нарочно и мучителски шляхтичу и воинского званія человѣку тайний удъ (кромѣ причинъ в главѣ 23 показанных) отрубилъ // или скопилъ, либо какую того ж званія жену на ея таком же удѣ мучителски повредилъ или изувѣчилъ, а то бъ на него допряма довелось и оный изувѣченный или изувѣченная от того не умерли, таковому преступнику по доказателствам руку отсѣчъ, а свѣрхъ того оный преступникъ за то какъ мужеску полу одною ценою, а женску удвое за голову заплатить долженъ. Буди же тотъ изувѣченный или изувѣченная от того умретъ, то и оного преступника перво отсѣченіемъ руки, а потомъ и головы смертію казнить и к тому платежъ за 312

голову умєршєго на имѣнїяхъ того ж прєступника доправить и отдать наслѣдникамъ умєршого или умєршїѧ по вишєписанному. Таковымъ же образомъ в наказанїи и в платєжѣ поступать, єжєли бы кто жєнскую либо дѣвичую пєрсь мучитєлски прочь отрубилъ, либо отрѣзалъ, а єсли бъ тако повредилъ, чтоб оная пєрсъ нє отпала, но толко дѣйствїя своєго имѣть нє могла бъ, с таковымъ виноватимъ в доправки на нємъ двойного платєжа и в наказанїи єго арєстомъ поступать какъ за око в 4 сєго артїкула пунктѣ показанно. Тожъ разумѣєтся и о жєнскомъ полу єсли б котораѧ жєна над кимъ мужєска или жєнска пола сверѣпствуѧ, такоє прєступлєнїє учинить дєрзнула.

11.

Стат. роз. 11 арт. 27 § 8 Зерц. Саз. под словом побой № 3 Прав Хелм. книги 5 розд. 24 при концы

Ежєли кто нє з умыслу и нє мучитєлскимъ образомъ, но по случаю, шляхтичу или воинского званїѧ чєловѣку какїй составъ отрубитъ, такъ чтоб оный составъ прочь отпалъ или бы и нє отпалъ, от чєго уже єму излѣчитись будєтъ нєвозможно, либо что-нибудь из прописанныхъ в сємъ артїкулѣ прєступлєнїй здѣлаєтъ нєумышлєнно жъ, таковаго прєступника по достовѣрным доказатєлствамъ на составахъ єго нє наказивать, толко дєнєжнымъ платєжємъ и арєстомъ противъ вышєписанного без упущенїѧ.

12.

Прибавлєнїє

Воинского званїѧ охотнимъ коннымъ и пѣшимъ платнымъ служивымъ рядовымъ людємъ, называємимъ компанѣйци и жолдаки // платєжъ за голову, 312
за увѣчє, за всякоє на составахъ повреждєнїє, за рани, и за побой, надлєжитъ зв.
на виноватомъ доправлят противъ званїѧ ихъ, изъ которого они в службу за заплату вступили, а за бєзчєстїє ихъ платить имъ по ихъ окладу.

Артїкулъ 47

О исканїи суда и платєжа за голову убитыхъ отца, матєрє, братовъ и сєстєръ

1. За убїйство означенныхъ пєрсонъ кому от наслѣдниковъ ихъ суда искать надлєжитъ.
2. В отлучкѣ одныхъ, какъ другимъ истцамъ в исканїи за убїйство платєжа поступать.
3. За убитихъ потомковъ отцу самому, а матєрѣ с дѣтми суда искать.
4. За убїйство родитєлєй, окончєнного однымъ сыномъ в судѣ дѣла другой сынъ возобновлять нє долженъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 44 § 1 и арт. 45 § 1 с сокращєнїємъ и поправлєнїємъ Стат. роз. 5 арт. 3 § 2 того ж роз. 5 арт. 15 там же роз. 11 арт. 45 § 1

Если бы от кого были убити чїй отєцъ или мати, либо братъ, или сєстра, то имѣютъ суда и платєжа искать за голову убитого отца, єсли бы матєри в живихъ нє было, – сыни, сколко ихъ будєтъ в отєчєскомъ имѣнїи, отдѣлєнные и нє отдѣлєнные, с дочерами, а своими сєстрами нє виданными за мужєй, и особливо от родитєлєй опредѣлєнїѧ нє имѣющими; и тѣ жъ сыны за голову отца или брата, платєжъ в равный мєжду собє подѣлъ пущать, а сєстрамъ онымъ нє випосаженнымъ мимо замужныхъ сєстєръ давать з того всєго платєжа чєтвєртую долю, какъ о такихъ сєстрахъ выше, в главѣ 10 в артїкулѣ 12 в пунктѣ 2 показано. За убитую же по смєрти отца матєръ и за сєстру дѣвицу, или за вдову бєзпотомную тѣ жъ сыни или брати купно с сєстрами дѣвицами и замужными поисканным платєжємъ по равной части дѣлитись имѣютъ, какъ о приданномъ разныхъ женъ и о имѣнїи собствєнными мужа и жены трудами нажитомъ, в той же главѣ 10 в артїкулах 28 и 35 состоитъ право. //

2.

Стат. роз. 11 арт.44 § 2

Если жъ бы в то времѧ, когда отецъ или мати, братъ или сестра чїи убити суть, другїе братѧ были в какой отлучкѣ, а единъ или сколко ихъ в домѣ, то в такомъ случаи убїйства должны тѣ присутственные братѧ отлучнымъ чрезъ увѣщателное свое или судовое писмо обявивъ требовать, чтобъ оны за означенное убїйство и платежъ за голову суда купно с ными искали, и буди оные отлучные не похотятъ, то тѣ которыи в домѣ самы дошедъ права и получивъ за голову платежъ не должны съ оными отлучными дѣлитись, развѣ бы который от ныхъ братъ в иностранномъ краю или малолѣтенъ, либо другими правилными причинами воспященъ былъ, за которыми бы себѣ купно с ными суда доходить подлинно не моглъ. Таковый к равному платежа онаго за голову подѣлу можетъ быть припущенъ, включа толко з того что бы присутственные, дохода суда, собственныхъ своихъ денегъ издержали и на имѣнїи убїйци зачимъ поискать не могли.

3.

Там же § 3 со изясненїемъ

А когда бы при живомъ отцѣ, сына холостого или вдового бездѣтного, или дочерь дѣвицу, либо вдову безпотомную убито, таковый отецъ имѣетъ самъ суда искать и платежъ за голову взять себѣ, если жъ бы по смерти его, при животѣ матерномъ такое над какимъ потомкомъ ихъ убїйство здѣлалось, то за убїйство вышеозначенного сина, мати с другими дорослыми сынами купно такъ суда доходить, яко и платежъ за голову в равныи между себе подѣлъ пуститъ, а за убитую такую, какъ выше означено дочь с сынами ж и купно с дочерами незамужными, в неимѣнїи же сыновъ с самими дочерми, таковой матерѣ права искать и платежемъ за голову по равной части дѣлитись надлежитъ.

4.

Зерц. Саз. под словом убїйство № 34 Права Граж. арт. 91 № 3 Прав Хелм. кнїги 5 роз. 44

Естли бы чїего отца или матеръ, убито всмертъ, которыи бы нѣсколко сыновъ имѣли и от ныхъ единъ за то убїйство правнымъ поступкомъ искалъ на кого суда, а тотъ бы ответчикъ напрасно от него былъ опороченъ и от того порока правными доказателстви // себе очистилъ или не очистивъсѧ, по 313 зв.
доказателству казненъ, либо смотрѧ по дѣлу толко наказанъ былъ и платеж за голову убитого уже на немъ доправлено тѣмъ еднымъ братомъ; за то уже другїе оного истца братѧ челобитствовать не должны, и в судѣ таковаго челобитѧ не принимать, но имѣютъ таковые братѧ уже с тѣмъ своимъ братомъ об ономъ платежемъ роздѣлатъсѧ. То жъ разумѣть не токмо о сынахъ убитого, но в небытїи сыновъ и о другихъ в равномъ степени сущихъ оного наслѣдникахъ.

Артїкулъ 48

Кому искать суда и платежа за голову когда дѣти будутъ не дорослые

1. Малолѣтнымъ дѣтямъ платежъ за голову родителей искать сродники и опекуны должны.

2. Дѣтямъ в возрастъ пришедшимъ в исканїи суда за убїйство родителей давность не воспящаетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт.45 § 1 от полу прибавленїе

Ежели бы дѣти по убитомъ отцу или матерѣ осталисѧ у малолѣтствѣ, то сродственники или опекуны оныхъ не дорослыхъ дѣтей, должны суда и платежа за голову искать, когда же дѣти в возрастъ прїйдутъ, то онымъ тотъ платежъ за голову надлежать будетъ противъ вышеписанного 47 артїкула пункта 2 виключивъ протори и убытки, которыя искаѧ суда сродники, или опекуны, издержали и в случаи ежели бы за чимъ оныхъ своихъ проторовъ на убїйцевыхъ пожиткахъ в судѣ получить не могли.

2.

Там же § 2 роз. 4 арт. 35 § 1 и 2

А єстли бы сродники или опєкуни дѣтєй нє дорослыхъ, о убїйствѣ родитєлей ихъ и о платєжѣ за голову суда нє искали, то самы оныє дѣти мужеска полу, пришєдъ в возрастъ нє промолчавъ давности трохъ годъ, могутъ за убїйство и о платєжѣ за голову родитєлей своихъ суда искать, а єсли бы сыновъ нє было или были бъ за прєждє возраста своєго // помєрли, 314
то дочєрамъ, буди жє и дочєрей нє имѣлося бъ или были бъ, да прєждє совєршєнныхъ лѣтъ помєрли, то сродникамъ близкимъ по лїнїи отчєской, а в нєбытности отчєской по матєрной лїнїи такимъ жє образомъ суда и платєжа искать за голову.

Артїкулъ 49

О платєжѣ за голову убитого мужа, по котором бы жена в брємєни осталась

Прав Хєлм. кнїги 5 розд. 47

Гдѣ бы по убитомъ мужу осталась жєна нє праздна и другихъ дѣтєй нє было бъ в живыхъ, а сродствєнникъ єѧ мужа за убїйство онаго учалъ бы суда искать и в томъ бы врємєни она родила бъ дитѧ, которое по рожденїи умєрло бъ пєрвѣє, нєжели дѣло за убїйство отца єго вєршєно бъ было и платєжъ за голову убитого на убїйци доправлєнъ, то такїй платєжъ надлєжитъ взять означєнной убитого женѣ, а нє сроднику искавшєму того, єму жъ толко наградитъ убытокъ єго собствєнный, єсли бы какїй во исканїи суда моглъ понєсть или изъ имѣнїй убїйци за чимъ нє поискалъ бы.

Артїкулъ 50

За убїйство жєни замужнєй кому искать суда

1. В нєисканїи от мужа за убитую жену кто долженъ искать суда.
2. Дѣтямъ дорослымъ о убїйствѣ матєрє з вѣдома отца или єсли отєцъ того прєнєбрєгалъ, то и мимо єго челобитствоват свободно.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 46 § 1

Если бы кто замужнюю жену какого ни єсть званїѧ всмєрть убилъ, а по нєй нє осталося бъ дѣтєй, тогда мужевѣ єѧ волно из убїйци суда искать и сатисфакцїю из нєго получивъ взят платєжъ сєбѣ, когда жє бы мужъ по какимъ причинамъ нє похотѣлъ за оноє убїйство доходитъ, то родитєли єѧ, єсли живи, а буди умєрли – брати, в нєбытїи жє братовъ, сєстри или другїє сродники имѣютъ того доходить и поискавъ за голову платєжъ сєбѣ взять.

2.

Там же § 2

А єжели по такой женѣ убитой дѣти останутъсѧ дорослыє и похотятъ // 314
з вѣдома своєго ѡтца или отчима, за нєбрєженїємъ єго и мимо нєго за убїйство зв.
матєрє своєѧ сами суда искать, то имъ волно будетъ, когда жє дѣти были б нєдорослыє, тогда мужъ самъ за убїйство жени своєй искать долженъ, а дѣти оныє за возрастомъ своимъ платєжа за голову матєрнюю на отцу своємъ поискивать нє имѣютъ; єстли жъ бы таковъ убитой мужъ былъ имъ дѣтємъ отчимъ, а нє ѻц҃ъ, то за возростомъ ихъ долженъ будетъ тотъ платєжъ за голову с тѣми дѣтми по равной части роздѣлить, виключивъ сєбѣ толко то, что бы во исканїи суда своихъ собствєнныхъ дєнєгъ издержати имѣлъ и оныхъ на имѣнїи убїйци зачимъ поискать нє моглъ. Буди жє оный мужъ оставшихъсѧ в такомъ младолѣтїи дѣтєй єѧ за єя жъ убїйство доходитъ нє похотѣлъ бы, то убитой родитєли, братѧ и сєстри и другїє сродники или опєкуны суда о дачи на убїйци и за голову платєжа доходить и в томъ поступать, какъ сєѧ главы в артїкулѣ 48 о сємъ показано.

Артїкулъ 51

Прєступникъ в кримїналномъ дѣлѣ по десяти лѣтахъ отъ смєртной казни освобождаєтьсѧ

В Порад. часть 4 о убїйствѣ № 18 со изясненїємъ и поправленїємъ

Гдѣ бы то случилось, что какой прєступникъ убилъ кого всмєрть или другоє крїмїналноє прєступлєнїє здѣлалъ, а на самомъ бы слодѣянїи нє былъ пойманный, но укривалъся *б*, или бы пойманный и к смєртной казни приговорєнный бєзвѣстно бѣжалъ; то тогда жъ на єго имѣнїи доправит истцамъ такъ надлєжащїй за голову убитого удвоє платєжъ, яко и за всѣ убытки награжденїє. Но когда бы тотъ жє прєступникъ по побѣгу своємъ или бєз побѣга проживъ гдѣ свободно лѣтъ дєсять никакого болѣє слодѣянїѧ нє учинилъ, а обходилъсѧ бъ чрєзъ всѣ лѣта смирно и постоянно, тогда хотя бъ за провѣданїємъ гдѣ // живєтъ ѡт истцевъ сисканъ былъ в судъ или 315
бєз сиску и самъ явилъсѧ; за толикую дєсятилѣтнюю давность и исправлєнїє в показанномъ постоянствѣ своєго житїѧ, нє имѣєтъ быть смєртїю казненъ, однакъ нє оставляѧ бєз наказанїя надлєжитъ єго для понєсенїѧ церковнїѧ єпїтємїи ѡтдать на какоє врємѧ по разсмотрєнїю суда в монастиръ. Инако жє єсли прєжде дєсяти лѣтъ в побѣги томъ будєтъ пойманъ или и самъ доброволно явитъсѧ, нє можєтъ ѡт надлєжащєѧ за своє прєступлєнїє казни или наказанїѧ быть свободенъ, а о промолчанїи давности за убїйство и насилїѧ и прочїѧ крїмїналныѧ прєступлєнїѧ и за подѣланные при томъ шкоды и убитки поступать какъ главы 9 въ артїкулѣ 18 показано.

Артїкулъ 52

Если бъ убїйца опорочилъ собою убитого, что онъ нє шляхтичъ или нє воинского званїѧ чєловѣкъ

Стат. роз. 3 арт. 23

Естли на кого будєтъ чєлобитє въ судѣ о убїйствѣ шляхтича или воинского званїѧ чєловѣка, а отвѣтчикъ сказалъ бы, что тотъ убитїй нє шляхтичъ и нє воинского званїѧ былъ или другимъ чимъ єго опорочилъ, на такова убїйцу, когда ѡт истцовъ доказано будєтъ, что и в томъ ѡт нєго убитїй напрасно опорочєнъ, имѣєтъ свєрхъ достойной, по вышєписаннымъ о убїйствѣ артїкуламъ, казни и за голову платежа, особливо за опорочєнїє оного ж убитого аки за живого по званїю єго доправить на имѣнїи убїйци и ѡтдать истцамъ.

Артїкулъ 53

О платєжє за бєзчєстїє и увѣчє шляхєтского или воинского званїѧ людей, которыхъ бы з нєвѣдома порочєно, что они суть нє такова званїѧ //

1. Когда помѣстный шляхєтского или воинского званїѧ чєловѣку нє вѣдаѧ 315
о званїи єго награжденїѧ по судовому приговору платить нє похощєтъ. зв.
2. Когда бєзпомѣстный нє вѣдаѧ о званїи чєлобитчика судомъ приговорєнного награжденїѧ платить нє похочєтъ.
3. Кто кого опорочитъ и докажєтъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 50 § 1

Ежєли бы кто помѣстный кого посторонного обєзчєстилъ, побилъ, или ранилъ и в томъ бы былъ в судѣ изобличєнъ, а тотъ бы обезчєщенный, битый или ранєнный, в судъ прєдставлялъ, что онъ єсть шляхтичъ или воинского званїѧ чєловѣкъ, отвѣтчикъ жє сказалъ бы что я когда в судѣ приговорєно будєтъ за бєзчєстїє, побой или рани чєлобитчиковѣ дать готовъ, толко нє вѣдаю – онъ, чєлебитчикъ, шляхтичъ ли, или воинского званїѧ чєловѣкъ, или нѣтъ, а хощу о єго званїи знать, тогда или судъ съ тѣмъ уря-

домъ о званіи оного обезчещенного битого или раненного, гдѣ онъ жителствуетъ, на коштѣ его жъ справитъсѧ, или самъ тотъ челобитчикъ до того уезду гдѣ родилъсѧ ехать и зъ тамошного уряду о своемъ званіи аттестата требовать долженъ, а когда таковый аттестатъ в судѣ представленъ будетъ, то оный судъ по тому аттестату противъ званіѧ челобитчикова каковъ в томъ аттестатѣ будетъ означено за безчестіе, побой или рани приговорить, а отвѣтчикъ челобитчику заплатить и убытки правные наградить имѣетъ.

2.

Там же арт. 50 § 2 со изясненіемъ

Естли же отвѣтчикъ безпомѣстный требоват будетъ вѣдать про тое челобитчика шляхетство или воинское званіе, таковый отвѣтчикъ по себѣ поруки, чтоб на срокъ в судѣ сталь, поставить долженъ, буди же не поставитъ, то его держать под арестомъ по то врема, поки челобитчикъ о своемъ званіи противъ вышеписанного в судѣ аттестатъ представитъ, а по такому о шляхетствѣ или воинскомъ званіи от оного ж челобитчика доказателству поступать с такимъ безпомѣстным отвѣтчикомъ по вышеизображенному сего ж артікула 1 пункту. //

3. 316

Прав Граж. арт. 32 № 1 со изясненіемъ

Когда кто на кого порокъ каковъ произнесетъ и докажетъ такъ о не шляхетской породѣ или не воинскомъ званіи, какъ и о другихъ какихъ безчестныхъ поступкахъ или состоянiи, напримѣръ, кто бъ по суду уже былъ за какое злодѣяніе свое обезчещенъ, либо публічно наказиванъ, то по такомъ доказателствѣ оный доказчикъ от всякоѧ вини имѣетъ быть свободенъ.

Артікулъ 54

Кто кого опорочитъ что онъ не шляхтичъ или не воинского званіѧ человѣкъ

Стат. роз. 3 арт. 19 и 22 с поправленіемъ

Если бы кто опорочилъ шляхтича или воинского званіѧ, называѧ его не шляхетского или не воинского званіѧ, но посполитой породи человѣкомъ, по доводамъ же явилось бы, что оного в томъ опорочилъ напрасно, а самъ бы тотъ порицатель былъ посполитой породи, а не шляхтичъ и не воинского званіѧ, таковый долженъ будетъ за безчестіе опороченному заплатить по званію его какъ бы его кіемъ билъ, а сверхъ того посполитій шесть недель в тюрмѣ держанъ быть имѣетъ, но ежели бы порицатель былъ и самъ шляхтичъ, или воинского званіѧ человѣкъ, то платежемъ по вышеписанному за безчестіе и держаніемъ под арестомъ по званію обезчещенного наказанъ быть имѣетъ.

Артікулъ 55

О иноземцу в шляхетствѣ опороченномъ

Стат. роз. 3 арт. 21 § 1 прибавленіе

Если бы кто-нибудь изъ здешныхъ обывателей иноземца опорочилъ в шляхетствѣ, а тотъ иноземецъ, ни свѣдителей здѣшныхъ достовѣрно о его шляхетствѣ знаючихъ, ни другихъ, на то доказателствъ не покажетъ, тогда имѣетъ в свое отчество, гдѣ родилъсѧ, ехать и от тамошного уряду взявъ о своемъ шляхетствѣ аттестатъ, привезти для обявленіѧ в томъ судѣ, в котором // онъ ищетъ, по таковому же доказателству, тотъ, кто его опорочилъ 316 в шляхетствѣ, имѣетъ за то всякіе протори и убытки его наградить, на зв. которыхъ тотъ иноземецъ присягнетъ и оный иноземецъ имѣетъ быть признаванъ и почитанъ за прямого шлихтича, если жъ бы кто послѣ такого доказателства того иноземца о шляхетство опорочилъ, таковый порицатель оному долженъ платить будетъ такое безчестіе, якое надлежитъ и здешнему шляхтичу.

Артїкулъ 56

О укоритєлныхъ словахъ в лицо или заочно

1. Кто кого обругаєтъ словєсно в лицо первый разъ.
2. Кто того жъ обругаєтъ словєсно другїй разъ.
3. Обвинєнный въ судѣ за чїє обруганіє єсли бы чрєзъ приговорєнное врємѧ под арєстомъ нє висидѣлъ.
4. Кто кого заочно обругаєтъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 27 § 1 с поправлєнїємъ

Если бы кто какова-нибудь званія и достоинства, другого кого о шляхєтскомъ либо воинскомъ званїи или о иныхъ дѣлахъ чєсти єго и доброй славѣ вредитєлныхъ в лицо голословно, нє упоминаѧ самыхъ дѣлъ, суду подлєжащихъ, укорилъ или опорочилъ, тотъ жє бъ опорочєнный искалъ з нєго суда нє имѣѧ на то свѣдитєлей, а отвѣтчикъ бы в томъ запиралъся, то яко чєлобитчику сїє чєсти вредить нє будєт, такъ болѣє онъ на нємъ отвѣтчику и искать ничєго нє имѣєтъ, а буди свѣдитєлми такова порока, либо укоризни чєлобитчикъ доведєтъ, такова отвѣтчика хотя бъ онъ противъ свѣдитєлей и запиралъсѧ наказать шєстонєдєлнымъ арєстомъ.

2.

Там жє § 2 с поправлєнїємъ Зєрц. Саз. под слов. кривда или обида № 6 при концу Порад. посля Арт. Цесарских под написом устав платєжа Зєрц. Саз. под слов. актор № 6

А буди бы другїй разъ тотъ жє и того жъ голословно укорилъ, либо // чимъ опорочилъ и того истєцъ на нєго правилно доведєтъ, такїй отвѣтчикъ 317
за бєзчєстїє обєзчєщенному по званію єго дєнєжный платєжъ заплатить, а свєрхъ того чрєзъ шєсть нєдєль арєстомъ наказанъ быть имѣєтъ. Ежєли жє чєлобитчикъ нє докажєтъ, отвѣтчикъ свободєнъ будєтъ.

3.

Стат. роз. 3 арт. 27 там жє § 3 Зєрц. Саз. под словом награжденіє № 14 с поправлєнїємъ

А єсли бы такїй отвѣтчикъ, прєзираѧ судъ, опредѣлєнного врємени под арєстомъ висидѣть воспротивилъсѧ, но нє спустя єго з суда истцу тотъчасъ половину платєжа за голову по званію єго заплатить и под арєстомъ шєсть нєдєль нєотмѣнно дєржанъ быть имѣєтъ.

4.

Там жє § 4 с поправлєнїємъ и прибавлєнїємъ

Заочного жє опороченіѧ и бєзчєстїѧ никто в дѣло ставить нє имѣєтъ, єсли тотъ хто бы заочно порочилъ станєтъ в том запиратись и самослышавшихъ о сємъ дозтовѣрныхъ свѣдитєлей или другихъ доказатєлствъ нє будєтъ, ибо таковъ порокъ при ономъ останєтъсѧ кто заочно кого напрасно порочитъ и то чєстному чєловѣку никакъ вредить можєтъ, а ежєли и заочно опороченный или обєзчещенный имѣть будєтъ на то вѣри годныхъ свѣдитєлей и оного порицатєлѧ свѣдитєлствомъ ихъ изобличитъ, с таковымъ поступать по вышєписанныхъ сєго жъ артїкула пунктахъ.

Артїкулъ 57

Когда кто кого назовєтъ нєзаконнорожденнымъ сыномъ, здѣсь жє и о бєзчєстїи женска полу

1. Какому штрафу подлєжитъ кто кого назовєтъ курвинымъ сыномъ, хотячи того доказать.
2. Кто кого такимъ жє назовєтъ запроста в сорѣ нє хотя того доказивать.
3. Кто женскъ полъ такимъ жє образомъ обєзчєститъ.
4. О всякомъ бєзчєстїи равно от одного другому происходящємъ. //

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 28 § 1 с поправленіемъ Зерц. Саз. под словом награжденіе № 14

Кто бы шляхтича или воинского званія человѣка обезчестилъ, называя с зв. курви сыномъ, не просто какъ в обычной грубой бранѣ водится, но при томъ бы; еще сказивалъ яко того имѣетъ доказать и станетъ доказивать, что онъ незаконнаго ложа синъ, а послѣ допряма того в судѣ не доказалъ бы, тотъ же обезчещенный от того порока правно бъ себе очистилъ, тогда тое опороченіе опороченному и доброй его чести и славѣ ничего вредить не можетъ, отвѣтчикъ же оному за тое безчестіе девятьдесять шесть рублей заплатитъ, а к тому не отходя из суда отговорить долженъ тѣми словами точно тако: что я назвалъ тебе не законнорожденнымъ сыномъ, то я того не говорилъ, но лгалъ и лаялъ якъ песъ. Буди же по упрямству таковыхъ словъ отговорить не похочетъ, то до тѣхъ поръ его подъ арестомъ держать, поки такіе слова непремѣнно виговоритъ и за оное безчестіе опороченному безсрочно по вышеписанному уплатитъ непремѣнно и судъ оному упрямому в томъ никакого послабленія чинить не имѣетъ.

2.

Тамъ же § 2 с поправленіемъ

А кто кого назоветъ курвинимъ сыномъ запроста, по худому в бранѣ и в посварѣ обычаю не намѣриваа и не хота того доказивать и доказивать не будетъ, таковъ за безчестіе оному собою опороченному заплатитъ и сидѣніемъ под арестомъ, противъ вышеписанного сего жъ артікула 1 пункта, в поли наказанъ быть имѣетъ.

3.

Тамъ же § 5 роз. 11 арт.27 § 7

Равнымъ образомъ поступать надлежитъ какъ в вышеозначенныхъ двухъ сего артікула пунктахъ показано и с тѣмъ, кто бы чію жену или дочъ, либо невѣсту, незаконного ложа дочерю, или самую ея блядю звалъ да не доказалъ, а платежъ производитъ женамъ за безчестіе ихъ удвое противъ мужей ихъ, дѣвицамъ же дочерамъ удвое противъ отцовъ, а сынамъ противъ отцовъ ихъ равно зговореннымъ же в замужество невѣстамъ, дѣвицамъ и вдовамъ, противъ жениховъ ихъ удвое.

4.

В Зерц. Саз. под словомъ раненнии № 9 Порад. артикули о судіях и справедливости № 18 с прибавленіемъ

Кто противъ безчестящаго себе напрасно в равномъ званіи с нымъ будучи, равными словами отбраниватъся будетъ, таковъ отбранивающийся // никакой 318 винѣ за безчестіе его его бранящему не подлежитъ; однако жъ всякъ нижшаго званія и чина вышшему чиновнику, а паче командиру долженъ в такомъ случаи, снисходя, равно не отвѣтствовать, но за свое безчестіе пристойнымъ образомъ суда искать. Если же инако дерзнетъ учинить, то за самую в томъ продерзость арестомъ нѣсколкодневнымъ или нѣсколконеделнымъ, смотря по персонѣ и по состоянію дѣла наказанъ, и своего за безчестіе иску лишенъ быть имѣетъ.

Артікулъ 58

О приговоренныхъ к смертной казни или публічному наказанію и о бывшихъ на питки

1. О преступнику публічно наказанномъ или от казни по какому случаю освобожденномъ.
2. Невинно на питкѣ бывшій чести своей тѣмъ не теряетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 56, с поправленіемъ Зерц. Саз. под словом безчестний № 5 и 9

Когда бы кто за каково кріміналное преступленіе судомъ приговоренъ былъ на смерть или на отсѣченіе какого состава, члена или на публічное наказаніе, но за охраненіемъ от силного лица или за настояніемъ истцевымъ,

либо по инному тѣмъ подобному случаю от оной достойной казни или наказанїѧ моглъ быть освобожденъ или, кромѣ такого освобожденїѧ будучи в палачевыхъ рукахъ, урѣзанїемъ уха, носа, либо другого члена или боемъ утерпѣлъ публїчное наказанїе, или запятнанъ бы железомъ былъ; таковъ всякъ честь свою теряетъ и в числѣ добрыхъ людей считатись, ниже в приключающихъсѧ судовыхъ тяжбахъ присягою себе очищать и к свѣдителству, паче же ко всякому чину и дѣлу припущенъ быть и ни в какой компанїи с добрыми людми сообщатись не имѣетъ, и если бы от кого обезчещенъ // былъ и побой утерпѣлъ, за то никакой сатисфакцїи получить 318
не можетъ, кромѣ когда бы кто его всмерть убилъ, тотъ и за такого зв.
преступника убїйство, яко убїйца, кромѣ платежа за голову судимъ быть, а отнятое напрасно имѣнїе возвратить долженъ; или бы кто безправно и самоволно оного безчестного измучилъ, поранилъ, то за его мученїе и раны платить имѣетъ, какъ за посполитого простой породи человѣка. Хотя бъ онъ какого ни былъ, званїѧ, кто же бы противно сему в допущенїи к чему такого безчесного поступилъ, тотъ и самъ судовому подлежитъ наказанїю, однакъ женѣ и дѣтемъ всякого преступника, если тому его преступленїю не явятъсѧ быть соучастны, вредить оное не имѣетъ.

2.

Зерц. Саз. под словомъ безчестнїй № 11 и 14

Естли жъ бы кто по какому дѣлу будучи в палачевыхъ рукахъ былъ на питкѣ, но оную питку невинно бы утерпѣлъ и послѣ судомъ яко невинного его оправдѧ, к публїчному наказанїю не приговорено, таковъ содружества честных людей и права своего ни в чемъ не лишаетъсѧ и за безчестного почитанъ быть не имѣетъ.

Артикулъ 59

О клеветникахъ, и поноситѣлехъ, и о пашквилянтахъ или о составляющихъ подметные писма

1. Кто бы кого чрезъ подметное писмо или словесно предъ судовыми[1] или другими персонами напрасно оклеветалъ.

2. Когда бы от кого такаѧ клевета произїйшла на кого в крїмїналномъ дѣлѣ. //

3. Тайнымъ пашквилнымъ образомъ и вправду никого порочить не 319
надлежитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 4 арт. 105 с поправленїемъ во согласїе права, там же Стат. роз. 3 арт. 27 и розд. 11 арт. 27 § 5 и в Порад. Прав Цесар. арт. 67

Кто бы не имѣя страха Бжїѧ и стидъ пренебрегаѧ, вимисливъ на кого какую клевету в которомъ-нибудь худомъ и безчестномъ дѣлѣ словесно, с именнымъ того слодѣянїѧ показанїемъ, донеслъ которымъ судовымъ или другимъ честнымъ персонамъ, или бы о томъ написавъ писмо какое, на которомъ мѣстѣ публїчномъ прибилъ, либо оное где пред какими персонами тайно подбросилъ, хотячи кого на чести повредить и тѣмъ вовсѧ опорочить и обезчестить, и того бы за челобитемъ опороченного и по позву сталъ въ судѣ на него доводить, но не довелъ; или бы хотѧ такого подметного писма либо словесного опороченїѧ предъ судомъ изрекалъся, однакъ явными в томъ доводами изобличенъ былъ бы, таковый клеветникъ напрасно собою опороченному и невинно оклеветанному имѣетъ за его безчестїе противъ званїѧ, какъ бы за вредителную на лицу рану, заплатить и шестонеделнымъ аректомъ наказанъ быть, а если бы другїй и третїй разъ противъ оного оклеветанного и в той же, либо иной подобной клеветѣ изобличенъ былъ, то за другимъ сугубому, а за третим разомъ – у трое противъ вышеписанного

[1] *Слово правлено.*

платежу и аресту подлежати будетъ; когда же бы и в четвертый разъ той же одинъ клеветникъ онаго или уже и кого-нибудь другаго, такимъ же образомъ оклеветалъ, и в томъ бы пред судомъ изобличенъ былъ, тогда сверхъ доправки надлежащого у четверо противъ вышеписанного на немъ же клеветникѣ платежа, надлежитъ ноздру ему розрѣзать и его жъ за безчестного вовсѧ и зашелмованного опубліковать. //

2. 319 зв.

Порад. в Арт. Прав Магд. о обманѣ в какой-нибудь вещи или куплѣ № 2 там же в Порад. Права Цесар. арт. 67

Если жъ бы кто кого напрасно оклеветалъ в какомъ дѣлѣ кріміналномъ и смертной или другой казни, либо публічному наказанію подлежащомъ, и того бъ оклеветанному доводилъ да не довелъ, то какую казнь или наказаніе за доводомъ оный оклеветанный долженъ былъ понесть, тому жъ самому и за первымъ оклеветаніемъ оный невинного, честного и доброго человѣка оклеветавшій, подлежать имѣетъ. Развѣ бы оклеветанный на то не настоевалъ, а оклеветавшій оклеветанному по званію за безчестіе удвое и убытки наградилъ бы.

3.

Там же арт. 67 при концу

А кто бъ тайнымъ образомъ чрезъ вышеозначенный пашквиль, либо другіе писма или чрезъ словесное поношеніе кого оклеветалъ, толко по одному произносимому от других слуху, то и таковый порицатель по разсмотрѣнію судей не имѣетъ быть безъ наказанія оставленъ, ибо каковым-нибудь злоумишленіѧ образомъ, никому ни на чію честь посягать и онымѧ повреждать не надлежитъ. //

ГЛАВА ДВАДЕСѦТЬ ПЕРВАѦ 320

О убійствѣ посполитого званіѧ людей, служивыхъ, майстеровыхъ и протчіихъ, такожъ виблядковъ и людей шелмованыхъ и о платежѣ за голову, за увѣчье и за безчестіе ихъ

Артікулъ 1

О убійствѣ от кого ни есть человѣка посполитой породы

1. О казнѣ за таковое убійство.
2. Когда от казни за такое убійство ответчикъ свободенъ бываетъ.
3. Какова ответчика до присяги за убійство не допущать.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 12 ар. 1 § 1 Зер. Саз. под словом явное или самое свѣжое дѣло № 2, 5, 13, 14 и 15 тамъ же под словомъ мужеубійство № 13 и 22 и под слов присяга № 4 Порад. в Арт. Прав Магдебур. о гвалтах, мужеубійцахъ и ранах № 9 Прав Граж. арт. 38 № 15 и арт. 82 с поправленіемъ

Если бы который шляхтичъ или кто ни есть воинского званіѧ человѣкъ от самоволства или продерзости без всякой причины умышленно и нарочно, презираѧ право общое в надежду того, что денежным толко за голову платежемъ отбудетъ, дѣлаѧ суровость надъ созданіемъ Божіимъ, чловка посполитой породы убилъ всмерть, таковъ по прямому доказателству смертію казненъ быть имѣетъ, отсѣченіемъ головы, а платежъ за голову из имѣній убійци наслѣдникамъ убитого по званію его по нижеслѣдующимъ сеѧ главы артікуламъ доправить должно.

2.

Того ж роз. 12 арт. 1 § 2 и 3 от полу

Но ежели тотъ шляхтичъ или кто ни есть, будучи прежде ни в чемъ не подозрителный, станетъ извинатись, сказуѧ, что с причины и за початкомъ

оного убитого в оборонѣ тоѥ убїйство принужденъ здѣлать, то в томъ поступать какъ 20 главы в артїкулах 28 и 34 показано.

3.

Стат. роз. 12 арт.2 там жѥ § 3 сначала

Естли жъ бы тотъ убїйца былъ чл҃вкъ нєпостоѧнный и прєждє имѣлъсѧ в таковыхъ подозритєлствахъ, но в нєимѣнїи свѣдитєлей схотѣлъ бы самъ присягнуть, что то здѣлалъ в оборонѣ своєй, таковаго судъ к присягѣ нє допущаѧ имѣєтъ с нымъ поступать какъ о подозритєлныхъ людєхъ в главѣ 25 в артїкулахъ 3 и 4 показано; равнымъ жѥ образомъ поступать, єсли убїйство и от посполитого, над таковымъ жѥ посполитого званїѧ чл҃вкомъ, здѣлаєтъся.

Артїкулъ 2

Ѡ платєжахъ за голову и за бєзчєстїє урядниковъ и мѣщанъ городовъ упривилїованныхъ

Стат. роз. 12 арт. 6 § 1 и 2 со изяснєнїємъ

Чиновникамъ в городахъ управилїованныхъ, гдѣ суть магистрати кои привилєгїи на шляхєтскую или воинского званїѧ навязку нє имѣютъ права, настоѧщимъ и пєрємѣнно управляющимъ войту, // бурмистру, райцѣ, писару, 320
лавнику, платєжъ за голову – шєстдєсятъ рублей, а за бєзчєстїє дванадцять зв.
рублей, протчїимъ жѥ такихъ городовъ привилїованныхъ урядникамъ, мѣщанамъ и купєчєскимъ знатнымъ людямъ платєжъ за голову – тридцят шєсть рублей, за бєзчєстїє шєсть рублей, а которыє таковых упривилїованныхъ городовъ чиновники и мѣщанє породи шляхєтской или на шляхєтство имѣли бъ привилєгїи, таковымъ платєжъ за голову, такожъ за бєзчєстїє и побои имѣєтъ быть противъ шляхтича или воинского званїя чєловѣка, какъ в главѣ 20 в артїкулѣ 46 показано. А жєнамъ и дочєрамъ, дѣвицамъ означенныхъ чиновниковъ и мѣщанъ платєжъ за голову и бєзчєстїє противъ мужей и отцовъ ихъ удвоє, сынамъ противъ тѣхъ жѥ отцовъ равно, дочєрамъ дѣвицамъ и вдовамъ в супружєство сговорєннымъ противъ жєниховъ ихъ удвоє жъ всякаѧ навязка плачєна быть имѣєтъ.

Артїкулъ 3

Ѡ платєжє за голову и бєзчєстїє урядниковъ и мѣщанъ мєстєчокъ мєншихъ, нєупривилїованныхъ, такожъ и всѣхъ посполитого званїѧ людєй

1. Урядникамъ и мѣщанамъ знатнымъ платєжъ за голову и за бєзчєстїє.
2. Майстєрамъ и художникамъ платєжъ за голову и за бєзчєстїє.
3. Людємъ посполитого званїѧ и наємнымъ такожъ и плѣннымъ купленнымъ платєжъ за голову и за бєзчєстїє.

Пунктъ 1.

Тамъ жѥ § 2 со изясненїємъ и прибавленїємъ тамъ жѥ арт. 3 § 2 на концѣ

Въ мѣстєчкахъ мєншихъ нєупривилїованныхъ, гдѣ магистрату нѣтъ, войту, бурмистру за голову тридцять шєсть рублей, за бєзчєстїє шєсть рублей, а мѣщанамъ такихъ мєншихъ мѣстъ за голову тридцять рублей денєгъ, а за бєзчєстїє три рублѣ шєстьдєсятъ копїєкъ, а которыє таковыє урядныки или мѣщанє были бъ из воинского званїѧ, тѣмъ платєжъ за голову и бєзчєстїє противъ ихъ званїѧ, какъ в главѣ 20 в артїкулѣ 46 показано. Жєнамъ жѥ таковыхъ урядниковъ и мѣщанъ и дочєрамъ дѣвицамъ удвоє, а дѣтямъ мужєска полу противъ отцєвъ равно, дочєрамъ дѣвицамъ в супружєство сговорєннымъ противъ жєниховъ ихъ удвоє жъ всякаѧ навязка плачєнна быть имѣєтъ, а жєнщинѣ, которая мужа законного нє имѣла и нє имѣєтъ за голову двадцять чотири рублѣ, а за бєзчєстїє рубль грошей.

2.

Тамъ жє Стат. роз. 12 арт. 5

Майстєрамъ посполитого званїѧ, а именно: золотару, живописцу, рѣжчику, снѣсару, слюсару, кузнецу, портному, сапожнику, ткачу, музиканту, пушкару, гафтору, машкалѣру, стєлмаху, плотнику, // муровщику, гончару и инымъ 321
майстеровымъ людємъ, всякому полатежъ за голову по тридцяти шести рублей, а за бєзчестїє по три рублѣ дєнєгъ, женамъ же ихъ, такожъ дѣтямъ мужеска и женска полу и вдовамъ какъ сего артикула в 1 пунктѣ показано.

3.

Тамъ жє роз. 12 арт. 3 и 4 с сокращенїємъ и поправленїємъ

Войтамъ и протчїмъ сѣлскимъ посполитого званїѧ людємъ, за голову тридцять рублей, а за бєзчестїє два рублѣ сорокъ копїєкъ; нєволному плѣнному и крѣпостному чл҃вку платежъ за голову двадцять чотири рублѣ, а за бєзчєстїє рубль двадцять копїєкъ, наємному же слугѣ противъ єго званїѧ, а женамъ таковыхъ людей, противъ ихъ удвое.

Артїкулъ 4

О различномъ нєздоровю увѣчю, ѡ отсѣченїи и повреждєнїи составовъ и ѡ платеже за ѡные гражданского и посполитого званїѧ людємъ

1. ѡ насилномъ отсѣченїи и крайномъ охромленїи составовъ и о навязки за оные.
2. О повреждєнїи составовъ вовсѧ.
3. ѡ тяжелихъ и лєгкихъ ранахъ, ѡ бытїи кїями, розгами и другими орудїѧми, о рванїи волосовъ и о вдарѣ по щокѣ.
4. ѡ мучителномъ отсѣченїи тайного уда, и женскихъ и дѣвичихъ персей и о оскоплєнїи чєловѣка.
5. ѡ заочномъ и в очи бєзчестїи.
6. ѡ порицанїи блядинымъ с҃номъ и блядю.
7. Кто кого бранитъ и кто отбраниваєтъся.
8. ѡ насилныхъ убїйствахъ, нападенїѧхъ и другихъ крїмїналныхъ и ѡ смертной казни и наказанїи по разнымъ дѣламъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 27 § 2 и 3 с поправленїєм Пор. в Артїк. Прав Маг. о убийствѣ № 18 Зєр. Саз. под словомъ раненный № 11 Прав Хєл. кн. 5 роз. 26, 27, 29, 30, 36 и 37 с поправленїємъ и прибавленїємъ

Если бы кто какова ни єсть званїѧ мучитєлное здѣлалъ наругатєлство, над чиновникомъ или мѣщаниномъ упривилїованныхъ и неупривилїованныхъ городовъ или хотя и надъ чєловѣкомъ посполитого званїѧ, отрубилъ оному или виломалъ руку, или ногу, или носъ, или ухо, или губу, или язикъ отрѣзалъ, такъ чтобъ прочъ таковый составъ отпалъ, либо вовсѧ нє дѣйствовитєленъ осталъся, или око ослѣпилъ, либо зубъ вибилъ, и то въ судѣ допряма на нєго сищетъсѧ; тогда послѣдуѧ закону Бж҃ію єму же самому, кто бы онъ ни былъ, таковый же составъ отрубить, вибить или виломить, а свєрхъ того на нємъ же, виноватомъ, за всякїй // таковый составъ платежъ 321
доправить надлєжитъ, а именно: за око, за одну ноздру носа, за губу, за зв.
руку, за ногу, за каждїй составъ упривилїованныхъ городовъ войту, бурмистру, райцѣ, писару и лавнику, по тридцати рублей, мѣщаномъ тѣхъ же городовъ по восминадцять рублей, войту, бурмистру и писару менших городовъ, по восминадцять рублей, мѣщанамъ тѣхъ же городовъ по пятьнадцяти рублей, майстеровымъ людємъ по восминадцяти рублей, войту и всѣмъ посполитимъ сѣлскимъ по пятьнадцати рублей, нєволному и крѣпостному чл҃вку и женщинѣ, котораѧ мужа нє имѣла и нє имѣєтъ, по дванадцати рублей, а за оба з вышєписанныхъ составовъ удвое, за язикъ же всѣмъ пред ѡзначеннымъ людємъ такъ, какъ а за голову по званїю ихъ, а за ухо упривилїованныхъ городовъ вышшєнамѣнєнным урядникамъ по двадцяти пяти рублей, мѣщанамъ упривилїованныхъ мєншихъ городовъ, також дє и

майстєровымъ людямъ по пятьнадцять рублєй, мѣщанамъ мєншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ сѣлскимъ, по дванадцяти рублєй и по пятидєсять копієкъ, нєволному и крѣпостному, предърєчєнной жєнщинѣ, по дєсяти рублєй; за зубъ упривилїованныхъ городовъ урядникамъ по двадцяти рублєй, мѣщанамъ тѣхъ жє упривилїованныхъ и урядникамъ мєншихъ городовъ також дє и майстєровымъ художникамъ по двадцяти рублєй, мѣщанамъ мєншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ сѣлскимъ по дєсяти рублєй, нєволному и крѣпостному, предрєчєнной женщинѣ по осми рублєй; за пєрстъ ручнїй упривилїованныхъ городовъ урядникамъ по дванадцяти рублєй, мѣщанамъ тѣхъ жє управилїованныхъ и мєншихъ городовъ урядникамъ и майстєровымъ художникамъ по сємн рублєй и по двадцати копієкъ, мѣщанамъ мєншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ сѣлскимъ по шєсти рублєй, нєволному и крѣпостному и вышшєозначєнной жєнщинѣ по чєтири рубли по сємъдєсятъ три копійки; за ножнїй пєрсть упривилїованныхъ городовъ урядникамъ по дєсяти рублєй, мѣщанамъ тѣхъ жє упривилїованныхъ, а мєншихъ городовъ урядникамъ и майстєровымъ людємъ по шєсти рублєй, мѣщанамъ мєнших городовъ, войтамъ и посполитимъ сѣлскимъ по пяти рублєй, нєволному и крѣпостному, и той жє жєнщинѣ по чєтирє рублѣ; єсли жє бы обѣ руки, обѣ ноги, обѣ ноздры, обѣ уши, обѣ губи будутъ отсѣчєны, либо обѣ очи вирублєны или ослѣплєны, либо нѣсколко зубовъ вибито или ножныхъ, и ручнихъ пєрстовъ отсѣчєно будєт; тогда сторона судомъ обвинєннаѧ, єсли от обидимой сторони на то будєтъ настоѧнїє, такимъ жє образомъ и на тѣхъ жє члєнахъ наказана быть, и число дєнєгъ за всякий члєнъ по вышшєписанному заплатить и убытки наградить имѣєтъ. Когда жє такова настоянїѧ нє будєтъ, то на прєступникѣ за всякїй члєнъ платєжъ удвоє доправить должно. //

2. 322

Стат. роз. 11 арт. 27 § 4 Прав Хєл. кн. 5 роз. 30, 36 и 37 Пор. част 2 о шолтинскомъ судѣ № 5 там жє Энхиридіонъ и въ артикулѣ Права Магдєбурского о убийствѣ № 18 съ прибавлєнїємъ

Если бы который от вышшєпомянутихъ составовъ или пєрстовъ, нє былъ такъ усѣчєнъ, чтобъ прочъ отпалъ, но толко такъ былъ бы повреждєнъ, чтоб онымъ до года дѣствовать нє возможно было, тогда в томъ обвинєнный за таковоє повреждєнїє всякого состава, то єсть: ока, носа, уха, губи, зуба, руки, ноги, ручныхъ и ножныхъ пєрстовъ, по вышєписанному сєго артїкула 1-му пункту заплатит и убытки наградить имѣєтъ, а свєрхъ того сидѣнїємъ шляхєтского или воинского званїѧ чєловѣкъ на пушки, а урядниковъ градских подъ арєстомъ, мѣщанъ жє и посполитихъ в тюрмѣ наказать, а имєнно: за око, за ноздру носа, за губу, за руку и за ногу, урядникамъ упривилїованныхъ городовъ по вышшєписанному повреждєнные по шєсти нєдѣль, за ухо по пяти нєдєль, за зубъ по чєтири нєдєлѣ, за палєцъ ручный по три нєдєлѣ, а за ножный по двѣ нєдєлѣ; за повреждєнїє жє протчїимъ разного гражданского и посполитого званїѧ людємъ таковыхъ жє составовъ виноватого сидѣнїємъ на пушки, либо арєстомъ, или тюрмою в пропорцїєю противъ положєнного въ 1-м сєго артїкула пунктѣ, за каждїй составъ платєжа наказивать по разсмотрєнїю, а от наказанїѧ на такомъ жє составѣ оный виноватїй имѣєтъ быть уже свободєнъ.

3.

Стат. роз. 11 арт. 27 § 5 Прав Хєл. кн. 5 роз. 15, 16, 25, 28, 31, 32, 33, 34, 35 и 39 Зєр. Саз. под словомъ раненный № 20 при конци Пор. Энхирид. о ранах № 7 тамъ жє част 2 о шолтинскомъ судѣ № 5 с поправлєнїємъ

Буди жє кто кого от вышєозначєнныхъ урядниковъ и посполитого званїѧ людей ранитъ в голову, от чєго раненный онѣмѣєтъ или єстли бы кто кого ранилъ в шїю или порубилъ, такъ чтоб за повреждєнїємъ жилъ, шїѧ была скривлєнна, такожъ єсли бы кто кому плєчи или спину розломилъ, или розбилъ до костєй, или такъ бы болно поранилъ, чтоб плєча до головы поднять нє можно было и такоє повреждєнїє в нємъ осталося бъ вовсѧ, или кто бы кого подстрѣлилъ либо мечємъ, либо штихомъ, или инымъ какимъ орудїємъ жестоко ранилъ, от чєго бы глубоко была рана, а от стрєльбы пуля или иноє желѣзо в нємъ осталось бы и тѣ рани глубокїє нє могли бъ

вилѣчены быть совершенно; таковый преступникъ оному вовся на здоровю изъувѣченному и поврежденному по званію его равно за голову заплатить, а сверхъ того за урядника управилiованныхъ городовъ сидѣнiемъ на пушки, либо арестомъ, или тюрмою, оный виноватiй смотра по его персонѣ чрезъ четверть года наказанъ быть имѣетъ; за протчiихъ же гражданского и посполитого званiа тѣмъ же образомъ изъ увѣченныхъ людей противъ платежа за голову по званію ихъ оного виноватого сидѣнiемъ на пушки, или арестомъ, или тюрмою наказивать, за кровавую рану в головѣ из которой бы вибрани кости, урядникамъ упривилiованныхъ городовъ по восминадцать рублей, мѣщанамъ тѣхъ же упривилiованных, а меншихъ городковъ урядникамъ и майстеровымъ людямъ, по десяти рублей, мѣщанамъ меншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ сѣлскимъ по девяти рублей, неволному и крѣпостному // чlвку и показанной, сего жъ артiкула в 1-мъ пунктѣ женщинѣ 322
по семи рублей по двадцяти копiекъ; за рану на головѣ, на виску, на бровѣ, зв.
на щекѣ и на губахъ и забитiе кiями, кистенями, батогами и другимъ симъ подобнымъ орудiемъ, урядникамъ упривилiованныхъ городовъ по двадцять четиры рублѣ, мѣщанамъ тѣхъ же, а меншихъ городовъ урядникамъ и майстеровимъ людемъ по чотирнадцяти рублей и по тридцять три копiйки, мѣщанамъ меншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ сѣлским по дванадцяти рублей, неволному и крѣпостному чlвку и тоей же женщинѣ по пяти рублей по шестидесять копиекъ; за рану невредителную какимъ-нибудь орудiемъ к бою способнымъ учинену урядникамъ упривилiованныхъ городовъ по двадцяти рублей, мѣщанамъ упривилiованныхъ, а меншихъ городовъ урядникомъ и майстеровымъ людемъ по семи рублей по шестинадесят копiекъ, мѣщанамъ меншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ селскимъ по шести рублей, неволному и крѣпостному и вышшеписанной женщинѣ по два рублѣ по восѣмъдесять копiекъ; за ранiе из бороди или из головы волосовъ или за вдаръ по щокѣ урядныкамъ упривилiованныхъ городовъ по шести рублей, мѣщанамъ управилiованныхъ, а урядникамъ меншихъ городовъ и майстеровымъ людемъ по три рублѣ по пятьдесятъ восѣмь копiекъ, мѣщанамъ меншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ по три рублѣ, неволному и крѣпостному человѣку и означенной женщинѣ по одному рублю и по сорокъ копiекъ; за выбытiе ребро урядникамъ упривилiованныхъ городовъ по тридцяти рублей, мѣщанамъ упривилiованнымъ а урядникамъ меншихъ городовъ и майстеровиымъ людемъ по восминадцять рублей, мѣщанамъ меншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ сѣлскимъ, по пятинадцять рублей, неволному и крѣпостному человѣку и вышшенамѣненной женщинѣ по дванадцяти рублей; а в наказанiи сидѣнiемъ на пушки, либо арестомъ или виноватого смотра по персонѣ его, наказивать противъ вишъписанного платежа по разсмотрѣнiю.

4.

Зер. Саз. под слов ранены № 12 со изяснениемъ и прибавлениемъ

А кто *б* какого-нибудь званiа нарочно мучителски кому Граж. или посполитого званiа чlвку тайный удъ (кромѣ причинъ в главѣ 23 показанныхъ) отрубилъ или скопилъ, либо какую того жъ званiа жену на такомъ же удѣ повредилъ или изувѣчилъ, а то бъ на него допрама довелось, и оные изувѣченный или изувѣченна от того бы не умерли; такому преступнику по доказателствамъ руку отсѣчь и сверхъ того на немъ же какъ за голову мужеску полу одною ценою, а женскому удвое по званію ихъ доправить; буди же от того изувѣченный или изувѣченна умретъ, то оного преступника перво отсеченiемъ руки, а потомъ отсѣченiемъ головы казнить смертiю // и къ тому платежъ за голову умершого по его жъ званію на 323
имѣнiи того жъ преступника доправить и отдать ихъ наслѣдникамъ, таковымъ же образомъ поступать ежели бы кто Граж. и посполитого званiа женѣ или дѣвицѣ персь мучителски прочъ отрубалъ, либо отрѣзалъ; а если *б* тако повредилъ, что*б* оная персь не отпала прочь, но точiю дѣйствiа своего имѣть не могла *б*, с таковымъ виноватимъ в доправки на немъ двойного платежа и

в наказанїи єго арєстомъ поступать, какъ за ѡко сєго артїкула в пунктѣ 2-м показано. То ж разумѣть и женскомъ полу, єсли б которая жена над кѣмъ мужеска или женска пола сверѣпствуя такое прєступлєнїе учинить дерзнула. Если жъ бы кто случайно гражданского или посполитого званїя чєловѣку какій изъ вышшєписанных составовъ отрубить такъ, чтобъ оный прочъ отпалъ, или бы нє отпалъ, от чєго ему излѣчитись будетъ нєвозможно, либо что-нибудь из прописанныхъ в семъ артїкулѣ прєступлєнїй здѣлалъ бы нєумышленно, таковаго прєступника на составахъ єго нє наказивать а наказивать толко дєнєжнымъ платєжемъ и арєстомъ противъ вышєписанныхъ сєго артїкула 1 и 2 пунктовъ, бєзъ упущєнїя.

5.

Стат. роз. 11 арт. 27 § 6 Зєр. Саз. под словом побой № 3 Прав Хєл. кн. 5 роз. 24 при конци

Кто бы гражданского или посполитого званїя чл҃вка заочно или в очи голословно обєзчєстилъ, то въ томъ поступат какъ в 20 главѣ в артїкулѣ 56 показано, а урядникамъ и мѣщанамъ и посполитимъ сєлскимъ за бєзчєстїє навязка плачєна быть имѣєтъ по вышєпоказанным сєя главы 2 и 3 артїкуламъ.

6.

Стат. роз. 3 арт. 28 § 1 и 5 и роз. 11 арт. 27 § 7 Зєр. Саз. под словом награждєнїє № 14 с поправлєнїєм

А кто бы назвалъ чєловѣка гражданского или посполитого блядинимъ сн҃омъ нє просто какъ в обычной бранѣ водитъся, но при томъ бы еще сказивалъ, что того имѣєтъ доказать и доказивать станєтъ, что таковый нєзаконного ложа сынъ, а после того в судѣ нє доказалъ бы, той же обєзчещенный от того порока правно б себе очистилъ; тогда тоє опороченїє опороченному и доброй єго чести и славѣ ничего вредити нє можєтъ, отвѣтчикъ же оному опорочєнному за тоє бєзчестїє заплатит имѣєтъ, а именно: урядникамъ упривилїованных городовъ по сорокъ восѣмь рублей, мѣщанамъ упривилїованных и урядникамъ меншихъ городовъ и маистеровымъ людємъ по двадцать восѣмъ рублей и по восѣмъдєсятъ копїєкъ, мѣщанамъ меншихъ городовъ, войтамъ и посполитимъ сѣлскимъ по двадцять четири рубли, а к тому єсли таковый порицатєль гражданского или посполитого званїя будетъ, нє отхода из суда отговорит тѣми словами долженъ точно такъ, что я назвалъ тєбє нєзаконнорожденнымъ сыномъ, то я того нє говорилъ, но лгалъ и лаялъ какъ песъ, буди же по упрямству таковыхъ словъ отговорит нє похочетъ, то єго до тѣхъ поръ в тюрмѣ держать, поки такіе слова отговорит, и за оное бєзчестїє опорочєнному бєзъсрочно по вышшєписанному уплатить нєпрѣменно, и урядъ ратушнїй оному упрямому в томъ никакого послабленїя чинить нє имѣєтъ. А єсли таковый порицатєль шляхєтского или воинского званїя будетъ, таковыи порицатєль тѣхъ словъ отговариват нє имѣєтъ, но толко сверхъ // вышшєписанного платєжа сидѣнїємъ на пушки, либо под арєстомъ, за урядника упривилїованных городовъ чрез шест недѣль, за мѣщанина упривилїованныхъ и за урядника меншихъ городовъ и за майстерного художника чрез чотири недѣлѣ, а за мѣщанина, за войта и за посполитого сѣлского чрез три недѣлѣ, наказанъ быть имѣєтъ, а кто бъ назвалъ блядинымъ сн҃омъ запроста по худому в бранѣ и в посварѣ обичаю, нє хотя и нє намѣревая того доказивать и доказивать нє будетъ, таковъ, кто бы ни былъ, за то безчестїє обиженному заплатить и сидѣнїємъ под арєстомъ, либо тюрмою противъ вышшєписанного в поли наказанъ быть имѣєтъ; равнымъ образомъ сєго жъ артїкула по сєдмому пункту поступать кто бы чию гражданского или посполитого званїя жену или дочъ, либо вдову, нєзаконного ложа дочерю, либо и самою блядю назвалъ и доказуя нє доказалъ, либо и нє доказивалъ, токмо платєжъ за такое бєзчестїє женамъ мужатимъ и вдовамъ противъ мужей, сн҃амъ холостимъ и дѣвицамъ противъ ѡтцовъ, дѣвицамъ же и вдовамъ въ супружєство зговоренным противъ жениховъ ихъ удвоє доправливанъ быть имѣєтъ.

323 зв.

7.

Зер. Саз. под словом ранєнный № 9 Пор. в Арт. Прав Май. о судіях и справєдливости № 18

А кто противъ бєзчєстящого сєбє напрасно в равномъ званіи с нымъ будучи, равнымы словами отбраниватьсѧ будєтъ, таковыє оба право своє тєряютъ, кто жє бы уряднику измѣщанъ отбранивалъся, о томъ поступать какъ главы 20 в артікулѣ 57 в пунктѣ 4 показано.

8.

Прибавленіє

ѿ платєжѣ за общій гвалтъ, ѿ насилномъ нападеніи, напримѣръ, на цр҃квы, на доми и на имѣніѧ, ѿ смертных убійствахъ с умыслу и въ оборонѣ, ѿ убийствѣ родителєй, дѣтей, сродниковъ, мужа от жены и жени от мужа, ѿ побоях, и ранахъ, ѿ самоволномъ заключеніи кого под арєстъ, ѿ ѿтравах, о розбоях, ѿ гостѣ званномъ и нє званномъ, ѿ сорах и драках, ѿ погрожчикахъ на зажженіє, на животъ и на здоровя, ѿ смертных казнєхъ по разнымъ крімінальнымъ дѣламъ, ѿ наказаніяхъ поступать по артікуламъ главы двадесятіѧ.

Артікулъ 5

О убійствѣ бєнкарта или виблядка и протчихъ бєзчєстныхъ людєй

Стат. роз. 14 арт. 32 с поправленіємъ Зер. Саз. под словомъ мужєубійство № 1 и под словом бєзчєстнии № 12 и подъ словом бєнкартъ № 7 и 11 Прав Граж. арт. 129 № 1

Будє бы кто виблядка или другого кого мужєска либо женска полу из шєлмованныхъ и публічно от палача наказанных, и бєзчєстными опубліkованных въсмєрть убилъ, таковый имѣєтъ быт судимъ, какъ убійца, токмо жъ бєз платєжа за голову и за увѣчє шєлмованному, бєзчєстному и виблядку, хотя бы онъ от знатной жены родилъся, и съ какимъ ни єсть знатнымъ жє лицємъ прижитъ былъ имѣєть быт платєжъ, какъ посполитого званіѧ чл҃вку, за словєсноє жє обруганіє и лєгкий ударъ виблядкамъ ошєлмованнымъ и женщинѣ бєзчєстною опубліkованной ничєго платит нє надлєжитъ. //

ГЛАВА ДВАДЕСЯТЬ ВТОРАѦ

О грабєжахъ, разныхъ шкодахъ и за то о награжденіяхъ

Артікулъ 1

О нєграбєжє стада лошадєй и другого скота и о спашахъ

1. Стада лошадєй и скота нє занимать и нє грабить.
2. Кто чужоє стадо на якой нибудь спашѣ займєтъ.
3. Всякому на своєй спашѣ лошадѣ и какую-нибудь скотину рабочіє и птицы занимать свободно.
4. єсли кто заграбленного за спашъ своєго скота нє выкупить.
5. За спашъ присужденную буди бы кто платить нє похотѣлъ.
6. Кто бы єдучи в полѣ бралъ пожатый какій хлѣбъ, либо сѣно, или лошадю или какимъ-нибудь скотомъ своим спаслъ либо витолочилъ.
7. Кто бы ѿт подорожных в полю лошадь свою или инной какой скотъ свой хлѣбнымъ колосомъ паслъ, а з собою ничєго бы нє взялъ.
8. Хлѣбъ сосѣдскій кто бы скотомъ или птицамы попаслъ.
9. Скота в дому никто нє долженъ дєржать бєзъ запору, который в полє можєтъ ходить.
10. За охотою въ которое времѧ нє свободно єздить.
11. О хлѣбѣ з полѧ нє свезенномъ.

Пунктъ 1.

Стат. ро. 13 арт. 1 и 2 § 1 сначала с поправленіемъ

Никто чужого лошадейного и скотского всего стада за спашъ занимать и грабить не долженъ, а кто бъ занялъ и пограбилъ и удержуѧ у себе цѣлое стадо, из онаго одну или нѣсколко лошадей, или иного скота уморилъ, либо присвоилъ, таковый тую одну из лошадей, либо изъ скота иного, сколко ихъ будетъ, противъ цени какъ люди свѣдомые узнаютъ, или примѣраясь ценѣ, какъ с того стада лошади либо другий скотъ продаютъсѧ, обидимому удвое, а сверхъ того и за самый грабежъ три рублѣ заплатит имѣетъ. //

2. 324 зв.

Там же арт. 2 § 1 от полу с сокращеніемъ

Когда же бы кто чужое лошадейное или другого скота стадо на спашѣ засталъ, таковый о спашѣ и о стадѣ посторонними или сосѣдами освѣдителствовать и тое стадо к хозяину оного отогнать имѣетъ, а тотъ чіе стадо за спашъ по освѣдителствованію и по оцѣнки спаши наградить долженъ.

3.

Там же § 2 Права Хел. книги 5 роз. 81 Зерцал. Сазон. под слов бидло № 1 и 5 и под слов. дорога № 5

А если бы кто на своей землѣ лошади ежжалые и иной скотъ рабочій, такожъ свинѣ, гуси и утки, засталъ на спашѣ, на лану, на сѣнокосѣ, в огородѣ и на всякомъ грунтѣ своемъ, таковый занять свободенъ и занявъ долженъ безъ умедлѣнія обявить хозяину занятой скотини, дабы свое за поруками от него принялъ, а в небытіи порукъ, до роздѣлки кто занялъ одно и другое из того скота столко, сколко за убытокъ его в спашѣ довлѣло бъ, удержать можетъ и оную спашъ освѣдителствовать посторонними людми требовать от того чій занятъ скотъ награжденіѧ имѣетъ. А кто на своей спашѣ чію скотину или птицу всмертъ убетъ, то оное убитое по настоящей ценѣ хозяину, а тотъ хозяинъ за спашъ чего по оцѣнки людей стоитъ заплатит долженъ. Ежели же убитаѧ скотина или птица оцѣнку спашы превосходить будетъ, то тотъ чіѧ спаш оному хозяину чіѧ скотина или птица убита противъ оцѣнки доплатить имѣетъ.

4.

Там же Стат. роз. 13, арт. 2 § 3 Права Хел. кни 5 роз. 82

Буди же бы кто по обявленію от того, кому спашъ здѣлалась, скота своего на поруку взять и с собранными людми для освѣдителствованіѧ спаши осмотрѣть не хотѣл, тогда тотъ кто займетъ, самъ не далѣе третего дня имѣетъ освѣдителствовать ту спашь сосѣдами, людми добрыми, а в чемъ оные сосѣде убытки оценятъ спаши, то противъ такой оцѣнки тотъ, кто скотъ занялъ, столко оставить скота или иной какой закладъ взять имѣетъ, сколко бъ за его убытки стояло, а осталные отогнать до хозяина того чій скотъ будетъ; однакожъ стадо ежжалыхъ и не ежжалихъ лошадей и всякій скотъ свободно имѣетъ в полѣ ходить, токмо жъ не по засѣвахъ хлѣбныхъ и не по сѣнокосах чужихъ априлѧ до 23 дни, а из того времены всякъ долженъ при скотѣ своемъ сторожа или пастуха держат чрезъ // все лѣто даже ноября по 8 325 число. Срокъ же уплатки за спашъ или викупка грабежа за то взятого имѣетъ быть токмо до Рождества Гпдня того жъ года, развѣ бы инако между собою стороны договорились.

5.

Там же Стат. роз. 13 артї. 2 § 4

Ежели жъ бы кто за спашъ присуженную по оцѣнки заплатить до Рождества Гпдня или на договоренныи срокъ не хотѣлъ, то когда обиженний того неплатежчика за то позоветъ на крайне положенный срокъ в судъ, оный судъ имѣетъ по оцѣнки предписанных людей приговорить и доправить награжденіе за оную шкоду удвое.

6.

Стат. роз. 3 артї. 47 § 1 Зерцал. Сазон. под слов збоже или хлѣбъ № 1 с поправленіемъ

Кто бы в полю едучи, либо идучи с 23 числа априлѧ какой хлѣбъ растущій, либо траву лошадю, или иным скотомъ випаслъ, либо возомъ вибилъ, а в

иноє времѧ пожатый хлѣбъ или сѣно бралъ, и за тотъ спашъ либо порчу хлѣба разтущого, или трави, либо за взятый себѣ жатый хлѣбъ или сѣно, заспоривъ с хозяиномъ, нє хотѣлъ бы заплатить и грабежа дать, таковый позванъ в судъ по доказателствамъ челобитчику долженъ будетъ вины три рубля заплатить и убытки, на чомъ сторонные люде шкоду оценят, наградить удвоє. А когда бы нє спорилъ, то имѣетъ токмо убытки наградить; буди же бы шкоду такову учинивъ ушелъ, то изъ суда о поимкѣ таковаго публѣковать, а поймавъ и в судъ представивъ по состоянію дѣла оного наказать, вину же и платежъ за убытки на немъ обидимому доправить удвоє.

7.

Зерцал. Сазон. под слов. збожє или хлѣбъ № 3 и под слов дорога № 9

Когда бы чл҃вкъ подорожный для покормленіѧ лошади, котораѧ пристанетъ в пути, колосса зривал и кормилъ, и то на дорогѣ стоѧ поки можетъ рукою досягти, но нє входа в самой хлѣбъ, а с собою бы ничего нє взялъ, долженъ толко убытокъ наградить, однако ж чл҃ву подорожному колоси для себе рвать руками и исти самому свободно, а нє жать серпомъ и нє брать, и вини его за то никакой нє будетъ.

8.

Зерцал. Сазон. под слов шкода № 8

Ежєли бы чій скотъ или птици дворовыє, чужій хлѣбъ сосѣдскій // или 325
огороднину, которихъ бы трудно было занять, випасли или садовину зв.
попортили, а в то время оный скотъ, либо птици, собаками того, чій хлѣбъ спасен, или садовина, либо огороднина, попорчена, порвали б, или всмерть заѣли; то такого скота или птицъ нє награждать.

9.

Зерцал. Сазон. под слов бидло № 3 прибавленіе

Скотина, котораѧ за пастухомъ в полє ходить можетъ, нє имѣетъ в дому быть содержана, кромѣ свинєй, которыє малїе поросїонки имѣли бъ и кромѣ кормленныхъ в сажѣ и в дому, но и такихъ долженъ всякъ беречь, чтоб шкоды кому нє чинили, а котораѧ скотина упрамая нє хотѣла бъ с пастухомъ в полє ходить, такую имѣетъ хозяинъ пасть от своего дому или в домѣ держать.

10.

Стат. роз. 10 арт. 18 § 1 тамъ же роз. 3 арт. 47 § 2 и 3 Зерцал. Сазон. под слов збожє или хлѣбъ № 6

Понєже охотники людемъ обыкли болшіє шкоди дѣлать, витолочиваѧ хлѣбъ или траву, того ради надлежитъ, чтобъ начавъ априлѧ ѡт 23 днѧ даже до снятіѧ з поля всего хлѣба, на чужихъ грунтахъ пахатныхъ, а на сѣнокоснихъ от 6 маѧ поки сѣна упрятаны будутъ, никто за охотою нє ездилъ, а кто бъ между тѣмъ временем ездѧ за охотою здѣлалъ кому шкоду, таковъ обиженному за тоє вини три рубля шестьдесятъ копѣекъ уплатит, и починенную шкоду по судовому оной разсмотренію наградить имѣетъ. И сїе разумѣетсѧ какъ о хозяяхъ, такъ о служителехъ и людех ихъ, которыи охотою упражняютъсѧ.

11.

Зерцал. Сазон. под слов збожє или хлѣбъ № 4 и 5

Буди же бы кто хлѣбъ в полѣ оставилъ, когда уже протчїи люде свой свозили, а оной бы хлѣбъ его в то времѧ спасенно или витоптано, тогда ни на комъ искат того нє можетъ, и нихто ему того платить нє долженъ, понеже всякому его небреженіє есть вредителное, а до чего кто самъ причину дасть, тоє ему самому имѣетъ быть и причтено, и искать награжденіѧ за то нє можетъ.

Артїкулъ 2

Кто бы скотину чїю убилъ или охромилъ

1. Кто нарочно или случаємъ чию скотину убєтъ.
2. Кто нарочно чїю скотину охромитъ. //

Пунктъ 1.

Зєр. Сазон. под слов бидло № 12 и под слов гвалтъ № 28 и под слов шкода № 4 и под слов звѣръ № 3 на конци

Кто чїю скотину нарочно и безъ всякой поричини убєтъ, тот имѣетъ за оную удвоє противъ настоящой цени наградит, а когда бы нє нарочно, но случаємъ оную скотину убилъ, то настоящою толко цєною уплатить.

2.

Зєрцал. Сазон. под слов бидло № 12 и под слов звѣръ № 3 и под слов гвалтъ № 28

Естли жє кто чїю скотину на какомъ-нибудь составѣ безъ всякой причини нарочно охромитъ такъ, что онаѧ весма повреждєна была бъ и работать нє могла, тогда тотъ кто охромилъ, долженъ за оную заплатить настоящєю цєною – чєго нє охромлєннаѧ скотина стояла, и самая тая жъ охромлєннаѧ скотина при томъ жє чія она єсть остатись имѣетъ. Буди жє бы нє нарочно охромилъ, а хозяинъ похочєтъ оную сєбѣ принять, то тотъ хто охромил, половину токмо настоящєй цени єму уплатит должен.

Артїкулъ 3

О грабєжѣ шляхтичу или воинского званїѧ чл҃вку, либо жєнамъ ихъ учинєнномъ

1. Кто у шляхтича либо у чл҃вка воинского званїѧ или у женъ ихъ гдѣ-нибудь что погрибитъ.
2. Кто у чїєго слуги лошадь погрибитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 13 арт. 3 § 1 и арт. 4 § 2

Кто у шляхтича или у чл҃вка воинского званїѧ, либо у жєнъ ихъ, лошади подъ ними при церквѣ, на торгу, на полѣ или на пути, или гдѣ-нибудь пограбить, или з-под слуги, который при г҃пдну либо при г҃пжѣ своєй в пути єхать будетъ, или гдѣ на мѣсто пріедетъ, лошадь озмєтъ, либо з воза насилно випряжетъ, а побою никакова нє здѣлаєтъ, или хотя бы самъ тотъ ограбленный при томъ грабежѣ нє билъ, и то бы по подлиннымъ доказатєлствамъ явилось; тогда оный, которий грабилъ, имѣетъ обиженному по званію єго за безчєстіє заплатить такъ, какъ бы єго побилъ, а єсли бы кто из служитєлей при такомъ грабєжѣ былъ ранєнъ или бить, то такожъ и слугамъ, смотрѧ по ихъ званію, увѣче заплатить, а за всякую лошадь при отдачѣ онаѧ, другую такую жъ лошадь придать или по оцѣнки удвоє заплатить, а за шкоду, какаѧ при грабежѣ томъ здѣлаєтъсѧ, наградить по настоящєму долженъ будетъ.

2.

Там жє арт. 3§ 2

А єсли бы у чїєго слуги єдучого гдѣ за дѣлом г҃пдна своєго в пути или гдѣ-нибудь лошадь кто погрибилъ, и при томъ побой здѣлалъ, либо и нє здѣлалъ, таковый долженъ будетъ возвратить ту погрибленную лошадь и своєю єще такои жє // цены лошадю наградить, слузѣ жє оному у которого погрибилъ по званію єго безчєстіє или увѣчче заплатит и другіє убытки, какиє при томъ грабежѣ здѣлаютъсѧ наградить имѣетъ; буди жє бы которого шляхтича или воинского званїѧ чл҃вка лошадь в полѣ ходячую самоволно кто, нє имѣѧ от нєѧ шкоды, погрибилъ, таковый за подлєннымъ доказатєлствомъ потому жъ лошадь тую возвратит, и придачєю своєй лошади наградить долженъ будетъ.

326 зв.

Артікулъ 4

О грабежѣ чл҃вка какого-нибудь званіа

1. Если бы шляхтичъ или чл҃вкъ воинского званіа кому-нибудь грабежъ сдѣлалъ.

2. О грабежѣ от посполитого шляхтичу или воинского званіа чл҃вку и от посполитого посполитому здѣланномъ.

3. Урядникамъ в городахъ и мѣстечках ни чіихъ подданныхъ нє арєстовать и нє грабить и другимъ того нє допущать.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 13 арт. 4 § 1

Кто-нибудь, шляхтичъ ли, либо чл҃вкъ воинского званіа, чіих людей при церквѣ, на торгу, на ярмарку, или на доброволной дороги пограбитъ, таковый сторонѣ обиженной вини за грабежъ заплатитъ шесть рублей денєгъ и пограбленное в цєлости возвративъ, придать к тому, напримѣр, за лошадь – другую лошадь, за вола – другого вола, или в цену противъ того денгами наградить долженъ. То жъ разумѣть и о протчіихъ грабежахъ, а о побояхъ, єжєли при грабежѣ будутъ, поступать какъ сея главы в артікулѣ 3, показано.

2.

Там жє § 2 прибавленіє

А когда бы посполитий шляхтича, либо воинского званіа чл҃вка гдѣ-нибудь пограбилъ, то с таковымъ поступат по вышшому сея жъ главы артікулу 3, пункту 1. Естли жъ посполитый посполитого пограбитъ при церквѣ, на торгу, долженъ заплатить ограбленному два рубли денєгъ, за всякій грабежъ, за лошадь – другую лошадь, за вола – вола, за корову – корову, и за всякій скотъ, каковый будетъ пограбленъ – таковый жє придаваа, награждат или денгами в ценѣ противъ того платить должно; єсли жє в полю заграбитъ, то рубля денєгъ заплатит и удвоє за пограбленное награждат; то ж разумѣть и о такомъ кто бы у многихъ людей лошади или иное что на какомъ-нибудь мѣстѣ публичномъ, либо безълюдномъ пограбилъ, за который грабежъ долженъ всякому порознь по вишєписанному награждат.

3.

Стат. роз. 3, арт. 37 § 1 и 2 Пор. част 3 о арєстахъ и удержаніях № 4 Там жє в Арт. Права Магдєб. о ярмонках № 4 Права Хєл. кни. 4 роз. 74 со изясненіємъ

Въ городахъ и мѣстечкахъ одного уезду подданныхъ владѣлчєскихъ никакой судъ нє имѣетъ ни самъ арєстовать и удерживат, // ни другому кому 327
тое дѣлать нє допущать, також шляхтичъ, либо воинского званіа чл҃вкъ, либо мѣщанинъ какихъ-нибудь городовъ и мѣстечокъ жилци, ничіихъ подданнихъ, ни другихъ людей за долги свои и вини ихъ в дѣлах исковыхъ на торгу, на ярмарку, либо в иное врема за нуждами своими приежающихъ арєстовать, грабить, и в судъ в тѣхъ мѣстахъ, гдѣ сами живутъ позивать нє имѣютъ, но какъ долги, такъ и оные обиди (кромѣ криминалу) з таковыхъ людей у владѣлцовъ ихъ или у прикажчиковъ надлежитъ имъ искать суда и росправы, оные жъ владѣлци или прикажчики ихъ, должны тѣмъ истцамъ давать судъ по справедливости безволокитно, а кто бъ чіего поданного или чл҃вка арєстовалъ или пограбилъ, таковый за тотъ арєстъ или грабежъ, на расход канцелярскій, того уряду гдѣ бъ тое случилось, три рубля а обидимому тожъ три рубла, убытки жє и грабежъ ему удвоє наградить долженъ.

Артікулъ 5

О запискахъ в городахъ и мєстечкахъ почему скотъ и всякиє вєщи в продажѣ бываютъ

Прибавленіє в согласіє права Стат. роз. 13 артї. 5 § 2

Всякому скоту и всякимъ другимъ вещамъ гдѣ, когда и почему что продаетъса, такожъ какихъ заводовъ лошадѣ и протчій скотъ болшою или меншою ценою покупаютъса по городамъ и мєстечкамъ гдѣ торги собираютъса, старшина должны всякого торгу вѣрные о продажи оныхъ вещей и скота

єженеделно и помѣсячно имѣть записки, для надлежащого в судахъ по справедливости разбора приключающихъсѧ о томъ сумнителствъ, а в неимѣніи таковыхъ о цѣнахъ записокъ, или свѣдителствъ, либо другихъ доказателствъ о цѣнахъ разныхъ вещей, слѣдуетъ оценка в нижеписанныхъ артікулахъ.

Артікулъ 6

О цѣнѣ лошадей заводныхъ, неежжалихъ и ежжалихъ, доморослихъ и купленныхъ

1. Цена лошадей заводныхъ неежжалихъ рослыхъ.
2. Цена лошадямъ доморослимъ неежжалимъ среднего роста. //
3. Цена лошадямъ верховымъ и возовымъ болшого мѣрного и меншого росту, ежжалимъ, доморослимъ и купленным. 327 зв.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 13 артї. 5 § 1 с поправленіемъ

Жеребецъ завода домашнего стадный неежжалый или и ежжалый, к плоду годный двоаршинной и двовершковой и вышшой, а не нижшой мѣри, тридцять рублей, третолѣтный того жъ плода рослый двадцять рублей, дволѣтный рослый же десять рублей, однолѣтной жеребчик три рубли, кобыла стаднаѧ того жъ завода и той же мѣры двадцять рублей, тролѣтнаѧ двенадцять рублей, дволѣтнаѧ четири рубля, однолѣтнаѧ жеребка два рубли.

2.

Там же с поправленіем

Стадные неежжалие или и ежжалие лошадѣ при стадѣ, жеребецъ двоаршинный с полутора или с вершком росту к плоду годный двадцять рублей, тролѣтный дванадцять рублей, дволѣтный четири рубли, однолѣтной два рубли, кобила такого жъ росту дванадцять рублей, тролѣтнаѧ осмъ рублеи, дволѣтный[1] три рубли, однолѣтна полтора рублѧ.

3.

Там же с поправленіемъ Поряд. в Артікулах Прав Магдеб. о судіях и спра. № 6 Стат. роз. 13 арт. 5 § 1

Лошади двоаршинной и двувершковой мѣри ежжалiе верховые или цуговые осмнадцять рублей, менша двоаршинной мѣри подемнаѧ осмъ рублеи и кобила по тому жъ, но такую цену показанным лошадямъ ставить тогда толко, когда какова она добротою была доводу никакого нѣтъ; ежели же явно будетъ о доброте, росту, шерсти, лѣтахъ или какою куплена будетъ ценою, то о некупленных надлежитъ примѣрятись к тому, где какою ценою какіе лошади и покупаютъсѧ и продаютъсѧ, и спрашивать вѣдающихъ о такой лошади чего стояла, а купленную лошадь потому платить, за что она куплена.

Артікулъ 7

Цена всякому скоту

Стат. роз. 13 арті. 6 Зерцал. Сазон. под слов. варгелтъ № 7 и 8 с поправленіемъ Зерцал. Сазон. под слов. варгелтъ № 7 и 8 с поправленіемъ Поряд. в Арті. Пра. Маг. о судіяхъ и справедливости № 6

Бугай четири рубли денегъ. //
Волъ рабочій четири рубли. 328
Тролѣтный волъ полтретѧ рублѧ.
Дволѣтный полтора рублѧ.
Однолѣтный осмьдесятъ копеекъ.
Корова полчварта рублѧ.
Корова яловка три рублѧ.
Тролѣтняѧ корова два рубли.
Дволѣтняѧ полтора рубля.
Однолѣтнаѧ осмьдесятъ копѣкъ.
Кабанъ или боровъ кормленной хлѣбомъ рубль двадцять копѣкъ.

[1] дволѣтнаѧ

Кормленый брагою рубль денегъ.
По тому жъ и кормленыи свинѣ:
Свиня пороснаѧ или с поросятами рубль и двадцят копѣекъ.
Некормленный боровъ и некормленнаѧ свинѧ по полтинѣ.
Кнуръ или хрокъ семьдесятъ копѣекъ.
За поросiонка полгѣтного двадцять пять копѣекъ.
За поросiонка кормленного пятнадцать копѣекъ.
За поросѧ малое шесть копеекъ.
За овцу сорокъ копѣекъ.
За барана полтина.
За скопа тролѣтного шестьдесятъ копеекъ.
За дволѣтного сорокъ копѣекъ.
За однолѣтного двадцять копеекъ.
За черное малое ягнѧ двадцять пять копѣекъ.
За бѣлое малое ягнѧ пятнадцять копеекъ.
За козла четвертолѣтного осмьдесятъ копеекъ.
За козла тролѣтного тридцять копеекъ.
За однолѣтного двадцять копеекъ.
За козу тридцять копеекъ.
За козлѧ однолѣтное двадцять копеекъ.
За малое козлѧ осмь копѣекъ.
Такою жъ ценою за всякую вишеписанную скотину платить в тамошнихъ мѣстахъ, гдѣ онаѧ цена сходна есть с покупкою и продажею обикновенно // производимою, и ежели не будетъ вѣдимо какого чiѧ скотина росту и доброти или за что куплена была. А гдѣ бы инако то *ест* вышшою или нижшою ценою такiй скотъ продавалъсѧ и покупалъсѧ и былъ бы на то доводъ, чего какаѧ пропалаѧ или кимъ взятаѧ, или умореннаѧ скотина стояла, или за что куплена, тамо платежъ за оную приговаривать не по сему примѣру, но по тому, какою ценою платитъсѧ или за что купленна будетъ. 328 зв.

Артiкулъ 8

Цена птицамъ домовымъ

Стат. роз. 13 арт. 7 Зерцал. Сазон. под слов. варгелтъ № 7 с поправленiемъ

За гусь на яйцахъ сидячую двацять копеекъ.
За гусь кормленную десять копѣекъ.
За некормленную шесть копеекъ.
За утку или селеха три копейки.
За утку на яйцяхъ сидячую десять копѣекъ.
За утку охотничую и круговую рубль денегъ.
За каплуна шесть копѣекъ.
За курицу на яйцяхъ сидячую шесть копеекъ.
За курицу двѣ копейки.
За петуха двѣ копейки.
За павлина или паву полтора рублѧ.
За паву на яйцахъ сидячую четири рубли.
За лебедѧ самца или самицю рубль.
За лебедѧ самицю на яйцяхъ сидячую три рублѧ.
За индика или петуха индiйского двадцять копеекъ.
За индичку или курицу индiйскую на яйцяхъ сидячую пятьдесятъ копеекъ.
За курицу индiйскую пятнадцать копеекъ.
За голуба копейка.
А гдѣ бы вышшою или нижшею ѡт показанной цени какiе птици покупались, тамо потому и платить какъ покупаютъсѧ.

Артікулъ 9

Цєна птицамъ дикимъ для охоти обучєннымъ //

Стат. роз. 13 арт. 8

Крєчєтъ красной шєсть рублєй. 329
Бѣлой крєчєтъ пять рублєй.
Крєчєтъ сѣрой три рубли.
Соколъ три рублѧ.
Яструбъ болшой два рублѧ.
Балабанъ или рарогъ два рублѧ.
За ястрєбцѧ рубль.
За дрємличка шєстьдєсятъ копєєкъ.
За гусь, за утку, противъ домашных гусєй и утокъ; за тєтєру, куропатву, рябчика противъ курєй; за дрохву противъ индика; и за всякую дикую приучєнную птицу противъ домашныхъ подобныхъ птицъ удвоє.

Артікулъ 10

Цєна собакамъ

Стат. роз. 13 арт. 12[1]

За собаку дворового или овчарского три рубли шєстьдєсятъ копєєкъ.
За собаку ищєйного три рублѧ.
За бобрового пса три рублѧ шєстьдєсятъ копєєкъ.
За гончого и за хорта доброго три рубли шєстьдєсят копєєкъ.
За вижла два рубли сорокъ копѣєкъ.
За собаку какимъ тровлять звѣръ три рубли шєстдєсятъ копєєкъ.
За собаку который под пищаль ходить три рублѧ шєстьдєсятъ копєєкъ.
За собаку мєдєлянскую три рубли.
За подсоколого хорта три рубли.
А єжєли какаѧ [2]-ѡт вышъ-[2]означєнныхъ собака куплєна будєтъ, то платить за оную за что и куплєна.

Артикулъ 11

О цєнѣ хлѣба, сѣна и другихъ всякихъ вєщєй

Стат. роз. 13 арт. 9, 10 и 11 с поправлєнїємъ Зєрцал. Саѯон. под слов. збожє или хлѣбъ № 8

Всякому хлѣбу озимому и яринному, и сѣну, такожъ огородным // и 329 зв.
другимъ какимъ ни єсть домовымъ сєстнымъ и питєйнымъ припасамъ, имѣєтъ быть цєна примѣняясь какъ в которомъ году урожай и почєму в какихъ городахъ, мєстєчкахъ и инныхъ мѣстахъ на торгахъ в продажѣ будутъ; по тому жъ платєжъ за всякоє платит рухляди и майстєрскїє инструмєнта и другїє разныє вєщи по признанію людєй на томъ знающихъсѧ и по разсмотрєнію суда приговариванъ быть имѣєтъ.

Артікулъ 12

О шкодахъ и поврєждєнїяхъ, сдѣланныхъ ѡт чїихъ собакъ, ѕлобного скота и ѕвѣра, которыє в домахъ содєрживаютъсѧ

1. Кто кого собакою травилъ.
2. Кто чїю собаку в оборонѣ и в нєоборонѣ убєтъ.
3. Когда собака или звѣръ в дому привязанїй кого поврєдитъ.
4. Кто боронѧ свой скотъ собаку чїю убєтъ или ранитъ.
5. Кто поврєдитъ кого, либо скотъ чїй собаками за охотою єздя, нарочно или нє нарочно.
6. О ранахъ кому здѣланныхъ ѡт собаки ноччю з цєпи спущєнной.

---

[1] *Писано іншим почерком.*
[2-2] *Писано по витертому іншим почерком.*

7. Кто бы ѕлобныхъ собаки или звѣра на цепѣ, либо скота в запорѣ не держалъ, а от ных бы кому вредъ сдѣлалъсѧ.

8. О лошадѣ ежжалой ѕлобной, кому бы вредъ сдѣлала или бы ч҃лвка либо скотину убила.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 13 арт. 13 § 1 с прибавленіемъ

Кто бы собакою травилъ кого, а оная бы того повредила, или платѧ спортила, либо какой иной убыток // здѣлала; таковый достовѣрными свѣдителми 330
в томъ изобличенный долженъ будетъ челобитчику за раны по званію его, а за убытки удвое заплатить такъ, какъ бы онъ самъ ранил и убытки здѣлалъ, и арестомъ наказанъ быть имѣетъ, какъ о учиненныхъ ранахъ в главѣ 20 показано; а если свѣдителей, кои то видѣли, не будетъ, то ѡтвѣтчикъ долженъ будетъ присягнуть, яко онъ его не травилъ, а по присязѣ за раны по званію обидимого и за убытки настоящею ценою и платежемъ наградить имѣетъ, ѡт сугубого же платежа и ѡт ареста свободенъ будетъ. Когда же присягнуть не похочетъ, тогда с нимъ поступать какъ вышше показано.

2.

Там же § 2 Зерцал. Сазон. под слов песъ № 2 и 5 Поряд. Титули отдаленіе от майстерствъ для собаки и кошки № 1, 4 и 5 Права Граж. арті 123 № 3 и 9

Кто собаку или дикого чіего звѣра, который в домѣ чіемъ содержитъсѧ, нарочно, а не по случаю и не по нуждѣ убетъ или застрелитъ, таковый долженъ будетъ за собаку по вышпоказанной ценѣ, а за звѣра по оцѣнки знающихъсѧ въ томъ людей заплатить тому чіего сабаку или ѕвѣра убилъ; если же кто собаку или звѣра убил бы в своей или какого скота, оборонѣ, таковый ничего платить не имѣетъ. Сіе же разумѣт и о тѣхъ собакахъ и звѣрахъ, кои на цепях содержутъсѧ, и сорвавъсѧ з цепи, на людей бросаютъсѧ.

3.

Права Граж. арті. 123 № 7 Зерцал. Сазон. под слов звѣръ № 6 и под слов шкода № 14 и 15 и под слов песъ № 6 с поправленіем

Но естли бы собака или какой звѣръ в дому чіемъ на цепѣ привязанъ былъ на мѣстѣ не весма явном, либо скритомъ, а пришолъ бы какой гость в тотъ домъ, то хозяинъ долженъ его оберечь, чтобъ к оному псу или звѣру не приближалъсѧ; когда же тотъ // гость по такомъ ѡт хозяина 330
предобереженю приступитъ к оному псу или звѣру и повреженъ ѡт оного зв.
будетъ, то не хозяинъ, но самъ по себѣ оной гость, виноватъ останетъсѧ; буди же хозяин в томъ гостѧ не оберегл бы, то долженъ будетъ таковъ вредъ или шкоду оному наградить.

4.

Права Граж. арт. 123 № 8 Поряд. в тит. под слов отдаленіе от майстерства № 15 Зерцал. Сазон. под слов песъ № 7

Кто собаку пуститъ на чію скотину тровѧ оную, а между тѣмъ онаѧ собака убыта бъ была или ранена, тогда тотъ кто убилъ не виноват будетъ, а если бы чіѧ собака и вибѣжавъ з двора гонялась за какою скотиною в день, и учинила бы той скотинѣ вредъ или ч҃лвка поранила, тогда тотъ чіѧ собака ч҃лвку за рани, а за тую скотину какой цены онаѧ будетъ заплатит, либо (если хозяинъ той скотины оную приймет) за повреждение толко наградить долженъ то жъ разуметь о собакахъ и звѣрахъ, кои на цепяхъ содержатъсѧ и сорвавъсѧ з цепи повредят кого или чію скотину, за которое повреждение хозяинъ того собаки или звѣрѧ ч҃лвку по званію его, а за скотину чего стоитъ награждат имѣетъ.

5.

Зерцал. Сазон. под слов песъ № 3 с поправленіемъ

Кто за охотою ездѧ с собаками в полѣ или гдѣ-нибудь ч҃лвка, либо скотину чію станетъ травить, с таковымъ в судѣ поступать противъ первого пункта сего артікула, а если бъ такого охотника кому или скотинѣ чіей вредъ учинили собаки, либо другую какую шкоду здѣлали, то с онимъ судъ имѣетъ учинить противъ четвертого пункта сего жъ артікула.

6.

Прибавлєніє

Естли бы чїѧ собака вночѣ на улицѣ противъ двора хозяина // своєго 331
ранила кого или шкоду какую учинила бъ, то хозяину такой собаки нє подлєжитъ обыжєнному наградить, понєжє собаки ночю для обєрєжєніѧ домовъ содєржатсѧ и для того из цепей спущены бываютъ.

7.

Стат. роз. 13 арт. 14 § 1 Права Граж. арт. 123 № 2, 6 и 11 Зєрцал. Сазон. под слов шкода № 6 и 11

У кого будєтъ собака слаѧ, которая на людей мєчєтъсѧ или звѣръ, либо скотъ домовый вредъ кому дѣлаєтъ, а онъ такову собаку или звѣра на цепѣ держать, либо скота беречь нє учнєтъ, ѡт той жє собаки, либо звѣра, или скота кому здѣлаєтъсѧ вредъ или убытки, то оний хозяинъ долженъ по суду вредъ или убытки обижєнному наградит, а при томъ судъ имѣєтъ накрѣпко тому жъ хозяину приказать, чтоб онъ впредъ содержалъ ту собаку или звѣра на цепѣ, а скотъ злобний в добром запорѣ, дабы ѡт того никому нє воспослѣдовало какой обиди или вреда. Буди жє и по тому из суда приказу ѡт тѣхъ єго собакъ, или звѣра, либо скота, кому-нибуд вредъ или обида здѣлаєтъсѧ, тогда судъ имѣєтъ на нємъ за тотъ вредъ или убытокъ награжденіє челобитчикамъ удвоє доправить.

8.

Стат. роз. 13, арт. 14 § 2 с поправленіємъ Права Хел. кни. 5 роз. 80 Права Граж. арт. 123 № 2, 6 и 11 Зєрцал. Сазон. под слов шкода № 6

Кто имѣєтъ злобную лошадь, котораѧ бєтъ или кусаєтъ, тотъ долженъ єздѧ, людей оберегат, а в дому оную в добромъ запорѣ держать, буди жє єздѧ, кого нє обережєтъ, либо безъ запору доброго держать будєтъ, а онаѧ вирвавъсѧ вредъ либо шкоду кому здѣлаєтъ, тогда долженъ будєтъ обижєнному за вредъ по званію єго, а за шкоду удвоє наградить и арєстомъ по разсмотрєнію суда наказан быт имѣєтъ. А єстли бы // такаѧ лошадь изъ 331 зв.
людей кого всмерть убила, то на хозяину оной лошади за голову убитого по званію єго платєжъ доправить и ѡтдать наслѣдникамъ убитого, а самого той лошади хозяина смєртію нє казнить, но токмо по разсмотрєнію суда наказать арєстомъ. Лошадь жє тую убить, чтобъ и другимъ ѡт ней то жъ нє приключилось. Кѡгда жє такова лошадь скотину чїю убєтъ, долженъ за оную скотину убитую, свою такую ж ѡтдать или по надлежащой цєнѣ заплатить, а оную лошадь убить жє. То жъ разумѣть и о протчїихъ скотахъ злобныхъ, коихъ надлежитъ в крѣпкихъ запорахъ держать, чтоб никому вреда и убитковъ дѣлать нє могли. //

332

ГЛАВА ДВАДЕСЯТЬ ТРЕТАѦ

О казни и наказанїи прєлюбодѣєвъ, блудниковъ, насилниковъ жєнъ и дѣвицъ, такожъ мужеложниковъ и скотоложниковъ

Артїкулъ 1

О прєлюбодѣи и прєлюбодѣйцѣ

Книги Порад. част 4 о прєлюбодѣях № 1 Зєрцал. Саз. под словом прєлюбодѣй № 7 и 8

Прєлюбодѣй єсть всякъ тотъ, который имѣѧ законную жену свою с чужими мужатими, или хотѧ с безмужными женами, такожъ и всякаѧ жена, котораѧ имѣѧ мужа законного с чужими женатими мужами или хотѧ и зъ безжєнными тѣлєсно совокупляєтъсѧ, таковый или таковаѧ єсли к толикому беззаконію допустятъсѧ и доподлинна изобличены будутъ, подлежать казни по нижєслѣдующимъ артїкуламъ.

Артїкулъ 2

О казны за прелюбодѣянїе

1. Казнь прелюбодѣемъ доказателствы изобличеннымъ.
2. О трикратномъ увѣщанїи прелюбодѣа.
3. О мужѣ *от* прелюбодѣа убитомъ.
4. О дѣвици или вдовѣ прелюбодѣйствующей.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 30 § 1 Зерц. Саз. под словом прелюбодѣй № 7 Порад. в Арт. Права Маг. о колодниках № 6 там же част 4 о прелюбодѣяніях № 1 и 5 Зерц. Саз. под словом мужеубїйство № 2

Когда бы мужъ засталъ кого с женою на самомъ прелюбодѣянїи, тогда поймавъ оныхъ и объявивъ то окрестным сосѣдамъ или служителемъ и работникамъ своимъ домовымъ, имѣетъ пойманныхъ представить в надлежащїй судъ, и ежели в судѣ того прелюбодѣянїа онымъ не по злобѣ какой против жени или пойманного с нею, но праведно докажетъ свѣдителми при томъ застанїи и поимки бывшими за присягою или когда и самы безъ присяги поймавшого оные пойманные в прелюбодѣянїи повинятъса, такихъ прелюбодѣевъ обоихъ смертїю казнить отсѣченїемъ головы, а хотя бы и самъ мужъ // прелюбодѣа на прелюбодѣянїи с женою своею заставъ убилъ, 332
за то ни смертной казни, ни платежу за голову и никакому наказанїю не зв.
подлежитъ.

2.

Кнги Порад. част 4 о прелюбодѣянїи № 7 Зерц. Саз. под слов прелюбодѣй № 4 и под слов мужеубїйство № 2 Стат. роз. 14, арт. 30 § 3 значала Стат. роз. 11 арт. 19

А кто же бы, вѣда жену свою с кимъ в подозрѣнїи прелюбодѣйства, увѣщалъ самого прелюбодѣа трижди при свѣдителяхъ, чтобъ к женѣ его не приходилъ и с нею общенїа не имѣлъ, а послѣ засталъ бы оного с тою жъ женою своею тайно бесѣдуючого на уединенномъ мѣстѣ, таковый мужъ оныхъ обоихъ поймавъ, можетъ по вышеписанному в судѣ представить, буди же бы не моглъ прелюбодѣа поймать и взять, то хота его тогда ранитъ или убетъ всмерть, за то по доводамъ виноватъ не будетъ. В случаи же того убїйства стороны доводовъ, судъ поступать имѣетъ такъ какъ о убитомъ насилникѣ за нападенїе на чїй домъ в главѣ 20 в артїкулѣ 31 изображено.

3.

Стат. роз. 14 арт. 30 § 3 от полу

Если жъ бы то приключилось, что мужъ в то врема, когда с женою своею прелюбодѣя застанетъ *от* оного самъ убитъ будетъ, то таковый прелюбодѣй, онъ же убїйца жестоко смертїю казненъ быть имѣетъ, а за голову изъ пожитковъ его движимых и недвижимихъ наслѣдникамъ убитого платежъ доправить надлежитъ, да и жену таковую смертїю казнить же.

4.

Стат. роз. 14 арт. 30 § 2 со изясненїем и поправленїемъ

Которая вдова или дѣвица блуднически с кимъ ни есть смѣситъса и на томъ дѣлѣ словлена будетъ, на таковую кому прилично настоевать в судѣ и доказивать волно таковым же порядкомъ, какъ в 2-*м* пунктѣ сего жъ артїкула показано, а судъ по доказателству имѣетъ за первымъ разомъ оную плѣтми или розгами бить публїчно, или смотра по персонѣ штрафовать, по силѣ сея жъ глави 7-*го* артїкула пункта 2; однако жъ накрѣпко смотрѣть, чтоб тое не здѣлалось *от* истцовъ по злобѣ, враждѣ или по желанїю завладѣнїа ихъ имѣнїй, равно же в наказанїи поступать и с холостими или вдовицами которыи // бы 333
с тѣми вдовицами или дѣвками такъ беззаконного блуда допустились, а с несвободными, то есть мужатими, женами или мужами женатими поступать какъ с прелюбодѣями.

Артїкулъ 3

В какихъ случаяхъ мужъ на жєну свою за прелюбодѣянїє чєлобитствовать нє можетъ

Кнги Порад. част 4 о прелюбодѣи № 8 Зерц. Саз. под словом прелюбодѣй № 5

Мужъ на жену свою бить чєломъ за прелюбодѣянїє нє можетъ ради слєдующихъ причинъ. 1) Когда и самъ прелюбодѣйствуєтъ. 2) Буди бы самъ какую причину к прелюбодѣянїю подалъ или самъ будетъ причиною прелюбодѣянїя жены своєй. 3) Естли тоє здѣлала нє по соизволенїю своєму, но принужденнїя насилїемъ. 4) Будє бы прелюбодѣа разумѣла быть своимъ мужемъ чрезъ нѣкоторую обману в персонѣ. 5) Естли мужъ вѣдаа о прелюбодѣйствѣ жены своєй станетъ с нею какъ с женою своєю и послѣ прелюбодѣянїа ея жить, а хотя бы таковъ мужъ и чєлобитствовалъ, то по доказателству в которой-нибудь изъ показанныхъ причинъ изобличенъ будетъ, в том чєлобитѣ и иску его отказивать.

Артикулъ 4

Ѡ похитителяхъ чужихъ женъ

Стат. роз. 14 арт. 29 § 1 Порад. Права Цесарского артїкулъ 13 Права Хелм. книги 5 роздѣлъ 46 Статутъ роз. 14 артикулъ 29 § 2

Кто бы какой-нибудь породи и чина дерзнулъ подговорить и взять от кого жену, хотя и по єа соизволенїю с нею уѣхал, таковаго гдѣ его возможно догнать в пути, в городѣ, в квартирѣ и на какомъ-нибудь мѣстѣ можетъ поймавъ в судъ надлежащїй представить, а єжели нє поймаетъ, то в судъ позват имѣетъ, а в судѣ по подлиннимъ доказателствамъ такїй преступникъ с оною увезенною женою, єжели она на тоє соизволила, обоє казнены быть смертїю должны, кромѣ естли мужъ ея того нє похочетъ, чтоб она смертїю была казнена, ибо сіє остаетъса в его волѣ, убытокъ же в похищенїи имѣнїа // мужнего, хотя бы из соизволенїа таковой жены здѣлавшїйса, з имѣнїй 333
бєзчинника того удвоє платенъ быть имѣетъ, буди же случитъса, что тотъ зв.
кто с женою чужою бѣжитъ гонящого за нимъ убетъ или самъ от гонящого убитъ будетъ, то с таковымъ поступать такъ, какъ в сей же главѣ выше в артикулѣ 1-м изображено.

Артїкулъ 5

О насилномъ взятїи в супружество дѣвицѣ или вдовы

1. О казны за насилно взятую в супружество и о награжденїи за бєзчєстїє и убытки.
2. О дѣвици, увеженной без вѣдома родителей и сродниковъ по ея соизволенїю.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 13 § 1 Порад. Прав Цесар. арт. 73

Буди бы кто дѣвицу или жену, вдову, бєзъ волѣ и вѣдома родителеи ея, дядей или другихъ опекуновъ на какомъ мѣстѣ насилїемъ взялъ, сказуа будто она с нимъ в брачный союзъ зговорилась и властїю или угроженїемъ понудивъ священника к своєму с нею обвенчанїю совершилъ такоє супружество и плотскимъ совокуплєнїемъ, то когда о семъ в судъ обявленно будетъ, тогда таковa жена или дѣвица имѣетъ быть взята под арестъ на особенноє мѣсто, гдѣ бы при женскомъ полу честно содержанна была до окончанїа дѣла, и естли по доводамъ явитъса, что на такоє супружество никакого ея соизволенїа, нижє сговора весма нє было, то оный яко прямый насилникъ смертїю усѣченїемъ головы имѣетъ быть казненъ, а в награжденїє насилованной за ея бєзчестїє со всєго имѣнїа его движимого третую часть отдать, такожъ убитки єсли бы какіє при томъ насилїи здѣлатись могли, из другихъ двохъ частей его жъ имѣнїа уплатить, а єсли бы и такая насилно взятаа дѣвица или вдова пожелала имѣть его за супруга, тоє в воли ея есть и для того оный казненъ быть нє имѣетъ.

2.

Стат. роз. 11 арт. 13 § 2

А буди бы какаѧ дѣвица мимо воли родителей или опекуновъ // своихъ 334
сама на такоє супружество и на взятіе себе соизволила и в судѣ в томъ призналасѧ, то приданного и всѣхъ имѣній отческихъ и матерныхъ лишаетъсѧ, какъ о томъ в главѣ 10 в артїкулѣ 14-м изображено, а тотъ кто оную дѣвицу за соизволеніемъ ея жъ в супружество взялъ смертной казни уже не подлежитъ, такожъ если бы онаѧ дѣвица от родителей или от опекуновъ своихъ уходѧ изъ пожитковъ что-нибудь унесла, то имъ свободно будетъ возвращеніѧ такова унесенного нею имѣніѧ или награжденіѧ за оное судомъ на мужѣ еѧ искать.

Артїкулъ 6

О тѣхъ, которыи по двѣ или по три жены, такожъ двухъ или трехъ мужей вдругъ имѣютъ

1. Казнь тѣмъ, которые оставѧ своихъ супруговъ с другими бракомъ сочетаваютъсѧ.

2. Супругъ, оставившїй супруга своего и с другимъ бракомъ сочетавшїйсѧ, когда волен от смерти.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 5 арт. 22 § 4 Права Хелм. кнїги 5 роз. 57 кнїги Порад. Права Цесар. арт. 74 с прибавленіемъ

Если бы кто имѣѧ жену законную в живихъ, понялъ другую, таковъ имѣетъ быть смертію казнен, да и жена таковаѧ, котораѧ бы за кого выйшла, вѣдаѧ о другой женѣ его в живыхъ сущой, или оставѧ самоволно мужа своего живаго, с другимъ повѣнчаласѧ, послѣдователно и той мужъ, которой бы вѣдаѧ о первомъ мужу еѧ, что живъ есть, понялъ оную за себе, таковые обое подлежатъ смертной казни, развѣ бы тотъ мужъ с первою женою или жена с первымъ мужемъ своимъ правилно разлучились, имѣѧ свободу по правиламъ церковнымъ и правам с другими бракомъ сочетатисѧ, тогда никаковой винѣ не подлежатъ, или бы таковое бракосочетаніе состоялось в невѣдѣніи, тогда и от смертной казни тое лицо, которое не вѣдало свободно быть имѣетъ.

2.

Прибавленіе

Если бы жена какаѧ, оставѧ мужа своего и пошедши прочъ выйшла в супружество за мужа другого, не вѣдавшого о томъ, то // в такомъ случаи, 334
буди мужъ первый освѣдомивъсѧ, станетъ бить челомъ на свою жену искаѧ зв.
суда з неѧ, онаѧ жена имѣетъ быть смертію казнена, а если толко будетъ просит у суда о возвращеніи оноѧ обратно к себѣ в жену, то не казня еѧ за то, по его волѣ учинить надлежитъ. Другїй же мужъ не вѣдавшїй о томъ, что мужъ еѧ в живыхъ, тожъ никакой винѣ и казни не подлежитъ. То же разумѣть и о мужє оставившомъ жену свою законную в живыхъ, буде бы на другой гдѣ женилъсѧ, а она бъ потомъ в судѣ требовала того, чтобъ повелено ему изнова с нею, первою женою своею, оставѧ другую, жити.

Артїкулъ 7

О кровосмѣшеніи

1. О кровосмѣшеніи сродства в ближайшомъ степени.

2. О кровосмѣшеніи сродства в далшомъ степени и о блудодѣяніи не в сродствѣ.

Пунктъ 1.

Кнїги Порад. Права Цесар. арт. 72

Гдѣ бы явилось что сродственные мужескъ полъ с женскимъ в ближайшомъ степени, которымъ по правиламъ церковным и по правамъ в

супружество вступать для сродства не возможно, вѣдаѧ о томъ сродствѣ, тѣлесно блуднически смѣсилиса, таковыхъ обоихъ по прямимъ доказателствамъ смертїю казнить отсѣченїемъ головы.

2.

Прибавленїе в согласїе права Стат. роз. 14 арт. 30 § 2

А будє бы таковыє жъ блудники, в близкомъ стєпенѣ сродственныє нє вѣдаѧ о своємъ сродствѣ или какіє сродственныє в далномъ стєпенѣ, которымъ по правиламъ церковнымъ и правам в супружество вступать возможно, такожъ и другіє, кромѣ всякого между собою сродства суще тѣлесно с собою смѣшалиса, а обоє были бъ свободныє и безбрачныє, таковыє имѣютъ быть по разсужденїю суда обоє наказани, смотря по персонѣ: убогшіє за первымъ изобличенїемъ на тѣлѣ и за вторимъ на тѣлѣ жъ удвоє противъ первого, а за третимъ – изъ города изгнанїемъ и изъ числа честныхъ и добрыхъ людей виключенїем, а богатїи // за первымъ изобличенїемъ арестомъ 335
наказаны и штрафованы быть имѣютъ и денежнымъ платежемъ противъ того, какъ бы имъ кто за нихъ безчестїе по ихъ званїю платить и арестъ терпѣть имѣлъ, за другимъ же изобличенїемъ – удвоє противъ того, а за третимъ от общества добрыхъ людей выключить и публїковать ихъ за безчестныхъ вовса надлежитъ.

Артїкулъ 8

О наказанїи и казни сводниковъ и сводницъ

Стат. роз. 14 арт. 31 § 1 и Права Цесар. арт. 76 Зерц. Саз. под словомъ каранє № 14 Статутъ роз. 14 артик. 31 § 2 прибавленїе в согласїе вышписанных правъ

Когда бы какіє безсовестныє и безчинныє, такъ мужеска, какъ и женска полу, людє сквернаго ради прибытка сводничили и наговаривали дѣвицъ, вдовъ или замужныхъ женъ на блудноє или прелюбодѣйственноє житїе такъ, что хотя бъ которая могла бъ имѣть добронравноє обхожденїе и жить в дѣвствѣ, въ вдовствѣ или в супружествѣ постоянно, но по тѣмъ сводническимъ наговорамъ развратилися бъ на тоє безчинїе, тогда оныхъ сводниковъ и сводницъ и тѣхъ, которыє в домѣхъ своихъ вѣдаѧ о томъ, того допущали или за искупъ о такихъ дѣлахъ молчали, по явному доказателству наказивать урезанїемъ носа или ушей, или розгами у столба бивъ, из города вигнать, буди жє и по такому наказанїю з того жъ скверного прибытка станутъ жить, таковыхъ смертїю казнить отсѣченїемъ головы. Таковому жъ наказанїю и казны подлежатъ и тѣ закона Бжїа преступники, которыи бы женъ или дочерей своихъ, либо сродницъ сводили и имъ сквернаго ради какого-нибуд прибытка, блудно жить допущали или вѣдаѧ о такомъ беззаконїи, от того ихъ нє воздерживали.

Артїкулъ 9

О казни противоестественно блудящихъ

Права Цесар. арт. 71 прибавленїе

Буди бы кто, забывъ страхъ Бжїй с скотомъ или другою безсловесною тварїю, или мужъ с мужемъ, чрезъестественно совокуплялъса, таковыхъ за подлиннымъ доказателством смертїю // казнить, огнемъ сжечь без всякого по- 335
милованїа, да таковой жє казны подлежать имѣетъ и тотъ мужъ, который бы зв.
с женою своєю или чужою чрезъестественнымъ образомъ плотски смѣшалъса.

Артїкулъ 10

О казны женска пола за убїйство дѣтей, блудно прижитыхъ

1. Ежели какаѧ блудница дитя своє сама или чрезъ кого другаго умертвитъ.
2. О блудници, котораѧ дитя своє тайно погребетъ.
3. О блудници, плодъ в себѣ живый умертвившей.
4. О блудници, плодъ в себѣ живий повредившей.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 60 кнѣги Порад. Права Цесар. арт. 80

Когда бы каковаѧ жена замужнаѧ или вдова, либо дѣвка безсаконно обходясь, прижила дитѧ, и оное стида ради или боясь наказанїѧ, сама или чрезъ кого другаго нарочно умертвила и на томъ дѣлѣ тотъ, кто по єѧ волѣ или сама она будутъ пойманы, или в томъ подлиннымъ явнымъ доказателствомъ и другими примѣтами по слѣдствїю изобличены будутъ, таковые, какъ сама оная женщина, котораѧ умертвить плодъ свой дерзнула или кому на умерщвленїе дала, такъ и тотъ чрезъ кого тое здѣлалосѧ, имѣютъ быть казнены отсѣченїемъ головы. То жъ разумѣть и о блуднику с такою блудницею дитѧ прижившемъ, на которого бъ впрям довелось, что оное дитѧ попредъ учиненному общому сговору и согласїю с нею, блудницею, умерщвлено, хотя бъ при томъ онъ и не былъ, смертной казны какъ и она подлежитъ.

2.

Там же Порад. Прав Цесар. арт. 80

Если бы котораѧ жена или дѣвка, либо вдова безсаконно прижитое дитѧ родивъ тайно, тайно жъ и похоронила, в судѣ же извиняясь сказивала бъ, что оное от нея родилось мертвое, то судъ без подлинныхъ доказателствъ не имѣетъ в томъ ей вѣрить, паче же когда явитъсѧ, что онаѧ видя себе быть непраздную укриваласѧ и тайно, не призвавъ к себѣ никого, родила бъ и чрезъ то подала бъ себе в подозрѣнїе в томъ, что нарочно // дитѧ ради укритїѧ 336
своего безчинїѧ умертвить намѣривала, того ради таковую подозрителную надобно розискивать и когда повинитъсѧ в томъ, что дитя свое живое умертвила, то подлежитъ смертной казни по вышеписанному, буди же изъ розиску в томъ не повинитъсѧ, таковую если безмужнаѧ от смертной казни свободивъ наказать, какъ блудницу, а ежели замужнаѧ – поступать какъ с прелюбодѣйцею по артїкуламъ сея главы.

3.

Там же

Потому жъ котораѧ женщина или дѣвка безсаконно приживъ плодъ умышленно какимъ-нибудь образомъ еще нерожденный в себѣ умертвить, таковаѧ по прямимъ доказателствамъ имѣетъ казнена быть по вышеписанному сего жъ артїкула в 2-*му* пункту; равной же казни подлежатъ и способствующїе ей в томъ по силѣ главы 20 и артикула первого.

4.

Прибавленїе в согласїе вышеписанного артїкула

А которые женщины, не желаѧ себѣ имѣть плода, нарочито бы какимъ предварителнымъ образомъ тотъ плодъ портили зелїемъ и другими образы, хотя бъ оны прежде того уже имѣли плодъ и родили или хотя бъ еще не имѣли, таковые за подлиннымъ доказателствомъ по разсмотрѣнїю и состоянїю дѣла имѣютъ быть публично наказаны или штрафованы.

Артїкулъ 11

О наказанїи или казни блудницъ, которые дѣтей своихъ подкидиваютъ, но не умерщвляютъ

1. Какому наказанїю подлежитъ блудница, котораѧ дитя бросаетъ дляѧ соблюденїѧ живо.
2. О блудници, котораѧ живорожденное дитѧ бросила нарочно или не нарочно, для умертвія.

Пунктъ 1.

Кнѣги Порад. Права Цесар. арт. 81

Которая бы блудница, поднесь под чїй домъ или в другомъ какомъ жиломъ мѣстѣ дитѧ свое прижитое бросила на безопасномъ от умерщвленїѧ мѣстѣ живое, намѣреваѧ тѣмъ образомъ стидъ толко свой укрить, послѣ же оное

дитя // было бъ кимъ взято и кормлєно, а по врємены на єѧ тое довєлося бъ, 336
онаѧ блудница подлєжитъ такому наказанію, какъ в сей же главѣ в артїкулѣ зв.
7-*м* в пунктѣ 2-*м* показано.

2.

Прибавлєніє в согласіє вышєписанного права

Буди же бы какаѧ блудница дитину приживъ, бросила оную на пустомъ какомъ мѣстѣ нарочно, гдѣ бы ей смєртъ приключитис могла и тая жъ дитина от домашныхъ, либо от какихъ sвѣрей снѣдена или инымъ какимъ случаємъ была умєрщвлєнна, таковая блудница по явнымъ доказатєлствамъ о томъ єѧ sлонамѣрєнномъ и во исполнєніє произшедшємъ прєступлєніи и по ея жъ того на себє признанїи, имѣетъ быть смєртїю казнєна, а когда бы тая дитина жива была найдєна, тогда бросившаѧ тако оную блудница хотѧ смертной казни нє подлєжитъ, однакъ за самое то злонамѣрєніє, удвоє противъ того какъ бы нє с намѣрєніємъ умерщвлєніѧ бросила, наказана быть имѣетъ.

Артїкулъ 12

О насилїи дѣвицы или жены

1. Казнь насилнику и помощникамъ єго.
2. О насилованной нєчєстного состоянїѧ женѣ.
3. єсли на крикъ насилованной людє нє прибудутъ.
4. О сумнитєлствахъ в насилїи.
5. О насилованной в бєзлюдномъ мѣстѣ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 11 арт. 12 § 1 Зєрц. Саз. под словом гвалтъ № 21, 22 и 31 и под словом каранє № 5 Права Хєлм. кн̃га 5 роз. 54 и 55 Прав Граж. арт. 38 № 3 значала

Кто бы дѣвицу, вдову или жєну мужнюю чєстную какова-нибудь званїѧ знасилничалъ и оному насилнику в бєзчинїи єго какимъ-нибудь же образомъ совѣтомъ или дѣломъ кто другїй помощєствовалъ, а тая бъ дѣвица, вдова или жєна в насилїи томъ кричала и на тотъ бы крикъ збѣжались людє прєд которыми бы насилованаѧ насилїѧ своєго знаки обявила и послѣ позвавъ оного насилника и помощниковъ єго в судъ того жъ насилїѧ вышепоказанными свѣдитєлми доказала к тому жъ и присягою своєю и свѣдитєлей єжєли бы насилникъ и помощники в томъ сами нє повинились тоє подтвердила, то таковаго // насилника и помощниковъ єго смєртїю казнить, 337
награжденіє же за бєзчєстїє по званію насилованной изъ имѣнїй єго жъ насилника и помощниковъ єго имѣетъ быть уплачено.

2.

Порад. в арт. Прав Маг. о жєнах и дѣвицах № 17 на конци со изяснєніємъ

Такимъ же образомъ судить насилника за насилїє насилованной, хотѧ и нечестного состоянїѧ жены, єсли бы в томъ случаи были достовѣрные свѣдитєли и знаки насилїѧ явные, знаки же и примѣти такова насилїѧ могутъ быть имєнно такіе, напримѣръ, когда бъ у женщины или у насилника платє подрано или синіе либо кривавіе у кого бы из ныхъ на тѣлѣ явились знаки или за учинєнымъ насилїємъ того жъ часа прибѣгла бъ изнасилованнаѧ в судъ с жалобою на насилника, при чємъ надлєжитъ в судѣ крѣпкоє и зрѣлоє имѣть разсмотрєніє по ея рѣчамъ и другимъ обстоятєлствамъ.

3.

Стат. роз. 11 арт. 12 § 2 Зєрц. Саз. под словомъ прєлюбодѣй № 1 с поправленіємъ

А буди бы какаѧ дѣвица вдова или замужнаѧ жєна во врємя насилованїѧ голосно кричала. а з людєй хотя и слышащихъ тотъ крикъ никто бъ к нєй нє прибѣжалъ или хотя бъ за какимъ от того жъ насиловатєлѧ воспящєніємъ и кричать нє могла, тогда она освободясь в скорости, людямъ знаки насилїѧ обявит и в судѣ того подлинными знаки доказивать, а сверхъ того и присягою подтвердить имѣетъ, а по такому доказатєлству насилника казнить смєртїю по вышеписанному; буди же свободнаѧ насилствованнаѧ похощетъ оного

насилника за мужа себѣ имѣть, тое в волѣ ея остаѣтьсѧ и онъ єсли ея в жену себѣ поймѣтъ, то хотѧ от смерти свободенъ будѣтъ, однакъ судовому наказанію подлежать долженъ.

4.

Стат. роз. 11 арт. 12 § 3

А єстли бы в такомъ мѣстѣ насиліє какой дѣвици, вдовѣ или жены мужней сталось, гдѣ мощно крикъ людямъ слышать, а она бъ нє имѣѧ никакова прєпятствіѧ, нє кричала, но послѣ уже в нєскоромъ времени людямъ обявила, то сєго насиліє нє вмѣнять и опороченный в такомъ случаи какъ за прямоє насиліє наказивань быть нє имѣєтъ. //

5. 337 зв.

Кнїги Порад. в арт. о жєнах и дѣвицахъ № 17 Прибавлєніє

Буди какой дѣвици, вдовѣ или замужней женѣ насиліє здѣлаєтьсѧ в полѣ, в лѣсѣ или другомъ какомъ уєдинєномъ и безлюдномъ мѣстѣ, то когда она о такомъ насиліи обявитъ прежде тому кого встрѣчь попасть можєтъ и потомъ скоро пришедъ в домъ родителямъ или родствєннымъ, либо к ближайшому городку или сєлу, тамошным людємъ явку о томъ же учинитъ и в судѣ при свѣдитєлствѣ тѣхъ же людей и показаніи насилствіѧ знаковъ, присягнєтъ, таковый насилникъ, хотя бы она, насилованнаѧ, нє токмо чєстнаѧ, но явно подозрителная либо с прелюбодѣяніѧ рождєннаѧ была, смертію казнєнъ быть имѣєтъ. Буди же бы кто, начавъ какую женщину либо дѣвицу насиловать, за какимъ прєпятствіємъ того бєззаконіѧ нє совершилъ, то оного хотя смертію нє казнить, но жестоко по разсмотрѣнію суда на тѣлѣ наказать надлежитъ.

Артїкулъ 13

О насилїи монахинь

Зєрцал. Саꙁ. под словом гвалтъ № 23 с поправлєніємъ

Кто бы знасилничилъ жену или дѣвицу в монашествѣ прєбивающую, таковаго прєступника по прямому доказатєлству смертію казнить отсѣчєніємъ головы, а сверхъ того изъ имѣній єго за бєзчєстіє таковой монахинѣ противъ мирских жєнъ или дѣвицъ шляхєтского званіѧ платєжъ доправить.

Артїкулъ 14

О дѣторастлитєляхъ

Прибавлєніє

Естли бы кто забывъ страхъ Бжій дєрзнулъ какую младолѣтную єще, к совокуплєнію плотскому нєудобную, дѣвицу насилно растлить или младенца тожъ младолѣтного противоєстєствєннымъ образомъ насиловать, таковаго насилника по доказатєлству казнить смертію чєтвертованіємъ или сожженіємъ живаго, да за тое жъ изъ имѣніѧ єго ростлѣнной младеници или младенцу насилованному платежъ какъ за голову доправитъ, а ежели бъ от такова насиліѧ приключилась насилованнымъ смерть, то сверхъ вышепоказанной над прєступникомъ казни из єго ж имѣніѧ родитєлємъ тихъ от насиліѧ умершихъ, доправлєнъ быть имѣєтъ платежъ противъ званіѧ оныхъ удвое за голову. //

ГЛАВА ДВАДЕСЯТЬ ЧЕТВЕРТАЯ 338

О ворахъ и наказанїи и казни ихъ, такожъ и о протчємъ по дѣламъ татєйнымъ

Артїкулъ 1

О пойманныхъ на воровствѣ с поличнымъ

1. Пойманного на воровствѣ чл҃вка на грунтѣ гп҃дна єго куда вєсть.
2. О пойманномъ вору нє на грунтѣ гп҃дна єго или в далности от гп҃дна.

3. Если бы г҃пднъ с пойманного на воровствѣ своєго чєловѣка суда нє далъ.
4. Когда воръ изъ-подъ караула г҃пдна своєго убѣжитъ.
5. Если г҃пднъ своєго ч҃лвка на воровствѣ пойманного подъ караулъ свой нє возметъ.
6. О пойманномъ ч҃лвку на воровствѣ смертной казни подълєжащемъ.
7. О пойманномъ какомъ-нибудь вору на пути.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 1 § 1 и 2 с прибавлєніемъ

Кто чіего слугу или ч҃лвка либо подданного в домѣ г҃пдна єго или на какомъ-нибудь мѣстѣ токмо бъ на грунтѣ того жъ г҃пдна в воровствѣ с поличнымъ поймаетъ, а тоє воровство нє подлежало бъ смертной казни, таковый оного пойманного вора к тому жъ г҃пдну чіи онъ будетъ или в нєбытность єго к єго прикажчику с тѣмъ же поличнымъ имѣетъ представить, а г҃пднъ или єго прикажчикъ, долженъ дать из оного вора судъ нє отлагаѧ болѣє двохъ нєдель, и до того жъ времены оный г҃пднъ или єго прикажчикъ имѣетъ таковаго содержать подъ своимъ арєстомъ.

2.

Тамъ жє § 2 с поправленіемъ и ар. 3 § 1 с сокращеніемъ

Когда жє чіи служитель либо чєловѣкъ, или подданний гдѣ-нибудь нє на грунтѣ г҃спдна єго или и на грунтѣ, но в далномъ ѡт г҃пдна или єго прикажчика растоѧніи пойманъ будетъ на воровскомъ, хотѧ и смертной казни нє подлєжащемъ дѣлѣ, таковаго свободно тому кто єго поймалъ вєсть или к г҃спдну єго, а в нєбытіи самого, к прикажчику или в судъ надлєжащі́й того уѣзду, гдѣ оный воръ пойманъ, а оный судъ допросивъ того вора // имѣетъ 338
об нємъ дать знать к г҃спдну єго или прикажчику, чтобъ для слушаніѧ того зв.
дѣла прієздилъ или от себє прислалъ в судъ, на срокъ который будетъ опредѣленъ и когда тотъ г҃пднъ или прикажчикъ, или посланный от нєго в судъ на оный срокъ явитъсѧ, то при нємъ, а єсли нє явитъсѧ, то и безъ нєго с оным пойманнымъ воромъ, чіи бы онъ ни былъ, поступать по артікуламъ сєго права гражданского жє, то єсть мѣщанина и всякого свободного чєловѣка, который бы гдѣ-нибудь на воровскомъ дѣлѣ словленъ былъ, представлять и справєдливости искать в судѣ того уѣзду гдѣ оный пойманъ.

3.

Там жє § 3

Если г҃пднъ или єго прикажчикъ таковаго пойманного с поличнымъ вора нє похощетъ суда из нєго дать или нєсправєдливо с обидою чєлобитчиковою судить будетъ, таковый г҃пднъ или прикажчикъ самъ позванный в судъ надлєжащі́й долженъ стать и оного в воровствѣ пойманного своєго ч҃лвка з чимъ к нєму приведенъ представить, судъ жє ѡный в томъ дѣлѣ правилно изслѣдовавъ обидимому сатісфакцію, а виноватому наказаніє по силѣ права учинить имѣетъ.

4.

Тамъ жє § 4

Когда бы воръ от г҃спдна своєго или прикажчика єго (которому онъ отданъ) бѣжалъ или бы к надлєжащому суду от ныхъ нє былъ представленъ, либо поличноє ними потєряно и в судѣ нє показано бъ; таковый г҃пднъ самъ или прикажчикъ єго, єжєли присягнетъ, что оный воръ бѣжалъ или поличноє пропало безъ вѣдома, совѣта, понаровки и нє из нєдосмотру и нє з нєбрєженіѧ єго, то убытки толко какіє при той покражѣ учинены и свѣдителми или присягою истца будутъ доведены, уплатить долженъ, а бѣжавшій воръ и потомъ гдѣ нибудь пойманъ будетъ или самъ явитъся, достойному по силѣ права за то воровство наказанію подлєжать имѣетъ, єжєли жъ бы оный г҃пднъ или прикажчикъ на томъ присягнуть нє похотѣлъ и означенного вора по своєму ухищрєнію либо по упрямству в судъ нє представилъ, то самъ яко воръ долженъ быть суженъ.

5.

Тамъ же § 5

Ежели жъ бы и таковаго съ поличнымъ к себѣ приведенного вора господинъ или его прикажчикъ подъ свой арестъ принять и суда з него дать не похотѣлъ, то оного вора челобитчику в судъ надлежащій весть и тамъ с него справедливости искать свободно. //

6. 339

Тамъ же роз. 14 арт. 4 § 8 с поправленіемъ

Буди же чій чл҃вкъ на грунтѣ ли гн҃дна своего или гдѣ-нибудь, пойманъ будетъ, в такомъ воровскомъ дѣлѣ, которое смертной казни подлежитъ, то оного поймавъ истецъ мимо гс҃пдна или прикажчика его к надлежащему суду весть и тамо справедливости с него искать имѣетъ.

7.

Тамъ же арт. 6 с сокращеніемъ

А кому бы случилось вора с поличнымъ или и безъ поличного гдѣ-нибудь на пути общемъ встрѣчу попавшагось или убѣгающого поймать, тотъ имѣетъ перво по тому жъ пути в ближайшомъ мѣстѣ обрѣтающимъся окрестнымъ людемъ явить, а потомъ весть оного хотя к гн҃дну его, чій бы тотъ воръ былъ, хотя и до суда, к которому ближае от того мѣста гдѣ пойманъ будетъ, а в ономъ судѣ с тѣмъ воромъ поступать по доводамъ и по сея жъ главы артікуламъ.

Артікулъ 2

О покраденныхъ вещахъ у кого бъ опознаны были

1. Истецъ украденную у себе вещъ у кого познаетъ, того с нею долженъ в судъ представить.
2. О вещи опознанной которую обѣ стороны за свою доказиват будутъ.
3. Кто у какого помѣстного опознанную собою вещъ насиліемъ отберетъ.
4. Опознанную у невѣдомого безпомѣстного чл҃вка вещъ и насиліемъ отобрать мощно.
5. Кто краденную вещъ не вѣдаѧ что краденна, купить зачиста.
6. Кто о куплѣ краденныѧ вещи не поставить свѣдителей.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 3 § 2 Порад. в Арт. Прав Магдеб. о краденных или найденных вещах № 1, 2, 4 и 5 Прав Хел. кн. 5 роз. 6

Кто бы гдѣ-нибудь украденную свою вещь у кого опозналъ, имѣетъ оного с тою вещію к суду надлежащому привесть и обявить, а тотъ буди покажетъ своего заводца, от которого тую жъ вещъ имѣетъ и на томъ же судѣ оного поставить или оправдиться достовѣрными свѣдителми либо и записомъ какого уряда, на котором обявлялъ и в книгу записать велѣлъ, гдѣ, когда и у кого ту вещъ купилъ или какимъ другимъ образомъ зачиста, а не за краденную досталъ; то по такомъ оправданіи от порока воровства свободенъ и какъ не вмѣненъ за безчестного, такъ и убытковъ никому платить не долженъ будетъ, однако жъ ту опознанную вещъ, ежели тотъ кто к ней приискалъсѧ заподлинно доведетъ, что // его есть, безденежно возвратить, а своего убитка 339
на своемъ заводцѣ искать имѣетъ. Равнымъ же образомъ и другій заводца, зв.
который бы поставленъ от оного перваго былъ, очищать себе долженъ, и ежели покажетъ и онъ своего заводца или писмо урядовое къ своему оправданію, то судъ имѣетъ поступать по вышшеписанному даже до остатного заводца. А давностію в томъ боронить себѣ никто не можетъ, хотя бы и давно краденную вещъ купилъ или инымъ образомъ досталъ, всякому же таковому, кто себе очистить от воровства, за его убытки награжденіе изъ пожитковъ остатного заводца, который на то откуду такую вещъ взялъ, себе ничемъ не оправдить, приговорено быть имѣетъ.

2.

Стат. роз. 14 арт. 3 § 4 Права Хел. кн. 5 роз. 6

А когда бы истецъ сказивалъ быть опознанную собою лошадь или другїй каковъ скотъ своими доморослими, либо сосудъ, или другое что-нибудь в домѣ своемъ здѣланное, а отвѣтчикъ бы признавалъ тую жъ лошадь или скотъ тожъ своими доморослыми или что в домѣ его здѣланное, которые обома или присвоемые вещи имѣли бы по ихъ обоихъ сказкамъ какое подобїе и сходство, оба же были бъ неподозрителныи людє и представляли бъ равное на то свѣдителство; тогда отвѣтчикъ при своихъ свѣдителехъ и доказателствахъ ближшїй будетъ оные свои доказателства присягою подтвердить и тое о чемъ споръ при себѣ удержать. Инако же если бы присягою своею того доводить не похотѣлъ, то от подозрѣнїа в воровствѣ не можетъ быть свободенъ. Однако жъ судъ всякіе подобїа в добромъ разсмотрѣнїи имѣетъ и в сумнителныхъ дѣлахъ ко освобожденїю паче, неже к наказанїю склоннѣйшимъ быть долженъ.

3.

Стат. роз. 11 арт. 5 Порад. в Артїкулахъ Прав Майдеб. о краденных или найденныхъ вещех № 6 тамъ же част 3 о арестѣ № 5 и в титул о поискан. вещей № 4, 5 и 6 Зер. Саз. под словом исканїе вещей № 8 и под словом приискъ к вещамъ № 4

Буди же кто вещъ какую собою опознанную у кого свѣдомого и помѣстного безъ вѣдома и позволенїа судового насилю бъ отнялъ и за то *б* по челобитю онаго, у которого отнато, былъ в судъ позванъ, таковый первѣе за насилїе ему, ежели будетъ вещъ отнятаа знатныя цены, дванадцять рублей, а ежели малой цены, то чего бы самая онаа жъ вещъ стоала, удвое заплатить долженъ, а потом за тую жъ вещъ искать надлежащимъ порядкомъ суда свободенъ будетъ, и когда по доводамъ явитъса, что онаа вещъ его, то при немъ и останетъса, а тотъ у кого опознана от кого оную досталъ оправдитись и судимъ быть имѣетъ по вишеписанному первому пункту. Когда же будетъ вещъ оная не того, кто отнялъ, но прямаа того у кого отнята, тогда какъ присягнетъ на томъ, что ту вещъ вмѣняа за свою вклепалъся ошибкою, по возвращенїи оныа вещи тому чїа // она есть токмо вышеписанной 340
дванадцяти рублей или удвое за оную вещъ награжденїа винѣ подлежать будетъ. А ежели не похочетъ присягнуть, то имѣетъ быть судимъ, яко насилникъ по артїкулу первому 20 главы пункту третїему.

4.

Прибавленїе в согласїе права Порад. в титул. о поисканїи вещей № 6 на конци Прав Хел. кн. 5 роз. 6

А если кто украденную кимъ вещъ свою опознаетъ гдѣ-нибуд у которого безпомѣстного или невѣдомого человѣка и самого с тою вещїю за его противностїю не моглъ бы к надлежащому суду привесть и для того бъ оную вещъ насилно отнялъ, таковый за насилїе никакой винѣ и штрафу не подлежитъ, токмо бъ того жъ числа на урядѣ явилъ и хотя послѣ от того у кого что отобрано челобитє будетъ, а вещь онаа отобранная по доводамъ явитъся быть собственная того хто отобралъ, то при немъ и остатись имѣетъ, а тотъ у кого отобрана долженъ виводитись, какъ вышше в 1-*м* сего артїкула пунктѣ показано; ежели же тотъ кто отобралъ чтоб то была его собственнаа вещъ не доведетъ, но напрасно вклепалъсa, то оную жъ вещъ тому чїа есть с награжденїемъ, что бы чрезъ то стало быть ему убытку, возвратить имѣетъ, однакожъ от выны и наказанїа за такое насилїе свободенъ будетъ; а если бы тотъ кто насилно у кого, хотя безпомѣстного и невѣдомого, какую вещъ вомѣсто своеа отобралъ не свою, но оного собственную и о томъ уряду не обявилъ, таковый судимъ имѣетъ быть, какъ выше сего в 2-*м* пунктѣ показано.

5.

Зер. Саз. под словом воръ № 16 Прав Хел. кн. 5 роз. 6

Если бы краденную лошадь или другую какую вещъ не вѣдая что крадена у кого при свѣдителяхъ купилъ зачиста и употреблялъ бы ея явно не утаевaа, а послѣ тую жъ лошадь или вещъ иному кому продалъ бы или замѣнялъ за что другое, то когда самый прямый хозяинъ к той лошади или вещи приищетъся и докажетъ подлинно, что онаа его была, токмо у него сворована,

тогда тотъ кто оную у вора хотѧ в невѣдомости и зачиста купилъ и другому продалъ или промѣнялъ, долженъ истцу тїе деньги за какіе продалъ, или ту самую лошадь, либо вещъ за какую промѣнялъ, отдать а своего искать на томъ у кого купилъ.

6.

Прибавленіе в согласіе вышеписанных правъ

А ежели тотъ, кто купилъ какую краденную вещъ продалъ кому другому, или замѣнялъ за что иное, не докажетъ свѣдителми, что оную не вѣдаѧ яко краденнаѧ вещъ зачиста купилъ // а самъ будетъ подозрителный чл҃вкъ, то 340
по доказателствамъ отъ истца, что онаѧ вещь его собственная была, да у него зв.
сворована, долженъ присягою очистить себе, что тоей вещи онъ не кралъ и не вѣдая что крадена зачиста купилъ, а по присягѣ толко вещъ тую истцу безденежно возвратить или за оную наградить, от вини же и порока воровства свободенъ будетъ. Буди же бы таковый отвѣтчикъ былъ в какомъ прежде подозрѣніи и никакими свѣдителми у кого бы тую цещъ зачиста купилъ себе не оправдитъ, то не токмо за оную вещъ, чего стоѧла, истцу с награжденіемъ его убытковъ заплатитъ, но и самъ, какъ подозрителный судимъ быть имѣетъ.

Артїкулъ 3

О подозрѣніи воровства на цѣлое село или деревню

1. Имѣющему подзоръ на цѣлое село или деревню в покражѣ своихъ пожитковъ какъ поступать.
2. Если бы в хуторѣ чїемъ нашлись покраденныи пожитки.
3. Когда кто покраденного своего скота или другихъ вещей слѣдомъ к которому селу дойдетъ.
4. Если бы тѣ селяне такого слѣда от себе не вивели.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 9 § 1 и 2 с поправленіем

Когда тотъ, у кого покража учинитъся самого вора увѣдать не можетъ, но по нѣкоторымъ знакамъ и примѣтамъ имѣлъ бы на цѣлое село, либо деревню в томъ воровствѣ подозреніе, а оное село либо деревнѧ одного которого или разныхъ будетъ владѣлцовъ, тогда, на все оное село или деревню у тѣхъ владѣлцовъ искать суда имѣетъ и буди тамошные жилци правилно от такового подозрѣніѧ себе не очистятъ, ежели будутъ одного владѣлца, то из нихъ три чл҃вка, а ежели разныхъ владѣлцовъ, то от всякого владѣніѧ по два чл҃вка коихъ челобитчикъ самъ изберетъ должны отвестись присягою на томъ, что самы оны того воровства не дѣлали и кто оное учинилъ не вѣдаютъ, а по присягѣ имѣетъ быть оное все село или деревнѧ от всякіѧ вини и платежа свободно. Ежели же не похотятъ присягнуть, то цѣлимъ селомъ или деревнею всю пропажу челобитчику уплатить, а вора себѣ искать должны. Буди же одинъ который или всѣ оные владѣлци самы или ихъ прикажчики челобитчика такого справедливостїю удоволствовать не похотятъ, то самы оны за то в судъ надлежащій позванные по доказателствамъ искъ челобитчику платить // должны будутъ. Сїе же разумѣть о тѣхъ селахъ, в которых козаки 341
живутъ, такожъ и о свободныхъ войсковыхъ и всякого званія селахъ же и деревняхъ, в которыхъ тѣмъ в чїемъ вѣдомствѣ оные суть чинить в показанныхъ случаяхъ справедливость по вишеписанному.

2.

Прав Хел. книг. 5 роз. 76 с поправленіем

Когда бы чїи покраденные пожитки нашлися в какомъ хуторѣ или в иномъ заводѣ, почему тотъ у кого покраденє порочилъ бы тамо живущихъ людей, а оные в воровствѣ такомъ запираясь сказивали бъ быть тѣ пожитки туда невѣдомо кимъ ввезенные или внесенные, тогда имѣетъ истецъ обявить

владѣлцу оного хутора, владѣлецъ же о томъ изслѣдовавъ, если то дѣло будетъ казнѣ смертной не подлежащое, долженъ самъ учинить справедливость, буде же бы дѣло касалось крїмїналу, то имѣетъ оныхъ своихъ хуторныхъ людей отсилат въ судъ надлежащый.

3.

Стат. роз. 14 арт. 9 § 1

Когда бы у кого в домѣ или гдѣ-нибудь покрадены были лошади, воли или другїй скотъ, либо какїе-нибудь вещи, и тотъ у кого покраденно взялъ бы слѣдъ такой покражи, а собравъ окрестныхъ сосѣдовъ, людей добрыхъ дошелъ тѣмъ слѣдомъ к какому селу, деревнѣ, либо к чїему хутору, либо дому, тогда имѣетъ послать нѣкоторыхъ изъ оныхъ же людей в то село, деревню, хуторъ или домъ, дабы изъ оного слѣдъ виводили и тѣ селяне или хозяевє кромѣ всякїѧ ссоры должны из землѣ своей такїй слѣдъ куда от ныхъ видимъ будетъ вивесть и по такомъ виводѣ от подозрѣнїѧ воровства и всякой вины будутъ свободны.

4.

Тамъ же арт. 9 § 2

Если бъ же тѣ селянє или хозяевє от себе слѣда не вивели, а паче если бы обидимого и с ным будучихъ людей от того слѣда отбыли, или бы в сторону куда покраденный скотъ прочъ вигнавъ, слѣдъ оный затоптали, то обидимый с людми на которомъ мѣстѣ слѣда не стало, или не виведенно, или отбито, остановясь имѣютъ трєбовать у владѣлца или прикажчика, либо другого, кто того села управитель, о томъ освѣдителствованїѧ и справедливости. Буди же владѣлецъ или прикажчикъ и управитель надлежащого расмотренїя и справедливости не учинитъ, то судъ мимо его по челобитю обидимого и по обстоятелномъ о всемъ вышеписанномъ слѣдствїи на чемъ // от истца присяга учинєнна будетъ, шкоду и убытки его имѣетъ приказать онымъ селянамъ либо хуторянамъ, или хозяевамъ уплатить, а самымъ искать виноватого. 341 зв.

Артїкулъ 4

О обискѣ покраденных вещей в домѣхъ обывателскихъ по подозрѣнїю и безъ подозрѣнїя

1. Какъ в чужомъ домѣ искать покражи.
2. Когда в небытность хозяина в дому его поличное сищется.
3. О обискѣ покражи в домѣ чїего чїлвка.
4. О обискѣ покражи у чїего чїлвка безъ присутствїя владѣлца.
5. Никто в своемъ домѣ обиску краденных вещей возбранять не имѣетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 5 § 1 Прав Граж. арт. 92 № 3 и 4 до полу Зер. Саз. под словом воръ № 31 сначала с сокращенїемъ

Когда кто в чїемъ домѣ по нѣкоторому подозрителству похощетъ вещей у себе покраденных искать, таковый имѣетъ трєбовать в томъ из уряду спомоществованїѧ, а урядъ долженъ придать ему людей достовѣрных для обиску в домѣ томъ такихъ вещей украденных и ежели что з тихъ вещей сищетъся, то приарестовавъ всѣ пожитки хозяина того дому, самого его и кто при томъ будетъ с тою жъ вещїю сисканною взять и весть в судъ надлежащїй, а въ судѣ с нымъ поступать по артїкуламъ сего права.

2.

Тамъ же Статут § 1 при концѣ с прибавленїемъ

Буди же в домѣ томъ хозяина не было бъ, когда та вещъ сищетъсѧ, то кто при томъ будетъ всѣхъ весть к уряду съ сисканнымъ поличнымъ, а урядъ долженъ, поки самъ хозяинъ сисканъ и представленъ будетъ, оныхъ приведенных людей, о той сисканной вещи, допрашивать и с ными поступать к чему доведетъся.

3.

Тамъ же § 2 от полу со изъясненіемъ

Такожъ єсли бы кто похотѣлъ у чіего подданного покражи своєй искать, имѣетъ по вышєписанному требовать из уряду спомоществованія и, взявъ изъ онаго достовѣрныхъ людей, окружить домъ таковаго подданного и первѣе гпдну села того или прикажчику его, а в отлучки ихъ которому-нибудь досмотрщику обявивь, // дабы нє вмѣнєно то за какоє насиліе, трєбовать 342
чтобъ онъ, владѣлецъ, или прикажчикъ, либо кто-нибудь от нихъ опредѣленный, при томъ обиску присутствовалъ.

4.

Стат. роз. 14 арт. 5 § 3 со изъясненіемъ

Когда же владѣлецъ или прикажчикъ его, либо кто опредѣленныи от ныхъ, при обискѣ такомъ присудствовать нє будетъ или зачимъ и нє похочетъ, то чєлобитчику с людми из уряду єму приданными обискъ такій чинить и вездѣ в домѣ оного подданного вещей своихъ искать свободно и буди что найдетъ, то с тѣмъ поличнымъ купно и того подданного къ владѣлцу или прикажчику его, єсли кто от ныхъ опредѣленный при томъ обискѣ былъ, вєсть и у того жъ владѣлца или прикажчика его справедливости искать имѣетъ, которой єсли бы нє получилъ, то на ныхъ самыхъ, гдѣ оныє судими, доходить своєго свободенъ будетъ.

5.

Там же § 2 Порад. в Артїкулах Прав Магдєб. о судіяхъ № 19 Зєр. Саз. под слов. воръ № 31 Прав. Граж. арт. 92 № 4

А вообщѣ всякъ в домѣ своємъ или в домѣ своєго чєловѣка искать краденныхъ вещей, клѣтей и другихъ домовыхъ строєный отворивать возбраняти нє долженъ; а єсли бъ кто противность в томъ показалъ или найденныхъ тамо вещей взять нє допустилъ, либо поличноє и самого того у кого сищется отнялъ, или бы когда воровскую вещь у кого найденную, судомъ вєленную возвратить, а онъ за упрямствомъ своимъ нє возвратилъ, таковъ долженъ чєлобитчику всѣ убытки по доказатєлствамъ заплатить, а сверхъ того и с нымъ самымъ какъ с воромъ и противникомъ власти судъ поступать имѣетъ.

Артїкулъ 5

О найденномъ у кого поличномъ

1. О поличномъ, которое можно вбросить куда мимо замокъ.
2. О поличномъ, которого нє можно бросить мимо замокъ.
3. О поличномъ, найденномъ у подозрителного чєловѣка.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 ар. 15 § 1 и 2 с поправленіем Зєр. Саз. под словом явноє дѣло № 2 и подъ словом воръ № 31 Прав Граж. арт. 92 № 4 в срединѣ

Когда в домѣ чіемъ или в хоромахъ за замкомъ, какоє поличноє сищетъсѧ и хотя бы оноє скрито было в такой клѣтѣ, гдѣ было бъ окно такъ вєликоє, что можно чєловѣку влєзти, да запоромъ нє укрѣплєно, или бы вещи такъ были малїе, что окном или дирою туда вбросить ихъ мощно; таковый хозяинъ, 342
єсли // прєжде ни в какомъ подозрѣніи нє былъ, долженъ з женою и дѣтми зв.
дорослыми и со всєю домовою челядю на томъ присягнуть, что того воровства никто от ныхъ нє дѣлалъ и от кого оноє учинилось, такожъ от кого вброшены такіе вещи нє вѣдаютъ, а по присягѣ имѣютъ быть свободны от вины и воровского порока. Тѣмъ же образомъ поступать єжели бы в чіемъ дворѣ в гумнѣ и в огородѣ какаѧ краденная вещъ сискалась.

2.

Стат. роз. 14 арт. 15 § 2 от полу Зєр. Саз. под словом воръ № 31 на конци и под словом явноє дѣло № 2 Прав Граж. арт. 92 № 4 на конци

Если в чіихъ хоромахъ или клѣтѣ за замкомъ нє будетъ такъ вєликоє окно, в которое краденнаѧ вещъ могла бъ вомѣщена быть, или хотя окно и велико будетъ, но изъвнутръ запоромъ добрє обережєно, а поличноє сискалось бы в оной клѣтѣ или в сундукѣ и за замками, от которыхъ бы самъ хозяинъ или кто другій от єго домашнихъ ключѣ носилъ и мимо тѣ замки оного

поличного вбросить бы туда нє можно было; тогда такоє поличноє явнымъ будетъ подозрителствомъ, и кто бы ключъ от той клѣти или сундука носилъ, за вора вомѣненъ и судимъ быть имѣетъ.

3.

Стат. роз. 14 арт. 15 § 2 и 3 Зер. Саз. под словом безчестный № 4 с поправленіемъ

Когда поличноє у чл҃вка подозрителного и в воровствѣ прежде приличившогося и изобличенного сищетъсѧ, хотѧ и в такой єго хоромѣ, в которую мощно *б* было вбросить оноє поличноє окномъ или какою дирою, а онъ бы в воровствѣ запираяся сказивалъ, что тоє поличноє невѣдомо кимъ в єго хоромину вброшєно, таковый по силѣ 25 главы третіяго артікула взять в роспросъ и питанъ быть можетъ и єсли повинитъся, то за покраденныє убытки истцу удвоє наградить и к чему по изслѣдованіи обстоятелномъ доведетъся, приговоренъ быть имѣетъ, а єсли из трикратного роспроса нє повинитъся, то от платежа за убытки истцевы и казни свободенъ и пущенъ волно быть можетъ, истецъ же одобравъ своє поличноє, ничего тому яко подозрителному прежде бывшому и в новоє подозрѣніє чрезъ такоє поличноє впадшему за то мученіє награждать нє долженъ, о чемъ и в слѣдующей тоей же 25 главѣ артікулѣ 10-*м* показано.

Артїкулъ 6

О подозрѣнїяхъ в воровствѣ

1. Подозрителного прежде въ воровствѣ, хотя потомъ и нє будетъ с поличнымъ пойманъ, какъ роспрашивать. //
2. Когда послѣ роспроса человѣка, в воровствѣ подозрителного явитъсѧ покража на иномъ прямомъ вору. 343
3. Когда бы истецъ на нєподозрителного прежде с какого новаго, но близкаго подозрѣніѧ настоєвалъ.
4. Если бы истецъ опознавъ у кого украденную у себє вещъ, а тотъ показивалъ бы заводца умершого.
5. Когда умершаго заводцы наслѣдныки о вещи краденной нє извѣстны будутъ.
6. О недоволномъ умершого прєступника имѣніи на уплатку обидимому.
7. За прєступленіє умершого кои наслѣдники своимъ имѣніемъ платитись нє должны и родители за коєго прєступного наслѣдника платитись должны[1].
8. Прєступникъ умершаго истца наслѣдникамъ платит долженъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 17 с поправленіемъ

єжели кто на какого подозрителного человѣка станетъ челобитствовать сказуя быть от него себѣ учиненную воровствомъ знатныхъ какихъ вещей шкоду, тотъ жє подозрителный хотя бъ с поличнымъ нє пойманъ былъ и нє было *б* на него новаго подозрѣніѧ, но былъ бы прежде в какомъ знатном воровствѣ изобличенъ, и за то воровство уже кому платилъся, на что представленны *б* были три или два свѣдители достовѣрныє, которыє объ ономъ воровствѣ его заподлинно суть свѣдоми, или бы то воровство в судѣ в кн҃ги черныє записано было, таковый подозрителный за настоянїемъ онаго истца в роспросъ дубцами или плєтми, но нє в катоьскіє руки виданъ, и питанъ быть имѣетъ однымъ разомъ, сколь долго судъ по количеству шкоди разсмотритъ, токмо бъ на составахъ єго нє охромлєно, и буди с такова роспросу повинитъся или нє повинитъсѧ, то с нымъ поступать какъ ниже сєго в слѣдующей 25 главѣ в артїкулѣ 10-*м* о роспросѣ подозрителныхъ показано.

2.

Прибавленіє

А буди послѣ таѧ покража явитъся на иномъ подлинно в томъ виноватомъ вору, то истецъ, за которого настоянїемъ // онаго хотя прежде и 343 зв.

[1] *Виправлено з* нє должны.

подозрителнаго распрашиванно, долженъ будетъ ему, какъ за вредителную на тѣлѣ рану посполитого простого званїѧ человѣку, по силѣ артїкула десятого двадцять пятїѧ главы заплатить, а самъ того платежа и всѣѧ шкоды своея поискивать на прямомъ в покражѣ его вещей виноватомъ вору.

3.

Прибавленіе во согласіе права в Стат. роз. 14 арт. 10 § 2

Когда же бы кто прежде ни в чемъ не подозрителный попалъся какимъ образомъ в близкое, но сумнителное воровства подозрѣнїе, по которому бы истецъ на мученіе его непремѣнно настоевалъ; тогда судъ несмотря на то настоянїе имѣетъ оному отвѣтчику, если будетъ помѣстный и имущій человѣкъ, приговорить присягою отвестись, и по присягѣ от вины воровства его освободить, но истецъ ему за то, яко не безпричинное опороченіе никакого безчестїѧ платить не долженъ. Если жъ бы оный помѣстный отвѣтчикъ присягнуть не похотѣлъ, то с нымъ какъ с подозрителнымъ поступать по вышеписаннымъ артїкуламъ. А если будетъ оный отвѣтчикъ безъпомѣстный и скудный таковаго не мучить же, токмо жъ долженъ онъ поставить по себѣ добріе поруки, чтобъ когда его въ судъ истецъ ни востребуетъ, готовъ былъ к отвѣту. Если бъ же порукъ поставить не моглъ, то его в судѣ содержать подъ арестомъ до далшего обиску истцовой шкоды, на комъ бы со временемъ оныѧ доискатись было возможно, когда же бы в полъгода прямый воръ и шкода не обискались, тогда означенного отвѣтчика с-подъ аресту освободивь, записатъ токмо тое его подозрѣнїе в чорніе кнїги, а оному истецъ також никакого безъчестїя платить не долженъ.

4.

Прибавленіе в согласіе права Порад. в Арт. Прав Маг. о крадѣнных или найденныхъ вещехъ № 10 Зер. Саз. под словом долгъ № 45 и 43

Кто у кого познаетъ свою вещъ с показанїемъ подлинного довода, что его есть собственнаѧ, но у него з другими вещами украдена, а тотъ у кого познаютъ покажетъ своего от кого то имѣетъ заводца, которого бы уже в живых не было, то наслѣдники онаго умершаго заводца, которыи // с нымъ 344
купно жили, если будутъ дорослыи, отвѣтствовать за то в судѣ должны, и если скажутъ, что та одна вещъ при которой никакихъ другихъ вещей не было, предкомъ ихъ зачиста куплена или другимъ пристойнымъ способомъ набыта, а у кого именно не упомнятъ или не знаютъ, а самы ни в чемъ не были бъ подозрителны и на томъ присягнутъ, тогда истецъ одну тую жъ свою вещъ безъденежно отобравъ, доволствоватись будетъ, а оны, наслѣдники, возвративъ толко денги тому, кому тая вещъ от предка ихъ продана и у него истцемъ опознана, от платежа за иные истцевы вещи свободни быть имѣютъ, ежели жъ на заводца от которого бы предокъ ихъ тую вещъ досталъ не покажутъ и присягнуть по вышеписанному не похотятъ, то такъ за протчіе, истцемъ искомые вещи, яко и за всѣ его убытки, сколко оныхъ присягою своею доведетъ, наградить ему, истцу, должны будутъ. А когда бы такіе, означенного умершого заводци наслѣдники, были в чемъ подозрителни, то не допускаѧ ихъ к присягѣ поступать с ными по артїкуламъ слѣдующїѧ двадцять пятїя глави.

5.

Прибавленіе

Но если бы онаго умершаго заводца наслѣдныки были не дорослыи и ни о чемъ томъ, имѣлъ ли предокъ ихъ такую вещъ у себе и продалъ ли или даровалъ тому у кого познана, не знаютъ, таковый самъ у кого тая вещъ познана, долженъ отвѣтствовать и если будетъ ни в чемъ не подозрителный, присягою себе, что онъ такой вещи не воровалъ, но досталъ, правилно очистить, а если подозрителный, то судъ имѣетъ с нымъ какъ с подозрителнымъ по артїкуламъ показаннымъ[1] тоей же двадцять пятой глави поступать.

[1] *Дописано в рядок по витертому.*

Саꙁ. под словом долгъ № 4, 5, 31, 32 и 43 тамъ же под словом фантъ № 11 и 12 там же под словом раненный № 16 с начала и под словом синъ № 10 и 11 Прав Хєл. кн. 5 роз. 11 с начала Поряд. в тит. различіе о наслѣдіи № 13

6.

На кого о воровствѣ или въ другомъ какомъ прєступлєніи чєлобитє будєтъ и по доказатєлству в судѣ приговорєно бъ, дабы онъ чєлобитчику какой искъ платилъ, онъ же бы нє уплатя умєрлъ, в такомъ случаи и по смєрти онаго прєступника наслѣдники, єжели имъ имѣніє наслѣдствєнно по нємъ досталося, сколко ко уплатки станєт, столко уплатить должны.

7.

Прибавлєніє в согласіє права Стат. роз. 4 арт. 18 и роз. 7 арт. 18 § 3

А когда никакова имѣніꙗ оный прєступникъ по сєбѣ нє оставилъ, // то наслѣдники єго, єжели тому прєступлєнію нє приличны, своимъ собствєннымъ ничєго платить нє имѣютъ, ибо никто за чужоє прєступлєніє отвѣтствовать и тєрпѣти нє долженъ, подобнымъ образомъ и родитєли, єжели нє приличились в прєступлєніи своихъ дѣтєй или другихъ наслѣдных дорослыхъ и отдѣленныхъ, нє должны собствєннымъ имѣніємъ своимъ за нихъ платить и никакому подлєжать штрафу. Но єсли бы который сынъ, живучи с родитєлми нє отдѣлно, здѣлалъ воровствомъ своимъ или другимъ образомъ, какіє кому убытки, имѣніє же за оными родитєлми было *б* по ихъ прєдкахъ наслѣдно спалоє, а нє собствєнными ихъ трудами нажитоє, таковыє родитєли хотя бъ и нє были приличны оному ꙁлодѣянію и никакая бъ поданнаꙗ от ныхъ худимъ онаго прєступника воспитаніємъ и нєнаказаніємъ причина к тому нє явилась, но о єго нєпостоянномъ обхожденіи и гдѣ бы в судъ от ныхъ нє было обявлєно, должны за здѣланные тѣмъ прєступникомъ обидимому убытки с тоєй части имѣніꙗ, которая бъ наслѣдно на нєго спадала, платить. А єсли бы такоє ꙁлодѣяніє от худого ихъ воспитанія происходило, то в нєбытіи наслѣднаго и своимъ собствєннымъ имѣніємъ обидимому награждать имѣютъ. 344 зв.

8.

Прибавлєніє

Кто кому воровствомъ или какимъ нибудь ꙁлодѣяніємъ обиду и убытки здѣлаєтъ и по доказатєлству в судѣ приговорєно бъ обидимому награжденіє учинить, а тотъ бы обидимый мєжду тѣмъ нє получа награжденія умєр, тогда и наслѣдникамъ оного умєршого заплата от обидитєля произведєнна быть имѣєтъ.

Артїкулъ 7

О нєутайки знайденныхъ воровскихъ или у вора отнятихъ вещей

1. Найденные или отнятіє у ꙁлодѣꙗ вещи кто бы утаилъ.
2. Когда воры с покраденными или разбоємъ отнятими вещами приведєны будутъ, какъ поступать.
3. Кто у воровъ отиймєтъ вещи, какоє єму награжденіє быть должно.
4. Когда бы никто до краденныхъ вещей никто нє приискалъся. //

Пунктъ 1. 345

Поряд. в Артїкул. Прав Маг. о воровствѣ № 7 Зєр. Саꙁ. под словом найденные вещи № 1 и 3 и под словом воръ 17 Поряд. в Артїкул. Прав Цєсар. артїкул 90 № 1 со изясненіємъ и прибавлєніємъ

Кому бы нибудь случилось какіє вещи найти или у разбойника, либо вора, бєꙁъ всякаго в своємъ здорови и житіи опасенія где отнять, а самого зачимъ нє поймавъ упустить, таковъ всѣ оныє вещи бєꙁъ утайки долженъ первѣє сосѣдамъ оповѣститъ, а потомъ и на урядѣ обявитъ и за то єму от того, чіи вещи будутъ, награжденіє должно быть учинєнно по разсмотрѣнію суда, єжели жъ бы о таких найденных или у вора отнятихъ вещахъ никому нє обявилъ, но єщє когда бы єго испрашивано оныє таилъ, таковый самъ за подозрителного вомѣнєнъ быть имѣєтъ и нє токмо утаєныє вещи истцу возвратить бєꙁъ награжденіꙗ, но сверхъ того и арестом по разсмотрѣнію суда наказанъ быть долженъ. Однакожъ за то смєртной казни прямимъ ворамъ достойной и жестокому наказанію нє подлєжитъ. А єсли вещей тѣхъ

нє будетъ, то за всѣ оныє по надлєжащей оцѣнки заплатить долженъ, о вещахъ же таковыхъ, на урядѣ явленныхъ, долженъ тотъ урядъ публіковать и кто к нымъ приищетъсѧ, тому оныѧ по доказателству, єсли єго быть, являтъсѧ, из того уряду безденєжно отдавать, а буди урядъ принявъ в своє содержаніє таковыє вещи об оныхъ публиковать нє станетъ или истцу, когда явитъсѧ, сполна оныхъ нє возвратитъ, таковый урядъ сверхъ возвращенїѧ тѣхъ вещей истцу, какой бы цены были ониє, столко жъ денгами заплатить или єсли бъ на урядѣ затєрялись, удвоє заплатить долженъ.

2.

Порад. часть 4 о воровствѣ № 10, 11 и 12 со изясненіємъ

По тому жъ когда какіє воры или разбойныки гдѣ-нибудь кимъ пойманы и в который урядъ или судъ приведены будутъ, то урядники или судіи должны того накрѣпко смотрѣть, дабы ничего, что при оныхъ пойманныхъ слодѣѧхъ краденноє или разбоємъ взятоє сищетъсѧ, никимъ утаєно и присвоєно нє было, но тотъчасъ за приводомъ самыхъ тѣхъ слодѣевъ и кто оныхъ поймалъ и привелъ, допрашивать, что именно при ныхъ было краденноє или разбоємъ взятоє, у кого именно украденно или отнято и что бы явилось утаєнноє поймавшимы, таковыхъ самыхъ брать под караулъ и наказивать по разсмотрѣнїю вины ихъ и по важности утаєнныхъ вещей, особливо же самы судіи и урядники ничєго от тѣхъ же вещей никакимъ образомъ на себе забират и удерживать нє имѣютъ, но такимъ вещамъ учиня опись, содержать такожъ в судѣ или на урядѣ в цѣлости, которыє єсли показаны будутъ слодѣями у кого именно своровны или // отбити, тому тотъчасъ обявивъ и пригласивъ єго въ судъ, всѣ до остатка оному отдать безъ всякого о награжденіє себѣ домагателства, кромѣ что надлежатимєть, наградить по разсмотрѣнію суда тѣмъ, которыи оныхъ слодѣевъ ловыли. А єсли допросомъ слодѣе покажутъ быть навѣдомыхъ которыхъ людей на пути, гдѣ покраденныє или разбоємъ отнятїє такіє вещи, о тѣхъ публіковать по вышеписанному 1-му пункту. Такожъ какіє имѣлися бъ собственныє пойманныхъ слодѣевъ имѣнїя и пожитки, то и къ тѣмъ урядники и судіи нє касаясь, отдавать оныє должны по оцѣнки истцамъ за потєрянныє ихъ вещи или в заплату, по правамъ надлежащую за убитого голову, увѣче, либо раны. Осталноє же тѣхъ воровъ имѣніє должно быть при ихъ наслѣдникахъ, которыи тому слодѣянїю нє были бъ приличны. 345 зв.

3.

Зєр. Саз. под словом найденныє вещи № 1 Стат. роз. 14 арт. 28 с поправленіємъ

Кто краденныє у невѣдомого чл̃вка пожитки или грабителски унесенныє у невѣдомого ж вора или грабителя со опасенїемъ от него здоровя и живота своєго отоймєтъ и на урядѣ то обявивъ отдасть для содержанїѧ и публікацїи, тому за єго такїй трудъ третая часть оныхъ пожитковъ, а хозяину, єсли явитъся, двѣ части отданы быть имѣютъ.

4.

Зєр. Саз. под словом найденныє вещи № 1 на конци с поправленіємъ

Буди же чрезъ пять годъ никто до таковыхъ пожитковъ нє приищетъсѧ, тогда из тѣхъ вышепоказанныхъ невѣдомого хозяина двохъ доль одна на церковь или гошпиталь, а другаѧ на потребы общіє, того уряда, на которомъ такіє вещи содержались, отданы быть имѣютъ какъ и о найденныхъ вещехъ в главѣ 17 въ артїкулѣ 19-м в пунктѣ 2-м показано.

Артїкулъ 8

О наказанїи и казни за нєболшоє воровство

1. О наказанїи и казнь воровъ и мошенныковъ.
2. На какихъ воровъ в наказанїи ихъ должно быть разсмотрєніє.

Пунктъ 1.

Порад. *част* 4 о воровствѣ № 5, 6 и 7 Прав Граж. *арт.* 38 № 9 и 10 с поправленіемъ Зер. Саз. *под словом* воръ № 27

Воровъ, мошенныковъ, которые в день крадутъ разные вещи и явно похищаѧ, убѣгаютъ, за первымъ пойманіемъ на таком воровствѣ быть у столпа розгами или плѣтми, за другимъ, ухо рѣзать, за третимъ носъ урѣзати или на челѣ желѣзомъ знакъ // вижечь, а сверхъ того наказанія за другимъ и за 346
третимъ приводомъ у столпа привязанныхъ на публічномъ мѣстѣ быть розгами, либо плѣтми, а который бы воръ и по ономъ трикратномъ наказаніи былъ паки на воровствѣ пойманъ, таковый имѣетъ быть повѣшенъ.

2.

Порад. *част* 4 о воровствѣ № 8 с поправленіемъ

Если бы кто впервое что своровалъ не от *s*лонравной своей волѣ, но от нужды великого голода или от легкомыслія в младолѣтіи бываемого, либо от инаго какого случая, яко, напримѣръ, с подговору чіего случающагося, в пянѣ и прочая, то хотя и таковый вовся извинитись и от достойнаго за то наказанія свободенъ быть не можетъ, однакъ смотря на вышеозначенную нужду, или другія обстоятелства дѣла, должно быть и наказаніе с разсмотреніемъ.

Артікулъ 9

За какую покражу вора смертію казнить или не казнит

1. Какій воръ по первомъ приводѣ смертной казни подлежит.
2. За какую покражу и какъ по первомъ и другомъ приводѣ вора наказивать.
3. Когда воръ за первымъ приводомъ покажетъ и о другихъ своихъ воровствахъ, на которыхъ не былъ пойманъ.
4. Если бы многіе воры купно своровали у кого такіе вещи или денги, которые би превосходили бъ цену двадцять рублей.
5. Вора по третемъ приводу и за малую покражу смертію казнить.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 7 § 1 и 2 Прав Граж. арт. 38 № 10 с начала и 13 в срединѣ Порад. *част* 4 о воровстве № 1, 2, 3 и 4 Зер. Саз. под словом воръ № 27 с поправленіемъ

Всякій воръ на воровствѣ пойманный и с поличнымъ ли, или без поличного в судъ приведенный, но правными доводами изобличенный, если покража явитъсѧ ценою выше двадцяти рублей, имѣетъ быть повѣшенъ, а вещи покраденные, если на лице сищутъсѧ, возвратить, а если не сищутъсѧ, то за оные и за убытки наградить истцу изъ имѣніѧ того вора должно.

2.

Там же Стат. роз. 14 арт. 7 § 1 Прав Граж. ар. 3, № 9 Зер. Саз. под словомъ воръ № 27 Порад. *част* 4 о воровствѣ № 5 с поправленіемъ

Когда же кто въпервое на воровствѣ пойманный и с поличнымъ приведенный, либо и безъ поличного, пред судомъ изобличенъ будет в покражѣ ценою двадцяти рублей или меншей, таковый публічнимъ // боемъ у столпа 346
плѣтми или розгами жестоко наказанъ быть и вещи украденные сугубо с зв.
награжденіемъ убытковъ истцу возвратить имѣетъ, а если вещъ украденнаѧ потеряна будетъ и вору за оную заплатить нѣчимъ, челобитчикъ же похощетъ его взять на вислугу, то ему свободно будетъ, вичитая на годъ за ту вислугу какъ в главѣ 16 в артікулѣ 7-*м* о должникахъ неимущих показанно. А буди тотъ же воръ и в другій разъ в воровствѣ вещей равной или меншъ двадцяти рублей цены пойманъ и к суду приведенъ будетъ, таковаго по вышеписанному на публічномъ мѣстѣ у столпа розгами или плетми жестоко наказавь, урѣзать ему ухо или пятно желѣзомъ на лицѣ вижечь, а украденние вещи и о награжденіи за убытки истцу, учинить по вышеписанному жъ.

3.

Прибавленіе

Если жъ бы воръ, с поличнымъ или и без поличного впервое приведенны*и*, былъ изобличенъ в покражи вещей или денегъ, которые не превосходили бъ

цены двадцяти рублей, а с роспросу бы повинилъся, что онъ и прежде нѣкоторые вещи неболшой цены воровалъ, но с тѣми поймань и в приводѣ не былъ, такова публічно по вышеписанному у столба розгами или плѣтми наказать и урѣзать ему ухо. Буди же бы из роспроса и призванія его такожъ из согласныхъ тому не сумнительныхъ обстоятелствъ за подлинно быть то явилось, что онъ и прежде бывалъ на разныхъ воровствахъ и многіе тѣми подѣлалъ вышше двадцати рублей, немалой суммы шкоды и убытки; то оный воръ за такіе воровства хотя и по первому приводу своему имѣетъ быть повѣшенъ, а обидимымъ за тѣ от его воровства подѣланные шкоды из его жъ имѣнія должно надлежащее учинить награжденіе.

4.

Когда бы два, три или болше воровъ купно сворували у кого денегъ или вещей ценою болше неже на двадцять рублей, тогда кто из ныхъ по доводамъ явитъся быть к такому воровству приводцемъ, того смертію казнить, повѣсить, а если всѣ таковые воры в равной винѣ будутъ, то надлежит въ судѣ дать имъ жребіа и на кого от ныхъ падетъ жребій, того и повѣсит, а протчіимъ по вышеписанному жъ сего артікула другому пункту на тѣлѣ учинить наказаніе.

5.

Там же Стат. роз. 14 арт. 7 § 1 Зер. Саз. под слов воръ № 27 Прав. Граж. арт. 38 № 9 и 10

Ежели который воръ трикратно на воровствѣ хотя и малих вещей поймань, к суду представленъ и доводами изобличенъ будетъ, таковаго смертію казнить, повѣсить, а за покражу и убытки истцу изъ имѣнія его наградить. //

Артікулъ 10

347

Недорослые какому наказанію за воровство подлежатъ

Стат. роз. 14 арт. 11 § 1 и 2 Поряд. в Ар. Прав Маг. о дѣтяхъ малолѣтних № 1 Прав Хел. кн. 5 роз. 69

Недорослые мужеска не вышше шести на десять, а женска пола не вышше тринадцяти лѣтъ в воровствѣ хотя с поличнымъ пойманы и предъ судомъ изобличены будутъ, за младолѣтство свое в руки палачу отдаваны быть не имѣютъ, но по разсмотренію судовому плетми или розгами наказани быть должны и за убытки нымы учиненные отецъ или мати, сродники или опекуны ихъ из части имѣнія на ныхъ надлежащей удвое уплатить будутъ. А если за скудостію не будетъ чимъ уплатить, то отдавать оных на вислугу тому, кому убытки здѣланы, считая в отслугу на годъ какъ о должникахъ неимущихъ в артікулѣ 17-м шестія на десять главы показано, а по виплатѣ или вислугѣ тое преступленіе, хотя и неоднократно было бъ, за то жъ младолѣтіе ихъ чести впредь вредить не будетъ.

Артікулъ 11

О казни воровъ в государевомъ дворѣ и о похитителехъ казны

1. Кто в дворѣ государевомъ что украдетъ.
2. Кто похититъ что из государевой казны

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 22 с сокращеніемъ

Кто бы в государевомъ дворѣ или гдѣ в присутствіи височайшей императорского величества персоны сворovалъ что ценою хотя менше трехъ рублей, таковому сверхъ жестокого на тѣлѣ наказанія, ухо урѣзать, а если бы тотъ же воръ в другій разъ что-нибудь и меншой цены укралъ в дворѣ государевѣ или в присутствіи императорского величества, таковаго смертію казнить, повѣсить.

2.

Прибавленіе

Такожъ кто императорского величества или государственныа казенныа денги в своихъ рукахъ и вѣдомствѣ имѣа из оныхъ что украдетъ или утаитъ,

либо в росходѣ менше умышленно запишетъ, неже получилъ и то по счету на него явитъсѧ, либо изъ могазейна государевого или изъ содержащихъсѧ в канцеляріяхъ денегъ и другихъ вещей, или стоя на караулѣ, тамъ же что украдетъ, либо кто принимая у кого и считая казенныѧ денги или провіянтъ, умышленно жъ, а не ошибкою начтетъ и то начтенное себѣ похититъ, таковый имѣетъ быть повѣшенъ. //

Артїкулъ 12

347
зв.

О ворахъ, которые домы и клѣти викрадаютъ

1. Казнь ворамъ подкопивающимъся под клѣти и окрадающимъ онымѧ.
2. Казнь или наказаніе ворамъ, которые подкопиваютъся подъ клѣти и прежде покражи поймани бываютъ.
3. Кто бы вора подкопивающого клѣть, или и влѣзшего в оную убилъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 ар. 14 § 1 и 2 с поправленіемъ там же ар. 24

Кто, влѣзъ или подкопався в чїй домъ, в избу, в анбаръ или комору, либо под какое нї есть строеніе запертое, пожитки тамо имѣющіесѧ покрадетъ, и в томъ по доводамъ в судѣ изобличенъ будет, таковаго вора или сколко ихъ не было бъ, мало ль или много украдутъ, смертїю казнитъ, повѣситъ, пожитки же сворованные всѣ безъ остатка возвратить и сверхъ того на сколко тѣхъ покраденныхъ вещей быть покажетъся, столко и изъ имѣнїй оныхъ воровъ собственныхъ истцу отдать, а буди означенные покраденные пожитки тѣми ворами расточены и потеряни будутъ, то за тѣ пожитки истцевы изъ имѣнія ихъ же, воровъ, собственного ему, истцу, удвое награждено быть имѣетъ.

2.

Порад. Прав Цесар. арт. 87 и в великом реестрѣ под лѣтерою Z слодѣй

Буди же какїй воръ ночной добы под чїю клѣть, избу или под другіе запертіе кладовые учнетъ подъкопиватись или паче если уже влѣзетъ в оную и хотя еще ничего не украдетъ, но его на томъ застанутъ и поймаютъ, или из рукъ убѣжавъ послѣ пойманный подлинными доказателстви в томъ изобличенъ будет, таковаго судить, какъ бы уже то воровство дѣйствително учинилъ, смотря по его слонамѣренію, с какимъ умыслом и с какимъ орудіемъ или оружіемъ приходилъ воровать и по протчимъ обстоятелствамъ.

3.

Зер. Саз. под словом слодѣй № 28

А кто бы оного вора при подкопанїи клѣти или и в самой клѣтѣ заставъ, и не возмогъ инако его взѧть и поймать всмерть убилъ, в такомъ случаи судъ имѣетъ поступать по нижеслѣдующому сея главы 18 артїкулу.

Порад. в великом реестрѣ под словом слодѣй или воръ

Артїкулъ 13

О казни тѣхъ, кои ворамъ помоществуютъ //

Стат. роз. 11 § 11 Прав Хел. кн. 5 роз. 68 Поряд. част 4 о воровствѣ № 9 Прав Граж. арт. 12 № 4 Зер. Саз. под словов каранє № 4 и 5 под слов воръ № 36 и под словом гвалтъ или окрикъ № 5 Прав Цесар. арт. 12

Кто би вору помоществовалъ, напримѣръ, лѣсницу ему в чужой домъ 348
лѣзти для воровства подалъ или приставилъ, или двери либо окно отворилъ, тако жъ если бы слюсаръ ключи или кузнецъ какіѧ инструмента до воровства способные, вѣдая про то воровство, нарочно дѣлалъ, или какимъ образомъ в сломъ его намѣреніи совѣтовалъ, или согласіе съ нимъ имѣлъ, либо у себе краденные вещи передерживалъ, продовалъ, или бы оными с ворами дѣлилъся, и то бы на него допряма довелось, тотъ таковой же винѣ и казни, какъ и самъ воръ подлежать будетъ безъ всякого послабленіѧ.

Артїкулъ 14

Кто бы приличного вора на житє к сєбѣ принялъ или на поруки взялъ

1. Штрафъ за принятє и содєржанїє вора, которий бы паки сталъ воровать.
2. Штрафъ поручнику за вора, от котораго бы воровства кому шкода была учинєна.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 13 § 1 кн. Порад. Прав Цєсар. арт. 12

Кто бы вора приличного, вѣдаѧ объ нємъ что воръ, мимо позволєнїє суда въ домѣ своємъ содєржалъ или на имѣнїи своємъ домовомъ єму жить допустилъ, таковый самъ тому, кому бы от того вора какїє шкоды и убытки послѣ учинились, по подлиннымъ в судѣ доказатєлствамъ, награждать имѣєтъ, а с воромъ поступать по силѣ права.

2.

Там жє Стат. роз. 14 арт. 13 § 2. Порад. в арт. Прав Магдєб. о колодникахъ и злодѣяхъ № 2 с поправлєнїємъ

Если бы кому нє подозрителному по єго прошєнію на поруки чѣлвка в воровствѣ оговорєнного или ужє и питанного, но нє повинившагосѧ из суда взять позволєно, а тотъ бы за такою порукою кому своимъ воровствомъ послѣ какую шкоду здѣлалъ, то в судѣ с воромъ поступать по правамъ, а на томъ кто за нєго ручилъся всю шкоду и убытки доправить и отдать истцу.

Артїкулъ 15

О ворѣ на сторонѣ, а нє в домѣ єго, пойманномъ и о єго ж женѣ и дѣтєхъ, которыи бъ то воровство нє вѣдали

Стат. роз. 14 арт. 16

Когда воръ пойманъ будєтъ на воровствѣ на сторонѣ, а нє в своємъ домѣ с какими краденными вещами, которыє єщє в домѣ // єго нє бывали, таковъ за оноє воровство самъ одинъ по правамъ судимъ быть долженъ, жена жє єго, дѣти и протчїи домашнїи, ежели по доказатєлствамъ являтъся быть про то воровство нє вѣдавшїє и с нымъ нє согласовавшїє, свободны будутъ, а пропажа и убытки чрезъ то воровство кому здѣланныє из собствєнныхъ єго, вора, имѣнїй по доказатєлству уплачены быть имѣютъ. 348 зв.

Артїкулъ 16

О женѣ, дѣтєхъ и другихъ домашныхъ какого вора, которыє про воровство єго вѣдаѧ, вещей нымъ краденнихъ употрєбляютъ

Стат. роз. 14 ар. 23

Когда поличноє в чїємъ дому знайденно будєтъ и сищется то допряма, что жена, или дѣти, или служитєли того вора, вѣдаѧ про тѣ вещи воровскїє хоронили и оныхъ и употрєбляли, тогда оныє жена, дѣти и домовыє людє свєрхъ наказанїя, по мѣри вины надлєжащого, шкоды и убытки чєлобитчику из собствєнного имѣнїѧ уплатить должны; а єсли нє возмогутъ чимъ заплатить, то сами в службу отданы быть имѣютъ, какъ шестїѧнадесятъ главы в артїкулѣ 14-*м* о неимущихъ должникахъ показано, а съ самимъ воромъ поступать по артїкуламъ сєго права.

Артїкулъ 17

Вора пойманного, бєзъ суда нє мучить

Стат. роз. 14 ар. 21 § 3 от полу

Вора гдѣ-нибудь пойманного никто нє долженъ в домѣ своємъ ни єдиного днѧ удєрживать, кромѣ правилныхъ причинъ, а паче мученїѧ оному никакова нє чиня, имѣєтъ того жъ часа, которого поймаєтъ, въ судъ надлєжащій прєдставлять. Ежели жє бы кто какого вора поймавъ и нє прєдставивъ к суду самъ оного в домѣ своємъ или на пути мучилъ, таковый, когда в томъ судѣ изобличенъ будєтъ, оному вору какого бъ званїѧ ни былъ награжденіе

удвоє, какъ за рану простаго чл҃вка учинит, а послѣ уже с нымъ, воромъ, поступать по правамъ имѣетъ. //

Артїкулъ 18

349

Кто бы вора всмертъ убилъ

1. За убїйство вора в какомъ случаи убїйца нє виноватъ.
2. Убитого вора обявлять на урядѣ.
3. Воръ єсли в поимки своєй того кто за нымъ гонитъ убєтъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 ар. 21 § 1 Зєр. Саз. под словом воръ № 28 Прав Граж. арт. 38 № 11 с поправлєнїємъ

Кто вора на самомъ воровскомъ дѣлѣ в домѣ своємъ застанєтъ, или в пути, либо в лѣсѣ и гдѣ-нибудь гонитись за нимъ будетъ, либо по чїему челобитю в судѣ являтъся на кого прямые в воровствѣ доводи, а тотъ бы воръ истцу или служителємъ его, либо изъ уряду посланнымъ нє давалъ себє взять, в такомъ случаи оного вора, єжели инако нєлзя взять, когда прибютъ или ранятъ, или бы и прибытїй либо ранєнный нє давалъся взять и всмерть убитъ будетъ, за то тотъ кто ранитъ или убєтъ никакой винѣ и платєжу нє подлєжитъ.

2.

Стат. роз. 14 ар. 21 § 1 и 2

Но в показанномъ убїйства случаи долженъ тотъ, кто вора убєтъ, того жъ времены окрєстнымъ сосѣдамъ то обявить, а тѣло убитого на урядъ представить и присягнуть на томъ, что оного вора при поличномъ или при другихъ доказателствахъ в домѣ своємъ или на пути принужденъ всмерть убить для того, что боронилъсѧ и инако єго взять было нєвозможно. То же разумѣть и о ранєнномъ или прибитомъ в такомъ оборони случаи вору, которого тотъ кто при иманїи єго ранилъ или пришибъ, должєнъ уряду непремѣнно с поличнымъ представить и перисягу учинить по вышеписанному.

3.

Прибавлєніє в согласіє права Стат. роз. 4 арт. 11 § 3 и роз. 14 арт. 26 § 3

Ежєли жъ воръ, осилѣвъ и нє дая сєбє взять всмерть кого с тѣх которые єго ловили убєтъ или ранитъ и увойдетъ, то о поимки єго изъ суда вездѣ публиковать, а поймавъ по доказателству такъ за воровство яко уже и за убїйство жєсточайшою єго казнить смертїю, чєтвертовать и платежъ за голову убитого наслѣдникамъ на имѣнїи того жъ вора доправить удвоє. А ежєли оный воръ нє убєтъ всмерть, но токмо кого ранитъ, такова хотя бъ воровство тоє и нє превосходило двадцяти рублей, за самую продерзость и за то, что // ранилъ повѣсить, а за раны особливо изъ имѣнїя єго ранєнному наградить 349
противъ званїѧ єго тожъ удвоє. зв.

Артїкулъ 19

О покражѣ хлѣба или сѣна, либо травы, лѣса и рибы

1. Кто крадетъ хлѣбъ или сѣно траву и лѣсъ чему подлєжитъ.
2. Кто бы кралъ снопи из копъ или колоси подърѣзивалъ.
3. Воръ при крадежѣ хлѣба, сѣна и лєса єсли *б* убитъ или ранєнъ былъ, или самъ бы кого убилъ либо ранилъ.
4. Кто ошибкою чужїй хлѣбъ пожнетъ, траву покоситъ, сѣно заберетъ или в лѣсъ врубаєтъся.
5. Кто бы в чїемъ ставу или саду рибу воровски ловилъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 26 § 1 Зєр. Саз. под словом хлѣбъ № 1 и под словом воръ № 28 с поправлєніем

Кто бы воровскимъ способомъ чїи пожатый хлѣбъ в снопах, въ копахъ, или в стогахъ сложєнный тайно бралъ, или хлѣбъ молоченный изъ гумна, либо сѣно в копнах или в скиртахъ, или сѣнокосъ скосивъ, сѣно увезъ, либо лѣсъ чужїй на строєніе уготованный кралъ или из пня рубалъ, таковаго

вора самаго и сколко ихъ при немъ будетъ, ежели истецъ застанетъ, на своемъ грунтѣ или гдѣ в пути постигнетъ и поймать можетъ или слѣдомъ дойдетъ, должень о такой крадежи оповѣстить околичнымъ сосѣдамъ или другимъ людемъ, на которыхъ бы нибудь налучилъ, и сложить тотъ хлѣбъ или сѣно, либо дерево порубленное на особномъ мѣстѣ, а часть вомѣсто поличного взявъ, с тѣмъ же поличнымъ и с лошадми или волами весть гдѣ похочетъ в судъ или к господину ихъ, чіи тѣ вори будутъ, судъ же или господинъ того вора за первимъ пойманіемъ, ежели покража будетъ меншей цены двадцяти рублей, плѣтми или розгами наказать, за другое же на такомъ воровствѣ пойманному и мимо господина уже прямо в надлежащій судъ приведенному, ухо урѣзать, а если бы и в третій разъ тотъ же воръ на такомъ воровствѣ пойманъ и приведенъ былъ, таковаго смертію казнить повѣсить, за шкоду же сколко чего украдетъ изъ имѣніѧ его истцу награжденіе удвое доправить. А ежели какой воръ за первымъ разомъ столь много // хлѣба или 350
сѣна укралъ, чтоб такая покража цену двадцяти рублей превосходила, таковый имѣетъ быть повѣшенъ.

2.

Прибавленіе в согласіе вишеписанныхъ правъ

Кто бы скудный, собирая оставшіеся по снятіи хлѣба на чужой нивѣ колоси подъ тѣмъ укритіемъ и стоѧщій на пнѣ хлѣбъ чій подъ колосъ рѣзалъ или из копъ снопами кралъ, таковый по доводамъ если не от нужди, голода но от лѣности в зароботованіи то учинилъ, имѣетъ быть плѣтми наказанъ. А ежели не однократно, но дважди или трижди в том изобличенъ будетъ, то и наказанія ему удвое и утрое прибавить.

3.

Стат. роз. 14 арт. 26 § 2 тамъ же 3 и 4 с поправленіемъ

Когда же тѣ, которые по хлѣбъ или по сѣно или по дрова чужіе красть пріѣхали или пришли, боронясь не дадутъ себе поймать и для того кто из тѣхъ злодѣевъ убитъ или раненъ будетъ, тогда тотъ кто убетъ или ранитъ, имѣетъ какъ вышше, в артікулѣ сея главы осмнадцятомъ изображенно, людемъ окрестнымъ и в судѣ тотъчасъ оповѣстить, такожъ и тѣло убитого или раненного самого представить, а если бы за далносстію такого тѣла привести было не податно, то нарочно посланными изъ уряду о семъ освѣдителствовать из сторонными свѣдителми, а в небытность сторонных с служителми или подданными своими присягнуть долженъ на томъ, что вора оного не могучи инако взять за его противность при своемъ хлѣбѣ или другомъ чемъ, принужденъ убить или ранить, а по присягѣ от всякого платежа за голову или раны и вины свободенъ будетъ, и покраденный его хлѣбъ или что другое ему жъ, истцу, возвращено быть имѣетъ. Буди же бы воръ учинясь силенъ, самого хозяина или кого от людей его при его жъ хлѣбѣ или другомъ чемъ побилъ, ранилъ или всмерть убилъ, с такимъ в судѣ поступать по вышеписанному сея главы артікула осмнадцятого пункту третему.

4.

Зер. Саз. под словомъ хлѣбъ № 7 с прибавленіемъ

Кто не воровски, но ошибкою вомѣсто своего хлѣбъ чужій пожнетъ или траву покоситъ и не снося или не звоза никуди для укритія тамъ же в цѣлости оставитъ, такожъ ежели сѣно готовое заберет или в чужій лѣсъ врубаетъся, таковъ ежели человѣкъ не подозрителный, долженъ присягнуть, что тое здѣлалъ неумишленно в похищеніе чужого, но ошибкою вомѣняя за свое, а по присягѣ не токмо за вора не имѣетъ быть вомѣненъ, но еще тотъ хозяинъ, чій пожатъ хлѣбъ или покошена трава, долженъ ему за труда какъ водитъсѧ наградить, а хлѣбъ и сѣно взять себѣ, за порубку же лѣса, если будетъ дерево потребное и хозяиномъ к вирости береженное, долженъ будетъ, хотя и ошибкою порубалъ, по возвращеніи оного дерева сверхъ того, чего стоитъ, денгами еще заплатить или, оставя при себѣ дерево, удвое хозаину

наградит; если жъ тотъ, хто чужое изжалъ или порубалъ, будетъ подозрителный [1-]или хотѧ не подозрителный, но присягнуть не похочетъ[-1], с таковымъ поступат какъ с подозрителнымъ. //

5. 350

Стат. роз. 14 ар. 27

Кто бы воровски в чїемъ саду или сажавкѣ, в прудѣ или ставу рибу ловилъ, 350 зв.
таковаго пойманнаго и с поличною тоею жъ рибою в судъ приведенного или явными доводами в томъ воровствѣ изобличенного по первому приводу или изобличенїю на тѣлѣ публїчно плетми наказать, за другимъ же приводомъ и изобличенїемъ отрѣзанїемъ уха, за третимъ разомъ пойманного и в томъ же воровствѣ изобличенного какъ вора, смертію казнитъ хотя бъ поличное, с которымъ будетъ в третемъ приводѣ, малой цены было.

Артїкулъ 20

Кто бы садовое дерево воровскимъ образомъ потрясъ либо порубилъ

1. Штрафъ и наказанїе за острясенную воровски овощъ.
2. Штрафъ и наказанїе тому, кто в чужомъ саду дерево щепное воровски викопаетъ или порубаетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 арт. 16 § 1 и 2 на концѣ Зер. Саз. под словомъ риба № 1 и 2

Кто бы у кого садъ овощный при дворѣ воровски потрясъ или оборвалъ, либо виноградъ обрѣзалъ или огородину викопалъ и порвалъ, а то бы воровство подлино на его довелось, таковый воръ долженъ обидимому уплатить штрафу сѣмъ рублей двадцять копеекъ, а если в полѣ, в лѣсѣ и в какой-нибудь огорожѣ, не при дворѣ, покрадетъ, то три рубли, и особливо за покраденную овощъ по настоящей оцѣнки наградить. В наказанїи же за тожъ воровство судъ имѣетъ с нымъ поступать, по артїкуламъ сего права.

2.

Тамъ же Стат. роз. 10 арт. 16 § 2

Кто в саду дерево прищепленное плодородное или растущое, либо виноградную лозу тайно воровски порубитъ, или щепъ либо виноградный кущъ викопаетъ, тотъ воръ имѣетъ заплатить обидимому штрафа дванадцять рублей денегъ и за всякое вирубленное или викопанное дерево, тако жъ за всякїй виноградной лози кущъ по три рубли денегъ, а самъ, какъ воръ судимъ быть долженъ по вышеписаннымъ сеѧ главы артїкуламъ.

Артїкулъ 21

О воровствѣ пчелъ

1. О наказанїи и казнѣ за краденные пчели.
2. О пчелахъ видранныхъ з бортей.
3. О пчелахъ когда вилетятъ в чужїй грунтъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 10 ар. 14 § 2 Зер. Саз. под словомъ пчели № 2 на конци

Если бы кто воровски в чїемъ домѣ, в саду, въ лѣсѣ, в полѣ, на деревѣ из улья или из стоячого на землѣ улля жъ пчели видеръ // или с уллемъ взялъ 351
и о томъ бы по свѣдителству и доводу изобличенъ былъ, таковый за всякїй пчелъ улїй по три рублѣ денегъ обиженному заплатить, и самъ, какъ за первымъ приводомъ воръ, наказанъ быть долженъ, а кто бы воруючи пчели в чїей пасѣцѣ былъ на томъ воровствѣ с поличнимъ пойманъ, с таковымъ поступать по артїкулу 9 сея жъ главы. Кто же дуплястое дерево с пчелами

[1-] *Писано по витертому.*

в чїемъ лѣсѣ нарочно порубавъ и мєдъ вибралъ, тотъ имѣєтъ заплатить обидимому шесть рублей денєгъ и наказанъ быть по разсмотрєнїю суда.

2.

Там же Стат. роз. 10 ар. 14 § 1 Зер. Саз. под слов пчєли № 2 при концѣ

А кто бы чїи пчєли нє подрѣзанныє в бортѣ видралъ, а дерєва нє спортил, то за всякіє таковыє и чєли уплатить истцу по два рублѣ по сороку копеєкъ, и самъ какъ воръ судимъ быть имѣєтъ.

3.

Зер. Саз. под словом пчєли № 1 и 3 с поправлєніємъ

Рой єсли из чїихъ пчєлъ из улля улєтитъ и сядєтъ на какомъ чужомъ грунтѣ и дерєвѣ, а хозяинъ за нимъ гонить будєтъ, то оного роя свободенъ и на чужомъ грунтѣ или дерєвѣ взять, а тотъ чїй грунтъ или дерєво будєтъ, возбранять єму нє долженъ, толко бы за тѣмъ изниманіємъ роя шкода какая в грунтѣ чужомъ нє учинилась, ибо єсли какую шкоду учинитъ, долженъ оную наградить, буди жє кто за дикимъ невѣдомо чїимъ роємъ гонить, даже до инного чїєго грунта или дерєва, такій рой имѣєтъ быть одному от другого сплаченъ пополамъ, такъ на чїемъ грунтѣ сядєтъ, яко и кто за нымъ гонить будєтъ, я єсли бы чїй рой хотя из улля или з борти влєтѣлъ в чужоє дуплистоє дерєво или в улїй на чїемъ грунтѣ стоящїй или в бортъ чужую, то оный рой при томъ чїй будєтъ улїй или бортъ остатись имѣєтъ, толко никто таких уллєвъ умышленно на убитокъ другого под чужіє пасѣки в близости подставлять нє имѣєтъ, а єсли бъ кто на то нарочно подставилъ, то из уллємъ всякому своєго роѧ взять свободно будєтъ.

Артїкулъ 22

О ворахъ которыє церквы и свѣтыє мѣста окрадаютъ и гробы откопиваѧ мертвыхъ обдираютъ //

Зер. Саз. под словом каранє № 4 и 21 и Прав Хєл. кн. 5 роз. 63 с поправлєніємъ

Кто церковъ или мѣсто свѣтоє окрадєтъ, таковый святокрадецъ имѣєтъ быть жестокою смертїю казненъ, то єсть чєтвертованъ и тѣло єго на колєсо положено; тѣхъ же, которыє викопивая из гробовъ тѣла мертвїя для скверного прибытка обдираютъ и тѣмъ поруганіє имъ чинятъ, по обстоятєлствам и по состоянїю дѣла какъ воровъ наказиват или смертїю казнить. 351 зв.

Артїкулъ 23

Естли бы кто чл҃вка укралъ и продалъ

Кн. Пор. в великом рєєстрѣ под литерою полскою Z Прав Хєл. кн. 5 роз. 70 Зер. Саз. под словом каранє № 19 с поправлєніємъ

Если бы кто свободного или чїєго нї єсть чужого чєловѣка, мужеска либо женска пола, какимъ-нибудь образомъ укралъ и продалъ христїянину, такового вора по подлиннымъ доказателствамъ смертїю казнить – повѣсить или голову отсѣчь, а єсли в воровскіє невѣрныє руки продастъ, оного чєтвертовать. //

ГЛАВА ДВАДЕСЯТЬ ПЯТАѦ 352

О приводимихъ в суда по крїмїналнымъ дѣламъ людєхъ, кои по какимъ подозрителствамъ роспросу и мученїю нє подлєжатъ, а кои подлєжатъ; такожъ о смертноѝ э҃єкуцїи над виноватими и о палачѣ или катѣ, и о содержанїи в судахъ книгъ, называємыхъ чорныхъ и протєстныхъ

Артїкулъ 1

Что имѣєтъ судїямъ в разсмотрєнїи прєжде роспроса и мученїѧ опорочєнныхъ и подозрителныхъ людєхъ

Поряд. Права Цєсар. артї. 3 и части 4 о казни злодѣєвъ № 1 и 2 со изяснєніємъ

Всякимъ судїямъ вѣдать должно какъ тяжкій єсть грѣхъ под видомъ права чл҃вка нєправедно погубить, или на здоровю изувѣчить, либо чести єго

лишить, и для того надлєжитъ прилѣжно предразсуждать, кого и в какихъ дѣлах опороченного либо оговоренного достойно взять в роспрос или на мученіе, а кого от сего и освободить, вѣдая же над собою праведного судію всѣхъ Бга и его страшнаго суда боясь, дабы невинна кровъ ωт рукъ ихъ не была взискана и отмщеніе Божіе за неправость не послѣдовало с великим разсужденіемъ и опасеніемъ приступать должны к самому мученію дѣлу (буди инако сему быть не возможно), се же дабы правилно исправлятись могло, имѣютъ поступать по нижеслѣдующимъ правнымъ артїкуламъ.

Артїкулъ 2

О судіяхъ которыи злодѣя правилно мучитъ приговариваютъ и о штрафѣ ихъ за мученіе противно праву

1. Судіи и истецъ за правилное подозрителного мученіе никакой винѣ не подлежатъ.
2. Судіи, если бы и достойного мученія на составахъ повредили или умертвили, чему подлежатъ.
3. Если бы кого безъ подозрѣнія и довода судіи приговорили на мученіе или на составахъ повредили, либо и умертвили. //

Пунктъ 1.

352 зв.

Порад. Права Цесар. арті. 31 № 1

Судіи, если бы кого в роспросъ и на мученіе правилно взяли по настоянію истца за доволнымъ и несомнителнымъ в какомъ злодѣяніи подозрителствомъ и явными того подозрителства знаки, а тотъ бы в чемъ его роспрашивано не повинилъся, такъ сами никакой винѣ не подлежатъ, яко и истецъ ничего за то мученіе платить ему не долженъ, кромѣ что искъ свой на немъ теряетъ, ибо таковый подозрителный по самому оному подозрителству и знакамъ того мученія явилъся быть достоинъ, и для того долженъ всякъ себе хранить не токмо ωт самыхъ злодѣяній, но и ωт причинъ тѣхъ, которые в подозрителство приводятъ. Токмо жъ судіи накрѣпко того смотрѣть имѣютъ, чтобъ оный мученіемъ истязуемый на составахъ поврежденъ, а паче умерщвленъ не былъ.

2.

Стат. роз. 14 арті. 18 § 1 от полу со изясненіемъ и поправленіемъ

Если жъ бы который преступникъ хота и достойно на мученіе взятый по такимъ обстоятелствам, какъ о семъ ниже в артїкулѣ 5 пунктѣ 1 показано, но вышшемѣрнымъ мученіемъ на составахъ поврежденъ либо и умерщвленъ былъ, а по доводамъ явилося бъ, что сіе с вымислу от судей по какой злобѣ или страсти учинено, за то сами оные судіи отъ вышшого суда истязанію подлежати будутъ, и за поврежденіе составов, какъ за голову и за умерщвленіе, удвое против того какъ за простихъ людей по вышшеположеннымъ в 21 главѣ артїкуламъ 3 и 4 платить, а если бы не з вымислу, но от какого ихъ неразсмотрѣнія или неосторожности тое приключитись могло, то по тѣмъ же артїкуламъ за поврежденіе составовъ, яко и за умерщвленіе безъ усугубленія такой на ныхъ платежъ доправленъ быть имѣетъ.

3.

Поряд. в арті. Права Магдеб. о судіяхъ и о дѣланіи правосудіа № 23 и Права Цесар. арті 4 № 13 от полу там же част 4 о казни злодѣевъ № 17 с поправленіемъ

Когда же бы судіи кого мученію недостойнаго, по явной злобѣ или какой страсти, велѣли мучить, и оного бъ на составахъ изувѣчено или умерщвлено, а тотъ бы в томъ за что его мучено, будучи виноватъ не повинилъся, то за всякое мученіе так, какъ за то кого // бы кіями и иными орудіями самоволно 353
и безправно былъ, за поврежденіе составовъ, какъ за голову, а за умерщвленіе и за голову удвое по званію его наслѣдникамъ его жъ, какъ о семъ в артїкулахъ двадцятїа и двавцять первыа главъ показано, заплатитъ должны и сверхъ того кто ωт такихъ судей виннѣйшій явитъся смертію казненъ а протчіи чиновъ своихъ лишенны быть могутъ; буде же бы то приключилось

нє по злобѣ или страсти, но от ихъ нє разсмотрѣніа о подозрителствахъ или от какои нєосторожности, то хота означенному наказанію или казни нє будутъ подлежати, однако жъ за то мученіє или за повреждєніє составовъ, либо за умерщвленіє, по вишшєписанному заплатить имѣютъ.

Артїкулъ 3

О подозрителствахъ опороченного в какомъ злодѣйствѣ сумнителныхъ и о его оправданіи

1. Опороченный в злодѣйствѣ можетъ быть взятъ под арестъ, но прежде доводу мученъ быть нє имѣетъ.
2. Какіє именно подозрителства к мученію сумнителны.
3. Какіє обстоятелства извиняютъ или к болшому подозрѣнію приводятъ опороченного.
4. Опороченного к оправданію себе от порока допущать.
5. Ссилка и поставка свѣдителєй во оправданіє опороченному свободна быть имѣетъ.
6. Опороченный почему от мученія и арєста свободенъ бываетъ.

Пунктъ 1.

Поряд. част 4 о казни злодѣєвъ № 3 там жє Права Цєсар. артї. 4 № 1, 2 и 3 Зєрцал. Сазон. под слов акція или дѣло № 42 и под слов воръ № 36 с начала

Подозрителные люде, о которыхъ какой злый слухъ происходитъ, могутъ быть пойманы и под арєстъ взяты, но первѣє нєжели бы имѣли быть распрашиваны или мучены, надлежитъ о ихъ подозрителствѣ обстоятелно изслѣдовать и обо всемъ совершенно предъразсмотрѣть, ибо какъ нє всегда тотъ виноватъ, на кого челобитє происходитъ и нє тотъчасъ по челобитю осужденъ бываетъ, но развѣ когда злоє его дѣло явно будетъ, такъ найпаче // поки подлинныє и доволныє к мученію знаки подозрителства нє покажутъсА, 353
таковъ опороченный мученъ быт нє имѣетъ, понєжє мученіє хотА для узнанія зв.
правды производимо бываетъ, однакъ нє всегда оноє подлиннымъ доводомъ быть можетъ, чего ради надобно тому кого распросомъ либо мученіемъ истязуютъ, какъ нє тотъчасъ вѣрить, такъ нє всегда и нє вѣрить, бываетъ бо иный столко терпеливъ и твердой природы, что мученіє вытерпитъ, хотя бъ найболше и найжесточайше его мучено, а правди нє скажетъ, иныи жє толь мягкіА и нетерпеливыА природы суть, что боясь дабы ихъ нє мучено, на себе и на другихъ вызнаваютъ то, чего никогда в дѣлѣ нє бывало и пустихъ словъ много сказуютъ, но надлежитъ первѣє доброволно развѣдать всякіє причины и обстоятелства, изъ которыхъ какоє подозрѣніє и доказателство будет правилноє на того, которого бы надобно мучить, по сумнителнымъ жє обстоятелствамъ нє мучить.

2.

Поряд. част 4 о казни злодѣєвъ № 9 Порад. част 4 о казни злодѣєвъ № 10 и 16. Права Цєсар. артї. 4 № 4 и 5 с прибавленіем там жє № 8 и 11 в Поряд. част 4 о казни злодѣєвъ № 11 Стат. роз. 14 артї. 10 § 2 Поряд. Права Цєсар. артї. 4 № 12 Поряд. части 4 о казни злодѣєвъ № 8

Знаки и доводы подозрителства к мученію сумнителныє между протчими суть нижєслѣдуючіє. 1) Повѣсть или слухъ злый, происходящій от таковыхъ, напримѣръ, людей, которыи бъ сказовали, что слишали оны о его непостоянствѣ, а нє самы знаютъ, слишали, что на томъ мѣстѣ где кого убито, или окрадено, или зазжено и протчаА билъ и убѣгал, а сами нє видѣли и того б кто видѣлъ именно нє показали, особливо жє когда бы такій порокъ о комъ от непостоянныхъ и вѣры негодных людей или от недруговъ его произнесенъ былъ. 2) Естли кто от кого опороченъ будетъ без явныхъ доводовъ по зависти, злобѣ и прошедшой погрожки или для полученія по немъ какого наслѣдіА имѣній, либо для какіА иныА его користи. 3) Естли бы кто о комъ тако сказивалъ подозрителный, то чѣвкъ, потому что одѣяніє на себѣ носитъ богатоє, кормъ и питіє имѣетъ излишноє. 4) Кого бы злодѣй в доброволномъ допросѣ и на мученіи оговорилъ и в томъ бы оговорѣ хотА и до смерти своей стоялъ, а оговоренный ни в чемъ бы нє былъ прежде

подозрителный и ѡтводился бъ присягою. 5) Когда о подозрителствѣ чіемъ в судъ приставленные доносы // или оговоры являтъсѧ быть необстоятелны, 354
а ѡтвѣтчика оправданіе правдѣ подобнѣйшое вѣроятнѣйшое [1]и силнѣйшое[1].

3.

Права Цесар. артi. 4 № 4, 5, 6 и 7

Сверхъ же вышеписанныхъ и другихъ тѣмъ подобныхъ знаковъ подозрѣніѧ, надобно разсуждать всякіѧ обстоятелства из которыхъ бы какое подобіе и доводъ моглъ показатись, а именно: мѣсто, часъ или времѧ, персону, лѣта и компанію или содружество, естли на томъ мѣстѣ где какое слодѣяніе учинилось ѡт достовѣрных кто людей видѣлъ опороченного без потребы бывшого или убѣгающого, если в тотъ часъ могло то от него учинитись, способна ли к такому слодѣянію его персона, могли ли лѣта и здоровє ему того допустит, с кимъ в дружбѣ или в товариствѣ бываетъ, съ честными л или непостоянными и безчинствующими людми, от чего можетъ быть доводъ о его добромъ или сломъ обхожденіи, ибо кто с какими людьми содружество имѣетъ, за такова и самъ почитанъ бываетъ.

4.

Там же артi. 17 № 1

На кого же бы и были какіе подобіѧ или знаки подозрителства в какомъ-нибудь слодѣяніи, но онъ бы в томъ запираясь хотѣлъ себе ѡт порока очистить, тое всякому имѣетъ быть допущено, паче же когда бы который ѡтвѣтчикъ явилъсѧ быть простъ и невѣжа, то надобно его в томъ и напомянуть, чтобъ какъ можетъ если не знаетъ за собою вины праведно очищалъсѧ, ибо иныи такъ просты и глупы бываютъ, которыи хотѧ о голову ихъ идетъ и в томъ не виноваты, однакъ справитись и оправдать себе не умеютъ.

5.

Там же № 2

Той же ѡтвѣтчикъ, если бы в свое оправданіе ссилалъсѧ на которихъ достоверныхъ свѣдителей, имѣетъ судъ ему или сродникамъ его допустить оныхъ свѣдителей поставить или сами судіи тѣхъ свѣдителей призвавъ в судъ свѣдителства ихъ внятно вислушат и доподлинна о винѣ или невинности его увѣдать должны, инако же весма бы было неправедно такъ за не подлинным о преступленіи опороченного извѣстіемъ // на мученіе его взять или и 354
к смерти приговорить, яко и противнымъ образомъ явно подозрителныхъ зв.
людей за какимъ-нибудь не подлиннымъ извиненіемъ без достоиного наказаніѧ освобождать.

6.

Тамъ же № 1 сначала

Буди же ответчикъ докажетъ того достовѣрными свѣдителми, что, когда и гдѣ оное слодѣяніе, в которомъ его опорочено, приключилось, тамъ онъ не былъ, но тогда в другомъ мѣстѣ обрѣталъсѧ, сіе доказателство за совершенный доводъ к оправленію о свободѣ его от мученіѧ и ареста принято быть имѣетъ.

Артїкулъ 4

О знакахъ подозрѣніѧ к роспросу и мученію опороченного не сумнителныхъ

1. Знаки подозрѣніѧ о всякомъ слодѣяніи вобщѣ.
2. Знаки подозрѣніѧ о слодѣяніяхъ в особности.

[1-1] *Дописано в рядок іншим почерком.*

Пунктъ 1.

Поряд. част 4 о казни злодѣевъ № 9 в Поряд. части 4 о казни злодѣевъ № 13 и 14 Там жє част 4 № 15 Права Цєсар. артї. 5 № 4 Там жє част 4 № 10 со изясненіемъ там жє артї. 4 № 7 артї. 12 № 1, 2 и 3 Стат. роз. 14 артї. 17 и 18. Поряд. част 4 о казни злодѣевъ № 17

Знаки подозрителства во всякомъ обще злодѣяніи, по которымъ опороченный достойно в роспросъ или на мученіе взятъ быть можетъ, суть следующие: 1) когда кто прежде своего призванїа в судъ или прежде допроса, либо и по допросѣ из суда с-под ареста либо из турми выламавъсѧ бѣжать вознамѣритъсѧ, или и убѣжитъ, но пойманъ будетъ, ибо той побѣгъ чинитъ его явно подозрителнымъ, однако жъ и в томъ разсуждать, не принужденъ ли онъ к таковому побѣгу былъ от своєѧ простоты, опасаясь[1] напрасного бою и без разсмотрителного от которого судіи, хотѧ и безвинно мученіѧ, либо ради наступства бываемаго от силного истца, и для того если бы и по такомъ побѣгѣ пожелалъ оправдать себе какими обстоятелстви и достовѣрными свѣдителми, тое ему судъ допустить имѣетъ. 2) Если бы кто внѣ суда предъ кимъ приватно в своемъ // злодѣяніи призналъсѧ или тѣмъ хвалилъсѧ 355
и в томъ бы изобличенъ былъ трема или двома, а покрайней мѣри однымъ достовѣрнымъ и ни в чемъ не подозрителнымъ свѣдителемъ за его присягою, или бы какимъ своимъ писмомъ самъ себе въ томъ ѡткрилъ. 3) Когда бы кто с тѣмъ кому какое зло здѣлалось пред тимъ имѣлъ вражду и ссору и на него злобствуѧ прежде того злодѣяніѧ какимъ мщеніемъ, напримѣръ, пожегою, убїйствомъ угрожалъ и тое угрожение было бы правилно доведено. 4) Когда бы кто с другими злодѣями вѣдаѧ о ихъ злодѣйствахъ сообщалъсѧ и дружѧ с ными или укриваѧ оных в домъ свой ихъ принималъ и имъ в злодѣяніи помоществовалъ. 5) Ежели бы будучи непостоянен и прежде какое злодѣяніе учинилъ, за что уже былъ штрафованъ платежемъ либо другимъ какимъ явнымъ наказанїемъ и в томъ бы достовѣрно изобличенъ былъ, но с такимъ прежде подозрителнымъ, а новаго подозрѣніѧ и никаких знаковъ не имѣющемъ не инако в роспросѣ поступатъ, токмо какъ в главѣ 24 в артикулѣ 6 въ пунктѣ 1, именно показано. 6) Еслы кто в судѣ при допросѣ инако прежде, а инако послѣ в словахъ своихъ мѣшатъсѧ, разнь и видимую неправду показиваетъ, дрожитъ, смущаетъсѧ, в лицѣ измѣняетъсѧ и робѣетъ.

2.

Поряд. Цєсар. Права артї. 6 и 7 и в части четвертой о казни злодѣевъ № 10 Права Цєсар. артї. 9 там жє артї. 10 и 11 тамъ жє Артї. 13 там жє артї. 14 книги Поряд. Прав[2] Цєсар. артї. 15 с прибавленіемъ

Знаки подозрѣніѧ о злодѣяніяхъ, в особности по которымъ опороченный розпросу и мученію подлежитъ. 1) Въ убїйствѣ, если бы опороченный видѣнъ былъ, что бѣжалъ и с того мѣста, гдѣ убитого тѣло знайдено, либо окривавленое убитого жъ или его самого одѣяніе, оружіе или другіе какіе убитого вещи у него найшлися бъ, или бы что от тѣхъ же вещей куда для сохраненіѧ далъ или продалъ, а не моглъ бы оправдит себе, гдѣ, от кого и какимъ образомъ такіе вещи достались, или для чего бъ одѣяніе или оружіе было // у 355
него окровавлено и самъ бы от убитого тѣла бѣжалъ. 2) Въ умерщвленіи зв.
отравою, если с отравленнымъ прежде имѣлъ вражду или наслѣдіѧ какого по немъ ожидалъ, либо с женою отравленого безчинно жилъ, а купивъ какіе ко отравѣ надлежащіе матеріяли, в куплѣ той запиралъсѧ, но послѣ изобличенъ бы былъ, или такіе ж матеріали у него найшлися бъ, а не моглъ бы себе оправдить для какой именно другой потребы оных досталъ и держалъ. 3) Въ воровствѣ у кого бы найшлись краденніе вещи или бы кому оные даровалъ либо продавалъ, а гдѣ взялъ не показалъ бы достовѣрной очистки, такожъ у кого явилися бъ какіе инструменти к ламанію дверей сундуковъ и к ѡтмиканію замковъ способные или многіе ключѣ сверхъ имѣющыхъсѧ у него замковъ, либо у кого бы сворованы были знатные какіе пожитки или немалое число денегъ, а тотъ, на кого имѣетъсѧ подозрителство в такой крадежѣ прежде оныѧ былъ скуденъ, послѣ же вскорѣ сталъ являтись не убогъ и не в пропорцію прежнего своего имѣніѧ себе весть, а откуда такое

[1] *Правлено.*
[2] *Правлено.*

доволство имѣетъ и гдѣ взимаетъ, что росточаетъ, в томъ бы себѣ не оправдилъ. 4) В пожогѣ, кто бы прежде худое имѣлъ обхожденіе и вѣдѣны бы или найдены у него были какіе иструмента, либо приправы и матеріялы к пожогѣ способные, а для чего тое держалъ, не моглъ бы себѣ доводно оправдить. 5) В чародѣйствѣ, суть подозрителны колдуны или шепотники и шепотницы, которыи и прежде волшебства какого употребляли, особливо же если бы кого чародѣйства учили и когда бы страждущему от чародѣйства тѣмъ прежде угрожали и в томъ доволно были б изобличены. 6) В шпіонствѣ, найпаче в военное время если бы который жидъ или другій иновѣрецъ, либо иностранный чловкъ явилъсѧ где не въ обыкновенномъ своемъ одѣяніи и не показалъ бы доводныѧ причины для чего такого неприличного себѣ одѣяніѧ употребылъ, к тому жъ не имѣл бы никакого пашпорта или другого доводного засвѣдителствованіѧ, откуду и зачимъ в сей край пришелъ // и не 356
обявясь на урядахъ шаталъся бъ по разнымъ мѣстам и селамъ. Подобнымъ образомъ и в другихъ подозрѣніѧ знакахъ поступать, кто бы в которомъ ни есть злодѣяніи моглъ быть примѣченъ.

Артїкулъ 5

О роспросѣ преступниковъ прежде мученіѧ

1. Злодѣевъ прежде мученіѧ доброволно спрашивать.
2. Злодѣя со всякимъ обстоятелствомъ роспрашивать.
3. Судьямъ при распросѣ злодѣевъ никакихъ персонъ или окрестностей именовать и никто ихъ ко оговору другихъ наушать не долженъ.
4. Злодѣя, если доброволно повинитъсѧ, не мучит, а приговорить чему достоинъ.

Пунктъ 1.

Поряд. част 4 о казни злодѣевъ, № 4 с начала

При роспросѣ всякихъ злодѣевъ присутствовать должны самы судовые члены и писар и о чемъ дѣло будетъ, в том во всемъ оныхъ злодѣевъ распрашивать, а хотѧ кто по вишеписаннымъ подозрѣніѧ знакамъ и примѣтамъ мученіѧ достоинъ будетъ, однакъ и тогда еще не ускорять его мучить, развѣ бы другимъ способом, то есть по увѣщанію судейскомъ из доброволного допроса правда явитись не могла, а гдѣ явные сут доводы и самъ преступникъ доброволно признаетъсѧ, тамо и мученію быть не надобно, кромѣ когда бы оный злодѣй и в иномъ дѣлѣ за доволными знаками явилъсѧ подозрителенъ и того бы в роспросѣ не сказалъ или бы товарищей своего злодѣяніѧ укривалъ, а прежде мучителного истязаніѧ предлагать ему между протчимъ и жестокость мученія, дабы къ оному себѣ не привода, доброволно в чемъ виноватъ призналъсѧ.

2.

Поряд. Права Цесар. артї. 18, 19, 20, 21 и 22 част 4 о казни злодѣевъ № 32 Поряд. част. 4 о наказаніи воровъ № 32

Оного жъ злодѣѧ надобно со всякимъ обстоятелствомъ // спрашивать, а 356
во-первыхъ какъ его по имени зовутъ, чїй сынъ и какъ прозваніемъ, где зв.
родилъсѧ, сколко от рода лѣтъ, какой вѣры и какого званіѧ, гдѣ прежде жилъ доселѣ, и зачимъ сюда пришелъ, какій промыслъ имѣлъ и имѣетъ, учинилъ ли тое злодѣйство по которому онъ приведенъ в судъ и если будетъ дѣло, напримѣръ, о убїйствѣ или о воровствѣ либо о отравѣ и в томъ признаетъсѧ, что учинил, то которого времены, на которомъ именно мѣстѣ, какимъ образомъ, для чего, самъ ли собою или которыхъ имѣлъ пособниковъ и товарищей с подговорами, совѣта, наущенія, либо подкупу то учинилъ и кто бы именно онъ былъ подговорщикъ, совѣтникъ наустителъ или подкупщикъ, что ему за то далъ или дать посулилъ, какимъ оружіемъ или орудіемъ убилъ, какіе раны ему учинилъ или какимъ другимъ образомъ его умертвилъ, в какомъ платѣ и одѣяніи убитый былъ, что денегъ или другихъ какихъ вещей у него взялъ, гдѣ такіе денги и вещи подѣлъ, отдал ли кому, либо

продалъ и что за то взялъ. Подобнымъ же образомъ и всякого злодѣя спрашивать не токмо о томъ злодѣяніи на которомъ пойманъ или по доводамъ изобличенъ либо в чемъ подозрителенъ будетъ, но и о томъ не бивалъ ли когда прежде на розбои и воровствѣ, сколь давно и с кимъ именно сталъ розбивать и воровать, кого именно прежде жъ убилъ или окралъ, какіе пожитки побралъ и и гдѣ оные дѣвалъ, а если найдены или кимъ примѣчены будутъ у него какіе к воровству или к зажиганію инструмента и орудія либо к отравѣ матеріялы, то у кого оных досталъ или гдѣ скрилъ либо кому отдалъ, особливо же если будетъ чародѣй, то от кого, когда и какимъ образомъ того чародѣйства изучилъся, кому прежде какое зло тѣмъ учинилъ, такожъ и о протчемъ по всякимъ окрестностям ничего не упуща, что бы было к видѣнію и узнанію // всея вины и к обстоятелному изслѣдованію 357
дѣла потребно, писаръ же все тое показаніе вѣрно безъ всякой прибавки и упущенія записивать имѣетъ.

3.

Поряд. Права Цесар. арті. 5 № 6

При роспросѣ злодѣевъ должны быть судіи в томъ осторожны, дабы никого от себе самихъ кто ихъ злодѣянію сообщникъ, ни времени, ни же мѣста на которомъ бы то злодѣяніе учинилось и ничего другого, какъ бы в его наученіе не именовали бъ, но кого и что самъ преступникъ знаетъ спрашивали бъ, ибо от такого судейского кого-нибудь именованія можетъ оный злодѣй невинныхъ напрасно опорочить и сказать на оныхъ то, что в самомъ дѣлѣ не было, особливо же никто бъ, а паче от судовихъ чиновниковъ и служителей, не дерзалъ таковыхъ же преступниковъ наущать ко оговору другихъ какихъ-нибудь людей, ибо если бы то на кого заподлинно довелось, таковый самъ имѣетъ быть судимъ яко наустителъ.

4.

Там же Права Цесар. арті. 24 часть 4 о казни злодѣевъ № 4

Когда из доброволного злодѣевъ признанія покажутъся на то какие о времени, о мѣстѣ и о протчемъ обстоятелства, тогда судіи имѣютъ о томъ собою ли или чрезъ посланныхъ достойныхъ людей справитись и провѣдать подлинно и показанные от злодѣя мѣста и окрестности, гдѣ бы тое злодѣяніе учинилось или гдѣ бы что скрито было, освѣдителствоват, а по такой справкѣ и освѣдителствованіи ежели тѣ окрестности сходны во всемъ з показаніемъ от преступника будутъ, то оттуда явный доводъ вины его есть, понеже невиноватый в такомъ злодѣяніи не моглъ бы по всѣмъ тѣмъ окрестностямъ, если бы ему были невѣдоми, такъ сходно показать, и по такомъ признанію никакимъ уже мученіемъ его истязивать в томъ не надлежитъ, но учинить об немъ судовый приговоръ, какого наказанія или казни по правамъ достоинъ будетъ, // ибо такое злодѣя доброволно в судѣ с подлинными обстоятелстви 357
учиненное на самаго себе признаніе паче всякого довода есть лучшое. зв.

Артїкулъ 6

О розиски или мученіи злодѣевъ

1. Мученіе должно быть смотря по преступленію.
2. Из начала какое имѣетъ быть мученіе.
3. В мученіи поступать смотря по персонѣ преступника.
4. Болного преступника и беременныя жены до какого времены не мучить.
5. Какія персоны розиску или мученію не подлежат.
6. Злодѣя, который не винится надлежитъ мучить.
7. Преступнику, в чемъ на мученіи повинится и записано будетъ, тѣ записанные рѣчи его потомъ безъ мученія уже прочесть.
8. О преступникѣ, которий на мученіи не повинится.

Пунктъ 1.

Поряд. Права Цесар. артї. 28

Мученіе над преступникомъ должно быть смотра по важности его преступленіа и того судіи сами по справедливости смотрѣть имѣютъ, сколь долго или мнѣе, жесточае или легчае, за болшое или меншое дѣло истязивать мученіемъ надлежитъ. Всякого же злодѣа признаніе не в тотъ часъ поки его мучатъ имѣетъ бить записиванно, но когда сказиваетъ, тогда надобно от мученіа удерживатись и тако рѣчи его записивать.

2.

Поряд. част 4 о казни злодѣевъ № 24 там же № 25

Сначала надлежитъ преступника истязивать легшимъ мученіа способомъ, то есть плѣтми или розгами, ибо иные и тако истязанные не преда // себе 358
болшому мученію могутъ в своей винѣ признатись. Если жъ от того не повинятъса, а злодѣяніе будетъ важного дѣла и обстоятелства, явно подозрителными ихъ показивати будутъ сами же преступники тѣломъ крѣпки, такихъ и разженнымъ желѣзомъ жечь по приличнымъ тѣла мѣстамъ или инымъ жестокимъ мученіа способомъ ко признанію правды истязивать, с тѣмъ однакъ смотреніемъ, чтобъ на составахъ ихъ не повредить, а паче не умертвить, понеже если бы было тое учинено, таковыи судіи самы останутъса в подозрѣніи, яко не по справедливости и не судебнымъ обычаемъ, но по какой страсти и злобѣ в томъ поступаютъ, за что и сами, вышшеизображенному в 2 артікулѣ сеа главы, истязанію подлежать могутъ.

3.

Част 4 о казни злодѣев № 18

При томъ же мученіи поступать смотра по персонѣ, котораа к мученію приводитъса, ибо инако имѣетъ быть мученъ старый, а инако молодый и средный, инако слабосилный, а инако крѣпкій, такожъ инако шляхтичъ и мѣщанинъ знатный, а инако простой породы твердыа безстудныа и худыа люди, инако же женскій полъ, и однымъ словомъ сказать, судіа имѣетъ в той часъ тако противъ оного мучимого чл҃вка себе показивать, чтобъ видимъ былъ паче милостивимъ судіею, нежели мучителемъ, памятствуа, что и самъ есть чл҃вкъ.

4.

Права Цесар. артї. 29 част 4 о казни злодѣев № 19 на конци

Который бы мученіа достойный злодѣй имѣлъ на тѣлѣ раны или другій тяжкій вредъ, таковаго со всякимъ оберегателствомъ надлежитъ мучить, какъ бы моглъ онъ тое мученіе кромѣ болшого на здорови своемъ повреждена снесть, а если бы былъ в тяжкой какой болѣзни, то с мученіемъ удержатись, поки от тоа болѣзни освободитъса. То жъ разумѣть и о прес-
тупной беременной женѣ, которая не имѣетъ быть // мучена поки породитъ 358 зв.
и по бремени виздоровѣетъ.

5.

Там же № 19 с поправленіемъ

Ѿт мученіа или розиску изяти суть и никогда к питкѣ поверженны не бываютъ персоны нижеслѣдующіе: шляхта, духовные персоны и чиновники, служители высоких чиновъ, знатные честные люде, також лишенный ума, да пристарѣлый семидесять лѣтъ, и недорослый полъ мужескъ шестинадцять, женскъ четирнадцять лѣтъ, и беременная жена поки беремена будетъ, кромѣ важности дѣлъ государственныхъ и убійства, однако жъ и в томъ по подлиннымъ доказателствамъ.

6.

Там же № 4 Поряд. Права Цесар. артї. 24

Кто бы явно подозрителный о какомъ злодѣяніи, по которому в судъ приведенъ, в роспросѣ правды не показивалъ, таковый по вышеписанному розискиван и мученъ быть имѣетъ, а если з розиску повинитъса, то надлежитъ его спрашивать кромѣ того в чемъ повинилъса и о другихъ

слодѣяніяхъ со всякимъ обстоятелствомъ, какъ вышше сего в артікулѣ 4 в пунктѣ 2 изображено, и когда из показанныхъ нымъ обстоятелствъ во всемъ явитъся правда, тогда болѣе его мученіемъ не истязуя, учинит об немъ приговоръ чему достоинъ.

7.

Поряд. част 4 о казни слодѣевъ № 5

Что при такомъ розиску от оного преступника показанно и записанно будетъ, тое и послѣ ему без мученія уже прочесть и испросить надлежитъ утверждаетъся ли онъ на томъ, что з розиску на себе вызналъ, и если безъ всякой отмѣны то жъ подтвердит, оное паки записать и такой его вины своей подтвержденіе будетъ уже къ учиненію надлежащого об немъ приговора не сумнителное.

8.

Там же част 4 о казни слодѣевъ № 28 и 29 Права Граж. арті. 17 № 6 в срединѣ

Если жъ бы по нѣкоторымъ подозрѣнія знакамъ былъ каковъ преступникъ жестоко мученъ и в томъ бы // не винилъся, то оного другій разъ мучить о 359
тое жъ слодѣяніе не надлежитъ, развѣ бы новыя какія на его подозренія знаки явились, по которыхъ бы достойно было паки взять его в розискъ. Однако жъ и за первыми подозрѣнія знаки вторично мученъ быть можетъ когда явное его злодѣяніе будетъ трема или двома достовѣрными свѣдителми доведенное, из чего судія безсумнителенъ станетъ, а по злодѣю то признаетъ, что онъ не от невинности, но от ожесточенія и злости не сказуетъ правды. Буди же и за таковымъ повторнымъ мученіемъ не повинитъся, то уже об нем не по его рѣчамъ, но по свѣдителскимъ доводамъ за присягою ихъ чинит приговоръ надлежитъ.

Артікулъ 7

О слодѣяхъ, которыи на мученіи винятъся, а послѣ запираютъся либо не сходно з дѣломъ показиваютъ

1. Преступникъ, который з роспросу винитъся, а послѣ запираетъся, трижды мученъ быть можетъ.

2. Кто от простоти или глупства либо от нестерпѣнія мученія в рѣчахъ сумнителство показуетъ.

3. Кто упорно противно доводовъ в мученіи запираетъся.

Пунктъ 1.

Поряд. Прав Цесар. арті. 25 Поряд. част 4 о казнѣ слодѣевъ № 30 там же в Арті. Прав Магдеб. о колодникахъ и ворах № 2 Зерцал. Сазон. под слов порука № 1

Кто бы в какомъ слодѣяніи из розиску повинилъся, а с показанія его явилося бъ то признаніе быть невѣроятно потому, что с обстоятелствами дѣла не сходно, да когда и мучить его перестанутъ, то рѣчей своихъ на розиску сказанныхъ отпиратись будетъ; тогда от судей по доволному увѣщанію и с угрозителными словами, дабы не плутовалъ, но сказалъ бы правду, вторично и третично мучит его // мощно, ибо учиненное первое признаніе паки его в 359
новое приводить подозрѣніе, однако жъ мученіе тое производимо имѣетъ зв.
быть противъ прежнего легча, а ежели и трижди мученый паки запретъся и не будетъ кромѣ подозрителства иныхъ какихъ подлинныхъ о его слодѣяніи доводовъ, то взявъ по немъ добрые поруки, [1-]которые могли б его[-1] когда в судъ ни востребуетъся представить, и приведъ его жъ к присяги в том, что за учиненное себѣ истязаніе ни на какомъ отмщенія дѣлать не будетъ, освободить онаго с-под ареста, если жъ таковыхъ порукъ не поставитъ, а истецъ не будетъ на его далшое под арестомъ держаніе настоевать, то судъ можетъ оного за истцевымъ соизволеніемъ и отпустить, ежели жъ истецъ на таковій отпускъ его не изволитъ, то держать его под арестомъ даже до трехъ годовъ, а когда и чрезъ тѣ года ничего болѣе к доводу вины того колодника не явитъся, тогда уже вовся оного освободить надлежитъ.

[1-1] *Дописано іншим почерком по витертому.*

2.

В Поряд. Прав Цєсар. артї 17 № 4 с поправленіємъ

Но в такомъ дѣлѣ, которое крїмїналу подлежитъ, должны судїи великое имѣть разсмотрѣнїе о состоянїи преступника, не от простоти ли онъ и глупства своего или от нестерпѣнїа мученїа тако в показиваемомъ на себе злодѣянїи винитъсѧ, либо запираетъсѧ, и если сїе усмотренно будетъ, то не чинѧ об немъ приговора послабить ему продолженіемъ времени и положитъ то на волю Божію, пока заподлинно впредъ обявитись можетъ, ибо по всякимъ правамъ лучше десять виноватихъ освободить, нежели одного невинного погубить.

3.

Поряд. Права Цєсар. артї. 25 и артї. 39

Ежели ж бы который преступникъ в своемъ злодѣянїи из розиску винилъсѧ и были бъ подлинныѧ несумнителныѧ доводы, а послѣ в томъ запиралсѧ бъ и усмотрено бы, что онъ тако плутаетъ не от глупства // и не 360
от нестерпенїа мученїа, но от злоби, какъ бы возмоглъ от достойнїа казни себе освободит либо что похитилъ чужое того не возвратитъ, то уже без далшого о томъ розиску надлежитъ об немъ приговоръ учинит, чему по силѣ права достоенъ.

Артїкулъ 8

Ѡ оговорахъ от преступниковъ во всякихъ злодѣянїяхъ и о мученїи явныхъ злодѣевъ в какое-нибудь время

1. При оговорѣ от злодѣѧ какіе обстоятелства разсуждать.
2. Ѡ оговорѣ злодѣйскомъ не подозрителныхъ и подозрителныхъ людей.
3. Если бы злодѣе своего владѣлца или гдна оговорили.
4. Злодѣевъ когда много будетъ, который от ныхъ первѣе имѣетъ быть мученъ.
5. Явныхъ злодѣевъ почему и в день празничный мучить надлежитъ.

Пунктъ 1.

Поряд. Права Цєсар. артї. 5 № 1 и 2

Который бы преступникъ, будучи подъ арестомъ прежде розиску или при самомъ розискѣ, либо к публічному наказанїю, или къ смертной казни приговоренный, оговорилъ одного кого или многихъ, что и оны к тому жъ его злодѣянїю приличны, то судъ имѣетъ онаго злодѣѧ обстоятелно спрашивать, какого бъ времены на которомъ мѣстѣ и с какой причины оныи оговоренные с нымъ в томъ соглашались и какимъ образомъ суть приличны, ничего в томъ спорѣ не упущаѧ от чего бъ могли какіе подобіѧ или знаки с тѣмъ оговоромъ сходны или не сходны явитись, да и в томъ подлинно справитись, не былъ ли когда тотъ злодѣй с оными // собою оговоренными 360
в какой ссорѣ и не имѣетъ ли на ныхъ за то вражды, такожъ какого состоянїя зв.
оные люде доброго ль или худого и не были ль пред тим в чемъ подозрителны.

2.

Поряд. части 4 о казни злодѣев № 7 и 31 Стат. роз. 14 артї. 10

Если оговоренные люде явятъсѧ быть доброго состоянїѧ ни в чемъ не подозрителные и никакіе вновь знаки или доводы о ихъ подозрителствѣ не имѣлись бы, а паче если бы тотъ злодѣй ссору с ными или вражду какую на ныхъ имѣлъ, такій его оговор ничего имъ вредить не можетъ, токмо присягою очистить себе должны, ибо многажди тотъ оговор от злодѣевъ бываетъ и от сего что за нѣкоторую мнятъ себѣ отраду имѣть соучастниковъ страданїѧ своего, если жъ бы кто от тѣхъ оговоренныхъ былъ в чемъ подозрителенъ. А к тому и подобіѧ какіе и знаки злодѣемъ показанные явилися бъ быть сходны, то с онымъ поступать какъ вышше, в артїкулах сеѧ главы тиретомъ и четвертом показано.

3.

Стат. роз. 14 арті. 19 § 1 и 2 в Арті. прав Магдєбур. Поряд. о колодниках и ворах № 3

Если бы чїи подданныи или слуги на воровствѣ или разбои пойманныи прежде мужєнїѧ или на мучєнїє либо и на смєрть уже осужденныє оговорили своєго владѣлца или прикажчика, либо гⷭподна, что онъ о томъ злодѣйствѣ ихъ свѣдомъ и краденныхъ или разбоємъ взятихъ вещей с ными участенъ, таковый, єсли впервое будетъ оговоренъ, а ни в чемъ нє подозрителныи и явныхъ доводовъ в томъ на нєго нє будетъ, можетъ самъ одинъ присягою своєю от оговору очиститись, а єсли бы тотъ владѣлецъ или гⷭподнъ от таковыхъ другихъ и третихъ злодѣевъ на смєрть осужденныхъ былъ оговоренъ, которыи и при смєрти бы своей єго нє отговорили, имѣетъ уже нє самъ, но самотретъ с посторонными нє подозрителными двома чⷣлвки, а єсли бы такихъ нє имѣлъ, то с сродныками, в неимѣнїи же и тѣхъ с домовою нє подзорною // челядїю отприсягтись, а буди нє похочетъ присягнуть, то с 361
нымъ какъ с подозрителнымъ поступать, когда же бы и в четвертыи разъ от такихъ же злодѣевъ тотъ владѣлецъ или гⷭподнъ былъ оговоренъ, тогда уже, нє допущая оного к присягѣ, судить єго яко злодѣѧ по доводамъ.

4.

Поряд. части 4 о казни злодѣевъ № 27

Когда бы от такого злодѣѧ оговоренныхъ или от истца опороченныхъ было много, которыхъ по вышшєпоказаннымъ въ четвертомъ сея главы артїкулѣ или по другимъ явнымъ подозрѣнїямъ достойно было розискивать или мучить, тогда въ-первыхъ, розискивать того, которого судъ усмотритъ быть удобнѣйшимъ к визнанїю правды, буди же тотъ нє повинитъсѧ, то кого между ными усмотрено будетъ за подозрителнѣйшого и єжели в томъ числѣ будетъ отⷣцъ с синомъ, мужъ с женою, либо старѣйшій с молодшимъ, тогда первѣе сына нєже отца, а жену прежде мужа, и молодшого прежде старѣйшого роспрашивать надлежитъ для того, что или самъ отецъ сожалѣя о мученїи сына повинитъсѧ, или сынъ яко молодый, жена [1]-же яко по слабости-[1] природы нє стол терпелива, а молодшій страха ради мученїя, скоряє скажутъ правду.

5.

Там же част 4 о казни злодѣевъ № 6 со изяснєнїемъ

Всякихъ явныхъ злодѣевъ и какихъ-нибудь по крⷯминалнимъ дѣламъ преступниковъ яко всегда, хотѧ в самыє дни Свѣтлого Воскресенїя или Рождества Хва и в другїє праздники, имать и в судъ весть надлежитъ, такъ оныє тогда жъ ꝓспрашиваны, а по нєобходимости и розискиваны быть могутъ. Сє же в такихъ случаяхъ, єсли бы какоє опаство предлежало, чтобъ за продолженїемъ времени нє могло быть какимъ образомъ преступленїє // ихъ самыхъ закрито, а бездоводно остатись, или когда бы доброволно нє 361
обявили своихъ товарищей, которыхъ бы такожъ имать надлежало, чтобъ зв.
нє ушли и нє воспослѣдовало бы какоє от того кому разоренїє, а особливо же єсли будетъ оноє преступленїє великоє и смертной казни касающоеся.

Артїкулъ 9

Ѡ опороченныхъ от кого чєстныхъ людєхъ

1. Кто чєстного безъ доводу опорочитъ.
2. Кто впервоє опороченъ будетъ за сумнителными знаки.
3. Нєоднократно опороченный чему подлежитъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 10 § 1 Права Хєл. кни. 5 роз. 10

Кто бы-нибудь которого знатного, чєстного и ни в чемъ нє подозрителного чⷣлвка без лица и безъ всякихъ на нєго в подозренїи доводовъ такъ челобитемъ

[1-1] *Вписано іншим почерком по витертому.*

в судѣ, яко и без челобитꙗ, опорочилъ, сказуꙗ, что от него ему или иному кому крадежемъ либо другимъ образомъ шкода и убытокъ каковъ здѣлалъсꙗ, такое опороченіе оному неподозрителному чл҃вку на чести его ничего вредить не имѣетъ, а оный порицатель тому опороченному безчестіе по званію его жъ заплатить и аресто*м*ъ за тое наказанъ быть имѣетъ, какъ въ 20 главѣ в артікулѣ 46 в пунктѣ 7 и 8 показано.

2.

Там же Стат. роз. 14 арті. 10 § 2 и арті. 20 § 1 там же § 2

А когда бы кто хотꙗ и неподозрителного чл҃вка, но из какихъ причинъ, яко то изъ учинен*н*ого передъ тимъ от кого порѣченіꙗ, либо от какого слодѣꙗ оговору, а то бы и в дѣлѣ было записано, да не доведено, или из другихъ подозрѣніꙗ сумнителныхъ знаковъ, того порѣченіꙗ ему присягою своею схотѣлъ доводить, тотъ же бы опороче*н*ний // предъ симъ присягою, ни 362
другимъ образомъ по тому не очищалъсꙗ, тогда впервое самъ одинъ ближшій будетъ от оного порока присягою себе очистить, а по присягѣ за таковыми хотя и сумнителными знаки на порицателю уже за безчестіе свое платежа и аресто*м* наказаніꙗ искать не имѣетъ. А если бы оный опороченный присягнуть не похотѣлъ, то яко уже тѣмъ самимъ себе приводитъ к подозрѣнію, долженъ шкоду, о которой будетъ искъ, наградить кому надлежитъ.

3.

Там же арті. 10 § 3, 4 и 5 и арті. 20 § 2 на конци

Если жъ тотъ опороченный в другій и третій разъ за какими-нибудь новаго подозрѣніꙗ знаки или за другимъ и третимъ от кого оговоромъ опорочен̃ъ будетъ, то уже не самъ одинъ, но самовторъ или и самотреть с не подозрителными посторонними людми о добромъ его состояніи вѣдающимы или когда таки*х* людей не будетъ имѣть, то с сродныками, а в неимѣніи и тѣхъ – с домовою не подозрителною жъ челядю, сколко ихъ дорослихъ будетъ отприсягнутись должен̃ъ, буди же бы кто изъ тѣхъ домовыхъ его хотя одинъ в том с нымъ и за него присягнуть не похотѣлъ, то всѣ убытки, сколко от истца присягою доведено будетъ, платить, а самъ подлинно виноватого в томъ искать себѣ имѣетъ. Паки же когда и за четвертое тотъ же по какимъ явнымъ знакамъ и по прежнымъ оговорамъ опорочен̃ъ будетъ, то с нымъ в роспросѣ яко с явно подозрителнымъ и в приговорѣ к чему доведетсꙗ какъ с слодѣемъ поступать.

Артікулъ 10

О мученіи подозрителныхъ без лица по-прежнему на ныхъ подозрѣнію

Стат. роз. 14 арті. 18 § 1 с поправленіемъ

Приличный в прежнемъ какомъ крадежѣ воръ, хотꙗ послѣ без лица и без новыхъ подозрѣніꙗ знаковъ в судъ приведенный // по настоянію истца ради 362
прежнего подозрѣніꙗ можетъ быть мученъ, токмо бы на которомъ составѣ зв.
и членѣ повреженъ, а паче умерщвленъ не былъ. И если в томъ крадежѣ повинитъсꙗ, то в платежѣ за покраденные истцеви пожитки и в наказаніи или казни его поступать какъ о томъ в 24 главѣ в артікулѣ 9 изображено; когда же не повинитъсꙗ, за то мученіе яко безъ новыхъ подозрѣніꙗ знаковъ утерпѣнное, [1-]истецъ ему заплатит[-1] долженъ, какъ за рану простого чл҃вка, хотя *б* онъ былъ какого-нибудь званіꙗ; ибо приличные воры яко по правамъ за свое воровство вѣчно безчестными суть, такъ купно с честію и званіе свое тоей же чести приличное теряютъ; буди же на того вора от истца показаны будутъ какіꙗ нового подозрѣнія знаки, а онъ в томъ воровствѣ на мученіи не повинитъсꙗ, таковый истецъ за то мученіе ради тѣхъ же новыхъ знаковъ ничего ему платить не имѣетъ.

1-1 *Вписано іншим почерком по витертому.*

Артїкулъ 11

О приготовленїи осужденнаго на смерть

1. На смерть осужденному о его смерти обявлять.

2. Предъ эѯекуцїею к осужденному прїятелей его и духовнихъ лицъ допущать.

3. Дх҃овный на исповѣди ѡсужденного къ отговору праведно оговоренныхъ наговаривать не долженъ.

4. Осужденного прежде смертной казни ни чимъ упоевать не допускать.

Пунктъ 1.

Поряд. Прав Цесар. арті. 49 № 1

Когда по вышшепоказаннымъ и другимъ правнымъ судовымъ поступкамъ и по учиненному приговору и конфїрмацїи оного смертнаѧ эѯекуцїѧ надъ осужденнымъ чинена быть имѣетъ, тогда за недѣлю или за нѣсколко днїй о той приговоренной надъ нымъ эѯекуцїи оному жъ надлежитъ обявить и особенное // от другихъ колодниковъ мѣсто при крѣпкомъ караулѣ отвесть, гдѣ 363
бы онъ моглъ уединенъ будучи къ исповѣданїю грѣховъ своихъ с надлежащимъ покаянїем и къ причастїю Божественныхъ тайнъ себе приуготовать.

2.

Там же № 2 и 3 и арті. 63 [1]-Прав Цесар.-[1]

Судъ не имѣетъ запрещать приятелямъ и знаемым приговоренного к смерти для разговору о покаянїи и разсужденїи предълежащого часа смертнаго к нему приходить, токмо жъ тѣ допущаемые вголосъ, а не тайно, в присутствїи караулныхъ разговаривать с нымъ имѣютъ, особливо же опредѣлить ему священныка, который бы исповѣди его вислушавъ, Божественныхъ таинъ сообщилъ онаго, и духовныхъ другихъ лицъ допущать искусныхъ в писанїи Бж҃ественномъ, которыи бл҃гочестнымъ увѣщанїемъ могли б наставлять онаго на спасителный истинного покаянїя путь и отводить от бг҃опротивного отчаянїя, крѣпко же внушать ему и утверждать в немъ вѣру с несумнѣннымъ упованїемъ на милосердїе Божїе кровїю и заслугами Хр҃товыми всѣмъ грѣшнымъ исходатайственное, которымъ такъ тое ѕлодѣянїе коимъ заслужилъ онъ ту себѣ достойную временную казнь яко и протчїе всѣ грѣхи ему отпущены будутъ несумненно, и онъ не лишенъ будетъ небеснаго царствїѧ, ежели с истиннымъ сожаленїемъ о тѣхъ грѣхахъ своихъ покаетъсѧ, и таковые дх҃овные лица не токмо во время сидѣнїѧ его в покаянной к нему приходит, но даже до мѣста эѯекуцїи провождаѧ оного и до самаго тоя жъ эѯекуцїи исполненїѧ при немъ присутствоват с вышеобъявленнымъ увѣщанїемъ и утвержденїемъ должны.

3.

Поряд. Прав Цеса. ар. 49 и арті. 64 [2]-того же Права Цесар.-[2]

Однакожъ тѣ дх҃овние при слушанїи исповѣди осужденного или когда его на смерть ведуть не должны наговорами своими приводить его к тому, чтобъ // тѣхъ, которыхъ онъ праведно при изслѣдованїи дѣлъ показалъ своему 363
ѕлодѣянїю приличныхъ при смерти отговаривалъ оныхъ быть невинными, зв.
инако бо и сам таковый сщ҃енныкъ смертно грѣшилъ бы, и осужденного б привелъ к новому лжи грѣху уволненїемъ виноватых от достойного наказанїѧ и казни, ближнему же воспослѣдовала бъ обида, а судїямъ пореченїе, и для того гдѣ бъ то случилось, что таковый осужденный о которыхъ своихъ сообщныкахъ прежде в доброволномъ допросѣ или на мученїи вызнанныхъ при смертной казны своей сталъ отговаривать, долженъ паки взять в роспросъ и мученъ быть во утвержденїе прежнего признанїѧ и для подлиннаго увѣдѣнїѧ, чтобы его к такому отговору привесть имѣло, а потомъ уже судъ

[1-1] *Дописано в рядок іншим почерком.*
[2-2] *Дописано в рядок іншим почерком.*

роспознавъ праведно ль или ложно таковый отговоръ произошолъ, имѣетъ оному осужденному по силѣ вины его приговоренную казнь учинить, а с оговоренными и с тѣмъ кто к отговору ихъ его наговоривалъ, смотря по состоянію дѣла поступать.

4.

Там же арті. 49

Не имѣетъ быть весма допущено, чтобъ кто осужденному во время приготовленія его к смерти, а найпаче на эѯекуцію ведомому, питє какоє хмелное давалъ, и тѣмъ приводилъ бы его к тому, дабы казни собою заслуженной не чувствовалъ, послѣдователно же пяным будучи и сокрушенія сердечного при смерти найпаче быт должного лишилъся бъ и без совершенного покаянія и надежди полученія вѣчныя жизны, временный животъ свой окончилъ.

Артїкулъ 12

О смертной надъ осужденнымъ эѯекуціи

1. О выдачи из суда кату или палачу осужденного для эѯекуціи.
2. Декрєт судовый на мѣстѣ эѯекуціи публїчно читат. //
3. Должность палача в исполненїи над осужденным смертной эѯекуціи. 364
4. Которыи осужденнаго от палача отнявъ самаго оного прибили бъ или всмерть убили.

Пунктъ 1.

Прибавленіє во согласіє стат. права роз. 14 арті. 31 § 4

Во опредѣленный от суда к смерти осужденного дѣнь надлежитъ судіямъ отдавъ в руки палачу приставить крѣпкій караулъ, и тако с присутствіем нѣкоторыхъ изъ самихъ судей весть оного къ уготованному публїчному на то мѣсту, чтсб никто от какихъ своєволныхъ и противныхъ власти людей или от подобныхъ оному преступнику укритыхъ гдѣ злодѣевъ не дерзнули из рукъ палачєвыхъ его насилно отнимать и освобождать.

2.

Поряд. част 1 о кату или палачу № 2 с прибавленіемъ

А когда оный осужденный на мѣсто эѯекуціи приведенъ будетъ, то перво декретъ или приговоръ судовый о казни того осужденного сочиненый имѣетъ писар публїчно гласно и выразно во внятіє всему народу, за какую вину и преступленіє оный осужденный к таковой казны приговоренъ прочєсть, потомъ в присутствіи кто будетъ от судей и священника наставляющого его даже до самой смерти, палачъ надлежащую надъ нимъ эѯекуцію учинить имѣетъ.

3.

Там же № 3 с прибавленіемъ

Палачъ надъ осужденнымъ не инымъ какимъ образомъ и оружіемъ или орудіемъ, токмо какъ от судей приговорено и повелено будетъ, не облегчая ниже терзаніемъ излишнымъ мучителскимъ, ту эѯекуцію отправить долженъ, под опасеніемъ себѣ смертныя казни если не такъ здѣлаетъ. //

4. 364 зв.

Стат. роздѣл 4 арті. 31 § 4 Прибавленіє

Гдѣ бы случилось, что каковыє своєволци на смерть осужденнаго из турми насилно или другимъ какимъ образомъ на свободу выпустили бъ, или ведомаго на эѯекуцію из рукъ палачєвыхъ отбили и отняли, или самаго палача пришибли бъ, либо и всмерть убили, таковыє сами яко противники власти и нарушители права лишенію чєсти и смертной казни, равно какъ и отнятыи ными злодѣй подлежать будутъ. Челобитчику же убытки удвоє, а палачу особливо за увѣчє по званію его самому или за убійство наслѣдникамъ его изъ имѣнія тѣхъ же самоволцовъ заплачєнно быть имѣетъ. Буди же бы

таковыи своєволщи с онымъ отнятим куда ушли, то изъ суда о поимки оныхъ, описавъ ихъ всякіє примѣти вездѣ публиковат и когда поймани будутъ, то в казни и в доправкѣ на имѣніяхъ ихъ платежа обидимимъ поступать по вышшєписанному.

Артикулъ 13

О кату или палачу

1. Катъ сообщенїа народного и христіянскихъ обрядовъ нє лишаєтъса.
2. О доходѣ ката.

Пунктъ 1.

Поряд. част 1 о катѣ № 2 там жє № 4

Катъ или палачь, хота званіє на себѣ поносноє и нєнавистноє имѣєтъ, которое обще в народѣ обноситъса мерзостно, для єдиного того, что чрезъ нєго дѣйствуєтъса мученіє и кровопролитіє члвчское, однакъ онъ в томъ дѣйствіи тако всєму обществу человѣческому потребенъ єсть, // что без нєго 365
надлєжащеє правосудіє самому всѣх судій Бгу приятноє, яко от нєго узаконєнноє, а всѣмъ людемъ самонужнѣйшоє исполнитиса нє можетъ, вотще жє бы для такого правосудіа и права на злодѣевъ установлєны были, єсли бы нє было того, кто бы онымъ самимъ исполнялъ дѣломъ, а понєжє и тоє самоє крове и мученіа члвческого дѣло нє от єго палачєвой злобы и безчєловѣчіа, но от показанного правосудіа и справєдливости происходитъ, того ради яко за то своє званіє онъ предъ Бгомъ нє мерзокъ и явно грѣшникомъ признаванъ быть нє долженъ, но паче слугою справєдливости нє нєприлично називатис можетъ, такъ за тожъ всякому члвку во омерзеніи єго имѣть нє надлєжитъ, и свщенный чинъ сообщенїя с вѣрными входа церковнаго и причастіа Божествєнныхъ таинъ возбранять ємy нє долженъ.

2.

Стат. роз. 11 арті. 5 § 2 на концы Зерцал. Сазон. под слов обичаи № 1

Доходъ палачу кромѣ опредѣлєнного городового жалованя от истцевъ за мученїє зжєніємъ или другимъ способомъ всякого злодѣа такожъ за отсѣченіє составовъ, за урѣзанїє ушей или носа и за смертную эзекуцію по пятдесятъ копѣекъ по древнєму обыкновенію плажєно быть имѣєтъ.

Артїкулъ 14

О содержанїи в судахъ и на урядахъ книгъ особныхъ для записиванїа дѣлъ прєступничєскихъ

1. Книги в судахъ о дѣлахъ прєступничєскихъ двойные быть имѣютъ.
2. О воровствахъ и разбояхъ на урядѣ явки дѣлат. //

Пунктъ 1.

365 зв.

Стат. роз. 14 арті. 12 с поправлєніємъ

Во всякомъ судѣ должны быть книги о дѣлахъ всякихъ прєступныковъ двойные из которыхъ в одны всякіє протєсти и явки о воровствахъ словєсно ль или писмєнно на какомъ ни єсть урядѣ сознанные и другіє о таковихъ жє дѣлах учинєнные уже по обстоятєлномъ изслѣдованїи судовые приговоры записивать, и тѣ послѣдніє книги по древнєму названїю именуютъса черные, то єсть таковые, в которые токмо безчестные дѣла вписиваны бываютъ и въ оныє черные книги другихъ дѣлъ в инихъ разныхъ росправахъ вписивать нє надлєжитъ.

2.

Стат. роз. 14 арті. 6 при концу

Кому-нибудь от которого вѣдомаго или нєвѣдомого вора либо разбойника какаа учинилась шкода и убытокъ о томъ всємъ обстоятєлно таковый долженъ того жъ часа на урядѣ обявлят словєсно или писмєнно и в

вышеѳозначенные первые, то есть явочные, книги записивать, именуѧ и самаго вора если об немъ извѣстенъ, и если не извѣстенъ, то докладая токмо сіе, что такое воровство не вѣдомо от кого здѣлано. //

ГЛАВА ДВАДЕСЯТЬ ШЕСТАѦ

366

О магистратѣ или урядѣ гродскомъ упривилїованныхъ и другихъ мѳншихъ городовъ, о судахъ ихъ градскихъ и о другихъ должностѳхъ

Артикулъ 1

О магистратѣ упривилїованныхъ и о урядѣ нѳупривилїованныхъ городовъ

1. Магистратъ из какихъ члѳновъ состоитъ, и оные також дѳ и в нѳупривилїованныхъ городѣхъ члѳны з какихъ людей избиратись должны.

2. При магистратѣ и при ратушахъ которымъ урядникамъ быть надлежитъ кромѣ члѳновъ.

Пунктъ 1.

Книг Порядка част 1 о урядѣ градскомъ № 1 и 2 там же о персонах суду принадлѣжащихъ № 5 в Титулах избраніе на урядъ № 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9 и 10 Прав Граж. артї. 44 № 10 и 11 и артї. 46 № 12 Права Хѳл. кни. 1 роз. 5 Зѳрцал. Сазон. под слов райца № 6, 9 и 11

Во всякомъ упривилїованномъ магистратѣ состоятъ тѣ имѳнно члѳны: войтъ, бурмистри, райци и лавники, и оные члѳны избиратись должни из мѣщанъ знатныхъ, постоянныхъ, совѣстныхъ, разсудныхъ, добронравныхъ (и гдѣ могутъ быть) ученыхъ, законнорожденныхъ, в правахъ искусныхъ, нѳ молодшихъ от двадцяти пяти, а нѳ старѣйшихъ от семидѳсяти лѣтъ, нѳ излишнѳ богатихъ, которыи общество утѣснять обыкли, и нѳ вѳсма скудныхъ, которыи ради скудости служит паче, а нѳ судить способны, но срѳдныхъ и нѳ лакомихъ, нѳ лихваровъ, нѳ прѳлюбодѣевъ, нѳ иновѣрныхъ и нѳ иностранныхъ, но тубилцевъ, во всѣмъ достойныхъ и ни в чемъ нѳ подозрителныхъ, избраніе жѳ то должно быть в обыкновѳнное врѳмя при собранїи всѣхъ мѣщанъ, такожъ цѳховихъ людей и всѳго посполства волними ихъ голосами, тожъ разумѣть о избранїи урядников в ратушахъ городовъ нѳупривилїованныхъ, в тѣхъ жѳ ратушахъ должно быть войту одному, а тромъ толко бурмистрамъ.

2.

Стат. роз. 9 артї. 1 и роз. 4 арт. 8 Поряд. част 1 о персонахъ судовыхъ о урядѣ гражданскомъ № 7 и 8 о войтѣ № 4 о лавникахъ № 3 о писару гродскомъ № 2 Зѳрцал. Сазон. под слов райца № 14 и 15

При томъ жѳ магистратѣ и ратушахъ подлѳжитъ бить // и иннымъ урядникамъ, а имѳнно: писару, да мѣжовихъ дѣлъ коммисару или мѳжовщику и подъмѳжовщику, городничому, возному одному или двомъ, чрѳзъ которихъ возныхъ всякіѳ с позовными и другими писмами посилки и протчіѳ поручаѳмые имъ дѣла отправляютъсѧ, а избирать и в оные урядники из таковых жѳ какъ вышшѳозначѳно достойныхъ людей, по изъбранїи жѳ своѳмъ вышшѳозначенныи всѣ члѳны или урядники должны на вѣрность в содержанїи своихъ чиновъ присягу чинить по формѣ, какъ о присягѣ судей и другихъ судовыхъ персонъ в артїкулахъ сѳго права сѳдмыѧ главы.

366 зв.

Артїкулъ 2

О судѣ магистратовомъ или градскомъ

1. Судъ градскій в коликомъ числѣ члѳновъ быть и какъ отправлятись долженъ.

2. О купчихъ и другихъ записяхъ в магистратѣ и в ратушах.

3. Судъ по какимъ дѣламъ отправляѳтъсѧ и в празднычные дны.

4. Сколко часовъ магистратовымъ и ратушнымъ урядникамъ судебные и другіѳ дѣла производить.

5. Аппеляціа от магистрата и от ратуша в вышший судъ свободна.

6. Кому бы обида учинилась от войта или другихъ урядниковъ и вопреки кто бы ихъ изобидилъ.

Пунктъ 1.

Кни. Поряд. част 2 о виложенномъ судѣ № 7 Зерцал. Сазон. под слов декретъ № 12 с поправленіемъ

В судѣ магистратовомъ надлежитъ засѣдать войту и протчіимъ, вышше в первомъ сея главы артікулѣ показаннымъ персонамъ, в полномъ ли числѣ оныхъ или не в полномъ, толко бъ в магистратѣ от пяти, а в ратушѣ от трехъ персонъ меншє не было, судъ же тотъ производить имъ ежеднєвно, кромѣ праздничныхъ и торжествєнныхъ дный, по всякимъ челобитческимъ и крімінальнымъ дѣлам, слѣдуа оныа надлежащимъ правнымъ порядкомъ // и 367
совершенное дѣлаа рѣшеніе и приговоръ, токмо жъ по артікуламъ сего права, а не по своему мнѣнію и договорам, в крімінальныхъ же дѣлахъ по рѣшенію самыа приговоренныа надъ преступникомъ эѯекуціи не исполняа, представлять о томъ для разсмотреніа и конфірмаціи в вышшій судъ, у которого в командѣ оный магистратъ будетъ.

2.

Стат. роз. 14 арті. 8 § 1 и 2 Стат. роз. 14 арті. 12

В каждомъ магистратѣ и в ратуши должны быть книги: 1) протоколи приходящихъ и отходящихъ писемъ; 2) декретовъ, приговоровъ и мнѣній по челобитческимъ дѣламъ; 3) всякихъ протестовъ; 4) высокомонаршихъ грамотъ, привилегіевъ, купчихъ записей, тестамєнтов, контрактовъ, облиговъ и другихъ новыхъ и ветхихъ крѣпостей по какимъ-нибудь здѣлкамъ; 5) особливо имѣть черные книги; из тѣхъ в каждую книгу какъ что вписивать и из чего випись давать, – о томъ поступать по артікуламъ сего права. Все же то отправлять всѣмъ урядникамъ обще в магистратѣ и в ратушѣ, а не по приватнымъ домамъ и ни по какимъ другимъ мѣстамъ не обыкновеннымъ.

3.

Поряд. част 2 о горячом судѣ № 1 Права Хел. кни. 2 роз. 63 с прибавленіемъ

В томъ же магистратовомъ и градскомъ судѣ урядники могутъ засѣдать и въ воскресеные, праздничные и высокоторжествєнныа дни, для отправленіа самонужнѣйшихъ и времени нетерпящихъ дѣлъ, да для всякихъ случаевъ должни онїе жъ градскіе урядники з-между себе опредѣлять в судебную избу днєвалныхъ по очередѣ перемѣнію.

4.

Поряд. част 2 о виложеномъ судѣ № 6 о бурграбском великомъ судѣ № 15 там же в Арті. правъ Магдеб. о судіях № 22 Права Цесар. арті. 1 № 3 да в великом реестрѣ под словом суды Зерцал. Сазсон. под слов графъ № 6 и 9 да под слов. суд № 91 Права Граж. арті. 16 № 22 Поряд. част 1 войтъ № 3 с поправленіем

Оного ж магистрата персони во вса дни собираяса в ратуш в 7 часу по полуночи до 1 часа полудєнного быт должны, всегда же были бъ трезви и разсматриваа дѣла празнословіемъ и другими непотребными разговорами не мѣшалися бъ, но со страхомъ Божіимъ и всякимъ прилежаніемъ по сущому правосудію оныє дѣла производили и вершили, и ежели бы который з тѣхъ урядниковъ пришедъ хота и в указное время в судъ да пянъ, и былъ бы к разсужденію не дѣйствителенъ, таковому тогда жъ из ратуша за первимъ разомъ казать вийти, в другій разъ, если бы // таковъ же былъ, ратушными 367 зв.
служителми выслать, дабы чрезъ него в произвожденіи дѣлъ не чинилось помѣшателство и остановка, а по третєму разу наказать его арестомъ или штрафомъ денежнимъ по разсмотрѣнію, буди же бы и в четвертій разъ кто от ныхъ в томъ не исправленъ быть показалъся, таковаго от чина его отрѣшить, в протчемъ же всемъ оному гражданскому суду поступать какъ в артикулахъ 7 и 8 главъ показано.

5.

Зерцал. Сазон. под слов аппеляціа № 12 на концѣ

Кто бы судомъ магистратовимъ и градскимъ не будучи доволенъ почиталъ оный быть за неправедный и обидливый, тому свободна аппелляція въ вышшій надлежащій судъ, по которого апробаціи какъ явитъса, поступать в томъ по артікулу осмія главы.

6.

Зєрцал. Сазон. под слов. декрєтъ № 12 и под слов. позовъ № 4 Права Хєл. кни. 2 роз. 6

Буди жє кому из магистратовыхъ и ратушнихъ урядниковъ или мѣщанъ сдѣлаєтъсѧ обида от самого войта или от другихъ урядниковъ, то надлєжитъ искать сатисфакціи из войта, яко началного другимъ урядникамъ нєподкомандного члєна, в вишшємъ судѣ, гдѣ онъ судимъ, а з другихъ урядниковъ тамъ жє, в магистратѣ или в ратушѣ, в обидѣ жє своєй от кого другого самъ войтъ собою ли, или чрєзъ повѣрєнного в томъ жє магистратѣ или ратушѣ искать управи можєтъ, токмо жъ тогда в судѣ єму на своємъ мѣстѣ нє сидѣт и своєго дѣла нє судить, но протчіє магистратовыє или ратушныє пєрсоны то дѣло по сущєй совѣсти и по правамъ произвєсть и рѣшить должны.

Артїкулъ 3

О почитаніи в судѣ градскомъ судовыхъ и приходящихъ пєрсонъ, такожъ и о штрафѣ за нєпочтєніє

1. Почтєніє в судѣ градскимъ урядникамъ и взаимноє от ных кому бытъ должно.

2. Штрафъ на тѣхъ, кто бы которого градского урядника словами обєзчєстилъ или боємъ коснулъсѧ.

3. Штрафъ на судимихъ пєрсонъ, которыє мєжду собою бєзчєстно поступали бъ. //

Пунктъ 1. 368

Права Граж. артї. 8 № 6 Зєрцал. Сазон. под слов судъ № 7

Войтъ и другіє градскиє урядники всєгда, а пачє когда по званію своєму судъ отправляютъ от всѣхъ вѣдомства своєго мѣщан и от тѣхъ, кои пред ними судятъсѧ, почитаєми быть имѣютъ, взаимно жє єжєли и к нимъ в судъ знатнаѧ пєрсона по случаю или за потрєбою какою прїйдєтъ должны они того пришєдшого, смотрѧ по єго достоинству, почитать и пристойноє дать єму к сидѣнію мѣсто, єжєли онъ самъ будєтъ нє чєлобитчикъ и ни отвѣтчикъ.

2.

Зєрцал. Сазон. под слов судъ № 60 и под слов лавникъ № 44

Кто бы войта, бурмистра, райцу, писара, лавника и другихъ урядниковъ в судѣ побилъ, тронулъ, либо словами обєзчєстил, таковъ обєзчєщеный, вставъ изъ своєго мѣста, имѣєтъ сатисфакціи искать в томъ жє судѣ у другихъ урядников и с тѣмъ продерзатєлємъ поступать и єго штрафовать, какъ въ главѣ 7 в артїкулѣ пятомъ о процєсѣ судовомъ показано.

3.

Стат. роз. 4 артї. 62 в Поряд. по Артї. прав Майдєб. уставъ платєжа № 19

Равнаѧ должность прєдлєжитъ чєлобитчику и отвѣтчику или ихъ повѣреннымъ, чтобъ и оны при произвожденіи в судѣ градскомъ своихъ дѣлъ, учтиво мєжду собою поступали и одинъ другого нє укоряѧ ни жє досаждаѧ, говорили бъ толко то, что дѣлу ихъ касаєтъсѧ, буди жє бы кто от ныхъ презирая почтєніє судіямъ и судєбному дому должноє своєго соперника словами обєзчестилъ или боємъ коснулъсѧ, с такимъ поступать, да и в протчємъ процєсѣ или тяжбѣ судящихъсѧ имѣєтъ такъ содєржать сєбє магистрат и урядники, какъ о томъ в артїкулахъ сєдміѧ, осміѧ и прочїихъ главъ сєго права показано.

Артїкулъ 4

О должности магистратовыхъ и ратушныхъ урядниковъ в правлєніи градскомъ

1. Войтъ какъ правлєніє своє содєржать и в ономъ поступат имѣєтъ, а потому жъ и другіє градскіє урядники.

2. Войту с урядниками градскіє дѣла обще управлят, о продажѣ сєстныхъ

и питєйныхъ вещей надсматриват и продавщиковъ тѣхъ вещей излишнею цєною какъ штрафовать.

3. Мѣры хлѣбные и питєйные, вѣсы, локтѣ вездѣ должны быть равные и кто инные представлятъ и употреблят будетъ, тѣмъ каковъ штрафъ. //

4. Цѣну хлѣба и всякихъ продажныхъ вещей поставлять и противно тому дѣлающихъ штрафовать. 368 зв.

5. О воспящєніи своєволныхъ игрищъ, рєлей, кулачныхъ боєвъ, вечєрныхъ соборищъ и о здоровихъ прошакахъ и бурлакахъ.

6. Смотрѣть дабы по шинкамъ нє было никакова безчинства.

7. О приходахъ и росходахъ ратушныхъ.

8. О цєховыхъ майстеровыхъ людехъ и о штрафахъ.

9. Должность магистратового и ратушного писара.

10. Должност коммисара мєжовихъ дѣлъ и подмєжовщика.

11. Должность возного.

Пунктъ 1.

Поряд. част 1 о судіи № 3 Права Граж. артi. 18 № 3 Зєрцал. Сазон. под слов судія № 101 и 102

Войтъ яко єсть начальникъ и судія гражданъ во всякомъ упривилїованномъ и неупривилїованномъ городѣ имѣетъ власть тѣмъ городомъ править, градскіе порядки всякіе устроєвать, однакъ с совѣтомъ другихъ урядниковъ и знатнѣйшихъ мѣщанъ в ползу общенародную гражданскую; имѣть же ко всякому доброклонность и нє возбранный к себѣ приходъ позволять, а вѣдомства своєго мѣщанъ, а найпаче же вдовъ и сиротъ от обидъ и озлобленый охранять со всякою ревностїю, непослушныхъ же и проступнихъ штрафовать и наказивать и во всемъ поступать с разсмотрєніемъ управно по своєму званію, какъ надлежитъ доброму и бодрому градоначальнику. Да посему жъ во всемъ примѣратись предълежитъ и другимъ магистратовимъ членамъ и урядникамъ, яко то бурмистрамъ, райцамъ и лавникамъ.

2.

Поряд. част 1 о урядѣ граж. № 3 Зєрцал. Сазон. под слов райца № 1, 2 и 4 и под слов бурмистръ № 1 Права Граж. артi. 19 № 1, 2, 3 и артi. 44 № 2 и артi. 6 сначала Зєрцал. Сазон.под слов. пєрєкупєцъ № 1 Поряд. в Титулѣ о монополіи № 18 и 19

Магистратовые урядники коликимъ числомъ ихъ в которыхъ городахъ за обычай бываєтъ, должни єжеднєвно сходясь в ратушъ имѣть совѣтъ и старателство о всякомъ добромъ состоянїи градскомъ; ссоры, распри и драки, которые к немалимъ народъ приводять озлобленіямъ, усмирять, користи и прибели ратушные размножать, к тому жъ прилѣжно надсматривать и предъоберегать, чтобъ естные и питєйные всякіе вещи в народѣ продавались пропорціялною цєною, а продавщикамъ излишнею цєною себѣ в прибель, а в убытокъ общенародный всякихъ харчевихъ вещей продавать нє допущать, а кто з тѣхъ продавщиковъ противно сему поступат будетъ онаго за первое, второе и третое в томъ преступленіе // по разсмотрѣнію наказать, а єсли и за третимъ разомъ нє исправитъсѧ, то єго от того чимъ бы онъ торговалъ отставить и впредъ ему тѣмъ торговать вовсѧ запретить. 369

3.

Стат. роз. 3 артi. 36 § 1, 2, 3, 4 и 5 Зєрцал. Сазон. под слов бурмис № 1, 2 и 3, и под слов раица № 4 Права Граж. артi. 9 № 1, 2 и 3 и артi. 44, № 9 Поряд. часть 1 о урядѣ граж. № 4 с поправленіемъ

Мѣри, коими хлѣбъ мѣрать, вѣси малiє и болшiє, коими товари важить, локтѣ, коими сукна, матєріи шелковіи, полотна и протчое симъ подобное мѣрать, вѣдра, гарци и кварти, которими питiѧ продаютъсѧ, должны быть вездѣ праведнiє, а нє фалшивiє, а имено: 1) четверти государеви, четвериčки и гарци, а в каждой четверти четвериковъ восемъ, гарцей же шестьдесятъ чотирє и тѣми четвертми, а нє мѣшками вездѣ хлѣбъ продавать нє натрасиваѧ, без верха, но подгребло в щеркъ, и тѣ мѣри держать в ратушѣ за печатми ратушними и требующимъ давать безденежно. 2) Вѣсы, а в ныхъ были б пуды, в пудѣ сорокъ фунтовъ, в фунтѣ тридцять два лота, а в лотѣ три золотника. 3) Локти, а в ныхъ было бъ тринадцять вершковъ печатного аршина, а в вершокъ четвертая [1]-доля четверти аршина. 4) Ведра государеви: в ведри же ономъ восѣм кваргъ или осминъ, а в одномъ питейном гарци двѣ кварти или осмини, и тѣ мѣри[1], вѣси, локти и

[1-1] *Правлено по витертому тексту.*

вѣдра вездѣ в Малой Россіи должны быть по вышшеписанному во всемъ равны, а урядники градскіе досматривать должни, дабы такими, а не иными мѣрами, вѣсами, локтями и ведрами все было продаванно. Для лутчего же в том смотренія з между себе опредѣлять кого пристойно и записивать почему, что въ который торгъ бываетъ в продажи, для всякой справки и о томъ имѣть особую о ценахъ книгу, а буде бы кто какого бъ онъ званія ни былъ, инные противъ вышшеписанныхъ мѣръ и вѣсовъ подставлять и ихъ употреблять и тѣмъ общество изобижать дерзнулъ, а урядники того смотрѣть пренебрегали бъ, и то правилно доведено будетъ, на таковомъ всякомъ виноватом, кто бы онъ ни былъ, штрафа четирнадцят рублей и сорокъ копѣекъ доправить, и с тѣхъ денегъ половину одну на канцелярскіе росходи употреблять, а другую отдать обидимому.

4.

Стат. роз. 3 арті. 36 § 5 Поряд. част 1 о радѣ градской № 3

Оные жъ градскіе урядники по каждимъ торгамъ всякого хлѣба, смотря по урожаю и по времени за докладомъ в городѣ вышшой власти з общого согласія питейныхъ, естныхъ и крамныхъ вещей правдивую цену ставить должны, чтобъ продавцам за умаленіемъ, а купцамъ за подвишеніемъ той цени не было убиточно и обидно, и тоею жъ ценою обыватели всякого званія покупать имѣютъ безъ наддачи, а кто бы в противность сему инако поступалъ и в томъ изобличенъ былъ, таковаго штрафоват, // какъ вышше сего в пунктѣ 2 показано. 369 зв.

5.

Поряд. част 1 о урядѣ граж. № 5 и о жебракахъ № 1 там же в Арті. права Магдеб. а инструкціи во время пожеги № 16 сначала

Градскимъ урядникамъ возбранять игръ, яко то релей, купалныхъ огневъ, костирства, пянственныхъ шумовъ, кулачныхъ боевъ, вечорничнихъ зборищъ и тѣмъ подобнихъ игрищъ, а особливо собою и чрезъ городничихъ и сторожей присматривать всякихъ бродягъ и прошаковъ, найпаче здоровыхъ, которые б безъ свидѣтелства и пашпортовъ волочились, и гдѣ такіе являтъся, брать оныхъ под караулъ, понеже под тѣмъ видом многіи злііи люди, яко то воры, зажигатели и другіи злодѣи укриваютъся и поступать с оными какъ в главѣ 27, артікулѣ 12 изображено.

6.

Стат. роз. 14 арті. 33 с сокращеніемъ

Надлежитъ урядникамъ градскимъ крѣпкое имѣть в том смотрѣніе и приказивать городничимъ, дабы оны с сторожами, особливо ночной добы, шинки обходили и какіе сискались бы безчинствующіе люде, а паче блудники и блудници такожъ костири и другіе ссоръ и дракъ зачинщики и бродяги, тѣхъ бы под караулъ брали, а въ судѣ б оныхъ безчинниковъ чего достойни наказивано безъ послабленія, по селахъ же, деревняхъ и гдѣ-нибудь шинки имѣютъся селскимъ урядникамъ по тому жъ надлежащое имѣть смотрѣніе и всякими образи безчинству быть не допущать.

7.

Поряд. часть 1 о урядѣ граж. № 6 и 7

Ежели гдѣ в упривилїованныхъ и другихъ городѣхъ и мѣстахъ какие ратушные имѣютъся заводи, села и деревни и протчіе угодія из онихъ собираютъся в ратушъ доходы, то кому из между градскихъ урядниковъ оный зборъ будетъ поручен, тотъ долженъ вѣрно собирать, кромѣ всякой утайки за обстоятелними записками и росписками, и на то имѣть шнуровые книги за печатю ратушною прилежно смотрѣть, чтобъ ничего изъ таких доходовъ ни на какую привату не было употребляемо, сколко же чего в приходѣ, а что для необходимихъ какыхъ нуждъ в расходъ пущено будетъ, в томъ по окончаніи года правилный давать в присутствіи всего магистрату изъ себе счетъ, и буди явитъся какое кимъ упущеніе ошибкою или забвеніемъ, то на немъ доправлять безъопустно. А если бъ что себѣ нарочно утаилъ, либо похитилъ, за то его от уряду отрѣшить и судит какъ вора по артікуламъ сего права 23 главы. //

8.

Поряд. часть 1 о рємесникахъ № 1 и 2 Зєрцал. Сазон. под слов рємєсникъ № 1 и под слов. крамаръ № 1 Права Граж. арті. 19 № 4 и 5 Стат. роз. 1 арт. 17 § 1 с поправлєніємъ

Градскіе урядники над цехмистрами всякихъ цеховъ, яко и цехмистри над своими братчики цеховыми должны смотрѣть, чтобъ никто учениковъ своихъ и другихъ какого ни есть художества совершенно не изучившихъся в майстєри не производили, инако же естли бы от такого неискусного майстра учинилъсѧ кому в чемъ чрезъ его неискуство убытокъ и порча, тое истцу цехомъ награждать имѣютъ. [1-]А золотара, если *б* золото или серебро примѣсомъ фалшовалъ, за то публічно его на тѣлѣ наказавь и безчестным опубліковавь, обиженному изъ имѣній его доправить[-1].

9.

Поряд. часть 1 о писарѣ № 1 и 4

Писара магистратового и ратушного должность в том именно состоитъ, чтобъ былъ онъ в своемъ званіи тщаливъ, в правахъ и в сочиненіи писарскихъ дѣлъ искусенъ, всегда трезвій, в записиваніи и содержаніи дѣлъ вѣрный, к взяткамъ не лакомъ, а в протчем всемъ тако поступалъ бы, какъ в главѣ 7 о судовомъ писари показано.

10.

Стат. роз. 9 арт. 2 § 1

Коммисаръ межовыхъ дѣлъ или межовщикъ долженъ быть во всемъ такового доброго состоѧніѧ, какъ вышше в семъ же артікулѣ о должностехъ магистратовыхъ персонъ написано, а особливо в правах и въ дѣлахъ межовыхъ искусенъ, а в званіи своемъ имѣет онъ поступать, какъ о томъ в главѣ 17 показано.

11.

Стат. роз. 4 арті. 8 § 1 Поряд. част 1 о подвойскомъ № 1 со изясненіємъ

Возному тожъ надлежитъ быть во всемъ доброго состоѧніѧ и всегда трезвому, а должность его имѣетъсѧ посилки от магистрата с позовными приказами по дѣлам челобическимъ, отправлять для поставки в судъ отвѣтчиковъ либо свидѣтелей и протчіихъ по какому дѣлу потребныхъ людей, такожъ для вручѣніѧ или отдачи во владѣніе опредѣляемыхъ кому по приговору судовому имѣній и пожитковъ, для осмотреніѧ с приданными от магистрата к нему вѣри годными людми побоевъ, ранъ, шкодъ, разоренный и описаніѧ оных кому бъ то от кого приключитись могло и для протчіихъ разныхъ потребъ и случаевъ, что же онъ возны*и* по такимъ // своимъ 370
посилкамъ и порученіямъ управить, о томъ всемъ в магистратъ доезднимъ зв.
доношеніемъ долженъ рапортовать вѣрно, чтобъ магистратъ моглъ на томъ доношеніи его утверждатись , а в протчемъ возному поступать какъ и другихъ судовъ должность возныхъ описана в главѣ 7 сего права.

Артікулъ 5

О порядкахъ градскихъ

1. Мости в городѣхъ на главныхъ улицахъ чіимъ коштомъ строитись должны.
2. О мостахъ на малыхъ улицахъ градскихъ.
3. О вивозки изъ города в особенное мѣсто всякихъ нечистотъ.
4. В дворахъ и на улицахъ градскихъ чистоту содержат.
5. О воспященіи мясниковъ от убою скотинъ в городѣ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 1 арті. 29 § 3 и в согласіе Зєрцал. Сазон. под слов вода № 8 и 9 со изясненіємъ и поправленіємъ

Во всякихъ городѣхъ на главныхъ улицахъ уездныхъ и виездныхъ, такожъ в брамахъ или воротахъ, мости должно старые подчинять или новые строит, не однымы мѣщанами, но всякого званіѧ такъ духовного, яко и воинского того города житѣлми и уѣздными мѣстечками, селами и деревнями, понеже

[1-] *Дописано тим самим почерком.*

вездъ и виѣздъ всѣмъ означѣннымъ чинамъ, а нѣ однымъ градскимъ мѣщанамъ нуженъ, и для того в строѣніи такихъ мостовъ опредѣлять дѣлници сколко доведетъсѧ на самый городъ, а сколко на какіе владѣлцовъ духовныхъ и мирскихъ и свободные села и деревны того уѣзда по пропорціи дворового числа, смотрѧ особливо на такіе мѣста, гдѣ болшое доволство в лѣсахъ имѣетъсѧ, и чтобъ одним предъ другими нѣ было в томъ обидно.

2.

Там жѣ

На протчіихъ же меншихъ улицахъ, гдѣ по необходимости // нужно быть 371
мостамъ, оные строить и подчинять тѣми гражданами, которые при тѣхъ же мостахъ дворы свои имѣютъ, смотрѧ по всякого имуществу и которыи суть заможнѣйшіі, тѣ должны дерево и прочыи матеріяли выстатчать, а убогіи своими трудами на тихъ же заможнѣйших харчи такое мостовъ строеніе отправлять.

3.

Прибавленіе

Понеже чистота по натурѣ всякому блгопріятна, вопреки же нечистота мерзостна и гнушаема есть, из оной происходитъ смрадъ и вредителный воздух, того ради со всякихъ городовъ и мѣстечокъ, здохліе скотини и всякие стерва и нечистіе навозы вывозить за городъ прочь, и на то опредѣлять особенные мѣста подалѣе от жилихъ дворовъ всячески должно, от чего бъ нѣ было смрада и нѣ могло воспослѣдовать вредителное повѣтре и между жителми всякіе болѣзни.

4.

Прибавленіе

В чіемъ бы дворѣ, или проптивъ двора на улици, какаѧ скотина или бестіѧ собою здохла, либо была убита, или бы какій имѣлъсѧ смрадный навозъ, такіе стерва на опредѣленные за городомъ мѣста тѣхъ дворовъ хозяева виволѣкать и навозы из дворовъ вивозить должны и о томъ самимъ имъ приказиват, а из улицъ и другихъ мѣстъ общихъ приѣзджимъ на торги людемъ, которые порожнякомъ выѣзджаютъ на гребли гдѣ оные суть, а гдѣ нѣтъ, то за городъ же на опредѣленное мѣсто вивозить должно.

5.

Зерцал. Сазон. под слов мясникъ № 16 и 8 на конци Поряд. част 1 о художникахъ № 3 и о урядѣ № 4 там же в Титулах об откупѣ подступномъ № 14, 15 и 16 Права Граж. арті. 44 № 17

Особливо же смотрѣть урядникамъ градскимъ, дабы мясники поврежденного болного скота нѣ били и мяса здохлой и удавленной скотини нѣ продавали, а били бъ скотъ здоровый и то нѣ в городѣхъ при своихъ лавкахъ, гдѣ мясо продаютъ, ни же в своихъ дворахъ в городѣ, но для такого убою имѣли бъ особенные себѣ за городомъ, оподалѣ обывателскихъ жилищъ, мѣста, а для продажи готовіе уже туши и очищенные привозили бъ, от чего бы смрадъ в городѣ к повреждению воздуха // происходить нѣ могль. Кто же 371
бы от ныхъ инако чинить дерзнулъ, таковаго нечистоту из убитого скота за зв.
городъ вивезти принудить, а за вишшеозначенную за заказанную мяса продажу его на тѣлѣ по разсмотрѣнію наказать, и мяса впредъ продавать ему запретить и от того промысла его вовсѧ отрѣшить.

Артікулъ 6

О осторожности отъ пожара

1. О тщаніи урядниковъ в осторожности от пожара.
2. По росписаніи дворового числа должны быть в немъ десятники и надъ ными сотенныки.
3. Десятникамъ и сотенныкамъ смотрѣть, чтобъ трубы и комени в жилляхъ всякого били вичищани.
4. При ратушахъ к гашенію пожара содержать потребные инструменты.

5. Штрафъ тѣмъ кто бъ на пожаръ гасить нє бѣжал.

6. Штрафъ тѣмъ которыє при пожарѣ нє слушаѧ урядниковъ или надсмотрщиковъ ихъ же обєзчєстили бъ или побили.

7. О штрафѣ похитителєй изъ пожара какой вещи и о награжденіи неутаєвающимъ оныѧ.

Пунктъ 1.

Поряд. в Арті. Права Магдєб. наука во врємя случая пожара № 1

Понєжє нє токмо приватнымъ дворамъ и жилищамъ многихъ, но и цѣлимъ городамъ крайнєє приключаєтъсѧ разорєніє от пожара бываємого, или от неосторожности самыхъ хозяєвъ, или от умышленного зажиганіѧ бєзсовѣстныхъ и пагубныхъ зажигателей, что хотя почитуєтъсѧ особливо Божію попущєнію, однакъ самъ Бгъ далъ чл҃вку разумъ и способы, какъ бы в какихъ случаяхъ поступать и дѣлать // то, что к ползѣ чєловѣческого об- 372
щєства быть можетъ. Того ради ко охранєнію от таковаго пожарами случающагосѧ sла должны градскіє началники всєпрєлѣжнѣйшоє имѣть тщаніє и радѣніє в содержаніи добрыхъ порядковъ и всякихъ способов, которыми бы возможно было при Божой помощи в томъ sлоключеніи пособствовать от пожара разоряємимъ приватно чіимъ-нибудь жилищамъ и всєго общества градского к оному разорєнію нє допускат, способы жє к тому могутъ быть слѣдующіє.

2.

Там жє № 3, 4, 8, 10 и 21 с прибавленіємъ

Во-пєрвыхъ градскимъ урядникамъ должно имѣть в своихъ городахъ и мѣстєчкахъ всєго дворового числа росписаніє и учредить на всякіє дєсятокъ дворовъ дєсятниковъ, из которыхъ бы всякъ своєго дєсятка дворовъ смотрѣлъ, а надъ тѣми дєсятниками управныхъ сотєнныковъ, в которыхъ бы вѣденіи было по сту дворовъ, и тѣжъ сотєнныки имѣли бъ у сєбє именные оныхъ ста дворовъ рєєстра с означєніємъ в чіємъ дворѣ какіє и по коликому числу содержать к оборонѣ от пожара орудіѧ а именно: вѣдра, топоры, заступы, лопаги, лубѧ и прочіє потрєбности, чтобъ всякъ с тѣми орудіи гдѣ бы учинилъсѧ пожаръ скоро услишав звонъ на сполохъ или барабанный бой тотъчас со всякою скоростію бѣжалъ и пожаръ всякими мѣрами угашуѧ и перериваѧ нє допущали оному на другіє жилища разширятись, а особливо изъ оных же дворовъ, пристойноє число опрєдѣлить для возки кухвами води, изъ которыхъ бы дворовъ хотя ужє другихъ людей на пожаръ и нє висилаѧ тую одну возку воды собою и своими лошадми отправляли.

3.

Там жє № 5, 21 и 22 с прибавленіємъ

Сотєнныки и дєсятники имѣютъ накрѣпко пригрожат всякимъ градскимъ, какъ в городѣ такъ и около города // по подваркамъ житєлствующимъ обы- 372
вателємъ, дабы издєбные и кухенные трубы и комени, такожъ в баняхъ, в зв.
пивоварняхъ и винокурняхъ часто сажу вычищали и по всякимъ четвертямъ года у всякого тѣхъ трубъ или комєновъ осматривать, буди же бы у кого явились быть нє вычищены, о томъ на ратуши урядникамъ обявлять, а урядники таковыхъ, кои о своємъ и общемъ добрѣ прєнєбрєгаютъ, а суть имъ подчинены, имѣютъ штрафовать доправкою денєгъ от трубы или комєна, також и гдє ни єсть сажа нє вичищєнна будетъ на заможнихъ по пятьдесятъ, а на убогших по двадцять пять копєєкъ, нє имущихъ же тюремным сидѣніємъ наказивать, а доправляємыє на ныхъ тѣ денги давать по разсмотрѣнію урядниковъ, тѣмъ кои нє от своєѧ неосторожности, но от нечаянного случаѧ пожарємъ крайнє бы были разорены, а которыє в городѣхъ жилци другой команди, а нє ратушной в вышшєписанномъ явилися бъ проступны, о таковыхъ из ратуша прєдставлять туда, гдѣ оны вѣдоми и тамъ онихъ прєступниковъ штрафовать, какъ вышє в семъ пунктѣ показано.

4.

Там же № 4, 5, 6 и 7

Особливо же при ратушахъ должны всегда быть нарочно для пожаровъ заготовленные круки, лѣсници, щити из лубовъ и портные, да на долгихъ шестахъ вѣхти и протчіе ко угашенію пожара потребные инструмента, а вода в бочкахъ и ставняхъ не токмо при ратушахъ, но и во всякомъ дворѣ всегда бъ, а особливо в весенное, лѣтное и осѣнное время в готовности содержались, чего наблюдать и смотрѣть имѣютъ за всякимъ дворомъ опредѣленные десятники, а за ними сотенныки, да при ратушахъ же всегда содержатъ пляцовую сторожу, а найпаче ночно*и* добы имѣть над ными смотрѣніе городничому, и гдѣ бы усмотрено было от тоей сторожи учинившійся пожаръ, того жъ момента давано бъ сигналъ на сполохъ колоколомъ и барабаннымъ боемъ, на тотъ же пожаръ // должны бѣжать и самие урядники обще с 373
означенными сотенныками и десятники, надлежащій порядокъ и поводъ подаваѧ какимъ бы образомъ оный пожаръ угашать и прекращать, обывателей к тому понуждали бъ и для надсмотру и бережения особливихъ ставили бъ добри*х* людей на караулѣ, чтобъ вещи изъ пожара виносимые не были похищаеми и с оными похитители прочь не уходили.

5.

Во времѧ пожара смотрѣть тѣмъ же десятникамъ и сотенныкамъ, чтобъ всякъ ихъ вѣдомства из своего двора не токмо самъ хозяинъ былъ, но и домашніе его дорослые и здоровые, оставѧ кого надлежитъ для бережения дому, к гашенію того жъ пожара высланни бъ были и что надлежитъ к оному, не праздно стоѧ дѣйствовали, буди же который тамошный жилецъ самъ к тому пожару с надлежащимъ орудіемъ не прибѣжитъ и никого из своего двора не вышлетъ, кромѣ правилных причинъ, таковаго штрафовать, смотрѧ по имуществу его доправкою денегъ по два или по одному рублю, а неимущаго арестомъ или на тѣлѣ наказивать, денги же тѣ давать для вспоможенія тому, кому бы не с его причини и неосторожности, но с какого случаѧ учинило*с* о*т* пожара крайнее разорение, какъ о семъ и вышше в 3-мъ пунктѣ изображено.

6.

Там же № 12 с поправленіемъ

Кто бы при пожарѣ праздно стоѧ понуждающихъ градскихъ урядниковъ или сотенныковъ и десятниковъ не слушалъ, паче же, если бы кого о*т* ныхъ обезчестить или ударить и побить дерзнулъ, такова преступника за неслушаніе арестомъ, а за безчестіе и бой платежемъ удвое противъ званіѧ въ томъ обидимого; не имущаго же чимъ платить туремнимъ заключеніемъ или на тѣлѣ наказивать.

7.

Там же № 15, 16 и 17 с прыбавленіемъ

Всякъ же во времѧ пожара, кому бы случилось из до*му* огнемъ разораемаго какіе вещи взять и о*т* згорѣніѧ освободить, долженъ тому чіи оные суть в цѣлости возврати*т* // или в невѣдомости, которого бъ хозяина тѣ вещи были, 373
на ратушу обявить, когда же бы кто под образомъ гашенія пожара или под зв.
видъ помоществованіѧ такіе вещи виносилъ и при собѣ оныѧ укриваѧ, не о*т*далъ тому чіи оны суть или на ратуши чрез три дни ихъ не обявилъ и изобличенъ былъ в томъ правилными доводи, с таковымъ поступать в наказаніи или в казни, какъ с умышленнымъ воромъ, а кто бы тѣ жъ вещи с трудомъ и опасеніемъ своего здоровѧ из пожара витаскалъ и оныхъ не укриваѧ хозяину в цѣлости о*т*далъ или за невѣдѣніемъ чіи суть на ратуши обявилъ, тому о*т* оного хозяина должно учинитись награжденіе по разсмотрѣнію судовому, сія же должность предлежитъ и всякимъ духовного, шляхетского и вониского званыѧ градскимъ жителямъ, которыи, что касаетъсѧ до предъосторожности и в самый случай пожара, къ гашенію оного во всемъ томъ обще с мѣщанами согласуѧ, всякіе вишеписанные порядки о*т* своеѧ стороны содержать и исполнять имѣютъ. //

ГЛАВА ДВАДЕСЯТЬ СЕДМАѦ

О служитєлєхъ и о людєхъ свободныхъ и нєсвободныхъ

Артїкулъ 1

Ѡ власти гп҃дна надъ слугою свободнымъ

1. В чємъ власть гп҃дна состоитъ над слугою свободнымъ.
2. Слуга свободный для долговрємєнной службы нє стаєтъсѧ нєволнымъ.
3. Гп҃днъ слугу свободного нєугодного и проступного отправить судить и наказивать силєнъ.
4. Болного слуги свободного виганять и в пути оставлять нє надлєжитъ.
5. В дѣлѣ крїмїналномъ и свободного слугу отсылать в судъ надлєжащ҃ій.

Пунктъ 1.

Книги Порад. в Тит. о гп҃дну и слуги № 12 Зєрцал. Саз. под словом мито и наємникъ № 2

Каждый гп҃днъ слугу свободного, который за платєжъ у нєго служитъ во всякихъ к службѣ своєй дѣлахъ употреблять, понуждать и к другому єго на врємѧ длѧ послуги дать можєтъ, что жє таковымъ слугою во врємѧ єго у своєго гп҃дна службы приобрѣтєно будетъ на имѣнїи господскомъ, тоє всє приобрѣтєнноє гп҃дну надлежитъ, развѣ бы что за волею господскою себѣ у кого другого онъ заработалъ, то оноє при нємъ и быть имѣетъ.

2.

Зєрц. Саз. под слов давност № 4 и под слов чєловѣкъ № 5 Права Граж. арт. 80 № 5 и арт. 140 № 26

Свободный слуга, хотя бъ у кого долговрємєнно служилъ, то онаѧ давность нє обязуєтъ, чтобъ чрезъ таковую службу самъ или дѣти єго нєволными могли здѣлатьсѧ, по тому жъ слугы и людє волныє и дѣти ихъ в грабєжъ или взакладъ отдаваны, а найпачє продаваны быть нє имѣютъ.

3.

Стат. роз. 3 арт. 11 § 1 и 3 роз. 4 арт. 48 § 1 Порад. в Тит. о гп҃дну и слуги № 10 и 11

Можєтъ гп҃днъ и такого свободного, но нєугодного слугу хотя и прежде урочного врємєни длѧ правилной причины отправить и за проступство єго судить и наказивать по своєму разсмотрєнїю, токмо бы в томъ наказанїи мучителства над нымъ нє показалъ и нє изувѣчилъ єго, а найпачє чтобъ нє умертвилъ, // а єсли бъ гп҃днъ такъ жєстоко с тимъ слугою свободнымъ в 374
наказанїи єго поступилъ, что єго на здорови изувѣчилъ или и живота єго зв.
лишилъ бы, то подлежать будетъ таковой винѣ, какъ бы тоє над стороннымъ чєловѣкомъ здѣлалъ, кромѣ таковаго случаю, о которомъ в главѣ 23 в артїкулѣ 2 в пунктѣ 2 показано.

4.

Прибавлєнїє в согласїє права Стат. роз. 12, арт. 20

Всякъ жє гп҃днъ свободного слугу болного з дому своєго выганят и на пути оставлять нє имѣетъ, а єжєли бъ тоє здѣлалъ и оттуду какой оному слугѣ врєдъ или убытокъ воспослѣдуєтъ, такой гп҃днъ за то отвѣтствовать по состоянїю дѣла и убытокъ наградить будетъ долженъ.

5.

Стат. роз. 3 арт. 11 § 2 Порад. в Тит. о гп҃дну и слугѣ № 16

А буди к слугѣ свободному касалося бъ дѣло крїмїналноє, в такомъ случаи нє силєнъ самъ гп҃днъ оного судить, но отсилать єго в судъ надлежащ҃ій долженъ.

Артїкулъ 2

О должности слуги свободного

Порад. в Тит. о гп҃дну и слуги 13, 18 и 21 там жє и в Арт. Прав Магд. о слугахъ № 1 и 9 Зєрц. Саз. под слов даръ № 29 и под словом игра № 3 со изяснєнїємъ и прибавлєнїємъ

Слуга хотѧ и свободный, долженъ тоє всє исполнять, что гп҃днъ по своєму бл҃гоизобрѣтєнїю в дѣлахъ, службѣ подлежащихъ єму приказивать будетъ, також дє гп҃дна во всємъ предостерѣгать, берєчь, нє оставлять и боронить в потребномъ случаи сколко можетъ и всєго полезного гп҃дну своєму желать,

что же не повелитъ гп҃днъ того не дѣлать, и потому не силенъ таковый слуга ничего гп҃дского без волѣ его никому дарить, записивать, продавать, заставлять, замѣнивать, а найпаче проигривать, пропивать, ибо слуга не имѣетъ волѣ и власти своей ни в чемъ господскомъ, а если бъ что ни есть противно вышеписанному учинилъ, за то и наказанїю от гп҃дна противъ первого артїкула сеѧ главы пункта 3-го подлежитъ, и что гп҃дское каким-нибудь образомъ из предпоказанныхъ потеряетъ, чего никакъ бы сискать гп҃дну было невозможно, то оный слуга долженъ за то господину заплатить или // отслужить противъ 375
того, какъ о должникахъ неимущихъ в главѣ 16 артїкулѣ 3 показано.

Артїкулъ 3

О неприниманїи у слуги ничего господского и о пропалых служителскихъ вещахъ

1. Никому у чужого слуги ничего господского не принимать.
2. Вещи служителѧ, во времѧ службы его в дѣлахъ господскихъ, если пропадутъ.

Пунктъ 1.

Порад. в Тит. гп҃дн и слуга № 21 и 22 там же в Арт. прав Маг. о служителех № 1 и 9 с прибавленїемъ

Никто у чужихъ слугъ без вѣдома господъ ихъ ничего господского куповать, вымѣнивать, выигривать, в даръ и в сохраненїе принимать и ни под какимъ видомъ взимать не долженъ, а буде противно кто сему здѣлаетъ, гп҃днъ же о томъ станетъ быт челомъ, долженъ тотъ кто от слуги его что принялъ возвратит безденежно, а что было бы потеряно, за то по оцѣнки наградить, своего же убытка на ономъ чужемъ слугѣ, развѣ в тѣ поры взискивать можетъ, когда оный слуга гп҃дну своему урочное время отслужитъ.

2.

Порад. в Тит. о гп҃дну и слуги № 17 с поправленїемъ Стат. роз. 7 арт. 30 § 2

Когда какїй слуга на службѣ гп҃дна своего в отлучкѣ где обрѣтатись будетъ, а собственные его вещи оставленныѧ в домѣ гп҃дна его з вѣдома междо гп҃дскими вещами были положены, да оные пропали бъ, а гп҃дские остались бы в цѣлости, то гп҃днъ его за оные пропалїе вещи наградить ему имѣетъ, если жъ бы у служителѧ за господскимъ дѣломъ посланного какїе вещи его в пути насилно кимъ отняты без всякой онаго слуги к тому причины, то и тогда гп҃днъ его за оные служителскїе вещи награжденїе учинить ему долженъ, а самъ за то на комъ надлежитъ искать имѣетъ, а если таковаго слугы вещи в домѣ ли господскомъ, либо в другомъ мѣстѣ украдены или насилїемъ отняти будутъ с гп҃дскими купно какими вещами, въ такомъ случаи поступать какъ в главѣ 16 в артїкулѣ 36 показано. //

Артїкулъ 4 375 зв.

Когда гп҃днъ за слугу своего отвѣтствовать долженъ, а когда не долженъ

1. Который слуга шкоду, вредъ или смертное убїйство здѣлаетъ не нарочно безъ присутствїѧ гп҃дна.
2. Когда же слуга то же здѣлаетъ в присутствїи господскомъ.
3. Когда слуга то же здѣлаетъ з вѣдома или з приказу господского.
4. Когда слуга, что злое здѣлаетъ з крайнего принужденїѧ господского.
5. Когда слуга здѣлавъ какое злодѣянїе, станетъ оное показивать на гп҃дна, а гп҃днъ в томъ бы запиралъсѧ.

Стат. роз. 3 арт. 11 § 2 Порад. в Тит. о гп҃дну и слугѣ № 9 и 16 там же в Порад. в Арт. Права Магд. о слугах № 6 и 7 Прав. Граж. арт. 80 № 6 Зерц. Саз. под словом слуга № 1 и 2 с поправленїем Порад. част 4 о убїйствѣ по случаю № 25

Пунктъ 1.

Который бы слуга свободный случайно, а не з умыслу и не нарочно, напримѣръ, ѣдучи возомъ или лошадю, либо какимъ другим сему подобнымъ образомъ, шкоду или вредъ здѣлалъ, либо всмерть кого убилъ, без присутствїѧ

тамо гⷭ̃дна своєго, то гⷭ̃днъ свободенъ быть имѣетъ, а оный слуга самъ за то отвѣтствовать долженъ, єсли жъ бы тотъ слуга, здѣлавъ вышшеобъявленное прєступлєніе ушелъ, а з суда бы приговорено истцу награжденіе за шкоду, увѣчье или за голову платить, то гⷭ̃днъ тоє толко, сколко за службу оного по уговору довєдєтсѧ уплатить долженъ, буди жє таковъ слуга будєтъ самъ на лице, то и тогда гⷭ̃днъ єго платить за нєго болѣе нє обязанъ, но в осталномъ платєжѣ самого оного слугы истцу смотрѣть надлєжитъ, єсли жъ гⷭ̃днъ и тотъ осталный платєжъ за оного слугу нє выдая єго головою заплатить похочєтъ, то єму волно. То жъ разумѣть и о всякихъ служителяхъ и людєхъ чїихъ свободныхъ, от которыхъ кому шкода либо врєдъ и убїйство по случаю были жъ здѣланы.

2.

Порад. в Тит. о гⷭ̃дну и слуги № 9 Зєрц. Саз. под словом слуга № 2

А єжєли бъ что ни єсть из предписанного случаємъ, а нє нарочно от слугы здѣлалось в присутствїи гⷭ̃дна єго, в такомъ случаи, єжєли гⷭ̃днъ того слугу удержѧ при себѣ станєтъ єго защищать, // хотя б служитєль и нє ушелъ, долженъ гⷭ̃дну єго за приключившїйсѧ при немъ кому убитокъ, врєдъ или смєртное убїйство указанный по правамъ платєжъ произвєсть истцамъ из собствєнного своєго имѣнїѧ, а самъ в томъ с онымъ слугою вѣдатсѧ. 376

3.

Книги Порад. в Арт. прав Маг. о слугах № 6 там жє в Тит. о гⷭ̃дну и слуги № 7 Прав Граж. арт. 80 № 6 при конци Зєрц. Сазон. под словом слуга № 2 с поправлєніємъ

Ежєли бы гⷭ̃днъ приказалъ слугѣ своєму обиду или врєдъ кому здѣлать, либо всмєрть кого убить и способъ на то далъ, то какъ слуга такъ и гⷭ̃днъ таковъ оба судими и по состоянїю дѣла наказаны или казнєны быть имѣютъ, ибо всякїй слуга гⷭ̃дна своєго слушать и приказы єго исполнять долженъ, токмо в томъ, что закону Бжїю и гражданскимъ правамъ нє єсть противно.

4.

Зєрц. Саз. под словом шкода № 11 со изяснєніємъ

А єжєли бъ слуга нє своєю волею, но з крайнєго принужденїѧ господского в опасности житїѧ либо здоровѧ своєго от нєго гⷭ̃дна за ослушаніе что-нибудь з предписанного здѣлалъ, то гⷭ̃днъ самъ судимъ, слуга жє волєнъ быть имѣетъ, ибо кто что дѣлаєтъ нєволею, з принужденїѧ, такъ разумѣть какъ бы того нє дѣлалъ.

5.

Зєрц. Саз. под словомъ слуга № 5 при концу со изяснєніємъ и прибавлєніємъ

Когда слуга, здѣлавъ какое ни єсть з вышєписанныхъ прєступлєніе, станєтъ отговориватись, что гⷭ̃днъ приказалъ єму то дѣлать, а гⷭ̃днъ в томъ бы запиралъсѧ и никакого бы на то доказателства з обоихъ сторонъ нє было, в такомъ случаи близшїй гⷭ̃днъ присягою себе оправдить, а по присягѣ и от вины свободъ[1] быт имѣетъ, с самымъ жє тѣмъ слугою имѣетъ быть поступлєно по состоянїю єго прєступлєніѧ, в силѣ артїкуловъ сєго права. Сє жє разумѣть в крїмїналныхъ дѣлахъ, а в дѣлахъ маловажныхъ, произносимыхъ от служитєлей на гⷭ̃дъ говоровъ и показанїй, в дѣло нє принимать.

Артїкулъ 5

Гⷭ̃днъ всє то, что какому своєму слузѣ с полномочїем повѣритъ и что слуга без повѣренїѧ господского в ползу єго // здѣлаєтъ, содержать имѣетъ

376 зв.

1. Что слуга по повѣренїю себѣ ωт гⷭ̃дна данному здѣлаєтъ, тоє гⷭ̃днъ содержать долженъ.

2. Если что слуга и мимо волю господскую в ползу єго здѣлаєтъ.

[1] *Так у тексті.*

Пунктъ 1.

Порад. в Тит. о господину и слугѣ № 18 и 19 и в Арт. прав Магдєб. о слугах № 1 и 2 Зєрц. Саз. под словом игра № 5

Когда гⷪднъ которому слугѣ своєму с писмєннымъ и полномочнымъ повѣрєнїємъ купєчєскїй промыслъ чинить, сухопутнымъ или воднымъ путємъ или другоє какоє ни єсть дѣло, поручить, таковый слуга в чемъ договоръ с кимъ учинить, купуѧ, продаѧ, взайми даѧ, занимаѧ или что-нибудь по тому, какъ єму от гⷪдна поручєно здѣлаєтъ, всє тоє оный гⷪднъ принимать и содєржать долженъ, хотя бъ в томъ по какому случаю, а нє з причины слуги, и полза єму нє воспослѣдовала.

2.

Зєрц. Саз. под словомъ игра № 6

Если жъ бы такїй слуга, хотѧ и бєз данного сєбѣ от гⷪдна на то повѣрєнїѧ, нѣкоторое иждивєнїє господское употрєбилъ длѧ ползы господина своєго, напримѣръ, денєгъ у кого занялъ, чтобъ оными долгъ господскїй уплатить, работникамъ наградить, или чтобы служитєлєй и людєй домовыхъ прокормлєнїємъ снабдѣвать, либо домъ обєтшалїй подчинить, или вновъ построить, з чєго бы могла быть гⷪдну прибѣль либо и что другоє по нєобходимой нуждѣ здѣлаєтъ, то гⷪднъ всє тоє за блⷪго принять и содєржать имѣєтъ.

Артїкулъ 6

О слугахъ свободныхъ, которыи уходятъ прочь, здѣлавъ гⷪдну убытки

1. Гⷪднъ бѣжавшого слугу сискавъ, наказать и убытки свои на нємъ взискать силєнъ.
2. О слугѣ, который оправдитъсѧ от пороку шкодъ учинєнныхъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 12 арт. 22 § 2 с поправлєнїємъ

Слугу свободного, который здѣлавъ гⷪдну какой убытокъ, увойдєтъ прочь, силєнъ гⷪднъ сискавь, у кого бы онъ ни былъ, взять, по мѣрѣ прєступлєнїѧ єго наказать и убытковъ имъ учинєнныхъ взискиват // на нємъ же, ежєли же 377
оный слуга нє будєтъ имѣть чимъ гⷪдну наградить, с таковымъ слугою поступать противъ сєѧ главы артїкула второго.

2.

Там жє § 3 с поправлєнїємъ

А ежєли таковъ слуга прєдставлєнъ будєтъ в судъ и по слѣдствїю о учинєнныхъ гⷪдну убыткахъ явитъсѧ оный слуга нє виноватъ, толко что бєзъ волѣ гⷪдна своєго нє отклонясь єму и нє получа отпуску ушелъ, такого наказать арєстомъ в томъ жє судѣ чрєзъ нєдѣлю и єсли дослужилъ урєченного врємени, то оного ѡтпустить свободно, ежєли жє нє дослужилъ, то или вмѣсто сєбє другого оному гⷪдну слугу сискать, или самъ до уговоренного врємени дослужить имѣєтъ.

Артїкулъ 7

О слугахъ и наємныхъ людєхъ свободныхъ, которыи нє здѣлавъ гⷪдну шкоды, увойдуть до кого другого

Стат. роз. 12 арт. 17 § 2 от полу до конца с поправлєнїємъ

Ежєли слуга или другїє наємниє свободныє людє, хотѧ и нє здѣлавъ шкоды и убытку гⷪдну своєму, тайно уйдутъ прєждє сроку уговоренного до кого другого, такова слугу или наємников оный гⷪднъ, гдѣ и у кого-нибудь сискавъ, взять силєнъ; єсли жъ о таковыхъ бѣглыхъ людєхъ будєтъ публїкацїѧ, о чємъ вѣдаѧ, кто таковыхъ бѣглецовъ к сєбѣ принявъ станєтъ передєрживать, и за вострєбованїємъ отдать нє похочєтъ, то нє токмо оныхъ трєбующєму гⷪдну возвратить, но и за упущєнїє чрєзъ нихъ надлєжащой работы каждого чєловѣка мужєска и жєнска полу за всякую нєдѣлю по двадцять чєтири копѣйки, считая от принятїѧ ихъ послѣ публїкацїи или послѣ трєбованїѧ, заплатить долженъ.

Артїкулъ 8

О платєжє слугамъ за ихъ службу

1. В иску слуги на гп̄дну в нєуплатки за службу кто от ныхъ к доводу близшїй.
2. О иску слуги по смєрти гп̄дна єго.
3. По смєрти слуги кому за службу єго плата надлєжитъ. //
4. Слуги по смєрти г̄пдъ должны уговорєнноє врємя дослужить наслѣдникамъ того жъ гп̄дна. 377 зв.

Пунктъ 1.

Порад. в Тит. о гп̄дну и слуги № 26 там жє в Арт. Прав Магд. о слугахъ № 4

По чєлобитю слуги на гп̄дна своєго о нє полученномъ имъ надлєжащємъ награжденїи за службу єго, когда гп̄днъ споритъ будетъ, сказуѧ, что єму заплатилъ, и в томъ з обохъ сторонъ никакого доказателства нє будетъ, приличнѣє гп̄дну свой отвѣтъ, нєжели слуги чєлобитє своє, подтвердитъ присягою.

2.

Порад. в Арт. прав Магд. о слугах № 8 там жє в Титулах о гп̄дну и слуги № 25 Зєрц. Саз. под словом дѣдицство № 17 Прав Гражд. арт. 26 № 4 и арт. 80 № 9

А єсли слуга искать будетъ в томъ жє по смєрти гп̄дна своєго на наслѣдникахъ єго, а наслѣдники скажутъ, что заплата єму учиненна, з обохъ жє сторонъ подлинного доказателства нє будетъ, в такомъ случаи долженъ слуга на своємъ иску присягнуть, а по присягѣ єго имѣютъ тѣ наслѣдники учинить єму награжденїє.

3.

Порад. в Арт. прав Магд. о слугахъ № 8 Прав Граж. арт. 80 № 8

Когда слуга умрєтъ, то гп̄днъ наслѣдникамъ того слуги, что онъ по смєртъ свою заслужилъ, заплатить долженъ, когда жє послѣ умєршого слуги наслѣдники єго станутъ искать надлєжащой тому слугѣ, сколко онъ заслужилъ по смєртъ свою, заплати на наслѣдникахъ гп̄дна умєршого, въ такомъ случаи поступать противъ 1 пункта сєго жъ артїкула.

4.

Порад. в Тит. о гп̄дну и слуги № 23 с поправлєнїємъ

Если слуга гп̄дну нє дослужилъ уреченного врємени, а гп̄днъ бы умєръ, то наслѣдникамъ гп̄дна своєго дослуживать долженъ, а єсли нє похочетъ, то єму толко заплатить сколко по врємены службы єго доведетъсѧ.

Артїкулъ 9

О слугѣ который нє дослужитъ сроку з причины гп̄дской или своєй

1. Когда гп̄днъ слугу прєждє срока отошлєтъ.
2. Когда слуга прєждє сроку от гп̄дна отойдетъ.
3. Причины для которыхъ можетъ слуга и прєждє сроку от гп̄дна отойти. //

Пунктъ 1. 378

Порад. в Тит. о гп̄дну и слуги № 15 Права Гражд. арт. 80 № 7

Ежєли гп̄днъ слугу свободного прєждє уреченного врємени безъ правилной причины от сєбє прочъ отошлєтъ, долженъ єму сполна всю заплату уговоренную какъ бы онъ чрезъ всє урочноє врємѧ служилъ отдать длѧ того, что такїй слуга моглъ бы у кого другого сискать сєбѣ службу, а оную тимъ врємєнємъ упустилъ.

2.

Порад. в Арт. прав Маг. о слугахъ № 3 Зєрц. Саз. под словом слуга № 10 на конци

Когда слуга безъ правилной причины уговоренного сроку нє доживъ отойдетъ, таковый самъ долженъ гп̄дну то, что єму было поступлєно заплатить или другого слугу на своємъ мѣстѣ поставить, и чтобы в задатокъ службы своєй взялъ, тоє возвратить удвоє.

3.

Там же в Порад. № 5 Зерц. Саз. под словом слуга № 8 с поправленіемъ

Всякій же свободный слуга прежде уреченного службы своей сроку можетъ от гдна своего отойти ради слѣдующихъ причинъ: 1) если похочетъ в супружество вступить, в которомъ воспящать никому не надлежитъ, однако жъ оный слуга и в такомъ случаи, будучи где въ пути с гднмъ отставать от него не имѣетъ, но развѣ с соизволенїа господского или за прибытіемъ гдна в домъ свой; 2) когда бъ приключилась такому слугѣ потреба сиротъ свойственныхъ своихъ в опекѣ содержать; 3) если бы гднъ, что службѣ его не подлежитъ, принуждалъ слугу дѣлать; къ тому жъ могутъ быть и другіе правилные причины, для которыхъ слуга прежде урочного сроку можетъ отстать от гдна своего, но если бы и для такихъ правилныхъ причинъ, которого слугу гднъ не хотѣлъ отпущать, тотъ слуга долженъ на надлежащомъ урядѣ опротестоватьсѧ, и ежели передомъ что на щотъ заплати за службу свою принявъ не заслужилъ, тое при отлученїи своемъ оному гдну возвратить имѣетъ.

Артїкулъ 10

О слугахъ свободныхъ которыи за порукою принятіе здѣлавъ убытки уйдутъ

1. С слугою по чіей поруки ушедшимъ, и пойманнымъ или если не будетъ пойманъ, то с поручникомъ его какъ поступать. //

2. Который слуга от гдна своего оставленный у другого гдна шкоду 378
оному или иному кому здѣлавъ убѣжитъ. зв.

3. Который слуга по чіему требованїю оставленный здѣлавъ шкоди уйдетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 12 арт. 22 § 1 с сокращенїемъ

Когда свободный какій слуга за чіею порукою в службу принатій здѣлавъ гдну убытки уйдетъ прочь, а послѣ будетъ пойманъ и представленъ к суду, то с онымъ поступать противъ артїкула 6 пункта 1 сея жъ главы, а ежели бъ не былъ пойманъ, тогда тотъ гднъ имѣетъ в сиску и поставке его и в убыткахъ своихъ от него здѣланныхъ смотрѣть того кто за нымъ ручилъсѧ, какъ в артїкулахъ о порукахъ написано.

2.

Там же с прибавленіемъ

Кто бы слугу своего другому вручилъ или оставилъ на время за порукою своею, а оный слуга от того другого гдна здѣлавъ, ему или кому иному шкоды и убытки бѣжалъ, а не былъ бы пойманъ или хотябъ былъ и пойманъ, но за убытки тѣ взять было бъ на немъ нѣчего, то таковый гднъ самъ за доводомъ или в неимѣнїи доводовъ за присягою того кому оные убытки учинены долженъ награждать, а тоѧ траты на онюмъ слугѣ правно поискиват.

3.

Там же съ прибавленіем

А если бъ которий гднъ без поруки своей отпустилъ слугу своего по требованїю другого гдна дляѧ услуженїѧ ему на времѧ, а между тѣмъ оный слуга здѣлаетъ тому другому гдну или иному кому какіѧ шкоды воровствомъ или другимъ образомъ, в таком случаи тотъ гднъ, чій слуга не долженъ за него тѣхъ шкодъ и убытковъ награждать, но тотъ кому шкода и убытокъ здѣлалъсѧ на самомъ томъ слугѣ искать имѣетъ.

Артїкулъ 11

О слугахъ и людехъ свободныхъ за кимъ живущихъ

1. Кто изъ слугъ или свободныхъ людей за кимъ живущихъ, здѣлавъ кому обиду либо убїйство за порукою или приарестованіем увойдетъ.

2. Таковый преступникъ когда безъ поруки увойдетъ. //

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 37 § 1

Когда бы чїй слуга свободный или прикажчикъ, либо другїй человѣкъ за кимъ живущїй, здѣлалъ кому шкоды, насилїе либо убїйство смертное и оного преступного заставъ, обидимый у гп̃дна его иская з него суда, требовалъ чтобъ не былъ испущенъ, гп̃днъ же бы справедливости з него не учинивъ либо видать его не похотѣвъ чрезъ приpуку оного упустилъ, тогда самъ тотъ гп̃днъ (чїй слуга, прикажчик или человѣкъ тое здѣлалъ) первo за убытки, насилїе, либо и за голову заплатить, себѣ же награжденїѧ искать на виноватомъ долженъ, а потомъ имѣетъ присягу учинить, в томъ что оный слуга, прикажчикъ, или другїй человѣкъ без вѣдома и соизволенїѧ его таковое преступленїе здѣлалъ и чрезъ приpуку не нарочно от него пущенъ, но тайно бѣжалъ, а если бъ не похотѣлъ присягнуть, то самъ тому подлежати будетъ, чего оный преступникъ достоинъ.

2.

Там же § 2

Если жъ бы кто изъ таковыхъ же преступниковъ не былъ прирученъ о неспуску его, тогда гп̃днъ за него платить не долженъ, токмо имѣетъ присягнуть на томъ, что преступленїе оного, о чемъ искъ будетъ, безъ соизволенїѧ и вѣдома его здѣлалось, и какъ и когда бѣжалъ не вѣдаетъ.

Артїкулъ 12

Ѡ отпускахъ всякихъ служителей и о бродягахъ и бурлаках везде переходящихъ

1. Всякїй слуга свободный долженъ имѣть писмо отпускное.
2. Который бы гп̃днъ отпускного писма дать не похотѣлъ.
3. Прихожїй куда-нибудь с отпускнымъ писмомъ долженъ явитис на урядѣ.
4. О прихожомъ человѣку безъ отпускного писма.
5. Кто кого-нибудь нанимаетъ, долженъ то чинить за вѣдомом уряду.
6. О пяницахъ, костирахъ и тѣмъ подобныхъ праздныхъ людехъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 12 арт. 24 § 1

Кождый слуга свободный человѣкъ у кого-нибудь служащїй вислуживъ // урочное времѧ, долженъ от гп̃дна своего имѣть отпускное писмо открытое 379 при печати и за подписанїемъ руки его, а который гп̃днъ писать не умѣетъ, зв. то за подписомъ того кому онъ повѣрить с свѣдителствомъ таковымъ, что онъ служилъ вѣрно и добропорядочно, оному же с тѣмъ писмомъ вездѣ безъудержный пропускъ и где похочетъ жить свободно будетъ.

2.

Там же § 2

А если бы который гп̃днъ такого слугу или свободного человѣка отпустить, либо писма ему отпускного дать не похотѣлъ, тогда таковый с приданнымъ ему от уряду посланнымъ об отпускѣ и писмѣ отпускномъ гп̃ина своего просить имѣетъ, буди же и по тому гп̃днъ без правилныхъ причинъ отпустить и писма отпускного ему дать не похочетъ, то оный слуга в надлежащомъ урядѣ долженъ о томъ подать протестъ и в книги записать, а себѣ от уряду изъ книгъ взять випись, оповѣстясь же гп̃дну своему свободенъ от него отойти, а себе онымъ урядовым писмомъ вездѣ защищать можетъ.

3.

Тамъ же § 3

Всякїй человѣкъ свободный, будучи безъ службы куда-нибудь в городъ, мѣстечко, село или деревню, прїйдетъ или приедетъ, долженъ явитъсѧ начальникомъ тамошнымъ и сказать о себѣ кто, откуду, какого званїѧ человѣкъ, у кого служилъ, зачемъ туда пришелъ, или далѣе куда идетъ, таковъ же

пришелецъ в чіемъ будетъ домѣ, то хозяинъ дому оного того жъ дня, а покранеи мѣри другого, началникамъ тамошнымъ (какъ и о всякомъ пришелцѣ несвѣдомомъ) долженъ обявить об немъ подъ взятіемъ за необявленіе с него штрафа на канцелярскіе расходи рубля и двадцяти копеекъ денегъ. Если же самъ явитъся или хозяинъ об немъ обявитъ и у того жъ пришелца по вышеписанному будетъ писмо, то свободно оному жить, либо итить где похощетъ.

4.

Там же § 4 прибавленіе

А буди кто из таковыхъ людей свободныхъ перехожихъ и имѣя писменное свидѣтелство гдна своего или урядовое, прійдетъ куда, // а началникамъ 380
тамошнымъ о себѣ не обявитъ, таковый под арестъ взять и к работѣ какой общей чрезъ двѣ неделѣ употребленъ быть имѣетъ, а на хозяину томъ, у которого домѣ, без явки от него и от самого пришелца на урядѣ проживать будетъ, взять денежныи штрафъ противъ вышеписанного, ежели жъ никакого о себѣ писменного свѣдителства не покажетъ, то оного в арестѣ потол держать, поки провѣдаетъ урядъ объ немъ какого онъ состояніа, а по такому извѣстію, если не будетъ за нымъ никакого подозрѣніа, отпускъ получить и куда хота итить либо и тамъ жить можетъ.

5.

Тамъ же § 5

Всякій хозяинъ, нанимая себѣ слугу или служителницу для работи, долженъ, извѣстивъся о ихъ состояніи откуду оны и какова званіа, обявить тамошнему уряду, гдѣ оный хозяинъ живетъ и на урядѣ оныхъ наемныхъ записать, либо и безъ записки, токмо з вѣдома того жъ уряду держать.

6.

Тамъ же § 6 Права Хелм. кнги 5 роздѣлъ 86 Порад. част 1 в Тит. о прошаках № 1

А которые свободные люди, либо бурлаки и бродяги перехожіе, безъ службы гдѣ пребыва или никакою работою не упражняясь, на костирствѣ и пянствѣ врема свое иждивають, також и здоровые прошаки, которыи работать могутъ, и кто бы тѣмъ подобный какова ни есть званіа явилъся быть праздноживущій, тѣхъ всѣхъ каждый урядъ разъ и другій увѣщевать долженъ, чтобъ оны пристойнымъ образомъ и не в праздностехъ и безчиніяхъ себе содержали, а буди по двократнымъ увѣщаніямъ не исправлятъся, таковыхъ, оковавъ в желѣза или забивъ в колодки, употреблять к работамъ общимъ, а иныхъ по состоянію дѣла з городовъ и селъ виганят хозяевъ же, которыи оныхъ передерживать станутъ, взятіем денежного штрафа по два рубли сорокъ копѣекъ наказивать.

Артікулъ 13

О служителехъ свободныхъ здѣтска воскормленныхъ

1. Должность слугъ свободныхъ здѣтска воскормленныхъ.
2. Слуга кромѣ воскормленіа когда обученъ будетъ к какому художеству, какъ отходить от гдна своего имѣетъ. //

Пунктъ 1.

380 зв.

Зерц. Сазон. под словом слуга № 2 с поправленіемъ

Кто-нибудь изъ людей свободныхъ малолѣтныхъ мужеска или женска полу какимъ гднома принятъ, воскормленъ и воспитанъ будетъ, а пришедъ в совершенный возрастъ схочетъ от оного гдна безъ волѣ его отойти до другого, таковому слугѣ или служанцѣ не имѣетъ быть то позволенно, но сколко годъ былъ онъ в воскормленіи без услуженіа своему гдну за свою к службѣ негодност и не могущество ради малолѣтства, столко годъ считая от дванадцяти лѣтъ, пришедъ в возрастъ, долженъ онъ впредъ тому своему воскормителю отслужить, а послѣ отойти свободенъ будетъ куда похочетъ,

однакожъ за волею гⷭ҃дскою, а єсли бы таковъ слуга или служанка и бѣжали, то оныхъ силєнъ воскормитєль ихъ сискать, у кого бъ они ни были, как о сиску слугъ в 7 артїкулѣ сея жъ главы показано.

2.

По тому *ж* прибавлєнїє

А буди таковъ жє слуга или служебница з малихъ лѣтъ воспитанные того жъ воскормитєлѧ старатєлствомъ и коштомъ обучєны будутъ к какому художеству, таковый или таковая поти пойти от нєго нє имѣєтъ, поки того жъ гⷭ҃дна слугу другого свободного ль либо нєсвободного, либо служанку, какъ сами изучились, таковаго жъ художества совєршенно обучать, а по обученїи другого, который вмѣсто єго у гⷭ҃дна останєтсѧ, свободно оному отойти будєтъ, куда пожелаєтъ за волею *ж* гⷭ҃дна, єсли жъ бы воскормитєль єго нє имѣлъ таковаго к обученїю слугы или человѣка, то оный воскормленный столко ємy отслужить долженъ будєтъ, сколко на обучєнїє єго художества воскормитєль издержалъ кошту.

Артїкулъ 14

О слугахъ и другихъ людєхъ до которыхъ бы кто приискивалъсѧ вмѣняѧ ихъ за нєволныхъ своихъ

1. Кто бы до какого человѣка приискивалъсѧ бєз доказатєлствъ, сказиваѧ єго быть своимъ нєволнымъ.
2. Какъ доказивать о человѣку нєволномъ.
3. Какъ оправдатьсѧ человѣку свободному. //
4. Когда нєволный человѣкъ одного признаваєтъ за своєго гⷭ҃дна, а другого отрицаєтъсѧ. 381

Пунктъ 1.

Зєрц. Сазон. под словом нєволѧ № 10 значал, с поправлєнїємъ

Кто бы к слугѣ какому, либо человѣку приискивалъсѧ, сказиваѧ быть єго своимъ нєволнимъ человѣкомъ и нє имѣлъ бы на нєго крѣпостєй и никакихъ другихъ доказатєлствъ, противъ таковаго истца оный слуга, либо человѣкъ, присягою отвєстись можетъ в томъ, что онъ нє єстъ єго крѣпостный ни жє нєволный, и потому свободєнъ быть имѣетъ.

2.

Стат. роз. 12 арт. 14 § 8 с поправлєнїємъ Зєрц. Саз. под словомъ нєволя № 10 от полу съ прибавлєнїємъ

А єсли бы на такого слугу или человѣка кто к нєму приискиваєтъсѧ прєдставлялъ, яко онъ єго єстъ нєволникомъ природнымъ и на то имѣетъ двухъ или болшъ свидѣтєлей, а тотъ к своєму оправданїю никакихъ доказатєлствъ нє имѣлъ бы, то когда тѣ свѣдитєли присягнуть на томъ, яко оный слуга или человѣкъ єстъ єго нєволный, имѣєтъ быть отданъ ємy какъ нєсвободный, а єсли гⷭ҃днъ прєдставитъ толко одного свидѣтєлѧ, то и самъ с онымъ свидѣтєлємъ на томъ жє долженъ присягнуть, какъ в главѣ 8 в артїкулѣ 13 о доводахъ показано; а по присягѣ оного человѣка к себѣ и взять имѣетъ.

3.

Тамъ жє № 11

Когда свободный человѣкъ или слуга в доказатєлство своєй свободи прєдставитъ свидѣтєлей свойствєнныхъ своихъ свободнихъ или сторонныхъ людей, которыє, что онъ єстъ свободный человѣкъ достовѣрно вѣдаютъ, тогда оный слуга близшїй будєтъ доказать тоєй свободи своєй своими жъ свидѣтєлми по вышєписанному 2-*му* пункту, нєжели тотъ кто к нєму приискуєтъсѧ, хотя бы и онъ прєдставлялъ свидѣтєлей.

4.

Там жє № 12 с поправлєнїємъ

Ежєли бъ каковъ нєволный человѣкъ от єдиного гⷭ҃дна отбиваяс и оного за своєго гⷭ҃дна нє признаваѧ, признавалъ другого кого быть своимъ гⷭ҃дномъ,

а оба тѣ гп҃дна нє имѣли бы на нєго никаких // доказателствъ, то тотъ другїй 381
гп҃днъ к которому оный нєволный присвоиваєтьсѧ, когда присягнєтъ на томъ, зв.
что онъ єго єсть нєволный человѣкъ, взять к себѣ єго какъ своєго имѣєтъ,
когда жє оный гп҃днъ, чїимъ себє быть тотъ человѣкъ нєволный признаваєтъ,
умєръ бы, а другїй господинъ, от которого оный нєволный отбиваєтьсѧ,
былъ живъ, наслѣдники жє умєршого гп҃дна об ономъ нєволномъ, ихъ ли
єсть совєршенно нє вѣдали бы и доводу з обохъ сторонъ нє было бъ, тогда
тотъ другїй гп҃днъ буди присягнєтъ оного нєволного человѣка одєржати
близшїй будєтъ, нєжели умєршого гп҃дна наслѣдники. Если ж бы тѣ оба
гп҃дна помєрли, то оный нєволный при наслѣдникахъ гп҃дна того, к которому
онъ признавалъсѧ и бєзъ присяги ихъ остатьсѧ имѣєтъ.

Артїкулъ 15

О слугахъ и людєхъ нєволныхъ и крѣпостныхъ

1. Какиє людє за нєволныхъ и какїе за крѣпостныхъ признаваютъсѧ.
2. О власти гп҃дна над нєволными и крѣпостними людми.
3. Нєволныє и крєпостныє людє бєзъ волѣ гп҃дна своєго ничєго дѣлать нє силны.
4. В чємъ отвѣчать гп҃дну за слугу или человѣка своєго нєволного и крѣпостного.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14 арт. 36 и роз. 12 арт. 9 § 1 и арт. 14 § 8 и арт. 21 Зєрц. Саз. под словом нєволѧ № 1 Права Граж. арт. 3 № 1, 5 и 6. Порад. в Тит. о гп҃дну и слугѣ № 1 и 2

Слугы и люди прямо нєволныє суть тыє, которыє взяти в полонъ мужєска и жєнска полу, или таковыє куплєнныє, либо другими какими-нибудь правилными здѣлками доставшїєся плѣнники жъ, дѣти жє и наслѣдники изъ таковыхъ нєволныхъ происходящїє суть токмо крѣпостныє, которыє какъ были крѣпки тому чїи оны такъ и тому жъ кому бъ оныє правилною куплєю или по дѣду, отцу, матери и женѣ наслѣдствєнно либо правилними жъ какими здѣлками достались будутъ крѣпки жъ, а которыє за долгъ или в прєступленїи какомъ за починєнныє кому убытки в работу з суда отданы и кои во врємѧ общого голоду отдаютъ себє за прокормленїє в нєволю, хотѧ однакимъ названїємъ именуютьсѧ – нєволныє, однакъ в состоянїи // своємъ суть раз- 382
личны, и власть гп҃дна над оными нє такова, какъ над прямими нєволними и крѣпостними, но такова какъ ниже слѣдуєтъ.

2.

Стат. роз. 12 арт. 14 § 8 и арт. 21 и роз. 14 арт. 36 Прав. Граж. арт. 3 № 1, 2, 3, 4, 5 и 6 Зєрц. Саз. под словом нєволѧ № 2, 9 и 21 Порад. в Тит. о гп҃дну и слугѣ № 5

Всякому гп҃дну слугу своєго или человѣка в полонъ взятого, или куплєнного плѣнника, либо крѣпостного мужєска и жєнска полу свободным учинить, продать, даровать, замѣнять и до всякихъ своихъ работъ употреблять, за вину в желѣза оковать, в арєстѣ держать и наказивать волно, однакъ умерщвлять и изувѣчать оного нє волно, но єжели таковый нєволный или крѣпостный человѣкъ нє угодєнъ покажетьсѧ гп҃дну, ради какихъ єго частихъ прєступленїй, то лучше оного продать, нєжели умертвить, или какоє мучителство над нымъ либо увечє здѣлать, да тѣхъ жє, нєволныхъ и крѣпостнихъ людей своихъ волно гп҃дамъ гдѣ-нибудь осажовать на своихъ зємляхъ; которыє жє слугы и людє за долгъ или за прєступленїє из суда кому отданы, либо во врємѧ голоду сами собою в нєволю запроданы были бъ, хотѧ в работахъ и наказанїяхъ равной подлежатъ господской власти, какъ и вышєпоказанныє прямыє нєволныє и крѣпостныє, однакъ дотоль у гп҃дъ своихъ быть имѣютъ, нєсвободны поки себѣ нє викуплятъ или нє отслужатьсѧ, какъ в главѣ 16 в артїкулѣ 17 в пунктѣ 2 показано.

3.

Права Граж. арт. 3 № 4 и 8 Зєр. Саз. под словом нєволѧ № 25 со изяснєнїємъ

Нєволныє и крѣпостныє людє какъ самы такъ и дѣти ихъ и имѣнїє оныхъ суть господскіє и ни в чємъ оны бєз волѣ гп҃дна своєго нє свободны, и длѧ

того ни в чины духовные и воинскіе вступать, ни женитьсѧ, ни наниматьсѧ кому в работу, ни ручитьсѧ по комъ, ни свидѣтелями быть в дѣлахъ свободных людей (а в дѣлахъ такихъ же неволных людей какъ самы свѣдителствовать могутъ) ни грунтовъ продавать, либо дарить и заставлять, такожъ денегъ позичать и духовною кому наслѣдіе записивать, и ни какихъ договоровъ без вѣдома и изволенїѧ гп̃дъ своихъ чинить не силны, а если бы гп̃днъ такому неволному и крѣпостному своему человѣку обѣщалъ что дать да не далъ, то за то також и ни за что другое // (кромѣ крїмїналного дѣла) таковъ неволный 382
чл̃овѣкъ на гп̃дна своего челобитствовать не можетъ. зв.

4.

Там же под словом слуга № 2 и под словом неволя № 6 Порад. в Тит. о гп̃дну и слугѣ № 4 и 29

Всякъ гп̃днъ за слугу или человѣка неволного и крѣпостного о шкодахъ и убыткахъ кому от него починенных отвѣтствовать и за оные награждать, справедливость з него обидимому чинить долженъ, либо и головою оного выдать можетъ, ежели похощетъ, какъ о томъ сея жъ главы в артикулѣ 4 показано, а когда бъ и крїмїналное за таковымъ человѣкомъ несвободнымъ было дѣло, то гп̃днъ при судѣ обстоевать за него в невинности его можетъ, токмо по доказателствамъ когда приговоренъ будетъ таковый неволный к смертной казни, то гп̃днъ его от той смертной казни заступить не силенъ.

Артїкулъ 16

О сиску бѣглыхъ людей неволныхъ

1. Всякому своего человѣка бѣглого неволного сискивать свободно.
2. Никто возбранять сискивать людей неволныхъ не долженъ.
3. Какъ сискивать бѣглихъ неволныхъ людей.
4. Неволныхъ людей бѣглыхъ кто бы возвратить не хотѣлъ.
5. Кто бъ о неволнихъ бѣглыхъ людехъ себе быть не вѣдомымъ показалъ.
6. если кто взявъ платежъ за своихъ неволныхъ бѣглыхъ людей и паки оныхъ откупить похочетъ.
7. Кто бы людей за долгъ на вислугу кому данныхъ и утекшихъ до себе принялъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 12 арт. 12 § 3 и арт. 14 § 3 в срединѣ Зерц. Саз. под словом давность № 4

Если бы человѣкъ чїй неволный (мужеска или женска полу) одинъ или нѣсколко ихъ бѣжали от гп̃дна своего, таковыхъ бѣглыхъ, какъ самыхъ, такъ женъ и дѣтей ихъ, гдѣ ни есть и когда-нибудь, гп̃дмъ оныхъ сискивать и к себѣ со всѣмъ тѣмъ с чимъ от него бѣжали отбирать свободно, понеже таковымъ неволнымъ людемъ никакой давности нѣтъ, кромѣ случаѧ в семъ же артїкулѣ, в пунктѣ 6 показанного // в сискиванїи же таковыхъ бѣглыхъ 383
поступать, какъ о томъ в артїкулѣ 17 сеѧ главы показано.

2.

Стат. роз. 12 арт. 14 § 3 и 7

Всякого званїѧ владѣлцы в своихъ владѣнїяхъ и прикажчики и слуги и поддан̃ные ихъ, такожъ в городах и мѣстечкахъ урядники, не должны возбранять бѣглыхъ чужихъ неволныхъ людей сискивать и отбирать со всѣмъ, что бы при ныхъ ни было, и кто о ныхъ видасть никакому платежу не подлежитъ; кто же бы оныхъ по сиску не отдалъ, таковъ за все то, чего челобитчикъ сверхъ отдачи беглецовъ судомъ учнетъ искать, подлежат будетъ платежу по нижеслѣдующимъ пунктамъ.

3.

Тамъ же § 1 тамъ же артикулъ 15 § 2 с поправленіемъ

А ежели бъ который человѣкъ неволный или нѣсколко ихъ мужеска или женска полу с дѣтми от гп̃дна своего бѣжали и до другого кого пришли, а тотъ до кого оные беглеци прїйдутъ по предложенїю изъ суда или по

требованїю того жъ гп҃дна, от которого оные люде бѣжали, об отдачи тыхъ бѣглецовъ, не отдалъ, тогда по челобитю истца позванный долженъ будетъ самъ или чрезъ повѣренного своего на крайне означенный срокъ стать в судъ, и того бѣглеца или сколко ихъ будетъ поставить в судъ же, когда доведено будетъ от истца, что тѣ люде сколко ихъ будетъ суть его неволные, тогда отвѣтчикъ за неотдачу ихъ по предложенїю суда или по требованїю истца долженъ будетъ, сверхъ отдачи жъ тѣхъ неволныхъ людей, чїи оны с женами и дѣтми и со всѣми ихъ пожитками, и за убытки какїе чрезъ оныхъ бѣглихъ учиненные или истецъ в сиску ихъ издержалъ бы, награжденїе ему учинить удвое, да за остановку службы тѣхъ же неволныхъ людей за всякую недѣлю от каждой головы мужеской и женской могущихъ работат по восѣмънадцять копеекъ, а за малыхъ дѣтей, работать не могущихъ – по шесть копѣекъ заплатить, зчисляѧ з того времены, какъ кто оныхъ прїйметъ.

4.

Там же арт. 11 § 2 значала с поправленїемъ

Буди же ѡтвѣтчикъ и по такому опредѣленїю судовому оныхъ бѣглецовъ неволныхъ людей совсѣмъ не отдастъ за своимъ упрямствомъ, то уже судъ на такомъ за тѣхъ бѣглецовъ от всякой головы // мужеска и женска полу по 383
двадцять четири рублѣ, за дѣтей же по осмъ рублей денегъ, а за убытки зв.
собственные челобитчиковы по доказателству удвое, за остановку же въ работѣ по вышеписанному доправить имѣетъ, да и по такой всего того на отвѣтчику доправки тѣхъ людей неволныхъ оному истцу со всѣми ихъ пожитки отдать.

5.

Там же § 2 от полу и § 6 там же § 3 от полу

А когда бы отвѣтчикъ пред судомъ показивалъ, что о таковыхъ людехъ бѣглихъ не вѣдаетъ, да и в то времѧ когда позовный указъ ему поданъ, таковые бѣглеци у него не были и не имѣютъсѧ, тогда долженъ представить в отвѣтъ своего прикажчика или войта, либо служителѧ, которымъ владѣнїе и вѣдомство от него было поручено и кого изъ таковыхъ челобитчикъ изберетъ, тотъ имѣетъ присягнуть на томъ, что таковые бѣглеци во владѣнїи гп҃дна его, какъ прежде такъ и во времѧ поданїѧ позовного указу, не были и не имѣютъсѧ; а который гп҃днъ таковыхъ людей у себе имѣть не будетъ, кои могли бъ присягнуть, то самъ онъ противъ вышеписанного присягнуть долженъ, а по присягѣ оный отвѣтчикъ от иску челобитчикова свободенъ будетъ, а не похочетъ ли оный отвѣтчикъ присягнуть но пуститъ присягу челобитчику, тотъ же челобитчикъ присягнетъ на томъ, что тѣ бѣглеци во времѧ иску его в судѣ были у него отвѣтчика, и что оные собственные его суть неволные люде, тогда имѣетъ оный отвѣтчик, какъ за самыхъ бѣглецов головы, за женъ и дѣтей ихъ, такъ и за пожитки тихъ же бѣглецовъ и за убытки, буди какїе чрезъ оныхъ здѣлались и за остановку за работи, все заплатить челобитчику по вышеписанному сего артїкула 4 пункту, а по такой заплатѣ свободно отвѣтчику будетъ оныхъ бѣглецовъ, какъ собственныхъ своихъ сискивать, а сискавъ ихъ уже за своихъ людей неволныхъ по нижей писанному сего ж артїкула шестому пункту содержать имѣетъ.

6.

Там же § 4

Однако жъ если тѣмъ отвѣтчикомъ по заплатѣ истцу такїе люде бѣглїе сисканы будутъ, а оный истецъ похочетъ воспять взятїе собою денги ему отвѣтчику возвратить и людей своихъ викупить // и о томъ станетъ бить 384
челомъ (толко жъ не далѣе четирехъ лѣтъ) долженъ тотъ отвѣтчикъ принять от него свои всѣ дегни, такожъ за убытки, которые онъ в сиску тѣхъ бѣглецовъ издержалъ, а за остановку работи получить награжденїе, и оныхъ бѣглецовъ с женами и дѣтми и с пожитками ихъ возвратить, а когда челобитчикъ до четирехъ лѣтъ таковыхъ людей не викупитъ, то уже отвѣтчикъ оными какъ собственными своими купленными вѣчно владѣть имѣетъ, тожъ

разумѣть и о таковыхъ владѣлцахъ, которые, грунта свои с людми невольными кому продавъ, оному жъ кто купилъ уступаютъ право и тихъ бѣглихъ невольныхъ людей, кои бѣжали бъ отискивать, какъ самому ихъ прежнему владѣлцу.

7.

там же в Стат. роз. 12 арт.14 § 5

Что же касаетъсѧ слугъ кому по суду на вислугу данныхъ, которыи бы от своихъ господъ, шкоды подѣлавъ или кромѣ шкодъ, до кого ушли, о таковыхъ видачи ихъ гпдну и если бы тотъ, до кого ушли спорилъ, поступать по вышепоказаннымъ сего артїкула пунктамъ, однако ж позванный за ныхъ отвѣтчикъ, хотя бъ такихъ людей и поставить истцу не моглъ за головы ихъ платить ничего ему не долженъ, но толко за самые чрезъ ныхъ подѣланные и правно доведенные шкоды и за сумму, в которой бы оному на вислугу были ѡтданы, но если бы тѣ жъ бѣжавшїе люди в такомъ преступленїи, за которое подлежатъ смертной казни, виноваты быть явились, то оный принявшїй ихъ отвѣтчикъ долженъ будетъ присягою себе очистит в томъ, что в такомъ преступленїи с ными не имѣлъ никакого согласїѧ и что не вѣдаѧ об ономъ же злодѣянїи до себе ихъ принялъ, буди же присягти не похочетъ за то имѣетъ быть судим, какъ самые оные бѣжавшїе преступники.

Артїкулъ 17

О видачи невольныхъ и крѣпостныхъ людей тому, чїи оны суть и о давности крѣпостныхъ

1. Слугъ и людей плѣнниковъ бѣглихъ всегда и вездѣ видавать.
2. Когда кто невольних бѣглецовъ не видастъ и кто видастъ.
3. О давности крѣпостныхъ людей в городы или мѣстечка бѣжавшихъ.
4. О давности крѣпостнихъ в владѣлческїе села бѣжавшихъ. //
5. О бѣглихъ крѣпостныхъ домами гдѣ живущихъ и по наймамъ волочащихъсѧ. 384 зв.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 3 арт. 38 § 1 от полу

Невольные слуги и люде, которые кимъ в полонъ самы взяти или куплею, либо какъ ни есть кому правилно доставшїесь, плѣнники ж когда ушедъ от владѣлцовъ своихъ пришли бъ в каковъ городъ или мѣстечко и тамъ стали жить, а об ныхъ былъ бы искъ от тѣхъ, чїи оны, таковыхъ людей невольныхъ (несмотрѧ никакой давности, ни далного разстоянїѧ мѣста) изъ городовъ и мѣстечокъ урядъ тамошный, а если какїе мѣстечка или села владѣлческїе будутъ, то и оные владѣлци или прикажчики ихъ по подлинному тѣхъ чїи оны суть доказателству, либо по самыхъ ихъ признанїю видавать имѣютъ с пожитки ихъ неѡтмѣнно.

2.

Там же § 2

А естли бы оныхъ городовъ и мѣстечокъ урядники либо владѣлци или прикажчики таковыхъ бѣглихъ при иску ихъ по подлинным доказателствам не видали, то на таковыхъ урядникахъ и владѣлцахъ взявъ за ту невидачу двадцять четири рубли, отдать тому, чїи оны бѣгліе суть, а по доправки и такового платежа тѣхъ же бѣглихъ людей отдавать истцу непремѣнно, а кто оныхъ невольнихъ безспорно тому чїи оны суть видастъ, таковый от вышеписанного платежа свободенъ будетъ, какъ о томъ и в артїкулѣ 16 в пунктѣ 2 показано.

3.

Там же § 1 от полу с поправленїемъ

Когда же бы чїи слугы и люде не самые плѣнники, но уже з ныхъ родившїес крѣпостные, пришедъ в какїе города или мѣстечка в число тамошныхъ мѣщанъ приняти и под правомъ мѣскимъ пожили тамъ десять

лѣтъ, а объ ныхъ истєцъ вѣдаѧ, без правилныхъ причинъ в томъ десятолѣтном времены не сискивалъ, таковые хотѧ и крѣпостные чїи люде, в тѣхъ уже городахъ и мѣстечкахъ остатьсѧ имѣютъ, и вѣчно об ныхъ истєцъ молчать долженъ, єсли жъ бы не вѣдаѧ об ныхъ или длѧ правилныхъ причинъ и чрезъ такое десятолѣтное времѧ кто таковыхъ бѣглих крѣпостныхъ не сискивалъ, то отихъ крѣпостныхъ самыхъ или за оныхъ з такого города или мѣстечка викупъ ему заплаченъ быт долженъ по двадцять четире рубли от всякой головы мужеска и женска полу, а за дѣти малолѣтные по осми рублей за голову жъ, а по таком викупѣ истєцъ взять ихъ уже не будетъ силенъ, єсли же бы з города или мѣстечка такого викупу не дано и самы тѣ крѣпостные не имѣли чимъ викупитьсѧ, то оныхъ истцу видават на вислугу, поки // вышеобявленную викупа сумму отслужатъ такъ, какъ и о должникахъ 385
неимущихъ в главѣ 16 артїкулѣ 13 в пунктѣ 2 показано, а по вислугѣ имѣютъ быть свободны.

4.

Стат. роз. 12 арт. 12 § 1 до полу прибавленіе

Если жъ бы крѣпостный бѣглїй человѣкъ за какимъ владѣлцемъ не в далекомъ разстоянїи гп҃дна своего в пяти или в шести миляхъ домомъ, а не по наймамъ ходячи, жилъ, а тотъ бы гп҃днъ его вѣдая объ немъ его не искалъ, и давность земскую десять лѣтъ безъ правилных причинъ промолчалъ, тогда уже о томъ человѣку вѣчно молчати имѣетъ; а єсли за правилными причинами и чрезъ такое время не сискалъ, то поступать в томъ противъ 3 сего артїкула пункта.

5.

Там же § 1 от полу там же § 2 там же § 3 и Зерц. Саз. под словом давност № 4

Когда же бы крѣпостный человѣкъ бѣглїй жилъ домомъ за кимъ в далномъ от гп҃дна своего, разстоянїи, а именно в десяти или в несколко десяти миляхъ, а гп҃днъ бы его вѣдаѧ об немъ чрезъ двадцять лѣтъ безъ правилных причинъ не искалъ, таковый гп҃днъ о томъ человѣку вѣчно молчати имѣетъ. Развѣ гдѣ бы тотъ гп҃днъ о томъ своем человѣку, далеко домомъ живущемъ, не вѣдалъ или правилные причины в томъ препятствовали, а тотъ человѣкъ, живучи далеко, хотѧ и тую давность – двадцять лѣтъ тамъ засидѣвъ, посля ближей к имѣнїю гп҃дна своего пришолъ и поблизу жилъ, таковаго в близости пришедшого всякому гп҃дну правомъ доходить будетъ волно, толко *б* давности десятилетней и от того времены, какъ ближей прїйдетъ противъ 3 и 4 пунктовъ сего артїкула не промолчалъ, однакъ ежели бы тотъ крѣпостный нигдѣ ни у кого десять или двадцять лѣтъ, какъ выше сего показано домомъ не жилъ, но по наймомъ ходилъ, таковаго съ семею его гп҃днъ вездѣ и всегда искать и взять будетъ силенъ, и в томъ ему никакаѧ давность вредить не имѣетъ.

Артїкулъ 18

О поимкѣ бѣглого человѣка неволного по случаю на путы

1. Съ пойманнымъ на пути неволнимъ какъ поступать.
2. Кто за бѣглого неволного человѣка позванный в судъ не станетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 12 арт. 16 § 1

Кто бѣглого своего неволного человѣка улучитъ гдѣ на пути, хотя бы о побѣги его в судѣ какомъ учинена была от него явка или нѣтъ, а давности в иску того бѣглеца не промолчалъ, таковаго бѣглеца своего свободно каждому // со всѣмъ тимъ, с чимъ онъ будетъ взять, и к суду надлежащому 385
привесть, а судъ имѣетъ к тому у кого тотъ в бѣгахъ жилъ, писменно пред- зв.
ложить, чтобъ длѧ ответствїѧ на срокъ означенный, смотрѧ по разстоянїю мѣста самъ, либо прикажчикъ или повѣренный его прибылъ, и когда в судѣ челобитчикъ докажетъ, что тотъ бѣглецъ есть его собственный неволный

или самъ тотъ же бѣглецъ сознаетъ, то оного, такожъ жену и дѣтей его с чимъ от него ушолъ взискавъ от того за кимъ в бѣгахъ жилъ, да и всѣ собственные того ж бѣглеца вещи отдать челобитчику. Что же при такомъ бѣглецу пожитковъ будетъ собственныхъ того гпдна у которого онъ в бѣгахъ жилъ, тіе всѣ пожитки при томъ же гпдну остатся должны.

2.

Там же § 1 на конци

А хотя бъ по вишеозначенному изъ суда предложенію таковый бѣглеца держатель или прикажчикъ, либо повѣренный его на срокъ к суду и не явилъся, однакъ тотъ бѣглецъ по признанію своему или по доказателству, чій есть, тому отданъ быть имѣетъ по вышеписанному.

Артікулъ 19

О смертномъ убійствѣ над чужимъ неволнымъ человѣкомъ, такожъ и ѡ обидахъ ему от кого учиненныхъ

1. Кто чужого неволного человѣка всмерть убетъ.
2. Кто неволного человѣка в чемъ изобидитъ.

Пунктъ 1.

Порад. в Тит. о гпдну и слугѣ № 3 Зерц. Саз. под словом слуга № 12 со изъясненіемъ

Если бы кто чужого неволного человѣка, имѣя на гпдна его или на самаго его злобу, всмерть убилъ, такова убійцу за доводами смертію казнить, какъ главы 21 в артікулѣ 1 в пунктѣ 1, а за голову платежъ, какъ тоя ж главы в артікулѣ 3 в пунктѣ 3 показано, и за убытки з имѣнія убійцы доправить и отдать тому чій онъ убитый будетъ.

2.

Порад. в Тит. о гпдну и слуги № 3 Прав Граж. арт. 3 № 8 значала со изъясненіем

А когда бъ кто таковыхъ же людей неволныхъ чіихъ побилъ, изувѣчилъ или насилно удержалъ, либо ограбилъ, или в чемъ ни ест изобидилъ, а чрезъ то оному чіи тѣ люде неволные в работах и в протчем // здѣлается 386
остановка и убытки, за таковый бой и увѣчче, какъ в главѣ 21 в артікулѣ 4, а за грабежъ какъ в главѣ 22 в артікулѣ 4, за удержаніе и упущеніе работи и за убытки какъ сея жъ главы в артікулѣ 16 пунктѣ 3 показано, на обидителю доправить и отдать тому гпдну чіи оные люди будуть.

Артікулъ 20

О награжденіи за поимку бѣглихъ и неволнихъ людей

1. Кто поймаетъ бѣглого чіего человѣка неволного, за то ему награждать.
2. Кто бъ бѣглихъ неволнихъ людей передерживалъ, вѣдая об ных публікацію.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 12 арт. 17 § 1

Если бы чіи люде неволные бѣжали, а тотъ от кого ушли в судѣ обявивъ то для публікованія об ныхъ, обѣщалъ бы за поимку ихъ награжденіе учинить, и по тому оние будуть кимъ пойманы и в судъ либо к нему приведены, тогда кто ихъ поймалъ и привелъ долженъ тотъ чіи тѣ бѣглеци такое учинить награжденіе, сколко в публікаціи изъ суда от него было обѣщано, а людей своихъ неволнихъ себѣ принять имѣетъ.

2.

Тамъ же § 2 с сокращеніемъ

Кто же чіихъ бѣглихъ людей неволныхъ, вѣдая об ныхъ з суда публікацію, поймав задержитъ для отдачи тому чіи оны суть, а послѣ за приисканіемъ тѣхъ людей хозяину видастъ, таковый хозяинъ за прокормъ от всякого человѣка задержателю давъ за каждую недѣлю по шести копѣкъ, тѣхъ людей

своихъ свободно взять имѣетъ, а єсли бы таковый задержатєль по сиску доброволно оныхъ нє отдалъ и к суду за то былъ позванъ, то в томъ с нымъ при отдачи тѣхъ бѣглихъ поступать, какъ сєѧ главы в артїкулѣ 16 в пунктѣ 3 показано, а сверхъ того и за прокормлєнїє обявлєнный платєжъ тєраєтъ.

Артїкулъ 21

Кто бы крѣпостного чєловѣка подговорѧ увєлъ или викралъ //

1. Кто викраденного своєго чєловѣка с тѣмъ хто єго викралъ поймаєтъ. 386
2. Кто крѣпостного своєго викраденного чєловѣка в домѣ чїємъ застанєтъ. зв.
3. Кто крѣпостного викраденного чєловѣка за публїкацїєю передерживать будєтъ.
4. Кто за таковаго чєловѣка принявъ деньги паки оного откупить похочетъ.

Пунктъ 1.

Стат. роз. 12 арт. 15 § 1 с сокращенїємъ Зєрц. Саз. под словом наказанїє № 19 Права Хєлм. кнїги 5 розд. 70

Кто бы чїего чєловѣка крѣпостного подговорѧ увєлъ или викралъ и оный в скоромъ времены на пути с тѣмъ же чєловѣкомъ пойманъ будетъ, таковаго с тѣмъ уведеннымъ или викраденнымъ вєсть к суду надлєжащому и тамъ справєдливости з нєго искать, а єсли отвѣтчикъ запиратъсѧ станетъ, что оного чєловѣка єго нє подговаривалъ и нє викрадалъ, тогда тотъ хто єго с тѣмъ своимъ чєловѣкомъ словитъ, єсли нє будетъ другихъ доказателствъ имѣетъ, присягнуть на томъ, что отвѣтчикъ такова чєловѣка увелъ тайно и тогда виноватый имѣетъ быть судимъ, какъ воръ, а оного чєловѣка возвратитъ тому чїй былъ.

2.

Стат. роз. 12 арт. 15 § 2 с сокращенїємъ

Если жє кто увєденного или викраденного крѣпостного чєловѣка своєго в пути нє постигнетъ, но поступаѧ судовымъ процєссомъ с посланнымъ от уряду в дому чїємъ оного застанетъ, а тотъ у кого оный крѣпостный найденъ правилно отвєдетъсѧ, что онъ того крѣпостного нє кралъ и нє подговаривалъ, но самъ онъ к нєму пришолъ, и за тѣмъ з дому бъ своєго видать оного нє похотѣлъ, и о той невидачи в судѣ на нєго будетъ доведено, тогда оный отвѣтчикъ по взятїи от нєго таковаго крѣпостного чєловѣка имѣетъ з того времени, какъ сталъ у сєбє оного держать одного или сколко ихъ ни было бъ, учинить истцу награжденїє за остановку работи, какъ о томъ сєѧ главы в артїкулѣ 16 в пунктѣ 3 показано.

3.

Там жє арт. 18 с сокращенїємъ

А кто бы чєловѣка крѣпостного хотѧ самъ ни увелъ, ни викралъ, да вѣдаѧ объ нємъ публїкацїю, у сєбє передерживалъ и на урядѣ // объ нємъ нє обявилъ, 387
а мєжду тѣмъ от нєго тотъ крѣпостный убѣжитъ и то допряма сищетъсѧ, то о томъ всємъ поступать, какъ сєѧ главы в артїкулѣ 16 в пунктахъ 3, 5 и 6 показано.

4.

Там жє арт. 18 на конци

А єжєли бъ таковъ бѣглїй крѣпостный гдѣ сискалъсѧ или бы к тому кто за нєго заплатилъ, либо чїй онъ былъ явилъся или приведенъ былъ, тотъ жє чїй онъ былъ взять єго к сєбѣ похотѣлъ бы, таковый взятїє собою за нєго деньги и награжденїє убытковъ тому, кто єму за нєго платилъсѧ, возвратитъ и оного бѣглого к сєбѣ принять долженъ, и в томъ поступать, какъ сєѧ главы в артїкулѣ 16 в пунктѣ 6 предписано.

Права Гражданского атрикулъ 3 № 4 со изъясненїємъ Стат. роз. 12 арт. 20 Зєрц. Саз. подъ словомъ звѣръ № 7 на концѣ Зєрц. Саз. подъ словомъ нєволя № 5 съ поправленїємъ прибавленїє

Артїкулъ 22

Людє нєволные почєму свободу могут получить

Нєволные и крѣпостные людє могутъ получити свободу и быть свободными для слѣдующихъ причинъ: 1) когда бъ гпднъ ихъ фалшивую монєту дѣлалъ, а оны то обявлят и доведутъ или в другихъ важныхъ дѣлахъ в ползу государственного интересу вѣрность покажутъ. 2) Ежєли донєсутъ и дока-

жутъ о смерти убитого гп҃дна своего, которого наслѣдники длѧ полученїѧ по немъ наслѣдїѧ тайно его убили бъ либо отравили или вѣдаѧ о томъ кто его убилъ таили бъ. 3) Когда гп҃дна своего на войнѣ от непрїятеля или в пути от разбойниковъ или в какомъ-нибудь опасномъ мѣстѣ и случаи от смерти оборонятъ или от жестокого вреда, который бы могъ гп҃дну приключитъсѧ, предоберегутъ, либо кто б ихъ гп҃дна на войнѣ или на пути убилъ, а оны за убїйство его правнымъ поступкомъ отмщенїѧ искать будутъ. 4) Если от чїего насилїѧ дочеръ или жену гп҃дна своего оборонятъ, либо о насилномъ оныхъ взятїи известятъ и докажутъ. 5) Если во времѧ голода таковыхъ людей // своихъ 387
неволныхъ гп҃днъ ихъ вишлетъ з дому прочь не хотѧ ихъ кормить и снабдѣвать зв.
либо и сами за недостаткомъ у гп҃дна прокормленїѧ бѣжали бъ, и чрезъ все то голодное время самы или у другого кого прокормлятъсѧ и о томъ тогда жъ в судѣ надлежащомъ про себе обявлятъ, таковые имѣютъ быть вѣчно свободны. 6) Ежели гп҃днъ неволного своего человѣка болного з дому вишлетъ прочь или на пути без всякого снабдѣнїѧ, либо и в опасномъ мѣстѣ броситъ без правилной причины, а тотъ человѣкъ в судѣ о томъ докажетъ. 7) Какїй неволный человѣка двохъ имелъ бы гп҃дъ от которыхъ одинъ хочетъ его свободнымъ учинить, а другїй на тое не соизволяетъ, то тотъ несоизволяющїй от соизволяющого либо от самого неволного человѣка, принявъ платежа за него половинную часть, оного не удержуѧ, долженъ отпустить на свободу, ежели жъ бы у оного неволного за тую половинную часть платить было нѣчимъ, то в томъ поступать, какъ сеѧ главы, в артїкулѣ 17 в пунктѣ 3 показано. 8) Когда бы неволный человѣкъ на грунтѣ гп҃дна своего или на чужомъ невѣдомый скарбъ знайшолъ, и тотъ скарбъ или часть оного гп҃дну его чрезъ него достанетъсѧ. //

ГЛАВА ДВАДЕСЯТЬ ОСМАѦ 388

О ярмаркахъ, торгахъ и контрактахъ купеческихъ

Артїкулъ 1.

О ярмаркахъ, торгахъ и о свободной на ныхъ куплѣ

1. Ярмаркамъ и торгамъ гдѣ надлежитъ быть, а гдѣ ярмаркамъ не быть.
2. Продажа и купля товаровъ всякому свободна быт имѣетъ.

Пунктъ 1.

Зерцл. Саѯон. под слов ярмарок № 1

Ярмарки и торги, в коихъ городѣхъ и мѣстечкахъ во опредѣленное время бываютъ, тамъ тогда и быть должны, а в такихъ мѣстахъ гдѣ прежде не бывало ярмарковъ вновъ без особливого на то опредѣленїя и позволенїя от вышняго правителства не установлять.

2.

Там же № 2 и под слов. купецъ № 1 с поправленїемъ

На ярмаркахъ и торгахъ торговимъ людемъ доброволнимъ торгомъ и надлежащою достойною ценою товари всякие продавать и куповать, в замѣну и на кредитъ давать свободно, толко бы при такои продажѣ оныи торговые люди к обидѣ народной тайно не соглашались, инако не продавать или не куповать товаровъ, но такъ какъ между собою цену тайно жъ постановлятъ, а кто бы в противност сему на обиду народную учинилъ, таковый за то арестомъ наказанъ быть имѣетъ по разсмотрѣнїю суда.

Артїкулъ 2

О разныхъ купляхъ и продажахъ движимыхъ вещей

1. Кто бы первый какую вещъ приторговалъ, а другый оную купилъ.
2. О сторгованной безъ заплати и у продавца оставленной вещи.
3. В куплѣ никто никому препятствовать не имѣетъ. //

Пунктъ 1.

Зерцал. Сазон. под словом добра № 13 сначала и под слов. продажа № 8 Поряд. в Титулах о куплѣ и продажѣ вопрос 2 № 5

Когда бы кто у кого движимую вещъ куповалъ и не учиня совершенного торгу прочь отступился, а другій бы послѣ его тое совершенно сторговалъ и купилъ, первый же оный торговецъ похотѣлъ бы тую торгованную нымъ вещъ себѣ взять за тѣмъ что прежде торговалъ, тогда тая вещъ при томъ быт имѣетъ, кто совершенно хотя и послѣ сторговалъ и купилъ, а не при первомъ, который толко торговалъ, а не купилъ.

2.

Прав Гражд. арті. 20 № 3 с поправленіемъ и прибавленіемъ в согласіе правъ Зерцал. Сазон. под слов продажа № 9 и 10

А хотя бы кто совершенно у кого что сторговалъ с задаткомъ или без задатку и оставилъ сторгованную вещъ у продавца, и отдачу денегъ продолжилъ чрезъ договорное время, а между тѣмъ и торгъ бы проходилъ, и потому тоей же вещи продать было кому инному невозможно, в такомъ случаи продавецъ тую вещъ кому хотя иному волент продать, и когда же бы такая вещъ ради учиненного от первого купца торгу не была иному продана, тогда хотя бъ оный заторжчикъ от тоей собою сторгованной вещи и отступался, долженъ будетъ или оную заплатить или задатокъ свой теряетъ, если продавецъ доволенъ тѣмъ быть похочетъ, буди же и задатком такимъ не будетъ доволенъ, или иного и не получитъ, то сторгованную вещъ оный купецъ себѣ принятъ, а продавцу надлежащіе денги отдать имѣетъ, если жъ бы тоей сторгованной вещи положенъ былъ к отдачѣ денегъ срокъ по общему продавца и купца договору, но продавецъ прежде того срока продалъ тую жъ вещъ другому, такову вещъ по договору близшій будетъ первый купецъ отдавъ денги себѣ принять, нежели бы тотъ, кто послѣ купилъ оную одержать, в убыткахъ же, если бы какіе быт могли, долженъ тотъ продавецъ обоимъ купцамъ отвѣчат, и его жъ за тую двойную продажу в судѣ штрафоват надлежитъ.

3.

Права Хелм. книги 4 розд. 12

Кто станетъ у кого скотину или какую-нибудь вещъ торговат, тому никто не долженъ в торгу и куплѣ препятствуя вышшей цены продавцу наддавать, найпаче же силно оного купца от торгу такой вещи отгонить, поки бы самъ онъ от того не отступилъся, а кто бы в противность доброволного торгу наддачею вышшей цены первому купцу учинилъ препятствіе, либо // оного 389
от того торгу отогналъ, таковый у того кого отогналъ толко тѣ прежде даванные нымъ денги принявъ, вещъ купленную ему отдать, а свою наддачу терять и за убитки которые могли бъ от того произойти наградить имѣетъ.

Артїкулъ 3

О содержаніи уговора в продажѣ и куплѣ

1. Договоръ в продажѣ и куплѣ надлежитъ содержать.
2. О вещахъ купленныхъ и оставленныхъ у продавца, если бы спортились.
3. О товарахъ купленныхъ у продавца, если *б* купно с его товарами пропали.
4. Вещи купленные и оставленные у продавца онымъ особно от его вещей положенные, если бы были украдены.
5. О перемѣнѣ товаровъ у продавца купцемъ оставленныхъ.

Пунктъ 1.

Прав Гражд. артік. 140 № 7 Зерцал. Сазон. под слов продажа № 13 в Поряд. Титули купля и продажа № 10 с поправленіемъ

В продажѣ и куплѣ между купцемъ и продавцемъ какій будетъ договоръ, тотъ обѣ стороны и содержать должны, а если бы одна сторона на томъ договорѣ не устояла и от сего бы другой послѣдовали какіе убытки, тѣ оная не устоявшая сторона должна наградить, а договоръ при своей силѣ быть имѣетъ.

2.

Там же в Титулах о продажѣ и куплѣ № 9

Если бы кто у кого купилъ какіе вещи и не уплативъ денегъ далъ толко какій задатокъ или безъ задатку, оставилъ оніе вещи у того жъ продавца для содержанія на время за его соизволеніемъ без всякого договору, а между тѣмъ во оныхъ вещахъ порчь или шкода какая приключилась, то продавецъ если присягнетъ, что тая порчъ или шкода не от его и домовыхъ его людей причини здѣлалась, и кто бы тое учинилъ не знаетъ, таковый купецъ продавцу всѣ денги по уговору уплатитъ, или если такіе денги тогда жъ по учиненному торгу ему, продавцу, уплачены при немъ и оставить, а вещи тѣ собою купленные себѣ принять долженъ, буди же оный продавецъ на томъ присягти не похочетъ, то взятіе собою денги купцу возвратит, или если бъ такихъ денегъ у него не бралъ и не доправляя уже оныхъ вещи свои при себѣ держать имѣетъ. То же разумѣть и о куплѣ // лошади или другой какой 389
скотины, если бы от купца у продавца с его соизволенія на время оставлена зв.
и между тѣмъ охромлена была или пала, [1-]а то бы приключилос не от продавцевои[-1] причины, то за его присягою долженъ купецъ по уговору какъ за здоровую ему жъ заплатить, а охромленную же скотину или из палой кожу себѣ принять.

3.

Зерцал. Сазон. под слов продажа № 15 при концу и Стат. розд. 7 артік. 30 § 2

Такожъ если бы купленые у продавца и у него на время оставленные вещи какимъ-нибудь образомъ вовся пропали купно с продавцевыми вещами и в томъ бы онъ, продавецъ, присягнулъ, что такая пропажа невѣдомо чрезъ кого учинилась, тогда не долженъ за то купцу награждать, если бъ же не похотѣлъ присягнуть, или когда бы его, продавцеви, вещи были въ цѣлости, а купцевы самые пропали, тогда долженъ онъ, купецъ, взятіе за тѣ вещи денги возвратить, или другіе такои же цени вещи ему жъ отдать.

4.

Прибавленіе в согласіе права Статут. роз. 7 артік. 30 § 1

А если бы продавецъ проданніе собою товари по прошенію купца у себе по своему изволенію оставилъ, и в особливое гдѣ от своихъ товаровъ мѣсто за вѣдомомъ купца сложилъ, тѣ же товари были бъ покрадени, а его, продавцеви, в иномъ мѣстѣ цѣли остались; в такомъ случаи, когда продавецъ присягнетъ на томъ, что не умишленнимъ подлогомъ тѣ купленные товари особно от своихъ сложилъ, да и то мѣсто где были оные сложенные такъ безопасно было, какъ и то где были его собственные вещи, тогда купецъ, если означенные товари ему продавцу заплатилъ, денегъ своихъ на немъ поискиват не можетъ, а если не уплатилъ заплатить долженъ будетъ; буди же продавецъ на томъ не похочетъ присягнуть, то взятіе собою за оные украденные товары денги купцевѣ возвратить, а если тѣхъ денегъ не бралъ и доправлят уже на немъ не имѣетъ. Буди же продавецъ собою проданные и за вѣдомомъ купца гдѣ у себе положенные товари, посля на иное мѣсто перенеслъ и сложилъ мимо вѣдома купца, и тѣ товари были бъ покрадены, то в томъ судъ имѣетъ поступат такъ, какъ в главѣ 16 в артїкулѣ 36, пунктѣ 2 показано.

5.

Прибавленіе в согласіе того жъ права

Кто бы какихъ своихъ купленныхъ и у продавца осатвленныхъ товаровъ, послѣ не похотѣлъ принимать, сказивая что перемѣнени, то когда тотъ продавецъ присягнетъ, что тѣхъ товаровъ ни онъ самъ и никто от домовыхъ его людей не перемѣнялъ, тогда купецъ долженъ будетъ оные товари принявъ, надлежащою по уговору ценою заплатить, а если продавецъ на томъ не присягнетъ, то такіе товари // имѣютъ быть при немъ, а денги при купцу. 390

[1-] *Вписано по витертому тим самим почерком.*

Артїкулъ 4

О товарахъ в которыхъ бы явилъся какїй фалшъ или обманъ

1. Кто бы какіе товари обтомъ продалъ недомѣренные или спорченные не ручась.
2. Кто бы товари продалъ ручась, а послѣ бы в ныхъ явилъся обманъ или порча.
3. Продавецъ за порчу в проданномъ товарѣ когда не виноватъ.
4. О продажнихъ лошадяхъ или другой скотинѣ.

Пунктъ 1.

Зерцал. Сазон. под слов продажа № 3 и под слов фалшъ № 3, 4 и 5 Прав Гражд. артїк. 99 № 3 и 4 с поправленіемъ

Кто бы у кого купилъ какіе товари обтомъ, напримѣръ, сукна в паках, матеріи, полотна и тѣмъ подобные за шнурами нерушеннїе и не перемѣрованнїе, но такъ какъ из фабрикъ виходятъ, и продавецъ би в томъ если в нихъ какїй фалшъ есть, или нѣтъ, не ручилъся, купецъ же бы самъ или тотъ кому бы от него другому проданни были оные товари послѣ усмотрѣлъ быт в ныхъ фалшъ или недомѣръ и прочая, таковый купецъ об ономъ фалшу имѣетъ того ж часа опротестовать в надлежащемъ урядѣ и требовать освидѣтелствованія; почему если такъ явится, то сколко какихъ от того убитковъ купцу будетъ, тѣ убытки долженъ оный первый продавецъ ему наградить, а самъ взявъ из оного уряду аттестатъ, ехать в то мѣсто, откуду такіе товары вийшли, и тамо по правамъ, обикновенію и уставамъ купеческимъ с своими продавцами роздѣлатись, а если бъ такїй в товарах обманъ произыйшолъ от здешныхъ заводовъ, то тотъ кто тое здѣлалъ всѣ денги взятіе обиженному возвратить, протори и убытки по доводу наградить, и половыни тѣхъ товаровъ своихъ уступить ему жъ, обидимому, а другую половину толко себѣ принять имѣетъ.

2.

Зерцало Сазон. под слов продажа № 13 Прав Гражд. артїк. 99 № 1 и 3

Кто бы у кого купилъ какіе товари обтомъ и продавецъ за доброту оных ручилъся, на что бъ были и свѣдителі, потомъ оный купецъ усмотрѣлъ бы в тѣхъ товарахъ каковъ фалшъ, то продавецъ тѣ свои товари безъ всякого прекословыя от купца принять, а денги всѣ или задатокъ ему возвратит долженъ, на кого же доведется что тѣ товари сфалшовалъ, самъ ли продавецъ или кто другїй от кого онъ имѣетъ, такїй обманщикъ штрафованъ быть долженъ по вышшеписанному 1-му артїкула сего пункту.

3.

Прибавленіе в согласіе права Зерцал. Сазон. под словом фалшъ № 3 Права Гражд. артїк. 99 № 3 Зерцал. Сазон. под словом збожє № 5 прибавленіе

Когда бы кто у кого при свидѣтелех купилъ какіе товары обтомъ же, а продавецъ бы за доброту оныхъ не ручилъся, и купецъ того чтобъ онъ ручилъся // не требовалъ и не пересмотря товаровъ, хотя бъ на то от продавца было и соизволено, до себе принялъ, а послѣ бы усмотрѣвъ в ныхъ какую порчъ, схотѣлъ оные продавцу назадъ возвратить или если не платилъ, то и не платить, тогда таковый купецъ яко самъ за свою означенную неосторожность виноватъ, такъ долженъ товары тѣ какови-нибудь у себѣ держать, а денги уговоренные отдат продавцу, или если уже заплачении возвращенія их не требоват, ибо кто до чего причину дасть, самъ тому виновенъ и за то челобитствоват не можетъ, если ж бы в тѣхъ товарахъ, хотя и такъ неосторожно куплѣнных кромѣ порчи явилъся быть явный какїй обманъ, умишленно от продавца на убытокъ другихъ здѣланный, таковый продавецъ подлежитъ вышшеозначенному в 1 и 2 сего ж артїкула пунктахъ изображенному штрафу. 390 зв.

4.

Зерцал. Сазон. под словом конъ № 1, 2 и 6 и под слов продажа № 13 Права Гражд. артїк. 99 № 1

Лошад или какую скотину кто продастъ за порукою своею, что оная не краденная, не пенная, ни какого вреда и норова не имѣетъ, а послѣ инако бъ явилося, таковый продавецъ долженъ взятіе собою денги купцу возвративь и за убытки какіе могли бъ быт, наградит, ту лошад или скотину обратно

до себѣ принят, толко бъ оный купецъ болшъ трох днєй у себѣ такой лошади или скотини нє передерживалъ и чрезъ то время самъ бы оной в чємъ нє повредилъ или нє зноровилъ, ибо єсли то на нєго доведется, то оная лошад или скотина при нємъ остатись имѣетъ, а за то что напрасно на продавца затѣявъ чєлобитє привелъ бы ко убыткамъ, тѣ убытки єму самъ наградить долженъ, и для того при продажи лошадєи и скотины, єсли в ныхъ что от вышшєписанного находитись будетъ, за то продавцы нє ручась имѣютъ купующимъ обявлять.

Артикулъ 5

О поступкѣ на ярмаркахъ и торгахъ в крѣминалныхъ и поточныхъ либо росправочныхъ дѣлахъ

1. Всякого в кримѣналномъ дѣлѣ прєступника на ярмаркахъ и торгахъ имать и судить по правамъ в полковыхъ судахъ.

2. О прєступникахъ ярмарковых в нє кримѣналных дѣлахъ и о спорныхъ дѣлахъ купечєскихъ в нє кримѣналномъ жє, но по какомъ истцовом дѣлѣ.

3. Кто под арєстъ урядовый во врємя ярмарку данъ будетъ, а тотъ кто єго далъ чрезъ четири дни в судѣ нє явитъся.

Пунктъ 1.

Стат. розд. 14 артік. 4 § 1 с сокращєніємъ

Кто бы гдѣ в ярмарку, в торгу или в собранїи праздничномъ, на воровствѣ или за учинєнноє кому насилїє, побой, раны, либо смертноє убїйство, или какоє-нибуд кримѣналу касающоєсь прєступлєніє пойманъ былъ, таковаго, котораго бы онъ званія ни былъ, приєжжїй ли или из инихъ сторонъ, или из иного полку и уѣзду, свободный, либо чїй подданный или слуга – брать подъ арєстъ и допрашивать в томъ жє урядѣ, которому оноє мѣсто, гдѣ бы на ярмарку или торгу // то случилось подсудно будетъ, а з того уряду при 391
оныхъ єго допросахъ отсилать єго жъ в судъ полковый, в ономъ жє судѣ поступать с тѣмъ прєступникомъ по силѣ артїкулов сего права.

2.

Там жє § 2 и 6 с поправлєніємъ

А в нє кримѣналных прєступлєніяхъ, в ярмаркахъ и других мѣстах случаючіеся, дѣла производить и рѣшить по правамъ в тѣхъ жє мѣстах, гдѣ что такоє приключитъся, в городахъ урядникамъ и въ селахъ и собранїяхъ праздничных владѣлцамъ или опредѣляємымъ к тому от ныхъ людємъ, особливо жє в городах, єсли будутъ справи о купечєскихъ в куплѣ и продажѣ дѣлахъ, оныє производить урядникамъ градским в присутствїи и купечєскихъ людей по вышшєписаннымъ сея главы артїкуламъ и пунктамъ, которіє старшина должни наблюдат и того накрѣпко, чтоб нє было в народѣ дракъ и других нєспокойствъ или пожаровъ и иних насилних приключеный, а никому другому кромѣ уряду в такіє суднїє дѣла нє вступат.

3.

Там жє § 3 с поправлєніємъ

Кто бы по чїємъ иску во врємя ярмарку или торгу з урядового повелѣнія посажєнъ былъ под арєстъ, а самъ тотъ истєцъ кромѣ правилных причинъ в судъ чрез четири дни нє явилъся и сатисфікціи з того арєстованного нє искалъ, арестанта того урядъ можетъ освободит, а по освобожденїи оный арєстантъ, за то что єго по настоянїю такого истца арєстовано, справєдливости з нєго тамъ жє на урядѣ или в надлєжащомъ судѣ доходить волєнъ будетъ.

Артїкулъ 6

О искоренїи и прєкращєніи воровства по ярмаркамъ, торгамъ и гдѣ-нибудь

1. Без урядовыхъ записокъ или без свѣдителей лошадей, скотины и никакихъ рухлядей на ярмаркахъ, торгахъ и гдѣ нибудь никому нє куповать.

2. О опознанныхъ у кого кимъ своихъ вещей на торгу или на ярмярку и гдѣ-нибудь.

3. Кто бы при опознаніи у кого своей одной вещи других вещей купно с тою пропалых доходилъ.

Пунктъ 1.

Статут. розд. 14 артік. 8 § 1, 2 и 3 с поправленіемъ и сокращеніемъ

Для искорененія и прекращенія воровства и для охраненія от порока, убытковъ и затрудненія, хотя и не подозрителнымъ случаючогось всякому кто бы на ярмаркахъ, торгахъ у гдѣ-нибудь лошадь, скотину рогатую или какіе сребраные, мѣдные и протчые посуды, либо другіе рухляди, кромѣ публичных лавокъ, куповалъ или промѣнивалъ, а особливо у наемных людей, должно имѣть трохъ или двох вѣри годных свидѣтелей, которыи о томъ были бъ свѣдоми, и такъ с оными свидѣтелми, яко с самимъ продавцемъ обявляя о такой куплѣ на урядѣ в книгу урядовую записивать, и з оныя взять виписку за руками и за печатю урядовыми, на урядахъ же мѣскихъ держать особливую на то книгу и въ оную такіе о купляхъ обявленія со означеніемъ года, мця и дня, именъ и прозваній продавца, купца и свидѣтелей, токожъ жителства ихъ и цѣны за которую что куплено вписивать и давать купцамъ из той книги виписи безъ задержанія и волокити ихъ того жъ часа, а за то никакого датку не вимагая, взимать толко у купца и продавца на книги тѣ и на виписки по одному // листу бумаги, а если бы такая купля и 391
продажа случилась гдѣ кромѣ ярмарковъ и торговъ в далномъ от уряду зв.
растояніи, то и тамо должны быть достовѣрніи свидѣтели и по вишшеписанному в книги градскіе вписивать, на безлюднихъ же мѣстахъ, а на единѣ безъ свидѣтелей ни у кого незнаемого ничего не куповат.

2.

Там же § 2

Кто бы на ярмарку, торгѣ или на собраніи праздничномъ и гдѣ-нибудь какую ни есть свою вещь у кого опозналъ, а тотъ у кого познано хотя поставить достовѣрныхъ свидѣтелей что тую вещъ купилъ или вимѣнялъ, и оную держалъ явно зачиста, либо имѣлъ бы на то урядовую запись, однак долженъ оную вещъ истцу, если по подлиннимъ доводамъ явится быт его, безденежно возвратит, а самъ смотрѣть того у кого оную жъ вещъ кипулъ или вимѣнялъ.

3.

Там же § 3 с поправленіем

Когда бы кто, опознавъ свою вещь, сказивалъ при той и другіе свои вещи быт пропалїе, тогда тотъ у кого такая вещь опознана в неимѣніи свѣдителей, ежели человѣкъ не подозрителный, долженъ на томъ присягнут, что кромѣ той болше вещей никакихъ другихъ не покупалъ и об нихъ не извѣстенъ, однако жъ и по присяги вещь опознанную безденежно истцу возвратить долженъ, буди же в чемъ есть подозрителный, то с онымъ поступат по артикуламъ сего права. //

ГЛАВА ДВАДЕСЯТЬ ДЕВЯТАА 392

О судѣ над пахатними людми, о сѣлскомъ порядкѣ, о приблудахъ, о пастухахъ, стадникахъ, плугаторахъ, погоничахъ и о скотѣ

Артїкулъ 1

Когда и какъ пахатныхъ людей судить и о порядкѣ сѣлскомъ

1. Пахарей в кое время и какъ судить.
2. В преступленіи небольшомъ сторонного члвка в селѣ мощно судить.

3. О долгу, который стягаєтъся на всє сєло.
4. О скотинѣ, здѣлавшой въ гумнѣ шкоду.
5. О скотинѣ ламающєй или пєрєскакивающой огорожу.

Пунктъ 1.

Зєрц. Саз. под словомъ мужикъ № 7 с прибавлєніємъ

Во врємя косовичное или жатвєнное пахарєй никакій судъ призивать нє имѣєтъ, кромѣ важныхъ и кріминалныхъ дѣлъ, которыє нє тєрпят врємєни, да и в протчіє врємєна давать имъ судъ скоро какъ возможно, чтоб чрєзъ продолженіє суда нє подлєдовало имъ в полєвыхъ и домовыхъ работахъ упущеніє, в должностяхъ жє имъ надлєжащихъ нє было б остановки.

2

Там жє № 6 при концѣ с прибавлєніємъ

Когда бы какій сторонный чєловѣкъ случаємъ проступилъ что в сєлѣ или дєрєвнѣ в маломъ дѣлѣ, то могутъ такого урядники сѣлскіє судить бєзпристрастно, никакого єму нє дѣлая излишнєго // наказанія, кромѣ надлєжащой, кому бы какую учинилъ шкоду, уплатки, а о болшихъ дѣлахъ в вышший надлєжащій судъ ωтсилать должны. 392 зв.

3.

Зєрц. Саз. под словомъ долгъ № 30 с сокращєніємъ

Если бы задолжились сєлскіє обиватєли на нєобходимыє нужды громадскіє и тотъ бы долгъ былъ такій, который бы принадлєжалъ на всє сєло или дєрєвню к уплаткѣ, тогда имѣютъ всѣ общє сєлянє складиваться на ту уплатку по части, смотря по пропорціи грунтовъ. [1-1]Тожъ разумѣть и о[1-1] подсусѣдках тамъ жє живущихъ, чієго оныє нє были б владѣнія, которыє по употрєбленіи общой сѣлской зємлѣ в чємъ-нибудь были б соучастны, кромѣ сѣлскихъ урядниковъ, такожъ и кромѣ тѣхъ, которыхъ в владлчєскихъ сєлахъ владєлєцъ, а въ свободныхъ громада, за какоє громадскоє служєніє уволнять.

4.

Зєрц. Саз. под словомъ шкода № 1 и 9 со изяснєніємъ тамъ жє подъ словомъ збожє или хлѣбъ № 5

Буди бы шкода сталась в гумнѣ ωт чіей скотини вшєдшой имѣючоюсь в огорожи дирою, то тотъ кому надлєжало тую диру загородить оную шкоду скотиною здѣланную наградит долженъ, а когда б хозяину, имѣющєму обиду огорожа принадлєжала, искать онъ своєй шкоди ни на комъ нє можєтъ, понєжє тая шкода приключилась ωт єго нєбрєженія. То жъ разумѣть и о царинѣ, то єсть о окопѣ чрєзъ который на посѣянный хлѣбъ скотъ сѣлскій нє проходилъ бы и оного хлѣба нє портилъ, єсли б на ономъ окопѣ по обыкновєнію чія дѣлница нє была загорожєна или закопана. //

5. 393

Прибавлєніє в согласіє права Зєрц. Саз. под слов. звѣръ № 11 и под словомъ шкода № 17

Если би чія такая злая скотина была, которая проломлюєтъ или пєрєскакуєтъ огорожу и шкоди чинитъ в гумнѣ, в городѣ и гдѣ-нибудь, то хозяинъ такой скотини долженъ шкоду наградить во всємъ обиженному. То жъ разумѣть о домовихъ птицахъ, пєрєлѣтающихъ огорожу и шкоду дѣлающихъ.

Артїкулъ 2

О приблудныхъ лошадяхъ и скотѣ

1. Когда лошадь или другая какая скотина на чіє имѣніє либо в сєло или в чїй домъ приблудится.
2. Когда сосѣдская какая скотина в домъ другого сосѣда сама прийдєтъ либо сусѣдъ оную въ свой домъ с своєю скотиною заженєтъ.

[1-1] *Писано по витертому.*

Пунктъ 1.

Стат. роз. 14, артік. 25 с поправленіемъ Прибавленіе в согласіе Прав. Хелм. книг 4 роз. 32

Если бы лошадь или другій скотъ какимъ случаемъ на чіе имѣніе приблудилъся, такова лошадь или скотъ приблудный имѣютъ быть взяти тѣмъ, на чіе имѣніе оный пришелъ, а тотъ кто бы ни былъ, о таковыхъ приблудахъ и о спашѣ, которая *б* ему учинилась, тотъчасъ въ надлежащомъ урядѣ обявить, урядъ же записавъ тѣ приблуди по примѣтамъ и о спашѣ освѣдителствовавъ, оные приблуди тому кто привелъ за роспискою ѡтдать, либо при урядѣ оставить, и о такихъ приблудахъ неоднократно публіковать имѣютъ. Кто же к нымъ приищетъсѧ и доведетъ // что его, тому тѣ приблуди и ѡтдать, принявъ ѡт него за кормъ и досмотръ, такожъ и за спашъ, какая будетъ, достойное, а не излишное награжденіе. Если жъ бы кто-нибудь такіе приблуди утаивъ не урядѣ не обявилъ или урядъ обявленные и собою принятіе таковые приблуди утаевая об ныхъ не публіковалъ, ѡт таковыхъ, тому чіи приблуди, награжденіе удвое учиненно быть должно, а когда *б* никто к тѣмъ приблудамъ не приискивалъся чрезъ долгое время, то оные ѡтдавать в войсковые артилеріи, а з тѣхъ артилерій, кто и по многомъ времени к нимъ приищется и докажетъ что его, ѡтдавать же тому чіи будутъ без всякого за кормъ и досмотръ награжденія. То же разумѣть если бы какіе лошади или скотъ в которое-нибудь село или в общій сгонъ, либо в чій-нибудь табунъ и стадо приблудились или бы оные ѡт воровъ либо разбойниковъ ушедшихъ оставлены были. Кто же имѣетъ свой лошадейный и рогато*го* скота заводъ, долженъ имѣть на имя или прозваніе свое клеймо, и тѣмъ свой скотъ наклеймова*т*, означенныхъ же приблудъ яко по вышеписанно*му* не присвоевать, такъ вновъ не клеймовать и готоваго клейма своимъ не переклеймовать, а кто бы въ противность сему учинилъ, таковый познавшему свою скотину удвое за оную награждать, а сверхъ того по состоянію дѣла арестомъ, либо и на тѣлѣ наказанъ бы*т* имѣетъ. 393 зв.

2.

Зерц. Саз. под слов. скотина № 11 с прибавленіемъ

Когда бы скотина какая ни есть сусѣдская в домъ другаго в селѣ сосѣда с скотиною его сама прибрила, либо сосѣдъ с своею скотиною в домъ свой // занялъ, то тотъ сосѣдъ, у кого в домѣ чужая скотина будетъ, того жъ часа, а по крайней мѣри по утру никуда оной з своего двора не виганяя, уряду сѣлскому либо и самому тоя скотини хозяину обявить и ѡтдать, если *ж* бы не обявилъ или вигналъ, а тая скотина какимъ случаемъ пропала бъ, то по обиску о*б* ней, тому чія тая скотина была и по людской оцѣнки наградить долженъ. А по награжденіи оной скотини какъ своей уже искать, а сискавъ, если ему первый хозяинъ денегъ его не возврати*т*, и убытковъ в обиски приключенныхъ не наградитъ, оную себѣ держать имѣетъ. 394

Артїкулъ 3

О пастухахъ, стадникахъ, плугаторахъ, погоничахъ и о скотѣ

1. О пастухѣ общомъ и партикулярномъ и о награжденіи ихъ.
2. ежели пастухъ пасть скотини не похощетъ или заболѣзнуетъ.
3. Пастухъ сколко прійметъ скота, столко и пригнать долженъ.
4. О скотинѣ которая бѣгаетъ з поля.
5. О не пригнанной скотинѣ пастухомъ з пола.
6. О скотинѣ насилно ѡт пастуха ѡтнятой или звѣромъ похищенной, либо палой.
7. О охромленіи и поврежденіи скотини ѡт скотини за сторожею пастуховою. //
8. Если пастухъ кому скотомъ обиду здѣлалъ. 394 зв.

Пунктъ 1.

Зєрц. Саꙁ. под словомъ скотина № 3, 4, 5 и 6 Прав Хєлм. книг 5 роз. 83 Поряд. в Арт. Прав Маг. о убытках домовихъ № 8

Во всякомъ городѣ, селѣ и деревнѣ долженъ быть пастухъ общій, и ему всякую скотину, которая за нымъ ходить можетъ пасти ѡтдавать и по уговору награждать надлежитъ, кто же бы, имѣя доволно скота, похотѣлъ особенного себѣ содержать пастуха, тому не возбранно.

2.

Прибавлєніе в согласіе прав Поряд. в Арт. Прав Маг. о слугахъ № 3

Если бы пастухъ, здѣлавъ уговоръ с обиватєлми, посля не похотѣлъ пасть скота, то долженъ на свое мѣсто сискивать другого надежного по такому жъ уговору денежнему или хлѣбному ѡт всякой скотини по какому и онъ уговорилъся прежде. Буди же не сищетъ, тогда самъ имѣетъ пасть скотину без всякихъ ѡтговорокъ, ежели ж бы до уговоренного срока не допаслъ, либо скотъ оставя бросилъ, все свое заслуженное теряетъ, убитки какіе б воспослѣдовали наградить долженъ, а когда бъ здѣлавъ уговоръ или уже пасучи скотину заболѣзновалъ, то ему на свое мѣсто или з двора своего, либо з стороны сискивать другого пастуха, если похощетъ, будетъ свободно. Буди же сискат не похощетъ или не возможетъ, то сами обиватели пастуха другого себѣ сискат имѣютъ. Однако жъ // сколко онъ времени по болѣзнь 395
свою скотъ пасъ, награжденіе ему учинить должны.

3.

Зєрц. Саꙁ. под словомъ скотина № 6 и под словомъ пастухъ № 1 Прав Хєлминского книг 5 роз. 83

Сколко ѡткуда пастухъ в полє принялъ, туда столко и пригнать имѣетъ. А какую скотину потяраетъ своимъ небреженіемъ, кромѣ нечаянного какого случая, за тую по доводамъ и оцѣнки хозяину заплатит долженъ.

4.

Прибавлєніе Зєрц. Саꙁ. под словомъ збожє или хлѣбъ № 5

Буди же какая скотина убѣгаетъ з поля такъ, что оныя удержать вєсма невозможно, то пастухъ долженъ обявивъ хозаину, чтоб такую скотину свою или в домѣ держалъ, или стриноживъ $вервомъ$ в полє пускалъ, а єсли по обявленію пастуховомъ хозяинъ такую скотину не стриноживъ в полє паки пускалъ бы, скотина же, обыкновенно убѣгаѧ, гдѣ пропала бъ, то пастухъ уже виноватъ не будетъ, понеже той пропажи самъ хозяинъ причиною.

5.

Зєрц. Саꙁ. под словомъ пастухъ № 2 и 3 Прав Хєлм. книг 5 роз. 83

Если бы на пастуха челобитє было, что онъ какой скотини хозяйской не пригналъ, а пастухъ бы доказателствъ иныхъ не имѣя присяглъ на томъ, что таковой скотини при немъ не было и тѣмъ в невинности своей оправдилъся б, таковый пастухъ ѡт платежа за тую скотину воленъ быть имѣетъ. Однакъ ежели бы хозяинъ тотъчасъ пришедъ к пастуху об той скотинѣ своей у него спрашивалъся, и на то имѣлъ бы свѣдителей, что онъ, хозяинъ, либо кто-нибудь его домовый, тую скотину к пастуху пригналъ, тогда оного пастуха к присяги не допущать, но по таковому свидѣтелству тую скотину за оцѣнкою // людскою хозяину уплатит долженъ. 395 зв.

6.

Зєрц. Саꙁ. подъ слов скотина № 6 и 8 Прав Хєлм. книг 5 роз. 83 с прибавлєніемъ

Если бы кто скотину у пастуха насиліемъ ѡтнялъ, или волкъ не ѡт небреженіѧ пастухова похитилъ, либо сама здохла, таковый скотини пастухъ по доводному оправданію хозяину награждат не будетъ.

7.

Стат. роз. 13 артик. 14 § 2 Зерц. Саз. под слов скотина № 7 и под слов шкода № 6 Поряд. в Артик. права Магдеб. о убыткахъ домових № 8 Прав Хелм. книг 5 роз. 83 со изяснѣніемъ и поправленіемъ

Когда бы скотина ѡт другой скотини пред пастухомъ охромлена либо ранена или убита была, и того *б* на пастухѣ искано, то пастухъ оную скотину которая тое здѣлала показать и если би потребно, то и присягнуть имѣетъ на томъ, что тая именно скотина оной другой вредъ здѣлала, а чія тая скотина будетъ, таковый хозяинъ за убитую или крайне повреженную по оцѣнки обиженному наградить, а себѣ тую убитую или поврежденную принять долженъ. Буди же оная скотина мало охромлена или повреждена, таковую взят, кормить и содержать, а какъ виздоровѣетъ хозяину, чія была ѡтдать. Если же здохнетъ, по вышеписанному заплатит имѣетъ, а если пастухъ скажетъ и присягнетъ, что онъ того усмотрѣтъ не моглъ, самъ же тому не есть причиною и не вѣдаетъ, чія именно скотина другую пробила либо охромила или убыла, таковый пастухъ ѡт платежа свободенъ будетъ, и хозяинъ той охромленной либо убитой скотини ни на комъ искать не имѣетъ.

8.

Зерц. Саз. под слов шкода № 20 и под слов скотина № 8

Когда *б* пастухъ скотомъ кому траву потолочилъ, хлѣбъ попаслъ, либо какую другую обиду здѣлалъ, в такомъ случаи самъ обиженному и награждать имѣетъ. По сему жъ артїкулу поступать о стадникахъ, плугаторахъ и погоничахъ, во всѣхъ вышеписанныхъ случаяхъ. //

ГЛАВА ТРИДЕСЯТАѦ

О цыганахъ, татарахъ, жидахъ и другихъ невѣрныхъ, о бѣзчестїи, ранахъ и убїйствѣ ихъ

Артїкулъ 1

О судѣ надъ цыганами о ихъ за увѣчье навязкѣ и платежѣ за голову

Стат. роз. 14 арт. 35 с поправленіемъ

Цыганє во всякихъ росправочныхъ и кримїналныхъ дѣлахъ за воровства, смертные убїйства, чародѣянїѧ и протчїѧ ихъ преступленїѧ, имѣютъ быть судими, наказивани и казнены по артїкуламъ сего права, в надлежащихъ судахъ, гдѣ бы ихъ какое преступленіе ни случилось, а имъ циганамъ если бы ѡт кого обиди, побои и убїйства приключились, навязка и за голову платежъ в судахъ надлежитъ приговаривать противъ посполитихъ простонародныхъ в поли, понеже они, цигане, такъ в Малой Россїи живущіе и волочащіесь по природѣ и по всѣмъ своимъ обхожденіямъ суть непостоянные, и свои промысли не такъ пристойнымъ трудомъ, какъ самимъ обманствомъ с обидою и убыткомъ народнымъ ѡтправляютъ, да они жъ, цыгане, внѣ общества состоятъ и никакого обществу в народныхъ должностехъ вспомоществованїѧ не дѣлаютъ, но яко бродяги и не осѣдлїе вездѣ волочатъсѧ.

Артїкулъ 2

О жидахъ, татарахъ и всякихъ невѣрныхъ приежжихъ

1. Всякимъ невѣрнымъ в Малой Россїи жить, такожъ чиновъ, ѡткуповъ и христїянъ в службѣ имѣть не надлежитъ.
2. Буди нехристїянинъ з неволи христїянина выкупитъ.
3. Когда христїянинъ невѣрному не можетъ чимъ долга уплатить.
4. Кто ѡт нехристїянъ христїянскую вѣру прійметъ.
5. Буди бы нехристїянинъ новокрещенного обидилъ с поруганіем нимъ принятой вѣры христїянской.

Пунктъ 1.

Зерц. Саз. под словомъ жидъ № 2 с поправленіемъ Стат. роз. 12 арт. 9 § 1 с сокращеніемъ

Жидамъ в Малой Россіи какъ в шинкахъ, такъ и ни въ какихъ домахъ ни за кимъ не жить, такожъ никому изъ малороссіянъ, имъ же жидамъ, домовъ и другихъ грунтовъ своихъ ни в найми, ни продажею // не заводить и никакихъ 396
имѣній и промысловъ в откупѣ имъ не пущать под опасеніемъ штрафа. зв.
Равнымъ же образомъ татарам и другимъ невѣрнымъ людямъ здѣсь жить и между малороссійскими обивателми числитись, а послѣдователно никакихъ урядовъ и откуповъ въ Малой Россіи имѣть не надлежитъ, однако жъ пріезжающимъ за промысломъ купеческимъ на время наемъ дворовъ, амбаровъ и лавокъ коморныхъ имѣетъ быть не возбраненъ, да имъ же, татарамъ, жидамъ и всякимъ невѣрнымъ, в службѣ своей христіянъ мужеска и женска пола ни за наемъ, ни под другим какимъ видомъ не держать, развѣ на какую маловременную послугу за надлежащую заплату жидъ или другій невѣрный христіянина либо христіяниню нанятъ можетъ.

2.

Там же § 1 с поправленіем и прибавленіемъ Прав Граж. арт. 140 № 25 Зерц. Саз. под слов добра № 25 причина третая и под словомъ фантъ № 4 при конци и под словом жидъ № 14 Поряд. част 1 о жидах № 9 при конци и в Титулах о закладѣ вопрос 15 № 37

Если жъ бы татаринъ или жидъ и кто-нибудь з невѣрныхъ христіянина из плѣна или з какой другой неволѣ викупилъ, либо и самъ плѣнный на окупѣ сѣлъ и объ немъ от самого ли или от того кто викупилъ, увѣданно будетъ, а оный плѣнный, дабы не былъ у невѣрного в службѣ и неволѣ. Если не можетъ имѣть ни самъ чимъ себе викупить, ни иного кого, кто бы его викупилъ не сищетъ, в такомъ случаи изъ монастирей да изъ того полку, в которомъ оный плѣнникъ родилъся и жилъ, за позволеніемъ вышшаго правителства на всехъ обивателей, никого необхода, по пропорціи имущества надлежащую сумму денегъ на викупъ оного плѣнного расположить и собравъ, тѣми денгами викупить, а викупивъ его без всякія вислуги на свободу пустить надлежитъ.

3.

Прибавленіе в согласіе вышписанных прав

Ежели бъ христіянинъ какому ни есть невѣрному задолжился и оного долгу чимъ уплатить не имѣлъ, то судъ имѣетъ объ немъ публіковать, не пожелаетъ ли кто за него из обывателей истцу невѣрному долгъ уплатить, а его должника к себѣ взять на вислугу, буди же бы никто за него такого долгу уплатить и его на вислугу себѣ взять не похотѣлъ, то з оного города или села, которого онъ должникъ жилецъ или родимецъ, таковый долгъ обществомъ уплаченъ быть имѣетъ, а должника самого // на общую вислугу 397
взять, вичита ему тую сумму за долгъ его уплаченную, какъ в главѣ 16 артікулѣ 13 о должникахъ неимущихъ показано.

4.

Стат. роздѣлъ 12 арт. 7 § 5 с поправленіемъ

Буди какой жидъ или жидовка, либо кто от другихъ невѣрныхъ своихъ добрымъ произволеніемъ вѣру христіянскую прійметъ, то всякъ таковый или таковая имѣютъ признаны быть противъ шляхти и воинского званія людей, однако жъ таковые новокрещенные сами ни в какой чинъ производими быть не имѣютъ, а дѣти и наслѣдники ихъ в христіянствѣ рожденны и в какомъ будутъ званіи, по тому производими быть могутъ в чини, которыхъ заслужатъ и будутъ достойны.

5.

Зерц. Саз. под словомъ жидъ № 8 с поправленіемъ

Который бы жидъ и каковъ-нибудь невѣрный обезчестилъ, побилъ или обидилъ, или всмертъ убилъ новокрещенного, таковый имѣетъ быть судимъ, какъ бы то здѣлалъ над шляхтичемъ, по тому жъ в судѣ поступать в обидахъ, безчестіи и убійствахъ учиненных новокрещеннымъ женамъ, дѣвкамъ, кото-

рымъ за смертное убїйство, безчестїе и увѣчье, какъ шляхетскому женскому полу платежъ надлежитъ, а ежели бы при томъ побои или безчестїи, либо смертномъ убїйствѣ над христїяниномъ невѣрный ругалъ вѣру христїянскую, то с таковымъ имѣетъ быть в судѣ поступлено, какъ о бгохульникахъ в главѣ 2 артїкулѣ 1 пунктѣ 2 показано.

Артїкулъ 3

О платежахъ за голову, за безчестїе и увѣчье, татарам и другимъ невѣрнымъ воиско служащимъ и неслужащимъ, а особливо жидамъ

Стат. роз. 12 арт. 10 § 1 и 2 и арт. 7 § 1, 2 и 3 со изъясненїемъ и поправленїемъ

Туркамъ, татарамъ и другимъ невѣрнымъ воиско служащимъ платежъ за голову, за побой, рани, за увѣчье и за безчестїе противъ званїа шляхетского и воиского здешныхъ малороссїйскихъ людей, какъ о томъ званїи в главѣ 20 в артїкулѣ 46 показано, а кои купечеством и разними художествы и другими промысли бавятъсѧ, и жидамъ платежъ за голову и за увѣчье и за безчестїе противъ здѣшныхъ людей, которыи таковыми жъ художествы // и промыслами упражняютъсѧ, женамъ же ихъ обще противъ званїа ихъ же мужей удвое, какъ о томъ в главѣ 21 в артїкулѣ 3 изображено. 397 зв.

Артїкулъ 4

О убїйствѣ, ранахъ, увѣчьѣ и безчестїи туркамъ, татарам, жидамъ и другимъ невѣрнымъ от христїянъ

1. Кто турчина, татарина, жида и другого невѣрного умышлено всмерть убьетъ, или ранитъ, изувѣчитъ, побетъ, либо обезчестит.

2. Кто такова невѣрного случайно убетъ или ранитъ, либо изувѣчить.

3. О убогомъ христїянинѣ, который такого невѣрного ранитъ либо изувѣчитъ или обезчеститъ.

Пунктъ 1.

Там же Стат. роз. 12 арт. 7 § 1, 2 и 3 и арт.10 § 1 Права Хелм. кнїги 2 розд. 34 со изъясненїем и поправленїемъ

Буди бы какого-нибудь званїа христїянинъ, татарина, жида или другого невѣрного человѣка, который в здѣшный край прїезжаютъ, умышленно всмерть убилъ или на здоровю изувѣчилъ, ранилъ, либо составъ или членъ который отрубилъ, отрѣзалъ или вовсѧ повредилъ, либо самовольно арестовалъ, вязенїемъ тѣснилъ, или побилъ и в томъ по доводамъ в судѣ явитъсѧ быть виновенъ, таковаго за смертное убїйство смертїю казнить, а за увѣчье, раны, за отрѣзанїе и повреждение составовъ и за безчестїе, изъ имѣнїй его платежъ произвожденъ быть имѣетъ противъ ихъ званїа по вышшеписанному сеѧ главы в 3 артїкулѣ и по артїкулам в главахъ 20, 21 состоящимъ. То жъ разумѣть о насилїяхъ, разбояхъ и безчестїяхъ и убїйствахъ при томъ здѣланныхъ.

2.

Там же роз. 12 арт. 7 § 2 со изъясненїемъ и поправленїемъ

Кто бы какова-нибудь званїа христїянинъ, по случаю или въ оборонѣ турчина, татарина, жида или другого невѣрного всмерть убилъ либо ранилъ или изувѣчилъ, с таковымъ поступать какъ в артїкулахъ главы 20 показано.

3.

Там же § 2 от полу

Ежели кто из убогихъ христїянъ за побой, за раны или увѣчье, либо за безчестїе не будетъ имѣть чимъ платить обиженному невѣрному, таковаго христїянина арестомъ наказать, смотрѧ по званїю оного невѣрного, такожъ по состоянїю и обстоятелству // дѣла, однакожъ судъ в доправкѣ за лѣкаства, если которые в томъ будутъ употреблены, на томъ обидителѣ поступать имѣетъ противъ артїкула 2 пункта 3 сея жъ главы. 398

Артїкулъ 5

О побои, бєзчестїи и убїйствѣ христїянина от жида или другого какого нєвѣрного

Зєрц. Саз. под словом жидъ № 4 и 16 Порад. част 4 о различнои казнѣ злодѣєвъ № 1

Когда бы жидъ или другїй какїй нєвѣрный христїянина побилъ, обєзчестилъ и изувѣчилъ или всмєртъ убилъ и то в судѣ на нєго доказано будєтъ, тогда за такоє смєртноє убїйство убившому пєрвѣє отсѣчъ руку, а потомъ голову, сверхъ жє того за голову убитого такожъ за побой, бєзчєстїє и увѣчє христїянину имѣєть быть з имѣнїѧ оного убїйци заплачєно противъ званїѧ и чина оного жъ христїянина удвоє, какъ показано в главахъ 20 и 21 сєго права, а в случайномъ либо в оборонѣ здѣланномъ убїйствѣ, имѣєтъ судъ поступать, какъ бы оноє учинилось и мєжду христїянами.

Артїкулъ 6

О истцѣ и отвѣтчикѣ, обоихъ нєвѣрныхъ

1. О кримїналномъ дѣлѣ мєжду обома нєвѣрными.
2. В дѣлѣ нє крїмїналномъ мєжду нєвѣрними жъ.

Пунктъ 1

Стат. роз. 1 арт. 1 § 2 и роз. 12 арт. 7 § 13 сначала со изяснєнїємъ

Если бы жидъ на жида или какїй ни єсть нєвѣрный на нєвѣрного в дѣлѣ за смєртноє убїйство, разбой, воровство и в другихъ дѣлахъ крїмїналныхъ чєлобитствовалъ, то имѣютъ быть сужєны и по суду виноватый казнєнъ или наказиванъ такъ, какъ о крїмїналныхъ дѣлахъ мєжду вѣрными случающихъсѧ означєно в артїкулах сєго права.

2.

Там жє арт.7 § 4 со изяснєнїємъ

Равнїмъ жє образомъ єжєли жидъ на жида или какой-нибудь нєвѣрный на нєвѣрного учнєтъ быть чєломъ в дѣлѣ за бєзчєстїє, рани, побой и увѣчє и в протчїихъ обидахъ, за что нє слѣдуєтъ смєртнаѧ казнь, то под какимъ судомъ в прєступлєнїи по доказателству виноватый явитъсѧ, тамъ оного судить и исполнєнїє по рѣшєнїю учинить, такимъ жє образомъ какъ бы то христїянинъ здѣлалъ христїянину. //

398 зв.

Артїкулъ 7

О доказатєлствахъ в дѣлахъ мєжду вѣрным и нєвѣрнимъ случающихъсѧ

1. О свѣдитєлствѣ христїянина противъ нєвѣрного и нєвѣрного противъ христїянина.
2. Мєжду вѣрнымъ и нєвѣрнымъ присяга отвѣтчику надлєжитъ.

Пунктъ 1.

Зєрц. Саз. под словом жид № 4 и 16 Прав Граж. арт. 138 № 3 Порад. част 1 о жидах № 4

Если христїянин на жида или на кого ни єсть из нєвѣрныхъ за долгъ, за рани, за убїйство, и за какїѧ-нибудь обиды станитъ чєлобитствовать нє имѣѧ письмєнныхъ доказатєлствъ, то с двома свѣдитєлми христїянами самотрєть противъ жида, жидъ жє на христїянина с другимъ жидомъ, а трєтимъ христїяниномъ самотрєть жє доказивать должны. Такожъ жидъ и всякїй нєвѣрный в повѣрєнныхъ за христїянина противъ христїянина быть нє имѣєтъ, а жидъ за жида и всякїй нєвѣрний за нєвѣрного повѣрєнным быть можєтъ.

2.

Прав. Хєлм. кнїги 2 роздѣлъ 34 со изяснєнїємъ

Если бы дѣло мєжду христїяниномъ и нєвѣрнымъ спорноє в чємъ-нибудь пришло в судѣ к присягѣ, в нєбытїи ни письмєнныхъ доказатєлствъ ни свѣдитєлствъ, то по силѣ другихъ артїкуловъ сєго права кто будєтъ

отвѣтчикъ христіянинъ ли или невѣрный присягою противъ челобитчика оправдитъсѧ имѣетъ, такъ какъ и в дѣлахъ между обоима вѣрными показано.

Артїкулъ 8

О присяги жидовской

В Порад. в Процесѣ судов. част 1 о жидах № 56 Зерц. Саз. под словом жидъ № 18 и 20

Присягатъ надлежитъ жиду пред положеннымъ на столѣ десятословіемъ заповѣдей Бжіихъ, которые написанные и в ременѣ вшитіе у жидовъ содержуютъсѧ, да пред книгами Ветхаго Завѣта, си есть Библіею на ихъ еврейскомъ язикѣ писанною или печатанною и Талмутомъ ихъ же жидовскимъ, положа на ныхъ два персти и стоѧ босо на свинеи кожѣ по нижеписанной ротѣ. //

Рота присяги жидовской

399

Я (імркъ), присягаю Гду Бгу единому Саваофу, который небо, землю, море, воздухъ, огонь и все видимое и невидимое создалъ, и законъ нашъ еврейскій уставивъ, перстомъ своимъ бжественнымъ на скрижалехъ Мойсею данныхъ написалъ, что на мене, NN, челобитствуетъ в томъ, яко бы я долженъ за то, да за то, или тогда то учинилъ (виписать челобитчиков искъ о что бетъ человъ), то я ему, NN, ничего не долженъ, или такого, а такого зла не учинилъ (противъ иску все прописать), такъ мнѣ Гди Бже в правдѣ моей помози, а если я в томъ ложно и неправедно присягаю, дабы мене Гдь Бгъ погубилъ, который погубилъ потопомъ всякое животное от человѣка до скота, а праведного Ноѧ со осми душами в кораблѣ сохранилъ, если неправедно присягаю дабы погубилъ мене Гдь Бгъ, который погубилъ Садомскіѧ и Гоморскіѧ мѣста и жену Лотову в столпъ соляный претворилъ, праведного же Лота съ дщерми его живыхъ сохранилъ; если неправедно присягаю, дабы погубилъ мене Гпдь Бгъ, который погубилъ Цара Египетского Фараона въ Чермномъ морѣ, а людъ Израилскій превелъ посуху чрезъ тое жъ море; если неправедно присягаю, да погубитъ мене Гпдь Бгъ, который погубилъ Дафана и Авирона; если неправедно присягаю, дабы мене всѧ тая постигла казнь, котораѧ на клятвопреступниковъ в книгах Мойсеевыхъ написана, а на жену и на дѣти мои и на весь домъ мой такая бъ пришла бъ проказа и язва, какъ на Неемана сиріянина и из него на слугу елисеева Гіезію; и если не праведно присягаю, дабы Гдь Бгъ не сподобилъ мене быти в небѣ со Авраамомъ, Исаакомъ и Іяковомъ и дабы душу и тѣло мое предалъ на вѣчную адскую муку. Аминь.

Противъ такого присягающего жида и противъ всѣхъ нымъ вышше ко изреченію показанныхъ словъ два иныи жиди во утвержденіе его присяги, должны говорить // такимъ образом: "Если ты, NN, противъ NN справедливо присягъ, в той правдѣ да поможетъ тебе Гдь Бгъ Саваофъ, а если неправедено присяглъ еси, дабы напустилъ на тебе и на домъ твой Гъ Бгъ тую казнь, которую теперь ты самъ на себе изрекълъ еси. Аминь".

399

399 зв.

[1-1]Тожъ о присяги и других невѣрных разумѣть яко всякъ по формѣ присяги своей вѣры присягать имѣетъ[1-1]. Если жъ бы не было у жида содержуемаго ными десятословія такожъ и книгъ Ветхаго Завѣта на ихъ еврейскомъ язикѣ, ни Талмута, к тому жъ если бы не были другіе жиди, кои противъ присягающаго в подтвержденіе его присяги вышеписанныхъ словъ говорить могли бъ, в такомъ случаи и безъ десятословіѧ и без книгъ и без Талмута, токмо по одной вышеписанной формѣ одинъ жидъ, если ближшій будетъ, либо его христіянинъ к тому допустит, присягти можетъ; однакожъ в допущеніи жидовъ противъ христіянина к присяги поступать с добрымъ разсмотреніемъ, понеже самимъ дѣломъ часто являетъсѧ, что жиди, яко вѣры христіянскіѧ непріятели, какимъ бы образомъ христіянъ изобижать всякого ищутъ способа, и того себѣ во грѣхъ не вмѣняютъ.

[1-1] *Вписано між рядками тим самим почерком.*

Артїкулъ 9

О необыкновенномъ платѣ жидовъ или другихъ невѣрныхъ

Стат. роз. 12 арт. 8 с поправленїемъ

Ежели жидъ или другїй какій невѣрный, приехавъ в здешный край в необыкновенномъ себѣ плати и ходить будетъ, такова призвавъ в судъ в томъ допросить и буде явитъсѧ что онъ без всякого умышленїѧ, но просто или за неимѣнїемъ обыкновенного своего платѧ таковое носитъ, то // ему 400
приказать такового необыкновеннаго платтѧ впредъ не носить под штрафомъ денежнымъ или под наказанїемъ ареста чрезъ толикое время, чрезъ коликое онъ по увѣщанїю изъ суда в запрещенномъ платти ходить будетъ, если же з допросу и доказателствъ явитъсѧ, что таковъ невѣрный для инаго какого злоумишленїѧ, а особливо длѧ шпѣонства, а не запроста того необыкновенного себѣ употребляетъ одѣянїѧ, с таковымъ поступать, какъ в главѣ 3 в артїкулѣ 3 о шпѣонахъ показано.

Конецъ книги сеѧ

Вышеписанные права по переводѣ изъ польского и латинского языковъ на россїйскїй дїалектъ нами, нижеподписавшимисѧ в коммїссїю перевода и свода правныхъ книгъ опредѣленными, по данной в ту коммїссїю інструкцїи в силѣ имянного указа из трехъ книгъ в одну книгу сведены, и что надлежало в тѣхъ же трехъ книгахъ к сокращенїю сокращено и не приличное отставленно, а что надлежало к прибавленїю прибавлено, изяснено и поправлено, на высочайшую ея императорского величества аппробацїю. Что же еще к тому жъ приличествуетъ, по вѣрному от малороссїйскаго народа подданству, то оное состоитъ в единой высокомонаршей ея императорского величества волѣ и бл҃гоусмотрѣнїи; о том // по силѣ вышъозначенного жъ имянного 400
указу и інструкцїи всеподданнѣйше от оной перевода и свода коммїссїи зв.
проекти особливо учиненные при семъ сообщены суть, которые такъ какъ и сїѧ сводною книгою сочиненные права руками нашими подписаны.

Обознии войсковии енералний Яковъ Лизогубъ
Хоружыи енералныи Николаи Ханенко
Полковникъ лубенскїй Петръ Апостолъ
Бунчуковии товариш Семен Чуикевич
Бунчуковии товаришь Яковъ Огроновичъ
Полковыи лубенцкїй отставный писаръ Стефанъ Савіцкій
Писаръ полковыи лубенскыи настоящыи Семенъ Столповскии
Сотникъ полковїй прилуцкїй Стефанъ Лукомскии
Полку стародубовского сотник мглинскїй Василїй Лисаневичъ
Петръ Ласкевичъ, товарищъ войсковій
Канцеляристъ войсковый Тымофій Закровіецкіи
Іеромонахъ Никифоръ, ігуменъ м҃тра Петропавловскаго Глуховского
Ігуменъ мн҃стря Троецкого Костянского Почеповского
іеромонахъ Товїя епархїи Черніговской
Кіево-Печерскїѧ Лавры Соборнїй старецъ іеромонахъ Варнава Старицкій
Епархіи Кіевской протопопъ кролевецки Феодоръ Калѣновски
Епархіи Переяславской намѣстникъ быковскій Стефанъ Древецкій //

РЕЭСТРЪ

сєго малороссійскаго права тридцяти главъ такожъ в ныхъ заключающихъсѧ артїкуловъ и пунктовъ по алфавиту порядочно сочинєнный; а в сихъ тоихъ лїніяхъ значатъ номери: в первой главъ, в другой артїкуловъ, в трєтой пунктовъ

А	главы	артїкулы	пункты
адвокат что єсть	8	7	1
аппєлляцїа			
аппєляцїа что єсть	8	35	1
крайняѧ к самому монарху	3	1	2
	7	1	6
каковымъ порядком отправляєтсѧ	7	1	6
на настоящихъ и наказныхъ командировъ	7	1	6
єстли кто под арєстом по приговору нє висидитъ	7	23	7
єгда бєзпомѣстный з-под арєста убѣжитъ	7	23	8
от миротворенїа	7	25	5
по декрєту или приговору исполнєнїа нє чинить	8	29	2
	8	35	4
кто хочєтъ занєст, что прежде разсуждать надобно	8	35	3
єсли судъ исполнєніє приговора чинить будєтъ	8	35	5
єсли приговоръ будєтъ нєправильный	8	35	6
в кримїналномъ дѣлѣ	8	35	7
за нєправилную какой штрафъ	8	35	8
что в нєй представлять	8	35	9
з нижного в вышшій судъ дѣло какъ перєносить	8	35	9
когда и какъ и дла чєго нє допущаєтъсѧ	8	35	10
нєправилной нє принимать	8	36	2
нєправилной именныє причины	8	36	2
по крѣмїналнымъ дѣламъ какъ свободна	8	36	2
з нижнєго в вышшій судъ когда судіи нє призиваютъсѧ	8	36	3
приговор правилный подтвєрждаєтъсѧ	8	36	3
за напрасную сторонѣ своєй какъ платитъсѧ	8	36	3
аппєлліовать правилно	7	1	6
аппєлліовать какъ и в чємъ и когда свободно	8	35	2
			11
аппєлліовать по какоє врємя свободно	8	35	9
аппєлліовать когда и какъ нєвозможно	8	35	10
арєстовать			
первѣє пожитки, а посла персони	16	43	1
чєстныхъ и помѣстныхъ персон и имѣній ихъ когда	16	43	1
какіє персони и ихъ пожитки всєгда помѣстного или єго имѣнїа дла какихъ причинъ	16	43	2
движимїа и нєдвижимїа имѣнїа когда и какимъ порядкомъ	16	44	1
			2
имѣнїа должниковы, когда должник убѣжитъ	16	45	1
заграничного по какимъ дѣламъ и какъ о арєстѣ нєдвижимыхъ имѣній публїковать	16	47	2

А Б	главы	артїкулы	пункты
и оныє какъ и кому изъ вѣритєлєй и по какоє врємѧ отдавать	16	44	1
			2
			3
арєстомъ кто бы кого самоволно утѣснялъ			
в своємъ заключєнїи	20	14	1
			2
арєстанта самоволно взятого кто нє видастъ и самъ в судъ нє явитъсѧ и посланных из суда обругаєтъ или побєтъ	20	14	3
			4 //
арєстанта самоволно взятого кто побєтъ или изувѣчитъ, либо умертвитъ	20	14	5
			6
арєстованныє имѣнїа должникови которому из вѣритєлєй первіє отдават	20	44	4
арєстованніє имѣнїа должникови купить какъ свободно	16	45	1
артїкули правныє к виписи и какъ виписивать, сообщать и судамъ внушать	7	6	6
	8	12	11
архїєрєємъ свѣщенниковъ к приходскимъ церквамъ			
когда нє опрєдѣлять	6	3	1
а когда опрєдѣлять	6	3	2
архиву какъ содержать	26	2	2
аттєстати войсковымъ з похода людемъ давать	5	21	2
аттєистамъ казнь	2	1	2
Б			
Бга почитать	2	1	1
бгохульникамъ казнь	2	1	2
бгохульник єсли будєтъ болєнъ	2	1	3
	2	3	
Бгоматєрь кто бъ хулилъ	2	1	2
бабка дєтей в опєку когда прїємлєтъ	11	4	2
баню гдѣ и какъ ставитъ	19	16	2
з баталіи єсли кто убєжитъ	5	17	
бєзчєстный			
кто вомѣняєтъсѧ и почєму кто бываєтъ	20	58	1
тєстамєнтовъ нє сочиняєтъ	12	2	9
к присяги єго нє допущать			
кто єго обєзчєстит и побєтъ суда нє дават			
с добрими людми єму ни жє кому с нимъ нє сообщатьсѧ	20	58	1
єсли єго кто убєтъ головщина			
прєступленіє єго женѣ и дѣтєм когда нє вредитъ			
да бєз вини былъ бєзчєстнымъ нє бываєтъ	20	58	2
бєзчєстилъ бы кто кого, а тотъ бы єго взаимно бєзчєстилъ	20	57	4

402 зв.

Б	главы	артїкулы	пункты
безчинства чинить запрѣщать	26	4	6
безчестїе гражданскому или посполитому заочное или в очи голословное	21	4	5
безрукїй и безногїй когда нє наслѣдуютъ	13	8	3
бенкартъ			
бенкартъ что єсть	13	21	1
ничєго когда нє наслѣдуєтъ	13	21	1
с законноурожденными дѣтми кои и какъ наслѣдуютъ	13	21	2
с подложници рожденные нє наслєдуютъ	13	21	3
мимо ныхъ законные дѣти когда наслѣдуютъ	13	21	3
матєрное, дѣдово и бабино имѣнїє когда наслѣдуютъ, а когда ни	13	21	4
з имѣнїа извѣстного отца питаютъса	13	21	4
в число чєстныхъ людей когда причтенъ быть можєтъ	13	21	1
бобровыхъ гоней и логвискъ нє портить	19	12	1
бобри старїє чужїє кто побєтъ или молодїє побєрєтъ	19	12	2
бобръ єсли з старинного логвиска на чужїи грунтъ перейдєтъ	19	12	3
бобрамъ цєна – ищи цєна			
болный в горячки єсли бъ какоє прєступство здѣлалъ	20	44	6
бортей с подданныхъ владѣлчєских никому в сторону и зятямъ стороннымъ нє уступат и нє продаватъ	19	4	1
			2
бортные знаки єсли бъ были спорчени	19	4	1
бою кулачного нє дѣлать, и кто *б* на томъ бою кого убилъ	20	35	6
	26	4	5
от бою или и нє от бою єсли *б* кто до двадцяти или по двадцяти чотирохъ днєхъ умєр	20	26	6
блядинымъ синомъ либо блядю єсли бы кто кого назвалъ	20	57	1
			2
			3
	21	4	6 //
блудница			
єсли дитa рожденное умєртвитъ	23	10	1
єсли дитя тайно похоронитъ и сказиватимєт, что живоє родилось	23	10	2
єсли прежде рожденїа плодъ въ себѣ умєртвитъ	23	10	3
єсли предварително плодородїє в себѣ спортитъ	23	10	4
єсли дитa живоє броситъ на мѣстѣ от смєрти безопасномъ	23	11	1
єсли дитa живоє броситъ на мѣстѣ от смєрти опасномъ	23	11	2
єсли кто противъ єстєства блудитъ	23	9	2
бракъ супружєства єсли в близкомъ сродствѣ будєтъ	20	36	2
бранилъ бы кто кого, а тотъ бы бранящему отбраниваласа	20	57	4
	21	4	7
брати			
измєнничїє какъ наслѣдуютъ	3	7	1
из нєроздѣлєнныхъ одному или по очєредѣ в походъ ходитъ	5	1	3

Б	главы	артїкулы	пункты
за чєтвєртую часть отчєского имѣнїа сєстрамъ какъ уплачиваютъ	10	12	4
	10	16	3
из отчєского сами межъ сєбє, а из матєрного имѣнїа с сєстрами равную часть наслѣдуютъ	13	1	3
по смєрти ихъ кто наслѣдуєтъ	13	1	4
полуродные с родными от одного отца, а иной матери или от одной матери, а инного отца какъ наслѣдуютъ	13	3	2
полуродные и родные в набитом умєршого однымъ родного, а другиі полуродного брата имѣнїи какъ наслѣдуютъ	13	4	1
полуродные в нєбытїи родныхъ по братамъ и сєстрамъ в набитых ихъ имѣнияхъ какъ наслѣдуютъ	13	4	2
полуродные по умєршомъ полуродномъ братѣ к наслѣдїю пачє побочныхъ какъ ближайшїи	13	4	2
в наслѣдномъ нєроздѣлномъ имѣнїи єсли что одинъ потєряєтъ	13	9	1
в отлучки будучїє когда имѣнїа наслѣднїа одному повєрятъ, а онъ по суду что потєряєтъ	13	9	1
єсли одинъ что изъ имѣнїа наслѣдного на свой обыходъ потєряєтъ в подѣлъ какъ ставит	13	9	2
старшому, имѣющому в опекѣ недорослыхъ, за сєбє и за ныхъ какъ о имѣнїа наслѣднїа отвѣтствоват и с сродниками какъ дѣлитьса	13	9	3
дорослый єсли что по суду из наслѣдныхъ имѣнїй упуститъ, того упущєнного по смєрти єго на комъ и какъ искать	13	9	3
єсли другимъ родствєнникам по суду част имѣнїа своєго упуститъ, уже оной поискать какъ нє можєтъ	13	9	3
старшому за свою и за другихъ нєроздѣлныхъ братовъ обиду какъ суда искать и поисканным какъ с ными дѣлитьса	13	9	4
за общіє денги купленнымъ какъ межъ ными дѣлитьса	13	9	5
нєроздѣлнымъ имѣнїє общимъ трудомъ и коштомъ нажитоє и єсли кто з того потєряєтъ, какъ дѣлитьса и потєрянноє в подѣлъ какъ ставитъ	13	9	6
старшому нєдорослыхъ нєроздѣлных имѣнїй нє продават и нє терят, а заставит и продат когда и какъ мочно и оныє денги какъ содєржать	13	9	7
старшій єсли наслѣдноє имѣнїє кому уступитъ, другим мєншим того имѣнїа на дєржатєлю какъ доходитъ	13	9	8 //
з чужой зємли или с полону возвратившійса потєрянноє имѣнїє какъ поискуєтъ	13	9	8
всякому свою нєроздѣлного имѣнїа часть продать или заставит волно и проданную часть купцу когда будутъ браты имѣнїємъ общє дѣлитьса, межъ			

403

403 зв.

Б В	главы	артікулы	пункты
подѣлъ какъ ставить и к сєбѣ паки тому купцу какъ пріимать	13	9	9
		10	2
продавшєму свою часть, при общємъ всєго имѣнїа подѣлу, єсли что на него сверхъ проданно*и* части припадєтъ, тѣмъ и владѣєтъ	13	9	9
дорослымъ с недорослыми имѣнїями какъ владѣть и какъ дѣлитьса	13	10	1
дорослымъ с недорослыми в об*щии* подѣлъ и отдѣленные части ставит	13	10	1
старшїй дѣлитъ, а меншїй какую хотя часть берєтъ	13	10	1
который которому свою час*т* продас*т* или заставитъ, и при подѣлѣ зачитывать	13	10	2
старшимъ с недорослыми об*щии* лѣсъ какъ употреблять	13	10	2
к роздѣлу нєроздѣлных наслѣдных имѣнїй судомъ кого з ных и когда принуждать	13	10	3
отдѣленною частїю какъ кто похощетъ владѣть и кому хотя продать силєнъ	13	10	3
			4
	14	1	4
кои дѣлитись нє хотятъ какъ заруку платить	13	10	4
одинъ за другого ничего нє терпитъ	9	5	4
братъ брата или кто посторонни*и* єсли убєтъ, кому головщины доходитъ и какова казнь – смотри убїйство			
бунтовщикамъ казнь	3	2	2
бунтовщикамъ єсли будетъ с непрїятєлємъ согласїє и совєтъ имѣть и помощъ чинить	3	2	6
бунтовщикамъ какъ и когда вина прощаєтьса	3	4	2
о бунтовщикѣ кто вѣдал нє доноситъ	3	4	3
бунтовщикомъ кто кого назовєтъ			
бєз доводу	3	5	5
от лишенїа ума	3	5	6
бурлакъ бродящихъ какъ перестерѣгать	26	4	5
бѣглецъ из государства в непрїятєлскую землю	3	7	1
бѣглецъ из государства єсли поймань будетъ	3	7	3
бѣглеца из государства єсли кто убєтъ или поймаєтъ	3	7	6
о бѣглецє из государства на урадѣ обявлять и ловить	3	7	8
бѣглеца из походу какъ наказиват	5	20	2
бѣшенїй єсли какоє здѣлаєтъ прєступленїє – ищи умалишенный			
В			
о важности кто доноситъ, а нє доведетъ	3	5	4
о вещи опознанной кто близши*и* доводить	24	2	2
вещь опознанную єсли *б* кто отнялъ	24	2	3
			4
вещь позиченна*а*, наємна*а*, найденна*а* – зри позика, наємъ и найденный //			
виблядка кто б обругалъ, изувѣчилъ либо всмертъ убилъ	21	5	

В	главы	артікулы	пункты
викупать вѣновноє имѣнїє кто и какъ можєтъ	10	6	2
		8	1
		31	5
викупать приданноє в продажу или в закладъ какъ свободно	10	11	4
викупать грунта когда и какїє можно	4	6	3
	8	32	1
		4	10
викупъ имѣнїа закладного от сродниковъ закладчика когда и какъ бываєтъ	14	27	1
			2
к викупу стєпєнь родства какъ разсуждаєтъсa	14	27	1
в викупѣ имѣнїй за приговорєнную сумму отданных, какъ поступать	8	33	
при викупѣ имѣнїй какую сумму держатєлю вичитивать	9	16	1
			2
			3
			4
виноградній кущъ кто *б* насилно порубалъ или викопалъ	19	1	1
виписки з дѣлъ какъ сочинять	7	6	6
виписей в судѣ нє фалшоватъ	7	6	9
виписку росправочных дѣлъ какъ сочинят и кому и какъ на оной подписиват	8	12	11
виписку когда дополнять	8	12	11
виписку в судѣ слушат и по оной приговоръ какъ сочинять	8	12	11
вислужєнными у гїдна имѣнїями слуга владѣть или кому уступить когда и какъ силєнъ	4	12	1
			2
			3
води з одного в другїй грунтъ течєнїа нє воспящать	19	20	3
води на обиду другого в свой грунтъ нє пропущать	18	2	2
вода єсли дерєво к чужому берєгу принесєтъ	18	2	3
вода єсли землю подтопитъ и висхнетъ тая земля кому	18	2	6
воинского звания чєловєкъ безправно нє арєстова*т*, но при волности єго сохранять	4	2	
в посполитїє єго нє вєрста*т* и нє порабощать и грунтовъ у него нє отнимать	4	6	1
почему кто воинского званїа и оноє званїє какъ доводить	4	6	2
когда на посполитой ожєнитъся, грунтъ посполитой кому	4	7	
когда и какъ в сїщенники приходскіє єго избирать	6	4	
єсли єго кто нарочно убєтъ или мучити будетъ	20	46	1
єсли кто воинскому чєловѣку нарочно или нєнарочно какій составъ отсѣчетъ или повредит, либо ранитъ или изувєчитъ, либо кіями и другими орудіями побєтъ, по щокѣ вдаритъ или волоса з бороди рвать будетъ, либо обезчестит – смотри шляхтичъ, голова, око,			

В	главы	артікулы	пункты
губа, зуби и протчіе тѣла состави воинскимъ платнымъ людем всяка навязка	20	46	12
войско какъ смотрѣть	5	11	1
до войска кто *б* на срокъ нє пріехалъ	5	12	1
войско з походу в доми какъ роспущат	5	21	1
в походѣ єсли кто что своровалъ	5	20	1
			3
волковнѣ гдѣ дѣлат и какъ содержат	19	15	2
волност шляхтича или козака		4	2
		6	1
волности ис чєсти шляхєтской или званіа воиского посполитому нє присвоюватъ		4	10
волных къ женитбы и к замужю нє принуждатъ	10	2	1
волокитъ в судѣ нє чинитъ	8	4	2
волоса кто *б* воинскому чєловѣку рвалъ смотри шляхтичу			
волшєбство			
єсли бъ противъ государа кто волшєбствовалъ	3	2	4
єсли бъ кто волшєбства училъ, училъся, либо трєбовалъ какова казнъ и наказанїє	2	5	2
			4//
волшєбниковъ єсли бъ кто утаивъ имъ помагалъ или ихъ подкупалъ или охранялъ	2	5	3
за волшєбство малолѣтнымъ легкомыслнымъ и нєвѣрнымъ каково наказанїє	2	5	4
			5
в волшєбствѣ кто *б* повинного принєслъ какъ отпущаєтъся	2	5	6
воровство єсли какого города или сєла житєли учинивъ бѣжат и к своимъ жилищамъ возвратятса или и нє возвратятъса	20	19	3
воръ			
вора єсли *б* что в государевом дворѣ укралъ либо казну гдѣреву похитилъ какъ и за что смєртїю казнитъ	24	11	1
			2
вора прежде поличного, а посли бєз лица приведенного ради прежнего подозрѣнїа какъ могутъ и єсли нє повинитъса кто и какъ ему награждатъ	25	10	
вора прєждѣ в воровствѣ подозрителного а посла приведенного бєз поличного какъ роспрашиватъ	24	6	1
вора подозрителного єсли будєтъ роспрашиванъ а посла явилась *б* покража о которою єго роспрашивано на комъ иномъ	24	6	2
вора єсли *б* умєръ кто и какъ обидимому платитъса	24	6	6
			7
вора умершого наслѣдники истцевымъ наслєдникам убытки какъ награждаютъ	24	6	8
вора за мєншоє воровство какъ наказиватъ	24	8	1
вора за воровство в младолѣтствїи, во время голода з пянства и наущенїа какъ наказиватъ	24	8	2

В	главы	артікулы	пункты
за воровство первого другого и трєтого привода за что и когда смєртїю казнит	24	9	1
			2
			3
воровство єсли *б* какого города или сєла житєли учинивъ бѣжать и к своим жилищамъ возвратятъса или нє возвратятъса	20	19	3
вора одного змежду многих помощниковъ кого и когда смєртїю казнит	24	9	4
самого приводцу когда смєртїю казнитъ	24	9	4
вора за трєтим приводомъ когда смєртїю казнитъ	24	9	5
нєдорослых обоєго пола какъ наказиватъ	24	10	
єсли *б* под клѣтє который подкопивалъса	24	12	1
			2
єсли *б* подкопиваючогос вора кто всмєртъ убилъ	24	12	3
ворамъ єслиб кто в воровствѣ помагалъ	24	13	
вора приличного єсли *б* кто в домъ свой принялъ или на поруки взялъ а посля поруки єсли *б* тотъ же какоє воровство учинилъ	24	14	1
			2
воръ єсли на воровствѣ былъ пойманъ а жена и дѣти єго про то воровство вѣдали *б* либо нє вѣдали	24	15	
		16	
вора пойманного бєз суда нє мучит	24	17	
вора єсли *б* кто поймат нє моглъ да убилъ	24	18	1
о ворѣ убитомъ или ранєнном на урядѣ какъ и когда обявлятъ	24	18	2
воръ єсли бъ того кто за ним гонит убилъ	24	18	3
вора который бы хлѣбъ з поля в снопах, в копнах з гумна либо сѣно в копнах или стирдах либо траву или уготованноє а для строєнїя дерєвню либо в лѣсѣ дерєво воровалъ	24	19	1
			2
воръ при покражѣ хлѣба или сѣна либо лѣса єсли бы самъ убитъ или ранєнъ былъ либо кого онъ убилъ или ранилъ	24	19	3
воровъ котории церквы и стїа мѣста окрадали бъ смєртїю казнитъ	24	22//	
вора который гроби бъ откопивалъ и тѣлєса мєртви окрадалъ какъ наказиватъ и когда смєртїю казнитъ	24	22	
воровъ которыє людей воруют и продаютъ смєртїю когда казнитъ	24	23	
вора, который бы пчєли кралъ какъ наказиватъ и когда смєртїю казнитъ	24	21	1
			2
у вора єсли кто своровавныє вєщи отнялъ за то какъ награждат и оних нє утаєват но на урядѣ обявлятъ	24	7	1
			23
возный			
возным кого избиратъ	7	8	2
єму присяга	7	8	2

404 зв.

405

В	главы	артікулы	пункты
єго должность	7	8	4
о нападєнїи на доми, о бояхъ ранахъ насилїяхъ обидахъ для осмотру из суда возного посилать	7	8	5
єго за что штрафовать, наказивать и смєртїю казнит	7	8	7
из суда посланный когда умрєть кому осмотръ чинить	7	8	7
за труда єму кто и какъ награждаєтъ	7	9	1
	8	26	4
			5
посланного из суда кто *б* побилъ или обѣзчєстилъ и в судъ явитись воспротивилъся бъ	7	9	2
			3
при возном посланного из суда єсли *б* кто убилъ	7	9	4
возного и присланныхъ при нєм или они єсли бъ кого убили	7	9	5
			6
указы позовныє и інструкцїи какъ и кому и на какомъ имѣнїй отдавать и обявлять	7	17	2
			3
доєздомъ єму в судѣ обявлять и тотъ доєздъ принимать и в книги записывать	7	17	3
возного для освѣдитєлствованїа отвѣтчиковои болѣзни когда посилать	8	6	4
имєнїа коихъ будєтъ сумма приговорєна какъ єму записивать и оцѣнка єго когда аппробуєтъса а когда исправляєтъса	8	32	3
возному єсли бъ кто виноватого взять нєдопустилъ либо и єго самого в домъ свои нєдопустилъ	8	32	5
	9	14	2
вдова			
по смєрти мужа с дѣтми нєдорослыми от службы воєнной по какоє врємя волна	5	1	3
дѣвицєю замужъ вишєдшая на какой части мужныхъ имѣнїи остаєтъса	10	7	2
за другого мужа посягшаа что за вѣнєцъ получаєтъ	10	7	3
когда умрєтъ родствєнники єа за вѣнєцъ ничєго нє получаютъ	10	7	4
дѣвицєю замужъ вишєдшая и вѣнованная на томъ вѣнѣ по смєрти мужа какъ остаєтъса	10	17	1
			3
бєздѣтна по смєрти мужа и когда за другого мужа війдєтъ на какой части имѣнїй остаєтъса	10	17	3//
имѣнїй мужныхъ какъ оной употрєблять и когда по нєй братъ поруки	10	17	4
єсли бъ была нєдоброй слави и суєтратна имѣнїа мужнїа от нєа какъ отбирать	10	17	4
с сынами изъ вдовою умєршого одного сына жєною вѣнованною имѣнїями какъ дѣлитъса	10	17	5
с дѣтми мужными пєрвия жєни и ис своими с тѣмъ жє мужємъ спложєнными по смєрти мужа какую част мужныхъ имѣнїй получаєтъ	10	19	1

В	главы	артікулы	пункты	
троєбрачна за вѣнєцъ ничєго мужнєго кромѣ приданного своєго нє получаєтъ	10	19	2	
записанноє имѣнїє от мужа своєго вдовца какъ получаєтъ	10	19	2	
с наслѣдниками мужними когда прожить нє можєтъ другого у ныхъ мѣста к прожитїю трєбовать свободна	10	19	3	
вѣнованной наслѣдныхъ мужєвыхъ имѣнїй нє присвоєвать нє тєрять и никому нє уступать	10	21	1	
вѣновноє имѣнїє за приданноє своє от мужа записанноє можєтъ ли кому уступить	10	21	2	
шляхтянка или воинского чєловѣка єсли в замужє за посполитого війдєтъ самоволно и нєсамоволно	4	7		
	10	22	1	
			2	
оставшуюся нєпраздною из имѣнїй мужныхъ нє висилать и о брємєни какъ разсуждать	10	25	1	
котораа от пєрвого мужа вѣно прїймєтъ от второго мужа оной ничєго нє трєбовать и на чомъ по смєрти второго мужа остаєтъся	10	30	1	
записаннымъ от второго мужа имѣнїємъ какъ оной владѣть	10	30	2	
по порукѣ умєршого мужа своєго когда платитъся	10	33	3	
по викупѣ от нєа мужных имѣнїй долговъ мужныхъ какъ нє платить	10	33	4	
нє здавъ дитинной опєки нє виходить замужъ	11	5	1	
нє здавъ з опєки дѣтєй щєту єсли замужъ війдєтъ что она и мужъ єа дѣтям должны	11	5	2	
вышєдъ за другого мужа по єго смєрти опєку дѣтєй пєрвого мужа можєтъ ли содєржать	11	5	3	
			4	
зговорєннымъ и нєзговорєнным замужъ какова навязка	20	46	6//	
блудодѣйствующимъ какоє наказанїє	23	2	4	406
вдову кто бы насилїємъ взялъ з принуждєнїа с нєю обвѣнчалъса и плотски смѣсилъса каковой казни подлєжитъ	23	5	1	
вдовцу и вдовѣ по какоє врємa нє вступать в супружєство	10	24		
по вдовѣ бєздѣтной убитой головщини кому искать смотри убійство				
владѣлєцъ				405 зв.
в разныхъ полкахъ и сотняхъ кто маєтности имѣєтъ какъ єму службы отбувать	5	2		
какаа власть єго над подданными и во употрєблєнїи подданныхъ єму нє прєпятствовать а за ослушанїє подданныхъ какъ наказивать	4	8	1	
когда подданный єго прочь пойдєтъ зємлю и засѣвъ єму оставляєтъ	4	8	2	
свободный чєловѣкъ єсли з слободи прєждє или в урєчєнноє врємa пойдєтъ проч что єму оставляєтъся	4	11	1	

В	главы	артїкулы	пункты
власть судей надъ судимими	7	3	2
власть родителей над дѣтми	13	13	
внукъ			
по дѣду какъ наслѣдуетъ	13	1	4
два одинъ з одного а другій з другого отца урожденные какую часть от дѣда в наслѣдіе получаютъ	13	1	5
мимо бенкартовъ дѣдови и бабины по матери имѣнїа какъ наслѣдуетъ	13	21	4
врученіе недвижимыхъ имѣній з вѣдома уряду для чего бываетъ	14	4	1
входовъ в пущу з подданныхъ владѣлческихъ нихто в сторону и стороннымъ за дочерми зятямъ уступать и продавать не силенъ	19	4	1
			2
вѣно			
вѣно что есть	10	4	1
жена по смерти казненного мужа какъ доискиваетъса	10	32	2
з вѣна долгъ и награжденіе за преступленіе мужа когда не взискиваетъса	10	4	2
	31	1	
от мужа женѣ по смерть ея записиваетъса	10	4	2
от жениха дѣвици какъ записивать	10	5	1
по смерти мужней жена за приданное какъ получает и вишедъ за другого мужа какъ владѣетъ	10	5	4
		6	2
			3
вдова когда и для чего теряетъ	10	4	1
		26	1
обѣщанное, а незаписанное на урядѣ какъ доходит	10	7	1 //
по смерти мужней когда от жени требовать	10	81	6
по смерти женіной родственники еа от мужа еа когда получаютъ	10	10	
женино от первого мужа записанное мужъ ея вторый почему получит можетъ	10	20	1
вѣритель			
какъ без облѣга долгу доказиваетъ	16	1	1
за присягою долгъ когда получаетъ	16	1	2
когда умретъ наслѣдникам его должникъ какъ платитъса	16	1	3
долгу без запису по умершомъ должникѣ доводить ближшій пачє наслѣдниковъ должниковыхъ	16	2	2
если о долги будетъ приговорена присяга а онъ не присягъ умретъ, наслѣдники его долгу какъ доводятъ	16	2	5
по смерти должника наслѣдниковъ его по какое время за долги не утруждать	16	4	
записъ на имѣніе должниковъ если одинъ имѣетъ, а другій не имѣетъ кто тѣмъ имѣніемъ владѣтъ силнѣйшій	16	9	3
когда многіе на одном должника имѣніи по облигамъ долговъ ищутъ	9	4	
какое имѣніе у должника в закладѣ по своей волѣ за росписко прійметъ,			

В Г	главы	артїкулы	пункты
тѣмъ имѣніемъ ему и доволствоватъса, а новонажитого посла имѣнія на должникѣ не искать	16	10	1
если бъ какое имѣніе у должника принялъ в закладъ безъ росписки а посля бъ и на новонажитомъ имѣніи должниковомъ искалъ	16	10	2
на поручникє и свѣдителяхъ когда долгъ взискиваетъ	16	19	1
если бы у должника не принимал денегъ закладного ему имѣнїа не уступалъ	16	20	1
если бы посла позва не возвращал должнику закладного имѣнїа з оного ж что потерялъ или прибели получалъ долга когда на должникѣ, а когда на поручникѣ искать	16	20	2
	16	29	1
			2
должникови вещи приарестованные когда ему по оцѣнки отдавать	16	42	3 //
Г			
гать чужую если *б* кто розметалъ либо порубалъ	18	5	2
гвалтъ смотри насилїе и нападеніе			
гермофродитъ что есть и какъ не наслѣдуетъ	13	8	3
глухій тестамент сочинять когда можетъ, а когда не можетъ	12	2	10
			11
глухій когда не наслѣдуетъ	13	8	3
гнѣздо соколее если кто спортитъ или подрубитъ или соколи молодіе поскидаетъ либо поберетъ	19	11	4
гнѣздо лебединное если кто спортитъ либо розметаетъ или з гнѣзда яйца поберетъ	19	11	4
голову шляхтичу или воинского званїа человѣку если кто такъ ранитъ чтобъ от той рани раненный онѣмилъ и говорить не могль	20	46	5
			11
горожу грунтовъ помѣжных сосѣдами всякому городить и окопивать	19	19	1
господинъ			
за слугу и домашнихъ какъ и в чемъ отвѣтствуетъ	7	9	5
слуги ему когда не защищат	8	22	5
за слугу не терпетъ	9	5	
справедливость з своихъ людей ему чинит и истецъ если *б* его судомъ не былъ доволенъ	9	14	3
за неправое нымъ вершеніе истцевого дѣла какъ его штрафовать	9	14	4
если людей своих кои кому б биду здѣлали изречетъса	9	14	5
если изрекшихъса своихъ людей передерживать и укривать будетъ	9	14	6
если з которого человѣка своего справедливости не учинитъ обиженному когда платитъса	9	14	7
гость званный или незванный хозяину или хозяинъ гостю если безчестє, убытки,			

407

406 зв.

Г	главы	артікулы	пункты
побой, рани или и смертное убійство учинит	20	25	1
			2
			3
			4
гости если бъ межъ собою ссори драки или бой чинили хозяину тогда какъ поступать и за рани и смертное убійство чимъ себе вчищать	20	25	5
государь есть власть над всѣми верховная	3	1	1
на государево здравіе если кто зло умыслитъ	3	2	2
	3	2	3
	3	1	//
против государа и государства преступниковъ умершихъ наслѣдники за преступленіе оного какъ оправдаютъся	3	3	8
противъ государа если кто злословитъ писмами явными или подметными	3	5	1
противъ государа о преступленіи доносителю явно и ясно доводить	3	6	1
грабителствомъ если кто неподозрителного опорочитъ	20	19	1
грабителя и помощниковъ его когда смертію казнить а когда наказивать и с пожитковъ ихъ какъ награждать	20	19	2
грабителство если какого города или села жители учинивъ бѣжатъ и к своимъ ли жилищам возвратятъся или невозвратятъся	20	19	3
грабителство ищи разбой			
грабѣжъ если кто чужимъ людем учинилъ	22	4	1
грамоту охранителную если кто нарушитъ	3	11	1
грамоту охранителную если кто имѣя самъ кого ранит или убетъ и убежитъ	3	11	2
			3
грамоту если кто обезчестить	3	12	4
грамоту если кто сфалшуетъ	3	13	
грамоту на достоинство или на чинъ либо на имѣніа и на что-нибудь данную сохранят ненарошно	4	3	1
грамотою жалованними имѣніями если б кто десятъ лѣтъ не владѣлъ	4	4	1
греблѣ общимъ коштомъ гдѣ и какъ гатить	18	2	3
греблѣ кто собственним коштом гатит обиватележмъ в чемъ и когда вспомоществоват и переездъ чрезъ оные когда и для чего запрещаетъся	18	3	4
гробокопатель ищи воръ			
грунтъ какій викупать	4	6	3
грудь ищи перс			
грунтовъ посполитому шляхтича или воинского званіа человѣка не куплят а если купит какъ викупляти	4	10	
грунтъ кто бы у кого отнималъ а доводовъ не имѣлъ	17	11	2
на грунтъ если бы обѣ сторони доводовъ не имѣли кто и какъ ближшій к владѣнію	17	11	3
грунтъ сябровъ или соучастниковъ общій какъ между ных роздѣлят	17	19	1
			2

ГД	главы	артікулы	пункты	
грунтъ если кто станетъ отнимать а другій боронить и владѣт не допущать	17	18	2	
грунти вислуженные без записѣ от господина кому данные давности не имѣютъ	4	12	3	
губу шляхтичу или воинского званіа человѣку если кто нарочно или ненарочно отсѣчетъ либо урѣжетъ или повредить	20	46	2	
			4	
			5	
			11//	
Д				408
давность земская				
давность трохъ лѣтъ в какомъ случаи	6	8	1	407
давность земская десят лѣтъ	11	9	1	зв.
между шляхтичемъ и посполитимъ в сумнителных доводах в имѣніи без запису от гіідна вислуженномъ	4	10		
в выкупѣ отданных имѣній за приговоренную сумму	4	12	3	
о имѣніяхъ недвижимихъ	8	32	3	
естли кто и какъ промолчуетъ	9	17	1	
головщини искать три года	9	17	1	
в сисканіи движимихъ вещей три года	20	40	2	
приговоренных движимих кому вещах	9	17	2	
именіе правилніе причини и препятствіа	9	17	3	
какіе именно движиміе и недвижиміе имѣнія не подлежатъ	9	17	5	
преступникамъ по криминаламъ когда три года	9	18	1	
а когда десять лѣтъ	9	18	2	
в долгахъ и закладахъ безспорных	16	11	1	
в закладномъ имѣніи когда нѣтъ	16	21	1	
в имѣніи заложенномъ на срокъ а не на упадъ	16	24	2	
даръ				
вѣно от мужа женѣ	10	4	1	
свадебній когда и какъ возвращается	10	3	2	
на урядѣ сознанный силенъ	14	8	3	
без уряду учиненный каковъ за совершенный признается	14	15	1	
не болѣе ста рублей и без уряда какъ силенъ	14	15	1	
который цену ста рублей превосходитъ долженъ быть на урядѣ	14	15	2	
на урядѣ без всякого изятія сознанныи не отмѣняется	14	17	1	
прежде обѣщанного дара долги уплачивать	14	17	2	
даритель когда отмѣнить силенъ свой даръ обѣщанный	14	17	1	
даритель без запису когда и какъ силенъ отмѣнить свое обѣщаное	14	18	1	
от дарителя обѣщанного дара когда доходить можно	14	17	2	
дарителя тотъ кому дарено почитать долженъ	14	17	1	
дарителя кто не почитает а пачє озлобить дара лишается	14	17	1//	
движимія имѣнія слуга или свободній человѣк отходя от владѣлца взят силенъ	4	12	1	408 зв.
двора межа ищи межа				

д	главы	артікулы	пункты
в дворѣ или присутствіи государевомъ			
кто кого обезчеститъ	3	9	1
кто кого ударитъ	3	9	2
кто окровавитъ	3	9	3
кто оружіе обнаживъ ранитъ	3	9	4
			8
			9
кто оружіе обнаживъ не ранитъ	3	9	7
кто всмертъ убетъ или ранитъ от чего бъ слѣдовала смертъ	3	9	5
			9
кто такой продерзой убѣжитъ	3	9	11
з огнистимъ оружемъ не ходить	3	10	1
кто бъ ходилъ з огнистимъ оружемъ штрафъ	3	10	2
кто стрѣлбою кого ранитъ или убетъ дѣти и наслѣдники такова в чемъ остаются	3	20	3
			4
			5
не становится и корму не братъ	3	15	
декрет			
что есть	8	25	1
какъ оной сочинять	8	25	2
			3
какъ и когда перемѣнить можно	8	25	2
в судѣ оного не фалшовать	2	6	9
судіямъ подписоват	8	25	3
кому дано обратно тому какъ отдаватъ а за удержку и неотдачу каковъ штрафъ	7	29	1
сторонамъ какъ объявлять и какъ видавать	8	25	3
исполненіе оного какъ чинитъ	8	26	
приговоренную сумму какъ на ответчику доправлять заочно и наочно	8	24	1
			2
приговоренную сумму для доправки какіе сроки опредѣлять	8	27	3
приговоренную сумму за вещи движиміе насилно забранные доправлят без сроку	8	27	4//
за неуплатку приговоренной сумми недвижимия имѣнія какъ вручат	8	28	1
за уплатку приговоренной сумми если кто воспротивится уступить имѣніе	8	28	2
приговоренную сумму по умершомъ обвиненномъ на комъ доправлять	8	28	3
приговоренную сумму по утерпевшемъ истцу кому доправлять	8	28	4
на ответчику приговоренного имѣнія или денежной сумми естли бы ответчикъ кому уступилъ, а тотъ кому вступлено недопускал бы тому кому приговорено	8	30	1
			2
приговоренную сумму денежную на имѣніи или на персонѣ когда и какъ доправлять	8	3	2
когда кончанъ и закрепленъ будетъ исполненіе по оному какъ чинить	8	28	6
изданный на челобитчика неподчиненного как исполнять если аппеловать не будетъ	8	29	1
изданній за ослушаніе какъ силенъ	8	29	2
для каких имѣно причинъ уничтожаетъся	8	32	1
если подступюмъ и обманою которой сторони сочинится каки*и* тому штрафъ	8	38	2
по подступству и обманѣ сочиненный уничтожаетъся	8	38	1
от декрета кто аппелюетъ ищи апеляція			
денги в сохраненіе ищи поклажа			
денги			
взаимъ без облѣга выше двадцяти рублей не давать	16	1	1
если кто без облѣга дасть какъ вѣритель доказиват а должникъ отводится имѣетъ	16	1	1
воровскіе обявлять и об оних виводитись	3	14	5
фалшивіе кто дѣлаетъ	3	14	1//
депозитъ ищи поклажа			
дерево			
если вода к чужому берегу принесетъ оное	18	2	3
в чужихъ пущахъ лѣсахъ, рощахъ, борах и гаяхъ кто насилно порубалъ или своровалъ	19	1	1
			2
овощное садовое если бъ кто насилно викопал или порубалъ	19	1	2
высоко растущого где не садить	19	13	2
овощное от стѣни или от огорожи сосѣдской какимъ разстоянiемъ садит или щепитъ	19	14	1
овощное на межѣ стоящое когда бы сосѣду в чемъ дѣлало препятствіе	19	14	2
овощное на межѣ стоящое когда сосѣду не чинить препятствія	19	14	5
голями на улицу висящо*и* плодородного овощъ если собою упадетъ на улицу волно братъ всякому	19	14	3
если бъ чіе подрубанное или гнилое на сосѣдское упало	19	19	3
			4
овощное при чіемъ дворѣ кто бы воровски потрусил или оборвалъ либо огороднину покралъ	24	20	1
овощное кто бы в полѣ, лѣсѣ и в какой-нибудь огорожѣ не при дворѣ воровски потрясъ	24	20	1
в саду прищепленное или виноградную лозу кто воровски порубалъ или викопалъ	24	20	2
діяконъ с братомъ и другими наслѣдниками мирскими какъ получает наслѣдіе	13	17	1
діаконъ тестаментъ в чемъ сочинять может	12	2	5
діяконъ по діакону в имѣніях церковныхъ какъ наслѣдуетъ	13	17	2
діаконамъ платеж за голову, увѣчье и безчестіе против шляхти	20	46	7
дитина по смерти отца своего временно рожденная наслѣдуетъ а безвременная не наслѣдуетъ	10	25	2
дитина от мужа законнорожденная наслѣдникомъ какъ признаваетъся	10	25	3
дитину малолѣтную кто бы на твердоуст-			

409

409 зв.

409

Д	главы	артікулы	пункты
ную либо какую-нибудь лошадь посадилъ			
и от того бы дитинѣ какое зло приключилося	20	15	4
дитина по смерти отца во чреву матернемъ			
оставшаясь наслѣдія не лишается	12	4	2
дни високоторжествennія хранит		2	6
дни праздничніе и канѣкулярніе в судах			
свободни	4	10	1//
доводи пятма образи бываютъ	8	13	1
доводъ чрез собственное признаніе какъ			
силенъ и какъ бываетъ	8	13	2
			3
доводъ чрез писма какій и какъ бываетъ	8	14	1
доводъ чрез писма почему не силенъ	8	14	8
доводъ полуявній	8	23	3
договоръ на продажу и куплю во всемъ			
исполненъ быти имѣетъ	14	12	1
договора кто не додержитъ каковъ штрафъ	19	12	1
доказателство о разних побояхъ и вся-			
кихъ при нападеніи убиткахъ	26	23	2
доказателство в убійствѣ смотри убійство			
долгъ			
мужъ и жена обще платит	10	32	2
мужный не платитъ жена из вѣна	10	4	2
обще мужній и женинъ когда жена			
из вѣна уплачуетъ	10	33	4
оставшійся за малоумную жену кто			
платитъ	10	34	3
уплачивать прежде обѣщанного дара	19	17	2
сумнителних какъ искат	16	1	2
общеобивателскій какъ уплачивать	29	1	3
если кто платит за должника словесно			
обовяжется	16	1	2
за харч и за напой какъ доводит	16	3	3
равнообразніе о долгу истца доказа-			
телства какъ и отвѣтчика оправданію			
быт имѣютъ	16	3	1
какій напередъ а какій послѣ из имѣ-			
ній умершого должника уплачивать	16	4	
облѣги чужіе на долги другому кому			
почему несилни	16	6	1
в казну государеву належній прежде			
другихъ долговъ уплачивать	16	2	
записанный на проданомъ прежде долга			
имѣній какъ и на комъ искать	16	8	1
на проданномъ посля долга имѣніи			
на комъ и какъ искать	16	8	2
на проданномъ урядовно имѣніи не			
записанного на комъ и какъ доходит	16	8	3
когда будетъ уплаченъ, а вѣритель зак-			
ладного имѣнія или вещи должнику			
не возвратитъ	16	11	3
никому насилно на должникѣ не доп-			
равлять и его не грабить	16	11	4
и прежде срока уплачиват должнику			
свободно	16	11	5
прежде срока вѣритель доправлять			
не долженъ	16	11	6
никого вѣчно не порабощат за оный	16	13	3
какъ и по какое время вѣрителю			
за мужній долгъ жену и дѣтей			
отдавать	16	13	3
долгъ с процентомъ ищи процентъ			
чужой скотини у должника за долгъ			
его не брать	16	45	3
который будетъ чрез занятіе денги для			
посланних или издержаніемъ денегъ			
в общихъ дѣлах обществомъ же уплачеват	16	49	//
заведенный на измѣнникѣ по тестаменту			
когда отчаевается	12	15	1
по тестаменту жъ когда уплачивается	12	15	2
какимъ прежде имѣніемъ уплачивать	16	12	1
должникъ			
какъ без облѣга отводитись от долгу	16	1	1
по смерти вѣрителя от долгу без запису			
близшій отвестся присягою нежели			
наслѣдники вѣрителевѣ присягою на			
немъ поискать	16	2	1
умершого должника наслѣдники дорос-			
лiе когда за долгъ присягнутъ а недо-			
рослiе чимъ уволняются	16	2	3
если по приговору в томъ что не ви-			
новатъ не присягнетъ и умретъ	16	2	4
в уплатки оного долженъ от вѣрителя			
имѣть квитанцію или кассацію в какомъ			
случаи	16	3	2
наслѣдники умершого должника до			
уплатки долгов его не должни имѣнія			
его ж терать	16	4	
когда долгъ свои на другомъ комъ			
перекажетъ и облѣгъ вручитъ для			
отданя вѣрителю какъ вѣритель кви-			
товат его имѣетъ	16	6	1
по уплатки долга облѣгъ возвращать			
вѣрителю или кассацію давать	16	6	1
если на другомъ комъ долгъ свой			
перекажетъ когда от долга не			
свобождается	16	6	1
імѣющему должнику своихъ долж-			
никовъ представлять оныхъ в судъ			
за неимѣніемъ своихъ пожитковъ	16	6	2
кто з кредиторов имѣет первѣйшую			
на должнику запис тотъ близшій			
владѣт должниковимъ имѣніем	16	9	2
кому из кредиторовъ первѣе и какимъ			
образомъ на вислугу должника неиму-			
щаго отдавать	16	9	5
кому на переднѣйшій срок обовязялся			
должникъ тому прежде и платит			
долженъ	16	9	6
если бъ кому по послѣднему сроку			
прежде перваго сроку должникъ упла-			
тилъ долгъ	16	9	7
если многимъ долженъ скуднiй и на			
уплатку долговъ малое число денег			
имѣетъ	16	9	8
за чіи денги какое имѣніе или товари			
должникъ купить тому из оных и пла-			
тится за долгъ имѣетъ а другимъ			
вѣрителямъ тѣхъ имѣній и товаровъ			
не братъ	16	10	3
если бъ ко уплатки долга худіе вещи			
давалъ	16	12	2//
неимущого можна арестовать	16	13	1
на вислугу какъ и когда видавать оного			

410
зв.
410
411

Д	главы	артікулы	пункты
и почем*у* в годъ ему вичитовать и какъ			
его содержать	16	13	2
іностранному вѣритєлю неимущаго			
нє видавать	16	13	4
бєз вѣдома вѣритєля нє освождать			
оного от арєста	16	13	5
укази с послабленіємъ в долгахъ какіє			
и коимъ должникамъ давать	16	14	1
когда прежде срока умрет должникъ			
то поручникъ єго какъ от поруки			
свобождается	16	14	2
на имѣніи умєршого искат долга	16	14	3
єсли бъ и послѣ срока послабы своєй			
нєимѣлъ чимъ уплатить долга	16	14	4
кои чрезъ суєтратство и нєпостоянство			
задолжились тѣмъ послабытєлных			
указов нє дават и долгу на ных как до-			
правлят	16	14	5
єсли бъ звєрхъ суми позиченной в сто-			
лповую сумму процентъ либо лихву кто			
записал когда платит, а когда ни	16	15	4
на помѣстномъ в єго, а нє в другой			
юриздикціи долгъ доправлять	16	16	1
			2
єсли бъ кто позвавъ в другую юриздик-			
цію а єго приговор тамо на нєго полу-			
чилъ такова приговора нє исполнять			
и за то на истца в надлєжащем судѣ			
просити	16	16	3
єсли доброволно в инной юриздикціи			
за долгъ судимъ будетъ	16	16	4
єсли запишетъ в каком мѣстѣ долгъ			
платит тамо и уплачивать долженъ	16	16	5
в каждомъ мѣстѣ искать суда на бєз-			
помѣстного мощно	16	16	6
єсли прежде и послѣ срока умретъ			
какъ за нєго платится поручникъ	16	34	1
			2
за чіи денги купить товари того товари			
какъ имѣютъ быть	16	40	1
никаких вещей у помѣстного нє арєс-			
товать	16	42	1
наслѣдники умєршого когда за долгъ			
оного платятся	16	35	1
			2
вещей должниковихъ в чіей поклажи			
будучих нє арєстовать	16	42	1
			2
имѣній єго арєстованіє смотри арєстъ			
єсли убѣжитъ вѣритєль имѣнія єго какъ			
арєстовать и что *б* другіє вѣритєли			
явились какъ публѣковат и тѣ имѣнія			
кому отдавать	16	45	1
імѣнія свои єсли кому роздавъ или			
расточив убєжитъ вѣрителям долговъ			
своихъ искать на том у кого тѣ имѣнія			
будут	16	45	2 //
заграничних за долгъ бєз указу нє			
арєстовать	16	47	1
одноземца должникова нє арєстовать			
за должника	16	48	
хрістіянинъ должный невѣрному какъ			
викупается	30	2	3

Д	главы	артікулы	пункты	
должность человѣка свободного в урєчєн-				
ноє время или прежде из слободи				
отходящого	4	11	1	
доми судовыє чимъ строить и подчинять	7	14	1	
домъ ищи строєніє				
дороги				
єсли кто старую водою подтопить	18	4	5	
общіє по стародавнему обыкновєнію				
содержитъ	17	20	1	
встрѣчи на оной кто кому и какъ				
сворочать имѣєт	17	20	1	
никому никого с оной нє збивать	17	20	1	
нє перєоривать оной ни закопивать				
и новихъ чрез чужіє земли нє про-				
кладивать	17	20	1	
кто бы с кимъ стрѣтився потрутилъ				
оного изувѣчилъ или умертвилъ	17	20	2	
дочери				
какоє приданноє от родителей дано				
тимъ доволствоватся имѣютъ	10	13	1	
первой какоє приданноє таково и дру-				
гимъ быт имѣетъ	10	12	4	
наслѣдственнымъ отческимъ имѣніемъ				
в нєбитность братовъ вси равно				
наслѣдуютъ	10	13	7	
єсли которая бєз волѣ родителей или				
опєкуновъ замуж выйдетъ	10	14	1	
которая нє слушаясь родителей или				
опєкуновъ бєзчинствоват учнетъ	10	14	1	
мимо своєволную кто отческіє и матє-				
рніє имѣнія наслѣдует	10	14	2	
отческого имѣнія чєтвертая часть на				
приданноє	10	29	1	
от одной матєри, а нє от одного отца				
рожденныє равную част в матернемъ				
имѣніи наслѣдуютъ	13	3	1	
вислуженного имѣнія з чєтвертой части				
приданноє онымъ за отца и за мать				
нє терпить		9	5//	
драки				412
в походѣ нє чинить	5	15	2	
зачинщикъ драки єсли того кого зачє-				
пилъ всмертъ убєтъ	20	28	3	
єсли оба ранєни или убити будутъ	20	26	1	
			2	
с помощниковъ за смертноє убійство в				
драки кого розискивать и нє розискиват	20	26	3	
когда одын ранєнъ, а другій всмертъ				
убитъ в драки будетъ	20	26	4	
єсли бъ кто кого каменємъ, коломъ				
или другимъ тяжелимъ орудіємъ былъ				
поранилъ а тотъ битій или раненій				
посля боя до трохъ или до двадцяти				
чєтирєх или и посля двадцяти чєтирєхъ				
дній умєръ	20	26	5	
єсли бъ кто в драки ночной свѣчу по-				
гасилъ а в то врємя ранєнъ или всмертъ				
кто убитъ былъ	20	27	1	411
			3	зв.
			4	
			9	
кто кого ранитъ или убєтъ в драки				
оборонясь смотри оборона				

Д	главы	артікулы	пункты
драхлій от службы воинской уволняется	5	9	
дураку природному тєстамєнтъ сочинять когда можна а когда нє можна	12	2	7
дуракъ природный єсли какоє прєступлєніє здѣлаєтъ смотри умалишєнный			
духовнимъ мырскихъ в дѣлахъ мырских нє судит	6	1	1
духовнимъ в зємских дѣлахъ в какомъ судѣ судитись	6	1	1
платєжъ за голову или рани либо бєзчєстіє духовнимъ персонамъ шляхєтскій	20	46	7
духовного суда приговоръ когда нє силєнъ	6	1	2
в духовномъ судѣ в чємъ быть чєломъ	6	1	2
в духовній судъ мирского в чємъ нє призивать	6	1	2
духовнихъ прєступников по криминалнимъ дѣламъ отсилать в мирскій судъ	6	2	2
на духовныхъ персонъ доми кто бъ учинивъ нападєніє кого всмєртъ убил или ранилъ	20	2	1
духовная то єстъ тєстамєнтъ	12	1	
дѣвици			
по смєрти отца от братовъ какъ в супружєство имѣютъ бить видавани і с чєтвєртой части отчєского наслѣдного нєдвижимого имѣнія какъ замужъ видаютъся	10	12	1
головщини искать по убитои ищи убійство	10	12	2
приданноє имъ из чєтвєртой части отчєского имѣнія равноє	10	12	3//
буди родитєли или опєкуни єя замужъ ради имѣній єя жъ нє станутъ видавать	10	14	3
совєршеннаго супружєства ихъ лѣта	10	14	3
содєржать ихъ чєстно и отдавать замужъ	10	15	1
блудодѣйствующимъ какоє наказаніє мимо своихъ родствєнниковъ когда сами своєю чєтвєртою частю владѣть могутъ	23	2	4
при вступлєніи ихъ в супружєство приданноє за ними давать	10	15	2
кто бы насиліємъ оную взявъ с принуждєнія с нєю обвѣнчалъся и плотски смѣсился какой казни подлєжитъ	23	5	1
шляхєтского или воинского званія будучая когда за посполитого війдєт замужъ	4	7	
нєсговорєннымъ противъ отцовъ, а сговорєннимъ противъ жєниховъ ихъ удвоє платєжъ за голову или бєзчєстіє	20	46	6
мимо волѣ родитєлей или опєкуновъ тайно с кимъ єсли согласится в супружєство	23	5	2
єсли з монастира виступить какъ наслѣдіє получаєтъ	13	18	2
дѣла			
дѣло и слово государєво кто скажєтъ	3	5	3
кто скажєтъ сіє от лишєніа ума	3	5	6
кои в судѣ вершени или нє вершени какъ помѣчать	7	6	3
в отлучки суддей какъ оныє сохранять	7	14	2
когда отсрочуются в судѣ	7	14	4
и в нєнадлєжащємъ судѣ какіє судить	8	2	3
челобитчєскіє бєз продолжєнія отправлять	7	6	8
за ошибку и погрѣшєніє в оныхъ по челобитямъ на комъ взискивать	7	6	9
челобитчєскихъ нє фалшовать	7	6	9
в судныхъ рѣчахъ посторонныє особливо какъ росправлять	8	23	3
дѣти			
какъ наслѣдуютъ тѣ которіи сутъ прєступников противъ государєва маєстата	3	3	3 5
кои суть бѣглецовъ изъ государства в нєпріятєлскую зємлю	3	7	2
нєдорослієкои фалшуютъ монєту	3	14	4
малолѣтніє от службы воинской уволняются	5	9	
шляхєтского и воиского званія по какоє врємя от службы воиской волни	5	1	2//
по сговору родитєлей обовязуются к супружєству	10	1	2
первой и второй жени рожденныє какъ наслѣдуютъ	10	9	4
мужніє первія жени близшіє к наслѣдію отчєскому нєжели жени вторія	10	20	2
первого и второго супружєства рожденныє когда равно получаютъ имѣніє	10	20	3
матєрє своєя приданного какъ у своєго отца доходить и получить могутъ	10	28	2
обоєго пола оныє матєрноє приданноє и приумноженноє зъ того имѣнія по смєрти родитєлей когда пополамъ наслѣдуютъ	10	29	1
разныхъ женъ от одного отца сложєнныє в роздѣлѣ матєрныхъ имѣній чтобъ обиждени нє были	10	29	2
правилного супружєства оніє передъ урожденними из супружєства близского свойствомъ наслѣдуютъ	10	36	3
сложєнныє з сродствєнной за нєзаконныє почитаютъся	10	36	3
родитєлей за свойство мєжъ собою разлученныхъ кормить оныє должни урожденныє з родствєнныхъ когда за законныє почитаютъся и наслѣдствуютъ	10	36	3 4
кои розведенныхъ суть при комъ быть имѣютъ	10	39	2
нєвѣрного с вѣрною и вопрєки сложєніє за нєзаконнорожденных почитаются	10	39	3
по какоє врємя малолѣтныє в опеки хотя суєтратной матєрє своєй быть должны	11	3	5
малолѣтніє тєстамента сочинять нє могутъ	12	2	2
суєтратныхъ пяницъ и лѣнивыхъ родитєлей наслѣдіє получаютъ	12	6	2
родитєли для какыхъ причинь оныхъ изърєкаются и от наслѣдія отдаляютъ	12	12	1
за нєпочитаніє родитєлей в какихъ случаях казни смєртной оныє нє подлєжать	12	12	1
в тєстамєнтѣ от наслѣдія какъ оныхъ отдалять и тоє отдалєніє когда нє силно	12	12	2//

413

412 зв.

Д	главы	артікулы	пункты
по смерти отца своєго какъ в пристойное врємя наслѣдіє получаютъ	13	1	2
нє от однихъ родителей спложеннѣє какъ наслѣдуютъ	13	3	1
полуродніє з дѣтми умершого полуродного брата и умершого жъ по отцу дядѣ в имѣніях дѣдовыхъ и бабиних равно наслѣдуютъ	13	3	1
испложенные от полуродних и родныхъ братов и сестръ в дядиномъ и тѣткиномъ набитомъ имѣніи нє равно наслѣдуютъ	13	4	4
полуродніє когда равно по дядѣ и по тѣтки наследуютъ	13	4	4
спложенные от родныхъ братовъ и сестеръ с полудядями и с полубратами и полусестрами в имѣніяхъ дядѣ родного какъ наслѣдуютъ	13	4	3
малолѣтніє єсли бъ кого ранили или всмерть убили	20	44	7
от калѣкъ урожденные наслѣдіє получаютъ	13	8	3
отдѣлены родителей своих кормить снабдѣват и почитать должни	13	12	2
нєотдѣленніє кои по смерт и во время смерти родителей своихъ в наслѣдіи жили бъ тѣ и наслѣдіє получаютъ	13	12	3
ѿдѣленные с нєотдѣленными когда хотят дѣлитис в тотъ же подѣлъ и свою част поставыть должни	13	12	4
кои в нераздѣлных имѣніях живутъ на томъ имѣніи строєніє продат могутъ без соизволенія братовъ или сестеръ прежде отдѣленных	13	12	5
власть родителей над дѣтми в чемъ состоитъ	13	13	
какіє разумѣются за бенкартовъ и наслѣдія нє получаютъ	13	21	1
законные мимо бенкартовъ наслѣдуютъ	13	21	3
законные мимо бенкартовъ наслѣдуютъ матернєє имѣніє	3	21	4
ісполняти должни запись которую родителн нє исполнивъ умрут	14	24	1
на вислугу за долгъ какъ отдавать ищи долгъ //			
в чемъ с родителми запишутся тое исполнять должни	14	24	5
по родителях когда долгъ платят	14	24	6
а когда ны	14	25	
какъ давность промолчиваютъ			
от шляхтича или воиского званія человѣка с посполитой жени рожденніє	4	7	
єсли кому обиду учинят на них искать			
у родителей или у опекуновъ ихъ	9	15	1
єсли оныє пріехавъ к кому криминалноє какоє прєступленіє учинивъ прочъ			
убежатъ хазяинъ какъ отводится имѣетъ	9	15	2
бѣжавшихъ в прєступленіи криминалномъ дѣтей вездѣ ловить	9	15	2
родителн оных в каких прєступленіяхъ защищат в судѣ и за ихъ обетоват должни	9	15	3
оныхъ шляхетского или воинского			

Д Е Ж	главы	артікулы	пункты
званія кто бы побылъ, ранилъ или			
изувѣчилъ	20	15	1
єсли от кого побои, рани или увѣчє			
онымъ недорослимъ учинитъся отвѣтчикъ когда присягою оправдится	20	13	2
дядя			
новокрещенных чини получают	30	2	4
казнь дѣторастлителемъ	25	4	
пред матерю нєрадѣтєлною и безчинною оныи к опеки близшій	11	3	2
какъ наслѣдуютъ по дѣтях своихъ племенники	13	1	4
по племенниках и племенницях дядѣ			
какъ наслѣдуют	13	2	5
Е			
єзи гдѣ и какъ занимать	18	2	1
єзовъ гдѣ нє запруживат	18	1	1
в єзу чужомъ єсли бъ кто рибу ловилъ			
или оной розметалъ албо порубал	18	5	2
в єзекуціяхъ умиренност какъ содержать	7	4	6
єретикамъ казнь	2	4	4
Ж			
жена			
прєступникова противъ государева маєстата какъ имѣніє наслѣдуют	3	3	4
бєглецова из государства в нєпріятєлскую землю	3	2	1
			3
вѣно записанноє от мужа по смерти єго			
какъ получаєтъ	10	5	4
по смерти мужа бездѣтная за вѣнецъ			
хотя бы за другого мужа вышла что			
получает	10	7	1
приданноє безъ усугубленія з мужнего			
имѣнія когда получаєтъ	10	7	2
в мужныхъ имѣніях когда равную, а			
когда трєтую часть з дѣтми получаєтъ	10	7	2
за имѣнія мужніє по смерти мужа			
наслѣдникамъ єго какъ отвѣтствуєтъ			
и награждаєтъ	10	11	
первая мужа оная с приданнимъ	10	29	1
вторая скудная и без приданного	10	29	1 //
вторая по смерти єго равную част			
своими и первой синами получаєтъ по			
смерть свою или до виходу замужъ	10	29	1
какіє имѣнія мужу своєму даритъ силна	10	30	3
поки мужъ живъ никому вѣна своєго			
уступит нє силна	10	31	2
без вѣдома мужа своєго ничего собственного издерживать и утерат нє должна	10	31	2
при жизни или по смерти мужней			
когда кого обидитъ з чїего имѣнія			
награжденіє	10	31	4
мужнихъ долговъ из своєго вѣновного			
и собственного имѣнія когда нє платитъ, а когда общє с мужемъ платить	10	31	1
			2
у субстратного мужа можетъ вѣна			
упоминатись	10	34	2

413
зв.

414
414
зв.

Ж	главы	артїкулы	пункты
нє можетъ вѣна ни продат ни заставить			
поки мужъ хотя и суетратній живъ	10	34	2
по суетратной кто долги платить	10	34	3
если убогіе вступивъ в супружество			
обще имѣній дороблятся то по смерти			
таковаго мужа какъ оного з дѣтми			
своими и без дѣтеи наслѣдуетъ	10	35	2
вторая по мужу скудному какъ			
наслѣдуетъ	10	9	2
			3
по мужу когда нсалѣдіе получаетъ, а			
когда нє получаетъ	13	5	
законная по мужу законномъ наслѣдуетъ	13	5	
безпотомный муж по ней какъ и она по			
мужу нє наслѣдуетъ	13	5	
мужа своєго з монастира когда взять			
силна	13	10	3
взята мужемъ з монастира наслѣдуетъ	13	18	3
имѣніе в вѣнѣ от мужа даренное прежде			
всѣхъ вѣрителей получаетъ	14	17	2
по смерти мужа какъ привилегія му-			
жніе употреблять имѣетъ	14	20	
записей на даръ или на продажу имѣній			
либо другихъ вещей какъ употреблять			
имѣетъ	14	20	
половини даренного или проданного			
мужнего имѣнія взискивать ни имѣетъ			
на обиду дѣтей или другихъ наслѣдни-			
ковъ мужнихъ	14	20	
что муж ей запишетъ и что по правамъ			
принадлежитъ тѣмъ она владѣть			
должна	14	20	
что за обополное мужа и жени или за			
собственные денги куплено имъ обоимъ			
обще подарено тѣмъ по записѣ она вла-			
дѣт имѣет	14	20//	
в чемъ кому запишется мужъ и нє ис-			
полнивъ умрєтъ какъ она тую запись			
исполнять должна	14	24	1
когда бездѣтна умрєтъ что по ней мужу			
принадлежит	10	18	2
в чемъ запишется купно з мужемъ тое			
по смерти мужней исполнять должна	14	24	5
по смерти мужа когда долгъ платит а			
когда ни	14	24	6
за мужа терпѣть нє должна	9	5	
у мужа искать на жену если она кому			
обиду учинитъ	9	15	1
если бъ мужа своєго убила или какимъ			
нибудь образомъ умертвила	20	1	1
если бъ кого мучила или на составахъ			
повредила	20	46	10
жени священическіе и діяконскіе какъ			
наслѣдуютъ	13	17	2
шляхетскимъ женамъ всякая навязка			
удвоє противъ мужей ихъ	20	46	6
мирскихъ священниковъ и діяконовъ			
женамъ всякая навязка как и женамъ			
шляхетскимъ	20	46	7
уборство и платя старателствомъ пер-			
сои исправленное ея ж дочерамъ, а нє			
другой женѣ дѣтямъ принадлежатъ	10	29	3
оставшойся по смерти мужа непраздной			

Г Д	главы	артїкулы	пункты	
временное и безвременное рожденіе				
дитинѣ	10	25	2	
умершой бездѣтной приданное потє-				
ранное какъ мужъ платить	10	10		
невѣнованной приданное по смертъ ея				
родители безъ усугубленія получаютъ	10	7	3	
в походѣ если бъ кто насилствовал				
жену	5	14	1	
жена двох мужей если б живих				
вдругъ имѣла	23	6	1	
			2	
по змершемъ без тестамента мужу что				
принадлежитъ ей невѣнованной	10	18	1	
кто умишлено лошадю наскочилъ на				
оную тронетъ и тѣмъ обезчеститъ ея	20	15	1	
непраздную кто наскочивъ лошадю				
умишленно ошибетъ и тѣмъ плодъ				
в ней или самую умертвит	20	15	1	
			2//	
кто лошадю неумишленно непраздную				415
наскочивъ стопчетъ, повредить ранить				зв.
либо плодъ в ней или самую умертвить	20	15	3	
на смертъ приговоренную непраздную				
по какое время нє казнить	20	43		
за убитую тужъ или родители либо				
дѣти или родственники ея головщину				
какъ и когда искать и получыть имѣютъ	20	50	1	
			2	
за долгъ видавать на вислугу ищи				
долгъ				
женихъ				
женихъ дар или вѣно невѣстє сверхъ				
приданного в чемъ записат можетъ, а				
в чемъ нє можетъ	10	8	1	
женихъ третую част имѣнія своєго				
невѣстѣ вѣно противъ приданного				
ея записать имѣетъ	10	8	2	415
жених когда женится скудній на бо-				
гатой что записать долженъ	10	9	1	
на животє погрожка зри погрожчикъ				
жидъ				
когда станетъ христіяниномъ	30	2	4	
новокрещенного мужеска и женска				
полу когда обезчестит или вмертъ				
убетъ	30	2	5	
когда убетъ или изувѣчитъ христія-				
нина	30	5	1	
когда в криминалъномъ дѣлѣ он на				
такова жъ челобитствуетъ	30	6	1	
за рани или увѣчче когда одинъ на				
другого челобитствуетъ	30	6	2	
за христіянина противу христіянина				
повѣреннимъ быть нє можетъ	30	2	1	
повѣреннимъ за жида быт можетъ	8	8	2	
какое в обидах доказателство его на				
христіянина	30	7	1	
в Малой Россіи ни под какимъ образомъ				
онымъ нє жыть и грунтовъ нє покупать	30	2	1	
христіянъ онымъ нє держать и в служ-				
бу нє принимать развѣ на маловремен-				
ную послугу	30	2	1	
необикновенного платя онимъ нє носит	30	9		
какъ присягат жидам	30	8		

Ж З	главы	артікулы	пункты
присяга жидовская	30	8	
жиду и христіянину в спорѣ какъ присягать	30	7	2//
З			
забор смотри огорожа			
заводи какіе и гдѣ имѣть свободно	4	5	
заграничному симъ правомъ судитись	1	1	2
заграничного в чини малороссійскіе не вибирать	4	1	2
заграничний когда зємлю в Малой Россіи купить какъ ему служить	4	6	3
заграничный когда прочь пойдет зємлю и засѣвъ владѣлцу оставляетъ	4	8	2
зажигателемъ умышленным казнь	19	21	1
на зажженіе погрожчиковъ какъ на урядѣ обявлять	19	21	2
з зажженіа дому произшедших убытковъ на комъ доходить	19	21	6
на зажженіе погрожка смотри погрожчикъ			
заимодавцу закладчика в пріемѣ долговыхъ денегъ на урядѣ квѣтовать и писмо закладное ему какъ возвращать	14	9	2
займою приобрѣтенных имѣній недвижимихъ владѣть свободно	4	3	3
взайми взятой вещи не присвоевать не портит и не терять и сверхъ срока не удерживать	16	18	1
			2
			3
займодавци если за споромъ между собою должникови вещи кому или на урядъ до роздѣлки судовой отдадутъ такихъ вещей никому з ныхъ без вѣдома уряда не отдават	16	41	1
займодавци поклажу спорную от первого содержателя для чего другому кому до роздѣлки судовой вручить могутъ	16	41	2
закладчику если кому онъ имѣніа заложитъ какъ служит	5	5	
закладчикъ если бы болшую сумму показивалъ сродникамъ к викупу заложенного своего имѣніа, а не ту за которую заложилъ какъ поступать	13	27	3
заклада давного имѣніа какъ доказивать	16	21	1
о закладѣ имѣній если кто не доведетъ	16	21	2
изъ заклада движимія вещи при спорѣ между вѣрителемъ и закладчикомъ в числѣ денегъ кому и какъ возвращать и деньги уплачивать	16	22	2
в закладѣ имѣючіесь движиміе вещи когда и какъ продать можно	16	25	1
			2
закладное имѣніе если *б* закладчикъ не уплатя долгу или кто другій насилно отнялъ	16	26	1
			2//
закладное имѣніе или что з оного если бъ кто сторонный насилно отналъ у займодавца	16	26	2
в закладъ если кто каковую вещъ прійметъ тому порукъ не требовать	16	28	1

З	главы	артікулы	пункты
в закладъ вещи движиміе какъ отдавать	16	36	1
в закладъ вещи данные если с вещми хозяина по случаю пропадутъ или непріятелемъ отняти либо воромъ похищени будутъ	16	36	1
в закладъ вещи данные если самые пропадутъ а хозяеви будутъ цѣли	16	36	1
в закладъ вещи данніе если бъ хозяинъ порушилъ	16	36	2
в закладъ вещи данніе никому не присвоевать и ни за какую претенсію не удерживать но отдават тому чій суть	16	36	3
в закладъ вещи данные без записѣ если бъ кто в приемѣ оныхъ запиралься	16	36	4
в закладъ кто бы лошадь или другую скотину принялъ а оная бъ пропала или здохла либо охромлена или повреждена была	16	36	5
			6
в закладъ вещи данные если бы кто насилно отнялъ кому оныхъ искать а поискавъ кому и какъ возвращать	16	36	7
в закладъ вещей данныхъ за преступленіе займодавца не арестовать но тому от кого дани какъ возвращать	16	37	1
в закладъ если бъ кто вещи свои далъ тотъ мимо других кредиторовъ взять яко свои собственные силенъ	16	37	2
в закладъ вещи данные если кто у кого другого опознаетъ какъ отбирать имѣетъ	16	37	3//
законовъ никто кромѣ государа вводить не силенъ	3	1	1
закоти гдѣ и какъ занимать	18	2	1
закупщикъ когда своего заводца у кого имѣніе закупилъ на судъ поставить и самъ из суда до рѣшенія дѣла отлучатьса не долженъ	14	14	2
записъ			
записъ о вѣнѣ и о приданном какъ сочинять и в книги вписивать	10	5	2
о вѣнѣ когда *б* мужъ женѣ дать хотѣлъ и не давъ умеръ	10	5	3
вѣновной форма	10	6	3
излишнего вѣна не силна	10	8	3
запись от отца разных матерей дѣтямъ учиненная когда несилна	10	29	2
о недвижимихъ в продажу имѣніяхъ какъ сочинят и на урядѣ сознавать	14	3	1
на недвижиміе имѣнія какъ з уряду видават и в книги градскіе какъ записивать	14	3	1
сочиненная на недвижимое имѣніе и в книги записана ест силная	14	3	1
на недвижимое имѣніе мимо настоящій урядъ на другомъ урядѣ сознать оную и в книги записать когда можно	14	3	2
на другомъ урядѣ сознанную освѣдителствовать в настоящемъ урядѣ и в книги градскіе какъ вписивать	14	3	2
на движимое имѣніе какъ записивать на урядѣ	14	3	3
всякую с какими заклади писать	14	5	1

416

416

417

416 зв.

З	главы	артікулы	пункты
должна быть доброволная правамъ и обыкновенiямъ не противнаа	14	5	2
на имѣнiа нєдвижимiа почєму нєсильна	14	5	2
на имѣнiа нєдвижимiя какова нєсилна	14	6	5
первыа важнѣйшаа нєжєли послѣдняа	14	8	1
на имѣнiа в долгу или в закладѣ пущенныя такъ от закладчика яко и от займодавца в какой силѣ быть имѣетъ и какъ оную на урядѣ сознават и то имѣнiє какъ викуплят и заимодавецъ закладчика какъ квѣтовать имѣетъ	14	9	1//
на имѣнiа в закладѣ или в долгу какова силна	14	9	1
бєз сознанiа на урядѣ какова силна	14	10	1
єсли бы кто оной запиралъсa	14	10	2
кто за свою нє признаєтъ когда оттисягтисa можетъ, а когда нє можетъ	14	10	3
			4
от свободного пєрєхожого чєловѣка гпднѣ или владѣлци с обстоятелством службы даннаа за силную принимаєтъсa	14	11	1
от людей нєволныхъ сочиненнаа нєважна	14	11	2
за проданныє, дарованныє и другими здѣлками уступлєнныа имѣнiа со всякимъ обстоятелством писать	14	19	1
сочиненнаа подъ кондицiями кто в оную фалшуєтъ или подступно сочиняєт либо подчищаєтъ чєму подлежитъ	14	19	2
	14	22	1
кто кому в чємъ запишетсa то и исполнять долженъ	14	23	
	16	15	3
кто оныа нє исполнивъ умрєтъ	14	24	1
кто оныа нє исполнивъ прєжде срока умрєтъ наслѣдники какъ исполняютъ сочиненную от прєдка своєго наслѣдникамъ єго какъ очищать и заступат	14	24	2
и кто оныа нє исполнивъ и в судъ нє позванъ прєжде срока умрєтъ наслѣдники єго токмо самую исту платятъ	14	24	4
от гпдна на нєдвижимоє имѣнiє слугѣ даннаа в силѣ своєй быть имѣетъ	4	12	2
			3
запись на долги ищи процентъ и долгъ			
заставы у подданного чужого нє принимать	4	9	2
збори указныє какъ собират	4	13	1
збори сверхъ указа собираємыє обиженному какъ возвращат	4	13	1
збори от кого и от какихъ вещей взимать	4	14	2
зборовъ от какихъ людей и от чєго нє взимать	4	14	1
званiє шляхєтское и воинское что єсть	4	6	2//
званiє судовъ малороссiйских	4	6	2
звѣра в чужихъ пущахъ и грунтахъ самоволно никому нє ловить	19	8	1
звѣрей кто насилно в чужей пущи или грунтѣ половитъ или побєтъ	19	8	2
звѣрей кто тайнымъ образомъ в чужихъ грунтахъ половитъ или побєтъ	19	8	3
за звѣромъ в чужомъ грунтѣ самоволно кто ходитъ єсли пойманъ будетъ	19	8	4
звѣрей какихъ гдє ловить, бить и за оны-			

З И	главы	артікулы	пункты	
ми в чужiй грунтъ ходит свободно	19	8	5	
звѣръ дикiй в домѣ хованнии ищи собака				
звѣремъ дикимъ цена смотри цена				
здѣлки всякiє на урядѣхъ и какъ записивать	14	3	3	
на здоровє погрожка смотри погрожка				
зємля				
зємли у подданыхъ владѣлчєских нє куповать и нє нанимать	4	9	1	
з нєвѣдєнiа или по найму кто оную поорєтъ	17	17	1	
посѣянную єсли *б* кто пооралъ	17	17	1	417
			2	зв.
з упрамства оную кто поорєтъ	17	17	3	
общую кто поорєтъ	17	17	4	
твєрдую то єстъ цѣлину кто орєтъ	17	17	5	
кто от кого иного пооранную самъ послѣ засѣетъ	17	17	6	
чужой насилно нє орать и на нєй нє сѣять и хлѣба нє жать и пожатого нє брать, плуговъ и сохъ на оной жє нє рубить	17	18	1	
зємли всякой доходить судомъ	17	18	1	
чужой сколко кто завладѣетъ столко и своєй отдавать при возвращенiи долженъ	19	17	1	
на чужой никому никаких строєнiй нє дѣлать	19	17	2	
собствєнную огорожать, а чужой нє принимать	19	20	1	
кто зємлєю спокойно и бєзпрепятствєнно владѣлъ, а другiй бы отнималъ и в томъ насилiє, побой и шкоди				
какiє подѣлалъ какъ обидитела штрафовать	17	18	1	
зємля водою к чiєму бєрєгу принєсєннаа кому	18	2	1//	
злодѣй смотри прєступник				418
злодѣй тєстамента сочинят нє силєнъ	12	2	9	зв.
к злодѣянiю нє вспомощєствоват	20	39	1	
			2	
в злодѣянiи помощникъ кто разумѣетъсa	20	39	3	
знама воинское самому хоружому носить и сохранят	5	13	3	
золотарь єсли бъ золото или сєрєбро фалшовалъ	26	4	8	
зубъ шляхтичу єсли бъ кто нарочно или нєнарочно вибилъ или повредилъ	20	46	2	
			4	
			5	
			10	
зять єсли *б* шурина убилъ какъ єго казнить	20	6	2	
зять нє сознавъ на урядѣ записѣ своей о вѣнѣ жєниномъ єсли умрєтъ	10	5	3	418
И				
игра				
игра в карти, в кости и в другiє зерни запрѣщаєтъсa	16	5	1	
от игри в карти, в кости и в протчiє подобныє кто нє воздержуєтсa за бєзчєстного вмѣнаєтсa	16	5	1	

и	главы	артїкулы	пункты
игрою кто что виграетъ, а нє получит – теряетъ	16	5	2
за игру чєлобитя нє принимать, а игрецовъ истца и отвѣтчика какъ штрафоват	16	5	2
игреца наслѣдники виграша доходить ни на комъ нє имѣютъ	16	5	
на игри кто взаймы денги датъ когда теряетъ, а когда нє теряетъ	16	5	4
игри всякіє запрещат	26	4	5
избраніє урядниковъ в ратушах городовъ нєупривиліованыхъ и должность ихъ	26	1	1
измѣнники			
єсли бъ кто непріятєлю городъ или крѣпость здалъ	3	2	1
єсли *б* кто в граници гдрєвой войско противное вводилъ	3	2	8
измѣнника ловит арєстовать и роспрашивать	3	7	9
		6	2
когда измѣнникамъ прєступленіє ихъ прощаєтьса	3	4	2
сины про измѣну отчєскую вѣдающіи	3	3	1
нєвѣдающіє	3	3	2
дѣти измѣнничіє какъ имѣніє получаютъ	3	3	3
жени ихъ про измѣну нєвѣдаючіє какъ имѣніє наслѣдуют	3	3	4
дочєри ихъ про измѣну нєвѣдаючіє какъ наслѣдуютъ	3	3	5
таковъ прєступникъ єсли *б* самъ себє убилъ	3	3	6
єсли кто о измѣнѣ на кого донесєтъ	3	3	7
		4	1
єсли кто о измѣнѣ вѣдая нє донесєтъ	3	4	3
измѣнникомъ кто кого назоветъ без доводу или от лишенїа ума	3	5	5
			6//
такова прєступника родителн	3	7	5
такова прєступника сєстра	3	7	5
такова прєступника проданныє имѣнїа кому	3	8	1
на такомъ прєступники долгъ какъ доправлять	3	8	2
у такова прєступника в откупѣ чужоє имѣніє содержащоєсь кому	3	8	3
таковый прєступникъ єсли чїи имѣнїа нєправилно завладѣлъ	3	8	4
таковъ прєступникъ єсли шкоди, убытки и грабителства кому здѣлаетъ	3	8	5
такова прєступника в побѣги кто убєтъ, а о измѣнѣ єго нє докажетъ	3	7	7
изувѣченныи от службы воиской уволняютьса	5	9	
имѣнїа			
имѣнїа движимїа и нєдвижимїа что суть и какъ оныє набыти бываютъ	14	1	1
из имѣнїй в разныхъ уєздах одна воєннаа служба	5	2	
из закладного или откупного кому службу отбувать	5	5	
мужемъ и женою общє нажитїа по смєрти мужа и жени кому достаютьса	10	9	1
вислуженное по смєрти мужа кому достаєтьса	10	9	1

и	главы	артїкулы	пункты
об общє мужемъ и женою набытомъ наслѣдникам ихъ какъ доводить	10	9	2
по женѣ бездѣтной наслѣдноє никому нє записанноє кто наслѣдуетъ	10	9	3
матєрнєє на синовъ и дочєрей в равный подѣлъ приходит	10	27	1
отєчєскїа толко на самых синовъ когда принадлєжать	10	27	2
до которого наслѣдниковъ внизъ и вгору идущихъ нє было на побочных какъ спадаетъ	13	2	4
вислуженныа сынамъ принадляжать, а дочєрамъ з того толко приданноє	13	8	1
вислуженнїя по безпотомних и без тєстаменту оставшїєс кто получаетъ	13	8	2
наслѣдных подѣлъ з уряду и по дѣлчимъ рєєстрамъ какъ силенъ	13	11	1
отнятоє у кого насилно и нєправилно завладѣнноє от того кто отнялъ и от наслѣдниковъ єго какъ доходить	13	15	2
кто бы нє дожидаяся того смерти по которомъ бы на нєго имѣніє приходило насилно взялъ что теряетъ	13	15	3
церковныє при церквахъ быт имѣютъ к онымъ сїщенники и их дѣти какъ владѣютъ и какъ наслѣдуютъ	13	17	2
послѣ казненных смертїю по самоубійцах и по лишенных чести кто наслѣдуетъ	13	19	1
			2
			3
какїа суть виморочнїа и когда принадлєжать на государа	13	20	1//
з виморочных общенародная должность	13	20	2
по посполитомъ на владѣлцу приходять	13	20	3
всякїа нєдвижимїа имѣнїя волнымъ людемъ какъ хотя владѣть и кому хотя продат и уступить свободно	14	1	2
наслѣднїа нєдвижимїа поискивать и денги за онїа отложит когда можно, а когда нє можно	14	1	3
			4
церковныя движимїа и нєдвижимїа когда продать или в закладъ отдать можно, а когда нѣ	14	2	1
			2
за наслѣдноє посторонному купцу отложить денги когда можно	14	1	5
спорных в книги нє вписиват	14	3	2
нєдвижимых врученіє смотри врученіє никому нє записиват того чим самъ нє владѣетъ и поколь нє получитъ	14	6	1
			2
на наслѣдноє когда кто права своєго дла владѣнїа к викупу уступить можетъ	14	6	2
спорноє єсли бъ кто кому безправно уступилъ	14	6	3
закладноє одному до сроку во вѣчность другому какъ уступить можно	14	6	4
имѣніями кто нєнасилно по какимъ правамъ владѣетъ от нєго отнимать и другому уступать никто нє силенъ, а владѣющій когда от того владѣнія			

419 зв.

419

и	главы	артїкулы	пункты
правно отчужденъ будетъ пожилого ему нє платить	14	7	
кто кому одному запишет другому записать когда можетъ	14	8	1
кто прежде купитъ тотъ и владѣетъ, а посля купившєму на продавцу денєгъ искать	14	8	2
кто *б* купилъ, а продавцу денєг нє уплатилъ продавецъ и другому продать какъ свободенъ	14	8	2
кто бы кому дарилъ другому даритъ когда нє можетъ	14	8	3
кто на срокъ заложитъ и нє викупитъ при займодавцу имѣніє какъ остаєтъся	14	9	1
за куплєнное єсли бы купцу по договору денєгъ доплачивать нє хотѣлъ и куплѣ зрѣкалъся бъ	14	12	2
в имѣніи куплєнномъ єсли бы какая порча сталася кто виноватъ	14	13	1
			2
єсли кто кому чужое завєлъ	14	14	3
кто наслѣдіа к имѣнію докажетъ тому у владѣющого какъ отбирать	14	14	4
спорное наслѣдіемъ, а нє куплею и в сумнитєлных доводах кто получить близшій	14	14	5
			6
имѣніє по праву по наслѣдію и по доводамъ и по обѣщанію кто получит близшій	14	16	3
кто по комъ наслѣдуєтъ тотъ и долгъ какъ платит	14	24	7
имѣніє умєршаго должника наслѣдное когда бъ дѣти доискиватьса нє могли то вѣритєль самъ оного доискавса какъ владѣть имѣетъ	14	24	8 //
кому бъ было дано даровано либо продано или записю утвєрждєно, а онъ бы тѣмъ нє владѣлъ чрезъ десять лѣтъ	14	25	
закладное єсли бы закладчикъ нє викупилъ сродники єго какъ викупить могутъ	14	27	1
			4
			5
откупные за контрактом какъ содержать и какъ по уговору за оные платит	15	1	1
			2
откупніє прежде срока во вѣчность никому нє придавать	15	1	4
имѣніями наслѣдними и приобрѣтенными по крѣпостямъ и без крѣпостей владѣть свободно	4	3	2
			3
отнятого столко доходить всякому сколко єго было	4	3	4
кто бъ вомѣсто малого болше випросилъ что тєряетъ	4	4	1
пожалованными грамотою имѣніями єсли бъ кто нє владѣлъ десять лѣтъ	4	4	1
нєдвижимихъ у чужого подданого ничого нє куплять и нє нанимать	4	9	2
имѣніа єсли бъ слуга у гп̃дна вислужилъ ищи слуга волный			
имѣніа на которых бы без указа збори взимались отписивать на государа	4	13	4
имѣніє мєжду двома спорное єсли бъ кому трєтєму было уступлено, а тотъ трєтой того имѣніа правой сторонѣ по приговору нє допускалъ бы	8	30	1
			2
на имѣніяхъ в разных уєздах приговоренную сумму какъ доправляють в недостатки готовых денєгъ имѣніа	8	31	
какимъ порядкомъ правой сторонѣ отдавать	8	32	1
			3
отданные за приговоренную сумму какъ содержать и какъ викуплять	8	32	2
			3
за приговоренную сумму єсли имѣній нє достанєтъ на самой персонѣ отправу чинить	8	32	4
имѣніа викуплять ищи викупъ			
имѣніє приговоренное єсли *б* кто насилно отнималъ	8	34	
єсли бъ кто из спокойно владѣемихъ насилно изгналъ, вибилъ либо оные отнялъ	9	1	1
за отнятіє насилно какъ истцу доказивать и оные у насилника какъ отбирать			
и истцу отдавать	9	1	2
			3 //
єстли бъ кто у кого отнялъ и на оные крѣпости *б* имѣлъ оные тому у кого отнялъ возвратить, а посля искать можетъ	9	1	3
єсли движимое вомѣсто своєго кто отнялъ или что єго *єст* ошибкою взялъ	9	1	4
єсли *б* кто движимое и нєдвижимое хотя бы єму и правилно принадлежало насилно и оружейно отнялъ и при томъ убытки, рани либо и убійство здѣлалъ	9	1	5
из нєроздѣлных и соучастних єсли *б* кому обида была кого позиватъ	9	6	
єсли бы многіє товарищи нєкровные движимое и нєдвижимое совокупно имѣли и одинъ бы з ных дѣлитса и по роздѣлки хотѣлъ бы часть взять, а другій к роздѣлки в судъ былъ позванъ и на срокъ нє сталъ	9	7	1
			2
єсли *б* кто о имѣніа в судъ вступа дѣла нє окончивъ оные кому другому уступилъ	9	9	
из закладных откупных или по суду до викупу єсли бы кому обиди были учинєны когда самъ тѣ имѣніа держащій, а когда с ним наслѣдникъ оных имѣній в судѣ отвѣтствоват и платит долженъ, а когда нє долженъ	9	16	1
			2
имѣніа какимъ-нибудъ правомъ себѣ надлєжащія поискиват и получит свободно	9	17	1
записанные одному в заставу, а другому в долгъ или в приговоренной суммѣ кто кому сплачиваетъ	16	9	1

420 зв.

420

И	главы	артікулы	пункты
за долги отдавать ищи долгъ			
нєдвижимїа бєз вѣдома уряда нє закладивать и какъ закладивать	16	19	1
из нєдвижимыхъ прибєлных бєз договора о прибєлехъ в закладъ пущенныхъ оныє прибели кому зачитиват	16	19	2
закладныя нєдвижимїа викуплять всєгда и как свободно	16	20	1
			3
закладнїа нєдвижимїа умєршого закладчика наслѣдники у держатєля и прежде сроку викупит могутъ	16	20	4
в имѣнїахъ єсли *б* сказивали: истєцъ, что закладныє, а ответчикъ, что купленныє кто з ныхъ ближшїй доводить и получить	16	21	2
			3
закладныє в болшой суммѣ нєжели заложени нє закладивать	16	22	1
на закладномъ єсли займодавцова пристройка будетъ	16	22	3//
закладноє записанноє на указъ то єст под потерянїем закладчику какъ нє викупит, а наслѣдники єго какъ викупить могутъ	16	23	1
			2
отданныє з суда на срокъ под потерянїемъ єсли *б* цєною сумму долга прєвосходила, а на срокъ бы оныхъ нє викуплєно	16	24	1
закладного на срокъ нє продавать, хотя бъ на срокъ и нє викуплєно	16	24	1
закладноє на срокъ хотят вѣритєль по прошєствїи срока и продалъ закладчики или наслѣдники єго викупить силни	16	24	2
закладноє єсли *б* закладчик самъ или кто другїй насилно отнялъ	16	26	1
			2
на закладномъ єсли бъ какая порча либо потерянїє было кто награждаєтъ	16	27	
закладныє откупныє за прєступлєнїє займодавца или откупщика нє арєстовать но тому чїи сутъ какъ отдавать	16	37	1
имѣнїе за согласїемъ сторонъ єсли кому из суда в защищенїе отдано будетъ			
какъ содержать	17	16	7
на имѣнїє кто *б* насильно наєхавъ кого всмєртъ убилъ либо ранилъ или нє ранилъ да убытки *б* здѣлалъ	20	1	2
			3
			4
имѣнїа своя борона єсли *б* кто насильника или нападатєла ранилъ либо всмєртъ убилъ	20	32	
имѣнїа воровъ собствєннїа в награжденїє истцамъ какъ отдавать	24	7	2
инвентарь опекуновъ єсли будетъ подложный и нєправдивый	11	7	1
индукти без указа нє брать и нє подвишать, а сверхъ указа взятоє и подвищенноє какъ возвращать	4	13	1
индукти от чєго и от какихъ людей нє вжимать	4	14	1

И К	главы	артікулы	пункты
иновѣрный когда свѣдитєлемъ бываєтъ	8	15	1
иноземцомъ кои в Малой Россїи службу приняли с малороссїянами служыть	5	1	1
иноземцовъ в чини малороссїйскїє нє избирать	4	1	2
иноземцамъ первїє нєжели здешнымъ судъ давать	7	10	2
иноземецъ єсли будетъ опороченъ, что нє *єст* шляхтичъ	20	55	
иностраннымъ симъ правом судитъса	1	1	2
иностранным первїє нєжели здешним судъ давать	7	10	2
	9	10	1
иностранного єсли *б* кто изобидит и бѣжалъ	9	10	2//
инструкцїи какъ и в чемъ изъ суда посилать	7	17	1
иску всякого на имѣнїи приговорєнного какъ доходить	16	8	2
истецъ ищи чєлобитчикъ			
К			
казнь посполитимъ за убїйство шляхтича и воинского чєловѣка умишлєнно здѣланноє зри убїйство от посполитих			
казнь за умєрщвлєнїє отравою	20	18	1
от казни смєртной за убїйство и ωт наказанїа за рани кто и когда свободенъ	20	44	1
			2
			3
			4
			5
			6
			7
			8
			9
нє казнить смєртїю никого напрасно	7	6	6
калѣки нє наслѣдуютъ, а кто по нихъ наслѣдуєтъ тотъ и доволствоват ихъ долженъ	13	8	3
от калѣкъ урожденныє дѣти наслѣдуютъ	13	8	3
карли и карлици нє наслѣдуют	13	8	3
канцєлярістамъ быть при судахъ и какъ поступать	4	6	2
канцєлярістамъ в судѣ что чинить	7	6	5
канцєлярістамъ взятковъ от судимихъ сторонъ нє вимагат и волокити имъ нє чинить	7	6	8
канцєлярістамъ судовымъ за труда доходъ и за излишнїє взятки штрафъ	7	7	1
на канцєляристу кто бєтъ чєлом в судѣ тому тоє дѣло поручать	7	7	2
канцєлярістъ єсли кого в судѣ обезчеститъ, ранитъ или убєтъ без оборони или в оборонѣ	7	12	1
			2
канцєляристи судовыє повѣренными по какимъ дѣламъ могутъ быть	8	8	1
кому каковъ доходъ	25	13	2
катъ сообщенїя христїянского нє лишаєтъса	25	13	1
кладъ чужїй єсли бъ кто найшолъ	7	19	4
			5

421

зв.

421

К	главы	артїкулы	пункты
клєвєтникъ ищи пашквилянтъ			
в книги судовыє явочныє о воровствах разбояхъ и другихъ шкодахъ записивать	25	14	2
книги в судѣ имѣть (1), протоколъ (2), дєкрєтовъ приговоровъ и мнѣній (3), протєстовъ (4), чорныє книги	7	6	3
книги вѣновныхъ записєй на урядѣ	10	5	2
книги судовыє и всякого уряда гдѣ и какъ содєржать	7	14	1
книги по дѣламъ чєстнымъ записныє також явочныє и чєрныє в судахъ быть должны	25	14	1//
книги судовыє при отлучки судєй какъ сохранять	7	14	2
козакъ ищи воинскїй человѣкъ			
козака в посполитїє нє вєрстать и нє порабощат и грунтовъ у ныхъ нє отнимать	4	6	1
козака кто поработит и грунтъ отиймєтъ	4	6	1
козакъ почєму козакъ и какъ козачєства доводить	4	6	2
козакъ когда на посполитой ожєнитъсѧ	4	7	
козакъ єсли кому бєзчєстїє или насилїє либо поврежденїє составовъ здѣлаєтъ, а будєтъ убогъ какъ єго наказивать	20	46	9
козакъ єсли кому бєзчєстїє или насилїє либо поврежденїє составовъ здѣлаєтъ, а будєтъ убогъ какъ єго наказивать	20	46	9
козакъ когда на подданой чїей ожєнитъсѧ	4	9	3
козака в священники приходскїє какъ и когда избирать	6	4	
колодникъ			
в тюрмах дєржат и кому бєрєчь	7	22	1
			3
скудному на прєпитанїє єго чєлобитчикъ что дават имѣєтъ	7	22	2
єсли бѣжитъ кому оного искать и чєлобитчику искъ и убытки награждать	7	22	3
єсли нєчаянно бєжитъ	7	22	3
о бѣжавшомъ в судѣ обявлят и из суда о сиски єго публїковат по крїмїналу			
когда убѣжитъ сторожам в чємъ присягать и какъ обидимому награждать	7	22	4
по крїмїналу кто нарочно упустит какой казни подлєжитъ	7	22	4
вєздѣ тому кто єго упустил или чєлобитчику искат и убытки кому награждать	7	22	5
єсли судїѧ вспустит какой єму штраф	7	22	6
приговорєнного к смєрти кто нє будєтъ ловить	7	25	1
под арєстъ в тюрму брать	7	23	1
приговорєнного к смєрти по аппєляцїи какъ и по какоє врємя содєржать	7	23	2
когда на поруку даватъ, а когда нє давать	7	23	2
			3
когда кто на поруки возмєтъ єсли истєцъ уволнить, а за нымъ другоє важноє дѣло будєтъ	7	23	4
надсматривать єго истцу свободно	7	23	5
нє всякого в споднюю тюрму сажать	7	23	6
колодязь на своємъ грунтѣ или на общой зємли либо на мєжи какъ дѣлать	19	15	2

К	главы	артїкулы	пункты
колодязь от сусѣдской мєжи на своємъ грунтѣ гдє дѣлаєтъ	19	15	2
командиръ когда и за что чина лишаєтъсѧ	5	10	2
командирамъ подкомандных виноватих и непослушных штрафоват и наказивать	5	14	3
командиръ єсли подкомандного накажєтъ, а наказанныи от того умрєтъ	20	26	4
коммандиръ єсли в судїи кого бєзпомѣстного нєуправного и обидливого опрєдѣлить самъ убытки сторонамъ награждаєтъ	7	10	5
командиръ єсли кого на судѣ обєзчєстить, ранить или убєтъ	7	12	1
			2
комисаръ мєжовыхъ дѣлъ смотри мєжовщикъ			
коммисаровъ мєжовых дѣлъ о охранєнїи от всякого опаства	7	5	3//
комисари походнїє к слѣдствїю об обидахъ	5	18	4
компанѣйци платныє из своихъ имѣній по званїю своєму службу отбувать должни	5	3	
компути воискихъ людей содєржать и хтанит в канцелярїях	5	22	3
контракти			
на урядѣ какъ записивать	14	3	3
должни бить доброволныє правамъ и обыкновенїямъ нє противни	14	5	2
почєму бываютъ нє силни	14	5	2
на откупи во всємъ исполняєми быть имѣютъ	14	12	1
кто нє устоитъ каковъ штрафъ	14	12	1
на откупъ имѣній за право почитать и по оному исполнять	15	1	1
на откупномъ кто нє устоитъ каковъ штрафъ	15	1	1
на откупъ имѣній и словєсный содєржать	15	1	1
коня к смотру в походъ своєго имѣть, а нє позичать	5	16	
кому в походѣ самоволно нє брать	5	19	1
краденнаѧ вещъ			
кто бы у кого опознал что с тимъ дѣлать	24	2	1
з нєвѣдома за чисто купленная другому проданнаѧ или замѣненнаѧ, а послѣ познанаѧ	24	2	5
	24	2	6
в хуторѣ или заводѣ чїєм найденныє	24	3	2
какъ в чужомъ домѣ искат	24	4	1
когда в кого другого в дому бєзъ єго сищетъсѧ	24	4	2
в домѣ слуги или подданного чїєго какъ искать	24	4	3
			4
никто в дому своємъ и своихъ людей искать возбранять нє долженъ	24	4	5
опознанной у кого по смєрти заводци и нєдорослых оного наслѣдникахъ какъ истцу доходить	24	6	4
			5
истцу из суда возвращать бєз награждєнїѧ от истца суду, а с награжденїємъ тому кто поймалъ	24	7	2
кто от воровъ отіймєтъ какоє єму награжденїє	24	7	3

422

422 зв.

К	главы	артікулы	пункты
если к нымъ чрезъ пять годъ никто не приищетъся	24	7	4
краски на чіемъ-нибудь грунтѣ найденніе принадлежатъ на государѧ	17	19	8
кредиторъ ищи вѣритель			
креста гпднѧ хулитель	2	2	2
кріміналное дѣло в походѣ отставлять к главному комендиру, а преступника содержать под арестомъ	5	14	5
кришки смотри строеніе			
крѣпости всякіе в книги урядовіе какъ вписивать	14	21	3//
кровосмѣшеніе в сродствѣ близшомъ и далшомъ	23	7	1 2
крѣпости кто фалшуетъ змишляетъ, переправляет печати подложно прикладиваетъ подчищаетъ чему подлежитъ	14	22	1
в крѣпостяхъ по исковымъ дѣламъ если какая фалшъ будетъ	8	12	8
крѣпостных ищи слуга неволный			
кузницу гдѣ и какъ ставит	19	16	2
кулачный бой смотри бой			
купецъ			
заводцу у кого имѣніе купилъ когда на судѣ поставитъ и самъ от суда до рѣшеніѧ дѣла отлучатьсѧ не долженъ	14	14	2
ближшій к вещи послѣ совершенно сторговавшій от первого несовершенно торговавшую оную	28	2	1
когда бы сторговалъ у продавца вещъ у него ж оную оставилъ з задаткомъ или без задатку	28	2	2
когда бы с продавцем о сторгованной вещи к отдачи денегъ срокъ положилъ	28	2	2
у продавца когда что торгуетъ никто другій в том препятствоват и цени подвишат не долженъ	28	2	3
с продавцемъ договори между собою учиненные содерживать долженъ	28	3	1
если купленные вещи у продавца оставить и оные спортятся либо вовсѧ пропадутъ особенно или с вещми продавца	28	3	2 3 4
если б сказалъ что вещи купленные у продавца сложены перемѣнени	28	3	5
когда бы у продавца об том купилъ товари, а продавецъ о фалши оныхъ не ручилъся бъ или ручилъсѧ чего б купецъ пренебрегъ при торгу смотрѣть	28	4	1 2 3
если бы какую скотину купилъ за порукою продавца, а послѣ онаѧ явилася бъ пеннаѧ или поврежденнаѧ	28	4	4
купленную вещь кто бы у кого опозналъ слазиваѧ быть своею либо сказивалъ что и другіе вещи при ней пропали	28	6	2 3
куповать ничего наединѣ в безлюдномъ мѣстѣ у незнаемого человѣка не надлежитъ	28	6	1//

Л	главы	артікулы	пункты
Л			
лебедь ищи гнѣздо			
лініѧ сродства			
простаѧ в гору идущихъ персонъ	13	4	5
простаѧ внизу идущихъ персонъ	13	7	8
побочнаѧ или поперечная кои лица в себѣ заключаетъ	13	7	7
побочнаѧ одна равныхъ, а другаѧ неравныхъ лицъ в степенехъ	13	7	8
ліохъ на своемъ грунтѣ от сосѣдской межи какъ дѣлать	19	15	2
лихва что есть	16	15	1
лихви не брать	16	15	2 3
лошадѣ ежаліе скотъ робочій, свинѣ и птици на спашѣ грунта своего всякъ занять свободенъ и хозяину обявлять долженъ	22	1	3
лошадь кто найметъ и оная в наймѣ охромитъся или падет либо сворована будетъ кто награждаетъ	15	5	3
лошадямъ заводнимъ не ежалим и ежалем доморослым и купленным цена	22	6	1 2 3
лошадь кто бы нанялъ ближше ехать, а ехалъ бы далѣе	16	18	1
лошадь злобнаѧ если б кому вредъ здѣлала либо человѣка или скота убила	22	12	8
лошадь кто бы нанялъ з договоромъ пополамъ прибели потому договору исполнят имѣетъ	16	18	3
лошадь за долгъ по суду арестованную какъ викуплять и если должникъ не викупит какъ продават	16	46	1
лошадь за долгъ арестованную какъ викуплят и за кормъ и за лѣкарства когда награждать, а когда не награждать	16	46	2
лѣсъ сябровъ общій какъ между ными роздѣлять	17	15	1 2
лѣсъ чужій кто бы рубилъ и хозяинъ его в лѣсѣ засталъ	19	2	1
лѣса порубку какъ осматриват и какъ оцѣнять	19	2	2 3
в лѣсѣ если б кто кого напрасно пограбилъ	19	2	2
в лѣсѣ если кто кого за порубку лѣса пограбитъ, а пограбленный того чій лѣсъ вопреки пограбит	19	2	3
о лѣсѣ в которомъ грабеж учинится если будетъ спорный судомъ какъ росправлятъсѧ	19	2	4
лѣта совершенніе мужеска или женска полу	11	1	2
лѣта совершенные к сочиненію тестамента	12	2	2
людемъ купленным и в закладъ взятимъ тестаментовъ не сочинять	12	2	6
люде крѣпостные в городи бежавшіе	27	17	3
люде крѣпостные в села владѣлческіе бежавшіе	27	17	4

423 зв.

423

Л М	главы	артїкулы	пункты
людє крѣпостныє бєглїє домами живущїє и по наймамъ бродящїє	27	17	5//
М			
маєстата государєва прєступниковъ судить гдѣ и кому	3	2	1
а прєступлєніє какъ доходить	3	6	1
магистратъ упривилѣованных городовъ, с какихъ члєновъ состоитъ	26	1	1
при магистратахъ и ратушахъ для обєреженїа ѡт пожара какїє имѣютъ быть інструмєнта и другїє прєуготовлєнїа	26	6	4
магистратового и ратушного войта с другимы урядныки должность	26	4	1
магистратового и ратушного писара должность	26	4	9
магистратового и ратушного возного должность	26	4	11
магистратового члєна или уредника кто бы в судѣ обезчєстилъ или побилъ	26	3	2
з магистратового и градского суда апєллацыа свободна	26	2	5
магистратовымъ			
члєнамъ и прочимъ урядникамъ градскимъ должност присяги на вѣрность	26	1	2
и градскимъ урядныкамъ наблюдать чтобъ єстныє, питєйныє и прочїє вещи продаваны были пропорцїонално	26	4	2
члєнамъ и градскимъ урядныкамъ какъ судъ отправлят по чєлобитчєскимъ и крїмїналнымъ дѣламъ	26	2	1
и градскимъ урядныкамъ для дѣлъ времены нє тєрпящихъ засѣдать всякого времены и нєурочного и днєвалныхъ опредѣлять	46	2	3
и ратушнымъ урядныкамъ тщанїє имѣть в обереженїи от пожара	26	6	1
и градскимъ урядныкам какїй способъ и порядокъ в учрежденых на то людєхъ содержать для обереженїа от пожара и гашенїа огна	26	6	2
и градскимъ урядникамъ должно старатъса о добром градскомъ порядкє в ползу народную, а убытки отвращать	26	4	2
персонамъ и градскимъ урядникамъ какъ в ратушъ собщатъса чинно поступат и праведно судить подъ ѡпасенїемъ за противност сему штрафа	26	2	4
и ратушнымъ урядныкамъ смотрѣть над мясниками какъ онымъ в продажѣ мѣса и в протчей должности поступати	26	5	5
члєнамъ и градскимъ урядныкамъ почтєніє такожъ и от ныхъ другимъ знатным учтивость	26	3	1
и ратушнымъ урядныкам или мѣщанамъ єсли бы ѡт войта и другимъ члєнамъ здѣлалась обида	26	2	6
магистратовыхъ члєновъ в кое врємя и собирать	26	1	1
магистратовыхъ и ратушных сотєнныковъ и дєсятниковъ, кто бы нє слушаа пачє			

М	главы	артїкулы	пункты
жє во врємя пожара ко угашенїю понуждающихъ ѡбезчєстилъ или побилъ какъ штрафовать	26	6	6
при магистратовыхъ члєнахъ и другїє урядныки бить имѣютъ	26	1	1
магистрату штрафовать тѣхъ кои во врємя пожара с надлєжащимъ орудіємъ нє пришли *б* для угашенїа	26	6	5
из магистрату и ратуши выписы потребныє с кныгъ выдавать	26	2	2
от магистрату и ратуши устроєнныє сотєнныки или десятныки какъ имѣютъ управлятъся в обереженїи ѡт пожара	26	6	3//
ѡт магистрату и ратуши вскори давать сигнали во врємя пожара на сполохъ и для поспѣшенїа ко угашенїю огна	26	6	4
при магистратѣ и ратуше урядныки именныє	26	1	2
майстєрства оружїє наслѣдно кто получаєтъ	13	16	
майстєру или художному воинского званїа навязка	20	46	8
			11
майстеру єсли бъ кто далъ какую вєсъ дѣлит, а у нєго за долгъ кто тую жъ взялъ бы вещъ	16	45	3
малороссіянамъ всѣмъ службу государєву какъ отбувать	5	1	1
малороссійскїє судіи кто суть и в какихъ судахъ кои засѣдаютъ	7	1	4
в марше кто кого ѡбезчєстить, ранить, ударить либо в смєрть убєтъ	5	16	
убійство, раны, побой в марше зри в марше			
матєріаловъ, которыми отравить можно без вѣдома уряда и безъ порукъ никому нє продавать и нє покупать	20	18	6
матєріялъ, которымъ отравыт можно єсли будетъ знайденъ у нєподозрителного по матєри убитой головщины искать зри убійство	20	18	5
матєрѣ суєтратной по ѡтставкѣ ѡт дитинной опеки ко препитанїю єя, что опредѣляєтъся	11	3	4
матєрѣ суєтратной дочерей своихъ замуж жє без вѣдома опекунова нє видавать	11	3	5
мать			
єсли наслѣдноє дитинноє имѣнїє потеряєтъ должна награждать	11	3	4
опеку над дѣтми когда принимать	11	4	2
єсли *б* с опеки своєй дѣтєй випускать нє хотѣла	11	4	9
для какихъ причинъ дѣтєй своихъ изрєктись и ѡт наслѣдія отдалит можетъ	12	12	1
по сыну либо по дочєры когда наслѣдіє взимаєтъ	13	2	3
и ѡтъ своєго собственного имѣнїа, дѣтємъ с принужденїа ихъ ничєго нє уступаютъ кромѣ с доброго своєго соизволєнїа	13	6	
за сына или за дочерь нє тєрпитъ свою єсли *б* кто *из* гнѣву тронулъ, побилъ или ранилъ либо злословилъ какая казнь	9	5	
	20	5	2

424

424 зв.

М	главы	артікулы	пункты
первого мужа дѣтей за другого вишедъ взамуж же изрєктись и за бенкартовъ или виблядковъ признавать нє можетъ	13	21	5
межовщикамъ			
межовать и межовые дѣла отправлять в какое врємя нє наслєдитъ	17	4	7
межовать когда нєвозможно и межованіє какъ отсрочивать	17	10	3
межовать грунта какъ гдѣ доводы у одной стороны будутъ, а у другой нє будутъ и из сторонъ нє будутъ же	17	1	2
			3
межовать при государєвых грунтахъ какъ	17	2	5
межовать помѣжныхъ с государєвыми грунтами єсли управитєля нє допуститъ	17	2	6
межовать кто межовщиковъ нє допуститъ какои винѣ подлєжитъ	17	2	2
межовщиками обвиненнаа сторона когда платитъся удвоє	17	2	3
межовщиками обвинєного кому и какъ штрафовать	17	1	4//
к межованію єсли кто на срокѣ нє станєть когда оправдитъса, а когда ни	17	4	2
			3
			5
ω межѣ спорной между грунтами государєвыми и владѣлчєскими кому присягать	17	3	2
за межи и грани спорныє кого к доказателству допущать и какъ доказивать	17	11	1
на межовщика когда протєстовать и когда и какъ єго другимъ перємѣнать	17	6	1
			2
или коммиссарамъ межовымъ присяга	7	8	2
или коммиссарамъ ратушнымъ должность	26	4	10
какіє дѣла ωт суда поручаются и какъ оные производит	17	1	1
позвы от себє какъ дават	17	1	2
дѣло межовое какъ разсматривать и копцы дѣлат	17	1	3
бєзъ крѣпостей и примѣтъ межовыхъ свидѣтєлми и присягою какъ дѣло межовое розбирать	17	1	5
помѣжниковъ на грунтъ спорный призывать и при ных землю какъ межовать	17	2	1
єсли опєкунъ или в закладѣ содержащій имѣніє межовать нє допуститъ кто убытокъ тєрпить	17	2	4
между государєвыми и иными грунты какъ межовать	17	3	1
первымъ по занєсєнному на ныхъ челобитю, а другимъ по оному челобитю на мѣсто ихъ опредѣленнымъ какъ межовать и слѣдствіє какъ кончить			
и оное слѣдствіє какихъ межовщиковъ в кнїги вписивать	17	6	4
ω земляхъ чиновниковъ или управєтєлей какими свидѣтєлми розпимать	17	13	
к межовщикамъ єсли кто на срокѣ нє станєтъ рады правилных причинъ	17	4	1
			6

М	главы	артікулы	пункты
к межовщикамъ повѣрєнного присилать свободно	17	4	4
межовщики хота в мнѣніяхъ своихъ согласуютъ сторонѣ протєстовать или челобитствовать свободно	17	7	2
межовщики нє согласныє мнѣнія своих в судъ какъ отправлять, а судъ по тѣмъ мнѣніамъ какъ рѣшить имѣютъ	17	7	3
межовщики и подмежовщики єсли при слѣдствіи в чемъ погрѣшать челобитствовать на нихъ свободно	17	9	3
в межовщики кого избирать	17	8	2
межовщиковъ охранєніє ωт всякого опаства	7	5	3
межовщиковъ в какомъ судѣ по сколко быть можно	7	8	1
межовщиковъ должность	7	8	3
межовщиковъ наслѣдствіє когда и какъ посилать	7	16	
а когда нє посилать	7	17	5
межовщиковъ сроку кто смотритъ тотъ и искъ получаєть	17	4	8
межовщикамъ дѣла межовые своими руками закрѣплять	17	8	3
межовщиковъ мнѣніє и приговори за подступъ стороны когда нєправилныє бываютъ	17	4	9
межовщиковъ слѣдствіємъ кто *б* нє былъ доволєнъ какъ другихъ на ихъ мѣсто опредѣлять	17	6	2
межовщиковъ во врємя слѣдствія кому доволствовать	17	8	2
на межовщиковъ когда апеліювать свободно	17	10	2
на межовщиковъ єсли кто бєть чєломъ напрасно какій штрафъ	17	6	3
на межовщиковъ протєстовать волно	17	2	3//
межовщикамъ между братями упорными роздѣлка имѣній силна	13	10	4
подъмежовщикамъ гдѣ и какимъ быть должно	17	9	1
подмежовщикамъ какіє дѣла отправлять и погрѣшенія ихъ кому и какъ исправлятъ	17	91	2
межовщикъ когда самъ на означенный от себа срокъ нє будетъ	17	5	1
межовщикъ за просрочку что и которой сторонѣ платитъ и когда чина лишенъ бываєтъ	17	5	2
межовщикъ єсли бы кому или кто межовщику какую обиду в грунтахъ сдѣлалъ какъ изслѣдовать	17	19	1
межовщикъ когда умрєтъ гдѣ єго дѣла и какъ содержать	17	8	4
с межовыхъ дѣлъ выписи какъ выдавать	17	8	4
межовые копцы и знаки какъ чинить и описиват	17	8	1
по межевымъ дѣламъ болный в чемъ присягаєтъ	17	4	5
по межовымъ дѣламъ декрєти судовыє в книги гродскіє вписыват свободно	17	6	4
в межовыхъ дѣлахъ кто к доводу ближайшій	17	1	5
межовыхъ дѣлъ писарамъ каково награжденіє за труда	17	8	2

425

425 зв.

М	главы	артїкулы	пункты
в межовыхъ дѣлахъ свидѣтелей какихъ принимать			1
кто опорочитъ доводитъ имѣет	17	8	2
если не доведетъ какїй штраф			3
а какихъ ѡтставлять да на ихъ мѣсто другихъ избирать			4
межу или грань кто бы кому спортилъ каковъ штрафъ	17	14	1
или грань старую какъ поновлять свободно	17	14	2 3
двора, огорода и другого домашного грунта какъ дѣлат	19	18	1
сосѣдскую спорную какъ рознимать	19	18	2
в межу свою кто бъ государевъ грунтъ занималъ, а управителя волости государевои по смѣжнымъ грунтамъ межи вестъ не допущалъ	17	2	6
ѡ межу двохъ уездовъ какихъ межовщиковъ высылать и какъ межовое дѣло производитъ	17	7	1
мелница если спортитъся на такой гребли гдѣ и другіе сябри мелницы свои имеютъ хозяину тоей мелницы спорченной какъ в другихъ на той плотинѣ мелницахъ хлѣбъ молот и какъ свою скоро починять	18	3	5
к мелницы кто хлѣбъ первіе привезетъ тому первіе и молот	18	6	4
мелницу чужую если кто сожжетъ или спортитъ	18	4	4
мелници строитъ гдѣ свободно		4	5
мелници всякому содержат без ѡбиды другихъ	18	6	1
мелницъ вновъ гдѣ недопущать			7
мелничные скринки в равной мѣри содержать и з оныхъ ни подвишать ни же понижать	18	6	2
металлы и минералы на чомъ-нибудь грунту найденые на государа принадлежать, а за грунтъ бить челомъ государю	17	19	8
мирскіе в духовныхъ дѣлахъ подлежат духовному суду	6	1	1
мирскимъ дх̃овныхъ в дх̃овных дѣлахъ не судитъ и в дѣла не вступать	6	1	1
миротворенїе такъ силно какъ и приговоръ судовый и прежде судового рѣшенїа быть можетъ, а о такомъ в судѣ обявлять	7	25	5
в своей силѣ содержать кто нарушитъ	7	25	6
в какихъ дѣлахъ не бываетъ при мирителяхъ учиненное с какихъ причинъ не бываетъ силно	7	25	8 9// 10
между самыми сторонами учиненное с какихъ причинъ не бываетъ силно	7	25	11
на миротворенїе сторонамъ какъ обовязатъся	7	25	5
миротворенїя не возобновлят	7	25	5
при миротворенїи самыхъ между собою должны бытъ свидѣтели	7	25	6
порядкомъ дѣла производитъ не одолжаютъся	7	25	3
миротворители если с собою не согласуютъ	7	25	2

М	главы	артїкулы	пункты
в миротворителномъ листѣ штрафъ на нарушителя класт	7	25	3
мирителное писмо въ книги урядовые записивать свободно	7	25	6
на миротворителномъ писмѣ свидѣтелямъ подписиватъся	7	25	6
по мирителному листу кто исполнять не похочетъ	7	25	7
миротворителями кто быт не можетъ	7	25	5
миротворителямъ стороны отмщать не имѣютъ	7	25	4
мнѣніе судей если не будетъ согласное	8	25	2
монархъ естъ власть верховная над всѣми	3	1	1
монарха власть судитъ всякіе персоны и дѣла рѣшитъ и естъ верховный всѣхъ судїя	3	1	2
монахомъ кто в совершенных лѣтехъ доброволно станетъ наслѣдїа не получаетъ	13	18	1
в монахи или монахини съ принужденїя не постригать	13	18	4
монахъ тестамента сочиняти не силенъ	12	2	4
в имѣнїяхъ предковъ своих не наслѣдуетъ	13	18	1
за умершого миру причитаетъся	13	18	1
с монастиря виступит и наслѣдіе получитъ какъ можетъ	13	18	2
с монастиря виступит наслѣдїю когда не лишаетъся	13	18	4
такожъ и монахинь	13	18	4
монахиня дѣвица или вдова какъ наслѣдіе получаютъ и не получаютъ	13	18	1 2
по монаху кто наслѣдіе получаетъ тотъ монаха и снабдѣвать одолжаетъся	13	18	1
монету кто фалшуетъ и дѣлаетъ	3	14	1
монеты фалшивой о майстеру доноситъ, а не утаевать	3	14	2 3
моровая язва естъ препятствіемъ суда	8	6	2 3
мостового без указу не брат	4	13	1
мостового ѡт какихъ людей не взимать	4	14	1
мостовое сверхъ указа взятое возвращать удвое	4	13	1
мосты починять тому кто мыто взимаетъ	4	13	1
мости в городѣхъ на главныхъ улицахъ, какимъ коштомъ строитись должны	26	5	1
мости на меншихъ улицахъ какъ строитъ и починятъ	26	5	2
на мостахъ непочиненныхъ шкоды и убытковъ ставшихъся на комъ искать	4	13	2 3
мужъ по смерти женином набытимъ общє имѣніемъ и вислуженым самъ владѣетъ, а по смерти его какъ наслѣдныки	10	9	7//
женѣ породою неравныи	10	22	3
приданого женином почему лишаетъся	10	26	2
женѣ своей какое имѣніе даритъ силенъ	10	30	2
женѣ своей вѣна собою записаного ни закладывать, ни продавать и никакимъ образомъ завестъ когда не силенъ	10	31	1

426

426 зв.

М Н	главы	артїкулы	пункты
вѣнованнымъ жѣны своєя имѣнїемъ			
какъ хота радѣть силенъ	10	31	2
женѣ своей вмѣсто вѣна записанного			
другое что опредѣлить можетъ ли	10	31	3
за жену не терпитъ	9	5	
єсли кого обидитъ самъ от своєго			
имѣнїа награждать долженъ	10	32	1
суетратный	10	34	1
убогій с женою убогою ежели какое			
имѣніе трудомъ обще набудутъ	10	35	1
по смерти жени обще набытое имѣніе			
самъ получаетъ	10	35	4
по женѣ когда получаетъ наслѣдіе,			
а когда ни	13	5	
законный по женѣ законнои наслѣ-			
дуетъ	13	5	
женъ двѣ живихъ ежели вдругъ			
имѣлъ бы	23	6	1
			2
и жена незаконные по себѣ не			
наслѣдуютъ	10	37	2
жену с монастиря взять когда силенъ	13	18	3
взятъ с монастиря съ женою наслѣдуетъ	13	18	3
на жену за прелюбодѣяніе в каких			
случаях челобитствоват не может	23	3	
єсли бъ жену свою билъ или какимъ-			
нибудь образомъ умертвилъ	20	7	1
за мужа убитого оставшая бременная			
жена головщину какъ получаетъ	20	49	
по мужевой и женіной смерти кои обще			
трудомъ нажили имѣніе кому принад-			
лежитъ оное	10	35	3
на мученіе никого напрасно не отдавать	7	6	6
мѣры хлѣбные и питейніе вѣси и локтѣ			
вездѣ должны быть равные, а кто иные			
подставлять какъ штрафоват	26	4	3
мѣщане по отправленію похода в своемъ			
прежнемъ званіи быт должны	5	1	4
мясникамъ за неисполненіе должности			
оных штрафъ	26	5	5
мѣщанамъ в походъ ходит когда	5	1	4

Н

наемъ

за наемъ дому или амбару либо лавки			
для поклажи товаровъ тѣжъ товары			
когда хозяину арестовать можно	15	2	
в наемъ взятой вещи не присвоевать,			
не портить и не терять и сверхъ срока			
не удерживать	16	18	1
			2
			3

наемщикъ

в наемной землѣ от наводненіа спор-			
ченной ему платеж когда убавляется,			
а когда прибавляетъса	15	3	
наемнымъ имѣніемъ какъ ему владѣть	25	4	1
єсли что онъ в наемномъ имѣніи			
пристроитъ	15	4	2
что в нанятом имѣніи онъ застанетъ			
тое хозяину оставлять, а ему свое			
принять	15	4	3//

Н	главы	артїкулы	пункты
за порчу и убытки хозаину в наемномъ			
имѣніи когда награждать, а когда ни	15	5	1
			2
за наемную движимую вещъ в наймѣ			
пропалую какъ награждать	15	5	3
ему хозяинъ от наемного имѣнїа для			
чего отказать, а онъ наемного имѣнїа			
для чего отрекстись можетъ	15	6	1
			2
когда и какъ ему наемного имѣнїа			
виступить	15	6	3
за неуплатку наемного имѣнїа какъ			
ему отводитъся и когда и в чемъ бли-			
жшій онъ присягать	15	7	1
			2
наслѣдники его на неуплатку когда			
не присягаютъ и когда договоръ его			
содержат должны	15	7	2
		8	1
сколко онъ в наемномъ имѣніи прожилъ			
за столко и наслѣдники его хозяину			
и наслѣдникамъ его платит должны	15	8	2
найденная вещь			
найденную навѣрху землѣ вещъ кому			
отдавать какъ за находку награждать			
и об оной публіковать и єсли кто			
утаитъ какъ его винить	17	19	1
єсли кто к ней в пят лѣтъ не прии-			
щетъся куда оную дѣвать	17	19	2
во время наводненія из судна вибро-			
шенную кому и какъ отдавать и кто			
утаитъ какъ его винить	18	1	3
			4
воромъ брошенную и найденную на			
урядѣ обявлять не утаиват и уряду			
оной не терять но истцу какъ отдават	24	7	1
в наказаніи когда умиренност содержат	7	4	6
за нападеніе без убійства, побоевъ и безъ			
ранъ каковъ штрафъ	20	23	3
о нападеніи кому присягать смотри присяга			
за насиліе или гвалтъ каковъ штрафъ	20	1	1
насиліе нападокъ или рани єсли б кто			
учинилъ	20	22	2
насиліе з наущенія зри наустителъ			
насильникъ или нападчикъ єсли б на чій			
домъ либо на квартеру наехавъ кого			
побилъ или ранилъ либо убійство или			
убытки какіе здѣлалъ	20	1	5
насилника или нападателя єсли б кто			
ранилъ либо всмерть убилъ гдѣ и кому			
обявлять и какъ оправдатъся	20	31	1
			2
насилнику дѣвицъ и женъ какая казнь	23	12	1
			2
насилнику монахинь казнь	23	13	
насилованной дѣвицѣ или вдовѣ либо			
замужней женѣ насилія своего доводить	23	12	3
насилованна єсли бы насилника своего			
за мужа принять похотѣла	23	12	3
насилованная єсли б не скоро о своемъ			
насиліи обявила	23	12	4
насилованная на безлюдном мѣстѣ насиліе			
свое какъ обявлят имѣетъ	23	12	5

Н	главы	артікулы	пункты
наслѣдіе			
наслѣдіе что єстъ	13	15	1
по дураку и полишенному ума кто получаетъ	12	2	7
тєстаментомъ кому записивать	12	3	
по смєрти отца и матєрє кто получаетъ	13	1	1
к наслѣдію близкостъ троякая	13	2	1
наслѣдники			
за умєршого прєступника противъ маєстата государєва какъ отвѣтствуютъ			
и когда наслѣдія // лишаютъся	3	3	8
многихъ противъ одного какъ наслѣдствуютъ	13	1	5
низходящіе и вгору идущіе и побочніе другъ по другу какъ наслѣдуютъ	13	2	2
			4
по калѣкахъ кто наслѣдуєтъ	13	8	3
для получєнія наслѣдія показыват право которое и предокъ его имѣлъ	13	15	1
когда того нє получает что предокъ єго потерялъ	13	15	1
имѣніа предкомъ своимъ проданное купцу уступат когда нє одолжаєтъся	14	26	1
єсли *б* за проданное предкомъ своимъ имѣніе взятих денєгъ возвратить или нє моглъ или нє похотѣлъ	14	26	2
єсли многіе в викупѣ закладного имѣнія нє согласуютъ	14	27	2
что на умєршомъ предку єго приговорєно тое исполнять какъ и когда долженъ	8	6	7
при розмєжованіи опекуномъ потерянных грунтов какъ ему доходить	17	2	4
наслѣдникъ поклажи зри поклажа			
наустителя и наущенного за убитки, бєзчестіе, побой, рани и убійство какъ винит	20	40	
нєволный			
насиліемъ єго нє женить	10	2	2
вѣно женѣ записивать и приданное принимат в чєм и какъ можетъ	10	8	2
тєстаменту ему нє сочинят	12	2	6
нєволный зри слуга нєволный			
нєвѣрный			
когда єго смертію казнит	2	4	4
за нєвѣрного повѣрєнным быт можєт	8	8	2
	30	7	1
в Малой Россіи ему нє жить, грунтовъ нє покупать и чиновъ нє имѣть	30	2	4
єсли станетъ христіянином	30	2	4
когда новокрещенного обєзчєстит либо обидитъ или всмєрть убєт	30	2	5
головщина и всякая навязка ему какова	30	3	1
когда *б* онъ христіянина убилъ либо изувѣчилъ	30	5	1
нєвѣрныи на нєвѣрного єсли *б* в чемъ чєлобитствовалъ	30	6	1
			2
за христіянина повѣрєнным быть можетъ	30	7	1
єсли *б* христіянинъ с нымъ либо онъ с христіянином былъ в спорѣ кому и какъ присягать	30	7	2

НО	главы	артікулы	пункты
всякому по формѣ своєя вѣры присягаютъ	30	9	
платя нєобичайного єму нє носить	30	9	
нечистота			
з города кимъ и куда вивозит	26	5	3
всякому своєго двора и из улици противъ двора лєжачую вивозит	26	5	4
з улицъ общих з города кому и какъ вивозит	26	5	4
новокрєщенныхъ в чини малороссійскіє нє вибирать, а дѣти их чини получають	4	1	3
	30	2	4
ногу шляхтичу єсли кто нарочно или нєнарочно отсѣчетъ или отрѣжетъ либо повредит	20	46	2
			4
			5
			11
ноздру носа шляхтичу єсли бъ кто нарочно или нєнарочно отрѣзалъ или отсѣклъ либо повредилъ	20	46	2
			4
			5
			11
нужниковъ близъ сусѣдского грунта нє ставить	19	16	1
нѣмыи когда нє наслѣдуютъ	13	8	3//
О			
ѡбидъ всякому своихъ искать	5	14	4
за обиду от кого женѣ или обручницѣ учинєнного суда кому искат	10	23	
о обидѣ своєй молчать всякому свободно поки похощетъ	7	3	3
обикновенія добрія силу права имѣютъ	7	4	5
облиги бєз свѣдитєлєи писаны каковы силны	14	10	1
облиги или кабали єсли бъ кто фалшовалъ или вновъ сочинялъ	14	22	1
облиги на долги єсли *б* были потеряни	16	1	2
облиги чужіе на долги другому кому почєму нє силны	16	6	1
облиги зри записъ			
ѡбовязатєлства всякія на урядѣхъ какъ записиват	14	3	3
в ѡбозѣ єсли *б* кто кого ранилъ либо убилъ или ударилъ либо обєзчестилъ	5	16	
оборона			
єсли бъ кто кого всмєрть убилъ какъ оправдаєтъся	20	20	1
			2
кто кого ранитъ и о том єсли окрєстнымъ людямъ и в судѣ обявитъ или нє обявитъ	20	29	1
			2
			3
обороняя слуга гїдна, подчинєніи командира, сынъ ѡтца, подданый владѣлца, пріятєль пріятеля, ближній ближнєго, єсли нападатєля или невинного ранитъ либо всмєрть убєтъ	20	30	1
			3

427 зв.

428

О	главы	артікулы	пункты
обороняя себѣ єсли кто ненападателя, но невинного всмѣртъ убѣтъ	20	30	3
єсли бъ кто кого ранилъ или убилъ какъ ему обороны доказивать и єсли бъ не доказалъ	20	31	2
обороны правила и єсли кто оные прєступитъ	20	34	1
			2
			3
			4
обѣтъ двоихъ къ супружєству когда исполняется	10	1	3
обѣтница			
на словахъ и из шуток и впянѣ нє силна	24	16	1
какой обѣщатель ко исполненію нє принуждать	14	16	1
писменно утвєрждєнна когда силна	14	16	1
нєпристойная и правамъ и справедливости противная нє силна	14	16	2
колодника или арєстанта ничего нє важитъ	14	16	2
ѡт сиротъ учиненная нє силна	11	9	1
по обѣщанію имѣній никому нє доходит	14	16	3
кто обѣщаєтъ одному болше и мєньше тотъ мєньшое исполнит долженъ	14	16	4//
огнемъ кто работаєтъ гдѣ и какъ ему своє к майстерству строєніе имѣнь	19	16	2
оговоренный			
владѣлецъ или прикажчикъ по оговору ѡт подданныхъ или слуг в воровствѣ			
єсли нє подозрителный присягою какъ отвєстись можєтъ хотя бъ обговорщикъ и по смѣрть свою єго нє отговорилъ	25	8	3
владѣлецъ или прикажчикъ от подданныхъ или слугъ оговорєнных в четвертій разъ чему подлєжитъ	25	8	3
оговорєнных от злодѣєвъ по явнымъ подозрѣніямъ коихъ напередъ розискивать или мучит	25	8	4
огорода мєжа зри мєжа			
ограда помєжного грунту смотри перетика			
в озерахъ государевыхъ рибы нє ловить	3	15	
озеръ занятихъ кому употреблять	8	2	5
озеро єсли висохнетъ кому земля	18	2	6
в озерѣ чужомъ єсли кто рибу виловитъ	18	5	1
в озерѣ чужомъ єсли бъ кто рибу насилно ловилъ бєзъ бою или и бой учинилъ	19	10	
око шляхтичу єсли кто нарочно или ненарочно вибетъ или ослѣпитъ либо повредитъ	20	46	2
			4
			5
			11
отмщєніе Божіе судіямъ за нєправосудіе и прєзрѣніе правды	7	4	2
опека			
опеки мужней над женою разнствіе			
от общих сиротинныхъ опекуновъ	10	22	3
отцу дѣтей в опекѣ, а вдовѣ матери ихъ какъ содержать	11	2	1
		3	1
матеръ надъ дѣтми по мужней духовнои			
єсли нєраздѣтелно содержитъ имѣніе			

О	главы	артікулы	пункты
ихъ суєтратитъ и сама бєзчинно живетъ, дѣти в опеку кому вручат	11	3	2
надъ вдовою суєтратною	11	3	2//
дядей или близких родственниковъ			
над дѣтми когда бываетъ	11	3	2
опеку над дѣтми когда отбирать и другого опекуна с уряду когда			
опредѣлять	11	3	3
с уряду какъ опредѣляется	11	3	4
дѣтей єсли бабка или матерь ихъ опеки нє содержать, оную вручать кому	11	4	2
дѣтей по смерти отца и матери ихъ родственнымъ ближайшимъ по отческой и матерной линіи когда бываетъ	11	4	3
			4
дитинное имѣніе єсли родственныки в опекѣ содержать будутъ и что с оного потеряютъ какъ награждать	11	4	4
єсли родственныкъ в опеку дѣтей самъ принать похощетъ	11	4	9
опеки бєзъ уряду и бєзъ описѣ имѣній никому нє принимать	11	4	10
над дѣтми и над матерю ихъ пока замужъ вийдетъ опека бываетъ	11	4	11
вдова дѣтей своих єсли в опекѣ нє содержитъ	11	5	1
надъ суєтратными и лишєнными ума когда бываетъ	11	6	1
			2
братъ старшій єсли бы над мєншими опеки нє принималъ	11	7	3
опека с принужденія урада когда бываетъ	11	7	3
опека надъ калѣками	13	8	3
опекунъ			
опекунъ что єстъ и для чего к сиротамъ опредѣляется и в опекѣ какое их обовязателство	11	1	1
			2
		3	4
дѣтей малолѣтных от матери их нє отбират, но когда они при матери будутъ оних какъ ему наглядать	11	3	5
отческою духовною єсли будетъ опредѣленъ порукъ ему по себѣ нє ставитъ	11	4	1
имѣній своихъ ему нє продавать и нє закладывать поки дитинную окончить опеку	11	4	4
кто з родственниковъ дѣтей к содержанію опеки надежнѣйшій того опєкуномъ к нимъ опредѣлять	11	4	5
посторонный к опекѣ когда с уряду опредѣляется	11	4	6
надъ разними сиротинными имѣніями одинъ бытъ долженъ	11	4	7//
родственниковъ дитинныхъ к опекѣ их с уряду когда принуждать	11	4	8
должность опекунова	11	7	
опекунъ для чего отставляется и другимъ перемѣняется	11	7	1
		8	1
сиротинное имѣніе какъ ему содерживатъ и кому опеку издавать	11	7	2

429

428 зв.

429 зв.

о	главы	артікулы	пункты
какъ и кому счетъ зъ опеки издават			
из приходовъ дитинныхъ какое ему за			
трудъ награжденіе	11	8	2
если бы опеки уступит и счету издават			
не похотѣлъ	11	8	3
сиротамъ за убытки ихъ когда наг-			
раждаетъ	11	8	3
если бы інвентара не учинылъ и убытки			
в сиротинномъ имѣніи подѣлалъ	11	8	4
наслѣдныки его когда сиротамъ			
отвѣтствуют	11	8	4
за обиды сиротъ ему обстоевать и если			
что сиротинного потеряет	11	9	1
сиротинных людей ему по какимъ			
дѣламъ судить	11	9	2
если самъ преступит самъ и отвѣтст-			
вуетъ	11	9	2
		10	4
за сиротъ в какомъ случаи не			
отвѣтствуетъ	11	9	3
если в чіемъ на сиротъ иску в судъ			
на срокъ не станетъ	11	9	4
сыротинного имѣнія никому не про-			
давать и самому не куплять и никакимъ			
образомъ не растощать, а ему купить			
когда и какъ волно	11	10	1
сыротинныхъ имѣній ему не межовать	11	10	1
сыротинное имѣніе как бы онъ кому			
продалъ или уступилъ сироти какъ			
сискать могуть	11	10	2
имѣніе сиротинное продать, заложить			
и в вѣчность пустить когда можетъ	11	10	3
за имѣнія сыротинныя потерянныя			
когда не отвеетствуетъ	11	10	4
если бы за обиды сыротинные права			
не окончивъ умерлъ	11	10	6
по смерти отческой в отлученіи сна			
его в какіе далные страны к имѣніямъ			
его опекуна какъ опредѣлять	11	11	
опекунъ опекуну за имѣніе сыротинное			
когда счетъ изъдаютъ	11	11	
если сирота деньги свои проиграетъ //			
опекунъ тѣхъ денегъ какъ доиски-			
вается	16	5	6
опекунъ если что при межованіи сиротин-			
ных грунтов потеряетъ ищи межовщикъ			
опороченный			
опороченный чимъ можетъ оправдаться	25	3	6
честному и неподозрителному оговор			
безъ лица и довода не вредить и пори-			
цателя за безчестіе опороченного какъ			
наказивать	25	9	1
если кого злодѣй опорочилъ и тотъ			
порукъ былъ бы записанъ, но не дове-			
денъ тогда опороченный от порока			
отприсягтися и на порицателѣ за без-			
честіе свое искать можетъ	25	9	2
если бъ присягти не похотѣлъ чему			
подлежить	25	9	2
опороченный трожди ради подозрѣнія			
какъ присягою от того порока			
отвестись можетъ	25	9	3
когда истцу убытки платить а себѣ			

о	главы	артікулы	пункты
виноватого ищет и когда за подозри-			
телного признается	25	9	3
оправданіе что естъ	8	12	7
орудія или инструмента майстерскія кто			
в наслѣдіе получаетъ	13	16	
оружіе если *б* кто в непріятелскую землю			
вивозилъ	3	2	7
осужденный на смерть			
смертъ ему за неделю объявлять для			
приуготовленія себе к смерти	25	11	1
пріятелей его и дховних лицъ к ему			
какъ допущать	25	11	2
испповѣдника ему опредѣлят для дис-			
позиціи христіанской	25	11	2
во время сидѣнія его в покаянной и даже			
до мѣста эѯекуціи и до кончини его свя-			
щенныку при немъ присутствовать	25	11	2
духовному ко очищенію вынних его			
не наговариват	25	11	3
если собою оговоренного при смерти			
очищат будетъ	25	11	3
хмилного питія ему пить не допущат	25	14	4
до опредѣленного эѯекуцій мѣста с ка-			
кимъ обереженіемъ его провадить и на			
томъ мѣстѣ декретъ об немъ читать	25	12	1
			2//
палачу какъ его казнить	25	12	3
если бъ кто его с тюрми либо ведомого			
к эѯекуціи отнялъ либо палача в то			
время прибилъ либо и всмертъ убилъ	25	12	4
осмотръ убитковъ побоевъ ранъ и убійствъ			
зри возный			
ответчикъ			
ответчикъ что есть и что ему противъ			
челобитя разсуждать	8	1	2
челобитчику когда искъ платить	7	3	4
когда по реестру не отзовется и по			
трохъ днѣй в судѣ не явится какъ			
его винить	7	15	2
когда от позва бѣгаетъ или укриваетъся			
какъ его сискивать	7	17	4
	8	3	
когда с одной в другую юрисъдикцію			
перейдетъ какъ его и кому судит	7	17	5
когда онъ станетъ, а челобитчикъ не			
станет на срокъ каковъ и кому штрафъ	8	5	1
когда онъ стаетъ челобитчикомъ	8	5	1
от челобитчикова иску когда свободенъ	8	5	2
когда и какъ ему дастся отсрочка	8	5	4
			5
по другимъ срокѣ челобитчику искъ			
какъ платит	8	5	5
в него подписку в чемъ и когда брать	8	5	5
в какихъ дѣлахъ отсрочки ему не дават	8	5	6
если умретъ по кое время дѣло			
отсрочиват	8	5	7
если на первый на второй и на третій			
сроки в судѣ не станетъ	8	6	1
если правилних причинъ своего не статя			
в судѣ не обявитъ и не доведетъ	8	6	3
если по другомъ позвѣ за болѣзнію			
в судѣ не станетъ	8	6	4
			5

430 зв.

430

о	главы	артікулы	пункты
єсли обявить себє в судѣ болнимъ, а будєтъ здоровъ	8	6	5
повѣренного ємy в судъ посилат свободно	8	6	5
єсли по трєтємъ позвѣ ни самъ в судѣ нє станєтъ ни повѣренного нє пришлєт	8	6	6
єсли чєлобитчику за просрочки платит нє будєтъ	8	6	6
умєршого наслєдники просрочки єго нє платят, а в судъ имъ какъ становится	8	6	7
повѣренного ємy в судъ какъ прєдставлять	8	7	4
ємy самому по дѣлу єго, а нє повѣренному присягат	8	11	2
по пріємѣ копій с чєлобить в судѣ ємy когда явится	8	12	3
по нємъ поруки какъ и когда брат и к поставкѣ порукъ каковъ срокъ давать	8	12	3
єгда порукъ нє поставить єго арєстоват	8	12	3
допроснiє єго рѣчи на изъготовлєнной тєтрадѣ записиват	8	12	3
ємy с чєлобитчикомъ когда в судъ приходить и когда єго из суда нє випущать	8	12	4//
противъ чєлобитъ какъ єго допрашивать	8	12	5
допросъ ємy из писма говорит свободно сторонних єго рѣчей в судѣ нє принимат и о тѣхъ рѣчах какъ и когда в судѣ изслѣдоват или оныє в другій судъ когда отсилат	8	12	5
в допросѣ ємy правду говорить	8	12	5
єсли чєго в допросѣ запрєтся а во оправданіи покажєтъ и єсли в судних єго рѣчахъ разнь будєтъ	8	12	5
оправданіє ємy какъ говорит	8	12	7
на судных рѣчах ємy с чєлобитчикомъ общо подписиваться	8	12	7
с єго крєпостей чєлобитчику, а с чєлобитчикових ємy копій какъ и какіє в судѣ давать	8	12	8
для оправданія каков ємy дастъся срокъ что к дѣлу єго потрєбно то ємy в судѣ прєдставлять и показивать	8	12	9
на оправданіи ємy какъ подписиваться	8	12	10
посля подпису на своихъ судних рѣчахъ чєго и когда говорит нє силенъ	8	12	10
в судных своихъ рѣчахъ когда и какъ поисправитись можєтъ	8	12	9
			10
по окончаніи судных рѣчей в чемъ подписку или поруку с нєго брат	8	12	11
на виписки какъ ємy подписиватъся	7	6	6
	8	12	11
ємy с чєлобитчикомъ и по окончаніи судных рѣчей ширится какъ свободно	8	12	12
при присяги свѣдитєлей быть ємy самому	8	15	4
			5
противъ чєлобитчика в судѣ ємy ничєго нового нє затѣват и волокити нє чинит	8	23	1
когда онъ с чєлобитчикомъ судомъ росправитъся, а трєтій к тому ж иску примѣшаєтся	8	23	2
єсли *б* спорноє с чєлобитчикомъ имѣніє прєжде рѣшенія дѣла кому онъ			
уступилъ	8	30	1
			2
за обману и подлогъ в дѣлѣ какъ єго штрафоват	8	38	1
чєлобитчику убытки когда награждаєтъ	8	39	2
оправданія от нєго когда нє принимать	9	1	1
			2
єсли истца за наслѣдника к искомимъ имѣніямъ нє принимаєтъ	9	2	
за побой, раны или увѣччє нєдорослих дѣтєй когда присягою оправдаєтъся	20	13	2//
отєцъ			
за отца сину служит	5	7	
дитиннює или матєрноє имѣніє какъ ємy содержат и єсли кому с того имѣнія что продалъ или заложилъ	11	2	1
			2
			3
изъ имѣній дитинных дорослому част какъ опрєдѣлят	11	2	3
для каких причинъ дѣтєй своихъ изрєктис и от наслѣдія ихъ отдалит можєтъ	12	12	1
по дѣтєхъ когда наслѣдуєт	13	2	3
с принужденія дѣтємъ ничєго ємy нє уступат	13	6	
матєрныя имѣнія дѣтямъ когда уступаєт счету ємy с тѣхъ имѣній нє чинит	13	6	
сина для чего и когда отдѣлить и с подвласности своєи отпустит можєтъ	13	12	1
виблядкамъ какова имѣнія записивать нє силенъ	13	21	2
когда дитину нє признаєтъ за свою оная за виблядка признаваєтся	13	21	5
какой дитини отрєктис и виблядкомъ порочит нє можєтъ	13	21	5
єсли *б* кто из дѣтей з гнѣва пхнулъ, побилъ или ранилъ либо злословилъ	20	5	2
по отцу убитомъ головщини кому искать зри убійство			
ѡткупу имѣній за контрактомъ какъ содержат	15	1	1
откупщика знаємого имѣнія нє вигонит но заступат и убитки ємy награждат когда должно	15	1	3
откупщику з откупного имѣнія какъ служит	5	5	
отравою єсли кто противу государя зло умислилъ	3	2	4
отравою єсли кто кого умєртвить либо отравит да нє умєртвит или отравит умислит	20	18	1
			2
			3
			4
к отравѣ совѣтниковъ и помощниковъ какъ винить	20	18	4
островъ на рєкѣ граничноu какъ и кому употрєблят	18	2	4
отступныкы			
ѡт вѣри казнь	2	3	1
обратившіeся к вєры	2	3	2
паки отступившіє	2	3	3

431

зв.

431

О П	главы	артікулы	пункты
малолѣтніе и по нуждѣ	2	3	4
обратившіеся в єресь или расколъ	2	4	1
обратившіеся от єреси	2	4	2
обратившіеся паки в єресь	2	4	3
ошибкою кто бъ чужій хлѣбъ пожалъ, траву покосилъ, сѣно забралъ или лѣсъ порубалъ	24	19	4
охотникамъ с собаками в какоє врємя и гдѣ на лови нє віежжать	22	1	10//
П			
парохіянамъ священника своєго почитать	6	3	3
пастухъ			
общій і особенній быть может	29	3	1
по уговору своєму всє исполнят	29	3	2
за приключившєюся єму болѣзнею либо самому, либо обывателямъ другого на єго мѣсто поставит, а с онымъ сколко пасъ росчитаєтъся	29	3	2
с поля в цѣлости скотъ приганят, потерянную скотину награждат кромѣ нечаянного случая	29	3	3
за скотину с поля убѣгающую нє виноватъ	29	3	4
с хозяиномъ споръ о пропалой скотинѣ какъ разсуждать	29	3	5
за скотину пропалую нє от нєбрєженія єго бываєтъ нє виноватъ	29	3	6
за охромленную скотину от скотины нє виноватъ но чія скотина повредила тотъ шкоду награждать долженъ	29	3	7
когда скотомъ хлѣбъ посѣянный или траву потолочилъ	29	3	8
пахарєй когда в судъ призиват, а когда нє призиват	29	1	1
пахатным людям около хлѣба и сѣвбы упражнятъся бєзопасно и кто их самих или орудіє и что другоє к зємляной работѣ надлєжащоє пограбылъ	17	18	3
пашквилянтъ єсли бы кого подмѣтными писмами или словєсно в нечєсномъ либо в кримѣналномъ дѣлѣ во правду или напрасно оклєвєталъ либо опорочилъ	20	59	1 2 3
перєвозного бєзъ указу нє братъ	1	13	1
перєвозное сверх указа взятое удвоє возвращать	4	13	1
перєвозного от каких людей нє брать	4	14	1
перекупщикамъ походным штрафъ	5	18	2
перетика спорная спорченная єсли бъ нє была подчинєна	29	3	1
персоны какіє и когда изяти сут от мученія	25	6	5
перстъ у руки или ноги шляхтичу єсли кто нарочно или нєнарочно отсѣчетъ либо повредитъ	20	46	3 1 11
перст жєнѣ или дѣвицѣ шляхецкои мучителски кто отрубитъ или отсѣчетъ	20	46	10 11
печати кто фалшуєтъ	3	13	

П	главы	артікулы	пункты
печати на всякомъ урядѣ быть должны	11	3	3
печаты кто новыє дѣлаєтъ или готовыє от писємъ отдираєтъ и к другимъ приправливаєтъ	11	22	1
печаты судовыє какіє быть имѣют	7	13	
печатю судовою урядовыє всякіє писма печатать	7	13	
печи близу сосѣдского грунту нє становіть	19	16	1
пєжъ хлѣбную какъ ставит	19	16	2
пивоварню гдѣ и какъ ставить	19	16	2
писаръ			
от перєписки воинскихъ людей ничєго нє брать	5	11	1
в книгахъ градскихъ записєи сознать и между закладчикомъ и заимодавцємъ роздѣлки когда отмѣчать	14	9	1 2
в писари судовыє кого и какъ избирать	7	6	1
судовымъ на чинъ свои присягать	7	6	1
в судних дѣлах чєго смотрѣть	7	6	2
вмѣсто єго єсли кто дѣло исправить когда силно	7	6	2
в судѣ голосу нє имѣєть но токмо судіямъ представлять и завременно прежде судей в судебную избу приходить и дѣла исправлять	7	6	4
		15	1//
чєго за канцеляристами смотрѣть и чєго сторонамъ нє возбранять	7	6	5
на какихъ виписках подписиватся	7	6	6
на писмѣ представляють	7	6	7
по дѣламъ когда никакои винѣ нє подлєжитъ	7	6	7
взятковъ от судимих сторонъ нє вимагать и волокити имъ нє чинить	7	6	8
за труда доходъ, а за излишніе взятки штрафъ	7	7	1
на єго кто бєтъ чєломъ в судѣ кому тоє дѣло поручать	7	7	2
по какимъ дѣламъ повѣрєнным быть можетъ	8	8	1
для вписанія судних рѣчей тетради какъ заготовливать	8	12	3
судніе рѣчи вѣчно записивать	8	12	7
єсли кто в судѣ обезчестит, ранит или убєтъ	7	12	1 2
за неправоє рѣшеніє когда бываєтъ виноватъ	8	35	5
писма			
єсли у кого по случаю пропадутъ урядовыє на долгы или на другоє что кто потеряєтъ и уряду паки видавать	14	21	1
на долгы кто потеряєтъ должник вєрителя паки видать долженъ єсли в долгу нє запираєтъся	14	21	2
вєтхіє в книги градскіє какъ вписивать	14	21	2
фалшиво и подложно составленніи на всякую вещъ или имѣніе єсли кто покажетъ, а тє б от кого другого єму пришли	14	21	3
однымъ когда нѣсколко пєрсонъ кому на что запишутъся	14	22	2
	14	23	

п	главы	артікулы	пункты
писма чіє суть обратно ємy отдавать	7	19	1
			2
за хулителніє писма противъ государя маєстату смертю казнит	3	2	5
писма противъ погрожчика смотри погрожчикъ			
случаємъ в потерянии изображенная вещь какъ получаєтъся	11	21	1
данное на приговорєнніе судомъ движимиє вещи когда бываєтъ облигомъ	9	17	2
за голову и за безчєстіє урядникамъ и мѣщанамъ людей упривиліованних також женам и дѣтямъ их и невѣстамъ обрученнымъ	21	2	
за голову и безчєстіє урядникамъ и мѣщанамъ городовъ неуприviліованныхъ також женамъ и дѣтямъ ихъ и невѣстамъ обрученним	21	3	1
за голову и за безчєстіє мастєрамъ и худочникамъ женамъ и дѣтямъ ихъ	21	3	2
за голову и безчєстіє посполитимъ, наємнымъ и плѣнним	21	3	5
за различное нездорове, увѣче или отсѣченіе либо поврежденіе составовъ гражданского и посполитого званія людямъ	21	1	1
			2
			3
			4
за неумишленіе, но случайное состава отрубленіе или поврежденіе	21	4	4
платніе люди за заплату, а родствєнники ихъ изъ имѣній нероздѣлныхъ особливо отправлять должны службу	3	5	
плємѣнники и плѣменници с дядями в наслѣдномъ имѣніи когда равную часть получаютъ	13	1	13
плємѣнниковъ и плємѣнницъ с дядями и тєтками равное наслѣдіе	13	2	1
плєтеня кони на свой дворъ пущать	19	20	2
плєчи или спину єсли кто шляхтичу ранить такъ чтоб плєча не моглъ к головѣ поднят	20	46	5
			11
плотинъ гдѣ не запруживат	18	1	1
плотиною єсли кто чужій грунтъ подтопит	18	4	1
			2
			3//
плотину єсли кто к чужому берегу присиплєтъ	18	4	1
			2
			3
плотину чужую єсли кто роскопает	18	4	4
плотину починять тому кто погрєбелное взимаєтъ	4	13	1
на плотинахъ не починенных шкод и убитков приключившихъся на ком искать	4	13	2
			3
плѣнника въ бѣглыхъ всегда и вездѣ видавать	27	17	1
плѣнникъ ищи слуга неволный			
повѣренный			
побой при нападеніи учиненный	20	23	3
повѣренный что єсть	8	7	1
каковъ быть и какъ присягат должень	8	7	2
для чего опредѣляється	8	7	3
званіє его єсть чєстное	8	7	3
его в судъ без вѣрующой челобытнои не принимать	8	7	4
и подозрителный по кримѣналному дѣлу можетъ его в судъ поставить такова однакъ подозрителного из суда не отпущать	8	7	5
и на словахъ когда дѣло за кого производить можетъ	8	7	6
судъ его когда за кого опредѣлять долженъ	8	7	7
без заплати когда дѣло производит долженъ	8	7	7
за что его от суда отлучать и ни по какому дѣлу недопущать	8	7	7
какіє судовые пєрсоны быть не могут	8	8	1
кто быть не можетъ	8	8	2
жиду за жида, невѣрному за невѣрного быть свободно	8	8	2
какихъ ему дѣлъ к припровожденію не принимать	8	8	3
за что арєстовать на тѣлѣ наказиват и язика ему урѣзать	8	9	1
єсли что в дѣлѣ своєя стороны упустит	8	9	2
єсли что упуститъ когда сторона исправит можетъ	8	9	3
когда его отставит свободно	8	9	3
просрочки своєй чимъ доводить	8	10	1
просрочка его сторонѣ когда наврєдитъ	8	10	1
			2
о правилных причынах нєстатя в судѣ и сторонамъ обявлят	8	10	1
за просрочку его когда сторона платитъся	8	10	3
при немъ сторона когда искъ свой тєряєтъ	8	10	4
єсли умрєтъ тоє сторонѣ нє вредить	8	10	5
єсли умрєтъ сторона по смерти его когда и какъ обвиняється	8	10	6
что ему от стороны нє поручєно ничего дѣйствоват нє долженъ	8	11	1
писма ему от стороны в чемъ присланные в судѣ обявля и по тѣмъ дѣйствовать	8	11	1
в чемъ нє присягать	8	11	2
ему при присяги свѣдитєлємъ быть	8	15	7
от судей когда бываєтъ	7	11	3
погрєбелного без указу нє братъ	1	13	1
погрєбелнос без указа взятое удвоє возвращат	4	13	1
погрєбъ от мєжи сосѣда на своємъ грунтѣ какъ дѣлать	19	15	2//
погрожчикъ			
погрожчика на поруки отдавать и за нєисполнєніє злодѣянія какъ казнить	20	36	2
			4
погрожчика поручники єсли въ судъ на срокъ нє представлять	20	36	3
противъ погрожчика съ какими заруками давать писма	20	34	1

433

433 зв.

П	главы	артікулы	пункты
погрожчикъ, єсли бъ тотъ кто заручное писмо на єго имѣетъ, ранилъ либо убилъ или какое разореніе либо безчєстіе учинилъ	20	34	2
			3
			4
погрожчика єсли бъ тотъ кто противъ нєго заручное писмо взялъ ранилъ, убилъ, разорилъ или обезчєстилъ	20	34	5
погрожчикъ смотри пожаръ или зажженіе			
погрожчика или того кто на нєго заручное писмо взялъ, служители либо подданние мєждо собою или съ наущенія вѣдома и опориказа тѣхъ обоихъ одной стіоронѣ убийство или бой здѣлаютъ	20	34	6
			7
подданний			
владѣлца своєго слушать и повиноватись єму должни	4	8	1
владѣлцу ихъ наказивать свободно	4	8	1
когда отъ владєлцовъ своихъ отойдутъ	4	8	2
никто кромѣ владѣлцовъ ихъ употрєблять нє имѣетъ и кто бъ употрєблялъ	4	8	3
никому у нихъ зємли нє куповать и нє наймать	4	9	2
дєнєгъ єму нє позичать и на крєдитъ єму ничєго нє давать и за нєго поручиться и въ заставу отъ нєго поручиться и въ заставу отъ нєго ничєго нє брать	4	9	2
на подданной владѣльчєской когда воинского званія чєловѣкъ ожєнится	4	9	3
подданние духовнихъ пєрсонъ єсли кому учинять обиду	6	2	2
о пойманномъ въ воровствѣ и въ судъ прєдставленномъ господину єго объявлять	24	1	2
пойманного господинъ єго єсли праведно нє судить самъ судимъ бить имѣетъ	24	1	2
пойманного на воровствѣ когда господинъ в судъ прєдставить нє похочєтъ	24	1	4
пойманний на воровствѣ когда би изъ подъ арєста господина бѣжалъ или поличное пропало	24	1	4
безъ вѣдома владѣлца въ чемъ за кого поручитись можєтъ	16	28	2
пойманного с поличнымъ єсли господинъ взять подъ арєстъ и судить нє похочєтъ	24	1	5
пойманного въ дѣлѣ криминалномъ куда вєсть	24	1	6
пойманного съ поличнимъ или безъ поличного на пути встрѣчєннаго и пойманного куда вєсть	24	1	7
кому тєстамєнтомъ отписать что можєтъ	12	14	2
єсли бъ прєдъ очима владѣлца своєго безъ приказу и ссори єго по своєю волєю кого ранилъ или всмєртъ убилъ	20	30	2
съ поличнимъ пойманного куда вєсть	24	1	1
			2

П	главы	артікулы	пункты
подкомандний єсли бъ прєдъ очима командира своєго бєзъ приказу и ссори єго, но своєволно кого ранилъ либо въсмєртъ убилъ	20	30	2
подобная подобнымъ судится	7	4	5
подозрѣнія къ мучєнію разсуждать по обстоятєлствамъ	35	3	3
подозрѣнія причини на судєй	4	11	2//
подозрителний			
в какомъ злодѣяніи очищать себє от порока єму допущать	25	3	4
нєвѣжу увѣщевать єсли нє виноватъ дабы праведно себє от порока очищалъ	25	3	4
ссилки єму на достовѣрных свѣдитєлей и к оправданію єго допущать	25	3	5
бєз подлинных доводовъ єго нє мучить и смєртю нє казнить	25	3	5
по извинєніямъ нєподлинным єго нє освобождат	25	3	5
прежде мучєнія какъ єго увѣщевать	25	5	1
по трикратному мученіи нє повинившегося сколь долго под арєстомъ дєржат и когда и какъ єго освобождат	25	7	1
нє уличєнный когда в мучєніи нє повинитъся, то и истєцъ долженъ єму наградить за невинное мучєніє	25	10	
по новимъ доводамъ мучєный хотя нє повинитъся однакъ истєцъ єму награждать нє долженъ	26	10	
подозритєлства знаки к мучєнію сумнитєльніє какіє єсть	25	3	2
подозритєлства знаки во всякомъ злодѣяніи по которомъ на мучєніє кто взятъ быть можєтъ какіє суть	25	4	1
подозрѣнія знаки в убійствѣ, в отравѣ, в воровствѣ, в пожоги, в чародѣствіи, в шпігонствѣ	25	5	1
подорожній чловкъ єсли *б* для накормленія присталой лошадѣ колоси хлѣба какого зрѣзивалъ	22	1	7
подорожный чєловѣк колоси єсли *б* хлѣбніє рвалъ и єлъ	22	1	7
прежде подпису на приговорѣ сторонамъ миритись судіи нє возбранять	8	12	12
подѣлъ наслѣдных имѣній мєжду братами и сестрами когда силенъ	13	11	1
в подѣлѣ братъ тоє, что на *свои* обиходъ потеряєтъ оставит долженъ	13	9	2
подѣлъ мєжду близкими сродниками наслѣдних имѣній какъ силенъ	13	11	11
подѣлу имѣніи кто нє додержит каковъ штрафъ	13	11	1
подѣлъ имѣній за совершенныи когда нє признаваєтъся и перемѣнитись хотя в какои давности можєтъ	13	11	2
по подѣлу имѣній крѣпости на тѣ имѣнія служащія кому вручать	13	11	3
поєдинковъ нѣкому нє дѣлать и на поєдинки нє визивать	20	35	1
на поєдинки єсли бъ одинъ другого ранилъ или оба ранились либо одинъ			

434

П	главы	артікулы	пункты
всмерть убитъ былъ, а убійца в судъ бы не сталъ	20	35	2
			3
			4
			5
в пожаръ			
внесенніе вещи возвращать тому чіи суть или обявлять на урядѣ	26	6	7
кто бы под видомъ помоществованія какіе вещи винесъ себѣ утаилъ с такимъ какъ с воромъ поступать	26	6	4
кто бы что винеслъ с трудомъ и опасеніемъ своего здоровя такому награжденіе быть должно	26	6	7//
пожаръ			
к гашенію огня бѣжат всякому званія людемъ тамошнимъ жителямъ	26	6	7
если бы с чіего двора случайно учинилъся	19	21	3
если бъ кто чій домъ беречъ договорилъся	19	21	4
когда случитъся двори какъ розламивать и пожар гасит какіе инструмента	19	21	5
кто по ссорѣ и злобѣ в пущи, лѣсахъ, в борахъ, в степахъ пуститъ нарочно и ненарочно	19	7	1
			2
позванный в ненадлежащій судъ не отвѣтствуетъ	8	2	2
позви какъ и по кого посилать	7	17	1
позваный если на срокъ не станетъ	9	6	
позванный если обявитъ что не одному ему но и другимъ соучастникамъ принадлежитъ то и тѣхъ соучастниковъ позивать	9	6	
позовъ отвѣтчику на судію видавать	7	20	1
за позовъ кого в ненадлежащій судъ каковъ штрафъ	8	2	2
в позику взятой вещи не присвоеват, не портить, не терять и сверхъ срока не удерживать	16	18	1
			2
			3
в позику кто какую вещь возметъ оную такъ какъ уговорился и употреблят	16	18	1
ис покладчиковихъ наслѣдниковъ у приемщика отберетъ, а протчіи другихъ наслѣдниковъ часть части приемщикъ потеряетъ оных частей на комъ искать	16	40	2
поклажа прежде долговъ уплачиватъся тогда когда послѣ поклажи долги заняти	16	38	3
в поклажу дегни или вещи данніе покладчику самому мимо кредиторовъ принимать	16	38	1
в поклажу денги или вещи данніе если бы приемщикъ потерялъ покладчикъ первіе протчіихъ кредиторовъ на умершого приемщика имѣніи искать силенъ	16	38	2
поклажу умершого покладчика наслѣдникамъ какъ содержатель имѣетъ отдавать	16	41	3
поклажа какъ в содержаніе отдаетъся, такъ оную и содержат	16	41	3
в поклажи вещи если будутъ пописани зри закладъ			
покупка провіанта и фуража в походѣ	5	18	1
поличное у неподозрителного найденое которое мимо замок бросить можно	21	5	1
поличное у кого найденое которого бъ мимо замокъ бросит не можно	21	5	1
поличное у подозрителного найденное	21	1	3
помощникъ в злодѣяміи смотри злодѣяніе			
помощников убійства, ранъ и убитковъ какъ винить	20	1	2
			3
			4
			5
помощниковъ к убійству отца или матери, дѣда или бабы, дядѣ или тетки, брата или сестры или другихъ сродниковъ какъ наказивать или и казнить	20	5	1
		6	1
помѣжники или от ныхъ повѣренніе если на спорную землю по позву межовщиковѣ не прибудутъ ищи межовщикъ			
поноситель ищи пашквилянтъ //			
поручникъ			
порука что есть и за кимъ вѣрителю порукъ требовать	16	28	1
порука круговая какъ бываетъ и и по онои поручникам какъ платитъся	16	30	3
в долгових и другихъ дѣлахъ кто быть можетъ	16	28	1
в чем за кого ручитъся в томъ и довлетворит можетъ и долженъ	16	14	2
		29	1
должника ему какъ и когда поставлят в судъ	16	14	2
		29	2
многіе если бы за одного должника платит ручились по частямъ			
по равной	16	30	1
не по равной	16	30	2
если в поруки своей за чій долгъ запиратъся	16	31	
на должника за кимъ ручилъся в чемъ и когда о порули своей челобитствовать можетъ	16	32	
от поруки когда свободенъ бываетъ	16	33	
если должника в судѣ поставить обовяжетъся долгъ за его когда платить, а когда не платить	16	31	1
			2
наслѣдники его когда за должника платятъся	16	34	3
умершого наслѣдника за должника когда и какъ платятся	16	35	1
			2
за должника от поруки когда освобождаетъся, а когда ни	16	14	2
от поставки должника когда освобождаетъся	16	14	3
посагъ или приданное за женою	10	4	1
посагъ или приданное зятевѣ от тестя какъ записивать	10	5	1
посагъ записанній в пожиткахъ кто потеряетъ	10	12	5

434 зв.

435

п	главы	артікулы	пункты
посилный смотри возній			
посла или посланніе с грамотою или с указомъ кто удержитъ обезчеститъ, ранитъ или убетъ	3	12	1
посла непріятелского кто удержит, обезчеститъ, ртанитъ или убетъ	3	12	1
посполитый			
вѣна женѣ записать и от жены приданое принимать какъ силенъ	10	8	5
если бы пограбылъ	22	4	2
по безпотомномъ имѣнія на владѣлца людямъ за учиненіе от кого имъ гвалти, нападенія, смертнія убійства и протчія крімѣнали какъ суд давать	13	20	3
когда на козачой дочери оженитъся шляхетского или воинского званія	21	1	8
чести не присвоевать	4	9	3
грунтовъ у шляхтича или воинского чл҃вка не куплять	4	10	
в чини воинскіе не вибирать	4	10	
у него грунтъ шляхетскии или воинского званія какъ и когда викуплят	4	1	2
вишше шляхтича или воиского званія человѣка не предъпсчитать	4	10	
свободный когда перешедъ землю какую купитъ какъ ему жить	4	10	
похителемъ чужих женъ казнь	4	6	3//
в походѣ	23	4	
от походу кто и когда освобождаетъся	5	8	
от походу нѣкого не уволнят	5	10	1
от походу кто уволнитъ штрафъ	5	10	2
итить всякому под свои знамена и под оными маршировать	5	13	1
			2
кто не будетъ или бѣжитъ с походу	5	11	2
кто з баталіи бѣжитъ	5	17	
кто на чій домъ наедетъ побъетъ, ранитъ либо убетъ либо жену либо дѣвицу насилствуетъ	5	11	1
кто шкоду или убитокъ какій здѣлаетъ	5	14	2
			3
			4
крімѣналніе дѣло отсилать к главному командиру, а виноватого арестовать	5	14	5
кто кого обезчеститъ, ранит или убетъ ссорою	5	15	1
браней, дракъ и поединковъ не чинить	5	15	2
ружя и коней не позичать	5	16	
покупка провіянта и фуража	5	18	1
пристава к покупщикамъ провіянта и фуража	5	18	1
перекупщикамъ походнимъ штрафъ	5	18	2
от приставовъ и от перекупщиковъ если кому обида будетъ	5	18	3
провіанта насилно не брат	5	19	1
перекупщика укривающогося судить	5	19	2
приблуд не удерживат, а отдавать чіи суть	5	20	1
за удержку приблудъ штрафъ и награжденіе	5	20	1
правила к оборонѣ смотри оборона			
правнуки по прапрадѣду какъ наслѣдуютъ	13	1	4
право что есть	7	1	2
право одного из другого происходит	7	4	5
правомъ симъ кому судитъся и оного слушать	1	1	1
правъ нѣкто кромѣ государя уставлять не силенъ	3	1	1
в правѣ семъ чего не достаетъ какъ судить	7	4	5
право одно многимъ к викупу имѣнія закладного когда злужить и какъ оное имѣніе викупать	14	27	2
правомъ примѣрним судить	7	4	5
праздничніе дни хранить	2	6	
праздничніе дни от судовъ свободни	7	10	1
предокъ что право потерялъ того и наслѣдникъ его получить не можетъ	13	15	1
прелюбодѣй и прелюбодѣйца кои разумѣютъся	23	1	
прелюбодѣемъ казнь	23	2	1
прелюбодѣянія какъ доказивать	23	2	1
прелюбодѣя кто бы з женою своею на прелюбодеяніи застал убить можетъ без вины	23	2	1
прелюбодѣя трикрати увѣщевать и буди не покаетъся какъ с нимъ поступать	23	2	2
прелюбодѣй если убетъ мужа той жени с которою прелюбодѣйствуетъ	23	2	3//
препатствія правилнія по каким на мѣсто судіи другого кого в судъ и как опредѣлять	7	10	3
препятствія правилніе от судей в судѣ надлежитъ обявлять	7	10	4
престарѣлые кого б ранили либо всмерть убыли	20	44	7
престол монаршій похитить кто б похотѣлъ и войско собиралъ	3	2	5
за преступленіе из пянства учиненное какъ разсмотривать и винить	20	44	9
за преступленіе чужое никто но всякъ самъ за свое терпѣть долженъ	9	5	
преступникъ			
нѣкому его не защищать	8	22	5
на самомъ преступленіи дѣла пойманного какъ судить	9	4	
в какомъ-нибудь злодѣяніи ихъ не передерживать не пропущать побѣжавшихъ ловит	20	44	1
			2
			3
			4
если бы судомъ не роздѣлался умерлъ наслѣдниковъ его в чем и какъ винить	20	42	
в побѣгѣ не допущающого себе взять			
если бы з суда посланный ранилъ или убылъ	20	44	1
в крімѣналныхъ дѣлахъ если бы на самомъ злодѣяніи не былъ пойманъ или к смертной казни приговоренъ да безвѣстно бѣжалъ з имѣніи его обидимому какъ награждать	20	51	
в крімѣналных дѣлах если б послѣ побѣга прожилъ десять лѣтъ какъ наказиват	20	51	
в крімѣналныхъ дѣлахъ ежели в побѣгѣ будетъ пойманъ или сам явится			

436

435 зв.

п	главы	артікулы	пункты
прежде десяти лѣтъ какои казни подлежитъ	20	51	
сторонного гдѣ и какъ судит по явнимъ доводамъ и его самого	29	1	2
признанемъ когда не мучить	25	5	1
какъ и в чемъ допрашивать	25	5	2
при мученіи чего ему не напоминать	25	5	3
при мученіи судіямъ не наущать его к оговору другихъ	25	5	3
его доброволно о чемъ признаніе какъ судіи освѣдителствовать и в томъ поступат имѣютъ	25	5	4
доброволное его в чемъ признаніе паче всякого довода лучшое	25	5	4
мученіе ему должно быть по важности преступленія	25	6	1
признаніе его на мученіи когда записивать	25	6	1
сначала легше его какъ мучить послѣ легшого мученія если не повинится и тяжшимъ принуждат его к признанію	25	6	2
тѣломъ крѣпкого крѣпчайшимъ образомъ мучить токмо без поврежденія	25	6	2
мучит его смотря по персонѣ по лѣтамъ и по крѣпости тѣла	25	6	3
раненного или поврежденного какъ мучит	25	6	4
в тяжкой болѣзнѣ не мучит поки виздоровѣетъ	25	6	4//
повинившогося по другихъ злодѣяніяхъ допрашивать	25	6	6
повинившогося к чему достоинъ и когда приговаривать	25	6	6
признаніе его при розиску записанное послѣ ему прочесть и для утвержденія его спросить безъ мученія	25	6	4
признаніе что уже послѣ питки подтвержденное к приговору несумнителное	25	6	7
зло умисливший кого умертвит если не умертвит но повредитъ и о совѣтникахъ такова преступства	20	18	3
			1
по подозрѣнію жестого мученного и не повинившогося вторично мучить без нових подозрѣній	25	6	8
когда другій разъ мучить	25	6	8
когда по свѣдителскимъ доводамъ приговаривать	25	6	8
когда и какъ двократно и трикратно мучить	25	7	1
кримѣналу подлежащого судіи состоянія разсматривать и приговоръ об немъ			
по тому сочинять должны	25	7	2
ежели перво з розиску повинится, а послѣ от злобы запретъся приговорить об немъ к чему доведетъся	25	7	3
публѣчному наказанія или к смерти приговоренный если кого оговоритъ	25	8	1
оговор его неподозрителнимъ людямъ по присяги ничего не вредить	25	8	2
оговор его подозрителным людям когда вредить	25	8	2

п	главы	артікулы	пункты
в воскресеніе и праздничніе дни ловить и розискивать	25	8	5
противъ маестата государева тестамента сочинять не могутъ	12	2	1
приблуди			
обявлять на урядѣ	29	2	1
кто до ней приищется взявъ за спашъ награжденіе	29	2	1
кто бы утаилъ и не публиковалъ	29	2	1
когда бы долгое время нѣкто не приискивалься к онымъ	29	2	1
за приблуду разумѣется скотъ в село или в общій сгонъ и либо от воровъ или разбойниковъ прибегшій	29	2	1
кто бы за долгое в чемъ приискалъся к онымъ	29	2	1
нѣкому не присвоевать и вновъ не клеймовать	29	2	1
кто бы противно права учинилъ какъ оного судит	29	2	1
привади птичіи кто воровским способомъ попортит	29	11	2
привади птичіи гдѣ бы кто насилно попортилъ либо на оныхъ птици половилъ	19	11	1
привилегія тому, кому дано обратно какъ отдавать, а за удержку и неотдачу оных каковъ штрафъ	7	29	1
			2//
привилегіи по смерти мужа жена какъ употреблять имѣетъ	14	20	
привиленіи кто фалшуетъ	3	13	
привѣнокъ называется вѣновная сугубость тожъ самое и награжденіе за вѣнецъ	10	5	1
приговоры когда несилни ищи декретъ			
приговоръ за ослушаніе	7	3	4
приговоръ на владѣніе имѣній получа если кто давность земскую промолчитъ	9	17	1
приговоръ ищи декретъ			
приданное			
на третей долѣ женихови записуется	10	5	1
противъ мужнего вѣна какъ оное цѣнить	10	5	1
за оное от мужа третая доля женѣ в вѣнѣ	10	6	1
по смерти жени наслѣдникам ея мужніе наслѣдники какъ платит имѣютъ	10	6	3
по смерти жени в род ея возвращаетъся	10	6	4
когда не теряетъся	10	7	5
без записѣ зятемъ принятое	10	5	4
когда вѣно превосходитъ	10	8	2
по смерти женіной дѣтям или в родъ возвращаетъся	10	8	3
по смерти женіной как отбирать	10	8	4
нѣкому не записанное по смерти женіной кто наслѣдуетъ	10	9	13
если мужъ потеряетъ какъ женинимъ наслѣдникамъ платитъ	10	10	
четвертую часть оного хотя и потерянную искать	10	12	6
от родителей суетратных опредѣленное не силно	10	13	2
равное всѣмъ дочерямъ отческого имѣнія быт должно	10	13	3

437

436 зв.

П	главы	артікулы	пункты
от родителей дочерамъ обѣщанное, а по смертѣ ихъ нѣ даное	10	13	4
его давность десять лѣтъ	10	13	5
наслѣдникамъ доискиватся оного нѣ опуская давности	10	3	6
без привѣнка по смертноѝ бездѣтной жени кто наслѣдуетъ	10	16	1
на братовъ и на сестеръ и на другихъ наслѣдниковъ когда равно спадаетъ	10	16	1
из вѣнованного матернего и отческого имѣнія дочерям какъ опредѣляется	10	17	2
мужъ для чего лишаетъся	10	26	2
разныхъ матерей дѣтям от одного отца сложеннымъ предъ подѣломъ вичислят, а отческое имѣніе в равныи подѣлъ ставит	10	28	1
женинимъ если мужъ что приумножитъ	10	29	1
приежжимъ			
судъ скоро давать	9	10	1
если кто изобидитъ и самъ куда уедетъ	9	10	2
самовласно нѣ грабит но бит челомъ на его в надлежащомъ судѣ	9	11	
какъ имъ судъ дават	7	10	2//
с иностраннымъ за преступленіе его какъ поступать и его в какомъ судѣ судить	9	11	1
преступникъ если бъ убѣжалъ какъ его искать и судить	9	12	2
невѣрнымъ в Малой Россіи промислъ и наемъ на время позволяютъся	30	2	1
малороссійского в другїй уездъ если в томъ уездѣ какое преступленіе учинить тамо его какъ судить	9	12	3
если онъ на кого или кто на него за долги станетъ быть челомъ какъ судить	16	17	
когда другъ на друга бетъ челом какъ судить	16	16	4
призби при берегахъ рѣчнихъ кому и какъ подчинять	18	3	1
			2
признаніе собственное доводомъ когда бываетъ и когда нѣ бываетъ	8	13	2
			3
			1
прикажчиковъ духовних персонъ куда позивать	6	2	2
признаніе на мученіи когда вѣрить, а когда нѣ вѣрить	25	3	1
приличный спрежде вор послѣ беглеца в судъ приведенный ради прежнего подозрѣнія может быт мученъ токмо без поврежденія	25	10	
припаси воинскіе кто в непріятелскую землю вивозитъ	3	2	7
пристройка на закладном имѣніи кому присяга	14	7	3
присяга что есть и когда употребляется	8	20	1
чиновнымъ и старшинамъ	1	1	8
			1
женѣ за вѣно по смерти мужа	10	5	3
судіямъ	7	2	2
сторона сторонѣ если пустить и оная присягнетъ или ни	8	19	2

П	главы	артікулы	пункты
присягать имѣющого судіти увѣщевать как должно	8	20	2
срокъ к размишленію опредѣлятъся на тры дны	8	20	2
оную чинить кого допущать, а кого нѣ допущат	8	20	3
межовщикамъ, возним	7	8	2
отвѣтчику, а нѣ челобитчику всегда	8	20	3//
оную если отвѣтчикъ челобитчику пуститъ	8	20	3
отвѣтчику когда нѣ позволяетъся	8	20	3
кому опредѣлена тотъ и чынить долженъ	8	20	4
присягать какъ	8	20	4
присягать в какое время	8	20	5
присягать если кто нѣ похочетъ	8	20	5
к присяги кто нѣ поведетъ	8	20	5
если кто порочилъ присягшого что ложно присягалъ	8	21	1
если бы кто того доискивалъся что правомъ чрезъ присягу потералъ	8	21	1
за ложную каковъ штрафъ и наказаніе	8	21	2
челобитчику когда нѣ чинить	8	28	7
присягти если два об одно дѣло похотятъ	8	20	8
присягать за убитки кому и если нѣ-присягнетъ что теряетъ	8	39	1
оную кто учинит искъ получаетъ а кто нѣ учинитъ теряетъ	17	1	5
о нападеніи на дом хозяину когда и какъ принадлежитъ	20	24	1
о убиткахъ при нападеніи учинѣнныхъ кому и какъ принадлежит	20	24	1
о нападеніи, побои и убытках в пути здѣланных кому принадлежитъ	20	23	3
жидовской форма	30	8	
невѣрующого по формѣ своей	30	9//	
прыходы и росходы ратушные какъ содержать	26	4	7
прихожый члѣкъ без отпускного писма	27	12	4
причетниковъ церъковнихъ если бъ кто убылъ, ранылъ при церквѣ	20	2	1
причины подозрѣнія на суддей	7	11	2
причинъ правилных неприбитія на срок если кто нѣ обявит	7	21	2
причины и препятствіе правилніе если кто на срокъ в судѣ нѣ станетъ	7	21	3
причины и препятствія правилнія когда пройдутъ на срокъ крайне положенный в судъ становитъся	7	21	3
прычины правилные нѣстатя в судъ на срокъ какіе именно	8	6	2
причины и препятствія правилніе давности зѣмской	9	17	3
продавецъ купца защищать должен	14	14	1
продавецъ которыи в продажи нѣ запи-рается, а купца нѣ защищаетъ за вора вмѣняетъся	11	18	8
продажа имѣній наслѣдственныхъ недви-жимихъ когда нѣ силна, а когда силна	14	1	1
			2
			3
при продажѣ наслѣдного имѣнія наслѣд-никовъ на урядѣ призивать	14	1	3//

438

438 зв.

438 зв.

П	главы	артикулы	пункты
продажа и без уряда когда силна	11	4	1
продажа и купля чтобъ была совершенна и крѣпка что к тому потребно	14	5	1
продажа и купля перед сѣлскимъ урядом какъ силна	14	5	1
продажа и купля и уступка какова не силна	14	6	1
продажа имѣній безъ записей когда и какъ силна	14	18	1
продажа слугою недвижимого имѣнія выслуженного ему не записанного не силна	4	12	3
продажа от сиротъ никому не силна	11	9	1
прокаженый когда не наслѣдуетъ	13	8	3
промишленниковъ воинского званія служба		5	6
промишленникамъ кои з убытком народним вещи продаютъ какой и когда штрафъ	26	4	2
протести в праздничніе торжественные и в канѣкулярніе дни принимат и в книги вписиват	7	10	1
протести на суддей принимат и из них эѯтракти видават	7	20	1
протестоват на кого-нибуд всякому свободно и оніе протести принимать и в книги записивать	7	20	2
протестоват на того кто завладѣетъ чіи имѣнія	9	17	1
протоколѣстъ какъ дѣла в книгу записиват имѣетъ	7	6	3
протоколѣстѣ от судимих сторонъ взятков не вимагат и волокити имъ не чинить	7	6	8
протоколѣстъ за труда доходъ и за излишніе взятки штрафъ	7	7	1
проторы правныя обвиненнымъ правой сторонѣ награждат	8	40	1
проторы правные почему на день и з якого числа награждать	8	40	2
проторы правные суддій когда награждать	8	40	2
в протори правніе что ставить	8	40	2
протори правніе какъ списивать	8	40	3//
протори правніе и излишніе не награждать	8	40	3
проторовъ правных по аппелляціи до рѣшенія в вишшомъ судѣ дѣла не награждать	8	40	3
сверхъ проторовъ правныхъ на обвиненномъ что еще доправлять	8	40	4
процентъ что есть и процентъ взимат от ста по осми напримѣръ от ста копѣекъ осмъ копѣекъ	16	15	1
процента не прописанного в заимной записѣ когда не давать	16	15	2
процентъ вѣрителемъ неправедно взятий какъ возвращать	16	15	2
процента не написанного какъ доводить	16	15	2
процента ис процента не брать	16	15	2
процентъ от ста осмий по записѣ уплачиват	16	15	3
процента если в записѣ не будетъ записано не доправлять	16	15	3
прошаковъ здорови пересматривать	26	4	5
птици домашніе если бъ кто на спашѣ убилъ либо собаками потравилъ	22	1	3
			8
в пущи чужой входамъ никому шкоды не дѣлат	19	3	1
			3

П Р	главы	артикулы	пункты
в пущи чужой кто имѣетъ свои входи ако то борты звѣринные и рибніе ловлѣ или сѣнокоси чего употреблять свободенъ	19	3	1
			2
в пущи своей никто входовъ давных никому возбранять не имѣетъ	19	3	3
пчели если с пасѣки на чужий грунтъ вилетятъ	21	21	3
пчели кто ворует смотри вор			
пяницъ, костир и тѣм подобных перестерѣгать	27	12	6//
Р			
разбой			
если кто неподозрительного опорочитъ	20	12	1
если бъ какого города или села жителі учинивъ бѣжатъ и к своимъ жилищамъ возвратятъся или не возвратятъся	20	49	3
если б пріежжимъ иностраннымъ купцемъ было ученено	20	21	3
разбойникъ			
какъ и когда его и помощниковъ его смертію казнить или наказивать и с пожитковъ ихъ обиженному какъ награждать	20	19	22
если куда убежитъ, а урядники об томъ не вѣдали бъ или вѣдали, а пожитки разбоемъ взятіе в городѣ или в селѣ сисканы будутъ	20	19	3
			4
поиманного с поличним когда казнить, а когда не казнить	20	20	1
		21	1
опороченный если оправитъся и не оправитъся	20	20	2
если будетъ доводъ о подозрѣніи разбоя	20	21	2
за рани необычнимъ оружіемъ учиненные навязка	20	9	2
раны если кто умышленне таинымъ и нечаянымъ способомъ в намѣреніи смертного убійства учинить	20	10	2
раненного побитого и изувѣченного или болного если кто в безлюдномъ мѣстѣ знайдетъ в домъ приведет и об немъ в судѣ обявить	20	17	
раненный если о ранахъ своихъ в судѣ не обявить	20	22	1
рани если кто учинитъ и на самомъ дѣлѣ поиманъ будетъ	20	22	2
за раны при нападеніи учиненные какое наказаніе	20	23	2
раненныи если от ранъ или не от ранъ до двадцати или по двадцяти чтирохъ днєй умрєтъ	20	26	6
за раны если б кто засѣлъ другого ранить, а самъ бы былъ раненъ кто виноватъ будетъ	20	33	1
			2
			3
за раны по наущенію или по искупу учиненные кого и какъ винить	20	38	2
раны какіе разумѣются быт случаиные			

439

440

439 зв.

Р	главы	артікулы	пункты
и за оныє какои винѣ прєступившіи подлєжитъ	20	45	1
			2
за рани тяжєліє и лєгшіє различнимъ орудіємъ шляхтичу учинєныє навязка	20	40	5
			6
			11
рани, побои єсли кто командиру или какому чыновнику учинит либо ружє обнажит или какоє оружіє на нихъ подиметъ зри убійство //			
о ранахъ на поєдинки смотри поєдинокъ			
раскольщикамъ казнь	2	4	4
рєбро шляхтичу єсли кто вибєтъ	20	46	5
			11
по рєєстру воиско смотрєть и оныи рєєстр хранить	5	11	1
		21	3
рєєстръ в судѣ всѣхъ дѣлъ какъ содержать	7	6	3
рємєсникъ ищи маистєръ			
ров от мєжи сумѣжной на своємъ грунтѣ гдѣ дѣлать	19	15	2
родимцовъ малороссіискихъ в чины воинскіє малороссіискіє избирать	4	1	1
родитєли суєтратніє и расточитєлніє єсли б приданноє нє по надлєжащому опрєдѣлили	10	13	2
родитєли что словом дѣтямъ обѣщаютъ того исполнять когда нє должны	14	16	2
родитєлей єсли б дитину свою убили какъ винить	20	5	3
родитєли с дѣтми когда равно наслѣдуютъ	13	2	3
родитєли за воровство дѣтєй когда и какимъ имѣніємъ платятъ	24	6	7
родитєли измѣнниковъ	3	7	5
родитєлєи власть над дѣтми	13	13	
родствєнныки			
бѣглеца з государства какъ и когда винить	3	7	5
по смєрти всѣхъ наслѣдниковъ кто з ныхъ близшій к наслѣдію	13	1	4
побочніє когда и какъ наслѣдіє получаютъ	13	2	4
равнои близкости сродства когда равно наслѣдствуютъ	13	2	4
прамои линіи с побочники близкость к наслѣдію какъ разсуждаєтъся	13	4	3
мужныє по мужу и женыны по женѣ какъ наслѣдуютъ	13	5	
мужныє єсли женыныхъ нѣтъ, а женины єсли мужныхъ нѣтъ наслѣдуютъ	13	5	
мимо бєнкартовъ когда наслѣдуютъ	13	21	3
на нєроздѣлномъ имѣніи живущимъ какъ воинскую службу отбувать	5	1	3
одинъ за другого нє терпитъ		9	5
розмѣръ мєлничный по очєрєдямъ приходящей какъ мєжду хозяинами роздѣлят	18	3	6
за розривъ сватби каковъ и кому штрафъ	10	3	1
			2
розходи ратушныє какъ издєрживать	26	4	7
рота присяги жидовской	30	8	
риба			
гдѣ ловитъ, а гдѣ нє ловить	18	2	6
		5	1

Р С	главы	артікулы	пункты
кто б насилно или воровски в чужомъ озєрѣ ловилъ	19	21	
	24	29	5
рѣка			
портовыхъ плотинами или єзями какъ нє запруживаєтъ, а в запруженныхъ			
проходъ для суденъ какъ оставляєть	18	1	1
граничнои какъ употрєблять	18	2	1//
єсли бъ куда инуда пошла рѣчище какъ употрєблять	18	2	1
граничнои нє прокопивать и на свои грунтъ нє пущать	18	2	2
на граничнои островъ кому и какъ употрєблять	18	2	4
на тєкущои суднами ходить до бєрєга приставать, рибу ловить, бєрєговъ употрєблять нєводы сушить, салаши строить, лотки привязивать какъ свободно	18	2	5
єсли висхнєтъ кому зємля	18	2	6
руку свою на грамотахъ привилєгіяхъ и указахъ єсли бъ кто фалшиво подписалъ	3	13	
руку шляхтичу єсли кто нарочно или нєнарочно отсѣчєтъ либо отрѣжєтъ или повредитъ	20	46	2
			4
			5
			11
ружіє к смотру и в походѣ своє имѣть, а нє позичать	3	16	
С			
саду мєжи смотри мєжа			
сажъ какъ занимать	3	16	
сажъ єсли бъ кто порубал или розметалъ	18	5	2
в сажалкахъ государєвыхъ рибы нє ловить	3	15	
сватбы розривъ	10	3	1
			2
по сватовству нє наслѣдуютъ	13	7	2
святихъ хулитєля какъ наказивать	2	2	1
священныкъ мирскій тєстамєнтъ сочинять какъ можєтъ	12	2	5
священныкъ и наслѣдники єго с братами и другими наслѣдниками мирскими какъ наслѣдіє получаєтъ	13	17	1
священныкъ по священныку в имѣніяхъ церковныхъ какъ наслѣдуютъ	13	17	2
в священныки мирскіє приходскіє какъ и кого вибирать	6	3	1
священныкъ мирскій каковъ быть долженъ	6	3	3
священныку з прихожанъ ничєго лишняго нє вимагат	6	3	3
священныкамъ мирским навязка шляхєтская	20	46	7//
свободній чєловѣкъ			
єсли б от слободъ отходилъ прочь	4	11	1
єсли бъ кому обиду учинилъ	4	11	2
какъ єму свободи доходить	27	14	3
сводникамъ и сводницямъ наказаніє и казнь		23	8
свѣдитєли			
в судѣ какихъ принимать	8	12	8
єсли кто ихъ опорочить	8	12	8

441 зв.

440 зв.

441 зв.

С	главы	артікулы	пункты
изъ суда о состоянїи их когда и в чемъ освѣдителствовать	8	12	8
каковы быть должны	8	15	1
какъ имъ присягать	8	15	2
безъ присяги свѣдителство важно, а когда не важно	8	15	2
о присяги их безъ согласія сторонъ не уволнять	8	15	3
чтоб правду сказивали их предъ-увѣщевать	8	15	3
какъ и когда их допрашивать	8	15	4
			5
самымъ судіямъ их допрашивать	8	15	6
в домѣ когда а в ѡтлучки какъ их допрашивать	8	15	6
			7
свѣдителства их какъ записивать	8	15	8
ѡт свѣдителства имъ не ѡтрицаться	8	15	8
к свѣдителству когда их можно принуждать	8	15	9
чинъ их есть явныи и честный	8	15	3
к свѣдителству кого не допущать	8	16	1
одного свѣдителство когда силно,			
а когда несилно	8	16	2
несогласных когда принимать,			
а когда ны	8	16	3
порочить их свободно	8	16	4
свѣдителство двох или троих силно	8	16	4
		19	1
какихъ предпочитать	8	16	4
в свѣдителствѣ на честность их, а не на число смотрѣть	8	16	4
одинъ другого когда уличать можетъ	8	16	5
если кто их опорочитъ к свѣдителству не допущать	8	17	1
на мѣсто опороченного другого какъ поставлят	8	17	1 //
кто порочитъ тому и доводить, а если не доведет каковъ штрафъ	8	17	1
		18	1
опороченных к свѣдителству и паки какъ принимать	8	17	1
другого на мѣсто умершого какъ поставлять	8	17	2
их порочить и на их искать когда можетъ, а когда ни	8	18	1
ложному каковъ штрафъ	8	18	2
при двох или трох сторонѣ не присягать	8	19	1
многіе в какихъ дѣлах быть могутъ	8	19	2
мимо их если кто самъ присягнуть пожелаетъ	8	19	2
свѣдители по межівым дѣламъ ищи межовщик			
свекоръ невѣсткѣ своей сыномъ вѣнованной по смерти сына какъ вѣно давать долженъ	10	17	5
село цѣлое или деревня если будетъ в подозрѣніи за покражу	21	3	1
сентенціа ищи декретъ или приговоръ			
сестра			
изъмѣнныча когда виновна	3	7	5
по умершой бездѣтнои сестрѣ при-данное з четвертной ѡтческои части			
какъ получаетъ	10	16	2
з ѡтческого имѣнія четвертую часть			
ѡт братовъ какъ получаетъ	13	1	3
в матерномъ имѣніи равную часть когда получаетъ	13	1	3
по умершей безплодной когда получаетъ	13	1	3
по братахъ когда наслѣдуетъ	13	1	4
полуродная с родними братами и сестрами в набытомъ братнемъ имѣніи			
какъ наслѣдуетъ	13	4	1
полуродная по полуродномъ брату			
и сестрѣ к наслѣдію паче побочныхъ			
близшая	13	4	2
в нѣбытіи братовъ ѡтческое и матернее			
с братами равно наслѣдуетъ	13	10	1
за сестру и за брата не терпить	9	5	
мимо братовъ и сестер и другихъ сродниковъ наслѣдіе свое кому хотя силна			
записат	14	1	4
по сестрѣ убитой головщини кому искать зри убійство //			
сынъ			
преступников против маестата государева о преступленіи если вѣдаютъ			
или невѣдают	3	3	1
			2
измѣнныковъ	3	7	5
за ѡтца случить	5	7	
ѡтческіе имѣнія всѣ кромѣ матерного вѣна получаютъ	10	17	1
одного ѡтца, а двоихъ матерей по смерти ѡтческои однимъ с мачехою,			
а другимъ с матерю з имѣнія ѡтческого какую часть получать	10	29	1
обрѣтаючіися в чужих странахъ по смерти ѡтческой к имѣніямъ ѡтческимъ			
самъ опекуна опредѣлить может	11	11	
дорослимъ тестаментъ сочинять когда можно, а когда не можно	12	2	3
сколко наслѣдия получаетъ сколко ѡтцъ его прежде смерти его взят имѣлъ	13	1	5
ѡт одного ѡтца, а ѡт разныхъ матерей по ѡтцу равную част з имѣнія ѡтческомъ наслѣдуютъ	13	13	1
выслуженные имѣнія по ѡтцу какъ наслѣдуютъ	13	8	1
когда над волю родителскую за живота их пріимет имѣніе наслѣдія			
лишаетъся	3	15	3
если что програетъ того ѡтцъ его какъ поискать можетъ	16	5	3
			5
			6
			7
за ѡтца не терпѣть	9	5	
если б пред очима своего ѡтца без приказу и ссоры его своею волею кого ранилъ или всмертъ убилъ	20	31	2
сыни священническіе и діяконскіе какъ и когда наслѣдствуютъ	13	17	1
по синѣ убитомъ головщини кому искать зри убійство			

442 зв.

442

с	главы	артікулы	пункты
сирота			
сиротамъ быть под опєкунами какоє время	11	1	2
без вѣдома опєкуна имѣній своихъ нє расточат	11	9	1
за обиди свои какихъ дѣлъ нє возобновлять	11	9	1
противъ какова иску до возрасту своєго нє ѡтвѣтствовать	11	9	3
в чемъ чрез опєкуна или чрєз повѣрєнного ѡтвѣтствовать	11	9	1
			5
на опєкуну за потерянныє свои имѣнія в каких случаяхъ взискиват нє силны	11	10	1
скарбъ			
єсли кто на своєй или на чужой зємлѣ знаидетъ кому надлєжитъ	17	19	3
єсли *б* работники нашли какъ имъ награждать	17	19	4 //
єсли *б* кто схоронилъ, а другій найшолъ и утаилъ либо запиралъся наиденного	17	9	6
			7
наиденныє на волномъ мѣстѣ принадлєжитъ на государа	17	19	8
склєпъ на своємъ грунтѣ ѡт судѣдскои зємли и в каком разстояніи дѣлать	19	15	2
скотина			
кто наиметъ, а оная в наимѣ охромитъся или падетъ либо сворована будетъ кто и какъ награждаєтъ	15	3	5
чужой за долгъ у должника никому нє братъ	16	45	3
денную изъ суда какъ викуплять и єсли должникъ онои нє викупит какъ продавать	16	46	1
при викупѣ за кормъ и за ликарство когда награждать, а когда нє награждат	16	46	2
єсли *б* кто на спашѣ убилъ либо собаками потравилъ	22	1	8
			3
занятую на спашѣ єсли *б* кто викупит нє хотѣлъ	22	1	4
с какого и по какоє врємя на поляхъ засѣянныхъ и сѣнокоснихъ пастись свободно	22	1	4
кто *б* нарочно или случаємъ убилъ либо охромилъ	22	2	1
			2
в запорѣ лѣтомъ какую держать или в полє за пастуха гонить	22	1	9
сусѣдская єсли приблудится в домъ сусѣдскій	29	2	2
скоту цена ищи цена			
слободи осаживать гдѣ свободно	4	5	
слово и дѣло государево єсли *б* кто сказалъ	3	5	3
слѣдъ воровскіи єсли в сєло, хуторъ, дєрєвню или в домъ чіи пріидетъ	24	3	3
слѣда воровского сєлянє или хозяини єсли бы ѡт сєбє нє вивели и в оного кого ѡтбили или слѣдъ затоптали	24	3	4
слѣпіи сочинять тєстамєнтъ когда можетъ, а когда ны	12	2	10
			11
слѣпіи когда нє наслѣдуютъ	13	8	3
службу государеву воєнную кому ѡтбувать	5	1	1
			6
ѡт службы воискои кто и когда волєнъ быт можетъ	5	9	
слуга волній			
партикулярно кто кому служитъ из всихъ имѣній службу государеву ѡтправлять долженъ	5	4	
когда господину своєму счєта нє даетъ	12	13	2
по смєрти господина наслѣдникамъ его имѣнія какъ ѡтдавать	12	13	2
что можетъ кому ѡтписать тєстаментомъ	12	14	1//
єсли что проиграетъ господинъ єго какъ поискиваетъ	16	5	3
вислужєнноє нєдвижимоє у господина имѣніє какъ єму и наслѣдникамъ єго держать и владѣть и уступить кому какоє можетъ и какого нє можетъ			
и нимъ уступленноє такъ какъ и наслѣдники єго безденєжно у держателя отобрат силны	4	12	1
			2
			3
з движимимъ своимъ имѣніємъ ѡт господина отоити какъ єму свободно	4	12	1
			3
на слугъ духовныхъ пєрсонъ гдѣ искать суда	6	2	2
без вѣдома господина в чем за кого ручится можетъ	16	28	2
єсли господина ударитъ либо руже обнажит или какоє на нєго оружіє			
подіймєтъ или всмєртъ убетъ	20	8	1
в какои власти у господина своєго состоитъ	27	1	1
для долговрємєннои службы нє єстъ нєволнымъ	27	1	2
господинъ єго за прєступленіє наказать силєнъ токмо *б* всмєртъ нє убилъ			
и нє зувѣчилъ	27	1	3
болного єсли *б* господинъ з дому своєго виганялъ в кріминалномъ дѣлѣ господину в судъ надлєжащій ѡтсилать	27	1	5
должност єго к господину	27	2	
никому ничєго господского ѡт нєго ни под якимъ видом нє принимать	27	3	1
вєщи єго во врємя службы господской			
єсли пропадутъ	23	3	2
єсли какоє гдѣ прєступлєніє при господину или без господина дѣлаетъ	9	12	4
			5
	21	30	2
	27	4	1
єсли врєдъ кому здѣлаетъ нєнарочно	27	4	2
согласясь с гпдномъ	27	4	3
с краиного принужденія господского	27	4	1
єсли скажетъ что онъ прєступленіє учинилъ с позволенія господского, а господинъ в томъ запиратъся будетъ	27	4	5

443 зв.

443

С	главы	артікулы	пункты
что ємy господинъ повѣритъ тоє ємy и дѣлать	27	5	1
мимо волю господина єсли что полєзно здѣлаєтъ	27	5	2
бѣжавшого господину сискивать, наказиват, убытки на нємъ взискиват	27	6	1
бѣжавшіи когда ѡт порока господину оправдиться	27	6	2
бѣжавшихъ прєждє срока господину єго вєздѣ сискивать свободно	27	7	
єсли бы онъ з господиномъ о платежє за службу спорилъ	27	8	1
ємy за службу по смєрти господина кто платить	27	8	2
			3
єсли бы онъ и господинъ єго помєрли тогда наслѣдники господскіє наслѣдникам служитєлєвимъ какъ платятъся	27	8	3 //
по умєртвіи господина когда бы нє дослужилъ уреченного времены	27	8	4
когда господинъ єго прежде урочєнного времени отошлєтъ либо онъ самъ от господина отоидєтъ	27	9	1
			2
для какихъ причинъ можєтъ онъ отоити ѡт господина	27	9	3
єсли бъ кому здѣлалъ убытки за порукою и бєз поруки господскои принятіи и ушолъ прочъ	27	10	1
			2
по трєбованію врученныи єсли бы кому убытки здѣлавъ ушолъ	27	10	3
єсли бъ за кимъ жилъ и кому убытки здѣлавъ ушолъ	27	11	1
			2
ѡтходя ѡт господина долженъ имѣть ѡтпускноє писмо	27	12	1
когда бы господинъ ѡтпускного писма дать нє хотѣлъ	27	12	2
с ѡтпусknимъ писмомъ являтъся ємy на урядѣ	27	12	
жениться ємy волно	10	2	2
єсли *б* ѡтпускного писма нє имѣлъ	27	12	1
нанимать єго с вѣдома уряда	27	12	5
из дѣтска воскормленного и к художєству приобиченного гп̃дну должность	27	13	1
			2
слуга нєволный			
кто бы к нєму приискивался сказивая быт єго своимъ нєволнымъ	27	14	1
о нєволномъ слуги какъ доказивать	27	14	2
когда онъ одного признаєтъ за своєго гп̃дна, а другого ѡтрицаєтъся	27	14	4
слугъ нєволныхъ и крѣпостнихъ какъ разумѣть	27	15	1
над нєволнымъ и крѣпостнымъ власть господина	27	15	2
ничєго бєз волѣ господина нє дѣлать	27	15	3
за єго в чємъ господинъ ѡтвѣтствуєтъ	27	15	4
бѣглого сискиват и брат	27	16	1
бѣглого сискивать никому нє возбранять	27	16	2

С	главы	артікулы	пункты	
какъ єго сискивать	27	16	3	
кто *б* єго возвратить нє похотѣлъ каковъ платєжъ	27	16	4	
бѣглій єсли *б* сказивалъ сєбє быть нєизвѣстнымъ	27	16	5	
за бѣглого єсли *б* кто дн̃ги принявъ паки ѡткупит похотѣлъ	27	16	6	
за долгъ служащих бѣглихъ єсли *б* кто принялъ	27	17	1//	
нєволного бѣглого всєгда и вєздє видавать	27	17	1	444 зв.
бѣглого єсли кто нє видасть	27	17	2	
єсли в городъ убѣжавъ станєт тамо жить	27	17	3	
єсли в сєла владѣлчєскіє убѣжить	27	17	4	
бѣглихъ кои домами живутъ и кои по наимах волочатъся какъ взискивать	27	17	5	
бѣглого поимавъ на пути какъ с нимъ поступать	27	18	1	444
за бѣглого позванныи кто єсли в судъ нє станєтъ	27	18	2	
нєволного или крѣпостного єсли *б* кто всмертъ убилъ	27	19	1	
нєволного или крѣпостного єсли *б* кто изобидилъ	27	19	2	
бѣглого кто поимаєтъ и господину єго ѡтдасть каково награждєніє	27	20	1	
бѣглого єсли *б* кто по публѣкаціи пєредерживалъ	27	20	2	
нєволного или крѣпостного єсли бъ кто у господина єго викралъ	27	21	1	
викраденного єсли бъ господинъ єго в домѣ чіємъ засталъ	27	21	2	
викраденного єсли *б* кто по публѣкаціи вѣдая об нємъ пєредерживалъ	27	21	3	
викраденного и проданного єсли бы господинъ єго паки к сєбѣ принять похотѣлъ	27	21	4	
нєволнии и крѣпостный почєму и какъ свободу получить можєтъ	27	22		
слугу на воровствѣ поиманного куда вєсть	24	1	1	
			2	
слугу єсли господинъ за что судить нє похочєтъ самъ какъ судимь бываєтъ	24	1	3	
слуги на воровствѣ поиманного єсли бъ господинъ в судъ прєдставить нє похотѣлъ	24	1	4	
слуга на воровствѣ пойманныи єсли *б* з под арєста гп̃дна бѣжалъ и поличное пропало бъ	29	1	4	
слугу с поличнимъ поиманного єсли *б* господинъ взять под арєстъ и судит нє хотѣлъ	24	1	5	
слугу на крѣминалномъ дѣлѣ поиманного куда вєсть	29	1	6	
слугу с поличнымъ или бєз поличного поиманного куда вєсть	24	1	7	
слугу чіего єсли *б* кто гдѣ пограбилъ	22	3	2	
слуга єсли будетъ от гп̃дна повѣрєнным ищи повѣрєнный //				
смєртію никого бєз вини нє казнитъ	7	6	6	445
смотръ воиска по рєэстру	5	11	1	
к смотру ружія нє позичат	5	17		

С	главы	артікулы	пункты
собака			
если бъ кому учинила врѣдъ или шкоду, а госпюдинъ оною кого травилъ	22	12	2
если *б* кто оную в оборонѣ или напрасно убилъ	22	12	2
			4
если бъ привязанная собака или звѣръ дикіи в домѣ хованные кого повредили	22	12	3
если *б* кого или скотъ чіи повредила на охотѣ	22	12	5
если *б* с цепи ноччю спущенная кого ранила	22	12	6
собаки злобной или звѣра либо скота кто бы на цепѣ или в запорѣ нє держалъ, а оным кого повредили	22	12	7
согласіе дѣтей к зговору межъ родителми о ихъ супружествѣ	10	1	2
соизволеніе явное или лихое двоихъ к супружєству	10	1	1
соколъ смотри гнѣздо			
ссоръ в походѣ нє чинить	5	15	8
ссора смотри драка			
сосуди церковныя золотія, срєбрянія и оловянія перєливъ в первую матерію когда продатъ можно	14	2	
составовъ разныхъ гражданского и посполитого званія людемъ єсли *б* кто отсѣкъ, вибылъ, виломылъ либо повредилъ какова навязка	21	4	1
			2
			3
			4
в сохранєніи потерянніи вещи ищи заклад за спашъ с коєго времени непремѣнно уплачивать	22	4	4
єсли *б* кто платит за спашъ нє похотѣлъ	22	1	5
за спасъ и за хлѣбъ растущій и траву награждать с какого времєни	22	1	6
справедливость что єсть	7	1	2
сродство что єсть и єсть троякоє	13	7	1
			2
сродства			
близкост по отцу и по матерє	13	7	3
линія простая вгору и вниз идущихъ лицъ	13	7	5
			6
линія побочная или попєрєчная кои лица в себѣ заключаетъ	13	7	7
линія побочная равных и нєравныхъ лицъ	13	7	8
в сродствѣ близкомъ нє женитъся и єсли кто оженитъся что теряєтъ	10	36	1
			2//
сродственные с невидѣнія в сродствѣ бракомъ сочетанные какъ разводятъся и имѣній какъ нє лишаютъся	10	36	4
сродственныхъ бракомъ сочєтанныхъ в судъ духовный какъ отсилать	10	36	4
сродственныки что приумножатъ или потеряютъ какъ имъ между собою раздѣливаться	13	9	6
сродника єсли кто убєтъ головщини кто ищетъ смотри убійство			
срокъ в позовныхъ указах и инструкціах кому в судъ какъ означать	7	17	1
срокъ судовымъ дѣламъ когда бываєтъ	7	14	4
срокъ завитыи что єстъ и в каких дѣлахъ ѡзначаєтъся	7	21	1
			2
сроку завитого когда по какоє время ѡтсрочка даєтъся	7	20	2
на срокъ завытіи єсли нє станєтъ смертю нє казнить	7	21	4
в ставу чужомъ єсли *б* кто рибу ловилъ	18	5	2
стадо скотское или конское чужое єсли *б* кто на спашѣ занялъ и всє у себє удержалъ	22	1	1
стадо конское или скотское на спашѣ занятоє какъ и кимъ освѣдителствовать и к кому оное ѡтгонять	22	1	2
станки лошадѣ коват гдѣ ставить	19	16	2
старые ѡт службы воинскои когда и какъ уволняютъся	5	9	
в старшину воинскую малороссійскую кого и какъ избирать	4	1	1
старшину ѡт чиновъ нє ѡтставлять и когда ѡтставлять	4	1	1
			5
степень сродства что єсть	13	7	4
степ сябровъ общій какъ между ними роздѣлять	17	15	1
			2
сторонам в судебную избу какъ входыт	8	12	1
			2
сторонамъ судіи ни в чем нє обманивать и за обманъ ихъ какъ штрафовать	8	38	1
строєніе			
хоромноє и в вѣновномъ имѣніи женою построєнноє при викупѣ у нея имѣній кому принадлежитъ	10	18	3
на жалованномъ имѣніи кому принадлєжитъ	13	8	4
на закладномъ имѣніи кому принадлєжитъ	14	27	1
в наємномъ имѣніи кому и что принадлєжитъ	15	4	2
хоромного строєнія кришкы, стрѣхи, жолоба, свлока и бервень по чужій домъ нє пущатъ	19	13	3
строєніє каменноє ѡт межи сосѣдской какъ дѣлат	19	15	2//
строєніе на чужои землѣ кому обвѣтшалоє єли *б* на чіи грунтъ упало и каков врѣдъ учинило кто и какъ виноватъ	19	19	3
			4
строитъ домъ на своєи земли всякому свободно	19	13	1
			2
строитъ на спорнои межи какъ	19	15	1
стѣну каменную ѡт межи сосѣдскои какъ дѣлать	19	15	2
стѣна сотѣнная єсли бъ упала и нє была *б* прежде подчинєна кто виноватъ	19	19	2
суда			
судъ что єстъ и сколикого числа персонъ состоитъ	7	1	1

446

445 зв.

С	главы	артікулы	пункты
судов малороссіискихъ званія	7	1	3
в сѣлскомъ кто и что судить можетъ	7	1	4
в какомъ судѣ на кого быт чѣлом	7	1	5
в нижномъ нє бывъ чѣлом в вышшом нє чѣлобитствовать	7	1	5
суду чтоб всякъ подчиненныи повиновалъся и єсли кто попротивится	7	3	1
			2
	8	22	4
			5
в какіє дни производит, а в какіє и когда нє производить	7	10	1
в какомъ судѣ начнєтся в томъ и кончить	7	17	5
ѡтсрочку когда давать, а когда нє давать	7	18	
в судѣ всякому противко чѣлобитя			
ѡтвѣтствоват, а когда нє отвѣтствовать	8	1	4
		18	2
в судѣ судныхъ сторонных рѣчєи нє принимать	8	23	1
єсли кто сторону свою противную или кого другого сторонного обєзчєстит либо ранит или убєтъ и тотъ убійца єсли бы и бѣжалъ	8	24	1
			2
			3
			4
в судѣ на виноватого имѣніяхъ приговоренную сумму какъ доправлять	8	31	
имѣніє по приговору какъ и кому ѡтдавать ищи имѣніє и наслѣдіє			
в нижнємъ судѣ криміналные дѣла какъ розпит и по онымъ дѣламъ нє подчиненного когда судить, а когда нє судить	9	3	2
			4
в судѣ на всякомъ имѣніи рѣшеніє чинить	9	16	3
в судахъ книги какіє содержать и в оныє кн̃ги что и какъ вписывать	25	13	1
			2
судомъ єсли кто нє будет доволенъ ищи аппеляціа			
судъ трєтєискіи что єстъ и для чего и каким дѣламъ опредѣленъ	7	29	1
суда трєтєиского ѡт опаства охраненіє	7	2	3
ѡт суда трєтєиского аппеллювать свободно	7	24	2
судъ полюбовныи какъ и когда силенъ бываетъ	7	25	1
			2
судебные дѣла в какихъ судахъ и какъ производить и рѣшить	7	1	5 //
к судебнымъ дѣламъ опредѣленнымъ какъ присягать	7	2	2
в судебную избу з какимъ ружемъ входить свободно и єсли б кто с необычнимъ оружіем ввойшолъ	7	5	1
в судебноі избѣ шумовъ и ссоръ нє чинить но вежливо, тихо и учтиво поступать	7	5	1
судебные домы чимъ строит и подчинять	2	14	1
в судебную избу бєзъ призиву нє входить	8	22	3
судія			
судія всякъ Божій судъ исправляєть	7	3	1

С	главы	артікулы	пункты
в судіи кого и какъ избират какъ присягать и ихъ почитать	7	2	1
			2
властъ єго полная над судимими	7	3	2
к чєлобитю никого нє принуждать, а без чєлобитя кого судить	7	3	3
чєлобитчика в судъ какова принуждать	7	3	4
должности єго из священного писанія	7	4	1
судить нєсмотря на лица, но по правамъ бєзволокитно	7	4	2
			4
суди ѡтправлять на судебном мѣстѣ, опредѣленія и декрєты по писмѣ сочинят и руками закрѣплять	7	4	3
по догадамъ, мнѣніямъ и знаніям своимъ нє судить	7	4	4
осужденного какъ наказиват	7	4	4
добримъ обыкновеніямъ и по подобнимъ случаям когда судить	7	4	5
миротворить когда можетъ	7	4	7
спорныхъ сторонъ когда нє судить	7	4	7
за общєлюдина когда признаваєтъся помѣшки и прєпятствія в судѣ ємy никто нє чинилъ	7	4	7
	7	5	1
кто б єго обругать или обезчестит ударитъ либо ранить или и убить дерзнулъ, а посля хотя бъ тотъ преступникъ и бѣжалъ	7	5	1
			2
			3
быть самому ємy в судѣ и дѣла без волокитно и порядчно ѡтправлят	7	11	2
сторонамъ убитки когда онъ самъ награждаєтъ	7	10	4
єсли бєзпомѣстный нє управителный и обидливый опредѣленъ будетъ кто сторонам убытки и награждаєтъ	7	10	5
когда на нєго будетъ в какомъ дѣлѣ подозрѣніє оного дѣла ємy нє судит	7	11	1
на мѣсто єго другіи когда опредѣляєтъся	7	11	1
єсли кто єго напрасно опорочит и какіє подозрѣнія причины	7	11	1
			2
судію кому судить и ємy судимому нє сидѣть но стоять в томъ судѣ, а поверєнного по своєму дѣлу опредѣлит можетъ	7	11	3//
на нєго в вышшемъ судѣ в чемъ чєлобитствовать и какой онъ винѣ подлежит	7	11	4
єсли онъ кого в судѣ поругаєтъ и обезчєститъ либо ранитъ или убєтъ	7	12	1
			2
при отлучки какъ книги и дѣла судовые сохранять	7	14	1
книги и дѣла судовые с описю когда ємy вручаютъся	7	14	2
какъ и когда в судъ приходить и по какоє врємя в судѣ сидѣть	7	15	1
увѣщателное на єго жъ писмо какъ видавать	7	20	1
єсли б онъ колодника упустилъ либо колоднику в турмѣ послаблялъ	7	22	6
		23	5

447

446 зв.

С	главы	артікулы	пункты
по какимъ дѣламъ повѣренным̃ъ онъ быть можетъ	8	8	1
мнѣнія судеискія если не будутъ согласны	8	25	2
по декрету если не учинять исполненіе	8	28	6
за неправое его рѣшеніе по исковым̃ъ и кріминалным̃ъ дѣламъ как его винить	8	35	5
			6
			7
если *б* виноватого оправдил, а невинного обвинилъ с ведѣнія или *от* невежества и неискуства	8	37	2
по вислушаніи виписки дѣло разсуждать	8	12	11
если *б* кто его в неправо судіи напрасно опорочилъ	8	37	3
за мздопріятіе какъ его штрафовать	8	37	3
правные сторонѣ когда онъ награждаетъ безъ челобитя какіе ему дѣла судить	8	40	2
и рѣшить	9	3	1
обвиненному когда и какъ платит штрафъ	9	12	7
судіи умершого приговоръ другіи судія когда исполнятъ	9	17	4
прежде роспроса и мученія опороченных̃ъ обстоятелства дѣла какъ ему предразсуждат	25	1	
когда *б* самъ преступника хотя и мученія достоиного вышшемѣрною мукою повредилъ или умертвилъ	25	2	2
когда *б* недостойного мучить велѣлъ либо умертвилъ, а мученным̃ не повинилъся *б*	25	2	3
судіямъ при роспросѣ и мученіи преступников самимъ присутствоват	25	5	1
суддеи полюбовним сторонамъ какъ избирать	7	25	1
судіямъ полюбовным̃ъ ничего *от* сторонъ представленного не упущат и без рѣшенія не миновать	7	25	3 //
судно в водѣ если *б* затоплено или разбито было товари на берегъ вибират свободно	18	1	2
суетратци всяки контракты когда силны, а когда ны	11	6	3
			4
суетратци духовная когда силна, а когда ны	11	6	4
	12	2	8
сомнителства в дѣлах какъ розбирать	7	4	6
в сумнителствахъ болше ко освобожденію нежели ко обвиненію склонятъся	7	4	6
	24	3	3
по супругахъ за сродство разлученных̃ъ на кого имѣнія ихъ спадаютъ	10	36	1
			3
супруговъ в сродствѣ кто разводитъ	10	37	1
з супруговъ в сродствѣ кто виноватъ явится чего лишенъ бываетъ	10	37	2
супруговъ в сродствѣ з духовного в мирскій судъ какъ отсилать	10	37	2
супружество зговоренное родителми зговоренных̃ъ какъ обовязываетъ	10	1	1
к супружеству двоих обѣтъ когда силенъ	10	1	3
в супружество вступать волно	10	2	1

С Т	главы	артікулы	пункты
если супружество з совѣта и соизволенія родителей будетъ	10	2	1
к супружеству в зговорахъ заклады и заруки никакои не надобно	10	3	1
супружество в ближномъ сродствѣ разлучаетъся	10	36	2
			3
сѣнокоси и сѣно арестовать смотри хлѣбъ			
цѣна на спорнои земли не портит	17	16	6
сѣнокос кто *б* насилно отнималъ ищи земля			
сѣнокоси кто *б* чужіе покосилъ насилно без бою или бои учинилъ	19	10	
сѣти птичи если *б* кто поворовалъ	19	11	3 //
Т			
татарамъ в малороссіи не жить и кгрунтовъ не покупать и чинов не имѣть	30	2	1
татарамъ христіянъ не держат и в службу не нанимать развѣ на маловременную послугу	30	2	1
тестаментъ что есть	12	1	
тестамента эѯекуторъ если не исполнитъ что теряетъ	12	9	2
			3
тестамента свѣдителемъ кто и когда быть не можетъ	12	8	
по тестаменту долгъ вѣрителеви уплачиваетъся	12	15	2
тестаментомъ какіе имѣніа всякому оприлѣлять свободно	12	3	
тестаментомъ движимости записивать кому можна а кому ни	12	6	2
тестаментомъ отписаное если эѯекутуръ потеряетъ	12	9	4
тестаментомъ если что неволному чловку что запишет	12	13	1
тестаментомъ должникъ от долгу уволняетъся	12	15	1
тестаментомъ чужого имѣніа никому не записивать	12	15	2
тестамент			
какъ сочинять	12	1	
от мужа женѣ на опеку дѣтеи	11	3	1
сочинять кому свободно	12	2	1
			2
			3
			4
			5
			6
			7
а кому не свободно			8
			9
			10
глухій, нѣмый не вовса слѣпый и не от рожденіа могутъ	12	2	11
какъ и кому сочинят	12	4	1
порядкомъ правнымъ сочиненный силенъ вѣчно	12	4	3
на урядѣ обявивъ обликги градскіе вписивать	12	4	4
отменить какъ свободно	12	5	1
послѣдныи силняе первого	12	5	2

448

447 зв.

Т У	главы	артікулы	пункты
какъ сочинять в походѣ			
в чужой зємлѣ			1
в иной юрисдикціи			2
во врємя моровой язвы	12	7	3
эѯекуторамъ какъ скоро исполнять подчищєнъ или бєз дати сочинєнъ	12	9	1
в чємъ силєнъ, а в чємъ нє силєнъ	12	11	1
			2
за нєизображєніємъ в ономъ наслѣдника нє силєнъ	12	11	4
которымъ первой женѣ что от мужа записано другой по ней женѣ нє силєнъ	12	15	3
кто фалшуєтъ или подступно сочиняєтъ либо подчищаєтъ	14	22	1
в праздничные торжєствєнные и в канѣкулярные дни принимать и в книги записивать	7	10	1//
в тєстамєнтѣ коимъ что записиваєтся всѣхъ и всє имєнно выражать	12	4	2
в тєстамєнтѣ что нє по правамъ записано уничтожаєтъсѧ	12	11	3
в тєстамєнтѣ наслѣдниковъ выражать имєнно	12	11	4
на тєстамєнтѣ завѣщателєви и свѣдитєлємъ какъ подписиватъсѧ	12	4	3
тєтку по плємєнникамъ и плємєнницахъ когда наслѣдуютъ	13	2	5
товары свои на кредитъ что отдат мымо другихъ кредиторовъ самъ поискиваєтъ оные	16	39	
товари за чїи денги от должника куплєни того быть какъ имѣют	16	10	1
товари в водѣ затоплєныє на берєг чїйнибудь выбрать	16	1	2
товарищи что обще наживутъ или потєряютъ купно и дѣлятъсѧ	13	9	6
а кто самъ оныхъ потеряєтъ самого шкода там жє			
торговоє єсли сверхъ указа возвращать удвоє	4	13	1
торгового бєзъ указу нє брать	4	13	1
трави на спорной зємли нє толочит и нє портить	17	16	6
трубы у печей от грунта сосѣдского какъ кому дѣлать	19	16	1
туркамъ и татарамъ служивымъ головщина и навязка	30	3	1
тюрємное какъ и на что взимать и кому когда оноє платить	7	22	2
тюрми какіє при судахъ дѣлать и по какимъ дѣламъ кого в какой тюрмѣ содерживат	7	22	1
тюрми в чіємъ смотрєніи быт должны	7	22	3
в тюрмѣ своєй приватной кто бы кого самоволно утѣснялъ	20	14	1
			2

У

убійства какіє случасные и какъ за тѣ наказивать	20	45	1
убійства помощники какіє смєртной на подлєжатъ казни	20	11	2

У	главы	артікулы	пункты
убійство			
єсли кто помєстныи сдѣлавъ убѣжить			
посля жє в судъ самъ явитъся	20	3	1
			2
или рани от слуги гс̑пдну учинєнные	20	8	1
єсли кто командиру своєму либо чиновнику своєму какому учинить или			
ранитъ побєтъ, ружжіє обнажить либо другоє какоє на нихъ орудіє взявъ			
поднимєтъ	20	8	2
необыкновєннымъ оружіємъ	20	9	1
умыслєнно тайным и нєтайнымъ способомъ	20	10	1
кому одному от многихъ	20	11	1
двомъ трємъ или болєє от многихъ	20	11	3
от посполитихъ шляхтичу или воинскому чл҃вку в дракѣ бєз причини или			
с причини убитого	20	12	1
от посполитихъ умишлєнно шляхтичу или воискому чл҃вку	20	12	2
при разбою учинєнноє	20	21	3
по наущєнію или искупу	20	38	1//
за убійство отца или матєрє, брата либо сєстри головщины кому искать и кому			
оная и какъ принадлєжитъ	20	47	1
			2
			4
за убійство из пянства учинєнноє какъ разсмєтривать и винить	20	44	9
за убійство сина, дочєры, дѣвици или вдови бєзпотомнои головщини кому искать и кому оная и какъ принадлєжитъ	20	47	3
за убійство наслѣдника в равной стєпени головщини кому искат и кому оная и какъ принадлєжитъ	20	47	4
за убійство родителєй в малолѣтствїи и в возрастѣ дѣтей головщини кому искать и кому оная и какъ принадлєжит	20	48	1
			2
о убїйствѣ мужа от жены или жены от мужа єсли сродники нє донєсутъ судіамъ провѣдивать	20	7	2
о убїйствѣ мужа от жени или жени от мужа бєзъ явныхъ доказатєльствъ	20	7	3
о убїйствѣ пріємжого или тубилци бєзъродного гдѣ тѣло будетъ знайдєно тѣхъ городков, сєлъ и дєрєвєнь обывателямъ какъ присягать, а єсли нє присягнуть головщину за убитого какъ платить и тотъ платєжъ гдѣ сохранять и кому и какъ отдавать	20	16	2
			3
			6
о убїйствѣ смєртномъ при гвалтовномъ нападєніи какъ и кому обявлять ѡпись и осмотр чинить и какъ оного доказивать	20	23	1
о убїйствѣ єсли кто засѣвъ другого убить и самъ убитъ будетъ ѡт оного	20	33	1
			2
			3
о убійствѣ и ранахъ на поєдинкє и в кулачномъ бою зри поєдинок и бой кулачный			

448 зв.

449

У	главы	артікулы	пункты
убійца єсли по публікаціи на срокъ в судъ нє явитъсѧ	20	3	4
убійцу			
бѣжавшого ловить и о поимки єго публіковат	20	3	2
достигаѧ єсли кто всмєрть убєть	20	3	1
бєзъпомѣстного ловить и о поимки єго публіковать, а поймавъ какъ казнить	20	4	
кто бъ передєрживалъ как єму за то отвѣтствовать	20	1	
отца, матєрє, дѣда, бабы, дяди или тєтки розным какъ казнить и имѣнєє таковаго кому достаєтъсѧ	20	5	1
который брата или сєстру или другихъ сродниковъ будєтъ какъ казнить			
и имѣніє єго кому достаєтъсѧ	20	6	1
который жену свою убил би какъ казнить	20	7	1
убійцы помѣстного имѣніѧ наслѣдникамъ убитого за голову какъ отдавать	20	3	1
			2
			3
убитого пріежжого или тубылци бєзродного тѣлу осмотр чинить и о убійствѣ публіковать	20	16	1
убитого знаиденого бєз явки об ономъ в судѣ нє погрєбат и кто тѣло єго найшолъ тому какъ присягать	20	16	4
			5
убитого тѣло когда погрєбать	20	23	1
убитого знаки боєвъ и раны какъ и кому свѣдитєлствовать	20	26	6
уборство женское пєрвыѧ мужевы жены по смєрти єя кому принадлежитъ	10	29	3//
убытки			
правные правой сторонѣ обвинєнный награждаєтъ	8	40	1
и проторы правные правой сторонѣ судей когда награждаютъ	10	3	2
сватєбные награждать	10	3	2
правные какъ списывать излишные нє награждать и по аппєляцыи до рѣшєніѧ в высшємъ судѣ дѣла нє награждаютъсѧ	8	40	3
в убытки и проторы что ставитъ	8	40	2
за убытки при нападєніи какое награжденіе и наказаніе	20	23	2
убытковъ чєлобитчику какъ доходить			
убытковъ єсли кто какой части при присягѣ уступить, что теряєтъ	8	39	1
сверхъ убытковъ правныхъ на обвиненныхъ что еще доправлять	9	17	1
увѣччє по случаю от кого зри раны			
за увѣчє по наущенію или искупу кого винить	20	38	1
за увѣччє крайнєє от кого шляхтичу навязка	20	46	5
увѣщательное писмо на судію выдавать	7	20	1
увязаніе или врученіе нєдвижимыхъ имѣній на урядѣ для чего бываєтъ	14	4	1
уговоръ на урядѣхъ какъ записиват	14	3	3
удъ тайный єсли кто шляхтичу отсѣчєтъ или скопитъ либо женѣ шляхецкой			

У	главы	артікулы	пункты
тотъ жє удъ повредитъ	20	46	10
			11
указовъ в судѣ нє фалшовать	7	6	9
указу кто противные слова говоритъ	3	5	2
указъ кто обєзчеститъ и кто фалшуєтъ	3	13	
указъ в имѣніяхъ получя єсли кто давность зємскую промолчитъ	9	12	1
укази монарші держать за право	3	1	1
укази государєвы тому кому даны обратно какъ отдавать, а за удержку и нєотдачу оныхъ какій штрафъ	7	19	1
			2
указы позовные какъ по кого посылать	7	17	1
улика что єсть	8	12	6
ума лишєнного бгохулника нє наказивать	2	1	3
ума лишєного хула на Бга	2	1	2
ума лишенного за какоє прєступленіє и когда наказиватъ или по дѣлу и смєртєю казнить	20	44	4
ума лишенному єсли бъ кто в злодѣяніи вспомоществовалъ	20	44	5
ума лишенный тєстамєнтъ сочинять когда можєтъ, а когда нє можєтъ	12	2	7
ума лишенныи когда наслѣдуютъ	12	8	3
ума лишенный єсли бъ кого раниъ или убилъ	20	44	2
			3
умѣрєнность в наказаніи и эзєкуціи когда содержать	7	4	6
унѣверсали гєтманскіє тому кому дани обратно какъ отдавать, а за удержку оныхъ и нє отдаватъ каковъ штрафъ	7	19	1
упоминятися в имѣніи	9	17	1
управитєлям волостєй государєвыхъ при розмежованіи грунтовъ государєвыхъ и смежныхъ какъ поступать зри мєжовщикъ //			
на управитєлей духовныхъ персонъ гдѣ искать суда	6	2	2
урода єсли бъ кто убилъ	20	11	8
уроди какъ наслѣдуютъ	13	8	3
урядникамъ ума лишенного и природного дурака в заключенiє за что и когда содерживать	20	44	2
			3
урядникамъ подданыхъ чужихъ в городѣхъ, сєлахъ и в дерєвняхъ нє грабить и другимъ того нє допущать	22	4	3
урядники єсли колоднику послаблядт	7	23	5
урядники когда могутъ быть миротворитєлями	7	25	4
урядники по какимъ дѣламъ могут быть повѣренными	8	8	1
урядъ опеку дѣтямъ когда опредѣляєтъ	11	3	3
урядъ уряду вєрить долженъ	11	3	2
устави монаршіє держать за право зри укази монаршіє			
уступка			
слугою нєдвижимого имѣніѧ нє записанного вислуженного нє силна	4	12	3
должна быть доброволна правамъ и обыкновеніямъ нє противна и почему бываєтъ нє силна	11	5	2

449 зв.

450

У Ф Х	главы	артікулы	пункты
усиновленіе что есть и от кого и для чего и какъ бываетъ, а от кого и для чего быть не можетъ	13	11	1
усыновившій			
по усиновленномъ и усиновленныи по усиновившомъ какъ наслѣдіе поличаютъ	13	14	2
в усиновленіи если оба имѣтъ будутъ дѣтеи	13	14	3
по усиновившомъ и по усиновленной имѣніе ихъ на сродниковъ оныхъ же пополамъ	13	14	2
усиновившого над усиновленнымъ такова власт какъ родителска над синомъ	13	11	2
ухо шляхтичу если кто нарочно отрѣжетъ, отсѣчетъ либо повредитъ	20	46	2
			4
			5
			11
Ф			
фамиліи височайшей монаршой кто зло умислитъ	3	2	1
фамиліи височайшей монаршой кто зословитъ либо писмами явными или подметными	3	5	1
форма			
записи вѣнованой	10	6	4
записей от продавци купцу на имѣнія	11	19	2
какъ рукодаиные записы освѣдителствовать и в книги градскіе вписивать	11	19	3
присяги чиновникамъ и старшинамъ	4	1	1
присяги судейской	7	2	2
присяги писарей судовыхъ, присяга межовщикамъ и вознымъ	7	8	2
фуража в походѣ или на квартерѣ насилно не братъ	5	19	1
Х			
хазяину в наемной земли от наводненія спорченой когда прибель, а когда убель бываетъ	15	3	
хазяину наемщика с наемного имѣнія нахално не виганять	15	6	3
хазяину если бъ нѣсколко гостей у него жъ межъ собою ссору драку и бой учинили какъ поступать и за рани или смертное убійство чимъ себя очищать	29	25	5
хазяинъ			
в неуплатки за наемный дом или амбаръ сложеныхъ от кого у себя товаровъ тѣ товари можетъ арестовать и кому тѣ товари проданы или заставлены были купца или вѣритела не допускат силенъ	15	2	
от наемного имѣнія наемщику для чего отказать можетъ	15	6	1
от неуплатку от наемщика имѣнія откупного когда ближайшей к доводу нежели наемщик	15	7	3//
когда о заплатѣ за наемъ имѣнія без договору молчитъ и у наемщика не упоминается	15	7	3
гостю званомъ или незваномъ или гость хозяину если б какое безчестіе убытки, побой, рани или смертное убійство учинилъ	20	25	1
			2
			3
			4
когда прежде договоренного с наемщикомъ имѣній срока умретъ наслѣдники его договоръ какъ содерживать имѣютъ	15	8	1
хлѣба на спорной земли не толочить и не портить	17	16	6
хлѣба в полѣ чрезъ время оставленого да потравленного чия шкода	22	11	1
хлѣбъ			
на чужой земли посѣянный какъ кому арестовать	17	16	1
на чужой земли посѣянный и арестованный какъ сжинать и гдѣ и какъ складать и кто бъ оный пожалъ либо свезлъ	17	16	2
			4
арестованный тому чія по доводамъ земля будетъ	17	16	3
			4
			5
арестованный если бъ погнилъ потравленъ или сворованъ былъ чия шкода	17	16	3
			4
			5
			6
арестованный тому кто сѣялъ когда взять будетъ свободно	17	16	3
хлѣбъ пожатый если бъ кто потровилъ	22	1	6
хлѣвы свинныа близъ сосѣдского грунта не строить	19	16	1
хмѣль кто насилно подеретъ и хмелище высѣчетъ или викопаетъ;			
хмѣль кто подеретъ, а хмелища не висѣчетъ и не викопает	19	6	1
хмѣль гдѣ бы на чужой огородъ развивалъся кому и какъ драть свободно	19	6	2
хоромы зри строеніе			
в хоружіе кого вибирать и хоружимъ самимъ з воиску носит знамя	5	13	3
христіанину и жиду в споре какъ присягать	30	7	2
христіянинъ			
за убійство и увѣчіе невѣрного какъ судитъся	30	4	1
когда не нарочно убетъ или изувѣчитъ невѣрного	30	4	2
невѣрному за увѣче не имущій чимъ платитъся	30	4	3
на жида в обидахъ какихъ-нибудь тайое доказателство имѣетъ	30	7	1
христіанъ неволниковъ какъ викупать от невѣрныхъ	30	2	2
с христіаниномъ невѣрному должных да неимущимъ какъ поступать	30	2	3

450 зв.

Х Ц Ч	главы	артікулы	пункты
хулителямъ Бгоматерє и стыхъ иконъ казнь	2	2	1
			2
хулитель на Бга лишенный ума зри умалишеный			
Ц			
цена			
плугу, сохѣ, колесу, плуговымъ желѣзамъ, сошникамъ, боронѣ	17	18	1
всякому лѣсному дереву насилно и воровски порубанному	19	1	3
дереву бортному, соснѣ или дубу с пчелами по случаю спорченому, а ненарочно и безъ пчелъ гдѣ перво были			
пчелы	19	5	1
крему или видѣланному на борть дереву // ненарочно спорченому	19	5	2
дикимъ звѣрамъ зубру, єленю, еленицѣ, коню дикому и кобилѣ, борову и свѣніи, козѣ, рисю	19	9	
бобрамъ за чорного, за карого	19	9	
лошадей заводныхъ неежжалыхъ, ежжалилихъ, доморослихъ и купленныхъ	22	6	1
			2
			3
всякому скоту	22	7	
птицамъ домовымъ	22	8	
птицамъ дикимъ для охоти обученнымъ	22	9	
собакамъ разнымъ	22	10	
хлѣбу, вину, всякимъ вещамъ	22	11	
цену всякого скота и другихъ вещей старшинѣ городовой по торгамъ записивать	22	5	
цену хлѣба и иныхъ вещей по урожаю и по времени смотра с общого согласіа поставлятъ и противу тому дѣлающихъ штрафоватъ	26	4	4
церквей нападателн если бъ в церквѣ или при церквѣ кого всмертъ убили, ранили или кровь пролили либо церковъ ограбили	20	2	1
			2
цеховыхъ майстеровъ должност, цехъ цѣлый когда и за что платитъса	26	4	8
циганамъ какаа головщина и навязка			
цигане суть людє непостоянные			
циганамъ во всякихъ дѣлах какъ и гдѣ судъ	30	1	1
Ч			
чародѣямъ казнь и наказаніе			
упражняющимса	2	5	1
учащимъ	2	5	4
младолѣтнымъ	2	5	4
легкомислнымъ и суевѣрнымъ	2	5	5
приносящимъ вину отпущеніе	2	5	5
челобитчикъ что есть и что ему прежде челобитя разсматривать	8	1	1
челобитчикъ			
если из суда уйдетъ проч и какова в судъ принудит и за что и какъ			

Ч	главы	артікулы	пункты	
штрафоватъ	7	3	4	
искъ когда теряетъ	7	3	4	
ему за своимъ дѣломъ в судебную избу когда входить	7	6	3	
на виписки какъ подписиватьса бумагу, чернило, сургучъ, воскъ на	7	6	6	
свое дѣло покупать	7	7	1	
когда по реестру не отзовется и чрез три дни в суд не явитьса	7	15	2	
если на завитый срокъ самъ не станетъ	7	20	2	
каковъ штрафъ когда на срокъ самъ не станетъ, а ответчикъ станетъ	8	5	1	
когда на другій срокъ не станетъ	8	5	2	
и по другомъ срокѣ какъ искъ не теряетъ	8	5	2//	
для доказателствъ когда и какъ ему				451
дават срокъ	8	5	3	зв.
если доказателствъ имѣть не будетъ	8	5	3	
какому другой отсрочки когда не давать	8	5	3	451
у какого подписи в чемъ брать	8	5	3	
если умретъ по какое время дѣло отсрочивать	8	5	7	
которому какъ и когда дѣло свое оставить свободно	8	5	8	
если ответчика по дѣлу своему требовать не будетъ	8	5	8	
дѣла своего какова оставить не можетъ	8	5	9	
з ответчикомъ о смертномъ убійствѣ когда миритись не можетъ	8	5	9	
о правилныхъ причинах нестата своего в суд ответчику обявлять долженъ	8	6	3	
повѣренного в судъ какъ представлять имѣет	8	7	4	
ему, а не повѣренному его присягать	8	11	2	
ему в судъ явитъса когда и какъ бѣлетъ давать	8	12	3	
ему жъ для сисканіа доказателствъ давать срокъ	8	12	3	
если доказателства в судѣ не представить какъ дѣло рѣщил	8	12	3	
его судные рѣчи на тетрадѣ изъготовленной записивать	8	12	3	
ему, а не ответчику в какое время в судъ приходить	8	12	4	
его познѣе осмого часа пришедшаго изъ суда не випущать	8	12	4	
о улики ответчику какъ доказивать имѣетъ	8	12	6	
ему жъ и ответчику на судних рѣчах обще подписиватьса	8	12	7	
ему жъ ответчиковых ответчику з его крѣпостей копіи какъ и какіе дават	8	12	8	
ему жъ к улики какъ даетса срокъ	8	12	9	
что къ дѣлу его потребное б судѣ представлять и показивать долженъ	8	12	9	
ему жъ на уликѣ какъ подписиватьса	8	12	10	
послѣ подпису на своихъ судных рѣчахъ ничего говорит когда не силенъ	8	12	10//	
в судних рѣчахъ когда и какъ поисправитиса можетъ	8	12	9	452
с него жъ по окончаніи суднихъ рѣчей в чемъ подписку или поруку брат	8	12	11	
ему жъ на виписки подписиватьса	8	12	11	

Ч	главы	артикулы	пункты
ємy жъ с отвѣтчикомъ и по окончанїи судныхъ рѣчей миритись какъ свободно	8	12	12
онъ жє при присяги свѣдитєлской присутствоват долженъ	8	15	4
			7
какъ присягать ищи присяга в судѣ когда обвиненъ будєтъ тому суду нє подчинєный	8	29	1
єсли бъ споpное имѣніє прежде рѣшєнїа кому уступилъ, а тотъ кому уступлєно такова имѣнїа по приговору уступить или на ономъ записаных денегъ правой сторонѣ заплатить воспротивилъса бъ	8	3	1
			2
какъ штрафуєтъса	8	38	1
			2
єсли на убыткахъ присягти нє похочетъ в прописанїи убитковъ пропажи и другихъ разорєній какъ поступать и доводить долженъ	8	39	1
	8	39	2
учтиво в судѣ поступат имѣетъ	26	3	3
єсли убитковъ довєдєт	8	39	2
имѣній в разныхъ уєздах имѣющій отвѣтчика в какій судъ позивать должно имѣнія в разних мѣстахъ имѣющій	9	8	1
єсли *б* кого позивалъ, а єго кто другій в надлєжащій судъ позивалъ жє	9	8	2
			3
			4
заложєноє чєлобитє как наказивать	9	11	6
безпомѣстный єсли на помѣстного будєтъ бить чєломъ	9	13	2
об обидахъ починеных от чїихъ прикажчиковъ слугъ или подданых какъ и у кого суда искать имѣетъ	9	11	1
чєлобитнихъ мимо надлєжащей и мимо нижших в вышей судъ никому ни на кого нє подавать	8	2	1
по чєлобитной одной мєжовщиковъ на слѣдствіє нє посилать и когда посилат	7	16//	
чєлобитствовать гдѣ на имѣючого в разныхъ уєздахъ грунта	7	17	5
чєлобитніє какъ писать и в судъ подавать	8	12	1
в чєлобитнихъ никакихъ нєпристойныхъ словъ нє писат инако таковыхъ чєлобитныхъ нє принимать	8	12	2
в чєлобитныхъ всякоє дѣло точно прописивать	8	12	2
чєлобитной копію отвѣтчику по какому дѣлу и какъ дават	8	12	3
с чєлобитныхъ по интєрєсному и крєминалному дѣламъ отвѣтчику копіи нє давать и скора к отвѣту нє опредѣлять	8	12	3
человѣку нє подозрителный когда бы в сумнитєлноє воровства подозрѣніє попалъса	24	6	3
человѣка свободного никому вѣчно нє порабощать	14	11	1
чєсти и волности шляхєтскои посполитимъ нє присвоєват	4	10	
в чины малороссійскіє кого избирать	4	1	1

Ч Ш	главы	артикулы	пункты
чиновнымъ низшимъ вышшым предпочитать	4	1	3
чиновных от чиновъ нє отставлять, а когда отставлять	4	1	4
чиновных от чиновъ напрасно и безъправно нє отставлять	4	1	5
Ш			
шкода от скотины здѣланнаа чрезъ огорожу нє укрѣплєнную	29	1	4
шкода здѣланнаа от скотини котораа проламлюєтъ или пєрескакуєтъ огорожу	29	1	5
школа смотри цєрковъ			
шляхтичъ			
при волности своєй сохраняєтъса	4	2	
почєму шляхтич и какъ шляхєтства доводять	4	6	2
когда на посполитой ожєнитъса	4	7	
єсли бы нарочно посполитого члѣка всмєрть убилъ	21	1	1
нєподозрителный єсли бы посполитого в оборонѣ убилъ	21	1	2
нєпостоянный єсли бы за убійство отприсягтиса хотѣлъ	22	1	3
шляхтича			
жена єго вдова когда за посполитого выйдєтъ замужъ	4	7//	
єсли кто опорочит что онъ нє шляхтич с оного порищатєля когда порукъ требоват или єго когда под арєстомъ дєржать	20	53	2
єсли *б* кто убилъ да к тому жъ убійца сказалъ что онъ убитій нє шляхтичъ	20	53	1
єсли б кто киями или плєтми или другими орудіи былъ либо по щеки ударилъ или за волоса з гловы или бороди рвалъ	20	46	6
кто бъ ранилъ в шию такъ чтобъ была шия скривлєна	20	16	5
			11
в посполитіє нє вєрстат и нє порабощать и грунтовъ єго нє отнимать	4	6	1
кто поработить и грунтъ у него отоймєт	4	6	1
єсли кто нарочно всмєрть убєтъ	20	46	1
єсли кто нарочно мучити будєтъ	20	46	1
єсли кто обєзчестит побєтъ или ранить да к тому опорочит что онъ нє шляхтичъ	20	53	1
єсли кто опорочить что онъ нє шляхтич и того довєдєтъ или нє довєдєтъ	20	53	3
		54	
єсли бъ кто в лицо или заочно голословно обезчєстилъ или опорочилъ	20	56	1
			2
			3
			4
єсли кто блядиним синомъ или жену єго либо дочєръ блядю назовєтъ	20	57	1
			2
			3
єсли бы хто єго пограбилъ или жену єго	22	3	1
єсли бы посполитой пограбилъ	22	4	2

453

452 зв.

Ш Я	главы	артікулы	пункты
шпіонъ			
оному казнь	3	4	4
об ономъ доносить	3	4	4
об ономъ кто нє донєсетъ или єго отпустить	3	4	5
Я			
язикъ шляхтичу єсли кто нарочно отрєжєть или повредить	20	46	2
			4
			5
			11
ями хлѣбные на своємъ грунтѣ от сусѣдской межи какъ дѣлать	29	15	2//
о ями викопаной на волной зємлѣ или на чіємъ грунтѣ	29	15	2
ярмаркового бєзъ указа нє брат	4	13	1
ярмарковое зверхъ указа взятое удвое возвращать	4	13	1
ярмаркамъ тамъ быть гдѣ по обыкновєнію надлєжитъ	28	1	1
ярмаркамъ вновь бєзъ указа нє быть	28	1	1

Я	главы	артікулы	пункты
в ярмаркахъ и торгахъ всякіе продажи и купли имѣютъ быть доброволные	28	1	2
на ярмаркахъ и торгахъ тайнымъ нє согласоватис подлогомъ в продажи на убытокъ людский	28	1	2
в ярмаркахъ торгахъ или собраніяхъ праздничныхъ в случившихъса крімінальныхъ прєступлєніяхъ	28	5	1
в ярмаркахъ торгахъ или собраніяхъ праздничныхъ о лучившихъса прєступлєніяхъ нє крімінальныхъ	28	5	2
в ярмаркахъ урядникамъ наблюдать, чтобъ нє было в народѣ дракъ, нєспокойствъ и иных нєпристояных поступков	28	5	2
на ярмарку кто бы по чіємъ чєлобитю посажєн былъ под арєстъ, а самъ истецъ чрєз чтири дни в судъ нє явилъса	28	5	3
в ярмаркахъ и торгах кромѣ публичныхъ лавок ничєго бєз свѣдітєлей или записокъ урядовыхъ нє куповать	28	6	1
ярмарковых покупокъ мимо обычныа лавки записныа на урядахъ имѣть книгы	28	6	1

453 зв.

Сотникъ полковыи прилуцкій Стєфанъ Лукомскии
Малороссійского стародубовского полку
сотник мглинскій Василий Лисанєвич
Канцеляристъ воисковый Тымофій Закровицкіи

Коммїссїи перевода и свода книгъ правныхъ проекты

Понеже в книгѣ сводной, котораѧ в коммїссїи перевода и свода Правъ Малороссїйскихъ по данной в ту коммїссїю інструкцїи в силѣ имянного блⷪженния и вѣчнодостойныѧ памяты великїѧ государыни імператрици Анны Іоанновны, самодержицы всероссїйскїѧ указу, изъ переведенныхъ и в одно сведенныхъ трехъ правъ с сокращенїемъ, прибавленїемъ и с яснымъ оныхъ поправленїемъ гдѣ надлежало в ползу Малороссїйскаго народа, сочинена между прочимъ о маетностехъ и другихъ имѣнїяхъ по высокомонаршескимъ жалованнымъ грамотамъ или по универсаламъ токмо гетманскимъ, либо по купчимъ и по другимъ какимъ крѣпостямъ и по займамъ правилно владѣемихъ, не положени от оной коммїсїи в согласїе статутского и саꙋонского переведенного права артїкули в слѣдующихъ случаяхъ, напримѣръ: 1) Буди бы кто у государѧ на маетность или на какїѧ грунти и угодїѧ, не обявивъ за невѣденїемъ или умишленно утаивъ настоящого владѣлца либо наслѣдника тѣхъ имѣнїй, упросилъ себѣ жалованную высокомонаршую грамоту. А у того владѣлца либо наслѣдника его на оныѧ имѣнїѧ прежде правилно жалованнаѧ государева жъ грамота была бъ, по силѣ которой тѣми имѣнїи онъ владѣлъ безпрепятно. 2) Если бы кто на какіе деревни или имѣнїѧ в невѣдѣнїи о настоящемъ оныхъ владѣлци или умышленно под видомъ свободныхъ или другимъ какимъ подлогомъ получилъ жалованную государеву грамоту, а настоящїй ихъ владелецъ на тѣ имѣнїѧ имѣлъ бы не токмо купчїѧ или другїѧ правилныя крѣпости, или оными наслѣдственно по предкахъ своихъ себѣ доставшимиса свободно и безспорно владѣлъ, но еще на оныѧ ж свои имѣнїѧ в подтвержденїе жалованную государеву грамоту опослѣ уже получилъ. 3) Кто бы какїѧ имѣнїѧ наслѣдныѧ купленныѧ или какою другою правилною здѣлкою приобретенныя, либо // и самимъ собою правилно нажитїѧ имѣлъ и тѣми имѣнїями безъ жалованной государевой грамоты не токмо по инымъ крѣпостямъ либо и безъ крѣпостей спокойно чрезъ долгое время самъ ли и предокъ его владѣли и на тѣ имѣнїѧ буди бы кто опослѣ жалованную грамоту не обявивъ или утаивъ настоящого владѣлца подступно випросилъ. 4) Если бы у кого имѣласѧ жалованнаѧ государева грамота на какіе деревни или имѣнїѧ собственной его персонѣ данныѧ безъ означенїѧ в той грамотѣ, что оныѧ имѣнїѧ въ всегдашнее и потомственное владѣнїе ему пожалованы, а другой бы кто на тѣ жъ имѣнїѧ или деревни имѣлъ жалованную государеву грамоту, в которой написано владѣть бы ему тѣми имѣнїями вѣчно, или что тѣ имѣнїѧ ему в всегдашнее и потомственное владѣнїе отдани, или чтобъ владѣть ему и дѣтям либо наслѣдникамъ его и кто по немъ в роду будетъ, или что сему подобное. 5) Такожъ де буди бы кто имѣлъ жалованную государеву грамоту безъ подписанїѧ собственныѧ высокомонаршїѧ руки на какїѧ деревни или имѣнїѧ и угодїѧ, которыми первѣе предокъ его, а опослѣ самъ онъ владѣлъ спокойно по силѣ тоѧ грамоти на всегдашнее и потомственное тѣми имѣнїями владѣнїе данной, опослѣ же кто бы другой на тѣ жъ имѣнїѧ получилъ жалованную за подписанїемъ собственныя государевы руки грамоту, но в той грамотѣ кассацїи, си есть отставленїѧ оной прежной, первому владѣлцу данной грамоти не написано было; и в такихъ всѣхъ вышъписанных случаяхъ коммїссїѧ перевода и свода правъ прилично должного в книгѣ сводной опредѣленїѧ по разсужденїю вышъписанных различныхъ не в одной силѣ крѣпостей и владѣнїй, коимъ бы противъ другихъ дать преимущество (хотѧ сїе къ дополненїю правъ малороссїйскихъ и сѣло потребно есть) не возимѣла смѣлости учинить для того, что какое дѣло о жалованныхъ высокомонаршескихъ грамотахъ единому высочайшому ея імператорского величества блⷪгоразсмотрѣнїю и опредѣленїю // подлежитъ. Того ради сїе онаѧ правнаѧ коммїссїя ея жъ величества высокомонаршеской волѣ, что в семъ повелено будетъ, всеподданнѣйше подвергаетъ.

455 зв.

456

2.

Между иными, о судіяхъ учиненными опредѣленіями, в разсужденіи ихъ званіѧ и должности, в книгѣ сводной от коммїссіи перевода и свода книгъ правныхъ положена и таковаѧ на судей должность, чтобъ всегда кромѣ, праздничныхъ толко да торжествѣнныхъ и протчіихъ днiй, в которые суда нѣ производятъся, безъотлучно в судахъ были и дѣламъ судимихъ сторонъ всячески прилѣжѧ безволокитно и безъ всякого мздопріятіѧ (какъ и быть надлежит) отправляли онаѧ в силѣ ихъ же присяжного обязателства, а за противный в томъ поступокъ[1] жестокого штрафа и истязаніѧ, в кримѣналныхъ же дѣлахъ за неправый судъ, смотрѧ по обстоятелствамъ и смертной казни, но понеже чрезъ то оныи судіи, особливо жъ полковые, в полкахъ малороссїйскихъ могутъ своихъ домашныхъ промысловъ лишившись и в нужное оскуденіе прiйти, а по такой нуждѣ чтобъ и к взяткамъ от судимых людей, хотѧ присягѣ и должности ихъ судейской то противно есть, нѣ коснулись признатъсѧ нѣ безъ сумнителства, а дабы оны тую нелегкую судейскую должность и отправлять надежно могли, и никакого к своему удоволствованію опредѣленіѧ и за свою в томъ службу награжденія нѣ имѣютъ, ибо болшаѧ част тѣхъ судей в полкахъ есть, которыи ни опредѣленнаго на рангъ ихъ и никакого награжденіѧ нѣ имѣютъ же, къ тому же нѣ точію наклади правные, но и платежи штрафовъ, которые въ правахъ переведенныхъ за разныѧ судящихъся персонъ вини на судей именно показани, нѣ в той сводной книгѣ от коммїссіи перевода и свода правъ малороссїйскихъ, послѣдуя в томъ // именнымъ блїженныѧ и вѣчнодостойныѧ памяти его 456
імператорского величества Петра Великаго многимъ указамъ, пресѣчены и зв.
отставленны суть, но тѣ штрафи на канцелярiй судовыхъ нужные розходи дляѧ того, что и оныхъ канцелярiй нѣ на чомъ содержат опредѣлены, а нѣ на судейскіе персоны, кромѣ толко чтоб за неправую на судей в высшiй судъ аппелляцію онымъ низшимъ судямъ штрафъ вмѣсто безчестіѧ тѣ которыи неправо аппелюютъ платили положено. Того ради о семъ, что от ея імператорского величества всемилостивѣйше повѣлено и опредѣлено на содержаніе и препитаніе онымъ судіамъ в томъ ихъ званіи и чину, бить имѣетъ, дабы тѣмъ оные судіи награждены будучи, могли праведно нѣ лстяся ничимъ и ревностнѣе службу в должности ихъ состоящую отправлять, тое высочайшому ея жъ імператорского величества блїгоизволенію и разсмотрѣнію онаѧ коммїссія перевода правъ всеподданнѣйше подвергаетъ.

3.

При сочиненіи в коммїссіи перевода и свода книгъ правныхъ по силѣ имянного указа сводной изъ трехъ правъ книги за блїго возмнѣлося оной коммїссіи, до высочайшой ея імператорского величества аппробації в число главъ о прочіихъ дѣлъ матерiяхъ противъ артикуловъ статутского роздѣла 9 включить о мѣжовщикахъ, которые в Статутѣ именуютъсѧ подкоморіе, а помощники ихъ коморники, главу седмуюнадцятъ, а то в ползу народную для необходимо нужной в Малой Россіи такихъ персонъ потребы къ слѣдствію и размежеванію спорныхъ земель и грунтовъ, которое дѣло в ихъ собственной должности состояло бъ, нѣ употребляѧ к тому другихъ чиновъ людей, своими особенними званiй и должностми занятихъ, да особливо противъ артiкуловъ статутского роздѣла 4 о возникъ или посилныхъ людяхъ судовыхъ, яко sѣло къ судам // потребныхъ же в главѣ сводной седмой нарочитие 457
артiкули от оной же правной коммїссіи сочинени суть. А понеже къ оному межовщиковъ в Малой Россіи, також де и возникъ при судахъ малороссїйскихъ учрежденію, ежели оное высочайшымъ ея імператорского величества соизволенiемъ аппробовано будетъ, потребно мнитъсѧ быть опредѣленіе имъ каковаго-либо награжденіѧ или трактамента, чимъ бы могли тѣ межовщики

[1] *На полі вставка тим самим почерком:* * в опасеніи.

и возниє в должности чиновъ своихъ безнужно себе содержать, того ради какъ вышъупомянутое о бытіи нарочитыхъ в Малой Россіи межовщиковъ и возникъ от коммиссіи по статутскому праву учиненное постановленіе, такъ и опредѣленіе онымъ каковаго-либо пристойнаго трактамента для ихъ безнужного содержанія единой височайшей ея императорского величества монаршеской волѣ и блгоусмотрѣнію она коммиссія правъ всенижайше подвергаетъ.

4.

В книгѣ правной, зовемой Статутъ Литовскій, которымъ первоначално малороссійскій народъ судитъся, въ многихъ роздѣлахъ и артікулахъ упоминаются шляхта с особливымъ противъ другаго званія людей преимуществомъ и отмѣнностію в такой силѣ, что гдѣ-нибудь артікули оные гласятъ о головщинѣ, то есть платеже за голову в случаи убійства, такожъ о навязкѣ или платеже за раны, побой, охромленіе составовъ, увѣчче и за безчестіе, тамъ всегда вящшій тотъ платежъ за шляхтича убитого всмертъ, или шляхтичу раненному или битому, или на какомъ составѣ охромленному и изувѣченному, либо обезчещенному, противъ нешляхетского званія, сие есть посполитой, мѣщанского званія и простой породы людей опредѣляетъся, яко же и в коммиссіи перевода и свода правъ малороссійскихъ (которые по данной в оную коммиссію інструкціи в силѣ имянного указа // переведени и в одно 457
сведени) послѣдуа оному статутскому праву, в новосочиненной сводной книгѣ зв.
потому жъ болшее означенного за голову, за рани и прочаа, платежа с отмѣнностію противъ званія посполитихъ людей показано опредѣленіе шляхетского званія людемъ.

Кто же именно в Малой Россіи оного шляхетского званія суть и за шляхтичовъ впрямъ разумѣютъся? О томъ в ономъ сводѣ не показано для того, что и в статутскомъ правѣ чиновъ шляхетского званія именно жъ не описано, ибо подъ тѣмъ именемъ шляхта не токмо рядовые, си есть не чиновные шляхтичи, но найпаче чиновные и знатними за службы свои достоинствами либо имѣніями пожалованные персоны в томъ статутскомъ правѣ разумѣютъся быть прямаа шляхта, того ради симъ проектомъ, что к вѣрности подданской от малороссійского народа приличествуетъ о малороссійской шляхтѣ в коммиссіи правной разсуждено в-первыхъ, по силѣ высокомонаршой блженныа и вѣчнодостойныя памяти государа цара и великаго князя Алеѯѣя Михайловича, всеа Великыа и Малыа и Бѣлыа Россіи самодержца жалованной грамоты, котораа в 1654 году марта 27 по прошенію Гетмана Богдана Хмелницкого и всего войска Запорожского шляхте блгочестивой вѣры, которыи в Малой Россіи обрѣтаютъся, дана на ихъ шляхетскіе волности и права и привилегіа от королей полскихъ наданные, також на владѣніе имъ своими маетностми и на избираніе з межи себе въ уряди старшинъ, чрезъ которыхъ бы и суди земскіе и градскіе отправовани были по ихъ прежнымъ правам и привилегіямъ и быть бы имъ, малороссійскимъ жителемъ шляхтѣ под его царского величества высокою рукою по своимъ же прежнымъ правамъ и привилегіямъ в волностехъ шляхетских свободно без всякія неволи. Изъ того явствуетъся, что кромѣ козаковъ рядовыхъ (которые по примѣру шляхти артікулами статутскими о шляхтѣ гласящими въ опредѣленіи имъ шляхетскои навязки за безчестіе и увече такожъ де и за голову платежа и в протчем // судилися и доселѣ судятъся) имѣются в Малой Россіи шляхта, 458
а именно: 1) тіи которыхъ предки или сами они от великих государей всероссійскихъ на дворянство или какой чинъ воинскій либо на деревни и на другіе имѣніа получили премощнѣйшіе жалованные грамоти или которыхъ предкамъ же от королей полскихъ на шляхетство именно либо на маетности

1) Указ именни его імпе[ра]торскаго величества Петра Великого 172[?] генваря 24 в пунктах [та]белѣ о рангах всяких чинов, [а и]менно в 16 пунктѣ согласуетъ сему Стат. разд. 3 [...]

[1] *Тут і далі пошкоджено края рукопису.*

2) Грамота цр҃ского вєличє[ства] 762 году марта 27 гєтману Хмєлницкому данная

3) В согласіє Стат. прав. розд. 3 артік. 21

4) В примѣр звишъпомянутого указа 1722 года при [та]бєлѣ о рангах пун[...] согласуєтъ: Стат. розд. 3 ар[...]

5) В примѣр с того ж предрєчєнного имєнного указа при табєлѣ пунктъ 15

6) В примѣр по тому жъ

7) Стат. розд. 11 артік. 27 пункт [...]

8) По тому жъ статутскому [...]

9) Стат. розд. 12 артік. 7 пунк[...]

и на иныє добра дани привилєгіи. 2) З породи своєй шляхта житєли малороссійскии, которыє при дєржавѣ лядской шляхтичи были и по изгнаніи ляховъ в Малой Россіи осталисѧ и которыхъ права и волности шляхєтскіє вышъозначєнною высокомонаршєскою грамотою Гєтману Богдану Хмєльницкому и всєму войску Запорожскому жалованною подтвєрждєны и укрѣплєны. 3) Потому жъ которыхъ прєдки или сами шляхєтской породи изъ другихъ чужихъ націй в Малую Россію пришедъ житєлство возимѣли. 4) Старшина войскового всякого званіѧ, считаѧ знизу от сотничого до самыхъ высшихъ чиновъ малороссійскихъ, которыє самы за свои службы пожалованы указомъ в воинскіє чини или волнымъ избраніємъ по силѣ указовъ жє оныє получили. 5) Гєтманскіє старшини єнєралной, полковничіє и протчіихъ знатныхъ чиновныхъ людей малороссійскихъ, даже до сотничихъ, дѣти ихъ и другіє потомки. 6) Которыє были и суть в званіи бунчуковыхъ войсковыхъ и значковыхъ товарищей и ихъ потомки. 7) Духовного чина пєрсоны, такожъ дє бѣліє священники и діякони с своими потомками по посвящєніи ихъ рожденными. 8) Которыє оставѧ римскіє и другіє христіянскіє законы приняли и принимать будутъ христіянского жъ грєкороссійского исповѣданіѧ вѣру потому жъ и ихъ потомки в сєй вѣрѣ родившієсѧ. 9) Которыє изъ нєвѣрныхъ, а именно, изъ жидовъ, турковъ и татаръ тую жє грєчєскую вѣру и крещєніє с҃тоє приняли и принимать будутъ, да посєму жъ и ихъ потомки по с҃томъ крещєніи от ныхъ рожденные. // Всѣ жє оныє вышъписанные различных 458
статей шляхта хотя одни другимъ бєз пєрєбора по своєму шляхєтскому имени зв.
и званію суть равни, однакъ с сторони нє служащихъ єще в шляхєтскомъ званіи дѣйствитєлно, а хотѧ и служащихъ да нє чиновныхъ, но рядовыхъ шляхтичей и с сторони служащихъ чиновнихъ и то однихъ высшихъ другихъ низшихъ по мнѣнію коммїссіи пєрєвода и свода правъ нє равный всякому шляхтичу за бєзчєстіє, увѣчє либо за голову платежъ опрєдѣлить надлєжитъ, но єлико того жъ шляхєтского званіѧ одни суть в старшинахъ и командирахъ, другіє жє тѣхъ низшіє чиновныє или подкомандныє имѣютъсѧ и началствующіє от подначалныхъ всєгда своє должни имѣть прєдпочтєніє толко оный платежъ висшому началнику болшій, низшому мєншій стєпєнною пропорціею приличєствуєтъ по самой справєдливости с прибавлєніємъ или умалєніємъ оному противъ другого, какъ кто чиномъ своимъ другого или прєвосходитъ или ниже другого єсть, что равнымъ образомъ разумѣєтъсѧ и о духовныхъ пєрсонахъ от высшого до послѣдняго чина. Яковый в опрєдѣлєніи нєравного платежа, навязкы и головщини нєравнымъ мєжду собою чинамъ шляхєтского званіѧ порядокъ, понєже в Литвѣ и послѣдовательно въ всємъ полскомъ государствѣ нє содержитъсѧ, но по силѣ означєнного статутскаго права равный всякому от самаго высшого чиномъ и достоинствомъ даже до послѣднѣйшого шляхтича платєжъ оний опрєдѣляєтъся бєзъ всякаго в томъ старшихъ от мєншихъ раздѣлєніѧ и прєдпочтєніѧ, того дла у нихъ частыѧ нєсогласіѧ, нєпослушаніѧ комманди, противности, самовластва, бєзправѧ и мєжусобныѧ нападєніѧ и разорєніѧ происходятъ такъ, что тѣмъ и самыє знатнѣйшыє лица нє токмо породою шляхта, но и чинами за службу свою и прєдковъ ихъ высокопочтєніныє чрєзъ нападки и ругатєлства от самыхъ нижайшихъ урядниковъ пачє жє от рядовыхъ однодворныхъ шляхтичей или от нєслужывыхъ вєсма да толко єднимъ имєнємъ шляхєтскымъ хвастающихъ и в томъ с ними кичливо соравнюющихъся великую обиду и крайнєє бєзчєстіє утєрпѣвать принуждєни бываютъ. // А напротивъ того въ імпєріи всєроссійской 459
по высокопремудрому блж҃єнныѧ и вѣчнославныѧ памяты Пєтра Великаго, імпєратора и самодєржца всєроссійскаго учрєжденію воинскимъ уставомъ, найпачє жє нарочито пєчатію изданнымъ росписаніємъ или табєлію о рангахъ всѣхъ чиновъ воинскихъ, статских и придворних с приложєнными при томъ пунктами, такожъ и другими государствєнными узаконєніи постановлєно и прєдохранєно накрѣпко, дабы всякъ по чину и по званію своєму нє токмо старшій от мєншого и высшій от низшого, хотя бъ и нє командиръ єго былъ почитаємый и рєспектуємый, но и какъ в жалованіи, такъ и в получєніи за

безчестіе и увѣче достойнаго по рангу своему платежа, зверхъ того же и в самомъ засѣданіи болшій достоинствомъ противъ меншого имѣлъ бы особливое превосходство, чего для и клясси тамъ же, в табелѣ, кто противъ кого в равной чести и почтенности считаетъся и кто противъ кого высшій или низшій чиномъ состоитъ не токмо мужескъ, но и женскъ полъ показани. Къ тому же и в соборномъ государственномъ вложеніи о безчестіи и увѣчѣ опредѣлено имянно и порознь всяким духовнаго и мирскаго званія чинамъ кому от кого и какой платежъ по различію тѣхъ чиновъ или кто смотря по подлости своей и по достоинству высокой от него обезчещенной персони и наказиванъ быть имѣетъ.

Примѣрнимъ же образомъ а ще бы и въ Малой Россіи надлежащее и достойное всякому пропорціялнымъ по рангу его за безчестіе и увѣче или и за голову платежемъ и награжденіемъ чинено было удовольствіе, не сравняя въ томъ висшихъ с низшими чинами и старшинъ с рядовыми не верстая, то з того лучшій и основателнѣйшій между людми всякого чина и званія моглъ бы происходить и утвердиться порядокъ и подчиненныхъ к своей командѣ дѣйствителнѣйшее послушаніе и респектъ.

Однако жъ яко сицеваго сѣло потребно и справедливого, смотря по степенамъ чиновъ малороссійскихъ высшихъ и низшихъ // распредѣленія пла- 459
тежа, навязки или головщини с различіемъ одного противъ другого комміссія зв.
перевода и свода правъ учинитъ собою не можетъ. Первое за тѣмъ найпаче, что такое опредѣленіе в единой токмо высокомонаршеской волѣ и діспозиціи ея імператорского величества состоитъ; второе, за неизвѣстіемъ какой именно старшина или каждый чиновный малороссійскій противъ какого в регулярствѣ имѣющегося чина в рангѣ считатъся можетъ (а об опредѣленіи малороссійскимъ старшинамъ ранговъ чрезъ депутатовъ от малороссійскаго народа къ двору ея імператорского величества посиланныхъ подано прошлого 1742 году в высокоправителствующий сенатъ челобите), почему бъ мощно было смотря примѣромъ противъ опредѣленного регулярнымъ чинамъ денежного жалованя особенный за пропорціональный всякому малороссійскому старшине по рангу его платежъ навязки такожъ де и головщини опредѣлить, тако оная жъ правная комміссія сіе дѣло в высочайшую ея жъ імператорского величества волю и блгоразсмотрѣніе всеподданѣйше подвергаетъ с такым несумнѣнымъ, упованіемъ что и малороссійскій народъ вѣрные ея імператорского величества подданние высокомилостивѣйшаго в томъ ея величества на нихъ блгопризрѣнія лишени не будутъ.

До полученія же на сей проектъ ожидаемой всемилостивѣйшой ея імператорского величества аппробаціи и резолюціи, опредѣленный в статутскомъ правѣ всякому шляхтичу кто бы какого ни былъ чина и званія – платежъ равный за безчестіе и увѣче, такожъ де и за голову, ще и весма чиновнимъ и заслужонымъ персонамъ за ту самую равность обидливый в книгѣ сводной безъ поправленія и безъ всякаго различія оставленъ. А какий между старшинами малороссійскими воинского званія степенныи // состоитъ порядокъ 460
по гетмане, начавъ от высшихъ до нижшихъ чиновъ не виключно и какіе чини именно в какомъ ряду или статтѣ положенные одни противъ другихъ в равенствѣ находятъся, о томъ при семъ сообщена особенная табель с яснимъ показаніемъ в ней одныхъ войскового, другихъ артіллерійского, а третихъ статского правленія в воинскомъ же или шляхетскомъ званіи чиновъ.

До воинского же званія в Малой Россіи люде суть и вышеупомянутіи рядовые не чиновные козаки, одни тіи, которыи зовутъся городовые то естъ земскіе, изъ своихъ грунтовъ и имѣній на собственномъ коштѣ службу государеву воинскую отправляютъ; другіи, которыи за заплату служатъ охотою и називаютъся потому охочекомонные, компанѣйци и жолдаки. Изъ тѣхъ первымъ воинскаго званія людемъ равное противъ показанной рядовой не чиновной шляхти награжденіе за безчестіе, увѣче и охромленіе составовъ или за голову по статутскому праву доводитъся, смотря по ихъ воинской

всєгда дѣйствитєлно*и* на власномъ коштѣ службѣ, да и потому, что о*т* времени изгнанїѧ ляховъ какъ гєтманъ Богданъ Хмєлницкїй съ всѣмъ Войскомъ Запорожскимъ Малороссїйскимъ по*д* высокодєржавную власть вєликихъ государєй всєроссїйскихъ пришєлъ, всєгда они, козаки, в Малой Россїи шляхєтскимъ правомъ в Статутѣ написаннымъ судилисѧ.

А другимъ, си єсть компанѣйцамъ и жолдакамъ за бєзчєстїє разсуждєно в коммїссїи правной за приличное награжденїє, смотрѧ по ихъ окладу годовой платы дєнєжной бєзъ порцїоновъ и рацїоновъ, за голову же убитого или за увѣчє и охромлєнїє составовъ по званїю ихъ же, кто изъ нихъ породою воинскїй человѣкъ – тому противъ званїѧ воинскихъ людей, а кто изъ посполитихъ охочекомонную службу принялъ, тому противъ посполити*х* // людей. И сїє 460
всє такожъ дє къ высочайшєй єя імпєраторского вєличєства аппробацїи зв.
коммїссїя правнаѧ всєподданнѣйшє подноситъ.

Обозний войсковий єнєральний Яковъ Лизогубъ
Хорунжыи єнєралный Никола*и* Ханєнко
Полковникъ Лубєнскый Пєтръ Апостолъ
Бу*н*чуков*и* товари*ш* Семє*н* Чуйкєви*ч*
Бунчуков*и* товаришъ Яковъ Огронови*ч*
Полковый писаръ Стєфанъ Савіцки*и*
Полковы*и* лубенски*и* писаръ Сємєнъ Столповски*и*
Сотникъ полковий Прилуцкї*и* Стєфанъ Лукомски*и*
Полку Стародубовского сотникъ мглинскїй Василій Лисанєвичъ
Пєтръ Ласкєвичъ, товаришъ воисковій
Канцєлярістъ войсковый Тымофій Закровієцкій
Иєромонахъ Никифоръ, ігумєнъ мѣтря Пєтропавловского Глуховского
Ігумєнъ єпархїи Чєрниговской мнѣтря Троєцкого
Костянского Почєповского ієромонахъ Товїя
Кієво-Пєчєрскїѧ Лавры соборнїй старєцъ ієромонахъ Варнава Старицкїй
Епархіи Кієвской протопопъ Кролєвецкій Фєодоръ Калѣновски

Стєпєнный Малороссійскихъ воинского званія чиновъ порядокъ по Гєтманє

Гєнєралные, полковничіе, бунчуковыхъ товарищей и другіе чини войнского званія от высшого до низшого					
Степени чиновъ	Войскового правленія	Артилєрского правленія	Статского правленія	Полков охочекомонныхъ	Порядокъ чиновъ
1.	Гєнєралный обозный				
2.			2. Гєнєралные судіи два 3. Гєнєралный подскарбій одинъ		1. 2.
3.	5. Гєнєралные асаули два 6. Гєнєралный хоружій одинъ 7. Гєнєралный бунчучный одинъ		4. Гєнєралный писаръ одинъ		1. 2. 3. 4.
4.	8. Полковники				
5.	9. Бунчуковые товарищи	10. Асаулъ артилєріи єнєралной 13. Обозные полковые	11. Писаръ суда Енєрального 14. Енєральной канцеляріи старшій канцеляристъ	12. Полковники	1. 2.
6.		15. Хоружій артилєріи єнєралной	16. Судіи полковые	17. Обозные	
7.	19. Асаули полковые 20. Хоружие полковые		18. Писари полковые 21. Пєрєводчик Енєральной канцеляріи		1. 2. 3.
8.	22. Сотники	24. Писарь артілєріи єнєральной 27. Атаман артілєріи єнєральной	25. Канцеляристи войсковые	23. Писари полковые 26. Асаули полковые 28. Хоружіе полковые	1. 2. 3.
9.	29. Значковые товарищи	30. Асаули артілєрій полковыхъ	31. Атамани городовые 33. Писари судовъ полковыхъ	32. Сотники или ротмистри 34. Капитанъ жолдацкий	1. 2.
10.	38. Асаули сотєнные	36. Писарь артілєріи полковой 39. Хоружіе артилєрій полковыхъ	35. Писари сотенные 37. Канцеляристи полковые		1. 2. 3.
	40. Хоружіе сотєнные	41. Атамани артилєрій полковыхъ		42. Сотенный старшина компанєйская 43. Атаманъ жолдацкій	4. 5.
11.	44. Атаманъ курѣнный		45. Городничей 46. Атаманъ сєлскій		1. 2.
12.	47. Козакъ виборный			48. Жолдак	

Наукове видання

Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р.

Технічний редактор
Майя Притикіна

Художник
Георгій Сергєєв

Оригінал-макет підготували
Оксана Бердніков а, Людмила Демченко, Людмила Косун, Тетяна Козій, Аріна Семеніхіна

Підп. до друку 25.02.97. Формат 84x108/16
Папір офсетний. Гарнітура Софія.
Офс. друк. Зам. № 7–51.

Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького
НАН України
252601, Київ-1, вул. Трьохсвятительська, 4

Видруковано на підприємстві АТ "Книга"
254655, МСП Київ-53, вул. Артема, 25